

﴿يَقَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ﴾

“Ey halkım! Allah’ın davetçisine uyun!”

(Ahkaf, 46/31)

الْإِيمَانُ

حقیقە . خوارمە . نواقض
عَنْ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ

İMAN

Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler

الْإِيمَانُ

حقیقۃ . خوارمہ . نواقض
عن اهل السنة والجماعة

Özgün Adı: **el-İmân Hakikatuhu Havârimuhu Nevâkiduhu**
İnde Ehli-s-Sünne ve'l-Cemâa

Telif: Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî

Çeviri: Dr. Ahmed İyibildiren

Dr. Mustafa Öztürk

Yayına Hazırlık: Guraba Yayın Heyeti

Abdullah Yolcu

Mustafa Yiğit

Murat Kahraman

Kapak: Ahmet Mayalı

Baskı-Cilt: Step Ajans

Guraba Yayınları: 73

ISBN: 978-975-8810-06-2

M. 2014 / H. 1435

3. Baskı

Her Hakkı Saklıdır

GURABA YAYINCILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Çatalçeşme Sk. Defne Han 27 / 5

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel: (0212) 526 06 05 Cep-tel: (0507) 286 14 14

 guraba yayınları مکتبۃ الغرابا You Tube gurabayayinlari

www.guraba.com.tr

e-mail: guraba@guraba.com.tr / gurabayayinlari@gmail.com

Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî
(*Abdullah Yolcu*)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre

İMAN

**Hakikati, Onu Zedeleyen ve
Bozan Şeyler**

İnceleme ve Takdim:
Âlimler Heyeti

Çeviri:
Dr. Ahmet İyibildiren
Dr. Mustafa Öztürk

الغراباء
guraba

guraba Yayında MihenK Taşı

NEDEN GURABA?

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ:
«بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا، وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ؛ فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ»

رَوَاهُ مُسْلِمٌ. وَفِي رِوَايَةِ التِّرْمِذِيِّ:

«فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ؛ الَّذِينَ يُصْلِحُونَ مَا أَفْسَدَ النَّاسُ مِنْ
بَعْدِي مِنْ سُتِّي»

Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmaktadır:

«İslâm garib olarak başladı. Başladığı hale geri dönecektir. O halde müjdeler olsun Guraba'ya/gariplere!»

[Müslim, Kitâbu'l-Îmân]

Tirmizî rivayetinde:

«Guraba'ya/gariplere müjdeler olsun! Onlar benden sonra sünnetimden insanların bozdukları şeyleri düzelterlerdir.»

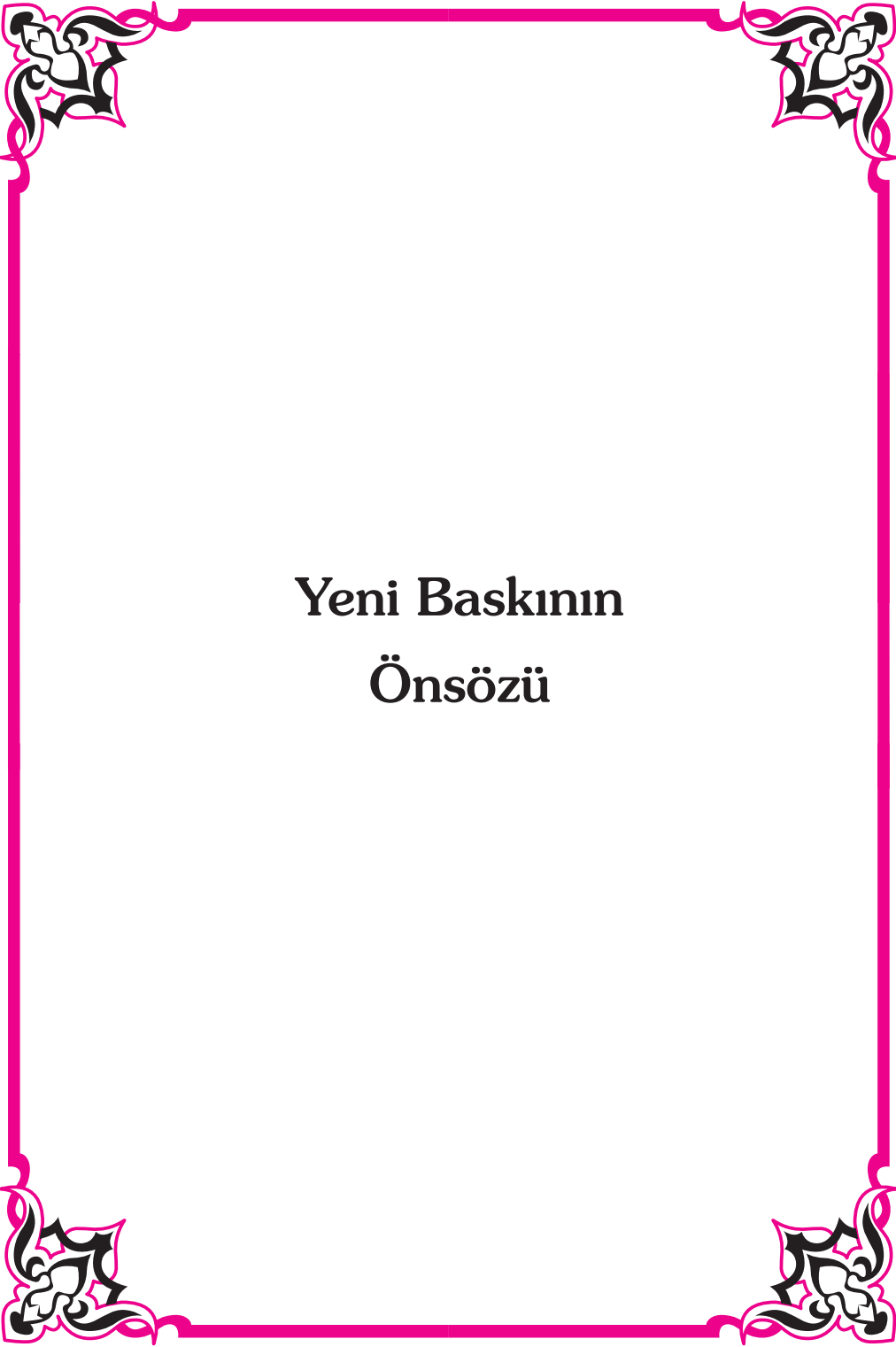
[Tirmizî, Îmân]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

“Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz Sen işitensin, bilensin.” (Bakara, 2/127)

Allahım! Amellerimin tümünü sâlih kıl, zatın için halis kıl, amelimden hiçbir şeyi Senden başkası için yapılmış kılma.

Allahım! Bu kitabı yazan için, okuyan için, dinleyen için ve yayınlayan için yararlı kıl... Âmîn.

Yeni Baskının Önsözü

Yeni Baskının Önsözü

Hamd, âlemlerin Rabbi, Rahman, Rahim, amellerin karşılık göreceği günün Mâliki, öncekilerin ve sonrakilerin İlâhı Allah'adır.

Salât ve selam olsun, O'nun emîn Rasûlü, nebi ve rasûllerin sonuncusu Abdullah oğlu Muhammed'e! Onun temiz ailesine, nurlu, saygıdeğer ve mübarek ashabına da salât ve selam olsun. Onlar, mü'min, sâlih ve muttaki kullar için uyulacak birer örnektirler. O Nebi'yi kendisine dost edinenlere, ona yardım edenlere ve kıyâmete kadar onu rehber edinenlere de salât ve selâm olsun!

“Eğer şükrederseniz size (nimetlerimi) artırırım.” (İbrahim, 7) buyuran Allah'a hamd olsun. Bana verdiği sayısız ve büyük nimetlerden dolayı her zaman ve her yerde O, yüce ve her şeye güç yetiren Allah'a zahiren ve bâtınen hamd ve şükrederim.

“Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız.” (İbrahim, 34) O'na lâayık olduğu şekilde hamd ve senâ ederim. Bununla beraber O'nu, O'nun kendisini senâ ettiği şekilde hakkıyla senâ edemem. Dünyada ve âhirette bütün hamdler ve bütün övgüler yalnızca O'nadır. İzzet, şeref, yücelik ve büyüklük O'nundur.

Bu büyük, yüce ve -inşallah- kalıcı nimetlerden biri de **el-İman: Hakikatuhu, Havarimuhu, Nevakıduhu İnde Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa / Ehl-i sünnet ve'l-cemaate Göre İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** adını verdiğim -Allah'ın izniyle- faydalı ve değerli kitabı yazma imkânını bana lütfetmiş ve bu konuda beni başarılı kılmış olmasıdır.

Bu kitapta imanla ilgili meselelerin neredeyse tamamı -ya da en azından büyük çoğunluğu- her okuyucunun istifade edebileceği şekilde kolay ve anlaşılır bir üslupla, güzel ve ayrıntılı bir düzenleme içinde bir araya getirilmiştir. Bu konuları ilk defa öğrenecek bir kişiye bu kitabı okumak hiç zor gelmeyeceği gibi, bu konuları çok iyi bilen kişi için de kitabın seviyesi düşük değildir.

O nedenledir ki bu kitap, çeşitli seviyelerdeki değerli okuyucular tarafından büyük bir kabul görmüş ve kitabın önceki baskısı tükenmiştir. Bunların hepsi yüce Allah'ın lütfu, ihsanı ve kereminin bir sonucudur.

Her türlü noksanlıktan münezzeh olan yüce Allah'ın bana olan lütuf ve ihsanlarından biri de -ki O'nun bana olan lütfu ve ihsanı çok büyüktür- alimlerin bu kitap hakkında söyledikleri övücü sözler ve yazdıkları takdimlerdir. Onların bu övgüleri ve kitap için yazdıkları takdimler, kitabı yeniden gözden geçirerek tekrar basıma hazırlamam için beni teşvik etti ve cesaretlendirdi. Bu yeni baskıda kitaba önemli ve çok faydalı yeni bölümler ve konular ilave ettim. İzaha muhtaç gördüğüm yerleri yeniden açıkladım. Bazı ibarelerinde ve konu başlıklarında değişiklikler, takdim-tehirler yaptım. Böylece kitap, yeni şekliyle, adeta ilk kitabın geniş ve ayrıntılı bir şerhi olmuş oldu. Bununla birlikte kitabın ilmî yönü ve şer'î ahkâmı tam olarak muhafaza edilmiştir ki bunu, bu kitabın ilk baskısını gözden geçirme ve düzeltmelerde bulunma lütfunda bulunan değerli âlimler de ifade etmişlerdir.

Değerli okuyucular, kitabın iki baskısı arasında hacim yönünden büyük bir fark görecekler. Kitabın yeni şekliyle değerli ismine lâayık olacağını ümit ediyorum.

Kitabın birinci baskısını, pek çok alim ve değerli davetçinin taleplerini de dikkate alarak olduğu gibi muhafaza edeceğim. Çünkü ibaresinin kolaylığı ve sayfa sayısının azlığı sebebiyle Müslümanların genelinin ona da büyük ihtiyaçları vardır. Çok değerli hocamız, araştırmacı âlim ve büyük eğitimci Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd, birinci baskının da olduğu gibi muhafaza edilmesini isteyenlerin başında yer almaktadır. Allah onu her hayırlı işe muvaffak eylesin, her türlü kötülükten korusun ve ilmini ve amelini bereketli kılsın. Bu değerli hocamızın teklif ettiği üzere o kitabı da **el-Vecîz fi'l-İman: Hakikatuhu, Mesâiluhu, Nevakıduhu İnde Ehl's-Sunne ve'l-Cemaa** diye isimlendirdim.

Son olarak -yüce Allah'a şükürden sonra- üzerimde emeği ve hakkı olan herkese en derin şükranlarımı ve saygılarımı arz ediyorum. Özellikle de bu kitabın iki baskısını da inceleyip takdim yazma nezaketini gösteren değerli hocalarımız ve büyük âlimlerimize teşekkürlerimi arz ederim. Zira onların keskin görüşlerinden, çok başarılı fikirlerinden ve isabetli düzeltmelerinden

istifade ettim. Allah hepsinden razı olsun. Onların ilimlerini Müslümanlara yararlı ve bereketli kılsın. Allah'ım, duamı kabul et.

● **Kitabın birinci baskısını inceleyen ve takdim yazan âlimler şunlardır:**

Allâme Abdullah b. Abdilaziz b. Akîl el-Akîl.

Allâme Abdulaziz b. Abdillâh er-Râcihî.

Allâme Muhaddis Abdullah b. Abdirrahman es-Sa'd.

Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd.

Prof. Dr. Abdulaziz b. Muhammed el-Abdullatîf. (Muhammed b. Suûd Üniversitesi Usûluddin Fakültesi Akîde Bölümü profesörüdür. Kitabı gözden geçirme nezaketini göstermiştir.)

● **Kitabın genişletilmiş ikinci baskısını inceleyen ve takdim yazısı yazan âlimler ise şunlardır:**

Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd.

Prof. Dr. Nâsır b. Yahya el-Hanînî.

Değerli Âlim Muhammed b. Raşid b. Halid Dünder Karaköylü.

Prof. Dr. Mahir b. Yasin el-Fahl

Prof. Dr. el-Emin el-Hâc Muhammed Ahmed

Prof. Dr. Muhammed Yusrî İbrahim

Bu âlimlerin hepsine en içten teşekkürlerimi sunuyor ve yaptıklarının karşılığında, gayretlerinin mükâfatı olarak Allah'tan kendilerine kat be kat ecir ve sevap vermesini, onları en yüksek derecelere yükseltmesini ve ilimlerini Müslümanlar için yararlı kılmasını diliyorum. Şüphesiz O, her şeyi işiten, dualara icabet edendir.

Yine her şeye gücü yeten yüce Allah'tan, ilave edilmiş ve genişletilmiş bu yeni baskının da kabul görmesini nasip etmesini, onu kendi rızasına ve peygamberi Muhammed ﷺ'in sünnetine uygun kılmasını, Müslümanları ondan yararlandırmasını, onu benden kabul etmesini, mal ve evladın fayda vermediği kıyâmet günü için bir sevap kılmasını, hatalarımı, kötülüklerimi ve günahlarımı bağışlamasını niyaz ediyorum. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır ve çok merhametlidir, kerem sahibidir.

Allah'ın salât ve selâmı; hidayet rehberi, müjdeleyici ve aydınlatıcı, sevgili Peygamberimiz, mürşidimiz, önderimiz, örneğimiz, rahmet ve cihad peygamberi, ümmî Peygamber Abdullah oğlu Muhammed'e, onun yüce ve pak ailesine ve şerefli ashabına olsun. Âmîn.

Bağışlayıcı Rabbinin merhametine muhtaç

Ebu Muhammed

Abdullah b. Abdulhamid b. Abdulmecid

Âlu İsmail el-Eserî el-Trâkî

Müslüman Alimler Birliği Yüksek Konsey Üyesi,

Türkiye Temsilcisi ve Guraba Yayınevi Sahibi

1 Ramazan 1427 h.

Gözden geçirme ve ilave yapma tarihi: 1430 – 1431 h.

TAKDİMLER

Yeni Baskının Takdimleri

- *Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd*
- *Prof. Dr. Nâsır b. Yahya el-Hanînî*
- *Değerli Âlim Muhammed b. Raşid b. Halid Dünder Karaköylü*
- *Prof. Dr. Mahir b. Yasin el-Fahl*
- *Prof. Dr. el-Emin el-Hâc Muhammed Ahmed*
- *Prof. Dr. Muhammed Yusrî İbrahim*

Eski Baskının Takdimleri

- *Allâme Abdullah b. Abdilaziz b. Akîl el-Akîl*
- *Allâme Abdilaziz b. Abdillâh er-Râcihi*
- *Allame Muhaddis Abdullah b. Abdirrahman es-Sâid*
- *Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd*
- *Prof. Dr. Abdulaziz b. Muhammed el-Abdullatif*

Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd'un 2. Baskıya Takdimi

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır. Salât ve selam, nebilerin ve rasûllerin en şerefli peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve bütün ashabına olsun.

Kıymetli kardeşimiz, âlim Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî daha önce iman konusunda **İman; Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** adını verdiği muhtasar bir kitap yazmıştı. O kitap yayınlanmış ve ibarelerinin kolaylığı, meselelerinin açıklığı, iman meselelerine kapsamlı bir şekilde ve sağlam delillere dayanarak yer vermesi sebebiyle -Allah'ın izniyle- yararlı olmuştu.

Müellif -Allah kendisini başarılı kılsın ve doğrudan ayırmasın- daha sonra bu muhtasar esere pek çok ilave yapmış, öyle ki bu eseri iman konusunda büyük bir kitap haline getirmiştir. Onda çeşitli iman meselelerini toplamış, bu meselelerin açıklanması, delillerinin beyan edilmesi ve ilim önderlerinin görüşlerinin nakledilmesi için büyük çaba göstermiştir. Ayrıca çok yararlı birçok dipnota da yer vermiştir.

Ben, bu ilaveler ve açıklamalarla birlikte kitabı inceledim ve onun ilim öğrencileri için çok yararlı ve bu konuda bazı kimseler için problem teşkil eden pek çok meseleyi açıklığa kavuşturan bir kitap olduğunu gördüm. Allah Teâlâ onu en güzel şekilde ödüllendirsin.

Ben, ilave edilmiş ve genişletilmiş bu baskıya yazdığım bu takdimde müellife birinci baskıyı olduğu gibi muhafaza ederek basmasını ve onu *el-Veciz fi'l-İman: Hakikatuhu ve Mesailuhu ve Nevakıduhu* diye adlandırmasını öneriyorum.

Çünkü sayfa sayısının azlığı ve anlaşılmasının kolaylığı sebebiyle Müslüman halkın elinde bulunması için bu faydalı muhtasar kitaba da son derece ihtiyaç vardır.

Şu halde müellifin bu konuda iki kitabı olmuştur:

Birisi: Takdimini yaptığımız genişletilmiş bu büyük kitap.

Diğeri: Daha önce basılan kısa ve özlü kitap ki ona da biz, diğer âlimlerle birlikte takdim yazmıştık.

Allah Teâlâ'dan bu kitapların müellifine bol sevap vermesini, bizi ve onu ihlâstan ayırmamasını diliyorum.

Allah'ın salât ve selamı, Peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve ashabına olsun.

Prof. Abdurrahman es-Sâlih el-Mahmûd

İmam Muhammed b. Su'ûd Üniversitesi

Usûlu'd-din Fakültesi Akîde Bölümü

20. 8. 1427 h.

Prof. Dr. Nâsır b. Yahyâ el-Hanî'nin Takdimi

Allah'a hamd, son peygamber Muhammed Mustafa'ya salât ve selam olsun.

Kıymetli kardeşimiz, değerli âlim Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî'nin *-Allah onu her hayra muvaffak kılsın-* telif edip **İman; Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** adını verdiği kitabı okudum, inceledim. Allah onu en güzel şekilde mükâfatlandırсын.

Bu kitabın çok faydalı olduğunu, iman meselelerini ve esaslarını içinde barındırdığını ve bütün insanların ihtiyaç duyduğu itikat meselelerini kapsadığını gördüm.

Bu kitap, alanında tektir. Çünkü müellif *-Allah kendisini muvaffak etsin-* itikat meselelerini, halkın anlayacağı şekilde, kolay bir üslup kullanarak anlatmıştır ki bu, ehl-i sünnet ve'l-cemaat akîdesinin yayılması ve Müslümanların geneli tarafından kabul görmesi açısından çok yararlıdır.

Şüphelerin ve bâtil yolun davetçilerinin çoğaldığı şu zamanda bu gibi kitaplara şiddetle ihtiyaç vardır.

Allah'tan, müellif Şeyh Abdullah el-Eserî'yi, ehl-i sünnet ve'l-cemaat akîdesinin yayılması ve desteklenmesi için yapmış olduğu takdire değer çalışmalarından ve özellikle de telif verdiği önemden dolayı ödüllerin en hayırlısıyla ödüllendirmesini diliyorum. Çünkü kitap, bu akîdeyi en iyi yayacak ve asırlar boyu kalacak bir araçtır.

Başarı Allah'tandır. Peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve bütün arkadaşlarına salât ve selam olsun.

Prof. Dr. Nâsır b. Yahyâ el-Hanî

Çağdaş Araştırmalar ve İncelemeler Merkezi

Genel Başkanı ve İmam Muhammed b. Su'ûd Üniversitesi

Usûluddin Fakültesi Akîde ve Çağdaş Mezhepler Bölümü

4 Rabiussani 1427

Değerli Âlim Muhammed Raşid b. Halid Karaköylü'nün Takdimi

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır. Salât ve selam, sevgili peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve bütün ashabına olsun.

Yaratılışımızın temel gayesi, şüphesiz ki Allah Teâlâ'ya ibadet/kulluk etmektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“İnsanları ve cinleri, sadece Bana ibadet etsinler diye yarattım.”
(Zariyat, 56)

Kullardan beklenen ibadet/kulluk ise dini sadece Allah'a has kılarak eda edilen bir kulluktur ki böyle bir ibadet/kulluk, babamız Âdem'den *-salat ve selam ona olsun-* zamanımıza ve kıyâmet kopuncaya kadar bütün insanlıktan istenmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.” (Beyyine, 5)

“(Rasûlüm!) Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak (ihlâs ile) kulluk et.” (Zümer, 2)

Bu ihlâs ise ancak peygamberlerin getirdiği doğru ve samimi bir imanla ortaya konulabilir. Peygamberler; ya bu imanı açıklamak ya da şeytanların aldatmaları ve insanları sapırtmaları sonucu iman binasında boşluklar ve zaaf- lar meydana geldikçe onu yenilemek ve tamir etmek için gönderilmişlerdir.

O halde işte bu sahih iman, İslâm'ın temel esaslarının başında gelir. O olmadığı zaman insan hüsrandır. Bu sebeptendir ki sahih imana sahip olmayan kimseleri Allah Teâlâ'nın tehdit ettiğini ve yaptıkları işlerin boşa gideceğini söylediğini görüyoruz. Nitekim O şöyle buyurmaktadır:

“Rablerini inkâr edenlerin/kafir olanların durumu (şudur): Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer.”
(İbrahim, 18)

Hatta Allah Teâlâ, bazı âyetlerde böyle kimselerin -diğer alanlarda ilim sahibi olsalar da- hayvanlarla aynı seviyede olduklarını ifade etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Onlara (yahudilere), kendisine âyetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku. Dileseydik elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler.” (Araf, 175-176)

Sahih iman, iki vahiy olan Kitap ve Sünnet'te anlatılanlara uygun olan imandır. Bunun dışındakiler ise ancak insan ve cin şeytanlarının katıp karıştırdığı şeylerdir.

Davetçi kardeşimiz, değerli üstad Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî hocamızın *-Allah onu razı olduğu amellere muvaffak kılsın, ona ve davetine bereket ihsan etsin-* telif ettiği ve ***el-İman: Hakikatuhu, Havarimuhu, Nevakıduhu İnde Ehli's-Sünne ve'l-Cemaa / İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler*** adını verdiği bu hacimli ve kıymetli kitap, dinin temeli olarak kabul ettiğimiz bu önemli konuda gerçekten çok faydalı bir eserdir.

Çünkü bu eseri dikkatle okuduğum zaman onun, iman meselelerinin tamamını içerdiğini, bu konuda en doğruya ulaşmak ve onu iyi anlamak isteyen herkesin yararlanabileceği kadar kolay ve akıcı bir üsluba sahip olduğunu, Kur'an ve Sünnet'ten delillerle desteklenmiş olduğunu gördüm.

İşte bu sebeple; bu değerli kitabın, sapık ve ateist akımlarla çağdaş ilmin cehaleti arasında üstü örtülü bir şekilde garip olarak yaşayan iman davasına ikna edici bir tarzda hizmet ettiğini söylersem mübalağa etmiş olmam.

Bu, hakka destek olmak için yapılan samimi bir cihaddır; her Müslümanın kalbinde sahîh ve derin bir imanı kökleştirmektir; kalplere ve düşüncelere bulaşan şîrk, küfür, bid'at, sapıklık, aşırılık, irca, ifrat ve tefrit gibi pislikleri temizlemektir.

O nedenle ben, bütün kardeşlere, dostlara ve öğrencilere bu kitabı edinmelerini ve ondan istifade etmelerini tavsiye ediyorum.

Kur'an ve Sünnetin öğrencilerinden ve otuz beş seneden fazla bir zamandan beri çeşitli İslâmî ilimlerle meşgul olanlardan biri ve bir o kadar zamandan beri de Türkiye'nin güneydoğusundaki Van şehrinde bulunan "el-Medresetü's-Şerefiyye" isimli bir medresenin sahibi ve idarecisi olarak ben, -Allah'a hamd olsun- öğrencilerimi akîde ve yaşantı olarak selef-i sâlihînin metoduna göre eğitiyorum.

İbn Ebî'l-'İzz'in *el-Akîdetu't-Tahaviye*'si, Şeyhulislam İbn Teymiyye'nin *el-Akîdetu'l-Vasıtiyye*'si, kardeşimiz Şeyh Abdullah el-Eserî'nin *Selefi Salihîn Akîdesi* ve selef akîdesi konusundaki diğer önemli kitaplar, bu medresede okuttuğumuz kitaplar arasında yer almaktadır.

On beş seneden beri bu kıymetli ve hacimli eserin müellifi olan değerli kardeşimizle aramızda sağlam ve ilmî bir bağ bulunmaktadır. Tanıştığımızdan bugüne kadar kendisi hakkındaki gözlemim şudur -ki ben, hiç kimseyi Allah'a karşı tezkiye edemem, ancak tanıdığım kadarıyla- o, Allah'ın dini konusunda çok gayretli ve selef-i sâlihîn, yani ehl-i sünnet ve'l-cemaat metoduna göre hikmetli, itidalli ve dengeli bir şekilde davet faaliyetinde bulunan biridir.

Daha önce de *el-Veciz fî Akîdeti's-Selefi's-Sâlih* ve *Ahkâmu ve Envau't-Te vessül el-Meşru ve'l-Memnu* isimli iki faydalı eseri telif ederek takdire şayan bir gayret göstermiş olması da bunun bir kanıtıdır. Aynı şekilde sahih ilmin neşri ve insanların iki cihan mutluluğuna ulaştırılmaları yolunda gerek malla gerek canla elinden gelen gayreti göstermiş olması da buna tanıklık etmektedir.

Nitekim o, bir İslâm davetçisi olarak Türkiye'nin dört bir yanını dolaşarak, Müslüman cemaatlerle bir araya geliyor, insanları sahih akîdeye davet ediyor, ilim medreselerini ziyaret ediyor, durumun elverdiği ölçüde onlara gerekli hizmetleri sunmak için onlar hakkında araştırmalar yapıyor.

Medresemize yönelik gösterdiği üstün gayretler ve bize sunduğu unutamayacağımız ilmî hizmetlerden dolayı şahsım adına kendisine teşekkür ediyorum. Önce Allah'ın lütfu, sonra da onun bu hizmetleri sayesinde hem medresemizde hem de civarımızdaki diğer medreselerde selef akîdesini iyice yerleştirme imkânına kavuştuk.

Türkiye'nin neresinde bir davet ve akîde faaliyeti duysak orada kardeşimiz Abdullah'ın büyük bir başarısını ve etkisini görmüşüzdür. Halen daha

değerli kardeşimiz, Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasına aldırış etmeden, bu alanda öncülük etmeye devam etmektedir.

İslâm'a ve Müslümanlara hizmet edebilmesi için Allah'tan ona uzun ömürler vermesini, gösterdiği gayretlerde onu başarılı kılmasını, bu değerli hizmetlerini kabul etmesini, onları mizanındaki iyilik kefesine koymasını ve onları rızasına uygun kılmasını diliyorum. Şüphesiz O, her şeyi işiten ve dualara icabet edendir.

Allah'ın salât ve selamı Peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve bütün ashabına olsun.

Muhammed Raşid b. Halid DüNDAR Karaköylü

Şerefiye Medresesi Hocası ve İdarecisi

Şerefiye Camii Eski İmam ve Hatibi

Van/Türkiye

16 Cumadelahir 1427 h.

Prof. Dr. Mahir b. Yasin el-Fahl'ın Takdimi

Hamd, âlemlerin rabbi Allah'adır. Salât ve selam, nebi ve rasûllerin en şerefli peygamberimiz, efendimiz, rehberimiz Muhammed'e, ailesine ve bütün ashabına olsun.

Kıymetli kardeşimiz, değerli âlim Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî'nin *-Allah yüzünü ak etsin-* telif ettiği **İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** adlı bu değerli kitap, yeni ve daha güzel baskısıyla karşımıza geldi. **Bu eserde sahih İslam akidesinin iman ve imanla ilgili önemli meseleleri, tahrif, tekyif, teşbih ve ta'tile yer verilmeden, karmaşıklıktan uzak, akıcı ve güzel bir üslupla ayrıntılı olarak beyan edilmektedir.**

Elbette ki bu kitap, alanında yazılmış ilk eser değildir. Nitekim gerek çağdaşların gerekse de geçmiş dönemlerin birçokları da bu alanda eserler kaleme almışlardır. Ancak bu kitap, herkesin anlayabileceği çağdaş bir yöntemle yazılmış olması yönünden diğerlerinden ayrı ve seçkin bir yere sahiptir.

Böylesine değerli bir kitaba takdim yazmak benim gibilerinin harcı değildir. Ne var ki ben, bu kitabın önemini beyan etmenin onun daha çok kabul görmesine, müellifinin gayretlerine işaret etmenin de onun ilmî çalışmalar ve faydalı ilimle sahih akideyi yaymak suretiyle dine hizmet etme yolunda ilerlemesine vesile olacağını düşündüğüm için bu takdimi yazmayı uygun buldum.

Allah Teâlâ'dan müellifi, yeryüzü halkı arasında kabul gören kimselerden eylemesini, bu kitabı ona dünya ve ahirette faydalı kılmasını, onun vesilesiyle kimi yüzlerin ak kimi yüzlerin de kara olacağı kıyamet gününde onun yüzünü ak etmesini, iyiliklerin yetersiz kaldığı, kötülüklerin ise çok geldiği ve pişmanlıklar günü olan hesap gününde bu kitapla onu faydalandırmasını niyaz ederim.

Bu kitabı okuyacak olan değerli okuyucuların, sahih İslam akidesini öğrenme konusunda istekli olmalarını ve hem Allah Teâlâ'yı hem de O'nun emirlerini bilenlerden olma konusunda gayret göstermelerini tavsiye ederim. Zira İmam Hafız Ali b. Haşrem *rahimehullah* şöyle der: "İbn Uyeyne'nin şöyle dediğini işittim: Fakihlerden biri şöyle dedi: Denildiğine göre âlimler üç kısımdır: Allah'ı bilenler, Allah'ın emrini bilenler, hem Allah'ı hem de emrini bilenler.

* Allah'ın emrini bilenler, sünneti bilen ancak Allah'tan korkmayanlardır.

* Allah'ı bilenler, Allah'tan korkan ancak sünneti bilmeyenlerdir.

* Hem Allah'ı hem de emrini bilenler ise sünneti bilen ve Allah'tan korkanlardır.

İşte bu sonuncusu, göklerin melekûtunda yüce biri olarak anılır.”

O halde insanın, dünya ve ahirette mutluluğa ermesi, peşinden salih amelin geldiği faydalı ilimle mümkündür. Ve bu fani hayatta her şahsın kıymeti, yaptığı güzel işler kadardır. İnsanın ilmi ne kadar artar ve imanı ne kadar güçlü olursa Rabbine de o kadar yakın olur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “...Allah, içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görmektedir.” (Mücadele, 11)

Dolayısıyla insanın ilmi arttıkça ve imanı güçlendikçe Rabbine daha çok yaklaşır. İlmî az ve imanı zayıf olduğunda ise Allah Teâlâ'dan daha da uzaklaşır.

Samimi imanın meyvelerinden biri, selamet yurdu olan cenneti kazanmak, Allah'ın dostluğunu elde etmek ve O'nun yardımına nail olmaktır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “**Bu (din), Rabbinin dosdoğru yoludur. Biz, öğüt alacak bir toplum için âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık. Rableri katında onlara selamet yurdu (cennet) vardır. Ve yapmakta oldukları (güzel) işler sebebiyle Allah onların velisidir.**” (Enam, 126-127)

Akıdeyi öğrenen kişinin imanı artıp kalbinde kök salar. Allah Teâlâ da onu selamet yurdu olan cennetle mükâfatlandırır. Selamet ise her türlü kötülükten ve eksiklikten uzak, afiyet ve sürekli emniyet içinde olmak demektir. Aynı şekilde Allah Teâlâ'nın sürekli dostluğu da hem dünyada hem de ahirette onlarla beraberdir. Allah Teâlâ kimin dostu olursa onu korur, ona yardım eder ve sadece düşünce aşamasında olup istek derecesine ulaşmamış olanları da dâhil olmak üzere onun bütün arzularını yerine getirir.

Allah Teâlâ'yı, O'nun isim ve sıfatlarını öğrenmek, insanın elde edeceği en önemli şeylerden biridir. Allah'ı daha iyi tanıyan kişi O'ndan daha çok korkar. O'ndan daha çok korkan da nefsinı ıslah eder. Kim de nefsinı ıslah ederse bu, çocuklarına miras olarak sakladığı şeylerin en büyüklerinden biri olur. İmam, abid ve önder âlim Avn b. Abdullah el-Kufî rahimehullah şöyle di-

yor: “Kur’ân’ın tevilini/tefsirini el-Kurazî’den daha iyi bilen birini görmedim. Denildiğine göre onun Medine’de gayrimenkulü varmış. Bir defasında eline bir miktar mal geçince ona, ‘Bunu çocuklarına sakla.’ denmiş. O da şöyle karşılık vermiş: ‘Hayır, onu Rabbim katında kendim için saklayacağım. Çocuklarıma da (miras olarak) Rabbimi bırakacağım.’ Yine dendiğine göre o, duası makbul ve çok yüce biriymiş.”

Allah Teâlâ’dan, bizleri kendine itaat üzere kılmasını, bütün işlerde akıbetimizi hayır eylemesini ve bizleri dünya rezilliğinden ve ahiret azabından korumasını niyaz ederim.

Prof. Dr. Mahir b. Yasin el-Fahl

el-Enbar Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi

Hadis ve Mukayeseli Fıkıh Bölümü

Irak Daru’l-Hadis Hocası

11.11.1430 h.

Prof. Dr. el-Emin el-Hâc Muhammed Ahmed'in Takdimi

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd, âlemlere rahmet olarak gönderilen nebiye, ailesine, eşlerine, ashabına ve tabilerine de salât ve selam olsun.

Değerli davetçi kardeşimiz Ebu Muhammed Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî'nin -Allah onu koruyup gözet-sin- kaleme aldığı **İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** adlı bu değerli kitabı inceledim ve onun konusunda gerekli bilgileri içeren yeterli ve kapsamlı bir eser olduğunu gördüm. **Bu eser, iman konularının tamamını, imanla ilgili meseleleri ve tali konuları kapsamakta ve bunları ehl-i sünnet ve'l-cemaat metoduna göre işlemektedir. Üslubu kolay ve ifadeleri akıcı olup bölüm ve konu tertibi de gayet güzel hazırlanmıştır. Müellif, kitapta yazdıklarını Kur'ân ve Sünnet'ten delillerle, sahabî sözleriyle, selef ve haleften hidayet önderi rehber âlimlerin görüşleriyle desteklemiştir.**

Ayrıca bu kitap, Mutezile, Mürcie, Hariciler vb. gibi sapık fırkaların ve onların peşinden gidenlerin ortaya attığı şüphelere de -dolaylı yoldan- ilmî bir reddiye niteliği de taşımaktadır.

Allah Teâlâ, müellifi, hem bu kitabı hem de diğer telifleriyle faydalandırsın ve onlar sayesinde tartıların hafif geldiği kıyamet gününde onun iyilik kefesini ağır çıkarsın.

Bu kitabın, Müslümanların çocukları için ders kitabı olarak belirlenmesi ve okutulması uygundur.

Niyetleri bilen ve doğru yola ulaştıran Allah'tır.

Prof. Dr. el-Emin el-Hâc Muhammed Ahmed

Sudan Âlimler ve Davetçiler Şer'î Birliği Başkanı

Müslüman Âlimler Birliği Başkanı

Hartum/Sudan

5 Ramazan 1431 h.

Prof. Dr. Muhammed Yusrî İbrahim'in Takdimi

Bize dosdoğru bir din gönderen, bizi dosdoğru yola ileten ve gizli açık nimetlerini bize bol bol bahşeden Allah'a hamdolsun.

Allah'ın salât ve selamı, nebilerin sonuncusu, kıyamet günü abdest azaları parlayacak olan ümmetin önderi peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve bütün ashabına olsun.

Önümde çok faydalı ve pek değerli bir kitap bulunmaktadır. Müellifi, bu kitapta iman, rükünleri, onu bozan ve eksilten nedenler ve diğer iman meseleleri hakkında ehl-i sünnet vel-cemaatin itikadını yumuşak bir üslup ve ince işaretlerle ortaya koymuştur. Bunu yaparken de sahih nakli ve sarih/ açık aklı esas almıştır. Böylece bu kitabı, akıl ve öz sahipleri nezdinde kabul görmüştür.

Bu değerli kitap, onu gözden geçiren, düzeltmelerde bulunan ve ondan övgüyle söz eden değerli âlimlerin ve seçkin ilim talebelerinin kaleme aldığı değerli ve faydalı takdim yazıları ile daha bir güzellik kazanmıştır.

Allah Teâlâ, sevgili kardeşimiz Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî'ye başarılar nasip etsin, onun eserlerini uzağıyla yakınıyla, Arabıyla Acemiyle herkeşe faydalı kılsın. Bu kitabını malın ve evlatların fayda vermediği günde onun için ahiret azığı eylesin.

Allah'ın salât, selam ve bereketi peygamberimiz Muhammed'in, ailesinin ve tüm ashabının üzerine olsun.

Prof. Dr. Ebu Abdullah Muhammed Yusrî İbrahim

Kahire, el-Merkezu'l-Kavmî li'l-Buhus, Vizaratu'l-Bahs el-İlmi'de Araştırmacı

Kahire, Millî Eğitim Bakanlığı, Ana dili Arapça olmayanlara Arapça öğretim veren

Merkezu Fecr Yönetim Kurulu Başkanı, Kahire Açık Amerikan Üniversitesi Rektör Vekili,

Ezher Tacan Enstitüsü Yönetim Kurulu Başkan Vekili

Cidde, Mecmeu'l-Fikhi'l-İslamî'de Katılımcı Araştırmacı,

Müslüman Âlimler Birliği Yönetim Kurulu Üyesi

29.12.1431 h. / 5.12.2010 m. Kahire/Mısır

Allâme Abdullah b. Abdulazîz b. Akîl el-Akîl'in Takdimi

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır. O'nun emin peygamberi, Peygamberimiz Muhammed'e, onun ailesine ve bütün ashabına salât ve selam ederim.

Üstad ve âlim Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî'nin telif edip **İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** adını verdiği risaleyi okuyup inceledim. **Bu risalenin; iman meselelerini, imanın hakikatini, mertebelerini ve müsemmasına dâhil olan şeyleri beyanını, söz ve fiil olarak onu zedeleyen ve ihlal eden şeyleri, ayrıca imanın artması, eksilmesi ve imanda istisna konusunu ihtiva ettiğini gördüm.** Müellif, her meselenin dayandığı delile ve kendilerine uyulan selef imamlarının bu konularda söyledikleri sözlere yer vermiş, akîde konusunda insanın kafasını karıştıracak ihtilaflı tartışmalara ise girmemiştir.

Müellifin, bu muhtasar eserde yaptığı çalışma ve tertibindeki güzel üslubunu çok beğendim. Kardeşlerime ve çocuklarıma bu kitaptan yararlanmalarını ve meyvelerini devşirmelerini tavsiye ediyorum. Çünkü bu risale, gerçekten imanı kalplerde kökleştirir ve gaybları en iyi bilen Allah'a ihlâsla kulluk etmeye yardım eder.

Allah Teâlâ'dan, bu kitabı, ilim talebeleri için yararlı kılmasını ve onu sahih akidenin yayılması konusunda en güçlü vasıtalarından biri yapmasını dilerim.

Allah'a muhtaç kul

Abdullah b. Abdulaziz b. Akîl el-Akîl

Yüksek Yargı Meclisi Daimî Heyeti Eski Başkanı

10.1.1426 h.

Allâme Abdulazîz b. Abdullah er-Râcihî'nin Takdimi

Şüphesiz hamd Allah'adır. O'na hamd ederiz, O'ndan yardım ister ve bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüğünden Allah'a sığınırız. Allah'ın hidayet ettiğini kimse saptıramaz, saptırdığını da kimse hidayete sevk edemez. Allah'tan başka hak ilah olmadığına, O'nun tek olduğuna, ortağının olmadığına şahitlik ederim. Muhammed ﷺ'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim. O, öncekilerin ve sonrakilerin efendisi, örneğimiz ve önderimizdir. Allah'ın salâtı, selamı ve bereketi onun, ailesinin, arkadaşlarının, izinden gidenlerin ve ona yardım edenlerin üzerine olsun.

Allah Teâlâ, kitabının korunmasını bizzat kendisi üstlenmiştir. O şöyle buyurmaktadır: **“Hiç şüphe yok ki o zikri (Kur'an'ı) Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biziz.”** (Hicr, 9)

Allah Teâlâ'nın Kur'an'ı koruması demek, bu dini koruması demektir. Bu dinin aslı ve esası ise Allah'a, O'nun rubûbiyyetine, isimlerine, sıfatlarına ve fiillerine imandır; Allah'ı birlemektir, dini sadece O'na has kılmak ve ibadetin her çeşidini sadece O'na yapmaktır. Kur'an'a ve indirilen bütün kitaplara inanmaktır. Muhammed ﷺ'e ve bütün peygamberlere iman etmek, âhiret gününe, öldükten sonra dirilmeye, hesaba, amellerin karşılığının görüleceği, cennete ve cehenneme inanmaktır. Allah'ın kaderine, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna iman etmektir.

Allah'ın Kur'an-ı Kerim'i koruması, temiz/sahih sünneti korumasını da içine alır. Çünkü Sünnet, ikinci vahiydir. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmaktadır: **“(Rasûlüm) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”** (Al-i İmran, 31)

Demek ki Allah Teâlâ; dinini, Kitabını ve Peygamberi Muhammed ﷺ'in sünnetini korumuştur. O, Allah'ın dinine yardım etme konusunda sahabeyi hazırlamış, onlara bu payeyi vermiş, onları bu konuda başarılı kılmış ve onlara yol göstermiştir. Onlar da Allah'ın kitabını ve Peygamberinin sünnetini korumuşlar, Allah'ın kelimesini yüceltmek için O'nun yolunda cihâd etmişler, ülkeler fethetmişler, oralara gidip Allah'ın dinini insanlara öğretmişler ve yeryüzünün doğusunda ve batısında İslâm'ı yaymışlardır. Onlardan sonra

da tabiîn, tebe-i tabiîn ve diğer önder âlimler de bu konuda onların izinden gitmiştir. İslâm'ın unutulmuş ilkelerini diriltmişler, bu ümmete dini yeniden hatırlatmışlar ve insanlara gerçekleri göstermişlerdir. Bid'atleri, şüpheleri ve sapıklıkları reddetmişler, onların sahte olduğunu insanlara göstermişler ve birbirine karışan hakla bâtili ayırıp hakkı ortaya koymuşlardır.

Dinin aslı ve esası, Allah'a ve Rasûlüne, ilme ve basirete dayanan sahih bir imanla iman etmektir. İşte bu sahih itikat üzerine ameller bina edilir. Canlar ve mallar bu iman ile korunur. Kimin imanı ve itikadı sahih ise ameli de sahihtir ve onun canı da, malı da koruma altındadır. Kimin de imanı ve akidesi şirkle ve İslam'a aykırı şeylerle bozulmuşsa amelleri heba olup gider, malı ve canı üzerindeki koruma da kalkar.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(Rasûlüm!) **Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun eğer Allah'a ortak koşarsan, amellerin mutlaka boşa gider ve hüsranda klanlardan olursun!**” (Zümer, 65)

“Eğer onlar (Allah'a) ortak koşsalardı, yaptıkları (güzel) işler boşa giderdi.” (Enam, 88)

“Onların (kâfirlerin) yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırsın, onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız).” (Furkan, 23)

Buhârî ve Müslim'in Abdullah b. Mes'ûd ؓ'tan rivâyet ettikleri sahih bir hadiste Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Allah'tan başka hak ilah olmadığına ve benim de Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik eden bir Müslümanın kanını akıtmak helal değildir, ancak şu üç sebepten biri hariç: Cana can kısas, zina eden evli veya dul, dininden ayrılıp Müslümanlar topluluğunu terk eden kimse.”*¹

Başka bir sahih hadiste de şöyle buyurmaktadır: *“Kim dinini değiştirirse onu öldürün.”*²

Abdullah b. Ömer *radiyallahu anhuma*'dan rivâyet edilen bir sahih hadiste de Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Allah'tan başka hak ilâh olmadığı-*

1 Buhârî, Diyat, “Cana Can, Göze Göz” âyetinin tefsiri babı; Müslim, Kasame, “Müslümanın Kanını Mubah Kılan Şeyler” Babı.

2 Buhârî, Cihâd ve Siyer, “Allah'ın azabıyla azap edilmez” babı.

na ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahâdet edinceye, namazı kılincaya ve zekâtı verinceye kadar insanlarla muharebe etmek bana emrolundu. Onlar bu işleri yapınca İslâm'ın hakları (olan hadler) müstesna olmak üzere canlarını ve mallarını koruma altına almış olurlar. (İç dünyalarındaki) hesaplarına gelince, o (hesabı görmek) Allah'a âittir.”³

Sahih bir iman, toplumların amellerini, ahlaklarını ve gidişatlarını düzeltir. Tecrübeler göstermektedir ki milletlerin ahlaklarının düzgünlüğü ile fertlerinin akîdelerinin düzgünlüğü arasında doğru bir orantı vardır. Milletlerin ahlaklarının bozukluğuyla fertlerinin akîdelerinin zayıflığı ve sapıklığı arasında da doğru bir orantı vardır. Peygamberimiz Muhammed ﷺ, Mekke'de kaldığı on üç sene boyunca insanları hep tevhide, Allah'a ve Rasûlüne imana çağır-mış ve şöyle buyurmuştur: “La ilahe illallah' deyin, kurtuluşa erin.”⁴

Allah'ın gönderdiği her peygamber, kavmini ilk iş olarak sahîh akîdeye davet etmiş ve onlara şöyle demiştir: “Allah'a ibadet/kulluk edin; sizin O'ndan başka bir ilahınız yoktur.” (Mü'minun, 32)

Nitekim Allah Teâlâ; Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb ve diğer peygamberlerin de aynı şeyi söylediklerini haber vermektedir. Bu konuda yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Andolsun ki Biz, ‘Allah'a kulluk edin ve tâğût'tan sakının.’ diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik.”

(Nahl, 36)

“Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, ‘Benden başka hak ilâh yoktur, öyleyse yalnız Bana ibadet edin!’ diye vahyetmiş olmayalım.” (Enbiya, 25)

Bundan dolayı davetçilerin ve ıslahatçıların; ilk olarak ve her şeyden önce toplumların akîdelerini düzeltmek için çağrıda bulunmaları, akîdeleri düzelmedikçe ve onlar şirk, bid'at, hurafe ve cahilî âdetlerden arınmadıkça hayatlarının başka yönlerini ıslah etmeye çalışmamaları gerekir.

Değerli kardeşimiz, âlim Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî, sahîh akîde konusunda **İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** adlı bir eser

3 Buhârî, İman, “Eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı da verilerse artık yollarını serbest bırakın.” (Tevbe, 5) babı; Müslim, İman, “La ilahe illallah deyinceye kadar insanlarla savaş emri” babı.

4 Ahmed, Müsned, 25/404, (16023).

telif etmiştir. Bu kitabı ufak tefek düzeltmeler de yaparak baştan sona okudum. Basılmaya, insanlar arasında dağıtılmaya ve başka dillere tercüme edilmeye elverişli özellikleri sebebiyle onu beğendim.

Bu kitabın en önemli özellikleri şunlardır:

1- Bu kitap, iman ve itikat meselelerini kapsamaktadır. Bunların bazıları şunlardır:

İmanın lügat ve şer'i tarifleri.

Amellerin imandan bir cüz olduğu.

İman mertebelerinin, imanın ve İslâm'ın müsemmasının açıklanması.

Zahir ve bâtın ayrılmazlığı.

İmanda ve İslâm'da istisna.

İman mahlûk mudur, değil midir?

İmanın altı rüknünün açıklanması ki bunlar; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayrı ve şerriyle kadere iman etmektir.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre imanı ortadan kaldıran şeyler ve bunların şirk, küfür, günah ve nifak gibi çeşitlerinin izahı, bunların büyük ve küçük kısımlarının beyanı.

İtikat, söz ve amel yönünden İslâm'dan çıkaran şeylerin beyanı.

Mutlak tekfir ve muayyen tekfirin beyanı.

Tekfire engel olan etkenlerin beyanı.

Allah'ın indirdiği şeylerin dışındakilerle hükmetmek.

Namazı terk edenin hükmü.

İmanı terk etme ve ondan yüz çevirmenin sebepleri.

2- Yazar, bu meseleleri araştırmış, ayrıntılı bir şekilde anlatmış, aralarındaki farkları ve benzerlikleri açıklamıştır.

3- Bu meseleleri Allah'ın kitabından ve Peygamberinin sünnetinden delillerle delillendirmiştir.

4- Ehl-i sünnet imamlarından, âlimlerinden, basiret ve sahih itikat sahibi müelliflerden çok sayıda nakil yapmaktadır.

5- Kitabın sonunda ehl-i sünnet ve'l-cemaat metoduna göre yazılmış eserlerin isimlerini sıralamaktadır.

6- Kitabın ibaresi, herkesin anlayabileceği kolaylıktadır.

7- Meselelerin ayrıntılarına, ihtilaflara, reddiyelere ve kitabın hacmini büyütecek ve halkın kitaptan istifadesini azaltacak tartışmalara yer vermemiştir.

Bu münasebetle ben, bu kitabın neşredilmesini ve başka dillere tercüme edilmesini tavsiye ettiğim gibi, Müslüman halka da bu kitabı okumalarını ve ondan yararlanmalarını tavsiye ediyorum.

İnanıyorum ki müellif, bu kitabı Allah'ın rızasını kazanmak ve Müslüman kardeşlerinin yararlanması için yazmıştır.

Büyük Arş'ın sahibi yüce Allah'tan, beni ve müellifi ihlâslı ve sadece kendi rızasını isteyen, kullarına nasihat eden, onlara faydalı olan, onları yönlendiren ve irşad eden kullarından eylemesini diliyorum.

Allah'tan; hem kendim, hem de bütün Müslümanlar için dinde anlayış ve basiret nasip etmesini, sünneti yayma konusunda gayret vermesini ve dinde bid'at ve hurafelerden sakınmayı nasip etmesini diliyorum.

Ayrıca hem kendim, hem de Müslüman kardeşlerim için Allah'ın dini ve Allah'a ve Rasûlüne iman üzere sebat etmeyi ve ölünceye kadar istikamet üzere kalmayı nasip etmesini diliyorum.

Benim bu konudaki yardımcım Allah'tır. O'nun buna gücü yeter. Allah'ın salâtı, selamı ve bereketi O'nun kulu ve elçisi olan Peygamberimiz Muhammed'e, onun ailesine, ashabına ve kıyâmete kadar en güzel şekilde onun izinden gidenlere olsun.

Abdulaziz b. Abdullah er-Râcihi

11 Rabiussani 1427

Allâme Muhaddis Abdullah b. Abdurrahman Âlu Sa'd'ın Takdimi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla... O'ndan yardım ister, O'na tevekkül eder ve O'na sığınırım. Peygamberimiz Muhammed'e, ailesine, ashabına ve kıyâmete kadar en güzel şekilde onun izinden gidenlere salât ve selam ederim.

Allah'ın isimlerine, sıfatlarına ve her yönden kamil/eksiksiz olduğuna iman etmek ve ibadeti sadece O'na yapmak, dinin en önemli aslı ve temelidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Elif. Lâm. Mim. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, muttakiler** (sakınanlar ve arınmak isteyenler) **için bir yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar. İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.**” (Bakara, 1-5)

“(Ey müşrikler!) **Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.** (Ey müşrikler!) **Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.**” (Tevbe, 19-21)

“**Asra andolsun ki insan ziyandadır. Ancak iman edip sâlih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesna.**” (Asr, 1-3)

Bu konudaki deliller çok olup dinen bilinmesi zaruri olan şeylerdendir.

Şüphesiz ki imanı olmayan kimse dünyada da, âhirette de ziyandadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Kim iman etmeyi reddederse bütün**

yaptığı işler boşa gider ve o, âhirette de ziyana uğrayanlardan olur.”
(Maide, 5)

O halde her Müslümanın bu temel esasa çok önem vermesi gerekir. Zira bu, onun mutluluğunun kaynağı ve en önemli sermayesidir. Kur'an ve Sünnet buna dikkat çeken ve bunu emreden ifadelerle doludur.

Allah Teâlâ, Peygamberine, görevlendirilme gayesini hatırlatarak şöyle buyurmaktadır: **“Bil ki: Allah’tan başka hak ilah yoktur. Sen hem kendi günahından, hem mü’min erkeklerin ve mü’min kadınların günahlarından ötürü Allah’tan bağışlanma dile.”** (Muhammed, 19)

Bu âyet-i kerîme, Peygamberimize peygamberlik görevinin verilmesinden çok uzun bir süre sonra nazil olmuştur. Çünkü bu âyet, Medine’de nazil olan Muhammed sûresinde geçmektedir.

O, bu kelimeyle gönderilmiş olmasına, uzun bir süreden beri insanları bu kelimeye davet etmesine, onun uğrunda cihad etmesine ve bunu gerçekleştirmek için ülkesinden hicret etmesine rağmen Allah Teâlâ, İslâm dininin temellerinden olan bu büyük esası ona tekrar hatırlatıyor: **“(Rasûlüm!) Şüphesiz sana da, senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun eğer Allah’a ortak koşarsan, amellerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalandanlardan olursun! Hayır! Yalnız Allah’a kulluk et ve şükredenlerden ol.”** (Zümer, 65-66)

“De ki: O Allah birdir. Allah Samed’dir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. O’nun hiçbir dengi yoktur.” (İhlâs, 1-4)

Bu âyetlerde Peygamber ﷺ’e, hangi temel esaslar için gönderildiği hatırlatılmaktadır.

İbrahim عليه السلام da yaratılış ve peygamber olarak gönderiliş sebebi olan bu esasa önem verdiği içindir ki ona aykırı bir şey yapmaktan çok korkardı. Nitekim o, -Allah Teâlâ’nın haber verdiğine göre-şöyle dua etmiştir: **“Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: ‘Rabbim! Bu şehri (Mekke’yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! Çünkü onlar (putlar), insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular, Rabbim. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin.”** (İbrahim, 35-36)

İbn Cerir et-Taberi *rahimehullah* bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Bunun manası: Beni ve çocuklarımı putlara tapmaktan uzak tut, demektir. **“Çünkü onlar (putlar), insanlardan birçoğunun sapmasına sebep olduklar.”** âyetinin anlamı ise “Ya Rabbi, putlar insanların pek çoğunu hidayet yolundan, hak yoldan saptırdılar da insanlar onlara ibadet ettiler ve sana küfrettiler.” şeklindedir.”⁵

O, İbn Humeyd’den de şöyle bir rivâyet zikreder: Bize Muğire’den naklen Cerir rivâyet etti. O şöyle dedi: İbrahim et-Teymi bir kıssa anlatıyor ve anlatırken de şöyle diyordu: Allah’ın dostu olan İbrahim bile **“Beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!”** dedikten sonra şirk belasından kim emin olabilir ki?

Hâlbuki İbrahim عليه السلام, elleriyle putları kırmış, Rabbine itaat etmek için kendi oğlunu bile kurban etmek istemişti. Tevhidi gerçekleştirme ve Rabbine ibadet görevini yerine getirme konusunda daha başka büyük özverilerde bulunmuştu. Ancak bütün bunlara rağmen o, kendini ve çocuklarını putlara tapmaktan uzak tutması için Rabbine yalvarmıştır. Çünkü insanların pek çoğu bu hataya düşüp putlara tapmaktaydı.

Allah Teâlâ, Cebrail عليه السلام’ı, insanlar iyice öğrensinler diye dinin esaslarını, rükünlerini ve kurallarını sorması için Peygamber ﷺ’e göndermişti.

Buhârî ve Müslim,⁶ Ebu Hayyan yoluyla şöyle tahrir etmiştir. O, Ebu Zür’a’dan; o da Ebu Hureyre رضي الله عنه’dan şöyle rivâyet etti: Bir gün Rasûlullah ﷺ insanların arasında oturuyordu. Yanına bir adam geldi ve “Ey Allah’ın Rasûlü, imân nedir?” diye sordu.

Rasûlullah ﷺ, “İmân; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, Allah’a kavuşmaya, peygamberlerine ve (öldükten sonra) dirilişe inanmandır.” cevabını verdi.

O zat, “İslâm nedir ey Allah’ın Rasûlü?” diye sordu. Rasûlullah ﷺ, “İslâm, Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şeyi ortak tutmaman, namazı dosdoğru kılman, farz olan zekâtı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır.” buyurdu.

5 Tefsiru’t-Taberi, 13/228.

6 Buhârî, İman, “Cebrail’in Peygamber’e imanı, İslâm’ı, ihsanı ve kıyamet vaktini sorması” babı; Müslim, K. İman, İman İslâm ve İhsanın Beyanı babı.

Sonra o zat, “İhsan nedir ey Allah’ın Rasûlü?” diye sordu. Rasûlullah ﷺ, “Allah’a, O’nu görüyormuşsun gibi ibadet etmelidir. Çünkü her ne kadar sen onu görmüyorsan da O seni muhakkak görür.” buyurdu.

O zat, “Kıyâmet ne zaman ey Allah’ın Rasûlü?” diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “Bu meselede sorulan, sorandan daha bilgili değildir. Ancak (kıyâmetten evvel zuhur edecek) alâmetlerini sana haber vereceğim: Ne zaman satılmış cariye, sahibini (yani efendisini) doğurur, çıplak ve yalın ayak kimseler insanlara baş olur, kim oldukları belirsiz deve çobanları yüksek bina kurmada birbiriyle yarışa çıkarsa işte bunlar kıyâmetin alâmetlerindendir. (Kıyâmetin vakti) Allah’tan başka kimsenin bilmediği beş şeyden biridir.” Sonra da şu ayeti okudu: “**Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah’ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.**” (Lokman, 34)

Sonra o zat, arkasını dönüp gitti. Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve selem*, “Onu geri getirin.” diye emretti. Sahabîler aramaya başladılar fakat izini bulamadılar. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ, “İşte bu Cibril’di. İnsanlara dinlerini öğretmek için geldi.” buyurdu.

Müslim’de, Umare b. Ka’ka’ yoluyla Ebu Zur’a’dan, onun da Ebu Hureyre’den rivâyet ettikleri hadiste ise Rasûlullah ﷺ’in şöyle buyurduğu geçmektedir: “Bana (istediğinizi) sorun.” İnsanlar ona soru sormaktan çekindiler. Bunun üzerine bir adam geldi... ve yukarıdaki soruları sordu. Rivayetin sonunda Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “Bu gelen Cebrail’di. Siz sormadığınız için size öğretmek istedi.”⁷

Bu hadis, Ömer b. el-Hattab ؓ’tan ve bazı sahabîlerden de rivayet edilmiştir. Bu olay Medine’de cereyan etmiştir. Hatta Abdullah b. Mende’nin *Kitâbu’l-İman*’da Ömer ؓ’tan naklen tahrir ettiği⁸ hadisinde⁹ ifade edildiğine göre bu olay, Rasûlullah ﷺ’in ömrünün sonunda cereyan etmiştir.

7 Müslim, K. İman, no: 11. (Bu hadisi, Ömer ve başka sahabîler de rivâyet etmişlerdir. *Hepsinden Allah razı olsun*).

8 *Kitâbu’l-İmân*, 1/145, no: 12.

9 İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*’de bu hadisin sahih olduğunu söyler. 1/119. Hadis, Müslim’in şartına uygundur. Bu konuda farklı görüşler vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Rasûlullah ﷺ'in peygamber olarak görevlendirilmesiyle bu olay arasında uzun bir süre bulunmasına ve o sürekli olarak iman ve İslâm'ı beyan etmiş olmasına rağmen, bu esasların önemini, onları bilmenin ve onlarla amel etmenin önemini ümmete hatırlatmak için hayatının sonunda bile olsa ona bunlar hakkında soru sorulmuştur.

'İyad b. Mûsâ -Allah rahmet eylesin- şöyle demiştir: "Bu hadis, her şeyin başında, devamında ve sonunda iman bağı ile bağlı olmak, organların amelleri, gizli hallerde bile ihlâslı olmak, amellerin afetlerinden sakınmak gibi zahîr ve batînî bütün ibadet görevlerini içermektedir. Hatta bütün şer'i ilimler bu hadisin kapsamı içindedir ve ondan sadır olmaktadır."¹⁰

Kurtubî rahimehullah da şöyle der: "Bu hadis, sünnet ilminin tamamını ihtiva ettiği için 'sünnetin anası' denilmeye layıktır."¹¹

Şu bilinmelidir ki iman vasfına sahip olmak kolay bir şey değildir. Çünkü mümin olduğunu iddia eden herkes, bu iddiasında doğru ve samimi değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Ey Rasûl! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla 'İman ettik.' diyen kimselerden ve yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(in hali) seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler ve sana gelmeyen (bazı) kimselere kulak verirler; kelimeleri yerlerinden kaydırıp değiştirirler. 'Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!'** derler. Allah bir kimseyi şaşkınlığa (fitneye) düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehine hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın, kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezil-lik vardır ve ahirette onlara mahsus büyük bir azap vardır." (Maide, 41)

"Bedeviler 'İman ettik.' dediler. De ki: Siz iman etmediniz, lâkin 'İslâm olduk.' deyin. Zira iman henüz kalplerinize girmiş değildir. Eğer Allah'a ve Rasûlüne itaat ederseniz, sizin emeklerinizden hiçbir şeyin mükâfatını eksilmez. Yaptığınızı zayi etmez. Gerçekten Allah, Gafur ve Rahîm'dir (mağfireti, merhamet ve ihsanı boldur)." (Hucurat, 14)

Allah Teâlâ bir insanın, itikadı sahih ve ameli istikamet üzere olmadıkça gerçek bir mü'min olamayacağını şöyle beyan etmiştir: **"Şüphesiz, 'Rabbimiz Allah'tır.' deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine me-**

10 Bkz: Fethu'l-Bari, 1/125.

11 Aynı eser.

lekler iner. Onlara, 'Korkmayın, üzülmeysin, size vâdolunan cennetle sevinin! ' derler. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarınız. Gafûr ve Rahîm olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızı zın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır."

(Fussilet, 30-32)

Müslim, Hişam b. Urve'den; o, babasından; o da Sufyân b. Abdullah es-Sekafi'den şöyle rivâyet etti: Sufyân: Dedim ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Bana İslâm hakkında öyle bir söz söyle ki artık senden sonra bu konuda hiç kimseye bir şey sormayayım.' Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "'Allah'a iman ettim.' de, sonra istikamet üzere (dosdoğru) ol." ¹²

Tirmizî'nin, Zührî'den; onun Abdurrahman b. Maiz'den, onun da Sufyân es-Sekafi'den yaptığı rivâyette ise şöyle geçmektedir: Sufyân: Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana sıkı sıkıya sarılacağım bir şey söyle." Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: "'Rabbim Allah'tır.' de, sonra istikamet üzere ol." ¹³

Ebu İsa et-Tirmizî der ki: "Bu hadis, hasen-sahihtir."

İmam Nevevî'nin *Müslim Şerhi*'nde ifade edildiğine göre Kadı 'İyad şöyle der: "Bu hadis, Rasûlullah ﷺ'in az kelimeyle çok manayı ifade ettiği özlü sözlerinden biridir ve şu ayete uygun düşmektedir: **"Şüphesiz, 'Rabbimiz Allah'tır.' deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenler..."** Yani Allah'ı birleyen, iman eden, tevhidden sapmayan ve ölünceye kadar bu şekilde O'na itaatten ayrılmayanlar... Sahabe ve daha sonraki müfessirlerin çoğu bu manayı vermiştir. Hadisin manası da *-İnşaallah-* budur." ¹⁴

Ebu'l-Ferec İbn Receb *rahimehullah* da şöyle der: "İstikametın esası, kalbin tevhid üzere istikametidir (sabit kalmasıdır). Nitekim Ebu Bekir es-Sıddık ؓ ve diğer müfessirler, **"Şüphesiz, 'Rabbimiz Allah'tır.' deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenler..."** âyetini "Allah'tan ve tevhidden başka bir şeye iltifat etmeyenler" diye tefsir etmişlerdir. Dolayısıyla kalp, Allah'ı tanımak, O'na saygı göstermek, O'nu yüceltmek, O'ndan korkmak, O'nu sevmek, O'nun rızasını istemek, O'na ümit bağlamak, O'na dua etmek, O'na tevekkül etmek ve O'ndan başkasından yüz çevirmek suretiyle istikamet üzere

12 Müslim, K. İman, "İslâm'ın vasıflarını toplayan" babı.

13 Tirmizî, K. Züh'd, "Dilin Korunması" babı.

14 en-Nevevî, *el-Minhac Şerhu Sahih-i Müslim*, 2/9.

olduğu zaman organlar da O'na itaatte istikamet üzere olurlar. Çünkü kalp, organların komutanı, organlar da kalbin askerleridir. Komutan doğru yolda olduğu zaman, askerleri de doğru yolda olurlar..."¹⁵

Ben de diyorum ki: İtikadın sahih olması için Kitap ve Sünnet'e dayalı olması şarttır. Nitekim Rabbimiz, Kitabında ve Peygamber ﷺ'e verdiği emirlerde kişinin, neye inanması ve hangi amelleri yapması gerektiğini bizlere açıklamıştır.

Âlimler de bu konuyu açıklayan pek çok eser telif etmişlerdir. Kanaatimce bu eserlerden biri de kardeşimiz Şeyh Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî'nin **İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** isimli eseridir. Allah onu başarılı kılsın.

Müellif, faydalı ve güzel bir eser ortaya koymuştur. Bu önemli meseleler hakkında Kitap ve Sünnette yer alan bilgileri beyan etmiştir. Allah Teâlâ, kendisini en iyi şekilde ödüllendirsın.

Kardeşlerime, bu kitabı okumalarını ve ondan yararlanmalarını tavsiye ederim. Tevfik Allah'tandır.

Abdullah b. Abdurrahman Âlu's-Sa'd

27.12.1425 h.

¹⁵ İbn Receb el-Hanbelî, *Camîu'l-Ulûm ve'l-Hikem*, s. 179, h. no: 21.

Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd'un 1. Baskıya Takdimi

Allah'a hamd, son Peygamber Muhammed'e salât ve selam olsun.

Bu kitap, iman ve imanla ilgili meseleler hakkında değerli kardeşim, âlim Abdullah b. Abdulhamid el-Eserî tarafından hazırlanan muhtasar bir eserdir. Bu kitabı da tıpkı daha önce basılan diğer iki özlü ve faydalı kitabına benzemektedir. Bunlardan biri *Selef-i Sâlihîn Akîdesi*, diğeri *Meşru ve Gayrimeşru Tevessül, Çeşitleri ve Hükümleri* idi. Ben onun *Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler* isimli kitabını okudum. Onun özlü ve kapsamlı olduğunu, Kitap ve Sünnetten delillerle ve muteber ehl-i sünnet imamlarından yapılan nakillerle desteklenmiş bir eser olduğunu gördüm.

Yazar, bu eserin bir özelliği olarak meselelerin ayrıntılarından, bu ayrıntılardaki ihtilaflardan -tarafaların birbirlerine verdikleri- cevaplardan ve sadece uzman kişilerin ilgilendiği ve önem verdiği tartışmalardan uzak durmuştur.

Bu sebeple onun kitabı:

1- Farklı seviyelerdeki bütün Müslümanlar için faydalı, özlü, kapsamlı ve delillidir.

2- Bu konuyu bütün yönleriyle bir arada görmek, onu ders olarak okutmak ve öğretmek isteyen bir ilim ehlinin böyle bir kitaba ihtiyacı vardır.

3- Ayrıca, bu kitap tercüme edildiği takdirde anadili Arapça olmayan Müslümanlar için de gerçekten uygun bir eserdir.

Çünkü onlar bu kitabı, uzun anlatımlara ve farklı görüş sahiplerinin münaakaşalarına ihtiyaç kalmayacak derecede kolay ve anlaşılır bulacaklardır.

Allah Teâlâ, müellifi en güzel şekilde ödüllendirsin. Onu ve ilmini yararlı kılsın. Bize ve ona faydalı ilim ve sâlih amel nasip etsin. Peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve ashabına salât ve selam olsun.

Prof. Abdurrahman es-Sâlih el-Mahmûd

İmam Muhammed b. Su'ûd Üniversitesi

Usûlu'd-Din Fakültesi Akîde Bölümü, 9 Şevval 1423

MUKADDİME

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'adır. O, Rahman'dır, Rahim'dir. Amellerin karşılığının verileceği gününün sahibidir. Öncekilerin ve sonrakilerin ilahıdır. Yücelik ve mükemmellikte tektir. Ortaklardan, eş ve benzerlerden münezzehtir. Dilediğini hidayete iletir, dilediğini sapıklığa düşürür. Dilediğini yapar. Hikmetiyle yarattıklarını bedbahtlar/cehennemlikler ve mutlular/cennetlikler diye ikiye ayırmıştır. Mü'minlere imanı sevdirmiş, kalplerinde onu güzelleştirmiş; küfrü, fıskı ve isyanı onlara çirkin göstermiş ve hidayet üzere kılmıştır.

Salât ve selamın en üstünü ve eksiksizi O'nun emin Peygamberine olsun. O Peygamber ki yol gösterici, müjdeleyici ve aydınlatıcıdır. Takva sahibi, samimi ve muvahhid mü'minlerin önderidir. İnsanların ve cinlerin efendisidir. Âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. Tevhidi gerçekleştirmiş, Rabbine sadakat göstermiş, imanın ve dinin hakikatlerini yaşamış ve ashabına da ilmin ve imanın hakikatini öğretmiştir.

Onun temiz ailesine, nurlu, saygıdeğer ve mübarek ashabına da salât ve selam olsun. Ki biz Rabbimize, onların hepsini severek yaklaşıyoruz. Ayrıca onlardan sonra gelen büyük tâbîlere ve kıyâmete kadar en güzel şekilde onların izinden gidenlere de salât ve selam olsun.

Allah'ım! Bize, yararlı olanı öğret ve öğrettiğin şeylerden bizi yararlandır. Allah'ım! Fayda vermeyen ilimden ve korkmayan kalpten Sana sığınırız. Âmîn

Şüphesiz sahih İslâm akîdesi bu dinin temelidir. Kişinin Müslümanlığının başlangıç noktasıdır. Bütün bilgiler bu akîde üzerine bina edilir. O nedenle akîdesi sahih/doğru ve geçerli olanın ameli de sahih ve geçerli olur. Akîdesi bozuk olanın diğer amelleri de bozuk ve geçersiz olur. Allah katında dinin geçerli olması ve amellerin kabul edilmesinin şartı, onların her türlü şirkten arınmış, sahih akîde temeli üzerine bina edilmesidir.

Allah'a imanın, Müslümanın hayatında çok önemli bir yeri vardır. Çünkü onun her iki cihanda da mutluluğu, Rabbine olan imanın kuvvetine, O'na

olan yakınlığına ve bu konudaki samimiyetine bağlıdır. Kim Allah'a gönül-den iman eder, O'nun emirlerine itaat edip yasakladığı şeylerden sakınır ve "İşittik ve itaat ettik, inandık ve tasdik ettik." derse cehennemden kurtulur ve büyük bir kurtuluşa gerçekten ulaşmış olur.

Öte yandan kulun, ahirette Allah'ın can yakıcı azabından ve şiddetli cezasından kurtuluşu da O'nun emin Peygamberinin bize öğrettiği ve şerefli ashabının yaşayıp uyguladığı sahih ve samimi iman ile mümkündür. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metâından başka bir şey değildir."** (Al-i İmran, 185)

Gayba iman, emrinde ve yasağında Allah'a tam bir teslimiyetin temelidir. Mü'minin kalbinde bu iman yerleştiği zaman onun Allah tarafından gönderilmiş olan dinden hiçbir şeye itiraz etmediğini ve onların hiçbirinden yüz çevirmediğini görürsün. Aksine o artık Allah'ın dinine tam bir itaat ve teslimiyet gösterir ve gönül huzuruyla ona bağlı kalır.

Mü'min kulun kalbine iyice yerleşmiş sahih ve samimi bir iman, Allah'a yaklaştıran, O'nun dostluğunu ve rızasını kazandıran ve mü'mini, düşmanları olan insan ve cin şeytanlarının tuzağından, bozuk itikatlarından ve kötü fiillerinden koruyan bir etkidir. Bu gerçek imanın temel esasları ise şunlardır: Kur'ân ve Sünnet'ten alınan sahih ilme sahip olmak, gayba inanmak, tâğutu inkâr etmek, dinî yükümlülüklerin gereğini yerine getirmek, ihlâsla Allah'a ibadet etmek ve Peygamber ﷺ'e tâbi olmada sadakat göstermek.

İman ağacı, mü'minin kalbinde işte bu yüce Rabbanî esaslarla kökleşir, sonra o imanın tadını alır, lezzetini kalbinde, nefsinde ve günlük yaşamında hisseder. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir."** (İbrahim, 24-25)

Doğru ve samimi iman ağacının kökleri, onun altı büyük esasıdır. Gövdesi; ihlâs ve Peygamber ﷺ'e tâbi ve teslim olmaktır. Dalları; kalbin ve organların yerine getireceği sâlih amellerdir. Olgunlaşmış sayısız meyvesi ise kalbin hayat bulması, hakta ve imanda güçlülük, sonra huzur, güven, istikrar, temiz ve onurlu bir hayat, Allah Teâlâ'nın dostluğu, O'nun yardımı ve hoşnutluğu,

kısaca dünya ve ahiret mutluluğudur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Bilesiniz ki Allah’ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. Onlar, iman edip de takvaya ermiş olanlardır.”** (Yunus, 62-63)

İslâm ümmeti, Peygamber ﷺ’in Rabbinden getirdiği ve ashabına tebliğ ettiği bu samimi ve doğru iman ile gerçek akîde üzerinde bulunuyordu. Onlar iman, yakîn, anlayış ve -nebevî akîdeyi tebliğ yönünden- insanların en mükemmeliydiler. Bu akîdeye samimiyetle ve gereğiyle amel ederek sımsıkı sarılmışlardı. Onlarda iman-amel birlikteliği kaçınılmaz ve aşîkâr bir gerçektir. Onlar dinde bid’at çıkarmaktan, cedelleşmekten, tartışmaktan ve gösterişten hoşlanmazlardı. Onların yolu, Allah’ın dinine tam bir teslimiyetti.

İkinci Raşid halife Ömer b. el-Hattab ؓ’in öldürülmesiyle fitne kapıları açılınca karanlık geceler gibi fitneler peş peşe geldi. Peygamber ﷺ’in ve değerli sahabîlerinin metoduna muhalefet eden bid’at fırkaları ortaya çıktı. Ardından ümmet paramparça oldu. Gruplara ve hiziplere ayrıldı. Tıpkı şu ayette ifade edildiği gibi: **“Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan (olmayın. Bunlardan) her fırka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir.”** (Rum, 32)

“Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her grup kendilerinde bulunan (fikir ve davranış) ile sevinip böbürlenmektedirler.” (Mü’minun, 53)

Aynı şekilde Peygamber ﷺ de insanı şaşkına çevirecek bu fitneleri, ümmetin içine düşeceği ihtilafları ve diğer ümmetlerin peşinden gideceklerini haber vermişti. Nitekim yüce sahabî Abdullah b. Amr b. el-As *radiyallahu anhu*ma, Peygamber ﷺ’in şöyle dediğini haber vermiştir: *“İsrailoğullarının başına gelen şeyler tıpatıp ümmetimin de başına gelecektir. Hatta onlardan birisi annesi ile alenen zina etmişse ümmetimin içinde de bunu yapan birisi bulunacaktır. İsrailoğulları yetmiş iki fırkaya ayrılmıştı. Ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan bir tanesi hariç hepsi cehennemde gidecektir.”* Dediler ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! O kurtulan fırka hangisidir?” Peygamber ﷺ de *“Benim ve ashabımın bulunduğu yol üzerinde bulunanlardır.”* buyurdu.¹⁶

Doğru sözlü Peygamber ﷺ’in haber verdiği gibi ümmette bu fırkalar ortaya çıksa da -yine de- ümmetin içinden hayır tamamen kalkmamıştır ve

16 Tirmizi, İman, Ümmetin fırkalara ayrılması; el-Elbânî, *Sahîhu Suneni’t-Tirmizî*, 2/333.

kalkmayacaktır da. Çünkü bu ümmetten sadık müminlerden oluşan bir grup, hidayet ve hak dine sımsıkı bağlı kaldılar ve onlar -Allah'ın izniyle- kıyâmete kadar da var olmaya devam edeceklerdir. Onları yardımsız bırakanlar, onlara muhalefet edenler ve onlarla çarpışanlar onlara hiçbir zarar veremeyeceklerdir. Bunun böyle olacağını Peygamber ﷺ'in şu müjdesi doğrulamaktadır: *"Ümmetimden bir grup hak üzere muzaffer olarak kıyâmete kadar var olmaya devam edecektir. Onları yardımsız bırakan muhalifleri onlara hiçbir zarar veremeyecektir."*¹⁷

Şüphesiz sahabe-i kiramın, yüce tâbiînin ve kıyamete kadar onlara samimiyet, ihlâs ve güzellekle tabi olanların izinden giden ehl-i sünnet ve'l-cemaat; ilim, amel, davet, metod ve yaşayış biçimi olarak Allah'ın hak dinine bağlı olan, ilahî yardıma mazhar olan ve kurtuluşa eren fırkadır. Peygamber ﷺ'in bu hadis-i şeriflerde kastettiği kurtulan fırka da onlardır.

Bundan dolayı Rabbin sadakatle bağlı, ahiret için çalışan ve Rabbinin azabından korkan her Müslümanın, gerçek İslâm'a ve saf dine bağlı bu mübarek topluluğun akîdesini öğrenmesi gerekir.

Yine her Müslümanın, onların sahip olduğu ve gereğiyle amel ettikleri imanı, bu imanın hakikatini, kapsamını, mertebelerini, şubelerini, onu zayıflatan, yok eden ve ona engel olan şeyleri ve altı rükününü öğrenmesi gerekir. Ki bu rükünler şunlardır: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayrıyla ve şerriyle kadere iman etmektir. Çünkü bu gaybî konulara inanmak, bu yüce dinin temelidir. Allah Teâlâ, kişinin bunların hepsine birden iman etmedikçe, değil hepsini sadece birini dahi inkâr etse, imanını kabul etmez.

O halde sadık müslümanın bu gerçek imanı öğrenmesi ve iyi anlaması şarttır. Çünkü imanın isminin ve hakikatinin anlaşılmasında yapılacak hata, herhangi bir varlığın isminde veya diğer şer'î isimlerden herhangi bir ismin anlaşılmasında yapılacak hataya benzemez. Çünkü cennet ve cehennem, mutluluk ve bedbahtlığı, dostluk ve düşmanlığı, can ve mal emniyetini ya da aksini hak etmek açısından dünya ve âhirete ait hükümler; iman, İslâm, küfür, nifak ve şirk isimleriyle doğrudan alakalı hükümlerdir.

17 Müslim, İmara, "Ümmetimden bir grup daima hak üzere galip olacaktır."

İman meselesi, İslam akîdesinin en önemli meselesidir. Hatta bu akidenin meselelerinin aslıdır. Dünya ve âhiretle ilgili şer'i hükümlerin tamamı onun üzerine bina edilir. İman esasına göre insanlar iki gruba ayrılırlar: Samimi iman ve İslam sahipleri bir grup; kâfirler, müşrikler ve sapıklar diğer grup... Her grubun da dünya ve âhirette kendilerine has hükümleri ve halleri vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Yoksa kötülük işleyenler, ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimselerle bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!”** (Casiye, 21)

“Öyle ya, (Allah’a) teslimiyet gösterenleri, (o) günahkârlar gibi tutar mıyız hiç?” (Kalem, 35)

Bu nedenledir ki inanarak ve samimiyetle Allah’ın emirlerine icabet etmeyen bir kişinin iman iddiası, Allah katında kesinlikle makbul değildir. Evet, eğer bu iddiası doğru, samimi ve sırf Allah rızası için değilse ve Peygamber ﷺ’in sünnetine uygun sâlih amellerle bu iddiasını desteklemiyorsa onun bu iddiası geçersizdir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Elif. Lâ. Mim. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece ‘İman ettik.’ demeleriyle bırakılacaklarını mı sandılar? Andolsun ki, Biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır. Yoksa kötülükleri yapanlar Bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kadar kötü (ne yanlış) hüküm veriyorlar! Kim Allah’a kavuşmayı umuyorsa, bilsin ki Allah’ın tayin ettiği o vakit elbet gelecektir. O, her şeyi işiten ve bilendir. Cihad eden, ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnîdir. (O’nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur). İman edip iyi işler yapanların (geçmiş) kötülüklerini elbette örteriz ve onlara, yaptıklarının daha güzeli ile karşılık verimiz.”** (Ankebut, 1-7)

İslâm’ın ve imanın tanımı konusunda insanlar pek çok şey söylediler. Bunun sonucunda eski ve yeni çok sayıda tartışma ve cedelleşme ortaya çıktı, onlar nedeniyle ayaklar kaydı, bu tartışmaları yapanların hem kendileri haktan saptılar, hem de başkalarını saptırdılar. Neticede tartışmacılar ölüp gitti, fakat geride tartışmaları kaldı. Bu tartışmalar ümmetin birliğini tehdit etmeye ve varlığını sarsmaya bundan sonra da devam edecek. Allah yardımcımız olsun.

İşte bu yüce gayeden hareketle -insanların dinî ilimlere ilgisinin azlığını ve uzaklığını da göz önünde tutarak- günümüz çağdaş Müslümanlarının haline bakınca, İslâmî ilimlerin, saf ehl-i sünnet ve'l-cemaat metodu üzere kolaylaştırılarak onlarasunulmasına büyük ihtiyaç olduğunu gördüm. Çünkü halka, yaşadıkları çağın diliyle ve anlayacakları seviyeden hitap etmek,¹⁸ onların seviyesine inmek ve gönüllerinin derinliklerine nüfuz edecek yolları aramak, Allah'ın izniyle, onların hidayetini sağlamak için en önemli sebep ve vasıtalarındandır. Bu, İslâmî alanda faaliyet gösteren ilim sahibi davetçilerin de kabul ettikleri bir gerçektir. Zira onlar, halkı İslâm'a davet etme, onlarla yakın olma ve onlarla gayet yakından konuşma neticesinde bu tecrübeyi edinmişlerdir. Davetçilerin önderi Peygamber ﷺ'in yaşamında da bizim için buna dair çok sayıda örnek vardır.

Günümüz çağdaş Müslümanlarının; imanın, mefhumunun, hakikatinin ve tanımının kolay ve anlaşılır bir tarifine ihtiyaçları vardır. İman ismi ne zaman kullanılır, ne zaman kullanılamaz? İman ile İslâm ne zaman aynı manaya gelir, ne zaman farklı manalara gelir ve hangisi daha kapsamlıdır? İmanın rükünleri, dereceleri, şubeleri, mertebeleri, mü'minlerin vasıfları, imanın meyveleri ve faydaları, imanı zedeleyen, yok eden, hükmünü ortadan kaldırıp iptal eden şeyler nelerdir?...Bütün bunları öğrenmeye ihtiyaçları var. Zira onlardan biri, farkında olmadan dinden çıkabilmektedir! Yine imanı terk etmenin ve ondan yüz çevirmenin sebeplerinin neler olduğu da bilinmesi gereken konulardandır.

Aynı şekilde ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarının eserlerinde sıkça geçen irtidat, küfür, şirk, nifak, fısık, zulüm, heva, dostluk, düşmanlık vb. gibi bazı ilmî kavramları, tanım ve kaideleri bilmeye ve bunların dinden çıkaran ve çıkarmayanlarını öğrenmeye de -özellikle İslâmî uyanış gençliğinin- ihtiyacı vardır.

Genel olarak tekfir meselesiyle ilgili ehl-i sünnetin bakış açısının ve bir Müslümanı tekfir etmenin ne kadar tehlikeli olduğunun, tekfirin kurallarının ve acizlik, cehalet, yanlışlık, te'vil, tehdit altında kalma ve taklid gibi tekfire engel olan şeylerin, yine mutlak ve muayyen tekfiri birbirinden ayırmamanın ne

18 Ancak bununla beraber dilin değişmezlerini korumak ve ilmî ibarelerde birçok manaya gelebilecek genişlikten de uzak durmak gerekir.

kadar tehlikeli olduğunun, mutlak tekfirden çekinmek gerektiğinin, belgesiz ve bilgisiz yapılan tekfirin Müslümanın imanına zarar verdiğinin bilinmesi de bir ihtiyaçtır. Bununla birlikte kâfırları tekfirden de tereddüt etmemek gerektiği, küfür ve iman meselesinde zahire itibar edilmesi gerektiği, vaad ve vaid'in ne olduğu da bilinmelidir. İşte bunlar ve benzeri diğer ilmî istılahların, kaidelerin ve şer'i kavramların öğrenilmesi bir ihtiyaçtır/zorunluluktur.

İşte ben de Allah'ın yardımına sığınarak imanla ilgili meseleleri ehl-i sünnet ve'l-cemaat metoduna göre -imkânım ölçüsünde- bir araya getirdim. Bunları Allah'ın Kitabından, Peygamber ﷺ'in sünnetinden ve ehl-i sünnetin muteber imamlarının sözlerinden derledim.

Meseleleri, hem ilmî şartlara uygun olması, hem de halkın daha kolay anlaması, okuması ve -Allah'ın izniyle- hidayetlerine sebep olması için akıcı bir üslup ve anlaşılır bir ifadeyle özlü bir şekilde sunmaya ve konulara uygun başlıklar vermeye gayret ettim. Mümkün olduğunca ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarından rivâyet edilen şer'i lafızlara bağlı kaldım.

Bu kitabın ilmî ve kolay anlaşılır bir eser olmasını, istikamet sahibi samimi bir Müslümanı veya yeni hidayete ermiş birini hak yola, nimetlerle dolu cennete ve Allah'ın rızasına götürecek doğru ve anlaşılır bir rehber olmasını, iman ve imanla ilgili meselelerde ehl-i sünnet ve'l-cemaat akîdesini topluca öğrenmesine yardımcı olmasını arzu ettim.

Halkın kafasını karıştırmaması ve onların saf akîde ve fıtratlarının bozulup da iman meselesindeki sahih anlayışları sarsılmaması için ehl-i sünnet ve'l-cemaate aykırı sapık fırkaların hiçbirinin görüşüne yer vermedim. Çünkü onların, hakkı arayan kimseleri hakka ulaştırmaktan alıkoyacak ve her biri şeytanın adımları olan pek çok şüphesi vardır. Halk, bölünüp fırkalara ayrılmadan önce bu masum ümmetin ilk dönemlerinde olduğu gibi ilmi, saf ve sağlam kaynağından alsınlar diye böyle yaptım.

İman konusunu ele almanın -özellikle de yeterli güce ve donanıma sahip değilken- kolay bir iş olmadığını bilmeme rağmen, bana bir çıkış yolu göstereceğini ve beni hakka ve doğruya muvaffak kılacağını ümit ederek Allah'a tevekkül ettim ve O'nun yardımına sığındım. Nitekim Allah'ın Kitabı ve Peygamber ﷺ'in Sünneti de O'na tevekkül edenlerin başarıya ulaşacağına

işaret etmektedir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah’tan korkarsa Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder.”** (Talak, 2)

“Kim Allah’a karşı gelmekten korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.” (Talak, 4)

“Mü’minler yalnızca Allah’a tevekkül etsinler.” (İbrahim, 11)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Eğer siz Allah’a hakkıyla tevekkül etmiş olsaydınız sabahleyin yuvalarından aç çıkıp tok dönen kuşların rızıklandırıldığı gibi siz de rızıklandırılırdınız.”*¹⁹

Sonra bu -Allah’ın izniyle- mübarek kitabın, günümüz Müslümanlarının iman alanında ihtiyaç duyduğu her konuyu içeren bir **iman ansiklopedisi** olması için bütün gücümü ortaya koydum. Özellikle benden önce büyük müctehid imamlar -Müslümanlara yaptıkları hizmetlerden dolayı Allah onları en güzel şekilde mükâfatlandırınsın- tarafından iman konusunda çok güzel ve faydalı eserler yazılmışken bu çalışmayla arzu edilen neticeye ulaştığımı ve mükemmel bir eser ortaya koyduğumu iddia edemem.

Fakat ben, **Ehl-i Sünnete Göre İman: Hakikati, Onu Zedeleyen ve Bozan Şeyler** diye isimlendirdiğim bu kitaptaki gayretlerimde -inşallah- başarıya ulaşmış, konuyu açıklığa kavuşturmuş, açık ve anlaşılır bir ifade tarzı ortaya koymuş olmayı ümit ediyorum.

Bu kitap, güçsüz ve aciz bir kulun çabasının bir semeresidir/ürünüdür. Başarılı olur ve isabet edersem bu, eşi ve benzeri olmayan yüce Allah’ın bir lütfudur. Başarıya ve doğruya ulaştıran yalnızca O’dur.

Başarıya ulaşamaz ve hata edersem bu bendendir, benim acizliğimden ve çaresizliğimdenidir. Şeytandan ve çaresiz kalmaktan Rahman’a sığınırım. Bana eksikliğimi gösterene, bu hususta cimrilik etmeyip beni uyarana Allah iyilikler ihsan etsin, onu mükâfatlandırınsın. Ben de ona teşekkür ederim.

Ayrıca görüş belirtmek, yazdıklarımı gözden geçirmek, öğüt vermek veya dua etmek suretiyle bana yardım eden herkese de teşekkürlerimi sunarım. Allah onları iyilikle mükâfatlandırınsın.

Allah Teâlâ’nın bizi gerçek iman üzere sabit kılmasını, bize imanı sevdirmesini, onu ve nimetlerini kalbimizde süslemesini; imanın tadını almamız,

¹⁹ Tirmizi, K. Zühd, Allah’a Tevekkül babı. el-Elbânî, bunun sahih olduğunu söylemiştir.

meyvelerini toplamamız ve iman ile hayatın tadına varmamız için kalbimize iman ağacını dikmesini ve bize onun gölgesinde bir hayat ikram etmesini diliyorum.

Yüce kudret sahibi Allah'ın, güç ve kuvvetiyle bizi şeytandan korumasını; hem ona hem de onun hilesine, tuzağına, şüphelerine, adımlarına ve tehlikelerine karşı bize yardım etmesini diliyorum.

Allah'ın salâtı, selamı ve bereketleri hidayet rehberi, müjdeleyici ve aydınlatıcı Peygamberimiz, mürşidimiz ve önderimiz Muhammed'e, ailesine ve bütün ashabına olsun.

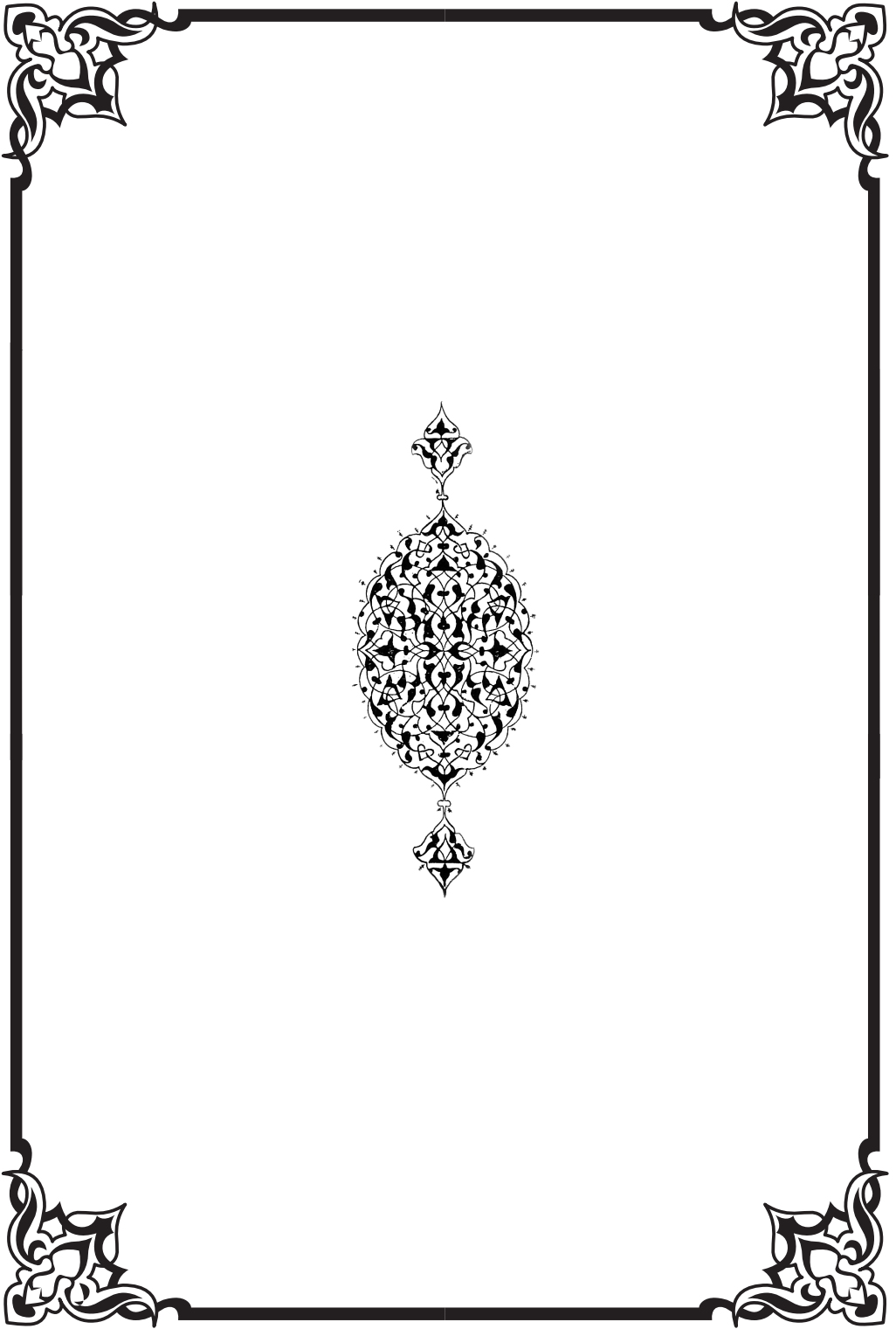
Bağışlayıcı Rabbinin merhametine muhtaç

Ebu Muhammed Abdullah b. Abdulhamid b. Abdulmecid

Âlu İsmail el-Eserî el-Irâkî

Allah onu lütfu ve keremi ile affetsin.

16 Zilhicce 1422 h.

Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'e Göre

İMANIN HAKİKATİ

حقيقة الإيمان

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT'E GÖRE İMANIN HAKİKATİ

- İmanın Tanımı
- İmanın, Azaların Amelleriyle İlişkisi
- Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'ın İmanın Tanımındaki İcmaları
- İmanın Artması ve Eksilmesi
- İmanın Artmasının ve Eksilmesinin Sebepleri
- İmanın Şubeleri
- İmanın Mertebeleri
- Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat İmamlarının İmanın Müsemması Hakkındaki Görüşleri
- İmanda İstisna
- İslâm'da İstisna
- İman ve İslâm
- Zahir ve Bâtın Ayrılmazlığı
- İmanın Rükünleri
- İman Nimeti
- İmanın Faydaları ve Sağladığı Kazançlar
- İman Ehlinin Bazı Vasıfları

İMANIN TANIMI

Sözlükte İman:

Lügat/sözlük açısından imanın iki anlamı vardır:

1- İlk anlamı “**emniyet**,” yani nefsin güven ve huzur içinde olması ve kulun kalbinden korkunun yok olması demektir. Bu kök anlamı itibarıyla iman; karşı tarafa, korkunun zıddı olan güven ve huzur duygusu vermek demektir. Nitekim “أخفته / Onu korkuttum.” cümlesinin zıddı olarak “آمنته / Ona güven verdim.” denir.

Nitekim Allah Teâlâ, bir âyet-i kerimede bu anlamda şöyle buyurmuştur: “**Allah onları korkudan emin kıldı (آمنهم).**” (Kureyş, 4)

“آمن,” emniyet ve selamet içinde olmak anlamına da gelir. Aynı kökten gelen “استأمنه” de “onu güvenliği, himayesi altına aldı” demektir. “الأمنة” ve “الأمانة” kelimeleri de hıyanetin ve ahde vefasızlığın zıddıdır (sadakat ve güvenilirlik demektir).

“Mümin”e mümin denmesi de onun, kendini dünya ve ahirette Allah Teâlâ’nın azabından yana emniyete almış olması nedeniyledir. Allah Teâlâ’nın “el-Mü’min / emniyet veren” ismi de bu kökten gelir. Çünkü O, kullarına, zulmetmeyeceğine dair güvence vermiştir.

2- İmanın sözlükteki ikinci anlamı “**tasdik**”tir. Yani sözü, davranışıyla doğrulamak, tasdik etmek demektir. “İman”da aslanan, Allah Teâlâ’nın yüklediği emanetin sorumluluğunu taşımaktır. Diliyle tasdik ettiği gibi kalbiyle de bu tasdikine inanırsa emaneti eda etmiş, yani mümin olmuş olur.

Kul, “Rab olarak Allah’a iman ettim.” dediği zaman bu, “Onu tasdik (kabul) ettim.” anlamına gelir.

Mü’min, hem batında (kalben) hem de zahirde tasdik sahibidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Biz Allah’a... iman ettik.’ deyin.**” (Bakara, 136)

Kim de (diliyle izhar ettiği) tasdike kalbiyle inanmazsa Allah Teâlâ’nın ona yüklediği emaneti eda etmemiş, yani münafık olmuş olur. Başka bir

âyette de şöyle buyrulur: **“Onların size inanacaklarını umuyor musunuz?”** (Bakara, 75)

Tasdik, kalple olduğu gibi dille ve organlarla da olur. İmam Hafız İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “İman, tasdik demektir. Ancak haber verenin doğruluğuna inanıp da ona itaat etmemek şeklinde kuru bir tasdik değildir. Eğer iman kuru tasdik şeklindeki bir inanç olsaydı İblis, Firavun ve kavmi, Salih'in kavmi, Muhammed ﷺ'in Allah'ın Rasûlü olduğunu kendi oğullarını bildikleri kadar iyi bilen yahudiler de mümin ve tasdik ehli olurlardı. O halde tasdik, ancak iki şeyle tamam olur: Söz konusu şeyin doğruluğuna inanmak ve kalbin sevip itaat etmesi.”²⁰

Tasdik, emniyet ve güveni de içerir. Gayba ait, yani ister söz ister fiil olsun gizli olan hususları doğrulamak olduğu da söylenmiştir. Bu sebeptendir ki Yûsuf ﷺ'in kardeşleri, babalarına şöyle demişlerdi: **“Ama Biz doğru da söylesek sen bize inanmayacaksın.”** (Yusuf, 17)

Yani biz doğru da söylesek sen bizim haberimizi kabul etmez, bu habere güvenmezsin ve bununla kalbin tatmin olmaz.

O halde kullanım şekline göre lügatte imanın iki anlamı vardır: Güven ve tasdik. Bu iki anlam da birbiriyle iç içedir.²¹

❖ İmanın lügat anlamı konusunda Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah*'ın başka bir görüşü daha vardır ki bu da onun isabetli görüşlerinden ve başarılı tercihlerinden biridir. Şöyle ki o, imanın anlamları içine “ikrar” anlamını da dâhil etmiştir.

Çünkü “ikrar etti” anlamına gelen “أَقَرَّ” lafzı, delalet ve beyan yönünden diğer lafızlara nazaran imanın şer'î anlamını daha doğru ifade etmektedir. İbn Teymiyye *rahimehullah* bunun sebeplerini belirtmiş, bunları akla uygun bir takım açıklamalarla değerlendirmiş, sonra da imanın tasdik kelimesinin eş anlamlısı olduğunu iddia edenlerin görüşünü kuvvetli ve ilmî bir incelemeyle reddetmiş ve bunların eş anlamlı oldukları iddiasını çürütecek şekilde aralarındaki farkları zikretmiştir.

20 *Kitabu's-Salat*, s. 19.

21 Lügatlerin “آمَنَ/e-m-n maddesine bakınız. Ezherî, *Tehzibu'l-Luğâ*, 15/513; Cevherî, *es-Sıhah*, 5/2071; Firûzâbâdî, *el-Kamusu'l-Muhit*, s. 1518; İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, 13/21-27; er-Râzi, *Muhtaru's-Sıhah*, s. 18; el-Esfehani, *Mufredatu Elfazi'l-Kur'an*, s. 90; İbnu'l-Esîr, *en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis*, 1/69-71.

Şeyhulislam *rahimehullah* şöyle der: “İmanın; -aralarında fark olmakla birlikte- ikrar lafzıyla açıklanması, tasdik lafzıyla açıklanmasından daha uygundur.”²²

Daha sonra şöyle der: “Malumdur ki iman, ikrar demektir, sadece tasdik demek değildir. İkrar da hem kalbin sözü olan tasdiki, hem de kalbin ameli olan bağlılık ve itaati içinde barındırır.”²³

Şeyhulislam *rahimehullah*, iman ile tasdik kelimelerinin eş anlamlı olduğunu iddia edenlere cevap verirken şöyle der: “İman, mana yönünden tasdikin eş anlamlısı değildir. Çünkü görülen veya görülmeyen bir şeyden haber veren herkes için ‘doğru söyledin’ anlamında صَدَقْتَ (sadakte) ya da ‘yalan söyledin’ anlamında كَذَبْتَ (kezepte) denir. Mesela ‘Gök bizim üstümüzdedir.’ diyen kimseye ‘doğru söyledin’ veya ‘yalan söyledin’ denebilir. İman lafzına gelince o, ancak gaybden (duyu organlarının algılayamadığı) bir şeyden verilen haber hakkında kullanılır. Arap dilinde, müşahade edilen bir şeyi haber veren -mesela ‘güneş doğdu’ veya ‘güneş battı’ diyen- bir kimse için, ‘Biz onu tasdik ettik.’ denirken ‘Biz ona iman ettik.’ denmez.

Bu sebeple konuşmacılar, şahitler ve benzerleri hakkında, ‘Biz onları tasdik ettik.’ denir; ama ‘Biz onlara iman ettik.’ denmez. Çünkü iman kelimesi, güven anlamındaki “الْأَمْنُ” kökünden türemiştir ve ancak habercisine güvenilen bir haber hakkında kullanılır. Mesela güvenilir bir kimse gaybî bir konuda haber veriyorsa “آمَنَّا” ‘amenna/iman ettik/inandık’ denir. Bu sebeple Kur’an’da ve başka bir yerde ‘ona inandı’ anlamındaki “آمَنَ لَهُ” (âmene lehu) tabiri, ancak bu tür yerlerde kullanılır.”²⁴

İbn Teymiyye *rahimehullah* sözlerinin devamında şunları söyler: “İman kelimesinin lügatteki zıddı, tasdik kelimesinin zıddı olan tekzip/yalanlama değildir. Çünkü malumdur ki lügatte haberci için, ‘Doğru söyledin.’ veya ‘Yalan söyledin.’ denir veya ‘Biz onu tasdik ettik/doğruladık.’ veya ‘Biz onu tekzip ettik/yalanladık.’ denir. Fakat her haberci için ‘Biz ona iman ettik.’ veya ‘Biz onu yalanladık.’ denmez. ‘Sen onun mü’minisin veya yalanlayıcısın.’ da denmez. Bilakis imanın zıddının küfür olduğu bilinen bir şeydir. ‘O

²² Mecmûu'l-Fetâvâ, 7/291.

²³ Mecmûu'l-Fetâvâ, 7/638.

²⁴ Mecmûu'l-Fetâvâ, 7/291.

mü'mindir veya kâfirdir.' denir. Küfür ise sadece tekzip/yalanlamak demek değildir.”²⁵

Allâme Şeyh Muhammed b. Sâlih el-'Useymîn *rahimehullah* da şöyle der: “Âlimlerin çoğu lügatte imanın tasdik anlamına geldiğini söyler. Fakat bu, tartışmaya açık bir konudur. Çünkü bir kelime bir başka kelimenin anlamında olduğu zaman biri mef'ul/tümleç alıyorsa diğeri de mef'ul/tümleç alır. Malumdur ki tasdik kelimesi doğrudan mef'ul alırken iman kelimesi doğrudan mef'ul almaz, aksine mef'ulünü harf-i cerle birlikte alır. Mesela ‘Onu tasdik ettim’ anlamında “صَدَّقْتُهُ” (saddaktuhu) deriz, ama aynı şekilde “آمَنْتُهُ” (âmentuhu) demeyiz. Bilakis “آمَنْتُ بِهِ” (âmentu bihi) veya “آمَنْتُ لَهُ” (âmentu lehu) deriz.

O halde harf-i cerle mef'ul alabilen lazım bir fiili, doğrudan mef'ul alan müteaddi bir fiille tefsir etmemiz mümkün değildir. Sonra “صَدَّقْتُ” (saddaktu) kelimesi, “آمَنْتُ” (âmentu) kelimesinin anlamını da vermez. Çünkü “آمَنْتُ” (âmentu) kelimesi, habercinin haberine karşı “صَدَّقْتُ” (saddaktu) kelimesinden daha fazla güven ve gönül huzuru ifade eder.

Bu sebeble ‘iman’ kelimesi ‘ikrar’ ile tefsir edilirse daha güzel olur. Biz deriz ki iman ikrardır; ikrar da ancak tasdik ile olur. “آمَنْ بِهِ” (âmene bihi) dediğin gibi “أَقَرَّ بِهِ” (ekarra bihi) de dersin. Yine “آمَنْ لَهُ” (âmene lehu) dediğin gibi “أَقَرَّ لَهُ” (ekarra lehu) da dersin. (Yani bu iki fiil, tasdik kelimesinin aksine lazım ve müteaddî oluş yönüyle de birbiriyle uyumludur.)”²⁶

Allame Abdullah b. Abdurahman b. el-Cibrin *rahimehullah* da şöyle der: “İman, sözlük anlamı itibarıyla tasdik demektir; ancak şeriat ona (mana yönünden) bazı ilavelerde bulunmuş ve amellerle sözleri de ona dâhil etmiştir. Böylece iman; inancı, sözü ve ameli içererek şer’î bir ıstılah olmuştur. Bu da şer’î bir ıstılahla sözlük anlamından başka özel bir anlamın yüklenmesinden ibarettir. Nitekim diğer şer’î ıstıhlalarda da durum böyledir. Araplar, iman isminden sadece tasdiki, küfür isminden de sadece bir şeyi örtüp gizlemeyi anlarlar. Zira bir şeyi örtüp gizlemek onlara göre “küfür”dür... Ancak şeriat gelmiş, bu lafızları şer’î birtakım ıstıhlara çevirmiş ve onlara sözlük anlamlarından farklı şer’î anlamlar yüklemiştir.”²⁷

²⁵ Mecmûu'l-Fetâvâ, 7/292.

²⁶ Bkz: Şerhu'l-Akîdeti'l-Vasıtiyye, 2/229.

²⁷ el-İrşad Şerhu Lum'ati'l-İ'tikadi'l-Hadi ila Sebili'r-Raşad, s. 234.

Ey Müslüman kardeşim! Allah Teâlâ bize de, sana da selef-i salihînin yolunu gösterebilir. Bil ki: Varlıkların hakikatleri ya şeriat vasıtasıyla bilinir, ya lügat vasıtasıyla bilinir ya da örf vasıtasıyla bilinir. Yani onların ya “iman” gibi şer’î bir tanımı vardır, ya “güneş” gibi lügavî bir tanımı vardır, ya da kabz/teslim almak gibi örfî bir tanımı vardır. İşte şer’î tanımla lügavî tanım bazen birebir aynı olabildikleri gibi bazen de şer’î anlamın lügavî anlamdan daha kapsamlı olması sebebiyle birbirlerinden farklı da olabilirler. Bu gibi durumlarda şer’î anlama itibar edilmesi gerekir, çünkü Allah’a ibadette esas olan onlardır.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* der ki: “Bilinmelidir ki Kur’an ve hadislerdeki mevcut lafızların tefsirleri ve onlarla kastedilen anlamlar, Peygamber ﷺ’in açıklamasıyla biliniyorsa artık bunlar hakkında lügatçilerin ya da başkalarının sözlerini delil getirmeye ihtiyaç kalmaz. Bu sebeple fıkıhçılar demişlerdir ki: İsimler üç türdür: Namaz, zekât gibi tanımı dinden öğrenilen isimler; Güneş ve ay gibi tanımları lügatten öğrenilen isimler; Kabz/teslim almak lafzı gibi tanımı örften öğrenilen isimler.”²⁸

Yine Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Müslümanların bütün imamlarının metodu da budur. Peygamber ﷺ’in beyânına ulaşmak için bir yol buldukları zaman onlar başka hiçbir şeye dönüp bakmazlar. Bu imamların yönteminin dışına çıkanlar, bid’atlerin içine düşerler ki o zaman da ya Allah hakkında bilmedikleri bir şeyi söylemiş olurlar ya da gerçek dışı bir şey söylemiş olurlar. Bu ise Allah ve Rasûlünün haram kıldığı şeylerdendir.”²⁹

İşte imanın tanımı ve kapsamı konusunda da durum böyledir. Çünkü içinde şüphe bulunmayan kesin tasdik, ehl-i sünnet ve’l-cemaat imamları nazarında -sahih ve meşhur olan görüşe göre- iman kelimesinin şer’î anlamının parçalarından sadece biridir. Kitap ve Sünnetin nasları da buna delâlet eder.

O halde lügat yönünden imanın tercih edilen anlamı güven, tasdik ve ikrardır.

İkrar da iki şeyle birlikte gerçekleşir:

- ❖ Kalbin itikadiyla, yani kalbin haberleri tasdik etmesiyle,
- ❖ Kalbin ameliyle, yani emirlere itaat etmesi ve boyun eğmesiyle.

²⁸ Mecdû’l-Fetâvâ, 7/286.

²⁹ Mecdû’l-Fetâvâ, 7/288.

Dinî Bir Terim Olarak İman:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre iman;

« أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ »

“Şahitlik ederim ki Allah’tan başka hak ilah yoktur. Yine şahitlik ederim ki Muhammed, O’nun rasulüdür/elçisidir.” kelime-i tevhidine şehadette bulunmaktır.

“Allah’tan başka hak ilah yoktur.” şehadetinin anlamı, Allah Teâlâ’ya ve O’nun birliğine iman etmektir. Yani **O’nun varlığını, rubûbiyyetini** -yani, her şeyin yaratıcısı, rabbi, sahibi ve idarecisi olduğunu- **ulûhiyyetini** -yani sadece O’nun ibâdete lâayık olduğunu- **isimlerini ve sıfatlarını** -yani bütün kemâl ve yücelik sıfatlarına ve en güzel isimlere sahip olduğunu- **kendisine has özelliklerinin hiçbirinde hiçbir ortağının bulunmadığını kesin bir şekilde tasdik etmek, kâmil manada ikrar etmek ve bu ikrar ve tasdik gereğini hem ilmî hem de amelî olarak yerine getirmektir.** Yani kulun bu sayılanlara, etkileri hal ve gidişatında görülecek, Allah’ın emirlerine sarılması ve yasaklarından kaçınması şeklinde tezahür edecek derecede gönülden inanmasıdır.

“Muhammed, Allah’ın elçisidir.” şehadetinin anlamı, Abdullah oğlu Muhammed ﷺ’in Allah’ın elçisi, nebi ve rasûllerin sonuncusu olduğunu tasdik etmektir. Onun, Rabbi ve İslâm dini hakkında verdiği haberlerin hepsini; gaybî konuları, şer’î hükümleri ve dinin bütün ayrıntılarını kabul etmektir. Muhammed ﷺ’in emrettiği hususlara açıkta ve gizlide mutlak bir itaatle boyun eğmek ve yasakladığı şeylerden de vazgeçmektir. Bütün bunlara kalbi, dili ve organlarıyla tam bir hoşnutluk duyduğunu ve boyun eğdiğini açıkça ortaya koymaktır.

Özetle şer’î tanımıyla **iman; gizli ve açık bütün itaatlerdir.**

- **Gizli itaatler:** Mesela kalbin amelleri gibi... kalbin tasdiki ve ikrarıdır.
- **Açık itaatler:** Farz ve mendublar cinsinden bedenın fiilleridir.

Ey muvahhid kardeşim, şunu iyi bil:

Bütün bu sayılanlara inanmanın peşinden bunu dille söylemenin ve gereği doğrultusunda organlarla amel etmenin gelmesi gerekir. Bu

üçünden herhangi biri, diğeri olmadıkça geçerli değildir. Çünkü organların amel etmesi, imanın anlamı ve kapsamı içindedir, ondan bir parçadır ve onun rüknüdür. Onsuz iman olmaz.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin nazarında şer'î imanın müsemması, kapsamı ve anlamı,-önceki ve sonraki yüce imamlarının ve muteber âlimlerinin icma ettikleri üzere-şudur: **“Kalp ile tasdik, dil ile söylemek ve organlarla amel etmektir. İman; itaatlerle artar, isyanlarla azalır.”**

Onların imanın müsemmasına/kapsamına dair ifadeleri -özet ve ayrıntılı olma bakımından- farklılık arzemesine rağmen -ki bunu karmaşıklıktan ve kapalılıktan kaçındıkları için yapmışlardır- imanın müsemması/kapsamı konusunda üzerinde ittifak ettikleri esasa göre iman, **“Söz ve ameldir.”** veya **“Söz, amel ve niyettir.”**

Veya **“Söz, amel, niyet ve sünnete ittibadır.”**

Veya **“Kalbin itikadı, dilin ikrarı ve organların amelidir.”**

Bu ifadeler, her ne kadar ibareleri açısından farklı olsa da hepsi mana ve maksat açısından ortaktır. Yani ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e göre bu üç hasletin hepsine birden iman denir. Bunların herhangi biri diğerinden ayrılamaz. Şu üç şey İslâm dinini kapsamlı bir şekilde ifade eder: **“Kalbin itikadı, dilin ikrarı ve organların ameli.”**

Onlara göre -başka bir ifadeyle- iman:

• **Hem kalbin sözü ve ameli, hem dilin sözü ve ameli, hem de organların amelidir.**

Yani;

- **Kalbin sözü ve dilin sözü**
- **Kalbin ameli ve organların amelidir.**

O halde iman, dört cüzden oluşan bir hakikattir ki bu cüzler şunlardır:

- Batın söz ve zahir söz
- Batın amel ve zahir amel

Daha iyi anlaşılabilmesi için bunu ayrıntılı olarak şu şekilde açıklamak mümkündür:

1- Kalbin sözü: Kalbin hakkı tanınması, O'na inanması, O'nu tasdik etmesi, O'nu ikrar etmesi ve O'na kesin olarak inanmasıdır. İman; kalbin bağlandığı, tutunduğu ve hakkında tereddüt etmediği şeydir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır. Onlar için Rableri yanında diledikleri her şey vardır. İşte bu, iyilik edenlerin mükâfatıdır.”** (Zümer, 33-34)

“Böylece Biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim’e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk.” (Enam, 75)

“Ey Rasûl! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla ‘İman ettik.’ diyen kimselerden ve yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(ın hali) seni üzmesin.” (Maide, 41)

Enes b. Malik ؓ'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **“‘La ilahe illallah’ diyen ve kalbinde arpa ağırlığına hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. ‘La ilahe illallah’ diyen ve kalbinde buğday ağırlığına hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. ‘La ilahe illallah’ diyen ve kalbinde zerre ağırlığına hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır.”**

Enes b. Malik ؓ'dan gelen bir rivayette de **“hayır bulunan”** sözü yerine **“iman bulunan”** ifadesi geçmektedir.³⁰

Cibril hadisinde geçtiği üzere Peygamber ﷺ imanı şöyle tarif etmiştir: **“Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrıyla ve şerriyle kadere inanmandır.”**³¹

Bu tasdik ve imanla birlikte zahir ve batında Allah Teâlâ'nın emirlerine itaatin de bulunması gereklidir. Şayet onun beraberinde itaat, sevgi, tazim ve Allah'a boyun eğme olmazsa bu, ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre kesinlikle iman olmaz.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle demektedir: **“Kalbin, hakkı sadece bilmesi, eğer bu bilgiye onun gereği olan kalp ameli -mesela kalbin onu sevmesi ve ona tabi olması- eşlik etmezse o bilgi, sahibine hiçbir fayda sağlamaz. Aksine kıyamet gününde insanlar içinde azabı en şiddetli olanlar,**

30 Buhârî, K. İman, İmanın artması ve eksilmesi.

31 Müslim, K. İman, İman, İslam, kader ve kıyamet alametlerinin bilinmesi.

Allah'ın, ilmiyle faydalandırmadığı âlimlerdir. Nitekim Peygamber ﷺ de bir hadisinde, “Allah'ım, fayda vermeyen ilimden, korkmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olmayan duadan Sana sığınırım!”³² buyurmuştur.”³³

• **Dilin sözü:** Dilin ikrarı ve bağlılığıdır. Yani kelime-i şahadeti söylemek ve onun, onlar olmadan kul için kurtuluş olmayan gereklerini ikrar etmektir. Kim gücü yettiği halde kelime-i şehadeti söylemezse zahir ve batın olarak icma ile kâfirdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbirisi arasında fark gözetmeksizin iman ettik ve biz sadece Allah'a teslim olduk.' deyin.**” (Bakara, 136)

“‘Rabbimiz Allah'tır.' deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.” (Ahkaf, 13)

“De ki: Biz, Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve Ya'kub oğullarına indirilenlere, Musa, İsa ve (diğer) peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onları birbirinden ayırdetmeyiz. Biz ancak O'na teslim oluruz.” (Al-i İmran, 84)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Allah'tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet edinceye, namazı kılıncaya ve zekâtı verinceye kadar insanlarla savaşmak bana emredildi. Bunları yaptıkları zaman İslâm'ın, korunmasını emrettiği bir hakkı ihlal etmedikleri müddetçe, canlarını ve mallarını koruma altına almış olurlar. (İç dünyalarının) hesabı ise Allah'a aittir.”³⁴

2- Kalbin Ameli: Kalbin niyeti, iradesi, teslimiyeti, ihlâsı, boyun eğmesi, itaati, bağlılığı, Allah'a yönelmesi, O'na tevekkül etmesi, O'na ümit beslemesi, O'ndan korkması, O'na saygı göstermesi, O'nu yüceltmesi, O'nu sevmesi ve O'ndan istemesidir. Yani Allah'a ve emirlerine boyun eğmek, korkmak, ümit etmek, O'nu ve O'ndan gelenleri sevmek, O'nun rızası için buğzetmek ve ameli sırf O'nun için ihlâsla yapmak demektir.

32 Müslim, K. Zikir, Dua ve tevbe, yaptığı ve yapmadığı amellerin şerrinden Allah'a sığınmak.

33 Mecmuu'l-Fetava, 10/271.

34 Buhârî, K. İman, B. “Tevbe ederler, namazı kılarlar ve zekâtı verilerse serbest bırakın.”

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O’na yalvaranları yanından kovma. Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zalimlerden olasın!”** (Enam, 52)

“Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur. Ve o (buna kavuşarak) hoşnut olacaktır.” (Leyl, 19-21)

“Eğer mümin iseniz yalnızca Allah’a tevekkül edin.” (Maide, 23)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“İman, yetmiş küsur şubedir. Hâyâ da imandan bir şubedir.”*³⁵

*“Ey diliyle iman edip de imanın kalplerine girmedığı kimseler topluluğu!”*³⁶

• **Dilin ve Organların Ameli:** Emredilenleri ve farzları yapmak, yasaklanan şeyleri ve haramları terk etmektir.

■ **Dilin ameli:** Dil olmaksızın yapılamayan amellerdir. Kur’an okumak; tesbih, hamd, kelime-i tevhid, tekbir, dua ve istiğfar cinsinden diğer zikirler; Allah’a davet, insanlara iyiliği öğretmek ve dil ile eda edilen diğer ameller gibi ki bunların hepsi imandandır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah’ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarfedenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler.”** (Fatır, 29)

“Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikredin ve sabah akşam O’nu tesbih edin.” (Ahzab, 41-42)

“Allah’ı çokça zikreden erkekler ve kadınlar var ya Allah onlara mağfret ve büyük bir ecir hazırlamıştır.” (Ahzab, 35)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Dilde hafif, mizanda ağır ve Rahman’ın sevdiği iki cümle vardır:*

³⁵ Müslim, K. İman, İmanın şubeleri.

³⁶ Ebu Dâvûd, K. Edeb, B. Gıybet; el-Elbânî sahih olduğunu söylemiştir: *Sahihi Sünen-i Ebi Dâvûd*, 3/923.

سبحان الله العظيم سبحان الله ويحمده / Yüce Allah'ı tesbih ederim, Allah'ı hamd ile tesbih ederim.”³⁷

“Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.”³⁸

■ **Organların Ameli:** Namaz, kıyam, rükû, secde, oruç, sadakalar, Allah rızası uğrunda yürümek -mesela mescitlere gitmek, hac, Allah yolunda cihâd vs-, iyiliği emretmek, kötülüğü engellemek, Allah'a davet etmek ve imanının şubelerinden olan diğer ameller gibi kulun azalarıyla yaptığı bütün amellerdir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler! Rükû edin; secdeye kapanın; Rabbinize ibadet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz. Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yükledi; babanız İbrahim'in dininde (de böyleydi). Peygamber'in size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda), gerekse bunda (Kur'an'da) size 'müslümanlar' adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekâtı verin ve Allah'a sımsıkı sarılın. O, sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâdır, ne güzel yardımcısı!”** (Hac, 77-78)

“Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır. (Bu alışverişi yapanlar), tevbe edenler, ibadet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. O müminleri müjdele!” (Tevbe, 111-112)

“Rahman'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) ‘Selam!’ derler (geçerler). Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler. Ve şöyle derler: ‘Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır. Orası cidden ne

37 Buhârî, K. Deavat, Tesbihin fazileti.

38 Buhârî, K. Fedaili'l-Kur'an, Sizin en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.

kötü bir yerleşme ve ikamet yeridir!’ (O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar. Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur, Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Kim tevbe edip iyi salih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah’a döner. (O kullar), yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler. Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar. (Ve o kullar:) ‘Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl!’ derler. İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır. Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir yerleşme ve ikamet yeridir. (Rasûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkârcılar! Size Rasûl’ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!’ (Furkan, 63-77)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Yedi sınıf insan var ki Allah, onları hiçbir gölgenin olmadığı günde (mahşer meydanında) kendi gölgesinde gölgelendirecektir. Adil imam/yönetici, Allah azze ve celle’ye ibadetle yetişen genç, kalbi mescidlere bağlı olan adam, birbirlerini Allah için seven, O’nun (rızası) için bir araya gelip O’nun için ayrılan iki adam, soylu ve güzel bir kadın kendisini (zinaya) davet ettiğinde ‘Ben, Allah’tan korkarım.’ diyerek (onu reddeden) adam, sağ elinin verdiğinden sol elinin haberi olmayacak kadar gizlice sadaka veren kişi, bir de yalnız başına Allah’ı zikredip de gözleri yaşla dolan kimse.”³⁹

“Allah’ın benden önce herhangi bir ümmete gönderdiği her peygamberin, muhakkak o ümmet içinde (ona inanan) havassı ve ashabı olurdu. Bunlar, o peygamberin sünnetine yapışır, emirlerine uyarlardı. Sonra

39 Buhârî, K. Ezan, Mescidde oturup namazı bekleyen kimse.

arkalarından kötü nesiller gelirdi ki, yapmadıklarını söylerler, emrolunmadıklarını yaparlardı. Her kim bu kötü nesillere karşı eliyle cihad ederse o mü'mindir. Her kim onlara diliyle cihad ederse o da mü'mindir. Her kim onlara karşı kalbiyle cihadda bulunup (buğzederse) o da mü'mindir. Bu kadarını da yapmayanın ise hardal tanesi kadar bile imanı yoktur.”⁴⁰

İşte bütün bunlar şu üç hasletten ibarettir:

Kalbin itikadı, dilin ikrarı ve organların ameli.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e göre iman, bu üç unsuru da içine alır. Kişi bunların hepsini yerine getirirse, imanı -Allah'a hamdolsun- kemale ermiştir. Bunların ikisini yerine getirip diğerini yerine getirmezse -Allah muhafaza- imanı sahih ve geçerli olmaz.

40 Müslim, K. İman, Münkeri yasaklamak imandandır; iman, artar ve eksilir...

EHİ-İ SÜNNET'E GÖRE İMAN İLE ORGANLARIN AMELLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

İman ile organların amelleri arasındaki ilişki ve farz olan amelleri terk eden veya bir amel türünü komple terk eden ya da imanın aslının kendisine bağılı olduğu bir şeyi terk eden kimsenin imanının olmayacağı, ehl-i sünnet imamlarının üzerinde durduğu önemli meselelerden biridir. Çünkü onlara göre iman; itikad, söz ve ameldir; zahir ve batındır. İmanın kökü ve dalları vardır. Kökü, kalpte bulunur, dalları ise azalar üzerinde açığa çıkan amellerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Halbuki onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.”** (Beyyine, 5)

“Bu (münafıklara), ‘Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın.’ denildiği zaman, ‘Harbetmeyi bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik.’ dediler. Onlar o gün, imandan çok küfre yakın idiler. Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Hâlbuki Allah, onların kalplerinde olanı daha iyi bilir.” (Al-i İmran, 167)

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Kalpte tasdik ve sevgi olduğu zaman zaruri olarak beden, bunun bir gereği olarak zahir sözler söylemek ve zahir ameller yapmak suretiyle harekete geçer. Zira bedenden sadır olan sözler ve ameller, kalpte olanın gereği, delili ve sonucudur. Nitekim aynı şekilde bedenden sadır olan söz ve fiillerin de kalpte olanlar üzerinde etkisi vardır. O halde kalp ve bedenin her biri diğeri üzerinde etkilidir. Ancak kalp köktür, beden ise onun dalıdır. Dal, kökten beslenir ve kök, dal ile güç kazanıp sabit kalır. Tıpkı Allah Teâlâ’nın iman sözü için örnek verdiği ağaç gibi... Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.”** (İbrahim, 24-25)

Bu güzel söz, kelime-i tevhiddir. Ağacın kökü güçlenip geliştikçe dalları da aynı şekilde güçlenir. Dalları da yağmur ve rüzgârla beslendikçe bunun da ağacın kökü üzerinde olumlu etkisi vardır.”⁴¹

İbn Teymiyye *rahimehullah* başka bir yerde de şöyle der: “Kalbin itikadı, dilin sözünün aslıdır. Kalbin ameli de organların amelinin aslıdır.”⁴²

Allah Teâlâ'nın pek çok âyetle sadık mü'minleri, tasdik sıfatına ilave birtakım başka sıfatlarla da nitelemiş olması, kalbin itikadı (tasdiki, inanması) ile birlikte dilin ikrarının ve organların amelinin de gerekli olduğunun bir delilidir. Çünkü O, mü'minleri sözü edilen şu üç hasletle de nitelemiştir: Kalbin itikadı, dilin ikrarı ve organların ameli.

Aynı şekilde Allah ﷻ, Allah'a iman eden, Peygamberi ﷺ'i tasdik eden ve bu imanda şüphe ve tereddüt etmeyen, aksine O'nun emrine boyun eğen; sonra dinin usûlünden, fûruundan, zahirinden ve bâtınından ne varsa inandığı şeylerle ihlâs içinde amel eden ve itikatlarında, sözlerinde, gizlideki ve açık-taki amellerinde ve günlük yaşamlarında bu imanın izleri görülen kimselere gerçek ve “kâmil mü'minler” sıfatını lâayık görmüştür. Onlar, kâmil imanı bu amellerle gerçekleştirmişler ve Rableri tarafından bu şekilde vasıflandırılmayı hak etmişlerdir.

Bütün bunlar, gerçek ve samimi imanın bu üç hasleti de kapsadığının delilidir. Çünkü Allah Teâlâ, Kur'an âyetlerinde imanın kapsamına onların amellerini de dâhil etmiş ve bunları imanın kabulü için şart kılmıştır. O halde bir mü'min, -Allah Teâlâ'nın şu âyetlerde buyurduğu gibi- ancak bu sâlih amellerle birlikte gerçek ve samimi bir mü'min olabilir: **“İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.”** (Enfal, 74)

“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir.

⁴¹ Mecmuu'l-Fetava, 7/541.

⁴² Mecmuu'l-Fetava, 12/224.

İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal, 2-4)

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplarla, peygamberlere inanır. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlerle, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakîler ancak onlardır!” (Bakara, 177)⁴³

Amellerin İmandan Bir Cüz/Parça Olduğuna Dair Kur’ân’dan Deliller

Allah Tebâreke ve Teâlâ, indirdiği kitabın muhkem âyetlerinde şöyle buyurmaktadır: **“Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya**

43 **Önemli Not:** Ey mü’min kardeşim! Bil ki: -Allah bize de, sana da selef-i salih imamlarının ilmini öğretsin- Ehl-i sünnet ve'l-cemaat inancında amelden kasıt, hikmetli Şari’nin emrettiği sâlih amellerin genelidir. Yani amelin cinsidir, tek tek bütün ameller değildir. Çünkü ameller, cins olarak imandan bir rükün ve cüzdür, imanın geçerli olması için şarttır. Onsuz iman olmaz. Ancak amellerin her biri tek başına imanın bir rükünü değildir.

Çünkü iman; inanç, kalbin amelleri, dilin sözleri, organların amelleri, helali helal bilmek, haramı haram kabul etmek, emirlere sarılmak, yasaklardan kaçınmak türünde yüce şeriatın bütün emirlerini kapsamaktadır. Yine imana, birbirinden farklı derecelerdeki çok sayıdaki farz ve müstehabı işlemek, haram ve mekruhları terk etmek de girer. İşte bu noktada şer’î amellerin bir kısmı, imanın rükünüdür ve geçerli olması için şarttır ki bunların mutlaka yerine getirilmesi gerekir. Bir grup amel de vardır ki kemali ve artması yönünden imanı tamamlayıcı niteliktedir. İşte bundan dolayıehl-i sünnete göre, bir şahısta, hem mükâfatı gerektiren iyilikler, hem de azabı gerektiren kötülükler bir arada bulunabilir. Çünkü bir mü’min, farz ve salih amellerin bazısını terk ettiği halde -mutlak iman ismine müstahak olmasa da- iman dairesinde kalabilir. Şayet ameli tamamen terk ederse şüphesiz ki iman, mutlak olarak yok olmuş olur. Çünkü o, imanın rükünü olan amel türünü terk etmiştir ki bu da imanın aslını ortadan kaldırır. O halde ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre, iman iddiasında bulunan bir kişinin, iki şahadet ile birlikte mutlaka amel türünü yerine getirmesi gerekir. Sahabe asrından günümüze dek selef ve halef ehl-i sünnet imamları *rahimehumullah* bu konu üzerinde icma etmişlerdir. Onların şiarışudur: “Amelsiz iman olmaz. İmansız da amel (geçerli) olmaz.” Böylelikle onlar, itikatlarında kendilerine muhalif olan bid’at fırkalarından ayrılırlar.

Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesini bekliyorlar. Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz biz de beklemekteyiz!” (Enam, 158)⁴⁴

“Mü'minler onlardır ki; Allah'a ve elçisine iman ettiler, sonra şüphe etmediler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte (iman sözlerinde) doğru olanlar onlardır.” (Hucurat, 15)

“Kim izzet ve şeref istiyor idiye, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir. Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur.” (Fatır, 10)⁴⁵

“Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah'a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.” (Tevbe, 71)

44 Müfessirlerin imamı Ebu Cafer et-Taberî *rahimehullah*, bu âyet-i kerimenin tefsirini yaparken şöyle der: “‘**imanında bir hayır kazanmamış olan**’ buyruğunun anlamı şudur: Yani, (kıyamet alametlerinden olan) güneşin batıdan doğmasından önce Allah'ı tasdik ederken, sözünü doğrulayacak sâlih amel cinsinde bir hayır işlemeyen kimse... Allah'ın farz kıldığı şeyleri yapmadığı ve organlarıyla Allah'a itaat etmediği halde Allah'a ve rasullerine iman eden kimse, güneşin batıdan doğduğu kıyamet saatinde birtakım ameller ve iyi işler yapsa da bunları daha önce yapmayı ihmal ettiği için bu amellerin ona hiçbir faydası olmayacaktır. Nitekim Muhammed İbnu'l-Hüseyin, bana Ahmed İbnu'l-Mufaddal'dan duyduğu, onun el-Esbat'tan, onun da Süddî'den duyduğu bir tefsiri nakletti. Süddî, ‘**Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz.**’ âyetinin tefsirinde şöyle dedi: Yani sâlih amel işleyerek bu tasdikıyla hayır kazanamayan kimseye imanı asla fayda vermez. Bunlar aslında ehl-i kibledirler. Daha önce tasdik etmiş, ancak amel etmemişlerdir. İşte bu kıyamet alâmetini gördükten sonra amel de etseler bu amelleri kabul edilmez. Fakat kıyamet alâmetini görmeden önce iyi ameller işleseler ve kıyamet alâmetini gördükten sonra da önceden yapageldikleri sâlih amelleri işleseler onların bu amelleri kabul edilir.”

45 Müfessirlerin imamı Ebu Cafer et-Taberî *rahimehullah*, bu âyet-i kerimenin tefsirini yaparken şöyle der: “Âyetteki ‘**Güzel söz O'na çıkar.**’ ifadesi, kulun Allah'ı zikretmesi ve O'nu övmesi Allah'a yükselir, anlamına gelir. ‘**Salih amel onu yükseltir.**’ ifadesi ise, kulun Rabbini zikrini, O'na sâlih ameli yükseltir demektir. Bu sâlih amel ise O'na itaat etmek, farzlarını eda etmek ve emredilen şeyleri yapmaktır. Te'vil/tefsir ehli de bu konuda bizim söylediğimiz gibi söylemişlerdir...”

“(Bu alışverişi yapanlar), tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın sınırlarını koruyanlardır. O müminleri müjdele!” (Tevbe, 112)

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 65)

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakiler ancak onlardır!” (Bakara, 177)⁴⁶

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, zekâtı verirler, iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler, namazlarına devam ederler. İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır. (Evet) Firdevs’e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdırlar.” (Mü’minun, 1-11)

46 İmam Hâfız İbn Batta *rahimehullah*, *el-İbânetu'l-Kubrâ* isimli kıymetli eserinde (2/771) bu âyet-i kerime hakkında şöyle der: “Allah Teâlâ, yüce kitabının pek çok âyetinde imanın ancak amel ve farzları kalpler ve organlar yoluyla eda etmekle geçerli olacağını haber vermiştir. Peygamber ﷺ de sünnetinde bunu açıklamış ve ümmetine öğretmiştir. İmanın amel olduğu ve amelin imandan bir parça olduğu hususunda Allah Teâlâ’nın kitabında söylediği ve bize öğrettiği şeylerden biri de Bakara suresinde buyurduğu şu ayettir...” Burada Bakara sûresinin 177. âyetini zikreden İbn Batta *rahimehullah*, devamla şöyle der: “Bu âyet-i kerime söz, amel ve ihlâs yönünden imanın vasıflarını ve şartlarını sıralamaktadır. Nitekim Ebu Zerr ؓ da imanı sorunca Peygamber ﷺ, ona bu âyeti okumuştur.”

“İman edip sâlih ameller işleyenlere, bundan böyle Allah’a karşı gelmekten sakındıkları ve imanlarında sebat ile iyi ve yararlı işlerine devam ettikleri, sonra takvaları ve imanları tam sağlamlaşıp kökleştiği, daha sonra da bu takva ile beraber, başkalarına iyilik eden ve her yaptığını güzel yapan ihsan mertebesine erdikleri takdirde, daha önce yiyip içtiklerinden dolayı kendilerine bir vebal yoktur. Allah da böyle güzel davrananları sever.” (Maide, 93)

“(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellekle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.” (Tevbe, 100)

● Aziz ve celil olan Allah, şerefli kitabında, bütün itaatleri ve sâlih amelleri imandan saymıştır. Nitekim bu, pek çok âyet-i kerîmede geçmektedir. O, bir âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: **“Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir.”** (Bakara, 143)

Selef ve haleften hiçbir müfessir, ayetteki **“sizin imanınız”** ifadesiyle **“Beytu’l-Makdis’e doğru kıldığınız namazınız”** manasının kastedildiğinde ihtilaf etmemiştir. Allah Teâlâ, bu âyette namazı, iman diye isimlendirmiştir. Eğer namaz imandan bir parça ve bir rükün olmasaydı onun iman diye isimlendirilmesi doğru olmazdı. Bu da amelin imandan bir parça olduğunun ve onun müsemmasına dâhil olduğunun kesin ve açık bir delilidir.^{47(ı)}

● Allah Teâlâ, pek çok âyette imanı amelle birlikte zikretmiş ve ebedî cenneti, iman eden ve sâlih amel işleyenlere mükâfat olarak göstermiştir.

Bu âyetlerde Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“İman edip sâlih amel işleyenlere gelince, onlara da konak olarak Firdevs cennetleri hazırlandı.”** (Kehf, 107)

“İman edip sâlih amel işleyenlere ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.” (Ra’d, 29)

47 Bkz: İbn Abdilberr, *et-Temhid*, 9/ 245. Ebu Ubeyd el-Kâsım İbn Sellâm, *Kitâbu’l-İman*, s. 11’de bu âyet-i kerime hakkında şöyle der: “Artık bu âyet-i kerimeden sonra namazın imandan bir parça olduğuna dair başka hangi delil aranır ki?”

“Şüphesiz ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, ‘Korkmayın, üzülmeyin, size va’dolunan cennetle sevinin!’ derler.” (Fussilet, 30)

“İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur.” (Zuhruf, 72)

“Asra andolsun ki insan ziyandadır. Ancak iman edip sâlih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesna.” (Asr, 1-3)

“Halbuki onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.” (Beyyine, 5)^{48(*)}

“De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâhınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, salih amel işlesin ve Rabbine, ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.” (Kehf, 110)

“Rabbin hakkı için, onların hepsini yaptıkları işlerden dolayı sorguya çekeceğiz!” (Hicr, 92-93)

Amelin, imanın kapsamına girdiğini ifade eden âyetler gerçekten çoktur ve malumdur. Çok bağışlayıcı Allah’ın kitabında geçen bu apaçık âyetlerin hepsi de sâlih amelleri ve açık gizli bütün itaat ve ibadetleri imanın müsemmasına dâhil etmektedirler.

O halde Kur’an-ı Kerim’de anlatılan amel sahibi sadık mü’mini şu şekilde tarif edebiliriz: **Mü’min, dinin kendisine farz kıldığı kalbe, dile ve diğer organlara ait amelleri açık ve gizli olarak yapan kimsedir. Bunların tamamını yapan kimsenin Allah katındaki mükâfatı, cennete girdirilmesi, günahlarının örtülmesi ve ateşten uzaklaştırılmasıdır.**

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir.**

48 İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Zührî ve Şafîî gibi pek çok âlim, amellerin imana dâhil olduğuna bu âyet-i kerimeyi delil getirmişlerdir. Allah Teâlâ, ‘Halbuki onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.’ buyurmuştur.”

Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metândan başka bir şey değildir.” (Al-i İmran, 185)

Amellerin İmandan Bir Cüz/Parça Olduğuna Dair Sünnet'ten Deliller

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah’a iman ettim de ve istikamet üzere (inancın doğrultusunda dosdoğru) yaşa.”⁴⁹

“İman yetmiş küsur şubedir. Bu şubelerin en üstünü ‘**lâ ilâhe illallâh**’ sözüdür. En alt derecesi ise eziyet veren şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir.”⁵⁰

“Bir kimsede şu üç haslet (tam olarak) bulunursa imanı tadar. Allah ve Rasûlünün ona başkalarından daha sevgili olması, sevdiği kimseyi sadece Allah için sevmesi ve Allah onu küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak gibi çirkin görmesi.”⁵¹

“Sizden biriniz beni anasından-babasından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.”⁵²

İbn Abbas *radiyallahu anhumâ*’dan şöyle rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ Abdulkays heyeti gelip kendisine dinin emirleri konusunda sorular sorduğu zaman onlara, tek olan Allah’a iman etmelerini emretti ve sonra şöyle dedi: “Tek olan Allah’a iman etmenin ne olduğunu biliyor musunuz?” Onlar, “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.” dediler. Peygamber ﷺ de şöyle buyurdu: “Allah’tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed’in O’nun elçisi olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak ve elde edilen ganimetlerden beşte birini vermektir.”^{53(*)}

49 Müslim, K. İman, İslâm’ın vasıflarının cem edilmesi.

50 Müslim, K. İman, İmanın şubeleri, en faziletlisi ve en aşağısı.

51 Buhârî, K. İman, Küfre dönmeyi çirkin gören.

52 Buhârî, K. İman, Peygamber’i sevmek imandandır.

53 Buhârî, K. İman, Beş şeyi eda etmek imandandır.

(*) İmam İbn Ebi’l-İzz el-Hanefî *rahimehullah* bu hadisi zikrettikten sonra şöyle der: “Amellerin imanın müsemmasına dâhil olduğuna dair bu delilin üstünde ne delil olabilir? Bu hadiste,

Ebu Hureyre ؓ'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ'e, "Hangi amel daha hayırlıdır?" diye soruldu. "Allah ve Rasûlüne iman" diye cevap verdi. "Sonra hangisi?" denildi. "Allah yolunda cihâd etmek" dedi. "Sonra hangisi?" denildi. "Makbul bir hac" diye cevap verdi.⁵⁴

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: "Her kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Ramazan (gecelelerini) ibadetle geçirirse onun geçmiş günahları affedilir."⁵⁵

"Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiğini kardeşi için de sevip arzu etmedikçe iman etmiş olmaz."⁵⁶

Konuyla ilgili nebevî hadislerin bazıları bunlardır; bu konuda daha başka pek çok hadis vardır. Bütün bu hadisler, salih amellerin de imanın kapsamına girdiğine ve imanın bir rüknü ve parçası olduğuna delalet etmektedir.

- Buraya kadar sayılan ve Allah'ın Kitabı ile Rasûlünün Sünnetinde yer alan bütün bu deliller, amellerin imandan bir cüz olduğunu, imanın kapsamına girdiğini, imanın bir rüknü olduğunu, onlarsız imanın olmadığını ve fayda vermediğini ispat etmektedir.

Amel ve farzların edası olmadıkça ne tasdik ne de söz fayda sağlar. İman ve salih amel ikiz kardeştir, et ve tırnak gibidir. Biri diğerinden ayrılamaz ve biri diğeri olmadan geçerli olmaz. Çünkü beden, salih amellerle imanı tasdik etmedikçe imanın kalpte yer etmesi mümkün değildir. Zira amelsiz iman olmaz; imansız da amel (geçerli) olmaz.

Kitap ve sünnette, ancak beraberinde zahir ve batın amellerin bulunduğu iman övülmektedir. Amelsiz bir iman içinse kesinlikle bir övgü yoktur.

İşte ehl-i sünnet ve'l-cemaatin iman konusundaki görüşü budur. Bu ümmetin mübarek selefının, sahabîlerin, tâbînin ve günümüze kadar ihlâsla ve sadakatle en güzel şekilde onların izinden giden hidayet rehberi önder âlimlerin üzerinde icma ettikleri ve Rasûllerin efendisi ﷺ'den nakledilen apaçık hak görüş de budur. Hatta bu hak görüş, ehl-i sünnet ve'l-cemaatin en

Peygamber ﷺ, imanı amellerle tefsir etmiştir. O, inkârla birlikte bu amellerin hiçbir fayda vermeyeceği bilindiği için tasdiki zikretmemiştir." Bkz: *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahaviyye*, s. 478.

54 Buhârî, "İman Ameldir." diyen kimse.

55 Buhârî, İman, Ramazan Gecesini İbadetle Geçirmek İmandandır.

56 Buhârî, İman, Kendisi İçin İstedliğini Kardeşi İçin İstemek İmandandır.

belirgin özelliklerinden biri; her zamanda ve her mekânda onları kendilerine muhalefet eden bid'at ve heva ehlinden ayıran bir alamet halini almıştır.

Ehl-i sünnetin iman tanımı, nakle (Kitap ve Sünnete) ve akla uygun şer'î bir hükümdür. Diğer fırkalar apaçık haktan sapmış/doğrudan uzaklaşmışlardır. Zira ehl-i sünnet ve'l-cemaat; diğer fırkaların aksine Kitap ve Sünnet'te gelen nasların hepsine birden iman etmiş, onlara dayanmış, sağa sola sapmamış ve tereddüde düşmemiştir. Böylece fırkaların içinde orta bir yol izlemiş ve hak yolu bulma şerefine nail olmuştur.

Allah Teâlâ, yüce kitabında onlardan şöyle söz etmektedir: **“Mü'minler onlardır ki Allah'a ve Elçisine iman ettiler, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihâd ettiler. İşte (iman sözlerinde) doğru olanlar onlardır.”** (Hucurat, 15)

“Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak 'İştittik ve itaat ettik.' demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.” (Nur, 51)

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbirisi arasında ayırım yapmayız. İştittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş Sanadır.' dediler.” (Bakara, 285)

• Ey kavrayış sahibi okuyucu kardeşim! Allah hepimize hak ve hakikat yolunu öğrenmeyi nasip etsin. Şunu bilmelisin ki, yüce Rabbine sadakat gösteren, hakka talip olan ve âhireti için çalışan bir mü'min, şeytanın şüphelerinden ve onun peşine takılmaktan uzak durur, ehl-i sünnet ve'l-cemaate tâbi olur. Muteber ehl-i sünnet imamlarından herhangi birini kendisine rehber edinmeden bu konuda ne bir söz söyler, ne bir amel işler. Aksi takdirde hak yoldan saptıran bir bid'at işlemiş olur.

Aynı şekilde bir müminin, bir hususa inanması ve onunla amel etmesi için şeriatla bir tane sahih delil bulunması bile onun için yeterlidir. Hâlbuki imanın müsemması (hakikati ve bu ismin ne anlam ifade ettiği) konusunda bu masum ümmetin selefinin üzerinde icma ettikleri hususların, onların itikat ve amellerinin tamamının sahihliğine dair -hamdolsun- Allah'ın kitabında ve

Peygamber ﷺ'in sünnetinde pek çok delil vardır. Peki, bu durumda bir müminin tavrı ne olmalıdır?

İmanın Müsemması Konusunda Sözün Özü

• İman; kalpte yer eden, dille ve amelle doğrulanan, meyveleri Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle organlarda açıkça görülen şeydir.

• Çünkü iman ismi, Rasûlullah ﷺ'in, Rabbinden getirdiklerinin tamamını itikat, ikrar ve amel yönünden doğrulayan kimseye verilir, ona "mü'min" denir.

• Kullar, iman konusunda hiçbir zaman eşit ve denk değildirler. Bu sebeple kalbiyle tasdik edip diliyle ikrar eden, fakat kendisine emredilen ibadetleri organlarıyla yapmayan kimse iman ismine lâıyk değildir.

• Diliyle ikrar edip organlarıyla amel eden, fakat bunu kalbiyle tasdik etmeyen kimse de iman ismine lâıyk değildir.

• Tasdik'in, amelden soyutlandığı zaman hiçbir faydası olmaz. Amelden soyutlanmış bir tasdikın herhangi bir kimseye faydası olsaydı İblis'e olurdu. -Ondan ve onun peşinden gitmekten Allah'a sığınınız.- Zira İblis, Allah'ın birliğini, ortağının olmadığını ve dönüşün kesinlikle ona olacağını çok iyi biliyordu. Fakat **"Âdem'e secde edin."** emri geldiği zaman **"İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu."** (Bakara, 34)

Allah'ın birliğini ve rabliğini bilmesi ona hiç fayda vermedi. Çünkü o, Allah'ın insanları ve cinleri kendisi için yarattığı ibadet tevhidinin gereğini yerine getirmemişti.

Bu sebeble amelden soyutlanmış bir tasdikın âlemlerin Rabbinin nazarında hiçbir kıymeti yoktur.

İman, Kur'an'da ve Sünnet'te amelden soyutlanmış olarak gelmemiştir. Bilakis -daha önce yer verdiğimiz gibi- pek çok âyette ve hadiste sâlih amel, imana atfedilmiştir. Bu atıf, özelin genele, parçanın bütüne atfı kabilinden-

dir. Bu da sâlih amelin önemini vurgulamak ve pekiştirmek için yapılmıştır. Bunun benzeri bir örnek, Allah Teâlâ'nın şu âyetidir: **“Kim Allah’a, meleklerine, rasûllerine, Cebrail’e, Mikail’e düşman ise iyi bilsin ki Allah da kâfirlerin düşmanıdır.”** (Bakara, 98)

Bu âyette geçen Cebrail ve Mikail de aslında meleklerle dâhildir; ancak ayrıca zikredilmişlerdir.

Şu âyette de önce “nebiler” kelimesi geçmekte, sonra da nebilerden bazılarının isimleri ayrıca zikredilmektedir: **“Hani Biz, peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh’tan, İbrahim’den, Musa’dan ve Meryem oğlu İsa’dan da. (Evet) Biz onlardan pek sağlam bir söz aldık.”** (Ahzab, 7)

Şu âyetlerde de bunun benzeri bir durum vardır: **“Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah’a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.”** (Bakara, 238)

“Halbuki onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.” (Beyyine, 5)

Namaz ve zekât da ibadetten birer parçadır; ancak ayrıca zikredilmişlerdir.

- İman ve amel, birbirine sıkı sıkıya bağlıdır, biri diğerinden asla ayrılmaz. Amel, imanın sureti ve cevheridir, müsemmasının bir parçasıdır, onun gereklerindendir ve manasının yarısıdır.

EHL-İ SÜNNET İMAMLARININ, İMANIN TANIMINDAKİ İCMAI

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamları, imanın söz ve amel olduğunda, artıp eksildiğinde ve amelsiz imanın geçerli ve yeterli olmadığına icma etmişlerdir. Onların bu konuda icma ettiklerini bize tâbiîn imamlarının büyük çoğunluğu ve onlara en güzel şekilde uyanlar nakletmişlerdir. Bu nakillerin bazıları şunlardır:

● İmam Sufyân b. Uyeyne *rahimehullah* şöyle der: “İman, söz ve ameldir. Biz, bizden öncekilerden onun, söz ve amel olduğunu öğrendik. Amel olmadan söz (geçerli) olmaz.”⁵⁷

● İmam Şafî *rahimehullah* şöyle der: “Sahabe, tâbiîn ve onlardan sonra bizim kendilerine yettiğimiz kimseler, ‘İman; söz, amel ve niyettir; herhangi biri, diğeri olmadıkça geçerli değildir.’ diye icma etmişlerdir.”⁵⁸

● İmam Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* şöyle der: “Tâbiînden, Müslümanların imamlarından, selef imamlarından ve çeşitli ülkelerin fıkıhçılarından doksan kişi, şunların Peygamber ﷺ’in sabit sünnetinden olduğu konusunda icma etmişlerdir...” Bu sünnetten pek çok örneği zikrettikten sonra şunu da eklemiştir: “...iman; söz ve fiildir; itaatle artar, isyanla eksilir.”⁵⁹

● İmam el-Âcurri *rahimehullah* şöyle der: “Allah, bize ve size merhamet etsin. Biliniz ki Müslüman âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri bir husus şudur: İman, bütün insanlara farzdır. O, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel etmektir.

Ve yine biliniz ki beraberinde dil ile söylemedikçe sadece kalp ile bilmek ve tasdik etmek yeterli değildir. Organlarla amel etmedikçe de kalp ile bilmek ve lisan ile söylemek yeterli değildir. Bu üç haslet bir kimsede eksiksiz

57 el-Âcurri, *Kitâbu’ş-Şeria*, 2/604 (239).

58 el-Lâlekâî, *Şerhu Usûl-i İtikadi Ehli’s-Sünne*, 5/956 (1593).

59 İbn Receb el-Hanbelî, *Tabakatu’l-Hanâbile*, 1/130.

bulunduğu zaman o kişi mü'min olur. Kur'an, sünnet ve Müslüman âlimlerin görüşleri buna delâlet eder.”⁶⁰

• İmam el-Beğavî *rahimehullah* şöyle der: “Sahabîler, tâbiîn ve onlardan sonra gelen sünnet âlimleri, amellerin imandan bir cüz olduğu konusunda görüş birliği içindedirler... Onlar derler ki: İman; söz, amel ve akîdedir.”⁶¹

• İmam İbn Batta *rahimehullah* şöyle der: “Bilin ki -Allah size rahmet etsin-Allah Teâlâ, kalplere, Zâtını tanımasını ve O'nu, peygamberini, kitaplarını ve sünnetin getirdiği her şeyi tasdik etmesini, dillere de bunları söylemesini ve sözlü olarak ikrar etmesini, bedenlere ve organlara da O'nun emrettiği ve farz kıldığı her şeyi yapmasını farz kılmıştır. Amelleri farz kıldı. Bunların herhangi birisi diğerleri olmadıkça geçerli değildir. Kul, bunların hepsini kendinde bulundurmadıkça mü'min olamaz. Ta ki kalbiyle inanıp diliyle ikrar edene ve organlarıyla da amel edene kadar! Bununla beraber yine de mü'min olamaz; ta ki bütün sözleri ve filleri sünnete uygun oluncaya, bütün sözlerinde ve amellerinde Kitab ve ilme uyuncaya kadar! Size açıkladığım her şey Kur'an'da ve Sünnet'te geçmektedir ve ümmetin âlimleri onlar üzerinde icma etmiştir.”⁶²

• İmam Sufyân es-Sevrî *rahimehullah* şöyle der: “Fıkıhçılar şöyle derlerdi: Söz, ancak amelle doğru ve geçerli olur; söz ve amel de ancak niyetle doğru ve geçerli olur; söz, amel ve niyet ise ancak sünnete uygun olmakla doğru ve geçerli olur.”⁶³

• İmam Ebu Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm *rahimehullah* şöyle der: “Allah Teâlâ, imanın ancak bu şartlara uygun bir amelle gerçek bir iman olacağını bildirmiş-tir. Amel olmaksızın sadece sözle gerçek mümin olduğu iddiasında bulunan kimse, Allah'ın Kitabına ve Sünnet'e, inatla karşı çıkıyor demektir... Allah Teâlâ'nın, insanları sözün fiille tasdik edilip edilmediğiyle imtihan ettiğini ve amel olmaksızın sadece sözden razı olmadığını görmez misin? Böylece birini diğerinin bir parçası kılmış olmaktadır. Allah'ın Kitabından, Peygamberi ﷺ'in

60 el-Âcurri, *Kitâbu's-Şeria*, 2/611, Daru'l-Vatan.

61 el-Beğavi, *Şerhu's-Sünne*, 1/38.

62 İbn Batta, *el-İbânetu'l-Kubrâ*, 2/760, Bab: “İman, imanın farz oluşunun, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel etmek oluşunun ve bu üçü olmadıkça bir kimsenin mü'min olamayacağını beyânı.”

63 İbn Batta, *el-İbânetu'l-Kubrâ*, 1/333.

Sünnetinden ve onun ardından gelen selefin -ki örnek alınacak ve önder edilecek kimseler de onlardır- metodundan sonra artık başka hangi şeye uyulacak? Bize göre sünnete uygun olan ve âlimlerimizin de ifade ettiği -ki bizim de kitabımızda naklettiğimiz- hüküm şudur: Niyet, söz ve amelin hepsi birden imandır.”⁶⁴

• el-Hâfız Ebu Ömer İbn Abdilberr *rahimehullah* şöyle der: “Fıkıh ve hadis ehli, imanın söz ve amel olduğunda icma etmişlerdir. Niyetsiz amel olmaz. Onlara göre iman; itaatle artar, isyanla eksilir. Onlara göre itaatlerin/ibadetlerin hepsi imandır.”⁶⁵

• İmam İbn Ebî'l-İzz el-Hanefî *rahimehullah* şöyle der: “Malik, Şafî, Ahmed, Evzâî, İshak b. Rahaveyh, diğer hadisçiler, Medineliler, Zahirîler ve ke-lamcılardan bir grup, imanın kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel etmek olduğunda icma etmişlerdir.”^{66(*)}

64 Ebu Ubeyd el-Kâsım İbn Sellâm, *Kitâbu'l-İman*, s. 18-19, Tahkik: el-Elbânî.

65 İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 9/238.

66 *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahaviyye*, s. 459.

(*) İmanın bu tanımı üzerinde selef-i sâlihînin icma ettiğini Ebu Ubeyd el-Kâsım İbn Sellâm -*Allah rahmet eylesin*- nakletmiş ve imanın söz ve amel olduğunu söyleyen bir grup tâbiînin ismini zikretmiştir. İmam İbn Batta *rahimehullah* da bu icmayı *el-İbânetu'l-Kubrâ*'da (2/814-826) rivâyet etmiştir. Aynı şekilde İmam Buhârî de -*Allah rahmet eylesin*- binden fazla âlimden bunu nakletmiştir. İmam el-Lâlekâî *rahimehullah* da bu icmayı *Şerhu İtikadi Usûlu Ehli's-Sunne*'de (1/194) rivâyet etmiştir. Bu konuda ayrıca elinizdeki kitabın “Ehl-i Sünnet İmamlarının İmanın Müsemması Hakkında Görüşü” bölümüne bakınız.

İMANIN ARTMASI VE EKSİLMESİ

Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin üzerinde icma ettikleri akîdeye göre iman, ita-
atlerle artar; öyle ki dağ gibi olur. İsyanlarla da eksilir; öyle ki hardal tanesi
kadar küçülür. İman sahipleri arasında da iman yönünden fazilet farkı vardır.
İmanın birtakım derecelerinin ve şubelerinin olduğuna ve artıp eksilebileceğine
dair âyetlerden, hadislerden ve selef-i sâlihînin imamlarından çok sayıda delil
vardır.

- İman; kalbin ve organların amelleri ve dilin söylediği sözlerle artar. Me-
sela tasdik, marifet, ilim, sâlih amel, takva, ihlâs, Allah'ı zikretmek, Allah için
sevmek ve Allah için buğzetmek, Allah'tan korkmak, O'na saygı göstermek,
O'ndan ümit etmek, O'na tevekkül etmek, O'nun rızasına koşmak vb. gibi
dinin sembolleri durumundaki bütün ibadetlerle ve sâlih amellerle iman artar.

- İman, yine kalbin ve organların amelleri ve dilin söylediği şeylerle azalır.
Mesela haram, isyan ve kötülüklerle, büyük ve küçük günahlarla, çirkin söz ve
fiillerle, kalbin gafleti ve Allah'ı zikretmeyi unutmasıyla, hased, kibir, kendini
beğenme, riya, gösteriş, cehalet, yüz çevirme ve dünyaya bağlanmakla, kötü
arkadaşlarla oturup kalkmakla ve her türlü kötü amellerle iman azalır.

İman ehli, ilimleri ve amelleri ölçüsünde imanlarında farklı derecelere sa-
hiptirler. İman yönünden onların bir kısmı bir kısmından daha üstündür.

İmanın Arttığına Dair Kur'ân'dan Deliller

Allah Teâlâ, yüce kitabında şöyle buyurmaktadır: **“...Böylece iman edenlerin imanını artırsın diye...”** (Müddessir, 31)

“Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: ‘Bu sizin hanginizin imanını artırdı?’ İman edenlere gelince (bu sûre) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler.” (Tevbe, 124)⁶⁷

“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda (bu) imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal, 2-4)⁶⁸

“İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye müminlerin kalplerine güven indiren O’dur.” (Fetih, 4)

“Bir kısım insanlar, müminlere, ‘Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!’ dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve ‘Hasbunallah ve ni’mel-vekil/ Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!’ dediler.” (Al-i İmran, 173)

“Allah, doğru yola girenlerin hidayetini artırır.” (Meryem, 76)

“Biz de onların hidayetini artırdık.” (Kehf, 13)

“Mü’minler ise, düşman birliklerini gördüklerinde, ‘İşte Allah ve Rasûlünün bize va’dettiği! Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir.’ dediler. Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah’a bağlılıklarını arttırdı.” (Ahzab, 22)

“Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini artırır ve sakınmalarını sağlar.” (Muhammed, 17)

67 İmam İbn Kesir *rahimehullah*, *Tefsir*’inde bu âyeti izah ederken şöyle der: “Bu âyet-i kerîme, imanın artıp eksildiğinin en büyük delillerinden biridir. Nitekim selef ve haleften büyük âlimlerin çoğu da bu görüştedir. Hatta birçok âlim, bu konuda icma olduğunu nakletmiştir.”

68 İmam İbn Kesir *rahimehullah*, *Tefsir*’inde bu âyeti izah ederken şöyle der: “Buhârî ve diğer imamlar, imanın artıp eksildiğine ve kalplerdeki imanın farklı derecelerde olduğuna, bu ve benzeri âyetleri delil getirmişlerdir. Nitekim ümmetin çoğunluğunun mezhebi de budur. Hatta Şafîî, Ahmed b. Hanbel ve Ebu Ubeyd gibi birçok imam bu konuda icma olduğunu haber vermişlerdir. Nitekim biz bunu -Allah’a hamd olsun- Buhârî’ye yaptığımız şerhin başında ayrıntılıyla açıkladık.”

“Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse doğru yolu bulmuş olurlar; dönerlerse mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter. O işitendir, bilendir.” (Bakara, 137)

Ehl-i Sünnet imamları, imanın artıp eksilmesi konusunda Allah'ın kitabındaki bu ve benzeri âyetleri delil getirmişlerdir.

• Tâbiînin büyüklerinden Hasan el-Basrî *rahimehullah*, **“Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah’a bağlılıklarını arttırdı.”** âyet-i kerîmesi hakkında şöyle der: “Bela ve musibetler, onların sadece Rablerine imanlarını ve O’nun kazasına/hükmüne teslimiyetlerini artırdı.”⁶⁹

• İbn Batta *rahimehullah* şöyle diyor: “Biliniz ki -Allah size merhamet etsin- Allah Teâlâ, daha önce kendilerine rahmetini takdir ettiği ve mutlu/cennetlik olmalarını istediği kimselere imanı lutfetmiş, sonra müminleri imanda derecelendirmiş, bazısını bazısından derecelerle üstün kılmış, sonra da içlerindeki imana ilim ve itaatle artma ve güçlenme; gaflet ve masiyet sebebiyle de eksilme özelliği vermiştir.

Kitap ve Sünnet’te bildirilen de budur. Akıl ve basiret sahibi önder âlimler de bunun üzerinde icma etmişlerdir. Kalbi hasta, çarpık görüşlü ve şeytan dostlarının oyuncağı olan habis bir Mürcie mensubundan başkası bunu inkâr da etmez, ona muhalefet de etmez. O, Allah’ın kendileri hakkında şöyle buyurduğu kimselerdendir: **“Şeytanların dostlarına gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürükler, sonra da yakalarını bırakmazlar.”** (Araf, 202)”⁷⁰

İmanın Arttığına Dair Sünnet’ten Deliller

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **“İman bağlarının en sağlamı, Allah için dostluk, Allah için düşmanlık, Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir.”**⁷¹

“Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için mani olursa imanını tamamlamış olur.”⁷²

69 el-Lâlekâî, *Şerhu İtikadi Usûlu Ehli’s-Sünne*, 5/1023 (1731).

70 Bkz: İbn Batta, *el-İbânetu'l-Kübrâ*, 2/832.

71 Bu hadisin tahriri için bakınız: el-Elbânî, *Silsiletu'l-Ehadîsi's-Sahihâ*, no: 998.

72 Ebu Dâvûd, Sünnet, “İmanın Artması ve Eksilmesinin Delili;” el-Elbânî, *sahih olduğunu söylemiştir: Sahihu Sünen-i Ebi Dâvûd*, 3/886.

“Mü'minlerin iman yönünden en kâmilî, ahlakı en güzel olanıdır.”^{73(*)}

“Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle düzeltsin, gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin ki bu, imanın en zayıf halidir.”^{74(**)}

“Kalbinde bir arpa ağırlığı hayır olduğu halde ‘lâ ilâhe illallâh’ diyen kimse cehennemden çıkacaktır. Kalbinde bir buğday ağırlığı hayır olduğu halde ‘lâ ilâhe illallâh’ diyen kimse cehennemden çıkacaktır. Kalbinde bir zerre ağırlığı hayır olduğu halde ‘lâ ilâhe illallâh’ diyen kimse cehennemden çıkacaktır.”^{75(***)}

“Zina eden kişi, zina ettiği sırada mü'min olduğu hâlde zina etmez. İçki içen, içki içtiği sırada mü'min olarak içmez. Hırsız da hırsızlık yaptığı sırada mü'min olduğu hâlde hırsızlık etmez. Yağmacılık yapan kimse de insanlar gözlerini ona yöneltip bakarlarken (yani insanların gözleri önünde) yağmacılık ettiği zaman mü'min olarak yağmacılık ve çapulculuk etmez.”^{76(****)}

73 Ebu Dâvûd, Sünnet, “İmanın artmasının ve eksilmesinin delili;” el-Elbânî, *Sahihu Sünen-i Ebi Dâvûd*, 3/886.

(*) İmam İbn Abdilberr *rahimehullah* şöyle der: “Malumdur ki diğerleri noksan olmadıkça bu kâmil olamaz.” Bkz: *et-Temhîd*, 2/245.

74 Müslim, İman, “İyiliği emretmenin ve kötülüğü engellemenin imandan olduğu ve imanın artıp eksildiği.”

(**) İmam İbn Mende *rahimehullah* şöyle der: “Bu hadis, imanın dil ile söylemek, kalp ile inanmak ve organlarla amel etmek olduğunun ve artıp eksildiğinin delilidir.” Bkz: *et-Temhîd*, 2/331.

75 Buhârî, İman, “İmanın artması ve eksilmesi.”

(***) İmam Hâfız Ebu Bekir el-Esrem *rahimehullah* şöyle der: Ebu Abdullah’a (Ahmed b. Hanbel’e) denildi ki: “Biz ‘iman artar ve eksilir’ diyoruz, ne dersin?” Ahmed şöyle dedi: “*Kalbinde şu kadar imanı olanı cehennemden çıkarın...*” şeklindeki hadisler buna delâlet ediyor.” Bunu, el-Hallal, *es-Sunne*’de rivayet etmiştir. (1041).

76 Buhârî, Hudut, sakınılacak sınırlar babı.

(****) İmam Nevevî *rahimehullah* şöyle der: “Hak ehlinin icma ettikleri şeylerden biri de şudur: Zina eden, hırsızlık yapan, adam öldüren ve şirk hariç diğer büyük günahları işleyen kimseler, bu suçlarından dolayı tekfir edilmezler. Onlar, imanı eksik mü'minlerdir. Tevbe ederlerse âhiretteki cezaları düşer. Eğer büyük günahlarda ısrar eder bir halde ölürlerse Allah'ın dilemesine kalmışlardır. Allah dilerse onları affeder ve direkt cennete sokar. Ya da dilerse onlara

Kur'an ve Sünnet'te geçen bu deliller, imanın artıp eksilebileceğini ve mü'minler arasında fazilet yönünden imanda farklılıklar olduğunu açıklamaktadır. Mü'minlerin kimisi iyiliklerde önde gider; kimisi orta yolda olup iyiliği de vardır, kötülüğü de; kimisi ise günahlara dalıp kendine zulmeder. Onların kimisi ihsan sahibi, kimisi mü'min, kimisi de müslümandır. Allah katında bir değillerdir. Aksine Allah Teâlâ, bazılarını bazılarından üstün kılmıştır, bazılarının derecesi diğerlerinin derecelerinden daha yukarıdadır. Allah, lütfunu, dilediği kullarına verir. Hiç kimse, Allah'ın verdiği hükmü bozamaz ve onu değiştiremez. O, her şeyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir. Çok güçlüdür ve kerem sahibidir.

Bilesin ki bu deliller, imanın arttığına açıkça, eksildiğine de lazımlî/zorunlu olarak ya da zımnî delâlet etmektedir. Çünkü bir şey artabiliyorsa, illa ki eksilebiliyordur da. İşte imanın artması da eksilmesini gerektirir. Bu ikisi birbirinden ayrılmaz. Selef imamlarının da dediği gibi, artması mümkün bir şeyin azalması da mümkündür. Artışa açık olan bir şeyin eksilmeye de açık olması kaçınılmazdır. Çünkü artmadan önceki durumu, artıktan sonraki durumuna göre eksiktir. Öyle olmasaydı artmasının bir anlamı olmazdı. Artması mümkün olduğu halde eksilmesi mümkün olmayan bir şey düşünülemez.

İşte bu nedenle Kur'an ve Sünnet'te imanın artabileceğine delâlet eden bütün deliller, aynı zamanda onun eksilebileceğinin de delilidir. Bunun tersi de doğrudur. Yani imanın eksildiğine işaret eden bütün deliller aynı zamanda onun arttığına da delilidir.

- İmam Ahmed b. Hanbel *rahimehullah*'a imanın nasıl eksildiği sorulunca şöyle dedi: "Nasıl artıyorsa öyle eksilir."⁷⁷

- İmam Beyhakî *rahimehullah* şöyle der: "İman, artar ve eksilir. Artmayı kabul ediyorsa eksilmeyi de kabul eder."⁷⁸

azap eder, sonra cennete sokar." Bkz: *Şerhu Müslim*, 2/229, K. İman, İmanın günahlarla eksilmesi babı.

Ben burada bir noktaya dikkat çekmek isterim: İmam Nevevî'nin bu sözü, işlediği günahı helal görmeyen kimse hakkındadır. İşlediği günahı helal sayan kimse ise tekfir edilir. Bu konuda âlimlerin icması vardır.

77 Hallal, *es-Sunne*, 1030.

78 Bkz: *el-İ'tikadu ve'l-Hidayetu ila Sebili'r-Reşad*, Bab el-Kavlu fi'l-İman.

● Büyük tâbî Sufyân b. Uyeyne *rahimehullah*'a "İman artar ve eksilir mi?" diye soruldu. Şöyle cevap verdi: "Siz, Kur'ân okumuyor musunuz? Yüce Allah şöyle buyuruyor: '**Bu, iman edenlerin imanını artırır.**' Bu şekilde iman arttığı, birçok yerde ifade edilir." Bu sefer ona, "Peki, eksilir mi?" diye soruldu. Şöyle cevap verdi: "Artan bir şey mutlaka eksilir de."⁷⁹

● Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "İman konusunda artma ve eksilme lafızlarını kullandıkları sahabîlerden sabit olmuştur. Bu söze muhalefet eden herhangi bir sahabî bilinmemektedir."⁸⁰

Vahiy kâtiplerinden olan büyük sahabî Hanzala el-Üseyyidî ؓ, bu hakikati, yani imanın, kulun halindeki değişikliklere göre artıp eksildiği hakikatini anlamıştır. Nitekim Ebu Bekir ؓ ile aralarında geçen diyalog bunun göstermektedir: "Bir gün Ebû Bekir ؓ ile karşılaştık. 'Ey Hanzala, nasılsın?' diye sordu. Ben, 'Hanzala münafık oldu.' diye cevap verdim. Bunu duyunca 'Subhânallah, neler söylüyorsunuz?' dedi. Ona, 'Allah Rasûlü ﷺ'in huzurunda bulunduğumuz zaman o, bize cennet ve cehennemi anlatıyor ve biz, sanki gözlerimizle görür gibi oluyoruz. Onun huzurundan ayrıлып evimize, çoluk çocuğumuzun yanına ve işimize gidince anlattıklarının çoğunu unutuyoruz.' dedim. Ebû Bekir ؓ, 'Biz de öyleyiz.' dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir ؓ ile birlikte Allah Rasûlü ﷺ'in huzuruna çıktık. 'Ey Allah'ın Rasûlü, Hanzala münafık oldu.' dedim. Allah Rasûlü ﷺ, 'O ne demek?' dedi. 'Ey Allah'ın Rasûlü, sizin huzurunuzda bulunduğumuz zaman bize cennet ve cehennemi anlatıyorsunuz. Biz de sanki gözlerimizle görmüş gibi oluyoruz. Sizin huzurunuzdan ayrıлып evimize, çoluk çocuğumuzun yanına ve işimize gidince çoğunu unutuyoruz.' dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü *sallallahu aleyhi ve selem*, '*Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, yanımda bulunduğunuz hal üzere ve zikirde devam edebilseydiniz yataklarınızda ve yollarınızda melekler sizinle tokalaşırlardı. Ancak ey Hanzala, biraz (dünyaya) biraz (ahirete).*' buyurdu ve bunu üç kez tekrarladı."⁸¹

Aynı şekilde Peygamber ﷺ'in, bazı günahkârların, işlemiş oldukları büyük günahlarla haşır neşir oldukları andaki imanlarını anlatırken kullandığı

79 el-Âcurri, *Kitâbu's-Şeria*, 2/605 (240), Daru'l-Vatan.

80 *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/224.

81 Müslim, K. İman, Zikir, ahiret işlerini tefekkür ve murakabenin fazileti, bunu bazı zamanlarda terk edip dünya ile meşgul olmanın caiz olduğu.

şu sözünü incelediğimizde de bunu görmekteyiz: “Zina eden kişi, zina ettiği sırada mü’min olduğu hâlde zina etmez. İçki içen, içki içtiği sırada mü’min olarak içmez. Hırsız da hırsızlık yaptığı sırada mü’min olduğu hâlde hırsızlık etmez. Yağmacılık yapan kimse de insanlar gözlerini ona yöneltip bakarlarken (yani insanların gözleri önünde) yağmacılık yaptığı zaman mü’min olarak yağmacılık ve çapulculuk yapmaz.”⁸²

Her ne kadar âlimler, “Bu hadiste imanın aslının değil kemalinin yok olduğu belirtilmektedir.” deseler de Peygamber ﷺ’in bu günahkârlardan imanının kalktığını bildirmesi, bize günah işleme anında imanının düştüğü seviyeyi göstermektedir. Şöyle ki iman, sahibini işlediği kötülükten alıkoyamaz ve onu hayra yönlendiremez bir hale gelmektedir. Sanki hiç yok gibidir.

Bütün bunlar bize imanının hakikatini, onun eksilmeyen sabit bir şey olmadığını, aksine sahibi onu artıracak şeyler yaptığında arttığını, eksilmesine neden olacak şeyler yaptığında da eksildiğini, hatta onu ortadan kaldıracak şeyler yaptığı takdirde tamamen ortadan kalkabileceğini göstermektedir.

Allah Teâlâ, kitabındaki birçok ayette, Peygamber ﷺ de pek çok hadisinde imanının artıp eksilebildiği gerçeğini ortaya koymuştur. Hatta Allah Teâlâ, Müslümanlara; imanının Rabbanî bir bağış ve Rahmanî bir ikram olduğunu, küçük ya da büyük herhangi bir günah işlemek suretiyle onu eksiltmekten ya da şirk veya küfür içerikli bir fiil işleyerek onu tamamen ortadan kaldırmaktan kaçınarak imanlarını korumaları gerektiğini bildirmiştir.

- İman arttığına ve eksildiğine göre mü’minler, imanlarında tekâmül ederler, Allah’a itaatleri ve şeriatine uymaları ölçüsünde birbirinden faziletçe üstün olurlar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir (O, peygamber olmaya kimi lâayk görürse onu seçer). Andolsun ki Biz, peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık, Dâvûd’a da Zebur’u verdik.” (İsra, 55)

“Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah

⁸² Buhârî, Hudud, sakınılacak sınırlar babı.

hepsine de en güzel olanı va'detmiştir. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.” (Hadid, 10)

“...Allah, içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görmektedir.” (Mücadele, 11)^{83(°)}

83(°) **Not:** Bil ki ey Müslüman kardeşim! İmanın artıp eksildiği, mertebeleri ve şubeleri olduğu gibi, küfür de artar ve onun da -Allah korusun- her biri diğerinden daha karanlık katmanları vardır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Ey kitap ehli! Siz, Tevrat’ı, İncil’i ve Rabbinizden size indirileni hakkıyla uygulamadıkça, (doğru) bir şey (yol) üzerinde değilsinizdir.’ de. Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır. Kâfirler topluluğuna üzülme!”** (Maide, 68); **“Hani sana, ‘Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır.’ demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur’ân’da lânetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz.”** (İsra, 60).

İMANI ARTIRAN SEBEBLER

Allah Teâlâ'nın İslam'dan sonra, Müslüman kuluna dünyada bahşettiği en büyük ve en değerli nimet, hiç şüphesiz samimi bir imandır. Samimi bir iman, kuru kuruya söylenen bir söz ya da temenniyle olacak bir şey değildir. Yine samimi iman, insanın malıyla, gücüyle ve nüfuzuyla sahip olabileceği maddî bir şey de değildir. Aynı şekilde o, hiç kimsenin taklidini yapabileceği canının istediği gibi süslenip püsleneyeceği bir şey de değildir. Asla!

Samimi iman, samimi kulun kalbinde bulunan ve ilim, yakîn ve müşahadededen kaynaklanan bir itikattır. Sonra bunu samimi söz ve ameller, sürekli bir fedakârlık ve cihad takip eder ki bütün bunlar onun günlük yaşamında kendini gösterir. İmanın kaynağı ve kalpteki aslı olan ilim, Allah'ı bilmek, O'nun hak dinini bilmek ve Rasûlünü ﷺ bilmektir. İşte bu üç husus, İslam'ın en büyük esaslarıdır. Müşahede ise Allah Teâlâ'nın şer'î ve kevnî yüce ayetlerini müşahade etmektir.

O halde iman, dinde anlayış ve ilim sahibi olmakla ve dinin emri uyarınca amel etmekle artar. Dini bilmemekle de -ki bunun peşinden günah ve isyanlara düşmek gelir- iman eksilir.⁸⁴

Samimi iman, insanın günlük yaşamındaki her türlü fiil ve tasarruflarının gerçek saikidir. İnsanın karakterini belirleyen, dünya hayatındaki yaşam tarzına yön veren ve ahirette de ebedî mutluluğunda ya da bedbahtlığında rol oynayan yine bu imandır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat Biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.”** (Şura, 52)

İmam Hafız İbnü'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle demektedir: “Sevgi ağacı kalbe dikildiği, ihlâsla ve sevgili Peygamber ﷺ'e tâbi olma suyuyla sulandığı zaman

84 Bkz. “İman Zayıflığının Sebepleri, Belirtileri ve Tedavisi” bölümü.

çeşit çeşit meyveler verir. Rabbinin izniyle her zaman yemişini döker. Onun kökü kalbin derinliklerinde sabittir, dalları ise sidretü'l-muntehaya uzanır.”⁸⁵

O halde Rabbine kavuşmayı uman samimi her müslümanın, her şeyden önce Allah Rasûlü ﷺ'in ashabına öğrettiği samimi imanı öğrenmek için elinden gelen bütün gayreti göstermesi gerekir. İmanı artırıp güçlendirme yollarını ve onun eksilip zayıflama nedenlerini öğrenmelidir. Nitekim selef-i salihîn imamlarının samimi iman konusundaki tavırları da buydu.

Şu da bilinmelidir ki Allah Teâlâ, imanı destekleyip güçlendiren pek çok yol göstermiş ve onu artırıp geliştirecek çok sayıda sebep var etmiştir. Kul, bunları yaptığı, onların peşinde ciddiyetle koştuğu ve Allah Teâlâ'ya yaklaşmak için ihlâs ve samimiyetle bunları işlediği zaman yakîni (kesin inancı) güçlenir, imanı artar, dünyada ve âhirette dereceleri yükselir. İman, şimdi ve gelecekteki her türlü iyiliğin sebebidir.

Kitap ve Sünnet'te geçen ve imanı artıran en önemli etkenlerin bazıları şunlardır:

1- Kaynağını Allah'ın Kitabından ve Peygamberinin Sünnetinden alan faydalı ilimleri öğrenmek ve öğrendiklerini pratikte uygulamak. Çünkü faydalı ilim, sâlih amele ve Allah'a saygıya götürür. Kim de bu ikisinde muvaffak olursa imanının artmasının en büyük sebebini elde etmiş olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, Aziz ve Ğafur'dur.”** (Fatır, 28)

2- Allah'a yaklaşmak ve O'nu tanımak. Bu da halis tevhibi gerçekleştirmek, Allah'ın Kitap ve Sünnet'te geçen güzel isimlerini öğrenmek, onların gerçek manalarını anlamada arzulu ve gayretli olmak ve onların gereğiyle Allah'a kulluk etmek suretiyle olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bil ki: Allah'tan başka hak ilah yoktur.”** (Muhammed, 19)

3- Peygamber ﷺ'i örnek almak, onun şerefli yoluna uymak, din, dünya ve ahiret alanındaki küçük büyük her hususta onun izinden gitmek, şerefli sünnetine sımsıkı sarılmak, pak siretini inceleyip üzerinde düşünmek, sahip olduğu yüce ahlakı, üstün vasıfları, değerli hasletleri ve övgüye değer kişiliğini öğrenmek. Çünkü Peygamber ﷺ'in siretini ve niteliklerini araştırıp inceleyen

⁸⁵ Medaricu's-Salikin, 3/9.

kişi, kendisi için pek çok iyiliği ve güzelliği kazanmış olur ve Peygamber ﷺ'e olan inancı ve sevgisi artar. Bu sevgi de onu, Peygamber ﷺ'in izinden gitmeye ve sünnetiyle amel etmeye sevkeder. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun ki, Rasûlullah, sizin için, Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.”** (Ahzab, 21)

4- Allah’a yaklaşmak ve O’nun rızasını kazanmak için küçük büyük her türlü haramı, günahı ve yasak fiili terk etmek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.”** (Ra’d, 22)

5- Âhiret yurduna yönelmek, söz ve davranışlarıyla âhiret için çalışmak, dünyaya haddinden fazla değer vermemek, Allah’a itaatten alıkoyacak dünyevî süs ve zevklerden yüz çevirmek. Fakat bunun, ifrat ve tefrite düşmeden şer’î ölçüler içinde yapılması gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz.”** (Şura, 20)

6- Kur’an’ı okumak ve manaları üzerinde ihlâsla ve huşuyla düşünmek. Bu, imanın artmasının en önemli vesilelerinden biridir. Zira Kur’ân, hidayet kitabıdır. Apaçık ayetleri de kulun hakka ve dosdoğru yola ulaşmada önünü aydınlatan bir nurdur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz ki bu Kur’an, en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.”** (İsra, 9)

Kur’ân okumak, imanın artmasını sağlayan en faydalı sebeplerden biridir. Kur’an’ı anlayarak ve düşünerek okuyan kimse, onda imanını kuvvetlendirecek, artırıp geliştirecek bilgiler bulacaktır. Bu artış, ancak Kur’an’ı anlamakla, uygulamakla ve onunla amel etmekle elde edilebilir.

7- Allah’ı çokça zikretmek. Bu da yalvarıp yakararak dua etmek, istiğfarda bulunmak, tesbih ve tehlil getirmek, Allah’ın yüceliği ve büyüklüğü üzerinde düşünmek, O’nun yaratmış olduğu hayranlık uyandıran mahlûkatı ve eşsiz sanatı üzerinde tefekkür etmek vb. ile olur. Allah Teâlâ’yı zikretmek, kulun yüce Rabbi, yaratıcısı ve rızıklandırıcısı ile bağ kurmasının en önemli vesilele-

rindendir. Çünkü zikir, iman ağacını kalbe diker, onu besleyip kuvvetlendirir ve köklerini kalbin derinliklerine indirir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Beni anın ki Ben de sizi anayım.”** (Bakara, 152)

“Onlar, iman edenler ve kalpleri Allah’ın zikriyle huzur bulanlardır... Dikkat edin, kalpler ancak Allah’ı zikretmekle huzur bulur.” (Ra’d, 28)

8- Farzları yerine getirdikten sonra nafileleri çoğaltmak. Çünkü nafileler kulu Rabbine yaklaştırır. Bütün ibadetleri sünnette geldiği şekliyle en güzel biçimde eda etmek ve ibadette ihsan mertebesine ulaşmak için gayret etmek de imanı artıran ve güçlendiren sebeplerdendir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Muhakkak ki Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ‘Kim Benim bir veli kuluma (dostuma) düşmanlık yaparsa Ben ona savaş açarım. Kulum Bana, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli hiçbir şeyle (amelle) yaklaşamaz. Kulum Bana nafileler işleyerek yaklaştırmaya devam ederse nihayet Ben onu severim. Onu sevdiğim zaman da işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli ve yürüdüğü ayağı olurum. Benden bir şey isterse ona mutlaka veririm. Bana sığırsa muhakkak onu korurum. Yapacağım işler içinde müminin canını alma konusunda tereddüt ettiğim kadar hiçbir konuda tereddüt etmedim. Zira o, ölümden hoşlanmaz, Ben de onun üzülmekten hoşlanmam.”*⁸⁶

9- Sadık mü'minlerin, Allah’ın sâlih, muttaki ve Peygamber ﷺ’in sünnetiyle amel eden dostlarının vasıflarıyla vasıflanmak, onların izlerinden gitmek, onları rehber edinmek, örnek almak ve onlarla beraber olmak. Çünkü bu davranış, kula Rabbini hatırlatır, kalbini yumuşatır ve onun imanını, ihsanını ve sadakatini artırır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte o peygamberler Allah’ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy. De ki: Ben buna (peygamberlik görevime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu (Kur’an) âlemler için ancak bir öğüttür.”** (Enam, 90)

“Sabah akşam Rablerine, O’nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini Bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.” (Kehf, 28)

⁸⁶ Buhârî, K. Rikâk, Tevazu babı.

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “İyi arkadaş ile kötü arkadaşın misali, misk taşıyan ile körük çeken kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana ikram eder veya sen ondan koku satın alırsın veyahut da ondan sana güzel kokular gelir. Körük çeken ise (sen onun yanındayken) ya elbiseni yakar ya da ondan sana pis bir kokular gelir.”⁸⁷

“Kişi, arkadaşının dini üzeredir. O halde her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin.”⁸⁸

“Mümin kimseden başkasıyla arkadaşlık etme. Yemeğini de takva sahibinden başkası yemesin.”⁸⁹

10- Allah'ın mü'min kullarına, anaya, babaya, akrabalara, komşulara, Müslüman halka iyilik yapmak, onlara ikramda bulunmak, yumuşak davranmak, onlara güzel ahlak ve nebevî adabla muamele etmek, onların yanında olmak, ihtiyaçlarını karşılamak, sıkıntılarını kaldırmak, sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşmak, fakir, miskin, yetim ve yolculara merhamet etmek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaş, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlar** (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) **iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.**” (Nisa, 36)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Müslüman, müslümanın kardeşi-
dir, ona zulmetmez, onu (düşmana) teslim etmez. Kardeşinin ihtiyacını (gidermeyi) üstlenenin ihtiyacını da Allah giderir. Kim bir müslümanın dünyadaki bir sıkıntısını giderirse Allah, buna karşılık onun kıyamet günündeki sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Kim bir Müslümanın ayıbını örterse Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.”⁹⁰

“Allah nezaket sahibidir, nezaketi sever. Kabalığa ve daha başka şeylere vermediklerini nezakete verir.”⁹¹

87 Müslim, K. Birr ve’s-Sıla, Salihlerle beraber olmanın müstehap olduğu ve kötü arkadaşlardan uzak durmak gerektiği.

88 Tirmizî, K. Zühd, Kişi arkadaşının dini üzeredir. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

89 Ebû Dâvûd, K. Adab, Arkadaş olunması emredilen kimseler. Elbani, sahih demiştir.

90 Buhârî, K. Mezalim, Müslüman müslümana zulmetmez ve onu tehlikede bırakmaz.

91 Müslim, K. Birr ve Sıla, Babu rıfkın fazileti.

“Nezakat neyde olursa, onu süsler; neyden alınırsa onu da çirkinleştirir.”⁹²

11- İslâm'ın güzelliklerini ve hikmetli hükümlerinin maksatlarını düşünmek. Zira İslâm dini tamamıyla güzelliklerden ibarettir. Hükümleri, iki cihan-da da kulların yararını amaçlamaktadır. Akîdesi dinlerin akîdeleri arasında en güzeli, en faydalısı ve en doğrusudur. Hükümleri kullar ve ülkeler için en güzel ve en âdil hükümlerdir. Ortaya koyduğu ahlak, kesin olarak en güzel ve en mükemmel ahlaktır. Bütün bunlar üzerinde düşünmek, kişinin kalbinde imanı güzelleştirir ve ona imanı sevdirebilir. Böylece o, imanının tadına varır, onun imanı ve ihsanı artar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim.”** (Maide, 3)

“Sana da daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı (Kur'an'ı) gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma. (Ey ümmetler!) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat size verdiğinde (yol ve şeriatlerde) sizi denemek için (böyle yaptı). Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri(n gerçek tarafını) O haber verecektir.” (Maide, 48)

“Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilenin (Kur'an'ın) gerçek olduğunu bilir; onun, mutlak galip ve övgüye lâyık olan (Allah'ın) yoluna ilettiğini görürler.” (Sebe, 6)

“Rasûl'e indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşaldığını görürsün. Derler ki: ‘Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz.’” (Maide, 83)

12- Allah'ın âyetlerini (varlığına, birliğine, sonsuz güç ve kudretine işaret eden âlâmetleri) ve yarattıklarını düşünmek. Göklerin, yerin ve onlardaki çeşitli ve ilginç varlıkların yaratılışındaki azameti, bizzat insanı ve sahip olduğu hassas özellikleri düşünen kimse, bunda imanı artırıp güçlendirecek ve onu kalpte kökleştirecek kuvvetli sebepler bulur. Allah Teâlâ şöyle buyurmakta-

92 Müslim, K. Birr ve Sıla, Babu Rıfk'ın fazileti.

dır: **“Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah’ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru!”** (Al-i İmran, 191)

13- İnsanları Allah’a çağırmak, İslâm’ın ebedî mesajı olan halis tevhidi yaymak, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, hakkı ve sabrı tavsiye etmek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“(İnsanları) Allah’a çağıran, salih amel işleyen ve ‘Ben Müslümanlardanım.’ diyenden kimin sözü daha güzeldir?”** (Fussilet, 33)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Allah’a yemin olsun ki Allah’ın senin vesilenle bir kişiyi hidayete erdirmesi, senin için kızıl develere sahip olmaktan daha hayırlıdır.”*⁹³

14- Küfrün çeşitlerinden, büyük günahlardan, münafıklık, kötülük, zulüm ve isyandan ve imana aykırı olan her şeyden uzak durmak. Çünkü bu günahlar, kalpte imanın zayıflamasının temel sebebidir. Dolayısıyla onlardan uzak durmak da imanın artmasını ve güçlenmesini sağlayan sebeplerin başında gelir.

Bunların dışında imanı artırıcı daha başka sebepler ve yollar da vardır.

● Ey Müslüman kardeşim! -Allah Teâlâ, bize de, sana da kurtuluş yolunu öğretsin- Bil ki: İmanı artırıcı bu şer’î sebeplere sarılmamak, onları ihmal etmek ve onlara gereken özeni göstermemek, kulun kalbindeki iman azalmasının en önemli sebeplerindendir. Çünkü bu mühim sebeplere sarılmanın, iman samimi müminin kalbinde artıp güçlenmesinde doğrudan etkisi vardır. İşte onları ihmal etmek de iman azalmasının ve zayıflamasının en büyük sebebidir.

Sözün Özü:

Mü’minin itaat, ibadet ve sâlih amelleri arttıkça imanı ve yakîni de artar. Ardından da Allah katındaki derecesi ve mertebesi artar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar da ne güzel arkadaşlardır!”** (Nisa, 69)

93 Buhârî, K. Cihad, Bir kimsenin Müslüman olmasına vesile olmanın fazileti.

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, zekâtı verirler, iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler, namazlarına devam ederler.” (Mü’minun, 1-9)

İMANI EKSİLTEN SEBEBLER

Değerli Müslüman kardeşim! Şunu bilesin ki: İmanı artıran, güçlendiren ve geliştiren sebepler olduğu gibi, onu azaltan ve zayıflatan sebepler de vardır. Muvahhid ve samimi bir Müslümanın bu sebepleri öğrenmesi gerekir ki onlara düşmekten kendini korusun ve onlardan uzak durabilsin. Bu sebeplerin en önemlileri şunlardır:

- Dinî meseleleri ve şer'î ilimleri bilmemek, körü körüne taklid.
- Dinde bid'at çıkarmak ve Rasûlullah ﷺ'in sünnetini terk etmek
- Dalâlete götüren heva ve bid'at ehlinin imamlarına uymak
- Hevaya, şehvete ve şüphelere tâbi olmak
- Cehennemlikleri, yani kâfirleri, müşrikleri ve Allah'a isyan eden günahkarları örnek almak
- İslâm düşmanlarından berî olduğunu ve onlarla dost olmadığını ortaya koymamak
- İslâm ümmetine ve Müslümanlara karşı sorumluluklarının bilincinde olmamak
- Kötülüğü emreden nefse uymak ve onunla şer'î yollardan mücadele etmemek
- Boş ve faydasız meclislere gitmek, kötü arkadaşlarla oturup kalkmak
- Allah'ın zikrinden yana gafil ve ihmalkâr olmak, ona önem vermemek
- Küçük ya da büyük günahları işlemek ve günah işlemeyi basit görmek
- Fani dünyaya, onun süsüne, güzelliklerine ve gelip geçici ve aldatıcı zevklerine bağlanmak, kendisini tamamen bunlara kaptırmak, mal, evlat ve kadın gibi dünya lezzetlerinin ve şehvetlerinin peşinde koşmak
- Âhiret yurdunu ihmal etmek ve âhireti kazanmak için çalışmamak

- İbadetlerde ve Allah'a yaklaştıracak amellerde kusur etmek, tembellik yapmak ve vakitleri sâlih amellerle değerlendirmemek

- Şeytanın peşinden gitmek. Çünkü şeytan -ondan Allah'a sığınırız- mü'minin azılı düşmanıdır. Onun başını belaya sokmak için pusuda bekler. Onun en büyük derdi ve en yüce gayesi mü'minlerin akîdelerini bozmak, kalplerindeki samimi imanı sarsmak, tahrib etmek ve zayıflatmaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Her kim şeytanın peşinden giderse bilsin ki o, kendisinden hep fena, çirkin ve meşru olmayan şeyleri yapmasını ister. Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, sizden hiçbiriniz asla temize çıkamazdı. Ancak Allah dilediğini temizleyip arındırır. Çünkü Allah, her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.” (Nur, 21)

Ey muvahhid kardeşim! Bil ki bir kul, şeytanın şerrinden, adımlarından, tehlikelerinden, şüphe ve vesveselerinden faydalı dualarla ve bereketli zikirlerle Allah'a sığınmadığı zaman, imanı zayıflar ve azalır. Hatta bazen şeytana uyması ölçüsünde imanını tamamen kaybedebilir ve Allah'ın dostluğundan ve korumasından büsbütün uzak kalabilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar. O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince arkadaşına, ‘Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın!’ der.” (Zuhruf, 36-38)

- Bunların dışında da kulun imanını azaltıcı, onu Rabbinden uzaklaştıracı ve -Allah korusun- O'nun buğzu ve şiddetli azabıyla karşı karşıya getirici başka sebepler de vardır.

Önemli Not: Allah Teâlâ, Meryem sûresinde, bazı peygamberlerin hayatlarından kesitleri, sarsılmaz imanlarını, halis tevhidlerini, Allah'a sadakatlerini, Allah'ın sınırlarına nasıl riayet ettiklerini, emirlerine uyup yasaklarından sakınmalarını, Allah'a davetlerini, insanlara iyiliği öğretmelerini, şirkten ve küfürden sakındırmalarını, sabırlarını, imtihandaki başarılarını, sâlih amellerini ve davet yolunda karşılaştıkları pek çok eza ve cefayı anlattıktan sonra, rızasına

ve cennete nail olanların özelliklerini de anlatmış ve onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

“İşte bunlar, Âdem neslinden, Nuh ile beraber (gemide) taşıdıklarımızın evlatlarından, İbrahim ve İsrail’in (Ya’kub’un) nesillerinden ve hida-yete erdirip seçtiğimiz Allah’ın kendilerine nimet verdiği nebilerdendir. Onlar, Rahman’ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.” (Meryem, 58)

Allah Teâlâ, bundan sonra, namazı zayi eden, şehvetlerine uyan, imanı zedeleyen ve yok eden şeyleri yapan kimselerin vasıflarını zikretmiş, onların sonlarının kıyâmet günü hüsrana olacağını haber vermiştir. Sonra da onlardan samimiyet ve ihlâsla tevbe edip sâlih ameller işleyenlere rızasını ve cenneti va’dederek onlar hakkında şöyle buyurmuştur:

“Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler. Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyen kimseler hariçtir. Bunlar, hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete, çok merhametli olan Allah’ın, kullarına gıyaben va’dettiği Adn cennetlerine girecekler. Şüphesiz O’nun vaadi yerini bulacaktır. Orada boş söz değil, hoş söz duyarlar. Ve orada, sabah-akşam kendilerine ait rızıkları vardır. Kullarımızdan, takvâ sahibi kimselere vereceğimiz cennet işte budur.”

(Meryem, 59-63)⁹⁴

94 İmam İbn Kesîr -Allah rahmet eylesin- bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Allah Teâlâ mutlu kişileri -peygamberleri ve Allah’ın koyduğu sınırlara riayet ederek emirleri ve farzları yerine getirip yasaklarından sakınarak onların yolundan gidenleri- zikrettikten sonra şöyle buyurdu: **‘Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar...’** Onlar namazı zayi etmişlerse diğer farzları haydi haydi zayi etmişler demektir. Çünkü namaz, dinin direği ve kulun amellerinin en hayırlısıdır. Namazı terk ettikleri, dünya şehvetlerine ve lezzetlerine yöneldikleri, dünya hayatına razı oldukları ve onunla huzur buldukları zaman azgınlıklarının cezasını bulacaklar, yani kıyâmet günü hüsrana uğrayacaklardır... **‘Ancak tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyenler müstesna...’** Yani namaza tekrar dönenlerin ve şehvetlere uymaktan vazgeçenlerin tevbesini Allah kabul eder, akıbetlerini güzel eyler ve onları nimet cennetlerine varis kılar.”

Diğer bir ayette de Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir.”** (Şems, 9-10)⁹⁵

Büyük sahabî Huzeyfe İbnu'l-Yeman ؓ'ın şöyle dediğı rivâyet edilmiştir: “İnsanlar, Rasûlullah ؐ'e hep hayrı sorarlardı. Ben ise bana ulaşmasından korktuğum için ona şerri sorardım...”⁹⁶

95 Müfessirlerin imamı İbn Cerîr et-Taberî *rahimehullah* bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Nefsini arındıran, küfür ve günahlardan iyice temizleyen ve sâlih amellerle ıslah eden kimse kurtulmuştur... Nefsini günahlarla örten kaybetmiş, istediğini ve aradığı yararı elde edememiştir. Yani Allah'ın, hidayete ulaşmada kendisini yardımsız bırakıp alçalttığı, neticede günahlara dalıp Allah'a itaati terk eden kimse ise ziyandadır.”

96 Müslim, İmara, Fitne zamanlarında ve her durumda cemaatten ayrılmamanın farz, itaatin dışına çıkmanın ve cemaatten ayrılmanın haram olduğu.

İMANIN ŞUBELERİ

Bundan önceki bölümlerde geçen bilgilerden açıkça anladık ki ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre imanın hakikati; itikat, söz ve ameldir. İtaatlerle artar, çünkü itaatlerin tamamı imandandır; günah ve kötülüklerle de azalır.

İmanın şubeleri, parçaları, mertebeleri ve birbirinden farklı dereceleri vardır. Bazıları bazılarından üstündür. Bazılarının ecri ve sevabı bazılarından daha fazladır.

İman sahipleri de iman noktasında kendi aralarında ilimlerine ve amel-lerine göre birbirlerinden farklı derecelere sahiptirler. İmanlarındaki bu farklılık, ilimleri, kesin inançları, sadakatleri, ihlâsları, ihsanları, sevgileri, Allah'a itaatleri, sâlih amelleri, iyilik ve takvaları, Allah'ın emirlerine bağlılıkları ve yasaklarından sakınmaları ölçüsünde değişiklik arz eder.

İmanın şubelerinin pek çoğunu yerine getirenler, onlardan daha azını yerine getirenlerden Allah katında daha üstündürler. İmanın şubelerinin en yüksek olanlarını yerine getirenler, en aşağı olanlarını yerine getirenden daha faziletlidir. Allah dilediği kimseleri derecelerle yükseltir. O, her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır.

İman sahiplerinin Allah katında derece yönünden en üstün olanları, azimet sahibi peygamberlerdir -Allah'ın salât ve selamı onların üzerine olsun- Derece yönünden en aşağıda olanları ise ihlâslı muvahhidlerdir. Bu iki derece arasında ise daha pek çok mertebe ve derece vardır ki onları ancak Allah bilir. Müminlerin ebediyet cennetine girmedeki sıraları bu derecelerine göredir. Allah katındaki makamları ve mertebeleri de onlara göredir. Allah Teâlâ, rahmetini, dilediği kimselere tahsis eder. Allah, büyük lütuf sahibidir. O'nun her şeye gücü yeter. O şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar da ne güzel arkadaşlardır!”** (Nisa, 69)

“...Allah, içinizden iman edenlerin ve kendilerine ilim verilenlerin derecelerini yükseltsin. Allah, yaptıklarınızı çok iyi görmektedir.” (Mücadele, 11)

Allah Teâlâ, yüce kitabında imanın; itikadî, kavfî, fiilî, açık ve gizli şubelerinin olduğuna işaret eden pek çok âyet zikretmiştir. Bu şubeleri samimiyetle, ihlâsla ve takvayla yerine getirenlerin imanına tanıklık etmiş ve onları samimi ve muttaki müminler olarak adlandırmıştır. Ardından da onları kurtuluş, başarı ve cennetle müjdelemiştir. Nitekim şöyle buyurmaktadır:

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakiler ancak onlardır!”

(Bakara, 177)

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, zekâtı verirler, iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler, namazlarına devam ederler. İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır. (Evet) Firdevs’e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdırlar.” (Mü’minun, 1-11)

“Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar, ki onlar namazlarında devamlıdırlar (ihmal göstermezler;) Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar, ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar, Rablerinin azabından korkanlar, ki Rablerinin azabı(na karşı) emin olunamaz, Irzlarını koruyanlar -ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna, çünkü onlar kınanmaz, bundan öteye (geçmek) isteyenler ise, onlar taşkınlığın ta kendileridir-, emanet-

lerine ve ahidlerine riayet edenler; Şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar; namazlarını koruyanlar, İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar.” (Mearic, 19-35)

“(Bu alışverişi yapanlar), tevbe edenler, ibadet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın sınırlarını koruyanlardır. O müminleri müjdele!” (Tevbe, 112)

“İman edip sâlih amel işleyenlere gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır.” (Kehf, 107)

Peygamber ﷺ şöyle de buyurmuştur: “İman yetmiş küsur -veya altmış küsur⁹⁷ şubedir. En faziletlisi,⁹⁸ ‘la ilahe illallah’ sözüdür. En aşağısı ise eziyet veren bir şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir.”^{99(*)}

İmanın şubelerine dair çok sayıda âyet ve hadis vardır. Bunların hepsini -özellikle de bu kitapta- zikretmek zordur. Çünkü Peygamber ﷺ’den gelen bütün emirler ve yasaklar ve dinin sağlam kaynaklarına dayanan bütün hükümler, imanın şubelerinden sayılır. Bunların en yükseği -Peygamber ﷺ’in de belirttiği gibi- “la ilahe illallah” sözüdür. En aşağısı ise eziyet veren bir şeyi yoldan kaldırmaktır. Sözlü, fiilî, görünen ve görünmeyen bütün bu ameller, imanın şubeleridir.

Büyük hadisçi, âlim İbn Hacer el-Askalanî rahimehullah şöyle der: “Bu şubeler kalbin amellerinden, dilin amellerinden ve bedeninin amellerinden doğar ve kollara ayrılır.”¹⁰⁰

97 Âlimlerin tercih ettiği, “yetmiş küsur” şeklindeki rivayettir.

98 Bazı rivâyetlerde “en yükseği” veya “en yücesi” olarak geçmektedir.

99 Hadisi, bu lafızlarla rivayet eden Müslim’dir: Müslim, K. İman, Bab: İmanın şubeleri, en yükseği ve en aşağısı. Buhârî, K. İman, Bab: İmanın şubeleri. Buhârî, bu hadisi, “İman, altmış küsur şubedir, hayâ da imandandır.” şeklinde rivayet etmiştir. Ebu Dâvûd, K. Sünnet, Bab, İrcanın reddi. Tirmizî, K. İman, Bab: İmanın tamamlanması. Nesai, K. İman, Bab: İmanın şubelerinin zikredilmesi. Hepsisi de bu hadisi, Ebu Hureyre ؓ’dan rivayet etmişlerdir.

(*) “Küsur” diye tercüme edilen بضع kelimesi, sayı olarak üçten dokuza kadar olan miktarı ifade eder. Bir görüşe göre de birden ona kadar olan miktarı ifade eder. Bkz: en-Nihaye, 1/133.

“Şube” kelimesi ise parça anlamına gelir. Fakat hadiste şube kelimesiyle kastedilen mana, haslet veya bölümdür. Yani imanın da çeşitli hasletleri vardır, demektir. Bkz: İbn Hacer, Fethu'l-Bari, 1/72, Daru's-Selam.

¹⁰⁰ Bkz: Fethu'l-Bârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî, 1/72.

İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* da şöyle der: “İman, çeşitli şubeleri olan bir asıl olduğuna ve her bir şubesi de iman diye isimlendirildiğine göre namaz da imandan bir şubedir. Zekât, hac ve oruç da böyledir. Hayâ, tevekkül, Allah’tan korkmak ve O’na yönelmek gibi bâtinî ameller de imandan birer şubedir. Bu şubeler gide gide yoldan gelip geçene zarar veren bir şeyi uzaklaştırmaya kadar ulaşır. Çünkü o dahi imanın şubelerinden biridir. Bu şubelerin öyleleri vardır ki -kelime-i şahadet şubesi gibi- onun zail olmasıyla iman da zail/yok olur. Yoldan eziyet verici bir şeyin uzaklaştırılması gibi öyle şubeler de vardır ki bunların zail olması imanın zail olmasını gerektirmez. Bu ikisi arasında da birbirlerinden çok farklı şubeler vardır. Bunların bir kısmı şahadet şubesine dâhildir veya ona daha yakındır. Bir kısmı da yoldan eziyet verici bir şeyi uzaklaştırma şubesine dâhildir veya ona daha yakındır.”¹⁰¹

Âlimler *-Allah onlara rahmet eylesin-* “İmanın Şubeleri” konusunda çok sayıda önemli eser te’lif etmişler, bu şubelerin hepsini tespit edip anlatmaya ve onları Kitap’tan ve Sünnet’ten delilleriyle birlikte ortaya koymaya çalışmışlardır.

Bu önemli kitaplardan ve müelliflerinin imanın şubelerini belirlerken gösterdikleri gayretlerden kolayca haberdar olabilmek için bu kitaplardan birinin konu başlıklarını nakletmek faydalı olacaktır.

Bu çok değerli ve alanında eşsiz kitaplardan biri, büyük hadisçi Hâfız Ebu Bekir el-Beyhakî’nin *el-Cami’ li Şuabi’l-İman* adlı eseridir. Müellif, kitabında konu başlıklarını tespit edip imanın şubelerini sıraya koyarken büyük başarı göstermiştir. Bu şubeleri yetmiş yedi başlıkta toplamış, her bir başlıkta söylediklerini Kur’an ayetlerine ve Peygamber ﷺ’in hadislerine dayandırmıştır.

Bu kitab, bir hadis ansiklopedisi gibidir ve hadis alanında büyük bir miras niteliği taşımaktadır. Zira o, imanın şubeleriyle ilgili hadislerin çeşitli lafız ve rivayetlerini ihtiva etmektedir. Buna ilaveten kalbi yumuşatan şeyler, zühd, nefis terbiyesi ve tezkiyesi, tutum ve davranışlar gibi çeşitli konularda çok faydalı bilgiler, rivâyetler ve nakillere de yer vermektedir.

Hafız Beyhakî, bu büyük kitabında imanın şubelerini yetmiş yedi şubeye ayırmıştır. Ben bazı kısaltmalar ve ufak değişikliklerle bunları nakledeceğim. Bu konu başlıkları şunlardır:

¹⁰¹ Bkz: *es-Salatu ve Hukmu Târikiha*, Fasıl: Fi’l-Hukmi Beyne’l-Ferikayn.

- 1- Allah'a iman.
- 2- Allah'ın elçilerine iman.
- 3- Meleklerle iman.
- 4- Kur'an'a ve ondan önce indirilen bütün kitaplara iman.
- 5- Kadere, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna iman.
- 6- Âhiret gününe iman.
- 7- Öldükten sonra tekrar dirilmeye iman.
- 8- İnsanların dirildikten (kabirlerinden çıktıktan) sonra mahşer yerinde toplanacaklarına iman.
- 9- Mü'minlerin âhiretteki yurdunun cennet, kâfirlerin yurdunun da cehennem olduğuna iman.
- 10- Allah'ı sevmenin farz olduğuna iman.
- 11- Allah'tan korkmanın farz olduğuna iman.
- 12- Allah'tan ümit etmenin farz olduğuna iman.
- 13- Allah'a tevekkül etmenin farz olduğuna iman.
- 14- Peygamber ﷺ'i sevmenin farz olduğuna iman.
- 15- Peygamber ﷺ'e saygı göstermenin farz olduğuna iman.
- 16- Kişinin küfre düşmektense ateşe atılmaya razı olacak kadar dinine düşkün olması.
- 17- İlim öğrenmek.
- 18- İlmi yaymak.
- 19- Yüce Kur'an'ı öğrenmek, öğretmek, koyduğu sınırları ve hükümleri muhafaza etmek, helalini haramını bilmek, Kur'an ehline ve hafızlarına saygı göstermek suretiyle Kur'an'a saygı göstermek.
- 20- Maddî ve manevî temizlik.
- 21- Beş vakit namaz.
- 22- Zekât.
- 23- Oruç.
- 24- Hac.

- 25- İtikâf.
- 26- Allah yolunda cihâd.
- 27- Allah yolunda cihâdda hudud beklemek.
- 28- Düşman karşısında sağlam durmak, savaş meydanından kaçmamak.
- 29- Ganimetin beşte birini devlete/ganimet memurlarına teslim etmek.
- 30- Allah'a yakınlaşmak/ibadet niyetiyle köle azad etmek.
- 31- İşlediği suçlar için kefareti ödemek.
- 32- Anlaşmalara bağlı kalmak.
- 33- Allah'ın nimetlerini saymak ve bunların şükrünü eda etmek.
- 34- Dili gereksiz konuşmalardan korumak.
- 35- Emanetler ve onları ehline vermenin farziyeti.
- 36- Adam öldürmenin ve yaralamaların haramlığı.
- 37- Zinanın haramlığı ve iffeti korumanın farziyeti.
- 38- Haram mala el sürmemek.
- 39- Helal olmayan yiyecek ve içeceklerden sakınmak.
- 40- Giyim-kuşam, kaplar ve bunlardan mekruh olanlar.
- 41- Şeriate aykırı oyun ve eğlencelerin haramlığı.
- 42- Harcamalarda iktisatlı olmak ve batıl yollardan başkasının malını yemenin haramlığı.
- 43- Kin, haset ve benzeri şeyleri terk etmek.
- 44- İnsanların ırzlarının ve şahsiyetlerinin saygınlığı ve onlara dil uzatmanın haramlığı.
- 45- İhlâsla amel etmek ve rıyayı terk etmek.
- 46- İyilik yapınca sevinmek, kötülük yapınca üzülme.
- 47- Bütün günahları tevbeyle tedavi etmek.
- 48- Kurban kesmek.
- 49- Yöneticilere itaat etmek.
- 50- Cemaatten ayrılmamak.
- 51- İnsanlar arasında adaletle hükmetmek.

- 52- İyiliği emredip kötülükten sakındırmak.
- 53- İyilik ve takvada yardımlaşmak.
- 54- Hayâ.
- 55- Ana-babaya itaat ve iyilik etmek.
- 56- Akrabayla ilişkiyi koparmamak.
- 57- Güzel ahlak.
- 58- Kölelere/emri altında çalışanlara iyi davranmak.
- 59- Efendilerin kölelere hakkını vermesi.
- 60- Çocukların ve eşin haklarına riayet etmek.
- 61- Müslümanların birbirleriyle yakın olmaları, birbirlerini sevmeleri, selamı aralarında yaymaları ve musafaha etmeleri.
- 62- Selama karşılık vermek.
- 63- Hastaları ziyaret etmek.
- 64- Ehl-i kiblede ölenlerin cenaze namazını kılmak.
- 65- Aksırıp da “elhamdulillah” diyene “Yerhamukellah/Allah sana merhamet etsin” diye dua etmek.
- 66- Kâfirlerden ve bozgunculardan uzak durmak, onlara sert davranmak ve onlarla ilişkiyi kesmek.
- 67- Komşuya ikram etmek.
- 68- Misafire ikram etmek.
- 69- Kusur işleyenlerin kusurlarını örtmek.
- 70- Musibetlere ve nefsin caiz olmayan zevk ve arzularına sabretmek.
- 71- Zühd ve kanaat.
- 72- Eşini kıskanmak, deyyus olmamak.
- 73- Boş söz ve fillerden yüz çevirmek.
- 74- Cömert/eli açık olmak.
- 75- Küçüklere merhamet etmek, büyüklere saygı göstermek.
- 76- İki kişinin arasını düzeltmek.

77- Kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemek, kendisi için istemediği bir şeyi din kardeşi için de istememek.

• İşte bunlar, âlimlerin derlemeye ve açıklamaya çalıştıkları imanın şubeleridir. İslâm dini, bütünüyle ve kâmil derecede bu şubelerle bir araya getirilmiştir. İlmiyle amil, samimi müminlerden, Allah'ın dünya ve âhiretin bütün iyiliklerini kendinde toplamış veli kullarından olabilmek için biz Müslümanların, bu şubeleri öğrenmemiz ve onlarla samimiyet, ihsan ve ihlâsla amel etmemiz gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse Allah, onu zemininden ırmaklar akan cennetlere ebedî kalmak üzere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.”** (Nisa, 13)

Büyük bir imamdan önemli bir not:

Büyük hadisçi İmam İbn Hibban *rahimehullah* şöyle der: “Bir süredir bu hadisin anlamını araştırmaktayım. Zira bizim görüşümüze göre Peygamber ﷺ, faydası olmayan hiçbir şey söylememiştir ve onun sünnetleri içinde de manası bilinmeyen hiçbir şey yoktur. O nedenle imanın kapsamına giren itaatleri saymaya başladım. Bir de baktım ki bunlar, hadiste geçen sayıdan çok daha fazladır. Bunun üzerine sünnetlere müracaat ettim ve Peygamber ﷺ’in iman kapsamına dâhil ettiği itaatleri saydım, bunların da yetmiş küsurdan az olduğunu gördüm. Sonra Rabbimizin iki kapak arasındaki kelamına müracaat ettim ve onu ayet âyet düşünerek okudum. Allah Teâlâ’nın iman kapsamına dâhil ettiği bütün itaatleri saydım. Bunların da yetmiş küsurdan eksik olduğunu gördüm. Bunun üzerine Kur’an’da geçenlerle Sünnet’te geçenleri birleştirdim ve tekrar edilenleri çıkardım. Sonunda gördüm ki Allah’ın kitabında iman kapsamına dâhil ettiği şeylerle, Peygamber ﷺ’in sünnetinde iman kapsamına dâhil ettiği şeylerin tamamı -mükerrerler çıkınca- yetmiş dokuz tanedir. Bundan ne bir fazla, ne de bir eksik. Sonunda anladım ki Peygamber ﷺ’in söz konusu hadiste kastettiği şey, Kitab ve Sünnet’te imanın yetmiş küsur şube olduğudur.”¹⁰²

¹⁰² Bkz: *el-İhsan fî Takribi Sahihi İbn Hibban*, 1/387, K. İman, B. İmanın cüzlere ve şubelere ayrılmasının beyanı.

İMANIN MERTEBELERİ

Yukarıdaki bilgilerden öğrendik ki ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e göre iman; inanmak, söylemek ve amel etmektir. İtaatlerle artar, isyanlarla azalır. İman edenler de bilgileri ve amelleri ölçüsünde imanlarında farklı farklıdır.

İman, şubelerden ve cüzlerden oluşur. Mertebeleri ve dereceleri vardır. İmanın en yüksek derecesi vardır ki o, sahibini sıddıklar derecesine ulaştırır. Bir de en alt derecesi de vardır ki onu ihlal edenin imanı ortadan kalkar.

*İman, itaatlerle, sâlih amellerle, Peygamber ﷺ'in yoluna ve sünnetine uymakla, halis tevhidle, saf ihlâsla -Allah'ın dilediği bir dereceye kadar- artar. Hatta sahibini veliler, salihler, şehidler, sıddıklar ve ilmiyle amel eden muttakiler derecesine kadar ulaştırır. Samimi iman, sahibi nimet cennetlerinde İlliyyîn derecesine yükseltir. Bu mertebeye “**İmanın Hakikati**” ismi verilir.

*İman; isyanlarla, küçük ve büyük günahlarla, kötü amellerle eksilir, fakat yine de sahibini cehennemden çıkaracak olan imanın aslı onda kalır. Bu nedenle de o, cehennemde ebedî kalmaz. Ona “Müslüman” denir, mutlak manada “mü'min” denmez. Bunu kayıtlı olarak söylemek gerekir. Mesela “imanı eksik mü'min” denir veya “imanı yönünden mümin, işlediği büyük günah yönünden de fasık” denir. Öte yandan iman vasfından tamamen de soyutlanmaz. “Gerçek mü'min değil” veya “sadık mü'min değil” denir. İşte bu, imanın en alt mertebesidir.

Bu mertebeye de “İslâm,” “imanın aslı” veya “mücmel iman” ya da “mutlak iman” denir. Bu mertebe, ancak üç olmazsa olmaz esasla birlikte gerçekleşir:

Birincisi: Kelime-i şهادeti söylemek.

İkincisi: Kalbin sözü. Şهادet kelimelerinin manalarını bilmek ve onları tasdik etmek, Peygamber ﷺ'in haber verdiği her şeyin ve Allah'tan getirdiği bütün emirlerin doğru olduğunu kabul etmek.

Üçüncüsü: Kalbin ameli. Tevhidi kabul etmek, ona aykırı şeylerden uzak durmak, Allah'ı, Peygamberini ve dinini sevmek, Allah'a ve Peygamberine itaat etmeye azmetmek.

Bunların üçünü birden yerine getirmeyen bir kulda imanın aslı oluşmamış demektir. Dolayısıyla da o, İslam dairesine girmiş olmaz. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.”** (Nisa, 65)

Öte yandan Allah Teâlâ, yüce kitabında, şeriatı dışındaki bir hükmü kendilerine hakem tayin edenleri münafık olarak isimlendirmiş ve şöyle buyurmuştur: **“Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğüt'u inkar etmeleri kendilerine emrolunduğu halde, tâğüt'un önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor. Onlara, ‘Allah'ın indirdiğine (Kitab'a) ve Rasûl'e gelin (onlara başvuralım).’ denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.”** (Nisa, 60-61)

Kul, imanın aslını yerine getirdiği ve İslam'a girdiği zaman, artık sözlü ve fiilî olarak Allah'ın emirlerine itaat edip haramlarından sakınmak suretiyle imanın kemale erdirmekle mükelleftir. Çünkü Allah Teâlâ, bir kulun Müslümanlığının geçerli olmasıyla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: **“Eğer (müşrikler) tevbe ederler, namazı kılarlar ve zekâtı verirlerse dinde sizin kardeşlerinizdirler. Biz, bilen bir kavme âyetleri böyle uzun uzun açıklıyoruz.”** (Tevbe, 11)

- Aynı şekilde iman, -ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e göre- azala azala öyle bir hale gelir ki sahibini büyük bir tehlikenin eşiğine getirir. Hatta Allah'ın emrine olan muhalefedinin miktarı ve Müslümanı kendisini imandan çıkarcak şeyleri işlemeye sürükleyen günahlardaki ısrarına göre imanı tamamen de gidebilir. Sonuçta da samimi imana sahip temiz bir kalple gelenler dışında mal ve evladın hiç kimseye fayda vermediği kıyâmet gününde, Allah'ın huzuruna imandan yana tamamen eli boş olarak gelir.

O halde imanın öyle bir alt sınırı vardır ki bunu ihlal eden kimsenin imanı ve Müslümanlığı gider ve *-Allah korusun-* sahibi, ebedî cehennemlik olmaktan kurtulamaz.

- Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre imanın mertebeleri, dereceleri ve menzilleri vardır. Mü'minler de imanlarının mertebelerinde farklı farklıdır. Onların kimisi sadece imanın aslına sahiptir, kimisi imanın hakikatleriyle amel edip imanını kemale erdirir ve imanın farz ya da müstehab derecelerine ulaşır. İşte bunlar, "imanın hakikati"ne sahiptirler.

Ehl-i Sünnet'e göre imanın mertebeleri üç tanedir: İmanın aslı, farz iman, kamil iman.

Birinci Mertebe: "İmanın Aslı" Mertebesi:

Buna "mücmel iman/icmalî iman" veya "mutlaku'l-iman" da denir.

İmanın bu mertebesi, eksilmeyi kabul etmez. Çünkü bu, imanın ve İslâm'ın en alt sınırıdır. İman ile küfür arasındaki ayırıcı noktadır.

İmanın bu mertebesi, iman ve İslâm dairesine giren herkes için farzdır. İmanın geçerli sayılabilmesi için şarttır. Şer'î hükümler onunla sabit olur. Çünkü iman ismi ve hükmü, imana dâhil olan herkesi kapsar; velev ki bu kişi imanını kemâle erdirmemiş, sadece imanın en alt sınırına sahip olsa da... Ki bu da Müslümanlığın kendisiyle geçerli olacağı miktardır.

Büyük günah işleyen bir kimse de bu kapsama dâhildir. Ondan iman ismi ve imana girmiş olma vasfı kalkmaz. Ondan kalkan, sadece imanın hakikati ve farz olan kemâlidir (olgun mü'min vasfıdır). Yoksa büyük günah işlemek, mutlaku'l-iman'ı (yani imanın aslını) kişiden çekip almaz, ancak böyle birine tam ve mutlak iman vasfı da verilemez.

Bu iman, tasdikle, icmalî (toptan, genel) bir bağlılıkla; zatında, sıfatlarında ve fiillerinde Allah'ı birlemekle; ibadete sadece O'nu lâıyk görmekle; emirlerine ve yasaklarına uymakla ve Peygamberine tâbi olmakla gerçekleşir. Bu mertebedeki imana sahip olmak için imanı tam olarak bilmek de şart değildir.

Kul, bunların hepsiyle amel ettiği zaman kendini küfürden kurtaracak olan "imanın aslına" sahip olmuş olur. Âhirette de ebedî olarak cehennemde kalmaktan kurtulur. Bazı farzlarda eksikleri olsa veya haramlara bulaşmış olsa

da eğer bu iman üzere ölürse; bu imanı, herhangi bir söz, amel veya itikad ile bozmamışsa, sonunda varacağı yer cennettir. Ancak bu tür kimselerin bazıları Allah'ın rahmeti ve bağışlamasıyla direkt cennete girer, bazıları şefaath veya başka bir vesileyle cennete girer. Bazıları da -Allah korusun- cehennemde bir müddet azap gördükten sonra cennete girer. En doğrusunu Allah bilir.

Bu mertebenin sahibi, İslâm veya sınırlı iman (mukayyed iman) dairesine girmiş olur. İtaat ehli Müslümanlardan olup kalplerine iman hakikatleri tam olarak nüfuz etmemiş olanlar da bu mertebededirler. Aynı şekilde genel olarak büyük günah işleyenler de bu mertebeye dâhildirler. Bu mertebenin sahipleri, “noksan imanlı mü'min,” “fasık” ya da “asi” gibi isimlerle isimlendirilirler.¹⁰³

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için ba-**

¹⁰³ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “İnsanların geneli, küfürden sonra Müslüman oldukları veya İslâm üzere doğdukları ve İslâm'ın hükümlerine bağlı kalıp Allah ve Rasûlüne itaat ettikleri zaman Müslüman sayılırlar ve icmalî iman sahibi olurlar. Fakat onların kalplerine iman hakikatinin girmesi -Allah bunu kendilerine nasip ederse- ancak yavaş yavaş gerçekleşir. Yoksa insanların pek çoğu ne yakîne/kesin inanca ne de cihâd bilincine ulaşırlar. Kafalarını karıştıracak şüpheler ortaya atılma derhal şüpheye düşerler, cihâd etmeleri emredilse cihâda katılmazlar. Onlar kâfir de, münafık da değildirler. Ancak onlar, içlerindeki şüpheyi ortadan kaldıracak bir kalp bilgisine, marifete ve yakîne sahip değildirler. Yine mal ve evlat sevgisinden öne geçirecekleri kuvvetli bir Allah ve Peygamber sevgisi de onlarda yoktur. Eğer onlar, imanlarında herhangi bir imtihana tabi tutulmazlar da o halde ölürlerse cennete girerler. Şüpheye düşmelerine neden olacak bir şeyle imtihan edildiklerinde ise şayet Allah kendilerine bu şüphelerden kurtulmayı nasip ederse ne âlâ, yoksa şüphecilerden olurlar ve bir tür münafıklığa düşmüş olurlar...” İbn Teymiyye *rahimehullah* daha sonra bunlar hakkında şunları söyler: “Onlar eğer imtihana tabi tutulmadan ve münafıklığa düşmeden ölürlerse sevap alacakları bir İslâm üzere ölmüş olurlar. Fakat onlar, -cihâd gibi sıkıntılarla- imtihan edilip de imanlarında sebat eden gerçek mü'minlerden değildirler; imtihanla imandan dönen gerçek münafıklardan da değildirler. Zamanımızdaki Müslümanların çoğu böyledir. İman ehlinin sarsıldığı mihnetlerle/sıkıntılarla imtihan edildikleri zaman onların çoğunun imanları büyük oranda azalır ve pek çoğu da münafık olur. Bazıları da düşman galip geldiği zaman açıkça dinden çıkarlar. Nitekim birtakım ibretler içeren bu tür şeyleri biz de gördük, başkaları da gördü. Barış ve esenliğin egemen olduğu veya Müslümanların düşmanlarına galip geldiği durumlarda ise onlar müslümandırlar; açıkta da, gizlide de Peygamber ﷺ'e iman ederler, fakat bu imanları sıkıntılı bir imtihan karşısında sebat etmez. Bu sebeple bunların pek çoğu farzları terk eder ve haramlara düşerler.” Bkz: *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/271-281.

ğışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.” (Nisa, 48)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Her kim Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölürse cennete girer.”¹⁰⁴

Bu gibileri, her ne kadar Müslümanlardan sayılsalar da zulüm ve isyanlarından dolayı tevbe etmezlerse, dinin istediği şekilde imanlarını kemale erdirmezlerse büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadırlar. Çünkü zulüm ve günahları sebebiyle cin ve insan şeytanlarının tasallutuna maruz kalabilirler. Şehvetleri ve şüpheleri -Allah korusun- onları küfre veya nifaka sürükleyebilir. Aynı şekilde onlar, dünya ve âhirette cezalarla da karşı karşıya kalırlar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Onun emrine aykırı hareket edenler başlarına bir bela gelmesinden yahut kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.” (Nur, 63)

“De ki: ‘O, sizin üzerinize, üstünüzden yahut ayaklarınızın altından bir azap göndermeye ya da sizi grup grup birbirinize düşürüp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya kadirdir.’ Bak, anlasınlar diye âyetleri nasıl açıklıyoruz?!” (Enam, 65)

“(Rasûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun eğer Allah’a ortak koşarsan, amellerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!” (Zümer, 65)

İkinci Mertebe: “Vacib/Farz İman” Mertebesi:

Bu mertebeye “mufassal iman,” “mutlak iman/iman-ı mutlak” ya da “imanın hakikati” de denir.

Bu mertebe, “imanın aslı” mertebesinden sonra gelir. Yani bu mertebede bulunanlar “imanın aslı” mertebesine ek olarak farzları eda ederler ve haramları terk ederler. Küçük büyük bütün günahlardan ve kötülüklerden sakınmak, emirleri yerine getirmek, dinin bütün ayrıntılı hükümlerini tasdik etmek ve güçleri yettiğince gizlide ve açıkta onlarla amel etmek suretiyle farz imanın gereğini hakkıyla yerine getirirler. Onların kalpleri şirkten, şüpheden ve şehvet hastalıklarından kurtulmuştur. Basiretli ve bilinçli bir şekilde Allah’a ibadet ederler. Bilgileri ve amelleri arttıkça imanları da artar.

¹⁰⁴ Buhârî, K. Tevhid, Yüce Rabbin Cibril ile kelâmı ve Allah’ın meleklerle nidası.

Günahlardan ve gınahta ısrar etmekten uzak oldukları gibi devamlı Allah'a itaat ederler ve O'ndan bağışlanma dilerler. Bazı küçük günahları işledikleri zaman da farzları eda etmeleri ve büyük günahlardan sakınmaları onlara kefarete olur. Fakat küçük günahlardan sakınan kimselerin imanı, o günahlara düşen kimselerin imanından daha mükemmeldir.

Bunlar dünyada Allah'ın koruması, yardımı, gözetimi ve rahmeti altındadırlar. Ancak bu, onların günahlardan arınmaları, sabır ve imanlarını kanıtlamaları, iyiliklerinin artması, derecelerinin yükselmesi ve günahlarına kefarete olması için bazı musibetlerle ve hoş gitmeyen şeylerle karşılaşmalarına mani değildir.

Âhirette ise yüce Allah, onlara rahmeti, lütfu ve ihsanıyla muamele eder, kıyâmetin en büyük korkusundan onları güvende kılar ve onları doğrudan cennete sokar. Çünkü Allah Teâlâ, onlara cehennemi haram kılmıştır. Ancak bu, onlardan bazılarının dünyada işledikleri isyanlara ya da küçük günahlara kefarete olması için ölüm esnasında, kabirde veya haşirde birtakım sıkıntılarla ve hoş gitmeyen şeylerle karşılaşmalarına mani değildir.

Bu yüce mertebenin sahipleri, hem dünyada hem de âhirette Allah'ın seçkin kullarıdır. Her iki cihanda da esenlik, güven, kurtuluş ve başarıya nail olmuşlardır. Cennet ehli mutlular da onlardır. Allah Teâlâ, onlar hakkında şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz, ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip, sonra dos-doğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, ‘Korkmayın, üzülmeyin, size va’dolunan cennetle sevinin!’ derler. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarıyız. Gafûr ve Rahîm olan Allah’ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır. (İnsanları) Allah’a çağıran, iyi iş yapan ve ‘Ben müslümanlardanım.’ diyenden kimin sözü daha güzeldir?”** (Fussilet, 30-33)

Onlar Allah Teâlâ'nın, kendileri hakkında şöyle buyurduğu sâlih mü'minlerdendirler: **“İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”** (Enfal, 2-4)

“Mü'minler o kimselerdir ki; Allah'a ve Elçisine iman ettiler, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte (iman sözlerinde) doğru olanlar onlardır.” (Hucurat, 15)

Üçüncü Mertebe: Kâmil İman Mertebesi:

Buna “müstehab iman” mertebesi de denir. Bu mertebe, “vacib/farz iman” mertebesinden sonra gelir. Nafilelerle ve müstehablarla olgunlaşıp ke-male erdiği için “kâmil iman” mertebesi denmiştir.

Bu, aynı zamanda “ihsan” mertebesidir. Bu mertebe; Allah’a yakın olan-ların, Allah’a O’nu görür gibi ibadet eden muhsinlerin, ihlâs ve takva sahibi iyi kulların, hayırda önde gidenlerin, Allah’ın has kullarının, Rahman’ın kulla-rının ve iyiliklerde yarışanların derecesidir. Ki onlar; peygamberler, siddîkler, şehidler, Allah dostları ve salihlerdir.

- Bunlar mukarreblerdir (Allah’a yakın olan kimselerdir). İyilikte yarışa-rak, Allah’a yaklaştıracı farz, müstehab ve mendub itaatleri yapmada üstün gayret göstererek, bunları hiç bırakmayarak ve -Allah’ın verdiği imkânlar ölçüsünde- kötülüklerden ve şüpheli şeylerden sakınarak Allah’a yaklaşırlar.

- Onlar İslâm ve iman mertebelerini tamamlayıp ihsan mertebesine yük-selen muhsinlerdir. Allah’ı sanki O’nu görüyormuş gibi ibadet ederler. Her ne kadar Allah’ı görmeseler de Allah’ın bütün işlerinde kendilerini gördüğü-nü bilirler.

Allah’a tam bir samimiyet, sadakat, tevazu, itaat ve yönelişle ibadet ederler. Kendilerini iman mertebelerinin en yükseğine çıkaracak derecede güçlü bir tasdik ve kesin inanca sahiptirler. Rahman’ın dostluğundan en büyük paya sahiptirler ve nimet cennetlerinde derecelerin en yükseğine nail olurlar.

- Onlar, Allah’a gerçek manada kulluk eden samimi kullardır, Rahman’ın has kullarıdır. Kalpleri tam bir tevazu, yöneliş ve korkuyla Allah’a bağlıdır ki, ancak O’na itaatle huzur bulur. Gönülleri Allah’la ünsiyet içindedir. Dilleri tevazu ile Allah’ı zikreder. Organları da O’nun hikmetli şeriatının hükümle-rine boyun eğer. Allah’ı çok severler. Öyle ki Allah’ı ve Peygamberini kendi canlarından, mallarından ve çocuklarından daha çok severler.

- Onlar kelime-i tevhidin iki bölümünü de gerçekleştiren, Allah’a ihlâsla bağlı olan kullardır. Kelime-i tevhidin birinci bölümü:

- ❖ “Allah’tan başka hak ilah olmadığına şahitlik etmek”tir. Bu şahitlik, halis tevhid ile ve her türlü şirk çeşidinden kurtulmakla gerçekleşir. Onların

gizli ve açık bütün amelleri, ibadetleri, sevgileri, nefretleri, vermeleri, engellemeleri vd. hep Allah içindir.

Kelime-i tevhidin ikinci bölümü:

❖ “Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik etmek”tir. Bu şahitlik ise Peygamber ﷺ’in getirdiği şeriate tam bağlılıkla gerçekleşir. Onların bütün amelleri ve ibadetleri, onun sünnetine ve yoluna uygundur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm, hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O’nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben müslümanların ilkiyim.”** (Enam, 162-163)

● Onlar ilimleriyle amel eden samimi iman sahipleridir. Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayrıyla şerriyle kaderin Allah’tan olduğuna gerçek bir bilgiyle inanarak imanlarını kökleştirmişlerdir. Onların en belirgin vasıfları; Allah’ı, O’nun birliğini, ilahlığa ve ibadete ancak O’nun lâıyk olduğunu çok iyi bilmeleri, varlık âlemindeki âyetleri ve Peygamberine indirdiği âyetleri tefekkür etmek suretiyle O’nun sıfatlarının anlamlarını kalplerinde hissetmeleridir.

● Bu yüce sıfatların hepsi, bu mertebede olanlara imanın tadını gerçekten ve hakkıyla tattırır, sonra da onları; canlarını, mallarını ve vakitlerini Allah yolunda cihâda, cihâd hazırlığına, ilme, davete, Müslümanlara nasihate, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya ve Allah’ın sevip razı olduğu diğer sâlih ameller uğrunda harcamaya sevk eder.

Bu Rabbanî mertebede bulunanlar; çok yüce mertebelere ve makamlara, Firdevs-i Ala’ya, peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle arkadaş olma derecesine nail olurlar ki onlar ne güzel arkadaşlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar da ne güzel arkadaşdır!”** (Nisa, 69)

❖ Onlar dünyada itikat, söz ve amel yönünden Allah’ın ihlâslı kullarıdır. Âhirette ise en yüksek Firdevs cennetinde, kudret sahibi hükümdarın huzurunda hak meclislerindedirler. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Şüphesiz ki takvâ sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarındadır. Güçlü ve yüce Allah’ın huzurunda hak meclisindedirler.”** (Kamer, 54-55)

● Onlar Allah'ın velileri ve dostlarıdır. Allah'ın çok önem verdiği, has ve seçkin kullarıdır. Allah Teâlâ onlar hakkında şöyle buyuruyor: **“İyi bilersiniz ki Allah'ın velilerine/dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de. Onlar, iman edip de takvâya ermiş olanlardır.”** (Yunus, 62-63)

■ İşte ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e göre imanın mertebeleri bunlardır. Bu mertebeler, Kur'an ve Sünnet'in muteber ve önder âlimler tarafından incelemeyle belirlenmiştir. *Yüce Allah onlara rahmetiyle muamele etsin.*

Bu mertebelerin sahipleri; ilimleri, amelleri, ihlâsları ve ihsanları ölçüsünde dünyada da âhirette de Allah katında birbirlerinden farklı derecededirler. Bu farklılıklarına göre ebedî nimet cennetinde nail olacakları yüksek dereceler de farklı farklı olacaktır.

Allah Teâlâ, bu iman mertebeleri hakkında yüce Kitabında şöyle buyurmaktadır: **“Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi nefesine zulmeder, kimi mutedildir, orta yolu tutar, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.** (Onların mükâfatı), **içine girecekleri Adn cennetleridir. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Orada giyecekleri elbiseleri de ipektir.”** (Fatır, 32-33)

Bu âyetlerde belirtilen mertebeler şunlardır:

❖ **Hayırlarda öne geçen/yarışan:**

Bu, sanki Allah'ı görüyormuş gibi ibadet eden, kulluğun özünü gerçekleştirmiş ihsan mertebesindeki kuldur. Farzları, müstehapları ve mendubları yapar, haramları, büyük küçük bütün günahları terk eder, mekruhlardan sakınır, mahzurlu ve şüpheli şeylerden uzak durur, şehvî arzularına uymaz.

O, Allah'ın velisidir/dostudur. O'nun has ve seçkin kuludur. O, kâmil/müstehap iman sahibidir.

❖ **Orta Yolu Tutan (Muktesid):**

Bu, farzları yapmakla ve yasaklardan sakınmakla yetinen kimsedir. Sünnetleri, mendubları ve müstehapları yapmaz, bazı yasaklardan ve mekruhlardan da sakınmaz.

Bu, “farz iman” sahibidir.

❖ **Nefsine Zulmeden:**

Bazı farzları ve vecibeleri terk eden veya bazı -büyük küfür ve büyük şirk derecesine ulaşmayan- haramları, masiyetleri ve günahları işleyen kimsedir.

Bu, “icmalî iman” sahibidir.

Ümmetin büyük âlimi İbn Abbas *radiyallahu anhuma* şöyle der: “Hayırlarda yarışan, hesaba çekilmeksizin cennete girer. Ortada yolu tutan, Allah’ın rahmetiyle cennete girer. Nefsine zulmeden ve Araf’ta olanlar ise Muhammed ﷺ’in şefaatiyle cennete girer.”¹⁰⁵

İbn Kesîr *rahimehullah*, bu âyetin tefsirinde şunları söyler: “Allah Teâlâ buyuruyor ki: Kendisinden önceki kitapları tasdik eden yüce kitaba uyanları seçkin kullarımızdan kıldık ki onlar, işte bu İslâm ümmetidir. Allah Teâlâ, bu ümmeti üç kısma ayırmaktadır:

Bir kısmı için **“Onlardan kimi nefsine zulmeder.”** buyurdu. Bunlar bazı farzları ihmal eden ve bazı haramları işleyenlerdir.

“Kimi mutedildir, orta yolu tutar.” Bunlar farzları eda edip haramları terk ederler. Ancak bazen bazı müstehabları terk edebilir ve bazı mekruhları da yapabilirler.

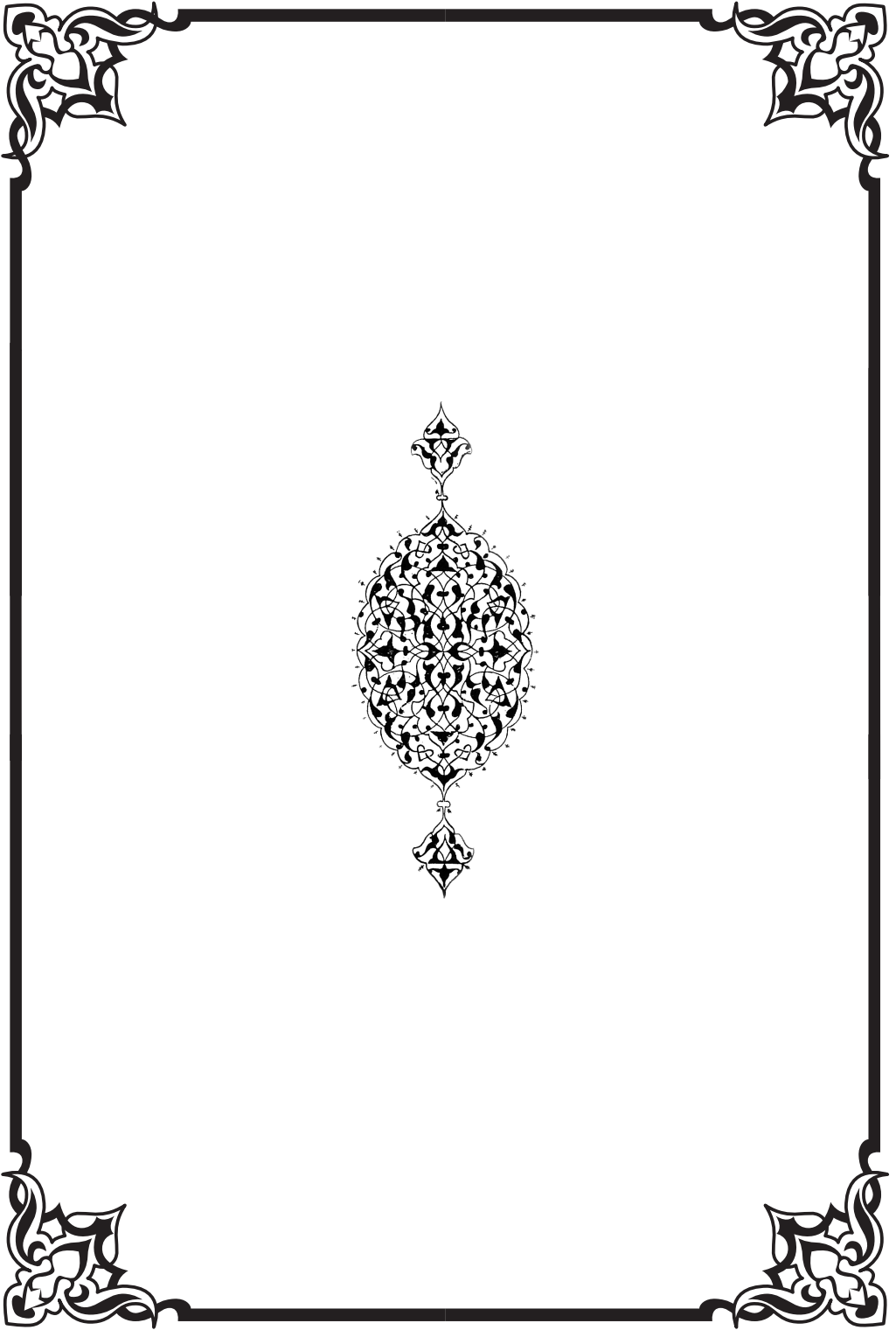
“Kimi de Allah’ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır.” Bunlar farzları ve müstehabları yapıp haramları, mekruhları ve bazı mubahları terk edenlerdir.

Ali b. Ebî Talha, İbn Abbas *radiyallahu anhuma*’nın, **“Sonra Kitab’ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik.”** âyeti hakkında şöyle dediğini aktarmıştır: “Bunlar, Muhammed ﷺ’in ümmetidir. Allah Teâlâ, indirmiş olduğu her kitaba onları varis kıldı. Bu ümmetin; zalimi affedilir, orta yolda gideni kolay bir hesapla hesaba çekilir, hayırlarda öne geçeni ise hesaba çekilmeden cennete girer.”

¹⁰⁵ Bkz: *Tefsiru İbn Kesîr*, Fatır sûresi, 32. âyet.

Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat Âlimlerinin
İMANIN MÜSEMMASI/KAPSAMI
HAKKINDAKİ SÖZLERİ

أَقْوَال
أُئْمَةُ أَهْلِ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ
فِي مُسَمَّى الْإِيمَانِ

İMANIN KAPSAMI KONUSUNDA EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT İMAMLARININ SÖZLERİ

Önceki ve sonraki ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamları; imanın itikat, söz ve amel olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. İman, kalbin ve dilin sözü, kalbin ve organların amelidir.

Bu iman; itaatle, çok ve devamlı ibadetle artar; isyan, gaflet ve itaatteki kusurlarla azalır. Bu konuda onlar arasında kesinlikle bir ihtilaf yoktur. Âlimlerin çoğu da bu konuda onların icma ettiklerini söylemişlerdir. Hatta bu görüş, ehl-i sünnet ve'l-cemaatin belirleyici niteliklerinden ve onlarla bid'atçılar ve heva ehli arasındaki ayırıcı özelliklerdendir.

Bu konudaki sözleri gerçekten çok olup bu kitapta hepsini saymak mümkün değildir. Fakat örnek mahiyetinde bunların bir kısmını zikredeceğiz. Çünkü onlar, bu kitabın alamayacağı kadar çoktur.

Önce, ilimlerini bizzat Peygamber ﷺ'den öğrenmiş ve ona öğrencilik yapmış olan sahabenin sözleriyle başlayacak, sonra sahabenin öğrencileri olan tâbiîn, sonra da tebe-i tâbiîn'in sözleriyle devam edeceğiz. Sonra da onlardan sonra gelen ve bu nebevî ilmi bizlere nakleden önder âlimlerden nakiller yapacağız. Sahabenin sözlerini, en meşhurlarına göre, sahabe ve tâbiîn'in dışındakilerin sözlerini ise vefat tarihlerine göre sıralayacağız:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Âlimlerinin İmanın Müsemması/Kapsamı Hakkındaki Sözleri:

1- Mü'minlerin emîri Ömer ؓ, arkadaşlarına, “Gelin, imanımızı artıralım.” derdi ve ardından Allah Teâlâ'yı zikrederlerdi.”¹⁰⁶

¹⁰⁶ Hallal, *es-Sunne*, 5/39 (1122); el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1012 (1700); İbn Batta, *el-İbâne*, 2/846 (1134).

2- Mü'minlerin emîri Ali b. Ebî Talib ﷺ şöyle der: “Amelsiz söz, sözsüz de amel fayda sağlamaz. Söz ve amel de niyetsiz fayda sağlamaz. Sünnete uymadıkça da niyet de fayda sağlamaz.”¹⁰⁷

“Vücutta baş hangi konumdaysa sabır da imanda aynı konumdadır. Sabır olmayanın imanı da olmaz.”¹⁰⁸

3- Fakih sahabî Abdullah b. Mes'ûd ﷺ şöyle der: “Allah'ım! İmanımızı, yakînimizi ve fikhımızı artır.”¹⁰⁹

4- Büyük sahabî Muaz b. Cebel ﷺ şöyle der: “Oturalım da bir saat iman edelim. -Yani aziz ve celil olan Allah'ı zikredelim.-”¹¹⁰

5- Büyük sahabî Abdullah b. Revaha ﷺ şöyle der: “Gelin bir saat iman edelim; gelin Allah'ı zikredelim ve imanımızı artıralım; gelin Allah'a itaat ederek O'nu analım. Umulur ki Allah da bizi mağfiretiyle anar.”¹¹¹

6- Muhaddis sahabî Ebu Hureyre ﷺ şöyle der: “İman temiz ve pakdır. Her kim zina ederse iman ondan ayrılır. O kimse nefsinı kınar ve yaptığından dönerse iman da ona geri döner.”¹¹²

7- Sahabenin önde gelenlerinden Abdullah b. Abbas, Ebu Hureyre ve Ebu'd-Derda -Allah hepsinden razı olsun- “İman, artar ve eksilir.”¹¹³ derlerdi.

8- Büyük sahabî Ammar b. Yasir ﷺ şöyle der: “Üç şey vardır ki bunları kendisinde toplayan kimse, imanı da toplamış olur: Nefsine adaletli davranmak, herkese selam vermek ve yokluk zamanlarında da infak etmek.”¹¹⁴

9- Büyük sahabî Cundub b. Abdillâh el-Becelî ﷺ şöyle der: “Biz yeni yetme delikanlılar olarak Peygamber ﷺ ile beraber bulunuyorduk. Kur'an'ı öğrenmeden önce imanı öğrendik. Sonra Kur'an'ı öğrendik ve onunla imanımızı artırdık.”¹¹⁵

¹⁰⁷ İbn Batta, *el-İbane*, 2/803 (1089).

¹⁰⁸ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/924 (1569); İbn Ebî Şeybe, *el-İman*, s. 48 (130).

¹⁰⁹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1013 (1704).

¹¹⁰ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1014 (1706).

¹¹¹ İbn Ebî Şeybe, *el-İman*, s. 43 (116).

¹¹² Âcurri, *Kitâbuş-Şeria*, 2/596 (228), Tahkik: Abdullah ed-Demici, Daru'l-Vatan.

¹¹³ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1016 (1709, 1711, 1712).

¹¹⁴ Buhârî, K. İman, B. Selâmı yaymak imandandır.

¹¹⁵ İbn Mace, Mukaddime, K. Sünnet, B. İman, (61). Bkz: *Sahîhu Suneni İbn Mâce*, 1/16.

10- Sahabî Umeyr b. Habib el-Hatmî el-Ensarî ﷺ şöyle der: “İman artar ve eksilir.” Denildi ki: “Onun artması ve eksilmesi nedir?” Dedi ki: “Allah’ı zikrettiğimiz, O’na hamd ettiğimiz ve O’nu tesbih ettiğimiz zaman bu, imanın artmasıdır. Gaflet ettiğimiz ve unuttuğumuz zaman bu da imanın azalmasıdır.”¹¹⁶

11- Fakih sahabî Ukbe b. Amir el-Cuhenî ﷺ şöyle der: “Kişi, bir kadının elbisesine büründüğü gibi, (baştan ayağa) imana bürünür.”¹¹⁷

12- Tâbiînden, fıkıhçı, büyük âlim ve hafız Ebu Şibl Alkame b. Kays en-Nehaî, -Allah rahmet eylesin- arkadaşlarına şöyle der: “Bizi izleyin, imanımız artsın. -Yani dindeki bilgimiz artsın.-”¹¹⁸

13- Büyük tâbiî fakih Urve b. Zubeyr b. Avvam rahimehullah şöyle der: “Bir kimsenin güvenilirliği azaldığı zaman, mutlaka onun imanı da azalır.”¹¹⁹

14- Adil halife Ömer b. Abdulaziz radiyallahu anhumâ şöyle der: “İmanın farzları, hükümleri, sınırları ve sünnetleri vardır. Kim bunları tam olarak yerine getirirse imanı kemâle ulaşır. Kim bunları tam olarak yapmazsa imanı kemale ermez.”¹²⁰

15- Tâbiîn imamlarından müfessir Mücahid b. Cebr rahimehullah şöyle der: “İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir.”¹²¹

16- Tâbiîn imamlarından Said b. Cübeyr rahimehullah şöyle der: “Amelsiz hiçbir söz kabul olmaz. Hiçbir amel de sözsüz kabul olmaz. Söz ve amel de niyetsiz kabul olmaz. Söz, amel ve niyet de sünnete uygun bir niyet olmak-sızın kabul olmaz.”¹²²

17- İmam Hasan-ı Basrî rahimehullah (ö: 110 h.) şöyle der: “İman sözdür. Amelsiz söz olmaz. Niyetsiz de söz ve amel olmaz. Söz, amel ve niyet de sünnetsiz olmaz.”¹²³

¹¹⁶ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/845 (1131).

¹¹⁷ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/716 (969).

¹¹⁸ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1023 (1730).

¹¹⁹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1023 (1729).

¹²⁰ Buhârî, K. İman, B. İman beş şey üzerine bina edilmiştir.

¹²¹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1023 (1728).

¹²² el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 1/64, (20).

¹²³ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 1/64, (18); İbn Batta, *el-İbâne*, 2/803 (1090).

“İman, hayallerle ve temennilerle olmaz. İman, kalpte yerleşen ve amel-lerin tasdik ettiği bir şeydir.”¹²⁴

18- İmam, Hafız en-Nadr b. Şumeyl *rahimehullah* (ö: 110 h.) şöyle der: “İman, söz ve ameldir; imanını kimi kiminden üstündür.”¹²⁵

19- Ömer رضي الله عنه’ın azatlısı, imam, muhaddis, fakih ve önder âlim Zeyd b. Eslem el-Adevî *rahimehullah* (ö. 136 h.) şöyle der: “Bu dine mensup olanlar için şu dört şey şarttır: İslâm’ın davetine dâhil olmak. İman etmek; Allah’ı, ilkin-den sonuncusuna kadar peygamberleri, cenneti, cehennemi, öldükten sonra dirilmeyi tasdik etmek. İmanını doğrulayacak sâlih amel işlemek. Ve amelini güzelleştirecek ilmi tahsil etmek.” Zeyd devamla şu âyeti okudu: “**Şu da muhakkak ki Ben, tevbe eden, iman eden, salih amel işleyen, böylece doğru yola giren kimseyi de bağışlarım.**” (Taha, 82)¹²⁶

20- Şeyhulislam İmam el-Evzâî *rahimehullah* (ö: 157 h.) şöyle der: “İman, ancak söz ile istikamet bulur. İman ve söz de ancak amel ile istikamet bulur. İman, söz ve amel ise ancak Sünnet’e uygun bir niyetle istikamet bulur. Seleften geçip gitmiş olanlar ameli imandan, imanı da amelden ayırmıyorlardı. İman, şu dinlerin kendi isimlerini kapsadığı gibi kapsayıcı bir isimdir ve onun tasdiki de ameldir. Her kim ki diliyle iman eder, kalbiyle bilir, ameliyle de onu doğrularsa işte o, kopmayan bir kulpa tutunmuş olur. Her kim de diliyle söyler, ancak kalbiyle bilmez ve ameliyle de onu doğrulamazsa, onun imanı kabul edilmez ve âhirette kaybedenlerden olur.”¹²⁷

21- İmam el-Hâfız Sufyân es-Sevrî *rahimehullah* (ö: 161 h.) şöyle der: “İman; söz, amel ve niyetdir; artar ve eksilir. İtaatle artar, isyanla eksilir. Amelle birlikte olmadıkça sadece söylemek yeterli olmaz. Niyetle beraber olmadıkça da sadece söz ve amel yeterli olmaz. Sünnete uygun olmadıkça da söz, amel ve niyet de yeterli olmaz.”¹²⁸

22- İmam Velid b. Müslim el-Kuraşî ed-Dımaşkî *rahimehullah* şöyle der: “Evzaî, Malik b. Enes ve Sa’îd b. Abdulaziz’i dinledim. Onlar, ‘İman, amelsiz

¹²⁴ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/805 (1094); el-Hatib el-Bağdâdî, *İktizau'l-İlim ve'l-Amel* (56).

¹²⁵ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/316 (632).

¹²⁶ İbn Ebî Şeybe, *Kitabu'l-İman*, s. 49 (136). Tahkik: el-Elbânî, *el-Mektebu'l-İslâmî*.

¹²⁷ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/955-956 (1591).

¹²⁸ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 1/170 (314); İbn Batta, *el-İbâne*, 1/333 (190).

sözdür.' diyenleri hoş karşılamaz ve 'Amelsiz iman, imansız amel olmaz.' derlerdi."¹²⁹

Yine o şöyle der: "Onların şöyle dediklerini duydum: 'İmanın (sabit kaldığı) son noktası yoktur, o daima artış içindedir.' Onlar, 'Onun imanı mükemmeldir, onun imanı Cebrail'in imanı gibidir.' diyenleri de hoş karşılamazlardı."¹³⁰

23- İmam Malik *rahimehullah* (ö: 179 h.) şöyle der: "İman, söz ve ameldir."¹³¹

24- İmam Hafız Halid b. el-Haris *rahimehullah* (ö: 179 h.) şöyle der: "İman; söz ve ameldir, artar ve eksilir."¹³²

25- İmam Hafız Veki' b. el-Cerrah *rahimehullah* (ö: 179 h.) şöyle der: "Ehl-i Sünnet: 'İman, söz ve ameldir.' der."¹³³

26- İmam Abdullah İbnu'l-Mübarek *rahimehullah* (ö: 181 h.) şöyle der: "İman, söz ve ameldir, imanın kimi kiminden üstündür."¹³⁴

27- Önder ve rehber âlim Fudayl b. 'İyad *rahimehullah* (ö: 186 h.) şöyle der: "Bize göre imanın içi ve dışı; dil ile ikrar, kalp ile kabul ve organlarla amel etmektir."¹³⁵

Yine şöyle der: "Amelle birlikte olmadıkça sadece sözün bir yararı yoktur."¹³⁶

28- İmam Yahya b. Sa'îd el-Kattan *rahimehullah* (ö. 198 h.) şöyle der: "Kendilerine yettiğim bütün imamlar şöyle diyorlardı: 'İman söz ve ameldir; artar ve eksilir.' Onlar Cehmiyye'yi tekfir eder, Ebu Bekir ve Ömer'i fazilet ve hilafet konusunda önde görürlerdi."¹³⁷

29- İmam Sufyân b. Uyeyne *rahimehullah* (ö: 198 h.) şöyle der: "İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir."¹³⁸

¹²⁹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/930 (1086).

¹³⁰ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/322 (687); *el-İbâne*, 2/901 (1259).

¹³¹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1030 (1742).

¹³² Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/336 (699).

¹³³ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/930 (1575).

¹³⁴ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/315 (627).

¹³⁵ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1033 (1747).

¹³⁶ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/337 (702).

¹³⁷ Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, 9/169.

¹³⁸ Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, 8/468.

Yine şöyle der: “İman, söz ve ameldir. Biz onu kendimizden öncekilerden ‘söz ve ameldir’ diye öğrendik. Zira amelsiz söz (geçerli) olmaz.”¹³⁹

30- İmam Hafız el-Humeydî *rahimehullah* şöyle der: İbn Uyeyne’nin şöyle dediğini işittim: “İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir.” Kardeşi İbrahim b. Uyeyne ona şöyle dedi: “Ey Ebu Muhammed! ‘İman, artar ve eksilir.’ deme.” Bunun üzerine İbn Uyeyne öfkeleni ve dedi ki: “Sus, ey çocuk! İman elbette ki eksilir, o kadar ki ondan geriye hiçbir şey kalmayabilir.”¹⁴⁰

31- İmam Şafî *rahimehullah* (ö: 204 h.) şöyle der: “İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. İtaatle artar, isyanla azalır.” Sonra da şu âyeti okudu: **“Böylece iman edenlerin imanını artırsın diye...”** (Müddessir, 31)¹⁴¹

Yine şöyle der: “Sahabe, tâbiîn ve onlardan sonra bizim kendilerine yetiştığımız kimseler, ‘İman; söz, amel ve niyettir; bu üçünden biri, diğeri olmadıkça geçerli değildir.’ derlerdi.”¹⁴²

32- İmam Abdurrezzak es-San’anî *rahimehullah* (ö: 211 h.) şöyle der: “Ma’mer, Sufyân es-Sevrî, Malik b. Enes, İbn Cureyc ve Sufyân b. Uyeyne’nin, ‘İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir.’ dediklerini duydum.”¹⁴³

33- İmam Abdullah el-Humeydî *rahimehullah* (ö: 219 h.) şöyle der: “İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. Amel olmadan söz fayda vermez. Niyetsiz de söz ve amelin faydası yoktur. Sünnete uygun olmadıkça da söz, amel ve niyetin bir faydası yoktur.”¹⁴⁴

34- İmam Ebu Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm *rahimehullah* (ö: 224 h.) şöyle der: “Bil ki -Allah sana merhamet etsin- ilme ve dine özen gösteren âlimler bu konuda iki gruba ayrılmışlardır. Bir grup der ki: İman, Allah’a ihlâslı olmakla, dillerin şahitlik etmesiyle ve amelle gerçekleşir. Diğer grup ise şöyle der: Hayır; iman, kalplerle ve dillerle gerçekleşir. Ameller ise takva ve iyiliktir; imandan değildir. Biz, iki grubun ihtilafını inceledik ve Kitap ile Sünnet’in, ‘İman; ni-

¹³⁹ Âcurri, *Kitâbu’ş-Şeria*, 2/604 (239).

¹⁴⁰ Âcurri, *Kitâbu’ş-Şeria*, 2/607 (244).

¹⁴¹ el-Esfehani, *Hilyetu’l-Evliyâ*, 9/110.

¹⁴² el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli l’itikâdi Ehli’s-Sunne*, 5/956 (1593).

¹⁴³ Âcurri, *Kitâbu’ş-Şeria*, 2/607 (244).

¹⁴⁴ el-Humeydi, *Usulü’s-Sünne veya Müsned*, 2/546.

yet, söz ve amelin hepsiyle birlikte gerçekleşir.' diyen grubu doğruladığını ve diğer grubun görüşünü reddettiğini gördük."¹⁴⁵

O yine şöyle der: "Allah, bu şartlara uygun bir amelle birlikte olmayan imanın gerçek bir iman olamayacağını bildirmiştir. Bir kimsenin ameli olmadan sadece sözle gerçek mü'min olacağını iddia eden kişi, Allah'ın Kitabına ve Sünnete inatla karşı çıkıyor demektir."¹⁴⁶

35- İmam Hafız Ali b. el-Medinî *rahimehullah* (ö: 234 h.) şöyle der: "İman, sözdür, sünnete uygun, isabetli ve niyete dayalı ameldir. İman, artar ve eksilir."¹⁴⁷

36- İmam İshak b. Rahaveyh *rahimehullah* (ö: 283 h.) şöyle der: "İman, artar ve eksilir; hatta ondan hiçbir şey kalmayabilir."¹⁴⁸

37- İmam Ebu Sevr el-Kelbi el-Bağdadî *rahimehullah* (ö: 240 h.) şöyle der: "İman, kalp ile tasdik, dil ile söylemek ve organlarla amel etmektir."¹⁴⁹

38- İmam Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* (ö: 241 h.) şöyle der: "Tâbiînden, Müslümanların imamlarından, selef imamlarından ve çeşitli ülkelerin fıkıhçılarından doksan kişi, şunların Peygamber ﷺ'in üzerinde vefat ettiği sünnetinden olduğu konusunda icma etmişlerdir..." Bu sünnetten pek çok örneği zikrettikten sonra şunu da eklemiştir: "...iman; söz ve fiildir; itaatle artar, isyanla eksilir."¹⁵⁰

Yine şöyle der: "İman, artar ve eksilir. Amel etmekle artar, ameli terk etmekle eksilir."¹⁵¹

Abdumelik b. Abdulhamid el-Meymûni'den şöyle rivâyet edilmiştir: O, Ebu Abdullah'a (İmam Ahmed b. Hanbel'e) şöyle sordu: "İman; söz, amel ve niyettir, öyle mi?" Abdumelik der ki: Ebu Abdullah *rahimehullah* bana şöyle cevap verdi: "Niyetsiz nasıl olsun ki? Evet, iman söz, amel ve niyettir. Niyet gereklidir." Bana dedi ki: "Niyetin önceliği vardır."¹⁵²

¹⁴⁵ Ebu Ubeyd el-Kasım İbn Sellam, s. 18. el-Mektebu'l-İslâmî.

¹⁴⁶ Ebu Ubeyd el-Kasım İbn Sellam, s. 9. Tahkik: el-Elbânî.

¹⁴⁷ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 1/187 (318).

¹⁴⁸ Hallal, *es-Sunne*, 4/680 (1011).

¹⁴⁹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/932 (1590).

¹⁵⁰ İbn Receb el- Hanbelî, *Tabakatü'l-Hanabile*, 1/130.

¹⁵¹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1056 (1798).

¹⁵² Hallal, *es-Sunne*, 3/579 (1002).

39- İmam Buhârî *rahimehullah* (ö: 256 h.) şöyle der: “Binden fazla âlimden hadis yazdım. Sadece ‘İman, söz ve fiildir.’ diyenlerden yazdım; ‘İman sadece sözdür.’ diyen hiç kimseden yazmadım.”¹⁵³

Yine şöyle der: “Çeşitli ülkelerde binden fazla âlimle görüştim. Hiçbirinin iman söz ve amel olduğunda ve artıp eksilebildiğinde ihtilaf ettiğini görmedim.”¹⁵⁴

40- İmam Ebu Zur’a er-Razî *rahimehullah* (ö: 264 h.) şöyle der: “Bize göre iman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. Kim bunun dışında bir şey söylerse o bid’atçidir, Mürcî’dir.”¹⁵⁵

41- İmam İsmail b. Yahya el-Müzenî *rahimehullah* (ö: 264 h.) şöyle der: “İman; söz, amel ve gönülden inanmaktır. Dille söylemek, azalarla amel etmektir. Bu ikisi (söz ve amel) ikizdir, et ve tırnak gibidir. Birbirinden ayrılmaz. Amelsiz iman, imansız amel olmaz.”¹⁵⁶

42- İmam Ebu Hatim er-Razî *rahimehullah* (ö: 277 h.) şöyle der: “Bizim mezhebimiz, tercihimiz, inancımız, Allah’a itaat ettiğimiz ve bundan ötürü dünya ve âhirette selamet istediğimiz görüşümüz şudur ki iman, söz ve ameldir, artar ve eksilir.”¹⁵⁷

43- İmam Hafız Ebu Yûsuf Ya’kûb b. Yusuf el-Besevî *rahimehullah* (ö: 277 h.) şöyle der: “Ehl-i Sünnet’e göre iman; kalplerle, dillerle ve organlarla Allah’a karşı ihlâslı olmaktır. İman; söz ve ameldir; artar ve eksilir. Çağımızda Mekke’de, Medine’de, Şam’da, Basra’da ve Kûfe’de kendisine yettiğimiz kimselerin hepsinin bu görüşte olduklarını gördük.”

Ya’kûb b. Yusuf, daha sonra kendilerinden ilim aldığı otuz kişinin ismini verir ve şöyle der: “Bunların hepsi, ‘İman, söz ve ameldir.’ diyorlardı. Onlar Mürcie’yi eleştirirler ve onların görüşlerini reddederler.”¹⁵⁸

44- Zahid ve arif imam Sehl b. Abdullah et-Tusterî *rahimehullah*, (ö: 283 h.) iman ne olduğu sorulduğunda şöyle demiştir: “İman; söz, niyet, amel ve sünnettir. Çünkü iman, amelsiz söz olursa küfür olur. Niyetsiz söz ve amel

¹⁵³ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâdi Ehli’s-Sunne*, 5/959 (1597).

¹⁵⁴ İbn Hacer el-Askalani, *Fethu’l-Bari*, 1/47.

¹⁵⁵ İbn Receb el-Hanbelî, *Tabakatu’l-Hanabile*, 1/203.

¹⁵⁶ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâdi Ehli’s-Sunne*, 4/931-933 (1950).

¹⁵⁷ İbn Receb el-Hanbelî, *Tabakatu’l-Hanabile*, 1/286.

¹⁵⁸ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâdi Ehli’s-Sunne*, 5/959 (1597).

olursa münafıklık olur. Sünnete uygun olmayan söz, amel ve niyet olursa o zaman da bid'at olur.”¹⁵⁹

45- İmam Muhammed b. Nasr el-Mervezî *rahimehullah* (ö: 294 h.) şöyle der: “‘İman; Allah’a inanmandır.’ Yani O’nu birlemen, kalp ve dille O’nu tasdik etmen, O’na ve emrine boyun eğmendir. Gurur, kibir ve inattan uzak durarak O’nun emrettiği şeyleri yerine getirmek için azimli olmandır. Bunu yaparsan O’nun sevdiği şeylere sarılır, gazabına neden olacak şeylerden kaçınırsın.”¹⁶⁰

46- Müfessirlerin imamı, kaynağı, güvenilir ve büyük âlim Ebu Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî *rahimehullah* (ö: 310 h.) şöyle der: “‘İman, söz ve amel midir, artar ve eksilir mi, yoksa onda artma ve eksilme olmaz mı?’ konusuna gelince; bu konuda doğru olan ‘İman, söz ve ameldir, artar ve eksilir.’ diyenlerin görüşüdür. Rasûlullah ﷺ’in ashabından bir topluluktan da bu yönde bir görüş nakledilmiştir. Geçmişte din ve fazilet sahibi kimseler de bu görüşü benimsemişlerdir.”¹⁶¹

“O’na ancak güzel sözler yükselir. Onları da Allah’a amel-i sâlih ulaştırır.” (Fatır, 10) âyetini tefsir ederken de Hasan ve Katade’den naklen şöyle demiştir: “Allah Teâlâ, amelle birlikte olmadıkça sözü kabul etmez. İnandığını söyleyen ve güzelce amel eden kimsenin sözünü kabul eder.”¹⁶²

47- İmam Ebu'l-Hasan el-Eş'arî *rahimehullah*, (ö: 324 h.) selevin üzerinde icma ettiği esaslardan söz ederken şöyle der: “Onlar imanının itaatle arttığı ve isyanla azaldığı konusunda icma etmişlerdir.”¹⁶³

48- Önder ve örnek İmam el-Berberahî *rahimehullah* (ö: 329 h.) şöyle der: “İman; söz ve ameldir. Amel ve söz; niyet ve isabettir. Artar ve eksilir. Allah’ın dilediği kadar artar, hiçbir şey kalmayınca kadar da azalır.”¹⁶⁴

49- İmam, muhaddis el-Âcurrî *rahimehullah* (ö: 360 h.) şöyle der: “Biliniz ki -Allah size de, bize de merhamet etsin- Müslüman âlimlerin icmasına göre iman, bütün insanlara farzdır. O da kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel etmektir.

¹⁵⁹ İbn Batta, *el-İbane*, 2/814 (1116).

¹⁶⁰ el-Mervezi, *Ta'zimu Kadri's-Salat*, 1/394.

¹⁶¹ İbn Cerir et-Taberi, *Sarihu's-Sunne*, s. 25, Tahkik: Bedr İbn Yusuf el-Ma'tuk.

¹⁶² *Tefsiru't-Taberi*, 12/121.

¹⁶³ el-Eş'ari, *Risaletun ila Ehli's-Seğr*, s. 272, Tahkik: Abdullah Şakir el-Cündi.

¹⁶⁴ el-Hasen İbn Ali el-Berberahî, s. 67, Tahkik: Halit er-Raddâdî.

Sonra biliniz ki beraberinde dille iman dile getirilmedikçe sadece kalp ile bilmek ve tasdik etmek yeterli değildir. Organlarla amel edilmedikçe de kalp ile bilmek ve dil ile söylemek yeterli değildir. Bu üç haslet bir kişide tamam olduğu zaman o kişi mü'min olur. Kur'an, Sünnet ve Müslüman âlimlerin sözleri de buna delâlet etmektedir.”¹⁶⁵

O, yine şöyle der: “Organlarla yapılan ameller, kalp ve dille gerçekleştirilen imanı tasdik etmek demektir. İmanı temizlik, namaz, zekât, oruç, hac, cihad ve benzeri amellerle tasdik etmeyen ve kalple bilmeyi ve dille söylemeyi kendine yeterli gören kimse mü'min olamaz, bilmek ve söylemek de ona fayda vermez. Ameli terk etmesi, imanını yalanlaması demektir. Zikrettiğimiz amelleri yapması ise imanını doğrulaması demektir. Başarı Allah'tandır.”¹⁶⁶

Allah rahmet eylesin şu sözler de ona aittir: “Biliniz ki -Allah bize de, size de merhamet etsin- ey ehl-i Kur'an, ey Sünnet âlimleri ve ey Allah'ın dinde kendilerine haramı ve helali bilme meziyetini lutfettiği kimseler topluluğu! Şüphesiz eğer siz, Kur'an'ı -Allah'ın size emrettiği gibi- iyice düşünürseniz anlarsınız ki Allah Teâlâ mü'minlere, kendisine ve Rasûlüne iman etmelerinden sonra ameli farz kılmıştır. Aynı zamanda mü'minleri sadece imanla değil, imanın yanı sıra sâlih ameller işledikleri için **“Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan razıdır.”** diyerek övmüş ve yine bu nedenle onları cennete girmekle ve cehennemden kurtulmakla mükâfatlandıracağını bildirmiştir.

Allah Teâlâ, imanı sâlih amelle birlikte zikretmiştir. Onları muvaffak kıldığı sâlih ameller olmadıkça da sırf imanla onları cennete sokmamıştır. Bu nedenle bir kimse, kalbiyle tasdik etmedikçe, diliyle söylemedikçe ve organlarıyla amel etmedikçe onun imanı tamamlanmış olmaz. Bunun böyle olduğunu Kur'an'ı düşünen ve inceleyen herkes açıkça görür.

Biliniz ki ben Kur'an'ı inceledim ve bu dediklerimi Allah'ın Kitabında el-liye yakın yerde buldum. Şöyle ki Allah Teâlâ, mü'minleri, sadece imanla cennete sokmamış, bilakis onlara olan rahmetiyle ve onları muvaffak kıldığı iman ve sâlih amellerle cennetine sokmuştur.”¹⁶⁷

¹⁶⁵ el-Âcurri, *Kitâbu's-Şeria*, 22/611, Daru'l-Vatan.

¹⁶⁶ el-Âcurri, *Kitâbu's-Şeria*, 22/614, Daru'l-Vatan.

¹⁶⁷ el-Âcurri, *Kitâbu's-Şeria*, 22/618, Daru'l-Vatan.

el-Âcurri *rahimehullah*, *Kitabu's-Şeria* isimli değerli eserinde bir bölüm açmış ve şunları söylemiştir: “Bab: İmanın kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel etmek olduğu ve kendisinde bu üç hasletin bir arada olmadığı kimsenin mü'min olamayacağı.”¹⁶⁸

50- Muhaddis imam Ebu Abdullah Ubeydullah b. Muhammed İbn Batta el-Ukberî (ö: 387 h.), *el-İbânetu'l-Kubrâ* isimli değerli kitabında şöyle der: “Bab: İmanın beyanı ve farz oluşu, onun kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel olduğu ve bu üçü olmadıkça bir kişinin mü'min olamayacağı hakkında: Bilin ki Allah Teâlâ; kalbe, Allah'ı tanımasını, O'nu, peygamberlerini, kitaplarını ve sünnetin getirdiği her şeyi tasdik etmesini; dillere bunu söylemelerini ve sözlü olarak ikrar etmelerini; bedenlere ve organlara ise emrettiği ve farz kıldığı her şeyi yapmalarını farz kılmıştır. Bunların herhangi biri, diğerleri bulunmadıkça yeterli değildir. Kul, bunların hepsini birlikte yapmadıkça mü'min olamaz. Yani hem kalbiyle inanmalı, hem diliyle ikrar etmeli, hem de organlarıyla amel etmelidir. Bununla beraber, söylediği ve yaptığı şeyler sünnete uygun olmadıkça, bütün sözlerinde ve amellerinde Kitab'a ve ilme tâbi olmadıkça yine mü'min olamaz. Size açıkladığım şeylerin hepsi Kur'an'da zikredilmiştir, Sünnette geçmektedir ve ümmetin âlimleri de bunlar üzerinde icma etmişlerdir.”¹⁶⁹

O, şunu da söylemiştir: “Bilin ki Allah Teâlâ, mü'minleri sâlih amelleri ve kârlı çalışmaları olmadıkça övmemiş, onlar için hazırladığı kalıcı nimetleri ve acıklı azaptan kurtuluşlarını anlatmamış ve onlardan razı olduğunu bildirmemiştir. Sözü amelle, niyeti de ihlâsla birlikte zikretmiş, böylece iman bu üç anlamı da kapsar hale gelmiştir. Bunların hiçbirisi diğerinden ayrılmaz ve biri olmadan diğerleri fayda vermez. Böylece iman, kalplerinde eğrilik bulunan ve akılları şeytanın oyuncağı haline gelen sapık Mürchie'nin görüşünün aksine dil ile söylemek, organlarla amel etmek ve kalp ile tanımak anlamını kazanmış oldu.”¹⁷⁰

İbn Batta *rahimehullah* ayrıca şöyle der: “Allah Teâlâ'nın, Kitabında farz kıldığı veya Peygamber ﷺ'in, Sünnetinde teyid ettiği farzlardan herhangi

¹⁶⁸ el-Âcurri, *Kitâbu's-Şeria*, 22/611, Daru'l-Vatan.

¹⁶⁹ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/760.

¹⁷⁰ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/779 (1072).

birini inkâr ederek ve yalanlayarak terk eden kimse, küfrü apaçık bir kâfirdir. Allah'a ve âhîret gününe inanan akıllı bir kimsenin bunda şüphesi olamaz. Kim de bu farzları ikrar edip diliyle söyledikten sonra önemsemeyerek ve hafife alarak ya da Mürcie'nin görüşüne inanıp onların mezhebine uyararak terk ederse imanı terk etmiş olur. Artık onun kalbinde imanın azı da yoktur, çoğu da... O, Peygamber ﷺ'e karşı iki yüzlü davranan ve Kur'an'ın, niteliklerinden ve onlara hazırlanan azaptan söz ettiği münafıkların arasına katılmış olur. Onlar, cehennemin en alt tabakasındadırlar. Sapık Mürcie'nin görüşlerinden Allah'a sığınırız.”¹⁷¹

Yine İbn Batta *rahimehullah* şöyle der: “Size Allah'ın Kitabından, akıllı mü'minlere yol gösterecek şu gerçeği okudum: İman, söz ve ameldir. Kim sözleriyle tasdik edip de ameli terk ederse yalancı olur ve imandan çıkar. Allah Teâlâ, sözü ancak amelle birlikte kabul eder, ameli de ancak sözle birlikte kabul eder.”¹⁷²

51- İmam Hafız Ebu Bekir el-İsmailî *rahimehullah* (ö: 371 h.), hadis ve din âlimlerinin itikâdından söz ederken onların şöyle dediklerini söyler: “İman; söz, amel ve marifettir. İtaatle artar ve isyanla azalır. İtaati çok olan kimsenin imanı, itaati ondan daha az olan kimsenin imanından daha çoktur.”¹⁷³

52- İmam İbn Ebî Zeyd el-Kayravanî *rahimehullah* (ö: 386 h.) şöyle der: “İman; dil ile söylemek, kalp ile ihlâslı olmak ve organlarla amel etmektir. Amellerin artmasıyla artar, azalmasıyla azalır. Artması ve azalması amellere bağlıdır. Söz, ancak amelle tamam olur. Söz ve amel de ancak niyetle tamam olur. Söz, amel ve niyet de ancak Sünnet'e uygun olduğu zaman tamam olur. Kible ehlinde olan hiç kimse, işlediği bir günah nedeniyle tekfir edilmez.”¹⁷⁴

53- İmam el-Hâfız İbn Mende *rahimehullah* (ö: 395 h.) şöyle der: “İman; dil ile söylemek, kalp ile itikâd etmek ve organlarla amel etmektir. İman, artar ve eksilir.”¹⁷⁵

¹⁷¹ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/764.

¹⁷² İbn Batta, *el-İbâne*, 2/795 (1074).

¹⁷³ Ebu Bekir el-İsmailî, *İtikadu Eimmeti'l-Hadis*, s. 63.

¹⁷⁴ Allâme Abdulmuhsin el-Abbâd, *Katfu'l-Cena ed-Danî Şerhu Mukaddimeti Risaleti İbn Ebi Zeyd el-Kayravanî*.

¹⁷⁵ İbn Mende, *Kitâbu'l-İman*, 2/341.

54- Önder ve örnek âlim İbn Ebî Zemeneyn diye meşhur Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Endelüsî (ö: 399 h.), *Usûlu's-Sünne* isimli kitabında şöyle der: “Bab: İmanın söz ve amel oluşu hakkında: Ehl-i Sünnet’in bir görüşü de şudur: İman, kalplerle Allah’a karşı ihlâslı olmak, dillerle şahitlik etmek, güzel bir niyetle ve sünnete uygun bir şekilde organlarla amel etmektir... Allah’a iman, kalple ve dille olur, amel de bunu tasdikler. Söz ve amel, biri olmadan diğeri olmayan iki arkadaştır.

Bab: İmanın tamam olması, artması ve eksilmesi hakkında. Ehl-i Sünnetin bir görüşü de şudur: İmanın dereceleri ve mertebeleri vardır. Tam olur, artar ve eksilir. Eğer böyle olmasaydı insanlar iman konusunda eşit olurdu ve ileri gidenin geride kalana bir üstünlüğü olmazdı.”¹⁷⁶

55- İmam İsmail es-Sabunî *rahimehullah* (ö: 449 h.) şöyle der: “Hadisçilerin görüşlerinden biri de şudur: İman; söz, amel ve marifettir. İtaatle artar, isyanla eksilir.”¹⁷⁷

56- Muhaddis, fıkıhçı, hafız allame Ebu'l-Hasan Ali b. Halef b. Abdulmelik b. Battal el-Kurtubî el-Malikî *rahimehullah* (ö: 449 h.) şöyle der: “Ümmetin selef ve halefinden ehl-i sünnet ve'l-cemaatin görüşü şudur: İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. Artması ve eksilmesinin delili, Buhârî'nin Allah'ın Kitabından imanın arttığına dair naklettiği ayetlerdir. Bunun anlamı şudur: Bu artışı elde edemeyen kimsenin imanı, bu artışı sağlayabilen kimsenin imanından daha eksiktir.”¹⁷⁸

57- Hafız el-Halimî el-Buhârî *rahimehullah* (ö: 403 h.) şöyle der: “Allah’a iman, O’nun varlığını kabul ve itiraf etmektir. Allah’a iman, O’ndan geleni kabul ve O’na itaattir. Peygamber’e iman, onun peygamberliğini kabul ve itirafıdır. Peygamber’e iman, ona uymak ve ona itaat etmektir... Beyan ettiğimiz bu sebeplerden dolayı farzları ve nafileleriyle bütün itaatlerin iman olduğuna karar verdik...”

Allah ve Rasûlüne iman, gizli ve açık diye iki kısma ayrılır:

Gizli olanlar; niyetler ve kararlılıklardır ki bunlar olmadan ibadetler geçerli olmazlar.

¹⁷⁶ İbn Ebi Zemeneyn, *Usûlu's-Sünne*, s. 207-211, Mektebetu'l-Ğuraba.

¹⁷⁷ İsmail es-Sabuni, *Akîdetü's-Selef*, s. 264, Daru'l-Asıme.

¹⁷⁸ İbn Battal, *Şerhu Sahihî'l-Buhârî*, 1/56, Mektebetu'r-Rüşd.

Açık olanlar ise organlarla açıktan eda edilenlerdir. Bunların sayısı çoktur ki bazıları şunlardır: Temizlik, namaz, hac, umre, zekât, oruç ve Allah yolunda cihâd vb. gibi...

İmanın artması ve eksilmesinin delillerinden biri de Peygamber ﷺ'in kadınlar hakkında söylemiş olduğu şu sözdür: "Siz, akıllı ve dini eksik olanlarsınız."¹⁷⁹

58- Kadı, İmam Ebu Ya'la el-Ferra *rahimehullah* (ö: 458 h.) imanın şer'î tanımını konusunda şöyle der: "Şeriatte imanın tanımına gelince o, açık ve gizli bütün itaatlerdir. Gizli itaatler, kalbin amelleridir ki bu, kalbin tasdiki demektir. Açık itaatler ise bedenine yerine getirdiği farz ve mendub fiillerdir."¹⁸⁰

59- el-Hâfız Beyhakî *rahimehullah* (ö: 458 h.) şöyle der: "İman, artar ve eksilir; artmayı kabul ettiğine göre eksilmeyi de kabul eder."¹⁸¹

60- el-Hâfız Ebu Ömer İbn Abdilberr *rahimehullah* (ö: 460 h.) şöyle der: "Fıkıhçılar ve hadisçiler, imanın söz ve amel olduğu konusunda icma ettiler. Niyetsiz amel olmaz. Onlara göre iman, itaatle artar ve isyanla azalır. Onların nazarında bütün itaatler imandır."¹⁸²

61- İmam el-Hâfız el-Beğavî *rahimehullah* (ö: 516 h.) şöyle der: "Sahabîler, tâbîler ve onlardan sonra gelen sünnet âlimleri, amellerin imandan olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Delilleri Allah'ın şu âyetidir: **"Mü'minler o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, O'nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) imanlarını artırır ve Rablerine tevekkül ederler. Namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) harcarlar. İşte gerçek mü'minler onlardır. Onlara Rablerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez rızık var."** (Enfal, 2-4) Bu âyetle Allah Teâlâ, bütün amelleri iman olarak zikretmiştir. Ayrıca Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadis de bunu ifade eder.

Onlar derler ki: İman; söz, amel ve akîdedir. İtaatle artar, isyanla azalır. Nitekim Kur'an'da da imanın arttığı ifade edilmiştir. Kadınların vasfına dair gelen bir hadiste de imanın eksildiğine işaret edilmiştir... Onlar mü'minlerin,

¹⁷⁹ el-Halimi el-Buhârî, *el-Minhac fi Şuabi'l-İman*, 1/40-63.

¹⁸⁰ Kadı Ebu Ya'la, *Mesailu'l-İman*, s. 152. Daru'l-Asime.

¹⁸¹ Beyhaki, *el-İtikad*, s. 115, Bab: el-Kavlü fi'l-İman.

¹⁸² İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 9/238.

imanlarında faziletçe birbirlerinden farklı olduklarında ve aralarında iman bakımından derece farkı olduğunda ittifak etmişlerdir.”¹⁸³

Şu sözler de İmam el-Beğavî'ye aittir: “Tasdik ve amelin her ikisi de hem imanın hem de İslâm'ın kapsamına girer. Bunun delili Allah'ın şu âyetleridir: **‘Allah katında yegâne din, İslâm'dır.’ ‘Sizin için din olarak İslam'a razı oldum.’ ‘Kim İslâm'dan başka din isterse bu ondan kabul edilmeyecektir.’** Allah Teâlâ, kulları için razı olduğu ve kabul ettiği dinin İslâm olduğunu haber vermektedir. Tasdik amele eklenmedikçe bir din, Allah katında hiçbir zaman rıza ve kabul makamında olmayacaktır.”¹⁸⁴

62- Kivâmu's-sünne imam el-Esfehanî *rahimehullah* (ö: 535 h.) şöyle der: “Şeriat dilinde iman, açık ve gizli bütün ibadetlerden müteşekkildir.”¹⁸⁵

Yine der ki: “Selef uleması şöyle demiştir: ...İman; söz, amel ve niyettir. Artar ve eksilir. Artması iyilik ve takva ile, azalması da fık u fücür (günah ve isyanlar) ile.”¹⁸⁶

63- Şeyh Abdulkadir el-Geylanî *rahimehullah* (ö: 561 h.) şöyle der: “Biz inanıyoruz ki iman, dil ile söylemek, kalp ile tanımak ve azalarla amel etmektir.”¹⁸⁷

64- Hafız Abdulğani el-Makdisî *rahimehullah* (ö: 600 h.) şöyle der: “İman; söz, amel ve niyettir; itaatle artar, isyanla azalır.”¹⁸⁸

65- İmam İbn Kudame el-Makdisî *rahimehullah* (ö: 620 h.) şöyle der: “İman; dil ile söylemek, azalarla amel etmek ve kalp ile bağlanmaktır. İtaatle artar, isyanla azalır.”¹⁸⁹

66- İmam Nevevî *rahimehullah* (ö: 676 h.) şöyle der: “Abdurrezzak şöyle demiştir: Kendilerine yettiğimiz hocalarımızdan ve arkadaşlarımızdan; Sufyân es-Sevrî, Malik b. Enes, Ubeyd b. Ömer, el-Evzâî, Ma'mer b. Raşid, İbn Cu-reyc ve Sufyân b. Uyeyne'nin şöyle dediklerini duydum: ‘İman, söz ve amel-

¹⁸³ İmam el-Beğavi, *Şerhu's-Sünne*, 1/38-40.

¹⁸⁴ İmam el-Beğavi, *Şerhu's-Sünne*, 1/10.

¹⁸⁵ *el-Hucce fi Beyani'l-Mehacce*, 1/403.

¹⁸⁶ *el-Hucce fi Beyani'l-Mehacce*, 1/262-264, Daru'r-Raye.

¹⁸⁷ el-Geylani, *el Ğunye li Talibi Tariki'l-Hak*, 1/62, Dâru'l-Elbab, Dimeşk.

¹⁸⁸ İmam el Makdisî, *el-İktisad fi'l-İtikad*, s. 182, Tahkik: Dr. Ahmed el-Ğamidi.

¹⁸⁹ *Lum'atu'l-İtikad*, s. 33, Tahkik: Abdulkadir el-Arnayut.

dir; artar ve eksilir.' İbn Mes'ûd, Huzeyfe, Nehaî, Hasan el-Basrî, Ata, Tavus, Mücahid ve Abdullah b. Mübarek ؓ da bu görüştedirler. Kulun övgüye ve mü'minlerin velayetine (dostluğuna) lâıyk olmasını sağlayan şey, şu üç şeyi yerine getirmesidir: Kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve organlarla amel."¹⁹⁰

Yine şöyle der: "İtaatler, iman ve din diye isimlendirilir. Bu kesinleşince biliriz ki ibadeti çok olan kimsenin imanı ve dini artar, ibadeti eksik olan kimsenin dini de eksik olur."¹⁹¹

67- Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* (ö: 728 h.) şöyle der: "Ehl-i Sünnetin esaslarından biri de şudur: Din ve iman, söz ve ameldir. Kalbin ve dilin sözü; kalbin, dilin ve organların amelidir. İman; itaatle artar, isyanla eksilir."¹⁹²

O yine şöyle der: "Bunun içindir ki 'iman, söz ve ameldir' görüşü, ehl-i sünnete göre sünnetin şiarlarındanıdır. Bu konuda birçokları da icma olduğunu nakletmişlerdir."¹⁹³

68- İmam el-Hâfız İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* (ö: 751 h.) şöyle der: "İmanın hakikati söz ve amelden oluşur. Söz iki kısımdır: Kalbin sözü -ki bu itikattır (kalbin inanması, bağlanması)- ve dilin sözü ki bu da İslâm kelimesini (kelime-i tevhidi) söylemektir.

Amel de iki kısımdır: Kalbin ameli -ki bu, niyet ve ihlâstır- ve organların ameli. Bu dördü olmadığı zaman iman da olmaz. Kalbin tasdiki bulunmadığı zaman da kalan kısımların faydası olmaz."¹⁹⁴

69- Mufessir İmam el-Hâfız Allâme Ebu'l-Fida İsmail b. Ömer İbn Kesîr *rahimehullah*, (ö: 744 h.), Enfal sûresinin 2. âyetinin tefsirini yaparken şöyle söyler: "Buhârî ve diğer imamlar, imanın artmasına ve kalplerdeki farklılığına bu ve benzeri âyetleri delil getirmişlerdir. Nitekim ümmetin cumhurunun görüşü de budur. Hatta Şafî, Ahmed b. Hanbel ve Ebu Ubeyd gibi birçok imam bu konuda icma olduğunu nakletmişlerdir. Biz bunu Buhârî şerhinin başında uzun uzun açıkladık. Allah'a hamd olsun."

¹⁹⁰ Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 1/146.

¹⁹¹ Nevevî, *Şerhu Sahîhi Müslim*, 2/68.

¹⁹² *Mecmuû'l-Fetâvâ*, 3/151.

¹⁹³ *Mecmuû'l-Fetâvâ*, 7/308.

¹⁹⁴ İbnu'l-Kayyım, *Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikiha*, s. 54, Fasil: fi'l-Hukmi Beyne'l-Ferikayn.

İbn Kesîr *rahimehullah*, Tevbe sûresinin 124. âyetinin tefsirinde de şunları söyler: “Bu âyet, imanın arttığı ve eksildiğinin en büyük delillerinden biridir. Selef ve haleften pek çok âlimin görüşü de budur. Hatta pek çok kişi bu konuda icma olduğunu bile söylemişlerdir. Bu mesele Buhârî şerhinin başında uzun uzun anlatılmıştır.”

70- İmam İbn Ebî'l-İz el-Hanefî *rahimehullah* (ö: 792 h.) şöyle der: “Neye iman denileceği konusunda insanlar arasında çok büyük görüş ayrılıkları vardır. Malik, Şafî, Ahmed b. Hanbel, Evzâî, İshak b. Rahaveyh ve diğer hadisçiler, Medineliler, Zahirîler ve bir grup kelamcı, imanın kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve azalarla amel olduğunu söylemişlerdir.”¹⁹⁵

71- İmam el-Hâfız Ebu'l-Ferac İbn Receb el-Hanbelî ed-Dımaşkî *rahimehullah* (ö: 795 h.), Peygamber ﷺ'in, “Allah'ım, bizi iman ziyneti ile ziynetlendir ve bizi hidayete erenlerden ve erdirenlere eyle.” hadisinin¹⁹⁶ şerhinde şöyle der: “İmanın ziynetine gelince iman; söz, amel ve niyettir. Buna göre imanın ziyneti şunları kapsar: İmanın kalbe yerleştirilmesiyle kalbin ziynetini; iman ifade eden sözlerle dilin ziynetini; imanı ifade eden amellerle organların ziynetini.”¹⁹⁷

O, imam Buhârî'nin, “İman; söz ve ameldir.” sözünü de şöyle açıklar: “Ülemanın çoğunluğu ‘İman, söz ve ameldir.’ demişlerdir. Bütün bunlar selefin ve hadisçi âlimlerin icmaıdır. Şafî, bu konuda sahabîlerin ve tâbiînin icma ettiklerini belirtmiştir. Ebu Sevr de bunun üzerinde icma olduğunu ifade etmiştir. Evzâî der ki: Seleften bu dünyadan geçip gidenler, iman ile amel arasında ayırım yapmazlardı. Bunu birçok selef âlimi, ehl-i sünnet ve'l-cemaatten nakletmişlerdir. Fudayl b. 'İyad ve Veki' b. el-Cerrâh da bunu ehl-i sünnet ve'l-cemaatten nakledenlerdendir. ‘İman, söz ve ameldir.’ diyenlerin bazıları da şunlardır: Hasan el-Basrî, Sa'îd b. Cubeyr, Ömer b. Abdulaziz, Ata, Tavus, Mücahid, Şa'bi, Nehâî ve Zührî. Bu, Sevrî, Evzâî, İbnu'l-Mubarek, Malik, Şafî, Ahmed, İshak, Ebu Ubeyd, Ebu Sevr ve diğerlerinin de görüşüdür...”

¹⁹⁵ Şerhu Akideti't-Tahaviyye, 2/459, Tahkik: Şuayb el-Arnaut.

¹⁹⁶ Nesai, K. Sehvi; Dua zikirden sonradır el-Elbânî, bu hadis için “sahih” demiştir.

¹⁹⁷ Şerhu Hadisi Ammar İbn Yasir, s. 48, Tahkik: İbrahim el-Urf, Mektebetu's-Sevadî.

Yine İbn Receb el-Hanbelî *rahimehullah* şöyle der: “İmanın artması ve eksilmesi, âlimlerin cumhurunun görüşüdür.”¹⁹⁸

72- Allâme es-Seffarî (ö: 1188 h.) *rahimehullah* şöyle der: “Hadis ve selef âlimlerinin kabul ettikleri görüşe göre iman; kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve azalarla amel etmektir. İtaatle artar ve isyanla azalır. Dil ile ikrar olmaksızın sadece kalp ile tasdikle iman hâsıl olmaz. Bu sebeple İblis, Allah'ın varlığını ve rubûbiyyetini tasdik etse de mü'min diye isimlendirilemez.”¹⁹⁹

73- Şeyhulislam, müceddid, allâme İmam Muhammed b. Abdulvehhab et-Temîmî *rahimehullah* (ö: 1206 h.) şöyle der: “Tevhidin; kalp, dil ve amelle birlikte olması gerektiğinde ihtilaf yoktur. Bunlardan herhangi biri eksik olursa o kişi Müslüman olamaz. Tevhidi bilir de onunla amel etmezse Firavun, İblis ve benzerleri gibi o da inatçı bir kâfir olur.”²⁰⁰

Başka bir yerde de şunları söyler: “-Allah sana merhamet etsin-şunu bil ki Allah'ın dini, kalbin; itikadı, sevmesi ve buğzetmesiyle; dilin söylemesi ve küfür sözünü terk etmesiyle, azaların da İslâm'ın rükünlerini yapmasıyla ve küfre sebep olan fiilleri terk etmesiyle olur. Bu üçünden biri ihlal edildiği zaman kişi kâfir olur ve dinden çıkar.”²⁰¹

74- Irak'ın allâmesi Ebu'l-Fadl Şihabuddin Mahmud el-Âlûsî *rahimehullah* (ö: 1270 h.), “**Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.**” (Enfal, 2) âyetini tefsir ederken şunları söyler: “Bu âyet, ‘İman, artmayı ve eksilmeyi kabul eder.’ diyenlerin delillerinden biridir. Fıkıhçılar, hadisçiler ve kelimcilerin büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Kitap ve Sünnet'ten buna işaret eden zahir delillerin çokluğu sebebiyle ben de bu görüşteyim. Aklen de buna bir engel yoktur. Hatta bazıları buna akıl yoluyla da delil getirmişlerdir. Şöyle ki imanın hakikatinde bir farklılık olmasaydı tek tek ümmetin fertlerinin, hatta günah ve isyana dalanların imanı peygamberlerin ve meleklerin imanıyla eşit olurdu. Böyle

¹⁹⁸ İbn Receb el-Hanbelî, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 1/5, Mektebetu'l-Ğuraba.

¹⁹⁹ es-Seffarîni, *Şerhu Sulasıyyati Müsnedi'l-İmam Ahmed*, 2/218.

²⁰⁰ *Keşfu's-Şubuhât*, s. 98, Tahkik: Abdullah el-Kahtani, Daru's-Sumey'î.

²⁰¹ *ed-Düreru's-Seniyje fi'l-Ecvibeti'n-Necdiyye*, Derleyen: Abdurrahman el-Kasım, 10/87.

bir sonuç batıl olduğuna göre ona götüren önerme de (yani 'İman, fazlalık ve noksanlık kabul etmez.' iddiası da) bâtil bir iddia olur."²⁰²

75- Allâme Ebu't-Tayyib Sıddık Hasan Han el-Kannûcî el-Buhârî *rahimehullah* (ö: 1307 h.) şöyle der: "Şer'an istenen iman, ancak itikat, söz ve amel ile olur. İmamların çoğu da bu görüştedir. Hatta Şafîî, Ahmed, Ebu Ubeyd ve pek çok kişi imanın söz ve amel olduğu konusunda icma bulunduğunu söylemişlerdir."²⁰³

76- Allâme Şeyh Abdurrahman b. Nasır es-Sa'dî *rahimehullah*, (ö: 1376 h.) **"Allah doğru yola gidenlerin hidayetini artırır. Kalıcı salih ameller Rabbin katında mükâfat ve sonuç bakımından çok daha hayırlıdır."** (Meryem, 76) âyetini tefsir ederken şöyle der: "Bu âyette imanın arttığına ve eksildiğine delil vardır. Nitekim selef-i salihîn de bu görüştedir. **"İmanlarını bir kat daha artırırsınlar diye..."** âyeti ve **"Onlara Allah'ın âyetleri okunduğu zaman imanları artar."** âyeti de buna delâlet eder. Vakıa da bunun delilidir. Çünkü iman, kalbin ve dilin sözü; kalbin, dilin ve organların amelidir. Mü'minlerin aralarında da bu konularda çok büyük farklar vardır."

77- Allâme Hafız el-Hakemî *rahimehullah* (ö: 1377 h.) şöyle der: "İman, söz ve ameldir. Kalbin ve dilin sözü; kalbin, dilin ve organların amelidir. İtaatle artar, isyanla azalır. Mü'minler arasında da iman konusunda derece farkı vardır."²⁰⁴

78- Şeyh Allâme Muhammed b. İbrahim b. Abdullatif Âlu's-Şeyh *rahimehullah* (ö: 1389 h.), *Keşfu's-Şubuhât* isimli eseri şerh ederken şöyle der: "İlim ehlinin icmasına göre tevhidin; kalple, dille ve amelle olması şarttır. Üçünün de bulunması zorunludur. Kalpte tevhid inancı bulunması, dille kelime-i tevhidin söylenmesi ve organlarla da tevhide uygun amel edilmesi gerekir. Bunlardan herhangi birisi eksik olursa, -mesela kalbiyle inanmadığı halde sadece diliyle kelime-i tevhidi söylerse- bunun ona bir faydası olmaz. Veya diliyle söylemeksizin kalbiyle itikat ve azalarıyla amel etse bunun da ona bir yararı olmaz. Ya da sadece azalarıyla amel edip diğerlerini yapmasa o kişi de

²⁰² el-Âlûsî, *Ruhu'l-Meanî*, 5/165.

²⁰³ el-Kannuci, *Buğyetu'r-Raid fi Şerhi'l-Akaid*, s. 44, Hindistan baskısı.

²⁰⁴ *A'lamu's-Sünneti'l-Menşura li-l'tikadi't-Taifeti'l-Mensura*, s. 45, Tahkik: Ahmed er-Ruşd.

Müslüman olmaz. Bu da bir insanın; itikadıyla, diliyle ve ameliyle muvahhid olmasının gerekliliği konusundaki icmadır.”²⁰⁵

79- Usûlcü müfessir şeyh allame Muhammed el-Emin b. Muhammed el-Muhtar el-Cekeni eş-Şenkîfî *rahimehullah* (ö: 1393 h.) şöyle der: “Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin görüşü olan ve hakkında hiçbir şüphe bulunmayan hak şudur ki: İman, itikatla birlikte söz ve ameli de kapsar. Bu, pek çok sahih hadisle de sabittir.”²⁰⁶

80- Muhaddis, fakih Şeyh Abdulaziz b. Abdullah b. Baz *rahimehullah* (ö: 1420 h.) şöyle der: “Malumdur ki iman; söz ve ameldir; itaatle artar, isyanla eksilir. Ehl-i Sünnetin bu konuda başka bir ifadesi daha vardır ki o da şudur: İman; söz, amel ve itikâddır; itaatlerle artar, günahlarla eksilir. Her iki ifade de doğrudur: İman, söz ve ameldir; yani kalbin ve dilin sözü, kalbin ve organların amelidir. Aynı zamanda iman; söz, amel ve itikaddır; yani dilin sözü, organların ameli ve kalbin itikâdıdır. Allah yolunda cihâd, namaz, zekât, oruç, hac ve diğer meşru amellerin tamamı hayırlı amellerdir ve onlar imanın şubelerindendir. Ehl-i sünnete göre, iman bunlarla artar, bunların eksilmesiyle de azalır.”²⁰⁷

81- Fıkıhçı Şeyh Allâme Muhammed b. Sâlih el-'Useymîn (ö: 1421 h.) şöyle der: “Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre iman, kalp ile ikrar, dil ile söylemek ve organlarla amel etmektir. Bu tanım üç unsuru ihtiva etmektedir: Kalp ile ikrar, dil ile söylemek ve organlarla amel etmek. Böyle olduğu zaman da iman elbette ki artacak ve eksilecektir.”²⁰⁸

82- Fıkıhçı Şeyh Allâme Abdullah b. Abdurrahman el-Cibrin *rahimehullah* (ö: 1430 h.) şöyle der: “Ehl-i sünnetin esaslarından biri de iman konusudur. İman ve din, söz, amel ve itikattır. Bunların hepsi din ve imana dâhildir. İman dille söylemek, kalple inanmak ve azalarla amel etmektir. İtaatle artar, isyanla azalır. Ameller imanın kapsamına girer. Yani ibadet olan ameller imana dâhildir... Şeriat dilinde iman şudur: Dille söylemek -kelime-i şehadeti söy-

²⁰⁵ *Şerhu Kitab-ı Keşfu's-Şubuhât*, s. 126, Derleyen ve düzenleyen: Muhammed Abdurrahman el-Kasım.

²⁰⁶ eş-Şenkîfî, *Advau'l-Beyân*, 7/201.

²⁰⁷ *Mecmuu Fetâva ve Makalatun Mutenevvia*, 5/35.

²⁰⁸ *Mecmuu Fetâva ve Resâil*, 1/49.

lemek, zikir yapmak vb. gibi-, kalple inanmak -Allah'ın birliğine inanmak, isim ve sıfatlarını tasdik etmek, ölümden sonra dirilişe ve amellerin karşılığı- nın görüleceğine inanmak vb. gibi- ve azalarla amel etmektir -rûku, secde, Kabe'yi tavaf, namaz, cihad vb. gibi-. ”²⁰⁹

** Bütün bunlar, seleften ve haleften muteber ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarının sözlerinden denizde bir damla mesabesindeki sözleridir. Onların hepsi de aynı şeyi söylemektedirler ki o da şudur:

İman; itikad, söz ve ameldir. İtaatlerle ve ibadetlerle artar, günahlarla ve gafletle eksilir. Onlar, bu konuda başka bir şey söylememişlerdir. Aksine öteden beri bu konuda icma etmişlerdir. Onlara bunun aksine bir şeyi nispet edenler ya yanılmışlardır ya da onlar hakkında yalan uydurmuşlardır. Yahut da onların görüşlerini bilmiyorlardır, bu nedenle de kesinlikle onların söylemedikleri bir şeyi onlara nispet ediyorlar demektir.

Rasûlullah ﷺ bu gerçek akîde üzere vefat etmiştir. Sahabîler, tâbiîn ve onlara en güzel şekilde uyan muhaddisler, fıkıhçılar ve din âlimleri de bu yön-tem üzere yürümüşlerdir. Bu konuda haktan sapan ve doğrudan uzaklaşanlar hariç seleften ve haleften hiç kimse onlara muhalefet etmemiştir.

İmanın müsemması/kapsamı ve hakikati konusunda seleften gelen rivayetler gerçekten pek çoktur. Onların hepsini burada sıralamak mümkün değildir. Bu görüşü yukarıda zikrettiklerimizin dışındaki pek çok ehl-i sünnet ve'l-cemaat âlimi de dile getirmiştir.

Bu konuda onların söylediklerini daha geniş bir şekilde öğrenmek isteyenler, o âlimlerin eserlerine, özellikle akîdeyi Rasûlullah ﷺ'den ve ashabından senedleriyle rivâyet eden akide kitaplarına müracaat edebilirler. Bu tür eserler de gerçekten çoktur. Biz bu kitapların bir kısmının listesine bu kitabın sonunda yer verdik.

²⁰⁹ et-Ta'llikatu'z-Zekiyye ale'l-Akideti'l-Vasıtiyye, 2/174-177.

İMANDA İSTİSNA

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat akâdesinin en belirgin özelliklerinden ve onu heva ehli bid'atçilerden ve sapık fırkalardan ayıran hususlardan biri şudur:

* Onlar çeşitli durumlarda imanda istisna yapmayı caiz görmüşlerdir. Bu yapılabilir de, terk edilebilir de... Zira imanda istisna yapmak farz değil, müstehabdır. Fakat onlara göre, imanda istisna yapmak istisna yapmamaktan daha evladır. Çünkü herhangi bir kayıt düşmeksizin mutlak bir ifadeyle mü'min olduğunu söylemek, kişinin eksiksiz bir imana sahip olduğu zannını verir ki bu da kişinin kendini temize çıkarması ve tezkiye etmesi anlamına gelir.

* Onlar imanda istisna yapmayı, kişinin kendi imanından şüphe etmesi şeklinde anlamazlar. Çünkü imanından şüphe eden kimse mü'min olamaz.

* Onlar imanın sorgulanmasını da hoş görmezler ve bunu bid'at sayarlar.

Seleften ve haleften ehl-i sünnet ve'l-cemaat âlimlerinin cumhuru bu görüştedir.

İmanda istisna; bir Müslümana, “Sen mü'min misin?” diye sorulduğu zaman kesinlik zannını vermeyen ve eksiksiz bir iman iddiasında da bulunmayan bir cevapla muhatabına, “**Ben inşaallah mü'minim.**” (veya “**Ben Allah'a iman ettim.**” veya “**Umarım...**”) demesi veya benzeri bir ifade kullanmasıdır.

* Çünkü inanan ve imanın itikat, söz ve amel olduğunu söyleyen Müslüman bir kulun, “Ben mü'minim.” diyerek eksiksiz bir imana sahip olduğu iddiasında bulunduğu zannını verecek şekilde nefsini tezkiye etmemesi/kendini temize çıkarmaması için istisna yapması gerekir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Kendinizi temize çıkarmayın. O, kimin takva sahibi olduğunu çok iyi bilir.**” (Necm, 32)

Bir Müslüman, “Ben mü'minim.” dediği zaman kendisinin bütün emirleri yerine getiren ve bütün yasaklardan tam anlamıyla kaçınan salih ve muttakilerden olduğuna tanıklık etmiş olur.

Çünkü samimi bir Müslüman; imanî bağlılığı hangi dereceye ulaşırsa ulaşsın, ne kadar itaat ve ibadet ederse etsin, hatta bütün farzları yerine getirip bütün haramları terk etse dahi yine de eksiksiz bir iman sahibi olduğunu, kesinlik ifade eden bir üslupla söyleyemez. Aynı şekilde kendisinden istenen her şeyi yerine getirdiğini de iddia edemez. Hiçbir şey olmasa bile yaptığı amellerin kabul edilip edilmediğini kesin olarak bilemez. Belki de onun bilmediği ve amellerinin boşa gitmesine sebep olan bazı şeyler vardır.

İstisna yapmamak ise kulun, Allah tarafından kendisine emredilen her şeyi yaptığı veya buna müstehabları da ilave ettiği anlamına gelir. Bunu kesin olarak ifade ederse nefsinin tezkîye etmiş olur ve -eğer bu hal üzere ölürse- cennetlik olduğunu söylemiş olur ki bu da bilgisizce söylenmiş bir sözden başka bir şey değildir. Zira mutlak iman; itikatları, sözleri ve görünen ve görünmeyen amelleri kapsar. Zaten ehl-i sünnet ve'l-cemaat de istisnayı, mutlak imanda, yani imanın hakikati üzerinde yapar.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre, İslâm'ın en alt sınırı ve imanla küfrü birbirinden ayıran sınır olan imanın aslında ise istisna yapılmaz. Yani imanın kemâli değil aslı, tamamı değil girişi anlamında olan imanda istisna yapılmaz. Nitekim bir Müslüman, başladığı bir ibadet için, istisna yapmadan mutlak olarak mesela, "Ben hacıyım, ben oruçluyum..." gibi ifadeler kullanabilir. Yine istisna yapmadan "Ben, Allah'a ve Rasûlüne iman ettim." de diyebilir.

Allah Teâlâ, yüce kitabında, istisna yapmadan kendilerinin iman sahibi olduğunu söyleyen bazı mü'minleri anlatırken şöyle buyurmuştur: "(O muttakiler:) **'Ey Rabbimiz, biz iman ettik, günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem azabından koru!'** derler." (Al-i İmran, 16)

"Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, 'Rabbimize iman edin!' diye imana çağıran bir davetçiyi (Peygamber'i, Kur'an'ı) işittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz!" (Al-i İmran, 193)

"Rasûl'e indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşaldığını görürsün. Derler ki: 'Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz.'" (Maide, 83)

“Zira kullarımdan bir zümre, ‘Rabbimiz! Biz iman ettik; öyle ise bizi affet; bize acı! Sen, merhametlilerin en hayırlısısın.’ demişlerdi.”

(Mü'minun, 109)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Yüce Allah'tan çok korktukları için, Allah'ın kaderini tasdik etmek ve kendi zayıf nefislerini tezkiye etmemek maksadıyla imanda istisnayı caiz görürler. Onlar, iman etmeleri farz olan konularda şüpheye düştükleri için değil, fakat imanın hakkını verememe korkusuyla ve onun gereklerini yerine getirme ve kemâline ulaşma ümidiyle istisnayı caiz görürler.

Bu sebeptendir ki onlar, imanda şüpheye sebep olacak bir istisnaya cevaz vermezler. Çünkü imanda şüpheye kapılmak küfürdür. Onlar yaptıkları istisna ile bir yönden imanlarında şüphelerinin olmadığını, bir yönden de imanlarında mükemmellik iddiasında bulunmadıklarını kastederler. Bunu da nefislerini tezkiye etmemek, kendilerini övmek amacıyla yaparlar.

Şu da var ki faydalı iman, Allah katında makbul olan imandır. Zira sâlih amel işleyen, hatta bütün farzları yerine getiren bir kimse, amelinin Allah katında kabul edilip edilmeyeceğini bilemez. İşte bu noktada istisna, akıbetinin nasıl olacağını bilmemek ve durumunun değişmesinden korkmak anlamı taşır. Acaba ameli makbul olanlardan mıdır, yoksa mahrum bırakılanlardan mıdır?

Bu sebeple ehl-i sünnet ve'l-cemaat mensubu mü'minlerin, bu konuda amellerinin kabul edilmeyeceği korkusuyla endişeli ve korku içinde olduklarını görürsün. Onlar, Allah'ın rahmetini umarak ve gazabından korkarak korku ve ümit arasında gidip gelirler.

Allah Teâlâ, takva sahibi sadık mü'minlerin vasıfları hakkında şöyle buyurmaktadır: **“Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar...”** (Mü'minun, 60)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Mutlak imana sahip olduklarını kesin bir dille ifade etmeyi uygun görmezler. Çünkü mutlak iman, bütün itaatleri yerine getirmeyi ve bütün yasaklardan da uzak durmayı kapsar. Kim olursa olsun hiçbir Müslüman, bunların tamamını eksiksiz ve mükemmel bir şekilde yerine getirdiğini iddia edemez. Eğer iddia ederse kendisinin muttakilerden (takva ehlinde), Allah'ın veli ve

sâlih kullarından olduğunu ve doğrudan cennete girmeyi garantilediğini iddia etmiş olur ki bu, Allah’a karşı bir haddi aşma ve O’nun adına hüküm vermedir. *Allah korusun* aklı başında hiçbir Müslüman böyle bir iddiada bulunamaz.

Ehl-i sünnet, nefislerini tezkiye etmekten uzak durur. Hâlbuki her türlü subeleriyle eksiksiz ve mükemmel bir imana sahip olduğuna şahitlik etmekten daha büyük bir nefis tezkiyesi olamaz.

Allah Teâlâ takva sahibi, samimi ve gerçek mü’minleri Kur’ân’da şöyle nitelendirmiştir: **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda (bu onların) imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”** (Enfal, 2-4)

Ehl-i sünnet ve’l-cemaat;

* Dindeki derin anlayışlarından ve Rablerine karşı hikmetli ve edepli davrandıklarından dolayı bütün işleri -hatta onlar içinde gerçekleşmesi kesin olanları dahi- Allah’ın iradesine ve dilemesine bağlarlar.

* Onlar, amellerini tam olarak ve istenen şekilde yapamadıklarından korktukları, ayrıca nefsin tezkiyesi vehmine sebep olacağı ve onun kemâline şahitlik anlamına gelebileceği için ihtiyaten istisna yapmayı tercih ederler, fakat bunu farz olarak görmezler.

* Onlar, istisnayı terk etmeyi haram değil, mekruh görürler. İmanın aslınadâhil olma anlamını kastederken ise istisnayı terk etmeyi caiz görürler; fakat imanın kemâl anlamı kastediliyorsa o takdirde istisnayı terk etmeyi caiz görmezler.

* İstisnanın haramlığına veya farziyetine dair Kur’an ve Sünnet’ten herhangi bir delil gelmediği için onlar istisna yapmayı da, yapmamayı da caiz görürler. *Allah en iyi bilendir.*

Ehl-i sünnet ve’l-cemaat;

Bir Müslümanın, bir başkasına, “Sen mü’min misin?” diye sormasını ve böyle bir soruya cevap verilmesini hoş karşılamazlar ve bunu bid’atçı Mürcie’nin uydurduğu bir bid’at olarak görürler. Çünkü bid’atçı Mürcie,

Selef-i salihînin akîdesinin aksine imanın sadece bir tasdikten veya sözden ibaret olduğu ve amelin imandan olmadığı görüşündedirler. İşte bu görüşlerini ispatlamak için bu soruyu ortaya atmışlardır.

Onlar, istemeyerek de olsa bu soruya cevap verme mecburiyetinde kaldıkları zaman -herhangi bir kayıt koymaksızın- eksiksiz bir iman iddiası anlamına gelebilecek bir cevap vermeyi mekruh görürler. Kayıt koymaktaki maksatları da imanın, bid'atçiler ve heva ehlinin kastettikleri gibi "İman, sadece sözden ibarettir." demek olmadığını ifade etmektir. Aksine onlar, bir yönden imanlarında şüphe olduğunu reddederken bir yönden de imanlarında mükemmellik iddiasında bulunmadıklarını kastederler.

* Kitap ve Sünnet'te, sahabîlerden, büyük tâbiîlerden, onlara en güzel şekilde uyanlardan ve selef-i sâlihînden gelen rivâyetlerde, müctehid imamların ve âlimlerin sözlerinde istisnanın caiz olduğuna dair pek çok delil vardır.

* Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi."** (Fetih, 27)

"Allah'ın dilemesine bağlamadıkça (inşallah demedikçe) hiçbir şey için 'Bunu yarın yapacağım.' deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve 'Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir.' de." (Kehf, 23-24)

"(Sefere katılmayanlardan) diğer bir grup da Allah'ın emrine bırakılmışlardır. O, bunlara ya azap eder veya tevbelerinizi kabul eder. Allah çok bilendir, hikmet sahibidir." (Tevbe, 106)

* Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Her peygamberin kabul olunmuş bir dua (hakkı) vardır ve her peygamber, bu duasını (dünyada yapmak suretiyle) acele etmiştir. Ben ise duamı ümmetime şefa'at etmek üzere kıyamet gününe sakladım. Ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi şirk koşturanlar, inşallah o duaya nail olacaklardır."*²¹⁰

Peygamber ﷺ, kabristana girdiği zaman şöyle derdi: *"Selam size ey mü'minler diyarının ahalisi! Size va'dolunan (ölüm) size geldi. Ancak (kı-*

²¹⁰ Müslim, K. İman, Peygamber ﷺ'in şefa'at duasını ümmeti için saklaması babı.

yamet için) bekletilmektesiniz. İnşaallah biz de size katılacağız. Allah'ım! Bakîu'l-Ğarkad ehlini bağışla.”²¹¹

Aişe *radiyallahu anha*'dan rivayet edildiğine göre bir adam, Peygamber ﷺ'in yanına gelip ondan fetva istemiştir. Bu esnada Aişe *radiyallahu anha* da hicabın arkasında, konuşulanları işitmektedir. Aişe *radiyallahu anha* şöyle devam ediyor: Adam, “Ey Allah'ın Rasûlü! Ben cünüpken (sabah) namazı vakti giriyor. Bu halde oruç tutabilir miyim?” diye sordu. Peygamber ﷺ şöyle cevap verdi: “Bazen ben de cünüpken namaz vakti giriyor ve ben orucumu tutuyorum.” Adam, “Ama sen bizim gibi değilsin ey Allah'ın Rasûlü! Allah senin gelmiş geçmiş günahlarını bağışlamıştır!” deyince Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurdu: “Allah'a yemin olsun ki ben, sizin Allah'tan en çok korkanınız ve en çok muttaki olanınız olmayı umuyorum.”²¹²

* Müminlerin emîri Ömer b. el-Hattab ؓ şöyle der: “‘Ben müminim.’ diyen kâfirdir; ‘Ben âlimim’ diyen cahildir; cennette olduğunu söyleyen de cehennemdedir.”²¹³

* Fakih sahabî Abdullah b. Mes'ûd ؓ şöyle der: “Kim kendisinin mü'min olduğuna şahitlik ederse cennetlik olduğuna da şahitlik etsin.”²¹⁴

Abdullah b. Mes'ûd ؓ'in yanında bir adam, “Ben mü'minim!” dedi. Abdullah b. Mes'ûd ona, “Sen cennet ehlinden misin?” diye sordu. Adam, “Umarım” dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ûd şöyle dedi: “O halde ikincisini Allah'a havale ettiğin gibi birincisini de havale etsen ya?”²¹⁵

• Tabiîn imamlarından Sa'îd b. Cubeyr *rahimehullah* şöyle der: “İbn Ömer'e sordum: ‘Ölüyü yıkadıktan sonra kendim de gusledeyim mi?’ Dedi ki: ‘O mü'min midir?’ Dedim ki: ‘Umarım mü'mindir.’ Bana şöyle cevap verdi: ‘O halde sen bir mü'mine dokunuyorsun, bundan dolayı gusletmene gerek yok!’”²¹⁶

²¹¹ Müslim, K. Cenaiz, Kabristana girildiğinde ne okunur ve nasıl dua edilir babı.

²¹² Müslim, K. Siyam, B. Cünüp iken üzerine fecir doğan kimsenin orucunun sahih olduğu.

²¹³ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1048 (1777).

²¹⁴ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1048 (1779); İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-İman*, s. 49 (138); Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/322 (656).

²¹⁵ Ebu Ubeyd el-Kasım, *Kitâbu'l-İman*, s. 20 (9).

²¹⁶ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/354 (654).

• Ehl-i Sünnet imamı Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* şöyle der: “İmanda istisna konusunda İbn Mes’ûd’un görüşüne katılıyorum. Çünkü iman, söz ve ameldir. Amel de fildir/yapmaktır. Biz sözü söyledik (iman ettiğimizi dilimizle ifade ettik) fakat amelde ihmalimizin olacağından korkuyoruz. Bu sebeple ‘Ben, inşaallah mü’minim.’ diyerek istisna yapmak benim hoşuma gidiyor.”²¹⁷

• İmam Velid b. Müslim *rahimehullah* şöyle der: Ben Ebu Amr el-Evzâî’yi, Malik b. Enes’i, Sa’îd b. Abdulaziz’i dinledim. Onlar ‘Ben mü’minim.’ denilmesine itiraz etmiyorlar, fakat ‘Ben inşaallah mü’minim.’ diyerek imanda istisna yapmaya da izin veriyorlardı.²¹⁸

• İmam Yahya b. Sa’îd el-Kattan *rahimehullah* der ki: “Arkadaşlarımızdan istisnayı caiz görmeyen hiç kimseyle karşılaşmadım ve bize böyle bir bilgi de ulaşmadı.”²¹⁹

• İmam hafız Cerir b. Abdulhamid *rahimehullah*’dan rivâyet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Ben Mansur b. el-Mu’temir, Muğira b. Mukassim, A’mes, Leys b. Ebî Suleym, Ammara b. Ka’ka, İbn Şubrume, el-Ala b. el-Museyyib, İsmail b. Ebî Halid, Ata b. es-Sâib, Hamza b. Habib ez-Zeyyat, Yezîd İbni Ebî Ziyâd, Sufyân es-Sevrî, İbn Mübarek ve kendilerine ulaştığım diğer kimsele-ri dinledim; onlar, imanda istisna yapıyorlar ve istisna yapmayan kimseleri kınıyorlardı.

• el-Hâfız Beyhakî *rahimehullah* şöyle der: “Bunu, -yani imanda istisna yapmayı- sahabeden bir topluluktan, tâbiîlerden ve selef-i sâlihînden rivâyet ettik. Allah hepsinden razı olsun.”²²⁰

• İmam Hafız fakih Alkame b. Kays *rahimehullah*, kendisine, “Sen mümin misin?” diye soran birine şöyle cevap vermiştir: “Öyle ümit ediyorum, inşaallah!”²²¹

* Ahmed b. Hanbel’e iman hakkında soru soruldu. O da şöyle cevap verdi: “İman; söz, amel ve niyettir.” Ona denildi ki: “Bir adam, ‘Sen mü’min misin?’ dediği zaman ne dersin?” Dedi ki: “Böyle soru sormak bid’attir.” Ona denildi

²¹⁷ Hallal, *es-Sunne*, 3/600 (1056).

²¹⁸ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/348 (744).

²¹⁹ Hallal, *es-Sunne*, 3/595 (1053).

²²⁰ Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, 1/212.

²²¹ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/241 (720).

ki: “Bu soruya verilecek cevap nedir?” Dedi ki: “‘İnşaallah mü’minim.’ denir ve burada istisna yapılır.”²²²

- İmam İbrahim en-Nehaî *rahimehullah* şöyle der: “Bir adamın, bir adama, ‘Sen mü’min misin?’ diye sorması bid’attır.”²²³

- İmam Sufyân b. Uyeyne *rahimehullah* şöyle der: “Bir kimseye ‘Sen mü’min misin?’ diye sorulduğu zaman isterse cevap vermez veya şöyle der: ‘Senin bana böyle bir soru sorman bid’attır. Ben imanımdan şüphe etmiyorum.’ İman artar veya eksilir diyen bir kimseyi veya ‘Ben mü’minim inşaallah’ diyen bir kimseyi azarlamaz. Böyle söylemek mekruh değildir ve böyle söyleyen kimse şüpheye girmiş sayılmaz.”²²⁴

- el-Hâfız İmam Ebu Bekr el-Âcurrî *rahimehullah* şöyle der: “Sözünü ettiğimiz hak ehli âlimlerin bir özelliği de imanda istisna yapmalarıdır. Bu, şüphe üzerine yapılan bir istisna değildir. -İmanda şüpheden Allah’a sığınınız- Fakat imanda kemâle erdikleri anlamına gelebilecek şekilde nefislerini tezkiye etmekten korktukları ve imanın hakikatine lâayk kimselerden olup olmadıklarını bilmedikleri için yaptıkları bir istisnadır.

Çünkü hak ehli âlimlere, “Sen mü’min misin?” diye sorulduğu zaman onlar, “Ben Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, cennete ve cehenneme iman ettim.” gibi cevaplar verirler. Bunu söyleyen ve kalbiyle tasdik eden kimse de mü’mindir. Ancak onlar, imanda istisna ile sadece Allah Teâlâ’nın mü’minleri nitelerken imanın hakikati olarak zikrettiği şeylerin gereğini tam olarak yerine getirenlerden olup olmadıklarını bilmediklerini ifade ederler.

Bu, sahabîlerin ve güzel bir şekilde onlara uyanların yoludur. Onlara göre istisna, ameller hakkında yapılır, dil ile ikrar ve kalp ile tasdikte yapılmaz. Yani istisna, sadece imanın hakikatini elde etmeyi sağlayan amellerde yapılır. Yoksa onlara göre insanlar zahir itibarıyla zaten mü’mindirler. Bununla birbirlerine mirasçı olurlar, bununla evlenirler ve İslâm dininin hükümleri buna göre uygulanır. Fakat onların imanda yaptıkları istisna, bizim açıkladığımız ve bizden önceki âlimlerin açıkladığı nedenlerden dolayıdır.

²²² el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâdi Ehli’s-Sunne*, 5/1057 (1797).

²²³ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/880 (1212).

²²⁴ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/880 (1212).

Bu konuda bizim söylediğimize delâlet eden pek çok hadis ve sahabî sözü rivâyet edilmiştir.”²²⁵

• Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Mutlak iman, Allah’ın, kuluna emrettiği şeylerin tamamını yapmayı ve haramların tamamını terk etmeyi içerir. Bir kimse bu anlamda ‘Ben mü’minim.’ dediği zaman, kendisinin bütün emredilenleri yerine getiren ve yasaklananları terk eden, takva sahibi salih kullardan olduğuna şahitlik etmiş olur. Buna göre o, Allah’ın veli kullarından biridir. Bu ise insanın kendi nefsini tezkiye etmesi ve bilmediği bir şeyle kendi lehine şahitlik etmesi demektir. Eğer bu şahitlik geçerli olsaydı, kişinin, bu hal üzere ölürse cennetlik olacağına da şahitlik etmesi gerekirdi. Ancak kendi kendinin cennetlik olacağına hiç kimse şahitlik edemez. Kendi nefsinin imanına şahitlik etmesi de bu hal üzere ölürse cennetlik olacağına şahitlik etmesi gibidir. İşte -her ne kadar başka bir yönden istisnayı terk etmeyi caiz görseler de- istisna yapan selefin genelinin çıkış noktası budur.”²²⁶

O yine şöyle der: “Sahabîlerden, tâbiîn imamlarından ve selefin cumhurundan şu görüş rivâyet edilmiştir -ki hadisçiler de bu görüştedirler ve bu, ehl-i sünnete nispet edilen bir görüştür-: İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. İtaatle artar, isyanla eksilir. İmanda istisna yapmak da caizdir.”²²⁷

Yine şöyle der: “İbn Mes’ûd ve talebeleri, Sevrî, İbn Uyeyne ve Kûfe ulemasının ekserisi, -Basra ulemasından yaptığı rivâyetlerde- Yahya b. Sa’îd el-Kattan, Sünnet imamlarından Ahmed b. Hanbel ve diğerleri gibi hadis ehlinin selefi, imanda istisna yaparlardı. Bu, onlardan tevatürle gelen bir rivâyettir.”²²⁸

²²⁵ Âcurri, *Kitâbu’ş-Şeria*, 2/656, Bab: Zikru’l-İstisnai Mine’l-İman, Tahkik: Abdulhamid ed-Demici, Daru’l-Vatan.

²²⁶ *Mecmûu’l-Fetâvâ*, 7/446.

²²⁷ *Mecmûu’l-Fetâvâ*, 7/505.

²²⁸ *Mecmûu’l-Fetâvâ*, 7/438.

İSLÂM'DA İSTİSNA

İslam'da istisna, kendisine “Sen Müslüman mısın?” diye sorulan bir kulun kendisi hakkında “İnşaallah Müslümanım.” demesidir.

Seleften olsun haleften olsun ehl-i sünnet ve'l-cemaatin cumhuruna ve selef-i salihînin önder imamlarından meşhur olan görüşe göre onlar, imanda istisna yapmayı caiz görürken İslâm'da istisnayı caiz görmezler. Çünkü onlara göre imanın dereceleri vardır. Bu derecelerin en alt sınırı ise İslâm'dır.

Ayrıca onlara göre İslâm ile iman arasında fark vardır. Çünkü İslâm ve iman; mü'min ve Müslüman farklı farklı şeylerdir.

Ehl-i sünnete göre iman, derece derece, mertebe mertebedir. İnsanlar da iman konusunda tabaka tabakadırlar. Kimisi ihsan mertebesine ulaşmış olup muhsindir. Kimisi mü'mindir, kimisi de Müslümandır. Din, iman ve ihsan bakımından en mükemmel olanı, muhsindir. Sonra sırayla diğerleri gelir. İslâm (Müslüman vasfı) ise en alt derecedir. Zira o, dinin temelidir, mücmel imandır, imanın aslı ve asgari derecesidir. İman ile küfür arasındaki sınır noktasıdır. Onun ötesi küfürden başka bir şey değildir, dinden imandan çıkmaktır. Bir kimse müslüman değilse kâfırdır, ikinci bir şık yoktur. Fakat mü'min olmayan bir kimse Müslüman olabilir. Çünkü İslâm'a girme niyetiyle şahadet kelimelerini söyleyen Müslüman olur ve kâfirlerden ayrılır. Böylece ona zahirin diğer Müslümanlara uygulanan İslâm hükümleri uygulanır.

Şer'î naslar ve ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarının sözleri, kendisine “Sen Müslüman mısın?” diye sorulan kişinin istisna yapmadan “Ben Müslümanım.” demesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(İnsanları) Allah'a çağırın, sâlih amel işleyen ve 'Ben Müslümanlardanım.' diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?” (Fussilet, 33)

“Bedeviler ‘İman ettik.’ dediler. De ki: Siz iman etmediniz, lâkin ‘İslâm olduk.’ deyin. Zira iman henüz kalplerinize girmiş değildir. Eğer Allah'a ve Rasûlüne itaat ederseniz, sizin emeklerinizden hiçbir şeyin

mükâfatını eksiltmez. Yaptığınızı zayi etmez. Gerçekten Allah, Gafur ve Rahîm'dir (mağfireti, merhamet ve ihsanı boldur).” (Hucurat, 14)

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* bu âyet hakkında şöyle der: “Bu âyet, Ahmed b. Hanbel ve diğer âlimlerin İslâm'da değil de imanda istisna yapılmasının caiz olduğuna ve büyük günah işleyenlerin iman mertebesinden çıkıp İslâm mertebesine girdiklerine dair ileri sürdükleri delillerden biridir. el-Meymunî der ki: Ahmed b. Hanbel'e 'Ben inşaallah mü'minim.' sözü hakkındaki görüşünü sordum. Bana şöyle cevap verdi: 'Mü'minim inşaallah derim, Müslümanım derim, fakat Müslümanım inşaallah demem.'” el-Meymunî der ki: Ahmed'e, 'İman ile İslâm arasında ayırım mı yapıyorsun?' diye sordum. Ahmed, 'Evet' dedi. Ona, 'Hangi delile dayanarak bunu yapıyorsun?' dedim. Bana şu âyeti okudu: **“Bedeviler ‘İman ettik.’ dediler. De ki: Siz iman etmediniz, lâkin ‘İslâm olduk.’ deyin.”** (Hucurat, 14)²²⁹

İmam hafız Hişam b. Hassan el-Ezdî *rahimehullah* şöyle der: “Hasan el-Basri ve Muhammed b. Sirin, 'Müslümanım' derlerdi, fakat 'Mü'minim' demeye çekinirlerdi.”²³⁰

İmam Ebu Bekir el-Mervezî *rahimehullah* şöyle der: “Ebu Abdullah'a (İmam Ahmed'e), 'Biz Mü'miniz diyoruz, ne dersin?' denildi. O dedi ki: 'Biz Müslümanız' deriz.”²³¹

İmam hafız Ahmed b. Muhammed b. Hani el-Esrem *rahimehullah* şöyle der: “Ebu Abdullah'a (İmam Ahmed'e) sordum: 'Bir kimse istisna yapmadan ben Müslümanım dediği zaman ne olur?' Dedi ki: 'Ben Müslümanım' derken istisna yapmaz.”²³²

İmam Ahmed'in büyük talebelerinden imam, hafız, fakih Ebu'l-Hasen Abdulmelik b. Abdulhamid el-Meymunî *rahimehullah* şöyle der: Ebu Abdullah Ahmed b. Hanbel'e dedim ki: “Sen iman ile İslâm'ı birbirinden ayırıyor musun?” Dedi ki: “Evet, 'Müslümanım' diyorum ve istisna yapmıyorum.” Dedim ki: “Delilin nedir?” Dedi ki: “Hadislerin geneli bunun delilidir.” Sonra şu hadisi okudu: **“Zina eden kişi, zina ettiği sırada mü'min olduğu hâlde**

²²⁹ *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 7/353.

²³⁰ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/322 (658).

²³¹ Hallal, *es-Sunne*, 1/602 (1073).

²³² İbn Batta, *el-İbâne*, 2/876 (1201).

zina etmez. Hırsız, hırsızlık yaptığı sırada mü'min olduğu hâlde hırsızlık yapmaz." Sonra da şu âyeti okudu: **"Bedeviler 'İman ettik.' dediler. De ki: Siz iman etmediniz, lâkin 'İslâm olduk.' deyin."** (Hucurat, 14) Dedim ki: Allah'ın kitabında şu âyetler de vardır:

"Mü'minler ancak Allah'a ve Rasûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır. De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilersiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur." (Hucurat, 15-17)^{233(*)}

²³³ Hallal, *es-Sunne*, 1/604 (1077).

(*) **Önemli Not:** "İman mahlûk mudur, değil midir?" meselesi hakkında bir uyarı: Bu mesele bid'atçıların ve heva ehlinin çıkardığı "Halku'l-Kur'an/Kur'an'ın mahlûk olduğu" iddiasından türemiştir. Selef imamlarının pek çoğu bunu akla ve nakle aykırı olan en büyük bid'atlerden saymıştır. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğu, O'nun katından indirildiği ve mahlûk olmadığı görüşünde ittifak etmişlerdir. Allah Teâlâ, ezeli olarak, dilediği zaman konuşma sıfatına sahiptir. Onun kelâmının sonu yoktur. Ehl-i sünnet, bu şekilde, Kitap ve Sünnet'in bildirdiklerini kabul etmişlerdir. Kitap ve sünnete uyan, isabet etmiş, doğru yolu bulmuş ve kurtulmuştur. Buna göre şayet "iman" ile Allah'ın sıfatlarından ve kelâmından bir şey kastedilirse bu durumda iman mahlûk değildir. Şayet iman ile kulların fiillerinden ve sıfatlarından biri kastedilirse o takdirde bütün kullar mahlûk olduğu gibi onların fiilleri de, sıfatları da mahlûk olur. Nitekim bu konuda ehl-i sünnet icma etmiştir. (Daha geniş bilgi için bakınız: Şeyhulislam İbn Teymiyye, *Mecmuu'l-Fetava*, 6/313 ve devamı, 7/652, 8/422. İbn Teymiyye *rahimehullah*, âdeti olduğu üzere bu konuda da ayrıntılı ve faydalı bilgiler vermiştir. *Allah ondan razı olsun*).

İMAN VE İSLÂM

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamları, imanın ve İslâm'ın tanımı ve kapsamı konusunda iki görüşe ayrılmışlardır: Bunlar aynı manaya mı gelir, yoksa biri diğerinden farklı bir manayı mı ifade eder? Başka bir deyişle bu ikisi eş anlamlı mıdır, değil midir?

Kur'an âyetlerini ve Peygamber ﷺ'in hadislerini inceleyen bir kimse, imanın bazen İslâm'dan ayrı olarak tek başına zikredildiğini, bazen de onunla beraber zikredildiğini görür. Bu durumda eğer ikisi ayrı ayrı ve tek başlarına zikredilirse eş anlamlı olurlar. Ancak biri diğeriyle beraber, aynı bağlamda zikredilirse bu durumda ikisi de farklı bir anlamı ifade eder, yani eş anlamlı olmazlar.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarının cumhurunun kabul ettiği görüşe göre; İslâm'ın ifade ettiği anlam ile imanın ifade ettiği anlam birbirinden farklıdır. Aralarında umum-husus, mutlak-mukayyed farklılığı vardır. Bir yerde aynı manaya gelirken başka bir yerde farklı manaya gelirler. İman, mutlak olarak kullanıldığı zaman onunla İslâm da kastedilir. İslâm, mutlak olarak kullanıldığı zaman onunla iman da kastedilir.

Bazen İslâm, zahirî ameller için, iman da bâtinî ameller için kullanılır. Her ikisinin tek başlarına veya birlikte kullanılışlarına göre müsemmaları da değişir. Yani imanın ifade ettiği anlam ile İslâm'ın ifade ettiği anlam arasında fark olur, ikisi aynı şeyi göstermez.

İman, İslâm'dan daha mükemmel, daha üstün ve daha yüksek bir mertebedir.

Amel, imanın müsemmasına da, İslâm'ın müsemmasına da dâhildir.

* Lügavî hakikat itibarıyla da İslâm ile iman farklı şeylerdir.

İslâm'ın manası, bir ve tek olan Allah'a teslim olmak ve ibadet ederek sadece O'na boyun eğmektir. İmanın manası ise tasdik, ikrar, marifet ve bağlılıktır.

* Şer'î hakikat itibarıyla iman, İslâm'ı da içerir. Çünkü ikisinin de varlığı birbirine bağlıdır. Her biri diğerinin tamamlayıcısıdır. Biri diğerinden ayrılamaz. Manaları, bir arada zikredildikleri zaman farklılaşır, ayrıldıkları zaman birleşir.

Çünkü iman -genellik ifade etmesi açısından- İslâm'dan daha kapsamlıdır; imanı da, İslâm'ı da kapsar. Mü'min kelimesi de hem mü'mini hem de Müslümanı da kapsar. İman, mertebe olarak İslâm'dan daha yüksektir. İman mertebesine ulaşan kimse, İslâm mertebesini geçmiştir. İhsan ise her ikisinden daha kapsamlıdır. İhsan mertebesine ulaşan kimse, İslâm mertebesini de, iman mertebesini de geçmiştir. Ama İslâm ve iman mertebelerinde olan kimse, ihsan mertebesinde olmayabilir.

Yani İslam, imana dâhildir; ama iman İslâm'a dâhil değildir. O halde iman, İslâm'dan daha umumdur/geneldir, İslam ise -bu noktadan bakılacak olursa- imandan daha hususidir/özeldir.

İman ve İslâm kelimeleri bir arada zikredildikleri zaman delâlet ettikleri manaları farklı farklı olur. Bu durumda İslâm, zahirî (görünen) amellerle izah edilir, iman ise bâtinî (görünmeyen) amellerle izah edilir. Bu yönden de İslâm lafzı daha geneldir, iman lafzı ise daha özeldir.

Yani her ikisi aynı konu kapsamında zikredildikleri zaman her biri zikredilen bu anlamlarıyla tefsir edilirler. Farklı konu ve çerçevede kullanıldıkları zaman ise delâlet ettikleri manada birleşirler. Yani biri bir nasta zikredilirse (beraberinde diğeri zikredilmezse) zikredilen, zikredilmeyenin manasını da taşır ve böylelikle ikisinin manaları bir olur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bedeviler ‘İman ettik.’ dediler. De ki: Siz iman etmediniz, lâkin ‘İslâm olduk.’ deyin. Zira iman henüz kalplerinize girmiş değildir. Eğer Allah’a ve Rasûlüne itaat ederseniz, sizin emeklerinizden hiçbir şeyin mükâfatını eksiltmez. Yaptığınızı zayi etmez. Gerçekten Allah, Gafur ve Rahîm’dir (mağfireti, merhamet ve ihsanı boldur).”** (Hucurat, 14)^{234(*)}

²³⁴ İmam İbn Kesir *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Bu âyet-i kerimeden imanın İslâm'dan daha hususi olduğu sonucu çıkarılmıştır. Nitekim ehl-i sünnet ve'l-cemaat de bu görüştedir. Cibril hadisi de buna delalet eder. Zira bu hadiste Cebrail ﷺ, Peygamber ﷺ'e önce İslâm'dan, sonra imandan, sonra da ihsandan sormuş, Peygamber ﷺ de en genelden (İslâm'dan) özele (imana), sonra da en özele (ihsana) doğru bir sıra takip etmiştir.”

Bu âyet-i kerîme, iman ve İslâm kelimelerinin farklılığına ve birbirlerini gerektirdiğine delâlet eder. Yani bu ayetteki İslâm, şer'î manadaki İslâm'dır. Sahibi mükâfatlandırılır. Allah Teâlâ, sahibini övülmeye lâyık kılan farz/mutlak imanın, henüz bunlarda bulunmadığını haber vermektedir. Ayette hitap edilenler münafıklar değildir. Bilakis onlar imanın aslına sahiptirler, fakat hakikatine ulaşamamışlardır. Bu sebeptendir ki münafıkların aksine onlar itaat ettikleri zaman Allah Teâlâ onların amellerini kabul etmiştir. Dolayısıyla bu ayette onlarda imanın bulunmadığının söylenmesi; zina edende, hırsızlık yapanda ve içki içende imanın bulunmadığının söylenmesi gibidir.

Buna göre biz deriz ki: İslâm ve iman lafzen bir araya geldikleri zaman manada ayrılmaktadırlar. Yani İslâm ve iman, bir nassın içinde yan yana zikredildikleri zaman:

- İslâm ile; şahadet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak, haccetmek vb. sâlih ameller gibi zahîrî amellerle sadece Allah'a teslim olmak, O'na itaat etmek ve O'na boyun eğmek kastedilmektedir.

- İman ile; kalbin tasdiki, ikrarı ve marifeti, yani görünmeyen itikadî amel-ler kastedilmektedir. Bunlar ise Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayrıyla şerriyle kaza ve kadere inanmak, tevekkül etmek, korkmak, sevmek, ümid etmek vb. gibi gaybî ve itikadî şeylerdir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar, itaate devam eden erkekler ve itaate devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar...”** (Ahzab, 35)^{235(*)}

²³⁵ İmam el-Hâfız Ebu'l-Kasım el-Esfehanî *rahimehullah* şöyle der: “İman ve İslâm kelimeleri iki ayrı anlamı olan iki isimdir. İslâm, kalp ile tasdikle beraber şahadet kelimelerini söylemekten ibarettir. İman ise -bu ikisinin kalbî tatmin hâsıl olduğu takdirde aynı manaya geldiğini söyleyenlerin aksine- bütün itaatlerden ibarettir. Bu ikisi arasında fark olduğunun delili ise **“Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mü'min erkekler ve mü'min kadınlar...”** âyetidir. Burada ‘mü'min’ kelimesi ‘Müslüman’ kelimesine atfedilmiştir. Bir şey kendisine atfedilmez, başka bir şeye atfedilir. Dolayısıyla bundan imanın İslâm'dan fazla bir anlamının olduğu anlaşılır.” Bkz: el-Esfehânî, *el-Hucce fî Beyâni'l-Mahacce*, 1/441.

“Orada bulunan mü’minleri çıkardık. Zaten orada, bir hane dışındaydı, Müslüman bir aile bulamadık.” (Zariyat, 35-36)^{236(**)}

Mü’minlerin emîri Ömer b. el-Hattab ؓ’tan rivâyet edildiğine göre, o şöyle demiştir: Bir gün Allah Rasûlü ﷺ’in yanında otururken, bembeyaz elbise, simsiyah saçlı, üzerinde yolculuk izleri görünmeyen, ama içimizden hiç kimsenin de tanımadığı bir adam çıkageldi. Peygamber ﷺ’in yanına gelip oturdu, dizini onun dizlerine dayadı, avuçlarını da uyluklarının üzerine koydu ve dedi ki: “Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver.”

Rasûlullah ﷺ şöyle cevap verdi: *“İslâm, Allah’tan başka hak ilah olmadığına, Muhammed’in O’nun elçisi olduğuna şahitlik etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucunu tutman ve yola gücün yettiği takdirde Kâbe’yi ziyaret etmendir.”*

Adam, “Doğru söyledin.” dedi. Biz şaşırmiştık, zira hem soruyor, hem de tasdik ediyordu. Adam dedi ki: “Bana iman hakkında bilgi ver.” Rasûlullah ﷺ ona şöyle dedi: *“İman; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, âhiret gününe inanman, kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir.”*

²³⁶ İmam hafız İbnu’l-Kayyım *rahimehullah*, bu âyetin tefsirinde şunları söyler: “Allah Teâlâ bu âyette, sözün gerektirdiği bir sırdan dolayı İslâm ile imanı ayırdı. Şöyle ki burada ‘çıkardık’ kelimesi ‘kurtardık’ anlamındadır. Yani ‘azaptan kurtarmak için çıkardık’ demektir. Şüphesiz ki bu kurtuluş, açıkta ve gizlide elçilere uyan mü’minlere hastır. **‘Zaten orada, bir hane dışında Müslüman bir aile bulamadık.’** ayetine gelince, evde bulunanlar çıkarılanlara dâhil olduğu için onlara ‘İslâm’ ismi verilmiştir. Çünkü Lût’un hanımı da hane halkının bir ferdiydi ve görünüşte Müslümandı. Evde mevcut olanlardan biriydi, ancak kurtulan topluluğun içinde yer almıyordu. Nitekim Allah Teâlâ, Lût’un karısının hainliğini haber vermiştir ki onun hainliği, kalbinin kavmiyle beraber olması ve onlara Lût’un misafirleri aleyhine yol göstermesidir. Yoksa kocasını aldatma anlamında bir hainlik değildir. İşte bu kadın, kurtulan mü’minlerden olmadığı halde zâhiren Müslüman hane halkındandır. Kur’an’ın manalarını ve lafızlarını yerli yerine koyan bir kimse, onun akılları sarsan esrarını ve hikmetini anlar ve onun sonsuz güç ve hikmet sahibi yüce Allah’tan indiğini bilir.

Böylece meşhur bir sorunun cevabı da ortaya çıkmış olur, yani şu sorunun: ‘İslâm, imandan daha geneldir. O halde istisna kuralı aksini gerektirdiği halde daha genel olan, daha özel olandan nasıl istisna edilir?’ Yapılan açıklamalardan ortaya çıkmıştır ki istisna edilen Müslümanlar, ‘bulma’ fiilinin konusu olanlardan istisna edilmiştir. Yoksa onlar, mü’minlerden istisna edilmiş değildirler. Bilakis onlar azaptan kurtulmaları için evden çıkarılanlardır.” Bkz: İbnu’l-Kayyım, *er-Risaletu’t-Tebukiyye*, s. 219, Daru’l-Vatan.

Adam yine “Doğru söyledin.” dedi ve sordu: “Bana ihsanın ne olduğunu söyle.” Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “İhsan; Allah’a, sanki O’nu görüyor-muş gibi ibadet etmendir. Zira sen O’nu görmesen de O seni muhakkak görür.”

“Bana kıyâmetin ne zaman kopacağını haber ver.” diye sorunca ona şöyle dedi: “Sorulan kişi, bu konuda, sorandan daha bilgili değildir.”

“Öyleyse âlâmetlerinden haber ver.” deyince Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “Cariyenin kendi hanımefendisini doğurması ve yalınayak, çıplak ve fakir koyun çobanlarının bina yapma yarışına girmelerini görmendir.”

Sonra adam çekip gitti. Biraz bekledim. Sonra Rasûlullah ﷺ şöyle dedi: “Ey Ömer! Soru soran kişi kimdi biliyor musun?” Ben, “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.” dedim. Şöyle buyurdu: “O, Cebrail’dir; size dininizi öğretmek için gelmişti.”²³⁷

İslam ve iman, aynı nassın içinde birbirinden ayrı olarak kullanıldıkları zaman manaları birleşir; İslâm, imanın izah edildiği mana ile izah edilir. Böyle bir durumda her biri dinin tamamını kapsar; dinin temel esaslarını, fûrûunu, itikatlarını, zahirî ve batınî fiillerini içerir.

Yani İslâm veya iman kelimesi tek başına zikredildikleri zaman her biriyle dinin tamamı, yani İslâm, iman, teslimiyet, şiarlar (dinî semboller), şer’î hükümler, akîdeler, yöntemler, adap ve diğer şeylerin tamamı kastedilir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Allah indinde (hak) din İslâm’dır.**” (Al-i İmran, 19)

“**Sizin için din olarak İslâm’ı beğendim (seçtim).**” (Maide, 3)

“**Kim İslâm’dan başka bir din ararsa, bilsin ki (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, âhirette kaybedenlerden olacaktır.**” (Al-i İmran, 85)

“**Kim iman etmeyi reddederse bütün yaptığı işler boşa gider ve o, âhirette de ziyana uğrayanlardan olur.**” (Maide, 5)

“**Allah’a ve Rasûlüne iman edin. Sizi, üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı şeylerden harcayın. Sizden iman edip de (Allah rızası için) harca-yan kimselere büyük mükâfat vardır. Peygamber sizi, Rabbinize iman**

²³⁷ Müslim, K. İman, iman, islâm ve ihsan.

etmeye çağırdığı halde niçin Allah’a iman etmiyorsunuz? Halbuki O, sizden kesin söz de almıştı.” (Hadid, 7-8)

“Mü’minler onlardır ki Allah’a ve Elçisine iman ettiler, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihâd ettiler. İşte (iman sözlerinde) **doğru olanlar onlardır.**” (Hucurat, 15)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “İman yetmiş küsur -veya altmış küsur- şubedir. Bu şubelerin en üstünü ‘lâ ilâhe illallâh’ sözüdür. En aşağısı ise eziyet veren bir şeyi yoldan kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir.”²³⁸

“Müslüman, Müslümanların dilinden ve elinden emin olduğu kimse-
dir. Muhacir ise Allah’ın yasakladığı şeyleri terk eden kimsedir.”²³⁹

“Müslümanın en hayırlı malının, -kendi dinini fitnelerden korumak üzere- dağ başlarında ve yağış olan sahalarda güttüğü davarlardan ibaret olacağı günler yakındır.”²⁴⁰

“Abdulkays heyeti, Peygamber ﷺ’e bazı şeyleri sordular ve dediler ki: ‘Bize öyle bir şey emret ki biz de bunu kendimizden sonrakilere söyleyelim ve onunla cennete girelim.’ Peygamber ﷺ, onlara bir ve tek olan Allah’a iman etmelerini emretti ve şöyle dedi: ‘Sadece Allah’a iman etmenin ne demek olduğunu bilir misiniz?’ Dediler ki: ‘Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.’ O da şöyle buyurdu: ‘Allah’tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak ve ganimetin beşte birini vermektir.’”²⁴¹

Âmir b. Sa’d b. Ebi Vakkas’ın babası Sa’d b. Ebî Vakkas ؓ’tan rivâyet ettiğine göre, oşöyle demiştir: Rasûlullah ﷺ birtakım insanlara dünyalık veriyordu; Sa’d da orada oturuyordu. (Sa’d devamla diyor ki:) Derken Rasûlullah ﷺ içlerinden en ziyade beğendiğim birini bıraktı, ona bir şey vermedi. Bunun üzerine, “Yâ Rasûlallah! Falanı niçin bıraktın? Vallahi ben onu mü’min biri olarak biliyorum.” dedim. “Yoksa Müslüman (mı demeliydin).” buyurdu. Bir müddet sustum. Nihayet o adam hakkındaki bilgim bana galip geldi de da-

²³⁸ Müslim, K. İman, imanın şubeleri.

²³⁹ Buhârî, K. İman, Müslüman diğer Müslümanların elinden ve dilinden emin olduğu...

²⁴⁰ Buhârî, K. İman, Fitnelerden kaçınmak dindendir.

²⁴¹ Buhârî, K. İman, B. Ganimetten beşte birini (devlete) vermek îmândandır.

yanamadım, sözümü tekrar ederek “Falânı niçin mahrum bıraktın? Vallahi ben onu mü'min biri olarak biliyorum.” dedim. Yine “Yoksa Müslüman (mı demeliydin).” buyurdu. Ben yine sustum. Lâkin o zât hakkındaki bilgim bana galebe çaldı, sözümü yine tekrar ettim. Rasûlullah ﷺ yine o sözü tekrar ettikten sonra, “Ey Sa'd, ben bir adama, -başkasını daha ziyâde sevdiğim halde- Allah onu yüzükoyun ateşe atmasın diye ihsanda bulunduğum olur.” buyurdu.^{242(*)}

Amr b. Abese es-Sülemî ؓ'tan rivâyet edildiğine göre, o şöyle demiştir: Bir adam dedi ki: “Ey Allah'ın Rasûlü, İslâm nedir?” Şöyle buyurdu: “Kalbini Allah'a teslim etmendir ve Müslümanların senin elinden ve dilinden güvende olmasıdır.” Adam, “Hangi İslâm daha hayırlıdır?” deyince, “İman” dedi. Adam, “İman nedir?” diye sorunca da “Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve öldükten sonra dirilmeye inanmandır.” buyurdu. Adam, “Hangi iman daha faziletlidir?” diye sordu. “Hicret” buyurdu. Adam, “Hicret nedir?” diye sordu. Rasûlullah ﷺ, “Kötülüğü terk etmendir.” buyurdu. “Hangi hicret daha faziletlidir?” diye sordu. “Cihâd” buyurdu. Adam, “Cihâd nedir?” diye sordu. “Karşılaştığın zaman kâfirlerle savaşmandır.” buyurdu. Adam, “Hangi cihâd daha faziletlidir?” diye sordu. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve selem, “Atı öldürülen ve kanı dökülen kişinin cihadı...” buyurdu ve şöyle devam etti: “Sonra iki amel daha vardır ki bunlar kendilerinin dışındaki amellerin en faziletlisidirler: Makbul bir hac veya umre.”²⁴³

²⁴² Buhârî, K. İman, B. el-İslâmu ale'l-Hakikati.

(*) Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle der: “Peygamber ﷺ Sa'd'a iki cevap verdi: Biri şudur: Senin imanına şahitlik ettiğin o kimse, belki mümin değil Müslümandır.” İkinci cevap: “Eğer müminse ve şu mal verdiklerimden daha üstünse ben, imanı zayıf olanlara mal veriyorum ki maldan mahrum kalmaları onları dinden çıkmaya sevketmesin, yoksa Allah onu yüzüstü cehenneme atar.” Bu, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kimselere mal verme kabilindendir.” *Mecmuu'l-Fetava*, 7/474.

Allame İbn Ebî'l-İzz el-Hanefî rahimehullah da bu hadisin yorumunda şöyle der: “Peygamber ﷺ ona ‘İslâm’ ismini vermeyi uygun gördü, ‘iman’ ismini vermekten kaçındı. Dolayısıyla kim bu ikisinin (İslâm ve iman) aynı olduğunu söylerse bu hadise muhalefet etmiş olur.” *Şerhu'l-Akideti't-Tahaviyye*, s. 493, Tahkik: Şuayb el-Arnaut.

²⁴³ Ahmed, *Müsned*, 4/114; Abdurrezzak, *Musannef*, 11/127 (20107); Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, 1/59; Ahmed ve Taberani, *Kebir*'de rivayet etti. Ravileri mevsuktur. el-Elbânî, sahih olduğunu söyler. *es-Silsiletu's-Sahihah*, no: 551; İbn Teymiyye, *Kitâbu'l-İman*, s. 251.

Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “İnsanların en müslümanı ve en mümini Amr b. el-As’tır.”²⁴⁴

İmana göre İslâm’ın durumu, şahadet kelimelerinden birine göre diğerinin durumuna benzer: Emin peygamber Muhammed b. Abdullah ﷺ’in peygamberliğine şahitlik etmek, Allah’ın birliğine ve sadece O’na ibadet edileceğine şahitlik etmekten farklı bir şeydir.

Yine bu ikisi, fakir ve miskin lafızları gibidir. Nitekim fakir lafzı, mutlak olarak kullanıldığında içine miskin de girer. Miskin kelimesi tek başına kullanıldığında fakiri de içine alır. İkisi birlikte zikredildiği zaman ise biri, diğerinden ayrılır, her biri ayrı bir anlam taşır.

Birr (iyilik) ve takva, günah ve düşmanlık kelimeleri de böyledir. Tek tek ayrı şeylerdir, ancak mana ve hüküm itibarıyla birbiriyle irtibatlıdır.

Mutlak ve mukayyed olarak, tek başına ve bitişik kullanılışlarına göre farklı farklı manalara delalet eden bu isimler, tek başlarına kullanıldıkları zaman bazen biri diğerinden daha genel olur, bazen genellik ve özelliğe birbiriyle eşit olurlar. Hangisi yalnız başına kullanılırsa diğerini de içine alır.

İşte iman ve İslâm da böyledir. **Çünkü İslâm’ı olmayanın imanı da olmaz. İmanı olmayanın İslâm’ı da olmaz. Müslüman, İslâmını geçerli kılacak bir imandan yoksun değildir. Mü’min de imanını gerçekleştirecek bir İslâm’dan yoksun değildir. Ve amel, her ikisine de dâhildir.**

Kâmil bir imanın beraberinde kâmil bir İslâm’ın bulunması zorunludur. Fakat kâmil bir İslâm’la birlikte kâmil bir iman olacak diye bir şart yoktur. Ancak onun, imanın aslı (asgari iman) ile birlikte olması zorunludur. Bu ayrıntılı bilgiyle delillerin arasını birleştirmek mümkündür. Bu konuda söylenecek en uygun söz de budur. Şer’î naslar da bu açıklamayla bir bütünlük ve uyum arz eder.

Bu mesele hakkında selef âlimleri arasındaki ihtilafın basit bir lâfzî ihtilaftan ibaret olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü hepsi de amelin, imanın kapsamına girdiğinde, imanın itaatle artıp isyanla eksildiğinde ittifak etmişlerdir. Yine hepsi, büyük günah işleyenleri imandan çıkarıp küfre dâhil etmemişler, bilakis onlara da Müslüman demişlerdir. Büyük günah işleyenleri

²⁴⁴ Tirmizî, K. Menakıb: Amr b. el-Âs’ın menkıbeleri.

imandan çıkarıp İslâm'a dâhil ettiklerine göre onlar, "İmandan hiçbir şey kalmamıştır." dememişlerdir, aksine "Günah işleseler bile imanın aslı onlarda kalır." demişlerdir.

İmam, hafız, fakih Muhammed b. Müslim ez-Zührî *rahimehullah*, "**De ki: Siz iman etmediniz; fakat 'İslam olduk.' deyin.**" ayeti hakkında şöyle der: "Bizim görüşümüze göre İslâm; söz, iman ve ameldir."²⁴⁵

Ehl-i sünnetin imamı İmam Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* şöyle der: "İman, İslâm ile çevrelenmiştir. Bir kimse zina ettiği zaman imandan çıkar, İslâm'ın içinde kalır..." Yine şöyle der: "İslâm, imandan başka bir şeydir."²⁴⁶

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "İslâm'ın vacib/farz imanı da gerektirdiği kabul edilecek olursa bu konuda nihai olarak şu söylenebilir: Bu ikisi birbirinden ayrılmazdır. Buna göre de her Müslüman, mü'mindir ve her mü'min de Müslümandır. Bu, eğer cennete giren her Müslümanın vacib/farz imana sahip olduğu kastediliyorsa doğrudur. İbadetinin karşılığında sevaba nail olan her Müslümanın, imanın aslına sahip olması gerektiği kastediliyorsa bu konuda da ittifak vardır. Buna göre her Müslüman, aynı zamanda mü'mindir de. Her ne kadar onun imanı, Peygamber ﷺ'in, kendisi için istediğini mü'min kardeşi için istemeyen kişilerde, büyük günah işleyen kişilerde, bedevîlerde ve diğer bazı kişilerde olmadığını söylediği türden (kâmil) bir iman değilse de böyledir.

'İslâm ve tam/eksiksiz iman birbirinden ayrılmaz.' denildiği zaman bu, birinin diğerinin aynısı olduğu anlamına gelmez. Bu ikisi, beden ve ruh gibidir. Ruh, ancak bedenle birlikte bulunur. Diri bir beden de ancak ruhla beraber bulunur. Bu, birinin, diğerinin aynı olduğu anlamına gelmez. İşte iman da ruh gibidir. Çünkü ruh, bedenle kaimdir ve bedene bitişiktir. İslâm da beden gibidir. Beden ise ancak ruhla birlikte canlı olur. Bu, ikisinin birbirini gerektirdiği, ayrılmaz oldukları anlamına gelir. Yoksa birisi hangi anlama geliyorsa diğeri de aynı anlama gelir demek doğrudur.

Buna göre münafığın Müslümanlığı, bir ölünün bedeni gibidir, yani ruhsuz cesettir. Canlı olan her bedenin ise mutlaka ruhu vardır. Ruhlar da türlü türlü-

²⁴⁵ Hallal, *es-Sunne*, 3/607 (1080).

²⁴⁶ Hallal, *es-Sunne*, 3/607 (1080).

dür. Nitekim Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ‘*Ruhlar, toplanmış ordulardır. Birbirleriyle tanışanlar anlaşılır, tanışmayanlar ihtilaf ederler.*’²⁴⁷ Bedeniyle namaz kılan herkesin, -her ne kadar namazının sevabını alsa ve dünyada hakkında uygulanacak hükümler yönünden farz üzerinden düşmüş olsa da- kalbi Allah’ın zikriyle, huşuyla ve Kur’ân’ı anlamakla nurlanmaz. İslâm’ın dış görünüşü de namazın dış görünüşü gibidir. İman ise Allah’ı tanıyarak, O’na derin bir saygı içinde ve Kur’ân’ı düşünerek kılınan bir namazda, kalpte bulunan hal gibidir. Kalbi huşulu olan herkesin organları da huşu içindedir. Fakat bunun tersi söz konusu değildir. Bu sebeple ‘Münafık huşusundan sakının.’ denilmiştir. Bu ise vücudun huşu içinde olması; fakat kalpte huşu olmaması demektir. Kalp düzgün olursa bütün vücut düzgün olur. Bu, vücut ibadet ederken kalp de o ibadetin gereklerini yerine getirir anlamına gelmez.”²⁴⁸

İbn Teymiyye *rahimehullah* başka bir yerde de şunları söyler: “Bu sebeple insanlar iman ve İslâm konusunda üç görüşe ayrıldılar: Mürcie der ki: İslâm daha üstündür; çünkü iman da onun içindedir. Diğer bir grup dediler ki iman ve İslâm aynıdır. Mu’tezile, Haricîler ve hadisçilerden bir grup bu görüştedir. Muhammed b. Nasr, onların çoğunun bu görüşte olduğunu nakletmiştir ki bu doğru değildir. Üçüncü bir grup daha vardır ki onlar da imanın daha üstün ve faziletli olduğunu söylerler. Kitap ve sünnetin pek çok yerde delâlet ettiği görüş de budur. Sahabîlerden ve onlara en güzel şekilde tâbi olanlardan nakledilen görüş de budur.”²⁴⁹

İmam, hafız İbn Receb el-Hanbelî *rahimehullah* şöyle der: “Bir grup dedi ki: İman ile İslâm arasındaki fark şudur: İman, tasdik; yani kalbin tasdikidir. Bu da kalbin bilmesi ve amel etmesidir. İslâm ise boyun eğmek, teslim olmak ve itaat etmektir. Bu da kalbin ve organların ameli demektir. Âlimlerin çoğu bu görüştedir. Ebu’l-Fadl et-Temimi, İmam Ahmed’in öğrencilerinden bu görüşü nakletmektedir. Kelamcılardan birçok grubun görüşü de budur. Fakat kelamcılara göre ameller imana değil, İslâm’a dâhildir.

Bizim arkadaşlarımıza ve diğer ehl-i hadise göre ise ameller imana dâhildir. Bununla beraber -yukarıda da geçtiği gibi- İslâm’a girip girmediğinde ihtilaf

²⁴⁷ Müslim, K. Birr ve Sıla, B. Ruhların toplu cemaatler olduğu.

²⁴⁸ *Mecmu’u’l-Fetâvâ*, 7/367.

²⁴⁹ *Mecmu’u’l-Fetâvâ*, 7/414.

etmişlerdir. Bu sebeple âlimlerin pek çoğu şöyle demişlerdir: Birlikte ve ayrı bulunmalarına göre İslâm ve imanın delâlet ettikleri anlamlar değişir. Tek başlarına zikredildikleri zaman biri diğerine dâhil olur, yani aynı manaya gelirler. Bir arada zikredildikleri zaman ise iki ayrışey olurlar.

Cebraîl ؑ'ın İslâm ve iman hakkında soru sorduğu hadisle Abdulkays heyetinin soru sorduğu hadisin arası bu şekilde bulunur. Zira Cibril hadisinde Rasûlullah ﷺ, bu ikisini birbirinden ayırarak onlara farklı anlamlar vermiş, diğer hadiste ise iman tek başına söz konusu edildiği için ona Cibril hadisinde İslâm'la bir arada kullanılan imana verdiği anlamı vermiştir.

Ebu Bekir el-İsmailî *rahimehullah*, ehl-i sünnet ve'l-cemaatin pek çoğundan bu görüşü nakletmiştir. Ebu Bekir İbn Ebî Şeybe'den de bu görüş nakledilmiştir. Bu meselede en doğru ve naslara en uygun görüş budur. En iyi bilen Allah'tır.

İslâm ve imanın farklışeyler olduğu görüşü Hasan el-Basri, İbn Sirin, Şureyk, Abdurrahman el-Mehdi, Yahya b. Main ve Müemmeli b. İhab gibi kişilerden de rivâyet edilmiştir. Aynışey Malik'ten de rivâyet edilmiştir. Malik'ten önce bu görüş Katade, Davud b. Ebî Hind, Zühri, İbn Ebî Zî'b, Hammad b. Zeyd, Ahmed ve Ebu Hayseme'den de nakledilmiştir. Aynı şekilde Ebu Bekir b. es-Sem'anî, bunun ehl-i sünnetin tamamının görüşü olduğunu söylemiştir.

İbn Nasr ve İbn Abdilberr'in 'Çoğunluk her ikisini aynı görmektedir.' demeleri pek kabul edilebilir bir iddia değildir. Hatta bu konuda şöyle bile denmiştir: Seleften, bu ikisinin birbirinden ayrı şeyler olduğu görüşünden başka bir şey nakledilmemiştir. Allah en iyi bilendir."²⁵⁰

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "Öncekilerden bunlara muhalefet edip de İslâm'la imanın aynı şeyler olduğunu söyleyen hiç kimse bilmiyorum. Bu sebepledir ki ehl-i sünnet ve'l-cemaatin geneli onların söyledikleri görüş üzeredirler."²⁵¹

²⁵⁰ Bkz: İbn Receb el-Hanbeli, *Fethu'l-Bari*, (Kitâbu'l-İman), 1/129, Mektebetu'l-Ğuraba.

²⁵¹ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/359.

ZÂHİR VE BÂTİN AYRILMAZLIĞI

• **Ayrılmazlık**; zahirin batınla irtibatlı olduğu ve her birinin diğeri üzerinde etkin olduğu anlamındadır.

• **Zahir**: Ameldir. Yani lisanın söylemesi ve organların amel etmesidir.

• **Bâtın**: İmandır. Yani kalbin sözü ve amelidir.

• **Kaide**: “Amelsiz iman, imansız amel olmaz.”

Önceki ve sonraki selef imamlarının koyduğu bu kaide ışığında şu hususlar açığa çıkmaktadır:

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre; bir kulun dış görünüşü (zahiri) onun kalbinin ve içinin (bâtınının) başka bir yüzüdür. Onun doğrudan yansımasıdır, ondan farklı ve değişik bir şey değildir. Bâtın sağlıklı (doğru düzgün olduğu) zaman zahir de öyle olur. Bâtın bozuk olduğu zaman zahir de o oranda bozuk olur. Görünürde bir şey yoksa kalpte de bir şey yok demektir. Görünürde (zahirde) bir eksiklik olduğu zaman bu, kalpte de bir eksiklik olduğuna delâlet eder. Bunun tersi de aynıdır, yani kalp düzgün olduğu zaman zahir de düzgün olur.

* Bâtının düzgün olması zahirin de düzgün olmasını gerektirir. Çünkü bâtının düzgünlüğü zorunlu olarak zahire (dışa) yansır ve onu da düzeltir.

* Bâtının bozuk olması zahirin de bozuk olmasını gerektirir. Çünkü bâtının bozukluğu zorunlu olarak zahire yansır ve onu da bozar.

Bundan dolayıdır ki organların amellerinde büyük çapta bozukluklar varken samimi bir şer'i imanın varlığından elbette ki söz edilemez.

Çünkü imanın aslı kalptedir. Organların amelleri de bu imanın delili ve şahididir.

Kalpteki imanın aslı ise:

• Kalbin sözüdür ki; marifet, ilim ve tasdiktir

• Kalbin amelidir ki; boyun eğmek, bağlanmak, teslim olmak, niyet ve ihlâstır.

Fakat kalpte böyle bir samimi iman gerçekleştiği zaman bunun zahirde de gerçekleşmesi gerekir. Zahir, bâtından farklı ve ona zıt olamaz. Çünkü zahir, bâtının tercümanıdır ve onunla kuvvetli bir irtibatı vardır. Kalpte tasdik, sevgi ve diğer kalbî fiiller ve ameller şeklinde yerini alan iman, zahirî fiil ve amelleri de zorunlu olarak meydana getirir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“De ki: Herkes, kendi mizac ve meşrebine göre amel eder. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir.”** (İsra, 84)

Çünkü zahirî ameller; itaat, muhabbet, haşyet (korku) ve saygı gibi kalbî amellerle doğrudan irtibatlıdır. Hatta bu irtibat; ilim, marifet ve tasdik gibi şeylerden oluşan kalbî sözlerle olan irtibatından daha güçlüdür.

Zira kul, hakikati bilen, tasdik eden ve ona bağlanan biri olabilir, fakat kalbindeki Allah korkusu, saygısı, sevgisi ve O'na itaatle bağlılığı kendisini küfrün ve şirkin karanlıklarından kurtaracak dereceye ulaşamaz veya kalbindeki haset, kibir, dünya sevgisi veya şehvetler kendisine galip gelebilir ve onu kör edebilir. Bu sebeple kalbindeki tasdik ve bazı kalbî amellerin izzet ve celal sahibi Allah nazarında hiçbir kıymeti olmaz. Tıpkı ortağı olmayan bir ve tek Allah'a ibadet etmeyip O'na ortak koşan müşrikler gibi... Çünkü onların kalpleri ihlâsla Allah'a bağlı değildir. Bilakis orada Allah'tan başkasına sevgi, saygı ve itaat de vardır. Bu da onları halis tevhidden uzaklaştırır.

Mü'minlerin durumu ise bunun tamamen zıddıdır. Onlar muvahhiddir, yani kalpleri sadece Allah'a bağlıdır. Sadece Allah'a ibadet ederler ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Onların parolası, “İnandık ve tasdik ettik, işittik ve itaat ettik.” sözüdür.

O halde zahir ve bâtın, ehl-i sünnete göre birbirinden ayrılmaz. Zahir, ancak bâtının doğru ve düzgün olmasıyla doğru ve düzgün olur. Ama bunun tersi geçerli değildir. Yani zahirin doğru ve düzgün olması bâtının da böyle olduğu anlamına gelmez. Zahiren istikamet üzere görünürken bâtın bozuk olmak, münafıklık halidir. Çünkü zahir, hiçbir zaman bâtından farklı ve ona zıt olamaz. Aksine zahir, bâtının resmi ve onun hakikatidir. Şer'an kullardan istenen samimi iman; **zahirin ve bâtının imanıdır, kalbin ameliyle organların amelinin beraberliğidir. Çünkü -diğerleri olmadan- sadece biriy-**

le kulun imanı geçerli olmaz. Organlarının ameli olmaksızın kalbinde amelin (teslimiyet, niyet ve ihlâsın) varolduğunu iddia eden kimse hakkında iman ismi sabit olmaz. Çünkü zahirî sözler ve ameller, imanın ayrılmaz gereklerindendir ve onun müsemmasına dâhildir.

Bundan dolayıdır ki zahirî ameller, hikmetli dinde, kulun dünyadaki haline verilecek hükümlerin konusu kılınmıştır. Çünkü kulun bâtınına/içine değil görünen amellerine bakılır ve buna göre onun Müslüman veya kâfir olduğuna hükmedilir. Kim Müslüman olduğunu gösterirse onun Müslüman olduğuna hükmederiz, kim de küfür ifade eden fiiller ortaya koyarsa onun da kâfir olduğuna hükmederiz. Çünkü bir kimse ne kadar kabiliyetli olursa olsun insanların içyüzlerini ve kalplerini bilme ve öğrenme gücüne sahip değildir. Çünkü bu, ancak Allah’a mahsustur.

Allah Teâlâ insanların zahirlerini/hal ve hareketlerini bâtınlarına/duygu ve düşüncelerine delil kılmıştır. Sonra zahirlerinden kendilerine görünen şeyler gereğince bâtınlar hakkında hüküm verme hakkını onlara vermiştir. İnsanlar onlara Müslümanca davranışlar sergiliyorlarsa onların zahiren de, bâtinen de Müslüman olduklarına hükmedilir. Kâfirce davranışlar sergiliyorlarsa onların zahiren de, bâtinen de küfrüne hükmedilir.

Allah Teâlâ, içleri ve dışları (zahirleri ve bâtınları) düzgün olan ve “İşittik, itaat ettik, inandık ve tasdik ettik.” diyen, sonra da inandıklarıyla amel eden sadık mü’minleri anlatırken şöyle buyurmaktadır: **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda (bu, onların) imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”** (Enfal, 2-4)

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah’a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah

onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır.” (Mücadele, 22)

“Bizim ayetlerimize o kimseler iman eder ki onlar, kendilerine öğüt verildiği zaman derhal secdeye kapanırlar; Rablerini hamd ile tesbih ederler.” (Secde, 15)

“Eğer Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilen vahye imanları ol- saydı, kâfirleri veli edinmezlerdi. Fakat onların çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.” (Maide, 81)

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık husu- sunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 65)

“De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun...” (Al-i İmran, 31)

Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “Kulun kalbi istikamet üzere olmadıkça imanı istikamet üzere olmaz. Dili istikamet üzere olmadıkça da kalbi istikamet üzere olmaz. Komşusu kötülüklerinden emin olmayan kişi cennete giremez.”²⁵²

“Şüphesiz ki helal de bellidir; haram da bellidir. Bu ikisi arasında ise insanların çoğunun (helâl mi, haram mı) bilmediği birtakım şüpheli şeyler vardır. Bu şüpheli şeylerden kaçınan kimse, dinini ve itibarını koruma altına almış olur. Şüpheli şeylere dalan ise haramlara düşüverir. Tıpkı sürüsünü başkasına ait koruma altındaki bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi... Zira sürüsü, her an oraya girebilir. Dikkat edin! Her kralın, girilmesi yasak bir arazisi vardır. Dikkat edin! Allah'ın yasak arazisi de koyduğu haramlardır. Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır ki eğer o iyi olursa bütün beden iyi olur. Eğer o bozuk olursa bütün beden bozuk olur. Dikkat edin! O et parçası kalptir.”²⁵³

İmam, muhaddis, fakih, müfessir, önder ve örnek âlim, Ömer ؓ'ın azat- lısı Zeyd b. Eslem el-Adevî rahimehullah şöyle der: “Bu dine mensup olanlar için şu dört şey şarttır: İslâm'ın davetine dâhil olmak. İman etmek; Allah'ı,

²⁵² Ahmed, *Müsned*, Enes İbn Malik'ten, 3/198; el-Elbânî, *es-Silsiletu's-Sahihah*, 6/822 (2841).

²⁵³ Buhârî, K. İman, B. Dinini Tertemiz Yapmak İsteyen Kimsenin Fazileti.

ilkinden sonuncusuna kadar peygamberleri, cenneti, cehennemi, öldükten sonra dirilmeyi tasdik etmek. İmanını doğrulayacak sâlih amel işlemek. Ve amelini güzelleştirecek ilmi tahsil etmek.” Zeyd devamla şu âyeti okudu: **“Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, iman eden, güzel ve makbul işler yapan, böylece doğru yola giren kimseyi de bağışlarım.”** (Taha, 82)²⁵⁴

Tâbiî imam, hafız Meymun b. Mihran el-Cezerî *rahimehullah*, uzlete çekilen bir rahibi gördüğü zaman arkadaşlarına şöyle der: “İçinizde şu rahibin ulaştığı ibadet seviyesine ulaşan kimse var mı?” Onlar, “Hayır” diye cevap verince şöyle der: “Muhammed ﷺ’e inanmadığı halde bu ibadetinin ona ne yararı vardır?” “Hiçbir yararı yoktur.” dediler. Bunun üzerine dedi ki: “Aynı şekilde amelsiz sözün (iman iddiasının) da hiçbir yararı olmayacaktır.”²⁵⁵

Şeyhulislam İmam el-Evzâî *rahimehullah* şöyle der: “İman, ancak söz ile istikamet bulur. İman ve söz de ancak amel ile istikamet bulur. İman, söz ve amel ise ancak sünnete uygun bir niyetle istikamet bulur. Seleften geçip gitmiş olanlar ameli imandan, imanı da amelden ayırmıyorlardı. İman, şu dinlerin kendi isimlerini kapsadığı gibi kapsayıcı bir isimdir ve onun tasdiki de ameldir. Her kim ki diliyle iman eder, kalbiyle bilir, ameliyle de onu doğrularsa işte o, kopmayan bir kulpa tutunmuş olur. Her kim de diliyle söyler, ancak kalbiyle bilmez ve ameliyle de onu doğrulamazsa, onun imanı kabul edilmez ve âhirette kaybedenlerden olur.”²⁵⁶

İmam, hafız, hüccet Süfyan es-Sevrî *rahimehullah* şöyle der: “İman; söz, amel ve niyettir; artar ve eksilir. İtaatle artar, isyanla eksilir. Amelle birlikte olmadıkça sadece söylemek yeterli değildir. Niyetle beraber olmadıkça sadece söz ve amel yeterli değildir. Sünnete uygun olmadıkça da sadece söz, amel ve niyet de yeterli değildir.”²⁵⁷

İmam el-Velid b. Müslim el-Kuraşi *rahimehullah* şöyle der: “Evzâî, Malik b. Enes ve Sa’îd b. Abdulaziz’i dinledim. Onlar, “İman, amelsiz sözdür.” diyenleri hoş karşılamazlar ve “Amelsiz iman, imansız amel olmaz.” derlerdi.”²⁵⁸

²⁵⁴ İbn Ebî Şeybe, *K. İman*, s. 49 (136). Tahkik: el-Elbânî, el-Mektebu'l-İslâmî.

²⁵⁵ el-Mizzî, *Tehzibu'l-Kemal*, 29/217.

²⁵⁶ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/955-956 (1591).

²⁵⁷ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 1/170 (314); İbn Batta, *el-İbâne*, 1/333 (190).

²⁵⁸ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/930 (1086).

Zahidlerin önderi el-Fudayl b. 'İyad *rahimehullah* da şöyle der: “Bize göre imanın içi ve dışı dil ile ikrar, kalp ile söylemek ve organlarla amel etmektir.”²⁵⁹

O, yine şöyle der: “Amelle birlikte olmadıkça sadece sözün bir geçerliliği yoktur.”²⁶⁰

İmam, hafız Sufyân b. Uyeyne *rahimehullah* şöyle der: “İman, söz ve fildir. Bizden öncekilerden onun söz ve amel olduğunu öğrendik. Amel olmadan söz (geçerli) olmaz.”²⁶¹

İmam Şafî *rahimehullah* şöyle der: “Sahabe, tâbiîn ve onlardan sonra bizim kendilerine yetiştığımız kimseler, ‘İman; söz, amel ve niyettir; üçünden biri, diğeri olmadıkça geçerli değildir.’ şeklinde icma etmişlerdir.”²⁶²

İmam Abdullah el-Humeydî *rahimehullah* (ö: 219 h.) şöyle der: “İman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. Amelsiz sözün/imanın faydası yoktur. Niyetsiz de söz ve amelin bir faydası yoktur. Sünnete uygun olmayan söz, amel ve niyetin de faydası yoktur.”²⁶³

İmam, muhaddis İbn Batta el-Ukberî *rahimehullah* şöyle der: “Size Allah’ın Kitabından, akıllı mü’minlere yol gösterecek şu gerçeği anlattım: İman, söz ve ameldir. Kim sözleriyle tasdik eder de ameli terk ederse yalancı olur ve imandan çıkar. Allah Teâlâ, sözü ancak amelle birlikte kabul eder, ameli de ancak sözle birlikte kabul eder.”²⁶⁴

İmam, hafız Ebu Amr ed-Dânî el-Kurtubî *rahimehullah* şöyle der: “Fıkıhçıların ve hadisçilerin görüşlerinden biri de şudur: İman; söz, amel, niyet ve sünnete uygunluktur.

Söz; Allah Teâlâ’ya -daha önce anlattığımız sıfatlarıyla- şهادette bulunmak, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve onların Allah’tan getirdiği şeylerin hepsini ikrar etmektir.

Amel; Allah’ın farzlarını eda etmek ve haram kıldıklarından sakınmaktır.

Niyet ise kalplerin amelleri ve itikatlarıdır.

²⁵⁹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâdi Ehli’s-Sunne*, 5/1033 (1747).

²⁶⁰ Abdullah İbn Ahmed, *es-Sunne*, 1/337 (702).

²⁶¹ el-Âcurri, *Kitabu’ş-Şeria*, 2/604 (239).

²⁶² el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâdi Ehli’s-Sunne*, 5/956 (15939).

²⁶³ el-Humeydî, *Usulü’s-Sünne veya Müsned*, 2/546.

²⁶⁴ İbn Batta, *el-İbâne*, 2/795 (1074).

Sünnet de dini ilme dayalı olarak öğrenmektir.”²⁶⁵

İmam Ahmed *rahimehullah* şöyle der: “İman, söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Güzel işler yaparsan artar, farzları zayi edersen eksilir. İman, amelsiz olmaz.”²⁶⁶

İmam İsmail b. Yahya el-Müzenî *rahimehullah* şöyle der: “İman; söz, amel ve gönülden inanmaktır. Dille söylemek, azalarla amel etmektir. Bu ikisi (söz ve amel) ikizdir, et ve tırnak gibidir. Birbirinden ayrılmaz. Amelsiz iman, imansız amel olmaz.”²⁶⁷

Büyük tabîî, fakih, imam Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle der: “İman, sözdür. Hakikati ise ameldir. Bu söz, amelle hakikate dökülmezse o söz fayda vermez.”²⁶⁸

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah*, *Kitabu'l-İman*'da imam, hafız ve fakih Muhammed b. Müslim ez-Zührî *rahimehullah*'ın şu sözünü zikreder: “Biz şöyle derdik: İslam, ikrar ile; iman, amelledir. İman, söz ve ameldir. Bu ikisi ikizdir, biri olmadan diğeri fayda vermez. Herkesin sözü ve ameli tartılacaktır. Bir kimsenin ameli sözünden ağırsa o, Allah'a yükselir. Şayet sözü amelinden ağırsa Allah'a yükselmez.” Bu sözü Ebu Amr et-Talemenkî de rivayet etmiştir.”²⁶⁹

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah*, “*Dikkat edin, vücutta bir et parçası vardır: O iyi olursa bütün vücut iyi olur, o bozulursa bütün vücut bozulur. Dikkat edin o kalptir.*” hadisini²⁷⁰ şerh ederken şöyle söyler: “Bu hadis, kalbin iyi olmasının zorunlu olarak vücudun iyi olması sonucunu doğurduğunu beyan etmektedir. Vücut iyi olmadığı zaman bu durum kalbin de iyi olmadığına delâlet eder. İman eden kalp iyidir. Dolayısıyla iman kelimelerini söyleyen, fakat onun gereğiyle amel etmeyen kimsenin kalbinin mü'min olmadığı anlaşılır. Hatta imanını açıklama konusunda baskı altında olan biri bile kendi kendine ve güvendiği kimselere, baş başa kaldığında mutlaka imanına

²⁶⁵ Ebu Amr ed-Dânî, *er-Risaletu'l-Vafiye*, s. 169, Tahkik: Dağş el-A'cemi, Daru'l-İmam Ahmed.

²⁶⁶ Kadî Ebu Ya'ala, *el-İman*, s. 153.

²⁶⁷ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/931-933 (1950).

²⁶⁸ el-Acurrî, *eş-Şeria*, 2/634.

²⁶⁹ *Mecmuu'l-Fetava*, 7/295.

²⁷⁰ Buhârî, İman, B. Dînini tertemiz yapmak isteyen kimsenin fazileti.

dair bir şeyler söyler. Osman ؓ'in da dediği gibi onun (kalbinde olan iman) yüz ifadelerinden ve dil sürçmelerinden anlaşılır.

Ancak sözüyle veya fiiliyle imanına dair hiçbir belirti görülmediği zaman bu, onun kalbinde de imanın olmadığına delâlet eder. Çünkü vücut, kalbe tâbidir. Kalpte herhangi bir şey yerleştiği zaman onun gereği olan şeyler, bir şekilde mutlaka bedende kendini gösterir.”²⁷¹

İmam, hafız İbn Receb el-Hanbelî *rahimehullah* da aynı hadisi yorumlarken şöyle der: “Kulun azalarıyla yaptığı hareketlerin düzgünlüğü, haramlardan uzak durması ve şüpheli şeylerden sakınması, kalbin hareketinin düzgünlüğü oranında olur. Eğer onun kalbi temiz ve düzgünse onda Allah'ın sevgisinden, O'nun sevdiklerinin sevgisinden, Allah korkusundan ve O'nun hoşlanmadığı şeylere düşme korkusundan başka bir şey yoksa bütün azaları temiz ve düzgün olur. Bunun sonucunda her türlü haramdan uzak durur ve haramlara düşme korkusundan dolayı şüphelilerden de sakınır.

Eğer kalbi bozuksa hevasına tâbi olma duygusu ve hevasının beğendiği şeyleri -Allah'ın hoşuna gitmese bile- yapma arzusu kalbini istila ederse, azalarının bütün hareketleri de bozulur. Neticede kalbin hevaya tâbi olması (nefse uyması) oranında da bütün günahlara ve şüpheli şeylere yönelir.

Bu sebeple ‘Kalp, organların hükümdarıdır, diğer organlar da onun askeridir.’ denilmiştir. Diğer organlar kalbe itaat eden askerlerdir. Ona itaatle ve onun emirlerini yerine getirmekle görevlidirler. Hiçbir konuda ona muhalefet etmezler. Eğer hükümdar iyi olursa askerler de iyi olurlar. Eğer hükümdar kötü olursa askerleri de aynı oranda kötü olur. Allah katında ise ancak iyi ve temiz bir kalp fayda verir...

Organların amelleri, ancak kalbin istikametiyle istikamet bulur. Kalbin istikamet bulması demek, onun Allah sevgisiyle, Allah'a itaat arzusuyla dolu olması ve Allah'a karşı gelmekten nefret etmesi demektir... Vücudun hareketleri, kalbin hareketine ve iradesine bağlıdır. Kalbin hareketi ve iradesi sadece Allah için olursa kendisi de, bütün vücudun hareketleri de sağlıklı olur. Kalbin hareketi ve iradesi Allah'tan başkası için olursa kalp bozulur ve kalbin hareketinin bozukluğu oranında vücudun hareketleri de bozulur...

²⁷¹ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 14/121.

Bunun anlamı şudur: Kalbin ve organların hareketleri tümüyle Allah için olursa bununla kulun imanı-iç ve dış görünüş itibarıyla- kemâle erer. Kalbin hareketlerinin sağlıklı oluşu organların hareketlerinin de sağlıklı olmasını sağlar. Kalp sağlıklı olduğu zaman, onda Allah'ın iradesinden ve O'nun irade ettiği şeyleri irade etmekten başka bir şeye yer olmadığı zaman organlar da ancak Allah'ın iradesine uygun işlerde harekete geçer.”²⁷²

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “İmanın aslı kalptedir. O, kalbin sözü ve amelidir. Bu da ikrar, tasdik, sevgi ve bağlılıktır. Kalpte ne varsa onun gereği mutlaka organlar üzerinde görülür. Organların onun gereğince amel etmemesi, onun yokluğuna veya zayıflığına delâlet eder. İşte bu sebeple zahirî ameller, kalbin imanının bir gereğidir. Onlar kalpte olanın tasdikidir, onun delili ve şahididir. Yine ameller, mutlak imanın bütününe bir şubesidir ve onun bir parçasıdır. Fakat kalpte olan, organlarda olanın aslıdır. Nitekim Ebu Hureyre ☺ şöyle demiştir: ‘Kalp hükümdar, organlar da onun askeridir. Hükümdar iyi olursa, askerleri de iyi olur. Hükümdar kötü olursa askerleri de kötü olur.’”²⁷³

Yine İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Burası, düşünülmesi ve iyi anlaşılması gereken bir noktadır. Zahirle bâtının irtibâtını bilen kimsenin bu konudaki şüphesi ortadan kalkar. Ayrıca fıkıhçılardan bazılarının söylediği şu sözün de ne manaya geldiğini anlar: ‘Bir kimse farzı kabul ettiği halde onu yapmazsa öldürülmez veya böyle birisi Müslüman olduğu halde öldürülür (kâfir olduğu için değil).’ Mürcie ve Cehmiyye, hangi şüphenin içine düşmüşse ve ‘tam bir kudretle birlikte kesin bir iradenin fiille hiçbir ilgisi yoktur’ diyen kimse hangi şüphenin içine girerek bunu söylemişse, bu sözü söyleyen fıkıhçılar da aynı şüpheye düşmüşlerdir. Bu sebeple böyle bir kimsenin öldürülmesine karşı çıkan fıkıhçılar, bunu iman konusundaki görüşlerinin üzerine bina etmişler ve amelin imandan bir cüz olmadığı tezine dayandırmışlardır. Hâlbuki ameller, tür olarak kalbin imanının gereklerindendir. Zahirî ameller, ister imanın gereklerinden olsun, isterse imanın bir parçası olsun zahirî amellerden hiçbir şey olmaksızın kalbin tam bir imana sahip olması imkânsızdır.”²⁷⁴

²⁷² Bkz: İbn Receb, *Camîu'l-Ulûm ve'l-Hikem*, 1/210, 6. hadisin şerhi, Tahkik: Şuayb el-Arnâvut.

²⁷³ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/644.

²⁷⁴ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/616.

Başka bir yerde şöyle der: “Burada insanların üzerinde tartıştıkları bazı temel meseleler vardır: Bunlardan biri şudur: ‘Kalpte tasdik ya da yalanlamadan biri olup da buna dair dilde ve organlarda hiç belirtinin görülmemesi, hatta bir korku söz konusu olmadığı halde kalpte olana aykırı şeylerin o kişide görülmesi mümkün müdür?’ Selefe, müctehid imamlara ve insanların çoğuna göre kalpte olanı tasdik ya da tezkibin gereği mutlaka organlarda/davranışlarda kendini belli eder. Mesela **peygamberi tasdik ettiğini, onu sevdiğini, kalben ona saygı duyduğunu söyleyen, fakat hiç Müslüman olduğunu söylemeyen ve işkence korkusu olmadığı halde İslâm’ın farzlarının hiçbirini yapmayan bir kimse bâtinî olarak (iç dünyasında) da mü’min olamaz, o ancak bir kâfirdir.**”²⁷⁵

İbn Teymiyye *rahimehullah* şunları da söyler: “Dinin varlığı için onda mutlaka söz ve amelin de bulunması gerektiği gayet açıktır. Bir kişinin Allah’a ve Rasûlüne kalbiyle veya kalbi ve diliyle iman edip de namazı, zekâtı, orucu ve diğer farzlardan herhangi birini eda etmemesi mümkün değildir. Bunları Allah emrettiği için yapmıyorsa yine mü’min olamaz. Allah’a ve Rasûlüne iman etmeyen bir kimsenin emanete riayet etmesi, doğru konuşması ya da bir şeyi taksim ederken ve hüküm verirken adaletli davranması gibi şeyler onu küfürden çıkarmaz. Zira müşrikler ve ehl-i kitap da bu fiillere riayet etmek gerektiğine inanıyorlar. Dolayısıyla bir kimse, özellikle Muhammed ﷺ’in emrettiği farzlardan birini yerine getirmediği Allah’a ve Rasûlüne iman etmiş olamaz.”²⁷⁶

Şeyhulislam *rahimehullah* ayrıca şunları ifade etmiştir: “Farz olan zahirî amellerde eksiklik olduğu zaman bu, kalpteki imanda da bir eksiklik olduğunu gösterir. Zira farz olan iman kalpte kemâliyle varken farz olan zahirî amellerin bulunmaması düşünülemez. Tam aksine imanın kâmil manada varlığı diğerinin de kâmil manada varlığını gerektirir. Nitekim birinin eksikliği diğerinin de eksik olması sonucunu doğurur. Çünkü zahirî söz ve amel olmadan kalpte tam bir iman var olabileceğini düşünmek, sebep olmadan tam bir sonucun olabileceğini düşünmek gibidir ki bu da imkânsızdır.”²⁷⁷

²⁷⁵ *Mecmû’l-Fetâvâ*, 14/120.

²⁷⁶ *Mecmû’l-Fetâvâ*, 7/621.

²⁷⁷ *Mecmû’l-Fetâvâ*, 7/582.

Yine şöyle der: “Kalpte tasdik ve sevgi yerleştiği zaman, beden bu tasdik ve sevginin gerektirdiği zahirî söz ve amellerle harekete geçmesi zorunlu olarak gerekir. Zira bedendeki zahir söz ve ameller, kalpte bulunan inancın bir gereği, delili ve sonucudur. Nitekim bedenle söylenen ve yapılan şeylerin de kalpte bulunan itikat/inanç üzerinde etkisi vardır.

Bunlardan her birinin diğerine etkisi vardır. Fakat aslolan kalptir, beden onun dalıdır. Dal, kökten beslenir. Kök de dallarla güçlenip sabit durur. Tıpkı iman kelimesi için misal verilen ağaçta olduğu gibi ki Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **‘Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti).’** (İbrahim, 24)

Buradaki güzel söz, kelime-i tevhiddir. Kökü kuvvetlendikçe, yerleştikçe ve sulandıkça, dalları da kuvvetlenir. Aynı şekilde dalları da yağmurla ve rüzgârla beslendikçe bu da ağacın kökünü olumlu yönde etkiler. Kalpteki iman ile aşikâr olan İslâm’ın durumu da işte böyledir. Zahir sözler ve fiiller, bâtin sözlerin ve fiillerin bir gereği ve sonucu olduğu için bunlar diğerlerinin varlığının delilidir.”²⁷⁸

İmam İbnu’l-Kayyım el-Cevziyye *rahimehullah* şöyle der: “Burada bir diğer ilke daha vardır ki o da şudur: İmanın hakikati, söz ve fiilden oluşur. Söz iki kısımdır: Kalbin sözü -ki bu itikaddır- ve dilin sözü -ki bu da İslâm kelimesini söylemektir-. Fiil de iki kısımdır: Kalbin fiili -ki bu niyet ve ihlâstır- ve organların fiilleridir.

Bu dört şey yoksa iman da tümüyle yok demektir. Kalp ile tasdik bulunmadığı zaman kalan parçalar fayda vermez. Çünkü kalbin tasdiki onların oluşmasının ve faydalı olmasının şartıdır.

Doğruluğuna inanmakla beraber kalbin ameli bulunmadığı zaman ise işte bu, Ehl-i Sünnet ile Mürcie arasındaki tartışmalı bir alandır. Ehl-i Sünnet böyle bir durumda imanın bulunmayacağında icma etmiştir. Onlara göre kalbin ameli olmadan, sadece tasdik etmenin bir yararı yoktur. Kalbin ameli ise sevmesi ve bağlanmasıdır. Nitekim İblisin, Firavun ve kavminin, yahudilerin ve müşriklerin tasdiklerinin kendilerine bir yararı olmamıştı. Ki o müşrikler, Peygamber ﷺ’in doğruluğuna inanıyorlar, hatta gizliden ve açıktan onun

²⁷⁸ *Mecmû’l-Fetâvâ*, 7/541-542.

doğruluğunu kabul ediyorlar ve 'O bir yalancı değil, fakat biz ona tabi olmayız ve iman etmeyiz.' diyorlardı.

Kalbin amelinin zail/yok olmasıyla iman da zail/yok olduğuna, azaların yapması gereken en önemli ameller yapılmayınca da, -özellikle de bu, kalbin muhabbetinin ve bağlılığının olmamasının bir sonucuysa- o zaman da imanın zail olacağı inkâr edilemez. Daha önce de ifade edildiği gibi kalbin sevgi ve bağlılığının olmaması, kesin bir tasdikın olmamasının bir sonucudur. Çünkü eğer kalp itaat etmiyorsa organlar da itaat etmez. Zira kalp itaat edip boyun eğseydi, azalar da itaat edip boyun eğderdi. Kalbin itaat etmemesi ve boyun eğmemesi, itaati gerektiren tasdikın bulunmaması demektir. Ki böyle bir tasdik de imanın hakikatidir.

Daha önce de ifade edildiği gibi iman, kuru bir tasdik değil, itaat ve bağlılığı gerektiren bir tasdiktir. Aynı şekilde hidayet de sadece hakikati bilmek ve anlamaktan ibaret değildir. Bilakis o, hakka tâbi olmayı ve gereğince amel etmeyi gerektiren hakikat bilgisidir. Her ne kadar birincisi de hakikat diye isimlendirilmiş olsa da bu, doğru yolda yürümeyi gerektiren tam bir hidayet değildir. Nitekim tasdik itikadı da -her ne kadar tasdik diye isimlendirilmiş olsa da- imanı gerektiren bir tasdik değildir. Bu ilkeye dikkat etmek ve önem vermek gerekir.”²⁷⁹

Büyük âlim Ebu İshak eş-Şâtîbî *rahimehullah* şöyle der: “Bundan dolayı şeriatı zahirî ameller, bâtında olanın (kalpteki itikadın) kanıtı sayılmıştır. Eğer zahirî davranışlarda bir bozukluk varsa bâtında da aynı şeyin olduğuna hükmedilir. Eğer zahir düzgünse bâtının da düzgün olduğuna hükmedilir. Bu, fıkıhta ve diğer tâbî ve tecrübî hükümlerde geçerli genel bir ilkedir. Hatta şeriâtın tamamında, bu yönü dikkate almak çok yararlıdır. Bunun geçerliliğine dair pek çok delil vardır. O; mü'minin imanına, kâfirin küfrüne, itaatkârın itaatine, isyankârın isyanına, adilin adaletine, adil olmayanın adaletsizliğine hüküm verici olması için bu konuda yeterlidir. Sözleşmeler bu ilkeye göre yapılır, anlaşmalar da bununla bağlanır. Daha pek çok şey bununla sonuçlandırılır. Hatta bu, yasamanın (teşri'in) temel bir kuralı ve İslâm'ın özel ve genel sembolleri olan hükümlerinin uygulanmasına nispetle sorumluluğun temelidir.”²⁸⁰

²⁷⁹ *Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikiha*, s. 54, Tahkik: Teysir Zuayter.

²⁸⁰ Şâtîbî, *el-Muvafakat*, 1/367, Tahkik: Meşhur Hasan es-Selman.

Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'e Göre

İMANIN RÜKÜNLERİ

أركان الإيمان

Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'e Göre **İMANIN RÜKÜNLERİ**

- Birinci Rükün: Allah Teâlâ'ya İman
- İkinci Rükün: Meleklerle İman
- Üçüncü Rükün: Kitaplara İman
- Dördüncü Rükün: Peygamberlere İman
- Beşinci Rükün: Âhiret Gününe İman
- Altıncı Rükün: Kadere İman

İMANIN RÜKÜNLERİ

Selef-i salihînin yolundan giden ehl-i sünnet ve'l-cemaat; itikad, amel ve yaşam biçimi olarak sağlam ve açık esasların üzerinde yürürler. Bu esaslar, mübarek vahyin iki türüne dayanır: Allah'ın kitabı ve -ister mütevatir, ister âhâd olsun- Peygamber ﷺ'in sahih sünneti. Onlar bir de sahabîler, tâbiîn ve güzel bir şekilde onları izleyenlerden oluşan bu ümmetin selefinin anlayışı ışığında yol alırlar.

Onlar bu iki vahye beraberce teslim olurlar, onları birbirinden ayırmazlar. Müteşabihlerini muhkemlerine havale ederler. Büyük bir saygıyla o iki vahye itaat ederler ve o ikisinde ihtilaf etmezler. Cemaatlara ve gruplara ayrılmazlar. Aksine hep beraber Allah'ın sağlam ipine sımsıkı sarılırlar.

Yetersiz akıllarla, bâtil kıyaslarla, felsefeyle, keşif, zevk vb. gibi bahanelerle bu iki vahye karşı çıkmazlar.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre Peygamber ﷺ, dinin temel esaslarını yeterli bir şekilde açıklamıştır. Artık hiç kimse bu esaslar üzerine yeni bir şey ekleyemez ve bu yeni şeylerin dinden olduğunu iddia edemez.

Bundan dolayıdır ki onlar, bu büyük esaslara sarılmışlar, bid'atçıların kullandığı lafızları kullanmaktan sakınmışlar ve şer'i lafızlara bağlı kalmışlardır. Bu sebeptendir ki onlar, selef-i salihînin doğal ve gerçek uzantısıdır.

İşte bu esaslardan biri de iman esaslarıdır: Onların iman esasları konusundaki itikadı, altı rüknün tasdik edilmesi şeklinde özetlenebilir. Nitekim Peygamber ﷺ, Cibril hadisinde, iman hakkında soru sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: *“Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanman, bir de hayrıyla ve şerriyle kadere inanmandır.”*²⁸¹

²⁸¹ Buhârî, K. İman, B. Cibrîl'in Peygamber'e îmândan... sorması; Müslim, K. İman, B. İman, İslam ve ihsanın beyanı...

İman, bu altı rükün (temel) üzerinde ayakta durur. Bunların herhangi biri düştüğü zaman insan kesinlikle mü'min olamaz. Çünkü o, imanın rükünlerinden birini kaybetmiş olur. İman da ancak bütün rükünleri üzerinde ayakta durur. Nitekim binalar da ancak tam olan rükünleri (temelleri) üzerinde ayakta durur.

Bu sebeple iman, bu altı rüknün hepsinin Kitap ve Sünnette bildirilen doğru şekliyle bir arada bulunması ile ancak tamamlanır. Bunlardan herhangi birini inkâr eden kimse, iman iddiasında bulunsa ve İslâm'ın bazı rükünlerini yerine getirirse de mü'min olamaz.

Birinci Rükün ALLAH'A İMAN

Allah Tebâreke ve Teâlâ'ya iman etmek:

- O'nun varlığını,

• **Rubûbiyyetini**, yani her şeyin yaratıcısı, rabbi, sahibi, idarecisi ve rızık vericisi olduğunu, bir ve tek olduğunu ve ortağı bulunmadığını, ezeli ve ebedi hayat sahibi olduğunu,

- **Ulûhiyyetini**, yani ibadet ve itaate sadece O'nun lâıık olduğunu,

• **İsim ve sıfatlarını**, yani kemâl ve yücelik sıfatlarının tamamına ve en güzel isimlere sahip olduğunu,

• Kendine has olan özelliklerinden hiçbirinde ortağının bulunmadığını-kesin bir şekilde tasdik etmek, kâmil manada ikrar etmek, tam olarak itiraf etmek ve ikrarın gereğini bilgi, söz ve amel olarak -yani alametleri kulun davranışlarında görülecek şekilde bir kalp huzuruna kavuşmak ve Allah'ın emirlerine bağlanıp yasaklarından sakınarak- yerine getirmektir.

Allah Teâlâ'ya iman etmek: İmanın altı rükünün ilki, en önemlisi ve esasıdır. Hatta o, İslâm inancının temeli ve özüdür. O, rükünlerin başı ve asılların aslıdır. Dinin temel taşıdır. Her türlü başarı, kazanç ve kurtuluşun başıdır. Akide meselelerinin tamamının kendisine bağlı olduğu eksendir. Akidenin diğer bütün rükünleri ona bağlıdır/tabidir ve ondan kaynaklanmaktadır. O, bilgilerin başı, en kolay anlaşılanı ve akıllarca en kolay kavranılanıdır. Kulun Allah'a imandaki payı ne kadar büyük, samimi ve halis olursa İslâm'daki payı da o kadar büyük ve güçlü olur.

Allah Teâlâ'ya iman etmek: O'nun varlığına, birliğine, yalnızca O'nun ibadete lâıık olduğuna, isimlerine ve sıfatlarına iman etmeyi içerir. Çünkü Allah'ın varlığı ve rubûbiyyeti, kayıtsız şartsız hakikatlerin en büyüğü, en önemlisi, en aşikâr olanı ve en başta gelenidir. O, insanoğlu için, Allah'ın yeryüzünü

ve üzerindekiyi yarattığı günden bu yana fıtrat, akıl, basiret ve tarihî gerçekler yönünden hiçbir şek ve şüphe duyulmadan kabul edilen şeylerdendir.

O, fıtratta mevcut olan yadsınamaz bir duygudur. Gerek insanların iç dünyasındaki gerekse de dış dünyadaki deliller ve ilahî mesajlar da fıtrattan gelen bu duyguyu pekiştiren tanıklardır. Onların bu aslın içeriği olan Allah'ın hususi vasıfları ve hakları konusuna delaleti noktasında pek çok delil vardır. **Temiz fıtrat, akl-iselim, duyular ve ilahî şeriat da bu aslın delillerindendir.**

Allah Teâlâ'ya iman etmek: O'nun birliğine, ulûhiyetine, isim ve sıfatlarına iman etmektir. Bu da tevhidin üç türüne de iman etmek, onlara bağlanmak ve onlarla amel etmekle olur. Bu üç tür tevhid;

- 1- Rubûbiyyet tevhidi
- 2- Ulûhiyyet tevhidi
- 3- İsim ve Sıfat tevhididir.

1- Rubûbiyyet Tevhidi:²⁸²

Rubûbiyyet tevhidi, sadece Allah Teâlâ'nın her şeyin Rabbi, maliki, yaratıcısı ve rızık vericisi olduğunu; hiçbir ortağının bulunmadığını, eşinin ve denginin olmadığını, ölümsüz hayat sahibi ve kâinatın her daim idarecisi olduğunu, her türlü eksiklikten, kusurdan ve acziyetten münezzeh olduğunu, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısı olduğunu, kâinatı idare ettiğini, orada her türlü tasarrufa sahip olduğunu ve her şeye gücünün yettiğini, hâkimiyetin ve idarenin tamamıyla O'na ait olduğunu, bütün hayır ve iyiliklerin O'nun

²⁸² Rubûbiyyet; Allah Teâlâ'nın "Rab" ismine nispet edilmiş bir kelime olup sözlük anlamı itibarıyla "rablik" demektir. Rab ise bir şeyi yetiştirip belli bir halden kemal derecesine ulaştırmak anlamındaki "rabbe yerubbu" fiilinin mastarıdır. Bu anlamda Arapça'da "rabbehu, rabbâhu ve rabbebehu" denir. Rab kelimesinin lügatte birçok anlamı vardır. Mürebbi/terbiye edici, malik/mülk ve iktidar sahibi, seyyid/efendi, müdebbir/yönetici, düzenleyici, vali/idareci, mun'im/nimet verici, mütemmim/tamamlayıcı, kayyım/yönetici gibi anlamlar bunların bazılarıdır. Allah Teâlâ, her şeyin Rabbi, yani malikidir. Bütün mahlûkâtın mülkiyeti ve idaresi O'na aittir. O'nun bu konuda hiçbir ortağı yoktur. O, rablerin Rabbi, meliklerin ve mülkiyetlerinin maliki ve sahibidir. "Rab" kelimesi, fail/özne anlamında kullanılan bir mastardır. Bu kelime, "er-Rab" şeklinde (yani elif lam takısıyla) Allah Teâlâ'dan başkası için kullanılmaz. Allah'tan başkası hakkında ise sadece isim tamlaması şeklinde kullanılır. Mesela "rabbu'd-dâr," yani evin sahibi; "rabbu'l-feras," yani atın sahibi vb. gibi. Bkz: *Lisânu'l-Arab*, 1/339; *Tâcu'l-Arus*, 15/176; *en-Nihaye*, 2/179; r-b-b maddesi.

elinde olduğunu, emrini geri çevirecek ve hükmünü bozacak hiç kimsenin bulunmadığını, O'nun dilediği her şeyin olacağını, dilemediği hiçbir şeyin de olmayacağını, göklerde ve yerde var olan her şeyin O'nun kulu olup O'nun idaresi ve egemenliği altında bulunduğunu kesin bir şekilde kabul, kâmil manada ikrar ve itiraf etmektir. Yine Allah Teâlâ'nın kaza ve kaderine iman etmek, O'nun takdir ettiği her işte adaletli olduğunu, zatında ve fiillerinde tek olduğunu kabul etmek de rubûbiyyet tevhidinde dâhildir.

Özetle rubûbiyyet tevhidi, Allah'ı zatında ve fiillerinde birlemektir.

Dinî deliller, Allah Teâlâ'nın rubûbiyyetine imân etmenin farz olduğunu açıkça belirtmektedir. Kur'ân-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın rubûbiyyeti hakkındaki delillerle doludur. Öyle ki neredeyse rubûbiyyet tevhidinin zikredilmediği ya da ona işaret edilmediği hiçbir sure yoktur. Zira rubûbiyyet tevhidi, tevhidin diğer kısımlarına oranla bir temel niteliğindedir. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah’adır.”** (Fatiha, 1)

“Bilesiniz ki yaratmak da, emretmek de O’na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir.” (Araf, 54)

“O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı.” (Bakara, 29)

“Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah’tır.” (Zariyat, 58)

“De ki: Her şeyin mülkiyetini elinde bulunduran kimdir?” (Mü'minun, 88)

Kureyş kâfirleri, çeşitli din, inanç ve mezhep mensuplarının çoğu ve geçmişte Allah'ın kendilerine peygamberler gönderdiği müşrikler, tevhidin bu kısmını kabul ediyorlardı. Zira hepsi de kâinatın ve içerisinde bulunan bütün varlıkların yaratıcısının ve rızık verenin, sadece Allah olduğuna inanmaktaydılar. Nitekim Allah Teâlâ, onları anlatırken şöyle buyurmuştur: **“Şayet onlara, ‘Gökleri ve yeri yaratan kimdir?’ diye soracak olursan, elbette ‘Allah’tır.’ derler.”** (Lokman, 25)

“(Rasûlüm!) De ki: ‘Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim mâlik (ve hakim) bulunuyor? Ölüden diriye kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor? (Her türlü) işi kim idare ediyor?’ ‘Allah’ diyecekler. De ki: ‘Öyle ise (O’na âsi olmaktan) sakınmıyor musunuz?’” (Yunus, 31)

“(Rasûlüm!) De ki: ‘Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?’ ‘Allah’a aittir.’ diyecekler. ‘Öyle ise siz hiç düşünüp taşınmaz mısınız!’ de. ‘Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arş’ın Rabbi kimdir?’ diye sor. ‘(Bunlar da) Allah’ındır.’ diyecekler. ‘Şu halde siz Allah’tan korkmaz mısınız!’ de. ‘Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan (buna muhtaç olmayan) kimdir?’ diye sor. ‘(Bunların hepsi) Allah’ındır.’ diyecekler. ‘Öyle ise nasıl olup da büyüye kapılıyorsunuz?’ de. Doğrusu Biz onlara gerçeği getirdik, onlar ise hakikaten yalancılardır.” (Mû’minun, 84-90)

Rubûbiyyet tevhidini çoğu insanın kabul etmesinin sebebi, kulların, Allah’ın rubûbiyyetini kabule elverişli şekilde yaratılmış olmasıdır. Nitekim bu tevhidi sadece geçmişte dehrîler, günümüzde de ateistler inkâr etmişlerdir.

Dolayısıyla da tevhidin sadece bu kısmına inanan bir kimse, tevhidin ikinci kısmı olan ulûhiyyet tevhidini de kabul etmediği müddetçe muvahhid/tevhid inancına sahip bir kişi olamaz ve İslam dairesine de girmiş sayılmaz. Bu nedenle de böyle biri, canını ve malını güvence altına almış olmaz ve ahirette de bu inancı onu cehennem azabından ve orada ebedî kalmaktan kurtaramaz.

2- Ulûhiyyet Tevhidi:²⁸³

Ulûhiyyet tevhidinin anlamı şudur: Allah Teâlâ’nın tek gerçek ilâh olduğuna, O’ndan başka hakiki ilâh bulunmadığına, ibadete, huzurunda boyun bükülmeye ve kayıtsız şartsız itaat edilmeye sadece O’nun layık olduğuna,

²⁸³ Ulûhiyyet, ilahlık demektir. İtaat ve ibadet edilen, kalplerin kendisine bağlanıp tapındığı ma’bûd, tanrı anlamındaki “ilah” (çoğulu “âlihe”) kelimesinden türemiştir. Mabud edinilen her şey, onu mabud edinene göre ilahtır. Buna göre ilâh, tapınılan her şeyi içine alan kapsamlı bir kelimedir. Tek gerçek ilâh olan Allah hakkında kullanıldığı gibi, Allah’tan başka ibadet edilen bâtil mabudları ifade etmede de kullanılır. Fakat gerçek ilâhın yaratıcı, kudret sahibi, rızık verici, müdebbir (yönetici ve düzenleyici) ve her şeye gücü yeten bir varlık olması gerekir. Dolayısıyla da böyle olmayan bir varlık, kendisine hak etmediği halde ibadet edilse ve ilâh diye isimlendirilse de ilâh değildir. “Allah” ismi de “ilâh” kelimesinden türemiştir. Aslı, mabud anlamındaki “ٱللّٰه” kelimesi olup daha sonra elif-lam takısı eklenip “Allah” şekline gelmiştir. “Allah” isminden yaratma, rızık verme vb. gibi bir fiilî sıfat türetilmez. Zira o, sadece zatî bir sığata delalet eder ki o da ibadete yalnızca Allah Teâlâ’nın layık oluşudur. Bkz: *Lisânu’l-Arab*, 13/467; *el-Kamusu’l-Muhit*, s. 1903; e-l-h maddesi.

O'nun dışındaki bütün ilâhların ise bâtil olduğuna kesin olarak inanmak ve onların tamamından uzak olmaktır.

Yani ulûhiyyet tevhidi; hiçbir ortağı bulunmayan Allah Teâlâ'yı gizli ve açık, sözlü ve fiilî her türlü ibadette birlemek, itaati O'na has kılmak, namaz, oruç, zekât, hac, dua, yardım isteme, medet umma, sığınma, adak, kurban, tevekkül, korku, ümit, sevgi, inâbe (tevbe ve yönelme), haşyet (saygı ve korku) ve tezellül (huzurunda kendini küçük görüp boyun eğme) vb. ibadet çeşitlerinden hiçbirini O'ndan başkasına yapmamak ve O'na sevgi, korku ve ümit duygularının hepsiyle birlikte ibadet ve kulluk etmektir. Bu üçünün (sevgi, korku ve ümit duygularının) hepsiyle birlikte değil de sadece biriyle Allah'a ibadet etmek ise dalalettir.²⁸⁴

Özetlemek gerekirse ulûhiyyet tevhidi, **“Kulların, fiilleriyle Allah'ı birlemesidir, yani her türlü ibadeti sadece Allah'a yapmak”** demektir. Buna **“ibadet tevhidi”** de denir.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Rabbimiz! Ancak Sana ibadet eder, yalnız Senden yardım dileriz.”** (Fatiha, 5)

“Her kim Allah ile birlikte diğer bir ilaha taparsa, -ki bu hususla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmaz.” (Mü'minun, 117)

Allah Teâlâ, insanları ve cinleri, ibadet tevhidi için yaratmıştır. O şöyle buyurmaktadır: **“Ben, cinleri ve insanları ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım.”** (Zariyat, 56)

Bu tevhid, dinin başlangıcı ve sonu; zahiri ve bâtını, kısaca her şeyidir. Peygamberlerin ilk ve son çağrısı onadır. Peygamberler onun için gönderilmiş; kitaplar onun için indirilmiş; cihad kılıçları onun için çekilmiştir. Müminlerle kâfirler ve cennetliklerle cehennemlikler birbirinden onunla ayrılmışlardır. Allah Teâlâ'nın **“Lâ ilâhe illallah”** sözünün anlamı budur.

Bütün peygamberler, insanları ulûhiyyet tevhîdine çağırmışlardır. Geçmiş ümmetleri helâke götüren şey de onu inkâr etmek olmuştur. Nitekim

²⁸⁴ Yani Allah'ı sevmeden ve O'ndan ümitli olmadan sadece korku üzere ibadet etmek veya tam aksine Allah'tan hiç korkmadan, azabından endişe etmeden sadece sevgi üzere O'na kulluk etmek gibi... (Ç.N.)

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, ‘Benden başka hak ilâh yoktur, öyleyse yalnız Bana ibadet edin!’ diye vahyetmiş olmayalım.”** (Enbiya, 25)

Rubûbiyyet tevhîdi, ulûhiyyet tevhidini kabul etmeyi zorunlu kılar. Çünkü Allah'ın rubûbiyyetini kabul eden kimsenin sadece Allah'a ibadet etmesi ve hiç kimseyi O'na ortak koşmaması gerekir. Çünkü müşrikler, tek bir ilaha ibadet etmiyorlar ve Allah Teâlâ'nın tek başına ibadete layık olduğunu ve bu konuda hiçbir ortağının olmadığını da kabul etmiyorlardı. Tam tersine birçok ilaha ibadet ediyorlar ve o ilahların kendilerini Allah'a yaklaştıracaklarını iddia ediyorlardı. Bununla beraber onlar, bu ilahların fayda ve zarar veremeyeceklerini de kabul ediyorlardı. Ancak rubûbiyyet tevhidini kabul etmelerine rağmen Allah Teâlâ, onları mümin olarak kabul etmedi. Aksine onları, ibadette başkasını kendisine ortak koşmaları sebebiyle kâfirler zümresinden saydı.

Zira yaratıcı, rızık verici, malik, her türlü tasarruf sahibi, hayat veren, öldüren, bütün kemâl sıfatlarla muttasıf, her türlü noksan sıfattan münezzeh ve her şeyi elinde bulunduran Rab kim ise, tek ve hiçbir ortağı bulunmayan ilah da O'dur. Dolayısıyla ibadet de sadece O'na edilmelidir.

İşte bu noktada ehl-i sünnet ve'l-cemaatin ulûhiyyet tevhidi konusundaki inancı, diğer fırkalardan ayrılmaktadır. Çünkü onlar, **“Lâ ilâhe illallah”** sözünden, bazılarının anladığı gibi, sadece “Allah'tan başka yaratıcı ve rızık verici yoktur” manasını anlamazlar. Tam tersine onlara göre ulûhiyyet tevhidi, ancak **“Lâ ilâhe illallah”** şehâdetinin mânâsı gerçekleştiğinde gerçekleşir ki onun manası da “Allah'tan başka gerçek ilah/ma'bûd yoktur.” demektir. Bu da şu anlama gelmektedir: Ulûhiyyet tevhîdi, her türlü ibadeti yalnızca Allah Teâlâ'ya yapmayı gerektirir.

İbâdet ise Müslüman kulun Allah Teâlâ'ya yaklaşmak ve O'nun rızasını elde etmek için yaptığı dinî ameller ve itaatlerdir. İbadet, hem kalbin ve dilin söylemesi hem de kalbin ve organların amel etmesiyle gerçekleşir.

Yalnız Allah'a yapılan ibadet, ancak iki şartla geçerli olur:

Birinci şart: İhlâs. Yani ibadetin sadece Allah rızası için yapılmasıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“De ki: Ben dinimde ihlâs ile ancak Allah'a**

ibadet ederim. (Ey Allah'a eş koşanlar!) **Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın!**" (Zümer, 14-15)

İkinci şart: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tabi olmak. Yani Allah Teâlâ'ya, Peygamberinin meşru kıldığı şekilde ibadet etmek, onun emrettiği şeylere itaat etmek, yasakladığı şeylerden uzak durmak, haber verdiği şeyleri tasdik etmek ve yapılan ibadetin, gerek zaman, gerek mekân, gerekse de sayı ve şekil yönünden Rasûlullah ﷺ'in emirlerine uygun olmasıdır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Peygamber size ne veriyse onu alın, size neyi yasakladıysa da ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir."** (Haşr, 7)

* İbadetle, itaatle ve sevgiyle Allah Teâlâ'yı birlemek, "Lâ ilâhe illallâh/Allah'tan başka hak ilah yoktur." diye yapılan şahadeti gerçekleştirmektir.

* Peygamber ﷺ'e ve sünnetine tabi olmak, onun emirlerine itaat etmek, yasaklarından sakınmak ve ona kayıtsız şartsız bağlı olmak ise "Muhammedu'r-Rasûlullah/Muhammed Allah'ın elçisidir." diye yapılan şahadetin gerçekleştirilmesidir.

"Lâ ilâhe illallah/Allah'tan başka hak ilâh yoktur." şahadetinin gereğinin yerine getirilebilmesinin iki temel şartı vardır:

1- Her türlü ibadetin, yalnızca tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah Teâlâ'ya yapılmasıdır.

2- Bu ibadetlerden hiçbirinin Allah Teâlâ'dan başkasına yapılmamasıdır.

Bunun manası, Yaraticının haklarından ve hususi özelliklerinden hiçbirinin yaratılanlara verilmemesi ve O'ndan başkasının güç yetiremeyeceği şeylerin yaratılanlara izafe edilmemesi demektir. Yani sadece Allah Teâlâ'ya ibadet etmek; O'ndan başkası için namaz kılmamak, O'ndan başkasına secde etmemek, O'ndan başkası için kurban kesmemek, O'ndan başkası için adak adamamak, O'ndan başkasına tevekkül etmemek, O'ndan başkasından medet ummamak, O'ndan başkasına dua etmemek, kısaca sadece Allah'a has olan özelliklerin hiçbirinde başkalarını O'na ortak etmemektir.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin bu konuda izlediği yol şudur:

Onlar, Allah Teâlâ'ya ibadet ederler ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Allah'tan başkasından istemezler, Allah'tan başkasından yardım beklemez,

medet ummazlar. Sadece O'nu yardıma çağırır, sadece O'na tevekkül eder ve sadece O'ndan korkarlar. Allah Teâlâ'ya itaat ederek, ibadet ederek ve sâlih söz ve amellerle yaklaşımaya gayret ederler. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın.”** (Nisa, 36)

3- İsim ve Sıfat Tevhidi:

Bu, en güzel isimlerin ve en yüce sıfatların Allah’a ait olduğuna kesin olarak inanmak demektir. O, bütün kemâl sıfatlara sahiptir ve her türlü noksan sıfatlardan beridir. O, bu özelliğiyle bütün yaratılanlardan ayrılır; bu konuda eşi benzeri yoktur.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Rablerini Kur'an ve sünnette geçen sıfatlarıyla tanırlar. O'nu hem bizzat kendisinin kendi zatını hem de Rasûlü ﷺ'in O'nu nitelendirdiği sıfatlarla nitelerler. Lafızları bağlamlarından koparıp manalarını değiştirmezler. O'nun isimlerinde ve âyetlerinde ilhâda²⁸⁵ sapmazlar. Yüce Allah'ın kendisi hakkın da haber verdiği bilgileri; temsil, tekyif, ta'til ve tahrif²⁸⁶ yoluna sapmaksızın aynen kabul ederler.

Onların bu konuda esas aldıkları ölçü, Allah Teâlâ'nın şu ayetidir: **“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.”** (Şura, 11)

“En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsnâ) Allah’ındır. O halde O’na o güzel isimlerle dua edin. O’nun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.” (Araf, 180)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Yüce Allah'ın sıfatlarının keyfiyeti/nasıllığı konusunda sınırlamalarda ve belirlemelerde bulunmazlar. Çünkü O, bu konuda bize herhangi bir bilgi vermemiştir. Ayrıca hiç kimse, Allah'ı O'ndan daha iyi bilecek durumda değildir.

²⁸⁵ İlhad: Haktan meyletmek ve sapmak demektir. Ta'til, tahrif, tekyif ve temsil, ilhada dâhildir.

²⁸⁶ **Ta'til:** Allah'ın sıfatlarını kabul etmemek yahut bazılarını kabul edip bazılarını kabul etmemektir. **Tahrif:** Nasları (ayet ve hadisleri) lâfız veya mana itibarıyla değişikliğe uğratarak onu zâhir (açık) anlamından uzaklaştırmak ve lafzın ancak zayıf bir ihtimalle delalet ettiği manaya çekmektir. Her tahrif, aynı zamanda ta'til'dir; fakat her ta'til tahrif değildir. **Tekyif:** Sıfatların mahiyetlerinin nasıl olduğunu açıklamaktır. **Temsil:** Bir şeyin, her yönden diğerine benzediğini, ona denk olduğunu kabul etmektir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“De ki: Siz mi daha iyi biliyorsunuz, yoksa Allah mı?”** (Bakara, 140)

“Allah için emsal göstermeyin. Çünkü Allah bilir, siz ise bilmezsiniz.” (Nahl, 74)

Yüce Allah'tan sonra Allah'ı, O'nun Peygamberinden daha iyi bilecek bir kimse yoktur ki onun hakkında yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“O, kendi heva ve hevesiyle konuşmaz. O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.”** (Necm, 3-4)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Yüce Allah'ın, kendisinden önce hiçbir şeyin var olmadığı ilk (el-Evvel); kendisinden sonra hiçbir şeyin bulunmayacağı son (el-Âhir); kendisinin üstünde hiçbir şeyin bulunmadığı ez-Zahir; kendisinden yakın hiçbir şeyin olmadığı el-Bâtın olduğuna inanırlar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“O Evvel'dir, Ahir'dir, Zahir'dir, Bâtın'dır. O, her şeyi bilendir.”** (Hadid, 3)

Allah Teâlâ'nın zatı diğer zatlara benzemediği gibi sıfatları da başkalarının sıfatlarına benzemez. Çünkü O'nun adaşı, dengi ve eşi olabilecek hiçbir varlık yoktur. O, yarattığı varlıklarla kıyaslanamaz. Dolayısıyla da ehl-i sünnet, Allah Teâlâ'nın kendi zatı hakkında bildirdiği sıfatları temsilsiz kabul ederler ve O'nu ta'tilsiz tenzih ederler. Yani Allah Teâlâ'nın kendisi hakkında bildirdiği sıfatları kabul ederlerken herhangi bir benzetmeye başvurmazlar; O'nu noksan sıfatlardan tenzih ederken de O'nun kendi zatını nitelendirdiği sıfatların hiçbirini inkâr etmezler.²⁸⁷

Yüce Allah'ın her şeyin kuşatıcısı, her şeyin yaratıcısı ve her canlının rızıklandırıcısı olduğuna inanırlar: **“Yaratan bilmez mi hiç? O, latiftir, her şeyden haberdardır.”** (Mülk, 14)

“Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan Allah'tır.” (Zariyat, 58)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Allah Teâlâ'nın, yarattıklarından üstte, yüce ve onlardan ayrı olduğuna inandıkları gibi, O'nun yedi kat semanın üstünde arşa istiva ettiğine²⁸⁸ ve ilmi-

²⁸⁷ Bununla birlikte Allah Teâlâ'nın zatının ve sıfatlarının keyfiyeti/nasıl olduğu üzerinde düşünmek asla caiz değildir.

²⁸⁸ Arşın üzerine istiva ve uluvv (yücelik ve mahlûkatın üstünde oluş), Allah hakkında -diğer sıfatlar gibi- O'nun celaline ve kemaline yakışır şekilde kabul ettiğimiz iki sıfattır. Selef göre

nin her şeyi kuşattığına (yüce kitabındaki yedi ayette kendisi hakkında verdiği haberlere²⁸⁹ uygun olarak, keyfiyeti üzerinde yorum yapmaksızın- inanırlar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Rahman arşa istiva etti.”** (Taha, 5)

“Sonra arşa istiva etti.” (Hadid, 4)^{290(*)}

“Gökte olanın sizi yerin dibine geçirmesinden emin mi oldunuz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır. Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran (bir fırtına) göndermeyeceğinden emin misiniz? İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!” (Mülk, 16-17)

“O’na ancak güzel sözler yükselir. Onları da Allah’a sâlih amel ulaştırır.” (Fâtır, 10)

“Onlar üstlerindeki Rablerinden korkarlar.” (Nahl, 50)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Ben göktekinin güvendiği bir kimse olduğum halde siz bana nasıl güvenmezsiniz?”*²⁹¹

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, kürsî ile arşın hak olduğuna, bu konuda şüphe bulunmadığına da inanırlar.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“O’nun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür.”** (Bakara, 255)

“istiva” kelimesinin anlamı “karar kılmak, yüce olmak, yükselmek, yukarı çıkmak” demektir. Selef, istivayı bu kelimelerle tefsir eder, bundan ileri gitmez ve buna bir şey ilave etmezler. Selefin bu kelimeye getirdiği yorumlar arasında “istila etti, malik oldu, kahrı altına aldı” anlamları yoktur. İstivanın anlamı budur, ancak onun nasıl olduğu (keyfiyeti) meçhuldür/bilinmez. Onu Allah’tan başka kimse bilemez. Allah’ın sıfatlarına iman etmek farzdır; çünkü bu konuda şer’î deliller vardır. Bu konuda soru sormak ise bid’attır. Çünkü istivanın ve diğer sıfatların keyfiyetini Allah’tan başka hiç kimse bilemez. Ayrıca sahabe de sıfatların keyfiyeti hakkında Rasûlullah ﷺ’e hiçbir şey sormamış, aksine şer’î delillere tam manasıyla teslim olmuşlardır. Üstelik onlar, kayıtsız şartsız Arapların en fasihleriydiler.

²⁸⁹ Bu âyet-i kerimeler -sırasıyla-şunlardır: Araf, 54; Yunus, 3; Ra’d, 2; Taha, 5; Furkan, 59; Secde, 4; Hadid, 4.

²⁹⁰ İmam İshak b. Rahaveyh *rahimehullah*bu âyet hakkında şöyle der: “İlim ehlinin icmasına göre O, arşa istiva etmiştir. Bununla birlikte O, yerin yedi kat dibindeki her şeyi de bilir.” Bunu ez-Zehabi, *el-Ulûvvu li'l-Âliyyi'l-Ğaffar* isimli eserinde -sahih bir senedle- rivayet etmiştir.

²⁹¹ Buhârî, K. Meğazi, B. Ali İbn Ebi Tâlib *aleyhisselâm*’ın ve Hâlid İbnü'l-Velîd *rah*’ın Veda Haccından önce Yemen’e gönderilmeleri babı.

Arş, yaratılmışların en üstündedir, onların hepsinden daha büyük ve heybetlidir. O, kâinatın üstünde tıpkı bir kubbe gibidir.²⁹² Arş'ı gerçek manada Allah'tan başka kimse bilemez. Arş'ın sütunları vardır²⁹³ ve onu melekler taşımaktadır.²⁹⁴ Kürsi ise arşın önündedir ve Allah Teâlâ'nın iki ayağını koyduğu yerdir.²⁹⁵ Arş'ın yanında Kürsi'nin durumu, büyük bir çöle atılmış bir halka gibidir.²⁹⁶ Gökleri ve yeri kuşatmıştır. Allah Teâlâ, Arş'a da, Kürsi'ye de muhtaç değildir. O, Arş'a da, onun altındaki diğer varlıklara da muhtaç olmaktan münezzehtir. Allah'ın şanı bundan çok yücedir. Aksine Arş da, Kürsi de O'nun kudret ve egemenliğiyle ayakta duran iki varlıktır.

Allah Teâlâ, Âdem ﷺ'i iki eliyle yaratmıştır ve O'nun her iki eli de sağdır. O'nun iki eli -kendisini nitelendirdiği gibi- açıktır; O, dilediği gibi infâk eder. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Yahudiler, ‘Allah’ın eli bağlıdır (sıkıdır).’ dediler. Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lânet olasılar! Bilâkis, Allah’ın iki eli açıktır, dilediği gibi verir.”** (Maide, 64)

“Ey İblis, iki elimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir?” (Sad, 75)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Allah Tebâreke ve Teâlâ'yı ilim, kudret, kuvvet, izzet, kelam, hayat, muhabbet, rahmet, nefis, gazab, öfke, hoşlanmama, rıza, gülme, beraberlik, kadem/ayak, sâk/baldır, yed/el, iştirme, görme, vech/yüz, ayn/göz vb. gibi gerek O'nun kendi kitabında kendini vafettiği, gerekse de Peygamber ﷺ vasıtasıyla bildirdiği tüm sıfatlara O'nun celâline, azametini ve şanına lâayk bir şekilde kabul eder. Bunların nasıl olduğunu (keyfiyetini) Allah bilir, biz bilemeyiz. Çünkü O, bize bu sıfatları haber vermiş, ancak keyfiyetlerini bildirmemiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Muhakkak ki Ben sizinle beraberim; iştirim ve görürüm.”** (Taha, 46)

²⁹² Bkz: Ebû Dâvûd, Kitabu's-Sünne: B. Cehmiyye hakkında.

²⁹³ Bkz: Buhârî, K. Husumat: B. (Müslümanlar arasındaki hukukî davalarda) davâcının davâlıyı hâkim huzuruna getirmesi...

²⁹⁴ Bkz: Ğafir, 7; Hakka, 17.

²⁹⁵ İbn Abbas'tan mevkuf olarak, Hâkim, *Müstedrek*, 2/310. Hâkim, “Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir.” demiş, Zehebi de onu onaylamıştır.

²⁹⁶ Bkz. el-Elbani, *es-Silsiletu's-Sahihah*, hadis no: 109.

“O, bilendir, hikmet sahibidir.” (Tahrim, 2)

“Allah, Musa ile gerçekten konuştu.” (Nisa, 164)

“Ancak celal ve ikram sahibi Rabbinin vechi kalıcıdır.” (Rahman, 27)

“Allah onlardan, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır.” (Maide, 119)

“Allah onları, onlar da Allah’ı severler.” (Maide, 54)

“Böylece bizi öfkelerince onlardan intikam aldık.” (Zuhruf, 55)

“Allah onlara gazab etti.” (Mümtehin, 13)

“O gün sâk/incikten açılır ve secdeye çağrılırlar, ama (secdeye) güçleri yetmez.” (Kalem, 42)

“Allah; O’ndan başka hak ilah yoktur. O, Hayy’dır, Kayyum’dur.”
(Bakara, 255)

“(İsa dedi ki:) Sen benim nefsimdekini bilirsin, hâlbuki ben senin nefsinde olanı bilmem.” (Maide, 116)

*“(Kıyamet günü) cehenneme, ‘Doldun mu?’ derir. O ise ‘Daha yok mu?’ der. Sonunda Rab Tebareke ve Teâlâ, kademini/ayağını onun üzerine koyar. Bunun üzerine o, ‘Yeter, yeter’ der.”*²⁹⁷

Ve bunlardan başka diğer sıfat nasları...

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Mü'minlerin âhirette gözleriyle Rablerini göreceğine, bu nimetin cennet ehli için en üstün ve lezzet verici nimet olduğuna, O'nu ziyaret edeceklerine, kendisinin onlarla, onların da kendisiyle konuşacağına iman ederler. Bu konuda yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Yüzler vardır ki o gün ıslıl ıslıl parılayacaktır. Rablerine bakacaklardır.”** (Kıyame, 22-23)

Onlar, on dördündeki dolunayı rahatça gördükleri gibi Allah’ı görecekler ve O’nu görürken hiçbir zorluk çekmeyeceklerdir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz ki siz Rabbinizi, dolunayı gördüğünüz gibi göreceksiniz; O’nu görmekte hiçbir zorluk çekmeyeceksiniz.”**²⁹⁸

Onlar, Allah Teâlâ’nın gecenin son üçte birinde, yücelik ve büyüklüğüne yakışır şekilde ve keyfiyetini bilemeyeceğimiz bir tarzda dünya semasına

²⁹⁷ Buhârî, K. Tefsir: B. “O (cehennem) de ‘daha yok mu?’ der.” (Kaf, 30).

²⁹⁸ Buhârî, K. Mevakitu's-Salât, B. Sabah ve ikindi namazı.

indiğine inanırlar. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Rabbimiz her gece, gecenin son üçte biri kaldığı zaman dünya semasına iner ve ‘Dua eden yok mu duasını kabul edeyim? Benden isteyen yok mu ona istediğini vereyim? Benden mağfîret dileyen yok mu onu mağfîret edeyim?’ der.”²⁹⁹

Yüce Allah'ın, kıyâmet gününde, kulları arasında hüküm vermek için yüceliğine yakışır şekilde ve keyfiyetini bilemeyeceğimiz bir tarzda geleceğine de inanırlar. O esnada melekler de saf halindeolurlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “**Ama yeryüzü parça parça döküldüğü, Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman** (her şey ortaya çıkacaktır).” (Fecr, 21-22)

“Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerinin gelmesini mi beklerler? Halbuki bütün işler yalnızca Allah'a döndürülür.”

(Bakara, 210)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin Allah Teâlâ'ya iman hususunda izlediği yöntem -özetle- şöyledir:

Yüce Allah'ın kitabında ve Peygamberi ﷺ'in sünnetinde haber verdiği şeylere kesin olarak inanmak, tam manasıyla teslim olmak ve onları eksiksiz olarak kabul edip ilhada, tahrife, teville, ta'tile ya da tahrife sapmaksızın ve hiçbir şüpheye/tereddüde kapılmaksızın onların gerekleriyle her yönden amel etmektir. Kısaca bütün bunlara iman etmek, teslim olmak ve gereğiyle amel etmektir.

Nitekim tabiînden, fakih ve büyük âlim Muhammed b. Müslim ez-Zührî *rahimehullah* şöyle der: “Risalet (Peygamber'in bildirdikleri) Allah'tandır. Tebliğ etmek Peygamber'in görevidir. Bize düşen de teslimiyettir.”³⁰⁰

İmam, hafız, hüccet Sufyân b. Uyeyne *rahimehullah* şöyle der: “Allah Teâlâ'nın Kur'ân'da kendisini vasfettiği bütün sıfatların tefsîri, okunduğu gibidir. Ne keyfiyet vardır ne de benzetme.”³⁰¹

İmam Şafî *rahimehullah* şöyle der: “Ben Allah'a ve Allah'ın muradı üzere Allah'tan gelenlere; Peygamber ﷺ'e ve onun muradı üzere Peygamber'den gelenlere iman ettim.”³⁰²

²⁹⁹ Buhârî, K. Teheccüd, B. Gecenin sonunda yapılan dua ve kılınan namaz.

³⁰⁰ ez-Zehebi, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, 5/377.

³⁰¹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/478 (736).

³⁰² İbn Kudame el-Makdisi, *Lüm'atü'l-İ'tikâdi'l-Hâdi ila Sebili'r-Raşad*, s. 7.

Hicret yurdu Medine'nin imamı Malik b. Enes *rahimehullah* şöyle der: "Bid'atlerden sakının." "Bid'at nedir?" diye sorulunca da şöyle cevap verir: "Bid'atçiler; Allah'ın isimleri, sıfatları, kelamı, ilmi ve kudreti hakkında konuşup duran, sahabîlerin ve güzel bir şekilde onlara tâbi olanların sustukları konularda susmayan kimselerdir."³⁰³

Bir adam, İmam Malik *rahimehullah*, "**Rahman arşa istiva etti.**" ayeti hakkında, "Nasil istiva etti?" diye sorunca şu cevabı verdi: "İstiva, bilinmeyen bir şey değildir. Fakat keyfiyeti akılla bilinmez. Ona iman etmek farzdır. Onun hakkında soru sormak bid'attir. Ben senin ancak haktan sapmış bir kimse olduğunu düşünüyorum." Bu sözü söyledikten sonra da o adamın meclisten çıkarılmasını emretti.³⁰⁴

İmam Ebu Hanîfe *rahimehullah* şöyle der: "Allah'ın zatı hakkında hiç kimse-nin kendi görüşüne göre bir şey söylememesi gerekir. Aksine kişi, Allah kendi Zatını neyle nitelemişse, O'nu öylece niteler. Bu konuda kendi görüşüne göre hiçbir şey söyleyemez. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir."³⁰⁵

O yine şöyle der: "Allah Teâlâ'nın gökte olduğunu inkâr eden kişi kâfir olur."³⁰⁶

Yine ona, Allah'ın nüzul/inme sıfatı hakkında sorulunca da "O, keyfiyetini bilmediğimiz bir şekilde iner." diye cevap vermiştir.³⁰⁷

İmam Ebu Hanife *rahimehullah* sıfatlar konusunda yine şöyle der: "Allah Teâlâ'nın, -Kur'an'da da zikrettiği gibi- eli, yüzü ve nefsi vardır. Allah Teâlâ'nın Kur'an'da zikrettiği yüz, el ve nefis sıfatları, O'na ait yorumsuz kabul edilecek sıfatlardır. 'Eli, kudretidir (veya nimetidir).' denilemez. Çünkü böyle bir söz, O'nun sıfatının iptali/yok sayılması demektir ki bu, Kaderiye-nin ve Mutezilenin sözüdür."³⁰⁸

İmam, hafız Nuaym b. Hammad el-Huzâi *rahimehullah* şöyle der: "Allah'ı, O'nun yarattıklarına benzeten kimse kâfir olur. Allah'ın kendisini nitelendirdiği

³⁰³ Beğavi, *Şerhu's-Sünne*, 1/217.

³⁰⁴ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 3/440 (183).

³⁰⁵ İbn Ebi'l-'Iz, *Şerhu Akîdeti't-Tahaviyye*, s. 427, Tahkik: Şuayb el-Arnaut.

³⁰⁶ Bk. İmam Zehebi, *el-Uluvv li'l-Âliyyi'l-Ğaffar*, 2/935 (332).

³⁰⁷ Sabuni, *Akîdetu Ashabi'l-Hadis*, s. 42.

³⁰⁸ *el-Fıkhu'l-Ekber*.

sıfatları inkâr eden kimse de kâfir olur. Allah'ın kendisini nitelendirdiği ve Peygamberinin ﷺ O'nu nitelendirdiği hiçbir şeyde teşbih (benzetme) yoktur.”³⁰⁹

İmam el-Velid b. Müslim el-Kuraşî *rahimehullah* şöyle der: Ben Evzâî'ye, Sufyân b. Uyeyne'ye ve Malik b. Enes'e Allah'ın sıfatları ve görülmesi hakkındaki hadisleri sordum. Hepsi de şöyle dediler: “Bunları geldikleri gibi kabul edin, keyfiyetleri üzerinde düşünmeyin.”^{310(*)}

Bazı selef imamları şöyle der: “İslâm'ın ayağı, ancak teslimiyet temeli üzerinde sağlam durur.”³¹¹

İmam İbn Kudame el-Makdisî *rahimehullah* da şöyle demiştir: “İşte bu şekilde selef ve halef imamlarının hepsi -Allah onlardan razı olsun- Allah'ın Kitabında ve Rasûlü ﷺ'in sünnetinde geçen sıfatları, tevile başvurmaksızın kabul etme ve onları geldiği gibi onaylama konusunda ittifak etmişlerdir. Bize de onların izinden gitmek ve yollarına tabi olmak emredilmiştir.”³¹²

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat; ta'til, teşbih, temsil ve tefviz (sıfatlarla ilgili nasların anlamını Allah'ın ilmine havale etme) ehlinin görüşlerinden uzaktır. -Allah'a hamdolsun-

İşte ehl-i sünnet ve'l-cemaatin Allah'a iman konusundaki akidesi ve onların imamlarının görüşleri budur. İster onların çağında olsun, isterse sonraki çağlarda olsun kim onların yolundan giderse Peygamber ﷺ'in ve ashabının yöntemine sarılmış olur. Onların arasında bile bulunsa her kim onlara muhalefet ederse onlardan değildir.

³⁰⁹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 4/587 (936).

³¹⁰ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 3/572 (930).

(*) Bu büyük âlimlerin “Bunları geldikleri gibi kabul edin.” sözü, ta'til ehline bir reddiyedir. “Keyfiyetleri/nasıl oldukları üzerinde düşünmeyin.” sözleri de temsil ehline bir reddiyedir. Bu sözlerinin anlamı ise: Sıfatların manalarını Allah Teâlâ'ya yaraşır biçimde ve iki vahiyde (Kur'ân ve Sünnet'te) geldiği şekilde kabul etmektir. Yoksa bu sözleri; “Sıfatları, manalarını anlamadan kabul edin.” anlamında değildir. Zira bu, tefviz (sıfatlarla ilgili nasların anlamını Allah'ın ilmine havale etme) ve ta'til ehlinin yoludur ve bu yol, Peygamber ﷺ'i ve ashabını, manasını anlamadıkları sözleri kabul etmekle itham etmek demektir. Bu konuya örnek olarak şu ayeti ele alalım: “**O, işitendir, görendir.**” Bu ayetin manası malumdur. O, Allah Teâlâ'nın işitme ve görme sıfatı olduğunu bildirmektedir. Ancak bu sıfatların keyfiyeti/nasıl olduğu bilinmemektedir.

³¹¹ Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, 1/271.

³¹² İbn Kudâme el-Makdisî, *Lum'atu'l-İ'tikâdi'l-Hâdî ila Sebili'r-Raşad*.

İkinci Rükün MELEKLERE İMAN

Meleklerle iman, onların var olduklarına iman etmek ve bu kâinatta yerine getirdikleri vazifelerini tasdik etmek demektir. Onlar, gayb âlemine ait varlıklardır. Biz, onları göremeyiz; ancak onların varlığına, en ufak bir şüphe ve tereddüt bulunmaksızın inanırız: **“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler.”** (Bakara, 285)

Meleklerin varlıklarını inkâr eden bir kimse kâfir olur. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, rasûllerini ve âhiret gününü inkâr ederse tam manasıyla sapıtmıştır.”** (Nisa, 136)

Bu sebeple **ehl-i sünnet ve’l-cemaat, meleklerle**, hem icmâlî (topluca) hem de tafsîlî (ayrıntılı) olarak inanırlar. Şöyle ki isimleri bildirilmeyen meleklerle icmâlî olarak imân ederler. Allah ve Rasûlüﷺ’in isim isim bildirdiklerinden hakkında sahih delil bulunan meleklerle ise -mesela vahiy getirmekle görevli Cebrâil, yağmur yağdırmakla görevli Mikâil, sûra üfürmekle görevli İsrâfil, ruhları almakla görevli ölüm meleği ve cehennemın bekçisi Hâzin gibi- tafsîlî olarak, yani bu ayrıntılarıyla imân ederler.

Ehl-i sünnet ve’l-cemaat;

Meleklerin varlığına ve gökyüzünde ikamet ettiklerine iman ederler. Onlar, Allah’ın yarattığı kullardır. Allah onları nurdan yaratmıştır. Onlar, gizli bir takım güçler değil; gerçek birer varlıktır ve Âdem ﷺ’in yaratılmasından önce yaratılmışlardır. Meleklerin yaratılışları çok heybetlidir. Onların kimisinin iki kanadı, kimisinin üç, kimisinin dört, kimisinin de daha çok kanadı vardır. Nitekim Cebrail ﷺ’in altı yüz kanadının bulunduğu ve her bir kanadının ufku kapladığı bildirilmiştir.

Ehl-i sünnet, meleklerin çok büyük güçlere sahip olduklarına iman ederler. Onlar, Allah’ın ordularından bir ordu, hatta O’nun en büyük ordusudur. Melekler, Allah’ın izniyle ve şartların gereğine uygun olarak çeşitli suretlerde

ve cismânî şekillerde görünme gücüne sahiptirler. Onlar hareket ederler, yeryüzüne inerler ve gökyüzüne çıkarlar.

Ehl-i Sünnet, meleklerin pek çok olduğuna inanırlar. Onların sayısını ancak Allah Teâlâ bilir: **“Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilmez. Bu ise insanlık için ancak bir öğüttür.”** (Müddessir, 31)

Melekler, Allah’a yakın ve değerli varlıklardır. Erkeklik ve dişilik gibi vasıfları yoktur; evlenmezler ve çoğalmazlar. Yemezler, içmezler ve Allah’a ibadetten bıkmaz, usanmaz ve yorulmazlar. İyilik, güzellik, hayâ, düzenlilik, doğru işler yapma vb. güzel vasıflara sahiptirler.

Melekler, Allah’a saygılıdırlar ve O’ndan korkarlar. Gece gündüz Allah’ı tesbih eder, yedinci kat semada bulunan Beyt-i Ma’mûr’u tavaf ederler.

Ehl-i Sünnet, meleklerin Allah’a itaat etmek ve isyan etmemek üzere yaratıldıkları için insanlardan farklı olduklarına inanırlar. Allah, onları kendisine ibadet etmeleri ve emirlerini yerine getirmeleri için yaratmıştır: **“‘Rahmân (olan Allah, melekleri) evlât edindi.’ dediler. Hâşâ! O, bundan münezzeh-tir. Bilakis (melekler), lütuf ve ihsana mazhar olmuş kullardır. O’ndan (emir almazdan) önce konuşmazlar; onlar, sadece O’nun emri ile hareket ederler. Allah, onların önlerindeki de, arkalarındakini de (yaptıklarını da, yapacaklarını da) bilir. Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaet etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler!’** (Enbiya, 26-28)

Ehl-i sünnet ve’l-cemaat, meleklerin gaybı bilmediklerine ve onların sadece Allah’ın kendilerine bildirdiği şeyleri bildiklerine inanırlar: **“Melekler, ‘Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, Senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alîm ve hakîm olan ancak Sensin.’ dediler.”** (Bakara, 32)

Melekler, içinde heykel, resim ve köpek bulunan eve girmezler; aralarında çan bulunan bir kafileye de eşlik etmezler. İnsanların rahatsız olduğu eziyet verici şeylerden onlar da rahatsız olurlar. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **“İçinde resim bulunan eve melek girmez.”**³¹³

“İçinde resim ve köpek bulunan eve melek girmez.”³¹⁴

³¹³ Müslim, K. Libas ve’z-Ziyet, B. Hayvan sureti yapmanın haram kılınması.

³¹⁴ Müslim, K. Libas ve’z-Ziyet, B. Canlı sureti yapmanın haram kılınması.

*“Melekler, aralarında resim ve köpek bulunan kişilerle birlikte yolculuk etmezler.”*³¹⁵

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Allah Teâlâ'nın, melekleri görmemizi engellediğine inanır. Bu yüzden biz onları gerçek suretlerinde göremeyiz. Ancak Allah Teâlâ, bazı kullarına onları göstermiştir. Nitekim Peygamber ﷺ, Cebrael عليه السلام'ı gerçek suretinde iki defa görmüştür: **“Andolsun onu, Sidretü'l-Münteha'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü.”** (Necm, 13-14)

“Arkadaşınız (Muhammed) bir mecnun değildir. Andolsun ki onu (Cebrael'i) apaçık ufukta görmüştür.” (Tekvir, 22-23)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, meleklerin pek çok sınıfa ayrıldıklarına iman ederler: Kimileri arşı taşımakla, kimileri vahyi ulaştırmakla, kimileri de dağlarla görevlidir. Kimileri cennetten, kimileri de cehennemden sorumludur. Kimileri, kulların iyi ve kötü amellerini tespit etmekle, kimileri müminlerin, kimileri kâfırların ruhlarını kabzetmekle, kimileri de kabirde kula soru sormakla görevlidir.

Onların içinde müminler için istiğfar eden, onlara dua eden ve onları selamlayanlar olduğu gibi, ilim meclislerinde ve zikir halkalarında hazır bulunup oradakileri kanatlarıyla saranlar da vardır.

Yine onların kimileri, insanla beraber olur ve ondan hiç ayrılmaz, kimileri de her gün kulları hayırlı işler yapmaya çağırır. Kimileri müminlerin dualarına âmin derler ki bu sayede o dualar kabul olmaya daha layık hale gelir. Yine meleklerin kimileri salih kulları himaye ederler ve onların sıkıntılarını giderirler. Kimileri salih kulların cenazelerine iştirak eder, kimileri de müminlerle birlikte savaşır ve onlara Allah düşmanlarına karşı cihâdlarında destek verirler.

Meleklerin bazıları, kâfırlara lanet etmek ve onlara azap indirmekle görevlidir. Bazıları da Mekke ve Medine şehirlerini Deccal'in oralara girmesine karşı korumakla görevlidirler.

Meleklerin kimileri, Peygamber ﷺ'e ve müminlere salat ve dua eder, onlar için Allah'tan bağışlanma dilerler. Kimileri de ümmetin selamını Peygamber ﷺ'e ulaştırırlar.

³¹⁵ Müslim, K. Libas ve'z-Ziynet, B. Seferde köpek ve çan bulundurmanın kerahiyeti.

Üçüncü Rükün KİTAPLARA İMAN

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Allah Teâlâ'nın, peygamberlerine içerisinde emirleri, yasakları, vaadleri, tehditleri ve kullarından istediği şeyleri ihtiva eden kitaplar indirdiğine kesin olarak iman ederler. Bu kitapların sayısını ise onları indiren Allah Teâlâ'dan başkası bilemez. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler.”** (Bakara, 285)

Ehl-i Sünnet, bu kitapların hepsinin hidayet, nur ve kalplere şifa olduğuna iman eder ve Allah'ın, kitaplarını peygamberlerine tüm insanlığı hidâyete ulaştırmak için indirdiğine inanırlar: **“Elif. Lâm. Râ. (Bu Kur'an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarmak için sana indirdiğimiz bir kitaptır.”** (İbrahim, 1)

Bu kitaplar içinde ismi Kur'an ve Sünnet'te geçenler; Kur'an, Tevrat, İncil ve Zebûr ile İbrahim ve Mûsâ'ya verilen sahifelerdir. Bunların en büyükleri ise Tevrât, İncil ve Kur'an'dır. Üçünün en büyüğü, en yücesi ve neshedici (diğerlerinin hükmünü kaldıranı) ve mutlak olarak en üstünü ise Kur'an-ı Kerîm'dir.

Allah Teâlâ, Kur'an'ın dışındaki kitapların hiçbirini korumayı üstlenmemiştir. Aksine onları koruma görevi, din adamlarına ve âlimlere verilmiştir. Ancak onlar, bu kitapları korumamışlar ve onlara hakkıyla riayet etmemişlerdir. Bu sebeple de onlarda birtakım değişiklikler/tahrifler yapılmıştır. Böylece bu kitapların asılları kaybolmuş ve hükümleri değiştirilmiştir. Bu kitaplar içinde ilk tahrif edilen Tevrât'tır.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Kur'an'dan önceki kitaplara icmalî olarak (topluca) iman ederler. Bu da onları kalp ve dil ile kabul etmekle olur. Kur'an'a imânları ise tafsilî/ayrıntılı

bir imândır. Bu da kalp ve dil ile kabul etmek, içindeki emirlere uymak ve küçük büyük her meselede onu hakem kılmakla olur.

Kur'an-ı Kerim;

Âlemlerin Rabbinin kelamı, okunması ibadet olan apaçık kitabı ve sağlam ipidir. Allah, onu güvenilir elçisi ve peygamberlerin sonuncusu Muhammed b. Abdullah ﷺ'e bütün kitapların sonuncusu olarak ve ümmet için izlenecek bir yöntem olması, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkartması, onları hak-ka ve dosdoğru yola iletmesi için indirmiştir.

Allah Teâlâ, Kur'an'da, öncekilerin ve sonrakilerin haberlerini, peygamberlerin ve salihlerin yaşantılarını, göklerin, yerin ve ikisinde bulunan varlıkların yaratılışını açıkladığı gibi helal ve haramı, edeb ve ahlak esaslarını, ibadet ve muâmelat hükümlerini, müminlerin ve kâfirlerin görecekları karşılıkları etraflıca anlatmıştır. Müminlerin diyarı olan cennetin ve kâfirlerin diyarı olan cehennemini özelliklerini anlatmıştır. Onu, kalplerde bulunan -küfür, nifak, kibir, riyâ vb. gibi- hastalıklara şifa, din konusunda gerekli her şeyin açıklayıcısı ve müminler için de bir hidâyet ve rahmet olarak indirmiştir: **“Bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.”** (Nahl, 89)

Bütün ümmetin bu kitaba uymaları, anlaşmazlıklarda onu hakem kılmaları ve Peygamber ﷺ'den sahih olarak gelmiş olan sünnet ile birlikte onun hükümlerini kabul etmeleri gerekir. Çünkü Allah Teâlâ, Peygamberini bütün insanlara ve cinlere, kendilerine indirilen ayetleri açıklaması için göndermiştir: **“İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlaşırlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik.”** (Nahl, 44)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Kur'an'ın harf ve manalarıyla birlikte hakiki Allah kelamı olduğuna, O'ndan sadır olup O'na döneceğine, Allah tarafından indirildiğine, mahlûk olmadığına, Allah'ın onu gerçekten, azametine ve celâline lâyık bir şekilde işitilen bir sesle konuştuğuna, Cebrail ﷺ'in onu Allah Teâlâ'dan işiterek aldığına ve onu Muhammed ﷺ'e tebliğ ettiğine, Muhammed ﷺ'in de onu Cebrail ﷺ'dan işitip kalbinde hıfzettiğine iman ederler. Muhammed ﷺ de Kur'an'ı ashabına tebliğ etmiş, ondan sonra ümmete tebliğ olunmuş ve bu şekilde bütün ümmetlere ulaşmıştır.

Bu kitabı hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan yüce Allah, apaçık bir Arapça ile indirmiş, bize de hiçbir şüphenin söz konusu olamayacağı bir tevâtürle nakledilmiştir: **“Muhakkak ki bu (Kur’an), âlemlerin Rabbinin indirmesidir. (Rasûlüm!) Onu Ruhû'l-Emin (Cebrail), uyarıcılardan olası diye apaçık Arap diliyle senin kalbine indirmiştir.”** (Şuara, 192-195)

Kur’an-ı Kerim, Tevrât gibi yazılı olarak indirilmediği gibi Rasûlullah ﷺ’e topluca bir defada da indirilmedi. Aksine olaylara göre veya bazı sorulara cevap olmak üzere, ya da duruma ve şartların gereğine uygun olarak ve sağlam bir şekilde ezberlenmesi için yirmi üç yıllık bir süre içinde parça parça indirildi.

Kur’an-ı Kerim;

Levh-i Mahfûz’da yazılıdır. Göğüslerde muhafaza edilir (ezberlerde tutulur), dillerde okunur ve sahifelerde yazılıdır. O, muhkem sûrelerden, apaçık âyetlerden, harf ve kelimelerden oluşur. Muhkemi ve mutesâbihi, nasihi ve mensuhu, geneli ve özeli, emri ve nehyi vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz bu, korunmuş bir kitapta bulunan değerli bir Kur’an’dır. Ona ancak temizlenenler dokunabilir. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.”** (Vakıa, 77-80)

“Hayır; Kur’an kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde yerleşen apaçık âyetlerdir.” (Ankebut, 49)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Kur’an’ın sûrelerinin, âyetlerinin, kelimelerinin ve harflerinin adedinde ittifak etmişlerdir. Bundan dolayı ondan bir süre, bir âyet, bir kelime veya bir harfi inkâr eden yahut ilave eden veya eksiltten ya da Kur’an’ın bazı âyetlerinin birbiriyle çeliştiğini veya içinde birtakım hurafelerin olduğunu iddia eden kimsenin kâfir olduğuna hükmederler. Onlar, Kur’an âyetlerinden her bir âyetin Allah katından indirildiğine ve bizlere de hiçbir şüphe içermeyen kesin tevâtür yoluyla nakledilip geldiğine kesin olarak imân ederler.

Kur’an-ı Kerim;

İslâm Peygamberi Muhammed ﷺ’in en büyük ve ölümsüz mucizesidir. O, üslubunda, nazmında, içerdiği ilimlerde, hüküm ve kanunlarında, haberlerinde, etkileyiciliğinde, vaadinde ve tehdidinde eşsiz ve mucizevîdir. Semavî

kitapların sonuncusudur. Neshedilemez (hükmü kaldırılamaz) ve değiştirilemez. Zira Allah Teâlâ, herhangi bir tahrif, değişiklik, ilave ve eksiltme girişimine karşı onu yeryüzünden kaldıracağı güne kadar -ki bu, kıyâmet gününden önce olacaktır- koruyacağını va'detmiştir: **“Hiç şüphe yok ki o zikri (Kur'an'ı) Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biziz.”** (Hicr, 9)

Kur'an-ı Kerim;

Peygamber ﷺ'in zamanında ve onun gözetiminde yazılmıştır. Çünkü sahabenin en seçkinlerinden vahiy kâtipliği yapan kimseler vardı. Bunlar, Peygamber ﷺ'den ayrılmazlar ve Kur'an'dan nazil olan her şeyi Peygamber ﷺ'in emriyle yazarlardı. Peygamber ﷺ onlara her ayetin ait olduğu sûredeki yerini gösterirdi. Daha sonra bunlar, Ebu Bekir ؓ zamanında iki kapak arasında bir kitap halinde toplandı. Osman ؓ döneminde ise tek bir imla üzere yazılıp çoğaltıldı. Bu da sahabenin ileri gelenleri ve vahiy kâtiplerinin gözetimi altında yapıldı. *Allah hepsinden razı olsun.*

Kur'an-ı Kerim;

114 sûre ihtivâ eder. Bunların **86** tanesi Mekke'de, **28** tanesi Medine'de inmiştir. Hicretten önce inen sûrelere Mekkî sûreler, hicretten sonra inen sûrelere de Medenî sûreler denir. Kur'an-ı Kerim'de 29 sûre, mukattaa harfleriyle (Elif, lam, mim vb. kesik harflerle) başlar.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Kur'an'ı öğrenmeye, öğretmeye, ezberlemeye, güzel bir sesle okumaya, okunduğu zaman huşu ile dinlemeye, ümmetin selefinin metoduna göre tefsir etmeye ve küçük büyük her konuda onun hükümleriyle amel etmeye özel bir önem verirler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sana bu mübarek Kitabı, âyetlerini düşünsünler ve akıllı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.”** (Sad, 29)

Onlar, Kur'an-ı Kerim'i okuyarak Allah'a ibadet ederler. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in her bir harfinin okunması karşılığında -Peygamber ﷺ'in de haber verdiği gibi- bir hasene vardır. Her hasene de on katıyla mükâfatlandırılır. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Her kim Allah'ın Kitabından bir harf okursa karşılığında onun için bir hasene vardır. Hasene ise on misli ile*

karşılık görür. Ben size ‘elif, lam, mim bir harftir’ demiyorum. Aksine elif bir harftir, lam bir harftir, mim de bir harftir.”³¹⁶

Ehl-i sünnet ve’l-cemaat, sadece şahsî görüşlere dayanarak Kur’an’ın tefsir edilmesini caiz görmez. Çünkü böyle bir davranış, Allah hakkında bilgisizce konuşmak olup şeytanî bir davranıştır: **“Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helâl ve temiz olanlarından yiyin, şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır. O size ancak kötülüğü, çirkini ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.”**

(Bakara, 168-169)

Ehl-i sünnet; Kur’an’ı, yine Kur’an ile tefsir eder, mücmel (kapalı) âyetlerini apaçık âyetleriyle, mutlak âyetlerini kayıtlı âyetleriyle, genel âyetlerini özel âyetleriyle, müteşabih âyetlerini de muhkem âyetleriyle tefsir ederler.

Yine onlar; Kur’an’ı, sahih nebevî sünnetle tefsir ederler, sonra yüce sahabenin sözleriyle, sonra tabiîn imamlarının sözleriyle, sonra da Kur’an’ın indiği Arap dili yardımıyla tefsir ederler.

Daha sonra da bütün bu kaynakların ışığı altında icthad ederler. Bunu yaparken de dinî kaidelere bağlı kalırlar ve onlardan dışarı çıkmazlar. Böylece ehl-i sünnet, rivâyet ile dirâyeti bir araya toplamış olur.

³¹⁶ Tirmizi, K. Fedailü'l-Kur'an, B. Kur'ân'dan bir harf okuyanın ve öğretenin sevâbı. el-Elbânî, *Sahîhu Suneni't-Tirmizî*, 3/9.

Dördüncü Rükün **PEYGAMBERLERE İMAN**

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, yüce Allah'ın kullarına müjdeleyici ve uyarıcı olarak, insanları hidâyete sevk etmek ve onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için hak dine davet eden seçilmiş kullarından peygamberler gönderdiğine kesin olarak inanırlar.

Onların daveti, toplumları şirk ve putperestlikten kurtarmak, çözümlüp bozulmaktan arındırmak içindir. Onlar, tebliğlerini yaparak risâlet görevlerini yerine getirdiler. Ümmetlerine öğüt verdiler ve Allah yolunda hakkıyla cihad ettiler. Doğruluklarına delil olan göz kamaştırıcı mucizeler gösterdiler. Onlar, dini tebliğ etme hususunda her türlü hatadan masumdurlar.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, peygamberler arasında bir ayırım gözetmezler. Onlardan birini inkâr eden, Allah'ı ve bütün peygamberleri inkâr etmiş olur: **“Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip ‘Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız.’ diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır. Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah Ğafur ve Rahim olandır.”** (Nisa, 150-152)

Allah Teâlâ, değerli peygamberleri göndermedeki hikmetini yüce Kitabında şöyle açıklamaktadır: **“(Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.”** (Nisa, 165)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, bütün rasûllerin tek ve aynı esasa davet ettiklerine, onun da ibadette Allah'ı birlemek ve şirki yasaklamak olduğuna imân ederler. Buna göre şeriatleri şartlara ve ihtiyaçlara göre değişiklik gösterse

de bütün peygamberlerin dini birdir ve o da İslam'dır. Allah, onun haricinde hiçbir dini kullarından kabul etmeyecektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Andolsun ki Biz, ‘Allah’a kulluk edin ve tâğüt’tan sakının.’ diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik.”** (Nahl, 36)

“Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona, ‘Benden başka hak ilâh yoktur, öyleyse yalnız Bana ibadet edin!’ diye vahyetmiş olmayalım.” (Enbiya, 25)

Yüce Allah, pek çok rasûl ve nebi göndermiş, bunların bir kısmını kitabında veya rasûlü aracılığıyla bize bildirmiş, bir kısmını da bildirmemiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var. Hiçbir peygamber Allah’ın izni olmaksızın herhangi bir âyeti kendiliğinden getiremez. Allah’ın emri gelince de hak uygulanır ve o zaman bâtılı seçenler hüsrana uğrayacaklardır.”** (Ğafir, 78)

Kur’ân-ı Kerim’de isimleri geçen rasûller ve nebîler yirmi beş tanedir. Bunların isimleri şöyledir: İnsanlığın babası Âdem, İdrîs, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrâhîm, Lût, İsmâîl, İshâk, Ya’kûb, Yusuf, Şuayb, Eyyub, Zulkifl, Mûsâ, Hârûn, Dâvûd, Süleymân, İlyas, Elyesa, Yûnus, Zekerîyya, Yahyâ, Îsâ ve peygamberlerin sonuncusu Muhammed. *Allah’ın salât ve selâmı hepsinin üzerine olsun.*

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat;

Yüce Allah’ın kimi peygamberleri diğerlerinden üstün kıldığına inanırlar. Ümmet, rasûllerin nebilerden üstün olduğunu,³¹⁷ rasûllerin de kendi aralarında fazilet farkının bulunduğu, rasûl ve nebilerin en faziletliilerinin “Ulu’l-Azm” diye bilinen beş rasûl olduğunu, bunların da Muhammed, Nûh, İbrahim, Mûsâ ve Îsâ olduğunu icma ile kabul etmiştir. *Allah’ın salât ve selâmı*

³¹⁷ Sözlük anlamı itibarıyla “rasul,” göndermek ve yönlendirmek anlamındaki “irsal” kelimesinden, “nebi” ise, haber anlamına gelen “nebe” kelimesinden türemiştir. Dinî istilahtaki anlamlarına gelince nebi ve rasul; kendisine ilahî mesaj vahyedilip onu insanlara tebliğ etmesi emredilen kimse demektir. Ancak nebi ile rasul arasında bir fark vardır. Şöyle ki nebiye kendisinden önceki bir peygamberin şeriatı, onu destekleme amacıyla vahyedilirken, rasule yeni bir şeriat vahyedilir ve o şeriatı kâfir bir topluma tebliğ etmesi emredilir. Mesela Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed gibi... *Allah’ın salât ve selâmı onların üzerine olsun.*

hepsinin üzerine olsun. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Hani Biz, peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh’tan, İbrahim’den, Musa’dan ve Meryem oğlu İsa’dan da. (Evet) Biz onlardan pek sağlam bir söz aldık.”** (Ahzab, 7)

Ulu’l-Azm peygamberlerin en faziletlisiyse İslam peygamberi, peygamberlerin sonuncusu, âlemlerin Rabbinin peygamberi ve Âdemoğullarının efendisi Abdullah oğlu Muhammed ﷺ’dir. Allah Teâlâ onun hakkında şöyle buyurmaktadır: **“Fakat o, Allah’ın Rasûlü ve nebilerin sonuncusudur.”** (Ahzab, 40)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Allah’ın isimlerini zikrettiği peygamberlere de, isimlerini zikretmediklerine de, ilk nebî Âdem’den en sonuncuları ve en faziletli olan bizim Peygamberimiz, imamımız, örneğimiz, mürşidimiz ve liderimiz Muhammed ﷺ’e kadar bütün peygamberlere inanırlar. Allah’ın salât ve selâmı bütün hepsinin üzerine olsun.

Peygamberlere iman, icmalî (toplu ve genel) bir imandır. Bu da onlara inanmak ve bu inancını diliyle ifade etmekle olur. Bizim Peygamberimiz Muhammed ﷺ’e iman ise tafsilî (ayrıntılı ve detaylı) bir imandır. Ona inanmak, bu inancını diliyle ifade etmek ve gereğiyle amel etmekle olur. Bu da Müslümanların, onun Rabbinden getirdiği her şeye ayrıntılı bir şekilde tabi olmalarını gerektirir.

“MUHAMMED ﷺ, ALLAH’IN RASÛLÜDÜR.”

O, Kasım’ın babası, Abdullah’ın oğlu Muhammed’dir. Geriye doğru atalarının isimleri ise şöyledir: Abdulmuttalib, Hâşim, Abdumenâf, Kusay, Kilâb, Mürre, Ka’b, Lüey, Gâlib, Fihri, Mâlik, Nadr, Kinâne, Huzeyme, Müdrike, İlyâs, Mudar, Nizâr, Maad ve Adnân. Adnân, Allah’ın peygamberi İbrâhîm el-Halîl’in oğlu İsmâîl peygamberin soyundandır. *İkisine de salât ve selâm olsun.*

Muhammed ﷺ, nebilerin ve rasûllerin sonuncusudur. Allah’ın bütün insanlara gönderdiği peygamberdir. O, Allah’ın kuludur, ona ibadet edilmez; peygamberdir, yalanlanamaz. Yaratılmışların en hayırlısı, en üstünü ve efendisidir. Onlar içinde Allah katında en değerlisi, derecesi en yüksek ve Allah’a en yakın olan odur. O’nun şeriatı da bütün şeriatların hükmünü ortadan kal-

dırıcıdır. Her zaman ve her mekâna uygun ve hepsini düzelticidir. Kıyamet gününe dek kalıcıdır.

O, hakikat ve hidâyetle hem insanlara hem de cinlere gönderilen bir peygamberdir. Allah, onu âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Nitekim Allah Teâlâ onun hakkında şöyle buyurmuştur: “(Rasûlüm!) **Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.**” (Enbiya, 107)

Allah Teâlâ ona kitabını indirmiş, dinini emanet etmiş, mesajını tebliğle görevlendirmiş ve bu mesajı tebliğ ederken yanılmaktan onu korumuştur: “**O kendi hevasından bir söz söylemez. O, bildirilen bir vahiyden başkası değildir.**” (Necm, 3-4)

Onun risaletine (mesajına) iman edip peygamberliğine şahitlik etmedikçe hiçbir kulun imanı sahih değildir. Ona itaat eden cennete girer, ona karşı gelip isyan eden cehenneme girer: “**Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.**” (Nisa, 65)

Her peygamber sadece kendi toplumuna gönderildi. Muhammed ﷺ ise bütün insanlara gönderilmiştir: “**Biz seni ancak bütün insanlar için müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.**” (Sebe, 28)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Allah Teâlâ'nın Peygamber ﷺ'i apaçık ve göz kamaştırıcı mucizelerle³¹⁸ desteklediğine imân eder.

* Bu mucizelerin birisi, hatta en büyüğü Kur'an-ı Kerim'dir.

³¹⁸ “Mucize,” aciz bırakmak anlamındaki “i'caz” kelimesinden ya da kudretin zıddı olan “acz” kökünden türemiştir. Peygamber'in mucizesi, peygamberliğini ispatta kendisi vasıtasıyla hasımlarını aciz bıraktığı olağanüstü şeydir. Mucize kelimesinin sonundaki “:” mübalağa içindir. Mucize, Allah'ın, Peygamber'in davasına uygun olarak, onu ve peygamberliğini tasdik etmek amacıyla onun elinde ortaya çıkardığı ve beşerin güç yetiremeyeceği olağanüstü bir iştir. Mucizenin meydana gelmesi imkânsız değildir. Çünkü sebepleri ve sonuçları yaratan Allah, onların sistemini değiştirmeye de kadirdir ki böylece onlar, normal seyrinin dışına çıkabilir. Allah'ın sınırsız gücüne oranla bunda şaşılacak ve garipsenecek bir şey yoktur. Çünkü O, dilediğini göz açıp kapamaktan daha hızlı yapar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurur: “**Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı 'Ol' demekten ibarettir. Hemen olur.**” (Yasin, 82).

Allah Teâlâ, Kur'an'la milletlerin en beliğ, en fasih ve en güzel konuşanı olan Araplara onun bir benzerini getirmeleri konusunda meydan okumuş; ancak onlar, onu benzeri tek bir sure dahi getirememişlerdir.

Allah Teâlâ, hikmeti gereği Kur'an'ı Peygamber ﷺ'in en büyük mucizesi kılmıştır. Şayet onun en büyük mucizesi maddî bir şey olsaydı, geçmiş peygamberlerin mucizelerinin sona erdiği gibi o da Peygamber ﷺ'in vefatıyla sona ererdi.

* Allah'ın, Peygamberini desteklediği en büyük mucizelerinden biri de Kur'an'dan sonra İsra ve Miraç mucizesidir.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Peygamber ﷺ'in uyanıkken ruhu ve bedeniyle birlikte semaya yükseldiğine iman eder. Bu olay İsra gecesinde gerçekleşmiştir. Peygamber ﷺ'in o gece Mescid-i Haram'dan alınıp Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü Kur'an'ın nassıyla sabittir: **“Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.”** (İsra, 1)

Sonra Peygamber ﷺ semaya yükseltildi. Yedinci kat semaya kadar çıktı. Sonra bundan da öteye, Allah'ın dilediği yere kadar, Sidretü'l-Münteha'ya kadar götürüldü. Burası Me'va cennetinin yanıdır, daimî nimetler ve ebedilik yurduur.

Allah Teâlâ, ona dilediği şeylerle ikramda bulundu, ona vahyetti ve onunla konuştu. Gece ve gündüz beş vakit namazı ona orada farz kıldı. Cennete girdi, orayı gördü. Cehennemi gördü, melekleri gördü. Cebrail'i, Allah'ın yarattığı aslî şekliyle gördü. Peygamber ﷺ'in kalbi, gördüklerini yalanlamadı. Aksine baş gözüyle gördüğü şeylerin hepsi gerçektir. Bunlar Peygamber ﷺ'e bir ikram, onu diğer peygamberlerden daha büyük bir şerefe nail kılmak ve onun yüce makamının herkesin üstünde olduğunu açıkça ortaya koymak için gerçekleştirildi. Sonra Beytu'l-Makdis'e indi ve diğer peygamberlere imam olarak namaz kıldırdı. Daha sonra da tan yeri ağarmadan önce Mekke'ye geri döndü.³¹⁹

³¹⁹ Buhârî ve Müslim'de ve diğer *Sünen* ve *Müsned* kitaplarında bu mübarek gecede meydana gelen olaylar ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Battığı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtila inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir. Çünkü onu güçlü kuvvetli ve üstün yaratılışlı biri (Cebra-il) öğretti. Sonra en yüksek ufukta iken asıl şekliyle doğruldu. Sonra (Muhammed’e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışacak mısınız? Andolsun onu, Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında önceden bir defa daha görmüştü. Cennetü’l-Me’vâ da onun yanındadır. Sidre’yi kaplayan kaplamıştı. Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. Andolsun o, Rabbinin en büyük âyetlerinden bir kısmını gördü.”** (Necm, 1-18)

Peygamber ﷺ’in mucizelerinin bazıları da şunlardır:

* Ayın yarılması: Bu, Allah’ın, Peygamberine peygamberliğinin bir delili olmak üzere vermiş olduğu büyük bir mucizedir. Bu mucize, Mekke’de müşriklerin kendisinden mucize istemeleri üzerine gerçekleşmişti.

* Az yemeğin çoğaltılması: Bu, Peygamber ﷺ’in birçok defa gösterdiği bir mucizedir.

* Suyun çoğalması, mübarek parmakları arasından suyun fışkırması ve yemek yerken yemeğinin tesbih etmesi: Bunlar Peygamberimiz ﷺ’den çokça görülen mucizelerindendir.

* Hastaları iyileştirmesi ve sahabîlerin bazılarının maddî bir ilaç olmaksızın onun elinden şifaya kavuşmaları.

* Hayvanların ona karşı edebî ve saygılı olmaları, ağaçların ona boyun eğmesi ve nübüvvetten önce taşların ona selam vermesi.

* Namazda, önünde olanları gördüğü gibi arkasında olanları da görmesi.

* Yemesi için önüne konan koyun kolunun konuşup zehirli olduğunu söylemesi.

* Bazı gaybî olayları haber vermesi, uzak yerlerde meydana gelen olayları anında haber vermesi, henüz meydana gelmemiş bazı gaybî olayları bildirmesi, sonra da bu olayların onun haber verdiği şekilde gerçekleşmesi.

* Genel olarak dualarının kabul edilmesi.

* Ona hıyanet eden ve karşı çıkan bazı şahısların Allah Teâlâ tarafından hemen cezalandırılmaları.

* Ona veya sözüne ya da emir ve yasaklarına saygı göstermeyenlerin cezalandırılmaları.

* Allah Teâlâ'nın onu koruması ve düşmanlarının ona zarar vermelerini önlemesi.

Ebu Hureyre ؓ'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ebu Cehil, 'Muhammed, sizin aranızda yüzünü toprağa sürüyor (secde ediyor) mu?' diye sordu. Ona, 'Evet' denilince de şöyle dedi: 'Lât ve Uzza'ya yemin olsun ki, eğer onu böyle yaparken göreceğim olursam hiç şüphesiz ya onun boynuna basacağım ya da onun yüzünü toprağa bulayacağım!'" (Ebu Hureyre devamla diyor ki:) "Ebu Cehil, Rasûlullah ﷺ namaz kılariken yanına gitti. Onun boynuna basmak istedi ise de birden elleriyle kendini korumaya çalışır bir vaziyette arkasını dönüp kaçtı. Ona, 'Neyin var, ne oldu?' diye sorduklarında şöyle cevap verdi: 'Benimle onun arasında içi ateş dolu bir hendekle çok korkunç şeyler ve kanatlar vardı.'"

Bununla ilgili olarak Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: "*Eğer bana yaklaşmış olsaydı melekler onu parça parça ederlerdi.*"^{320(*)}

³²⁰ Müslim, K. Münafıkların Özellikleri, B. "İnsan gerçekten azar." (Alak, 6) ayeti.

(*) Allah'ın Rasulü ve Abdullah'ın oğlu Muhammed ﷺ'e imanın hakikati konusunda önemli bir not: Peygamber ﷺ'e iman demek, onu tasdik etmek, ona itaat etmek ve küçük ve büyük her konuda onun şeriatına uymak demektir. Bil ki ey değerli Müslüman kardeşim!

Bu imanın gerektirdiği bazı hususlar ve şartlar vardır. Kulun imanı ancak bunlarla tamam olur. Âhiretini ve Allah'ın rızasını kazanmayı arzulayan bir Müslümanın bunları iyi bilmesi, etraflıca öğrenmesi, itikat, söz ve amel olarak bunlara sarılması gerekir. Bunların en önemli olanlarını zikrederim:

Şüphesiz ki o, bütün âlemlere gönderilmiş Allah'ın elçisidir. Sadece Arapların değil, bütün insanların ve cinlerin peygamberidir.

Nebilerin ve rasûllerin sonuncusudur, ondan sonra nebi ve rasul gelmeyecektir. Risalet onunla son bulmuştur. Onun gönderilmesinden sonra ona iman etmedikçe ve onun şeriatına tâbi olmadıkça hiç kimsenin imanı ve İslâm'ı geçerli olmaz. Çünkü onun risaleti, kendisinden önceki şeriatların hükmünü kaldırmıştır. O, mesajını çok açık bir şekilde tebliğ etmiş, emaneti yerine getirmiş, ümmetine nasihat etmiş ve onları gecesı gündüz gibi apaydınlık bir yol üzere bırakmıştır. Artık onun yolundan, helak olanlardan başkası sapmaz. O risaletini

Beşinci Rükün **AHİRET GÜNÜNE İMAN**

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, âhiret gününe iman eder. Ahiret günü, Allah Teâlâ'nın, ölümlerinden sonra insanları diriltip kabirlerinden kaldıracığı, sonra da amellerinden hesaba çekeceği gündür. Ahirete iman; kıyamet gününe, kıyamet alametlerine ve ölümden sonra başlayıp cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girene kadar meydana gelecek olan kabir sorgusu, kabir azabı ve nimeti, sura üfürülüş, diriliş, haşır, amel defterlerinin verilmesi, hesap, mizan, Kevser havuzu, sırat, şefa'at, amellerin karşılığının verilmesi vb. olaylar ve dehşetli hallerle ilgili olarak Allah'ın kitabında ve Peygamberi ﷺ'in sünnetinde verilen haberlere kesin olarak inanmak ve bunları eksiksiz tasdik etmektir.

Allah Teâlâ, yüce kitabındaki pek çok yerde âhiret gününe vurgu yapmış ve âhirete imânı Allah'a imânla birlikte zikretmiştir: **“Onlar sana indirilene de, senden önce indirilene de iman ederler, âhiret gününe de kesin olarak iman ederler.”** (Bakara, 4)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, kıyâmetin ne zaman kopacağına ilişkin bilgisinin Allah'a ait olduğuna ve onu Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceğine

tebliğ ederken hata yapmaktan ve küçük ya da büyük günah işlemekten masumdur/korunmuştur. O, Allah'ın kulu ve elçisidir. Onu tazim ve sevgide ifrata ve tefrite yer yoktur. Bu konuda herhangi bir şekilde aşırıya kaçmaktan sakınılmalıdır. Onu herkesin canından, çocuğundan, anasından, babasından ve bütün insanlardan çok sevmesi gerekir. Onu örnek almak, sünnetine sarılmak ve onu muhafaza etmek, küçük büyük her konuda emrettiklerine itaat etmek, haber verdiklerini tasdik etmek ve yasakladığı hususlardan uzak durmak farzdır. Kayıtsız şartsız ona isyan etmekten kaçınılmalıdır. Allah'a, ancak onun getirdiği şeriat ile ibadet etmelidir. O, ittifakla, ibadet edenlerin en üstünüdür. Dolayısıyla da onun yoluna uygun olarak yerine getirilmeyen, şeriatına uymayan, onun meşru kılmadığı ya da onaylamadığı her ibadet, bid'at, dalâlet ve hüsrandır. Böyle bir ibadet, onu yapanı Allah Teâlâ'ya kesinlikle yaklaştırmaz. Aksine sadece O'ndan uzaklaştırır. Onun yolundan başka Allah Teâlâ'ya, O'nun rızasına ve cennetine ulaştıracak hiçbir yol yoktur. Onun üstünlüğünü ve Rabbi katındaki yüksek derecesini anlatmalı, ondan çokça bahsetmeli, ona çokça salât ve selam göndermeli, zürriyetine ihsanda bulunmalı, eşlerinin ve ashabının kadrini bilmelidir.

inanır: **“Kıyâmet saatinin bilgisi muhakkak ki Allah katındadır.”** (Lokman, 34)

Allah Teâlâ, kıyâmetin ne zaman kopacağını kullarından gizlemiş olmasına rağmen, onun yaklaştığına delâlet eden belirtilerin, alâmetlerin ve şartların neler olduğunu bize bildirmiştir.

Bu sebeple ehl-i sünnet, kıyâmetin büyük ve küçük alâmetlerinin olmuş ve olacaklarının tümüne inanır. Çünkü bu da âhirete imanın kapsamındadır.

Kıyâmetin Küçük Alâmetleri:

Bunlar, kıyâmetten önce farklı ve uzun zaman dilimlerinde gerçekleşen ve alışlagelen normal olaylardır. Bunların bazıları, kıyâmetin büyük alâmetleriyle birlikte ortaya çıkabilir. Kıyâmetin küçük alâmetleri oldukça çoktur. Bunların sahih rivayetlerle sabit olanlarının en önemlilerini zikrelelim:

Peygamberimiz Muhammed ﷺ'in gönderilerek nübüvvet ve risaletin (peygamberlik müessesesinin) onunla sona ermesi, onun vefat etmesi, Beytu'l-Makdis'in fethedilmesi, doğuda fitnelerin ortaya çıkması, yahudi ve hıristiyanlardan oluşan geçmiş ümmetlerin izinden gidilmesi, deccallerin ve yalancı peygamberlerin çıkması.

Rasûlullah ﷺ hakkında yalan hadislerin uydurulması, sünnetinin reddedilmesi, yalanın artması, haberlerin nakledilmesinde gerekli titizliğin gösterilmemesi, ilmin ortadan kalkması, küçük ve değersiz kimselerden ilim talep edilmesi, cehalet ve bozgunculuğun ortaya çıkması, salihlerin bu dünyadan göçmesi, İslâm'ın ilmiklerinin bir bir çözülmesi, diğer ümmetlerin Ümmet-i Muhammed aleyhine birleşmeleri, İslâm'ın ve Müslümanların garip kalmaları...

Öldürme olaylarının çoğalması, bela ve musibetlerin şiddetinden dolayı ölümün temenni edilmesi, kabirde yatanlara gıpta edilmesi ve kişinin, ölmüş birinin yerinde olmayı istemesi, ani ölümlerle deprem ve hastalıklar sebebiyle ölümlerin çoğalması, erkeklerin azalıp kadınların sayısının artması, kadınların çıplakmış gibi giyinip ortaya çıkması, yollarda zinanın açıkça yapılması, çalgı aletlerinin, içkinin, zinanın, faizin ve ipek giymenin helal sayılması ve bu haramların alenen işlenmesi, bazı kara parçalarının batması, insanların suretlerinin değişmesi ve iftiraların çoğalması, emanete riayet edilmemesi, işlerin ehil olmayanlara verilmesi, insanların ayak takımının başa geçmesi,

aşağılık kimselerin iyilerin üstüne çıkması, cariye'nin kendi hanımefendisini doğurması, insanları kırbaçlayıp zalimlere yardım eden kimselerin ortaya çıkması ve karanlık geceler gibi fitnelerin baş göstermesi...

İnsanların bina yapma yarışına girmeleri, mescidleri süslemede yarışıp bununla övünmeleri, ticaretin çoğalması, pazarların birbirine yakın olması, insanların ellerinde çok miktarda servet olması ama buna rağmen şükretmemeleri ve cimriliğin artması...

Yalancı şahitliğin çoğalması, gerçeğin gizlenmesi, hayâsızlığın, karşılıklı düşmanlıkların, kin ve nefretin yayılması, akrabalık bağlarının kopmasında ve komşuluk ilişkilerinin kötüleşmesinde artış olması, sadece tanıdık kişilere selam verilmesi, insanların birbirlerine yabancılaştırılması, yaşlıların gençlere benzemeye çalışması ve İslam'ın teşvik ettiği sünnetlerin hafife alınması...

Zamanın değişmesi, hatta putlara ibadet edilmesi ve ümmetin içinde şirkin yayılması, yağmurların çok yağması ama ürünlerin az olması, zamanın çabuk geçmesi ve bereketinin azalması, hilallerin kalınlaşması, yırtıcı hayvanların ve cansız varlıkların insanlarla konuşması, müminin gördüğü rüyanın doğru çıkması ve Fırat nehrinin altın hazinelerden oluşan bir dağ ortaya çıkarması.

Rasûlullah ﷺ'in Medinesinde meydana gelecek değişiklikler de kıyâmetin küçük alâmetlerindendir. Şöyle ki Medine şehri, içindeki kötü insanları (münafıkları) dışarı atacak, orada sadece takva sahibi sâlih kişiler kalacaktır. Arap yarımadası da bağlık, bahçelik ve sulak bir hale dönecek, Kahtan kabilesinden bir adam çıkacak ve insanlar ona itaat edecekler.

Rumların/hıristiyanların sayısının artması ve Müslümanlarla savaşmaları, Müslümanların da yahudilerle savaşmaları, hatta ağaç ve taşların dile gelerek "Ey Müslüman! İşte bir yahudi, gel onu öldür." demeleri...³²¹

İstanbul'un fethedildiği gibi Roma'nın da fethedilmesi ve sahih hadislerle haber verilen daha pek çok küçük alâmet...

Kıyâmetin Büyük Alâmetleri:

Bunlar, kıyâmetin kopmasının yaklaştığına delâlet eden oldukça büyük hadiseler olup alışılmışın dışında, anormal olaylardır. Bunların ilki ortaya çık-

³²¹ Buhârî, K. Cihâd, B. Yahudilerle savaş.

tığı zaman diğerleri de hemen peşinden tıpkı çorap söküğü gibi gelir. Bir kısmı diğerini takip eder. Bu alâmetler ortaya çıktığı zaman bunların akabinde kıyâmet kopar. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, bu alametlerin Kur'ân ve Sünnetle sabit olduklarına iman eder ve onlara, geldiği şekilde inanırlar. Bu alametlerin bazıları şunlardır:

Mehdi'nin ortaya çıkması: Mehdi'nin adı Muhammed b. Abdullah olup Peygamber ﷺ'in ehl-i beytindendir. O, doğu tarafından ortaya çıkacak, Kâbe'de kendisine biat edilecek ve yedi yıl Peygamber ﷺ'in yoluna uygun olarak hüküm sürecektir. Önceleri zulüm ve haksızlıklarla dolu olan yeryüzünü adâletle dolduracaktır. Mal ve mülkü hesapsız verecektir. Ümmet, onun zamanında hiç görmediği nimetlere nail olacaktır. Yeryüzü, bitkilerini bolca çıkartacak, gökyüzü de yağmurunu bolca yağdıracaktır.

Çok yalancı ve tek gözlü Mesih Deccal'in³²² beraberindeki yetmiş bin yahudiyle birlikte Doğu tarafından, Horasan'dan çıkması. Deccal'in iki gözü arasında "kâfir" yazacaktır. Müslümanlar, Şam ve Irak arasındayken ondan haberdar olacaklardır. Daha sonra Mekke ve Medine hariç dünya üzerinde girmedik belde bırakmayacaktır. Mekke ve Medine'ye ise giremeyecektir; çünkü melekler o ikisini koruyacaktır. Yeryüzünde kırk gün kalacaktır: Bir günü bir sene, bir günü bir ay, bir günü bir hafta, diğer günleri ise normal günler gibi olacaktır.

Meryem oğlu İsa Mesih'in -Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun- Şam'ın doğusundaki beyaz minarenin yanında inmesi: İsa Mesih, hak uğrunda savaşan ve Deccal ile savaşmak için toplanan taife-i mansura/ilahi yardıma mazhar olmuş topluluğa, namaz kılınacağı sırada inecek ve bu topluluğun imamının -ki o, Mehdi'dir- arkasında namaz kılacaktır. Deccal'i Beyt-i Makdis'in doğusunda yer alan Lud kapısında mızrağıyla öldürecektir. Yeryüzünde İslam şeriatı ile hükmedecek, haçı kırarak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak ve insanlardan İslam'dan başka din kabul etmeyecektir. Onun zamanında emniyet, güven ve bolluk hakim olacak, ümmet arasından kin, nefret ve

³²² Mesih Deccal'in çıkması en büyük fitnelerden biridir. Çünkü Deccal, küfrün, dalaletin ve fitnenin kaynağıdır. Bu sebeptedir ki bütün peygamberler, kendi ümmetlerini Deccal'e karşı uyarılmışlardır. Peygamber ﷺ de her namazın sonunda Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınmış ve ümmetini de ona karşı uyarmıştır.

kıskançlık duyguları kaldırılacaktır. Bereket artacak ve iyilikler çoğalacaktır. Mal, o kadar çoğalacak ki insanlar ona ilgi göstermeyeceklerdir. Bütün dünyada barış ve huzur hâkim olacak ve savaşlar sona erecektir.

Ye'cüc ve Me'cüc'un çıkması ve her tepeden akın etmeleri. Onlar, ekinleri ve nesilleri yok edecekler ve yeryüzünde çok büyük bozgunculuklar yapacaklardır. Allah, onlara küçük kurtçuklar musallat edecek ve bu kurtçuklar, onların beyinlerine girecektir ve sonunda hepsi, çekirge sürüleri gibi öleceklerdir. Yeryüzü onların leşlerinin kokularıyla dolacak, sonra Allah, kuş sürüleri gönderecek ve onlar da o leşleri götürüp Allah'ın dilediği bir yere atacaklardır. Sonra Allah Teâlâ, bolca yağmur yağdıracak ve onların kalıntıları temizlenecektir.

Biri doğuda, biri batıda, biri de Arap yarımadasında olmak üzere yeryüzünün birçok yerini içine alan üç büyük kara parçasının yerin dibine geçmesi.

Gök ile yer ve doğu ile batı arasını dolduracak yoğun bir dumanın çıkması ve bütün dünyayı sarması. Bu duman, müminleri nezle gibi tutacak, kâfirlerin ve münafıkların ise vücut deliklerinden içeri girecek, öyle ki onlar şişecekler ve her yerlerinden o duman çıkacaktır.

Güneşin batıdan doğması: Bunu gören herkes, iman edecek; ancak daha önce iman etmemiş olanlara bu imanları bir fayda sağlamayacaktır. Ayrıca güneşin batıdan doğmasından sonra günahkârların tevbesi de kabul edilmeyecektir.

Dâbbetu'l-Arz'in çıkması: O, gerek yaratılış gerekse de fiilleri itibarıyla insanların alışık olduğu diğer canlılardan farklı ve büyük olacaktır. Zira insanlarla konuşacak ve mümini kâfirden ayırt edecektir. Şöyle ki müminin yüzünü parlatacak, öyle ki o, parıl parıl parlayacak ve bu, onun imanının alameti olacaktır. Kâfire gelince onun da küfrüne bir alamet olarak burnunu damgalayacaktır.

Aden'in içinden ve Hadramevt denizinden bir ateşin çıkıp insanları çepeçevre kuşatması ve onları her yönden mahşer/toplanma yerine -ki orası Şam bölgesidir- sürüp götürmesi.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Allah ve Rasûlü ﷺ'in haber verdiği ölüm öncesi ve sonrası gaybî hadiselere de inanırlar. Bunlar ölüm baygınlığı, ölüm meleklerinin gelmesi, müminin Rabbine kavuşmasıyla sevinmesi, ölüm esnasında şeytanların hazır bu-

lunması, kâfirin ölüm esnasındaki imânının kabul edilmemesi, Berzah âlemi, kabirde ruh ve ceset için hazırlanan nimet ve azab, iki meleğin sorgulaması, şehidlerin Rableri katında diri olmaları ve rızıklandırılmaları, bahtiyar/cennetlik kişilerin ruhlarının nimetler içinde yüzmeleri, bedbaht/cehennemlik kişilerin ise ruhlarının azab görmeleridir.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Allah Teâlâ'nın ölüleri dirilteceği, kulları kabirlerinden kaldırıp sonra hesaba çekeceği büyük kıyâmet gününe de inanırlar. Yine onlar, sûra üfürüleceğine ve İsrâfil عليه السلام'ın sûru üflemek için hazır olarak beklediğine de inanırlar. Doğru olan görüşe göre sûra iki defa üfürülecek, bir görüşe göre bu üfürülme üç defa gerçekleşecektir.

1- Nefha-i feza', yani canlıların korkup dehşete kapılacakları üfürüştür.

2- Görünen âlemin değişikliğe uğrayacağı ve düzeninin bozulacağı nefha-i sa'k, yani ölüm üfürüşüdür. Bu üfürüşle beraber Allah'ın helâkine hükmettiği her şey helâk olacaktır.

3- Nefha-i ba's ve'l-kıyâm, yani yeniden diriliş ve âlemlerin Rabbinin huzurunda toplanma üfürüşüdür.

Onlar, yeniden dirilişe, Allah'ın kabirlerdeki kimseleri yeniden dirilteceğine inanırlar. İnsanlar, âlemlerin Rabbinin huzurunda yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak ayakta duracaklar, güneş onlara yaklaşacak ve amellerinin miktarına göre tere gömüleceklerdir. Öyle ki onların kimisinin teri, ağzına kadar ulaşacaktır. Yerin yarılp da içerisinden ilk çıkacak olan, yani ilk diriltilecek olan kişi, bizim peygamberimiz Muhammed ﷺ olacaktır.

O dehşetli günde insanlar, etrafa dağılan çekirgeler gibi kabirlerinden çıkıp dağılırlar. Hızla davetçiye doğru koşarlar. Her tarafı hareketsizlik ve korkunç bir sessizlik kaplar. O esnada amel defterleri açılacak, gizli saklı ne varsa ortaya dökülecek ve kalplerde gizlenen şeyler açığa çıkacaktır. Kıyâmet gününde Allah, kullarıyla arada tercüman olmaksızın konuşacak, insanlar kendi isimleriyle ve babalarının isimleriyle çağrılacak.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Kulların amellerinin tartılacağı ve iki kefesi bulunan teraziye/mizana da inanırlar. Yine onlar, amel defterlerinin dağıtılacağına da inanırlar. Kimisi

amel defterini sağ tarafından, kimisi de sol tarafından veya arkasından alacaktır. Onlar, sırat köprüsünün kıldan ince, kılıçtan keskin ve cehennemin üzerine kurulmuş olduğuna, iyilerin onun üzerinden geçip gideceğine, kötülerin ise ayaklarının kayıp düşeceklerine de iman ederler.³²³

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Cennet ve cehennemin yaratılmış olup şu anda mevcut bulunduğu ve ebedî olarak da var olmaya devam edeceğine iman ederler. Cennet, mükâfat ve devamlı nimet yurduudur. Allah onu Müslümanlar, müminler, takva sahibi muvahhidler, mücahidler ve sâlihler için hazırlamıştır.

Cehennem ise ceza yurduudur. Onu da Allah Teâlâ; günahkârlar, kâfirler, müşrikler, yahudiler, hıristiyanlar, münafıklar, dinsizler, putperestler ve isyankârlar için hazırlamıştır.

Ehl-i sünnet, muvahhidlerin (tevhid inancına sahip olan) günahkârların cehennemde ebediyen kalmayacaklarına, günahları miktarınca azap göreceğine, sonra da cennete gireceklerine inanırlar. Bunlar, Allah'a ortak koşmanın dışında işledikleri birtakım günahlar sebebiyle cehenneme giren kimselerdir. Müşrikler ve kâfirler ise bir daha çıkmamak üzere ebediyen cehennemde kalacaklardır. *Allah bizleri korusun.*

Ehl-i sünnet, Muhammed ümmetinin kıyâmet gününde ilk hesaba çekilecek ve ilk cennete girecek ümmet olduğuna, cennetliklerin üçte ikisinin onlardan oluşacağına ve onlardan yetmiş bininin hesaba çekilmeden cennete gireceğine inanırlar.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Arasat meydanında bulunan Peygamber ﷺ'in havzına da inanırlar. O, dirilişten sonra insanların ilk olarak yönelecekleri

³²³ Sırat, insanların üzerinden geçip cennete girmeleri için cehennemin üstüne kurulmuş bir köprüdür. İnsanlar, bu köprüden amellerinin durumuna göre geçecekler. Kimisi göz açıp kapar gibi, kimisi şimşek gibi, kimisi rüzgâr gibi, kimisi asil bir at gibi, kimisi deve binicisi gibi geçecektir. Kimisi koşarak, kimisi yürüyerek, kimisi sürünerek geçecek. Kimisi de geçemeyip cehenneme düşecektir. Herkes, ameline uygun bir geçişle oradan geçer. Böylece günahlardan ve kötülüklerden temizlenir. Sıratı geçebilen kimse, cennete girmeye hazır hale gelir. Sıratı geçtikleri zaman cennet ile cehennem arasındaki kantarada/köprüde durdururlar ve kısas yoluyla birbirlerinden haklarını alırlar. Böylece üzerlerindeki haklardan tamamen temizlenip arındırıldıktan sonra cennete girmelerine izin verilir. Mutlak olarak cennete girecek ilk kişi Rasûlullah ﷺ'dir.

havuzdur. Bu havzın suyu süttten daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Kokusu da miskten daha güzeldir. Kaplarının sayısı, gökteki yıldızlar kadardır. Eni bir aylık yol, boyu da bir aylık yol mesafesindedir. Ondan bir defa içen, ebediyen susuzluk çekmeyecektir. Peygamber ﷺ'in ümmetinden dinde bid'at çıkaran, değişiklikler yapmaya kalkışanlar ise ondan mahrum bırakılacaktır. Nitekim konuyla ilgili sahih hadislerde Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Benim havzım(ın büyüklüğü) bir aylık yol mesafesi kadardır. Suyu süttten beyaz, kokusu miskten daha güzel, testileri de gökteki yıldızlar gibidir. Ondan içen kimse, ebediyen susuzluk çekmez.”*³²⁴

“Ben, havza sizden önce varacağım. Benim yanıma gelecek olan ondan içen ve bir defa içen, ebediyen susuzluk çekmez. Benim yanıma kendilerini tanıdığım, onların da beni tanıdıkları birtakım kimseler gelecek; fakat onlarla benim arama engel konulacak.”

Bir rivâyette şöyle geçer: *“Ben, ‘Onlar, benim ümmetimdendir.’ diyeceğim. Bana denilecek ki: ‘Sen, onların senden sonra neler uydurdıklarını bilmiyorsun.’ Bunun üzerine ben, ‘Benden sonra dini değiştirenler benden uzak olsunlar!’ diyeceğim.”*³²⁵

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Kıyâmet günü Peygamberimiz Muhammed ﷺ'in şefaate edeceğine ve Makam-ı Mahmûd'un sahibi olacağına da inanırlar. Onun birkaç şefaati olacaktır:

* Mevkif'te³²⁶ bulunan kimselerin aralarında verilecek hükmün sonuçlanması için şefaate edecektir ki buna, Makâm-ı Mahmûd denir.

* Cennetliklerin cennete girmesi için şefaate edecektir. Rasûlullah ﷺ de cennete ilk girecek kişi olacaktır.

³²⁴ Buhârî, K. Rikak, B. Âhirette Peygamber'e âid olacak havz.

³²⁵ Buhârî, K. Rikak, B. Âhirette Peygamber'e âid olacak havz.

³²⁶ Maş'erde insanların hesaba çekilmek üzere bekledikleri yerdir. Burada insanlar oldukça uzun bir süre bekleyecek, şiddetli sıkıntılarla karşılaşacaklardır. Sürenin uzamasından ve hesabın bir türlü başlamamasından dolayı insanlar peygamberlerin şefaathlerine başvuracaklardır. Bütün peygamberler, kendilerinden talep edilen şefaate isteklerini yapamayacaklarını söyleyerek geri çevirecek, bu isteğe yalnız peygamberimiz olumlu karşılık verecektir. İşte bu, Makâm-ı Mahmûd'dur.

* Amcası Ebu Talib'e azabının hafifletilmesi için şefaatte bulunacaktır.

Bu üç şefaât, Peygamber ﷺ'e aittir. Başka hiç kimse, bu hususta ona ortak değildir.

* Peygamberimiz ﷺ ümmetinden cennete giren bazı kimselerin derecelerinin yükselmesi için de şefaât edecektir. Ümmetinden cennete hesaba çekilmeden girecek olan bir topluluk için de şefaât edecektir.

* Peygamberimiz ﷺ iyilikleri kötülüklerine eşit olan bazı kimselerin cennete girmeleri için şefaât edeceği gibi cehenneme girmeleri emredilen bazıları için de cehenneme girmesinler diye şefaât edecektir.

* Peygamberimiz ﷺ'in günahkâr tevhid ehlinin cehennemden çıkartılması hususunda da şefaati vardır. Onlar için şefaât edecek, onlar da cennete gireceklerdir.

Bu şefaât çeşitlerinde Peygamber ﷺ'e melekler, peygamberler, şehidler, siddıklar, sâlihler ve müminler de ortak olacaklardır.³²⁷

Sonra yüce Allah, birtakım kimseleri herhangi bir şefaât olmaksızın sadece kendi lütfu, rahmeti, keremi ve minnetiyle cehennemden çıkaracaktır.

Peygamber ﷺ'in haber verdiğiğine göre, sâlih amel de kıyâmet gününde sahibine şefaât edecektir. O şöyle haber vermektedir: *"Oruç ve Kur'an, kıyâmet günü kula şefaât edecekler. Oruç şöyle diyecek: 'Ey Rabbim! Ben bu kulunu gündüz yemekten ve içmekten alıkoydum. Beni onun hakkında şefaâtçi kıl.' Kur'an da şöyle diyecek: 'Ben de onu geceleyin uykusundan alıkoydum, beni de onun hakkında şefaâtçi kıl.' Böylece bunlar da şefaâtçi olacaklar."*³²⁸

³²⁷ Bu şefaatin iki şartı vardır:

Birincisi: Allah Teâlâ'nın şefaât edecek kişiye bu şefaât için izin vermesidir. Çünkü âyette şöyle buyrulmaktadır: *"O'nun izni olmaksızın nezdinde kim şefaât edebilir?"* (Bakara, 255).

İkincisi: Allah'ın şefaât edilecek kimseden razı olmasıdır. Çünkü âyette şöyle buyrulmaktadır: *"O'nun razı olduğu kimselerden başkasına şefaât etmezler."* (Enbiya, 28).

Allah Teâlâ, şefaatin şartlarını şu âyetinde bir arada zikretmiştir: *"Göklerde nice melek var ki, onların şefaâtleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz."* (Necm, 26).

³²⁸ Ahmed, *Müsned*, "Müsnedu Abdullah İbn Amr," 2/174, Tahkik: Ahmed Şakir, 10/118 (6626); el-Elbânî, *Sahihu'l-Cami es-Sağir*, no: 3882.

Kâfırlar ve müşrikler içinse şefaât kesinlikle söz konusu değildir: **“Yaklaşan gün hususunda onları uyar! O gün yürekler gam ve tasa ile dolu, (sanki) gırtlaklara dayanmıştır. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaâtçisi vardır.”** (Ğafir, 18)

“Artık şefaâtçilerin şefaati onlara fayda vermez.” (Müddessir, 48)

Peygamber ﷺ'in haber verdiği gibi kıyâmet günü ölüm bir koç suretinde getirilip boğazlanacak, yani ölüme son verilecektir. Allah Teâlâ'nın cennet ehlinden olan kullarına ihsan ettiği en büyük nimetlerinden, cehennem ehlini ise en fazla üzen şeylerden biri, ebedilik (yani ahiret hayatının sona ermeyecek) olmasıdır. Ölüm, gözle görülemeyen soyut bir şeydir; fakat Allah Teâlâ onu gözle görülür somut bir varlığa çevirecektir. Böylece cennet ile cehennem arasında boğazlanacaktır. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdikleri zaman ölüm getirilip cennetle cehennem arasına bırakılacak, sonra da boğazlanacaktır. Daha sonra bir münadi şöyle seslenecektir: Ey cennet ehli! Artık ölüm yok. Ey cehennem ehli! Artık ölüm yok. Bunun üzerine cennetlikler daha da fazla sevinecekler, cehennemlikler ise daha da fazla üzüleceklerdir.”*³²⁹

³²⁹ Müslim, K. Cennet ve Nimetleri, B. Ateşe zorbalara girecektir...

Altıncı Rükün **KADERE İMAN**

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Var olan her hayır ve şerrin, Allah'ın kaza ve kaderiyle meydana geldiğine, Allah Teâlâ'nın her şeye kadir olduğuna, dilediği her şeyi yaptığına, istediği bir şeyi yapamamasının söz konusu olmadığına, her şeyin O'nun iradesi, yönetimi ve kudretiyle olduğuna, hiçbir şeyin O'nun meşietinin/dilemesinin ve takdirinin dışına çıkamayacağına hiçbir şüphe içermeyen bir kesinlikle iman ederler.

Allah Teâlâ, olmuş ve olacak her şeyi -daha olmadan önce- ezelden beri bilir. Yine onların kendisinin bildiği belli vakitlerde ve belli şekillerde gerçekleşeceğini bilir ve onlar da onun takdir ettiği şekilde gerçekleşir.

Allah Teâlâ, ezeli ilmine uygun olarak ve hikmeti gereğince bütün varlıkların kaderlerini belirlemiştir. Kullanının hallerini, rızıklarını, ecellerini, amellerini, cennete mi, cehenneme mi gideceklerini ve diğer durumları daha onları yaratmadan bilmektedir ve bunları yazmıştır. Meydana gelen her şey, O'nun ilmi, kudreti ve iradesi dâhilinde ortaya çıkar.

Özetle kader: Sonsuza kadar meydana gelecek olan her şeyi, Allah Teâlâ'nın ezelde bilmesi ve kalemin de bunları yazmasıdır. Kader konusunda Allah Teâlâ'ya tam bir teslimiyet göstermek ve O'na boyun eğmek gerekir. Çünkü kader, gaybla ilgili bir konudur. Gabya iman ise teslimiyet temeli üzerine kuruludur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sizden önce gelip geçen peygamberler hakkında da Allah'ın kanunu böyle cari olmuştur. Allah'ın emri, mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.”** (Ahzab, 38)

“Her şeyi yaratıp nizam veren ve her şeyin varlığını bir ölçüye göre belirleyen O'dur.” (Furkan, 2)

“Şüphesiz Biz her şeyi bir kadere göre yarattık.” (Kamer, 49)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Bir kimse kadere, hayrıyla şerriyle Allah'tan geldiğine iman etmedikçe, kendisine gelip isabet eden*

bir şeyin başına gelmemesinin imkânsız olduğunu ve başına gelmeyen bir şeyin de kendisine isabet etmesinin imkânsız olduğunu bilmedikçe mü'min olamaz."³³⁰

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, kadere imânın, ancak dört hususla tamam olacağına inanır. Bunlara kaderin mertebeleri/rükünleri denir. Bunlar, kader meselesini anlamak için doğru temeldir. Kadere imân, onun rükünlerinin tamamı yerine getirilmedikçe eksik kalır. Çünkü bunlar bir bütündür. Bunların hepsini kabul eden kimsenin kadere imânı tamam olur. Bunların birini eksik bırakan veya inkâr eden kimsenin kadere imânı ise eksiktir.

Birinci Mertebe: İlim

Bu, Allah Teâlâ'nın her şeyi bildiğine, ilminin bütün olmuş ve olacak şeyleri, olmamış şeylerin de şayet olsaydılar nasıl olacaklarını, topluca ve tek tek bütün ayrıntılarıyla bildiğine imân etmektir. Ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şey, O'nun ilminden gizli kalır. O, yaratılmışların neler yapacaklarını onları yaratmadan önce bildiği gibi, onların rızıklarını, ecellerini, sözlerini, amellerini, hareketlerini, hareketsizliklerini, cennetlik mi, yoksa cehennemlik mi olduklarını da bilmektedir. O, bütün bunları ezeli ve ebedi ilmiyle bilir: **"Allah her şeyi çok iyi bilendir."** (Tevbe, 115)

İkinci Mertebe: Yazı:

Bu, Allah Teâlâ'nın kıyamete kadar mahlûkâtın kaderleriyle ilgili olarak ezelde bildiği şeyleri levh-i mahfuzda yazdığına imân etmektir. Levh-i mahfuz, hiçbir şeyin eksik kalmadığı, her şeyin yazılı olduğu kitaptır. Kıyamete kadar meydana gelmiş veya gelecek ne varsa hepsi Allah katındaki bu ana kitapta (Ümmü'l-Kitab/Levh-i Mahfuz) yazılıdır. Ona Levh-i Mahfuzun yanı sıra ez-Zıkr, el-İmâm ve el-Kitabu'l-Mubîn de denir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Biz her şeyi İmâm-ı Mubîn'de (Levh-i Mahfuz'da) tek tek yazmışızdır."** (Yasin, 12)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Ona yaz diye emretti. O, 'Ne yazayım?' diye sorunca, 'Kaderi yaz, olanı ve sonsuza kadar olacak şeyleri yaz.' dedi."*³³¹

³³⁰ Tirmizi, K. Kader, B. Hayır ve şerriyle kadere iman; el-Elbânî, *Sahîhu Suneni't-Tirmizî*, 2/277.

³³¹ Tirmizi, K. Kader. B. Hayır ve şerriyle kadere iman; el-Elbânî, *Sahîhu Suneni't-Tirmizî*, 2/229.

Üçüncü Mertebe: İrade ve Meşiet:

Yani bu varlık âleminde cereyan eden her şey, rahmet ve hikmet arasında deveran eden Allah'ın iradesi ve meşieti (dilemesi ve istemesi) ile meydana gelir. O, dilediğini rahmetiyle hidâyete iletir, dilediğini de hikmetiyle saptırır. Hikmeti ve otoritesi kusursuz olduğu için yaptıkları hakkında O'na soru sorulmaz; ancak yaratılmışlar sorumludurlar. Bu kabilden meydana gelen her şey, Allah'ın levh-i mahfuzda yazılı ezeli ilmine uygundur. Allah'ın meşieti, etkindir. Kudreti kapsamlıdır. O'nun dilediği olur, dilemediği de olmaz. Hiçbir şey, O'nun irade ve meşietinin dışına çıkamaz: **“Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.”** (Tekvir, 29)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Bütün Âdemoğullarının kalpleri, Rahman'ın parmaklarından iki parmağın arasında tek bir kalp gibidir. Onları dilediği şekilde evirip çevirir, yönlendirir.”*³³²

Dördüncü Mertebe: Yaratma

Bu, Allah Teâlâ'nın her şeyin yaratıcısı olduğuna, O'ndan başka bir yaratıcı ve Rab olmadığına, O'nun dışında her şeyin mahlûk/yaratılmış olduğuna ve hepsinin yoktan var olduklarına iman etmektir. O, her amel edeni ve amelini, her hareket edeni ve hareketini yaratandır. Bu kâinatta var olan her şeyin yaratıcısı Allah Teâlâ'dır: **“Her şeyi yaratıp nizam veren ve her şeyin varlığını bir ölçüye göre belirleyen O'dur.”** (Furkan, 2)

Allah Teâlâ, yaratma ve var etme konusunda tek ve eşsizdir. O, istisnasız her şeyin yaratıcısıdır. O'ndan başka bir yaratıcı, O'ndan başka bir Rab yoktur: **“Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şeye vekildir.”** (Zümer, 62)

“İşte O, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah'dır.” (Ğafir, 62)

“Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı?” (Fatır, 3)

Yüce Allah kulların da, onların fiillerinin de yaratıcısıdır. Hayır-şer, küfür-iman, itaat-isyan cinsinden cereyan eden her şeyi Allah dilemiş, takdir etmiş ve yaratmıştır: **“Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse iman edemez.”** (Yunus, 100)

³³² Müslim, K. Kader, B. Allah Teala'nın kalpleri nasıl dilerse o şekilde çevireceği babı.

“De ki: Allah’ın bizim için yazdığından başkası asla bize isabet edemez.” (Tevbe, 51)

“Hâlbuki sizi de, yaptığınız şeyleri de yaratan Allah’tır.” (Saffat, 96)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat:

Allah Teâlâ’nın itaati sevdiğine, onu emrettiğine ve ona karşılık olarak mükâfat vereceğine, öte yandan isyandan hoşlanmadığına, onu yasakladığına ve ona karşılık olarak da ceza vereceğine, dilediği kimseyi lütfuyla hidâyete ilettiğine, dilediği kimseyi de hikmeti ve adâletiyle saptırdığına iman ederler:

“Eğer inkâr ederseniz/küfrederseniz, şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder. Hiçbir günahkâr diğerinin günah yükünü taşımaz.” (Zümer, 7)

“İyi düşünün ki Allah’ın Rasûlü sizin aranızda bulunmaktadır. Şayet o birçok işte size uysaydı, haliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; küfürden, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. İşte Allah’tan bir lütuf ve nimet olarak doğru yolda yürüyenler onlardır.” (Hucurat, 7)

Allah Teâlâ’nın saptırdığı kimsenin kendisini savunmak için ileri sürebileceği hiçbir gerekçesi ve özrü olamaz. Çünkü Allah Teâlâ, hiçbir bahane bırakmamak için peygamberler göndermiş ve kulun amelini de kendisine izafe ederek bunun kendi kesbi/kazancı olduğunu söylemiş ve onu ancak gücünün yettiği şeylerle yükümlü tutmuştur:

“Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur.” (Ğafir, 17)

“Şüphesiz Biz ona (doğru) yolu gösterdik. Artık ister şükredici olsun, ister nankör.” (İnsan, 3)

“(Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah’a karşı bir bahaneleri olmasın!” (Nisa, 165)

“Allah hiç kimseye gücünün yettiğinden başkasını yüklemeyiz.” (Bakara, 286)

“Artık dileyen iman etsin, dileyen küfretsin (kafir olsun).” (Kehf, 29)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Ne zatında, ne isimlerinde, ne sıfatlarında, ne fiillerinde kısaca hiçbir yönden Allah Teâlâ'ya şerrin nispet edilemeyeceğine inanırlar. Çünkü Allah Teâlâ'nın sıfatları, rahmeti ve adaleti kusursuzdur. Ayrıca O; hidayeti, hayrı ve iyiliği emretmiş; şerri, küfrü, dalaleti ve isyanı da yasaklamıştır. Şer, ancak Allah'ın sonsuz hikmeti ve etkin iradesi uyarınca meydana gelir ve yaratılmışlar içerisine dâhil olur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir.”** (Nisa, 79)

Allah Teâlâ, zulümden münezzehtir ve mutlak adâlet sahibidir. Mahlûkatından hiç kimseye zerre kadar zulmetmez. O'nun her yaptığı adâlet ve rahmettir: **“Ben kullarıma zulmedici değilim.”** (Kaf, 29)

“Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” (Kehf, 49)

“Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez.” (Nisa, 40)

Yüce Allah, yaptıklarından ve dilediklerinden sorumlu değildir, sorgulanamaz: **“Allah yaptığından sorumlu tutulamaz. Hâlbuki onlar sorguya çekileceklerdir.”** (Enbiya, 23)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

İnsanı ve fiillerini yaratanın Allah Teâlâ olduğuna iman eder. Allah, ona irâde, kudret, tercih kabiliyeti ve dileme gücü vermiştir. Bunları insana mecâzen değil, gerçek anlamıyla fiiller onun elinden çıksın diye vermiştir. Sonra da ona hayır ile şerri birbirinden ayırdedecek bir akıl vermiş ve onu ancak kendi iradesi ve tercihiyle işlediği amelleri sebebiyle hesaba çekeceğini bildirmiştir.

O halde insan mecbur değildir. Aksine onun kendi iradesi ve tercih hakkı vardır. O, neyi yapacağına ve neye inanacağına kendisi karar verir. Ancak onun meşiet/dilemesi, Allah'ın meşietine tâbidir. Allah'ın dilediği her şey olur. Allah'ın dilemediği hiçbir şey de olmaz. Kulların fiillerini yaratan Allah Teâlâ'dır. Kullar ise o fiillerin gerçek manada sadece fâilidirler, yaratıcısı değildirler. O halde bu fiiller, yaratılıp var edilmeleri ve takdir edilmeleri itibarıyla Allah'tan, yapılıp işlenme itibarıyla da kullardandır.

“O (Kur'an) herkes için, doğru yola gitmek isteyenler için bir öğüttür. Âlemlerin Rabbi dilemedikçe siz dileyemezsiniz.” (Tekvir, 28-29)

“Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçim hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve şâni yücedir.” (Kasas, 68)

Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: *“İçinizde cehennemdeki ya da cennetteki yeri yazılı olmayan hiç kimse yoktur.”* Sahabe, *“Öyleyse kaderimize güvenip amel etmeyi bırakalım mı, ey Allah’ın Rasûlü?”* dediler. Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurdu: *“Siz amel etmeye bakın. Zira herkes ne için yaratıldıysa onu kolayca elde eder. Cennet ehlinin amelleri, cennet ehlinin amelleri, cehennem ehlinin amelleri kolaylaştırılır.”* Daha sonra Peygamber ﷺ şu ayetleri okudu: **‘Artık kim verir ve sakınırsa, en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolay hazırlarız (onda başarılı kılarız).’** (Leyl, 5-7)³³³

İmran b. Husayn ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: Bir adam, *“Ey Allah’ın Rasûlü! Cennet ehliyle cehennem ehli belli mi?”* diye sordu. Allah Rasûlü ﷺ, *“Evet”* buyurdu. Bunun üzerine adam, *“O halde amel edenler niye amel ediyor?”* diye sordu. Şöyle buyurdu: *“Herkes ne için yaratıldı ise -veya kendisine ne kolaylaştırıldı ise- onu (elde etmek) için amel eder.”*³³⁴

Allah Teâlâ, kaderi bahane ederek **“Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.”** (Enam, 148) diyen müşrikleri reddederek onların yalanlarına şöyle cevap vermiştir: **“De ki: Yanınızda Bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz.”** (Enam, 148)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat;

Kaderin Allah’ın mahlûkatı içindeki bir sırrı olduğuna inanırlar. Ne Allah’a yakın bir melek, ne de gönderilmiş bir peygamber bu sırra vâkıftır. Mahlûkattan hiç kimse ondan bir şeyi gerçekleşmeden önce bilemez. Bu konuda derine dalmak ve fazla düşünmek sapıklıktır. Çünkü Allah Teâlâ, kader bilgisini yarattıklarından saklamıştır ve onlara onun peşine düşmelerini de yasaklamıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah yaptığından sorumlu tutulamaz. Hâlbuki onlar sorguya çekileceklerdir.”** (Enbiya, 23)

³³³ Buhârî, K. Kader, B. “Allah’ın emri muhakkak yerini bulan bir kaderdir.” (Ahzâb, 38).

³³⁴ Buhârî, K. Kader, B. Allah’ın ilmi üzere yazan kalem(in mürekkebi) kurumuştur.

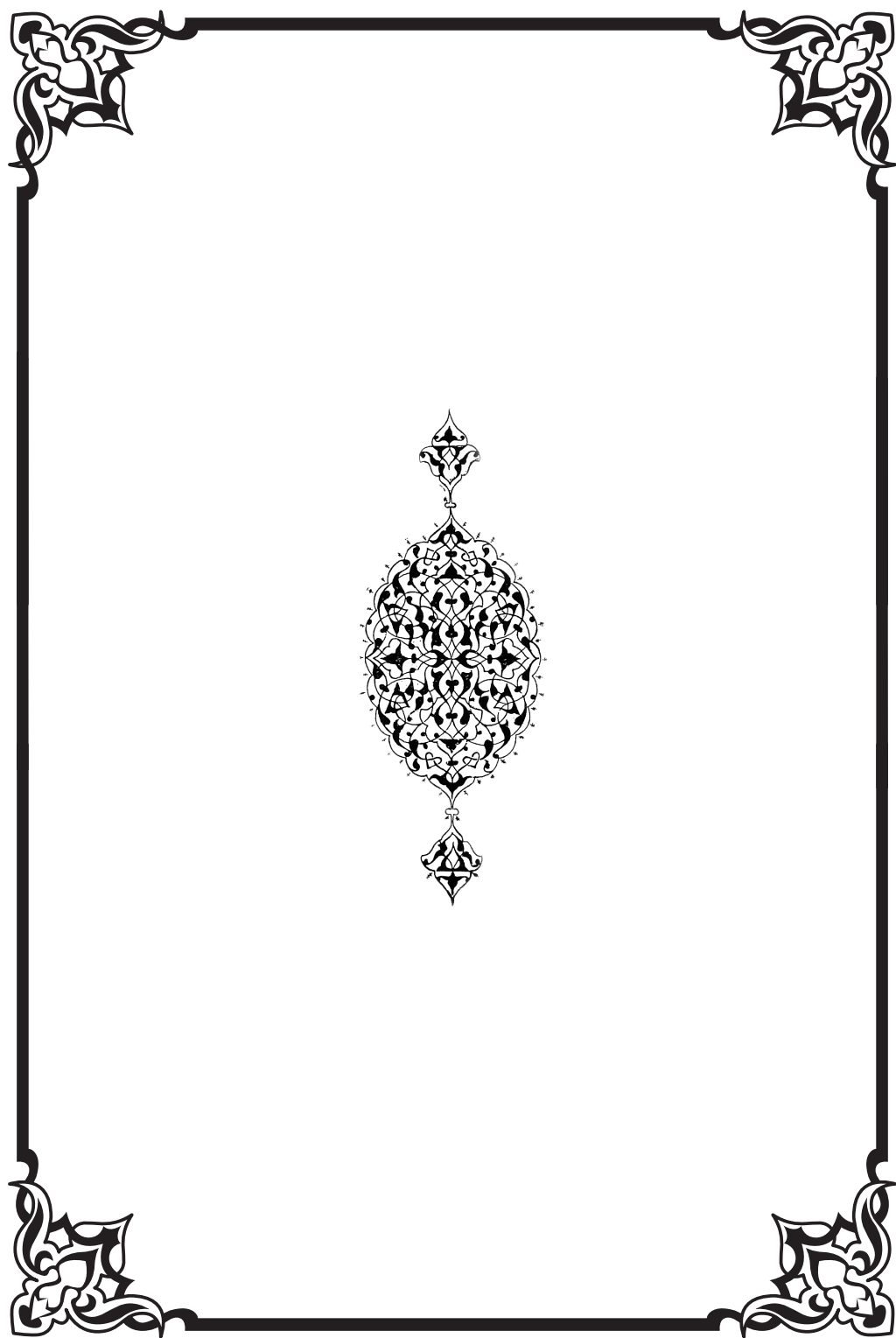
Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Allah Teâlâ'nın şu buyruğuna kayıtsız şartsız teslim olurlar: **“De ki: Hepsi Allah'tandır. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar.”** (Nisa, 78)

Onlar, kendilerine muhalefet edenlere de bu âyeti delil gösterirler.

Kadere iman, müminin kalbinde çeşitli iman hakikatlerini kökleştirir. Böylece o, daima Allah'tan yardım ister, yalnızca O'na güvenip dayanır ve sebeplere sarıldıktan sonra O'na tevekkül eder. Yine kadere iman, müminin kalbine tevazu, boyun bükme ve pişmanlık duyguları yerleştirir. Böylece o, bir günah işlediği zaman derhal Allah'tan af ve mağfiret diler.

Kadere iman, zorluklara karşı koyma konusunda yüreklere cesaret verir ve kalplerin kararlılığını güçlendirir. Böylece sahih akide sahibi mümin, cihad meydanlarında sebat eder ve ölümden korkmaz. Çünkü o, ecellerin belli olduğunu kesin olarak bilir. O nedenle de kâfirlerin ve zalimlerin karşısında davetini açıkça ilan eder ve hakkı dile getirir. Allah'ın uğrunda hiç kimsenin kınamasından korkmaz.

Kadere; ashâb, tâbiîn ve onlara güzel bir şekilde uyanlardan oluşan selef-i sâlihînin imân ettikleri gibi dosdoğru iman etmekle kul, Rabbine gerçek manada kul olur. Allah Teâlâ'nın kendilerine nimet verdiği nebiler, sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraber olmaya hak kazanır. Bu beraberlik de övünç ve mutluluk olarak yeter.

İMAN NİMETİ

نعمة الايمان

Ehl-İ Sünnet Ve'l-Cemaat'e Göre **İMAN NİMETİ**

- İmanın kalplere yazılması
- Kalplerde imanın huzuru
- Kalplerde imanın tadı
- İmanın kalplerdeki nuru
- Kalplerdeki iman sevgisi
- Kalplerdeki iman süsü
- İman kalplerde kökleşmiş bir ağaç gibidir
- İman kalplere yerleşir
- Kalplerdeki İman Çağrısı
- İman dünyada ve âhirette sahibine fayda verir
- İmanın arttığı ve yenilendiği meclisler vardır
- İman daima galiptir, mağlup olmaz
- İmanın şubeleri, mertebeleri ve dereceleri vardır

İMAN NİMETİ

Şüphesiz ki iman, bir Müslümanın hayatında çok büyük, değerli, şerefli ve yüce bir nimettir. Hatta bu hayatın en değerli nimeti imandır. Zira o, müslümanın ömrünü arındırır, hayatını bereketlendirip tatlandırır, sahibini dünyada yüceltir ve ona âhiretini garanti eder. Çünkü bu nimette gerçek bir hayat, devamlı bir mutluluk, Allah’a ibadet ve âhiretin ebedî mutluluğu vardır.

- Bu nimeti ancak onun tadını alanlar bilir. Onu ancak hakikatlerini yaşayanlar ve bütün özelliklerini yerine getirenler hisseder: **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda (bu, onların) imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”** (Enfal, 2-4)

- İman, yol gösterici ve aydınlatıcı bir nurdur. Kulların hayatını aydınlatır, bereketlendirir ve mutlu eder. Dünya hayatındaki mutluluğun ve tadın sırrı odur. Allah Teâlâ onu rahmeti, lütfu ve keremiyle dilediği kullarına verir, adaleti ve hikmetiyle de dilediği kullarını ondan mahrum bırakır: **“De ki: Allah dilediğini saptırır. Kendisine yöneleni de hidayete erdirir.”** (Ra’d, 27)

- İman, Allah’ın rahmeti ve lütfuyla samimi, muttaki, mümin kullarına bağışladığı değerli bir ilahî armağandır. Kim onu elde ederse her iki cihanda da her türlü iyiliğe nail olur. Kim onu kaybederse her şeyi kaybeder ve artık ona hiçbir şey fayda vermez. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onlar İslâm’a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilirsiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size büyük bir lütufta bulunmuştur.”** (Hucurat, 17)

- İman, öyle bir nimettir ki onu Allah’a karşı sadakat gösteren, **“İşittik ve itaat ettik.”** diyen; Rab olarak Allah’a, peygamber olarak şerefli

Rasûlüne ﷺ iman eden; Allah ve Rasûlüne itaat eden, kendisine emredilen şeyleri yapan ve yasaklanan şeylerden uzak duran kimseler hisseder ve yaşar. Bu sayılanların hepsini -gizli açık her halinde- yerine getiren kimse samimi bir mü'min olur, mü'minler topluluğu içinde ve onların seçkinleriyle birlikte haşrolur: **“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın ni-met verdiği peygamberler, siddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar da ne güzel arkadaştır!”** (Nisa, 69)

- Mutlak farz iman, kullar tarafından açık ve gizli olarak sadakatle gerçekleştirildiği zaman -ki bu, Allah’a imanla, O’nun emin Peygamberi Muhammed ﷺ’i tasdikle ve inanç, ahlak ve amelde Allah’a ve Rasûlüne tam bir itaatle gerçekleşir- bununla dünyada makamların en yükseği ve âhirette mertebelerin en yücresi elde edilir. Bu mertebe “siddıklar” mertebesidir. Bu mertebenin sahiplerini Allah Teâlâ övmüştür. Bunlar Allah katında, dünya ve âhirette, nebi ve rasûllerden sonra en yüksek dereceye sahip olan kullardır: **“Allah’a ve Rasûllerine iman edenler, evet işte onlardır Rabbinin nezdinde siddîkler ve Hakka şahitlik edenler! Kendilerine mükemmel ecirler ve nurlar vardır. Ama kâfir olup ayetlerimizi yalan sayanlar. İşte onlar da cehennemliktirler.”** (Hadid, 19)

Ebu Sa’îd el-Hudri ؓ’tan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Cennet ehli, üstlerindeki katlarda yaşayanları, aralarındaki üstünlükten dolayı sizin gökyüzünde doğu veya batı tarafındaki ufukta batmakta olan inci gibi yıldızları gördüğünüz gibi görecekler.”*

Sahabe, “Bunlar kimsenin ulaşamayacağı peygamberlerin mertebeleri midir, ey Allah’ın Rasûlü?” diye sordular. Şöyle buyurdu: *“Hayır! Canım elinde olan Allah’a yemin olsun ki onlar, Allah’a iman edip peygamberleri tasdik eden birtakım kimselerdir.”*³³⁵

- Allah’a itaat, teslimiyet ve ihlâstan oluşan mutlak, kapsamlı ve kâmil bir imanla Allah katındaki bu yüce mertebelere ulaşılır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Biz, Allah’a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya’kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa’ya verilenlerle Rableri tarafından diğer**

³³⁵ Müslim, K. Cennet, B. Cennetliklerin, köşk sahiplerini gökteki yıldızın görülmesi gibi görmeleri babı.

peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin iman ettik ve biz sadece Allah’a teslim olduk.’ deyin.” (Bakara, 136)

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. ‘Allah’ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş Sanadır.’ dediler.” (Bakara, 285)

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, zekâtı verirler, iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler, namazlarına devam ederler. İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır. (Evet) Firdevs’e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdırlar.” (Mü’minun, 1-11)

• Takva sahibi, sadık, Allah’ın emirlerini ihlâsla yerine getiren ve Rasûlullah ﷺ’in sünnetine gizli ve açık her durumda tâbi olan müminlerin sahip olduğu mutlak ve sadık bir imanın, Allah’ın lütuf ve ihsanıyla onlara bağışladığı birtakım halleri ve sıfatları vardır ki bunların bazıları şunlardır:

• **İmanın Kalplere Yazılması:**

Allah Teâlâ imanı salih ve samimi kullarının kalbine sabit ve devamlı bir yazı olarak yazar. Allah ile beraber oldukları müddetçe iman onlardan ayrılmaz. İman, kalplerde sağlam bir şekilde yerleştiği ve kökleştiği zaman hak ile bâtılı, doğru ile yanlış akîde temelinde ayırdetmek için kalplerin bir azığı haline gelir. Artık bundan sonra -kim olursa olsun- hiç kimse onu asla silemez. Çünkü o, Allah Teâlâ’nın sâlih amel işleyen muttaki kullarına bir bağışıdır: “Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah’a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır. İşte

onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır.” (Mücadele, 22)

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şunları söyler: “Yani babaları veya kardeşleri bile olsa, ‘Allah’a ve Rasûlüne düşmanlık edenlere dost olmama’ vasfına sahip olan kimselerin, evet, işte böyle kimselerin kalbine Allah imanı yazmıştır. Yani onun için mutluluğu yazmış, onu kalbine yerleştirmiş, gönül gözüne imanı süslü göstermiştir. Süddî şöyle demiştir: ‘Allah, imanı onların kalplerine yerleştirmiştir.’”

Allame Abdurrahman es-Sa’dî *rahimehullah* ise bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Yani onu resmetti, sabit kıldı, onu bir fidan gibi dikti; artık o sarsılmaz, şek ve şüphelerden etkilenmez.”

• **Kalplerde İmanın Huzuru:**

Samimi imanın kalbe verdiği öyle bir huzur vardır ki onun tadını ancak salih ameller işleyenler, muttakiler ve sadık mü'minler alır. Onların sahip oldukları sıfatlar, onları bu büyük nimete ehil kılar. İman iddiasında bulunan herkes bu huzuru bulamaz.

İmanın huzuru kalbe işlediği zaman; sahibinin, gece gündüz her vakit ve her durumda Rabbiyle beraber olmasını sağlar. Samimi mümin kul, imanın hoş ve lezzetli huzurunu kalbinde hisseder, onu tadar ve onunla mutlu olur. Bu lezzeti tattığı zaman da daima onu ister, onu özler. Çünkü o, bu huzuru bulduğu zaman dünyevî sevgilerden ve nefsanî arzulardan sıyrılır. Mü'min bu huzurla birlikte yaşadığı zaman dünyadaki hayatı mutluluğa, sevince, huzura ve daimî istikrara gark olur, âhirette de temiz, değerli ve şerefli bir hayata kavuşur.

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa imanın tadını almış olur: Allah ve Rasûlünü, başka her şeyden daha çok sevmek; sevdiği kimseyi sadece Allah için sevmek; Allah onu küfürden kurtardıktan sonra küfre tekrar dönmekten ateşe atılacakmışçasına nefret etmek.”³³⁶

³³⁶ Buhârî, K. İman, B. Küfre dönmeyi çirkin gören kimse hakkında; Müslim, K. İman, Kendilerine sahip olan kimsenin imanın tadını bulacağı hasletlerin beyanı babı.

İmam Nevevî *rahimehullah* bu hadisi şerh ederken şöyle der: “Bu, önemli bir hadistir. İslâm’ın esaslarından biridir. Âlimler şöyle der: ‘İmanın tadı’ demek, itaatlerden zevk almak, Allah ve Rasûlünün rızasını kazanmak için meşakkatlere katlanmak ve onu dünya malına tercih etmektir. Yine kulun, Allah’a itaat etmek ve O’na karşı gelmemek suretiyle Rabbini sevmesi, aynı şekilde Rasûlullah ﷺ’i de sevmesidir. Çünkü imanla yakîni güçlenen, nefsi imanla huzur bulan, göğsü imanla ferahlayan ve imanı benliğine iyice sindiren kimse, işte yalnızca o, Allah ve Rasûlünü gerçekten sever, sevdiğini Allah ve Rasûlü için sever ve küfre düşmekten nefret eder. Dolayısıyla da ancak böyle kimseler imanın lezzetini alır.”

Allâme, hafız Ebu’l-Abbâs el-Kurtubî *rahimehullah* da şöyle der: “Bu hadis şunu ifade etmektedir: Mü’mine imanının tadını aldırان bir sevginin, dünyevî arzulara ve beşerî zevklere bulaşmamış, sadece Allah için olan bir sevgi olması gerekir. Çünkü birini bu maksatlardan dolayı seven kimse maksadına ulaştığı zaman veya maksadına ulaşma ümidi kalmadığı zaman sevgisi de sona erer.

Mü’minin sevgisi ise arzuları ve maksatları gerçekleşse de, gerçekleşmese de sürekli bir sevgidir. Sevgi çoğunlukla bu tür dünyevî maksatlardan dolayı olduğu için imanın tadının alınması da çok nadir olmaktadır. Hatta o, -özellikle de iman çizgilerinin silindiği şu zamanda- tamamen yok olmuştur. Hülâsa mü’minleri sevmek, içinde ihlâsın ve iyi niyetin mutlaka bulunması gereken bir ibadettir.”³³⁷

• **Kalplerde İmanın Tadı:**

İman, manevî bir şey olmasına rağmen hoş ve eşsiz bir tadı (lezzeti) vardır. Bildiğiyle amel eden samimi bir mü’min, bu tadı kalbinde ve benliğinde hissederek, onunla birlikte saadet içinde yaşar. İmanın tadı daima hoştur ve hiçbir zaman değişmez. Değişen, sadece onu tadan kulların halidir.

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa imanın tadını alır: Sevdiği kimseyi sadece Allah için sevmek; Allah ve Rasûlünü, başka her şeyden daha çok sevmek ve Allah onu

³³⁷ Kurtubî, *el-Müfhim lima Eşkele Min Telhisi Kitabı Müslim*, 1/215, Daru İbn Kesîr.

küfürden kurtardıktan sonra küfre tekrar dönmekten ateşe atılacakmışçasına nefret etmek.”³³⁸

“Allah’ı Rab, İslâm’ı din ve Muhammed’i peygamber olarak kabul edip razı olan kimse imanın tadını alır.”³³⁹

İmam Nevevî rahimehullah bu hadisi şerh ederken şöyle der: “Peygamber ﷺ’in “imanın tadını alır.” sözünün anlamı hakkında *et-Tahrir*’in sahibi şöyle der: Bir şeye razı olmak, onunla kanaat etmek, yetinmek ve onun yanında başkasını istememek demektir. Buna göre hadisin anlamı şudur: Allah’tan başkasını istemeyen, İslâm’ın yolundan başka bir yoldan gitmeyen, Muhammed ﷺ’in şeriatından başka bir şeriati benimsemeyen bir kimse, hiç şüphesiz imanın lezzetini kalbine yerleştirmiş ve tadını almış olur.”

Kadı ‘İyad rahimehullah da şöyle der: ‘İmanın tadını alır.’ sözünün anlamı, ‘imani sahih oldu, nefsi onunla huzur buldu ve içine iyice yerleşti’ demektir. Çünkü onun Allah’ı Rab, Muhammed ﷺ’i peygamber ve İslâm’ı din olarak kabul etmesi, bundan memnuniyeti ve kalbinin onunla neşe bulması, onun Allah’ı tanıdığının ve basiretinin açık olduğunun delilidir. Bu hadis, “Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa imanın lezzetini almış olur: Allah ve Rasûlünü, başka her şeyden daha çok sevmek...” hadisi gibidir. İnsan bir şeyi benimseyip de onu güzel gördüğü zaman o şey kendisine kolay gelir ve ondan dolayı hiçbir zorluk hissetmez. İşte mü’min de böyledir; kalbine iman girdiği zaman Rabbine kolayca itaat eder, ibadetler ona zevk verir ve bu uğurda karşılaştığı sıkıntılar ona zor gelmez.”³⁴⁰

Allame Abdurrahman es-Sa’dî rahimehullah şöyle der: “Bu sayılanlara razı olmak, onlarla sevinmeyi, Allah’ın rubûbiyetiyle, O’nun güzel idaresiyle ve kendisi hakkında verdiği hükümlerle mutlu olmayı gerektirir. İslâm’ı din olarak gönülden kabul etmeyi, onunla sevinmeyi ve nimetlerin en büyüğü olan bu nimetten dolayı Allah’a hamd etmeyi gerektirir. Çünkü Allah -din olarak- onun için İslâm’a razı olmuş, onu İslâm’ı kabule muvaffak/başarılı kılmış ve onun

³³⁸ Müslim, K. İman, B. Kendilerine sahip olan kimsenin imanın tadını bulduğu hasletlerin beyanı babı.

³³⁹ Müslim, K. İman, B. Rab olarak Allah’a, din olarak İslâm’a, Peygamber olarak da Muhammed ﷺ’e razı olan kimsenin, büyük günahları işlese bile mü’min sayılacağına dair delil.

³⁴⁰ *İkmalu’l-Mu’lim bi Fevaidi Müslim*, 1/270, Tahkik: Dr. Yahya İsmail, Daru’l-Vefa.

için bu dini seçmiştir. Yine bu durum, onun peygamber olarak Muhammed ﷺ'i kabul etmesini gerektirir. Çünkü Muhammed ﷺ, yaratılanların en üstünüdür. Bütün üstün niteliklerde onların en yücesidir. Onun ümmeti de ümmetlerin en üstünüdür, dünyada ve âhirette derecesi en yüksek olan ümmettir.”³⁴¹

• **İmanın Kalplerdeki Nuru:**

İman, manevî âlemde hissedilen parlak ve aydınlatıcı bir nurdur. Sadık mü'minin kalbini aydınlatır, ona hayat verir ve onu doğru yola, Allah'ın kendilerini nimetlendirdiği peygamberlerin, siddiklerin, şehidlerin ve salihlerin yoluna iletir. Onlar ne güzel arkadaştır!

Sonra onu küfrün, sapıklığın, isyanın ve günahların karanlıklarından iman, İslâm'ın, hidayet, velayetin, Kur'an'ın, sâlih amelin ve huzurun aydınlığına çıkarır. Sonra onun organlarını, varlığını ve yolunu aydınlatır. Sonra bu nimet onun dünyada hayatına yansır, nerede olursa olsun onu bereketli kılar ve mutlak olarak onu Allah'ın en mutlu kullarından biri haline getirir.

Dünya hayatından sonra kabirde, kıyâmet gününün dehşetli anlarında, haşır ve hesap gününde, sırat köprüsünde de onun yolunu aydınlatır ve sonunda onu çok güçlü ve çok bağışlayıcı Allah'ın rahmetine, zemininden ırmaklar akan ve nimetleri bitip tükenmeyen ebedilik cennetine ulaştırır.

Mü'min; nur içinde yaşar, nur içinde gidip gelir, nur içinde ibadet eder, nur içinde çalışır, hareket eder ve nur içinde cihâd eder. Onun bütün hayatı nurdur ve her işi nur üstüne nurdur. Onun nuru, Allah'ın nurundandır: **“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine iman edin ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size, ışığında yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”** (Hadid, 28)

“Allah, iman edenlerin velisidir, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kafirlerin velisi de tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.” (Bakara, 257)

“Mü'min erkeklerle mü'min kadınları, önlerinden ve sağlarından, nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde (onlara:) ‘Bugün müjdeniz,

³⁴¹ et-Tavdih ve'l-Beyan Li Şecerati'l-İman, s. 30, Advau's-Selef.

zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir.' denir. İşte büyük kurtuluş budur." (Hadid, 12)

"Ey iman edenler! Samimi bir tevbeyle Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nurları aydınlatıp gider de, 'Ey Rabbimiz! Nurumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü Sen her şeye kadirsin.' derler." (Tahrim, 8)

İman nuru, Allah'ın nurundandır: "Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nisbet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir. (Bu kandil) birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu (öyle kimseler) tesbih eder ki; Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar." (Nur, 35-37)

Peygamber ﷺ iman nuru konusuna çok önem verirdi. Daima Rabbinin kendisine nur vermesini, onu nur içinde bırakmasını ve onu nur ile desteklemesini isterdi. Nitekim o, mescide giderken, namazdayken, secdeleyken ve özellikle de gece ibadet ederken şu duayı çokça okurdu: "*Allah'ım! Kalbimde bir nur, dilimde bir nur kıl. Kulağımda bir nur, gözümde bir nur kıl. Üstümde bir nur, altımda bir nur kıl. Sağımda bir nur, solumda bir nur kıl. Önümde bir nur, arkamda bir nur kıl. Nefsimde bir nur kıl. Benim için büyük bir nur ve yüce bir nur kıl. Bana bir nur kıl. Beni bir nur kıl. Allah'ım, bana bir nur ver. Sinirlerimde bir nur, etimde bir nur, kanımda bir nur kıl. Saçımda bir nur, tenimde bir nur kıl.*"³⁴²

³⁴² Buhârî, K. Daavât, B. Geceleyin uykudan uyanıldığı zaman okunması müstehâb olan duâ; Müslim, K. Salâti'l-Müsafirin, B. Gece namazında dua ve kıyam.

“Allah’ım! Kabrimde benim için bir nur, kemiklerimde bir nur kıl.”³⁴³

“Allah’ım! Nurumu artır. Allah’ım! Nurumu artır. Allah’ım! Nurumu artır.”³⁴⁴

“Allah’ım! Bana nur üstüne nur ver.”³⁴⁵

İman nurunun ve mü’minin kıymetli, şerefli, korunmuş, iman ve ilim nuruyla aydınlanmış hayatının karşısında küfrün, şirkin, münafıklığın, zulmün, fışkın, büyük ve küçük günahların, dalaletin, bid’atın ve cehaletin karanlıkları vardır. Bunlar sahiplerini her yönden kuşatmışlardır. Onlar kat kat karanlıklar içindedirler; bu karanlıkların içinden de çıkamazlar. Onlar tam bir körlük içindedirler; hayatlarını, yollarını ve hedeflerini göremezler. İki grup birbirinden ne kadar da farklı!

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Yahut** (o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları) **engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir**, (öyle bir deniz) **ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor, üstünde de bulut... Birbiri üstüne karanlıklar... İnsan, elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur.**” (Nur, 40)

“Ölüyken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere, yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir.” (Enam, 122)

• Kalplerdeki İman Sevgisi:

İman sevgisi, fıtrattan gelir. İnsan, imanı sevmeye meyilli bir tabiatta yaratılmıştır. İman, insanın candan dostudur. İyiliğin, kurtuluşun ve başarının rehberidir. Kalp sağlığıdır. Mutlu bir hayattır. Sahibinin, fıtratının istikamet içinde olmasıdır.

³⁴³ Tirmizi, K. Daavât, B. “Allahumme inni es’elüke rahmeten min indike” duası.

³⁴⁴ Buhârî, *el-Edebü’l-Müfred*, B. Nebi ﷺ’in duaları, no: 695.

³⁴⁵ Bkz: *Fethu’l-Bari*, 11/142, K. Daavat, Geceleyin uykudan uyanıldığı zaman okunması müstehâp olan duâ. İbn Hacer der ki: “İbnü’l-‘Arabî’nin de dediği gibi (nur konusundaki) farklı rivayetler, toplam yirmi beş hasleti ihtiva ediyor. Yani yirmi beş yerde nur talebi var.”

Sadık mü'minin kalbinde iman sevgisi iyice yerleştiği zaman, onun nuru dışına da yansır. Onda imana aykırı bir yer kalmaz. İmana aykırı olan şeyler ise küfür, fık ve isyandır. İman sevgisi kalbin tamamını kapladığı ve iyice nüfuz ettiği için imana aykırı şeylere yer kalmaz. İman sevgisi, kalbin gaflete düşmesine de izin vermez.

İman sevgisi, Allah Teâlâ'nın samimi mü'min kullarına bir nimeti ve hediyesidir. Bunlar salih amel işleyen, Rablerinin çağrısına icabet eden, O'nun rahmetini, affını, keremini ve nimetler yurdu olan cennetini arzulayan kullardır. Onlara imanı sevdiren, onun zıddı olan şeylerden onları nefret ettiren Allah Teâlâ'dır: **“İyi düşünün ki Allah'ın Rasûlü sizin aranızda bulunmaktadır. Şayet o birçok işte size uysaydı, haliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; inkârdan, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. İşte Allah'tan bir lütuf ve nimet olarak doğru yolda yürüyenler onlardır. Allah Âlim'dir/her şeyi bilir ve Hakîm'dir/her şeyi yerli yerince yapar.”** (Hucurat, 7-8)

Allâme Abdurrahman b. Nasır es-Sa'dî *rahimehullah* şöyle der: “Allah'ın, kuluna imanı sevdirmesi, onun kalbinde imanı güzelleştirmesi, ona imanı tattırması, onun İslâm'ın hükümleriyle amel etmek için organlarının itaat etmesi ve Allah'ın her türlü haramdan onu nefret ettirmesi nimetlerin en büyüğüdür. Allah Âlim'dir; bu lütuf ve nimeti kimin hak ettiğini çok iyi bilir. Hakîm'dir; lâıyk olana bu nimeti vermede hikmetle davranır.”³⁴⁶

İman sevgisi, kuru bir söz ve iddiayla gerçekleşmez. Bilakis bu söz ve iddiayı sâlih amelin takip etmesi gerekir. Ki bu sayede kul, Rabbi karşısında doğru sözlü olduğunu ispat etsin. Çünkü kalpte birbirine zıt iki şey birarada bulunmaz. İman, kalpte kendisine muhalif olan şeyleri ortadan kaldırır/yok eder. Azıcık da olsa onun sevgisine yer bırakmaz. Kulun kalbini sadece imana tahsis eder.

İmanın zıddı olan küfrü, şirki, nifakı, zulmü, fıskı, küçük ve büyük günahları seven bir kimsenin imanı sevmesi elbette ki mümkün değildir.

İman sevgisinin aslı; Allah sevgisidir, Rasûlü ﷺ'in sevgisidir. (Allah'ı ve Rasûlü ﷺ'i sevmektir) Sevginin aslı; sevgiliye uymak, onun izinden gitmek,

³⁴⁶ *et-Tavdih ve'l-Beyan li Şecerati'l-İman*, s. 22, Advau's-Selef.

emrine itaat etmek ve yasağından sakınmaktır. Şayet bu konuda bir kimse-
nin fiili, sözüne aykırıysa o, sevgi iddiasında samimi değildir: “(Rasûlüm!)
De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve
günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.
De ki: Allah’a ve Rasûlüne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki
Allah kâfirleri sevmez.” (Al-i İmran, 31-32)

• **Kalplerdeki İman Süsü:**

İman, sadık bir mü'min için, dünyada ve âhirette güzel, değerli ve na-
dide bir süstür. Mü'min, onsuz güzel ve latif görünmez. Çünkü iman süsü
kalpte yerleştiği zaman bunun meyveleri mü'minin ahlakına, organlarına ve
hayatına iyilik olarak yansır.

Bu değerli süs, Allah’ın bir hediyesi, başışı ve nimetidir. Allah Teâlâ bu
süs, sâlih amel işleyen samimi mü'min kullarından dilediğine verir, dilerse
kat kat artırır ve onların kalplerine yerleştirir: “...**Ama Allah size imanı**
sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; inkârdan, fâsıklıktan ve is-
yandan ise sizi iğrendirdi. İşte Allah’tan bir lütuf ve nimet olarak doğru
yolda yürüyenler onlardır...” (Hucurat, 7-8)

Peygamber ﷺ’in dualarından biri de Allah’tan, kalbini iman süsüyle süs-
lemesini istemesiydi. Nitekim şöyle dua ederdi: “*Allah’ım! Bize imanı sevdirdi,*
onu kalplerimizde süsle; küfürden, fasıklıktan ve isyandan bizi nefret ettir
ve bizi doğru yolda gidenler deneyile.”³⁴⁷

• **İman Kalplerde Kökleşmiş Bir Ağaç Gibidir:**

Şüphesiz ki iman; güzel, bereketli, değerli, hayırlı, faydalı, meyveli, can-
lı, köklü, kuvvetli, sağlam ve gelişen bir ağaca benzer. Kökü yerde sabit, dal-
ları göğe doğru uzanmış, yüksek ve ulu bir ağaç gibidir. Yeşil dalları ufukları
doldurmuş, kökleri yerin derinliklerine dalmış, daima meyve veren ve her
zaman meyveleri kolayca devşirilen bir ağaç...

Amel eden sadık mü'min kulun imanı da işte böyledir. O, iman ağacının
çekirdeğini bereketli kalp toprağına diker, sonra ona özenle bakıp büyütür.

³⁴⁷ Ahmed, *Müsneid*, Abdullah ez-Zürakî’den, 3/424; Buhârî, *el-Edebu’l-Müfred*, B. Nebi ﷺ’in
duaları, No: 799; el-Elbânî, “sahih” demıştır.

Bunun sonucunda kalpteki iman ağacı olgunlaşır, beslenir, kök salar ve kalbin derinliklerine kadar iner. Gıdasını kalpten alır, orada gelişir ve serpilir. Gövdesi kalbinin semasına doğru yükselir, dalları kalbinin dört bir yanını sarar, öyle ki her yönden onu kuşatır. Sonunda bu ağaç öyle güçlenir ki artık onu fırtınalar/kasırgalar sarsamaz, fitneler ve nefsanî arzular zayıflatamaz.

Sonra bu mübarek iman ağacı güzel, olgun ve bereketli meyveler verir. Onun meyveleri mü'min kulun varlığında, duygularında ve organlarında yansımaları bulur. Bu iman ağacı, ömrünün her aşamasında, hatta her anında -gece ve gündüz- onun hayatını gölgelendirir. Dikkat edilmelidir ki bu ağaç bağlılık, itaat, ibadet, iyilik, sâlih amel, huzur, güven ve kalp ferahlığıdır. İşte bu hale ulaşan kul, imanının tadını alır. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer.”** (İbrahim, 24-26)

Bu âyet-i kerimede iman; kökü yerde sabit, sağlam ve güçlü bir ağaca benzetilmiştir. Ağacın dalları, gövdesi, damarları ve meyveleri olduğu gibi güzel bir iman ağacı da böyledir. Kökü; ilim, kesin inanç ve imanın altı rûknüdür. Gövdesi; ihlâs ve sünnete bağlılıktır. Dalları; kalplerin ve organların yaptığı sâlih amellerdir. Olgun meyveleri de huzur, güven, hoş bir hayat, övgüye değer eserler, güzel ahlak, düzgün bir gidişat, Allah'ın dostluğu ile dünyada ve âhirette müjdelere nail olmaktır. İman ağacının kalpte dikilmiş ve kökleşmiş olmasının delili işte bu sayılanlardır. Zira onlar yeterli seviyeye ulaştığında sahibi, kalbinde imanının lezzetini alır ve içi huzurla dolar.

Allame Abdurrahman b. Nasır es-Sa'dî *rahimehullah* şöyle der: “Allah Teâlâ, sözlerin en güzeli olan iman sözünü bu güzel niteliklere sahip olan en güzel ağaca benzetti. Bu ağacın kökleri yerde sabittir, sürekli gelişir ve büyür, her daim meyvelerini verir, sahibine ve başkalarına çeşitli faydalar ve yemişler sunar. Bu ağaç, mü'minlerin kalplerinde -Allah'ın bildirdiği bu niteliklerin farklılığı ölçüsünde- büyük farklılıklar gösterir.”³⁴⁸

³⁴⁸ *et-Tavdîh ve'l-Beyan Li Şecerati'l-İman*, s. 8, Advau's-Selef.

• İman Kalplerde Yerleşir:

İmanın kalplerde yerleşmesi maddî değil manevî bir durumdur. O, iman sevgisi ve onun kalpte kökleşmesidir.³⁴⁹ Fakat iman, sadık mü'minin kalbine yerleştiğinde, hissedilen (maddî) bir duruma dönüşür. Artık mü'min onu hissederek, görür ve onun bir "iman evi" olur. Yani kalbi, imanın evi, yurdu, konaklama ve ikamet yeri olur. İman orada yerleşir, orada ikamet etmenin güzelliğini, mutluluğunu ve huzurunu yaşar. Onu hayatının hiçbir anında terk etmez.

Allah Teâlâ, muhacirlerden önce Medine'yi yurt edinip oranın sahibi olan ve gönüllerine imanı yerleştiren ensardan söz ederken şöyle buyurmaktadır: **"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimrililiğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."** (Haşr, 9)

Allame Abdurrahman b. Nasır es-Sa'dî rahimehullah bu âyeti tefsir ederken şöyle der: "Sonra Allah Teâlâ kendilerine ganimetten pay verilen kimselere bu payın verilış sebebini ve hikmetini şöyle açıklamıştır: Onlar yardıma layıktılar ve kendilerine verileni hak etmişlerdi. Onlar Allah'ın rızasını kazanmayı ve Allah'ın dinine destek vermeyi arzu ettikleri ve Allah Rasûlünü sevdikleri için, sevdikleri ve alışık oldukları evlerini, vatanlarını, dostlarını, yakınlarını, mallarını ve mülklerini terk ederek hicret eden muhacirler arasında yer alan kimselerdir. İman iddiasında bulunup da cihad, hicret ve diğer ibadetlerle imanını ispat edemeyen kimselerin aksine onlar imanlarının gereğiyle amel etmiş ve imanlarını sâlih amellerle ve meşakkatli ibadetlerle ispat etmişlerdir. Bu ganimeti hak eden diğer grup da Evs ve Hazrec kabilelerinden oluşan ensar arasında yer alan kimselerdir. Bunlar da isteyerek ve severek iman etmiş, Allah Rasûlü ﷺ'i barındırmış, onu yetmiş iki millettten korumuşlar, hicret ve iman diyarını kendilerine yurt edinmişlerdir. Öyle ki Medine artık mü'minlerin sığınağı haline gelmiş, muhacirler oraya sığınmışlar ve Müslümanlar onun himayesinde yaşamışlardır. Çünkü o sırada diğer bütün beldeler savaş, şirk ve şer beldesiydi.

³⁴⁹ İbn Âşur şöyle der: "Yerleşme anlamı verilen "tebevvu" kelimesi, dönecek bir mekân edinmek anlamına gelir ki sahibi o mekâna dönüp yerleşir. Yani işlerini halletmek içindışı çıktıktan sonra tekrar yerine döner." *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 28/90.

Dine yardım edenler ve destek verenler hep Medine'deki ensarın yanına yerleşmeye devam etmişlerdir, ta ki İslâm yayılıp güçleninceye kadar. Ki o zaman Müslümanlar çoğalmış, yavaş yavaş gelişmiş ve sonunda ilimle, Kur'an'la ve imanla kalpleri; kılıç ve kalkanla da ülkeleri fethetmişlerdir.”

Mü'minlerin emîri Ömer b. el-Hattab ؓ, mecusi Ebu Lu'lue tarafından saldırıya uğrayınca yaptığı vasiyette şöyle der: “Benden sonraki halifeye ilk muhacirlerin haklarını gözetmelerini tavsiye ediyorum. Ve yine benden sonraki halifeye, Peygamber ﷺ hicret etmeden önce Medine'yi yurt edinen ve imanı gönüllerine yerleştiren Ensarın iyiliklerini kabul etmelerini ve kötülüklerini affetmelerini tavsiye ediyorum.”³⁵⁰

• Kalplerdeki İman Çağrısı:

İman çağrısı, Allah ve Rasûlüne icabet eden amel sahibi sadık mü'minlerin kalplerine sevdirmiştir. Çünkü o, selim ve dosdoğru fitratın çağrısıdır. Onlar, çağrıldıklarında Allah'ın davetçilerine icabet için hemen koşarlar: **“Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, ‘Rabbimize iman edin!’ diye imana çağıran bir davetçiyi (Peygamber'i, Kur'an'ı) işittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz!”** (Al-i İmran, 193)

Bu yüce âyet-i kerime, iman çağrısının faziletini, bu çağrısı yapanın faziletini, buna icabet edenin faziletini, bu icabetin meyvesini ve bu itaatın mükâfatını açıklamaktadır.

İmana çağıran davetçi, âlemlere yönelik en büyük ve ölümsüz mesajı taşır, ibadetlerin en yücesini ve insanlık hayatındaki en üstün ve en şerefli görevi yerine getirir. Bu görevi yerine getirenler, kesinlikle, yaratılanların en üstünleri ve en şereflieleridirler. Onlar Allah'ın elçileri ve peygamberleridir. Onlardan sonra iman çağrısında bulunanlar da yüce peygamberlerin görevini yerine getiren kimselerdir. Allah'ın seçkin sâlih kullarıdır, ihlâslı ve samimi davetçileridir: **“(İnsanları) Allah'a çağıran, sâlih amel işleyen ve ‘Ben Müslümanlardanım.’ diyenden kimin sözü daha güzeldir?”** (Fussilet, 33)

³⁵⁰ Buhârî, K. Tefsir, B. “Onlardan evvel yurdu hazırlayıp îmân sâhibi olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler...” (Haşr, 9) ayeti.

İman çağrısında bulunan kişi, Allah'a, O'nun rızasına, dostluğuna ve inayetine, her türlü iyiliğe, nur, huzur, güven, bereket ve izzete ve dünyada mutlu, şerefli ve değerli bir hayata davet eder. Ahiret yurdundaki bitmez tükenmez nimetleri, sonsuz bir mutluluğu ve ebedî bir hayatı müjdeler.

Allah'ın Rasûlü ve Abdullah'ın oğlu Muhammed ﷺ davetçilerin önderi ve en seçkinidir. O, insanlara hayrı öğreten ve onları doğru yola iletendir. Hüsrana götürecek yollardan da sakındırandır. Saadet ve hidayet ona tâbi olmakta, dalalet ve bedbahtlık ise ona muhalefet etmektedir. Ona icabet etmek, ona itaat etmek, onun emirlerine sarılmak ve onun mübarek rehberliğinde hidayeti bulmak istisnasız bütün Müslümanlara farzdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlüne icabet edin. Ve bilin ki Allah, kişiyle onun kalbi arasına girer ve siz mutlaka O'nun huzurunda toplanacaksınız.”** (Enfal, 24)

Müfessirlerin imamı Ebu Cafer et-Taberî *rahimehullah* bu âyet-i kerimenin tefsirini yaparken şöyle der:

“Yani Peygamber size hayat verecek hakka sizi çağırdığı zaman Allah'a ve Peygamber'e itaat ederek icabet edin.”

Ebu Sa'îd b. el-Mualla rahtan şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Bir defasında ben namaz kılarken Rasûlullah rah bana uğradı ve beni çağırdı. Namazı bitirinceye kadar onun yanına gidemedim. Sonra yanına gittim. Bana dedi ki:

“Yanıma gelmeni engelleyen şey nedir? Allah Teâlâ, “Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlüne icabet edin.” buyurmuyor mu?”³⁵¹

• İman Dünyada ve Âhirette Sahibine Fayda Verir:

İman, sahibine dünya hayatında fayda verir: Onun ruhunu, kalbini ve niyetini temizler; sonra bu, bedenine yansır, ahlakını, davranışlarını, ibadetini ve muamelatını temizler; sonra onu düzeltir ve her türlü iyilikte başarılı kılar; ona nur, basiret, huzur, güven, istikrar, izzet, şeref ve mutlu bir hayat verir.

Bu, iman ehlinde; yani itaatkâr, takva sahibi, Allah'tan korkan, O'na derin bir saygı duyan, O'na ümit besleyen, faziletli, güzel ahlaklı, hayâ sahibi, alçak gönüllü, muttaki ve sâlih mü'minlerde açıkça gözlenen bir durumdur.

³⁵¹ Buhârî, K. Tefsir, B. “Ey iman edenler! Allah'a ve Rasûlüne icabet edin.” (Enfal, 24) ayeti.

Bu iman, sahibine âhirette yani hesap gününde, hasret ve pişmanlık gününde de fayda verecektir. Ki o gün şirkten arınmış selim/temiz bir kalple Allah'a gelenlerin dışında mal ve evlatlar fayda vermeyecektir. O gün kâfirler canları, malları, aileleri ve etraflarındaki kimselerden yana hüsrana uğrarlar. Amel eden sadık mü'minler ve onların izinden giden nesiller de³⁵² yaptıklarının karşılığı olarak ebediyet cennetlerindeki yerlerine sonsuza dek kalmak üzere yerleşirler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İman edip sâlih amel işleyenlerin, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.”** (Muhammed, 2)

“Erkek veya kadın, mü'min olarak kim sâlih amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.” (Nahl, 97)

“Allah, mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler va'detti. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur.” (Tevbe, 72)

“İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.” (Enfal, 74)

“İman edip sâlih ameller işleyen, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.” (Bakara, 277)

“İman edip salih amel işleyenleri müjdele: Onlara içinden ırmaklar akan cennetler vardır. Öyle cennetler ki ne zaman, meyvelerinden kendilerine bir şey ikram edilirse, ‘Bu, daha önce de dünyada yediğimiz şey!’ diyecekler. Oysa bu, onların aynısı olmayıp benzeri olarak kendilerine sunulacaktır. Orada onların tertemiz eşleri de olacak ve onlar orada devamlı kalacaklardır.” (Bakara, 25)

³⁵² Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“İman edip de zürriyetlerinin imanda kendilerine tâbi oldukları kimselere, zürriyetlerini de katarız. Âmelerinden hiçbir şeyi eksiltmeyiz. Her kişi kendi kazandığına karşılık rehin tutulur.”** (Tur, 21); **“(O yurt) Adn cennetleridir; oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber gireceklerdir, melekler de her kapıdan onların yanına varacaktır.”** (Ra'd, 23)

“İman edip sâlih ameller işleyenleri, içinde ebediyyen kalmak üzere girecekleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve onları koyu (tatlı) bir gölgeye koyarız.” (Nisa, 57)

“Eğer ehl-i kitap iman edip (kötülüklerden) sakınsalardı, her halde (geçmiş) kötülüklerini örter ve onları nimeti bol cennetlere sokardık. Eğer onlar Tevrat’ı, İncil’i ve Rablerinden onlara indirileni (Kur’an’ı) doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi (yeraltı ve yerüstü servetlerinden istifade ederek refah içinde yaşarlardı). Onlardan aşırılığa kaçmayan (iktisatlı, mutedil) bir zümre vardır; fakat çoğunun yaptıkları ne kötüdür!” (Maide, 65-66)

“O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı iman etseler ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, Biz de ettikleri yüzünden onları yakalayiverdik.” (Araf, 96)

“Yunus’un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azap gelmeden) iman etse de bu imanları kendilerine fayda verseydi! Yunus’un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvalık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık.” (Yunus, 98)

“Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesini bekliyorlar. Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz Biz de beklemekteyiz!” (Enam, 158)

• İmanın Arttığı ve Yenilendiği Meclisler Vardır:

İman meclisleri, Rabbanî ve bereketli meclislerdir. Bu meclislerde Allah’ı zikreden, iman sahibi, itaatkâr, takvalı ve salih amel sahibi sadık mü’minler toplanırlar. Cemaatle namaz kılmak, Cuma namazı kılmak ve ilim öğrenmek için tertip edilen halka ve meclisler ile salihlerin meclisleri böyle meclislerdir. Onlar, bu meclislerde Allah’ı anarlar, O’nun yüce Kitabını öğrenirler, onun âyetleri, hükümleri ve güzelliği üzerinde düşünürler; amel etmek ve uygu-

lamak için Allah'ın emin Peygamberinin ﷺ temiz siretini ve sahih sünnetini öğrenirler, onun hükümleri üzerinde derinleşirler, imanı, rükünlerini, esaslarını, gereklerini ve hallerini öğrenirler ve onun gölgeleri altında ve onun nimetleriyle yaşamaya çaba harcarlar.

Bu meclisler onların kalplerinin gıdası, ruhlarının devası ve gönüllerinin huzurudur. Sıkıntılarını orada savarlar, orada dereceleri yükselir, Rahman'ın rızasını orada kazanırlar, kalpten endişe ve kederi orada atarlar, şeytanı ve avanesini bu meclisler sayesinde kendilerinden uzak tutarlar.

Bu imanî atmosfer içinde birbirlerine hakkı, sabrı, sebatı, takvayı, Allah korkusunu, sünnete uymayı, bid'atten sakınmayı, namazı, duayı, Allah'a yönelmeyi, O'nun rızasını, affını ve bağışını istemeyi tavsiye ederler. Yine birbirlerine iyiliği emretmeyi ve kötülükten sakındırmayı salık verirler. İmanlarını bu meclislerde canlı tutar ve tazelerler. Böylece onların imanları güçlenir ve artar. Bu mübarek meclislerde imanlarına iman, nurlarına nur katarlar. Meleklerle, rahmetle ve bereketle, huzurla ve güvenle birlikte olurlar. Allah Teâlâ, onları kendi nezdinde olanların yanında anar ve günahlarını bağışlar.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun ki Rasûlullah, sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.”** (Ahzab, 21)

“O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler. Ey âyetlerimize inanan ve müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de. Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz!” (Zuhruf, 67-70)

“Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini Bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.” (Kehf, 28)

“Şüphesiz, ‘Rabbimiz Allah'tır.’ deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, ‘Korkmayın, üzülmeyin, size va'dolunan cennetle sevinin!’ derler. Biz dünya hayatında da, âhirette de sizin dostlarıyız. Orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır.” (Fussilet, 30-32)

“Mü’min erkeklerle mü’min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah’a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz’dir, Hakîm’dir.” (Tevbe, 71)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “İyi arkadaş ile kötü arkadaşın misali, misk sahibi ile (ateş üfleyip kötü koku saçan) demirci körüğü gibidir. Misk sahibinden hiç mahrum kalmazsın; ya o miskten satın alırsın ya da ondan güzel koku koklarsın. Fakat demirci körüğü, ya senin bedenini ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku koklarsın.”³⁵³

“Allah’ın evlerinden bir evde Allah’ın kitabını okuyup onu araların da müzakere eden hiçbir topluluk yoktur ki üzerlerine sekinet inmiş, ilahî rahmet kendilerini bürümüş, melekler onları kuşatmış ve Allah Teâlâ onları (mele-i a’lada) nezdinde bulunanlara anmış olmasın!”³⁵⁴

“Allah’ın, yeryüzünde dolaşıp zikir ehlini arayan melekleri vardır. Allah’ı zikreden bir topluluğu buldukları zaman ‘Gelin, gelin bulduk.’ diye birbirlerine seslenirler. Sonra gelip o meclisin etrafına otururlar. Kanatlarını dünya semasına kadar gerip orasını kuşatırlar. (Allah’ın huzuruna çıktıkları zaman) onları en iyi bilen olduğu halde Rableri onlara sorar: ‘Kullarım ne diyorlar?’ ‘Kulların Seni tesbih ediyorlar, tekbir getiriyorlar, hamd ediyorlar ve Seni yüceltiyorlar.’ derler. ‘Peki, onlar Beni gördüler mi?’ deyince, ‘Hayır, vallahi Seni görmediler.’ derler. ‘Ya Beni görselerdi durumları nasıl olurdu?’ deyince, ‘Seni görseler daha çok ibadet, daha çok tesbih ederler ve Seni daha çok yüceltirlerdi.’ derler. ‘Peki, ne istiyorlar?’ diye sorar. ‘Senden cenneti istiyorlar.’ derler. ‘Peki, onlar cenneti gördüler mi?’ diye sorar. ‘Hayır, vallahi ya Rabbi onu görmediler.’ derler. ‘Ya onu görselerdi ne yaparlardı?’ der. ‘Tabî ki ona karşı arzu ve istekleri daha da artardı.’ derler. ‘Onlar neyden sığınıyorlar?’ diye sorar. ‘Cehennemden sığınıyorlar.’ derler. ‘Onu gördüler mi?’ der. ‘Hayır, vallahi onu görmediler.’ derler. ‘Onu görselerdi ne yaparlardı?’ diye sorar. ‘Onu görselerdi ondan daha çok korkarlardı, daha çok kaçarlardı.’ diye cevap verirler. Bunun üzerine Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘Sizi şahit gösteriyorum ki Ben onları

³⁵³ Buhârî, K. Büyü, B. Attâr ve güzel koku satmak hakkında.

³⁵⁴ Müslim, K. Zikir ve Dua, B. Kur’an okuma ve zikir yapmak için toplanmanın fazileti.

bağışladım.' Meleklerden biri bunun üzerine şöyle der: 'Ama içlerinde zikir için değil de sadece bir işi için gelip oturan falan kimse de vardır.' O da 'Böyle bir topluluğun arkadaşları da kötü olmaz.' diye buyurur."³⁵⁵

Yüce sahabî Abdullah b. Revaha ؓ şöyle der: "Gelin bir saat iman edelim; gelin Allah'ı zikrederim ve imanımızı artıralım; gelin Allah'a itaat ederek O'nu analım. Umulur ki Allah da bizi mağfiretiyle anar."³⁵⁶

Büyük sahabî Muaz b. Cebel ؓ da şöyle der: "Oturalım da bir saat iman edelim. (Yani aziz ve celil Allah'ı zikrederim)."^{357(*)}

• İman Galiptir, Mağlub Olmaz:

Samimi ve Rabbanî bir iman, bütün iyiliklerin esası, her türlü izzet, şeref, kıymet, gurur, kahramanlık, cesaret, atılganlık, hürriyet, liderlik ve üstünlüğün kaynağıdır. Sahibi mutlu, huzurlu, şerefli, kıymetli, güçlü ve hak yolda sebat üzere bir hayat yaşar. Sarsıntı ve fırtınalar onu etkilemez.

Allah Teâlâ; mü'min, muvahhid ve itaatkâr kullarına ahiretten önce dünyada zaferi/galibiyeti, korkularını güvene dönüştürmeyi ve yeryüzünün egemenliğini va'detmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"İzzet ve şeref ancak Allah'ın Rasûlünün ve mü'minlerindir."** (Münafikun, 8)

"Kim Allah'ı, Rasûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır." (Maide, 56)

"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz." (Ğafir, 51)

³⁵⁵ Buhârî, K. Daavât, B. Allah'ı zikretmenin fazileti; Müslim, K. Zikir ve Dua, B. Zikir meclislerinin fazileti.

³⁵⁶ İbn Ebî Şeybe, *el-İman*, s. 43 (116).

³⁵⁷ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 5/1014 (1706); Buhârî, K. İman, B. İslam beş esas üzerine bina edilmiştir...

İbn Hacer *rahimehullah* der ki: "Bu sözün hangi manaya delalet ettiği açıktır. Zira bu artma, imanın aslına hamledilemez. Çünkü o zaten mü'mindir. Hem de nasıl mü'min! O halde bu söz, onun Allah'ı zikrederek imanını artırmak istediği anlamına hamledilir. Kadı Ebu Bekir İbn Arabî der ki: Bunun imanı artırmakla ilgisi yoktur. Çünkü Muaz, sadece imanı yenilemeyi kastetmiştir. Çünkü kul, ilkinde farz olarak iman eder, sonra tefekkür ettikçe devamlı imanını yeniler. İlkinde sahip olmadığı şeye sonra sahip olur. Çünkü imanı yenilemek de imandır." Bkz: *Fethu'l-Bari*, 1/67, Daru's-Selam.

“Andolsun ki Biz senden önce kendi kavimlerine nice peygamberler gönderdik de onlara açık deliller getirdiler. (Onları dinlemeyip) günaha dalanların ise cezalarını hakkıyla vermişizdir. Mü’minlere yardım etmek de Bize düşer.” (Rum, 47)

“Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir: Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir.” (Saffat, 171-173)

“Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz. Eğer siz (Uhud’da) bir acıya uğradınızsa, (Bedir’de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır. O günleri Biz, insanlar arasında döndürür dururuz (zaferi bazen bir topluma bazen öteki topluma nasip ederiz). Ta ki Allah, iman edenleri ortaya çıkarsın ve aranızdan şahitler edinsin. Allah zalimleri sevmez. Bir de (böylece) Allah, iman edenleri günahlardan temize çıkarmak, kâfirleri de helâk etmek ister.” (Al-i İmran, 139-141)

Fakat Allah’ın mü’minlere va’dettiği yeryüzü egemenliğinin ve iktidarının gerçekleşmesi için birtakım şartlar vardır. Bu şartlar yerine gelmeden bu sayılanların gerçekleşmesi imkânsızdır. Eğer onun ordusu bu şartlara bağlı kalırsa galip gelenler olacaklardır. Eğer bu şartlara riayet etmezlerse Allah dilediğini yapar. O’nun hükmünü değiştirecek yoktur. O, yaptıklarından dolayı sorgulanamaz, insanlar ise sorgulanacaklardır.

Bu şartların bazıları şunlardır:

* İmanı; bütün anlamlarıyla, şartlarıyla, rükünleriyle ve esaslarıyla yerine getirmek, imana aykırı şeylerden uzak durmak, onlardan sakındırmak ve onlarla savaşmak...

* Allah’a kulluğu yerine getirmek, her türlü sâlih ameli yapmak, büyük bir istekle bunun için çaba göstermek, gizli ve açıkta Allah’tan korkmak, O’na tevekkül etmek ve yalnızca O’ndan yardım istemek...

Başarının ve hâkimiyetin devamını sağlayacak şeyler ise namazı kılmak, zekâtı vermek, Allah’a ve Rasûlüne kayıtsız şartsız itaat etmektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, sizlerden iman edip sâlih ameller işleyenleri, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne**

sahip ve hâkim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) kendileri için iktidar yapacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vad'etti. Çünkü onlar Bana ibadet ederler; hiçbir şeyi Bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır. Namazı kılın; zekâtı verin; Peygamber'e itaat edin ki merhamet göresiniz." (Nur, 55-56)

"Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz." (Muhammed, 7)

* Allah'ın va'dettiği başarı, zafer ve egemenliğin gerçekleşmesi için mü'minlerin Allah'a tevekkülden sonra kendilerini iktidara götürecek sebeplere sarılmaları, neye mal olursa olsun bu konuda kusur etmemeleri gerekir. Bu da ümmetin düşmanlarına karşı her çeşidi ve şekliyle askerî güç ve güvenlik tedbirleriyle birlikte kapsamlı bir hazırlık yapmakla olur. İslâm'ın yayılmasında ümmete yardımcı olacak itikat, eğitim, öğretim, ekonomi, basın-yayın ve siyasî alanda yapılacak faaliyetler de bu hazırlık kapsamı içindedir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız."** (Enfal, 60)

• **İmanın Şubeleri, Mertebeleri ve Dereceleri Vardır:**

İman birbirinden farklı ve üstün şubelerden, derecelerden ve mertebelerden oluşmaktadır. Bunların bazıları bazısından üstün olup ecir ve sevabı diğerinden daha büyüktür.

İman ve itaat ehli, ilimlerine ve amellerine göre birbirinden farklı ve üstündürler. Sahip oldukları ilim, kesin inanç, doğruluk, ihlâs, sevgi ve Allah'a itaat, yaptıkları sâlih ameller, iyilik ve takva, Allah'ın emirlerine sarılmak ve yasaklarından sakınmak bu mertebe ve derecelerdeki farklılıkta etkin rol oynar.

Allah Teâlâ, yüce kitabında imanın itikadî, sözlü, görünen ve görünmeyen fiilî şubelerini zikretmiş, bunları yerine getirenlerin doğruluğuna ve takvasına şahitlik etmiş, onları "sadık ve takva sahibi mü'minler" diye isimlendirmiş ve onlara başarı ve kurtuluşu müjdelemiştir.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakîler ancak onlardır!” (Bakara, 177)

“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, zekâtı verirler, iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler, namazlarına devam ederler. İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır. (Evet) Firdevs’e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdırlar.” (Mü’minun, 1-11)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “İman yetmiş küsur -veya altmış küsur- şubedir. En yükseği ‘**la ilahe illallah**’ sözüdür. En aşağısı eziyet veren şeyleri yoldan kaldırmaktır. Hâyâ da imandan bir şubedir.”³⁵⁸

³⁵⁸ Müslim, K. İman, imanın şubeleri.

SAMİMİ İMANIN FAYDALARI VE SAĞLADIĞI KAZANÇLAR

Samimi, gerçek ve kesin bir imanın; hem dünyada hem de âhirette sağladığı çok mübarek, değerli, güzel ve yararlı kazançları ve birçok faydası vardır:

● **Dünya hayatındaki faydaları:** Samimi iman, kalbe sükûnet ve ruha huzur verir, kadere rıza göstermeyi sağlar. Kulu, kalp hastalıklarından ve şeytanın vesvesesinden korur. Kul, dünya musibetlerine, sıkıntılarına ve fitnelerine karşı sadece samimi bir imanla sabredebilir.

● **Âhiretteki faydaları:** Samimi iman, kabirdeki yalnızlığa ve kıyâmet gününün dehşetli anlarına karşı bir emniyet ve kurtuluş vesilesidir. Kul, Allah'ın rızasına, ebedîlik cennetine, oradaki güzel meskenlere ve ebedî mutluluğa sadece samimi bir iman ile nail olabilir.

❖ Mü'minlerin dünya hayatındaki mükâfatları hakkında yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Erkek veya kadın, mü'min olarak kim sâlih amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.”** (Nahl, 97)

“Allah, doğru yola gidenlerin hidayetini artırır. Sürekli kalan iyi işler, Rabbinin nezdinde hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de akıbetçe daha iyidir.” (Meryem, 76)

❖ Mü'minlerin ölüm esnasındaki ve kabirdeki mükâfatları hakkında da şöyle buyrulur: **“Allah Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de âhirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.”** (İbrahim, 27)

❖ Mü'minlere, kıyâmet anında verilecek mükâfat hakkında Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir.”** (İnsan, 11)

❖ Âhirette hesap verirken mü'minlere verilecek mükâfat hakkında Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“İman edip sâlih ameller işleyenlerin (geçmiş) kö-**

tülüklerini elbette örteriz ve onlara, yaptıklarının en güzeliyle karşılık veririz.” (Ankebut, 7)

❖ Âhirette hesap verdikten sonra mü'minlere verilecek mükâfat hakkında Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“İman edip salih amel işleyenlere, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildikçe, ‘Bundan önce dünyada bize verilenlerdendir bu.’ derler. Bu rızıklar onlara (bazı yönlerden dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedî kalıcılarıdır.”** (Bakara, 25)

Allahu ekber!

“İşte yarışanlar, ancak onda yarışsınlar!” (Mutaffifin, 26)

Samimi İmanın En Önemli Fayda ve Kazançlarının Bazıları:

1- Samimi iman sahipleri, Allah Teâlâ'nın dostluğuna eren bahtiyarlardır:

Mü'minin dünya ve âhirette nail olacağı tartışılmaz en büyük nimet ve imanın sağlayacağı en büyük kazanç işte budur. Evet; bu, Allah'ın halis dostluğu, gözetimi, yardımı, desteği, hidayeti ve duaya icabetidir. Bu mertebeye ve büyük mükâfata, ancak samimi imanın hakikatlerini yaşayanlar ve bu imanlarını sâlih ameller ve sözlerle destekleyenler nail olur. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, iman edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.”** (Bakara, 257)

“İyi bilersiniz ki Allah'ın velilerine/dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de. Onlar, iman edip de takvâyâ ermiş olanlardır.” (Yunus, 62-63)

“İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed) ve (ona) iman edenlerdir. Allah müminlerin dostudur.” (Al-i İmrân, 68)

“Çünkü onlar, Allah’a karşı sana hiçbir fayda vermezler. Doğrusu zalimler birbirlerinin dostlarıdır; Allah da takva sahiplerinin dostudur.”

(Casiye, 19)

2- Samimi iman sahipleri, Allah Teâlâ’nın rızasına nail olurlar:

Allah Teâlâ’nın rızası, kulun mükâfatı hak etmesi, hidayetini, nurunu ve lütuflarını artırmasına hükmetmesi demektir. Yani o, peşinden tarafların birbirine yaklaşması neticesini veren tam bir sevgidir. Kulun mevlasına yaklaşması ne muhteşem bir şeydir! Böylece o, hoş bir yaşam sürer. Zira Allah’ın rızası, dünya ve ahirette müminin saadete ve huzura kavuşmasını sağlayan en büyük vesiledir. Çünkü Allah Teâlâ’nın razı olduğu kimse, büyük bir başarı ve kazanç elde eder. Dünya ve ahiret saadetine kavuşur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(Rasûlüm!) **De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takva sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allah’ın rızası vardır. Allah kullarını çok iyi görür.”**

(Al-i İmran, 15)

“Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.” (Tevbe, 21)

“Allah, mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler va’detti. Allah’ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur.” (Tevbe, 72)

3- Samimi iman sahiplerinden Allah Teâlâ dünyada da, âhirette de razı olur:

Allah Teâlâ, yüce kitabında bu mübarek ümmetin selefinden razı olduğunu haber vermektedir. Onlar Rasûlullah ﷺ’in ashabı ve kıyâmete kadar sadakat ve ihlâsla en güzel şekilde onların izinden giden, amelde takva sahibi samimi mü’minlerdir. Allah Teâlâ onlar hakkında şöyle buyurmaktadır: **“(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacak-**

ları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.” (Tevbe, 100)

“Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o mü’minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir.” (Fetih, 18)

“Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O’ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur.” (Maide, 119)

“Allah’a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah’a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah’ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah’ın tarafında olanlardır.” (Mücadele, 22)

“İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O’na saygı gösterenler) içindir.” (Beyyine, 7-8)

“Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği, ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah’ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.” (Hadid, 20)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: “Allah Teâlâ cennettekilere, ‘Ey cennet ehli!’ diye seslenir. Onlar da ‘Buyur ey Rabbimiz, emrine amadeyiz! Her türlü hayır Senin iki elindedir.’ derler. Allah Teâlâ, ‘Halinizden memnun musunuz?’ diye sorar. Onlar, ‘Ey Rabbimiz, Sen bize, hiç kimseye vermediğin o kadar nimetleri vermişken halimizden nasıl razı

olmayız ki?' derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, 'Size bunlardan daha değerlisini vereyim mi?' buyurur. Onlar da 'Bunlardan daha değerlisi ne olabilir ki?' derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, 'Üzerinize rızâmı indiriyorum; artık bundan sonra size asla gazap etmeyeceğim.' buyurur."³⁵⁹

"Şüphesiz ki Allah, kulun bir şey yedikten ya da içtikten sonra kendisine hamd etmesinden razı olur."³⁶⁰

4- Yüce Allah, samimi iman sahiplerini korur:

Allah Teâlâ, samimi ve muttaki mümin kullarından kötülükleri uzak tutar ve onların azim ve kararlılıklarını güçlendirir. Böylece onlar, Allah'ın kendilerine farz kıldığı düşmanla cihad görevini hiç tereddüt etmeden, kararlılıkla, Allah'ın zafer ve yardımından yana büyük bir ümitle yerine getirirler. Allah Teâlâ da akıbeti onların lehinde ve düşmanlarının aleyhinde kılar.

Allah Teâlâ, onları bütün kötülüklerden korur, sıkıntı ve meşakkatlerden kurtarır, düşmanları olan insan ve cin şeytanlarının tuzaklarından onları muhafaza eder. Allah Teâlâ'nın koruduğu kimseler asla hezimete uğramazlar. Onlar, kıyamete kadar daima muzafferdirler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Allah, iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum eder."** (Hac, 38)

"Şüphesiz ki, benim koruyacağım Kitab'ı indiren Allah'tır. Ve O bütün salih kullarını görüp gözetir." (Araf, 196)

"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz." (Ğafir, 51)

"Andolsun ki peygamber kullarımıza söz vermişizdir: Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir." (Saffat, 171-173)

5- Samimi iman sahipleri Allah ile beraberdir:

Bu, amel eden sadık ve muttaki mü'minlere has özel bir beraberliktir. Bu beraberlik, Allah'ın dini ve Peygamberinin sünnetiyle sabit olan bir beraber-

³⁵⁹ Buhârî, K. Rikak, B. Cennet ve cehennem özellikleri.

³⁶⁰ Müslim, K. Zikir, B. Yiyip içtikten sonra Allah'a hamdetmenin müstehab olduğu.

lıktır. Bu, ilahî destek, irşad ve yardım anlamında bir beraberliktir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah mü’minlerle beraberdir.”** (Enfal, 19)

“Allah, takva sahipleri ve muhsinlerle beraberdir.” (Nahl, 128)

“Bilin ki Allah takva sahipleriyle beraberdir.” (Tevbe, 36)

“Allah sabredenlerle beraberdir.” (Enfal, 46)

“Üstün durumdayken gevşeyip barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. O, amellerinizi asla eksiltmeyecektir.” (Muhammed, 35)

Bu beraberlik -Allah Teâlâ’nın yüce Kitabında da anlattığı gibi- Peygamber ﷺ’in, mağara arkadaşı Ebu Bekir es-Sıddîk’a sözünü ettiği beraberliktir: **“Eğer siz ona (Rasûlullah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir. Hani, kâfirler onu iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına, ‘Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir.’ diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir orduyla destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.”** (Tevbe, 40)

6- Samimi iman sahiplerini Allah Teâlâ dünyada da, âhirette de kurtarır:

- **Dünyada:** Allah Teâlâ, bütün peygamberlerini ve onlarla beraber olan veya onlardan sonra olup da onların izinden giden müminleri, salihleri ve ilmiyle amel eden davetçileri kurtarmıştır. Allah Teâlâ, onları dünyadaki azaptan kurtarmış ve zafere erenler onlar olmuştur: **“Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte Biz, mü’minleri böyle kurtarıyoruz.”** (Enbiya, 88)

“Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca, Biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.” (Araf, 165)

“İman edip Allah’a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.” (Neml, 53)

- **Âhirette:** Allah Teâlâ, peygamberlerini ve onların izinden giden mü’minleri, salihleri, Allah’a karşı gelmekten sakınıp salih amel işleyen muttaki kullarını, kıyamet gününün bütün dehşetli hallerinden, korkusundan ve

ardından gelen cehennem azabından kurtaracağını va'detmiştir: **“Allah, takva sahiplerini kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar mahzun da olmazlar.”** (Zümer, 61)

“En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: İşte bu size va'dedilmiş olan (mutlu) gününüzdür.” (Enbiya, 103)

7- Allah samimi iman sahiplerinin derecelerini dünyada da, âhirette de yükseltir:

Allah Teâlâ samimi iman, ilim ve yakîn sahiplerinin derecelerini dünyada da, âhirette de yükseltir. Onlara dünyada saygınlık, izzet, şeref, başarı, zafer ve hâkimiyet verir. Âhirette ise bol sevap, O'nun rızası ve O güçlü Melik'in yanında ebedilik cennetlerinin en yüksek dereceleri vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Size ‘Meclislerde yer açın.’ denilince yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size ‘Kalkın.’ denilince de kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”** (Mücadele, 11)

“Kâfir olanlar için dünya hayatı cazip kılındı. (Bu yüzden) onlar, iman edenlerle alay ederler. Oysaki (iman edip) inkârdan sakınanlar kıyâmet gününde onların üstündedir. Allah dilediğine hesapsız lütufta bulunur.” (Bakara, 212)

“İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal, 4)

“Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir mü'min olarak O'na varırsa, üstün dereceler işte sırf bunlar içindir. İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri! İşte arınanların mükâfatı budur.” (Taha, 75-76)

8- Samimi mü'minler, izzet ve şeref sahibidirler:

Samimi iman sahipleri, izzetlerini ve güçlerini Allah'ın izzet ve gücünden alırlar. Çünkü samimi, takva sahibi ve iyi mü'minlerin gönülleri Allah'a bağlıdır. Bu sebeple onlar güçlü, onurlu ve izzetli olurlar. Allah uğrunda hiç kimsenin ayıplamasına/kınamasına aldırış etmezler. Allah'tan başkası önün-

de kendilerini küçük görmezler, boyun bükmezler. Onlar onurlu ve izzet sahibidirler. İmanları ve akideleri kuvvetlidir.

Mü'min kardeşleriyle ilişkilerinde ise yüce bir ahlaka, iffetli bir mizaca sahiptirler; kibar, yumuşak, müsamahakâr ve sevecendirler. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah’ındır. O’na ancak güzel sözler yükselir. Onları da Allah’a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur.”** (Fatır, 10)

“Onlar, ‘Andolsun, eğer Medine’ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.’ diyorlardı. Hâlbuki izzet ve şeref/üstünlük, ancak Allah’ın, Peygamberinin ve mü’minlerindir. Fakat mü-nafıklar bunu bilmezler.” (Münafıkun, 8)

“Mü’minleri bırakıp da kâfirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet, yalnızca Allah’a aittir.” (Nisa, 139)

“Onların sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah’ındır. O, işitendir, bilendir.” (Yunus, 65)

9- Samimi iman sahiplerini Allah da, mü’minler de sever:

Samimi iman sahipleri, imanlarındaki sadakatleri, kuvvetli inançları, sâlih amelleri, Allah’a ve Rasûlüne itaat ve icabetleri, hükümlerine teslimiyetleri ve samimi mü’minlerin bütün niteliklerini taşımaları sebebiyle hem Allah tarafından, hem de mü’minler tarafından sevilirler. Allah Teâlâ, onları sevdiği zaman yeryüzünde kabul görecekları bir konuma onları yükseltir, mü’minlerin ve halkın gönlüne onların sevgisini ve dostluğunu yerleştirir. Bu sayede iyilikle anılırlar, güzelce övülürler, insanların dualarını alırlar ve onlara örnek olurlar. Böylece de hem dünya hayatında hem de âhirette saadete ve kurtuluşa erişirler.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İman edip de sâlih amel işleyenlere gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.”** (Meryem, 96)

“(Rasûlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Al-i İmran, 31)

“Allah güzel yapanları sever.” (Bakara, 195)

“Allah tevbe edenleri de, temizlenenleri de sever.” (Bakara, 222)

“Allah sabredenleri sever.” (Al-i İmran, 146)

“Allah tevekkül edenleri sever.” (Al-i İmran, 159)

“Allah âdil olanları sever.” (Maide, 42)

**“Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak sa-
vaşanları sever.”** (Saf, 4)

**“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onla-
rın yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah’ı
severler. Onlar mü’minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve
onurludurlar. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kına-
masından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırılmazlar). Bu, Allah’ın,
dilediğine verdiği lütfudur. Allah’ın lütfu ve ilmi geniştir.”** (Maide, 54)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Allah Teâlâ, bir kulunu sevdiği
zaman Cebrail’e nida eder ve ona der ki: ‘Ben filan kulumu seviyorum,
sen de sev.’ Bunun üzerine Cebrail de onu sever. Sonra Cebrail gök ehli
arasında nida eder ve şöyle der: ‘Allah filan kulunu seviyor, siz de onu
sevin.’ Bunun üzerine onu gök halkı da sever. Sonra da o, yeryüzünde
insanlar tarafından kabul göreceği bir konuma gelir.”*³⁶¹

İmam Nevevî rahimehullah bu hadisi açıklarken şöyleder: *“Onların bu kulu
sevmelerinin sebebi, onun Allah’a itaat etmesi ve Allah tarafından sevilen
bir kul olmasıdır. Yeryüzünde insanlar tarafından kabul göreceği bir konuma
gelmesi demek, insanların gönlüne onun sevgisinin yerleştirilmesi ve ondan
razı olmaları demektir. Böylece kalpler ona meyleder ve ondan razı olurlar.
Nitekim başka bir rivâyette ‘onun sevgisi yerleştirilir.’ ifadesi geçer.”*

10- Samimi iman sahipleri için dünya hayatında da, âhiret ha- yatında da müjdeler vardır:

Samimi iman sahipleri için dünya hayatında güven, huzur ve mutlulu-
ğun, iman nurunun, değerli ve şerefli bir hayatın, zafer, yardım ve hakimiyet-
tin, dünyada ve âhirette iyiliğin müjdesi vardır.

³⁶¹ Buhârî, K. Halk, B. Meleklerin Zikri; Müslim, K. Birr ve's-Sıla, B. Allah bir kulu sevdiği zaman...

Âhirette ise -temiz ruhları temiz vücutlarından çıktığı andan itibaren- onlar için müjdeler vardır. Melekler onlara Allah'ın rahmetini, ikramını, ihsanını ve rızasını müjdelerler. Cennet bahçelerinden bir bahçe olan kabirlerinde, kıyâmet günü mahşer meydanında dehşet ve korkuların hâkim olduğu yerlerde, güven ve selamet içinde nimet cennetine girinceye kadar bu müjdeleri devam eder. Orada onlara son müjde verilir. Bu, orada ebediyen kalacakları, celal ve ikram sahibi Rablerini görecekleri müjdesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“İyi bilirsiniz ki Allah'ın velilerine/dostlarına korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir de. Onlar, iman edip de takvâya ermiş olanlardır. Dünya hayatında da, âhirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun kendisidir.”** (Yunus, 62-64)

“Tâğut'a ibadet etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere müjde vardır. Kullarımı müjdele.” (Zümer, 17)

“İman edip iyi davranışlarda bulunanlara, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele!” (Bakara, 25)

“(Kur'an'ı) mü'minler için müjde olarak indirmiştir.” (Bakara, 97)

“(Bu kitabı) Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.” (Nahl, 89)

“Sabredenleri müjdele.” (Bakara, 155)

“İman edenlere, Rableri katında kendileri için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele.” (Yunus, 2)

“Şüphesiz ki bu Kur'an, en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.” (İsra, 9)

“Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler.” (Al-i İmran, 171)

“Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetleri müjdeler.” (Tevbe, 21)

“O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır.” (Tevbe, 111)

“Şüphesiz, ‘Rabbimiz Allah'tır.’ deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, ‘Korkmayın, üzülmeyin, size va'dolunan cennetle sevinin!’ derler. Biz dünya hayatında da, ahirette

de sizin dostlarınız. Gafûr ve Rahîm olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır.” (Fussilet, 30-32)

11- Samimi iman sahipleri dünya hayatında da, âhirette de huzur ve güven içinde olacaklardır:

Çünkü onlar itaat eden, Allah'ın dinine teslim olan ve kaderine razı olan kimselerdir. Bu sebeple onlar güvenlik, barış, huzur, saadet, rahatlık ve sükûnet içinde olurlar. Onlar korkudan, üzüntüden, endişeden, gamdan, kederden, yalnızlıktan, ızdıraptan, bedbahtlıktan ve azaptan en uzak olanlardır. Âhiret yurdundan önce daha dünya hayatındayken onların bütün işleri hayırdır: **“Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki gruptan hangisi güvende olmaya daha lâyıktır? İman edip de imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.”** (Enam, 81-82)

“Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı. Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah katındandır.” (Al-i İmran, 126)

“‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.” (Ahkaf, 13)

“Ey âyetlerimize iman eden ve müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de.” (Zuhruf, 68-69)

“Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.” (Bakara, 274)

“Mallarını Allah yolunda harcıyıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.” (Bakara, 262)

“İman edip sâlih amel işleyen, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler.” (Bakara, 277)

“Ey Âdemoğulları! Size kendi içinizden ayetlerimi anlatacak peygamberler gelir de kim (onlara karşı gelmekten) sakınır ve kendini ıslah ederse, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.” (Araf, 35)

“En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: İşte bu size va’dedilmiş olan (mutlu) gününüzdür.” (Enbiya, 103)

“Erkek veya kadın, mü’min olarak kim sâlih amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.” (Nahl, 97)

“İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye müminlerin kalplerine güven indiren O’dur.” (Fetih, 4)

12- Samimi iman sahipleri dünyada da, âhirette de güzel bir hayatın mutluluğunu yaşarlar:

Samimi iman sahipleri güzel, değerli ve şerefli bir hayat yaşarlar. Bu hayatta hem gönül hem de kafa rahatlığı ve huzuru, göğüs genişliği ve gönül ferahlığı vardır. Bu hayatta dünya hayatının temiz nimetleri ve ziynetleri vardır. Zira Allah Teâlâ onlara kanaat hazinesinden bir pay vermiştir. Ki bu kanaat sayesinde onların yüzlerinde mutluluk aydınlığının, temiz bir hayatın ve yaşama zevkinin sebep olduğu nimetlerin sevinci görülür. Bu temiz hayatta nail oldukları şeyler sadece samimi iman nimetinden yararlanmalarının ve sâlih amellerinin bir sonucudur.

Âhiret yurdunda da onlar -dünyadayken yaptıklarının karşılığı olarak- hallerinden memnun bir hayat yaşayacaklar. Orada ebedî olarak yaşayacak olan kimseler nasıl memnun olmasınlar ki? Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, hiç kimsenin aklına/hayaline getiremediği, eşi ve benzeri olmayan nimetler orada mevcuttur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Erkek veya kadın, mü’min olarak kim sâlih amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.”** (Nahl, 97)

“Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah’ın zikriyle huzura erenlerdir. Bilesiniz ki kalpler, ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Ra’d, 28)

“Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem de şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.”

(Ğafir, 51)

“De ki: Allah’ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyâmet gününde mü’minlerindir. İşte bilen bir topluluk için âyetleri böyle açıklıyoruz.”

(Araf, 32)

“Dünya hayatında da, âhirette de onlara müjde vardır. Allah’ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun kendisidir.”

(Yunus, 64)

“(Ey insanlar!) O gün (hesap için) huzura alınırsınız; size ait hiçbir sır gizli kalmaz. Kitabı sağ tarafından verilen, ‘Alın, kitabımı okuyun.’ der. ‘Doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum.’ Artık o, hoşnut kalacağı bir hayat içindedir. Yüce bir cennette, meyveleri sarkmış halde. (Onlara denir ki:) Geçmiş günlerde işlediklerinize (iyi amellerinize) karşılık, afiyetle yiyin, için.” (Hakka, 18-24)

“O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse işte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur.” (Karia, 6-7)

“Allah, mü’min erkeklere ve mü’min kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler va’detti. Allah’ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur.” (Tevbe, 72)

13- Samimi iman sahiplerine Allah Teâlâ galibiyet ve hâkimiyet va’detmiştir:

Allah Teâlâ, samimi iman sahiplerine dünyada zafer, hâkimiyet, iktidar ve üstünlük vereceğini, korkularını güvene çevireceğini, onları yeryüzünün halifeleri ve varisleri kılacağını va’detmiştir, müjdelemiştir: **“İzzet ve şeref Allah’ın, Rasûlünün ve mü’minlerindir.”** (Münafikun, 8)

“Kim Allah’ı, Rasûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah’ın tarafını tutanlardır.” (Maide, 56)

“Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.” (Ğafir, 51)

“Mü’minlere yardım etmek Bize düşer.” (Rum, 47)

“Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir: Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir.”
(Saffat, 171-173)

“Andolsun Zikir’den sonra Zebur’da da ‘Yeryüzüne iyi kullarım vâris olacaktır.’ diye yazmıştık.” (Enbiya, 105)

“Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz. Eğer siz (Uhud’da) bir acıya uğradınızsa, (Bedir’de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır. O günleri Biz, insanlar arasında döndürür dururuz (zaferi bazen bir topluma bazen öteki topluma nasip ederiz). Ta ki Allah, iman edenleri ortaya çıkarsın ve aranızdan şahitler edinsin. Allah zalimleri sevmez. Bir de (böylece) Allah, iman edenleri günahlardan temize çıkarmak, kâfirleri de helâk etmek ister.” (Al-i İmran, 139-141)

“Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm’ı) kendileri için iktidar yapacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını va’detti. Çünkü onlar Bana ibadet ederler; hiçbir şeyi Bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır. Namazı kılın; zekâtı verin; Peygamber’e itaat edin ki merhamet göresiniz.” (Nur, 55-56)

“Ey iman edenler! Eğer siz Allah’a (Allah’ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.” (Muhammed, 7)

“Onlar ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır. Müşrikler istemeseler de dinini bütün dinlere üstün kılmak için Peygamberini hidayet ve hak ile gönderen O’dur.” (Saf, 8-9)

14- Allah Teâlâ, samimi iman sahiplerini, imanları sebebiyle doğru yola hidayet eder:

Allah Teâlâ samimi iman sahiplerini imanları, samimiyetleri, yakînleri, Allah’ı tek ilah olarak kabul etmeleri, O’nun emirlerine kayıtsız şartsız itaat

etmeleri, kopmayan sağlam kulpa yapışmaları ve sâlih ameller işlemeleri sebebiyle doğru yola, nimete mazhar olan nebilerin ve rasûllerin yoluna iletir. Onları her türlü din ve dünya işinde, ilimde, amelde, şükürde, sabırda, rızada ve kanaatte hak yola eriştirir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İman edip salih amel işleyenlere gelince, imanları sebebiyle Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt tarafından ırmaklar akan (saraylara) erdirir. Onların oradaki duası, ‘Allah’ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!’ (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise ‘selâm’dır. Onların dualarının sonu da şudur: ‘Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.’”** (Yunus, 9-10)

“Allah’a iman edip O’na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah onları kendinden bir rahmet ve lütuf (deryası) içine daldıracak ve onları kendine doğru (giden) bir yola götürecektir.” (Nisa, 175)

“Allah, kendi yolunda öldürülenlerin yaptıkları işleri zayi etmeyecektir. Onları doğru yola iletecek ve durumlarını düzeltecektir.” (Muhammed, 4-5)

“Allah, doğru yola gidenlerin hidayetini artırır. Kalıcı salih ameller, Rabbinin nezdinde hem mükâfat bakımından daha hayırlı, hem de akıbetçe daha iyidir.” (Meryem, 76)

“Ey ehl-i kitap! Rasûlümüz size Kitap’tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (kusurunuzu) da affediyor. Gerçekten size Allah’tan bir nur, apaçık bir kitap geldi. Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.” (Maide, 15-16)

“Elif. Lâm. Mim. İşte bu âyetler, hikmet dolu Kitab’ın ayetleridir. Güzel davrananlar için bir hidayet rehberi ve rahmet olmak üzere (indirilmiştir). O kimseler, namazı kılarlar, zekâtı verirler; onlar âhirete de kesin olarak iman ederler. İşte onlar, Rableri tarafından gösterilmiş doğru yol üzeredirler ve onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Lokman, 1-5)

“Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini artırır ve sakınmalarını sağlar.” (Muhammed, 17)

“(O kullarım ki,) **onlar sözü dinlerler, sonra da en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah’ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.**” (Zümer, 18)

15- Rahman’ın arşını taşıyan melekler iman sahiplerine istiğfar ederler:

- Samimi iman sahipleri, mutlak olarak Allah’ın en mutlu kullarıdır. Zira melek türünün en üstünleri ve en şereflipleri -ki onlar Arşı taşıyan ve onun civarında bulunan meleklerdir- onlar için Allah’tan bağışlanma dilerler. Onlar, iman sahiplerini cehennem azabından ve dehşetinden korusun, cennetlere ve nimetlerine kavuştursun, babalarından, eşlerinden ve nesillerinden salih olanları da cennette onlarla beraber kılsın ve onları kötülüklerden ve onların vebalinden korusun diye Allah’a dua ederler.

Bu mükâfat ne büyük, ne değerli bir mükâfattır! Buna nail olanlar da ne mutlu, ne değerli insanlardır! İman edip itaat edenler bu mertebeye sadece kâmil imanları, samimi inançları, mü’minlerin yolu olan sırat-ı müstakime uymaları, sâlih amelleri ve günahlardan devamlı olarak tevbe etmeleri sayesinde nail olmuşlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Arş’ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O’na iman ederler. Mü’minlerin de bağışlanmasını isterler: ‘Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve Senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru!’ (derler). Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden salih olanları da kendilerine va’dettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz Aziz ve Hakîm olan Sensin! Bir de onları, her türlü kötülüklerden koru. O gün sen kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. Bu en büyük kurtuluştur.”** (Ğafir, 7-9)

“Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Şura, 5)

“Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmetini gönderen O’dur. Melekleri de size istiğfar eder. Allah, mü’minlere karşı çok merhametlidir. Kendisine kavuştukları gün, Allah’ın onlara iltifatı, ‘selâm’dır. Allah onlara çok değerli mükâfat hazırlamıştır.” (Ahzab, 43-44)

Büyük âlim Abdurrahman es-Sa'di *rahimehullah*, bu âyeti tefsir ederken şöyle demiştir: “Yani Allah Teâlâ, mü'minlere olan rahmetinden ve lütfundan dolayı onlara salât eder, onları över; melekler de onlara salât ve dua ederler. Bu ise onları günahların ve cehaletin karanlıklarından, imanın, başarının, ilmin ve amelin aydınlığına çıkarmak içindir. Şüphesiz ki bu, yüce Allah'ın, itaatkâr kullarına ihsan ettiği en büyük nimettir. Bu da onların bu nimete şükretmelerini ve kendilerine lütufta bulunup merhametini ihsan eden Allah'ı çokça anmalarını gerektirir. Meleklerin en faziletli olan ve Allah'ın arşını taşıyıp onun etrafında bulunan meleklerin Rablerini hamd ile tesbih edip iman edenlere mağfret istemeleri, Allah'ın mü'min kullarına lütuf ve merhametinin bir tecellisidir... Bu, yüce Allah'ın onlara dünyadaki rahmeti ve nimetidir. Âhiretteki rahmetine gelince şüphesiz ki bu, en büyük rahmet, en üstün mükâfattır. Bu da Rablerinin rızasını elde etmek, O'nun selamını almak, yüce kelamını işitmek, güzel cemalini görmek ve kendilerine bu büyük mükâfatı veren dışında hiç kimsenin mahiyetini bilemeyeceği büyük bir mükâfata nail olmaktır. Bu nedenledir ki O şöyle buyurmuştur: **“Ona kavuşacakları gün selamlama sözleri ‘selam’dır. Allah onlara bol ecir hazırlamıştır.”**

16- Samimi iman sahiplerinin imanlarının nuru, onları dünyada da, âhirette de iyiliğe götüren bir rehberdir:

Samimi iman sahipleri dünya hayatında imanlarının nuruyla, köklü inançları ve saf bilgileriyle yollarını aydınlatırlar ve onun üzerinde bilgi ve belgeye dayalı olarak yol alırlar. Hak ile bâtılı, hidayet ile sapıklığı, bid'at ile sünneti bu nur ile birbirinden ayırırlar.

Kulların önündeki bütün ışıkların söndüğü kıyâmet ve hesap gününde ise onlar, sırat üzerinden geçerken kesintisiz nimetler içinde ebedî kalacakları cennete varıncaya kadar samimi imanlarının nurunun ışığında yürüyeceklerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ölüyken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu! İşte kâfirlere, yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir.”** (Enam, 122)

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine iman edin ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir

nur lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Hadid, 28)

“İşte böylece sana da emrimizle Kur’an’ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat Biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erdirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.” (Şura, 52)

“Yahut (o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları) engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; (öyle bir deniz) ki onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut... Birbiri üstüne karanlıklar... İnsan, elini çıkarıp uzatsa neredeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur.” (Nur, 40)

“Mü’min erkeklerle mü’min kadınları, önlerinden ve sağlarından, (imanları ve amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde (onlara), ‘Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedî kalacağınız cennetlerdir.’ denilir. İşte büyük kurtuluş budur. Münafık erkeklerle münafık kadınların, mü’mine, ‘Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım.’ diyeceği günde kendilerine, ‘Arkanıza dönün de bir ışık arayın!’ denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir.” (Hadid, 12-13)

“Ey iman edenler! Samimi bir tevbeyle Allah’a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nurları aydınlatıp gider de, ‘Ey Rabbimiz! Nurumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü Sen her şeye kadirsin.’ derler.” (Tahrim, 8)

17- Musibet anında samimi iman sahiplerinin en büyük tesellileri imanlarıdır:

Samimi iman sahiplerinin; musibetlerle, sıkıntılarla, korku, endişe ve hüznlerle karşılaştıkları zaman en büyük tesellileri, saf imanlarının kuvveti ve Allah Teâlâ’ya olan kesin inançlarındaki samimiyetleridir. Sonra Allah sevgisiyle çarpan diri kalplerinde bu samimi imanın lezzetini hissetmeleridir. Onlar, Allah’ın sâlih kullarının başına bu musibetlerin gelmesinin bir imtihan olduğu-

nu bilirler. Ne olursa olsun, acı da olsa Allah'ın kazası ve kaderine teslimiyet gösterip sabretmelerinin karşılığında kerem sahibi ve bağışlayıcı Rabbin onlara bol sevap vereceğinin bilincinde ve idrakindedirler: **“Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi bilendir.”** (Teğabun, 11)

“Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir.” (Lokman, 17)

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman, ‘Biz Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz.’ derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.” (Bakara, 155-157)

18- Samimi iman sahipleri kolaylıkta ve zorlukta imanlarına sığınır:

Samimi mü'minler başlarına gelen her türlü iyilik ve kötülükte, kolaylıkta ve zorlukta, rahatlıkta ve sıkıntıda, işledikleri itaatte ve isyanlarda, samimi imanlarına, halis tevhidlerine, katışıksız akidelerine ve Allah'a olan ihlâslarına sığınır ve ondan güç alırlar.

* Kolaylıkta, rahatlıkta, ferahlıkta, sevinçte, nimetlere kavuştuğunda, ibadet yaptığı ve kalbin hoşlandığı dünya malı ve ziynetini elde ettiklerinde onlara itaatleri, iyilikleri, sâlih amelleri, Allah'a tevazuları ve kendilerine dünya kapıları ne kadar açılrsa da insanlara karşı kibirlenmemeyi onlara emreden imanlarına sığınır. Allah'a hamd ederler, şükrederler ve kendilerine verdiği nimetlerden dolayı O'nu lâayık olduğu şekilde överler. Bu nimetleri Allah'ın istediği ve razı olduğu şekilde kullanırlar, sonra bu sâlih amellerle Allah'a daha çok itaat ederler ve teslimiyet içinde olurlar.

* Zorlukta, hoşlanılmayan durumlarda, üzüntülerde, sıkıntılarda, musibetlerde, mihnetlerde, isyan ve günahlara düştüklerinde yine samimi imanlarına sığınır, O'na sarılırlar, saf imanlarının ve Allah'a olan kesin inançlarının gereği olarak her zorlukla beraber bir kolaylık, sabırla birlikte kurtuluş

ve ecir, tevbeyle birlikte Allah'ın ikramı, af ve mağfireti olduğunu bilirler. O nedenle de böyle durumlarda hemen samimi bir şekilde tevbe ve istiğfar ederler, Allah'a yönelip günahkâr nefislerini kınarlar. Başlarına gelen musibetlerin ve günahların kendi hatalarından kaynaklandığını bilirler. Kendi elleriyle günah işledikleri ve bir ibadeti terk ettikleri zaman eksikliklerini telafi etmek ve hatalarını düzeltmek için derhal güçleri yettiği oranda itaatlere, hayır hasenata ve sâlih amellere yönelirler. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Bir kısım insanlar, müminlere, ‘Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!’ dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve ‘Hasbunallah ve ni’me’l-vekil/Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!’ dediler.”** (Al-i İmran, 173)

“Mü'minler ise, düşman birliklerini gördüklerinde, ‘İşte Allah ve Rasûlünün bize va'dettiği! Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir.’ dediler. Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah'a bağlılıklarını arttırdı.” (Ahzab, 22)

“Onlar, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe/istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde bile bile ısrar etmezler.” (Al-i İmran, 135)

“Kim bir kötülük yapar yahut nefisine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve esirgeyici bulacaktır.” (Nisa, 110)

“(Ey mü'minler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihayet Peygamber ve beraberindeki mü'minler, ‘Allah'ın yardımı ne zaman!’ diyecek duruma geldiler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır.” (Bakara, 214)

“Andolsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takva gösterirseniz, muhakkak ki bu, (yapılacak) işlerin en değerlisidir.” (Al-i İmran, 186)

“Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.” (Muhammed, 31)

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman, ‘Biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz.’ derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.” (Bakara, 155-157)

“Sabır ve namaz ile Allah’tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah’a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir.” (Bakara, 45)

“Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah’tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.” (Al-i İmran, 200)

“Allah ve Rasûlüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” (Enfal, 46)

“Onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.” (Ra’d, 22)

19- Samimi iman sahipleri öğüt ve nasihatten yararlanırlar:

Samimi iman sahipleri öğütlerden, Kur’an âyetlerinin ve Peygamber ﷺ’in hadislerinin tavsiyelerinden yararlanırlar. Çünkü samimi imanın nuru, hakkı batıldan ayıran ışığı ve faydalı bilgisi onların kalplerini aydınlatır ve onları sağlıklı, mamur ve diri kalpler haline getirir. İmanlarını aydınlatır, bu imanlarını sadık ve Allah’a has bir iman haline getirir. Duygularını aydınlatır, onları Allah’ın yarattığı fitrata uygun ve temiz duygular haline getirir. İradelerini aydınlatır, onları seçkin ve aydınlık bir irade haline getirir. Bütün bunlar, onlara bir meleke, hassasiyet ve değerlendirme gücü kazandırır ki bu sayede onlar, apaçık hakkı tanırlar ve ona yönelip onunla sükûnet bulurlar. Yine onun sayesinde iyiliği kötülükten, hidayeti dalaletten ve sünneti bid’atten ayırırlar. Böylece imanları sayesinde sâlih amellerden zevk alırlar, sonra imanları onları hak olan görüşe sarılmaya, ilim ve amel yönünden

hakka tâbi olmaya sevk eder. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt mü’minlere fayda verir.”** (Zariyat, 55)

“Şüphesiz bunda, iman edenler için (Allah’ın varlık ve kudretine) bir nişâne bulunmaktadır.” (Ankebut, 44)

“Mü’minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.” (Enfal, 2)

“Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir Kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitab’ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de gönülleri Allah’ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah’ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.” (Zümer, 23)

“Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah’ın zikriyle huzura erenlerdir. Bilesiniz ki kalpler, ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (Ra’d, 28)

“Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer; başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar.” (Hac, 35)

“Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar; işte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışır- lar.” (Mü’minun, 60-61)

“Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: ‘Bu sizin hanginizin imanını artırdı?’ İman edenlere gelince (bu sûre) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler. Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kâfir olarak ölürler.” (Tevbe, 124-125)

“Sana Kitab’ı indiren O’dur. Onun (Kur’an’ın) bazı âyetleri muh- kemdir ki, bunlar Kitab’ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalp- lerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu te’vil etmek için ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun te’vilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise ‘Ona inandık; hepsi Rabbimiz

tarafındandır.' derler. (Bu inceliği) ancak akl-ı selim sahipleri düşünüp anlar." (Al-i İmran, 7)

20- Samimi mü'minleri helak edici büyük günahlara düşmekten imanları korur:

Kuvvetli imanları, köklü tevhid inançları, yakînleri, samimiyetleri, ihlâsları, kesintisiz ibadetleri, Allah'tan korkmaları ve O'ndan utanmaları, samimi müminleri Allah'ı öfkelendirecek ve cehenneme girmelerini gerektirecek işler yapmaktan alıkoyar. Onları helâk edici büyük günahların, isyanların, kötülüklerin, fenalıkların, haram kılınmış şehvî arzuların içine düşmekten ve kötülüğü, fenalığı ve çirkinliği emreden nefse itaat etmekten korur. Çünkü onların hakiki imanları, kalplerini bu kötü ve şeytanî hastalıklardan temizler; onları sağlıklı, temiz, diri ve Allah sevgisi, saygısı ve korkusuyla mamur hale getirir ve onları Allah'ın insanları yarattığı selim fıtrat üzerinde tutar. Artık bu mü'min kalpler, Allah'a kulluğun ve O'nu sevmenin zevkini alır. Öyle ki bu, onların Allah'tan başkasını -Allah'ı sever gibi- sevmelerini engeller. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar, ki onlar namazlarında devamlıdır (ihmal göstermezler); Mallarında, isteyene ve (isteyemediği için) mahrum kalmışa belli bir hak tanıyanlar, ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar, Rablerinin azabından korkanlar, ki Rablerinin azabı(na karşı) emin olunamaz, Irzlarını koruyanlar -ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna, çünkü onlar kınanmaz, bundan öteye (geçmek) isteyenler ise, onlar taşkınların ta kendileridir-, emanetlerine ve ahidlerine riayet edenler; Şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar; namazlarını koruyanlar, İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar."** (Mearic, 19-35)

"(Rasûlüm!) Sana vahyedilen Kitab'ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir." (Ankebut, 45)

"Kim Rabbinin makamından korkar ve nefsinin kötü arzulardan uzaklaştırırsa, şüphesiz onun yegâne barınağı cennettir." (Nâziat, 40-41)

“Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenemez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan bir erkek evlenir. Bu, mü’minlere haram kılınmıştır.” (Nur, 3)

“Andolsun ki kadın ona (Yusuf’a) meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece Biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlâslı kullarımızdandı.” (Yusuf, 24)

21- Samimi iman sahipleri, ilahî yardıma mazhar olan ve kurtulan yegâne fırkadır:

Samimi mü’minlerin kâmil imanlarının ve samimi inançlarının sağladığı kazançlardan biri de onların ilahî yardıma mazhar olan, kurtuluşa eren, halis tevhid ehli, saf akîde sahibi ve İbrahim عليه السلام’ın dinine mensup hanif bir topluluk olma niteliklerine sahip olmalarıdır.

Onlar, ehl-i sünnet ve’l-cemaattirler, hadis ve seleften gelen rivayetlere değer verirler, şeriata uyarlar, Allah’a ve Rasûlüne teslim olurlar, Kur’an ehlidirler, ilim ve ibadet ehlidirler, selamet ve kurtuluş ehlidirler.

Onların dostlukları da, düşmanlıkları da Allah içindir. Allah yolunda cihâd eder ve Allah yolunda infak ederler. İyiliği emreder, kötülükten sakındırırlar ve Allah’a davet ederler.

İhlâs sahibidirler, samimidirler, itaatkârdırlar, ibadet ehlidirler. Tağuttan, şirkten, müşriklerden, bid’atlerden ve isyanlardan uzaktırlar.

Şükrederler, ümit ve korku içinde yaşarlar, sevgi doludurlar, nasihat ederler, merhametlidirler, naziktirler, âdildirler, sabırlıdırlar, güzel ahlaklı ve edeplidirler, ileri görüşlüdürler, yüce ideal sahibidirler, güvenilir ve dengelidirler.

İnsanların bozdukları şeyleri düzelten, insanlar bozulduğu zaman da düğün kalan “guraba/gariplerdir.” Onlar güçlüdürler, galiptirler, yeryüzünde egemendirler, halifedirler. Kıyâmete kadar üstün olacaklardır. Örnek alınacak salih ve muttakilerdir.

Yüce Allah, yeryüzünün ve onun üzerindeki kulların varisi oluncaya, yani kıyâmet kopup dünyada hiç kimse kalmayıncaya kadar onlar kendilerinden sonraki mü’minlerin sâlih selefidirler.

Onlar Allah'ın dünya hayatında gözetip yardım ettiği, ahiret yurdunda da ikram edip nimetlendireceği dostları ve seçkin kullarıdır.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Bilesiniz ki Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de. Onlar, iman edip de takvaya ermiş olanlardır.”** (Yunus, 62-63)

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş Sanadır.' dediler.” (Bakara, 285)

“Mü'minler onlardır ki Allah'a ve Elçisine iman ettiler, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte (iman sözlerinde) doğru olanlar onlardır.” (Hucurat, 15)

“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda (bu onların) imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, başışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal, 2-4)

Peygamber ﷺ şöyle buyuruyor: *“Şüphesiz ki bu din garip olarak başlamıştır ve garip haline geri dönecektir. Ne mutlu gurabaya/gariplere! Onlar, benim ardımdan insanların sünnetimden bozduğu şeyleri düzeltenlerdir.”*³⁶²

22- Samimi mü'minler takva sahibidirler:

Samimi iman sahiplerinin kâmil imanlarının ve samimi inançlarının sağladığı kazançlardan biri de onların takva sahibi, sâlih, başarılı, doğru, samimi, affedici, adaletli ve her iki dünyada da kurtuluşa eren kimseler olmalarıdır. Takva, samimi imanın mertebelerinin ve derecelerinin en yükseğidir.

Takva, senin kendinle Allah arasına samimi iman ve sâlih amelden oluşan bir engel koymandır ki bu engel, seni O'nun korktuğun gazabından, öfkesin-

³⁶² Tirmizî, K. İman, B. İslam garip olarak başladı ve yine o garip haline dönecektir. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

den ve kötü bir şekilde cezalandırmasından koruyacaktır. Bu engel; Allah’a itaat, emirlerine sarılmak ve yasaklarından uzak durmaktır.

Aslında takva, senin Allah’ı görüyor gibi ibadet etmendir, her ne kadar sen O’nu görmüyorsan da O’nun seni gördüğüne kesin olarak inanmandır.

Allah Teâlâ, önceki ve sonraki gelmiş geçmiş sâlih kullarına hep takvayı tavsiye etmiştir: **“Sizden önce Kitap verilenlere de, size de ‘Allah’a karşı takvalı olun!’ diye emrettik.”** (Nisa, 131)

“Ey iman edenler! Allah’tan, O’na yaraşır şekilde korkun (takvalı olun) ve ancak Müslümanlar olarak can verin.” (Al-i İmran, 102)

Allah’a karşı takvalı olmanın hem bu dünyada, hem de âhirette sağladığı büyük kazançlar vardır ki, bunların bazıları şunlardır:

Allah’la beraber olmak, O’nun dostluğunu, rızasını ve sevgisini, meleklerinin ve sâlih kullarının sevgisini kazanmak, yeryüzünde insanlar tarafından kabul gören bir konuma gelmek, halkın övgüsünü ve sevgisini, Allah’ın yardımını, desteğini, rehberliğini, düşmanların hile ve tuzaklarına karşı O’nun korumasını kazanmak ve neslinin O’nun himayesinde olmasını sağlamak.

Takva; nefse güven, huzur, güç, izzet ve saygınlık kazandırır. Sahibinden korku ve hüznü uzaklaştırır, onları şeytanın vesvesesinden ve hilesinden korur. Sahibinin dünyevî işlerinde yararlı olacak faydalı ilmi ve onu cennete sokacak salih ameli kolayca elde etmesini sağlar. Her işinde kolaylığı elde etmesini ve başarılı olmasını, her sıkıntıdan da kurtulmasını sağlar. Kula hiç beklemediği yerden rızkın gelmesine vesile olur. Göklerin ve yerin bereket kapıları onun sayesinde açılır. Sahibi sâlih rüyalarla müjdelere kavuşur ve ona hak ile bâtılı birbirinden ayırt ettirecek bir basiret nuru verilir.

Takva, Allah katında üstün olmanın ölçüsüdür. Kulların her iki dünyada da mutlu olmalarının vesilesi olan sâlih amellerinin kabul edilmesinin en önemli sebebidir. Dünya ve kabir azabından kurtulmanın ve günahların bağışlanmasının sebebidir. Ateşten kurtulmanın ve büyük sevaplar kazanmanın, kıyâmet gününde emniyet ve güvenliğe kavuşmanın, cenneti ve nimetlerini kazanmanın ve güçlü Melik’in katında hak meclisinde bulunmanın sebebidir: **“Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarındadır. Kudret sahibi Melik’in huzurunda, hak meclisindedirler.”** (Kamer, 54-55)

23- Samimi mü'minlere Allah cennet nimetlerini va'detmiştir:

Allah Teâlâ, samimi iman sahiplerine, genişliği gökler ve yerin genişliği kadar olan ebedilik cennetini ve içindeki bitmez tükenmez nimetleri va'detmiştir. O cennet ki asla yok olmaz, orada yaşayanlara ölüm ulaşamaz. Orası mutluluk ve ikram, bol mükâfat ve ebedî nimet yurduudur.

Orası Allah'ın kendilerine nimet verdiği nebiler, siddîklar, şehidler ve salihlerin yurduudur. Tevhid ehli, muttaki, ilmiyle amel eden müminlerin yurduudur. İman edip salih ameller işleyen, Rablerinden korkan, takva ehli, Allah'a verdikleri sözde duran, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden, tevbe eden, ibadet eden, hamd eden, secde eden, iyiliği emredip kötülüğe engel olanların yurduudur.

Orası başarı, kurtuluş ve büyük mükâfat yurduudur. Allah orayı samimi iman sahibi salih kulları, muttaki velileri, salih amel işleyen itaatkâr kulları için yaratmış ve donatmıştır. Orası tamamıyla Allah'ın bir lütfu, ikramı ve ihsanıdır.

Bu ebedilik yurduunda sonsuz nimetler vardır ki bu nimetler hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiç kimsenin aklına hayaline gelmeyecek nimetlerdir. Gölgesi daimidir, havası ne sıcaktır ne soğuk! Yiyecekleri lezzetli ve ebedidir. Meyveleri olgun ve ayakta olanın, oturanın ve yaslananın kolayca ulaşabileceği kadar yakındır. İçecekleri, lezzetli ve farklı renk ve çeşitlerdedir. Cennet ehli orada yer, içer ve her şeyden istifade ederler. Küçük ve büyük abdest bozmazlar, hatta tükürmezler bile. Yiyip içtikleri misk kokusu gibi bir ter olarak çıkar. Cennetteki kaplar, altın ve gümüştedir. Hizmetçileri, güzel yüzlü ve ebedidir. Ziynet eşyaları, altın, gümüş ve incidir. Elbiseleri saf, ince ve kalın ipektendir. Yatak ve yaygılarının dışı son derece güzel, astarı da ipektendir. Mümin erkeklerin oradaki eşleri, dünyadaki salih mümin hanımları ve onların yanı sıra iri ve güzel gözlü hurilerdir. Köşklarinin bir tuğlası altın, bir tuğlası gümüştedir. Harcı misktir. Çakıl taşları inci ve yakut, toprağı ise zaferandır. Otağları, içi oyulmuş incilerdir ki onlar, parıl parıl parıldayan güzel meskenlerdir. Bu cennetin halkı güzel bir hayat sürerler ve asla ölmezler. Yüzleri de daima güleç, aydınlık ve neşelidir.

Cennetin genişliği göklerin ve yerin genişliği kadardır, uzunluğu ise alabildiğinedir. Zemininden ırmaklar akar. Cennetin vasıfları hakkında ne söyler-

sek söyleyelim, söylediklerimiz onu tam manasıyla anlatamaz. Çünkü cenneti zihinde canlandırmak, akılların alamayacağı ve kavramakta aciz kalacağı bir şeydir. Zira cennet ehlinin en alt derecesinde bulunan kişi -ki insanlar cennette amellerine göre farklı derecelere sahip olacaklardır- bile tüm dünyadakilerin kat kat fazlasına sahip olacaktır. Cennetin en üstün mertebesi ise Firdevs-i Ala'dır. Zira onun tavanı, Rahman'ın arşıdır.

Cennet nimetlerin en büyüğü ise âlemlerin Rabbinin görülmesi ve O'nun cennet halkıyla konuşmasıdır. Şöyle ki onlarla Rab Teâlâ arasındaki perde kaldırılır ve onlar, Allah Teâlâ'nın cemaline bakarlar. Kim vaadini Allah'tan daha iyi gerçekleştirebilir? Rableri, samimi imanları, güçlü yakînleri, ibadetlerindeki ihlâsları, dünya hayatında işledikleri ibadet ve sâlih amelleri ve her işlerinde takva nuruyla aydınlanmalarının bir karşılığı olarak bu nimetleri onlar için hazırlamıştır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Allah, mü'min erkeklerle ve mü'min kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler va'detti. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur.”** (Tevbe, 72)

“İman edip sâlih amel işleyenleri de altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağız, orada ebedî kalacaklardır. Bu, Allah'ın gerçek vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?” (Nisa, 122)

“Allah, iman eden ve sâlih amel işleyenlere söz vermiştir; onlara bağışlama ve büyük mükâfat vardır.” (Maide, 9)

“Cennet ehli, cehennem ehline, ‘Biz Rabbimizin bize va'dettiğini gerçek bulduk, siz de Rabbinizin size va'dettiğini gerçek buldunuz mu?’ diye seslenir. ‘Evet!’ derler. Ve aralarından bir çağrıcı, ‘Allah'ın lâneti zalimlerin üzerine olsun!’ diye bağırır.” (Araf, 44)

“Allah mü'minlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, öldürülürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır.” (Tevbe, 111)

“Allah'ın gerçek bir vaadi olarak hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, mahlûkatı önce (yoktan) yaratır, sonra da iman edip iyi işler

yapanlara adaletle mükâfat vermek için (onları huzuruna) geri çevirir. Kâfir olanlara gelince, inkâr etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve elem verici bir azap vardır.” (Yunus, 4)

“Takva sahiplerine va’dolunan cennetin özelliği (şudur:) Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi sürekli. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.” (Ra’d, 35)

“O cennet, çok merhametli olan Allah’ın, kullarına gıyaben va’dettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz O’nun vaadi yerini bulacaktır.” (Meryem, 61)

“De ki: Bu mu daha iyi, yoksa takva sahiplerine va’dedilen ebedilik cenneti mi? Orası, onlar için bir mükâfat ve (huzura kavuşacakları) bir varış yeridir.” (Furkan, 15)

“Fakat Rablerinden sakınanlara, üst üste yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah’ın verdiği sözdür. Allah, verdiği sözden caymaz.” (Zümer, 20)

“Onlar, ‘Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah’a hamdolsun. Salih amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!’ derler.” (Zümer, 74)

“Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine va’dettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz Aziz ve Hakîm olan Sensin!” (Ğafir, 8)

“Şüphesiz, ‘Rabbimiz Allah’tır.’ deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, ‘Korkmayın, üzülmeysin, size va’dolunan cennetle sevinin!’ derler.” (Fussilet, 30)

“İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, kendilerine verilen doğru bir sözdür.” (Ahkaf, 16)

“Muttakîlere va’dolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu,

ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?” (Muhammed, 15)

• Bu bereketli iman ağacının başka meyveleri de vardır. Mü'min kısa bir zaman içinde bu meyveleri toplamaya başlar. Kişi, Allah ve Rasûlünü her şeyden daha çok sevdiği, Allah için sevip Allah için öfkelenildiği *ve-Allah korusun-* ateşe atılmaktan nefret ettiği gibi küfre düşmekten nefret ettiği zaman bu meyveler büyür ve olgunlaşır.

Hülasa iman, ebedî saadetin ve bitmez tükenmez nimetleri kazanmanın yolu, ruhun ve nefsin gıdasıdır. Şüphe yok ki, kul da cesediyle değil, ruhu ve nefsiyle kıymetlidir.

Yüce Allah'tan bizi samimi imanın tadıyla, hakikatiyle ve kemâliyle rızıklandırmasını ve bizi peygamberler, siddîklar, şehitler ve salihlerle birlikte -ki onlar ne güzel arkadaşlardır- haşretmesini dileriz. Şüphesiz ki O, çok cömert ve ikram sahibidir. Duaları kabule kadirdir. Âmin!

İMAN SAHİPLERİNİN BAZI NİTELİKLERİ

Samimi iman sahibi, itaatkâr, Allah’a ve Rasûlü Muhammed ﷺ’e tam manasıyla teslim olan sadık mü’minler, ihlâslı muttakiler, bildikleriyle amel eden muvahhidler ve parolaları “İnandık ve tasdik ettik, işittik ve itaat ettik” olan veli kullar Rahman’ın gerçek ve samimi kullarıdır. Kur’an’da ve Sünnet’te onların pek çok nitelikleri zikredilmiştir. Bu nitelikleri bize mübarek iki vahiy (Kur’an ve Sünnet); kıymetli, faziletli, bereketli, üstün, seçkin, ulvî, yüce, şerefli ve Rabbanî nitelikler olarak sunmaktadır. Onlar, farklı ve mükemmel özellikleriyle, güzel ahlak ve faziletleriyle, eşsiz davranışlarıyla, üstün kişilikleriyle ve yüksek değerleriyle Allah’ın temiz ve seçkin kullarıdır.

Onlar, Allah’ın Rahman ismine izafe edilmeyi hak etmişler ve O’nun ihlâslı kulları olmuşlardır. Nitekim Allah Teâlâ, Kur’an’da onları **“Rahman’ın kulları”** diye anmıştır. Nasıl böyle anmasın ki? Zira onların terbiye ve eğitimini bizzat kendisi üstlenmiştir: **“Dedi ki: Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (cennetten) inin! Artık Benden size hidayet geldiğinde, kim Benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz. Kim de Beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve Biz onu, kıyâmet günü kör olarak haşredeceğiz.”** (Taha, 123-124)

Allah Teâlâ, yüce Kitabında ve Rasûlü ﷺ de hadislerinde, Allah’ın hikmetli şeriatıyla amel eden samimi mü’minleri ve muvahhid Müslümanları Rahman’ın kullarının niteliklerine sahip olmaya, bu niteliklerle süslenmeye ve onların Rabbanî ahlaklarıyla ahlaklanmaya çağırmaktadır. Bu da onların dünyada imanlı, değerli, bereketli, aziz ve mutlu bir hayat yaşamaları, sonra da bu nitelikleri sayesinde ahiret yurdunda Allah’ın sevabına, rızasına, cennetine ve ebedî nimetlerine nail olmaları içindir.

Yüce Rabbine karşı samimi olan bir mü’min, kalbinin ve hayatının samimi iman sınırları içinde, imanla beraber devam etmesi için bu değerli nitelikleri ve yüce ahlakı elde etmeye ve bu niteliklerin sahipleri gibi olmaya özen

gösterir, bunları elde etmek ve gereğiyle yaşamak için ciddiyetle çalışır. Neticede Allah'ın rızasını ve cennetini kazanıncaya kadar da bu devam eder.

Rableri, yaratıcılarının ve yol göstericilerinin Kitabında; Peygamberleri, eğitimcileri ve müşidlerinin de sünnetinde bildirdiğine göre onların bazı nitelikleri aşağıda sıralanmıştır: *(Umarız; samimi imanın kemâline ulaşmamız ve içinde hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiç kimse-nin aklına hayaline gelmeyen nimetlerin bulunduğu sonsuzluk cenneti-ne ve ebedî mutluluğa doğru ilerleyen ve yaptığı her şeyi güzel yapan mü'minlerle beraber olmamız için samimiyetle onların tuttuğu yolu tut-mak, onların metoduna sarılmak ve onların nitelikleriyle bezenmek he-pimize nasip olur. Allah'ım! Bizi ve bütün Müslümanları bu niteliklerin sahiplerinden eyle! Ey merhametlilerin en merhametlisi! Amin!)*

1- Samimi mü'minlerin niteliklerinden biri, "Rahman'ın kulla-rı" olmalarıdır:

Rahman, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Kur'ân-ı Kerim'de kırk beş yerde geçmektedir. Altı yerde **Rahim** ismiyle beraber zikredilmiştir. Diğer yerlerde ise başka bir isimle bir arada zikredilmemiştir (tek başına kullanılmıştır).

Rahman ismi, rahmet kelimesinden türemiştir. Bu da rahmetin Allah'ın sıfatlarından biri olduğuna delâlet eder.

Bu isim sadece Allah'a ait bir isimdir. **Rahim** isminin aksine yaratılan hiç kimseye bu ismin verilmesi caiz değildir. **Rahman**'da **Rahim**'den daha mübalağalı bir mana vardır.

Rahman, rahmetin bütün anlamlarını kendinde toplar. O, eşsiz rahmet sahibidir. O'nun rahmeti, dünyada mü'min-kâfir bütün insanları kapsayacak genişliktedir. Onların hepsinin rızıklarını, geçim vasıtalarını ve yararlarına olan şeyleri bu rahmetle yaratır. Âhirette ise sadece mü'minlere rahmetiyle muamele eder.

Rahim ise yarattıklarına dünyada ve âhirette rahmetiyle merhamet ettiğine delâlet eden bir isimdir. O, rahmeti devamlı ve geniş olandır. Kıyâmet gününde ise sadece mü'minlere rahmet edendir.³⁶³

³⁶³ Bkz: *Tefsiru İbn Kesîr*, Besmelenin Tefsiri; İbn Cerir et-Taberi, *Camîu'l-Beyan*, 1/43-45; İbnu'l-Kayyım, *Bedaiu'l-Fevaid*, s. 24.

Rahman ve Rahim, rahmetten türemiş iki isimdir. Rahmet de rahmet edilen varlıkları gerektirir. Rahmet edilen her şey de muhtaçtır. Muhtacın ihtiyacının kasıtsız, iradesiz ve özen gösterilmeksizin giderilmesi de rahmettir. Ancak tam rahmet, hayrı muhtaçlara ulaştırmak, onlar için hayrı murad etmek ve onlara özen göstermektir. Genel rahmet ise hak edeni de, etmeyeni de içine alan rahmettir. Allah'ın rahmeti hem tam hem de geneldir.

Rahman, genel ve kapsamlı rahmet sıfatına sahip olan demektir. Nitekim Allah Teâlâ, kulları yaratmış, rızıklandırmış, onlara doğru yolu göstermiş ve hangisi daha güzel amel işleyecek diye onları imtihan etmek için mülkü olan yeryüzünde onlara imkân vermiştir. O'nun rahmeti, dünyada -hikmetinin gerektirdiği şekilde imtihanın gerçekleşmesi için- bütün insanları kapsamaktadır. Nitekim Allah Teâlâ, bütün insanlara rızık verir ve onların hepsi çeşitli nimetler içinde yüzerler. Bu rahmet hem müminleri hem de kâfirleri kuşatır. Rahmet, ümit kapısını açar, ümitsizlik ve korku kapılarını da kapatır.

Allah Teâlâ'nın rahmeti, gazabını geçmiştir. Nitekim O'nun rahmetinin sadece küçük bir bölümüyle dünyadaki bütün varlıklar birbirine karşı merhamet ve şefkat gösterirler. Öyle ki bu merhamet sayesinde hayvanlar bile yavrularına zarar vermemek için ayaklarını kaldırırılar. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurur: *"Allah Teâlâ, rahmeti yarattığı gün onu yüz parça halinde yaratmıştır. Bunların doksan dokuzunu yanında tutmuş, birini de bütün mahlûkatın arasına göndermiştir. Eğer kâfir, Allah'ın katındaki rahmetin tamamını bilseydi cennetten ümit kesmezdi. Mümin de Allah'ın katındaki bütün azabı bilseydi cehennemden yana emin olmazdı."*³⁶⁴

Rahman isminin delalet ettiği rahmet geneldir ve O'nun hikmetinin gereği olarak dünya ehli arasında tecelli eder. Rahmetinin bir tecellisi olarak Allah Teâlâ, şükretmeleri için kullarına nimetler verir. Ancak onların çoğu inkârcı ve nankördür. Bu sebeptendir ki Allah Teâlâ, Kur'ân'da ve hadislerde hususi olarak bu ismini yüce arşına istiva etmesiyle bir arada zikretmiştir: **"Rahman, arşa istiva etmiştir."** (Taha, 5)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz cennette yüz derece vardır ki Allah onları kendi yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her bir derecenin diğeriyle arasındaki mesafe gökle yer arası kadardır."*

³⁶⁴ Buhârî, K. Rikak, B. Korkmakla beraber ümidli olmak.

Allah'tan istekte bulunacağınız zaman Firdevs'i isteyin. Çünkü o, cennetin ortası ve en üstüdür. Onun üstünde de Rahman'ın arşı vardır. Cennet nehirleri de oradan kaynar."³⁶⁵

Rahman'ın bu şekilde (arşa istivayla birlikte) kullanımının sebebi şudur: Allah Teâlâ, kâfir veya mümin bütün kulların üstündedir. Onların hayatı O'nun izniyle devam eder, rızıkları O'nun gaybında gizlidir, bekaları O'nun meşiet ve emrine bağlıdır. Gerçekte ne mümin ne de kâfir O'ndan müstağni kalabilir.

Kulun, Rahman isminden alacağı hisse şudur: Allah'ın gafil kullarına merhamet etmeli, günahkârlara rahmet gözüyle bakmalı ve içinde veya etrafında gördüğü her isyanı kendisine yapılmış gibi hissetmelidir.

Kulun, Rahim isminden alacağı hisse de şudur: Gücü ve imkânı oranında kulların ihtiyacını gidermeye ve muhtaçların eksikliğini kapatmaya gayret etmelidir. Etrafındaki bütün muhtaçları gözetmeli, malı ya da makamı vesilesiyle ya da aracı olmak suretiyle onların ihtiyaçlarını gidermelidir. Bunların hiçbirini yapamazsa ona dua ederek destek olur ve onun içinde bulunduğu ihtiyaçtan dolayı üzüldüğünü -sanki o sıkıntı ve yoksulluğu kendisi de yaşıyor-muş gibi- belli ederek duygularına ortak olur.

O halde rahmet, hesapsız bağışların seliyle çağlayan çok yüce bir sıfattır. Kim Rahman'ın gerçek ve sadık bir kulu olursa Rabbinden ona hiç kimsenin sayamayacağı ve tarif edemeyeceği, hakikatini ve miktarını beyan edemeyeceği nimet ve ihsanlar sel gibi akar. Allah, rahmeti ve ilmiyle her şeyi kuşatmıştır. O, mü'minleri rahmetiyle doğru yola hidayet eder, nimet cennetine yerleştirir ve günahlarını bağışlar.

- Samimi iman sahipleri, Allah'a itaat ederler, ibadet ederler, takva sahibidirler, Allah ve Rasûlüne tam bir teslimiyet gösterirler. Onlar sadık mü'minlerdir, ihlâslıdır, muttakidirler, bildikleriyle amel eden muvahhidlerdir, Allah'ın temiz ve seçkin kullarıdır. Onlar peygamberlerin varisleridirler ki iyilikler onlarla çoğalır, onlar sebebiyle rahmetler iner, belalar kalkar, sıkıntılar yok olur. Allah'a kulluğun mükemmeli onlar gerçekleştirir, onun şerefine nail olur ve Kur'an ve sünnette bildirilen Rahman'ın kullarının nitelikleriyle süslenirler.

³⁶⁵ Buhârî, K. Tevhid, B. "O'nun arşı su üzerindeydi..."

O halde samimi iman sahipleri, Rahman'ın gerçek ve samimi kullarıdır. Onlar bu yüce ve özel sıfatla vasıflanmayı ve Rablerinin Rahman ismine izafe ve nispet edilmeyi ve O'nun, ilmiyle amel eden ihlâslı kulları olmayı hak ederler. Allah Teâlâ onları en güzel ve en üstün niteliklerle vasfetmiştir. Onlar bu yüce mertebeye, ancak Allah'ın rahmeti, ikramı ve lütfuyla ulaşmışlardır. Allah Teâlâ onların nitelikleri hakkında şöyle buyurmaktadır: **“Rahman'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) ‘Selam!’ derler (geçerler). Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler. Ve şöyle derler: ‘Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır. Orası cidden ne kötü bir yerleşme ve ikamet yeridir!’ (O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar. Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur, Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Kim tevbe edip iyi salih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner. (O kullar), yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler. Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar. (Ve o kullar:) ‘Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl!’ derler. İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır. Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir yerleşme ve ikamet yeridir. (Rasûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkârcılar! Size Rasûl'ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!”** (Furkan, 63-77)

• **Rahman'ın kullarının** bu âyet-i kerimelerde anlatılan ve onların hal ve gidişatlarında ortaya çıkan ayırıcı özellikleri on iki tanedir: Tevazu, yumuşak

huy, gece namazı, Allah'ın azabından korkmak, harcamalarda ölçülü olmak, şirkten uzak durmak, cana kıymaktan kaçınmak, zinadan yapmamak, yalancı şahitlikten ve yalandan sakınmak, güzel ahlak, nasihatleri kabul etmek ve Allah Teâlâ'ya yakararak dua etmek...

Birinci özellik: Tevazu

Onlar yeryüzünde tevazuyla yürürler: Yani onlar yeryüzünde yumuşak huylu ve nazik bir şekilde, yapmacık tavırlardan uzak, sükûnet, vakar, izzet, cesaret ve ciddiyet içinde yürürler. Hiç kimseye karşı kibirlenip böbürlenmezler. Aksine Allah'a ve yarattıklarına karşı mütevazıdırlar, şımarık ve kendini beğenmiş değildirler.

Bu, onların yapmacık tavırlar içinde ve gösteriş için hastalar gibi boynu bükük vaziyette yürüdükleri anlamına gelmez. Nitekim Peygamber ﷺ, yürürken sanki yokuştan aşağı iniyormuş gibi güçlü yürürdü. Sanki onun önünde yol dürlürdü. Ebu Hureyre ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Rasûlullah ﷺ'den daha güzel hiçbir şey görmedim. Sanki güneş onun yüzünde parlardı. Yürüyüşte Rasûlullah ﷺ'den daha hızlı hiç kimse görmedim. Yürürken sanki yeryüzü onun için dürlürdü. Biz (ona yetişebilmek için) var gücümüzü harcardık; fakat o, hiçbir sıkıntı çekmeden (normal bir şekilde) yürürdü."³⁶⁶

Selef-i salih, yapmacık tavırlarla zayıf bir halde yürümeyi hoş karşılamamıştır. Çünkü bu, kulun önüne riya konusunda şeytanın kapılarından birini açar. Müminlerin emîri Ömer b. el-Hattab ؓ, başını önüne eğmiş vaziyette ağır ağır yürüyen birini görünce, "Neyin var? Hasta mısın?" diye sorar. Adam, "Hayır" deyince kamçısını kaldırır ve gücü kuvveti yerinde olan kimseler gibi yürümesini ona emreder.

Allah Teâlâ, şımarık, kibirli ve kendini beğenmiş bir halde yürümeyi yasaklamıştır: "**Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla yücelik yarışına girebilirsin.**" (İsra, 37)

"Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş, övünüp duran kimseleri asla sevmez." (Lokman, 18)

³⁶⁶ Tirmizî, K. Menakıb. B. Nebi ﷺ'in özellikleri hakkında.

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: “(Geçmiş ümmetlerden) bir adam, kendini beğenmiş bir halde elbiselerini giyinmiş, çalım satarak yürürken Allah onu yerin dibine geçiriverdi. Kıyamet gününe kadar da yerin dibine doğru batmaya devam edecektir.”³⁶⁷

Peygamber ﷺ tevazuda insanların efendisiydi. Ashabının arasında onlardan biriymiş gibi yürürdü. Öyle ki yabancı biri geldiğinde, “Hanginiz Abdulmuttalib’in çocuğu?” diye sorardı. Evinde de ailesinin işleri görür, elbisesini yamar, nalınını onarır ve koyunlarını sağardı.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Kalbinde zerre ağırlığınca kibir bulunan kimse cennete giremez.” Bir adam, “Ama insan elbisesinin ve ayakkabısının güzel olmasından hoşlanır (Bu da kibir midir)?” diye sorunca şöyle buyurdu: “Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir, hakkı kabul etmemek ve insanları küçük görmektir.”³⁶⁸

Kibirli kimsenin cennete giremeyeceğini bu hadisten anlıyoruz. Kişinin, herhangi bir kimsenin öğüdünü, yol göstermesini ve yönlendirmesini kabul etmemesi, kendisinin her şeyi bildiğini sanması ve kimsenin nasihatine dinlememesi de kibre dâhildir.

Değerli kardeşim! Şunu iyi bilmesin ki Allah’a isyan edilen ilk günah, kibirdir. Zira iblis -ondan Allah’a sığınırız- kibre kapılarak Adem ﷺ’a secde etmeyi reddetmiş ve “Ona mı secde edecekmişim! Hâlbuki beni ateşten onu ise çamurdan yarattın!” demiştir.

O halde -hangi derecede olursa olsun- bir mümin kul, başkalarına karşı kesinlikle kibirlenmemeli ve kendini büyük görmemelidir. En büyük kibirlenme de Allah’a karşı yapılan kibirlenmedir. Bu da hakkı kabul etmekten ve O’na ibadet edip boyun eğmekten kaçınmakla olur. Tevazuya sahip olmayan bir kimsenin kalbine samimi iman asla girmez. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Sadaka malı eksiltmez. Affeden bir kulun Allah ancak izzetini artırır. Kim Allah için tevazu gösterirse Allah mutlaka onu yüceltir.”³⁶⁹

Acaba bizler tevazuda ne durumdayız? Zira tevazu vasfına sahip olmayan bir kimse, Rahman’ın kullarının diğer özelliklerine sahip olamaz. Allah’a

³⁶⁷ Müslim, K. İman, B. Kıyafetini beğenerek çalımlı bir şekilde yürümenin haram olduğu.

³⁶⁸ Müslim, K. İman, B. Kibrin haram kılınması ve kibrin açıklanması.

³⁶⁹ Müslim, K. Birr ve’s-Sıla, B. Af ve tevazuun müstehab oluşu.

çağırın bir davetçi, tevazu ve alçak gönüllülük numunesidir, öyle de olmalıdır. O, sakın ilmine aldanmasın ve insanlar arasındaki konumunu kendi gayretleriyle elde ettiğini sanmasın! Aksine o, tamamıyla Allah'ın ona bir lütfu ve yüklendiği hayırdan dolayı bir ikramıdır. O halde o da bunu konuşmasında, hal ve hareketlerinde, öfkesinde ve rızasında belli etmelidir.

İkinci özellik: Yumuşak huyluluk / rıfk

Cahiller kendilerine laf attığı zaman “Selâm” derler: Yani cahiller, beyinsizler ve ahmaklar onları öfkeliendirmek için cahilce ve ahmakça laflar söyledikleri zaman onlara “selam” deyip geçerler. Selam vererek cahillerin meclisinden ayrılır, gınahtan kurtulur ve onların cahilliklerine cahilce karşılık vermezler.

Yani onların dışa yansıyan hal ve hareketlerindeki belirgin vasıfları: yumuşak huyluluk, güzel ahlak, kötülük yapana iyilikle karşılık vermek, cahilleri bağışlamak, onların eziyetlerine ve incitici sözlerine sabretmektir. İşte öfke anında nefse hakim olmak da budur.

Rahman'ın kullarının cahillerle tartışmaya ve sürtüşmeye girmeyerek kıymetli vakitlerini boşa geçirmemeleri, onlarla ağız dalaşına tenezzül etmeyip dillerini tutmaları ve böylece onların hoş olmayan sonuçlar doğuracak tasarruflarından kendilerini uzak tutmaları, akıllı olduklarının bir göstergesidir.

Rahman'ın kulları, Allah yolunda her türlü aşağılayıcı ve çirkin söze, dille yapılan her türlü eziyete katlanırlar: “(Onlar,) **öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.**” (Al-i İmran, 134)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: “*Kim gereğini yerine getirmeye gücü yettiği halde öfkelerini yenerse kıyamet günü Allah onu mahlûkatın gözü önünde çağırır ve dilediği hurileri seçme konusunda onu özgür bırakır.*”³⁷⁰

Rahman'ın kulları, kötülüğe misliyle karşılık vermezler. Aksine kötülüğe iyilikle mukabele ederler. Onların bu konuda çok eşsiz bir önderleri ve güzel örnekleri vardır ki o, sabredenlerin ve tevazu sahiplerinin efendisi, hidayet peygamberi Muhammed ﷺ'dir. O, Allah'a davet uğrunda kavminin

³⁷⁰ Tirmizî, K. Sıfatu'l-kıyame ve'r-rakaik ve'l-vera, B. no: 48.

eziyetlerine nasıl da sabretmişti! İbn Abbas *radıyallahu anhuma*’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Rasûlullah ﷺ’in peygamberlerden birini anlattığı hali, sanki hâlâ gözümün önündedir. Şöyle ki kavmi, o peygamberi dövmüş ve kan revan içinde bırakmışlardı. O ise yüzündeki kanları silerken ‘Allah’ım! **Kavmimi başışla; çünkü onlar (hakikati) bilmiyorlar.**’ diyordu.”³⁷¹

Yine İbn Abbas *radıyallahu anhuma* şöyle diyor: “Peygamber ﷺ her zamanki gibi ganimet malını taksim etmişti. Ensardan bir adam, ‘Vallahi bu, Allah’ın rızasının gözetildiği bir taksim değildir!’ dedi. Ben kendi kendime, ‘Bunu Peygamber ﷺ’e haber vereceğim.’ dedim ve onun yanına gittim. Allah Rasûlü ﷺ, ashabının arasındaydı, ona gizlice durumu haber verdim. Bu, ona çok ağır geldi. Yüzünün hali değişti ve öfkeleni. O kadar ki ben, ‘keşke ona söylemesiydim’ dedim. Şöyle buyurdu: ‘Musa, bundan çok daha fazla eziyetlere maruz kaldı da sabretti.’”³⁷²

Allah’ın şerefli peygamberinin oğlu, şerefli peygamber Yusuf ﷺ’in kardeşleriyle olan kıssasında da bu konuda bizler için çok güzel bir örnek, öğüt ve ibret vardır. Kardeşleri onu kuyuya atmışlar ve sonra onu değersiz birkaç kuruşa satmışlardı. O, bir kadının yanında köle olmuş, kadın ona ve güzelliğine tamah etmiş, o bu isteğini reddedince de yıllarca hapislerde yatmıştı. Daha sonraları Allah onu aziz kılıp da Mısır hazinelerinin başına geçirince o, kendisine tuzak kuran kardeşlerini affetmiş ve onlara şöyle demişti: “**Bugün size ayıplama ve kınama olmayacaktır. Allah sizleri başışlasın! O, merhametlilerin en merhametlisidir.**” (Yusuf, 92)

Yani bugünden sonra, geçmişte yaptıklarınızdan dolayı sizi azarlama-yacağım. Allah sizi affetsin! Allahu ekber! Büyük af, yüce hilm/yumuşak huyluluk ve güzel sabır işte bu! Rasûllerin efendisi Muhammed ﷺ’in sünneti de işte budur! Nitekim Mekke’nin fethinde Kureyş esirlerine hitaben o şöyle demiştir: “*Ey Kureyş topluluğu! Size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?*” Onlar, “İyilik, zira sen hem değerli bir kardeş, hem de değerli bir kardeşin oğlusun.” deyince de şöyle buyurdu: “*Gidin, serbestsiniz!*”³⁷³

³⁷¹ Buhârî, K. İstîtabetu'l-murteddin, B. no: 5.

³⁷² Buhârî, K. Edeb, B. Zorluk ve sıkıntılara karşı sabır.

³⁷³ Buhârî, K. Meğazi, B. Nebi ﷺ’in Mekke’ye girişi.

Ebu Zerr ؓ'dan rivayet edildiğine göre, Allah Rasûlü ﷺ ona şöyle demiştir: “*Nerede olursan ol, Allah’tan kork! Kötülüğün peşinden bir iyilik yap ki onu silsin! İnsanlara da güzel ahlakla muamele et!*”³⁷⁴

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.**” (Fussilet, 34)

“**Kötülüğü en güzel bir tutumla sav.**” (Mü’minun, 96)

“(Rasûlüm!) **Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.**” (Araf, 199)

Mümin kul, cahillerden yüz çevirir, onlara aldırış etmez. Çünkü o, Allah’ın nuruyla bakar ve Allah’ın katındakilere bakar. Cahiller ise tabiatları gereği hak düşmanındırlar. Dolayısıyla onlara aldırış etmeye ve önem vermeye değmez. Bu nedenle de onlara söylenecek tek şey vardır: “Selam!” Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “**Size selam olsun! Biz, cahilleri/kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz.**” (derler).” (Kasas, 55)

Üçüncü özellik: Gece namazı

Gecelerini, Rablerine secde ederek, divanında durarak geçirirler: Rahman’ın kullarının üstün bir özelliği de onların geceleri de Allah’ın rızasını ve takvayı gözetmeleri, O’nun yüceliğinin, büyüklüğünün ve rahmetinin bilincinde olmaları, gecelerini Rablerine ihlâsla ibadet ederek, şirk koşmadan sadece O’na boyun bükerek, secde ederek ve kıyamda durarak geçirmeleridir.

Yani gecenin karanlıklarında her türlü gösteriş ve riyadan uzak olarak ibadete, namaza, zikre, tevbeye, Kur’an okumaya ve Kur’an âyetleri ve hükümleri üzerinde düşünmeye zaman ayırırlar. Amelleriyle, dilleriyle, kalpleriyle ve düşünceleriyle Allah’ı zikrederek uzun uzun kıyamda durur, teheccüd namazı kılarlar. Allah’ı yüceltirler, O’na hamd ederler, O’nu tesbih ve takdis ederler, korku ve ümitle O’ndan isterler, azabından korkar ve sevabını umarlar. Onlar gerçekten mü’min, sadık ve amel eden bir topluluktur. Civarlarındaki insanlar uykudayken karanlık gecenin ortasında onlar bu ibadetlerle kendilerine Allah’ın azabından ve şiddetli gazabından kendilerini koruyacak bir sığınak edinirler.

³⁷⁴ Tirmizî, K. Birr ve’s-Sıla, B. İnsanlar arası ilişkiler hakkında.

Gece namazı, samimi müminlerin âdetidir. Kurtuluşa erenlerin ticareti ve salihlerin amelidir. Namaz kılanların, teheccüde kalkanların, kıyam, rükû ve secde edenlerin efendisi ve önderi Peygamber ﷺ'in yoluna uyan başarıya ulaşmış kullardan başkası bu ibadeti devamlı yerine getiremez.

Geceleri samimi müminler Rableri ile başbaşa kalırlar, yaratıcıları ve rızık vericilerine yönelirler, hallerini O'na arz ederler, O'nun lütfundan isterler. Nefisleri, yaratıcılarının huzurunda divan durur, O'nunla münacat eder, o imanî havayı solur, ibadetlerin nurlarıyla aydınlanır ve tüm mahlûkatın Rabbinden gelen cömert ve büyük bağışlara rağbet gösterir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere** (ibadet ettikleri için), **vücutları yataklardan uzak kalır.**” (Secde, 16)^{375(*)}

Allah Teâlâ, geceyi ibadetle geçirenlerden övgüyle söz etmiş ve onlar hakkında şöyle buyurmuştur: **“Geceleyin pek az uyurlar ve seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.”** (Zariyat, 17-18)

“Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten sakınan ve Rabbinin rahmetini uman (o inkarcı gibi) midir? (Rasûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.” (Zümer, 9)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Gece namazına önem verin. Çünkü o, sizden önceki salihlerin âdetidir. Gece namazı Allah'a yaklaşmayı sağlar, günahıtan alıkoyar, kötülöklere kefarete olur ve bedenden hastalıkları uzak tutar.”*³⁷⁶

*“Kim on ayet okuyarak gece namazı kılsa gafillerden yazılmaz. Kim yüz ayet okuyarak gece namazı kılsa Allah'a boyun eğen itaatkârlar arasında yazılır. Kim de bin ayet okuyarak gece namazı kılsa kantarla ecir kazananlar arasında yazılır.”*³⁷⁷

*“En faziletli namaz, kıyamı uzun olanıdır.”*³⁷⁸

^{375(*)} İmam İbn Kesir *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Burada, gece namazına kalkmak, uykuyu ve yumuşak yataklarda yatmayı terk etmek kastedilmektedir.”

³⁷⁶ Tirmizî, K. Deavat, B. Peygamber ﷺ'in duası; Elbani, “sahih” olduğunu söylemiştir.

³⁷⁷ Ebû Dâvûd, K. Şehr-i Ramazan, B. Kur'ân'ı (okumak için) hizblere ayırmak; Elbani, “sahih” olduğunu söylemiştir.

³⁷⁸ Müslim, K. Salatu'l-musafirin, B. En faziletli namaz kunutu/kıyamı uzun olanıdır.

*“Ramazan’dan sonra en faziletli oruç, Allah’ın ayı Muharrem’de tutulan oruçtur. Farzlardan sonra en faziletli namaz da gece namazıdır.”*³⁷⁹

Bir defasında Peygamber ﷺ’in yanında bir adamdan söz edilmiş ve onun namaza kalkmadan sabaha kadar uyuduğu söylenmiştir. Bunun üzerine Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Bu, kulağına şeytanın işediği biridir.”*³⁸⁰

Peygamber ﷺ, Abdullah b. Ömer *radiyallahu anhuma* hakkında şöyle demiştir: *“Abdullah ne iyi adamdır. Bir de gece namaz kılsa!”*³⁸¹

İbn Ömer *radiyallahu anhuma*’nın azatlısı Salim şöyle der: “Bundan sonra İbn Ömer geceleri çok az uyurdu.”

Allah Teâlâ, Rahman’ın kullarının önderine gece namazını emretmiş ve şöyle buyurmuştur: **“Ey örtünüp bürünen (Rasûlüm)! Birazı hariç geceleri kalk, namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl) yahut bunu biraz azalt. Ya da bunu çoğalt ve Kur’an’ı tane tane oku.”** (Müzzemmil, 1-4)

“Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin.” (İsra, 79)

Müminlerin annesi ve Ebu Bekir Sıddık ؓ’in kızı Aişe *radiyallahu anha*’dan rivayet edildiğine göre, Peygamber ﷺ geceleri ayakları yarılncaya kadar namaz kılardı. Bir seferinde Aişe *radiyallahu anha* ona, “Ey Allah’ın Rasûlü! Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını bağışladığı halde niye böyle yapıyorsun?” deyince şöyle buyurmuştur: *“Çok şükreden bir kul olmayı istemeyeyim mi?”* Aişe *radiyallahu anha* devamla şöyle der: Peygamber ﷺ yaşlılığında bir miktar kilo alınca gece namazlarını oturarak kılmaya başladı. Kıyamda oturur, rüku etmeye yakın ayağa kalkar, bir miktar (otuz kırk ayet kadar) daha okur, sonra rükuya giderdi.”³⁸²

Bu hadis, şükürün sadece dille olmadığını bize göstermektedir. Aksine şükür; kalp, dil ve azalarla birlikte olmalıdır. Peygamber ﷺ İslam’ı yayma/tebliğ etme, müslümanlara dinin ahkâmını öğretme, Allah yolunda cihad,

³⁷⁹ Müslim, K. Sıyam, B. Muharrem orucunun fazileti.

³⁸⁰ Buhârî, K. Teheccüd, B. Uyuyp da namaz kılmadığında şeytan, onun kulağına işer.

³⁸¹ Buhârî, K. Teheccüd, B. Gece namazının fazileti.

³⁸² Buhârî, K. Tefsir, B. “(Bu), geçmiş ve gelecek günâhını Allah’ın mağfiret etmesi, senin üzerindeki nimetini tamamlaması, seni (bu sayede) doğru yola iletmesi içindir.” (Fetih, 2)

nefis, aile ve zürriyet haklarına riayet vb. sorumluluklarına rağmen Allah'a olan kulluğunu ve ibadetlerini en mükemmel şekliyle yerine getirmiştir.

Huzeyfe b. el-Yeman ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: “Bir gece Rasûlullah ﷺ ile birlikte namaz kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı. Ben, kendi kendime yüzüncü ayette rükûya varır, diyordum. Fakat devam etti. Ben, herhalde bu rekâtı bu sûreyle bitirecek, dedim. Fakat yine devam etti. Rükûya varır diyordum; ama yine devam etti. Sonra Nisâ sûresine başladı ve onu da okudu. Sonra Al-i İmran sûresine başladı ve onu da okudu. Ağır ağır okuyordu. Tesbih içeren bir ayet geçse tesbih ediyor, dilek dilenecek bir şey geçse onu Allah'tan diliyor, sığınılacak bir şey geçse ondan Allah'a sığınıyordu. Sonra rükûya vardı ve ‘Subhâne Rabbiye'l-Azîm’ demeye başladı. Rükûsu neredeyse kıyamı kadar uzundu. Sonra ‘Semi'allahu limen hamideh, Rab-bena leke'l-hamd’ diyerek rükûdan doğruldu ve bu halde neredeyse rükûsu kadar kaldı. Sonra secdeye varıp ‘Subhâne Rabbiye'l-A'lâ’ demeye başladı. Secdesi de en az rükûsu kadar uzundu.”³⁸³

Abdullah b. Mesud ؓ'tan da şöyle rivayet edilmiştir: “Bir gece Rasûlullah ﷺ ile birlikte namaz kıldım. O kadar uzun bir süre kıyamda kaldı ki kötü bir şey yapmayı düşündüm.” Ona, “Ne yapmayı düşündün?” diye sorulunca “Oturup Peygamber ﷺ'i bir başına bırakmayı düşündüm.” demiştir.³⁸⁴

Hafız İbn Hacer *rahimehullah* şöyle der: “Bu hadis, Peygamber ﷺ'in gece namazını uzun tutmayı tercih ettiğini göstermektedir. İbn Mesud ؓ gücü kuvveti yerinde ve Peygamber ﷺ'i örnek almaya dikkat eden biriydi. Ancak o, alışık olmadığı derecede uzun bir müddet kıyamda kaldıktan sonra oturmayı aklından geçirmiştir.”

Âlimler, gece namazına kalkmayı kolaylaştıran zahirî ve batınî birtakım sebepler zikretmişlerdir. Zahirî sebepler dört tanedir:

1- Çok fazla yiyip içmemek. Çünkü bu, uykunun bastırmasına neden olur ve gece kalkmayı zorlaştırır.

2- Gündüzleri faydasız işlerle bedeni yormamak.

³⁸³ Müslim, K. Salatu'l-musafirin, B. Gece namazında kıraati uzatmanın müstehap olması.

³⁸⁴ Müslim, K. Salatu'l-musafirin, B. Gece namazında kıraati uzatmanın müstehap olması.

3- Gündüzleri kayluleyi terk etmemek. Çünkü bu, gece kalkmayı kolaylaştırır.

4- Gündüzleri günah işlememeye gayret etmek. Zira günah, insanı gece namazından mahrum bırakır.

Batınî sebepler de dört tanedir:

1- Kalbin, müslümanlara karşı kinden, bid'atlerden ve fuzulî dünyalıklardan uzak olması.

2- Kalbin Allah korkusuyla dolu olması ve kanaatkâr olup uzun emellere dalmaması.

3- Gece namazının faziletini bilmek.

4- Allah'ı sevmek ve gece kıyamında okuduğu her bir harfle Rabbi ile konuştuğuna gönülden inanmak.

Dördüncü özellik: Allah'ın azabından korkmak

Rablerine dua ederlerken “Rabbimiz, cehennemin azabını bizden uzaklaştır, doğrusu onun azabı gelip geçici değil devamlıdır. Orası ne kötü bir kalacak yerdir.” derler: Yani Rahman'ın kulları, geceleri ibadete kalkan o sadık müminler, kıyamlarında ve secdelerinde yalvarıp yakararak, ümit ve korku içinde, görmedikleri fakat gıyaben inandıkları cehennemin azabını ve korkularını kendilerinden uzaklaştırması için Rablerine dua ederler. Çünkü O'nun azabı dayanılmazdır, sahibinden hiç ayrılmaz, değişmez ve onu terk etmez. O'nun azabı kesinlikle en şiddetli azaptır. Allah'ın izni olmadıkça hiç kimse o azaptan kurtulamaz. Orası çok kötü bir kalacak yer ve çok kötü bir makamdır. Orası zillet/aşağılanma diyarıdır. Azap ve mahrumiyet diyarıdır. Sıkıntı, bedbahtlık, pişmanlık, hasret ve ağlama diyarıdır.

Rahman'ın kulları, Allah Teâlâ'nın azabından ve cezasından korkup titrerler. Çünkü onlar, Allah Teâlâ'ya, ahiret gününe, o gündeki dehşetli hallere iman ederler ki bu dehşetlerin en şiddetlisi cehennem ateşinde azap görmektir. Onlar, kâfirler ve günahkârlar için hazırlanmış ve yakıtı insanlarla taşlar olan bu büyük ve dehşetli ateşe iman ederler. Onun ne kadar şiddetli, feci olduğunu ve oraya girenlerin ne kadar perişan bir halde olduklarını bilirler. Dolayısıyla da korku içinde ve yalvararak onun şerrinden Allah'a sığınır, ona karşı O'ndan yardım isterler/medet umarlar. **“Rabbimiz! Cehennem azabını bizden uzak**

tut! Çünkü onun azabı geçici değil sürekli dir.” diyerek dua ederler. Cehennem ehli olan kâfirlerin ve münafıkların azabı sürekli dir ve sonsuza kadar onların yakasını bırakmayacaktır. Bir an olsun oradan çıkmaya fırsat bulamayacaklardır. Orada ne yaşarlar ne ölürler ki kurtulup rahata ersinler! Ebedî azab onları küfür ve şirkleri sebebiyle kuşatır ve asla bırakmaz: **“Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah’ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.”** (Tahrim, 6)

“O (ateş), saray gibi kocaman kıvılcımlar saç ar. Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir.” (Mürselat, 32-33)

Peygamber ﷺ, *“Siz âdemoğlunun yaktığı şu ateş, sıcaklıkta cehennem ateşinin yetmişte biri kadardır.”* buyurdu. Sahabîler, *“Vallahi bu ateş bile azap olarak yeter ey Allah’ın Rasûlü!”* dediler. Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: *“Cehennem ateşi dünya ateşine altmış dokuz kat üstün kılınmıştır ki her biri de onun kadar sıcaktır.”*³⁸⁵

Peygamber ﷺ yine şöyle buyurmuştur: *“Cehennem, halinden yakı narak Rabbine, ‘Ey Rabbim! Bir kısmım diğerini yedi bitirdi.’ dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onun iki nefes almasına müsaade etti: Bir nefes kışın, bir nefes de yazın. Hissettiğiniz en şiddetli sıcak ve en şiddetli soğuk işte ondandır.”*³⁸⁶

Peygamber ﷺ’in her namazın peşinden cehennemden Allah’a sığınması, ashabına ve ümmetine bunu öğretmesi de cehennem ateşinin ve azabının ne kadar şiddetli olduğunu göstermektedir. Ebu Hureyre ؓ’tan rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Sizden biri son teşehhüdde tahiyyatı okuyunca dört şeyden Allah sığınarak şöyle desin: ‘Allah’ım! Cehennem azabından, kabir azabından, yaşam ve ölümün fitnesinden ve Mesih Deccal’in fitnesinden Sana sığınırım.”*³⁸⁷

Rahman’ın ihlâslı kulları, dualarının; hidayete, sırat-ı müstakime ulaşmaya, samimi imana, sâlih amele, tevbe ve istiğfara ve Allah’a yönelmeye vesile olduğunu bilirler. Bununla birlikte onlar, salih amellerine -ne kadar çok

³⁸⁵ Müslim, K. Cennet, B. Cehennem ateşinin şiddeti ve cehennemden derinliği hakkında...

³⁸⁶ Buhârî, K. Bed’î’l-halk, B. Cehennemden sıfatı ve yaratılmış olduğu babı.

³⁸⁷ Müslim, K. Mesacid, B. Namazdayken kendisinden Allah’a sığınılacak şeyler.

ve değerli olursa olsun- güvenmezler ve onları cehennem azabına karşı bir garanti/güvence olarak görmezler. Allah'ın rahmeti, lütfu, mağfireti ve affı kendilerine yetiemediği müddetçe amelleriyle cehennem azabından kurtulamayacaklarını bilirler.

Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Sizden hiçbirinizi ameli kurtaramayacaktır!” Sahabîler, “Seni de mi ey Allah'ın Rasûlü?” diye sorunca da şöyle karşılık vermiştir: “Evet, Allah'ın, rahmetiyle beni kuşatması müstesna ben de (amellerimle kurtulamam)! Öyleyse (size emredilen ibadetleri) dosdoğru yapınız. (Gücünüz buna yetmezse) ona yakınını yapınız. (İbadetinizi) sabah, akşam ve bir miktar da gece yapınız. Orta yoldan ayrılmayınız ki hedefe ulaşasınız.”³⁸⁸

Rahman'ın kulları, Allah'ın rahmetinden ümit kesmezler ve O'nun azabından yana emin de olmazlar. Aksine O'ndan kendilerini bağışlamasını ve cehennem azabından kurtarmasını isterler. Onların ümitleri korkularına baskın çıkmaz. Daima nefislerini kontrol altında tutarlar ve son nefeste imansız ölmekten korkarlar. Hatta hayattayken münafıklığa düşmekten ya da dinden çıkmaktan yana endişe ederler. Bu şekilde onlar Peygamberlerinin yoluna uyarlar ve korku ile ümit arasında olurlar.

Beşinci özellik: Harcamada ölçülü olmak

Harcadıkları zaman, ne israf ne de cimrilik ederler; ikisinin arasında orta bir yol tutarlar: Yani onların Allah yolundaki farz ve müstehab harcamaları ne israf, ne de cimrilik şeklindedir, aksine dengelidir.

* Rahman'ın kulları, harcama yaparken saçıp savuranlardan da, israfa kaçanlardan da değillerdir. Onlar ihtiyacın üstünde harcama yapmazlar. Bu nedenle de onlar, israf ve savurganlık yapanlardan da, riayet edilmesi gereken hakları ihmal edenlerden de değillerdir. Savurganlık ve israf, kişinin kendisini, servetini ve toplumun haklarını zayi etmesi ve bozgunculuk çıkarması anlamında gelir. Rahman'ın kulları ise malın Allah'ın bir nimeti olduğunu, kulun o maldan dolayı sorumlu olduğunu, ahirette o malı nereden kazandığı ve nereye harcadığı konusunda sorguya çekileceğini bildikleri için malı ölçülü, hikmetli ve dengeli olarak harcarlar. İsfraf, savurganlık ve cimrilik yapmazlar.

³⁸⁸ Buhârî, K. Rikak, B. (ifrat ve tefrit arasındaki) doğru yolu tutmak ve salih amele devam etmek.

İsraf, haddi aşmaktır. Kul harcamada, yemesinde, içmesinde ve giyim-kuşamında israfa kaçarak haddi aşar. Yani malı haram ve günah yerlere harcar/saçıp savurur. Saçıp savuranlar ise şeytanların kardeşleridir. Çünkü israf/saçıp savurmak, kulun malını zayi etmesine ve onu en büyük düşmanı olan şeytanın yolunda harcamasına neden olur:

“Böylesine saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.” (İsra, 27)

Rahman'ın kulları üzerinde şeytanın müdahale şansı yoktur. O, onları aldatıp israfa da sürükleyemez, fakirlikle de korkutamaz:

“Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği telkin eder. Allah ise size katından bir mağfiret ve lütuf va'deder. Allah her şeyi ihata eden ve her şeyi bilendir.” (Bakara, 268)

* Rahman'ın kulları, malı harcamaları gereken yerlerden esirgemezler. Zekatı verirler, akrabaları görüp gözetirler, fakirlere ve yoksullara infak ederler.

Onlar, ailelerine karşı da eli sıkı/cimri değillerdir. Onlara karşı cimrilik etmezler/haklarını vermede kusur etmezler. Onların cimrilik ve açgözlülükle işleri olmaz. Zira cimrilik bir hastalık ve kötülüktür. Zira o; maldan, sahibinin kendisinin veya etrafındakilerin yararlanmasına engel olur. Nimeti inkâra sebep olur, yalana götürür, ümmeti parçalar, aralarına düşmanlık tohumları eker. Cimrilik, şeytanın, Âdemoğluna bir vaadidir.

Rahman'ın kulları, israf edenlerin ve kıt akıllı savurganların bu kötü vasıflarına sahip değildirler. Aynı şekilde onlar, korkak cimriler gibi de değildirler. Aksine onların harcamaları dengelidir, israfla cimrilik arası orta bir yoldur. Her şeyin hayırlısı da ortada olanıdır. Bu, onların adaletli ve iktisatlı olduklarını ve nebilerinin yolundan gittiklerini gösterir:

“Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.” (İsra, 29)

Bu, onların hayat tarzıdır. Bütün dinî ve dünyevî işlerinde ifrat ve tefritten uzak, dengeli/ölçülü bir hayat sürerler: **“Böylece sizi mutedil/dengeli bir ümmet kıldık.”** (Bakara, 143)

Altıncı özellik: Şirkten uzak olmak

Onlar, Allah ile birlikte başka bir ilaha da yalvarmazlar: Yani onlar -kim olursa olsun- hiç kimseyi Allah'a ortak koşmazlar. Namaz, oruç, zekât, hac, dua, yardım isteme, adak, kurban, tevekkül, korku, ümit, sevgi, yöneliş, saygı ve boyun eğme gibi açık ve gizli ibadet çeşitlerinden hiçbirini Allah'tan başkasına yapmazlar. Aksine sadece Allah'a ibadet ederler. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Emir ve hüküm O'na aittir. Hamd ve şükür de O'nadır. O'nun her şeye gücü yeter. Onlar, dini sadece O'na has kılarak İbrahim ؑ'ın gittiği yoldan giderler, bütün amelleri ve fiilleriyle O'na yönelerek ve bütün hal ve davranışlarıyla başkasından yüz çevirerek sadece O'na ibadet ederler.

Halis tevhid: Sadece Allah'a ibadet etmek, kulluğu sadece Allah'a tahsis etmek, O'nu eşten, ortaktan tenzih etmek ve bütün çeşitleriyle ve şekilleriyle şirkten beri olmak demektir. İşte bu halis tevhid, Rahman'ın kullarının en önemli niteliğidir, alamet-i farikasıdır.

Rahman'ın kulları, ilimleriyle amel eden muvahhid bir topluluktur. Sadece Allah'a itaat ederler, bütün varlıklarıyla O'na teslim olurlar ve bütün kalpleriyle O'na yönelirler. Böylece onların -gizli ve açık- bütün amelleri sadece Allah için olur. Zaten bu anlamıyla tevhid, yaratılışın gayesidir ki Allah Teâlâ, mahlûkatı bunun için yaratmıştır: **“Ben, insanları ve cinleri sadece Bana ibadet etsinler diye yarattım.”** (Zariyat, 56)

Yedinci özellik: Cana kıymamak

Allah'ın haram ettiği cana haksız yere kıymazlar: Yani Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı bir kimseyi onlar öldürmezler. Bu, kanları ve canları korumak içindir. Burada sözü edilen cana kıymak; bir Müslümanı öldürmek, kişinin kendi canına kıyıp intihar etmesi veya himaye altındaki anlaşmalı bir kâfiri öldürmek de olabilir. Bunların hepsi haramdır. Çünkü Allah Teâlâ, cana kıymayı haram kılmıştır: **“Kim bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim de bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur.”** (Maide, 32)

Allah Teâlâ, şeriatında, bağlayıcı bir hüküm olarak kısasa da yer vermiştir. Bunun sebebi de canları koruma altına almaktır: **“Ey akıl sahipleri!**

Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.”

(Bakara, 179)

Allah Teâlâ, haksız yere cana kıyan kimselere de çok ağır tehditlerde bulunmuştur: **“Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”** (Nisa, 93)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: *“Allah’tan başka hak ilah olmadığına ve benim de Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik eden bir Müslümanın kanını akıtmak helal değildir, ancak şu üç sebepten biri hariç: Cana can kısas, zina eden evli veya dul, dininden ayrılıp Müslümanlar topluluğunu terk eden kimse.”*³⁸⁹

Ahnef b. Kays ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: *“Ben, şu adama -Ali’yi kast ediyor- gitmek üzere yola çıktım. Karşıma Ebu Bekre çıktı ve ‘Nereye gidiyorsun, ey Ahnef?’ diye sordu. Ben de ‘Allah Rasûlü ﷺ’in amcasının oğluna -yani Ali’ye- yardıma gidiyorum.’ dedim. Bana şöyle dedi: ‘Dön, ey Ahnef! Çünkü ben, Rasûlullah ﷺ’in şöyle buyurduğunu işittim: «İki müslüman kılıçlarıyla (çarpmak üzere) karşı karşıya gelirlirse öldüren de, öldürülen de ateştedir.»* Bunun üzerine ona, ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Öldüreni anladık, peki ama öldürülen niye ateşte?’ diye sordum. Şöyle buyurdu: *‘Çünkü o da diğerini öldürmek istemişti.’*”³⁹⁰

Kulun canı hakkındaki bu dokunulmazlık, sadece Allah’ın hakkı söz konusu olduğunda ortadan kalkar. Allah’ın hakkı söz konusu olan durumlar ise şunlardır:

* Kısas: Bir kimseyi kasten öldüren, ceza olarak öldürülür.

* Evlenmiş bir kimsenin zina etmesi ki o recmedilir, yani taşlanarak öldürülür.

* Dinden dönen (mürted olan) öldürülür.

* İnsanları soymak ve öldürmek için yol kesen eşkıyalar vb. gibi yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar öldürülür.

³⁸⁹ Buhârî, K. Diyat, **“Cana can, göze göz”** (Maide, 45) âyetinin tefsiri babı; Müslim, Kasame, “Müslümanın kanını mubah kılan şeyler” babı.

³⁹⁰ Buhârî, K. Fiten ve eşratu’s-saa, B. İki müslüman kılıçlarıyla karşılaştıkları zaman...

* İslâm dinine ve Müslümanlara karşı savaşan, İslâm davetinin önünde engel olarak duran, onun tebliğine ve yayılmasına engel olan kâfirler de öldürülür.

Sekizinci özellik: Zinadan uzak durmak

Onlar zina etmezler: Yani zina etmek, Rahman'ın kullarının âdet ve fiillerinden değildir. Onlar meşru nikâh bağı olmayan bir kadınla birlikte olmak suretiyle zina suçu işlemezler. Bilakis ırzlarını bu çirkin, kötü ve pis işten korurlar. Onlar zinadan sakınırlar. Çünkü Allah Teâlâ zinayı haram kılmış, şiddetle yasaklamış ve yapana da ağır cezalar getirmiştir. Zina, Allah'ın indirdiği bütün dinlerde haram kılınmıştır. Çünkü o, büyük günahların şirk ve adam öldürmekten sonraki en büyüğüdür. O pis, iğrenç ve helak edici bir suçtur. Temiz fıtratlar ondan nefret eder. Zina öyle kötü bir iştir ki onun neden olduğu kötülüklerin sınırı, haddi hesabı, sonu yoktur. O, dinde bir sapma ve ahlakta bir bozulmadır. Mahremleri ve ırzları alaşağı etmek, şeref ve haysiyeti hiçe saymak, nefret ve düşmanlığa davetiye çıkarmaktır. Zina, çok kötü bir yoldur, büyük bir günahdır. Bu günah, ancak samimi bir tevbeyle silinir.

Allah Teâlâ, hikmetli şeriatında zina suçunun her şeklini haram kılmış ve ona götüren her türlü adımları ve vesileleri de yasaklamıştır. Onun çirkinliğini ve kötülüğü beyan etmiş ve kullarını ona karşı uyarıp sakındırmıştır. Bu; ırzları, fertleri ve toplumları bu iğrenç suçtan korumak içindir: **“Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, Allah’ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.”** (Nur, 2)

Zina suçunun iğrençliğindendir ki Allah Teâlâ, sadece onu işlemeyi yasaklamakla kalmamış, aksine ona yaklaşmayı dahi yasaklamıştır: **“Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o bir hâyasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.”** (İsra, 32)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: **“Zina eden kişi, zina ederken mümin olarak zina etmez.”**³⁹¹

“Üç sınıf insan vardır ki Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onları temize çıkarmayacak ve onların yüzüne bile bakmayacaktır.

³⁹¹ Müslim, K. İman, B. İmanın günahlarla eksildiğinin beyanı...

Ayrıca onlar için can yakıcı bir azap vardır: Zina eden yaşlı, yalan söyleyen hükümdar ve kibirlenen fakir."³⁹²

*"İlmin kalkması, cehaletin kök salması, içki içilmesi ve zinanın yaygınlaşması kıyamet alametlerindendir."*³⁹³

Zinanın çeşitli dereceleri vardır. Bunları alimler şöyle sıralamışlardır:

Kocası olmayan bir yabancı/namahrem kadınla zina etmek büyük günahtır. Kocası olan yabancı/namahrem kadınla zina etmek ise ondan daha büyük günahtır. Mahrem (evlenilmesi haram olan bir akrabayla) zina etmekse ondan daha büyük bir günahtır. Evlilik geçirmiş (halen evli veya dul) kişinin zinası, hiç evlenmemiş kişinin zina etmesinden daha büyük günahtır. Nitekim cezalarının farklı oluşu da bunun delilidir. Yaşlı kimselerin zina etmesi -aklı daha olgun olduğu için- genç bir kişinin zina etmesinden daha büyük günahtır. Hür kişilerin veya alimlerin zina etmesi -daha kamil olduklarından- kölelerin ve cahil kimselerin zina etmesinden daha büyük günahtır.

Dokuzuncu özellik: Yalan ve boş sözlerden uzak durmak

Onlar yalanın ve boş sözün yanında bulunmazlar: Yani Rahman'ın kulları yalan ve boş sözlerin konuşulduğu meclislerde bulunmazlar; oralara girmezler, orada konuşmazlar, hatta oralara dönüp bakmazlar bile. Aksine bu tür meclislerden nefret ederler ve oralardan uzak dururlar.

Ayetin aslında geçen "şehâdetu'z-zûr" tabiri, haram kılınmış olan bütün söz ve fiillerdir. Yani bütün haramları, isyanları, büyük ve küçük her türlü günahı kapsar. Rahman'ın kulları, haram kılınmış söz ve fiillerin bulunduğu meclislerin tamamından uzak dururlar. Bu meclisler Allah'a ortak koşulan, O'nun âyetleri hakkında bilgisizce ileri geri konuşulan, sonuçsuz ve faydasız tartışmalar yapılan, gıybet, nemime/dedikodu yapılan, hakaret ve iftira edilen, alay edilen, haram eğlenceler, müzikler ve oyunlar icra edilen, şarap içilen, kumar oynanan, ipek yaygılar ve canlılara ait resim ve heykeller bulunan, kâfirlere ve müşriklere ait bayramların kutlandığı vb. gibi meclislerdir.

Ayetin aslında geçen "şehâdetu'z-zûr" ifadesinin kapsamına, yalan söz söylemek ve yalancı şahitlik yapmak da girer. O da sırat-ı müstakimden, doğ-

³⁹² Müslim, K. İman, B. Elbise eteğini yerde sürümenin... ağır bir haram olduğu.

³⁹³ Müslim, K. İlim, B. Âhir zamanda ilmin kaldırılıp alınması; cehalet ve fitnelerin zuhuru.

ruluktan ve adaletten sapmaktır. Yalancı, bâtil ve haksız şahitliktir. Sonuçları kötü olan çok çirkin bir iştir. Hatta hakkın yüzünü değiştiren en tehlikeli ve en kötü yalan şeklidir.

Yalancı şahitlik, insanın gerçeğe aykırı olarak şahitlik etmesidir. Bu, kalplere kin ve nefret tohumlarının ekilmesine sebep olur. Çünkü o, kulların haklarının zayi olmasına, onların haksızlığa uğramalarına ve adaletin ortadan kalkmasına yol açar. Yine o, zalimin zulmüne devam etmesine de yardımcı olur. Hakkın, sahibinden başkasına verilmesine, güven ortamının yok olmasına ve toplumun sarsılıp helake sürüklenmesine neden olur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının.”** (Hac, 30)

“Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.” (Mücadele, 2)

Ebu Bekre ؓ'dan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ, *“Büyük günahların en büyüklerini size haber vereyim mi?”* buyurdu. Biz de *“Evet, ey Allah'ın Rasûlü!”* dedik. *“Allah'a şirk koşturmak, ana-babaya karşı gelmek”* buyurdu. Rasûlullah ﷺ yaslanıyordu, doğrulup oturdu ve şöyle dedi: *“Dikkat edin, bir de yalan söz ve yalancı şahitlik.”* Bu sözünü o kadar tekrarladi ki nihayet (ona olan merhametimizden) *“Keşke artık sussa!”* dedik.³⁹⁴

³⁹⁴ Buhârî, K. Şehadat, B. Yalancı şahitlik hakkında gelenler.

(*) Hafız İbn Hacer *rahimehullah* ravinin, “Rasûlullah ﷺ yaslanıyordu, doğrulup oturdu.” sözü hakkında şöyle der: “Bu söz, Peygamber ﷺ'in bu konuya önem verdiğini göstermektedir. Öyle ki o, yaslanırken doğrulup oturmuştur. Bu da yalan sözün ve yalancı şahitliğin haramlığının ve çirkinliğinin büyüklüğünü ifade etmektedir. Peygamber ﷺ'in bu şekilde dikkat çekmesi, yalan söylemenin ve yalancı şahitliğin insanlar tarafından kolayca işleniyor olması ve insanların bu konuda çoğunlukla gevşek davranmaları sebebiyledir. Zira şirk, müslümanın kalbinin onaylamayacağı, ana-babaya karşı gelmek de insan fıtratının kabul etmeyeceği bir şeydir. Ancak yalana sevkeden sebepler çoktur. Düşmanlık, haset vb. gibi... O nedenle de yalancının ve yalancı şahitliğin büyük günah olduğuna dikkat çekmek gerekmiştir. Bu dikkat çekme, yalancı şahitliğin, onunla beraber zikredilen şirk vb. diğer günahlara nispetle daha büyük bir günah olduğu için değildir. Aksine yalancı şahitliğin, şirkin aksine o fiili işleyenden başkasına zarar veriyor olmasından dolayıdır. Şirkin zararı ise çoğunlukla onu işleyenle sınırlı kalır. Ancak yalancı şahitlik böyle değildir. Nitekim Peygamber ﷺ yalan söylemekten de, yalanla iş yapmaktan da sakındırmış, hatta Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *“Yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı terk etmeyen bir kişinin yemesini içmesini terk etmesine (orucuna) Allah'ın ihtiyacı yoktur.* (Böyle bir orucun Allah katında hiçbir değeri yoktur.)”

Yalancı şahitlik, sıradan mü'minlerin bile yapabileceği bir şey değildir ki Rahman'ın kulları böyle bir şeyi yapsın!! Onlar kötülüğe şahitlik etmediklerine, kötülüğün yanında bile bulunmadıklarına göre kötü sözü elbette söylemez ve kötü şeyleri elbette yapmazlar. Çünkü onların kalpleri daima Allah'ı anmakla ve O'nun sevgisiyle meşguldür. O halde onların aydınlık kalplerinde bu tür kötü meclislere ve bu meclislerin sahiplerine yer yoktur.

Ne mutlu bu seçkin gariplere!

Onuncu özellik: Güzel ahlak

Boş söz ve işlere rastladıklarında onurlarıyla oradan geçip giderler: Yani Rahman'ın kulları, boş sözlerin konuşulduğu meclislere gitmezler, oralarda bulunmazlar. Olur da kazara oralara yolları düşerse de kulaklarını, gözlerini ve kalplerini bu meclislerde konuşulan boş, bâtıl, abes ve Allah'ın zikrinden alıkoyucu sözlerle ve fiillerle kirletmemek için hızla oralardan uzaklaşırlar. Burarlardan uzak durarak saygınlıklarını korurlar, vakitlerini boşa harcamaktan kurtulurlar. O meclislere ilgi duymaz, oralarda oturup eğleşmez, onurlu bir şekilde oradan geçip giderler. Hatta o meclisleri de, o meclis ehlinin yaptıklarını da ayıplarlar, onlara buğzederler ve bunlardan Allah'a sığınır. Böyle bir şeye kendi dışındaki kimseler için de razı olmazlar: **“Onlar, boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve ‘Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz.’ derler.”** (Kasas, 55)

Çünkü Rahman'ın kulları samimi mümindirler. O nedenle de güzel ahlak ve adap, yüksek ideal, açıkta ve gizlide Allah'tan korkmak ve O'na saygılı olmak onların özelliklerindendir. Onlar bu yüce vasıfları sayesinde basit ve değersiz şeylerden kendilerini uzak tutarlar, yüce ideallerin ve mükemmellerin arayışı içinde olurlar.

Çünkü basit ve düşük şeylerin kişiyi değersiz kıldığını, himmetini ve gayretini zayıflattığını bilirler. İzzet-i nefis sahibi ve gönülleri büyük kimseler böyle şeylerle uğraşmazlar.

Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Gerçekten müminler kurtuluşu ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler.”** (Mü'minun, 1-3)

“O (Allah), Kitap’ta size şöyle indirmiştir: Allah’ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.” (Nisa, 140)

“Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen(in fısıldaşması) müstesna. Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, Biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.” (Nisa, 114)

“Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme!³⁹⁵ Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra, 36)

“İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın.” (Kaf, 18)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurur: *“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse, ya hayır söylesin ya da sussun.”*³⁹⁶

*“Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi, Müslümanlığının güzelliğindendir.”*³⁹⁷

Kulun Müslümanlığı güzel olunca, kendisini ilgilendirmeyen, dünya ve ahirette faydasına olmayan boş söz ve fiilleri terk eder. Dilini ve kulaklarını boş sözlerden korur.

Lağv/boş söz, kendisinden hiçbir fayda elde edilmeyen, sahibine dünyada ve âhirette hiçbir yararı olmayan değersiz söz demektir. Oyun, eğlence, yersiz şakalar ve (şarkıcıların, meddahların, şovmenlerin ve benzerlerinin sözleri gibi) onurlu ve şahsiyetli kimseye yakışmayacak her türlü söz “lağv”dır.

Lağv, iki kısma ayrılır: İçerisinde fayda da, zarar da bulunmayan boş söz ile zararlı boş söz. Akıllı bir kimsenin boş sözlerle vaktini boşa harcamaması

³⁹⁵ “Yani kendisini hedefine ulaştırıp ulaştırmayacağını bilmediği bir yola girip de kaybolan kimse gibi sen de hakkında bilgin olmayan söz ve fiillerin peşine takılma. Ayette anlatılmak istenen, kişinin bilgi sahibi olmadığı konularda konuşmasının ve bilgisi olmayan işleri yapmasının yasak olduğudur.” Bkz. ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf*, Beyrut, Daru İhyai’t-Turasi’l-Arabî, 2/623. (Çeviren).

³⁹⁶ Buhârî, K. Rikâk, B. Dili korumak.

³⁹⁷ Tirmizî, K. Zühd. Elbani, “sahih” olduğunu söylemiştir.

gerekir, çünkü bu bir kayıptır. Vaktini zararlı boş sözlerle geçirmek ise haramdır, çünkü zararı olan boş sözler çirkin ve yasaktır.

Selef-i salihîn, Rahman'ın has ve mümin kullarının özelliklerini tatbik etme/uygulama konusunda eşsiz birer örnektirler. Nitekim İmam İbn Kesîr *rahimehullah*, tefsirinde şöyle bir rivayete yer vermiştir: “İbn Meysere'den rivayet edildiğine göre İbn Mesud ؓ, yolda rastladığı ve boş konuşmaların yapıldığı bir mecliste hiç durmadan geçip gitti. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “*Andolsun ki İbn Mes'ud sabaha ve akşama onurlu bir halde girdi.*” İbrahim b. Meysere devamla şu ayeti okudu: **“Boş söz ve işlere rastladıklarında onurlu bir halde oradan geçip giderler.”**

Boş söz ve işleri, onlarla meşgul olanları ve bu tür şeylerin bulunduğu meclisleri terk etmek, başarı, doğruluk ve kurtuluşun temel şartlarından, olgunluğun alametlerinden ve aklın güzelliğindendir. Bu, hikmetin ta kendisi ve Allah'ın yardımı ve tevfidir. O, Rahman'ın samimi mümin kullarının özelliklerindendir. O kullar ki Allah Teâlâ onlara dünya hayatında izzet, hakimiyet, üstünlük ve önderlik vermiş, onları yeryüzünün halifeleri kılmış ve onlar için razı olduğu dini onların lehine hakim kılmıştır. Onlar da adaleti, emniyeti ve refahı dünyanın dört bir yanına yaymışlardır. Onların imanları, adaletleri ve ihsanları sayesinde insanlık mutlu olmuştur. Onlar, Allah'ın rızasını ve -ahirette de- nimet ve izzet yurdu olan cenneti kazanmışlardır. Böylece onlar hakkında Allah Teâlâ'nın şu vaadi yerine gelmiş olur: **“Allah, sizlerden iman edip salih ameller işleyenlere, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını va'detti. Çünkü onlar Bana kulluk ederler; hiçbir şeyi Bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse/kafir olursa, işte bunlar asıl büyük günahkârlardır.”** (Nur, 55)

Değerli kardeşim! Bizlerin salih selefimizi, Rahman'ın samimi/ihlâslı mümin kullarının özelliklerine sahip olma ve dinin hükümlerini her alanda tatbik etme konusunda örnek almamız gerekir. Bu sayede bizler de onların dünyada sahip oldukları izzete ve saygınlığa, ahirette sahip oldukları mükâfata ve kur-

tuluşa sahip olabiliriz. *Büyük arşın Rabbi yüce Allah'tan, lütfu, keremi ve ihsanıyla bizleri bu konuda başarılı kılmasını niyaz ederiz.*

Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy. De ki: Ben buna (peygamberlik görevime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu (Kur'an) âlemler için ancak bir öğüttür.”** (Enam, 90)

“(O kullarımı ki,) onlar sözü dinlerler, sonra da en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.” (Zümer, 18)

On birinci özellik: Öğütleri kabul etmek

Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığı zaman sağır ve kör gibi davranmazlar: Yani Rahman'ın kulları, Rablerinin dinlemelerini ve uymalarını emrettiği âyetler kendilerine okunduğu zaman basiretle ve kulak vererek, âyetlerin içerdiği hidayeti ve nuru anlamaya çalışarak, manalarını ve hükümlerini göntülleriyle düşünüp tefekkür ederek secdeye kapanırlar. Onları ihtiyaç duyarak, benimseyerek, rıza, teslimiyet, neşe ve sevinçle kabul ederler.

Onlardan yüz çevirmezler, inanmayanların, tasdik etmeyenlerin, gafillerin veya etraflarındaki Müslümanlara katılarak sadece bedenleriyle secdeye kapanan münafıkların yaptıkları gibi gözlerini, kulaklarını ve kalplerini onlara kapatmazlar. Kâfirlerin, gafilin ve münafıkların kulakları bu manaları duymaz, gözleri görmez, kalpleri ve ruhları itaat ve secde etmezler. Onlar kibirli ve inkârcılardır.

Sanki bu ayet-i kerimede kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman onlara karşı duymamış ve görmemiş gibi tavır takınan kimselere gönderme yapılmaktadır. Bu kimseler Allah'ın düşmanındırlar ki ne iştirler ne de icabet ederler. Aksine Allah Teâlâ'nın ayetlerinden uzaklaşır, Allah'tan yüz çevirirler.

Rahman'ın kulları ise Rablerine yönelirler, O'na hakkıyla itaat ederler. Kendilerine hatırlatmada bulunulduğunda ve öğüt verildiğinde bu hatırlatma ve öğütleri kabul ederler. Onlar, Allah'tan yüz çevirmez, aksine O'na yönelir, O'nun kelamını dinler, anlar ve bellerler. Rablerinin ayetlerine gerçek manada yönelirler. Onların Rablerinin âyetlerini işittikleri zamanki durumları, Allah Teâlâ'nın onları şu âyetlerde anlattığı gibidir: **“Bizim ayetlerimize ancak o**

kimseler iman ederler ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiğinde, büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rablerini hamd ile tesbih ederler. Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için), vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.” (Secde, 15-16)

“Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.” (Enfal, 2)

“İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden, Âdem'in soyundan, Nuh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail'in (Ya'kub'un) soyundan, doğruya ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara, çok merhametli olan Allah'ın âyetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.” (Meryem, 58)

“De ki: Siz ona ister iman edin, ister iman etmeyin; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüzüstü secdeye kapanırlar ve derlerdi ki: 'Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka yerine getirilir.' Ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır.” (İsra, 107-109)

Bu ayetler, Rahman'ın kullarının ibadet ve kulluklarını, Rablerine nasıl ibadet ettiklerini, O'na nasıl yaklaşıklarını, Allah'ın Kitabından ve Peygamberi ﷺ'in sünnetinden öğütleri nasıl dinleyip kabul ettiklerini beyan etmektedir. Onlara hatırlatmada bulunulduğunda hemen hatırlarlar, hatırladıkları zaman da unutmazlar. Allah Teâlâ'nın ayetleri onlara hatırlatıldığında kalpleriyle, yüzleriyle ve akıllarıyla onlara yönelir, onları düşünür, anlamaya çalışır, beller, öğüt alır ve onlardan istifade ederler.

On ikinci özellik: Dua ve yakarışları

Onlar, “Rabbimiz, bize gözler sevinci (gönüller açan) eşler ve çocuklar lütfeyle ve bizi takva sahiplerine önder yap!” diye dua ederler: İşte Rahman'ın kullarının duası budur. Onlar kabul olacağından emin bir şekilde Rablerine dua ederler, O'nun rahmetini, lütfunu ve ihsanını ümit ederler. Rablerine, kendilerine iki cihanda da fayda verecek şeyler için dua ederler ve O'ndan dünya ve âhiret hayırlarını isterler:

* **Dünyadan istedikleri şey**, Allah'ın kendilerine, onları mutlu ve memnun edecek eşler ve çocuklar vermesidir. Onlar Allah'ın takva sahibi hayırlı kulları olmadıkları müddetçe de böyle olamazlar. Eş ve çocukların iyiliği onları hem dünyada hem de âhirette mutlu eder.

Eşlerin iyi olmaları demek, onların gizli ve açıkta Allah'tan korkmaları, emrettiği ve yasakladığı şeylerde O'na itaat etmeleri, geçim ehli ve güzel ahlaklı olmaları, çocukları ve nesilleri iyi yetiştirmeleri, eşlerine itaat etmeleri ve Rabbimizin razı olduğu bütün güzel niteliklere sahip olmaları demektir.

Çocukların ve nesillerin iyiliği ise onların Allah'ın ilmiyle amel eden, namazını dosdoğru kılan ve onu hiç kaçırmayan, Allah'a itaat eden, Rasûlü ﷺ'in yoluna uyan sâlih kulları olmaları, hayatlarında başarılı ve mutlu kişiler olmaları ana-babalarını hayır duayla ve iyilikle anmalarındır. İşte Rahman'ın kulları, eş ve çocuklarının böyle olmaları için dua ederler.

* Daha sonra Rahman'ın kulları, kendilerini muttakilerin önderi kılması için de Rablerine dua ederler. Bu büyük ve önemli bir duadır. Yani kulun, müminlere, müslümanlara ya da diğer insanlara değil de takva ehline önder olması... Bu, samimi mümin kul için çok yüce, pek yüksek ve değerli bir derecedir. Çünkü insanlar onu örnek aldıkları zaman onların yaptıkları her salih amelde -onların ecirlerinden hiçbir şey eksiltilmeksizin- ona da ecir yazılır. Hatta kul ölür de hayatta olanlar onun onlara öğrettiği faydalı ilim ve salih amelle amel etmeye devam ederlerse, o amellerin sevapları ölümünden sonra da ona ulaşır. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Kim İslam'da iyi bir çığır açarsa ona hem onun ecir hem de onunla amel eden kimselerin ecir kadar ecir vardır. O kimselerin ecirlerinden de hiçbir şey eksiltilmez. Kim de İslam dâhilinde kötü bir çığır açarsa hem onun günahı hem de onunla amel eden kimselerin günahı kadar günah onun boynunadır. O kimselerin günahlarından da hiçbir şey eksiltilmez.”*³⁹⁸

Rahman'ın kulları gerçekten hayırda önderdirler. Hatta onlar, insanlara önderlik derecesine nasıl ulaşılacağı konusunda bile önderlik ederler. Kul, Rabbine çokça dua etmek, O'na tam anlamıyla yönelip ibadet ederek ve

³⁹⁸ Nesâî, K. Zekat, B. Sadakaya teşvik. Elbani, “sahih” olduğunu söylemiştir.

O'nun huzurunda divan durarak Allah tarafından hayırda örnek alınan bir önder kılınır.

* **Âhirette** istedikleri ise Allah'tan kendilerini takva sahibi, hayırlı, sâlih, ibadet eden, Allah'ın emirlerine ve yasaklarına itaat eden ve onlarla amel eden, Rasûlü ﷺ'in sünnetine uyan kullarından olmada başarılı kılması; ilimleriyle, amelleriyle, sözleriyle, fiilleriyle, ahlaklarıyla ve rehberlikleriyle örnek alınan önderler yapmasıdır. Ki bu sayede ebedilik cennetinde nebiler, sıddıklar, şehidler ve salihlerden oluşan seçkin kimselerle komşu olsunlar. Zira onlar ne güzel arkadaşlardır! **“Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar da ne güzel arkadaşdır!”** (Nisa, 69)

Rahman'ın kulları Allah'tan, dünya hayatında en faydalı ve en yüksek imanî mertebeyi isterler ki bu mertebe onları âhirette de en yüksek ve en güzel mertebeye hazırlar.

*** Rahman'ın kullarının âhiretteki mükâfatları:**

Allah Teâlâ, muhkem Kitabında şöyle buyurmaktadır: **“İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır. Orada ebedî kalacaklardır. Orası ne güzel bir yerleşme ve ikamet yeridir. (Rasûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkârcılar! Size Rasûl'ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!”** (Furkan, 63-77)

“Ancak tevbe edip iman eden ve salih amel işleyen kimseler hariçtir. Bunlar, hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete, çok merhametli olan Allah'ın, kullarına gıyaben vâdettiği Adn cennetlerine girecekler. Şüphesiz O'nun vaadi yerini bulacaktır. Orada boş söz değil, hoş söz duyarlar. Ve orada, sabah-akşam kendilerine ait rızıkları vardır. Kullarımızdan, takvâ sahibi kimselere vereceğimiz cennet işte budur.” (Meryem, 60-63)

“Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? Allah'a ve Rasûlüne iman eder, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihâd edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ır-

maklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur.” (Saf, 10-12)

“İman edip de salih amel işleyenlere gelince -ki hiç kimseye gücünün üstünde bir vazife yüklemeyiz- işte onlar cennet ehlidir. Orada onlar ebedî kalacaklar. (Cennette) onların altlarından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: ‘Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah’a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.’ Onlara, ‘İşte size cennet; yapmış olduğunuz salih amellere karşılık ona vâris kıldınız.’ diye seslenilir.” (Araf, 42-43)

“Takvâ sahiplerine va’ dolunan cennetin özelliği (şudur): Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi sürekli. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.” (Ra’d, 35)

“İman edip güzel işler yapanları, (evet) muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Böyle salih) ameller işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir!” (Ankebut, 58)

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara, ‘Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya.’ derler. Onlar, ‘Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi, dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah’a hamdolsun. Salih amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmış!’ derler.” (Zümer, 73-74)

Rahman’ın kullarının özelliklerine sahip olan, lütfu bol olan Allah’ın kendilerinden razı olduğu, onları ateşten kurtardığı, cennete girme şerefine nail olan ve orada seçkin kullara komşu olanlara ne mutlu!

2- Samimi iman sahiplerinin bir niteliği de gayba iman etmektir:

Gayb, şehadet kelimesinin zıddıdır ve bu geniş kâinatta insana gizli kalan her şeydir. Öyle ki gaybı, Allah Tebâreke ve Teâlâ’dan başka hiç kimse bilmez. Çünkü genişliğini ve büyüklüğünü Allah’tan başka hiç kimsenin bil-

mediği şu uçsuz bucaksız kâinattaki hiçbir şey Allah'a gizli değildir. Yerde de, göklerde de hiçbir şey O'na gizli kalmaz.

Kâinat, içinde yaşadığımız şu âlemdir, orada bulunan bütün mahlûklardır. Kâinata "âlem" de denir. Yani âlem, yaratılmış bütün varlıklardır. Allah'ın dışındaki her bir varlık, âlemdir. Âlem iki kısma ayrılır:

Şehadet Âlemi: Bu, insanların duyu organlarıyla algıladıkları ve gözleriyle gördükleri maddî varlıklar; yeryüzü, gökyüzü ve etraflarında mevcut olan her şeydir. Bu varlıkların algılanmasıyla insanda hâsıl olan bilgi, delil getirmeye veya aklî çıkarıma dayanmayan zaruri bir bilgidir. Bu konuda mahlûkattaki hayvanlar da insana ortaktırlar.

Gayb Âlemi: Bu, şehadet âleminin tersidir. Yani insanın göremediği, kısıtlı duyu organlarının algılayamadığı ve sınırlı aklının kavrayamadığı âlemdir. Bu âlem, kalplerde bilinsin ya da bilinmesin insanın duyularının ötesinde olan âlemdir. Bu âlemin bilgisine akıllarla ulaşılması mümkün değildir. Bilakis onun bilgisine peygamberler kanalıyla gelen doğru haberlerle, Allah'ın varlığı gibi bazı kısımlarına da akıl ve selim fıtratlar aracılığıyla ulaşılır. Bir kısmı da aziz, latif ve her şeyden haberdar olan Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği bir sır olarak kalır.

Gayb, yokluk ya da akla aykırı bir şey değildir. Zira o, şehadetin tersidir ve kul tarafından dünyada ya da ahirette hissedilmesi mümkündür. Bir şeyin bir durumda görülmesinin imkânsız olması, o şeyin başka bir durumda görülmesinin imkansız olmasını gerektirmez. Aksine bir şey bazen görülürken bazen görülmebilir.

Allah Teâlâ, gayb ve şehadet kelimelerini Kur'ân'da birçok ayette bir arada zikretmiştir: **"Gaybı ve şehadeti bilendir. O, onların şirk koştuklarından yüce ve münezzehtir."** (Mümin, 92)

"Gaybı ve şehadeti bilen, büyük ve yüce olandır." (Ra'd 2)

Şehadet âlemi, varlığına şahit olduğumuz âlemdir. Gayb âlemi de mevcuttur, ancak bizim duyu alanımızın dışındadır. İşte bu noktada gayba imanı akıl dışı ya da mevcut olmayan bir şeye inanmak olarak değerlendiren kimselerin yanılgısı ortaya çıkmaktadır.

Gayba iman, korku ve saygının tartısıdır. Çünkü gaybdeki bir şeyden korkmak, şahadet âlemindeki bir şeyden korkmaktan daha üstündür. Gayb; insanın, sadece duyu organlarının algıladığı şeyleri algılayan hayvanların mertebesinde etrafındaki varlığın, kısıtlı duyularla algılanan şu küçük ve sınırlı alandan daha büyük ve geniş olduğunu idrak eden insan mertebesine çıktığı bir eşittir.

Gayba imanın hakikati: Allah Teâlâ'nın ve O'nun masum peygamberi Muhammed ﷺ'in haber verdiği gaybî şeylerin tamamını, organların itaatini de ihtiva edecek tarzda kesin bir şekilde tasdik etmek, tam bir teslimiyet göstermek, kâmil bir ikrarda bulunmak ve kayıtsız şartsız iman etmektir. Allah'a, isim ve sıfatlarına, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, geçmiş ümmetlerle ilgili haberlere inanmak, cin ve şeytanlara ve diğer gaybî şeylere inanmak gibi...

Hayrıyla şerriyle kadere inanmak; ruha inanmak, ölümden sonraki hayata, kabir azabına, kıyâmete ve dehşetli hallerine, âhiret gününe ve yeniden diriliş, haşir, neşir, hesap, mizan, sırat, cennet ve nimetleri, cehennem ve azabı gibi gelecekte meydana gelecek şeylere iman etmek, âhiret hayatının gerçeklerine ve temel unsurlarına inanmak; göklerin ve yerin Kur'an'da anlatılan yaratılışına ve bu güzel dinin haber verdiği diğer gaybî şeylere inanmak gibi... Bütün bu sayılanlar gayb âlemindendir. Kim bunların birini bile inkar ederse kâfir olur ve İslam dininden çıkar.

Allah Teâlâ'nın yüce kitabında haber verdiği üzere ilimleriyle amel eden muttaki mü'minlere ait niteliklerden biri de Rablerinin onları tanıttığı gibi gayba inanmaları, bu imanlarında tereddüt etmemeleri, Allah'a ve emirlerine tam manasıyla teslim olmalarıdır: **"Elif. Lâm. Mim. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, muttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir. Onlar gayba iman ederler, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes iman ederler. İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşu erenler de ancak onlardır."** (Bakara, 1-5)

Gayba imanın aslı, Allah'a iman etmektir. Diğer gaybî meseleler buna tabidir; bunun bir koludur ve bunun üzerine bina edilir. Rahman'ın mümin

ve muttaki kulları, gayba, naklî ve aklî delillerle kayıtsız ve şartsız olarak iman ederler. Şöyle ki onlar, Allah'ın; âlemlerin Rabbi, her şeyin Rabbi ve meliki, ortağı olmayan tek gerçek ilah, öncekilerin ve sonrakilerin ilahı, ödül ve ceza gününün sahibi, kâinatın yaratıcısı ve idarecisi, hayat veren ve öldüren, rızık veren, çok güçlü, en güzel isimlerin ve yüce sıfatların sahibi ve bütün eksikliklerden münezzehe olduğuna inanırlar. Çünkü onlar, bu büyük ve eşsiz kâinatın/evrenin bir yaratıcısı, idarecisi ve rızık vericisi olduğuna, bu yaratıcı ve idarecinin kâinatta kendi iradesini uyguladığına ve O'nun istediği şeyin olup istemediği şeyin olmadığına delâlet eden âyetleri, kesin delilleri, alametleri ve Allah'ın fiilî eserlerini müşahade etmekte, yakînen görmektedirler. Onlar, zatını ve fiillerinin keyfiyetini idrak edemeseler de Allah'a iman ederler.

Rahman'ın kulları Allah'a ve rubûbiyyette O'nun birliğine iman ederler. Yani Allah Teâlâ'yı yüce, hikmetli ve değerli fiilleriyle tek Rab olarak kabul ederler. Onlar, ulûhiyyette de O'nun birliğine iman ederler. Yani ibadet edilmeye sadece Allah'ın lâıyk olduğuna inanır ve sadece O'na ibadet ederler. Onlar ayrıca Allah'ın, isim ve sıfatlarında da tek olduğuna iman ederler. Yani bu sıfatları ve isimleri herhangi bir ta'til, te'vil, teşbih veya tekyif³⁹⁹ yoluna sapmaksızın geldiği gibi aynen kabul ederler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“O, gaybı ve şehadeti bilendir, Aziz ve Hakîm olandır.”** (Teğabun, 18)

“O, kendisinden başka hak ilah olmayan, gaybı ve şehadeti bilen Allah'tır. O, Rahman'dır, Rahim'dir.” (Haşr, 22)

“De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de, aşıkârı da bilen Allah! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak Sen vereceksin.” (Zümer, 46)

Rahman'ın samimi ve mümin kulları, küllisiyle cüzisiyle, zahiriyle batınıyla bütün her şeyi kuşatan mutlak gayba iman ederler. Ki bu gaybı, en ince ayrıntısına kadar her şeyden haberdar olan Allah'tan başka hiç kimse bilemez. O, bu ilmi kendine saklamış ve kendi dışındaki hiçbir varlığın onu bilmesine müsaade etmemiştir. Gaybı kuşatıcı bir şekilde ve her yönden bilmek, yalnızca Allah'a mahsus olan şeylerdendir. Mahlûkatın tamamı bundan acizdir. Çünkü gayb, hem duyuların hem de akılların kapsamı dışındadır. O,

³⁹⁹ Teşbih: Bir şeyin her yönden diğerine benzediğini, aynısı olduğunu iddia etmektir.

bütün mahlûkattan gizlenmiştir. Herhangi bir mahlûkun -derecesi ne olursa olsun- gaybı bilmesi mümkün değildir. İster yakın bir melek, ister bir peygamber olsun fark etmez. Hangi şekilde olursa olsun gaybı bildiğini iddia eden bir kimse, Müslümanların icmasıyla kâfir olur ve dinden çıkar: **“De ki: Göklerde ve yerde, Allah’tan başka kimse gaybı bilmez. Ve onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.”** (Neml, 65)

“İşte, görülmeyeni de, görüleni de bilen, mutlak galip ve merhamet sahibi O’dur.” (Secde, 6)

“O bütün gaybı bilir ve gaybına kimseyi muttali kılmaz; ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar.” (Cin, 26-27)

Rahman’ın kulları, Allah’tan başka hiç kimsenin bilmediği gayb anahtarlarının beş tane olduğuna iman eder: Kıyametin vakti, yağmurun yağması, rahimlerde olanların bilgisi, gelecekte nelerin kazanılacağı ve ölüm yeri. Bunların ne vahiy ne vahiy dışında bir yoldan öğrenilmesine imkân yoktur. Bunlar, bütün mahlûkattan saklanmıştır. Hatta nebi, rasûl ve meleklerden bile gizlenmiştir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır; onları O’ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O’nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.”** (Enam, 59)

“Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah’ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.” (Lokman, 34)

3- Samimi iman sahiplerinin niteliklerinden biri de namazı dosdoğru kılmaktır:

Namazın, İslâm dininde başka hiçbir ibadetin sahip olmadığı kadar büyük bir yeri ve önemi vardır. Ona hiçbir ibadet denk değildir. O, ilk farz olan ibadettir; tevhidden sonra İslâm’ın en önemli rûknü, amellerin en faziletlisi ve Allah katında en sevimli olanıdır. Allah Teâlâ, yüce kitabında onun şanını yüceltmış, onun üzerinde önemle durmuş, namazı ve namaz kılanları

şereflendirmiş, diğer ibadetler arasından özel olarak onu zikretmiş ve kendi katında özel bir yeri olan kullarına namazı emretmiştir.

Peygamber ﷺ, namazı, gözünün nuru ve gönlünün sürûru olarak görmüş, ashabına namazın faziletini ve nasıl kılınacağını öğretmiş, zayi ve ihmal edilmemesi için uyarmıştır. Bu sayede onların kalpleri ve organları Allah'a saygısını göstermiş, hal ve hareketleri düzelmiş, ahlakları bununla güzelleşmiştir. Bu sebeptendir ki onlar, dünyanın efendileri ve önderleri olmuşlardır. Hiç şüphe yok ki doğru ve huşulu bir namaz, ümmeti zafere götüren en büyük vesilelerden biridir. Çünkü namaz, iki cihanda da başarı ve kurtuluş yoludur.

Namaz dinin direğidir. Din, ancak onunla ayakta durur. Direk yıkıldığı zaman üzerinde duran bina da yıkılır. O, Allah'ın ilk farz kıldığı ibadettir ve bedenî farzların en büyüğüdür. Allah Teâlâ'nın, onu diğer ibadetler gibi yeryüzünde ve Cebrail ﷺ vasıtasıyla farz kılmayıp da Peygamberiyle kendisi arasına hiçbir vasıta koymaksızın şifahî olarak doğrudan farz kılmış olması, namazın şanının büyüklüğüne delâlet eden hususlardan biridir. O, Peygamberine Sidretü'l-Münteha'da perde arkasından hitap etmiştir. Bu, İsrâ ve Mirac gecesi yedi kat semanın üstünde olmuştur. Allah Teâlâ, namazın kendi katındaki öneminden dolayı onu önce elli vakit olarak farz kılmış, sonra bu ümmete ve bu ümmetin peygamberine ikramından dolayı onu gece ve gündüzde toplam beş vakte kadar indirip hafifletmiştir. Fakat bu beş vakit namaz, mizanda yine de elli vakit namaza denktir. Hesap gününde Allah Teâlâ'nın, kullarını ilk hesaba çekeceği amel de namazdır.

Enes b. Malik ؓ'tan rivayet edilen uzun İsrâ hadisinde şöyle geçmektedir: "Peygamber ﷺ'e namaz, İsrâ gecesinde elli vakit olarak farz kılındı. Sonra eksile eksile beş vakte indi. En sonda Allah Teâlâ, 'Ey Muhammed!' dedi. O da 'Buyur Allah'ım, emrine amadeyim!' dedi. Allah Teâlâ şöyle buyurdu: 'Benim katımda söz değiştirilmez. (Namaz) Ümmü'l-kitap'ta sana farz kıldığım gibidir. Her iyilik on katı ile mükâfatlandırılır. Namaz, Ümmü'l-kitap'ta elli vakittir, sana ise beş vakit olarak farzdır.'"⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ Buhârî, K. Tevhid, B. Allah'ın, "Ve Allah, Musa ile gerçekten konuştu." (Nisa, 164) ayeti hakkında.

Allah Teâlâ, namazın önemi ve bütün kullara farziyeti hakkında şöyle buyurmaktadır: **“Muhakkak ki Ben, yalnızca Ben Allah’ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et; Beni anmak için namaz kıl!”** (Taha, 14)

“İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar, kendisinde ne alışveriş, ne de dostluk bulunan bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiğimiz rızıklardan (Allah için) gizli açık harcasınlar.” (İbrahim, 31)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“İşin başı İslam, direği namaz, zirvesi de cihaddır.”*⁴⁰¹

*“İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir: Bunlar, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmaktır.”*⁴⁰²

Namaz, müslüman kul ile Rabbi arasındaki bağıdır. O, Allah için yapılan, kıraat, tesbih, dua, rükû, secde, kıyam, celse, kibleye yönelme gibi belli sözleri ve fiilleri içeren, tekbirle başlayıp selamla biten, kendine has şartları, rükünleri, farzları ve sünnetleri olan bir ibadettir.

Namaz; erkek veya kadın, hür veya köle, zengin veya fakir, mukîm veya seferî, sağlam veya hasta, akıl baliğ olan her Müslümana Kur’ân, sünnet ve icma ile farzdır. Ölmedikçe veya yükümlülüğün dayanağı olan aklını kaybetmedikçe hiçbir hal ve şartta namaz yükümlülüğü bir Müslümandan düşmez. Korku ve şiddetli hastalık halinde bile düşmez. Çünkü böyle durumlarda namazını gücü ölçüsünde ayakta, oturarak veya yan yatarak kılar. Hatta sadece gözüyle işaret ederek veya kalbiyle ima ederek kılmaya gücü yetiyorsa yine de mutlaka kılmalıdır. Namaz, ancak hayızlı ve nifaslı (âdetli ve loğusa olan) kadınlardan -gusledip temizleninceye kadar- düşer. Deliye, akıl baliğ oluncaya kadar küçük çocuğa ve uyanıncaya kadar uyuyan kimseye de namaz farz değildir.

Namaz, gece ve gündüz bir günde beş defa farzdır: **“Şüphesiz ki namaz, müminlere vakitleri belli bir farzdır.”** (Nisa, 103)

“Hâlbuki onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştur. Sağlam din de budur.” (Beyyine, 5)

⁴⁰¹ Tirmizî, K. İman, B. Namazın önemi ve değeri hakkında.

⁴⁰² Buhârî, K. İman, B. İman ve Nebi ﷺ’in *“İslam beş esas üzerine bina edilmiştir.”* sözü.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Allah Teâlâ, kullara beş vakit namazı farz kılmıştır. Kim onları eda eder, onlardan hiçbirini, hakkını hafife alarak zayi etmezse Allah’ın onu cennete sokma sözü vardır.”*⁴⁰³

Peygamber ﷺ, Yemen’e vali olarak gönderdiği sırada Muaz b. Cebel ؓ’a şöyle demiştir: *“Allah’ın onlara her gün ve gecede beş vakit namazı farz kıldığını onlara bildir.”*⁴⁰⁴

Namaz, Peygamber ﷺ ile birlikte cennete girmenin en önemli sebeplerinden biridir. Namaz, Peygamber ﷺ’in dünyadan ayrılırken yaptığı son tavsiye-
dir. Ölüm hastalığında son nefeslerini verirken namazı tavsiye etmiştir: *“Size, namaza sarılmanızı ve kölelerinize iyi davranmanızı tavsiye ediyorum.”*⁴⁰⁵

Namaz, Allah Teâlâ’nın rahmetinin inmesinin sebebidir, sıkıntılı ve zor zamanlarda kula yapılan bir yardımdır.

Namaz, kulluk çeşitlerinin hepsini içinde barındıran bir ibadettir. Zira o, kalple itikad, dille söylemek (kıraat, tesbih, tehlil ve tekbir) ve azalarla amel etmek (rükû, secde gibi), maddî pislik olan necasetlerden ve şirk ile küfür gibi manevî pisliklerden temizlenmeyi içermektedir.

Namaz, kul ile Rabbi arasındaki bağıdır. Namazda Rabbinin huzurunda durur ve onunla konuşursun, O da seninle konuşur. O’na dua edersin O da seni dinler ve sana icabet eder. O nedenle müslümanın namazı tam taharet üzere eda etmesi gerekir. Her gün Rabbi huzurunda temiz, huşu içinde ve mütevazı olarak divan durmalı, nimetlerinden dolayı O’na şükretmeli, lütfundan niyaz etmeli ve günahlarından bağışlanma dilemelidir.

Namazın anahtarı, beden, elbisenin ve namaz kılınacak mekanın temiz olması ve hadesten (büyük ve küçük abdestsizlik halinden) temizlenmektir. Namazın başı tekbir, sonu ise selam iledir. Huşu ve kalben hazır olmak da namazda şarttır.

Namaz; beden temizliğiyle başlar, ruh ve nefis temizliğiyle sona erer. Kim namazı hakkıyla eda ederse Allah’ın onu cennetine sokma sözü vardır.

⁴⁰³ Ebû Dâvûd, K. Salat, B. Vitir kılmayan kimse hakkında. Elbani, sahih demiştir.

⁴⁰⁴ Buhârî, K. Zekat, B. Zekatın farz olduğu.

⁴⁰⁵ İbn Mace, K. Vesaya. B. Peygamber ﷺ vasiyette bulundu mu? el-Elbânî, sahih demiştir.

Kim de onu eda etmezse onun için böyle bir söz yoktur, Allah dilerse ona azap eder, dilerse de affeder.

Kalpten bir huşu ve tevazuyla kılınan namaz, müslümanı Rabbine yaklaştırır, günahlardan ve kötülüklerden alıkoyar. Allah Teâlâ onun vesilesiyle iki namaz arasındaki ve daha önceki günahları bağışlar. Bedende ruh neyse namazda da Allah'ı anmak odur.

Namaz, nur ve kurtuluştur. Kulun dünya ve ahirette yolunu aydınlatır. Allah onun sayesinde kulun derecelerini yükseltir, günah ve hatalarını siler. Bir namazdan sonra diğerini beklemek, Allah yolunda sınır nöbeti tutmak gibidir. Namaz, Allah katından rahmetin inmesinin sebeplerinden biridir.

Namaz, müslümanın şiarı ve alametidir. Allah Teâlâ bizleri onu zayi etmememiz konusunda uyarmış, onu zayi ve ihmal edenleri ve namaz kılmada tembellik edenleri yermiştir. Namazı zayi edenlerin sonunun ne olacağını da bildirmiştir. Peygamber ﷺ de bir vakit namazı geçiren kişinin, ailesini ve malını kaybetmiş gibi zararda olacağını bildirmiştir.

Allah Teâlâ, küçük çocukları namaza alıştırmanızı emretmiş, on yaşına geldiklerinde de hâlâ daha gereği gibi kılmıyorlarsa onları bu sebebe binaen dövmemizi emretmiştir.

Namaz, sıkıntı ve zorluklara karşı kula yardımcı olur. Hayatın meşakkatlerine sabretmek, namaza düzenli olarak devam edenlerden başkasının yapabileceği bir şey değildir. Peygamber ﷺ zor bir işle karşılaştığında ya da müslümanların başına bir sıkıntı geldiğinde hemen namaz kıları. O şöyle derdi: *“Kalk, ey Bilal! (Ezan oku da) bizi namazla rahatlat!”*⁴⁰⁶

Namazı camide cemaatle kılmak, her müslüman erkeğe farzdır. Ancak dinen geçerli bir özür olması hali müstesna. Müslümanın farzlardan sonra kılaacağı en faziletli namaz, evinde kıldığı namazdır. Bir namazdan sonra diğer namazı beklemek, meleklerin namaz kılan o kişiye dua etmelerine vesile olur.

Namazların önünde ve arkasında kılınan sünnet namazlar çok faziletlidir. Zira bir gün ve gecede farzların dışında on iki rekat nafil kılmaya devam eden kişi için cennette bir köşk inşa edilir.

⁴⁰⁶ Ebû Dâvûd, K. Edeb, B. Yatsı namazı hakkında. Elbani, sahih demiştir.

Güzelce abdest almak, günahlara kefarettir. Abdest, işlenen günahların bedenden dökülmesine vesile olur ve onun vesilesiyle Allah kulun derecelerini yükseltir.

Namaz, dinde en son kaybedilecek olan şeydir. O da gittiği zaman dinden geriye bir şey kalmaz. Namaz, Müslümanın şiarı, mü'minin unvanıdır. Namaz, Müslümanla kâfiri birbirinden ayıran alamet-i farikadır/ayırıcı özelliiktir.

Samimi iman sahipleri, namazla ilgili bütün bu yüce mana ve özellikleri idrak ederler. Onlar namazı dosdoğru kılmaya, onda huşû içinde olmaya ve onu muhafaza etmeye çok düşkünlüdürler. Bu sebeple onu hiç ihmal etmezler. Bilakis onu vaktinde ve cemaatle birlikte camide eda ederler. Rükünlerini tam olarak yerine getirir, ihtimam gösterirler. Evsafına uygun, tam bir namaz olması için ne gerekiyorsa onu yaparlar. Çünkü onlar, Allah Teâlâ'nın şu âyetini çok iyi anlarlar: **“Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah’a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın. Eğer (herhangi bir şeyden) korkarsanız (namazlarınızı) yürüyerek yahut binmiş olarak (kılın). Güvene kavuştuğunuz zaman, siz bilmezken Allah’ın size öğrettiği şekilde O’nu anın (namaz kılın).”** (Bakara, 238-239)

Allah Teâlâ, samimi iman sahiplerini, yüce kitabında şu yüce vasıflarla nitelendirmektedir: **“Onlar gayba iman ederler, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.”** (Bakara, 3)

“Onlar ki namazlarında huşû içindedirler.” (Mü’minun, 2)

“Onlar namazlarında devamlıdır.” (Mearic, 23)

“Onlar namazlarını muhafaza ederler.” (Mearic, 34)

“Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah’tır, Rasûlüdür ve Allah’ın emirlerine boyun eğerek namazı dosdoğru kılıp zekâtı veren müminlerdir.” (Maide, 55)

Allah Teâlâ, yüce kitabında namazı terk edenlerin kıyamet günündeki halini de şöyle bildirmiştir: **“Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir, ancak sağdakiler başka. Onlar cennetler içindedir. Günahkârlara, ‘Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?’ diye uzaktan uzağa sorarlar. Onlar şöyle cevap verirler: ‘Biz namaz kılanlardan değildik, yoksulu doyurmuyorduk,**

(bâtıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk, ceza gününü de yalan sayıyorduk, sonunda bize ölüm geldi çıktı.” (Müddessir, 38-47)

4- Samimi iman sahiplerinin bir niteliği de şudur: Onlar salih ameller işlerler, kayıtsız şartsız itaat ederler, yalnızca Allah için ihlâsla ibadet ederler:

Samimi iman sahiplerinin başarıya, doğruya, kurtuluşa, iki cihanda mutluluğa, Rablerinin rızasına ve Firdevs cennetine ulaşmalarına ve ebediyen orada kalmalarına vesile olan niteliklerinden biri de işledikleri salih ameller, yaptıkları ihlâslı ibadetler ve Allah’a karşı kayıtsız şartsız itaatleridir. Nitekim Allah Teâlâ, yüce kitabında onları şöyle nitelemektedir: **“Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, huşu sahibi erkekler ve huşu sahibi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah’ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”** (Ahzab, 35)

Bu ayette erkek ve kadın samimi müminlerin on vasfı zikredilmiştir ki onlar bu sıfatlarıyla tanınır, bu yüce nitelikleri ve salih amelleriyle diğer insanlardan ayrılırlar:

a) **“Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar:”** Hak din olan İslam’a giren, ona inanan, Allah’ın birliğini kabul eden ve hikmetli şeriatına tam manasıyla boyun eğenler...

b) **“Mümin erkekler ve mümin kadınlar:”** İçleri ve dışları, gizlileri ve açıkları bir olanlar... Çünkü onlar, dış görünüşleri itibarıyla Allah’a kayıtsız şartsız boyun eğmiş olmakla birlikte aynı zamanda kalpleriyle de iman etmiş ve dilleriyle söylediklerini tasdik etmişlerdir. Onlar iman ettikleri şeylerle amel ederler. Münafıkları gibi değildirler.

c) **“Taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar:”** İslam ve imanlarının yanı sıra Allah’a ve Rasûlü ﷺ’e itaat üzere dosdoğru yolda ilerleyenler...

d) “**Sabreden erkekler ve sabreden kadınlar:**” Kadınıyla erkeğiyle Rablerine itaat ve O’na karşı gelmeme konusunda sabırlı olanlar... Hiç şüphesiz sabır, samimi ve muttaki kadın-erkek müminlerin ahlakındandır. Onlar, Allah’a kayıtsız şartsız itaat etmede sabırlıdır, her türlü günah ve isyandan uzak durmada sabırlıdır ve başa gelen sıkıntı ve musibetlere karşı sabırlıdır. Bu üçü, güzel sabrın kısımlarıdır. Her kim onların hepsine birden sahip olursa dinini kemale erdirmiş ve ahiretini -Allah’ın izniyle- garanti etmiş olur.

e) “**Huşû sahibi erkekler ve huşû sahibi kadınlar:**” Rablerine ve O’nun güvenilir Peygamberi ﷺ’e itaatte huşûlu olanlar... Huşû; tevazu, boyun eğme ve sükûnet demektir. Bu da ancak katı olmayan, aksine tam manasıyla yumuşak bir kalpten sadır olur. Kalbin huşûsu, Rabbine kayıtsız şartsız kulluk etmeyi ve bu konuda huzur içinde olmayı içerir. Bu da tazim, yüceltme, vaker, korku ve hâyâ ile olur. Kalp, Allah’a; korku, utanma, sevgi ve hâyâ ile birlikte nimetlerine de tanıklık ederek boyun eğer. Ardından da kaçınılmaz olarak kalpte huşû meydana gelir. Bunu da organların huşûsu takip eder. Bu nedenledir ki namazdaki huşû her ikisini, yani hem kalbin tevazusunu hem de azaların sükûnetini içerir. Böylece onlar, namazlarını huşû, tevazu ve sükûnet içinde kılarlar.

Bununla birlikte onlar, bütün işlerinde mütevazıdır, kibirli/kendini beğenmiş değildirler. Bu konuda onlar, hem bu ayetle hem de Peygamber ﷺ’in şu hadisiyle amel ederler: “*Şüphesiz ki Allah bana, ‘Mütevazı olun! Öyle ki kimse, kimseye karşı böbürlenmesin ve kimse de kimseye karşı haddi aşmasın.’ diye vahyetti.*”⁴⁰⁷

f) “**Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar:**” Sadaka verme; can, mal ve makamla -yani değerli şeyleriyle- iyilikte bulunma konusunda çok gayretli olanlar... Güçleri ve imkânları oranında her şeyden sadaka verirler.

g) “**Oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar:**” Bu büyük ibadetle tanınanlar... Ki bu ibadet, İslam’ın beş şartından biri ve Allah’a karşı takvalı olmanın en önemli vesilesidir. Oruç, salih kulun yaratılıştan sevdiği yiyecek, içecek ve cinsel ilişkiyi terk etmek suretiyle Allah’a yaklaştığı bir ibadettir. Bu

⁴⁰⁷ Müslim, K. Cennet ve cennet nimetlerinin özellikleri, B. Dünyada cennetliklerin kendileriyle tanınacağı sıfatlar...

sayede o, Rabbinin rızasına nail olmak ve O'nun yüce cennetini kazanmak ister.

h) **“İrzarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar:”** Asla zina suçu işlemeyenler... Onlar bütün semavî şeriatlerde haram kılınmış olan bu çirkin ve iğrenç fiile düşmekten kendilerini korurlar.

ı) **“Allah’ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar:”** Bu yüce ibadeti yerine getirmede gayretli olanlar... Onlar, Allah’ı çokça zikretme, her zamanda ve her mekânda O'nun zikrini dillerinden düşürmemekle tanınırlar. Hatta onlar, dünyadan ayrılacakları anda bile “La ilahe illallah” zikrini söylerler ve böylece onların son sözü bu zikir olur. Allah’ın bu başarıyı ve son nefesini cennetliklerin verdiği gibi vermeyi nasip ettiği kimseye ne mutlu!

Allah Teâlâ, mü'minleri Mü'minun sûresinin başında da şu vasıflarla nitelemiştir: Namazda huşû içinde olmaları (kalben başka yerde değil namazda olmaları), boş şeylerden yüz çevirmeleri (faydasız söz söylememeleri), mallarının zekâtını vermeleri, zina ve benzeri günahların içine düşmemeleri, Allah Teâlâ'nın hakkı olan emanetlerini gözetmeleri, sonra namazlarını devamlı, vaktinde, sınırlarını, şartlarını ve rükünlerin koruyarak kılmaları... **“Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki, namazlarında huşû içindedirler, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, zekâtı verirler, iffetlerini korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (câriyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler, namazlarına devam ederler. İşte, asıl bunlar vâris olacaklardır. (Evet) Firdevs'e vâris olan bu kimseler, orada ebedî kalıcıdır.”** (Mü'minun, 1-11)

Allah Teâlâ, Zariyat sûresinde de onları şöyle nitelemiştir: **“Şüphesiz ki Allah'a isyandan sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiği cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar. Kuşkusuz onlar, bundan önce dünyada güzel davrananlardı. Geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi. Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı.”** (Zariyat, 15-19)

Bu konuda daha pek çok ayet vardır.

5- Samimi mü'minlerin niteliklerinden biri, Allah'tan korkmalarıdır:

Samimi iman sahiplerinin özelliklerinden biri de Allah'tan korkmalarıdır. Korkunun yeri kalptir, ancak etkileri organlar üzerinde görülür. Korku, muhtemel veya kesin olan bir emare dolayısıyla ceza ya da hoşla gitmeyen bir şeyin olacağı beklentisinden dolayı kalbin acı çekmesidir. Korkulan şeyin hatırlanması dolayısıyla kalbin ızdırap çekmesi ve hissettiğinde ondan kaçmasıdır. Korkunun zıddı kişinin kendini güvende hissetmesidir.

Allah Teâlâ'dan korkmak büyük bir ibadettir. Allah'a yakın olan melekler, nebiler ve rasûller başta olmak üzere bütün salih kullar bu ibadeti yerine getirirler. O, en önemli ve kalp için en faydalı ibadetlerden biridir. Allah korkusu kalp için bir kandil gibidir ki o, onun sayesinde hayrı ve şerri görür. Kalpte Allah korkusu olmazsa o kalp harap olur. İman onun sayesinde geçerli olur. Zahirde ve batında günahlardan uzak olmak onun sayesinde gerçekleşir. Kul ile Allah'ın haram kıldığı şeyler arasında perde olan da odur.

Allah korkusu, övgüye değer bir korkudur. Allah Teâlâ bütün kullarından, yalnızca kendisinden korkmalarını ve kendisi dışında hiç kimseden korkmalarını istemiştir. Günahkârlar, kâfirler ve müşrikler için hazırlanmış şiddetli azabından ve tehditlerinden korkmalarını emretmiştir. İşte bu, ibadet olan korkudur ki, bu sayede korkan, korktuğu zata yaklaşır.

Bu tür korku, imanın en yüce mertebelerindendir. Gerçek korku, kulun Allah'ın sınırlarını korumasına vesile olan ve onunla Allah'ın haram kıldığı şeyler arasında bir perde olan korkudur. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.”** (Tevbe, 18)

Allah Teâlâ, kulları içindeki en abid ve imanı en mükemmel olanların, Zatından en fazla korkan ve O'na en fazla saygı gösterenler olduğunu bildirmiştir: **“Andolsun ki Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilahınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum.”**

(Araf, 59)

“Her kim Allah’a ve Rasûlüne itaat eder, Allah’a saygı duyar ve O’ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir.” (Nur, 52)

Allah’tan korkmak, O’nun veli ve seçkin kulları olan melekler, nebiler, rasûller ve diğer salih, muttaki ve ilmiyle amel eden kullarının bir özelliğidir. Allah korkusunun, sahibini iyiliğe, ihsana ve her çeşit ibadete sevk etmesi, onun faziletini gösteren en büyük delildir. Allah korkusu kalbe yerleşince oradaki şehvet kalıntılarını yıkar, dünya ve dünyalıkların sevgisini oradan kovar.

Allah korkusu konusunda şaşırtıcı olan şudur ki insan, korktuğu her şeyden kaçır, ancak Allah hariç. Zira o, Allah’tan korktuğunda O’ndan yine O’na kaçır. O’nun rahmetini, affını ve mağfiretini ister. Çünkü O, çok bağışlayıcı ve pek merhametli, ihsan etmede çok cömert, her şeye gücü yeten, duaları kabule ehil, kullarına karşı merhametli ve şefkatli bir Rabdir. İşte bu nedenledir ki samimi iman sahiplerinin bir niteliği de Allah anıldığı zaman O’ndan korkmaları ve yüreklerinin ürpermesidir. Bunun sebebi onların kuvvetli bir imana sahip olmaları ve kendilerini sanki Rablerinin huzurundaymış gibi hissetmeleridir.

Çünkü Allah’ın azameti karşısında duydukları korku onların kalplerinden hiç ayrılmaz. Çünkü onlar, Allah’ın zengin başkalarının O’nun rahmetine muhtaç; Allah’ın güçlü, başkalarının aciz; Allah’ın gönüllerde gizli olan şeyleri bildiğini ve başkalarının ise hiçbir şeyi bilmeyen cahiller olduğunu bilirler.

İman sahipleri, yalnızken/yalnızlıkta Allah’ı andıkları zaman O’na olan saygıları ve korkularından dolayı ve acı verici cezasından çekindikleri için kalpleri ürperir, ruhları sarsılır, derileri diken diken olur ve sesleri titrer.

Allah’ın kullarına olan şefkatini ve rahmetinin kemâlini, sevabının bolluğunu ve ihsanının büyüklüğünü hatırladıkları zaman da kalpleri ümitte dolar, derileri yumuşar, göğüsleri genişler ve gönülleri ferahlar.

Yani samimi iman sahiplerinin kalpleri, Allah’ın yüceliğini, kudretini ve cezasını hatırladıkları zaman Allah’ın zikriyle ürperir, rahmetini ve sevabının bolluğunu hatırladıkları zaman ise sakinleşir huzur bulur. Bu, Allah’ı tanıyan ve elem verici azabından korkanların halidir: **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak**

verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal, 2-4)

“Rablerine olan saygıdan dolayı kötülükten sakınanlar, Rablerinin ayetlerine iman edenler, Rablerine ortak/şirk koşmayanlar ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri, kalpleri çarparak yapanlar...” (Mü'minun, 57-60)

“Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir Kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.” (Zümer, 23)

“Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzulardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.” (Nâziat, 40-41)

“Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır.” (Rahman, 46)

“Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu hiç? Ancak akıl sahipleri öğüt alır. Onlar, Allah'ın ahidini yerine getiren ve verdikleri sözü bozmayanlardır. Onlar Allah'ın, yerine getirilmesini emrettiği şeyleri yerine getiren, Rablerinden saygıyla korkan ve kötü bir hesaptan korkanlardır.” (Ra'd, 19-21)

6- Samimi iman sahiplerinin bir niteliği de onların imanlarında şüphe bulunmamasıdır:

Samimi iman sahiplerinin niteliklerinden biri de onların yüce dinlerinin ve hanif şeriatlarının kendilerine farz kılıp da iman ettikleri şeylerde şüphelerinin olmamasıdır. Çünkü onlar Kur'an ve sünnetten aldıkları bilgiyle ayakta duran kâmil bir imana sahiptirler. Allah'a karşı ihlâslıdırlar, Peygamber ﷺ'in sünnetine uygun sâlih ameller işlerler, Allah'ın zikriyle, takvayla ve O'nun razı olacağı amellerle kalpleri saf ve mamur hale gelmiştir, her türlü şer, zulüm ve bid'atten uzaktırlar, doğruluk, iyilik, hayır, salah ve hidayetle gönüllerini imar etmişlerdir.

Bütün bunlar da onların kalplerini; şüphe, şirk, dalalet, pis, bozuk ve bozguncu fikirlerden koruyan erişilmez bir kale haline getirmiştir.

Çünkü şüphe, vehim, tereddüt ve kesin bir inanca ulaşamama, bütün bunlar, zanna dayalı ve nefislerin meylettiği şeylerdir ki hepsi de şeytanın işleri, vesveseleri, hileleri ve tuzaklarının bir parçasıdır. Kesinlikle samimi iman sahiplerinin bir özelliği değildir: **“Hâlbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez.”** (Necm, 28)

“Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Hâlbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir.” (Necm, 23)

Faydalı ve samimi bir iman, Allah'ın iman edilmesini emrettiği şeylere kesin bir şekilde, hiçbir şekilde şüphe arz olmayacak tarzda inanmaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Mü'minler onlardır ki Allah'a ve Elçisine iman ettiler, sonra şüphe etmediler; Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihâd ettiler. İşte (iman sözlerinde) doğru olanlar onlardır.”** (Hucurat, 15)

Onların sahip olduğu samimi iman, şüphe ve tereddüdü kalplerinden defeder ve orayı şüpheden tamamen temizler. İnsan ve şeytan cinlerinin ve kötülüğü emreden nefislerin kalplere attığı bütün şüphe ve zanlara karşı koyar. Bu helak edici hastalıkların tek tedavisi vardır ki, o da mümin kulun kalbinde samimi imanın yerleşmesidir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“İnsanlar, birbirlerine soru sormaya devam ederler, ta ki şöyle denir: ‘Tamam, mahlûkatı Allah yarattı; peki Allah'ı kim yarattı?’ Kim içinde böyle bir şey hissederse ‘Ben Allah'a iman ettim.’ desin.”*⁴⁰⁸

*“Şeytan sizden birine gelir ve ‘Şunu kim yarattı? Bunu kim yarattı?’ diye sormaya başlar. Sonunda da ‘Peki, Rabbini kim yarattı?’ der. Kime böyle bir şey olursa derhal Allah'a sığınsın ve (o konuda düşünmeye) son ver(ip daha fazla üsteleme)sin.”*⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ Müslim, K. İman, B. İmanda vesvesenin açıklanması ve imanında vesvese hissedenin ne söyleyeceği.

⁴⁰⁹ Buhârî, K. Bedu'l-halk, B. İblisin ve askerlerinin özellikleri.

Peygamber ﷺ bu hadislerde helâk edici şüphe hastalığının tedavisini açıklamıştır. Bu tedavi üç aşamadan oluşmaktadır:

- * Şeytanî vesveselere son vermek, üstelememek
- * Kulları saptırmak için o vesveseleri ortaya atıp kafa karıştıran şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak
- * Samimi imana sarılmak ki o imana sımsıkı sarılanlar -Allah'ın izniyle- bütün şerlerden emin olurlar

Samimi imanın aslı, rab ve ilah olarak Allah'a iman etmek, ahiret yurdu-na kesinlikle gerçekleşecek bir husus olarak inanmak ve amel edilmesi için indirilen İslam'ın yüce kitabı Kur'ân'a iman etmektir. Şerefli Kur'ân, samimi imanın, hak itikadın, saf, sadık ve köklü yakînin, halis niyetin, takvanın, huşûnun, Allah'tan korkmanın ve O'nun rahmetini ümit etmenin kaynağıdır. Çünkü bu şerefli Kitap, daha önceki kitapların içermediği kesin ilmi ve apaçık hakkı içermektedir. Onda herhangi bir yönden de olsa hiçbir şek ve şüphe yoktur. Şüphenin bulunmaması da şüphenin zıddını gerekli kılar ki o da samimi ve kesin bir inançtır: **“Elif. Lam. Mim. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.”** (Bakara, 1-2)

“Bu Kitabın, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olduğunda asla şüphe yoktur.” (Secde, 2)

O halde samimi iman, kalbin derinliklerine yerleşen hakikatler ve inanç-lar bütünüdür ki dil onları ikrar eder, bütün azalar da onların gereğince şeri-atta emredilen salih amelleri yerine getirir. Bu imanın bir nuru ve tadı vardır ki Allah Teâlâ, onu samimi salih kullarından dilediğinin kalbine yerleştirir: **“Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve mü'minler, sana indi-rilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekâtı verenler; Allah'a ve âhiret gününe inananlar var ya; işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz.”** (Nisa, 162)

Samimi müminlerin kâmil imanları ve sâlih amelleri sebebiyle Allah Teâlâ onların kalplerine yakîn, huzur, sükûnet ve sebat indirir. Oradaki şek, şüphe ve vesveseleri de yok eder: **“Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı**

bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir.” (Fetih, 18)

İman sahiplerinin içinde hiçbir şüphenin bulunmadığı inancını ortaya koyan bir dualarını Allah Teâlâ şöyle bildirmektedir: **“Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan Sensin. Allah asla sözünden dönmez.”** (Al-i İmran, 9)

Bu şekildeki samimi bir imanın meyvesi, hiçbir şek ve şüphe içermeyen kesin, kâmil ve sarsılmaz bir inanç, gerçek ve samimi itikat, salih ameller, temiz duygular, güzel niyetler, hayırlı ve aydınlık düşüncelerdir. Allah Teâlâ'nın bu ümmete olan merhametinin bir göstergesi de onların içinden geçen kasıtsız düşünceleri -söylemedikçe ve gereğince amel etmedikçe- affetmiş olmasıdır. Ancak bu kasıtsız düşünceler, şek, şüphe ve vesveseler, kulun imanını dayandırdığı bir inanç haline gelirse işte o zaman büyük bir tehlike var demektir ki bu tehlike, kulun imanını tamamen ortadan kaldırabilir. Ya da o tür düşünceler, kesin bir karara dönüşüp fiiliyata dökülürse samimi imanı zayıflatır, hasta eder, en sonunda da onu ortadan kaldırır.

7- Mü'minlerin niteliklerinden biri de Allah'a ve Peygamberine itaat etmeleridir:

Samimi iman sahiplerinin bir üstün niteliği de, Allah'a ve Rasûlü ﷺ'e kayıtsız şartsız itaat etmeleri, küçük büyük her konuda onlara tam anlamıyla teslim olmaları ve yasakladıkları her şeyden de kaçınmalarıdır. Onlar, Allah ve Rasûlüne itaati ve onların rızasını her şeyden önde tutarlar. Bir konuda ihtilaf ettikleri zaman çözümünü Allah ve Rasûlünün tavsiyelerinde ararlar, Allah ve Rasûlünün emrinin önüne kesinlikle geçmezler. Allah'ın Kitabına ve O'nun emin Peygamberi ﷺ'in sünnetine sarılırlar. Onların parolası, “İman ettik ve tasdik ettik, işittik ve itaat ettik.” sözüdür.

Çünkü Allah Teâlâ, kullarını, Zatına ve Peygamberi ﷺ'e itaate yönlendirmiştir: **“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin. Sizden olan ulu'l-emre de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.”** (Nisa, 59)

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 65)

“Kim Rasûl’e itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!” (Nisa, 80)

“Allah’a itaat edin, Rasûl’e de itaat edin ve (kötülüklerden) sakının. Eğer (itaatten) yüz çevirerseniz bilin ki Rasûlümüzün vazifesi apaçık tebliğdir.” (Maide, 92)

“De ki: Allah’a itaat edin; Peygamber’e de itaat edin. Eğer yüz çevirerseniz şunu bilin ki, Peygamber’in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber’e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.” (Nur, 54)

Allah Teâlâ, yüce Kitabında kendisine itaat edenlerle Peygamberi ﷺ’e itaat edenleri övmüş, onlara güzel bir akıbet va’detmiş, onlardan razı olacağını ve onları cennetine sokacağını haber vermiştir:

“Bilâkis, kim muhsin olarak yüzünü Allah’a döndürürse (Allah’a hakkıyla kulluk ederse) onun ecri Rabbi katındadır. Öyleleri için ne bir korku vardır, ne de üzüntü çekerler.” (Bakara, 112)

“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar da ne güzel arkadaşlardır!” (Nisa, 69)

“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse Allah, onu zemininden ırmaklar akan cennetlere ebedî kalmak üzere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.” (Nisa, 13)

“Mü’min erkeklerle mü’min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah’a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz’dir, Hakîm’dir.” (Tevbe, 71)

“Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak ‘İştittik ve itaat ettik.’ demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.” (Nur, 51)

İşte bu yüce bakış açısından hareketle samimi iman sahipleri, küçük büyük her konuda Allah’a ve Rasûlü ﷺ’e itaati hakkıyla yerine getirmeye özenle gayret ederler. Söz olsun fiil olsun, itikat veya davet yönünden olsun, onların emrine samimiyetle ve ihlâsla sarılır, yasakladıkları her şeyden de kaçınırlar: **“Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, iman etmiş bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”** (Ahzab, 36)

İşte samimi ve gerçek bir itaat böyle olur: Allah’ın ve Rasûlünün emri olan yerde seçim hakkı yoktur! Aksine emre tam manasıyla uymak ve gönül-den teslim olmak vardır. İşte kayıtsız şartsız gerçek itaat budur.

Allah’a ve Rasûlü ﷺ’e itaat ve emirlerine tereddütsüz bir şekilde icabet etmek, gerçek hayata, iman, hidayet, doğruluk, izzet, saadet, başarı ve kurtuluş dolu bir hayata, iki cihanda da güzel akıbete ulaşmanın en başta gelen vesilesidir: **“İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzel (mükâfat) vardır.”** (Ra’d 18)

“İman edip de salih ameller işleyen kimseye gelince, onun için de en güzel bir karşılık vardır. Ve buyruğumuzdan, ona kolay olanını söyleyeceğiz.” (Kehf, 88)

Allah Teâlâ yüce Kitabında, temel vasıflarından biri Rablerine itaat olan samimi iman ehli için, katından başıslayacağı ahiret yurdundaki mükâfatın daha hayırlı ve kalıcı olduğunu bildirmiştir. Bu da Rasûlü ﷺ’e tabi olmakla, onun emrine itaat edip yasaklarından kaçınmakla, Allah Teâlâ’ya gerçek manada tevekkül etmekle, çirkin ve büyük günahlardan uzak durmakla, namazı dosdoğru ve huşû içinde kılmakla, Allah’ın kullarına malla, afla, yumuşak davranmakla ve öfke anında nefse hâkim olmak suretiyle iyilikte bulunmakla olur: **“Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçimliğidir. Allah’ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha sürekli. Bu mükâfat, iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir. Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları başıslarlar. Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların iş-**

leri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar. Bir haksızlığa uğradıkları zaman yardımlaşırlar. Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim başışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.” (Şura, 36-40)

Allah Rasûlü ﷺ'e itaat etmek, onun yolunu örnek almak ve sünnetine sımsıkı sarılmak, Allah'a samimi itaate dâhildir. Zira dünyevî ve uhrevî hayırlar, onlara itaate bağlıdır. Bu sebeptedir ki Allah Teâlâ, samimi imana ve salih imana mükâfat olarak güzel ve şerefli bir hayat va'detmiştir: **“Erkek veya kadın, mü'min olarak kim sâlih amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.”** (Nahl, 97)

“Kim de kadın veya erkek, mümin olarak faydalı bir iş yaparsa işte onlar, cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir.” (Ğafir, 40)

Allah Teâlâ'nın bazı emirlerine uyup da bir kısım emirlerini canlarının istediği şekilde terk edenler, gerçek manada ve samimiyetle Allah'a itaate sarılmamışlar demektir. Böyleleri hakkında Allah Teâlâ'nın yahudiler hakkında söylediği sözler aynen geçerlidir. Allah Teâlâ, onların düştüğü yanlışla düşmeyelim diye bizleri uyararak şöyle buyurmaktadır: **“Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası, dünya hayatında ancak rüsvaylık; kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir.”** (Bakara, 85)

Allah'ın emrine icabet etmeyen ve O'na itaat etmeyenlerin durumu, çok kötü, akıbetleri vahim, sonları acıdır. Ahirette inceden inceye hesaba çekilip azap gördükten sonra da gidecekleri yer cehennemdir. Onlar, küçük büyük bütün amellerinden hesaba çekilecekler, sonra da cehenneme varacaklardır ki orası ne kötü bir döşek ve kalacak yerdir. Onlar, Allah'ın azabından kurtulmak için yeryüzü dolusunca altınları olmasını ve onların hepsini kıyamet günündeki o kötü azaptan kurtulmak için fidye olarak vermeyi arzulayacaklardır. Ancak böyle bir imkânları olsa bile onlardan asla kabul edilmeyecektir: **“İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzel (mükâfat) vardır. Ona uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında**

bir misli daha kendilerinin olsa, (kurtulmak için) onu mutlaka feda ederler. İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlardır. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!” (Ra’d 18)

“Gerçekten, inkâr edip kâfir olarak ölenler var ya, onların hiçbirinden -fidye olarak dünya dolusu altın verecek olsa dahi- kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır; hiç yardımcıları da yoktur.”

(Al-i İmran, 91)

Allah Teâlâ, yüce Kitabında, kendi emrine ve Peygamberinin emrine karşı gelenleri zemmetmiş, onları kötü bir akıbetle, Allah’ın gazabıyla ve cehennem ateşiyle tehdit etmiştir: “Kim Allah’a ve Peygamberine karşı isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır.” (Nisa, 14)

“Küfür yoluna sapıp Peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah’tan hiçbir haberi gizleyemezler.”

(Nisa, 42)

“Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber’e karşı çıkar ve mü’minlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.” (Nisa, 115)

“O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırp şöyle der: Keşke o Peygamber ile birlikte bir yol tutsaydım!” (Furkan, 27)

“Yüzleri ateşte evirilip çevrildiği gün, ‘Eyvah bize! Keşke Allah’a itaat etseydik, Peygamber’e de itaat etseydik!’ derler.” (Ahzab, 66)

“Kim Allah’a ve Rasûlüne iman etmezse bilsin ki Biz, kâfirler için alevli (çılgın) bir ateş hazırlamışızdır.” (Fetih, 13)

8- Samimi mü’minlerin bir niteliği de Allah’a karşı ihlâslı olmalarıdır:

Samimi iman sahiplerinin bir niteliği de bütün işlerinde ihlaslı olmalarıdır. Yani onlar dinlerini sadece Allah’a tahsis eder, sadece Allah’a ibadet eder, kim olursa olsun başka hiçbir kimseyi O’na ortak koşmazlar, niyetlerini her türlü şirk, gösteriş, riya ve heva ile nefis-i emmareye uyma kirinden arındırır ve sadece Allah’ın rızasını amaçlarlar. Çünkü ibadet edilmeye ve kayıtsız şartsız itaat edilmeye sadece Allah layıktır.

Dini sadece Allah'a tahsis etmek -iman sahiplerine göre- iki önemli şeyle ayakta durur ki bunların mutlaka her amelde bulunması gerekir. Aksi takdirde o amel Allah tarafından kabul edilmez:

* Yapılan amelin sadece Allah rızası için olması, yani eksiksiz bir ihlâs.

* Yapılan amelin Allah'ın koyduğu dine uygun olması, yani şeriata uymanın gerçekleşmesi.

* **İhlâs:** Kulun amellerinin zahir ve batında aynı olması demektir. İhlas, kalbî bir amel olup onu kuldân ve Rabbinden başka hiç kimse bilemez. İbadetin temeli ve ruhu ihlastır. Amelin kabul olup olmaması ve mükâfat ya da cezayı hak etme konusundaki ölçü de odur. Her türlü şirke karşı koymada en büyük garanti odur. Onun sayesinde zorluklar kolaylaşır. İhlâsa devam etmek suretiyle kul, kendini cin ve insan şeytanlarının tasallutundan ve vesveselerinden korur. Kul, Allah'ın rızasına, ebediyet cennetine ve daimî nimetlere ihlâs sayesinde nail olur.

İhlâsın anlamı, kulun sözlü ve fiilî, gizli ve açık bütün ibadetlerinde kim olursa olsun bir başkasını değil yalnızca ve yalnızca Allah'ın rızasını ve ahiret yurdunu kazanmayı amaçlamasıdır. Yani ibadetin sırf Allah için olmasıdır. Çünkü Allah Teâlâ, yüce Kitabında mümin kullarına söz ve fiillerinde ihlâslı olmalarını emretmiş, şirk ve riyaya karşı da onları uyarmıştır: **“Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.”** (Beyyine, 5)

“De ki: Ben dinimde ihlâs ile ancak Allah'a ibadet ederim.” (Zümer, 14)

“De ki: Rabbim adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarın. İlkini sizi yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz.” (Araf, 29)

“O daima diridir; O'ndan başka hiçbir hak ilah yoktur. O halde dinde ihlâslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin. Her türlü övgü, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.” (Ğafir, 65)

“İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tâbi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah, İbrahim'i halîl (dost) edinmiştir.” (Nisa, 125)

“Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah’a sınıksız sarılıp dinlerini (ibadetlerini) yalnız O’nun için yapanlar başkadır. İşte bunlar (gerçekte) mü’minlerle beraberdirler ve Allah mü’minlere yakında büyük mükâfat verecektir.” (Nisa, 146)

“Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O’na has kılarak (ihlâsla) Allah’a yalvarırlar. Fakat onları sâlimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki, (Allah’a) ortak koştaktadırlar.” (Ankebut, 65)

“De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlâhınızın, sadece bir İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, sâlih amel işlesin ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.” (Kehf, 110)

“(Rasûlüm!) Şüphesiz sana da, senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun eğer Allah’a ortak koşarsan, amellerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!” (Zümer, 65)

“İşte bu, Allah’ın hidayetidir, kullarından dilediğini ona iletir. Eğer onlar da Allah’a ortak koşsalardı yapmakta oldukları amelleri elbette boşa giderdi.” (Enam, 88)

* **Şeriata uygunluk:** Bu, Allah Teâlâ’ya, Rasûlü Muhammed ﷺ’in gösterdiği şekilde ibadet etmektir. Bu da ibadetin vaktinde, Peygamber ﷺ’in gösterdiği ve emrettiği şekle uygun, eksiltme ya da artırma yapılmaksızın yerine getirilmesi demektir.

Yani küçük büyük her konuda Peygamber ﷺ’e tabi olmak, Allah’a onun meşru kıldığı şekilde ibadet etmek, emrettiklerini yerine getirmek, verdiği haberleri tasdik etmek, ibadetin mekân, zaman, sayı ve şekil itibarıyla Allah Rasûlü ﷺ’in emrine uygun olması, onun yasakladıklarından kaçınmak, ondan başkasının hükmüne başvurmamak ve ondan başkasının hükmüne razı olmamak demektir: “Peygamber size ne veriyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının.” (Haşr, 7)

“Kim Rasûl’e itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur!” (Nisa, 80)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Kim bu dinimizde, ondan olmayan bir şey icat ederse o reddedilir/geçersizdir.”⁴¹⁰

⁴¹⁰ Buhârî, K. Sulh, B. Bir haksızlık ve zulüm üzere yapılan anlaşma geçersizdir.

“Kim dinimize uygun olmayan bir iş yaparsa o reddedilir/geçersizdir.”⁴¹¹

“Şüphesiz ki sözlerin en hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolların en hayırlısı da Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan ortaya çıkarılanlardır (bid'atlerdir). Her bid'at de dalalettir.”⁴¹²

Rabbine yaptığı ibadette bu iki şarttan birini yerine getirmeyen kulun ibadeti geçerli olmaz. Çünkü ibadet ihlâssız olursa riya olmuş olur ki riya da küçük şıktır. Şayet ibadet, şeriata uygun değilse bid'at olmuş olur ki bid'at de geçersizdir.

Samimi iman sahipleri, ihlâsla/sırf Allah için salih ameller işlerken bir yandan da Allah'tan korkarlar ve hiç kimseden mükâfat ya da teşekkür beklemezler: **“Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları (salih) amelleri kalpleri çarparak yapanlar; işte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışır.”** (Mü'minun, 60-61)

“Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. ‘Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız.’ (derler). İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir.” (İnsan, 8-11)

9- Samimi iman sahipleri Allah yolunda sabrederler:

Samimi iman sahiplerini başkalarından ayıran şerefli niteliklerden biri de Allah yolunda güzel bir sabra sahip olmalarıdır. Onlar, Allah'ın kendilerine açık ve gizli olarak bol bol verdiği nimetlerine(şükretmede ve onları O'nun razı olduğu yollarda kullanmada)sabrederler. Dünya hayatında karşılaştıkları bela ve musibetler karşısında sabretmeleri; nefislerinin arzu ettiği dünya malına, ziynetlerine ve fitnesine karşı sabretmeleri; Allah'a itaat ederken ve Allah'a kulluğun gereklerini yerine getirirken sabretmeleridir. Allah yoluna davette ve Allah yolunda cihaddaki meşakkatlere ve bu yolu kuşatan acılara

⁴¹¹ Müslim, K. Akdiye, B. Batıl hükümlerin ortadan kaldırılması ve bid'at olan şeylerin reddedilmesi/geçersizliği.

⁴¹² Müslim, K. Cumua, B. Namazı ve hutbeyi hafif tutma.

ve sıkıntılara sabretmeleridir ki bunlara tahammül etmek, Allah'ın rahmetiyle muamele ettiği kimselerin haricindeki seçme adamlara dahi zor gelir.

Çünkü onlar bilirler ki Allah yolunda sabretmek nebilerin ve rasûllerin vasfıdır. Allah'ın mesajlarını tebliğ etme ve dine davetlerindeki başarısının temelinde de sabır vardır. Onlar bilirler ki bir kulun emeline ulaşması ve hedefinde başarılı olması için sabır son derece gerekli ve zorunludur. Çünkü samimi iman sahipleri, Allah'ın Naim cennetinin arayışı içindedirler. Bu cennet, onların en yüce gayesi ve Allah'ın en değerli mükâfatıdır. Elbette bunun bir bedeli olacaktır. Dolayısıyla **sabreden zafere erer.**

İşte bu yüzden onlar Allah'ın, mallarında ve canlarında eza, cefa, mihnet, bela ve musibetlere en çok maruz kalan kullarıdır. Çünkü en ağır musibetlerle karşı karşıya kalan insanlar peygamberlerdir. Sonra sırasıyla en iyi insanlardır. Nitekim doğruyu söyleyen ve doğrulanan yüce Peygamber ﷺ de böyle haber vermiştir.

* Sabır; lügat anlamı itibarıyla tutmak, hapsetmek demektir. Bu anlamda “قتل فلان صبرا” denir, yani “falanca yakalanıp hapsedilmek suretiyle öldürüldü.” Sabır; tahammülsüzlüğün, öfkelenmenin, yakınıp şikâyet etmenin zıddıdır. Yani nefsi, Allah'ın hak vaadini ve rızasını umarak, hoşla gitmeyen, meşakkatli ya da acı ve eziyet verici bir şeyi yerine getirmeye zorlamaktır.

*** Güzel bir sabır için üç şey gereklidir:**

1- Nefsi tahammülsüzlükten, öfkelenmekten ve yakınıp sızlanmaktan alıkoymak.

2- Dili şikâyet etmekten alıkoymak.

3- Azalarını Allah'ın razı olmadığı, aksine O'nu gazaplandıran filleri yapmaktan alıkoymak.

Sabır; insanın kendini Allah'a itaate hapsetmesi, günah ve haramlardan uzak tutması, Allah'ın kazasına ve kaderine razı olması ve O'na kayıtsız şart-sız teslim olmasıdır.

* Güzel bir sabır, tevhidin en önemli makamlarından biridir. Çünkü bütün ibadetler, ancak sabırla yapılabilir. Başın bedendeki yeri neyse sabrın da imandaki yeri odur. İmanın yarısı sabır, yarısı da şükürdür. Musibet anında sabredildiği takdirde sabır, o musibeti, karşılığında sahibinin mükâfat alacağı

bir nimete dönüştürür. Sabrın dinde çok önemli bir yeri olması nedeniyledir ki Kur'ân'da doksan küsur yerde sabra değinilmektedir. Ümmetin icmasıyla sabır, her müslümana farzdır.

* Güzel sabrın bazı şartları vardır. Bunlar Allah Teâlâ'nın rızasını isterken ihlâslı/samimi olmak, Allah'tan şikâyetçi olmamak ve yerinde ve zamanında sabretmektir.

* Sabrın birtakım adabı da vardır ki âlimlerin sıraladığı bu adabın en önemlileri şunlardır:

Ecri yalnızca Allah Teâlâ'dan beklemek, yalnızca O'ndan korkmak, tahammülsüzlük etmemek ve halinden şikâyetçi olmamak, Allah'a dua edip O'ndan bir çıkış yolu istemek ve bunu ümitle beklemek, kalbin sebat etmesi/sarsılmaması, musibetleri hem dil hem de azalarla soğukkanlı karşılamak, büyük musibetler karşısında sebatla sabretmek ve vuku bulduğunda "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun" demek, acılara ve meşakkatlere katlanmak, ağırbaşlı ve sakin olmak, bıkkınlık göstermemek, öfkeye kapılmamak, bunların izlerinin musibete uğrayan üzerinde görülmemesi -zira onları gizlemek ve açığa vurmamak takva hazinelerinden biridir- kendisinden daha büyük musibete uğrayanların halini düşünmek, işlerini yapmaya gayret etmek, ceza ve intikamı terk etmek, heva ve şehvetlerden uzak durmak...

* **Sabır üç kısımdır:**

1- *İtaat ve ibadetlerde sabır:*

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini Bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme."** (Kehf, 28)

2- *Günah ve haramlara karşı sabır:*

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur. Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nimet tattırırsak, elbette 'Kötülükler benden gitti.' der. Çünkü o (bunu derken) şımarıktır, kibirlidir. Ancak (musibetlere) sabredip salih amel iş-**

leyenler böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve büyük bir mükâfat vardır.” (Hud, 9-11)

3- *Allah'ın imtihanı karşısında sabır:* Yani Allah'ın takdir ettiği acı verici musibet ve felaketler karşısında sabretmek ve Allah'ın kaderine tam bir teslimiyet göstermek.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman, ‘Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz.’ derler.”**

(Bakara, 156)

*** Sabrın üç mertebesi vardır:**

1- Allah ile sabretmek; yani Allah'ın yardımını istemek, insana sabır verenin O olduğuna ve kulun sabrının, kendisinden değil Allah'ın yardımıyla olduğuna iman etmek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sen sabret; sabrın da ancak Allah'ın yardımınıdır.”** (Nahl, 127)

2- Allah için sabretmek; yani Allah için, O'na yaklaşmak, rızasını ve cennetini kazanmak için sabretmek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.”** (Ra'd 22)

3- Allah'la beraber sabretmek; yani Allah'ın şeriatının hükümlerini tatbik etmede, sınırlarını korumada, emirlerini yerine getirmede ve yasaklarından kaçınmada, O'nun gölgesinde gönül rızası içinde hayat sürmede sabretmektir. Bu mertebe, sabrın en zor mertebesidir. Bu, sıddıkların sabrıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenene ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakîler ancak onlardır!”** (Bakara, 177)

* Allah Teâlâ, samimi, muvahhid ve mü'min kullarına sabrı emretmiş, sabırsızlığı da yasaklamıştır. Onlara sabır konusunda Allah'tan yardım istemelerini emretmiştir: **“Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilirsiniz.”** (Al-i İmran, 200)

“O halde (Rasûlüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme.” (Ahkaf, 35)

“Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir.” (Bakara, 153)

• Allah Teâlâ, sabredenleri sevdiğini, nerede olurlarsa olsunlar onlarla beraber olduğunu, onlara yardım ettiğini ve onların ayaklarını sabit kıldığını haber vererek şöyle buyurmaktadır: **“Allah sabredenleri sever.”** (Al-i İmran, 146)

“Sabredin; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” (Enfal, 46)

• Allah Teâlâ, dünya ve âhirette başarı ve kurtuluş, iman sahiplerinin iki vasfı olan sabır ve takvayla ulaşılacağını şöyle açıklamaktadır: **“Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilirsiniz.”** (Al-i İmran, 200)

* Allah Teâlâ sabrın, dünya hayatında nefsin şehvetlerine ve düşmanlara karşı başarı ve zafer elde etmenin en önemli sebeplerinden biri olduğunu beyan etmiştir. Sabır mü'minlerin, düşmanları karşısında güçlü olmasını sağlayan en önemli donanımdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar (düşmanlarınız) hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz, nişanlı beş bin melek size takviye eder.”** (Al-i İmran, 125)

“Size bir iyilik dokunsa, bu, onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse buna da sevinirler. Eğer sabreder ve takvalı olursanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.” (Al-i İmran, 120)

• Allah Teâlâ, dinde önderlik makamına ancak sabırla ve kesin inançla ulaşabileceğini beyan etmiştir: **“Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle**

inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.” (Secde, 24)

* Allah Teâlâ, sabreden iman sahiplerine -herhangi bir kayıt koymaksızın- kapsamlı müjdeler vermiş ve başka hiç kimse için bir arada zikretmediği üç hasleti onlar için zikretmiştir: **“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman, ‘Biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz.’ derler. İşte Rablerinden başışlamalar ve rahmet hep onlarıdır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.”** (Bakara, 155-157)

* Allah Teâlâ, sabreden mü’min kullarının sevabını kat kat artıracakını ve hesapsız vereceğini, onları yaptıklarının en güzeliyle ödüllendireceğini, selamete ve güvenli bir şekilde cennete dâhil edeceğini şöyle beyan etmektedir:

“Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.” (Zümer, 10)

“Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bâkidir. Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz.” (Nahl, 96)

“İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır.” (Furkan, 75)

10- Samimi mü’minlerin bir niteliği de dostluklarının da, düşmanlıklarının da Allah için olmasıdır:

İman sahiplerinin niteliklerinden biri de dostluklarının ve düşmanlıklarının Allah için olmasıdır. Yani onlar Allah için sever, Allah için buğzederler. Onların akidesi iki büyük temel üzerine bina edilmiştir:

* **Sevgi:** Allah’ı sevmek, O’nun Peygamberi ﷺ’i, yüce Kitabını, büyük dinini ve sâlih ve muttaki kullarını sevmek, onları dost edinmek, onlara destek olmak, zorlukta, kolaylıkta, sıkıntıda ve rahatlıkta onları terk etmemek, yalnız bırakmamak, canla, malla ve dille onlara yardım etmek.

* **Buğz:** Allah’ın düşmanlarına buğz etmek, onlardan nefret etmek, onları küçük görmek, terk etmek, onlardan ve bütün söz ve fiillerinden uzak olmak, canıyla, malıyla ve diliyle onlara karşı çıkmak, bollukta da, darlıkta

da, sıkıntıda da, rahatlıkta da kesinlikle onları sevmemek ve yeni nesli buna göre eğitmek ve yönlendirmek.

Çünkü dostluk ve düşmanlık akidesi dinin temel esaslarından, tevhidin en önemli konularından ve en mühim gereklerinden biridir. O, tevhidin bir rüknüdür. Kişinin Müslümanlığını ve kâfirliğini belirleyen inanç meselelerinin en ciddilerinden biridir. O, bu yüce dinin sadece teferruatla ilgili basit ve tali meselelerinden biri değildir. Bilakis küfürden kurtuluş ve İslâm'a giriş, ancak halis tevhidin bir rüknü olan bu rükünle gerçekleşir.

Mü'minlerle ve Müslümanlarla dostluk, ancak kâfirlere ve müşriklere düşman olmakla gerçekleşir. Çünkü iki tarafa da sevgi beslemek mümkün olamaz. Zira bunlar birbirine zıd ve asla bir araya gelemeyecek iki şeydir. Bunlardan biri kalbe yerleştiği zaman zıddı oradan çıkar. Bunlardan biri yok olunca yerini hemen diğeri alır. Çünkü Allah'ı sevmek, O'nun dostlarını ve sevdiklerini de sevmeyi gerektirdiği gibi; şeytana, onun izinden gidenlere ve onun taraftarlarına buğzetmeyi de gerektirir. İki sevginin bir arada bulunması ise imkânsızdır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler! Yahudileri ve hristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudur (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.”** (Maide, 51)

“Ey iman edenler! Eğer Benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin.” (Mümtehone, 1)

“Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli/dost edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir.” (Tevbe, 23)

“Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah'a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.” (Tevbe, 71)

“Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Rasûlüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.” (Maide, 55)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “İman bağlarının en sağlamı; Allah için dostluk ve Allah için düşmanlık, Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir.”⁴¹³

“Kim Allah için sever, Allah için buğzederse, Allah için verir, Allah için men ederse imanını tamamlamış olur.”⁴¹⁴

“Sizden biriniz beni çocuklarından, (ana) babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.”⁴¹⁵

“Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa imanın tadını almış olur: Allah ve Rasûlünü, başka her şeyden daha çok sevmek; sevdiği kimseyi sadece Allah için sevmek; Allah onu küfürden kurtardıktan sonra küfre tekrar dönmekten ateşe atılacakmışçasına nefret etmek.”⁴¹⁶

“Mü’minden başkasıyla arkadaşlık yapma. Yemeğini de sadece takva sahibi olan yesin.”⁴¹⁷

Cerir ؓ’tan şöyle rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ insanlardan biat alırken onun yanına gittim. Dedim ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! Uzat elini de sana biat edeyim. Bana istediğin şartı koş, sen daha iyi bilirsin.” Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “Allah’a ibadet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Müslümanlara nasihat etmen ve müşriklerden ayrılman üzere senden biat alıyorum.”⁴¹⁸

İman sahipleri dostluk ve düşmanlıkta insanları üç kısma ayırırlar:

1- Dostluğa ve kayıtsız şartsız sevgiye lâyık olanlar: Bunlar; Rab olarak Allah’a, peygamber olarak elçisi Muhammed ﷺ’e iman eden, dinin sembollerini bilip onlara inanarak ihlâslı bir şekilde amel eden, Allah’ın ve Peygamberi ﷺ’in emirlerine boyun eğen, Allah’ın ve Peygamberinin yasaklarından sakınan, Allah için seven ve Allah için düşmanlık eden halis mü’minlerdir. Bütün Müslümanlara, onları sevmeleri, onlara yardım etmele-

⁴¹³ Bkz: el-Elbânî, *Silsiletu'l-Ehadi's-Sahih*, cilt: 2, no: 998.

⁴¹⁴ Ebu Dâvûd, K. Sünnet, B. İmânın artıp eksildiğinin delili. el-Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir.

⁴¹⁵ Buhârî, K. iman, B. Peygamberi sevmek imandandır

⁴¹⁶ Buhârî, K. İman, B. Küfre dönmeyi çirkin gören.

⁴¹⁷ Ebu Dâvûd, K. Adab, B. Meclisinde oturulması tavsiye edilen kimseler. el-Elbânî, hasen olduğunu söylemiştir.

⁴¹⁸ Nesai, K. Bey'at. el-Elbânî, “sahihtir” der.

ri, nerede ve hangi asırdaki yaşamış olursa olsunlar onlara dostluk beslemeleri farzdır.

2- Bir yönden sevgi ve dostluğa lâyık oldukları halde başka bir yönden düşmanlığı hak edenler: Bunlar günahkar Müslümanlardır. Bunlar hakkında hem sevgi, hem de düşmanlık duyguları beslenir. İman, itaat ve takvalarından dolayı sevilirler; küfür ve şirkin altında kalan isyan ve günahlarından dolayı da onlara buğzedilir. Mesela amellerinin bir kısmı sâlih amel, bir kısmı kötü amel olan, bazı farzları ihmal edip küfür sınırına varmayan bazı haramları işleyen müslümanlar bu kısma dâhildir. Bu gibiler hakkında yaptıkları iyilikler miktarınca dostluk, yaptıkları kötülükler kadar da düşmanlık beslenir. Ayrıca bunlara nasihat etmek ve isyanlarına sessiz kalmamak gerekir. Aksine onlara iyilikler emredilir, kötülükleri engellenir, isyanlarından vazgeçinceye ve kötülüklerini terk edinceye kadar da onlara gerekli had veya tazir cezaları uygulanır.

3- Düşmanlığa ve kayıtsız şartsız buğza müstehak olanlar: Bunlar; yahudiler, hristiyanlar, müşrikler, dinsizler, putperestler, mecûsiler ve münâfıklar gibi farklı gruplardan olup küfür ve zındıklıklarını açıkça ortaya koyan halis kâfirlerle, onların peşinden giden yıkıcı mezheplerin ve laikçi partilerin mensuplarıdır.

Bu hüküm, İslâm'a mensup olup da tekfir edilmelerini gerektiren fiilleri işleyen mürtedler için de geçerlidir. Mesela İslâm'dan çıkaran bir fiili işleyen, ibadet ederken Allah'ın kullarından herhangi birini O'na ortak koşan, Allah'tan başkasına dua etmek, tevekkül etmek, kurban kesmek veya adakta bulunmak veya Allah'tan başkasından yardım dilemek gibi ibadet çeşitlerinden herhangi birini onlar için yapan, Allah'a, Rasûlüne veya dinine söven, farz namazları kasten terk eden veya dinin bu asra uygun olmadığı inancından yola çıkarak onu hayattan koparan kimseler vb. gibileri kendilerine gerekli deliller gösterildikten sonra da bu tavırlarında ısrar ederlerse düşmanlığa ve mutlak buğza müstehak olurlar. Hatta Müslümanların böyle mürtedlerle cihâd etmeleri, onları sıkıştırmaları ve onların yeryüzünde bozgunculuk yapmalarına fırsat vermemeleri gerekir.

Samimi iman sahipleri, hiçbir hal ve şartta kâfirlere uymaz; çünkü;

* Kâfirlere gizli veya açık bir şekilde uymak küfürdür.

* Açıktan değil de gizlice uymak küfürdür. Çünkü bu, itikadî bir münafıklıktır.

* Gizlide değil de açıkta onlara uymanın ise iki çeşidi vardır:

1- Bu uymanın, sadece sözlü bir tehditle değil de dövmek, öldürmek ve işkence etmek gibi bir zorlama sebebiyle olması, onu reddettiği zaman tehdidin hemen gerçekleşeceğinin kuvvetli bir ihtimal haline gelmesi durumunda, kalbi imanla dolu olduğu ve imanın hakikatine yakîni devam ettiği halde kalbiyle değil de sadece diliyle onlara uyduğu müddetçe bir Müslüman tekfir edilmez.

2- Kâfirlerin egemenliği altında olmadığı halde içinden onlara muhalefet etmesine rağmen görünürde onlara uymak. Bu, liderlik sevdası, makam ve mevki arzusu, mal ve arazi elde etme isteği veya menfaatlerine zarar geleceğinden korkmak gibi dünyevî bir maksatla olabilir. Bir kimse bu maksatla kâfirlerle dostluk kurar, onların bâtil fikirlerini savunur, onlara karşı sessiz kalır veya onların nizamlarına uyar, onları razı etmek, dünyalık elde etmek, rahat etmek, dünyevî esenliğe kavuşmak için onların kanunlarını uygularsa bu yaptığıyla ibadet/ulûhiyyet tevhidinin rükünlerinden birini terk etmiş olur. Bu rükün, Allah için dostluk ve Allah için düşmanlık rüknüdür. Bu rüknü terk etmek de dinden çıkmayı ve küfrü gerektirir. İçinden onlara nefret beslemesi -şer'î nasların da delâlet ettiği gibi- kendisine hiçbir fayda sağlamaz.

Samimi iman sahipleri; düşmanlık akîdesiyle iyilik, adalet ve ihsanı birbirinden ayırırlar. Onlardan beri olmak diye ifade edilen kâfirlere düşmanlık, onlara sözlü veya fiilî olarak kötülük yapmak, zarar vermek ve onlarla ilişkilerimizde yüce dinimizin koyduğu kuralları ve şartları çiğnemek demek değildir. Bu kural ve şartlar da kalbî sevgi ve meyl olmaksızın adaletli davranma ve iyilik yapma esasına dayanır.

İslâm dini, bizimle onlar arasında Müslümanlara da fayda verecek karşılıklı yarar ilişkisine izin verir. Kendileriyle barış yapılmış ya da anlaşma imzalanmış olan bazı kâfir topluluklara -müslümanlarla savaşıyor ve onları yurtlarından çıkarmaya çalışanlar değil- dinin aleyhine olmayacak şekilde belli oranda müsamahalı davranılmasını İslâm kabul eder. Hikmet sahibi şeriat koyucu Allah Teâlâ, müslümanlara savaş açmadıkları müddetçe hepsine iyi muamele edilmesini emreder. Bu, onlara dostluk ve sevgi beslemek an-

lamına gelmez. Çünkü iyilik ve ihsan, şeriatın yasakladığı sevgi ve dostluğu gerektirmez. Müslümanlarla savaşılan kâfirlerle iyi ilişkiler içinde olmak ise şer'an icma ile haramdır.

11- İman sahiplerinin niteliklerinden biri de onların marufu/iyiliği emretmeleri ve münkere/kötülüğe engel olmalarıdır:

Samimi mü'minlerin ayrılmaz özelliklerinden biri de iyiliği emretmeleri ve kötülüğe engel olmalarıdır. Onlar; bu ümmetin iyiliğinin ancak bu mübarek ve önemli prensiple varlığını devam ettireceğine, bunun İslâm'ın ve dinin en büyük şiarlarından biri olduğuna, İslâm toplumunu ve onun birliğini korumanın sebebi olduğuna inanırlar.

İyiliği emretmek ve kötülükten men etmek bu ümmete farzdır. Onu terk etmek ise lanet, Allah'ın rahmetinden uzaklaşma, bereketin kalkmasına, azaba ve helake uğramaya neden olur. Hatta kalben dahi bu görev yerine getirilmiyorsa imanın ortadan kalkması bile söz konusudur.

İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma, bu ümmet üzerine vazife olan en büyük ve en önemli farzlardan biridir. Onun en büyük vazifelerinden ve önceliklerinden biridir. Herkes gücü ölçüsünde bununla yükümlüdür. Bu konuda maslahata itibar edilir. İyiliği emretme ve kötülüğe engel olmanın farz olduğuna Kur'ân, sünnet ve icma delalet etmektedir: **“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”** (Al-i İmran, 104)

“Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a iman edersiniz.” (Al-i İmran, 110)

“Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır.” (Nahl, 125)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin; gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Fakat bu, imanın en zayıf olanıdır.”*⁴¹⁹

* **Maruf/iyilik:** Nefsin, aşına olduğu ve huzur bulduğu her türlü hayır demektir. Maruf, insanlar arasında bilinen ve onların yadırgamadığı iyi işlerdir. Maruf, dinin ve aklın güzel gördüğü her şey olarak da tanımlanmıştır.

⁴¹⁹ Müslim, K. İman, B. Kötülüğe engel olmanın imandan olduğu...

Allah Teâlâ'nın ve Rasûlü ﷺ'in emrettiği zahîrî ve batınî her şey marufun kapsamına dâhildir. Dinin ahkâmı, Allah'a iman, beş vakit namaz, zekât, hac, Allah'a O'nu görüyormuşçasına ibadet etmek, dini yalnız O'na has kılmak, O'na tevekkül etmek, O'nu sevmek, O'na ümit beslemek gibi kalp amelleri, doğru konuşmak, söz ve ahidleri yerine getirmek, emanetlere riayet etmek, ana-babaya iyilik etmek, akrabalık bağlarını korumak, yetime ve komşuya iyi davranmak ve güzel ahlakın tamamı maruftur.

* **Münker/kötülük:** Marufun zıddıdır. Yani dinin ve aklın çirkin gördüğü her şeydir. Ona münker denmesi ise iman ehlinin onu çirkin görmeleri ve onu işlemeyi kötü görmeleri nedeniyledir.

Yüce Allah'ın ve Rasûlü ﷺ'in yasakladığı her şey münkerdir. Her türlü şekli ve çeşidiyle Allah'a şirk koşturmak, zina, adam öldürmek, büyü, insanların mallarını haksız yollarla yemek gibi büyük günahlar; faiz, kumar, şans oyunları gibi haramlar; akraba ilişkilerini koparmak, ana-babaya karşı gelmek, itikadî ve amelî bid'atler ve dinen yasak olan her şey münkerdir.

* Samimi iman sahipleri, iyiliği emretmenin ve kötülüğü men etmenin -Peygamber ﷺ'in de beyan ettiği üzere- üç mertebesi olduğunu bilirler:

1. Mertebe: Kötülüğü elle düzeltmek. Bu, idare sahiplerine ve buna fiilen gücü yeten sorumlulara hastır. Müslüman erkek de hanımı, çocukları, çevresi ve idaresi altında bulunanlar üzerinde bu görevle yükümlüdür. Onlara namazı ve diğer farzları emreder ve Allah'ın haram kıldığı işleri yapmaktan da onları men eder.

2. Mertebe: Kötülüğü elle düzeltmeye gücü yetmeyen yetkili, diliyle düzeltme yoluna gider. Kötülüğü işleyenlere öğüt verir, hatırlamada bulunur, nasihat eder, onlara yumuşak ve güzel bir üslupla muamele eder, güzel sözler ve münasip kelimeler kullanır. Hatta ona kötülükle karşılık verilse bile o, en güzel şekilde davranmaya gayret eder.

3- Mertebe: Kötülüğe kalple buğzetmek. Bu, üç mertebenin sonuncusudur. Bunu terk etme konusunda hiç kimseye müsaade yoktur. Aksine kötülüğü terk etmek de, ona tam ve sürekli bir şekilde buğzetmek de farzdır.

Buna göre samimi iman sahiplerinin günahkârlardan uzak durmaları ve günah işledikleri sırada onlarla bir arada bulunmamaları gerekir: **“O (Allah),**

**Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ya-
hut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze
dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa
siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehen-
nemde bir araya getirecektir.”** (Nisa, 140)

Bu ayette münker ehliyle, münkeri işledikleri sırada bir arada oturmak açıkça yasaklanmaktadır. Ta onu terk edinceye kadar... Aksi takdirde onlarla oturan, yaptıklarına rıza gösterdiği için onlarla aynı günahı işlemiş gibi olur.

* Samimi iman sahipleri, iyiliği emredip kötülükten men ederken ne-
zaketle hareket ederler, hikmetle ve güzel öğütlerle Allah'a davet ederler:
**“Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel
şekilde mücadele et!”** (Nahl, 125)

Hikmetle davet; davet edilenin durumuna, anlayışına ve kabul durumuna göre hareket etmekle olur. İlim, af, yumuşaklık, nezaket ve sabır, hikmetin gereklerindendir.

Güzel öğütle davet ise teşvik ve korkutmanın, vaad ve tehdidin bir arada yapıldığı davettir.

* İman sahipleri, iyiliği emredip kötülüğü engellerken şu ayetle amel ederek insanlardan gelecek eziyetlere karşı sabretmek gerektiğini bilirler:
“Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar azmedilmeye değer işlerdir.”
(Lokman, 17)

* Samimi iman sahipleri, bu önemli ilkeyi terk etmenin Allah'ın azabının ve cezasının inmesinin ve O'nun lanetine müstehak olmanın sebebi olduğuna ve onun, ümmetin hayatında dalaletin ve bozgunculuğun yayılmasına yol açacağına inanırlar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutup, Biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.”** (Araf, 165)

“İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmaları-

dır. Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!” (Maide, 78-79)

* Samimi iman sahipleri, iyiliği emredip kötülükten men ederken başka bir esasa da bağlı kalırlar ki bu esas; cemaati muhafaza etmek, kalpleri uzlaştırmak, birlik içinde olmak ve ayrılık ile ihtilafları bir kenara atmaktır.

Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhum*a'dan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ bir adamın parmağında altın bir yüzük gördü. Hemen onu çıkarıp attı ve şöyle buyurdu: “Sizden biriniz ateşli kora yönelip onu eline mi alıyor?” Peygamber ﷺ gittikten sonra adama, “Yüzüğünü al da başka bir şekilde ondan istifade et!” dediler. Adam, “Hayır, vallahi Allah Rasûlü onu atmışken ben bir daha onu asla almam.” dedi.⁴²⁰

Ebu Hureyre ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ mescide girdi. Ardından bir adam gelip mescide girdi ve namaz kıldı. Sonra gelip Peygamber ﷺ'e selam verdi. Peygamber ﷺ selamını aldı ve “Git, bir daha namaz kıl; çünkü sen namaz kılmadın.” buyurdu. Adam gitti, namaz kıldı ve gelip tekrar Peygamber ﷺ'e selam verdi. Peygamber ﷺ selamını aldı ve “Git, bir daha namaz kıl; çünkü sen namaz kılmadın.” buyurdu. Adam gitti, tekrar namaz kıldı; ama aynı ilki gibi kıldı. Sonra dönüp selam verdi. Peygamber ﷺ yine “Gidip namaz kıl; çünkü sen namaz kılmadın.” buyurunca adam, “Seni hakla gönderene andolsun ki bundan daha iyi yapamıyorum; bana öğret.” dedi. Rasûlullah ﷺ de adama şöyle dedi: “Namaza kalktığında tek-bir getir. Sonra ezberinde olan Kur'an'dan kolayına gelen bir miktar oku. Sonra rükûya git ve rükûda bir müddet dur. Sonra rükûdan kalk ve ayakta bir miktar dur. Sonra secde et ve secdede bir miktar dur. Sonra başını kaldır ve bir miktar otur. Sonra namazının tümünde böyle yap.”⁴²¹

Ebu Hureyre ؓ'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bir bedevi mescide girdi. O sırada Peygamber ﷺ de orada oturuyordu. Adam iki rekât namaz kıldı, sonra da şöyle dua etti: “Allah'ım, bana ve Muhammed'e merhamet et! Bizimle

⁴²⁰ Müslim, K. Elbise ve zinet, B. Erkeklerle altın yüzüğün haram kılınması...

⁴²¹ Buhârî, K. Ezan, B. İmanın da onlara uyanların da bütün namazlarda kıraat etmelerinin farz olduğu...

beraber başkasına merhamet etme!” Bunu duyan Peygamber ﷺ ona şöyle dedi: *“Andolsun ki sen, geniş olanı daralttın.”*⁴²²

Sonra çok geçmeden bu bedevi, mescidin bir köşesine küçük abdestini bozdu. Bunun üzerine insanlar (ona engel olmak için) üzerine yürüdüler. Ancak Peygamber ﷺ onlara engel oldu ve şöyle buyurdu: *“Sizler, kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz; zorlaştırıcılar olarak değil. Abdest bozduğu yere bir kova su dökün.”*⁴²³

12- Samimi iman sahipleri ahlakî güzelliklerle bezenirler:

İman sahiplerinin ayırt edici niteliklerinden biri de ahlakî güzelliklerle bezenmeleri, söz ve davranışlarının güzel olmasıdır. Onlar Allah'ın, peygamberlerden sonraki en iyi ve en seçkin kullarıdır.

Çünkü güzel ahlak, yumuşak huyluluk ve insanlarla iyi geçinmek, akıl sahiplerinin güzelliğinde ittifak ettikleri vasıflardır. Güzel ahlakı öven ve onu teşvik eden pek çok şer'î delil vardır. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Mü'minlerin imanca en mükemmeli, ahlakça en güzel olanıdır.”*⁴²⁴

*“Sizin en hayırlılarınız, ahlakı en güzel olanlarınızdır.”*⁴²⁵

*“Kıyâmet günü sizin bana en sevimli ve en yakın olanınız, ahlakça en güzel olanınızdır.”*⁴²⁶

*“Mizana güzel ahlaktan daha ağır bir şey konulmayacaktır. Güzel ahlak sahibi bir kimse, bu ahlakı sayesinde (nafile) namaz kılan ve (nafile) oruç tutan kimsenin derecesine yükselir.”*⁴²⁷

Peygamber ﷺ huy ve ahlak bakımından insanların en üstünü, en mükemmeliydi. Nitekim Allah Teâlâ da onu bu yüce sıfatlarla vasıflandırmıştır: **“Şüphesiz ki sen, çok yüce bir ahlak üzeresin.”** (Kalem, 4)

İyi olan ne kadar haslet varsa Peygamber ﷺ onların hepsinden en fazla paya sahip olan kişidir. O, davet edenin davetine bakmadan icabet ederdi.

⁴²² Yani Allah'ın geniş kıldığı merhametini daralttın ve sadece kendine has kıldın.

⁴²³ Ebû Dâvûd, K. Taharet, B. İdrarın isabet ettiği toprak (ın temizlenmesi). Elbani, sahih demiştir.

⁴²⁴ Tirmizi, K. Rada', B. Kadının, kocası üzerindeki hakkı; el-Elbânî, sahih demiştir.

⁴²⁵ Buhârî, K. Menakıb, B. Peygamber ﷺ'in özellikleri.

⁴²⁶ Tirmizi, K. Birr ve's-Sıla, B. Güzel ahlak hakkında gelenler; el-Elbânî, sahih demiştir.

⁴²⁷ Tirmizi, K. Birr ve's-Sıla, B. Güzel ahlak hakkında gelenler; el-Elbânî, sahih demiştir.

Gönül hoşluğuyla verilen hediye kabul eder, karşılığını da verirdi. Ashabının sevgisini kazanır, onları nefret ettirmezdi. Onların halini hatırlar, hasta olanları ziyaret ederdi. Meclisinde oturan herkesle yeteri kadar ilgilenirdi. Öyle ki onun yanında oturan biri, Peygamber ﷺ'in nazarında ondan daha değerli biri olmadığını sanırdı. Hiç kimsenin yüzüne karşı hoşlanmayacağı bir davranışta bulunmazdı. Güçlü zayıf, yakın uzak herkes onun yanında hak hususunda eşitti. İhtiyaç olmadıkça konuşmaz, susmayı tercih ederdi. Konuştuğu zaman da sözüne Allah'ın adıyla başlardı. Yüce bir ahlaka sahip olmasına rağmen Allah Teâlâ'dan ahlakını güzelleştirmesini niyaz eder ve kötü ahlaktan da O'na sığınır. *Allah'ın salat ve selamı onun üzerine olsun.*

Müminlerin emîri Ali b. Ebu Talib ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: “İnsanların en cömerdiydi. İnsanların kalbi en rahat olanıydı. Dili en doğru, tabiatı en yumuşak ve insanlarla geçimi en güzel olanıydı. Onu aniden gören ondan korkardı. Onunla beraber olup onu tanıyan ise severdi. Onu anlatmaya çalışan (anlatmaktan aciz kalınca) ‘Ne ondan önce ne de ondan sonra onun bir benzerini gördüm.’ derdi.”⁴²⁸

Enes b. Malik ؓ'dan şöyle rivayet edilmiştir: “Peygamber ﷺ'e on sene hizmet ettim. Bana hiçbir zaman ‘öf’ bile demedi. Yaptığım bir iş için, ‘Niye öyle yaptın?’ yapmadığım bir iş için de ‘Niye yapmadın?’ demedi. Allah Rasûlü ﷺ insanların en güzel ahlaklısıydı. Ben Rasûlullah ﷺ'in elinden daha yumuşak hiçbir şeye, ne ipeğe ne de bir kumaşa asla dokunmadım. Peygamber ﷺ'in terinden daha hoş, ne misk ne de başka bir güzel koku kokladım.”⁴²⁹

Cerir b. Abdullah el-Beceli ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: “Allah Rasûlü ﷺ, Müslüman olduğumdan beri huzuruna girmeme hiç engel olmamıştır. Beni her gördüğünde mutlaka yüzüme tebessüm ederdi. Bir keresinde ona atın üzerinde sabit duramadığımdan yakındım. Eliyle göğsüme vurdu ve şöyle dua etti: ‘Allah'ım, onu sabit kıl! Onu hidayet üzere doğru yolu gösteren biri eyle!’”⁴³⁰

⁴²⁸ Tirmizî, K. Menakıb, B. Peygamber ﷺ'in özellikleri; Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁴²⁹ Tirmizî, K. Birr ve Sıla, B. Peygamber ﷺ'in ahlakı hakkında; Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁴³⁰ İbn Mâce, Mukaddime, B. Cerir el-Beceli'nin fazileti; Elbani, sahih demiştir.

Müminlerin annesi, fakihe, sıddıka Aişe *radiyallahu anha*, Peygamber ﷺ'in ahlakı sorulduğunda şöyle demiştir: "Allah'ın Peygamberinin ahlakı, Kur'ân idi."⁴³¹

Aişe *radiyallahu anha*'nın bu önemli sözü ve etkileyici tarifi, Peygamber ﷺ'in ahlakının Kur'ân'a tabi olmak olduğunu göstermektedir. Yani Kur'ân'da bulunan emir ve yasaklara uygun dosdoğru bir yaşam sürmek, Kur'ân-ı Kerim'in kendini ve sahiplerini övdüğü ahlaka sahip olmak ve Kur'ân'ın yerdiği bütün kötü ahlaktan da uzak olmaktır. Yani Peygamber ﷺ, canlı bir Kur'ân idi, insanların arasında yürüyen ayaklı Kur'ân! Kur'ân bir şeyi emrettiğinde onu ilk yerine getiren oydu. Kur'ân, bir şeyi yasakladığında ondan ilk kaçınan oydu. Kur'ân bir sınır çizdiğinde Allah'ın koyduğu o sınırdaki ilk duran yine oydu.

Onun ahlakı Kur'ân'dı: Yani O'nun için öfkelenir, O'nun için razı olurdu. Kendi nefsi için intikam almazdı; sadece Allah'ın haramları çiğnendiğinde intikam alırdı.

Onun ahlakı Kur'ân'dı: Yani insanlar içinde en doğru sözlü, sorumluluğunu en iyi yerine getiren, insanlarla en iyi şekilde geçinen idi. Evlenmemiş bekar bir kızdaki bile daha hâyâlıydı. Ağzı bozuk, çirkin sözler konuşan ve çok lanet eden biri değildi. Kötülüğe kötülükle karşılık vermezdi. Aksine affeder ve aldırılmazdı. Kendisinden bir şey isteyene ya istediğini verirdi ya da verecek bir şey bulamazsa ona gönlünü alacak sözler söylerdi. Ne kaba ne de katı yürekliydi.

Onun ahlakı Kur'ân'dı: Yani o, kimsenin sözü kesmezdi. Ancak başkasının hakkına saldıranların sözünü keser, onlara bu yaptıklarını yasaklardı. Söz söyleyeni yalanlamaz ve ona kin tutmazdı. Yemin edene tekrar emin ettirmezdi. Onu ansızın gören onun heybetinden korkardı. Onunla bir arada yaşayan onu severdi. Çünkü o, komşusunu korur ve misafirine ikram ederdi. Allah için amel etmediği hiçbir anı olmazdı. İyimserliği sever, bir şeyleri uğursuz saymaktan hoşlanmazdı. İki iş arasında muhayyer bırakıldığında günah olmadığı sürece en kolay olanı tercih ederdi. Darda kalana yardım etmeyi, mazluma destek olmayı severdi. *Allah'ın salât ve selamı onun üzerine olsun.*

⁴³¹ Müslim, K. Salatu'l-Musafirin, B. Gece namazı ve uyuyup onu kılamayan kimse hakkında.

Güzel ahlak; hem Allah ile hem de kullarla olan muamelelerde geçerlidir. Allah ile olan muamelelerde güzel ahlak, Allah'ın yüce dinini ve ahkâmını, rıza ve tam bir teslimiyetle karşılayan, onlardan yana içinde hiçbir sıkıntı ve rahatsızlık hissetmemendir. Allah sana namazı, zekâtı, orucu ve diğer ibadetleri emrettiğinde onları gönül rahatlığıyla kabul etmendir. İnsanlarla olan muamelelerde güzel ahlak ise kimseye eziyet etmemek, eziyetlere sabretmek, güler yüz göstermek gibi davranışlardır.

Samimi iman sahiplerinin güzel ahlakının bazı özellikleri şunlardır:

İlimde ve amelde sadece Allah'ın rızasını gözetmeleri, riyadan korkmaları, Allah'ın haramlarına saygı göstermeleri, Allah'ın haramları çiğnendiği zaman tepki göstermeleri, Allah'ın dinine, şeriatine ve hükmüne destek vermeleri, Müslümanların kutsallarına büyük saygı göstermeleri ve onların iyiliğini istemeleri, açıkta ne iseler gizlide de öyle olarak münafıklıktan uzak olmaya çalışmaları, âhiret işlerini daima dünya işlerinden önde tutmaları...

Kalp yumuşaklığına sahip olmaları, Allah Teâlâ'nın hakkını ihmal ettiklerinden dolayı -acıyıp da bağışlayacağı ve kötülüklerini sileceği ümidiyle- çokça ağlamaları, bir cenaze gördükleri veya ölümü, ölüm baygınlığını ve kötü bir sonu hatırladıkları zaman çokça ibret almaları, üzülmeleri ve kalpleri sarsılınca kadar ağlamaları...

Allah'a yakınlık dereceleri yükseldikçe tevazularının da artması, itaatlerinde bile kusur ve günahattan kurtulamadıklarını gördükleri için çokça tevbe etmeleri, pişman olmaları ve gece gündüz istiğfar etmeleri... İbadetlerindeki eksikliklerinden dolayı istiğfar etmeleri, Allah'ın rızasını gözetmeleri, yaptıkları hiçbir amelden dolayı gurura kapılmamaları, şöhretten nefret etmeleri, aksine kötülükleri bir yana itaatlerinde bile eksiklik ve kusurlarının olduğunun bilincinde olmaları...

Takva konusunda aşırı hassas olmaları, takva sahibi olduğunu iddia etmemeleri, Allah'tan çokça korkmaları, son nefeste imansız ölmekten çokça korkmaları, Allah'ı anmaktan gaflete düşmemeleri, dünyaya gereğinden fazla önem vermeyip onu terk etmeleri, ev yapımına haddinden fazla önem vermemeleri, lüks ve israfa kaçmadan sadece ihtiyaçlarını karşılayacak ka-

darlık bir evle yetinmeleri... Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Allah’a yemin olsun ki âhirete nispetle dünyanın durumu, birinizin büyük bir denize batırıp çıkardığı parmağının durumundan başka bir şey değildir. Baksın bakalım o parmağı ne kadar ıslaklıkla çıkıyor?”⁴³²

Samimi iman sahipleri, dine ve dindarlara dokunan herhangi bir yanlışlığa asla razı olmaz, hemen tepki gösterir ve onu reddederler. Eğer yanlış yapan kişi mazereti kabul edilecek biriyse onun hakkında hüsn-i zan beslerler. Kendi içlerinde, dindarlıklarının ve Allah’tan yeterince korkup korkmadıklarının çokça muhasebesini yaparlar. Müslüman kardeşlerinin ayıplarını ve kusurlarını daima örterler. Hiçbir müslümanın ayıbının ortaya çıkmasını istemezler. İnsanların ayıp ve kusurlarıyla uğraşmak yerine kendi ayıp ve kusurlarıyla meşgul olur, başkalarının ayıplarını örtmeye çalışırlar. Sır saklamasını bilirler. Hiç kimseye, hakkında ileri geri söylenen sözleri, dedikoduları ulaştırmazlar. İnsanlara düşmanlık beslemezler. Onları hoş görürler. Hiç kimseye kötülükle karşılık vermezler. Hiçbir Müslümana düşmanlık etmezler.

İman sahipleri, bulundukları meclislerde gıybet kapısını kapatırlar. Meclislerinin günah meclisi haline gelmemesi için de dillerini gıybetten korurlar: **“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçın. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz, diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyle çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.”** (Hucurat, 12)

İman sahipleri; kibir/kendini beğenme, böbürlenme, hava atma, haddi aşma, haksız yere insanlara üstünlük taslamaya karşı çıkarlar ve her konuda adalete sarılmaya teşvik ederler.

İman sahipleri; hayâ, edeb, şefkat, sükûnet, vakar, az konuşmak, az gülmek, çok susmak, konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için hikmetle konuşmak ve dünyalık bir şeye sevinmemek gibi güzel huylarla temayüz ederler. Bunun sebebi ise onların aklının kemâl derecesinde olmasıdır. Kendilerine eziyet veren darp, mallarının alınması veya itibarlarına dil uzatılması gibi her tür

⁴³² Müslim, K. Cennet ve Nimetleri, B. Dünyanın yok oluşu ve haşr’ın açıklanması.

fiili affederler: “(Onlar,) **öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.**” (Al-i İmran, 134)

Samimi iman sahipleri; İblis ile, onun cinlerden ve insanlardan olan yardımcıları ile savaşmaktan geri durmazlar, onun hile ve tuzaklarını, özellikle de ibadetlerde ortaya çıkardığı vesveselerini öğrenmeye çalışırlar.

İman sahipleri, ihtiyaçlarının fazlasını gece gündüz, açık gizli sadaka olarak verirler. Helali buldukları zaman onu kullanmada israf etmezler.

Cimriliği ve cimrileri kötü görmek, çok cömert olmak, bol bol vermek, yolculuklarında ve ikametlerinde Müslüman din kardeşlerine yardım etmek, mü'minlerin üstün ahlaklarındaki güzelliklerdendir. Onlar Müslüman kardeşlerine karşılıksız olarak iyilik yapmayı ve birbirlerini sevindirmeyi çok severler. Bu konularda kardeşlerini kendilerine tercih ederler. Zira en yüce gayeleri olan samimi kardeşlik, dinde yardımlaşma ve dayanışma ancak böyle gerçekleşir.

Misafire ikram ederler, meşru bir mazeretleri olmadıkça misafire bizzat kendileri hizmet ederler. Misafirin kendi yanlarında ikametini, onu yedirip içirmiş olmayı, ona yaptıkları hizmeti ve misafirin kendileri hakkındaki güzel duygularını yeterli görmez, daha fazlasını yapmak isterler.

Kardeşlerinin davetlerine icabet ederler. Ancak yedireceği şey haram olan kimsenin davetine, fakirlerin değil de sadece zenginlerin davet edildiği yerlere veya günahların işlendiği davetlere icabet etmezler.

Sadece büyüklere karşı değil küçüklere karşı da, sadece yakınlar karşı değil uzaklara karşı da, sadece âlime karşı değil cahillere karşı da edepli ve naziktirler.

Mü'minler, insanların arasını düzeltirler. Çünkü bu, hayır kapılarının en faziletlisi ve iyiliğin zirvesidir. Çünkü insanların arasını düzeltmek, şeytanın bütün planlarını, Müslümanlar arasına düşmanlık ve nefret yerleştirme ve onların arasını bozma hedeflerini boşa çıkarmak demektir.

Ebu'd-Derda ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurdu: “(Nafile) oruç, namaz ve sadakadan daha faziletli bir dereceyi size haber vereyim mi?” Sahabîler, “Evet” deyince de şöyle buyurdu: “İnsanların

arasını düzeltmek. İnsanların arasını bozmak ise (kişinin dinini kökünden) tıraş eder.”⁴³³

İman sahipleri, hasetten men ederler. Çünkü haset; düşmanlığa, kine, imanın zayıflamasına, dünyayı ve içindekileri sevmeye sebep olur. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Hasetten sakının! Çünkü haset, ateşin odunu yiyip bitirmesi gibi iyilikleri/sevapları yer bitirir.*”⁴³⁴

Samimi iman sahipleri ana-babaya iyilik yapmayı, dinen meşru olan konularda onlara itaat etmeyi, onlara kol kanat germeyi, nazik olmayı, onlara karşı sinirlenmemeyi, homurdanmamayı, özellikle de yaşlandıklarında onları üzmemeyi, onlar için dua etmeyi ve bağışlanmalarını dilemeyi emrederler. Çünkü onlar ana-babaya iyilik yapmayı Allah Teâlâ'nın teşvik ettiği ve karşılığında ebedî cenneti ve rızasını va'dettiği en büyük ibadetlerden biri olarak görürler: “**Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu.**” (Ahkaf, 15)

“**Rabbin, sadece kendisine ibadet etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine ‘of!’ bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve ‘Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!’ diyerek dua et.**” (İsra, 23-24)

Mü'minler iyi komşuluğu, insanlara nazik davranmayı, akrabalarla iyi ilişkiler içinde olmayı, selamı yaymayı, fakirlere, yoksullara, yetimlere ve yolda kalmışlara merhamet etmeyi emrederler.

Kötü zandan, tecessüsten ve Müslümanların ayıplarını araştırmaktan men ederler. Çünkü bunlar sosyal ilişkileri bozar, kardeşlerin arasını açar ve aralarına fesat tohumları eker. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Ey dilleriyle iman edip de iman, kalplerine girmemiş olanlar! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların kusurlarını da araştırmayın! Çünkü kim onların kusurlarını araştırırsa Allah da onun kusurlarını araştırır. Allah kimin kusurlarını araştırırsa onu evinin içinde (bile olsa) rezil eder.*”⁴³⁵

⁴³³ Ebû Dâvûd, K. Edeb, B. İki kişinin arasını düzeltmek; Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁴³⁴ Ebû Dâvûd, K. Edeb, B. Hased hakkında; Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁴³⁵ Ebû Dâvûd, K. Edeb, B. Gıybet Hakkında. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

İman sahiplerinin övülen sıfatlarından biri de onların Allah için kardeş olmalarıdır. Zira mü'min, mü'minin kardeşidir. Kendileri için istedikleri şeyi mü'min kardeşleri için de isterler. Onlar hakkında kin ve nefret duyguları taşımazlar. Bilakis onların gıyabında; bağışlanmaları, hidayetleri, iyilikleri ve başarıları için dua ederler: **“Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi başışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!”** (Haşr, 10)

“Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz.” (Hucurat, 10)

Peygamber ﷺ de şöyle buyuruyor: *“Sizden biriniz kendisi için istediğini mü'min kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olamaz.”*⁴³⁶

Mü'minler, Peygamber ﷺ'in şu sözüyle amel ederek her Müslümana karşı samimiyeti/nasihati, iyilikte ve takvada karşılıklı yardımlaşmayı farz görürler: *“Din nasihattir/samimiyettir.”* “Kime karşı?” dedik. Şöyle buyurdu: *“Allah'a, Kitabına, Peygamberine, Müslümanların imamlarına ve Müslümanların hepsine karşı samimiyettir.”*⁴³⁷

Samimi iman sahipleri, namazların cemaatle kılınması, Cuma, hac, cihad ve iyi olsun kötü olsun Müslüman idarecilerle kutlanan bayramlar gibi İslâm'ın sembolü olan ibadetleri -bid'atçilerin ve heva ehlinin aksine- muhafaza ederler.

Onlar, farz olan namazları eda etmeye ve onları ilk vakitlerinde cemaatle camide kılmaya gayret ederler. Yatsı namazı dışındaki namazları ilk vaktinde kılmak daha faziletlidir. Onlar namazda huşû, huzur ve sükûneti emrederler.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Cemaatle kılınan namaz, tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir.”*⁴³⁸

Mü'minler birbirine gece ibadetine kalkmayı emrederler. Çünkü bu, Peygamber ﷺ'in sünnetlerinden biridir. Allah Teâlâ, Peygamber ﷺ'e gece ibadetini ve kendisine itaat etmesi için var gücüyle çalışmasını emretmiştir.

⁴³⁶ Buhârî, K. İman, B. Kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmenin imandan olması.

⁴³⁷ Müslim, K. İman, B. Dinin nasihat olmasının açıklanması.

⁴³⁸ Buhârî, K. Ezan, B. Cemaat namazının fazileti.

Samimi iman sahipleri, imtihan edildikleri konularda sağlam dururlar. Şöyle ki bela ve musibetlere sabrederler, bollukta şükrederler ve kaderin acılarına razı olurlar: **“Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.”** (Zümer, 10)

Allah'tan bela istemezler, böyle bir şeyi temenni de etmezler. Bilakis Allah'tan sağlık, selamet ve afiyet isterler. Çünkü onlar bela ve musibetle karşılaştıkları zaman sebat edip edemeyeceklerini bilemezler. Fakat bir musibetle karşılaştıkları zaman da sabrederler. Bunun sebebi de kuvvetli imanlarıdır. Zira Peygamber ﷺ şöyle buyuruyor: *“Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz. Allah'tan afiyet dileyiniz. Onlarla karşılaştığınız zaman da sabrediniz. Ve biliniz ki cennet, kılıçların gölgesi altındadır.”*⁴³⁹

Samimi iman sahipleri, sıkıntı ve musibet zamanlarında Allah'ın rahmetinden ümitlerini kesmezler. Çünkü Allah Teâlâ, mü'min kullarına bunu haram kılmıştır. Fakat onlar bela ve musibet günlerindeyken yakında gelecek kurtuluşun ve -Allah'ın izniyle- kesin zaferin ümidiyle yaşarlar. Çünkü onlar Allah'ın vaadine güvenirler, zorlukla beraber kolaylığın, darlıkla beraber çıkış yolunun olduğunu bilirler. Sıkıntıların sebebini her şeyden önce kendilerinde ararlar. Musibetlere ve sıkıntılara sadece kendi elleriyle işledikleri isyanların, büyük ve küçük günahların veya itaat ve ittihadaki kusurlarının sebep olduğunu düşünürler. Bu tür hatalara düşmelerinden dolayı da Allah'ın yardım ve desteğinin gecikebileceğini bilirler. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir.”** (Şura, 30)

Samimi iman sahipleri, musibet anında ve dine destek çalışmalarında maddî sebeplere ve kâinat kanunlarına güvenip dayanmazlar. Ancak bunları da gözardı etmez, hikmetli dinimizin emrettiği üzere sebeplere sarılmaktan geri durmazlar. Fakat bunlardan önce Allah'a takvalı olmanın, günah ve isyanlardan dolayı mağfiret dilemenin, Allah'a güvenip dayanmanın ve rahatlık zamanlarında şükretmenin, sıkıntılardan kurtuluşu çabuklaştıran en önemli sebeplerden olduğuna inanırlar: **“Mü'minler yalnızca Allah'a tevekkül etsinler.”** (İbrahim, 11)

⁴³⁹ Buhârî, K. Cihâd, B. Peygamber ﷺ, gündüzün evvelinde harb yapmadığı zaman, muharebeyi güneşin (ortadan) gitmesine kadar geriye bırakırdı; Müslim, K. Cihâd, B. Düşmanla karşılaşmayı temenni etmenin kerahiyyeti.

İman sahiplerinin vasıflarından biri de onların dinlerinde ve dünyalarında imtihan edilmeleridir/denenmeleridir. Musibetler, onların günah ve kusurları için kefarettir, derece ve mükâfatlarının yükselmesine de vesiledir. Onlar, dünya hayatında sanki birer yabancı ve oradan ebedî ahiret yurduna yolculuk yapan birer yolcu gibidirler. Dünya hayatı, onlar için ebedî ahiret nimetlerine oranla sanki bir zindan gibidir. Şöyle ki dünya hayatı; süsü, fitnessi, cazibeleri ve günahlarıyla onların kalpleri ve azaları için bir zindandır. Ancak Rablerinin onlara helal kıldıkları hariç ki onların, bu helal nimetlerden istifade etmelerinde bir sakınca yoktur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte orada iman sahipleri imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı.”** (Ahzab, 11)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Mü’min olan erkek ve kadının bedeninden, çocuğundan ve malından bela eksik olmaz. Böylece o, Allah’ın huzuruna günahsız olarak varır.”*⁴⁴⁰

*“Dünya mü’minin zindanı, kâfirin cennetidir.”*⁴⁴¹

Samimi iman sahiplerinin Allah’a kulluklarına delâlet eden niteliklerinden biri de onların sadece Allah’tan korkmaları ve başka hiç kimseden korkmamalarıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkmadan tekrar tekrar okunan bir Kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitap’ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de gönülleri Allah’ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah’ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırır- sa artık ona yol gösteren olmaz.” (Zümer, 23)

Allah’ın koyduğu cezaları uygularken acıma duygusuna kapılmazlar ve dine destek olmak için verdikleri sözde Allah’a karşı samimi olurlar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah’a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah’ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir grup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.”** (Nur, 2)

⁴⁴⁰ Tirmizî, K. Zühd, B. Belaya sabretmek hakkında Elbani sahih olduğunu söylemiştir.

⁴⁴¹ Tirmizi, K. Zühd, B. Belaya sabretmek hakkında. Elbani sahih olduğunu söylemiştir.

Onların en büyük, en belirgin vasıflarından biri de Allah Teâlâ'nın hükümünü sevmeleri, büyük küçük her konuda O'nun şeriatına tam teslim olmalarıdır: **“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.”** (Nisa, 65)

Onlar Peygamber ﷺ'i öyle severler ki kim olursa olsun başka hiç kimşenin sevgisi bu sevgiye denk olamaz: *“Sizden biriniz beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.”*⁴⁴²

Samimi ve ihlâslı mü'minler hakkındaki sözün özü şudur:

Onlar hakka ulaşmada rehberlik eden ve doğru yolu gösteren salih insanların örneği ve önderidirler. Çünkü onlar hakta sebat ederler, itikadî konularda kararlı olup görüş birliği içindedirler. Hem ilim sahibidirler, hem de ibadet ederler. Hem Allah'a tevekkül eder, hem de sebeplere sarılırlar. Dünyaya fazlasıyla sahiptirler ama gönüllerinde ona yer vermezler. Ümitle korku, sevgiyle buğz arasında bulunurlar. Mü'minlere ve Müslümanlara marşı merhametli ve yumuşak; din düşmanı kâfirlere, müşriklere ve onların dostlarına karşı sert ve güçlüdürler.

Onlar insanların ahlakça en güzeli, Allah'a itaat ederek nefislerini temizlemede en gayretlisi, huy ve davranışça en mükemmeldirler. Hayırlı ve insanlara yararlı hususlar dışında konuşmazlar.

Birbirlerini sevmeleri, birbirlerine merhamet etmeleri, aralarında yardımlaşmaları, birbirlerinin kusurlarını örtmeleri ve sadece din esasına göre dost ve düşman olmaları onların vasıflarındandır.

Onlar nimete karşı nankörlüğün cezasından korkarlar. Bu sebeple onları büyük küçük her türlü nimete karşı Allah'a şükretmede ve hamd etmede insanların en isteklisi ve devamlısı olarak görürsün.

Onların belirgin niteliklerinden biri de zaman ve mekân değişince onların değişmemeleri ve ihtilafa düşmemeleridir.

⁴⁴² Buhârî, K. İman, B. Peygamber ﷺ'i sevmenin imandan olması.

Kur'an'da Geçtiği Şekliyle Mü'minlerin Bazı Nitelikleri

Samimi müminlerin sahip olduğu samimi iman;

- Kalbin derinliklerinden kaynaklanan kesin inanç ve tam teslimiyettir. Ona hiçbir şüphe arız olmaz. Bu imanın parolası şudur: **“İman ettik ve tasdik ettik.”**

- Dil de bu imanı samimiyetle ikrar ederek dile getirir ve **“İsittik, itaat ettik.”** der.

- Bütün azalar da samimiyetle ve gerçek manada o imanın gereğini yerine getirip emirlere sarılır.

Samimi iman, İslam'ı ve imanın rükünlerini tasdik etmektir. O, insanı namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, Kâbe'yi haccetmek vb. gibi bütün dinî amelleri yerine getirmeye davet eder. Farzları yerine getirmeye, haramları terk etmeye, emredilenleri yapmaya ve yasaklardan kaçınmaya sevk eder. Ana-babaya iyilik ve itaat etmek, akraba bağlarını gözetmek, fakirlere ve yetimlere yardımda bulunmak, doğru konuşmak, emanetlere riayet etmek, konuşmada ve hüküm vermede adaletli olmak, Allah'a, Rasûlü ﷺ'e ve mümin kullara karşı samimi olmak, onların iyiliğini istemek gibi hayırlı ve faydalı bütün salih amelleri yapmaya davet eder. Hâyâ, cömertlik, doğruluk, sabır, cesaret, atılganlık, selamı yaymak ve güzel konuşmak gibi bütün güzel huylara sahip olmaya sevk eder.

Allah Teâlâ, güzel söze -yani kelime-i tevhide- güzel ağacı -hurma ağacını- misal vermiştir ki bu ağacın kökü sabit, dalları ise göğe uzanmıştır. Meyvesini Allah'ın izniyle her daim verir. İşte iman ağacı da böyledir. Kökü iman ehlinin kalbinde ilim ve itikad yönünden sabit, dalları da güzel sözler, salih ameller, güzel ahlak ve yüce erdemler olarak göğe uzanmıştır. Allah Teâlâ, samimi iman sahiplerinin özelliklerini anlatırken şöyle buyurmaktadır: **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine**

dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal, 2-4)

Bu ayete göre gerçek müminlerin beş özelliği vardır:

1- Allah anıldığı zaman kalpleri titrer ve farzları eda edip haramlardan kaçınırlar.

2- Allah'ın ayetleri onlara okunduğu zaman işittikleri vaad ve tehdit ayetleri neticesinde hasıl olan korku ve ümitle imanları artar.

3- Gerçek manada ve samimiyetle Allah'a tevekkül ederler. İhtiyaçların giderilmesi, faydalı şeylerin elde edilmesi ve zararın bertaraf edilmesi için yalnızca O'na güvenip dayanırlar.

4- Namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler. Bunları yaparken şartlarına, rükünlerine, sünnetlerine ve müstehaplarına tam manasıyla uyarlar. Namazları camide cemaatle birlikte eda ederler.

5- Allah'ın onlara rızık olarak vermiş olduğu mallardan farz ve müstehap olarak Allah yolunda harcarlar.

Bu yüce amelleri yaptıkları için onlar, gerçek mümin olmuşlar ve Rablerinden yüce dereceleri, günahlarının bağışlanmasını, Adn cennetinde bulunup canların çektiği ve gözlerin hoşlandığı ebedî bol rızıkları ve tükenmez nimetleri kazanmışlardır.

Samimi mü'minlerin vasıflarından söz eden bazı Kur'an âyetleri şunlardır:

• Onların gayba inanmaları ve âhiretten korkmalarından söz eden âyetler:

“Elif. Lâm. Mim. O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, muttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir. Onlar gayba iman ederler, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes iman ederler. İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.” (Bakara, 1-5)

“Onlar, kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını ve O’na döneceklerini düşünen ve bunu kabullenen kimselerdir.” (Bakara, 46)

“Onlar, görmedikleri halde Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyâmetten korkan kimselerdir.” (Enbiya, 49)

“Onlar ki namazı kılarlar, zekâtı verirler ve âhirete de kesin olarak inanırlar.” (Neml, 3)

“Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.” (Nur, 37)

“Onlar Rablerinin azabından korkanlardır.” (Mearic, 27)

“O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler.” (İnsan, 7)

“Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O’nun azabına uğramaktan) korkarız (derler).” (İnsan, 10)

• Onların Allah’ı sevmelerinden ve O’nun emirlerine bağlılıklarından söz eden âyetler:

“İnsanlardan bazıları Allah’tan başkasını Allah’a denk ilahlar edinir de onları Allah’ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah’a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. Keşke zalimler, azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Allah’a ait olduğunu ve Allah’ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilselerdi.” (Bakara, 165)

“İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah’ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir.” (Bakara, 207)

“İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihâd edenler var ya, işte bunlar, Allah’ın rahmetini umabilirler. Allah, Gafur’dur, Rahîm’dir.” (Bakara, 218)

“Mü’minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.” (Enfal, 2)

“Herhangi bir sûre indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: ‘Bu sizin hanginizin imanını artırdı?’ İman edenlere gelince (bu sûre) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler.” (Tevbe, 124)

“Onlar Allah’ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.” (Ra’d, 21)

“Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak ‘İştittik ve itaat ettik.’ demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.” (Nur, 51)

“Bizim âyetlerimize ancak o kimseler iman ederler ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiğinde, büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rablerini hamd ile tesbih ederler.” (Secde, 15)

“Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir Kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitap’ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de gönülleri Allah’ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah’ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.” (Zümer, 23)

“O peygamberler ki Allah’ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah’tan korkarlar ve O’ndan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah (herkese) yeter.” (Ahzab, 39)

- Bütün peygamberlere ve kitaplara inandıklarından söz eden âyetler:

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. ‘Allah’ın peygamberlerinden hiçbirisi arasında ayırım yapmayız. İştittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş Sanadır.’ dediler.” (Bakara, 285)

“Allah’a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Nisa, 152)

“Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar,

zekâtı verenler, Allah’a ve âhiret gününe inananlar var ya, işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz.” (Nisa, 162)

• Onların namazı kılmalarından, zekâtı vermelerinden ve Allah yolunda infak etmelerinden söz eden âyetler:

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere iman eder. (Allah’ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekât verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakîler ancak onlardır!”

(Bakara, 177)

“Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah’tır, Rasûlüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah’ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.” (Maide, 55)

“Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer; başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar.” (Hac, 35)

“Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.” (Şura, 38)

• Onların, Müslüman kardeşlerini sevmelerinden söz eden âyetler:

“Mü’min erkeklerle mü’min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah’a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz’dir, Hakîm’dir.” (Tevbe, 71)

“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Haşr, 9)

“Onlar, bollukta da, darlıkta da infak ederler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”

(Al-i İmran, 134)

“Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. ‘Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.’ derler.” (İnsan, 8-9)

“Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.” (Şura, 37)

- Kötülüklerden ve yasaklardan sakındıklarından söz eden âyetler:

“Onlar, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe/istiğfar ederler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde bile bile ısrar etmezler.” (Al-i İmran, 135)

“Takvaya erenler var ya, onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda (Allah’ın emir ve yasaklarını) hatırlayıp hemen gerçeği görürler.” (Araf, 201)

“Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.” (Şura, 37)

“Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır. O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.” (Necm, 32)

“(Onlar) Irzlarını koruyanlar -ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna, çünkü onlar kınanmaz, bundan öteye (geçmek) isteyenler ise, onlar taşkınların ta kendileridir-, emanetlerine ve ahidlerine riayet edenler; şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar(dır).” (Mearic, 29-33)

- Onların genel olarak vasıflarından ve güzel ahlaklarından söz eden âyetler:

“O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman, ‘Biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz.’ derler.” (Bakara, 156)

“(Bu alışverişi yapanlar), **tevbe edenler, ibadet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın sınırlarını koruyanlardır. O müminleri müjdele!**” (Tevbe, 112)

“Onlar, Allah’a ve âhiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten men ederler; hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar salih/iyi kimselerdir.” (Al-i İmran, 114)

“Onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.” (Ra’d, 22)

“Onlar, boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve ‘Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz.’ derler.” (Kasas, 55)

“Tâğût’a kulluk etmekten kaçınıp Allah’a yönelenlere müjde vardır. (Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah’ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.” (Zümer, 17-18)

- Onların dünyadaki mükâfatlarından söz eden âyetler:

“Allah, iman edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kafirlerle gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.” (Bakara, 257)

“Erkek veya kadın, mü’min olarak kim sâlih amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.” (Nahl, 97)

“İman edip de sâlih amel işleyenlere gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.” (Meryem, 96)

“İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye müminlerin kalplerine güven indiren O’dur. Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah bilendir, her şeyi hikmetle yapandır” (Fetih, 4)

“İyi düşünün ki Allah’ın Rasûlü sizin aranızda bulunmaktadır. Şayet o birçok işte size uysaydı, haliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; küfürden, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. İşte Allah’tan bir lütuf ve nimet olarak doğru yolda yürüyenler onlardır.” (Hucurat, 7-8)

Mü'minler ve Onların Bazı Seçkin Vasıfları Hakkında Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat İmamlarının Bazı Sözleri

Gerçek iman, yüce Allah’tan korkmaktır ki bu korku insanı güzel işler yapmaya ve Aziz ve Rahim olan Allah’a tevekkül etmeye sevkeder. Gerçek imana sahip önder âlimlerin özellikleriyle ilgili bazı sözleri şöyledir:

1- Yüce sahabî Abdullah b. Mes’ûd ﷺ şöyle der: “Mü’minin her türlü haslete yatkınlığı olabilir, ancak hıyanet ve yalancılığa asla.”⁴⁴³

“Allah’a kavuşmadıkça mü’mine rahat yoktur.”⁴⁴⁴

2- Yüce sahabî Ubey b. Ka’b ﷺ şöyle der: “Mü’minin dört hasleti vardır: Bela ve musibetle karşılaştığı zaman sabreder, kendisine bir şey verildiği zaman şükreder, bir şey söylediğinde doğruyu söyler, bir hüküm verdiği zaman adaletli olur.

O, beş tane nurun içinde dolaşır. O, Allah Teâlâ’nın, “**Nur üzerine nur**” dediği kimsedir. Onun konuşması nurdur, ilmi nurdur, girişi nurdur, çıkışı nurdur, kıyâmet günü varacağı yer nurdur.

Kâfir ise beş karanlığın içinde dolaşır: Onun konuşması karanlıktır, ameli karanlıktır, girişi karanlıktır, çıkışı karanlıktır, kıyâmet günü varacağı yer de karanlıklardır.”⁴⁴⁵

3- Yüce sahabî Ammar b. Yasir ﷺ şöyle der: “Şu üç hasleti kendinde toplayan kimse imanını tamamlamış olur: Kendine karşı adaletli olmak, imkânları kısıtlıyken dahi infak etmek ve herkese selam vermek.”⁴⁴⁶

⁴⁴³ İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-İman*, (80) s. 35.

⁴⁴⁴ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 1/136.

⁴⁴⁵ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 1/255.

⁴⁴⁶ İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-İman*, (131) s. 48.

4- Yüce sahabî Abdullah b. Amr b. el-As *radiyallahu anhuma* şöyle der: “İnsanlar öyle bir zamanda yaşayacaklar ki mescidde toplanacaklar ve namaz kılacaklar, fakat içlerinde bir tane mü’min olmayacak.”⁴⁴⁷

5- Yüce tâbiî Hasan el-Basri *rahimehullah* şöyle der: “Mü’min, Allah Teâlâ ne söylemişse O’nun söylediği gibi olduğunu bilen kimsedir. Mü’min, insanların amelce en güzel olanı ve Allah’tan en çok korkanıdır. Dağ gibi malı infak etse de bizzat görmeden (kurtulacağından) emin olmaz. İyiliği, hayrı ve ibadeti arttıkça korkusu da artar ve ‘Ben kurtulamam.’ der. Münafık ise ‘İnsanlar sayıca çok kalabalık. Aralarında ben de başışlanırım. Benim için bir sıkıntı yok.’ der. Münafık böyle der, amel etmeyi unutur ve Allah’tan yana temennilerde bulunur.”⁴⁴⁸

“Mü’min bir kul bir günah işlediği zaman bundan dolayı devamlı üzüntü duyar.”⁴⁴⁹

“Mü’minin gülmesi, kalbinin gaflette olduğunu gösterir.”⁴⁵⁰

“Korku ve ümit, mü’minin iki bineğidir.”⁴⁵¹

6- İmam Fudayl b. ‘İyad *rahimehullah* şöyle der: “Mü’min az konuşup çok iş yapar; münafık ise çok konuşup az iş yapar. Mü’minin konuşması hikmet, susması tefekkür, bakışı ibret, işi gücü iyiliktir. Böyle olduğun zaman daima ibadet içinde olmuş olursun.”⁴⁵²

“İmrenmek imandandır, haset etmek ise bir çeşit münafıklıktır. Mü’min imrenir, haset etmez; münafık ise haset eder, imrenmez. Mü’min (kusurları) örter, öğüt verir ve nasihat eder. Facir ise (kusurları) ortaya döker, ayıplar ve ifşa edip yayar.”⁴⁵³

7- Zahid imam Malik b. Dinar *rahimehullah* şöyle der: “Mü’minin misali, nerede olursa olsun güzelliği beraberinde olan inci gibidir.”⁴⁵⁴

⁴⁴⁷ İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-İman*, (101) s. 40.

⁴⁴⁸ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/153.

⁴⁴⁹ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/158.

⁴⁵⁰ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/152.

⁴⁵¹ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/156.

⁴⁵² Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/98.

⁴⁵³ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/95.

⁴⁵⁴ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/377.

“Mü'minle münafık, kurtla kuzu anlaşincaya kadar anlaşamazlar.”⁴⁵⁵

“Ey insanlar! Mü'min, içindeki hüznün ve sıkıntıdan dolayı iğne yutmuş koyun gibidir; midesinde bulunan iğneden dolayı yediği şeylerin koyuna hiçbir faydası olmaz.”⁴⁵⁶

8- Büyük tabî Vehb b. Münebbih *rahimehullah* şöyle der: “Mü'min, öğrenmek için başkalarının içine karışır, yanlış yapmamak için sükût eder, anlaşılır olmak için konuşur, huzurlu olmak için yalnız kalır.”⁴⁵⁷

9- Örnek ve önder âlim Seleme b. Dinar *rahimehullah* şöyle der: “Mü'minden beklenen en iyi haslet, insanların içinde kendisi için en çok korkan ve bütün Müslümanlar için en çok ümit taşıyan kimse olmasıdır.”⁴⁵⁸

10- Zâhid ve abid Şakîk b. İbrahim el-Belhî *rahimehullah* şöyle der: “Mü'min iki hasletle, münafık da iki hasletle meşguldür. Mü'min ibretlerle ve tefekkürle, münafık ise hırs ve beklentilerle meşguldür.”⁴⁵⁹

“Mü'minin misali, hurma ağacı dikip de onun meyve yerine diken vermesinden korkan adamın misali gibidir.”⁴⁶⁰

11- Zahid tabî Muravvik b. Meşmuh el-Aceli *rahimehullah* şöyle der: “Mü'minin dünyadaki misalini hep, denizde bir tahta parçasının üzerine tutunup da Allah'ın belki kendisini kurtaracağı ümidiyle ‘Ya Rabbi! Ya Rabbi!’ diyen adamın misali gibi gördüm.”⁴⁶¹

12- Hafız ve vaiz Katade b. Diame el-Basrî *rahimehullah* şöyle der: “Mü'min, sadece üç yerde tanınır. Bunlar; kendisini örten ev, imar ettiği mescid ve zarsız dünyevî bir ihtiyaç.”⁴⁶²

⁴⁵⁵ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/376.

⁴⁵⁶ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/377.

⁴⁵⁷ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 4/68.

⁴⁵⁸ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 3/33.

⁴⁵⁹ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/71.

⁴⁶⁰ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/68.

⁴⁶¹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Kitâbu'z-Zühhd, 13/484, no: 16996.

⁴⁶² Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 2/341.

13- Rabbanî, zahid ve önder alim Hatem b. Unvan el-Esam *rahimehullah* şöyle der: “Beş konuda kimse mü’mine galip gelemmez: Allah, kader, rızık, ölüm ve şeytan.”⁴⁶³

“Münafık dünyadan aldığı şeyi hırsla alır, şüphe içinde tutar ve gösteriş için infak eder. Mü’mîn ise korkarak alır, sıkıntı içinde tutar ve samimiyetle itaat ederek Allah için infak eder.”⁴⁶⁴

14- Tabîî imamlarından Mutarriif b. Abdillâh b. eş-Şihhîr *rahimehullah* şöyle der: “Mü’mînün ümidiyle korkusu tartılmış olsaydı ikisi birbirine denk olurdu.”⁴⁶⁵

15- Tabîînden Abdullâh b. Ubeyd b. Umeyr el-Leysî *rahimehullah* şöyle der: “İlim, mü’mînün yitiğidir; onu aramak için erkenden çıkar ve ondan bir bölümü nerede bulursa hemen alır. Başkasını da ona eklemek için aramaya devam eder.”⁴⁶⁶

16- İmam, fakih ve abid Muhammed b. Aclan el-Kuraşî *rahimehullah* şöyle der: “Nerede olursa olsun mü’mîn, mü’mîni sever.”⁴⁶⁷

17- Tabîî imamlarından abid er-Rabî’ b. Huseym es-Sevrî *rahimehullah* şöyle der: “Mü’mînün beklediği şeyler içinde ölümden daha hayırlı bir şey yoktur.”⁴⁶⁸

18- Tabîî imamlarından Mesruk b. el-Ecda’ el-Hemedani *rahimehullah* şöyle der: “Mü’mîn için, dünya dertlerinden kurtulup Allah’ın azabından emin olduğu kabirden daha hayırlı başka bir şey yoktur.”⁴⁶⁹

19- Tabîî imamlarından Talha b. Musarriif el-Mukri *rahimehullah* şöyle der: “İblis, Rabia ve Mudar kabilelerinden daha çok sayıda şeytanı mü’mînün üzerine salar.”⁴⁷⁰

⁴⁶³ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/79.

⁴⁶⁴ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/79.

⁴⁶⁵ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Kitâbu'z-Zühd, 13/478, no: 16972.

⁴⁶⁶ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/79.

⁴⁶⁷ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 8/23.

⁴⁶⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Kitâbu'z-Zühd, 13/394, no: 16793.

⁴⁶⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Kitâbu'z-Zühd, 13/402, no: 16715.

⁴⁷⁰ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 5/19.

20- Tabiîn imamlarından abid Muhammed b. Sûka el-Ğanevi *rahimehullah* şöyle der: “Mü'minin Allah korkusundan benzi sararır ve o, kilo alıp şişmanlayamaz.”⁴⁷¹

21- Tabiînin efendisi imam, hafız, abid, fakih ve örnek alim Tavus b. Keysan el-Farisi el-Yemenî *rahimehullah* şöyle der: “Mü'minin dinini ancak kabri korur.”⁴⁷²

22- Tabiîn imamlarından Halid b. Ma'dan el-Kulâî *rahimehullah* şöyle der: “Mü'minin en kötü hali ayakta durmasıdır, facirin en iyi hali ise uyumasıdır.”⁴⁷³

23- Fakih Hani b. Kulsum b. Şureyk *rahimehullah* şöyle der: “Fakir mü'minin misali, hastalığını bilen doktorun gözetimindeki bir hastanın misali gibidir. Canının çektiği şeylere iştahla bakar; fakat onları yiyecek olsa ölür. İşte Allah Teâlâ da mü'mini dünyadan böyle korur.”⁴⁷⁴

24- Tâbiînden Hayseme b. Abdurrahman el-Cu'fî *rahimehullah* şöyle der: “Ne mutlu mü'mine! Kendisinden sonra nesli nasıl da korunuyor!”⁴⁷⁵

25- İmam, zahid Muhammed b. el-Munkedir el-Kuraşî *rahimehullah* şöyle der: “Allah Teâlâ, mü'min kuluyla birlikte onun çocuğunu ve çocuğunun çocuğunu da korur. Onun evini de, civarındaki evleri de korur. Mü'min kul aralarında bulunduğu müddetçe onlar daima korunma ve afiyet içinde olurlar.”⁴⁷⁶

Bunlar Rahman'ın samimi iman sahibi ve kayıtsız şartsız itaat eden kullarının pek çok niteliğinin az bir kısmıdır. Müslümanlar olarak bugün biz; başarı, mutluluk, kurtuluş, izzet, şeref, hâkimiyet, önderlik ve güçlü milletlere köle olmamak istiyorsak, hatta dünya ve âhirette iyilik ve saadet istiyorsak, adlarını tarihin altın harflerle yazdığı bu samimi iman sahibi büyük şahsiyetlerin sarıldıkları şeylere sımsıkı sarılmamız, onları, sözlerini ve amellerini örnek almamız gerekir. Çünkü onlar Allah'ın Rasûlü ﷺ'e uydular, onun ahlakıyla ahlaklandılar, onun emirlerini yerine getirdiler ve böylece Allah'ın buyurduğu

⁴⁷¹ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 3/5.

⁴⁷² Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 4/6.

⁴⁷³ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 5/211.

⁴⁷⁴ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 6/119.

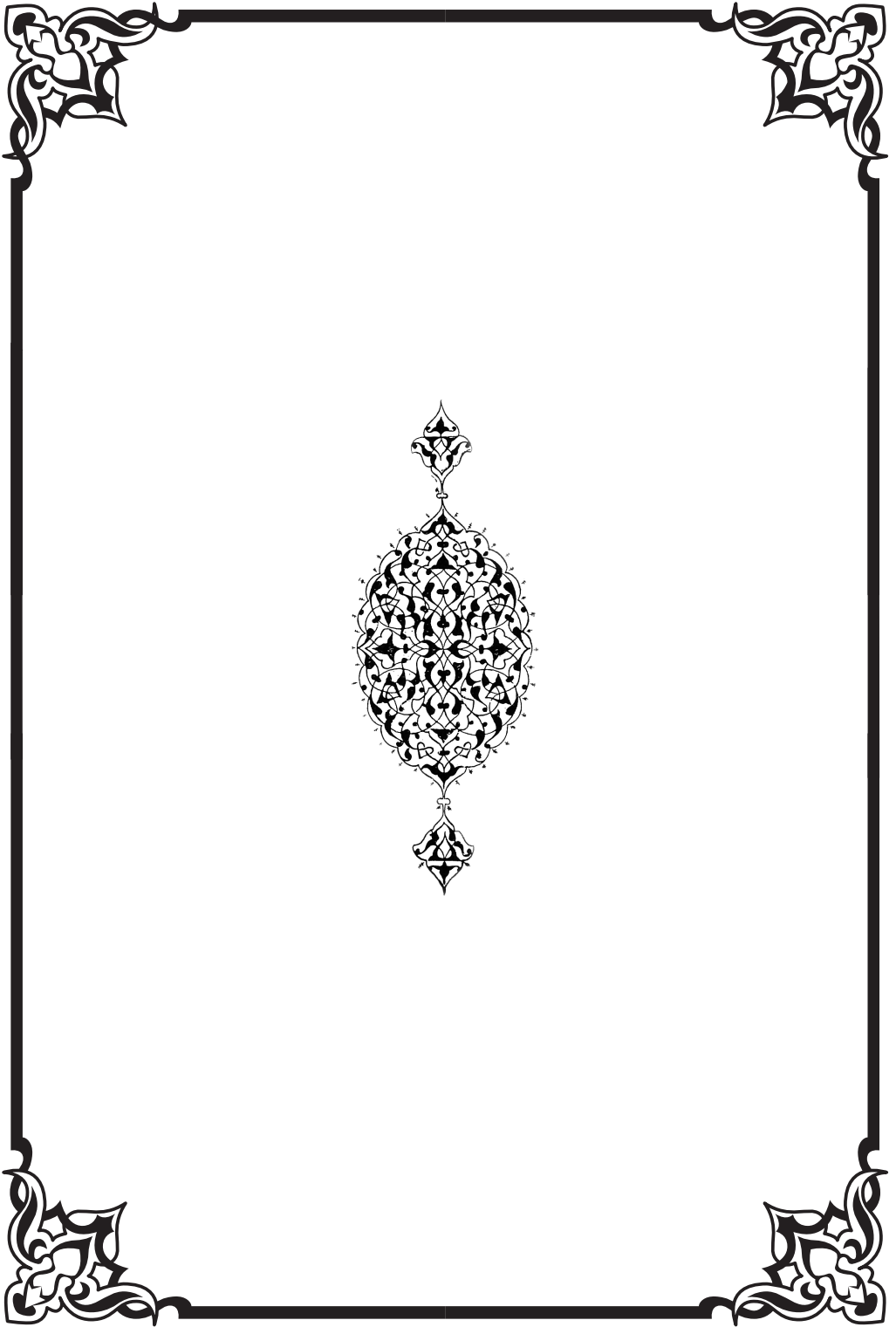
⁴⁷⁵ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Kitâbu'z-Zühd, 13/449, no: 16874.

⁴⁷⁶ Ebu Nuaym el-İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 3/148.

gibi oldular: **“Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah’a iman edersiniz.”** (Al-i İmran, 110)

“İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O’na saygı gösterenler) içindir.” (Beyyine, 7-8)

Salih amel, samimi iman sahiplerinin en büyük özelliklerinden biridir. Allah’ın rızasını kazanmak ve nimet dolu cennetine girmek için temel şarttır: **“Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Kim tevbe edip iyi salih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah’a döner.”** (Furkan, 70-71)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre
İMANI ZEDELEYEN ŞEYLER
(Günahlar ve İman Üzerindeki Etkileri)

خوارم الإيمان
المعاصي و أثرها على الإيمان

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre **İMANI ZEDELEYEN⁴⁷⁷ ŞEYLER**

- Günahlar ve iman üzerindeki etkileri
- Günahlar iki kısma ayrılır: Büyük günahlar ve küçük günahlar
- Genel olarak isyan ve günahların tehlikeleri
- Günahlarda ısrar etmenin ve küçük günahları hafife almanın tehlikesi
- Küçük günahlar büyük günahlara dönüşebilir
- Günahlarda ısrar etmenin hükmü
- Günaha düşmeye sebep olan hususlar
- Günaha düşmeye mani olan hususlar
- Günahların kulun dini, dünyası ve âhireti üzerindeki zararları etkileri
- İsyân ve günahların kalp üzerindeki etkileri
- İsyân ve günahların din üzerindeki etkileri
- İsyân ve günahların beden üzerindeki etkileri
- İsyân ve günahların rızık üzerindeki etkileri
- İsyân ve günahların fert üzerindeki etkileri
- İsyân ve günahların toplum ve çevre üzerindeki etkileri
- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının isyan ve günahlar hakkındaki sözleri
- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre günahlara kefaret olan şeyler
- İsyân ve günahlardan korunma ve kurtulma yolları
- Şirkin dışındaki büyük günahları işlemenin hükmü
- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın büyük günah işleyenlerin hükmü hakkında Kur'ân, sünnet ve icmadan getirdikleri deliller
- Günahkâr muvahhidlerden cezayı düşüren sebepler
- Kıyâmet gününde günahkâr muvahhidlerin dereceleri

⁴⁷⁶ "Zedeleyen" şeklinde tercüme edilen kelimenin aslı olan "خارم" kelimesi, Arapça'da bir şeyi yarmak, kesmek, eksiltmek, bir kısmını yok etmek vb. anlamlara gelen "خرم" fiilinden türemiştir. "خارم", "terk eden, eksiltten ve bozan demektir. Arapça'da kişiliği ve adaleti zedeleyen ve şahitlik hakkını düşüren şeyler anlamında "خوارم العدالة والمروءة" denir. Buna göre burada "İmanı Zedeleyen Şeyler" ifadesiyle, imanı tamamen ortadan kaldırmayan, ancak onu zedeleyip eksiltten, kemalini ortadan kaldıran şeyler kastedilmektedir.

GÜNAHLAR(*) VE İMAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Buraya kadar anlatılanlardan anlaşılmış oldu ki iman; inanç, söz ve ameldir. İbadet ve salih amellerle artar, isyan ve günahlarla da eksilir. Ehl-i sünnete göre imanın şubeleri ve farklı dereceleri vardır ki bunları kemaliyle yerine getirenler samimi imanı da kemale erdirmiş olurlar. Bunları ihmal edip eksik bırakanlar ise ihmalleri ölçüsünde imanlarını da eksiltmiş olurlar. Bu ihmal, ister bazı ibadetlerin ve salih amellerin terki şeklinde olsun, isterse de bazı haramların ve münkerlerin işlenmesi şeklinde olsun, farketmez.

İmanın şubeleri, Allah Teâlâ'nın bize emrettiği sâlih amellerdir. Bunların en yükseği **“Lâ ilâhe illallâh,”** en aşağısı ise yoldan gelip geçenlere zarar verebilecek bir şeyi yoldan uzaklaştırmaktır. Bu ikisi arasında da birbirinden

(*) “Günah” diye tercüme edilen “المعصية” kelimesinin aslı, birlik ve uyuşma anlamına gelen “العصا”dır. Bu anlamda Hariciler için “قد شقوا عصا المسلمين / Müslümanların birliğini bozdular” denmiştir. Aynı kökten gelen “isyan” da itaatın zıddıdır. Kul, Rabbinin emrine karşı geldiğinde “Kul, Rabbine isyan etti.” denir. Yine “Falan idarecisine isyan etti.” denir. Yani “emrine itaat etmedi” demektir. Bkz. *Tehzibu'l-Luğa* ve *Lisanu'l-Arab*, ayn, sad, elif mad.

* Dinî anlamda ise “masiyet/günah;” dinin emirlerini terk etmek ve yasakladıklarını işlemek demektir. Yani Allah Teâlâ'nın Kitabında ve Rasulü ﷺ'in sünnetinde farz kılmış olduğu şeyleri terk etmektir. Diğer bir deyişle Allah Teâlâ'nın ve Rasulü ﷺ'in yasaklamış olduğu gizli ve açık söz ve fiilleri işlemektir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle demiştir: “Masiyet, dinin emrine karşı gelmektir. Her kim Allah'ın, rasulleri ile gönderdiği ve Kitaplarında bildirdiği emrine karşı gelirse isyan etmiş/günah işlemiş olur.” *Mecmuu'l-Fetava*, 8/269.

* Dinî ıstılahta isyan/günah kapsamına giren bazı lafızlar şunlardır: Fisk, zenb, hatie, seyyie, hûb, ism, fesad, utuv, isr.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle demiştir: “Masiyet, fisk ve küfür lafızları: “Masiyet” kelimesi Allah ve Rasulü ﷺ ile ilgili olarak kullanıldığında küfür ve fisk da onun anlam kapsamına girer. Mesela şu ayetlerde olduğu gibi: **“Her kim Allah'a ve Rasulüne isyan ederse, (bilsin ki) ona ebedî kalacağı cehennem ateşi vardır.”** (Cin, 23) **“İşte Âd (kavmi). Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler; O'nun rasullerine isyan ettiler ve inatçı her zorbanın emrine uydular.”** (Hud, 59) Bu ayette Âd kavminin, kendi rasulleri olan Hud ﷺ'a isyanı, bütün rasulleri yalanlama anlamında bir isyan olarak ifade edilmiştir. Bu durumda söz konusu masiyet/isyan, bütün rasullere yapılmıştır.” *Mecmuu'l-Fetava*, 7/59.

farklı pek çok şube vardır ki bunların bir kısmı en yüksek şubeye yakındır, bir kısmı da en aşağıdakine yakındır.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre küfür de böyledir. Onun da şubeleri, aşağı doğru inen basamakları, karanlıkları ve farklı kolları vardır ki bunlar *-Allah bizleri onlardan korusun-şunlardır*: Şirk, nifak, zulüm, heva, büyük ve küçük günahlar, fışk, isyanlar, kötülükler, fesad ve bunlara yakın anlamda olan diğerleri...

- Küfrün bu şubelerinin bir kısmı, imanın aslına aykırı olup onu ortadan kaldırıyorsa *-Allah muhafaza-* insanı İslâm'dan çıkarır. Bu türden olan şubeler, dinî istilahta büyük küfür veya büyük şirk ya da aynı anlama gelen başka adlarla isimlendirilirler. Bu tür küfrü veya şirk işleyen biri bu halde ölürse Allah Teâlâ onu kesinlikle bağışlamaz. Böyle birini Allah ancak samimi bir tevbeyle, imanı yenilemekle ve İslâm'a girmekle affeder. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“İmanı bırakıp da küfrü satın alanlar, Allah’a hiçbir şekilde zarar veremezler. Onlar için elim bir azap vardır.”** (Al-i İmran, 177)

“Kim iman etmeyi reddederse bütün yaptığı işler boşa gider ve o, âhirette de ziyana uğrayanlardan olur.” (Maide, 5)

“Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâr ederse, -kalbi iman ile dolu olduğu halde (küfre) zorlanan başka- fakat kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah’ın gazabı bunlarıdır; onlar için büyük bir azap vardır.” (Nahl, 106)

“Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur, Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Kim tevbe edip salih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah’a döner.” (Furkan, 68-71)

- Ehl-i sünnete göre küfrün bu şubelerinin bir kısmı da kişiyi İslâm'dan çıkarmaz. Çünkü bunlar, imanın aslına aykırı değildir. Ancak onu eksiltir ve zayıflatır, ama iptal edip tamamen ortadan kaldırmaz. Yani bu, imanının vacib ve müstehab olan kemâline aykırıdır.

Bu tür küfür, bazı emirlerin terk edilmesi; günah, isyan, haram vb. cinsinden bazı yasakların işlenmesiyle olur ve küçük küfür, küçük şirk veya dinden çıkarmayan küfür diye isimlendirilir. Bu tür küfrü, yani günahı, fıskı ve isyanları işleyen bir kimse o hal üzere öldüğü zaman onun durumu Allah'ın dilemesine kalmıştır: Dilerse adaleti ve hikmeti gereği ona azap eder; dilerse de lütfu, keremi ve rahmetiyle onu affeder: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”** (Nisa, 48)

“İyi düşünün ki Allah’ın Rasûlü sizin aranızda bulunmaktadır. Şayet o, birçok işte size uysaydı haliniz yaman olurdu. Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; sizi küfürden, fâsıklıktan ve isyandan iğrendirdi. İşte doğru yolda yürüyenler onlardır.” (Hucurat, 7)⁴⁷⁸

Günahlar iki kısma ayrılır: BÜYÜK GÜNAHLAR ve KÜÇÜK GÜNAHLAR

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre, küfrün veya şirkin dışında kalan günahlar iki kısma ayrılır: Büyük günahlar ve küçük günahlar.

● **Büyük Günahlar:** Dünyada haklarında şer'î bir had cezası bulunan ya da ahirete yönelik olarak lanet, gazap, azap ya da cehennem ateşi ile tehdit olunan bütün günahlardır.

⁴⁷⁸ İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Yani sizi küfürden, fasıklıktan -ki bu büyük günahlardır- ve isyandan -ki bu da bütün masiyetler/günahlardır- nefret ettirdi. Bu, nimetin kemaline doğru bir yükselişin aşama aşama ifâdesidir.”

Şeyhülislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle demektedir: “Muhammed b. Nasr el-Mervezi der ki: Masiyetlerin bazıları küfür olup bazıları küfür olmayınca Allah Teâlâ bunları birbirinden ayırdı ve üç çeşit olarak sıraladı: Bunların bir kısmı küfürdür. Bir kısmı fasıklıktır, ama küfür değildir. Bir kısmı da isyandır, ama ne küfür ne de fasıklıktır. Allah Teâlâ bunların hepsinden de mü'minleri nefret ettirdiğini haber vermektedir. Öte yandan itaatlerin tamamı imanın içine girdiği ve hiçbirinin imanın dışında kalmadığı için bu konuda bir ayırım yapmadı ve şöyle buyurdu: Size imanı, farzları ve bütün itaatleri sevdirdi, hatta bunları güzelleştirdi. **‘Allah size imanı sevdirdi.’** İtaatlerin hepsi bunun içine girer. Çünkü Allah Teâlâ, mü'minlere namazı, zekâtı ve diğer ibadetleri dinî anlamda sevdirmiştir. Bunları sevdirdiğini ve kalplerde güzelleştirdiğini **‘Allah size imanı sevdirdi.’** sözüyle haber vermiştir. Onlar bütün isyanlardan da -ki küfür, fasıklık ve bütün günahlar buna dâhildir- dinî anlamda nefret ederler. Çünkü Allah Teâlâ, mü'minleri bunlardan nefret ettirdiğini haber vermiştir.” Bkz: *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/42.

● **Küçük Günahlar:** Dünyada haklarında şer'î bir had cezası bulunmayan, âhirete yönelik lanet, gazap, ceza vb. herhangi bir tehdide konu olmayan ya da yapanın imanının ortadan kalktığı bildirilmeyen bütün günahlardır.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, bu taksimi yaparken Kitab, Sünnet ve icma-dan deliller getirmiştir:

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır. O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.”** (Necm, 32)⁴⁷⁹

“Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçırırsanız, sizin kötülüklerinizi (küçük günahlarınızı) örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.” (Nisa, 31)⁴⁸⁰

“Kitap ortaya konmuştur: Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. ‘Vay halimize!’ derler, ‘Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!’ Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” (Kehf, 49)⁴⁸¹

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Kişi, büyük günahlardan sakındığı sürece beş vakit namaz, Cuma namazı bir dahaki Cumaya kadar ve Ra-**

⁴⁷⁹ Bu ayet, günahların küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılması konusunda gayet açıktır. Bununla birlikte ayette geçen ve “küçük hatalar” diye tercüme edilen “lemem”in ne olduğu hakkında âlimler arasında ihtilaf vardır. İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* şöyle der: “Cumhura göre ‘lemem,’ harama bakma, dokunma, öpme vb. gibi küçük günahlardır. Sahabe ve onlardan sonra gelenlerin cumhuru bu görüştedir.” Bkz. *Medaricu's-Salikin*, 1/343.

⁴⁸⁰ İmam Kurtubî *rahimehullah* der ki: “Allah Teâlâ bu surede büyük günahları yasaklayınca, bunlardan sakınanların işledikleri küçük günahları affedeceğini va'detti. Bu da günahların içinde büyük olanların da, küçük olanların da bulunduğu delalet eder. Tefsir ve fıkıh ehli de bu görüştedir.” Bkz: *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, 5/104.

⁴⁸¹ İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Yani, büyük küçük hiçbir günah, ne kadar küçük de olsa hiçbir amel bırakmamış, **‘hepsini sayıp dökmüştür.’** Yani onları kaydedip muhafaza etmiştir.”

mazan orucu bir dahaki Ramazana kadar aralarındaki küçük günahlara kefaret olurlar."^{482(*)}

Ebu Hureyre ؓ'dan şöyle rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ "Helake sürükleyen yedi şeyden sakının." buyurdu. "Bunlar nelerdir ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. O da şöyle cevap verdi: "Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, haksız yere Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak ve suçsuz ve if-fetli mü'min kadınlara iftira etmek."⁴⁸³

İmam İbnu'l-Kayyım rahimehullah şöyle demiştir: "Kur'ân, sünnet, selevin ic-mai ve kıyasla sabittir ki günahlar, küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılır."⁴⁸⁴

Genel Olarak İsyan ve Günahların Tehlikeleri

Küçük olsun büyük olsun, isyan ve günahların durumu çok ciddi ve ağır-dır. Allah katındaki tehlikesi de çok büyüktür. Bu günahların kendi içinde çeşitleri vardır ki bunlar şöyledir: Küçük günah, hata, kötülük, fesat, azgınlık, zulüm, fuhşiyat, fasıklık, isyan, dalalet, küfür ve şirk.

Genel olarak günahlar, hem fert hem de toplum açısından tehlikeli so-nuçlar doğurur. Kulu, Allah'ın rızasından ve engin merhametinden uzak-laştırır. Dahası Allah'ın şiddetli gazabına, can yakıcı azabına ve cehennem ateşine götüren sebeplerin başında günahlar gelir.

Günahlar; uğursuzluk ve yüz karası, şer ve yıkım, rezillik ve azap demek-tir. Günahlar; sahibinin izzetini zillete, varlığını darlığa, güvenini korkuya, tokluğunu açlığa, giyim kuşamını çıplaklığa, bereketi yokluk ve mahrumiye-te, zenginliği fakirliğe, iffeti arsızlığa, hayâyı edepsizliğe, akıl ve ağırbaşlılığı düşüncesizlik ve hafifmeşrepliğe, birlik ve beraberliği ayrılık ve ihtilafa, doğ-ruluğu sapkınlığa ve fesada, sevgi ve şefkati kin ve nefrete, bolluğu kıtlığa,

⁴⁸² Müslim, K. Taharet, B. Büyük günahlardan kaçınmak şartıyla beş vakit namaz, iki Cuma ve iki ramazanın, aralarındaki küçük günahlara kefaret olması...

(*) İmam Nevevî rahimehullah şöyle der: "Şeriat, namaz ve benzeri ibadetlerin kefaret olduğu günahları 'küçük günah'; ' bunların kefaret olmadığı günahları da 'büyük günah' diye isimlendirmiştir." Bkz: Şerhu'n-Nevevî ala Sahih-i Müslim, 2/85.

⁴⁸³ Buhârî, K. Vesaya, B. "Yetimlere mallarını verin." (Nisa, 2).

⁴⁸⁴ Bkz. Medaricu's-Salikin, 1/342.

ibadet sevincini gam ve kedere, hoş ve tatlı bir hayatı zor ve sıkıntılı bir yaşama ve ahirette de cenneti cehenneme çevirir.

Günahların en büyük ve en tehlikeli cezalarından biri, kulun kalbine mühür vurulması ve kalbin gaflete duçar olup ölmesi, tersyüz olup karanlığa gömülmesi ve katılaşmasıdır. Böyle bir kalbin sahibi, artık iyiyi kötü, kötüyü iyi, güzeli çirkin, çirkinini de güzel görür. İsyan ve günahı sever, itaat ve ibadetlerden hoşlanmaz. Vaaz ve nasihatten etkilenmez. Öğüt verenin öğüdünü tutmaz. İşte bu, kalpte imanın ve ihsanın zayıfladığının delilidir. Böyle biri, günah ve isyanları işlemeye devam ettiği sürece her geçen an Allah Teâlâ'dan daha da uzaklaşır: **“Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir.”** (Fatır, 8)

Kulun kalbi, işlediği günahlar neticesinde öldüğünde artık o, günahların cezalarını da fark etmez. Çünkü o, cezayı sadece dünyada başına gelenler olarak bilir.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Akıllı kimse, nefsinin hesaba çeken ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz kimse ise nefsinin arzularının peşine takan, (buna rağmen) Allah'tan yana boş ümitlere kapılıdır.”*⁴⁸⁵

Günahlar, Allah Teâlâ'ya ve Rasûlüﷺ'e açılmış bir savaştır. Hastalığın temeli, belanın, azabın, gazabın ve dünyadaki felaketlerin sebebi, ilim ve rızıktan mahrum olmanın nedeni onlardır. Günahların şerleri ve cezaları farklı farklıdır. Bazısı bazısından daha büyüktür. Ama küçüğüyle büyüğüyle hepsi de şerdir. Bu nedenle Kur'an ve sünnette, genel olarak bütün günah ve isyanlardan sakındıran, onların kötü akıbetlerini, ahiretten önce daha dünyadayken yol açtıkları vahim neticeleri ifade eden pek çok nas vardır. Bütün bu uyarılar, günahlardan sakınmamız, onları hafife alarak günaha alışmamamız, azabın gecikmesine ve insanoğlunun en büyük düşmanı şeytanın tuzaklarından biri olan uzun yaşama ümidine aldanmamamız içindir. Çünkü günahlar unutulmazlar. Hesabı görececek olan Allah Teâlâ da ölümsüz hayat sahibidir. Yazıcı melekler de görevlerini ihmal etmezler ve yazmaktan da bıkip usanmazlar.

⁴⁸⁵ Tirmizî, K. Sıfatı'l-kıyame, B. 25. Tirmizî, hasen olduğunu söylemiştir. İbn Mâce, K. Zühd, B. Ölümü hatırlamak ve ona hazırlanmak.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu(n karşılığını) görür. Kim de zerre ağırlığınca şer işlerse onu(n karşılığını) görür.”** (Zilzal, 7-8)

“Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunluğu affeder.” (Şura, 30)

“Ne sizin kuruntularınız ne de ehl-i kitabın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah’tan başka dost da, yardımcı da bulamaz.” (Nisa, 123)

“Kim Allah’a ve Peygamberine karşı isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır.” (Nisa, 14)

Kudsî bir hadiste de Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey kullarım! İşte bunlar sizin amelleriniz. Ben, sizin için onları kaydedip saklar, sonra hiç eksiksiz olarak karşılığını size veririm. Öyleyse iyiliğe kavuşanlar Allah’a şükretsinler, iyilikten başka bir karşılık bulanlar da kendilerinden başka kimseyi suçlamasınlar.”**⁴⁸⁶

“Ben, sizden bir şey istemedikçe beni kendi halime bırakınız. Sizden önceki ümmetler, peygamberlerine çok soru sordukları ve onlarla tartışmaya girdikleri için helak oldular. Sizi bir şeyden men edersem ondan kaçının; emrettiklerimi de elinizden geldiği kadar yapmaya çalışın.”⁴⁸⁷

Yine pek çok ayette, geçmiş ümmetlerin başına gelenler bizlere hatırlatılmaktadır. Günahları sebebiyle başlarına ne azaplar indi, nasıl hüsrana uğradılar! Kalabalık sayıları, malları ve evlatları da onlara hiçbir fayda sağlamadı! Bu azaplar, onların başına, sadece kendi elleriyle işledikleri günahları sebebiyle gelmiştir: **“Âd ve Semûd’u da (helâk ettik). Sizin için, (onların başına nelerin geldiği) oturdukları yerlerden apaçık anlaşılmaktadır. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterip onları doğru yoldan çıkardı. Oysa bakıp görebilecek durumdaydılar. Karun’u, Firavun’u ve Hâmân’ı da (helâk ettik). Andolsun ki, Musa, onlara apaçık deliller getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Hâlbuki (azabımızı aşıp) geçebilecek değillerdi.**

⁴⁸⁶ Müslim, K. Birr ve’s-sıla, B. Zulmün haram kılınması.

⁴⁸⁷ Buhârî, K. İ’tisam, B. “Ben cevamiu’l-kelim ile gönderildim.”

Nitekim onlardan her birini günahı sebebiyle cezalandırdık. Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar kendilerine zulmediyorlardı.” (Ankebut, 38-40)

“Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin, ‘Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de Senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım.’ diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki:) Daha önce, sizin için bir zevâl olmadığına, yemin etmemiş miydiniz? (Sizden önce) kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik. Hilelerinin cezası Allah katında (malum) iken, onlar, tuzaklarını kurmuşlardı. Hâlbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi! O halde, sakın Allah’ın, peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah mutlak üstündür, kimsenin yaptığını yanına bırakmaz.” (İbrahim, 44-47)

“Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, O’nun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz O’nun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!” (Hud, 102)

Bu nedenle imanında samimi olan her Müslümana düşen, Allah Teâlâ’nın ve Rasûlü ﷺ’in yasakladığı şeylerin tamamını terk etmektir. Bu konuda küçük günahlarla helak edici büyük günahlar arasında hiçbir fark yoktur; hepsini terk etmek ve hepsinden korkmak gerekir. Bu günahların fitneye düşmeye, can yakıcı azaba düşer olmaya ya da dünya ve ahirette kötü bir akıbetle uğramaya neden olmaması için hem fert, hem aile, hem de toplum için önlem alınmalıdır. İstikamet üzere olmak, Allah’a samimi şekilde tevbe etmek ve şeytanın adımlarını takip eden iftiracı asilerin dünyada başına gelenlerden ders çıkarmak suretiyle günahların kötü akıbetinden ve cezalarından korunmak gerekir. Zira talihli kişi, başkasının başına gelenlerden ibret alandır. Talihsiz kişiye başkalarına ibret olandır.

Şu bilinmelidir ki günah ve isyanları terk etmek, hem Allah Teâlâ’nın hakkını hem de Allah ve Rasûlü ﷺ’in yasakladıklarını tazim etmek demektir: “Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, iman etmiş bir erkek ve

kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” (Ahzab, 36)

“Onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.”

(Nur, 63)

O halde değerli kardeşim, günah ve isyanların tehlikesinden sakın! Zira hüsrana uğrayanlar, onlar sebebiyle hüsrana uğradılar. Hayır ve nimetten mahrum kalanlar, ancak onların sebebiyle mahrum kaldılar. Şunu da unutma ki Allah Teâlâ'nın mahlûkatı hakkındaki kanunu, hiç kimseyi kayırmaz: **“Şimdi sizin kâfirleriniz, onlardan daha mı hayırlıdır? Yoksa kitaplarda sizin için bir kurtuluş senedi mi var?”** (Kamer, 43)

Yine, değerli kardeşim, şunu da unutma ki bizim çok merhametli, bağışlayıcı, cömert ve affı seven bir Rabbimiz var. Rahmeti ve hikmeti sebebiyledir ki O, kullarının kendisine dönmesini, günah ve isyanlara pişman olup istiğfar etmelerini sever. İbadetlere devam etmelerini, O'nun rahmetine, affına ve bağışına muhtaç olduklarını ifade etmelerini sever. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Canım elinde olan (Allah’a) yemin olsun ki sizler, günah işlemeseydiniz Allah, sizleri yok eder ve (yerinize) günah işleyip istiğfar eden ve böylece kendilerini bağışladığı bir toplum getirirdi.”*⁴⁸⁸

O halde değerli kardeşim, Allah’a itaat etmek ve O’na isyandan kaçınmak suretiyle O’nun katındaki hayır ve nimetleri kazanmaya çalış. Zira hayır, ancak Allah’a itaatle elde edilir: **“Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse işte onlar, Allah’ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraberdir. Bunlar da ne güzel arkadaşlardır! Bu lütuf Allah’tandır. Bilen olarak Allah yeter.”** (Nisa, 69-70)

Daha sonra da gizli ve açık onca nimeti dolayısıyla Allah’a şükret! **“Hatırlayın ki Rabbiniz size, ‘Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracığım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir!’ diye bildirmişti.”** (İbrahim, 7)

Tevbe, pişmanlık ve istiğfarında samimi ol ve bil ki âdemoğlu günah ve hatalardan korunmuş değildir. Ancak bir günah işlediğinde yapması ge-

⁴⁸⁸ Müslim, K. Tevbe, B. Tevbe ve istiğfarla günahların düşmesi...

reken, o günahı ısrar etmemek, aksine derhal samimi bir tevbe etmektir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Bütün insanlar günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı, çokça tevbe edenlerdir.”⁴⁸⁹

Günahlarda İsrar Etmenin ve Küçük Günahları Hafife Almanın Tehlikesi

* Küçük de olsa günah ve isyanları küçümseyip hafife almak, onları işlemeyi önemsememek, Peygamber ﷺ'in sünnetine, onun sahabîlerinin ve onların yolundan giden bütün selef âlimlerinin -Allah onlara rahmet eylesin- yoluna aykırıdır.

* Günahların içine düşmeyi basit görüp onlara aldırış etmemek, işlenen günahı ısrar etmek, günahların kötü akıbetlerini görmezden gelmek ve tevbeye yanaşmamak, Peygamber ﷺ'in getirmiş olduğu hak din İslam'ın esaslarına aykırıdır.

* Aynı zamanda bunlar, pak şeriatın hükümlerini de hafife almak demektir. Çünkü bu güzel dinin yasakladığı her şey önemlidir, tehlikelidir ve Allah'a karşı bir isyandır. O nedenle bunlardan sakınılması gerekir. İçine düştüğünde de tevbe edilmelidir: **“İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır. Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!”** (Maide, 78-79)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Küçük (gibi görünen) günahlardan sakının! Çünkü onlar, birikir birikir ve sonunda sahibini helak eder.”⁴⁹⁰

“Küçük (gibi görünen) günahlardan sakının! Çünkü onların misali şuna benzer: Bir topluluk, vadinin ortasında konaklar. (Yemek vakti gelince) her biri, dağılarak birer dal parçası toplayıp getirir. (Derken büyük bir yığın odun toplarlar ve ateş yakıp) yiyeceklerini pişirirler. İşte böylece

⁴⁸⁹ Tirmizî, K. Sıfat'l-kıyame, bab: 49; İbn Mâce, K. Zühd, B. Tevbeye dair.

⁴⁹⁰ Ahmed, *Müsned*, Müsnedu Abdullah b. Mesud, 1/402; Allame Ahmed Şakir, *Müsned* tahkikinde sahih olduğunu söylemiştir, 5/312 (h. no: 3818).

kulun hafife aldığı küçük günahlar da birikip toplanır ve hesaba çekildiğine onu helak eder.”⁴⁹¹

“Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. O günahı elini çekip istiğfar ettiği zaman o nokta silinip kalbi parlatılır. Aynı günahı tekrar tekrar işlerse o siyahlık artar ve nihayet tüm kalbini kaplar. İşte Allah’ın, ‘Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler/günahlar) kalplerini kirletmiştir.’ (Mutaffifin, 14) ayetinde sözü edilen kir budur.”⁴⁹²

Yüce sahabî Enes b. Malik ؓ şöyle der: “Gerçekten sizler, gözünüzde kıldan daha ince gördüğünüz (basite aldığınız) öyle ameller işliyorsunuz ki, biz onları Allah Rasûlü ﷺ’in zamanında, helak eden (büyük günahlardan) sayardık.”⁴⁹³

Bu ümmetin büyük âlimi Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhuma* şöyle der: “İstiğfarla birlikte büyük günah kalmaz (silinir), ısrarla birlikte de küçük günah kalmaz (büyük olur).”⁴⁹⁴

Fakih sahabî Abdullah b. Mes’ûd ؓ şöyle der: “Mü’min günahlarını, üzerine düşmesinden korktuğu bir dağ gibi görür. (Günahı hafife alan) günahkâr ise günahını, burnunun üzerine konan ve bir el hareketiyle kovup uçurduğu sinek gibi görür.”⁴⁹⁵

Değerli Müslüman kardeşim, -Yüce Allah bize de, sana da O’ndan korkmayı nasip etsin-şunu iyi bilmelisin: Allah Teâlâ, büyük ve helak edici günahları yasakladığı gibi küçük günahları da yasaklamıştır. O nedenle samimi bir mü’min, büyük günahların tamamını terk etmekle mükellef olduğu gibi bütün küçük günahları terk etmekle de mükelleftir: **“Günahların açığını da, gizlisini de terk edin. Şüphe yok ki günah işleyenler, işlediklerinin karşılığını göreceklerdir.”** (Enam, 120)⁴⁹⁶

⁴⁹¹ Ahmed, *Müsned*, 5/331, Sehl b. Sa’d es-Saidî ؓ’tan. Allame Elbani, sahih demiştir, *es-Silsiletu’s-Sahihah*, hadis no: 389.

⁴⁹² Tirmizi, K. Tefsir, B. Mutaffifin Suresi. Elbânî, *Sahihu Suneni’t-Tirmizi*’de hasen demiştir. 3/127.

⁴⁹³ Buhârî, K. Rikak, B. Günâhların küçük görülenlerinden sakınılması.

⁴⁹⁴ Taberi, *Camiu’l-Beyan*, 8/245.

⁴⁹⁵ Buhârî, K. Deavat, B. Tevbe.

⁴⁹⁶ Tefsircilerin üstadı İmam İbn Cerir et-Taberi *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Günahın açığı ve gizlisi... Günah, Allah’a isyan olan bütün haramlardır. Mücahid şöyle demiştir: Günah, bütün isyanlardır.”

Küçük günahlar o kadar çoktur ki Allah'ın merhamet ettikleri dışında onlardan hiç kimse kurtulamaz. Esas tehlike, onları hafife almak, basit görmek ve onları işleme cür'eti göstermektir. Böyle biri, o günahı işlediğine aldırış etmez, akıbetinden endişe etmez, ondan tevbe etmeye ve onu iyiliklerle silmeye önem vermez. Aksine onu bile bile, tekrar tekrar işler ve nihayet o, büyük günaha dönüşür. Zira küçük günahları hafife almak ve onları ısrarla işlemek, kulun imanının zayıf ve Rabbine olan saygısının da az olduğunun bir delilidir.

Çoğu zaman küçük günahların hafife alınması, doğruyla uzaktan yakından ilgisi olmayan bir zandan kaynaklanır. Bu zanna göre; hata ve sürçme kabilinden olan küçük günahlar sahibinin aleyhinde yazılmaz ve onların cezası yoktur. Bu, kesinlikle yanlış ve hatalı bir düşüncedir: **“Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu(n karşılığını) görür. Kim de zerre ağırlığınca şer işlerse onu(n karşılığını) görür.”** (Zilzal, 7-8)

“Ne sizin kuruntularınız ne de ehl-i kitabın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz.” (Nisa, 123)

Günümüzde günahların kaynağı ve günaha götüren vasıtalar sınırsız denecek kadar çoktur. Öyle ki daha önceki asırlarda bir benzerine rastlanmamıştır. Dolayısıyla günahların fert ve toplum üzerindeki etkileri de geçmişe kıyasla çok daha büyük, çok daha derin ve çok daha tehlikelidir. Çünkü fasıklardan ve facirlerden oluşan insan şeytanları ve onların yardımcıları, çağın bütün yeniliklerini kullanmaktadırlar. Uydu yayınları, bilgisayar, internet, cep telefonu

İmam İbn Kesir *rahimehullah* da şöyle der: “Mücahid şöyle demiştir: Günâhın açığını da, gizlisini de, yani gizlide ve açıkta Allah'a isyan etmeyi terk edin. Mücâhid'den gelen başka bir rivayette de o şöyle der: Günah, kişinin yapageldiği şeylerden niyet ettikleridir (kasten yaptığı günahlardır). Katade ise bu âyetin tefsirinde; azını ve çoğunu, gizlisini ve açığını da bırakın, demiştir. Süddî de: Günahın açığı, fahişeliği aşikâr olan kadınlarla yapılan zina, gizlisi ise kadınlardan olan gizli dostlarla, metreslerle yapılan zinadır, der. İkrime ise; günâhın açığı, evlenilmesi haram olan mahrem kadınları nikâhlamaktır, der. Doğru olansa âyetin, bütün bu sayılanları kapsadığıdır. Dolayısıyla bu âyet, Allah Teâlâ'nın, **“De ki: Rabbim, açığıyla gizlisiyle tüm hayâsızlıkları haram kılmıştır.”** (A'râf, 33) ayeti gibidir. Bu sebeple de Allah Teâlâ, -devamla- **“Şüphe yok ki günah işleyenler, işlediklerinin karşılığını göreceklerdir.”** buyurmuştur. Yani Allah Teâlâ açık da olsa, gizli de olsa mutlaka bunları işleyenleri cezalandıracaktır. İbn Ebi Hâtim der ki: ...Allah Rasûlü ﷺ'e günâhı sordum. Şöyle buyurdu: **“Günâh, kalbinde tereddüt ve şüphe uyandıran ve insanların görmesini istemediğin şeydir.”** Müslim, rivayet etmiştir.”

vb. gibi daha pek çok yenilik, her türlü günahın yayılmasında ve teşvikinde kullanılmaktadır. Bu da fitne yollarını daha da artırmıştır ki insanlar, bu yeni ve teknolojik ürünlere ihtiyaç duymaları ve günlük yaşamlarında sıkça kullanmaları dolayısıyla onları gözardı etmekte ve önemsememektedirler.

Ne var ki Allah Teâlâ, kullarına olan merhameti sayesinde ki onlara, büyük günahlardan kaçınmaları şartıyla küçük günahlarını bağışlama müjdesi vermiştir. Yine pek çok ibadeti küçük günahlara kefarete saymıştır. İşlenen iyilikler karşılığında kötülükleri silmeyi va'detmiştir. Ancak aynı zamanda onları küçük günahları hafife almamaları için uyarmış, bu günahları terk etme ve onlardan dolayı derhal tevbe etme konusunda nefisleriyle cihad etmekten geri durmamalarını emretmiştir.

Ne var ki bazı Müslümanlar -maalesef- namaz, sadaka vb. ibadetlerin küçük günah ve isyanlara kefarete olduğuna güvenerek onları hafife almakta ve onlar konusunda gevşek davranmaktadırlar. Böyleleri büyük bir gaflet ve yanılgı içindedirler! Acaba böyleleri bir gün olsun hiç kendilerine şunu sordular mı? Namaz, oruç, hac vb. gibi yapmış oldukları ibadetler acaba kabul olmuş mudur, olmamış mıdır? Bu tür ibadetleri işledikleri günahları silmeye yeter mi, yetmez mi? Acaba Allah Teâlâ'nın onun küçük hata ve günahlarını affedeceğini bilen biri mi var da o, onları yapmaktan vazgeçmiyor ve tevbeye yanaşmıyor? Hâlbuki insanlığın efendisi Peygamber ﷺ, gelmiş geçmiş bütün günahları bağışlandığı halde bakın ne diyor: *"Vallahi ben, bir günde yetmiş kereden fazla Allah'a tevbe ve istiğfar ediyorum."*⁴⁹⁷

Peygamber ﷺ bile böyle yapıyorsa artık küçük günahlar için tevbe etmek kimin hakkı olabilir ki?

Şu bilinmelidir ki küçük günahları hafife alma bataklığına düşen biri, tevbe etmeyi geciktirir ve küçük günahlara kefarete olan amelleri yapmaktan da geri kalır. Dahası küçük günahları önemsememek, insanı onlardan daha büyüklerini yapmaya sevk edebilir. Çünkü küçük günahları işlemeye gösterilen cür'et, işlenmelerinin kolay olduğu da göz önüne alınırsa, nefsi onlara alıştırır ve sonunda nefis, Allah'ın sınırlarını aşma, O'nun emir ve yasaklarını çiğneme noktasında alışkanlık kazanır. Sonra da onun düşmanı olan şeytan,

⁴⁹⁷ Buhârî, K. Deavat, B. Nebi ﷺ'in gündüz ve gece istiğfar etmesi.

tuzaklarıyla ona çok daha büyük günahları işlemeyi kolaylaştırır ve büyük günahların yolunu ona çekici gösterir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şeytanın peşine düşmeyin. Çünkü o, size karşı apaçık bir düşmanınızdır.”** (Bakara, 168)

“Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah’ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.” (Nur, 21)

Küçük günah ve isyanların tehlikesini artıran hususlardan biri de bu günahların sahiplerinin, hiç farkında olmadan vebal altına girmeleridir. Şöyle ki bir kul, hiç aldırış etmeden bir günah işler; ama o günahın etkisi dünyayı dolaşır ve sahibi hiç farkında olmadığı halde fitnelerin yayılmasına ve ahlakın bozulmasına sebep olur. Hatta kulun ağzından çıkan tek bir cümle bile onun helakine neden olabilir. Mesela başkalarına bir haramı ya da şüpheli işleri basit göstermek veya onları bazı günahlara teşvik edip cesaretlendirmek gibi... Böyle biri, onu örnek alan ve onun sözüne dayanarak günah işleyen kimse-lerin vebaline ortak olur. Belki onlar tevbe ederler ve Allah da onları bağışlar. Ancak o sözün sahibi, hem kendinin hem de kendisine uyanların günahlarını sırtlanmış vaziyette o yanlış yolda gitmeye devam eder. Kıyamet günü hesap anında da o zavallı, bu günahlar karşısında şaşırıp kalır! Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: **“Kul, Allah’ın razı olduğu bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah, o söz sebebiyle onun derecelerini yükseltir. Yine kul, Allah’ı gazaplandıran bir sözü hiç önemsemeksizin söyleyiverir de o söz sebebiyle cehenneme yuvarlanır.”**⁴⁹⁸

Değerli Müslüman kardeşim! Kendilerine tuzak kuran şeytanları yüzünden heva ve heveslerine uyan ve işleri güçleri aşırılık olan zalim günahkârların dünya hayatında gafil kaldıkları şeyden sakın sen gafil kalma! Zira onlar, şerefli ya-

⁴⁹⁸ Buhârî, K. Rikak: B. Dili korumak.

(*) Hafız İbn Hacer *rahimehullah* bu hadisin şerhinde şöyle der: **“Önemsemeksizin söyleyiverir,”** yani onu iyice düşünüp taşınmaz ve akıbetini hesap etmez. Onun bir etkisi olacağını da düşünmez. Bu hadis şu ayeti andırmaktadır: **‘Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki o, Allah katında çok büyük (bir günah)tır.’** (Nur, 15).”

zıcı meleklerin, insanoğlunun küçük büyük, ufak tefek her amelini yazdıklarını unutmuşlardır: **“Küçük büyük her şey satır satır yazılıdır.”** (Kamer, 53)

İşte zalim günahkârların dünyada gafil kaldıkları şey budur! Ancak hesap gününde, o hasret ve pişmanlık gününde, mizan önünde bu gaffetlerinin acı sonucu onları şok edecektir! Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kitap (amel defterleri) ortaya konmuştur: Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. ‘Vay halimize!’ derler, ‘Bu nasıl kitap-mış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!’ Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.”** (Kehf, 49)

Şu unutulmamalıdır ki Allah Teâlâ, çok yüce ve azamet sahibidir. Bu azamet ve yüceliği nedeniyle ki sahib i olduğu kâinatta O’na hiçbir şey gizli kalmaz. O, her şeyi gören, bilen ve her şeyden haberi olandır. Gizli sırlara muttallıdır. Ey zavallı günahkâr kul! İşlediğin günahın küçüklüğüne değil, kime isyan ettiğine bak! **“(Lokman, öğütlerine şöyle devam etti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde de bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”** (Lokman, 16)

“Andolsun, insanı Biz yarattık ve nefsinin kendisine neler fısıldadığını biliriz ve Biz ona şahdamarından daha yakınız.” (Kaf, 16)

Değerli Müslüman kardeşim, -Yüce Allah bize de, sana da hidayetini yolunu göstereceğini iyi bil:

Rabbine karşı samimi olan bir Müslüman; Allah’ın tuzağından, şiddetli cezasından ve can yakıcı azabından emin olmamalı, ne kadar küçük olursa olsun isyan ve günahları hafife almamalıdır; herhangi bir günah işlediği zaman da hemen tevbe-istiğfar etmelidir. Aynı şekilde işlediği günahın küçüklüğüne değil, isyan ettiği ve emrine karşı geldiği Zatın büyüklüğüne bakmalıdır: **“Rabbinizin başına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! O takva sahipleri ki bollukta da, darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever. Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında ya da kendilerine zulmettiklerinde**

Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükâfatı ne güzeldir!" (Al-i İmran, 133-136)

"Takvaya erenler var ya, onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda (Allah'ın emir ve yasaklarını) hatırlayıp hemen gerçeği görürler." (Araf, 201)

Büyük tâbiîn âlimi Bilal b. Sa'd es-Sekûnî *rahimehullah* şöyle der: "İşlediğin günahın küçüklüğüne bakma, bilakis kime isyan ettiğine bak."⁴⁹⁹

Önder âlim el-Fudayl b. 'İyad *rahimehullah* da şöyle der: "Günah, senin gözünde ne kadar küçülürse Allah katında o kadar büyür. Senin gözünde ne kadar büyürse, Allah katında da o nispette küçülür."⁵⁰⁰

Küçük Günahlar, Büyük Günahlara Dönüşebilir

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre küçük günahlar ve masiyetler büyüyebilir ve -aşağıda zikredeceğimiz bazı sebeplerden dolayı- büyük günahlara dönüşebilirler.⁵⁰¹

- 1- Küçük günahlarda ısrar etmek/onları devamlı yapmak.
- 2- İşlenen günahı küçük görmek/önemsememek.
- 3- Günahı işlediğine sevinmek veya onunla övünmek.
- 4- Günahı gizlice işleyip sonra onu açık açık anlatmak. Çünkü işlediği günahı açıkça anlatan kişi affedilmez.
- 5- Küçük günah işleyen kimsenin, kendisine uyulan bir âlim olması. Çünkü böyle bir âlim insanların gözü önünde bir günah işlerse onun günahı Allah katında büyür, belki de cahiller onun günahını kendilerine dayanak edinirler.

⁴⁹⁹ Bkz: İbnu'l-Kayyim, *el-Cevabu'l-Kâfi*, s. 149, Daru İbn Huzeyme.

⁵⁰⁰ Bkz: İbnu'l-Kayyim, *el-Cevabu'l-Kâfi*, s. 149, Daru İbn Huzeyme.

⁵⁰¹ İmam Ahmed b. Kudame el-Makdisi, *Muhtasaru Minhaci'l-Kasidin*, s. 278, Daru'l-Beyan.

Küçük günahları hafife almak, Müslümanı ve İslam toplumunu helak edici büyük günahları da hafife almaya götüren ilk adımdır. Müslüman ülkelerde büyük günahların, fuhşiyat ve isyanların yayılması, ancak Müslümanların küçük günahları, onları ısrarla ve açıktan işlemeyi hafife almalarından, onlardan dolayı tevbe etmemelerinden, Allah'ı tazimi terk etmelerinden ve günahları işlemelerine rağmen Allah'ın azabından emin olmalarından sonra olmuştur.

Müslüman halkın, küçük günahları işlemeye ısrar etmelerinin en önemli nedenlerinden biri, onların, küçük günahların ısrarla işlendiğinde büyük günaha dönüştükleri hakikatini idrak edememeleridir.

İsrar, isyanda devam etmek, onu tekrar yapmaya azmetmek ve günahın günah olduğunu bile bile tevbe-istiğfar etmeksizin sürekli işlemektir.

Bu nedenlerden biri de onların şu gerçeği idrak edememeleridir: Yaptığından korkarak ve utanarak büyük günah işleyen bir kulun bağışlanması ihtimali, Allah'ı razı etmediğini bildiği halde buna aldırış etmeksizin küçük günah işleyen birinin bağışlanması ihtimalinden daha fazladır.

Şeyhülislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle diyor:

“Zina, büyük günahlardandır. Harama bakmak ve dokunmak ise büyük günahlardan sakınmak şartıyla bağışlanır. Şayet kul, harama bakmakta ya da dokunmakta ısrar ederse bu günahı büyük günaha dönüştür. Bu günahta ısrar etmesi, az da olsa bir fuhşiyat işlemesinden daha büyük olabilir. Çünkü harama şehvetle ve sürekli bakmak ve bununla alakalı aşk, dokunma ve yakın temasın fesadı, üzerinde ısrar edilmeyen tek bir zinanın yol açacağı fesattan daha büyük olabilir.

Bu sebeptendir ki fakihler, adil bir şahidin özelliklerini sayarken onun büyük günah işlemeyen ve küçük günahta ısrar etmeyen biri olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Hatta bazen bakmak ve dokunmak insanı şirke bile sürükleyebilir.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **‘İnsanlardan bazıları Allah’tan başkasını Allah’a denk ilahlar edinir de onları Allah’ı sever gibi severler.’** (Bakara, 165)

Kara sevdaya yakalanmış bir âşık, maşukunun kulu kölesi olur, kalbi de ona esir olur.”⁵⁰²

⁵⁰² *Mecmuu'l-Fetava*, 15/293.

Günahlarda İsrar Etmenin Hükmü

Küçük günah ve isyanlar gerçekten pek çoktur. Âlimler küçük günahları, kulun onları hafife almadığı, ısrarla işlemediği ve onlardan dolayı üzüntü ve pişmanlık duyduğu sürece küçük günah saymaktadırlar. Aksi takdirde hafife alınan, azimle ve ısrarla işlenen küçük günahları büyük günahlardan saymaktadırlar. Mesela daimî olarak harama bakmak, Kur'ân'dan uzaklaştıran şeyleri dinlemek, zikirten alıkoyan şeylerle oynayıp oyalanmak, selamı almamak, ağzı bozuk olmak, insanlara kötü davranmak, onları aldatmak gibi...

Küçük de olsa günahlarda ısrar etmeye, günahlara dalmaya, işlemeye devam etmeye, onları terk etmemeye, onlardan tevbe-istiğfar etmemeye, kalben günahı işlemeye karar kılmaya, ondan rahatsızlık duymamaya, işlediği günah-tan dolayı sevinmeye ya da onu açık açık anlatmaya gelince...

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre böyle birinin hükmü, büyük günah işleyen birinin hükmü gibidir. Böyle bir kimsenin *-Allah korusun-*akıbetinden korkulur. Çünkü ehl-i sünnete göre günahlar, küfrün ve nifakın habercisidirler. Yani günahlar küfürden kaynaklanır, sonu küfre varır; onlar küfrün anahtarındırlar. Günahları çokça işlemek kalpte nifakı yeşertir ve kalbi hasta eder. Bazen de sonu *-Allah korusun-* küfre düşmeye ve dinden çıkmaya kadar varabilir. Çünkü günahlarda ısrar ederek onlara dalmak, o günahların, sahibini kuşatmasına, kalbini işgal edip onu köreltmesine ve öldürmesine, sahibi hiç farkına varmadan kalbin bütün hayır yollarını tıkamasına ve neticede orada imandan hiçbir şey bırakmayacak dereceye getirmesine sebep olur. İşte küfür günahı da zaten budur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Hayır! Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.”** (Bakara, 81)

Bu ümmetin büyük âlimi Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhumâ* şöyle der: “İstiğfarla birlikte büyük günah olmaz, ısrarla birlikte küçük günah olmaz.”⁵⁰³

Yani işlenen büyük günahlar, istiğfarla silinir, küçük günahlar da ısrarla işlenirse büyük günaha dönüşürler. İmam İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Şu bilinmelidir ki günahta ısrar etmek, kalbin Allah'tan başkasından kork-

⁵⁰³ Taberi, *Camiu'l-Beyan*, 8/245.

masına, O'ndan başkasına ümit bağlamasına, O'ndan başkasını sevmesine, O'ndan başkasına boyun eğmesine ve O'ndan başkasına güvenip dayanmasına yol açar. Böylece o kişi, şirk deryasına dalmış olur. Bu konuda hakem, akıl sahibi insanın kendi nefsi hakkındaki bilgisidir. Şöyle ki günahın zilleti kalpte olur ve oraya Allah'tan başkasının korkusunu eker ki bu da şirktir. Yine kalbe Allah'tan başkasının sevgisini, kendisini amacına ulaştıracak sebepler konusunda Allah'tan başkasından yardım dilemeyi eker ve böylece onun ameli ne Allah ile, ne de Allah için olur ki zaten şirk de budur. Evet, belki onda Ebu Cehil'in ve putperestlerin tevhidi, yani Allah'tan başka yaratıcı olmadığını kabul etme anlamına gelen rubûbiyyet tevhidi olabilir, ancak bu tevhid tek başına kulu kurtarmaya yetseydi putperestleri kurtarırdı. Esas önemli olan, müşriklerle muvahhidleri birbirinden ayıran ulûhiyyet tevhididir.”⁵⁰⁴

Büyük müfessir allame el-Kurtubi *rahimehullah* şöyle diyor: “Âlimlerimiz şöyle demişlerdir: Dinin istediği istiğfar, sadece dille yapılan istiğfar değil, günahta ısrar düğümünü çözen ve manası kalbin derinliklerine yerleşen istiğfardır. Zira diliyle ‘estağfirullah’ deyip de günahta ısrar eden kimsenin bu istiğfarı ayrı bir istiğfar gerektirir ve onun işlediği küçük günah da büyük günahlar arasına dâhil olur.”⁵⁰⁵

Önemli Bir Soru: Küçük Günah ve İsyanlar İmanı Ortadan Kaldırır mı?

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre günah ve isyanlar, azlıkları ve çoklukları ölçüsünde imanin eksilmesi yönünde etkili olurlar. Yoksa imanin bekası ya da ortadan kalkması şeklinde bir etkiye sahip değildirler. Şöyle ki sadece günahları işlemek ve günahta ısrarcı olmak, beraberinde küfre götürücü bir sebep olmadıkça kişiyi dinden çıkarmaz. Mesela kalple, dille veya azalarla da olsa günahları helal görmek gibi... Zira günah olduğu kesin bir delille sabit olan küçük veya büyük herhangi bir günahı, helal saymak küfürdür, insanı dinden çıkarır.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, küçük günahta ısrar eden, yani tevbe ve istiğfar etmeksizin onu işlemeye devam eden kişinin kâfir olduğuna hükmetmezler.

⁵⁰⁴ *Medaricu's-Salikin*, 1/403-404, Daru İbn Huzeyme.

⁵⁰⁵ *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, Al-i İmran sûresinin 135. ayetinin tefsiri.

Çünkü onlar, günahın tekrarlanmasından, bu tür amellerde küfrün varlığının ya da yokluğunun kendine bağlı olduğu kalbin onu helal saydığı sonucunu çıkarmazlar. Sadece o kişinin işlediği küçük günah, ısrar nedeniyle büyük günah sayılır ve o, bunu terk etmesi için uyarılır. Bununla birlikte onun akıbetinden de endişe edilir. Zira böyle bir kalbin her an şer'i bir hükmü inkâr etmek suretiyle tersyüz olup dinden çıkması muhtemeldir.

Bu konuda “zahir ve batın ayrılmazlığı” kaidesi delil getirilerek: “Zahir hal, günahın tekrarlanması şeklindedir. Bu da bânının bozuk ve kalbin inancının yok olduğunu delalet eder.” demek doğru olmaz. Zira Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat şöyle der: Zahir haktan sapmışsa bânının durumu zahire göre olur. Şayet zahirdeki amel, bir günah ve isyan ise onu yapan kişi bâninden de fasık olur. Zahirdeki fiil küfür olursa onu yapan kişi batından de kâfir olur. İşte ehl-i sünnet, zahiri bâtına bu şekilde delil kabul ederler.

Hikmet sahibi Şari', bir amele “küfür” adını verdiği zaman -ki bu, ya Kur'ân ve sünnet nassıyla ya da onların yerine geçecek şer'î kaidelerle olur- o ameli yapan kişi “kâfir” olur. Bir günahı işleyen kişiye “fasık” dediğinde de o günahı işleyen kişi “fasık” olur. Hiç kimse de onun imanı kâmil bir mü'min olduğunu söyleyemez. Aksine zahir halinden hareketle onun fasık olduğunun ortaya konması gerekir. Zira ehl-i sünnet, zahirle bânın arasında bir ayrılmazlık olduğunu savunurlar.

Ancak bu ayrılmazlık kaidesinden hareketle bir fiili işleyen kişi hakkında dinen sabit olan vasıftan daha fazlasını ispat etmeye ve kesin bir delil olmaksızın farklı sonuçlar çıkarmaya kalkışmanın dinde yeri yoktur. Hariciler de günah işleyenleri ya da günahıta ısrar edenleri tekfir etme yanlısına işte bu mantıkla düşmüşlerdir.

Tevbe etmeyip günahlarda ısrar eden kişi için iki durum söz konusudur:

* O, ya işlediği günaha karşı duyduğu güçlü arzusu dolayısıyla veya emredilen fiili yerine getirmekten hoşlanmadığı için o günahıta ısrar ediyordur. Bununla beraber işlediği günahın günah olduğunu, terk ettiği emrin de Allah'ın emri olduğunu kalben kabul ediyordur. İşte küçük günahı, ısrarı nedeniyle büyük günah sayılan kişi budur.

* Ya da işlediği günahıta, o günahı asla terk etmemek üzere kalben azmetmiş bir şekilde ısrar ediyordur. Böylece o, emri ve yasağı hususunda Allah

Teâlâ'ya karşı çıkmış/diklenmiş olmaktadır. İşte bu kişi, gerçekte kalbindeki inancı yitirmiş, emirlere bağlılığı kaybolmuş ve itikadı bozulmuş biridir. Her ne kadar biz, zahiren küfrüne hükmedemesek de o, Allah katında kâfirdir. Şayet işlediği günahı helâl saydığına dair tartışma götürmez bir şey yaparsa... Mesela bunu bizzat açıkça itiraf ederse veya takip ettiği ve şeriata aykırı olan o yolu kendisi için değişmez bir yol olarak benimsediğini söyleyip insanları da o yola çağırarak onun güzelliklerini anlatırsa işte bu, onun itikadının bozukluğuna ve Allah Teâlâ'nın şeriatı dışında bir yolu gönülden benimsediğine dair yeterli bir delildir. Bu durumda da onun küfrüne hükmedilir.

Günaha Düşmeye Sebep Olan Hususlar

Tevbe etmeyip günahlarda ısrar eden kişi için iki durum söz konusudur:

1- Hayır ve Şerle İmtihan:

Hayır ve şer, kulun dünya hayatında denendiği iki imtihan kapısıdır. Kul, hayırla rızıklandırılırsa ona düşen, kavuştuğu nimete şükretmektir. Şerle imtihan edildiğinde ise yapması gereken, başına gelen zarara sabretmektir. Aksi takdirde kul, günah ve isyana sürüklenir; kurtuluşa erenlerden olamaz. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz.”** (Enbiya, 35)

Bu ümmetin büyük âlimi Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhuma* bu ayetle ilgili olarak şöyle der: “Yani sizi, bollukla ve darlıkla, sağlıkla ve hastalıkla, zenginlikle ve fakirlikle, helalle ve haramla, itaatle ve isyanla, hidayetle ve dalaletle imtihan ederiz.”⁵⁰⁶

2- İnsanoğlunun en büyük düşmanı şeytan:

Şeytan, kulun günaha düşmesine sebep olan hususların başında gelir. Çünkü o, insanoğlunun azılı düşmanıdır. İnsanın en büyük ve en tehlikeli düşmanı odur; çünkü o bizi görüyor, biz ise onu görmüyoruz: **“Şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman belleyin. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinden olmaya çağırır.”** (Fatır, 6)

⁵⁰⁶ İmam Taberi, *Camî'u'l-Beyan*, 17/25.

Şeytan, insana, onu Allah'a yakınlaştıracak her türlü hayrı ve salih ameli çirkin gösterirken onu Allah Teâlâ'nın rızasından uzaklaştıracak olan her türlü günahı, fitneyi ve fuhşiyatı da sevimli gösterir. Çünkü o, dünyada da, ahirette de kulun kötülüğünü ister: **“Şeytan, size ancak kötülüğü, çirkin işleri ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.”** (Bakara, 169)

Şeytanlar, iki çeşittir: İnsan şeytanları ve cin şeytanları: **“Böylece Biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar.”** (Enam, 112)

Her türü ve şekliyle cin şeytanlarından kurtulmanın yolu, onlardan, onların şerrinden ve amellerinden Allah'a sığınmaktır: **“Şeytandan sana bir vesvese gelirse hemen Allah'a sığın. Çünkü O, her şeyi işiten ve bilendir.”** (Fussilet, 36)

İnsan şeytanlarından kurtulmanın yolu ise, onların şerrini defetmesi ve tuzaklarını başlarına geçirmesi için Allah'a dua etmektir. Sonra da onlara en güzel şekilde karşı koymak ve kötülüklerine iyilikle mukabele etmektir: **“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur. Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur.”** (Fussilet, 34-35)

3- Allah Teâlâ'ya şirk koşmak:

Şirk, fitnelerin en kötüsü, en şiddetlisi, en çirkin, en büyüğü ve en tehlikelidir. Mü'minlerle kâfirler, cennetle cehennem arasındaki ayrım noktası odur. Kâinatın yaratılışından günümüze kadar Allah'a isyan edilen en büyük günah, Allah'a şirk koşmaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Şüphe yok ki şirk, büyük bir zulümdür.”** (Lokman, 13)

Şirk koşan kimsenin cezası, cezaların en büyüğü ve en şiddetlisidir. Bu ceza, cehennem ateşinde ebediyen kalmaktır: **“Her kim Allah'a şirk koşarsa (bilsin ki) Allah ona cenneti haram kılar. Onun varacak yeri ateştir. Zalimlere yardım edecek kimse de yoktur.”** (Maide, 72)

Mü'min kulun işlediği ve tevbe etmeden öldüğü her günah, kıyamet gününde, Allah Teâlâ'nın dilemesine kalmıştır. Dilerse onu bağışlar, dilerse de ona azap eder. Ancak şirk ve küfür bunun dışındadır. Çünkü Allah Teâlâ, on-

ları işleyenler için bağışlanma kapısını kapatmıştır: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”** (Nisa, 48)

4- Peygamber ﷺ’e isyan ve emrine muhalefet:

Allah Rasûlü ﷺ’in emrine karşı gelmek, onun yoluna uymamak ve sünnetini değiştirmek dalalet ve bid’attir. Allah Teâlâ da bu davranışı yapanı azapla ve rüsvaylıkla tehdit etmiştir: **“Onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir fitne/belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.”** (Nur, 63)

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: **“O’nun emrine aykırı davrananlar...** Yani Allah Rasûlü ﷺ’in emrine aykırı davrananlardır ki bu, onu yoluna, metoduna, sünnetine ve şeriatına aykırı hareket etmektir. Zira sözler ve ameller, onun sözleri ve amelleriyle ölçülüp değerlendirilir. Onunkine uygun olanlar kabul edilir, aykırı olanlar ise söyleyeni veya yapanı kim olursa olsun reddedilir. Nitekim Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde ve başka eserlerde Allah Rasûlü ﷺ’in şöyle buyurduğu sabittir: **“Her kim ki bizim emrimize uygun olmayan bir iş işlerse, o reddolunur/geçersizdir.”** O halde gizlide veya açıkta Allah Rasûlü ﷺ’in şeriatına aykırı hareket edenler, kalplerine küfür, nifak veya bid’at gibi **“bir fitnenin/belanın gelmesinden veya”** dünyada öldürülme, had cezası, hapis ve benzeri bir şekilde **“çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.”** Nitekim İmâm Ahmed, Ebu Hureyre رضي الله عنه’dan Allah Rasûlü ﷺ’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **“Benim ve sizin misaliniz şuna benzer: Bir adam ateş yakar. Ateş, etrafı aydınlattığı zaman kelebekler ve ateşin ışığına gelen hayvanlar ateşin içine düşerler. Adam onları engellemeye çalışır, fakat onlar ona üstün gelip kendilerini ateşin içine atarlar. İşte benimle sizin misaliniz böyledir. Ben, sizin kuşaklarınızdan tutup sizi ateşten alıkoyuyorum ve ‘Ateşten beri gelin, ateşten uzak durun!’ diyorum. Siz ise bana üstün gelip kendinizi ateşe atıyorsunuz.”**⁵⁰⁷

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber’e karşı çıkar ve mü’minlerin yolundan başka**

⁵⁰⁷ Müslim, K. Fedail, B. Peygamber ﷺ’in ümmeti üzerindeki şefkati...

bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.” (Nisa, 115)

İbn Kesîr *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: **“Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber’e karşı çıkarsa...”** Yani kim Allah Rasûlü ﷺ’in getirmiş olduğu şerîat yolundan başkasına girerse o bir tarafta, şeriat da başka bir tarafta olur. Zira bunu o, kendisine hak ve doğru yol apaçık bir şekilde belli olduktan sonra kasten/bilerek yapmıştır. **‘ve mü’minlerin yolundan başka bir yola giderse...’** Bu, ilk vasfın (yani Peygamber ﷺ’e karşı çıkmanın) ayrılmaz bir parçası ve sonucudur. Fakat bu muhalefet, Şari’nin açık emrine karşı olabileceği gibi, ümmet-i Muhammed’in üzerinde ittifak ettiği kesin olarak bilinen, onların icma’ ettikleri bir konuda da olabilir. Zira Muhammed ümmeti, üzerinde icma ettikleri bir konuda hatadan korunmuşlardır. Bu, onlara verilen bir şeref ve Peygamberlerine ta’zîm nedeniyledir. Nitekim bu konuda birçok sahîh hadis gelmiştir. Biz bunların bir kısmını *Ehâdîsu’l-Usûl* kitabında kaydettik. Âlimler içerisinde, bu hadislerin mânen tevatür derecesinde olduğunu ileri sürenler vardır. İmâm Şafî *rahimehullah* da uzun düşünceler sonrasında, icmânın, muhalefet edilmesi haram olan bir hüccet olduğu konusunda bu âyeti delil getirmiştir. Her ne kadar bazıları ayetin bu konuya delâletini uzak ve müşkil görseler de o, istinbâtların en güzel ve en kuvvetlilerinden biridir. Bunun içindir ki Allah Teâlâ (devamla), **‘onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.’** sözüyle böylelerini tehdit etmektedir. Yani kişi, bu yola girdiğinde günâhlarını arttırsın diye ona girdiği o yolu kalbinde güzelleştirip süslemek suretiyle onu cezalandırırız. Nitekim başka âyetlerde de Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **‘Bu sözü yalanlayanları, Bana bırak! Biz onları kendilerinin bilmeyecekleri bir yönden derece derece azaba yaklaştıracaktır.’** (Kalem, 44) **‘Onlar yoldan sapınca Allah da onların kalblerini saptırmıştı.’** (Saf, 5) **‘Onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız.’** (En’âm, 110) Burada da Allah Teâlâ, böyle kişilerin âhirette varacakları yerin cehennem olacağını haber vermiştir. Zira doğru yoldan çıkan kimsenin kıyamet günü gideceği tek yol, cehenneme giden yoldur.”

Allah Teâlâ yine şöyle buyurmuştur: **“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdi-**

ğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 65)

“Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, iman etmiş bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” (Ahzab, 36)

“Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak ‘İşittik ve itaat ettik.’ demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.” (Nur, 51)

Ebu Hureyre ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: “Rasûlullah ﷺ, ‘Ümmetimden herkes cennete girecektir, ancak istemeyenler hariç.’ buyurdu. Bunun üzerine ‘Ey Allah’ın Rasûlü, kim istemez ki?’ diye soruldu. Rasûlullah ﷺ de ‘Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana isyan ederse cenneti istememiş demektir.’ buyurdu.”⁵⁰⁸

O halde her samimi Müslümana düşen, Allah Rasûlü ﷺ’e kayıtsız şartsız itaat etmek, ona tam bir teslimiyet göstermek ve küçük-büyük hiçbir konuda ona isyan etmemektir. Yine Peygamber ﷺ’in sözü dışındaki bütün sözleri terk etmek ve onun sözünü, -kim olursa olsun- herkesin sözünden önde tutmaktır. Çünkü Peygamber ﷺ’e itaat etmek, Allah’ın rızasını kazanmaya ve cennete girmeye vesiledir. Ona isyan etmek ve emrine karşı gelmekse dünyada fitneye düşmeye, ahirette de azaba girmeye sebeptir. Zira Allah Teâlâ, dinin hükümlerini açıklama yetkisini Rasûlü ﷺ’e vermiş ve ona itaati Zatına itaat saymıştır: **“Peygamber size ne veriyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah’tan korkun. Çünkü Allah’ın azabı çetindir.”** (Haşr, 7)

“Kim Rasûl’e itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!” (Nisa, 80)

5- İman zayıflığı ve Allah Teâlâ’yı hakkıyla tanımamak

Allah Teâlâ’nın gözetiminden gafil olmak, O’ndan korkmamak, O’nu sevmemek ve O’na gereğince saygı duymamak kulun kalbindeki imanı zayıflatır ve onun Allah’ın vaad ve tehdidini hafife almasına neden olur. Allah’a ise hiçbir şey gizli kalmaz. Zira O şöyle buyurmaktadır: **“Allah, gözlerin hain bakışını da, kalplerin gizlediğini de bilir.”** (Ğafir, 19)

⁵⁰⁸ Buhârî, K. İ’tisam, B. Rasûlullah ﷺ’in sünnetlerine uymak.

Kulun kalbindeki iman zayıfladığı zaman da artık günaha girmek ve haramları işlemek ona basit ve önemsiz gelir. Günahları işlediğinde kalbi katılaşır, darlık ve huzursuzluk hisseder. Sonra Allah'ı anmaktan ve duadan gafil olur. Bunu, ibadetleri gereği gibi yerine getirmeme ve onlarda tembellik etme takip eder. Daha sonra da yüce Kur'ân'ın ayetlerinden, vaadinden, tehdidinden, emir ve yasaklarından etkilenmemeye başlar. Hatta kalbi, Kur'ân'ı dinlemekten bunalır ve onu okumaya dayanamaz hale gelir. Kur'ân'ı okumak için her açtığına neredeyse hiçbir şey okumadan geri kapatır.

Sonra bu zayıf kalpli kişi, yapmayacağı şeyleri söyler, iyiliği küçümser, hayır hasenata önem vermez, gözünü haramlardan sakınmaz, Allah'ın haramları çiğnendiğinde Allah için öfkelenmez, Müslümanların meseleleriyle ilgilenmez, dua, sadaka ve yardımla dahi olsa onlara destek olmaz ve bu yüce din için çalışma mesuliyetini omuzlarında hissetmez. Mal, dünya sevgisi, hırs ve cimrilik içine işler. Nefsin yiyecek, içecek, giyecek, mesken, binek gibi arzularına aşırı önem verir. Sık sık kalbi katılaştıran tartışmalara/münakaşalara dalar ve her biri şeytan işi olan daha pek çok günah işler.

Kulu günahlara ve isyanlara düşmekten kurtaracak çıkış yolu ise; Allah'a yalvarmak, O'nun önünde boyun bükmek, O'nun azametini yüreğinde hissetmek, isim ve sıfatlarını öğrenmek ve onların üzerinde düşünüp manalarını kavramak, bu şuuru kalbe yerleştirip oradan da azalara ulaştırmaktır ki bütün bunlar kulun Allah'a olan imanını güçlendirir.

Yine Allah Teâlâ'nın her şeyin açıklayıcısı ve bir nur olarak indirdiği, kendisi vasıtasıyla kullarından dilediğini hidayete erdirdiği yüce Kur'ân'ı düşünerek okumak...

Zikir ve ilim halkalarına katılmak birkaç sebepten dolayı imanın artmasına vesile olur. Ki bu sebeplerin bazıları şunlardır: Bu halkalarda Allah'ın zikredilmesi, oradakileri rahmetin kuşatması, üzerlerine sekinetin inmesi, meleklerin onları sarması, Allah Teâlâ'nın onları mele-i ala'da anması, meleklerle karşı onlarla övünmesi ve günahlarını bağışlaması... Dinî ilimleri tahsil etmek de Allah Teâlâ'dan korkmaya ve O'na olan imanın artmasına vesile olan sebeplerdendir.

Salih amelleri çokça yapmak, vakti onlarla doldurmak ve farklı ibadet türlerini yapmaya gayret etmek... Bunlar, Allah'ın hikmetinin ve kullarına

olan rahmetinin bir tecellisidir. Zira ibadetlerden bir kısmı, bedenle yapılır (namaz gibi), bir kısmı malla yapılır (zekât gibi), bir kısmı her ikisiyle beraber yapılır (hac gibi), bir kısmı da dille yapılır (zikir, dua gibi)...

Yine zevkleri kursakta bırakan ölümü çokça anmak, ahiret hallerini düşünmek, dünyanın değersizliği ve geçiciliği üzerinde düşünüp ona gönül bağlamak, Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı şeylere saygı duymak... Aynı şekilde tevazunun da imanın yenilenmesi ve kalpten kibir paslarının temizlenmesi konusunda büyük bir etkisi vardır. Çünkü hem görünüşte hem de konuşmada mütevazı olmak, kalbin Allah Teâlâ için mütevazı olduğunu gösterir.

6- Mal ve çocukla imtihan

Mallar, eşler ve çocuklar, fitnelere düşmenin ve Allah'ın zikrini unutmanın en önemli sebebidir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmayıp bağışlarsanız, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfat ise Allah'ın yanındadır.”** (Teğabun, 14-15)

İmam İbn Kesîr *rahimehullah*, bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Yani (çocuklar ve mallar) Allah'ın kendisine itaat edenle isyan edeni ortaya çıkarmak için kullarını denediği bir imtihan aracıdır.”

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir.”** (Haşr, 19)

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Yani Allah'ı zikretmeyi unutmayın ki Allah da size, ahirette sizin faydanıza olacak salih amelleri işlemeyi unutturmasın. Zira ceza, suçun cinsinden olur. Bu nedenle ki Allah Teâlâ -devamla- şöyle buyurmuştur: **‘Onlar yoldan çıkan kimselerdir.’** Yani onlar, Allah'a itatten dışarı çıkan, kıyamet gününde de helak olup hüsrana uğrayacak olanlardır. Nitekim başka bir ayette Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **‘Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır.’** (Münafikun, 9)”

Fakih sahabî Abdullah b. Mesud ؓ şöyle demiştir: “Sizin hiçbiriniz, ‘Allah’ım, imtihandan Sana sığınırım.’ demesin. Çünkü istisnasız hepiniz imtihanıdasınız. Çünkü Allah Teâlâ, **‘Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır.’** buyurmaktadır. O halde herhangi biriniz Allah’a sığına-cağı zaman, insanı yoldan çıkarıp saptıran imtihanlardan Allah’a sığınsın.”⁵⁰⁹

Misver b. Mahreme, Amir b. Lüey oğullarının müttefiki olan ve Allah Rasûlü ﷺ’le beraber Bedir’e katılan sahabî Amr b. Avf ؓ’tan şöyle rivayet etmiştir: “Rasûlullah ﷺ, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah ؓ’ı cizyelerini almak üzere Bahreyn’e gönderdi. Allah Rasûlü ﷺ, Bahreyn halkıyla sulh yapmış ve başlarına Ala b. el-Hadrami’yi vali tayin etmişti. Ebû Ubeyde, Bahreyn’den topladığı mallarla döndü. Ensar, Ebû Ubeyde’nin geldiğini duyunca, sabah namazını Rasûlullah ﷺ ile beraber kılmak üzere toplandılar. Rasûlullah ﷺ, namazı bitirince gitmek üzere kalktı. Ensar da önüne geçtiler. Rasûlullah ﷺ onları görünce gülümsedi ve şöyle dedi: ‘Zannediyorum ki Ebû Ubeyde’nin Bahreyn’den bir şeyler getirdiğini duydunuz.’ Onlar, ‘Evet, ey Allah’ın Rasûlü!’ dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ‘Müjde! Sizi mutlu edecek şeyleri ümitle bekleyin. Allah’a yemin olsun ki sizin için fakirlikten korkmuyorum. Ancak dünyanın sizden öncekilere serildiği gibi sizlere de serilmesinden ve onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de dünya için yarışa girmenizden, sonra da dünyanın onları oyaladığı gibi sizi de oyalamasından korkuyorum.’”⁵¹⁰

Ukbe b. Âmir ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ, Uhud şehid-lerini ziyarete çıktı ve ölümlere ettiği gibi onlara da dua etti. Sonra (Medine’ye dönüp) minbere çıktı ve şunları söyledi: “Ben, âhirete sizden önce gidece-ğim ve size şâhitlik edeceğim. Vallahi ben, şu an (şu bulunduğum yerden) Kevser havuzunu görmekteyim. Şüphesiz ki bana yeryüzü hazinelerinin anahtarları -veya yeryüzünün anahtarları- verildi. Vallahi ben, sizin ben-den sonra Allah’a şirk koşmanızdan korkmuyorum. Ancak sizin dünya uğrunda birbirinizle yarışa girmenizden korkuyorum.”⁵¹¹

⁵⁰⁹ Taberi, *Tefsir*’inde rivayet etmiştir. Ayrıca bkz. İbn Abdilberr, *et-Temhid* (12/186); İbnu’l-Kayyim, *İğasetu’l-Lehfan*, 2/160.

⁵¹⁰ Buhârî, K. Rikak, B. Dünyâ süslerinden ve bunlara aşırı rağbetten sakınılması.

⁵¹¹ Buhârî, K. Rikak, B. Dünyâ süslerinden ve bunlara aşırı rağbetten sakınılması

7- Aşk fitnesi ve kadınlara düşkünlük

Allah Teâlâ'nın erkeklere takdir ettiği ve onları sınadığı imtihan çeşitlerinden biri de kadınlardır: **“Nefsanî arzulara, (özellikle de) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır.”** (Al-i İmran, 14)

Allame el-Kurtubî rahimehullah bu ayetin tefsirinde şöyle demektedir: “Allah Teâlâ ayette, önce ‘kadınlardan’ başladı; çünkü nefislerin onlara meylî çok fazladır. Ayrıca kadınlar, şeytanın ağıları ve erkeklerin fitnesidir. Nitekim Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Ardımda erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne (imtihan vesilesi) bırakmadım.”*⁵¹²

Kadın fitnesi, her şeyden daha çetin bir fitnedir. Denilir ki: Kadınlarda iki fitne vardır. Çocuklarda ise bir fitne vardır. Kadınlardaki fitnelerden biri, onların akrabalık bağlarını kesmeye sebep olmalarıdır. Çünkü kadın, kocasına, annesi ve kızkardeşleriyle bağları koparmayı emreder. Kadınların ikinci fitnesi ise helâl haram demeden mal toplamaya neden olmalarıdır. Çocuklardaki fitne bir tanedir ki, bu, onlar için mal biriktirilmesidir...

Bu zamanda, bekârlığa sabredemeyen bir insana düşen, dininin selameti için, dindar bir kadın araştırmaktır. Nitekim Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Kadın dört şey için nikâhlanır: Malı, nesebi, güzelliği ve dini. Sen dindar olan kadını seç!”*⁵¹³

Rasûlullah ﷺ yine şöyle buyurmuştur: *“Kadınlarla güzellikleri dolayısıyla evlenmeyin. Olur ki güzellikleri onları helake sürükleyebilir. Onlarla malları dolayısıyla da evlenmeyin. Olur ki malları onları azdırabilir. Fakat onlarla dinleri dolayısıyla evlenin. Şüphesiz ki burnu ve kulağı delik, siyah, fakat dindar bir carie (dindar olmayan hür ve güzel bir kadından) daha üstündür.”*⁵¹⁴

⁵¹² Buhârî, K. Nikah, B. Kadının uğursuzluğundan sakınılması.

⁵¹³ Buhârî, K. Nikâh, B. Dinde denklik hakkında.

⁵¹⁴ İbn Mâce, K. Nikâh, B. Dindar kadınla evlenmek.

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* da yukarıdaki ayetin tefsirinde şöyle demektedir: “Allah Teâlâ, bu ayette kadınlar ve çocuklar gibi dünya hayatında insanlar için süslenip hoş gösterilen çeşitli zevkleri haber vermiş ve söze önce kadınlardan başlamıştır. Çünkü dünyadaki fitnelerin en şiddetlisi onlar yüzündendir. Nitekim sahih bir hadiste şöyle buyrulmuştur: ‘*Ardımda erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.*’ Ancak kadınlarla olan ilişkinin (evlenmenin) amacı, iffeti korumak ve çok çocuk sahibi olmak olursa bu, arzulanen ve teşvik edilen bir husustur. Nitekim hadis-i şeriflerde de evlenme, özellikle de çok kadınla evlenme teşvik edilmiş ve bir hadiste ‘*Bu ümmetin en hayırlısı, kadınları en çok olanıdır.*’ buyrulmuştur. Yine Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Dünya, bir geçimlikdir. Onun en hayırlı geçimliği de sâliha bir kadındır. Zira kocası, ona baktığında onu mutlu eder, ona bir şey emrettiğinde itaat eder ve yanında olmadığı zamanlarda onun namusunu ve malını korur.*” Bu hadisi Nesâî ve Müslim, *Sahih*’inde kısmen rivayet etmiştir. Bir hadiste de Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Bana dünyadan kadınlar ve güzel koku sevdirdi. Göz nurum ise namazdadır.*”

* Yüce sahabî Cabir b. Abdullah radıallâhu anh’tan şöyle rivayet edilmiştir: “Allah Rasûlü ﷺ bir kadın gördü ve hemen hanımı Zeyneb’in yanına gitti. O sırada o, kendine ait bir deriyi ovuyordu. Peygamber ﷺ (onunla) ihtiyacını giderdi. Sonra da ashabının yanına çıkıp şöyle buyurdu: ‘*Şüphesiz kadın, şeytan suretinde gelir ve şeytan suretinde gider. O nedenle sizden biri bir kadın görür (de ondan hoşlanırsa) hemen hanımının yanına gitsin. Çünkü bu, onun içindeki (arzuyu) giderir.*’”⁵¹⁵

İmam Nevevi *rahimehullah* bu hadisin şerhinde şöyle der: “Âlimler şöyle demiştir: ‘*Şüphesiz kadın, şeytan suretinde gelir ve şeytan suretinde gider.*’ sözünde, nefsin arzusuna ve şeytanın kadınla fitneye düşme yönündeki çağrısına işaret vardır. Zira Allah Teâlâ, erkeklerin nefsinde kadınlara karşı bir meyil, onlara bakmaktan ve onlarla ilgili şeylerden zevk alma duygusu yaratmıştır. Bu yönüyle kadın, vesvesesiyle şerre çağıran ve onu süsleyen şeytana benzemektedir.

⁵¹⁵ Müslim, K. Nikâh, B. Bir kadın görüp de aklına düşen kimsenin hanımına yahut cariyesine gidip onunla ilişkide bulunmasının mendub olması...

Bu hadisten kadınların zaruri haller dışında dışarı çıkmamaları ve süslü elbiseler giymemeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde erkeğin de kadınlara ve kadınların elbiselerine bakmaması gerektiği anlaşılmaktadır. Yine bu hadisten erkeğin, gündüz vakti, terk edilmesi mümkün olan bir işle meşgul olan eşinden ilişki kurmayı istemesinde bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır. Zira erkeğin şehveti ona galip gelebilir ve neticede onu geciktirmesi bedeninde veya kalbinde bir zarara neden olabilir.”

Peygamber ﷺ yine şöyle buyurmuştur: *“Gerçekten de dünya tatlıdır, göz alıcıdır. Allah, sizi dünyada hükümlerle kılacak ve nasıl amel edeceğinize bakacaktır. Öyleyse dünyanın fitnelerinden korunun. Kadınların fitnelerinden de sakının. Zira İsrailoğullarının (arasında vukubulan) fitnelerin ilki, kadınlar yüzünden olmuştur.”*⁵¹⁶

Yani dünyanın fitnelerinden ve mal, evlat ve makam-mevki gibi dünyevî arzulardan sakının. Kadın fitnesinden de sakının. Kadınların ayrıca (özel olarak) zikredilmesi, diğer fitnelere oranla onların fitnesinin çok büyük olması nedeniyledir. Bu sayılanların hepsi birer imtihan aracıdır ve helak edici fitnelerdendir. Her kim nefsî arzularının peşine düşer de kendini Allah'ın şeriatıyla dizginlemezse kendine verilen bu dünyevî zevkler onun aleyhinde bir şerre dönüşür. Kim de onları Allah'ın şeriatına uygun şekilde kullanır ve şu fani dünyada Rabbi'l-Âlemin'in koyduğu sınırlara riayet ederse bu büyük fitnelerin şerlerinden emin olur.

Şehvet fitnesinin tehlikesi büyük, şerri çoktur. Allah'ın nice abid kul vardır ki şehvet, onları asi birer fasığa dönüştürmüştür. Nice âlimler vardır ki şehvet onları sapkın birer cahile dönüştürmüştür. Şehvet, insanlar içerisinde dalalet ve sapkınlıktan en uzak olan nice insanı şaşırtmış ve yoldan çıkarmıştır.

* Değerli kardeşim, şunu iyi bilmelisin ki günümüzde kadın fitnesine düşmenin en önemli sebebi, iletişim araçları ve kızıyla-erkeğiyle gençlerin gözü önünde olan yazılı ve görsel medyadır. Zira buralarda yer alan görüntü, resim ve yazılar, şehvetleri tahrik etmekte, duyguları kabartmakta ve aşk ateşini körüklemektedir.

⁵¹⁶ Müslim, K. Rikak, B. “Cennet ehlinin çoğu fakirlerden oluşur...”

Aynı şekilde bazı kadınların giyim-kuşam ve dış görünüş noktasında ah-laka aykırı bir yol izlemeleri de fitneye neden olmaktadır. Zira böyleleri, en güzel kıyafetlerini giyinerek, en göz alıcı süslerini/zinetlerini takınarak ve en hoş kokuları/parfümleri kullanarak açık-saçık bir halde dışarı çıkmaktadırlar. Öyle ki yanlarından geçip de kokularını alan erkeklerin neredeyse hepsi fitneye düşmektedir.

Yine her yanı saran ve girmedığı yer kalmayan ihtilat afeti (kadın-erkek karışık ortamlar) da fitneye sebep olan başka bir etkidir. Bu durum, Müslüman toplumların damarlarında akan keskin bir zehir gibidir. Bu öldürücü fitne, neredeyse kuru-yaşne varsa hepsini yiyip bitirecek, iyi-kötü hiçbir şey bırakmayacak! Yine o, ümmetin gücünün büyük bir kısmını atıl bıraktı ve iki cins arasında pek çok fitne ve fesada neden oldu. Sonra da neticesi, zina günahının işlenmesi oldu. Bu ise Allah Teâlâ'nın gazabına neden olan bir günahıdır. *Allah bizleri muhafaza etsin.*

Bu ümmetin büyük âlimi Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhum*a şöyle demiştir: “Geçmiş ümmetlerin küfrü, ancak kadınlar yüzünden olmuştur. Geri kalan ümmetlerin küfrü de kadınlar yüzünden olacaktır.”⁵¹⁷

Tabiîn imamlarından Said b. el-Museyyeb *rahimehullah*, bir seferinde, “Kendi nefsim hakkında kadınlar konusunda korktuğum kadar başka hiçbir konuda korkmamışımdır.” der. Yanındakiler de “Ey Ebu Muhammed! Senin durumundaki biri kadınları istemez, kadınlar da onu istemez.” derler. O da şöyle cevap verir: “Yine de durum, size dediğim gibidir.”

Said b. el-Museyyeb *rahimehullah* bu sözü, seksen dört yaşında, tek gözünü kaybetmiş, diğeriyle de doğru dürüst göremediği bir zamanda söylemiştir.

O yine şöyle demiştir: “Şeytan birini yoldan çıkarmaktan ümit keserse ona mutlaka kadınlar yönünden yaklaşır.”⁵¹⁸

Tabiîn imamlarından Muhammed b. Sirin *rahimehullah* da şöyle der: “Valla-hi ben, Ümmü Abdullah'tan -hanımını kastediyor- başka bir kadına ne uykuda

⁵¹⁷ İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, K. Nikâh, B. Zina hakkında gelenler, 4/46, Hadis no: 17642.

⁵¹⁸ Bkz. İmam Zehebi, *Siyeru Alami'n-Nubela*, 4/237.

ne de uyanıkken bakmışımdır. Şöyle ki ben, rüyamda bir kadın gördüğümde onun bana helal olmadığını hatırlarım da gözümü ondan çeviririm.”⁵¹⁹

Tabiîn imamlarından Meymun b. Mihran *rahimehullah* da şöyle der: “Benim için devlet hazinesinin bana emanet edilmesi, bir kadının emanet edilmesinden daha sevimlidir.”⁵²⁰

Tabiîn imamlarından Ata b. Ebi Rabah *rahimehullah* da şöyle der: “Devlet hazinesi bana emanet edilse, bu emanetin hakkını veririm. Ancak ben çirkin bir cariyeye hakkında nefsimi güvenemem.”⁵²¹

Bu büyük fitneden korunmaya yardımcı olacak vesilelerin bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1- *Allah’a iman*: Allah’a iman ve O’ndan korkmak, kulun harama düşmesine ve geçici şehvetlerin peşinden sürüklenmesine mani olacak bir emniyet sigortası gibidir.

2- *Gözü haramlardan sakınmak*: Harama bakmak, kalpte kötü düşüncelerin oluşmasına neden olur. Sonra bu düşünceler, yerleşik bir fikir halini alır. Ardından sırasıyla arzuya, irade etmeye ve karar kılmaya dönüşür. En sonunda da haramın işlenmesine kadar varır. Bu ise şeytanı razı eden ve Rahman’ı gazaplandıran bir durumdur.

3- *Şeytanî düşüncelerle mücadele etmek*: Kul, aklına gelen kötü düşüncelere, daha ilk anda karşı koymaz da onların peşinden giderse bu kötü düşünceler, -sırasıyla- yerleşik fikir, irade, kararlılık ve harekete geçme aşamalarının ardında haram işlemeye kadar gider. Bu yüzden, yapılması gereken, bu tür düşüncelerle mücadele etmek ve onları iyi düşüncelerle uzaklaştırmaktır.

4- *Evlenmek*: Kadın fitnesinin önüne geçmenin en iyi ilacıdır. Zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa evlensin. Zira evlilik, gözü haramdan daha fazla korur; namusu daha iyi muhafaza eder. Evliliğe gücü yetmeyen biri ise oruç tutmalıdır. Çünkü oruç, şehveti dizginler.”⁵²²

⁵¹⁹ Hatib el-Bağdadi, *Tarihu Bağdad*, 5/336.

⁵²⁰ Bkz. İmam Zehebi, *Siyeru Alami’n-Nubela*, 5/77.

⁵²¹ Bkz. İmam Zehebi, *Siyeru Alami’n-Nubela*, 5/87.

⁵²² Buhârî, K. Nikâh, B. Peygamber ﷺ’in şu sözü: “Sizden kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin...”

5- *Evlenmeye gücü yetmeyenlerin oruç tutması:* Zira bedene giren yiyecek azaldıkça şehvet zayıflar, şehvet zayıflayınca da günahlar azalır.

6- *Kötü arkadaşlardan uzak durmak:* Zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Kişi, dostunun dini üzeredir. O halde sizden biri kiminle dostluk kurduğuna dikkat etsin!”⁵²³

“Mü'min kimseden başkasıyla arkadaşlık etme, yemeğini de sadece takva sahipleri yesin!”⁵²⁴

7- *Fitneye sürükleyecek mekânlardan uzak durmak:* Din, dünya ve ahireti kurtarmak için bu tür yerlerden aslandan kaçır gibi kaçmak gerekir.

8- *Evleri günahlardan arındırmak:* Evleri her türlü günahlardan ve günah araçlarından temizlemek gerekir. Zira evlerin günah ve isyan değil itaat ve ibadet yerleri olması gerekir.

9- *Vakti ibadetle geçirmeye gayret etmek:* Zira vakit, Allah Teâlâ'nın mü'min kuluna bahsettiği büyük bir nimettir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “İnsanların birçoğunun aldanıp kıymetlerini bilemedikleri iki nimet vardır: Sağlık ve boş vakit.”⁵²⁵

10- *Ahireti, oradaki azap ve nimetleri düşünmek:* Allah Teâlâ'nın, günahlara karşı sabreden kulları için hazırlamış olduğu ebedî cennet nimetlerini ve hurileri düşünmek; aynı şekilde isyan eden, arzu ve şehvetlerinin peşine düşenler için hazırlamış olduğu cehennem ateşini ve azabını düşünmek, kişinin günahlardan uzak durmasına yardımcı olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Kim de ahireti diler ve bir mü'min olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.**” (İsra, 19)

“Azana ve dünya hayatını ahirete tercih edene, şüphesiz cehennem tek barınaktır. Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzularından uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.” (Naziat, 37-41)

Kim kadınlara düşkünlüğü ve onlara meftun olmayı terk eder, bunları besleyen sebeplerin önünü alır, işin başında onları terk edip uzaklaşmanın

⁵²³ Ebû Dâvûd, K. Edeb, B. Meclisinde oturulması tavsiye edilen kimseler.

⁵²⁴ Ebû Dâvûd, K. Edeb, B. Meclisinde oturulması tavsiye edilen kimseler.

⁵²⁵ Buhârî, K. Rikak, “Gerçek hayat, ancak âhîret hayatıdır.”

acısını zor da olsa yudumlar ve samimiyetle Allah’a yönelirse, teselli ve izzet-inefisle rızıklandırılır; sıkıntı, zillet ve esaretten kurtarılır. Kalbi hürriyet duygusu ve Allah sevgisiyle dolar. Bu öyle bir sevgidir ki kalbi düzeltip iyileştirir, ihtiyacını giderir, açlığını giderip doyurur, fakirliğini giderip zengin eder. Zira kalbin kurtuluşu, sevinci, hoşnutluğu, rahatlık ve huzuru ancak Rabbine ibadet etmesi, O’nu sevmesi ve O’na yönelmesiyle mümkündür.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Kim Allah’a kavuşmayı isterse Allah da ona kavuşmayı ister. Kim Allah’a kavuşmayı istemezse Allah da ona kavuşmayı istemez.”*⁵²⁶

8- Nefsî arzular

Nefsin kötü arzularına sabır ve yakîn ile ve bu ikisi üzerinde sebat etmekle karşı konulabilir. İşte bu yüzden Allah Teâlâ, dinde önderliği sabra ve yakîne bağlamıştır: **“Sabrettikleri ve âyetlerimize yakînen iman ettikleri zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.”** (Secde, 24)

Ebu Said ؓ’den şöyle rivayet edilmiştir: “Ensardan bir grup, Peygamber ﷺ’den mal istediler. O da verdi. Tekrar istediler, yine verdi. Nihayet yanındaki mal bitti. Elinde olan her şeyi verdikten sonra onlara şöyle dedi: *“Yanımda mal olsaydı sizden esirgemezdim. Kim iffetli yaşamak isterse Allah onu iffetli kılar. Kim halka muhtaç olmamaya gayret ederse Allah onu hiç kimseye muhtaç bırakmaz. Sabırlı olmaya gayret edene Allah sabır verir. Hiçbir kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş bir nimet verilmemiştir.”*⁵²⁷

Kamil bir akıl ve sabırla nefsin arzularının üstesinden gelinir, tam bir basiret ve yakînle de şüpheler giderilir. Hiç şüphe yok ki nefsin arzularının bir kısmı mubah, bir kısmı haramdır. Mubah olanlar, Allah Teâlâ’nın ve Rasûlü ﷺ’in helal kıldıkları; haram olanları da onların haram kıldıklarıdır. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Cehennem nefsin arzuladığı şeylerle, cennet de zorluklarla çevrilidir.”*⁵²⁸

⁵²⁶ Buhârî, K. Rikak, Kim Allah’a kavuşmayı isterse Allah da ona kavuşmayı ister.

⁵²⁷ Buhârî, K. Rikak, B. “Cehennem şehvetlerle perdelenmiştir.”

⁵²⁸ Buhârî, K. Rikak, B. Allah’ın haramlarını terkte sabretmek.

9- Şüpheler

Şüpheler; dinde tereddüde kapılmak, şirke veya bid'atlere düşmek, bir konunun kişiye karışık gelmesi ve hak mı batıl mı, helal mi haram mı olduğunun ayırt edilememesi gibi durumlardır. Şüphelerin tedavisi ise ilim öğrenmek ve âlimlere sormaktır.

İmam İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Fitneler iki çeşittir; şüphe fitnesi -ki en kötüsüdür- ve şehvet fitnesi. Bir kulda bu ikisi bir arada bulunabileceği gibi bunların herhangi biri tek başına da bulunabilir. Şüphe fitnesi, basiret zayıflığından ve ilmin azlığından kaynaklanır. Bir de buna kötü niyet ve hevaya uyma eklenirse, işte bu, en kötü fitne ve en büyük musibettir. O zaman kötü niyetli, hidayetin değil hevanın hâkim olduğu, basireti zayıf ve Allah'ın Rasûlünü gönderdiği din hakkındaki ilmi az olan bu kimsenin dalaleti hakkında artık istediğini söyleyebilirsin! Zira o, Allah Teâlâ'nın, haklarında **“Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar.”** (Necm, 23) buyurduğu kimselerdendir.

Bu fitnenin sonu küfür ve nifaka varır. O, münafıkların fitnesidir. Yine o, bid'atlarının mertebeleri oranında bid'at ehline ait bir fitnedir. Zira onların hepsi de içerisinde hakkı batıla, hidayeti dalaletle karıştırdıkları ve bir türlü içinden çıkamadıkları şüphe fitnesi sebebiyle bid'at çıkarmışlardır.

Bu fitneden kurtulmak, yalnızca Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, küçük-büyük, gizli-açık, itikadî-amelî hakikati/şeriatı bütün dinî konularda onu hakem kılmak, iman hakikatlerini ve İslam ahkâmını sadece ondan almakla mümkün olur.

Bu fitne, bazen bozuk bir anlayıştan, bazen yalan bir nakilden, bazen kişiye gizli kalan ve içyüzüne vakıf olamadığı bir hakikatten, bazen de bozuk niyetten ve hevaya tâbi olmaktan kaynaklanır. Kısaca bu fitne, basiret körlüğünden ve iradedeki bozukluktan kaynaklanır.”⁵²⁹

Hiç kuşkusuz bu zamanda samimi mü'minlerin karşı karşıya kaldığı fitneler pek çok ve çeşit çeşittir. Şüphe ve şehvet fitneleri; mal, makam, mevki ve şöhret fitnesi; zalimlerin ve tağutların mü'minlere yönelik yaptıkları işken-ce ve yalanlama fitnesi vs...

⁵²⁹ *İğasetu'l-Lehfân min Mesaidi'sh-Şeytan*, 2/160 (kısaltarak).

Kalpler değişebildiği için Allah Rasûlü ﷺ, Rabbinden, kendisini hak üzere sabit kılmasını niyaz ederdi. Onun en çok yaptığı dualardan biri şuydu: “*Ey kalpleri evirip çeviren (Allah’ım)! Kalbimi dinin üzere sabit kıl!*”⁵³⁰

Hak din üzere sebat etmeyi sağlayan bazı vesileler vardır ki âlimler bunları şöyle sıralamışlardır:

- * Allah Teâlâ’ya sığınmak, gizli ve açıkta O’na muhtaç olduğunu söylemek
- * Allah’ı çokça zikretmek, bollukta da, darlıkta da O’na çokça dua etmek
- * Yüce Kur’ân’ı düşünerek okumak, müzakere etmek ve hükümleriyle amel etmek
- * Salih amellere devam edip günahlardan ve isyanlardan uzak durmak
- * Samimi âlimler ve ilmiyle amel eden davetçiler gibi hayır ehline yakın olmak...

Günaha Düşmeye Mani Olan Hususlar

Zahid imam, Allame İbnu’l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Günah işlememeye sabretmek bazı hususlarla sağlanabilir:

1- Kulun, günahların çirkinliğini, rezilliğini ve hakirliğini bilmesi: Allah Teâlâ, kullarını rezillik ve hakirlikten korumak için günahları haram/yasak etmiştir. Bu, tıpkı şefkatli bir babanın, çocuğunu, ona zarar verecek şeylerden koruması gibidir. Şüphesiz ki tek başına bu sebep bile, -günahlar hakkında hiçbir azap tehdidi olmasa da- akıllı bir kimsenin onları terk etmesini sağlamaya yeter.

2- Allah Teâlâ’dan hâyâ etmek: Zira hâyâ sahibi bir kul, Allah Teâlâ’nın kendisini gördüğünü, devamlı O’nun kontrolü altında olduğunu ve O’nun her şeyini görüp işittiğini bildiği zaman; O’nun gazap edeceği şeyleri yapmaktan utanır.

3- Allah’ın verdiği nimetleri ve bahsettiği ihsanları göz önünde bulundurmak: Zira günahlar, nimetlerin yok olmasına -kaçınılmaz olarak- sebep olurlar. Bir günah işleyen bir kulun elinden, mutlaka Allah’ın bir nimeti -bu

⁵³⁰ Tirmizî, K. Deavat, Bab: 95.

günahı oranında- gider. Eğer kul tevbe edip dönerse, o nimet de döner. Yok, eğer kul günahında ısrar ederse, o nimet geri dönmez. Bu şekilde günahlar, teker teker kulda bulunan nimetleri ortadan kaldırırlar; öyle ki sonunda kulun sahip olduğu bütün nimetleri yok ederler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirmeye kadar Allah, onlar- da bulunanı değiştirmez.”** (Ra'd, 11)

Nimetlerin en büyüğü imandır. Zina, hırsızlık, içki içme ve gasp gibi günahlar bu büyük nimetin elden çıkmasına neden olur. Bu konuda şöyle denmiştir:

*“Bir nimet içinde bulunduğun zaman onu koru,
Zira günahlar nimetleri yok ederler.”*

Neticede günahlar, nimetlerin ateşidir; ateşin odunları yiyip bitirdiği gibi onlar da nimetleri yiyip bitirirler. Allah'ın verdiği nimetlerin yok olmasından ve verdiği afiyetin değişmesinden O'na sığınırız.

4- Allah'tan ve O'nun azabından korkmak: Bu da ancak vaad ve tehdidinde Allah'ı tasdik etmek, O'na, Kitabına ve Rasûlüne iman etmekle olur. Günahlardan alıkoyma konusunda bu husus, ilim ve yakîn sahibi olmakla kuvvet kazanır, bunların zayıflamasıyla da zayıflar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) kor- kar...”** (Fatır, 28)

Seleften biri de şöyle demiştir: “İlim olarak Allah korkusu, cahillik olarak da O'nunla (rahmetine güvenerek) aldanmak yeter.”

5- Allah'ı sevmek: Allah'ın emrine karşı gelmekten alıkoyan ve günah işlememeye sabretmeyi sağlayan hususlar içinde en önemli ve en kuvvetli olanı budur. Çünkü seven kimse, sevdiğine itaat eder. Sevginin kalpteki yeri ne kadar güçlenirse, sahibini o kadar güçlü bir şekilde sevdiğine itaate ve O'na karşı gelmemeye yöneltir. İsyan ve muhalefet, ancak sevginin ve onun kalpteki konumunun/otoritesinin/yerinin zayıf olmasından kaynaklanır.

Efendisine, onun kamçısından ve cezalandırmasından korktuğu için isyan etmeyen bir kişiyle onu sevdiği için isyan etmeyen kişi arasında elbette fark vardır.

Sevgisinde samimi olan kimsede, sevdiği tarafından onun kalbini ve azalarını kontrol eden bir gözcü bulunur. Sevginin samimi olduğunun alâmeti de işte bu gözcünün varlığının bilincinde olmak ve bunu devamlı bir şekilde sürdürmektir.

Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir incelik vardır: Sevilen zat yüceltilmeden ve tazim edilmeden gösterilen kuru bir sevgi, bahsettiğimiz neticeyi vermez. Şayet sevgiye, sevileni yüceltme ve tazim etme de eşlik ederse; işte o zaman bu, seven kimsede sevilene karşı hayâ ve itaat etmeyi sağlar. Yüceltmesi ve tazimi olmayan kuru bir sevgi ise sadece bir tür yakınlık, mutluluk, hatırdı tutma ve özlem duyma neticelerini verir. Bu nedenle de yüceltme ve tazimle beraber olan sevginin gereği ve etkisi (yani itaat ve hâyâ) bu tür bir sevgide bulunmaz. Bu tür sevgiye sahip olan bir kul, kalbini kontrol ettiğinde, orada bir tür Allah sevgisi olduğunu görür; fakat bu sevgi, onu günahları terk etmeye sevk etmez. İşte bunun sebebi, o sevginin yüceltme ve tazimden yoksun olmasıdır.

Kalbi, Allah'ı yüceltme ve tazim etmeyle beraber olan bir sevgi gibi marmur edecek hiçbir şey yoktur. Böyle bir sevgi, Allah'ın kuluna bahşettiği nimetlerin en yücüsüdür (veya en yücelerinden biridir). Bu, Allah'ın bir lütfudur ve dilediğine verir.

6- Nefsin şerefli, arınmış, üstün, onurlu ve hamiyet sahibi olması: Zira böyle bir nefis, seviyesini düşürecek, kadrini noksanlaştıracak, mertebesini alçaltıp kendisini küçük düşürecek, kendisini sefil ve alçak kimselerle aynı seviyeye düşürecek yollara tenezzül etmez.

7- Günahın kötü akıbetini, çirkin neticesini ve ondan kaynaklanan zararları çok iyi bilmek: Bu zararların bazıları şunlardır:

* Yüzün kararması, kalbin karanlıklara gömülmesi, daralması, sıkılması, gam, keder, hüzn ve acı içinde olması, endişe ve kararsızlığa maruz kalması, birlik ve düzenin parçalanması, düşmanına karşı koyamayacak kadar zayıflaması, süsünü yitirmesi, işlerinde şaşkınlığa düşmesi, dost ve yardımcısını kaybetmesi, apaçık düşmanını dost edinmesi, kabule hazır olduğu ilmin ona gizli kalması, önceden elde ettiği ilmi unutması veya en azından bu ilmin zayıflaması, kalbin hastalanması...-ki bu hastalık kalpte iyice yer ettiği zaman kalbin ölümü kaçınılmaz olur-. Çünkü günahlar kalpleri öldürür.

* Kulun, aziz olduktan sonra zelil olması.

* Kalbin, düşmanların kendisinden korktuğu, tasarruf sahibi bir kralken (günahlar nedeniyle) düşmanlarının elinde esir hale gelmesi.

* Kalbin etkisinin zayıflaması, ne tebasının (azaların) üzerinde, ne de hâriçte bir nüfuzu kalması. Öyle ki artık emrettiği zaman tebası ona itaat etmediği gibi, verdiği emirlerin başkaları üzerinde de bir etkisi olmaz.

* Kalpteki güven duygusunun kaybolması ve yerini korkunun alması. Zira insanların en korkağı, en çok kötülük yapandır.

* Kalpteki ünsiyetin ve sıcaklığın gidip yerini yalnızlık ve soğukluğun alması. Kişinin kötülükleri arttıkça yalnızlığı da artar.

* Kulun Allah'ın rızasını yitirmesi ve -yerine- O'nun gazabına maruz kalması.

* Kulun Allah ile huzur ve sükûn bulamaması, O'na sığınarak huzura kavuşamaması, aksine Allah'tan uzaklaşması ve rahmetten kovulması.

* Kulun, üzüntü ve hasret kuyusuna düşmesi. Böyle bir kişi, daima hasret ateşi içinde olur. Zira bir lezzeti elde ettiğinde nefsi, onun benzeri olan ama tatmamış olduğu başka bir lezzeti elde etmesi için onu sıkıştırıp durur. Eğer onun benzeri bütün lezzetleri tatmışsa, bu sefer nefsi hiç tatmadığı daha başka lezzetleri elde etmesi için onu sıkıştırır. Ne var ki bu konuda onun elde etmekten aciz kalacağı lezzetler, elde edebileceklerinden kat kat fazladır. Bu durumda da bir şeye karşı şiddetli bir arzu duyup da onu elde edemeyeceğini anlayınca, şiddetli bir hasret ve üzüntüye maruz kalır. Böyle bir nefsin daha acısı yüreklere işleyen Allah'ın tutuşturulmuş ateşine girmeden önce, bu dünyada kalbinin azap çektiği bu ateş ne kadar da şiddetlidir!

* Kulun zenginken fakir olması. Şöyle ki günahkâr kişi, önceleri elinde bulunan iman sermayesi dolayısıyla zengin biridir. Bu sermayeyle ticaret yapar ve pek çok kâr elde eder. Fakat (günahları sebebiyle) bu sermayesini kaybedince, elinde hiçbir şeyi olmayan fakir biri olur. Bu durumda o, ya nasuh bir tevbe ederek ve kolları sıvayıp ciddi bir şekilde çalışarak yeni bir sermaye elde etmeye çalışacak ya da sermayesini zayi ettiği için pek çok kârı kaçırmış olacaktır.

* İnsanın rızkının eksilmesi. Zira kul, işlediği günahlar sebebiyle rızıktan mahrum kalır.

* Bedenin zayıflaması

* Kulun ibadet sayesinde kazanmış olduğu heybetin ve güzelliğin yok olması ve bunların yerini zilletin ve hakirliğin alması.

* Günahkâr kula karşı diğer insanların kalplerinde kin ve nefret oluşması.

* İnsan için en önemli, en değerli ve paha biçilmez olan, yerini başka hiçbir şeyin dolduramadığı ve gittiğinde bir daha geri gelmeyen vaktin boş yere zayi olması.

* Düşmanın günahkâr kulu gözüne kestirmesi ve ona galip gelmesi. Zira insanın düşmanı olan şeytan, insanın, ona verdiği emirlere itaat edip boyun eğdiğini gördüğü zaman, onu yoldan çıkarma konusunda iştahı artar ve onu hâkimiyeti altına alıp kendi taraftarları arasına katma düşüncesi daha bir pekişir. Öyle ki neticede bu insan, gerçek dostunu bırakarak şeytanı dost edinir.

* Kulun kalbi üzerinde (günahlardan kaynaklanan) pas oluşması ve kalbine mühür vurulması. Zira kul, bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Eğer kul o günahı tevbe ederse, kalbi parlatılır. Kul tevbe etmeyip başka bir günah daha işlerse, kalbinde bir siyah nokta daha oluşur. Bu şekilde devam ettiği takdirde nihayetinde bu siyah noktalar onun kalbini tamamen kaplar. İşte şu ayette zikri geçen “pas” da budur: **“Hayır (öyle değil!) Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir.”** (Mutaffifin, 14)

* Kulun, ibadetlerin tadını almaktan mahrum kalması. Zira günahkâr kul, bir ibadet yaptığı zaman kalbinde onun etkisini hissetmez; yani ibadetin sağladığı tadı, kuvveti, imanın, aklın ve ahirete rağbetin artması gibi neticelerden istifade edemez. Hâlbuki ibadetlerin mutlaka bu tür meyveleri olur, fakat o bunları hissetmez.

* Kulun kalbinin, dünyadan ayrılıp ahirete yolculuk etmesine engel olması. Zira kul kalben dünyadan ayrılıp ahirete yolculuk yapmadıkça kalbi/aklı karmakarışık ve heba olur. Kalben ahirete yolculuk yaptığında ise başarı ve inayet heyetleri her yönden ona doğru yönelir. Dağınıklığını toplamak, ihtiyaçlarını gidermek ve ahiret günü için azığını hazırlamak üzere toparlanır. Ancak kalben ahirete yolculuk yapmaz ve kendini orada görmezse yorgunluk, meşakkat, dağınıklık, tembellik ve atalet yakasını asla bırakmaz.

* Allah'ın, meleklerin ve Allah'ın salih kullarının günahkâr kuldaki yüz çevirmeleri. Zira kul, Allah'a itaat etmekten yüz çevirip isyan ve günahlarla meşgul olduğu zaman Allah da ondan yüz çevirir. Aynı şekilde melekler ve salih kullar da ondan yüz çevirirler. Nitekim kul, Allah'a yöneldiği zaman, Allah da ona yönelir ve kullarının kalplerini de ona yöneltir.

* Bir günahın diğer bir günaha sürüklenmesi. İşlenen bir günah başka bir günaha kapı aralar, sonra da birbirlerinden güç alan bu günahlar üçüncü bir günaha, bunlar da birleşip dördüncü bir günaha kapı açarlar. Bu böyle devam eder ve neticede günahlar kulu sarıp kuşatırlar.

Seleften biri şöyle demiştir: “Şüphesiz ki iyiliğin bir mükâfatı da, ondan sonra yapılacak başka bir iyiliktir. Kötülüğün bir cezası da ondan sonra yapılacak başka bir kötülüktür.”

* Günahkâr kulun, işlediği günahlardan daha çok seveceği, onlardan daha iyi ve güzel, o günahlarla hem aynı cinsten hem de daha farklı pek çok nimeti elden kaçırmaması. Zira Allah Teâlâ bir kula, hem dünyadaki haramların lezzetini, hem de ahiretteki nimetlerin lezzetini bir arada tattırmaz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İnkâr edenler ateşe arzolanacakları gün (onlara şöyle denir): Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdürdünüz.”** (Ahkâf, 20)

Mü'min, bütün iyi ve güzel olan şeyleri dünya hayatında harcayıp bitirmez; aksine bazılarını ahirete bırakır. Kâfire gelince o, ahirete inanmadığı için kendi payına düşen bütün iyi ve güzel şeyleri dünya hayatında harcayıp bitirmek için gayret eder.

* Günahkâr kul (günahların cezasıyla ilgili olarak) şunu iyi bilmelidir: Yaptığı ameller, onun azığı ve onu ebedî ikâmet yurduna götürecek olan vasıta. Bu durumda eğer o, Allah'a isyan olan günahları azık edinirse, bu azık onu asilerin ve canilerin yurduna götürür. Eğer Allah'a itaat olan şeylerden azık edinirse, bu azık da onu Allah'a itaat eden ve O'nun dostları olan kimselerin yurduna götürür.

* Yine günahkâr kul şunu iyi bilmelidir: Amelleri, kabrinde onun yoldaşı ve arkadaşı, Rabbi katında da şefaathane ve savunucusu olacaktır. Dolayısıyla amelleri kendi lehine çevirmek de, aleyhine çevirmek de onun elindedir.

* Yine günahkâr kul şunu iyi bilmelidir: İyi ameller kulu yükseltir, yüceltir ve Rabbinin katına çıkartır. Kulun o amellere olan bağlılığının gücü nispetinde, yükselişi o amellerin yükselişiyle birlikte olur. Kötü ameller de kulu alçaltır, onu uçuruma (cehenneme) sürükler ve esfel-i safiline (en aşağıya) çeker. Kulun aşağı inışı, -o amellere olan bağlılığı nispetinde- o amellerin aşağı inışıyle birlikte olur ve nihayet onların karar kıldığı yerde o da durur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“O’na ancak güzel sözler yükselir. Onları da Allah’a amel-i sâlih ulaştırır.”** (Fâtır, 10)

“Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!” (Araf, 40)

Göğün kapıları onların amellerine açılmayınca, aksine kapatılınca, bedenlerinden ayrılan ruhlarına da (ayrıldığı zaman) açılmayıp kapalı kalacaktır. İman ve salih amel sahiplerine gelince; göğün kapıları onların amellerine açık olduğu ve bu sayede amelleri yükselip Allah’a ulaştığı için; onların bedenlerinden ayrılan ruhlarına da göğün kapıları açık olacak ve böylece onların ruhları da yükselip Allah’a ulaşarak huzurunda duracaktır. Allah da onlara merhamet edip isimlerinin “İliyyîn”de yazılmasını emredecektir.

* Günahların zararlarından biri de şudur: Günahları nedeniyle kul, giren kimsenin hiçbir zarara uğramayacağı Allah’ın sağlam kalesinden çıkmış olur. Böylece hırsızların ve eşkıyaların yağmalamalarına maruz kalacak şekilde açıkta kalır. Kendisine hiçbir âfetin ulaşamayacağı sağlam ve korunaklı bir kaleden çıkıp hırsızların ve eşkıyaların yatağı olan ıssız bir harabeye sığınan kimsenin hali ne olur? Hırsızlar ve eşkıyalar, onun beraberindeki eşyalardan bir şey bırakırlar mı hiç?!

* Günahlar sebebiyle kul, elindeki her türlü bereketin yok olmasına seyrirci kalır.

Neticede günahların çirkin sonuçları, hiçbir kulun tam anlamıyla bilemeyeceği kadar çokken itaatlerin güzel neticeleri de hiçbir kimsenin bilemeyeceği kadar çoktur. Zira dünya ve ahiretin bütün hayırları Allah’a itaatte, dünya ve ahiretin bütün şerleri de Allah’a isyan etmektedir.

Seleften gelen bazı rivayetlerde Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğu nakledilir: **“Bana itaat edip de itaati yüzünden bedbaht olan var mı? Bana isyan edip de isyanıyla bahtiyar olan var mı?”**

8- Yarın ölecekmiş gibi yaşamak: Kulun dünyadan çabucak göçüp gideceğini bilmesi, kendini, bir köye giren ve oradan çıkmak üzere olan bir yolcu gibi veya bir ağacın gölgesi altında öğle uykusuna yatan, sonra da kalkıp o ağacı terk ederek yoluna devam eden bir atlı gibi görmesi, günahları terk etmeyi sağlayan hususlardandır. Zira kul, bu dünyada çok az kalacağını ve kısa süre sonra göçüp gideceğini bildiğinde, yükünü ağırlaştıracak ve kendisine faydalı olmayıp zarar verecek şeyleri bırakır ve sahip olduğu en iyi şeyleri yanına almaya özen gösterir. Kul için yarın ölecekmiş gibi yaşamaktan daha faydalı hiçbir şey olmadığı gibi hayırları erteleyip savsaklamaktan ve hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamaktan daha zararlı da hiçbir şey yoktur.

9- Her şeyin fazlasından kaçınmak: Kulun, fazla yiyecek, içecek ve giyecekten; çok uyumaktan ve gereksiz yere insanlarla bir arada olmaktan kaçınması da günahları terk etmeye yardımcı olur. Çünkü kulu günahlara sevk eden etkenler, bu tür fazlalıklardan kaynaklanmakta ve güç kazanmaktadır. Zira bu tür fazlalıklar, harcanacakları yerlere ihtiyaç duyarlar. Mubah dairesi onlara dar gelince de onu aşır haram dairesinin sınırlarına girerler.

Kul için en zararlı şey, boş kalması, bir uğraşının olmamasıdır. Çünkü nefis boş durmaz; eğer kul, onu faydalı olacak bir şeylerle meşgul etmezse, nefis,-kaçınılmaz olarak- kula zarar verecek şeylerle onu meşgul eder.

10- İman ağacının kalpte kök salması: Bu, günahları terk etme konusunda buraya kadar sayılan diğer bütün hususları içine almaktadır. Zira kulun günahlara karşı sabretmesi, imanının gücü oranındadır. Kulun imanı kuvvetlendikçe, günahlara karşı sabrı da kuvvetlenir; imanı zayıfladıkça, günahlara karşı sabrı da -o oranda- zayıflar. Çünkü Allah'ın kendisini gördüğüne, bazı şeyleri kendisine haram kıldığına, bu haramlardan hoşlanmadığına ve onları yapanlara gazap edeceğine; ayrıca mükâfata, cezaya, cennete ve cehenne me gönülden iman eden bir kul, bu ilmine (ve imanına) aykırı amel etmekten kaçınır. Kalbine kök salmış bir iman olmadan günahları ve isyanları terk edebileceğini zanneden ise hata etmiş olur.

Kalpteki iman ışığı kuvvetlenip kalbi aydınlattığı ve kalbin her köşesi onun nuruyla aydınlandığı zaman bu nur, oradan bütün azalara doğru yayılır. Böylece azaların hepsi de imanın çağrısına çabucak icabet eder; gevşeklik göstermeden ve istememezlik etmeden boyun eğerek ona itaat ederler. Hatta bu kalbin çağrısına çok sevinirler. Tıpkı kendine ihsanda bulunan sevgilisinin kendisini ikram yerine davet etmesine sevinen bir kimse gibi... Zira böyle bir kimse, her vakit sevgilisinin çağrısını gözler ve onun davetini yerine getirmek için kendini hazır tutar. Allah, dilediği kimseye rahmetiyle muamele eder. Şüphesiz ki Allah büyük lütuf sahibidir.”⁵³¹

Günahların Kulun Dini, Dünyası ve Âhireti Üzerindeki Zararlı Etkileri

Değerli Müslüman kardeşim, -Allah Teâlâ, bize Peygamber ﷺ'in yolunu öğretsin- şunu bil ki ibadetlerin ve salih amellerin güzel, faydalı ve bereketli sonuçları olduğu gibi günah ve isyanların da kötü, üzücü, çirkin sonuçları ve vahim neticeleri vardır ki bunlar dünya ve ahirette kalbe ve bedene Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği kadar çok zararlar verirler.

Günahın tadı acıdır. Ona ancak samimi imandan sıyrılmış ve en hayırlı elbise olan takva elbisesini çıkarmış kimseler yaklaşıp. Günahın bir özelliği şudur: Günahkâr kişi, günahı işlemesinin hemen ardından pişmanlık duyar, hasret ve acı kadehlerinden yudumlar ve o günahı hiç işlememiş, hatta ona yaklaşmamış olmayı temenni eder. O halde günah, pek çok zarar, şer ve ilahî cezanın sebebidir. Başa gelen her bela, ancak günah sebebiyle gelir ve ancak samimi bir nasuh tevbeyle kalkar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.”** (Şura, 30)

Allame Ebu'l-Ferac Abdurrahman İbnu'l-Cevzî *rahimehullah* şöyle der: “Akıl ve anlayış sahibi herkesin günahların kötü akıbetlerinden sakınması gerekir. Çünkü insanla Allah Teâlâ arasında ne yakınlık ne de akrabalık ilişkisi vardır (dolayısıyla O, kimseyi kayırmaz). Ayrıca Allah, adaleti ayakta tutan

⁵³¹ Bkz: İbnu'l-Kayyım, *Tariku'l-Hicrateyn ve Babu's-Seadeteyn*, Daru İbnu'l-Kayyım, s. 448-455.

ve adaletle hüküm verendir. Her ne kadar affı ve merhameti bütün günahları kuşatsa da O, ancak dilediği zaman affeder ve affettiğinde de yığınlarca günahı siler. Ancak dilediği zaman da hesaba çeker ve hesaba çektiğinde azıcık bir şeyin hesabını sorar. O halde çok dikkatli olmak gerekir.

Andolsun ben, lüks içinde yaşayan bazı kimseleri gördüm ki onlar zulüm ve gizli-açık günahlar içinde yüzüyorlardı da hiç hesap etmedikleri yerden yakalandılar. Kökleri kazındı, binaları yıkıldı ve zürriyetleri için sağlam bir şekilde inşa ettikleri yapılar yerle bir oldu. Bütün bunlar, onların Hak Teâlâ'ya karşı olan görevlerini ihmal etmeleri ve yaptıkları hayrın, yol açtıkları şerleri karşılayacağı zannına kapılmış olmalarından dolayıdır. Ne var ki bu zan gemileri yan yatmış ve oraya dolan hile suyu onları boğmuştur.

Yine ben, ilimle uğraşan bazı kimseleri gördüm ki onlar, tenhada yalnız başlarına kaldıklarında Hak Teâlâ'nın onları gördüğünü göz ardı ettiler de Allah onların insanlar içindeki iyi namlarını sildi. Böylece onların varlıklarıyla yoklukları bir oldu. Artık onları görmenin bir tadı kalmadı. Kalpler de onlarla görüşmeyi özlemedi.

Allah Teâlâ'dan kork ve her an gözlediğini unutma! Çünkü O'nun adalet terazisinde, zerre miktarı -da olsa- her şey ortaya konur. O'nun cezası, günahkârı pusuda bekler ve bir müddet sonra da olsa onu yakalar. O, cezanın gecikmesi belki af zannedilir; ama aslında bu, ona verilen bir mühlettir.

Günahların çok kötü sonuçları vardır. Aman ha, yalnız başınıza kaldığınız zamanlarda da, iç dünyanız ve niyetleriniz konusunda da Allah'tan korkun! Çünkü üzerinizde her an Allah tarafından bir gözcü bulunmaktadır. Allah'ın affına ve lütfuna aldanmaktan sakının! Zira niceleri farkında olmadan yavaş yavaş azaba sürüklenmiştir! Günahlarınızı kontrol altında tutun ve onları silmeye gayret edin! Günahlardan sakınmakla birlikte Allah'a yalvarıp niyaz etmek gibi faydalı bir şey yoktur. Bunu yapanın fayda bulması ümit edilir. Allah'a yaklaşılmaya çalışan kişi bu bölüm üzerinde iyi düşünürse faydasını görür.

Allah Teâlâ'nın gözetimi altında olduğunun bilincinde olanlardan biri şöyle demiştir: "Büyük bir dünyevî lezzeti tatma imkânına sahip oldum. Ancak o, büyük günah değildi. O nedenle nefsim, onun küçüklüğüne ve Allah Teâlâ'nın lütuf ve kereminin büyüklüğüne bakarak benden ısrarla onu tatmamı istedi. Bunun üzerine nefsim, 'Şayet bu lezzet arzunu yenersen kendini

ispatlarsın! Eğer onu yenemeyip tadarsan sen neye yararsın!’ dedim. Sonra da ona nefislerine fazla yüz veren toplumların hallerini, adlarının sanlarını nasıl silindiğini ve unutulup gittiklerini hatırlattım. O da geri adım attı ve niyetlendiği şeyden vazgeçti.”⁵³²

İbnu’l-Cevzî *rahimehullah* başka bir yerde de şöyle diyor: “İnsanların cehenneme girmelerinin sebebini düşündüm ve onun günahlar olduğunu gördüm. Bu sefer günahlar üzerinde düşündüm ve onların dünyevî zevkleri elde etme arzusundan kaynaklandığını gördüm. Dünyevî zevkler üzerinde düşündüm ve onların bir aldatmacadan ibaret olduğunu ve kayda değer bir şey olmadıklarını gördüm. Zira onların içinde öyle keder ve sıkıntılar var ki bunlar, o zevkleri zehire çevirmekte ve onları zevk olmaktan çıkarmaktadır. O halde akıllı bir kişi, nefsinin peşine takılıp bu kederler için cehenneme nasıl razı olur?!”

Bu dünyevî zevklerden zinayı ele alalım. Amaç cinsel arzuyu tatminse bu, helal yoldan da olur. Eğer bu, âşık olunan biriyle yapılıyorsa bu durumda nefis, devamlı maşukla/âşık olunanla beraber olmayı ister ki bu durumda da âşık, maşuğun kölesi olur. Köle ise bıkkınlık verir. Şayet âşık, maşukuyla bir saat beraber olup ayrılrsa, ayrılık hasretinin acısı, beraber olmanın lezzetini fazlasıyla geçer. Eğer bir de zina sonucu bir çocuğu olursa bu, onun için sürekli bir rezillik ve tam bir ceza olur. Zira o, hem Yaratıcının hem de yaratılmışların huzurunda başını öne eğmek zorunda kalır. Cahil kimse, zevkin, zikri geçen amaca ulaşmakta olduğunu zanneder ve işlediği günahın dünya ve ahiret hayatını zehir edeceğini düşünemez.

Bu dünyevî zevklerden biri de içki içmektir. İçki içmek, hem ağzı hem de elbiseleri kirletir ve aklı örter. Onun kötü etkileri, Yaratıcı nezdinde de, yaratılmışlar nezdinde de malumdur. Ne şaşırtıcıdır ki bazıları, sonu cezaya ve makam-mevki kaybına, hatta belki de çıkan bir arbede sonucu öldürülmeye kadar varan bu bir saatlik zevki tercih ederler.

Diğer bütün dünyevî zevkleri işte bunlara kıyas et! Zira onların verdiği zevkler, akıl terazisinde tartıldığında dünya ve ahirette yol açtıkları çirkin sonuçların yüzde birine bile denk olmaz. Ayrıca onlar, haddizatında da çok fazla değiller. O halde ahiret, böyle zevkler uğrunda nasıl satılabilir?!

⁵³² Bkz: *Saydu’l-Hatır*, faslu avakibi’l-measî veya faslu nihayeti’l-usat.

Allah ne yücedir ki O, bazı kimselere lütufta bulunmuştur da onlar, karşılıklarına dünyevî bir zevk çıktığında akıl terazisini kurup o zevkin getirecekleriyle götürecekleri üzerinde düşünürler ve en uygun olanı tercih ederler. Bazı kimseler de vardır ki kalpleri körelmiştir, olayların dış yüzünü görürler de onların yol açacağı zararları düşünemezler.

Sonra hayret edilecek bir durum daha var: Görüyoruz ki bazıları, tasavvuf yolunda ilerlemek ve kendisine “ibadette gayretli” denmesi için genç olduğu halde hanımından uzak duruyor ve insanlar tarafından övülmek için nefsinin arzusuna karşı çıkıyor. Peki, böyle biri nasıl olur da dünya ve ahirette övgüye layık olmak için tek bir haramı terk edemez?!

Sonra diyelim ki arzuladığın bütün zevkleri elde ettin ve hepsi geride kaldı. Onların neden olacağı sıkıntılardan da kurtuldun diyelim. Peki, bu durumda başkalarından farkın ne olacak? Elli sene ilim öğrenen ve öğreten âlimin yorgunluğu nerde, -ki onun yorgunluğu gitmiş ve artık ilmi elde etmiştir- nefsinin peşinden giden tembel kişinin yaşadığı zevkler nerde? Zira artık rahatlık bitmiş, ardında pişmanlık kalmıştır!”⁵³³

Gerçek şu ki günah ve isyanların, onları işleyen kimseler, aileleri, toplumları ve ümmet üzerinde, hatta yer, gök, haşarat, kuşlar, evcil ve vahşi hayvanlar vb. üzerinde çok büyük ve vahim etkileri vardır. Nitekim âlimler, kitaplarında günahların -ahiretten önce- dünyada mevcut olan pek çok zararlı etkilerini saymışlardır. Biz de kalpleri ihya etmek ve Müslümanları günahların tehlikelerine karşı uyarmak amacıyla İmam İbnu'l-Kayyım *rahimehullah*'ın *el-Cevabu'l-Kafi li Men Seele ani'd-Devai's-Şafi* adlı değerli kitabında günahların cezalarıyla ilgili olarak zikrettiği bilgilere burada yer vereceğiz.⁵³⁴

İmam İbnu'l-Kayyım *rahimehullah*, söz söylediği alanda uzman bir âlimdir. O nedenle onun sözlerinden sonra bize sadece yazdığı bilgileri dikkatle okumak, derin manaları üzerinde düşünmek ve gereğiyle amel etmek düşer. Allah Teâlâ'dan, kötülüğü emreden nefislerimizin şerrine karşı bizlere yardım etmesini niyaz ederiz. Şüphesiz bunu yerine yapabilecek olan da ancak O'dur.

⁵³³ Bkz: *Saydu'l-Hatır*, fasl: el-mutatu'z-zaife.

⁵³⁴ Bkz: İbnu'l-Kayyım, *el-Cevabu'l-Kâfi li Men Seele ani'd-Devai's-Şafi*, Daru İbn Huzeyme, s. 123-305(kısaltarak).

• **İsyan ve günahların kalp üzerindeki etkileri:**

1- Zarar verme hususundaki dereceleri farklı olmakla birlikte isyan ve günahların kalplerde yol açtığı zarar, tıpkı zehirin vücutta yol açtığı zarar gibidir. Zira günahlar, hastalıktır, vebaldır, afettir. Dünya ve âhiretteki kötülüklerin sebebi sadece günah ve isyanlar değil midir?! Zira nasıl ki öpmek cinsel ilişkinin, şarkı zinanın, bakış aşkın ve hastalık da ölümün habercisi ise günahlar da küfrün habercisidirler. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Mü’min, bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta oluşur. Tevbe edip günahı terk ettiği ve Allah’tan bağışlanma dilediği vakit kalbi parlatılır. Eğer günahı (devamlı işlemek suretiyle) artırırsa (kalpteki siyah noktalar da) artar. Derken (bu siyah noktalar) kalbi kaplar. İşte Allah’ın, **‘Hayır, bilakis işleyip kazandıkları** (günahlar) **onların kalpleri üzerinde pas tutmuştur.**’ (Mutaffifin, 14) ayetinde zikrettiği ‘pas’ budur.”⁵³⁵

2- İlimden mahrum kalmak: İlim, kalpleri körlükten kurtarıp hayata kavuşturur, gözleri karanlıktan kurtarıp aydınlatır, bedenleri zayıflıktan kurtarıp güçlendirir. İlim, gönüllere şifa, akıllara deva, ruhlara safa, yalnızlara arkadaş, darlıkta ve bollukta yolunu şaşırmışlara kılavuzdur. Allah Teâlâ’ya onun sayesinde itaat ve ibadet edilir. Onun sayesinde akrabalık bağları korunur. Helal ve haram onun sayesinde bilinir. İlim, amelin önderidir, amel de ona tabidir. İlmin Allah için öğrenilmesi haşyet, tahsil edilmesi ibadet, müzakeresi tesbih, araştırılması cihad, bilmeyenlere öğretilmesi de sadakadır. Kul, onun sayesinde hürlerin makamlarına, dünya ve ahirette yüce derecelere ulaşır. Allah ilim sayesinde bazı toplumları yüceltir ve onları insanlar içinde önder, efendi ve örnek alınan liderler yapar. Allah ilmi, saadeti hak edenlere ilham eder, bedbahtları ise ondan mahrum bırakır.

İlim, Allah Teâlâ’nın, takva sahibi mü’minin kalbine bıraktığı bir nurdur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Allah’tan korkun. Allah size (gerekli olan her şeyi) öğretiyor. Allah her şeyi çok iyi bilmektedir.**” (Bakara, 282)

Günah ise bu nuru söndürür, kalbin basiretini köreltir, ilmin yollarını kapatır ve hidayetin kaynaklarına perde olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

⁵³⁵ Tirmizî, Kur’ân Tefsiri, B. Mutaffifin suresi. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

“Gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur.” (Hac, 46)

İmam Şâfiî *rahimehullah*, hicret yurdunun imamı İmam Malik *rahimehullah*’ın huzurunda oturup ona dersini okuyunca, onun üstün kavrayışı, parlak zekâsı ve mükemmel anlayışı İmam Malik’in çok hoşuna gitti. Bunun üzerine ona şöyle dedi: “Allah Teâlâ’nın senin kalbine bir nur bıraktığını görüyorum. Sakın o nuru günah karanlığıyla söndürme.”

İmam Şâfiî *rahimehullah* şöyle der:

“Vekî’ye hafızamın zayıflığından dert yandım.

Bana günahları terk etmeyi tavsiye etti.

Ve ekledi: Bilesin ki ilim bir lütuftur,

Allah’ın lütfu ise günahkâra verilmez.”

3- Günahkârın kalbinde bulunan ve kendisiyle Allah Teâlâ arasında hissettiği soğukluk ve yabancılaşma duygusu: Bu, hiçbir lezzetin telafi edemeyeceği bir duygudur. Günahkâr için dünyanın bütün lezzetleri bir araya getirilse yine de bu yabancılaşmayı ve soğukluğu gideremez. Günahlar çoğaldıkça bu duygunun şiddeti de artar. Bu gerçeği ancak kalbinde hayat olanlar fark ederler. Zira ölümler acı duymazlar. Günahların terk edilmesi için bu yabancılaşma ve soğukluk duygusuna düşmemenin dışında başka bir neden olmasaydı bile akıllı kişiye yaraşan, yine onları terk etmek olurdu.

Yine günahlar, günahkârla diğer insanlar, özellikle de Allah’ın sâlih ve samimi mü’min kulları arasında bir soğukluk ve yabancılaşma meydana getirir. Bu soğukluk ve yabancılaşma arttıkça o, salih kimselerden de onlarla beraber oturup kalkmaktan da uzaklaşır. Böylece onlardan faydalanma bereketinden de mahrum kalır. Bu durumda o, Rahman’ın taraftarlarından uzaklaştığı oranda şeytanın taraftarlarına yaklaşmış olur. Sonra bu soğukluk ve yabancılaşma daha da güçlenir ve sonunda iyice kökleşip yerleşir. Ardından da onunla hanımı, çocukları ve akrabaları arasına da sirayet eder, hatta nefsiyle kendi arasına bile girer. Artık sen böyle birini, kendine dahi yabancılaşmış bir halde görürsün. Abid imam Fudayl b. İyad *rahimehullah* şöyle der: “Ben Allah’a karşı bir günah işlerim de, bu günahın etkisini bineğimin ve hanımımın davranışlarında görürüm.”

4- Günahkârın, kalbinde gerçek bir karanlık hissetmesi. O, bu karanlığı tıpkı zifiri karanlık bir gecenin karanlığını hissetmesi gibi hisseder. Böylece o karanlık, onun kalbini ve bedenini zayıf düşürür, onu itaat ve ibadetten mahrum eder.

İman ve itaat, kalpte bulunan ve organlara akseden bir nurdur. Küfür, faskılık ve isyan ise bir kısmı diğerinin üstünde olan kat kat yığılmış karanlıklardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, iman edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.”** (Bakara, 257)

5- Günahlar, günahkâr kulun-istese de, istemese de- kalbinde Allah’a karşı duyduğu saygıyı zayıflatır. Zira Allah’a olan saygı eğer onun kalbine tam olarak yerleşmiş olsa o, günah işlemeye cesaret edemez. Çünkü kulun kalbinde yer eden Allah’a saygı ve O’nu yüceltme duygusu, O’nun yasaklarına da saygı göstermeyi gerektirir. Böylece bu saygı, onun günahlara bu-laşmasına mani olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Her kim Allah’ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır.”** (Hac, 30)

6- Günahlar, kalbin iradesini zayıflatır. Kalpte hayır iradesi zayıflayınca günah işleme iradesi güçlenir. Tevbe iradesi de yavaş yavaş zayıflar ve sonunda tevbe etme isteği o kalpten tamamen çıkar. Kalpte tevbe iradesi ölürse o kalbin sahibi artık Allah’a tevbe etmez. Onun, yalancıların tevbe ve istiğfar etmesi gibi dil ucuyla çokça tevbe-istiğfar ettiğini görürsün. Hâlbuki kalbi işlediği günaha bağlıdır, onda ısrarlıdır ve fırsat buldukça o günahı işlemeye kararlıdır. Bu, -Allah muhafaza- kalp hastalıklarının en büyüklerinden ve helake en yakın olanlarındandır. Çünkü günahlar, tevbeden alıkoyar. Onları işleyen, şeytanının esiri ve şehvetleriyle kötülüğü emreden nefsinin mahkûmu olur.

7- Günahları tekrar tekrar işlemek, kalpte onlara karşı bir alışkanlık ve sevginin oluşmasına sebep olur. Öyle ki sonunda günahkâr kişi, işlediği günahlarla övünmeye başlar ve iflah olmaz bir hale gelir. Çünkü bir günah, benzeri bir günahı basitleştirir ve sahibinin onu küçük görmesine sebep olur. Bunların çoğalması da kalpte günahların heybetini ve onlardan çekinme duygusunu zayıflatır. Artık o, büyük günahları bile küçük görmeye başlar. Allah Teâlâ şöyle

buyuruyor: **“Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki o, Allah katında çok büyük (bir suç)tur.”** (Nur, 15)

Böylece günahkâr kişi, Allah'ın emrini, yasağını ve dinini unuttur. Bu yüzden Allah Teâlâ da ona kendini ve aklını unutturur: **“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir.”** (Haşr, 18-19)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Bütün ümmetim afiyettedir. Günahları alenen işleyenler müstesna. Günahları alenen işlemenin bir şekli de şudur: Bir insan, gece vakti bir amel işler. Sabah olduğunda Allah onu örter (de bu ayıbını ortaya çıkarmaz). Fakat o, kalkar ve ‘Ey filân, ben dün gece şöyle şöyle yaptım.’ der. Hâlbuki geceleyin Allah onu örtmüştür. Fakat o, sabah olunca Allah'ın bu örtüsünü üstünden atar.”*⁵³⁶

8- İsyan ve günahlar çoğaldığı zaman kalbe mühür vurulur, soğukluk ve yalnızlık çöker. Böyle bir kalp tepe taklak olur; hayırla şerri, hakla batılı, iyilikle kötülüğü birbirine karıştırır ve gafillerden olur. Çünkü kalp, günahlardan dolayı kirlenir. Günahlar artınca bu kir, iyice artar ve nihayet kalp tamamen pas tutar. Sonra bu pas, kalbin üzerini bir mühür ve kilit olacak şekilde kaplar. Böylece kalp, artık bir örtü ve kılıf içinde kalır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, fâsıklar topluluğunu doğru yola iletmez.”** (Saf, 5)

“Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalpleri üzerinde pas tutmuştur.” (Mutaffifin, 14)

9- Günah ve isyanlar, kalbin Allah'a ve âhirete olan seyrini yavaşlatır, engeller, durdurur ve bu seyirden alıkoyar. Onu yolundan tam ters istikamete çeviremeye de Allah'a doğru bir adım atmasına izin vermez. Günah, Allah'a vasıl olanı perdeler, yürüyeni yolundan alıkoyar ve isteyen ters yüz eder.

Kalbin Allah'a olan yolculuğu, ancak itaat ve takva ile olur. Kalp, günahlar sebebiyle hastalandığı zaman kendisini harekete geçiren bu gücü zayıflar. Şayet bu güç tamamen yok olursa o zaman Allah'a yolculuğundan tamamen

⁵³⁶ Buhârî, K. Edeb: B. Müminin ayıp ve günahını saklayıp yaymaması.

kopar, öyle ki onu telafi etmesi çok zor olur. Sonra Allah onun kalbine bir korku verir. Çünkü günahlar, kalbi öldürür, hasta eder ya da kuvvetini zayıflatır. Bu zayıflık da sonunda Peygamber ﷺ'in Allah'a sığındığı şu sekiz şeye varır: *"Allah'ım! Tasadan, üzüntüden, acizlikten, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan, borç altında ezilmekten ve (kötü) kişilerin musallat olmasından Sana sığınırım."*⁵³⁷

10- Günah ve isyanlar, kalplerde bulunan ve aslen çirkin şeylerden hoşlanmayıp nefret etmek demek olan gıyret/kıskançlık duygusunu öldürür, her türlü hayrın kaynağı olan hâyâ/utanma duygusunu yok eder. Kalplerin nurunu söndürür, basiretini köreltir, onları hasta eder, ilim yollarını tıkar ve hidayet kaynaklarını kapatır.

Gıyret/kıskançlık, Allah Teâlâ'nın yüce sıfatlarından biridir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Sa'd'ın kıskançlığına şaşıyor musunuz? Vallahi ben ondan daha kıskancım. Allah da benden daha kıskançtır. Allah'ın kıskançlığındandır ki O, gizlisiyle açığıyla bütün çirkin ve yüz kızartıcı şeyleri haram kılmıştır."*⁵³⁸

Kıskanç kimse, Rabbinin sıfatlarından biri olan bu sıfatta O'na muvafakat etmiş olur. Her kim de sıfatlarından birinde Allah'a muvafakat ederse bu sıfat onu tutup Allah'a götürür, Rabbinin huzuruna girdirir, O'na yaklaştıır, rahmetine yakın kılar ve ona sevgili yapar. Çünkü Allah Teâlâ Rahim'dir, merhametlileri sever; Cömert'tir, cömertleri sever; Âlim'dir, âlimleri sever; Güçlü'dür, güçlü mü'mini sever -ki güçlü mü'min O'na, zayıf mü'minden daha sevimlidir-; Hâyâlı'dır, hâyâ sahiplerini sever; Güzel'dir, (söz ve davranışlarında) güzel olanları sever; Vitir/Tek'tir, vitir kılanları sever. Günah ve isyanların, sahiplerine bu sıfatların tersini kazandırmak ve onları bu vasıflara sahip olmaktan alıkoymak dışında bir cezası olmasaydı bile bu, ceza olarak yeterdi.

Günah sahibi, günahlarla içli dışlı oldukça bu günahlar onun kalbinden kendini, ailesini ve genel olarak bütün insanları kıskanma (çirkin işlerden koruma) duygusunu çıkarır. Bazen de kalpteki bu duygu gerçekten zayıflar ve artık o, ne kendisinden ne de başkalarından sadır olan kötülüğü kötü olarak görmez. Bu noktaya geldiğinde ise artık helak kapısından girmiş demektir.

⁵³⁷ Buhârî, K. Deavat, B. İnsanların baskı ve kahrından Allah'a sığınmak.

⁵³⁸ Buhârî, K. Tevhid: Peygamber ﷺ'in, *"Allah'tan daha kıskanç hiç kimse yoktur."* sözü.

Bu tür günahkârların çoğu, sadece kötüyü kötü olarak görmemekle kalmaz, aksine çirkin işleri başkalarına da güzel gösterip süslerler, onlara davet ve teşvik ederler.

11- İsyân ve günahlar, sahiplerinin kalplerine korku, endişe, ümitsizlik ve keder bırakır. O nedenle günahkârı daima korkak, ürkek ve kederli görürsün. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, Benden korkun.”** (Al-i İmran, 175)

Çünkü itaat Allah'ın en büyük kalesidir ki bu kaleye giren, dünya ve âhiretteki cezalardan emin olur. Bu kalenin dışına çıkanları ise korkular her yönden kuşatır. Kim Allah'a itaat ederse korkuları güvene dönüşür. Kim de Allah'a isyan ederse güveni korkuya dönüşür.

O nedenle günah işleyen kişiyi, kalbi sanki bir kuşun kanatları arasındaymış gibi endişeli görürsün. Rüzgâr kapıyı hareket ettirse, “Bela geldi” der. Bir ayak sesi duysa kendisinin helak haberini getiren uyarıcı olmasından korkar. Her gürültüyü aleyhinde, her kötülüğü de kendine yönelmiş sanır.

Kim Allah'tan korkarsa Allah onu her şeyden emin kılar. Kim de Allah'tan korkmazsa Allah onu her şeyden korkar hale getirir.

12- Günah ve isyanlar kalbi hasta eder, onu sıhhat ve istikametinden uzaklaştırıp hastalık ve sapkınlığa doğru sürükler. Günahların kalplerdeki etkisi, ölümcül hastalıkların bedendeki etkisi gibidir. Hatta onlardan daha kötüdür. Çünkü günahların, onları terk etmekten başka bir tedavisi yoktur!

Allah'a seyri süluk edenler şu hususta ittifak etmişlerdir: Kalpler, Mevralarına ulaşmadıkça arzularına kavuşamaz, sağlıklı ve salim olmadıkça Mevralarına ulaşamaz, hastalıklarının bizzat kendisi devaya dönmedikçe de sağlıklı ve salim olmazlar. Bu da ancak hevalarına muhalefet etmeleriyle mümkün olur. Zira heva, onların hastalığıdır. Şifaları da ona muhalefet etmektedir. Şayet hastalık kalplere yerleşirse onları öldürür ya da ölüme çok yaklaştırır.

13- İsyân ve günahlar, benlikleri alçaltır, küçültür, zelil kılar, bastırır ve değerini düşürür. Öyle ki neticede onlar, en küçük ve en değersiz hale gelir. İtaat ve ibadetler ise nefisleri geliştirir, arındırır, büyütür ve yüceltir. Nitekim

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir, onu kötülöklere gömen de ziyan etmiştir.”** (Şems, 9-10)

Yani nefsinı Allah’a itaatle büyüten, yücelten ve üstün kılan kurtulmuş, Allah’a isyan etmek suretiyle onu bastıran, gizleyen, alçaltıp küçölten de ziyana uğramıştır. Zira günahkâr, nefsinı günaha gömer, yerini gizler ve yaptığı işin kötölüğünden dolayı insanlardan saklanır. Kendini hem kendinden, hem Allah’tan hem de insanlardan gizlemeye çalışıp geri planda durur.

İtaat ve iyilik ise benliğı büyütür, yüceltir ve şereflendirir. Öyle ki sonunda o, en şerefli, en büyük, en temiz ve en yüce hale gelir. Bununla birlikte o, Allah için kendisini en zelil, en hakir ve en küçük görür. Zaten o, bundan dolayı izzete, şerefe ve yüceliğı kavuşmuştur. Netice olarak benlikleri hiçbir şey Allah’a isyan kadar alçaltamaz, başka hiçbir şey de Allah’a itaat kadar onları onurlandırıp yüceltemez.

14- Günah ve isyanlar, zillate ve alçaklığı sebep olur. Kaçınılmaz olarak benlikleri hakir ve zelil kılar. Her türlü izzet ve şeref Allah’a itaatte; her türlü zillet ise Allah’a isyandadır: **“İzzet ve şeref ancak Allah’ın Rasûlünün ve mü’minlerindir.”** (Münafıkun, 8)

“Kim izzet ve şeref istiyorsa, bilsin ki izzet ve şerefin hepsi Allah’ındır.” (Fatır, 10)

15- İsyân ve günahlar aklı bozar, onu kötü yönde etkiler ve nurunu giderir. Aklın nuru gittiğı zamansa o, zayıflar, eksilir ve yok olur. Hiç kimse aklını yitirmedikçe Allah’a isyan etmez. Zira aklı yerinde olsa onu günah-tan alıkoyar. Zira o, yüce Allah’ın avucunda ve hükümrânlığı altındadır. O, Allah’ın sahibi olduğı bir yurttâ ve O’nun serdiği yeryüzündedir. Allah her an onu görmekte, melekler de onun yanında ve ona bakmaktadır. Öte yan-dan günah işlemekten onu bir öğüt verici olan Kur’an men eder, iman men eder, ölüm men eder, cehennem men eder. Ayrıca günah işleyerek elinden kaçırdığı dünya ve âhiret hayırları, işleyeceği günahla elde edeceği neşe ve zevkten kat kat fazladır. O halde sağlıklı akla sahip bir kişi, hiç bütün bu sa-yılanları hafife alıp göz ardı etmeye cür’et edebilir mi?

Şüphesiz ki günahlar aklı tamamen bozamazsa bu sefer onun mükem-melliğini eksiltir. Biri Allah’a itaat eden, diğeri Allah’a isyan eden ve akılca eşit iki kişi bulamazsın. Bunlardan Allah’a itaat eden, diğlerinden mutlaka

daha akıllıdır, düşüncesi daha sağlıklıdır, görüşü daha isabetlidir ve hep doğrunun yanındadır.

16- Günah ve isyanlar, göğsü daraltıp sıkar ve ona yalnızlık duygusu verir. Böylece günah işleyen kişi kendini yalnız hisseder. Günahları arttıkça da bu yalnızlık duygusu şiddetlenir. İnsanın içini daraltan sebeplerin başında Allah'a itaatten yüz çevirmek, kalbi Allah'tan başkasına bağlamak, O'nu anmaktan gafil olmak ve O'ndan başkasını çok sevmek gelir. Zira kim Allah'tan başka bir şeyi çok severse ona o sevdiğiyle azap edilir ve kalbi de onun sevgisine mahkûm edilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm'a açar; kimi de saptırmak isterse göğsü çıkıyormuş gibi kalbini iyice daraltır. Allah, iman etmeyenlerin üstüne işte böyle murdarlık verir.”** (Enam, 125)

• **İsyan ve günahların din üzerindeki etkileri:**

17- Nasıl ki itaatler itaatleri getiriyorsa günahlar da günahları çeker/benzeri günahlara kapı aralar. Kısaca günah günahı doğurur. Öyle ki günahkâr kişinin günahlardan ayrı kalması ve onları terk etmesi çok güçleşir. Sonunda da o, günahların ve şehvetlerin esiri ve tiryakisi olur, onlardan ayrılamaz.

Kul bir iyilik yapınca, o iyiliğin yanındaki diğer bir iyilik “Beni de işle” der. Onu yapınca bu sefer üçüncüsü “Beni de işle” der ve böyle sürüp gider. Böylece kazanç katlanır ve iyilikler fazlalaşır. İşte günahlar da böyledir. Bu sürecin sonunda da artık itaatler ve isyanlar, kişide yerleşik tavırlar, ayrılmaz nitelikler ve sabit melekeler halini alır. Öyle ki artık iyiliklere alışan insan, bir itaati yapmasa içi daralır ve tüm genişliğine rağmen yeryüzü ona dar gelir. Aynı şekilde günahlara alışan insan da şayet günahı bırakıp itaate yönelse, içi sıkılır, göğsü daralır, iyice bunalır ve nihayet tekrar günaha döner. Nitekim fasıkların birçoğu günahattan hiçbir zevk almadıkları halde ve günaha götürececek hiçbir gerekçe de olmamasına rağmen sırf günahattan ayrı kalmanın verdiği acıdan dolayı günah işlerler.

Kul, bir süre itaati yapmaya zorlanır. Derken ona alışır, onu sever ve itaati başka şeylere tercih eder. Nihayet Allah Teâlâ ona olan rahmetiyle onu itaate yönlendirip teşvik eden melekler gönderir. Bu melekler onu yattığı veya oturduğu yerden kaldırıp itaate sevk ederler. Aynı şekilde günahkâr

da günahlara alışı, onları sever ve onları başka şeylere tercih eder. Nihayet Allah Teâlâ ona da onu devamlı günahlara teşvik eden şeytanları gönderir.

Bu durumda birinci kul, itaat askerlerini destekleyip güçlendirmiş ve onlar artık onun yardımcıları olmuştur. Diğer kul ise isyan askerlerini destekleyip güçlendirmiş ve onlar artık onun aleyhinde çalışmaya başlamışlardır.

18- İsyân ve günahlar, itaatten mahrum kalmanın en önemli sebeplerindendir. Günahın, itaatten alıkoymasından başka hiçbir cezası olmasaydı bu bile zarar olarak yeterdi. Zira günah ve isyanlar, itaatlerden mahrum eder ve sâlih amellerin yolunu keser.

İtaatlerden mahrum kalmanın sebebi günahlardır. Günahlara dalmak, kulu itaatlerden, münacaattan ve ibadetlerin lezzetinden, gece ibadetinin ve gözyaşı dökmenin lezzetinden, Allah’a kulluğun ve diğer önemli ibadetlerin lezzetinden mahrum bırakır.

Bu sebeple samimi bir Müslümanın her türlü gûnahtan kaçınması gerekir. Çünkü insanların birçoğu küçük günahlar konusunda gevşek davranmakta, onlara önem vermemekte ve onları umursamamaktadırlar. Hâlbuki onlar, itaat ve ibadetlerdeki gevşekliğin en önemli sebeplerinden biridir. Kul, ibadetlerde gevşeklik gösterdiği zaman da ilahî ceza gelir. Şöyle ki Allah onu imanın ve itaatin tadını almaktan mahrum bırakır. Kulun itaatlerden geri kalması ve ibadetlere muvaffak olmaktan mahrum kalması da bir cezadır. Zira iki cihanda da saadete kavuşmanın yolu, itaat ve ibadetlerdir. Bu sebeplerdir ki Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı iman etseler ve (gûnahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, Biz de ettikleri yüzünden onları yakalayiverdik.”** (Araf, 96)

Tabiîn imamlarından Dahhak b. Muzahim el-Hilali *rahimehullah*, “Kur’ân’ı ezberleyip de sonra unutmak, mutlaka bir günah sebebiyledir.” demiş, ardından da şu ayeti okumuştur: **“Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir.”** (Şura, 30)

19- İsyân ve günahlar, sahibini Rabbi katında değersizleştirir, derecesinin ve kıymetinin düşmesine sebep olur. Kulun, Rabbi katındaki değeri düşünce de artık ona hiç kimse değer vermez. Zira Allah Teâlâ, onun heybetini insanların gönlünden kaldırır. Böylece onlar, ona değer vermezler ve onu

hafife alırlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah kimi hor ve hakir kılsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur.”** (Hac, 18)

Tabiînin efendisi İmam Hasan el-Basrî *rahimehullah* şöyle der: “Onlar, Allah katında değersiz olduklarından O’na isyan ettiler. Eğer O’nun katında değerli olsalardı Allah onları (isyandan) korurdu.”

20- Günah ve isyanlar, kulun; Allah Teâlâ’nın, Rasûlü ﷺ’in ve meleklerinin lanetine maruz kalmasına sebep olur. Nitekim Rasûlullah ﷺ içki içene, içki sunana, içki imalatını yapana ve yaptırana, onu satana, satın alana, parasını yiyene, taşıyana ve taşıttırana lanet etmiştir. Yine o, rüşvet alana, rüşvet verene ve rüşvete aracılık edene lanet etmiştir. Aynı şekilde hülle yapana ve yaptırana, faiz yiyene, yedirene, bu işte kâtiplik ve şahitlik yapana da lanet etmiştir. Anasına-babasına lanet edene, nesebini inkâr edip başkasına “baba” diyene ve arazinin sınırlarını değiştiren kimseye lanet etmiştir. Kabirleri sık sık ziyaret eden kadınlara ve kabirlerin üzerine mescid yapıp kandil yakanlara lanet etmiştir. Ruh sahibi bir varlığı canlı canlı hedef tahtası yapıp üzerinde atış talimi yapana, hayvanla ilişkiye girene ve hayvanların yüzüne damga vurana lanet etmiştir. Hanımıyla arka organından (makattan) ilişki kuran erkeğe lanet etmiştir.

Bid’atçıye sahip çıkan, yardım ve yataklık yapana lanet etmiştir. Yine dövme yapana ve yaptırana, peruk yapana ve yaptırana lanet etmiştir. Hır-sıza, kadın gibi giyinen erkeğe ve erkek gibi giyinen kadına lanet etmiştir. Allah’tan başkası adına kurban kesene ve resim/heykel yapanlara lanet etmiştir. Homoseksüel ilişkide bulunanlara lanet etmiştir. Müslümana zarar veren veya ona hile yapan kimseye lanet etmiştir. Kadını kocasına veya köleyi efendisine karşı kıskırtana ve sahabeye dil uzatan kimseye lanet etmiştir.

Allah Teâlâ da yeryüzünde bozgunculuk yapan ve akrabalık bağlarını koparanlara lanet etmiştir: **“Allah’a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah’ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) terk edenler ve yeryüzünde fesat çıkaranlar; işte lânet onlar içindir. Ve kötü yurt (cehennem) onlarındır.”** (Ra’d, 25)

Allah Teâlâ, kendisine ve Rasûlü ﷺ’e eziyet edenlere de lanet etmiştir: **“Allah ve Rasûlüne eziyet edenlere Allah, dünyada ve ahirette lânet etmiş ve onlar için aşağılayıcı bir azap hazırlamıştır.”** (Ahzab, 57)

Allah Teâlâ, indirmiş olduğu apaçık delilleri ve hidayeti gizleyenlere de lanet etmiştir: **“İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de bütün lânet ediciler lânet eder.”** (Bakara, 159)

Allah Teâlâ, masum ve iffetli kadınlara zina iftirasında bulunanlara da lanet etmiştir: **“Namuslu, kötülüklerden habersiz mü’min kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir... Onlar için çok büyük bir azap vardır.”** (Nur, 23)

Allah Teâlâ, kâfirlerin yolunu mü’minlerin yolundan daha doğru bulanlara da lanet etmiştir: **“Kendilerine Kitap’tan nasip verilenleri görmedin mi? Cibt’e (putlara) ve tağuta iman ediyorlar, sonra da kâfirler için, ‘Bunlar, Allah’a iman edenlerden daha doğru yoldadır.’ diyorlar! Bunlar, Allah’ın lânetlediği kimselerdir; Allah’ın lanet ettiği (rahmetinden uzaklaştırdığı) kimseye de gerçek bir yardımcı bulamazsın.”** (Nisa, 51-52)

Allah Teâlâ ve Rasûlü ﷺ, bu sayılanlardan başka günah sahiplerine de lanet etmişlerdir. Dolayısıyla bu tür günahları işleyen günahkârlar, kendilerini bu lanete hedef kılmakta ve Allah’ın rahmetinden kovulmaktadırlar.

21- İsyân ve günahlar, kulun Allah Rasûlü ﷺ’in ve meleklerin duasından mahrum olmasına yol açar. Çünkü Allah Teâlâ, Peygamberine ve yakın meleklerine, mü’minler için bağışlanma dilemelerini emretmiştir: **“Bil ki, Allah’tan başka hak ilâh yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem de mü’min erkeklerin ve mü’min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!”** (Muhammed, 19)

“Eğer onlar kendilerine zulmettikleri (günaha düştükleri) zaman sana gelip de Allah’tan bağışlanma dileselerdi, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi Allah’ı tevbeleri kabul eden ve merhamet sahibi olarak bulurlardı.” (Nisa, 64)

“Arş’ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O’na iman ederler. Mü’minlerin de bağışlanmasını isterler: ‘Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve Senin yoluna uyanları bağışla, onları cehennem azabından koru!’ (derler). Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine va’dettiğin

Adn cennetlerine koy. Şüphesiz ki Aziz ve Hakîm olan Sensin! Bir de onları, her türlü kötülüklerden koru. O gün Sen kimi kötülüklerden korrursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. İşte bu, en büyük kazanç ve başarıdır.” (Ğafir, 7-9)

Meleklerin; tevbe eden, Allah'ın Kitabına ve Rasûlü ﷺ'in sünnetine tâbi olan ve ondan başka bir yol benimsemeyen samimi mü'minler için yaptıkları ve onlara cennet derecelerinin en üstününün verilmesini niyaz ettikleri bu dua, gerçekten mübarek bir duadır. Onlar bu güzel dualarını, izzet ve hikmetin yalnızca Allah'a ait olduğunu ifade ederek bitirmektedirler. Sonra da bu ilahî nimet ve ihsanlara kavuşanların, ihsan ve bağışların en yücesini elde etmiş olacaklarını ifade etmişlerdir. Bu ayette nitelikleri verilenlerden başkası, bu duanın kendileri için de geçerli olduğu ümidine kapılmasınlar. Zira onlar, bu duanın muhataplarının özelliklerine sahip olamamışlardır.

22- İsyân ve günahlar, zavallı ve muhtaç kul ile güçlü, zengin ve cömert Rabbi arasındaki bağın kopmasına sebep olur. Bu bağ koptuğu zaman da onun önündeki bütün iyilik yolları kapanır, her tür ve şekliyle kötülük yolları da onun önünde açılır. Kendisine tüm hayır yolları kapanmış bir kimsenin hangi kurtuluşundan, hangi başarısından, hangi ümidinden ve hangi yaşamından bahsedilebilir?

Ayrıca bu bağın kopması, Allah Teâlâ'nın günahkâr kulunu unutmasına da sebep olur. Yani Allah Teâlâ onu, kötülüğü emreden nefesine ve onun başını derde sokmak için fırsat kollayan şeytanına havale eder. Bu ise kurtuluş ümidi olmayan bir helâktir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler! Allah'a karşı takvalı olun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir.”** (Haşr, 18-19)

Allah Teâlâ bu ayette mü'min kullarına takvayı emretmekte ve onlara takvayı terk eden, bu nedenle de Allah'ın kendilerini unuttuğu kimselere benzemelerini yasaklamaktadır. Sonra da böyle kimselerin sonunun, Allah'ın onlara kendilerini unutturması şeklinde olduğunu haber vermektedir. Yani Allah Teâlâ onlara, faydalarına olan şeyleri, onları can yakıcı azaptan kurtaracak ve onlara ebedî cennet hayatını, o hayatın mükemmel zevk, mutluluk

ve nimetlerini kazandıracak yolları unutturmuştur. Allah Teâlâ bütün bunları onlara, onların O'na karşı saygıyı ve korkuyu unutmalarının ve O'nun emirlerini yerine getirmemelerinin bir cezası olarak unutturmuştur. Bundan dolayıdır ki günahkârların, kendi yararlarına olacak şeyleri ihmal ve zayi ettiklerini görürsün.

Ayrıca Allah Teâlâ onların kalplerini, kendi zikrinden gafil bırakmıştır. Böylece onlar nefsî arzularının peşinden giderler, işleri güçleri aşırılıktır. Yani dünya ve ahiret maslahatlarını yitirmişlerdir. Günah ve isyanları nedeniyle ebedî mutluluğu elden kaçırmış ve onu en aşağı lezzetlerle değiştirmişlerdir.

23- Günah ve isyanlar, Allah Teâlâ'nın günahkâr kullarını sevmemesine yol açar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.”** (Nisa, 36)

“Allah hainliği meslek edinmiş günahkârları sevmez.” (Nisa, 107)

“Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.” (Kasas, 77)

“Allah bozguncuları sevmez.” (Maide, 64)

“Allah küfürde ve gınahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez.” (Bakara, 276)

“Allah haddi aşanları sevmez.” (Bakara, 190)

“Allah, kâfirleri sevmez.” (Al-i İmran, 32)

“Allah, zalimleri sevmez.” (Al-i İmran, 57)

“Allah şımarıkları sevmez.” (Kasas, 76)

Allah Teâlâ, savaştan kaçanlara karşı hoşnutsuzluğunu da şöyle ifade etmiştir: **“Eğer onlar (savaşa) çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların davranışlarını çirkin gördü de onları geri koydu; onlara ‘Oturanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun!’ denildi.”** (Tevbe, 46)

24- Günah ve isyanlar, insanı ihsan mertebesinde çıkarır ve onun, muhsinlerin (yani ihsan mertebesinde olanların) ve samimi mü'minlerin sevabına erişmesine engel olur. Zira ihsan kalbe hâkim olduğu zaman kulu günah işlemekten alıkoyar. Çünkü ihsan mertebesine ulaşan kişi, sanki Allah'ı görüyormuş gibi ibadet eder. Bu da değil günah işlemeye, günahı irade etmeye bile engel olur.

Kul, ihsan mertebesinin dışına çıkınca Allah'ın özel dostlarıyla arkadaşlığı, onların sahip olduğu güzel yaşamı ve bol nimetleri elden geçirir. Şayet Allah hayrını dilemişse, onun mü'minler sınıfında kalmasını sağlar. Zira bazı günahlar vardır ki kulu iman dairesinin dışına çıkarır. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Zina eden, zina ettiği vakit mü'min olarak zina etmez. Hırsızlık yapan, hırsızlık yaptığı zaman mü'min olarak hırsızlık yapmaz. İçki içen, içki içtiği zaman mü'min olarak içmez. Bu (günahlardan) sonra ise (onları işleyenler için) tevbe kapısı açıktır.”*⁵³⁹

25- Günah ve isyanlar, sahibini; Allah Teâlâ'nın sadık kulları hakkında kullandığı mü'min, itaatkâr, iyi, muttaki, Allah'a yönelen, amel eden, sâlih, abid vb. gibi övgü ve şeref ifade eden güzel isimlerden soyutlar ve ona facir, asi, muhalif, günahkâr, kötü, bozguncu, inkârcı, pis vb. gibi çirkin ve alçaltıcı isimlere layık kılar.

• **İsyan ve günahların beden üzerindeki etkileri:**

26- İsyanlar, günahlar ve kötülükler bedeni zayıf düşürür. Şöyle ki:

Mü'minin kuvveti; önce Rabbinden, sonra da kalbinden, imanından ve itikadından kaynaklanır. Bu durumda Rabbine olan imanı güçlendikçe önce kalbi, sonra da bedeni güçlenir.

Asinin ve günahkârın bedeni güçlü olsa bile bu beden, ihtiyaç anında çok zayıf olur ve kendisine en çok lazım olduğu zaman bu gücü ona ihanet eder.

Müslüman kardeşim! İslâm düşmanı İranlıların, Bizanslıların ve diğerlerinin gücünü bir düşün; en çok muhtaç oldukları sırada bedenlerindeki kuvvet onlara nasıl ihanet etti de mü'minler, önce kalplerinin sonra da bedenlerinin gücüyle onları nasıl yendi?! Zira iman kuvveti kula güç ve kabiliyet kazandırır. Bu sayede kul, şeytanın vesveselerine galip gelir, korku ve ümitsizliği yener, zaafı güce, hezimetini galibiyete ve sefaleti saadete çevirir.

27- İsyan ve günahlar, sahiplerinin; işledikleri suçlardan dolayı şer'i bir cezaya çarptırılmalarına neden olur. Bu cezalar ise had, kefarete ve tazir olmak üzere üç sınıftır.

⁵³⁹ Müslim, K. İman, B. Günahlar sebebiyle imanın eksilmesi...

- Had; mürtedler, zina ve homoseksüellik yapanlar, hırsızlar, zina iftirasında bulunanlar ve içki içenlere uygulanan cezalardır.

- Kefaretlerin bazıları şunlardır: Hata sonucu adam öldürmenin kefareti, zihar kefareti, Ramazanda gündüz vakti oruçluyken ve hacda ihramlıyken cinsel ilişkide bulunmanın kefareti, hayızlı veya loğusa kadınla cinsel ilişkide bulunmanın kefareti, yemin kefareti vb.

- Tazir cezaları ise İslam devletinde, Müslüman bir hâkimin uygun gördüğü caydırıcı cezalardır.

28- Günah ve isyanlar, sahiplerinin; işledikleri suçlar ve Allah Teâlâ'nın emirlerine muhalefet etmeleri sebebiyle Allah'ın koyduğu şerî cezaların yanı sıra bazı kaderî cezalara da çarptırılmalarına yol açar ki bu cezalar iki çeşittir:

a) Kalplere yönelik kaderî cezalar: Bunlar, kalbe vuran elem ve acılarla kalbe hayat veren ve onun iyiliğine vesile olan unsurların kalpten kesilmesi- dir ki bu unsurlar kesilince zıtları ortaya çıkar.

Kalplere yönelik cezalar, bu iki çeşit cezanın en şiddetli olanıdır. Bedenlere yönelik cezaların aslı da bunlardır. Bu cezalar güçlenip artar ve nihayet kalpten bedene sirayet eder; tıpkı bedenin acısının kalbe sirayet etmesi gibi... Can bedenden ayrıldığında da bu hüküm cana bağlı olur. İşte kalbin cezası da o zaman ortaya çıkıp aşikâr olur ki kabir azabı denilen şey de budur. Bu azabın berzah/kabir âlemine nispeti, beden azabının bu dünyaya nispeti gibidir.

b) Bedenlere yönelik kaderî cezalar: Bunlar iki çeşittir; bir kısmı dünyada diğeri de ahirette olur.

Neticede günahların ve kötülüklerin cezaları şer'i cezalar ve kaderî cezalar diye ikiye ayrılır. Bunlar da ya kalbe yönelik cezalar ya bedene yönelik cezalar ya da her ikisine yönelik cezalardır. Yine ölümden sonra berzah âleminde gerçekleşen cezalar olduğu gibi bedenlerin dirildiği mahşer günü gerçekleşecek cezalar da vardır.

Özetle kaderî cezalar; insanın dinine veya dünyasına ya da her ikisine birden isabet eden fitneler, bela ve musibetler ve daha başka şekillerde karşılaşılan imtihanlardır ki bunlar da üç çeşittir:

Bunların bir kısmı kulun derecelerini yükseltmesi içindir, bir kısmı günahlara kefarettir. Bir kısmı da insanın zulmünün, haddi aşmasının ve Rabbi-ne isyanının cezası ve karşılığıdır. Bu sonuncusu Müslüman için de, kâfir için de geçerlidir. Herkes günahına ve suçuna göre cezasını çeker.

• **İsyan ve günahların rızka etkileri:**

29- İsyan ve günahlar, rızıktan mahrum kalmanın en önemli sebeplerinden biridir. Nasıl ki takva, rızık sebebi ise takvayı terk etmek de fakirliğin sebebidir. Rızık artırmak için günahları terk etmekten daha iyi bir yol yoktur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah’a karşı takvalı olursa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah’a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.”** (Talak, 2-3)

İster Allah Teâlâ’nın hakkıyla isterse de kul hakkıyla ilgili olsun bütün günahlar, rızık darlığı ve geçim sıkıntısının sebeplerindendir. Hatta Allah Teâlâ, günahkâr kula, istidrac olarak bir kısım nimetler verse bile bu nimetler, günahları ve Allah’ın emrine karşı gelmesi nedeniyle ona tatsız tuzsuz ve bereketsiz gelir.

Allah Teâlâ’nın kullarına vermiş olduğu rızık, özel ve genel olmak üzere iki kısımdır. **Özel rızık**, sadece bazı kullara has olur ki Allah o rızık kapılarını -başkalarına değil- sadece onlara açar. Mesela Allah Teâlâ’nın bazı kullarının rızık kapısını ticaret alanında açması gibi ki böyleleri o alanda hiç zarar etmezler.

Genel rızık ise Allah Teâlâ’nın, bütün kullarına yönelik olarak gökten yağmur yağdırma ve yerden nimetler çıkarma suretiyle bekledikleri ve beklemedikleri yollardan verdiği rızıktır. Allah dilediklerini hesapsız bir şekilde rızıklandırır. Bu tür rızıktan, başta insanlar olmak üzere bütün hayvanlar, bitkiler ve ağaçlar faydalanır ki neticede hepsi de insanların yararı içindir.

30- Günah ve isyanlar, elde olan nimetleri yok eder, ele geçecek olan nimetlere de engel olur. Yani günahlar nimetleri götürür, musibetleri getirir. Kulun kaybettiği her nimet de, başına gelen her musibet de mutlaka bir günah sebebiyledir. Kul, içinde bulunduğu hali değiştirmedikçe, itaati bırakıp isyan etmedikçe, şükürü bırakıp nankörlük etmedikçe, Allah’ın rızasına sebep olacak şeyleri bırakıp gazabına sebep olacak şeyleri yapmadıkça Allah Teâlâ

da kuluna verdiği nimetini değiştirmez. Kul, halini değiştirdiği zaman göreceği karşılık da ona uygun bir şekilde değiştirilir. Yoksa Allah Teâlâ hiç kimseye zulmetmez. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **“Başınıza gelen her musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. Bununla beraber Allah çoğunu affeder.”** (Şura, 30)

“Bu da bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) değiştirinceye kadar Allah’ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolaydır.” (Enfal, 53)

Allah’ın nimetlerinden elde olanları muhafaza etme konusunda O’na itaat etmek gibisi yoktur. Elde olmayanları elde etme konusunda da yine O’na itaat etmek gibisi yoktur. Çünkü Allah katında olanlara ancak O’na itaatle ulaşılabilir. Allah Teâlâ, her şey için bir sebep ve afet yaratmıştır. Sebep o şeyi ortaya çıkarır, afet ise onu yok eder. İşte Allah Teâlâ, Zatına itaati nimetlerini elde etmeye bir sebep, Zatına isyanı da o nimetleri engelleyen bir afet kılmıştır. Böylece Allah bir kuluna verdiği nimeti korumak isterse ona, o nimetlerle Zatına itaat ederek onları korumasını ilham eder. Nimetlerin yok olmasını istediğinde ise kulu Zatına itaat konusunda yardımsız bırakır da sonunda kul, o nimetlerle O’na isyan eder.

31- İsyân ve günahlar malın bereketini yok eden sebeplerdendir. Bazen de malın tamamen yok olmasına neden olurlar. Mesela alışverişinde yalan söyleyen veya malının kusurlarını gizleyen kimse, alışverişinde bereketsizlikle cezalandırılır. Yeryüzünden bereketin kalkmasının sebebi, insanların günahlarıdır. Bugün dünya çapında insanların içinde bulunduğu zor ve sıkıntılı ekonomik şartlar da bu cezanın bir ispatıdır.

• **İsyân ve günahların fert üzerindeki etkileri:**

32- İsyân ve günahlar, günahkârın işlerini zorlaştıran sebeplerdendir. Bu, günahkârın başına gelen en büyük musibetlerden biridir. Zira o, hangi işe yönelse ya önünün kapandığını ya da işinin zorlaştığını görür. Allah Teâlâ kendisinden korkan ve takvaya sarılan kulunun işlerini kolaylaştırır. Takvayı terk eden kulun ise işini zorlaştırır.

Aman Allah’ım, ne acayip bir durumdur ki, kul tüm hayır ve maslahat kapılarının üzerine kapatıldığını ve tüm iyilik yollarının zorlaştırıldığını görür

de bunların nereden geldiğini bilmez! **“Kim Allah’a karşı takvalı olursa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.”** (Talak, 4)

33- İsyân ve günahlar bereketleri yok eder: Ömrün bereketini alıp onu kısaltır; rızkın bereketini alıp onu daraltır; ilmin bereketini alıp onu zorlaştırır; ameli bereketsizleştirir riyaya bulaştırır; itaati bereketsizleştirir ihlâsı kaldırır. Özet olarak günahlar, din ve dünyanın bereketini yok eder.

34- İsyân ve günahlar insanın, en büyük düşmanı olan şeytana kendi eliyle yaptığı bir yardımdır. Çünkü şeytanın insana ilk müdahale yeri nefistir. Şeytan buradan nüfuz etme imkânı bulduğu zaman kulun göz, kulak, dil, ağız, el ve ayak hudutlarını aşır oraları bozar. O halde günahlar, kulun kendisine karşı kullanması için düşmanının eline verdiği silah ve mühimmattır ki bu sayede düşmanı onu, kendi silahıyla vurur. Cahil kişi, kendi nefesine karşı düşman saflarında yer alır ki bu, cehalet ve akılsızlığın zirvesidir.

35- Günah ve isyanların cezalarından biri de sahibine, hem dünya hayatında hem de berzah âleminde ve âhiret yurdunda sıkıntılı bir hayat yaşatmasıdır. Bu ne büyük bir azaptır! *Allah’tan afiyet ve esenlik dileriz.* O şöyle buyurmaktadır: **“Kim de Beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve Biz onu, kıyâmet günü kör olarak haşredeceğiz.”** (Taha, 124)

“Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm’a açar; kimi de saptırmak isterse göğre çıkıyormuş gibi kalbini iyice daraltır. İşte Allah böylece murdarlığı iman etmeyenlerin üstüne bırakır.” (Enam, 125)

İtaat, kulun göğsünü genişletir, ferahlatır ve onu mutlu eder. Günah ise içini sıkıp rahatsız eder. Öyle ki günahkâr, sanki günahın dumanından boğulacakmış gibi bir sıkıntı ve darlık hisseder. Çünkü iç sıkıntısının en büyük sebeplerinden biri, Allah’tan yüz çevirmek, kalbi O’ndan başkasına bağlamak, O’nun zikrinden gafil olmak ve O’ndan başkasını sevmektir.

Nefisler ancak gerçek ilahına ve hak ma’buduna ibadet etmekle mutlu ve huzurlu olur. Zira Allah’ın dışında tapılan bütün ilahlar bâtıldır. Gönlü Allah ile huzur bulup mutlu olan kişi, her türlü mutluluğu elde etmiştir. Allah ile huzur bulmayan kimse ise dünya uğrunda pişmanlıklara gark olur. Mutluluğu malda-mülkte ve geçici dünyevî sebeplerde arar; ancak kendini sıkıntılı bir yaşam içinde bulur.

Nitekim kâfirlerin, dünyada mutlu olmak için bütün imkânlarla sahip olduklarını görüyoruz. Mal-mülk, güzellik ve otorite onlarda! Ancak bütün bunlara rağmen onlar sıkıntılı bir yaşam sürmekte ve mutsuzlukları yüzlerinden okunmaktadır. Çünkü mesele maddiyatla değildir, ruh ve kalple ilgilidir.

Sıkıntılı bir yaşamı hiçbir insan istemez. Aksine istisnasız herkes ondan nefret eder. Çünkü böyle bir yaşam, mutsuzluk, endişe, ziyan, uğursuzluk, başarısızlık, ümitsizlik vb. gibi olumsuzluklarla dolu bir yaşamdır.

• **İsyan ve günahların toplum ve çevre üzerindeki etkileri:**

36- İsyan ve günahların uğursuzluğu, hem insanları, hem hayvanları hem de bitkileri etkiler. Çünkü musibet yeryüzüne indiği zaman ayırım yapmadan bütün varlıkları içine alır. O halde günahkâra sadece günahının cezası yetmez, günahsızların laneti de onu bulur.

Tâbiîn imamlarından Mücahid b. Cebr *rahimehullah* şöyle der: “Hayvanlar şiddetli kuraklık olduğu ve yağmur yağmadığı senelerde günahkâr insanlara lanet ederler ve şöyle derler: Bu, Âdemoğlunun günahının uğursuzluğu sebebiyledir.”⁵⁴⁰

37- İsyan ve günahlar karada, denizde ve havada meydana gelen bozukluk ve dengesizliklerin en önemli sebeplerindendir. Yerin dibine geçirilme, suretlerin değişmesi, seller, deprem ve volkanlar gibi felaketlerin, ülkelerin ve insanların bozulmalarının, musibet ve sıkıntıların, rızık darlığının ve bereketsizliğin önemli sebebi günahlardır. Çünkü fuhşun yayılması ve açıktan yapılması, zekâtın verilmemesi, ölçü ve tartıda hile yapılması, Allah Teâlâ'nın indirdiği kanunlarla hükmedilmemesi vb. gibi başlıca günah ve isyanlar, yok-sulluğa, bulaşıcı hastalıklara ve yağmurun azalmasına sebep olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“İnsanların bizzat kendi elleriyle işledikleri yüzünden, karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.”** (Rum, 41)

Bereket, nimetten ayrı ve ona ek bir şeydir. Nitekim günümüzde insanoğlu, geçmişte sahip olmadıkları nimetlere sahipler; ancak onların pek çoğu azlıktan, darlıktan, yetersizlikten ve ihtiyaçtan yakınmaktadırlar. Yine bugün tıp ve tedavi yöntemleri eskiye göre çok gelişmiş durumda; ancak

⁵⁴⁰ Ebu Nuaym el- İsfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 3/286.

hastalıklar da bir o kadar artmış, bulaşıcı hastalıklar yeri göğü sarmıştır. Yine bugün idarî ve askerî güç artmıştır, sayısız kanun, nizam ve yönetmelikler çıkmıştır; ancak dünya halen daha savaşımlardan, akan kandan, anlaşmazlıklardan ve düşmanlıklardan yakınmaktadır.

İmam İbnu'l-Kayyım *rahimehullah*, *Zadu'l-Mead* adlı eserinde şöyle demektedir: “Dünyanın hallerini ve başlangıcını bilen herkes, şunu da bilir ki dünyanın havasında, bitkilerinde, hayvanlarında ve dünya sakinlerinin hallerinde meydana gelen bütün bozukluklar, dünyanın yaratılmasından sonra ve onların varlığını gerektiren sebepler nedeniyle ortaya çıkmıştır. Öteden beri insanoğlunun amelleri ve Rasûllerin emrine karşı çıkmaları, onların başlarına genel ve özel birtakım sıkıntıların gelmesine yol açmıştır. Bu sıkıntılar, onları olumsuz etkileyen acı, hastalık, kıtlık ve kuraklık, bulaşıcı hastalıklar, toprağın veriminin ve meyvelerle bitkilerin bereketinin kalkması, faydalarının yok olması ya da azalması vb. gibi birbirini takip eden sonuçlar doğurmuştur. Bilgin bütün bunları kuşatacak seviyede değilse Allah Teâlâ'nın şu ayeti sana yeter: **“İnsanların bizzat kendi elleriyle işledikleri yüzünden, karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de** (tuttukları kötü yoldan) **dönerler.”** (Rum, 41)

Dünyanın içinde bulunduğu şartlara bu ayetin ışığında bak ve dünyada yaşananları onun ışığında bir değerlendir! O zaman meyvelerde, ekinlerde ve hayvanlarda afet ve hastalıkların her dönemde nasıl gerçekleştiğini, bu afet ve hastalıklardan da onların kaçınılmaz sonucu olan ve biri diğerini ardından sürükleyen başka afetlerin nasıl ortaya çıktığını anlayacaksın. İnsanlar zulüm ve günahlara daldıkça Rableri de onlara gıdalarında, meyvelerinde, havalarında, sularında, bedenlerinde, yaratılışlarında, suret ve şekillerinde, ahlaklarında yeni afetler, hastalıklar ve eksiklikler vermektedir ki bütün bunlar, onların amellerinin, zulümlerinin ve günahlarının sonucudur.

Eskiden buğday ve benzeri tahıllar şimdikinden daha büyükmüş ve bereketi de daha fazlaymış. Nitekim İmam Ahmed'in, isnadiyla birlikte verdiği bir rivayete göre Emevî yöneticilerinden birine ait ambarlarda içerisinde hurma çekirdeği büyüklüğünde buğday bulunan bir kese bulunmuştur. Kesenin üzerinde de “Bu, adaletle hükmedilen bir zamanda yetişiyordu.” yazıyormuş. İmam Ahmed bu olayı, *Müsned*'inde, rivayet ettiği bir hadisin peşinden zikretmiştir.

Bugünkü genel hastalıkların ve afetlerin birçoğu, geçmiş ümmetlerin başına gelen azapların bir kalıntısıdır. Bunların bir kısmı da üzerinde o ümmetlere ait amellerin kalıntılarını taşıyanları pusuda beklemek üzere kalmıştır ki bu da adil bir hükmün gereğidir. Peygamber ﷺ de taun hakkındaki bir hadisinde bu gerçeğe işaret ederek şöyle buyurmuştur: “*Taun, İsrail oğullarına gönderilen bir azabın kalıntısıdır.*” (Müslim)

Aynı şekilde Allah Teâlâ bir kavme (azap olarak) yedi gece sekiz gün boyunca fırtına musallat etmiştir. Sonra da âlemde ondan bir parça bırakmıştır ki bugünlerde de bunun benzerleri yaşanmaktadır. Bunda öğüt ve ibret vardır.

Allah Teâlâ, iyilerin ve günahkârların amellerini, bu dünyada kaçınılmaz olarak gerçekleşecek birtakım sonuç ve etkilere sebep kılmıştır. Nitekim iyiliğin engellenmesini, zekât ve sadakanın verilmemesini gökten yağmurun kesilmesine, kıtlığa ve kuraklığa sebep kılmıştır. Yoksullara zulmetmeyi, ölçü ve tartıda hile yapmayı, güçlünün zayıfı ezmesini kral ve yöneticilerin zalimleşmesine sebep kılmıştır. Öyle ki onlardan merhamet dilenilse merhamet etmezler, şefkat dilenilse acımazlar. Aslında bu tür yöneticiler, bizzat halkın, yönetici kılığına bürünmüş amelleridir. Zira Allah Teâlâ, hikmeti ve adaleti gereği insanların amellerini, o amellere uygun birtakım şekil ve kalıplarda onların karşısına çıkarır. Bu bazen kıtlık ve kuraklık, bazen düşman, bazen zalim yöneticiler, bazen salgın hastalıklar, bazen onları yakalayan ve bir daha bırakmayan endişe, acı ve kederler, bazen de göğün ve yerin bereketinin kesilmesi şeklinde olur. Bazen de şeytanların onların üzerlerine musallat edilmesi şeklinde olur ki bu şeytanlar, onları azaba sürükleyecek işlere teşvik ederler. Böylece onlar hakkında azap sözü hak olur ve her biri kendisi için yaratıldıkları yere kavuşurlar.

Akıllı kişi, basiretiyle dünyanın dört köşesini gezer ve Allah'ın adaletiyle hikmetinin tecelli ettiği yerleri görür. Ve o zaman anlar ki sadece rasûller ve onların tabileri kurtuluş yolu üzerindedir. Diğer insanlar ise helak yolu üzerinde ilerlemekte ve helak yurduna doğru gitmektedirler. Allah hükmünü yerine getirecektir. O'nun hükmünü bozacak, emrini geri çevirecek hiçbir güç yoktur. Tevfik, Allah'tandır.”⁵⁴¹

⁵⁴¹ *Zadu'l-Mead fi Hedyi Hayri'l-İbad*, 4/362.

38- İsyân ve günahlar, geçmiş ümmetlerin helak edilmelerinin sebebidir. Hiç şüphe yok ki dünyadaki ve âhiretteki bütün zararlar, isyanlar ve günahlar sebebiyle meydana gelir.

- Âdem ile Havva'yı cennetten, lezzet, ebedî nimet, sevinç ve mutluluk yurdundan çıkarıp acı, üzüntü ve musibetler diyarına indiren sebep nedir?

- İblis'i melekût âleminden çıkartan; kovulmasına, lanetlenmesine, içinin dışının değiştirilmesine; suretinin en çirkin ve en iğrenç surete, içininse dışından da kötü ve iğrenç bir duruma dönüşmesine; onun hakkında yakınlığın uzaklıkla, rahmetin lanetle, güzelliğin çirkinlikle, cennetin alev alev yanan cehennemle, imanın küfürle değiştirilmesine, övgüye layık ve mü'min kulların dostu olan Allah'ın dostluğunun en büyük düşmanlığa dönüşmesine; tesbih, takdis ve tevhid nidalarının küfür, şirk, yalan, iftira ve sövme nidalarıyla, iman elbisesinin küfür, fasıklık ve isyan elbiseleriyle değişmesine sebep olan nedir? Böylece o, Allah katında son derece hor ve hakir bir hale gelmiş, O'nun gözünden tamamen düşmüş, üzerine Allah'ın gazabı çöküp de onu uçuruma sürüklemiştir. Allah ona çok büyük bir gazapla gazap etmiş ve onu helake atmıştır. Sonunda da o, her fasık ve günahkârın önderi olmuş, ibadet ve itaatte önderken kötülüklerde önder olmaya razı olmuştur.

- Allah'ın peygamberi Nuh ﷺ zamanında yeryüzü halkının tamamını suya gark eden, öyle ki suları dağların tepelerine kadar yükselten sebep nedir?

- Âd kavmine rüzgârı musallat eden sebep nedir? Bu öyle bir rüzgârdı ki onların cesetlerini içi boş hurma kütükleri gibi yere serdi, üzerinden geçtiği beldelerini, tarlalarını, ekinlerini ve hayvanlarını yerle bir etti. Öyle ki onlar kıyâmete kadar gelecek bütün ümmetler için ibret oldular.

- Semud kavminin üzerine, yüreklerini parçalayan ve ilkinden sonuncusuna kadar her ferdi öldüren korkunç çığlığın gönderilmesine sebep olan şey nedir?

- Lût kavminin kasabalarının, gökteki melekler köpeklerinin havlama seslerini duyacak kadar göğe kaldırılmasına sonra da altı üstüne getirilip yerle bir edilmesine ve onların tamamının helak edilmesine sebep nedir? Üstelik bir de üzerlerine gökten taşlar yağdırılmıştır. Öyle ki başka ümmetlere ve benzeri günahkâr toplumlara verilmeyen cezaların hepsi birden onlara verilmiştir. Böyle bir azap zalimlerden hiçbir zaman uzak değildir.

• Şuayb'ın kavmine kat kat gölgeler gibi azap bulutlarının gönderilmesine ve başlarının üzerine gelince de o bulutlardan alev alev ateş yağdırılmasına sebep nedir?

• Firavun'u ve kavmini denizde boğan sebep nedir? Firavun'un mülk ve iktidarının, yalan ve iftiraya dayanarak iddia ettiği rabliğinin elinden gitmesine sebep olan şey nedir?

• Yeryüzü hazinelerinin anahtarlarına sahip olan Karun'u, sarayını, malını ve taraftarlarını yerin dibine batıran şey nedir?

• Nuh'tan sonraki nesilleri çeşitli cezalarla helâk eden ve onları yerle bir eden sebep nedir?

• Ress ashabını yakalayan ve baştan sona hepsini yok eden çığlığın sebebi nedir?

• İsrail oğullarının üzerine güçlü kuvvetli kavimlerin gönderilmesinin sebebi nedir? Onlar ki İsrail oğullarını evlerin arasına varıncaya kadar aradılar ve erkekleri bulup öldürdüler, çocukları ve kadınları da esir aldılar. Beldeleri yakıp yıktılar ve malları da gasp ettiler. Bu kavimler ilerde ikinci bir defa da onların üzerlerine gönderildiler da yakalayabildiklerini öldürdüler ve ele geçirdikleri her yeri tahrip ettiler.

• Yine İsrail oğullarının üzerine türlü türlü ceza ve azapların musallat edilmesinin sebebi nedir? Zira onlar bazen öldürülerek, esir edilerek ve beldeleri tahrip edilerek, bazen kralların zulmüne maruz kalarak, bazen de maymun ve domuz şekline sokularak cezalandırıldılar. Rab Teâlâ onlara takdir ettiği diğer cezaları da yemin ederek şöyle haber vermektedir: **“Rabbin, elbette kıyamet gününe kadar onlara en kötü eziyeti yapacak kimseler göndereceğini ilân etti. Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O çok bağışlayan, pek esirgeyendir.”** (Araf, 167)

Şüphesiz ki bütün bu cezalar, bu kavimlerin hepsine isabet etti. Onların helakine sebep olansa, günahları ve günahlarındaki ısrarlarından başka bir şey değildir.

39- İsyân ve günahlar, helak olan milletlerin geride bıraktıkları miraslarıdır: Şu bilinmelidir ki her günah, Allah Teâlâ'nın, günahları sebebiyle helak ettiği milletlerden kalma birer mirastır.

* Eşcinsellik, Lût kavminden kalan bir mirastır.

* Hakkını alırken fazla almak, verirken eksik vermek Şuayb kavminden kalan bir mirastır.

* Yeryüzünde büyüklük taslayarak bozgunculuk yapmak Firavun ve kavminden kalmıştır.

* Kibir ve zorbalık, Hûd kavminden kalmıştır.

Günahlar, bu ümmetlerin bazılarının elbiseleridir. Onlar Allah Teâlâ'nın düşmanlarıdır. Günahkâr kişi de onların elbiselerini giymiş olmaktadır.

40- İsyancılar, günahlar ve dinden yüz çevirmeler, ümmetlerin hezimete uğramalarının ve yönetimi kaybetmelerinin en önemli sebeplerindendir: **“Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya erişesiniz. Allah ve Rasûlüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir. Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve (insanları) Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar (kâfirler) gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepçevre kuşatmıştır.”** (Enfal, 45-47)

“Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz. İnkâr edenlere/ kafir olanlara gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.” (Muhammed, 7-8)

“Andolsun ki, Biz senden önce kendi kavimlerine nice peygamberler gönderdik de onlara açık deliller getirdiler. (Onları dinlemeyip) günaha dalanların ise cezalarını hakkıyla vermişizdir. Mü'minlere yardım etmek de bize düşer.” (Rum, 47)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat İmamlarının İsyan ve Günahlar Hakkındaki Sözleri

1- Mü'minlerin emîri Ömer b. el-Hattab ؓ şöyle demiştir: “Günahkârlarla arkadaşlık yapma, onların günahlarını sen de öğrenirsin. Düşmanından uzak dur. Güvenilir olmadıkça arkadaşına karşı dikkatli ol. Güvenilir olanlar da an-

cak Allah'a karşı derin bir saygı içinde olanlardır. Kabirlerin yanında mütevazı ol! İtaat ederken boyun bük, gûnahtan kendini koru ve Allah'tan korkanlarla istişare et.”⁵⁴²

Ömer ؓ yine şöyle demiştir: “Ey Mekkeliler! Şu Hareminizde Allah'tan korkun. Sizin şu Hareminizde sizden önce kimin ikamet ettiğini bilir misiniz? Burada falan oğulları vardı da buranın saygınlığına aykırı hareket ettiler ve helak oldular.” Ömer ؓ, Harem'e saygısızlık edenlerin isimlerinden sayabildiklerini saymış, sonra da sözlerine şöyle devam etmiştir: “Vallahi başka bir yerde on tane hata yapmam, Mekke'de tek bir hata yapmamdan benim için daha sevimlidir.”⁵⁴³

Ömer b. el-Hattab ؓ, Fudayl b. Zeyd er-Rakâşî'ye hitaben şöyle demiştir: “İnsanlar, seni kendi nefsinle uğraşmaktan alıkoymasın. Çünkü durum senin onlarla değil kendinle ilgilenmeni gerektiriyor. Günü boş lafla geçirme. Çünkü söylediğin şeyler kayda alınmaktadır. Önceden işlenen bir günahı, yeni işlenen bir iyilikten daha güzel ve daha süratli şekilde telafi edecek başka bir şey yoktur.”⁵⁴⁴

2- Mü'minlerin annesi, Ebu Bekir Sıddîk'ın kızı Aişe *radıyallahu anhuma* şöyle demiştir: “Günahları azaltın. Şüphesiz ki siz, günahların azlığından daha faziletli bir şeyle Allah'ın huzuruna çıkamazsınız.”⁵⁴⁵

Aişe *radıyallahu anha*, Muaviye'ye de şöyle yazmıştır: “Kul, Allah'a isyan olan bir iş yaptığı zaman, daha önce kendisini öven insanlar artık onu kötülemeye başlarlar.”⁵⁴⁶

3- Ebu'd-Derda ؓ, Salim b. Ebî'l-Ca'd'a şöyle demiştir: “Kişi, farkında olmadan mü'minlerin kalplerinin kendisine lanet etmesinden sakınsın. Bu nasıl olur, bilir misin?” (Salim:) Ben, “Hayır,” dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: “Kul, yalnız kaldığında gizli gizli Allah'a isyan eder. Allah da o farkına varmadan mü'minlerin kalplerine onun nefretini yerleştirir.”⁵⁴⁷

542 Suyuti, *ed-Durru'l-Mensur*, 7/22.

543 Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, 7/567.

544 Vekî' b. el-Cerrah, *Kitâbu'z-Zühed*, 2/537.

545 Vekî' b. el-Cerrah, *Kitâbu'z-Zühed*, 2/535.

546 Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'z-Zühed*, 2/146.

547 Ebu Nuaym el-İsfehâni, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 1/213.

Ebu'd-Derda ؓ, Mesleme b. Mahled'e şöyle yazmıştır: “Kul, Allah’a itaat olan bir şey yaptığı zaman Allah onu sever. Allah onu sevdiği zaman insanlara da sevdirebilir. Kul, Allah’a isyan olan bir şey yaptığı zaman Allah ona buğzeder. Allah ona buğzettirdiği zaman insanları da ona buğzettirir.”⁵⁴⁸

4- Bir adam, İbn Abbas *radıyallahu anhuma*’ya şöyle sorar: “Bir adam var ki, hem günahı hem de ameli çok; bir adamın da hem günahı az hem de ameli az; hangisi daha iyidir?” O da şöyle cevap verdi: “Hiçbir şey selamete (günahı uzak kalmaya) denk değildir.”⁵⁴⁹

5- Yüce sahabî Ebu Eyyub el-Ensari ؓ şöyle demiştir: “Kişi, bir iyilik yapar, yaptığı bu iyiliğe güvenir ve küçük günahlar yapmaya başlar. Sonunda öyle bir hale gelir ki Allah’ın huzuruna o kötülüklerle kuşatılmış olarak gelir. Kişi, bir kötülük yapar da sonra ondan korkar; öyle ki Allah’ın huzuruna güven içinde gelir.”⁵⁵⁰

6- Yüce tabîin âlimi Urve b. Amir el-Mekkî *rahimehullah* şöyle demiştir: “Kıyâmet günü kişiye günahları gösterilir. Günahlarından birinin yanından geçerken, ‘Ben (dünyadayken) seni işlediğimden dolayı korkmuştum.’ der ve o günahı bağışlanır.”⁵⁵¹

7- Büyük tâbîî imam Hasan el-Basri *rahimehullah* şöyle der: “Mü’min, bir günah işler ve devamlı onun tasasını çeker; ta ki cennete girinceye kadar...”⁵⁵²

8- Zahid tâbîî Talk b. Habib el-Anezî *rahimehullah* şöyle der: “Takva, Allah’tan bir nur üzere Allah’a itaatle amel etmek ve O’nun rahmetini ummaktır. Takva, yine, Allah’tan bir nur üzere Allah’ın azabından korkarak O’na isyanı terk etmektir.”⁵⁵³

9- İmam, zahid, Hameyn abidi Fudayl b. İyad *rahimehullah* da şöyle demiştir: “Günah, senin gözünde ne kadar küçülürse, Allah katında o kadar büyür. Senin gözünde ne kadar büyürse, Allah katında da o nispette küçülür.”⁵⁵⁴

⁵⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu’z-Zühd*, 2/56.

⁵⁴⁹ Vekî’ b. el-Cerrah, *Kitâbu’z-Zühd*, 2/535.

⁵⁵⁰ Abdullah b. Mübarek, *Kitâbu’z-Zühd*, s. 52-53.

⁵⁵¹ Abdullah b. Mübarek, *Kitâbu’z-Zühd*, s. 52-53.

⁵⁵² Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu’z-Zühd*, 2/236.

⁵⁵³ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* (Kitâbu’l-İman), 11/23, No: 10405.

⁵⁵⁴ İmam Zehebi, *Siyeru Alami’n-Nubela*, 8/472.

Fudayl *rahimehullah* yine şöyle demiştir: “Gece namaz kılmaya, gündüz de oruç tutmaya gücün yetmiyorsa bil ki sen mahrum kılınmışsın ve günahların sana pranga vurmuş.”⁵⁵⁵

10- Mücahid imam Abdullah b. el-Mübarek *rahimehullah* da şöyle demiştir: “Vüheyb’e, ‘Günah işleyen kimse ibadetin tadını alabilir mi?’ diye soruldu. Şöyle cevap verdi: ‘Günaha niyet eden bile alamaz (ki o alsın).’”⁵⁵⁶

11- İmam, hafız İbn Kayyım el-Cevziyye *rahimehullah* şöyle demiştir: “En şaşılacak şeylerden biri de şudur: Allah’ı tanıyacaksın ama O’nu sevmeyeceksin; O’nun davetçisini işiteceksin ama O’na icabette geç kalacaksın; O’nunla alış-veriş yapmanın ne kadar kazançlı olduğunu bileceksin ama başkasıyla alışveriş yapacaksın; O’nun gazabının ne kadar çok olduğunu bileceksin ama O’na karşı geleceksin; O’na isyan etmekteki yalnızlığın acısını bileceksin ama O’na itaat etmek suretiyle O’nun yakınlığını elde etmeye çalışmayacaksın; O’nun sözünden başkasına dalmanın kalbe verdiği sıkıntıyı tadacaksın ama O’nu anmak ve O’na yalvarmak suretiyle göğsünün ferahlamasını arzu etmeyeceksin; kalbini O’ndan başka birine bağlamanın azabını tadacaksın ama onları bırakıp da O’na yönelme ve sığınma nimetine koşmayacaksın!

Bundan daha şaşılacak olanı ise O’nsuz olamayacağını ve en çok O’na muhtaç olduğunu bildiğin halde O’ndan yüz çevirmen ve seni O’ndan uzaklaştıracak şeylere rağbet etmendir.”⁵⁵⁷

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’e Göre Günahların Kefaretleri

• Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat, kendisini Allah Teâlâ’ya teslim etmiş olan hiçbir beşerin günahsız olamayacağına ittifak etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, orada hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler.”** (Nahl, 61)

⁵⁵⁵ İmam Zehebi, *Siyeru Alami’n-Nubela*, 7/434.

⁵⁵⁶ İmam Zehebi, *Siyeru Alami’n-Nubela*, 8/199.

⁵⁵⁷ İbnu’l-Kayyım, *el-Fevaid*, s. 119, Daru İbn Huzeyme.

“Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırırsaydı, orada hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kul-larını görmektedir.” (Fatır, 45)⁵⁵⁸

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Bütün insanlar günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlıları, çokça tevbe edenlerdir.”*⁵⁵⁹

Mü'min kul, eksiksiz ve günahsız olmayı ister ve bunu kendine tek gaye edinirse, imkânsız bir şey istemiş olur. Ayrıca bu, kuldan yapması istenmeyen bir şeyi elde etmeye çalışmaktan başka bir şey değildir. O halde kul, bununla meşgul olmamalıdır; çünkü dindarlığın ve dini yaşamanın gayesinin bu olduğunu düşünerek hareket ederse, sonunda takati kesilir ve ümitsizliğe kapılır. Aksine ona düşen, günahattan uzak kalmayı en yüce gaye olarak belirlemektir. Zaten dinin, samimi ve salih bir kuldan beklediği, ona en yakın sonucu elde etmesi, gevşekliğe ve ihmalkârlığa meyledip bunu nefiste kökleştirmemek şartıyla elinden ne geliyorsa onu yapmasıdır. Aksi takdirde insan kendine güvenini kaybeder.

Nitekim Peygamber ﷺ'in şu hadisinde ifade edilmek istenen mana da budur: *“(Size emredilen ibadetleri aşırıya kaçmadan) dosdoğru yapın. (Gücünüz buna yetmediğinde) ona yakınını yapın. (Böyle yaparsanız) size müj-deler olsun! Zira şunu bilin ki sizden hiç kimseyi ameli cennete sokmaya yetmez.”* Sahabîler, “Ya Rasûlallah! Seni de mi?” dediler. Peygamber ﷺ de *“Evet, Allah, katından bir bağış ve rahmetle beni kuşatmadıkça beni de (amelim cennete sokmaya yetmez).”*⁵⁶⁰ buyurdu.

Bu hadis-i şerifte mü'minin, dindarlığın hakikatine ulaşma ve Allah Teâlâ'nın haklarını tam manasıyla yerine getirme arzusuna kapılmaması gerektiğini ifade eden ince bir mana vardır. Zira kuldan beklenen, aşırıya kaç-

⁵⁵⁸ Allame İbn Hazm *rahimehullah* şöyle der: “Bir Müslüman buluş çağına geldiği zaman kendisine mükâfat ve ceza yazılacak hale de gelmiş olur. Bir kimsenin günahsız olması mümkün değildir. -İbn Hazm bunu dedikten sonra bu âyeti zikreder ve sonra şöyle devam eder: - O halde doğru olan şudur: Nefsine zulmetmeyen ve günah işlemeyen hiç kimse yoktur.” Bkz: *el-Muhalla*, 8/475, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye.

⁵⁵⁹ Tirmizî, K. Sıfati'l-kiyame, bab: 49; İbn Mâce, K. Zühd, B. Tevbenin zikredilmesi. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁵⁶⁰ Buhârî, K. Rikak, B. (İfrat ve tefrit arasındaki) orta yolu tutmak ve salih amele devam etmek.

madan ve elinden geldiği kadarıyla amellerini dosdoğru yapması, en azından bu dereceye yaklaşmaya çalışmasıdır. Böylece sanki onun her amelinde dosdoğru ve isabetli olmasının mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Ancak kulun attığı ok, hedefe ne kadar yakın olursa kul da selamete o kadar yakın olur. Zira Allah Teâlâ insanı yaratmış ve bu dünya hayatında ona salih ameller işleyebileceği bir ömür tayin etmiştir. Bu durumda Allah Teâlâ'nın huzuruna terazinin iyilik kefesi dolu bir halde çıkan, -Allah'ın izniyle- kurtuluşu erenlerden olur. Zira İbrahim عليه السلام'ın dini ve tevhid üzere öldüğü takdirde onun kötülükleri bağışlanır.

Ayet ve hadisleri inceleyen kişi açıkça görür ki; Allah Teâlâ, kullarından, Zatına karşı gelmemeleriyle birlikte Zatiyla kul arasındaki bağın sürekli olmasını da istemektedir. Yani kul itaat edecek ve karşılığında sevap alacak, günah işleyecek ama derhal tevbe edecek ve Allah da onu bağışlayacak, Allah nimet verecek o da buna karşılık olarak şükredecek, Rabbi rızkını kısıacak o da O'na dua edip O'ndan rızık isteyecek, Allah ona sıkıntı ve darlık verecek o da Rabbine sığınarak O'na yalvaracak...

Nitekim seleften gelen bir rivayette şöyle geçer: “Salih kul bazen gaflete dalar ya da unuttur da Allah onun dua ve yakarış seslerini duymak için onu bir musibetle sıkıştırır.” Seleften gelen bir rivayette de şöyledir: “Mü'min kul, bazen Allah'ı çok zikreder ama O'ndan bağışlanma dilemez. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onun istiğfarının sesini duymak için ona bir günah takdir eder.”

• Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, farzları eda etmekle birlikte büyük günahlardan kaçınmanın, küçük günahlara kefaret olduğu konusunda görüş birliği içindedir. Yani farzları yerine getiren ve büyük günahlardan uzak duran kulun küçük günahlarını Allah bağışlar. Aynı şekilde genel anlamda iyilikleri, ibadetleri ve sâlih amelleri çokça yapmak da kötülüklerin ve küçük günahların pek çoğuna kefaret olur. Yine ehl-i sünnet, iyilik, itaat ve ibadet türünden bütün salih amellerin kalp ile, dil ile ve organlar ile olduğu konusunda görüş birliği içindedir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İyilikler, kötülükleri siler. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.”** (Hud, 114)

“Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin kötülüklerinizi (küçük günahlarınızı) örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.” (Nisa, 31)

“Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir mümin olarak O’na varırsa, üstün dereceler işte sırf bunlar içindir. İçinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri! İşte arınanların mükâfatı budur.” (Taha, 75-76)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: *“Nerede olursan ol Allah’tan kork (takvaya sarıl)! Kötülüğün peşinden iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara da güzel ahlakla muamele et.”*⁵⁶¹

*“Her kim güzel bir şekilde abdest alırsa onun (küçük) günahları ta tırnaklarının altına varıncaya kadar bütün vücudundan çıkar.”*⁵⁶²

- Ehl-i sünnet, -ister küfür, ister büyük günah, ister küçük günah olsun- isyan ve günahlardan dolayı yapılacak samimi ve ihlâslı bir tevbenin, -gerekli şartları taşıdığı takdirde- Allah tarafından kabul edileceğinde görüş birliği etmişlerdir. Tevbe için gerekli şartlar ise şunlardır:

Günahı terk etmek, yaptığına pişman olmak, ileride bir daha o günahı işlememeye kesin karar vermek, varsa hak sahiplerine haklarını iade etmek, doğru yoldan ayrılmamak, bütün bunları Allah’ın sevabını ve rahmetini elde etmek, azabından ve cezasından kaçmak için yapmak ve tevbeyle can boğaza dayanmadan önce yapmak...

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.”** (Şura, 25)

Tevbe, kulun Allah’a isyanı bırakıp O’na itaate dönmesi, O’nun emrini yerine getirmesi, O’nun yoluna girmesi, O’nun affını ve rızasını istemesidir. Başka bir ifadeyle tevbe, insanda bir kararlılık ve niyet oluşturan pişmanlıktır. Pişmanlık ise kalbin, sevdiğinden ayrı kaldığında hissettiği acıdır. Alameti ise uzun zaman süren üzüntü ve gözyaşıdır.

Tevbe etmek, her Müslümanın gücü ölçüsünde hiç terk etmediği, daimî bir özelliği olmalıdır. Tevbenin işlenen belli bir günden dolayı olması da şart değildir. Aksine her zaman yapılmalıdır. Nitekim âlimlerin bazıları tevbeyle, “ömür vazifesi” adını verirken ne kadar da doğru söylemişler!

⁵⁶¹ Tirmizî, K. Bir ve Sila: B. İnsanlarla olan ilişkiler hakkında. Elbani, sahih demiştir.

⁵⁶² Müslim, K. Taharet: B. Abdest suyuyla beraber günahların çıkıp gitmesi.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey mü’minler! Hep birden Allah’a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.”** (Nur, 31)

“Ey iman edenler! Samimi bir tevbeyle Allah’a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamber’i ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar.” (Tahrim, 8)

• Ehl-i sünnet, istiğfar etmenin ve Allah’a samimi bir şekilde yönelmenin günahlara kefaret olacağında ve azabı engelleyeceğinde görüş birliği etmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki?! Bir de onlar, işledikleri günahı bile bile ısrar etmezler.”** (Al-i İmran, 135)

“Onlar istiğfar ederlerken Allah onlara azap edecek değildir.” (Enfal, 33)

“Kim bir kötülük yapar yahut nefesine zulmeder de sonra Allah’a istiğfar ederse, Allah’ı çok bağışlayıcı ve pek merhametli bulacaktır.” (Nisa, 110)

“Biz her peygamberi -Allah’ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’tan bağışlanmayı dileseler, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi Allah’ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı.” (Nisa, 64)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: **“(Mü’min) kul, bir günah işleyip de (samimi bir şekilde:) ‘Rabbim, ben bir günah işledim; beni bağışla!’ dediği zaman Allah Teâlâ, ‘Kulum, (bir günah işledi ve) günahı bağışlayacak ya da günah sebebiyle azap edecek bir Rabbi olduğunu bildi. Kulumu bağışladım.’ der. Sonra o kul, Allah’ın dilediği bir müddet sonra tekrar günâh işleyip ‘Rabbim, başka bir günah işledim; günahımı bağışla!’ dediğinde Allah Teâlâ yine, ‘Kulum, (bir günah işledi ve) günahı bağışlayacak ya da günah sebebiyle azap edecek bir Rabbi olduğunu bildi. Kulumu bağışladım.’ der. Bu kul, Allah’ın dilediği bir müddet sonra tekrar günah işleyip de yine ‘Rabbim, başka bir günah işledim; beni bağışla!’ dediğinde bu sefer Allah Teâlâ şöyle buyurur: ‘Kulum,**

(bir günah işledi ve) **günahı bağışlayacak ya da günah sebebiyle azap edecek bir Rabbi olduğunu bildi. Ben, kulumu bağışladım; artık dilediğini yapsın.**”^{563(*)}

İstiğfar, Allah'tan bağışlanmayı dilemektir. Kalple, dille ve organlarla olur. İstiğfar etmek, her Müslümanın, gücü ölçüsünde hiç terk etmeyeceği bir vasfı olmalıdır. Ayrıca istiğfarın belli bir gûnahtan dolayı olması da gerekmez. Aksine her zaman yapılmalıdır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ve Rabbinizden mağfîret dilemeniz, sonra da O'na tevbe etmeniz için** (indirildi bu Kitap. Eğer bu emrolunanları yaparsanız), **Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır, fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir. Eğer yüz çevirerseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım.**” (Hud, 3)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: *“Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah sizi yok ederdide yerinize, günah işleyip hemen Allah'tan bağışlanma dileyecek ve böylece kendilerini bağışlayacağı bir toplum getirirdi.”*⁵⁶⁴

• İstiğfar cümleleri şunlardır: “أستغفر الله / Allah'tan bağışlanma dilerim.” “رب اغفر لي / Rabbim, beni bağışla!” “(Rabbim) bağışını dilerim!”

Peygamber ﷺ şöyle buyuruyor: “İstiğfârın efendisi, kulun şöyle demesidir: «اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ».

“Allah'ım! Sen benim Rabbimsin. Senden başka hak ilah yoktur. Beni Sen yarattın, ben de Senin kulunum. Ben gücüm yettiğince Sana verdiğim sözümde ve vaadimde durmaktayım. İşlediğim günahların şerrinden Sana sığınırım. Bana lütfettiğin nimetleri de, günahlarımı da itiraf ediyorum. Beni bağışla; çünkü günahları Senden başka bağışlayacak yoktur.”

⁵⁶³ Buhârî, K. Tevhid, B. “Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler.” (Fetih, 15).

(*) Allah Teâlâ'nın “Dilediğini yapsın.” sözünün anlamı, “Kul bu şekilde yaptığı, yani günah işledikten sonra samimi bir şekilde tevbe ettiği sürece onu bağışlarım.” demektir. Çünkü samimi tevbe, öncesindeki günahları siler. (Ç. N.).

⁵⁶⁴ Müslim, K. Tevbe: B. Tevbe ve istiğfarla günahların dökülmesi.

Kim bu istiğfarı gündüz vakti -tüm kalbiyle inanarak- okur da o gün akşam olmadan ölürse cennet ehlinden olur. Kim bu istiğfarı gece vakti -tüm kalbiyle inanarak- okur da sabah olmadan ölürse cennet ehlinden olur.”⁵⁶⁵

İsyan ve Günahlardan Korunma ve Kurtulma Yolları

Allah'ın, kullarına olan rahmet, lütuf ve nimetlerinden biri de onlara, işledikleri günahlar nedeniyle ahiretten önce, henüz dünyada başlarına gelebilecek olan azaptan kendilerini kurtaracak yolları açıklamasıdır. Bu yollar, isyan ve günaha dalmaları sebebiyle Allah'ın cezasını hak etmiş olan günahkâr kulların kurtarıcısıdır. Yani bu kurtarıcılar, kulları ilahî cezaların üzerlerine inmesinden önce günah ve isyanlardan koruyup uzak tutar. Günah işledikleri zaman da onları helakten, yıkımdan ve musibetlerden kurtarır. Özetle onlar, dünyada ve âhirette mutlu olmanın yollarıdır. Bu kurtarıcılardan bazılarışunlardır:

1- Samimi tevbe ve sürekli istiğfar

Büyük küçük bütün günah, isyan ve kusurlardan samimi bir şekilde tevbe etmek ve devamlı istiğfar etmek, tevbe ve istiğfardan gafil kalmamak ve onları “ömür vazifesi” olarak görmek, kulu azaptan kurtaracak en önemli yoldur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Samimi bir tevbeyle Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamber'i ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar.”** (Tahrim, 8)

Tevbe; samimiyetle, isyandan Allah'a itaate dönmektir. Gaflet ise Allah'a isyanla meşgul olup O'na itaatten geri kalmaktır. Samimi ve akıllı Müslüman, nefesine karşı direnir, heva ve heveslerine karşı koyar, Rabbinin emrine tâbi olur ve nefsinin dizginini tutup onu Allah'ın razı olacağı amellere yönlendirir. Olur da bir gün nefsi günahlara sapar ve haram olan arzulara dalarsa bilir ki Rabbi çok bağışlayıcı ve pek merhametlidir. O, günahta ne kadar aşırı giderse gitsin, samimi bir şekilde tevbe ettiği takdirde Allah Teâlâ onun bütün günahlarını bağışlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

⁵⁶⁵ Buhârî, K. Deavat: B.İstiğfarın fazileti.

“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Zümer, 53)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Günahından tevbe eden, sanki hiç günah işlememiş gibidir.”*⁵⁶⁶

Allah Teâlâ’nın rahmetinden ümit kesmek, kulun Allah Teâlâ’nın kendisine merhamet etmeyeceğini, onu bağışlamayacağını, kötülüklerini asla affetmeyeceğini, -aksine- ona mutlaka azap edeceğini kendi içinde kesin olarak kabullenmesidir. Bizzat bu şekilde bir ümit kesmek haramdır, büyük günahlardan biridir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sakin Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.”** (Yusuf, 87)

Samimi Müslüman, nefsinin dinin çizdiği sınırlar içinde tutar, dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya uyar ve nefsinin kendisine, küçük dahi olsa herhangi bir günden söz etmesine müsaade etmez. Eğer bir günaha düşerse hemen tevbe eder, pişman olur ve yaptığından dolayı istiğfar eder. Sonra günahlarının miktarına bakar ve her günahına karşılık -ona uygun- bir iyilik yapmaya çalışır. Bu şekilde, yaptığı kötülükler kadar iyilik yapar. Mesela müzik dinlemeye karşılık olarak Kur’ân, zikir ve ilmî sohbetler dinler. Kur’ân’a abdestsiz dokunmaya karşılık ona saygı gösterir ve onu çokça okur. İçki içmeye karşılık helal içeceklerden sadaka olarak dağıtır vs... Bu şekilde işlediği günahın zıddı bir hayrî işler. Çünkü hastalıklar, onlara zıt olan şeylerle tedavi edilir. İşte bu hüküm, kul ile Allah Teâlâ arasında da geçerlidir.

Kul hakkına girmek, Allah’a isyandır. Çünkü Allah Teâlâ, kullara zulmetmeyi yasaklamıştır. Dolayısıyla kullara zulmeden kişi, Allah’ın koymuş olduğu sınırları çiğnemiş ve O’nun yasakladığı bir işi yapmış olur. Bu sebeple Müslüman, kul hakkı içeren bir günah işlediğinde, bu günahını, pişman olmak, gelecekte bir daha benzeri bir günah işlememeye azmetmek ve yaptığı haksızlıkların zıddı olan iyilikleri yapmak suretiyle telafi etmelidir. İnsanlara eziyet etmeye karşılık onlara iyilik yapar. Mal gaspetmeye karşılık helal maldan aynı miktarda sadaka verir. İnsanların onur ve şahsiyetlerine dil uzat-

⁵⁶⁶ İbn Mâce, K. Zühed, B. Tevbenin zikredilmesi. Elbani, sahih demiştir.

maya karşılık onlar hakkında övgü dolu sözler söyler. Bütün bunlar, Allah Teâlâ'nın hakkına yönelik olup O'na isyan etmenin karşılığıdır. Dolayısıyla kulun sadece bunları yapması tek başına yeterli değerlidir, bunların yanı sıra bir de kul haklarını sahiplerine ödemesi gerekir. Kul hakları da ya cana ve mala yönelik maddî bir hak olur, ya da ırz ve haysiyete dil uzatmak ve kalp kırmak şeklinde manevî bir hak olur.

* Şeytanların, peşinde sürükledikleri ve kötü amellerini ona güzel gösterdikleri kişi, günah bataklığına düştüğü zaman bundan hoşlanır, isyan ve günah karanlıkları içinde çöküp kalarak oradan çıkmaya çalışmaz ve Allah Teâlâ'nın her an onu görüp gözettiğini unuttur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler. Hâlbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraberdi. Allah onların yaptıklarını kuşatıcıdır (O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler).”** (Nisa, 108)

Şu sözü söyleyen ne doğru söylemiş: “Olur da tenhada, yalnız başına kalırsan, sakın, ‘Yalnızım’ deme. Aksine, ‘Üzerimde bir gözcü var!’ de! Zira görmez misin ki ‘bugün’ hızla geçmekte, ‘yarın’ ise bekleyenler için çok yakın!”

2- Takva:

Takva; kulun, kendisiyle korktuğu ve zararından çekindiği bir şey arasına koruyucu bir engel koymasındır. Allah'a karşı takva ise O'na itaat edip emirlerini yerine getirmek ve O'nun yasakladığı şeyleri terk etmekle olur. Yani takva; kulun, Allah Teâlâ'nın emrettiği şeyleri O'nun sevabını umarak yapması ve yasakladığı şeyleri de cezasından korkarak terk etmesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun (takvalı olun) ve ancak Müslümanlar olarak can verin.”** (Al-i İmran, 102)

“Allah'a karşı tam manasıyla takvalı olun,” insanın Allah Teâlâ'nın emrettiği ne varsa hepsini yapması ve O'nun yasakladığı ne varsa hepsinden uzak durması, hiçbirini yapmaması demektir. Bunu başaran kişi, tam manasıyla takvalı biri olmuş olur.

Fakih sahabî Abdullah b. Mesud ؓ şöyle demiştir: “Tam manasıyla takvalı olmak, Allah'a itaat edip isyan etmemek, O'nu zikredip unutmamak ve O'na şükredip nankörlük etmemek demektir.”⁵⁶⁷

⁵⁶⁷ Hakim, *el-Müstedrek*, 2/294, İsnadı sahihtir.

Gizli ve açıkta Allah'a karşı takvalı olmak, kulun Allah'tan bir nur üzere O'na itaat etmesi, O'nun sevabını umması, O'na isyanı terk etmesi, öfkesinden ve cezasından korkması ve kendisiyle Allah'ın gazabı arasına -kendisini ondan koruyacak- bir engel koymasındır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Allah'a karşı takvalı olun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'a karşı takvalı olun; çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”** (Haşr, 18)

Allah'a karşı takvalı olmak, bütün hayırları ve bereketleri içinde barındıran bir vasıftır ve Allah'ın Kitabında zikri geçen hasletler içinde en çok övülenidir. Takava; dünyevî veya uhrevî, gizli veya açık ne kadar hayır varsa, mutlaka ya onlara ulaştıran bir vesiledir ya da onlara yol gösteren bir kılavuzdur; dünyevî veya uhrevî, gizli veya açık ne kadar şer varsa da mutlaka onlara karşı sağlam bir kalkan ve koruyucu bir zırhtır. Takva, peygamberlerin duası, veli, seçkin ve salih kulların da alamet-i farikasıdır.

Takva, Allah Teâlâ'nın gelmiş ve geçmiş tüm ümmetlere tavsiyesidir: **“Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizden önce kendilerine Kitap verilenlere ve size ‘Allah'tan korkun.’ diye emrettik. Eğer inkâr ederseniz/kafir olursanız bilin ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah hudutsuz zengindir, ziyadesiyle övgüye lâyıktır.”** (Nisa, 131)

Allah Teâlâ, takva ve mağfiret ehlidir. Yani korkulmaya, tazim edilmeye, yüceltmeye ve saygı gösterilmeye yalnızca O layıktır. Bağışlama yetkisi de O'nun elindedir. O halde takvayı en yüce gaye ve en büyük amaç edinmek, her samimi Müslümanın görevidir. Her Müslüman, takva denince durup düşünmeli, onu dikkatle ele alıp manaları üzerinde tefekkür etmelidir. Umulur ki Allah Teâlâ da onu takva ehlinden kılar.

Mü'minlerin emîri Ali b. Ebu Talib ؑ'a takvanın anlamı sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir: “Yüce Allah'tan korkmak, Kur'an'la amel etmek, aza kanaat etmek ve göç gününe hazırlık yapmak.”

Şu sözün sahibi ne kadar doğru söylemiş: “Küçüğüyle büyüğüyle günahları terk et, ki takva işte budur. Dikenli bir arazide yürüyen ve adımını nereye attığına dikkat eden kişi gibi davran! Sakın küçük bir günahı basite alma! Çünkü dağlar, çakıl taşlarından meydana gelir.”

Allah Teâlâ'nın salih kulları içindeki takva sahipleri, hassas bir yüreğe sahiptirler, daima saygılı ve dikkatlidirler. Yollarındaki dikenlerden sakınırlar ve hayatın girdaplarına karşı dikkat ederler. Arzu ve şehvet kancalarına takılmaya, heves ve tamah dürtülerine yakalanmaya karşı tetikteler.

Takvanın aslı, kulun önce neyden sakınacağını bilmesi, sonra da o şeylerden sakınmasıdır. Kul, zerre ağırlığında bir konuda dahi Allah Teâlâ'ya karşı takvalı olduğunda, helal olduğunu zannettiği bazı şeyleri, haram olur korkusuyla ve haramlarla arasında perde olsun diye terk ettiğinde takvası tamama/kemale ermiş olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu (karşılığını) görür. Kim de zerre ağırlığınca şer işlerse onu (karşılığını) görür.”** (Zilzal, 7-8)

*** Samimi takvanın sağladığı kazançların bazıları şunlardır:**

Takva, Allah Teâlâ'nın sevgisini, dünyada ve ahirette O'nun rahmetini kazandırır. Takva, Allah'ın yardım, destek, zafer ve dostluğunu kazanmanın yoludur. Kulu Allah'a yaklaştıran temel ölçü takvadır. Kulun Allah'a giden yolda yanına alacağı en faziletli azık da takvadır.

Dünyada ve ahirette güzel akıbet takva sahiplerininindir. Öğütlerden etkilenen, hatırlatmalardan faydalanan, ayetler üzerinde düşünen ve bu şekilde doğru yolda ilerleyenler takva sahipleridir.

Takva, kalbin nurunu artırır ve basiretini güçlendirir. Böylece kalp, kendisine fayda veren şeylerle zarar veren şeyleri birbirinden ayırır. Takva, kula şeytanı yenme gücü verir, onun sıkıntılarını giderir ve işlerini kolaylaştırır.

Takva, korkanların sığındığı kale, dünyada ve ahirette korkup çekindikleri her türlü kötülükten güvene kavuştukları limandır. Düşmanlara karşı zafer kazanmak, tuzaklarını boşa çıkarmak ve şerlerinden emin olmak, ancak takvayla mümkündür. *Sözün özü; ebedî cennete götüren yol, takvadır.*

3- Dua:

Dua, ümit ve korku içinde Allah Teâlâ'ya yönelip yalvarmak, O'ndan yardım istemektir/medet ummaktır. Yani dua, Müslüman kulun; Rabbinden, O'na yalvararak bir şeyler istemesidir. Bu da O'ndan istemekle, O'na boyun büküp yalvarmakla, O'nun rahmetini ümit etmek ve azabından korkmakla, O'nu tüm eksiklik ve noksanlıklardan tenzih ederek övüp yüceltmekle olur.

Dua; kulluğun nişanı, tevazunun, boyun bükmenin ve itaatin adresidir. Dua, Allah'a muhtaç olunduğunun ifadesi ve O'na yalvarıp yakarmadır. Dua; sığınma, ümit etme ve korkmadaki samimiyetin göstergesidir. Dua, Allah Teâlâ'nın huzurunda yere kapanmak, O'na sığınıp sarılmak, güç ve kuvvetten sıyrılmak, beşerin zilletini ve acziyetini hissetmektir.

Duada Allah Teâlâ'ya övgüde bulunulur, cömertlik ve kerem O'na izafe edilir. Dua, ibadetin özü, beyni ve ruhudur. Dua, halis tevhidin gereklerinden biridir. Duayı Allah Teâlâ'ya yapmak ibadet ve tevhidken Allah'tan başkasına yapmak şirktir. Dua, en değerli ve en yararlı ibadetlerdendir. Duanın yüce bir derecesi, yüksek bir mertebesi ve çok büyük bir önemi vardır. Nitekim duanın fazileti ve üstünlüğü hakkında pek çok ayet ve hadis vardır ki bunların bazıları şöyledir: **“Kullarım sana Beni soracak olurlarsa (bilsinler ki) Ben, yakınım; dua ettiği vakit dua edenin duasına karşılık veririm. O halde onlar da Bana (Benim çağrıma) karşılık versinler ve Bana iman etsinler ki doğru yolu bulabilsinler.”** (Bakara, 186)

“Haydi, kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah'a, Allah için dindar ve ihlâslı olarak dua edin!” (Ğafir, 14)

“(Rasûlüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?” (Furkan, 77)

Peygamber ﷺ **“Dua, ibadetin ta kendisidir.”** buyurmuş, ardından da şu ayeti okumuştur: **“Rabbimiz şöyle buyurdu: Bana dua edin, karşılık vereyim. Çünkü Bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar, aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.”** (Ğafir, 60)⁵⁶⁸

Peygamber ﷺ yine şöyle buyurmuştur: **“Allah Teâlâ katında duadan daha değerli bir şey yoktur.”**⁵⁶⁹

“Kim (dua edip) Allah'tan istekte bulunmazsa, Allah ona gazap eder.”⁵⁷⁰

⁵⁶⁸ Tirmizî, K. Deavat, B. Duanın fazileti hakkında. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁵⁶⁹ Tirmizî, K. Deavat: B. Duanın fazileti hakkında Elbani, hasen olduğunu söylemiştir.

⁵⁷⁰ Tirmizî, K. Deavat: B. Allah'tan istekte bulunmayan kimse hakkında. Elbani, hasen olduğunu söylemiştir.

*“Muhakkak ki Rabbiniz hayâ sahibidir, cömerttir. Kul, O’na doğru ellerini kaldırıp (da bir şey istediğinde) onun ellerini boş çevirmekten hayâ eder.”*⁵⁷¹

Dua etmek ve Allah’a iltica etmek, samimi mü’minin silahıdır. İstenmeyen şeyleri defetme ve arzu edilen şeyleri elde etme konusunda en güçlü vesilelerden biridir. Yine musibetin ve azabın uzak tutulması için de en faydalı çarelerden biridir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez. İslah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah’a korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah’ın rahmeti çok yakındır.”** (Araf, 55-56)

4- Allah’ın Rasûlü Abdullah oğlu Muhammed ﷺ’e tâbi olmak:

İlahî cezalar gelmeden önce kulu günah ve isyanlara düşmekten koruyan kurtarıcılardan biri de küçük-büyük her konuda Peygamber ﷺ’e tâbi olmak, bütün itikadî konularda, söz ve fiillerde, emir ve yasaklarda onun sünnetine uymak ve yolunu rehber edinmektir. Yani farz, mendub, mubah, mekruh her türlü amelde o ne yapmışsa onu yapmak ve bunları da onun yaptığı gibi ve salih bir niyetle yapmaktır.

Zira Peygamber ﷺ’e tâbi olmak, bu yüce dinin temellerinden, şeriâtın su götürmez gerçeklerinden ve dinin olmazsa olmazlarından. Dünyada ve ahirette mutluluğun yolu buradan geçmektedir. Bu gerçeği açıklayan ve vurgulayan ayet ve hadisler pek çoktur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Peygamber size ne veriyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının.”** (Haşr, 7)

“Kim Rasûl’e itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!” (Nisa, 80)

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 65)

⁵⁷¹ Ebû Dâvûd, K. Vitir: B. Dua. Elbani sahih olduğunu söylemiştir.

“Onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.”

(Nur, 63)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir.”⁵⁷²

*** Peygamber ﷺ’e tâbi olmada insanlar dört gruba ayrılır:**

1- Emirleri yerine getiren ve yasaklardan kaçınanlar: Bunlar, din ehli içinde en kâmil olanlardır, muttakilerin en üstünleridir. Amel edenlerin ve itaatkârların mükâfatını hak edenler de bunlardır.

2- Emirleri yerine getirmeyenler ve yasakları çiğneyenler: Bunlar, mükelleflerin en kötüler ve kulluk yapanların en şerlileridir. Emirlerle itaat etmeyenlere ve yasakları çiğneyenlere hazırlanan azabı hak edenler de bunlardır.

3- Emirleri yerine getiren, ancak bazı yasakları işleyenler: Bunlar, haramları çiğnemeye ve sınırları aşmaya cür’et edenlere hazırlanan azabı hak edenlerdir. Zira onlar, itaatte kusur etmekten uzak olsalar da nefsî arzularına yenilip günaha girme yanlışına düşmüşlerdir.

4- Emirleri yerine getirmeyenler, ancak yasakları da işlemeyenler: Bunlar da itaatleri terk etme ve ibadetlerden gafil kalmanın cezası olan azabı hak edenlerdir.

*** Tâbi olmanın zıddı, muhalefettir:**

Peygamber ﷺ’e muhalefet; itikat, söz, fiil ya da terkte söz konusu olur:

* *İtikatta muhalefet:* Bu, Peygamber ﷺ’in inandığı şeylerin aksine inanmaktır. Mesela İslam dininde haram olduğu kesin olarak bilinen bir şeyi helal saymak, helal olan bir şeyi haram saymak ya da mubah olduğu kesin olan bir şeyin farz olduğuna inanmak gibi...

* *Sözde muhalefet:* Bu, Peygamber ﷺ’in sözlerinin gereğini ve o sözlerin delalet ettiği emir ve yasakları yerine getirmemektir.

* *Fiilde muhalefet:* Peygamber ﷺ’in yaptığı ve yapılması farz olan fiilleri terk etmektir.

⁵⁷² Buhârî, K. Nikâh: Evlenmeye teşvik.

* *Terkte muhalefet*: Bu da Peygamber ﷺ'in terk ettiği veya terk edilmesini emrettiği ve terk edilmesi haram olan şeyleri terk etmeyip yapmaktır.

* *Tâbi olma ve örnek alma yönünden Peygamber ﷺ'in fiilleri üçe ayrılır*:

1- İnsan olmanın gereği olan fiiller: Oturma, kalkma, yeme, içme vb. gibi fiillerdir ki, tâbi olma ve örnek alma yönünden kendi içinde ikiye ayrılır:

a- Yapılmasının farz ya da mendub olduğu yönünde şer'î bir nas bulunanlar: Mesela sağ elle yemek, içecekleri oturarak ve üç nefeste içmek, sağ tarafa yatmak gibi... Bütün bu ve benzeri hususlarda Peygamber ﷺ'i örnek almak, dinen yapılması istenen bir şeydir.

b- Dinen yapılması istenen bir şey olduğu yönünde bir nas bulunmayanlar: Bunların hükmü, herkes için mubah olmasıdır. Mesela cübbe ve sarık giymek, saç uzatmak gibi... Çünkü bunlar, o dönemin örfüne ait fiillerdir.

Bu kısımdaki fiillerin örnek alınmasının mendub olup olmadığı hakkında âlimler iki farklı görüş belirtmişlerdir:

* Bu tür fiillerde Peygamber ﷺ'i örnek almak, mendubdur. Nitekim İbn Ömer *radiyallahu anhuma* böyle yapardı. O, Peygamber ﷺ'in kasıtlı olarak yapmadığı fiilleri dahi sırf o yaptığı için yapardı.

* Bu tür fiillerde Peygamber ﷺ'i örnek almak, ne mendubdur ne de dinen istenen bir şeydir. Sahabenin çoğunluğunun görüş ve uygulaması bu yöndedir. *Allah hepsinden razı olsun.*

2- Peygamber ﷺ'e has olduğu bilinen fiiller: Âlimler Peygamber ﷺ'e has olan hususlar konusunda mubah, farz ve haram olmak üzere çeşitli fiiller zikretmişlerdir. Bunların bir kısmının Peygamber ﷺ'e nispetle hükmü üzerinde ittifak edilmiştir; bir kısmında ise ihtilaf vardır. Buna göre dört kadından fazla evlenmek, mehir vermeden evlenmek ve kendini hibe eden kadınla evlenmek Peygamber ﷺ'e mubahtır. Teheccüd namazına kalkmak Peygamber ﷺ'e farzdır. Sadaka ve zekât almak, sarımsak ve soğan gibi kötü kokulu yiyecekler yemek de Peygamber ﷺ'e haramdır.

Bu sayılanlar, Peygamber ﷺ'e hastır, hiç kimse bu hükümlerde ona ortak olamaz. Dolayısıyla bu hükümlerde başkasının örnek alınması caiz değildir.

Allah Rasûlü ﷺ'in bazı sahabîlere tanıdığı ayrıcalıklar da bu kısma dahildir. Mesela Huzeyme'nin şahitliğini iki kişinin şahitliğine denk sayması, Ebu Burde'nin kurban olarak bir keçi yavrusu kesmesine müsaade etmesi -ki bu konuda ona, "Onu kesebilirsin; ancak bu, senden başkası için uygun olmaz."⁵⁷³ demiştir.- ve Peygamber ﷺ'in, kendi ehl-i beytine has kıldığı hükümler... Mesela zekât ve sadaka malından yemeyi onlara yasaklaması gibi...

3- İbadet yönü olan fiiller: Bunlar, insan olmanın gereği olan fiillerle Peygamber ﷺ'e has olan fiillerin dışında kalan ve kendileriyle dinî bir hüküm koyma amacı güdülen fiillerdir. Dolayısıyla bu tür fiillerde Peygamber ﷺ'in örnek alınması dinen istenen bir husustur. Ayrıca Peygamber ﷺ'in fiillerinde aslolan da budur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Andolsun ki, Rasûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir."** (Ahzab, 21)

Allah Rasûlü ﷺ'in bu tür fiilleri, şer'î hüküm yönünden farz ve mendub olmak üzere ikiye ayrılır. Bu da ilgili deliller vasıtasıyla anlaşılır.

*** Peygamber ﷺ'e tâbi olma konusunda önemli kaideler:**

* İslam dini, akla ve aklî çıkarımlara değil vahye ve nakle dayanır. Dolayısıyla Kur'ân ve sünnette gelen emir ve yasaklar konusunda Müslümana düşen, onları kabul etmek, fiil ya da terk yönünden onların gereğini yerine getirmektir.

* Samimi her Müslüman, bir amel yapmadan önce o amelin şer'î hükmünü araştırıp öğrenmek zorundadır. Bu, yapacağı her iş için geçerlidir. Çünkü Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Her kim dinimizin emri olmayan bir amel işlerse o (amel) reddedilmiştir/geçersizdir."*⁵⁷⁴

* Peygamber ﷺ'in sünneti, Allah'tan gelen bir vahiydir. Dolayısıyla sünnetteki emirlere ve yasaklara uymanın hükmü, Kur'ân'ın emir ve yasaklarına uymanın hükmü gibidir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Dikkat edin! Bana Kitap ve onunla beraber bir benzeri daha verilmiştir."*⁵⁷⁵

⁵⁷³ Buhârî, K. Edahi: B. Nebi ﷺ'in Ebu Burde'ye söylediği söz: "Sen, o keçi oğlağını kurban yap, fakat o, senden sonra hiç kimse için (kurban olarak) yeterli olmaz..."

⁵⁷⁴ Müslim, K. Akdiye: B. Batıl hükümlerin ortadan kaldırılması ve bid'at olan şeylerin reddedilmesi/geçersizliği.

⁵⁷⁵ Ebû Dâvûd, K. Sünnet: Sünnete bağlılık hakkında.

* İbadet türünden olup da Peygamber ﷺ'in, yapması için gerekli şartlar mevcut olduğu halde yapmadığı fiilleri yapmak bid'attir; yapmamak sünnettir. Mesela mevlid merasimi, miraç, mevlid ve diğer kandil gecelerinin kutlanması, hicret ve hicri yılbaşı kutlamaları gibi...

* Her Müslüman şunu çok iyi bilmelidir: İnsanların din, dünya ve ahiret konularında ihtiyaç duydukları her şey, yüce dinimiz tarafından açıkça ve en ince ayrıntısına kadar ortaya konmuştur: “(Rasûlüm!) **Bu Kitab’ı sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.**” (Nahl, 89)

“Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı beğendim.” (Maide, 3)

* İbadetlerde aslanan, manalarını ve hikmetlerini sorgulamaksızın kulluk görevini yerine getirmek, Allah ve Rasûlünün emirlerine uymaktır. Zira her ne kadar çoğu ibadetin manası ve hikmeti anlaşılabilir olsa da bir kısmında bunu anlamak mümkün olmayabilir. O nedenle ibadetlerin hikmetini araştırmak; onlar üzerinde düşünmek, takvayı artırmak ve Allah’ın yüceliğini kavramak amacıyla olabilir. Yoksa inatla o hikmetleri ortaya çıkarmak ya da ibadetlerin yerine getirilmesini o hikmetlerin anlaşılmasına bağlamak amacıyla olamaz.

* Yüce dinimizde istenen, Müslümanın meşakkate girmesi değildir. Aksine ondan istenen, dinin emirlerine gücü yettiği oranda uyması ve yasaklardan kaçınmasıdır. Çünkü dinde aslanan, kolaylaştırmak ve kulları sıkıntıya sokmamaktır: **“Allah sizi sıkıntıya sokmak istemez.”** (Maide, 6)

“Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez.” (Bakara, 185)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Size bir şeyi yasakladığımda ondan kaçının. Bir şey emrettiğim zaman da onu gücünüz yettiği oranda yerine getirin.”*⁵⁷⁶

* Dinin istediği anlamda Peygamber ﷺ’e tâbi olmak, ancak yapılan amelin dinî hükümlere uygun olmasıyla gerçekleşir. Bu hükümlerin bazıları şunlardır:

- İbadetin sebebinin meşru olması: Şayet Müslüman kul, herhangi bir ibadeti dinen meşru olmayan bir sebebe dayanarak yaparsa o ibadet bid'at olur ve kabul edilmez. Mesela İsra ve Mirac gecesi olduğu iddiasıyla Receb

⁵⁷⁶ Buhârî, K. İtisam: B. Rasûlullah ﷺ'in sünnetlerine uymak.

ayının 27. gecesinde teheccüd namazı kılmak gibi. Zira teheccüd namazı, aslı itibarıyla yüce ve önemli bir ibadettir. Ancak o, dinen sabit olmayan bir sebebe dayanarak yapıldığında bid'at olur.

- İbadetin türünün meşru olması: Kul, tür itibarıyla meşru olmayan bir ibadet yapacak olursa bu da geçersizdir ve makbul değildir. Mesela kurban olarak at kesmek gibi... Çünkü kurban, sadece deve, sığır, koyun ve keçi türü evcil hayvanlardan olur.

- İbadetlerin şekil ve miktarlarının meşru olması: Dinen ibadetlerin miktarı, şekli, zamanı ve mekanı bellidir, bunlarda herhangi bir değişiklik yapılması söz konusu olamaz. Dolayısıyla da kim olursa olsun herhangi bir kişinin, ibadetlerin miktarında, sayısında ve şeklinde artırma ya da eksiltme yapması veya zamanında ve mekânında bir değişiklik yapması caiz değildir.

*** Peygamber ﷺ'e tâbi olmanın dindeki yeri:**

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, ibadetlerin kabulü için şarttır: Müslüman kulun Allah'a yaklaşmak amacıyla yaptığı her ibadetin, Peygamber ﷺ'in sünnetine uygun olması şarttır. Aksi takdirde o ibadet geçersiz olur, kabul edilmez. Onu yapan kişi de sadece Allah'tan uzaklaşmış olur.

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, İslam esaslarından biridir: Kul, şu iki önemli esası yerine getirmedikçe gerçek Müslüman olamaz: İbadette/kullukta ihlas ve Peygamber ﷺ'e tâbi olmak. Yani Allah Teâlâ'ya, sadece O'nun emrettiği ve Peygamber ﷺ'in gösterdiği şekilde ibadet etmeliyiz. Allah'ın emrine aykırı veya bid'at olan ibadetle ibadet edemeyiz.

İhlas ve sadece Allah Teâlâ'ya ibadet etmek, “La ilahe illallah / Allah'tan başka hak ilah yoktur” şهادetinin gereğidir. Peygamber ﷺ'e tâbi olup onu örnek almak da “Muhammedü'r-Rasûlullah / Muhammed, Allah'ın Rasûlüdür” şهادetinin gereğidir. Bu iki şهادet tevhidi oluşturur ki kulun azaptan kurtulması da ancak bunlarla mümkündür. Kul bu iki esası yerine getirip gereğince amel etmezse Müslüman olamaz; hiçbir sözü, ameli ve itikadı geçerli olmaz. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, salih amel işlesin ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.”** (Kehf, 110)

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, cennete girmeye vesiledir: "Rasûlullah ﷺ, 'Ümmetimden herkes cennete girecektir, ancak istemeyenler hariç.' buyurdu. Bunun üzerine, 'Ey Allah'ın Rasûlü, kim istemez ki?' diye soruldu. Rasûlullah ﷺ de 'Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana isyan ederse cenneti istememiş demektir.'" buyurdu.⁵⁷⁷

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, Allah'ı sevmenin delilidir: "(Rasûlüm!) **De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.**" (Al-i İmran, 31)

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, onu gerçek manada sevmeye vesile olur: Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: "Hiçbiriniz, beni ana-babasından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (kamil manada) iman etmiş olmaz."⁵⁷⁸

Abdullah b. Hişam ʿtan şöyle rivayet edilmiştir: "Biz, Peygamber ﷺ'le beraberdik. O sırada Allah Rasûlü ﷺ, Ömer b. el-Hattab'ın elini tutuyordu. Ömer ona şöyle dedi: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi seni kendi canım hariç her şeyden daha çok seviyorum.' Peygamber ﷺ de şöyle karşılık verdi: 'Hayır, canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, beni kendi canından bile daha çok sevmedikçe olmaz (ey Ömer).' Bunun üzerine Ömer, 'Vallahi şimdi seni kendi canımdan da çok seviyorum.' deyince Allah Rasûlü ﷺ, 'İşte şimdi oldu, ey Ömer!' buyurdu."⁵⁷⁹

Peygamber ﷺ'i gerçek manada sevmek ise ancak onun sünnetine uymak, küçük-büyük her konuda onun yolundan gitmek ve bu konuda mükemmeli yakalamaya çalışmakla olur.

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, Allah'ın azabından kurtulmanın tek yoludur: Peygamber ﷺ'e tâbi olmak ve onu örnek almak, ona karşı gelmekten kaynaklanan dünyadaki ve ahiretteki şiddetli azaptan kurtulmanın yegane yoludur. Allah şöyle buyurmuştur: "**De ki: Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.**" (Al-i İmran, 32)

⁵⁷⁷ Buhârî, K. İ'tisam, B. Rasûlullah ﷺ'in sünnetlerine uymak.

⁵⁷⁸ Buhârî, K. İman: B. Rasulullah ﷺ'i sevmenin imandan oluşu.

⁵⁷⁹ Buhârî, K. İman: B. Peygamber ﷺ nasıl yemin ederdi?

“Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlüne uyun. Ve bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer (aklından geçenleri dahi bilir) ve siz mutlaka onun huzurunda toplanacaksınız.” (Enfal, 24)

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, samimi mü'minlerin ayrılmaz vasıflarından biridir: Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak 'İşittik ve itaat ettik.' demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.”** (Nur, 51)

“Her kim Allah'a ve Rasûlüne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'na isyandan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir.” (Nur, 52)

Allah Teâlâ, Peygamber ﷺ'e itaatten ve onun sünnetine tâbi olmaktan yüz çeviren ve onun hükmüne razı olmayan kimselerin iman sahibi olamayacaklarını bildirmiştir:

“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 65)

* Peygamber ﷺ'e tâbi olmak, takvanın gerçek bir alametidir: Peygamber ﷺ'e tâbi olmak ve onu örnek almak, kalpteki takvanın ve samimi imanının en büyük alametlerinden biridir. Çünkü ona tâbi olmak, Allah'ın emirleri ve dinin alametleri olan şiarlarına duyulan saygıdandır. Bu şiarların en açık ve en yücesi de Peygamber ﷺ'e tâbi olmaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Her kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvasındandır.” (Hac, 32)

* **Peygamber ﷺ'e tâbi olmayı kolaylaştıran etmenler:**

* Söz ve amelde ihlaslı olmak

* Gizli ve açık hallerde takvaya sarılmak

* Allah'tan gerçek manada, sanki O'nu görüyormuşçasına korkmak

* Bollukta ve darlıkta Allah'a sığınıp yönelmek

* Her halükârda Allah Teâlâ'ya yalvarıp yakarmak ve O'na muhtaç olduğunu dile getirmek

- * Hakkı araştırmak ve ona tâbi olma konusunda çok gayretli olmak
- * Dini ve dinin hükümlerini derinlemesine öğrenmek
- * Ayet ve hadisleri öğrenmek ve manaları üzerinde düşünmek
- * Peygamber ﷺ'in hayatını öğrenmek ve üzerinde düşünmek
- * Sahabe-i kiramın hayatlarını öğrenmek ve üzerinde düşünmek
- * İlim ve amel konusunda selef-i salihînin yoluna tâbi olmak
- * Salih kimselerle arkadaşlık etmek

5- Marufu/iyiliği emretmek ve münkere/kötülüğe engel olmak:

* Maruf/iyilik, dinin ve aklın güzel gördüğü şeydir. Yani maruf, akın güzel görüp gönlün huzur bulduğu her türlü iyilik demektir ki buna dinin bütün emirleri de buna dahildir.

* Münker/kötülük ise marufun zıddıdır. Yani dinin ve aklın çirkin gördüğü şeydir. Ona münker denmiştir; çünkü iman ehli onu çirkin bulurlar ve onu işlemeyi büyük vebal olarak görürler ki dinin bütün yasakları da buna dahildir.

* İyiliği emretmek ve kötülüğe engel olmak, en büyük farzlardan, en önemli vazifelerden ve İslam'ın şiarlarından biridir. Nitekim alimlerin bir kısmı onu, İslam'ın altıncı rüknu/şartı saymışlardır. İyiliği emretmek ve kötülüğe engel olmak, samimi mü'minlerin ayrılmaz vasıflarındandır. Bu ümmetin "en hayırlı" sıfatını kazanmasını sağlayan temel sebep de odur.

İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma vazifesini terk etmek ise lanete ve Allah'ın rahmetinden uzak olmaya sebep olur. Ayrıca kalbiyle dahi olsa onu yerine getirmeyen kimsenin imanının ortadan kalmasına yol açar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir."**

(Al-i İmran, 104)

"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah'a iman edersiniz." (Al-i İmran, 110)

"İsrailoğullarından kâfir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir. Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır. Onlar, işledikleri kötülükten, birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!" (Maide, 78-79)

“Sizden her kim bir kötülük görürse hemen onu eliyle değiştirsin. Yapamazsa diliyle (kınasın, korkutsun). Buna da gücü yetmezse kalbiyle (reddetsin, nefret duysun). Bu ise (kalben nefret duymak) imanın en zayıf derecesidir.”⁵⁸⁰

*** İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma vazifesinin mertebeleri:**

1- Elle düzeltmek: Bu, idarî yetkisi olan ve buna gücü yeten devlet sorumluları ile bu vazifeyle görevli memurlara hastır. Müslüman kişi de aile halkına karşı bu görevle yükümlüdür. Onlara namazı ve diğer farzları yaptırmak ve Allah Teâlâ'nın yasak kıldığı haramlardan onları uzak tutmak, onun görevidir.

2- Dille düzeltmek: Bu vazifeyle görevli memur kötülüğü elle düzeltmekten aciz kalırsa ilgili şahıslara öğüt ve tavsiyelerde bulunur. Onlara güzel bir üslupla ve yumuşak bir şekilde davranır. Uygun kelimeleri seçerek tatlı sözlerle onları vazgeçirmeye çalışır. Kendisine kötülükle karşılık verilse de bu tavırdan vazgeçmez. Dille düzeltmek, gücü yeten bütün Müslümanların da görevidir.

3- Kalple nefret duymak: Bu, sonuncu mertebedir ve hiçbir Müslümanın bunu terk etmesine müsaade yoktur. Aksine Müslümanların kötülükleri tümüyle terk etmesi ve daima onlardan nefret etmesi farzdır.

*** İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma yöntem ve vasıtaları:**

1- Hikmetle davet: Bu, davet edilen şahsın durumuna, anlayışına ve daveti kabulüne göre olur. İlim, yumuşaklık, nezaket ve eziyete sabretmek, hikmetle davete dâhildir.

2- Güzel öğüt: Bu, uyarma, teşvik etme, vaat ve tehdit naslarını hatırlatmakla olur.

3- En güzel şekilde mücadele etmek: Zira bu, akıl, nakil ve örf açısından davet edilen kişinin daveti kabul etmesi için daha uygundur.

Hayır vasıtaları sayılamayacak kadar çoktur. O nedenle davetçi, onların en iyi ve karşı tarafın daveti kabulüne en elverişli olanı hangisiyse o yolu kullanmalıdır ki bunların bazıları şunlardır:

Cuma ve bayram günlerinde hutbe okumak, toplantılarda konuşma yapmak, çocukların eğitimine önem vermek, dinî ilimlerin yayılmasına gayret

⁵⁸⁰ Müslim, K. İman: B. İyiliği emredip kötülükten sakındırmanın imandan olduğu.

etmek, insanlara sözle ve fille iyilik yapmak, kötülük yapan kişiyle direkt olarak konuşmak ya da iletişim araçları vasıtasıyla nasihat etmek, iyiliği emredip kötülüğe engel olanlara yardım etmek ve destek olmak...

*** İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma konusunda Peygamber ﷺ'den örnekler:**

* İbn Abbas *radıyallahu anhuma*'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah ﷺ bir adamın parmağında altın yüzük gördü. Hemen onu onun parmağından çıkarıp attı ve “Sizden biriniz ateşli kora yönelip onu eline mi alıyor?” buyurdu. Peygamber ﷺ gittikten sonra adama, “Yüzüğünü al da (başka bir şekilde) ondan istifade et!” dediler. Adam, “Hayır, vallahi Allah Rasûlü onu atmışken ben bir daha onu asla almam.” dedi.⁵⁸¹

* Ebu Hureyre *rahî*'tan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ mescidin bir köşesinde oturduğu sırada içeri bir adam girdi ve namaz kıldı. Sonra gelip Peygamber ﷺ'e selam verdi. Peygamber ﷺ selamını aldı ve “Git, bir daha namaz kıl; çünkü sen namaz kılmadın.” buyurdu. Adam gitti, namaz kıldı ve gelip tekrar Peygamber ﷺ'e selam verdi. Allah Rasûlü ﷺ selamını aldı ve “Git, bir daha namaz kıl; çünkü sen namaz kılmadın.” buyurdu. Adam gitti, tekrar namaz kıldı, ama aynı ilki gibi kıldı. Sonra dönüp selam verdi. Peygamber ﷺ yine “Gidip namaz kıl; çünkü sen namaz kılmadın.” buyurunca adam, “Seni hakla gönderene andolsun ki bundan daha iyi yapamıyorum; bana öğret.” dedi.

Rasûlullah ﷺ de adama şöyle dedi: “Namaza kalkacağın zaman önce güzelce abdest al; sonra kıbleye yönelip tekbir getir. Sonra ezberinde olan Kur'an'dan kolayına gelen bir miktarı oku. Sonra rükûya git ve rükûda bir müddet dur. Sonra rükûdan kalk ve tamamen doğrul. Sonra secde et ve secdede bir miktar dur. Sonra başını kaldır ve bir miktar otur. Sonra namazının tümünde böyle yap.”⁵⁸²

* Ebu Hureyre *rahî*'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bir bedevi mescide girdi. O sırada Peygamber ﷺ de orada oturuyordu. Adam iki rekat namaz kıldıktan

⁵⁸¹ Müslim, K. Libas: B. Erkeklere altın yüzüğün haram olduğu.

⁵⁸² Buhârî, K. Ezan, B. İmanın da onlara uyanların da bütün namazlarda kıraat etmelerinin farz olduğu.

sonra şöyle dua etti: “Allah’ım, bana ve Muhammed’e merhamet et! Bizimle beraber başkasına merhamet etme!” Bunu duyan Peygamber ﷺ ona şöyle dedi: “*Andolsun ki sen, geniş olanı daralttın.*”⁵⁸³

Sonra çok geçmeden bu bedevi, mescidin bir köşesine küçük abdestini bozdu. Bunun üzerine insanlar (ona engel olmak için) üzerine yürüdüler. Ancak Peygamber ﷺ onlara engel oldu ve şöyle buyurdu: “*Sizler kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz; zorlaştırmacılar olarak değil. Abdest bozduğu yere bir kova su dökün.*”⁵⁸⁴

*** İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma vazifesini yerine getirmenin sağladığı faydalar ve kazançlar:**

1- Bu mübarek ümmetin “en hayırlı” olma vasfını gerçekleştirmesi. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten meneder ve Allah’a iman edersiniz. Ehl-i kitap da iman etseydi, elbet bu, kendileri için daha hayırlı olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler var; (fakat) çoğu yoldan çıkmıştır.**” (Al-i İmran, 110)

2- İki cihanda kurtuluşu sağlaması. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.**” (Al-i İmran, 104)

3- Fert ve toplumların salih olmasına vesile olması. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Onlar, Allah’a ve ahiret gününe iman ederler; iyiliği emreder, kötülükten menederler; hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar salih kimselerdir.**” (Al-i İmran, 114)

4- En önemli vasıflarından biri iyiliği emretme ve kötülüğe engel olma olan samimi mü’minlere va’dedilen ilahî rahmetin elde edilmesi. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Mü’min erkeklerle mü’min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah’a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz’dir, Hakîm’dir.**” (Tevbe, 71)

⁵⁸³ Yani Allah’ın geniş kıldığı merhametini daralttın ve sadece kendine has kıldın.

⁵⁸⁴ Ebû Dâvûd, K. Taharet, B. İdrarın isabet ettiği toprak(ın temizlenmesi). Elbani, “sahih” demiştir.

5- İslam dininin ve yüce şeriatın ihya edilmesi, akide ve tevhidin muhafaza edilmesi -ki bu sayede Allah'ın sözü (dini) en üstün kılınmış olur-.

6- Allah'ın delilinin insanlara ulaştırılarak onlara mazeret kapısının kapatılması. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.”**

(Nisa, 165)

7- Dünya ve ahiret azabından kurtuluş ve umumi cezaların kalkması. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutup, Biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.”** (Araf, 165)

8- Allah'ın mü'minlere va'dettiği zaferin gerçekleşmesi. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir. Onlar (o mü'minler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirse namazı kılar, zekâtı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten men ederler. İşlerin sonu Allah'a varır.”** (Hac, 40-41)

9- Münafıklara benzemekten kurtulmak. Nitekim Allah Teâlâ münafıklardan söz ederken şöyle buyurmuştur: **“Münafık erkekler ve münafık kadınlar (sizden değil), birbirlerindendir. Onlar kötülüğü emreder, iyiliğe engel olur ve cimrilik ederler. Onlar Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu! Çünkü münafıklar fâsıkların ta kendileridir.”** (Tevbe, 67)

10- İyiliği emredip kötülüğe engel olan mü'minin sorumluluktan kurtulması. Çünkü o, gücü yettiği oranda kötülüğü değiştirip ortadan kaldırmakla mükelleftir. Allah Teâlâ cumartesi günü yasağı hakkında haddi aşanları uyararak onları uyarma görevini terk edenlerden söz ederken şöyle buyurmuştur: **“İçlerinden bir topluluk, 'Allah'ın helâk edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?' dedi. (Öğüt verenler) dediler ki: 'Rabbimize mazeret beyan edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle (öğüt veriyoruz).’”** (Araf, 164)

11- Allah Teâlâ'nın mükâfatını elde etmek ve O'nun hakkını yerine getirmek. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: **“Sizden her ferdin bütün eklemleri**

için ayrı ayrı sadaka gerekir. Her tesbih, sadakadır; her hamd sadakadır; her kelime-i tevhid, sadakadır; her tekbir, sadakadır; iyiliği emir, sadakadır; kötülüğe engel olma, sadakadır. (Kişinin) kuşluk vaktinde kılacağı iki rek'at ise bunların yerini tutar.”⁵⁸⁵

Şirkin Dışındaki Büyük Günahları İşlemenin Hükümü

• ***Şirkin dışındaki büyük günahlardan birini işleyen, ama işlediği günahı helal saymayan kimsenin durumu:***

Büyük günah işleyen kimse; Müslümanlardan olup da küfrün dışındaki büyük günahlardan birini ya da birkaçını işleyen günah ehli/isyankâr kimse demektir. Mesela faiz yiyenler, yalancı şahitlik yapanlar, ana-babaya asi olanlar, akrabalık bağlarını koparanlar, zina edenler, içki içenler, hırsızlık yapanlar, gıybet edenler, nemime yapanlar (laf taşıyanlar), haksız yere cana kıyanlar, haksız yollarla yetim malı yiyenler vb. gibi mü'min olma vasfına aykırı günahları işleyenler...

• Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; tevhid ehlinde olup da büyük günah işleyen bir kimsenin, işlediği günahı helal saymadıkça, tekfir edilmeyeceğinde, dinden çıkmış olmayacağı ve cehenneme girse bile orada ebedî olarak kalmayacağına icma etmiştir.

• Yine ehl-i sünnet; yapanın tekfirini gerektirmeyecek bir günahı işleyen veya terk edenin tekfirini gerektirmeyen bir farzı terk eden kimseden iman isminin tamamen kalktığını ve onun tamamen imandan çıktığını söylemezler.

• Ancak bu kişi, imana aykırı olup onu ortadan kaldıran bir inanca sahip olursa veya böyle bir söz söylesin ya da bu tür bir fiil işlerse veyahut da şirk koşarsa, imandan tamamen çıkar ve kâfir olur.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaate göre;

Kible ehli olup da büyük günah işleyen kimseden mutlak iman kalkmaz. İşlediği büyük günah, yaptığı fasıklık, ettiği isyan ve işlediği helak edici gü-

⁵⁸⁵ Müslim, K. Salâtü'l-musafirîn: Kuşluk namazının müstehab oluşu.

nahlar sebebiyle mutlak iman ondan çıkmaz; fakat onun tam/eksiksiz bir imana sahip olduğu da söylenemez. Zira işlediği küçük ve büyük günahlarla onun imanı eksilir, ancak tamamen ortadan kalkmaz. Aksine mutlak iman -yani imanın aslı veya icmalî iman- devam eder. Çünkü büyük günah işlemek, cehennemde ebedî kalmaya sebep olmaz. Ebediyen cehennemde kalmanın sebebi, sadece Allah'a şirk koşturmasıdır.

Büyük günah işleyen kimse, dünyada eksik imanlı bir mü'mindir; sahip olduğu iman nedeniyle mü'min, işlediği büyük günah nedeniyle de fasıktır. Mutlak anlamıyla iman ismine sahip de olmaz, mutlak anlamıyla iman isminden de soyutlanmaz. (Bu isim kayda bağlı olarak verilir, mesela "tam bir mü'min" denilmez de "fasık mü'min" denir.) Büyük günahta ısrar ederse ve ondan tevbe etmeden ölürse âhiretteki durumu Allah'a, O'nun dilemesine ve rahmetine kalmıştır; dilerse onu bağışlayıp affeder, dilerse de ona azap eder. Ancak sonunda -Allah'a hamdolsun- cennete gider.

Yani büyük günah işleyen kimsenin, tevhid ve kible ehli olup işlediği günahı helal saymazsa⁵⁸⁶ -Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre- hakkında iki hüküm vardır; dünyadaki hükmü ve âhiretteki hükmü...

⁵⁸⁶ Günahı helal saymak, Müslümanların icmasıyla kesin haram olan bir şeyi helal görmek demektir. Yani Müslüman bir şahsın, işlediği fiilin -Müslümanların inandığının aksine- helal olduğuna inanmasıdır. Bu ise ahmak ve akılsız kimselerin yapacağı bir iştir.

* Bu konuda bir şahsın durumunu öğrenmek ve onun hakkında hüküm vermek, ancak onun sözlü beyanıyla veya sözlü beyanına uygun lisan-ı haliyle mümkün olur. Bu durumda şayet kişi, işlediği günahı helal saydığını açıkça ifade ederse mesele anlaşılmış olur ve onun hakkında gereken hüküm verilir. Şayet sadece günahı işlemek onu helal saymak anlamına gelseydi, büyük günah işleyen herkes kafir olur ve ateşte ebediyen kalacak cehennemliklerden olurdu. Bu ise ehl-i sünnet ve'l-cemaatin inancına aykırıdır.

* Şayet bu kişi cahil biriye, cehaleti özür kabul edilir ve hemen tekdir yoluna gidilmez. Önce ona dinî hüküm açıkça anlatılır, deliller ortaya konur ve şüpheleri giderilerek mazeret kapısı kapatılır. Deliller ortaya konduktan sonra da hâlâ diretirse kâfir olduğuna hükmedilir. Aksi takdirde aslolan, müslümanın, dini üzere/Müslüman olarak kalmasıdır.

* Büyük günah işleyen ve o hal üzere tevbe etmeden ölen müslümanın durumuna gelince, mesela zina edip tevbe etmeden önce ölen, hırsızlık yapıp tevbe etmeden önce ölen, faizle iş yapıp tevbe etmeden önce ölen, ana-babasına asi olup o halde tevbe etmeden ölen, akrabalık bağlarını koparıp o halde tevbe etmeden ölen, gıybet ve nemime yapıp da tevbe etmeden ölen vb. kimselerin durumu, işledikleri günahları helal saymamaları şartıyla Allah'ın dilemesine kalmıştır. Mesela zinanın haram olduğunu bilen, ancak şehvetine yenik düştüğü için onu işleyen veya faizin haram olduğuna inanan, ancak mal-mülk sevgisine yenik düşerek

• **Dünyadaki hükmü:**

Böyle bir kişi, eksik imanlı bir mü'mindir. Büyük günah işlediği ve nef-sine zulmettiği için Allah'a asi olmuştur,yani fasıktır. Ona kayıtsız şartsız “mü'min” denilemez. Aksine o, mutlak/icmalî manada bir imana sahiptir ve ona “Müslüman” denir. Müslümanlığı yönüyle diğer Müslümanların hak ettiği muameleleri o da hak eder.

Eğer işlediği günah hakkında herhangi bir had cezası yoksa veya had cezası var da o samimi olarak tevbe etmişse Allah Teâlâ onun tevbesini lütfu ve ihsanıyla kabul eder. Şayet işlediği günah hakkında had cezası var da bu ceza kendisine uygulanmışsa çektiği ceza onun için kefarettir olur. Durumu da diğer bütün Müslümanların durumu gibi olur. Hamd ve nimet Allah'ındır.

• **Âhiretteki hükmü:**

Ölmeden önce işlediği büyük günahattan, fasıklıktan, zulümden ve isyandan tevbe etmeyen ve işlediklerinden dolayı da had cezası uygulanmayan kişinin âhiretteki durumu, alemlerin Rabbi Allah'a kalmıştır; dilerse onu affedip günahını bağışlar ve doğrudan cennete koyar. Bu, O'nun rahmetinin, lütfunun, kereminin ve ihsanının bir sonucudur.

Dilerse de ona günahı miktarınca azap eder. Bu da O'nun adaletinin bir sonucudur. Çünkü o cezalandırılmayı hak etmiş, fakat cehennemde ebediyen kalmayı hak etmemiştir. Aksine zerre miktarı da olsa sahip olduğu iman sayesinde cehennemden çıkıp -sonunda- cennete girecektir. Çünkü muvahhid olan kişi, cehennemde ebedî kalmayacaktır. Çünkü Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre, iman, (inanç yönünden değil de amel yönünden) bölünme ve parçalanmayı kabul eder. Dolayısıyla da cehenneme giren az imana sahip kişi bile Allah'ın lütfu, rahmeti ve keremiyle oradan çıkarılır.

Buradan anlaşılıyor ki isyan ve günahlar, -büyük günahlar da dahil- gitmesi ve kalması yönünden (varlığı-yokluğu açısından) imanın aslı üzerinde etkili değildir. Sadece imanın eksilmesi ve artması yönünden etkilidir. Bu sebeptendir ki mü'minler imanlarında birbirlerinden farklı derecelere sahiptir-

onu işleyen kimse gibi. Ancak faizi, zinayı, ana-babaya asi olmayı vb. helal sayan, bunları helal olduklarına inanarak yapan kişi ise icma ile kafir olur. Çünkü bu kişi, o günahları haram kılan Allah Teâlâ ile Rasulü ﷺ'i yalanlamış olurlar.

ler. Kimisi orta yolludur. Kimisi nefesine zulmetmektedir. Kimisi de hayırda ve iyilikte öne geçmiştir. Her birinin Allah katında ayrı bir derecesi vardır.

● **Bu önemli şer’î kaideden yola çıkarak Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat, imanın aslını ortadan kaldıran günahları işleyenler hariç kible ehlinden hiç kimseyi tekfir etmez.**

●● **Buna karşılık onlar, dinde haram olduğu kesin olarak bilinen bir günahı helal sayarak işleyen kişinin kâfir olduğunda da icma etmişlerdir. Çünkü bunda Allah’a ve Rasûlüne karşı açıkça bir büyüklenme ve yalanlama vardır ki bunun da açık bir küfür olduğunda şüphe yoktur.**

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’ın Büyük Günah İşleyenlerin Hükmü Hakkında Kitap, Sünnet ve İcmadan Getirdikleri Deliller

1- Allah’ın Kitabından getirdikleri deliller:

Allah Teâlâ, yüce kitabında şöyle buyurmuştur: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar.”** (Nisa, 48 ve 116)^{587(*)}

Bu âyet-i kerime, Allah’a şirk koşmanın dışındaki günahları bağışlayıp bağışlamamanın Allah’ın dilemesine bağlı olduğuna delâlet etmektedir. Yani bir kul tevbe etmeden şirk üzere ölürse Allah Teâlâ onu asla bağışlamaz. Müşrik, ebedî olarak cehennem ateşinde kalacaktır. Muvahhid bir kul ise şirkin dışında bazı isyan ve günahları işlediği zaman, -ister büyük günah olsun ister yeryüzünü dolduracak kadar çok olsun- bunlardan tevbe etmemiş olsa dahi işi Allah’ın dilemesine kalmıştır; dilerse onu bağışlar, dilerse günahından dolayı ona azap eder.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü**

⁵⁸⁷ Bu âyetin ayrıntılı tefsiri için bakınız: *Taberi Tefsiri; İbn Kesir Tefsiri; İbn Hacer el-Askalani, Fethu’l-Bari, 1/84; el-Mervezi, Ta’zimu Kadri’s-Salât; İbn Teymiyye, el-İmanu’l-Evsat, s. 36.*

Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Zümer, 53)

Alimler şöyle demiştir: Bu ayet-i kerime, Kur'ân'daki en ümit verici ayettir. Nasıl olmasın ki?! Zira o, ümitsizlere ümit kapılarını aralamış ve yolunu şaşıranlara dönüş yolunu garanti etmiştir. Bu ayet, günahkâr Müslümanları ve kâfirleri tevbeye ve Allah'a yönelmeye çağırmaktadır. Ardından da Allah Teâlâ'nın, tevbe edip Allah'a yönelen ve samimi bir şekilde günahlarından dönen kimselerin bütün günahlarını -deniz köpüğü kadar çok olsa dahi- bağışlayacağını haber vermektedir.

Bu ayette büyük müjdeler vardır ki bunların birkaçı şunlardır:

- Allah Teâlâ, “kullar”ı kendisine izafe etmiş ve “kullarım” demiştir. Bu da onları şerefliendirmek ve onlara daha büyük müjde vermek içindir.

- Allah Teâlâ isyanlarda aşırı giden ve çok günah işleyen kimselere hitap etmiş ve rahmetinden ümit kesmemelerini emretmiştir. Bu durumda günahlarda aşırı gitmeyen diğer günahkâr kulların, Allah'ın rahmetinden hiç mi hiç ümit kesmemeleri gerekir.

- “**Çünkü Allah bütün günahları bağışlar.**” cümlesinde “الذنوب/ günahlar” kelimesinin başına “ل” takısı getirilmiş, bu sayede bu çoğul kelimenin günah cinsinden ne varsa hepsini içine alması sağlanmıştır. Ardından da bu, “جميعا/ bütün” kelimesi ile pekiştirilmiştir. Buna göre mana “**bütün günahları bağışlar**” şeklinde olmuştur. Bundan, sadece Kur'ân nassıyla ifade edilen bir günah hariçtir ki o da Allah'a şirk koştur.

- Son olarak da Allah Teâlâ, ayeti “**Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.**” cümlesiyle bitirmiştir. Bu ne büyük bir müjdedir ki onunla Rablerine hüsnü zan besleyen, ümitlerinde samimi olan, ümitsizlik elbisesini çıkarıp atan ve Allah hakkında kötü zan beslemeyi reddeden mü'minlerin gönülleri ferahlamaktadır. O öyle Allah'tır ki hiçbir günah O'na büyük gelmez; af dilemek için Zatına yönelen ve bağışlanmak için Kendisine sığınan kullarına bağışını ve rahmetini esirgemez.

* Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin delillerinden biri de şu ayettir: “**Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür). Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin veli-**

si) tarafından bir miktar bağışlanırsa artık (taraflar) hakkaniyete uymalı ve (öldüren) ona (gereken diyeti) **güzellikle ödemelidir. Bu söylenenler, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Her kim bundan sonra haddi aşarsa muhakkak onun için elem verici bir azap vardır.”** (Bakara, 178)

Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede, öldüren mü'minin de, ölen mü'minin de iman sahibi olduğunu, aralarında iman kardeşliği olduğunu belirtmekte ve maktulü ve akrabalarını katilin kardeşi saymaktadır. Nitekim O, haksız yere adam öldüren kişiyle ilgili olarak şöyle buyurmuştur: **“...her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından bir miktar bağışlanırsa...”**

Böylece Allah Teâlâ, katil ile maktulün velileri arasında bir iman bağı olduğunu bildirmiş, her ne kadar biri katil, biri maktül olsa da iki taraf için de iman vasfını zikretmiştir.

• Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin delillerinden biri de şu ayettir: **“Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever. Mü'minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz.”** (Hucurat, 9-10)⁵⁸⁸

Adam öldürmek büyük günahlardan biridir. Bununla beraber Allah Teâlâ, karşılıklı olarak savaşan grupları iman isminden soyutlamamıştır. Birbirlerine saldırıp savaşmalarına rağmen onları mü'minler ve dinde kardeşler olarak isimlendirmiş ve aralarının düzeltilmesini emretmiştir. Ne birbirleriyle savaşanların aralarındaki, ne de onların arasını düzeltmeye çalışan mü'minlerle aralarındaki din kardeşliğini reddetmiştir. Aksine aralarında mutlak bir iman kardeşliğinin varlığını ortaya koymuştur. Çünkü iman ve iman kardeşliği, şirkin dışındaki büyük günahlarla ortadan kalkmadığı gibi adam öldürme günahıyla da ortadan kalkmaz.^(*)

* Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin delillerinden biri de şu ayettir: **“Kâfirlere, (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını**

⁵⁸⁸ Bu âyetin ayrıntılı tefsiri için bakınız: *Tefsiru't-Taberi*; *Tefsiru İbn Kesîr*; İbn Hacer el-Askalani, *Fethu'l-Bari*, 1/210; *Tefsiru'l-Beğavi*; *Tefsir-i İbn Sa'di*.

(*) Bkz: İmam Şafîi, *el-Umm*, 4/214.

söyle. Yok geri dönerlerse kendilerinden öncekilerin hali gözlerinin önündedir!” (Enfal, 38)⁵⁸⁹

Âlimler şöyle demişlerdir: Yani kâfirlerin geçmişte kalan bütün günahları bağışlanacak, demektir. Zira ayette geçen “لَا” ism-i mevsulu umum ifade eder. Bu da kâfirlerin geçmişte işledikleri bütün günahların tevbe edince bağışlanacağı anlamına gelmektedir.

Günahtan dolayı tevbe etmek farzdır. Bunun en büyüğü ve en önemlisi küfürden tevbe edip imana girmektir. Ondan sonra büyük günahlardan tevbe etmek gelir. Sonra da küçük günahlardan tevbe etmek gelir.

Tevbenin beş şartı vardır: İhlâs, yapılan günahtan dolayı pişman olmak, yaptığı günahı tamamen terk etmek, gelecekte o günahı işlemeye karar vermek ve tevbeyi ölmeden önce yapmak...

2- Peygamber ﷺ'in sünnetinden deliller:

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca imanı olan kişi cehenneme girmez. Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca kibir olan kişi de cennete girmez.”*⁵⁹⁰

*“Kim hiçbir şeyi Allah’a ortak koşmadan ölürse cennete girer. Kim Allah’a bir şeyi ortak koşarak ölürse cehenneme girer.”*⁵⁹¹

Bedir Savaşı'na katılan ve Akabe gecesindeki temsilcilerden biri olan Ubade b. es-Samit ؓ'tan şöyle rivâyet edilmiştir:

“Rasûlullah ﷺ, etrafında bir grup ashabı olduğu bir sırada şöyle buyurdu: ‘Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek ve hiçbir iyi işte karşı gelmemek üzere

⁵⁸⁹ İbn Abdilberr *rahimehullah* şöyle der: “Bu konuda onların aleyhindeki delil şu ayettir: ‘Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz; bunun dışındaki (günahları) ise dilediği kimse için bağışlar.’ Bunun tevbe etmeyen kimsenin öldükten sonraki durumu hakkında olduğu malumdur. Çünkü şirk koşan kimse ölmeden önce tevbe eder ve şirkten vazgeçmiş olarak ölürse tıpkı diğer günahlarının tevbeyle affedildiği gibi bu günahı da affedilir. **‘Kâfirlere, (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle.’** ayeti de buna delalet eder.” Bkz: *et-Temhid*, 17/16.

⁵⁹⁰ Müslim, K. İman, B. Kibrin haram kılındığı ve kibrin açıklaması.

⁵⁹¹ Müslim, K. İman, B. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayan kimsenin cennete gireceği.

bana biat edin (söz verin). İzinizden kim sözünde durursa onun ecrini Allah verecektir. Kim de bu sayılan (günahlardan) birini işler de bu dünyada cezasını çekerse bu ceza, onun için kefarettir. Kim de bunlardan birini yapar da sonra Allah (onun yaptığı günahı) gizleyip onu örterse onun işi Allah'a kalmıştır. Dilerse onu affeder, dilerse de cezalandırır. (Ubade devamla dedi ki) Biz de bu şartlar üzere ona biat ettik.”^{592(*)}

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah’tan başka hak ilah olmadığına ve benim Allah’ın Rasûlü olduğuma şahâdet ederim. Bu kelime-i şehadete hiçbir şüphe duymadan inanarak Allah’a kavuşandan başkası, cennet(e girmek)ten alıkonur.”⁵⁹³

“Allah Teâlâ şöyle buyurur: Kim Bana hiçbir şeyi ortak koşmadan dünya kadar günahla karşıma gelse Ben de onun kadar bağışla onu karşılarım.”^{594(**)}

Ebu Zerr ؓ’in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ’in yanına gittim. Uyuyordu ve üzerinde beyaz bir elbise vardı. Döndüm ve daha sonra yine gittim. Yine uyuyordu. Daha sonra tekrar yanına gittiğimde uyanmıştı, ben de yanında oturdum. Şöyle buyurdu: “‘La ilahe illallah’ deyip de sonra bu inanç üzere ölen her kul, mutlaka cennete girer.” Dedim ki: “Zina etmiş olsa da, hırsızlık yapmış olsa da yine cennete girer mi?” Şöyle cevap

⁵⁹² Buhârî, K. İman, B. Ensarı sevmek imanın alametidir.

(*) Hadis şuna delalet eder: Hadiste sözü edilen günahları işleyen kişiye dünyada had cezası uygulanırsa, bu, onun için kefarettir. Şayet büyük günahlarda ısrar ederken ölürse durumu Allah’ın dilemesine kalır ki bu, ancak şirkin dışındaki günahlar için geçerlidir. Bu da bu tür günah işleyenlerin imanının varlığının devam ettiğine delildir. Şayet bu günahları işlemek küfür olsaydı onun dinden çıktığına hükmedilir, öldürülmesine karar verilir. Cezasını çekmesi kefarettir sayılmazdı. Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat bu görüşte icma etmiştir. Bkz: Nevevî, *Şerhu Sahih-i Müslim*, 2/41; İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, 1/65; İmam Mervezi, *Ta’zimu Kadri’s-Salât*, 2/616-617. İmam Şafîî *rahimehullah* şöyle demiştir: “Hadler konusunda bundan daha açık bir hadis işitmedim.” Bkz: *el-Umm*, 6/138.

⁵⁹³ Müslim, K. İman: B. Tevhid üzere ölen kimsenin kesinlikle cennete gireceğinin delili.

⁵⁹⁴ Müslim, K. Zikir ve Dua, B. Zikrin ve duanın en faziletlisi.

(**) İmam İbn Receb *rahimehullah* şöyle der: “Kim tevhid ehli olarak dünya dolusu veya buna yakın miktarda günahla Allah’ın huzuruna çıkarsa Allah da onu bir o kadar bağışla karşılar. Fakat bu, Allah’ın dilemesine bağlıdır. Dilerse bağışlar, dilerse günahı karşılığında cezalandırır, ancak o, cehennemde ebedî kalmaz. Bilakis oradan çıkar ve cennete girer.” Bkz: *Camiu’l-Ulum ve’l-Hikem*, s. 374.

verdi: “Zina da etmiş olsa, hırsızlık da yapmış olsa yine cennete girer.” Ben yine, “Zina da etmiş olsa, hırsızlık da yapmış olsa yine cennete girer mi?” dedim. Peygamber ﷺ de üç kere, “Zina da etmiş olsa, hırsızlık da yapmış olsa yine cennete girer.” buyurdu ve dördüncüde “Ebu Zerr istemese bile...” diye ekledi.⁵⁹⁵

Yine Ebu Zerr ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “Cebrail ؑ bana geldi ve ‘Senin ümmetinden, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen kimse cennete girer.’ diye müjde verdi.” Dedim ki: “Zina da etmiş olsa, hırsızlık da yapmış olsa yine cennete girer mi?” Şöyle cevap verdi: “Zina da etmiş olsa, hırsızlık da yapmış olsa yine cennete girer.”^{596(*)}

* Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin bu konudaki delillerinden biri de şefaât hadisleridir. Bu hadislerde Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “‘La ilahe illallah’ deyip de kalbinde arpa ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. ‘La ilahe illallah’ deyip de kalbinde buğday ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır. ‘La ilahe illallah’ deyip de kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunan kimse cehennemden çıkacaktır.”⁵⁹⁷

“Şefaâtım, ümmetimden büyük günah işleyen kimseler içindir.”⁵⁹⁸

Peygamber ﷺ yine şöyle buyurmuştur: “Kimin, kardeşine ırzı/onuru yahut başka hususlarda bir zulmü/haksızlığı olmuşsa, dinar ve dirhem olmayaacağı gün gelmeden önce, bugün onunla helalleşsin. Çünkü (o gün geldiğinde) haksızlık yapanın salih ameli varsa, ondan yaptığı haksızlık kadarı alınır (ve hak sahibine verilir). Eğer sevapları yoksa hak sahibinin günahlarından alınır ve ona yüklenir.”⁵⁹⁹

⁵⁹⁵ Müslim, K. İman, B. Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayan kimsenin cennete gireceği.

⁵⁹⁶ Müslim, K. İman, B. Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayan kimsenin cennete gireceği.

(*) Hadis şu manaya delalet eder: Zina ve hırsızlık gibi bazı günahlar işlemiş olduğu halde tevhid inancı üzere ölen bir kimse tamamen imandan çıkmaz, aksine eksik imanlı olur. Bunun delili de onun (eninde sonunda) cennete girmesidir. Fakat bu, Allah’ın dilemesine ve bir de işlediği günahları helal saymamasına bağlıdır. Bkz: en-Nevevî, *Şerhu Müslim*, 2/41; *Fethu'l-Bari*, 3/111.

⁵⁹⁷ Buhârî, K. İman: B. İmanın artması ve eksilmesi.

⁵⁹⁸ Ebû Dâvûd, K. Sünnet: Şefaât hakkında.

⁵⁹⁹ Buhârî, K. Mezalim, B. Üzerindeki hakkı hak sahibine halâl ettirmek için yaptığı haksızlığı söyler mi, söylemez mi?

Büyük günah işleyen kimsenin imanının eksik olduğunun delili ise Peygamber ﷺ'in şu hadisidir: “Zina eden kişi, zina ettiği sırada mü'min olarak zina etmez. Hırsızlık yapan kişi, hırsızlık sırasında mü'min olarak hırsızlık yapmaz. İçki içen, içki içtiği sırada mü'min olarak içki içmez. İnsanların gözleri önünde başkalarının değerli mallarını gasp eden, mü'min olarak gasp etmez.”⁶⁰⁰

Peygamber ﷺ bu günahları işleyenlerin o haldeyken mü'min olmayacaklarını ifade etmesi, onların imanının kâmil olmadığına delalet etmektedir. Ancak bu kimselerin mü'min olmadıklarının ifade edilmesinden, imanlarının tamamen ortadan kalktığı şeklinde bir mana çıkarılmamalıdır. Çünkü hadislerin bir kısmı diğerini açıklar/izah eder. Diğer naslarda da büyük günah işleyen kimselerin imanının olduğu ifade edildiği için de bu hadis, söz konusu kimselerin imanının aslına sahip olacaklarını, ancak kâmil imana sahip olamayacaklarını ifade eder.

Hafız İbn Hacer *rahimehullah* şöyle der: “Hadisteki mü'min olmayacakları şeklindeki ifadeyle, kamil iman sahibi olamayacakları kastedilmektedir... Nitekim İbn Hibban, -İbn Ebi Adiy'in Hüseyin el-Muallim'den yaptığı bir rivayette- burada kastedilen mananın ne olduğunu açıklamıştır ki bu rivayette şöyle geçmektedir: ‘Kul... imanın hakikatine ulaşmış olamaz.’ İmanın hakikati de kemali demektir ki bu vasfa sahip olmayan kişi kesinlikle kâfir olmaz.”

İmam Nevevi *rahimehullah* da bu hadisin şerhinde şöyle der: “Konusunda uzman olan alimlerin doğru görüşlerine göre bu hadisin manası şöyledir: Bu kimseler, o günahları, kamil iman sahibi olarak işlemezler. Buradaki ifade biçimi, bir şeyin olmadığını söyleyerek onun kemalinin olmadığını kastetmek kabilindendir... Mesela bu anlamda şöyle denir: Fayda sağlayandan başka ilim yoktur. Deveden başka mal yoktur. Ahiret hayatından başka hayat yoktur.”

3- İcmadan deliller:

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat imamlarının bu konudaki sözlerinin bazıları şunlardır:

⁶⁰⁰ Buhârî, K. Mezalim, B. Sahibinin izni olmaksızın bir şeyi açıktan zorla almak.

1- Rasûlullah ﷺ'in halifesi Ebu Bekir es-Siddîk ؓ şöyle der: "Yalandan sakının. Çünkü yalan, imandan uzaklaştırır."⁶⁰¹

2- Yüce sahabî Ebu Hureyre ؓ şöyle der: "İman, temiz ve lekesizdir. Kim zina ederse iman ondan ayrılır. Eğer kendisini kınar ve bu günden dönerse iman da ona geri döner."⁶⁰²

3- Yüce sahabî Ebu'd-Derda ؓ şöyle der: "İman, tıpkı gömleğiniz gibidir ki onu bazen çıkarır, bazen de giyinirsiniz. Allah'a yemin olsun ki bir kul imanından yana emin olduğunda mutlaka imanı ondan çıkar da onu kaybeder."⁶⁰³

4- Ümmetin büyük âlimi İbn Abbas *radiyallahu anhumâ*'dan rivâyet edildiğine göre, o, kölelerini tek tek çağırarak onlara şöyle dermiş: "Seni evlendirmeyeyim mi? Zira zina eden her bir kuldanda Allah mutlaka imanın nurunu çekip alır."⁶⁰⁴

İkrime, İbn Abbas *radiyallahu anhumâ*'ya, "İman ondan nasıl çekilip alınır?" diye sorunca İbn Abbas *radiyallahu anhumâ*, önce parmaklarını birbirine geçirmiş, sonra da onları ayırmış ve "İşte böyle." demiştir. Ardından da "Eğer tevbe ederse iman ona şu şekilde döner." diye eklemiş ve tekrar parmaklarını birbirine geçirmiştir."⁶⁰⁵

5- İmam Ebu Hanîfe *rahimehullah* şöyle der: "Hiçbir Müslümanı, -büyük günah bile olsa- işlediği herhangi bir günahdan dolayı -onu helal görmedikçe- tekfir etmeyiz."⁶⁰⁶

6- İmam Malik *rahimehullah* şöyle der: "Bir kimse, Allah'a ortak koşmaktan sonra bütün büyük günahları işlese, sonra da bu eğilimlerinden ve bid'atlarından vazgeçse cennete girer."⁶⁰⁷

7- İmam Şafî *rahimehullah* şöyle der: "Tekrar savaşmak için geri çekilmek veya başka bir birliğe katılmak gibi meşru bir gerekçe olmaksızın savaştan

⁶⁰¹ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 6/1090 (1873).

⁶⁰² el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 6/1091 (1870).

⁶⁰³ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, 6/1091 (1871).

⁶⁰⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, 12/59; el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sunne*, (1866).

⁶⁰⁵ Buhârî, K. Hudud, B. Zinakarların günahı.

⁶⁰⁶ Ebu Hanife, *el-Fıkhu'l-Ekber*.

⁶⁰⁷ Ebu Nuaym el-Esfehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 6/325.

kaçan kimsenin Allah'ın gazabına uğrayacağından korkarım. Ancak Allah affederse o başka.”⁶⁰⁸

Yine İmam Şafî *rahimehullah* vasiyetinde şöyle der: “Ahiret, kalıcı yurt ve dünyada işlenen hayırların ve -şayet Allah affetmezse- şerlerin karşılığının görüleceği yer kılınmıştır.”⁶⁰⁹

8- İmam Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* şöyle der: “Kişi imandan çıkıp İslâm dairesinde kalabilir. Yüce Allah'a ortak koşmak veya Allah'ın farzlarından bir farzı bile bile inkâr etmek hariç hiçbir şey onu İslâm dairesinden çıkaramaz. Bu farzlardan herhangi birini tembellik veya ihmalkârlık nedeniyle terk ederse işi Allah'a kalmıştır. Dilerse ona azap eder; dilerse onu affeder.”⁶¹⁰

9- İmam Ebu Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm *rahimehullah* şöyle der: “İsyanlar ve günahlar imanı yok etmez ve küfrü gerektirmez. Fakat bunlar imanın hakikatini ve ihlâsını/saflığını ortadan kaldırır ki Allah, Kitabının pek çok yerinde iman ehlini bunlarla vasıflandırmış ve bunları onlara şart koşmuştur.”⁶¹¹

10- İmam Buhârî *rahimehullah*, *Sahih*'inin “Kitabu'l-İman” bölümünde bir bab açarak büyük günah işleyen kimsenin tekfir edilmeyeceğine kesin olarak hükmetmiş ve şöyle demiştir: “Bab: Günahlar cahiliye işidir ve şirk hariç bunları işleyen kimse tekfir edilemez. Çünkü Rasûlullah ﷺ (günah işleyen bir sahabîye), ‘Sen kendisinde cahiliye kalıntısı bulunan bir kişisin.’ demiştir. Allah Teâlâ da şöyle buyurmuştur: **‘Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar.’**” (Nisa, 48 ve 116).”⁶¹²

11- İmam Ebu Cafer et-Tahavî el-Hanefî *rahimehullah*, *el-Akîdetu't-Tahâviyye*'de şöyle der: “Biz, kible ehlinde hiç kimseyi herhangi bir günahla dolayı -onu helal görmedikçe- tekfir etmeyiz.”

İmam Tahâvî şunu da ifade etmiştir: “Muhammed ﷺ'in ümmetinden büyük günah işleyenler, muvahhid olarak öldükleri zaman tevbe etmemiş bile olsalar cehennemde ebedî kalmayacaklardır.”

⁶⁰⁸ *el-Umm*, 4/169.

⁶⁰⁹ Beyhaki, *Menakıbu's-Şafii*, 1/429.

⁶¹⁰ İbn Ebi Ya'la, *Tabakatu'l-Hanabile*, 1/343. Müsedded b. Müserhed'in biyografisinde.

⁶¹¹ *Kitâbu'l-İman*, s. 40. Tahkik: el-Elbânî.

⁶¹² Buhârî, K. İman, B. Günahlar cahiliye işlerindendir.

12- İmam Ebu'l-Hasan el-Eş'arî *rahimehullah* şöyle der: “Biz, zina, hırsızlık ve şarap içmek gibi işlediği herhangi bir günahtan dolayı ehl-i kiblede olan hiç kimseyi tekfir etmeyiz. Fakat Hariciler bu tür günahları işleyenlerin tekfir edileceği inancındadırlar ve onların kâfir olduklarını iddia ederler. Biz ise deriz ki: Bu büyük günahlardan zina, hırsızlık ve benzeri herhangi birini, haram olduğuna inanmayıp helal olduğunu iddia ederek işleyen kimse kâfir olur.”⁶¹³

13- İmam Ebu Bekir el-İsmailî *rahimehullah*, hadis ehlinin ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın itikadını naklederek şöyle der: “Onlar derler ki: Tevhid ehli olan ve Müslümanların kiblesine doğru namaz kılan herhangi bir kimse, Allah'ın birliğine inanmaya, yükümlülüklerini kabul ve ikrar etmeye devam ederken-şayet- küçük ya da büyük tek bir günah ya da çok sayıda günah işlerse bundan dolayı tekfir edilmez. Onlar böyle bir kimsenin bağışlanacağı umudunu taşırlar. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **‘Bunun dışındaki-leri ise dilediği kimseler için bağışlar.’** (Nisa, 48 ve 116).”⁶¹⁴

14- İmam İbn Batta el-Ukberi *rahimehullah* şöyle der: “Âlimler, ehl-i kiblede hiç kimsenin, işlediği herhangi bir günah sebebiyle tekfir edilemeyeceği konusunda görüş birliği içindedirler. Bu konuda onların aralarında ihtilaf yoktur. Biz onları işledikleri herhangi bir günahtan dolayı İslam'dan çıkmış saymayız. İyiler için ümit besleriz, kötülerin akıbetinden endişe ederiz.”⁶¹⁵

15- Ebu İsmail es-Sabunî *rahimehullah*, selef imamlarından ve hadis ehlinin oluşan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın itikadını naklederek şöyle der: “Ehl-i Sünnet, bir mü'minin büyük-küçük pek çok günah işlese bile bu günahlardan dolayı tekfir edilmeyeceğine inanır. Tevbe etmeden, ancak tevhid ve ihlâs üzere dünyadan ayrılırsa onun işi Allah'a kalmıştır; dilerse onu affeder, kıyâmet günü cehenneme uğratmadan, işlediği ve kıyâmete kadar vebalini taşıdığı günahları sebebiyle onu cezalandırmadan sağ salım cennete sokar. Dilerse de bir müddet cehennem azabıyla onu cezalandırır. Cezalandırdığı zaman da

⁶¹³ İmam el-Eş'ari, *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne*, Babun fi İbâneti Kavli Ehli'l-Hak ve's-Sünne.

⁶¹⁴ İmam el-İsmailî, *İtikadu Ehli'l-Hadis*, s. 43. Tahkik: Dr. Muhammed el-Humeyyis.

⁶¹⁵ *eş-Şerhu ve'l-İbânetu ala Usûli's-Sünne ve'd-Diyane* veya diğer ismiyle *el-İbâneti's-Suğra*, s. 292. Tahkik: Dr. Rida b. Na'san Mu'tî.

onu orada ebediyen bırakmaz; aksine onu azad eder ve cehennemden çıkarıp ebedî cennet nimetlerine kavuşturur.”⁶¹⁶

16- İmam el-Beğavi eş-Şafî *rahimehullah* şöyle der: “Ehl-i Sünnet, bir mü'minin herhangi bir büyük günahı işlemekle -onun mubah olduğuna inanmadığı müddetçe- imandan çıkmayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Büyük günahlardan birisini işlediği zaman da tevbe etmeden ölürse -hadiste ifade edildiği üzere- cehennemde ebedî kalmaz. Aksine onun işi Allah'a kalmıştır; dilerse onu affeder, dilerse de günahları ölçüsünde onu cezalandırır, sonra da rahmetiyle cennete koyar.”⁶¹⁷

17- Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın inandığı esaslardan biri de şudur: Din ve iman, söz ve ameldir; kalbin ve dilin sözü; kalbin, dilin ve azaların amelidir. İman; itaatle artar, isyanla azalır. Bununla beraber onlar, Haricilerin yaptığıнын aksine sırf isyan ve büyük günahattan dolayı ehl-i kibleyi tekfir etmezler. Aksine günahlarla birlikte de iman kardeşliği devam eder. Nitekim Allah Teâlâ, kısas âyetinde şöyle buyurmaktadır: **“Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından bir miktar bağışlanırsa artık (taraf) hakkaniyete uymalı...”** (Bakara, 178)

Fasığın (günahkârın), İslâm dinine mensubiyetini tamamen reddetmezler (ona Müslüman demeye devam ederler) ve -Mutezile gibi- onu ebedî cehennemlik olarak görmezler. Aksine fasık, bazen mutlak iman ismine dâhildir. Nitekim Allah Teâlâ, **“Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir.”** (Nisa, 92) buyurmuş (ve bu şekilde mü'mini hata ile öldürene ceza takdir etmiş, ama onu iman dâiresinden çıkarmamıştır). Bazen de mutlak iman dairesine dâhil edilmez. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.”** (Enfal, 2) (Bu özellikleri taşımayan fasıklar ise bu mü'minler sınıfına dâhil değildirler.) Bu yüzden günahkâra, “imanı eksik mü'min” deriz veya “imanı dolayısıyla mü'min, işlediği büyük günah

⁶¹⁶ *Akîdetu's-Selef ve Ashabi'l-Hadis*, s. 276. Tahkik: Dr. Nasır b. Abdurrahman el-Cüdey'.

⁶¹⁷ el-Beğavi, *Şerhu's-Sünne*, 1/103.

dolayısıyla da fasıktır.” deriz. Yani ona kayıtsız şartsız mü'min ismi de verilemez, bu isimden tamamen de soyutlanamaz.”⁶¹⁸

18- İmam İbn Ebi'l-İzz el-Hanefî *rahimehullah* şöyle der: “Ehl-i Sünnetin tamamı, Haricilerin dediklerinin aksine, büyük günah işleyen kimsenin, bütünüyle dinden çıkacak şekilde kâfir olmayacağını ittifakla kabul etmişlerdir. Çünkü böyle bir kişi, dinden çıkacak şekilde kâfir olsaydı, o zaman her halükarda öldürülmesi gereken bir mürted olurdu. Kısas hakkına sahip kimsenin (maktûlün yakınının) onu affetmesi de kabul edilmezdi. Zina, hırsızlık, içki içmek gibi suçlarda da şer'i cezalar (hadler) uygulanmazdı. Dolayısıyla böyle bir görüşün bâtil ve fasit olduğu İslâm dininin hükümlerinden kesin olarak bilinmektedir. Yine Ehl-i Sünnet, böyle bir kimsenin imandan ve İslâm'dan çıkmadığında, küfre girmediğinde ve kâfirlerle beraber ebedî olarak cehennemde kalmayı hak etmediğinde de ittifak etmişlerdir.”⁶¹⁹

19- İmam İbn Receb el-Hanbelî *rahimehullah* şöyle der: “Allah tarafından bağışlanmaya vesile olan sebeplerden biri ve en büyüğü tevhididir. Dolayısıyla onu yitiren kişi, bağışlanma hakkını da yitirir. Tevhid inancıyla Allah'ın huzuruna gelen kişi de bağışlanması için en büyük sebebi beraberinde getirmiş olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz ki Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındakileri ise dilediği kimseler için bağışlar.”** (Nisa, 48 ve 116) Kim tevhid inancıyla beraber dünya dolusunca veya buna yakın miktarda günahla Allah'ın huzuruna çıkarsa Allah da onu bir o kadar bağışla karşılar. Fakat bu, Allah'ın dilemesine bağlıdır. Dilerse onu bağışlar, dilerse de günahları dolayısıyla cezalandırır. Ancak ebedî olarak cehennemde kalmaz. Aksine oradan çıkar ve cennete girer.

Bazıları şöyle demişlerdir: Muvahhid, kâfirlerin ateşe atıldıkları gibi ateşe atılmaz. Orada kâfirlerin karşılaştıkları şeylerle de karşılaşmaz. Orada kâfirlerin kaldığı gibi de (ebedî) kalmaz. Kulun, tevhidi ve tevhidinde Allah'a olan ihlâsı kamil olursa ve kalbi, dili ve organlarıyla tevhidin bütün şartlarını yerine getirirse veya ölüm esnasında kalbi ve diliyle onları yerine getirirse bu, onun geçmişte işlediği bütün günahların bağışlanması sağlar ve ebediyen cehenneme girmesini engeller.

⁶¹⁸ *el-Akîdetu'l-Vasıtiyye bi Haşiyet eş-Şeyh İbn Manî'*, s. 81, Tahkik: Eşref Abdulmaksud.

⁶¹⁹ İbn Ebi'l-İzz, *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahaviyye*, s. 442, Tahkik: Şuayb el-Arnaut.

Kimin kalbi kelime-i tevhidin gereğini yerine getirirse kelime-i tevhid, o kalpten sevgi, saygı, yüceltme, heybet, korku, ümit ve tevekkül yönünden Allah'tan başka her şeyi çıkarıp atar. İşte o zaman denizin köpükleri kadar da olsa bütün günahları ve hataları yok olur. Hatta belki de kelime-i tevhid, -kötülüklerin iyiliklere çevrildiğinden söz eden hadiste de belirtildiği gibi- onları iyiliklere bile dönüştürür. Çünkü tevhid en büyük iksirdir. Bu iksirden zerre kadarı, hata ve günah dağlarının üzerine konmuş olsa, -Müsned ve diğer hadis kitaplarında da belirtildiği gibi- onları iyiliklere dönüştürür.”⁶²⁰

20- Allame Hafız İbn Ahmed el-Hakemî rahimehullah şöyle der:

“Biz demeyiz: O, ateşte ebediyen kalacaktır.

Aksine onun işi Allah’a, hak İlah’ın meşietine/dilemesine kalmıştır;

Dilerse onu affeder; dilerse de cezalandırır günahı kadar.

Sonunda çıkarılıp cennete konur, iman üzere ölmüşse eğer.”

“Biz demeyiz: O,” yani küfrü gerektirmeyen günahlar işleyen fasık kişi, “ateşte ebediyen kalacaktır.” Bu, bu bölümün dördüncü konusudur. “Aksine onun işi,” yani hakkında affedilme ya da cezalandırılma konusunda verilecek hüküm, “Allah’a, hak İlah’ın” yaratılmışlar içinde “meşietine/dilemesine kalmıştır” deriz. “Dilerse” Allah “onu affeder” de rahmeti ve lütfuyla doğrudan cennete sokar, “dilerse de cezalandırır” üzerinde ısrar ederek öldüğü “günahı kadar.”

Nitekim Buhârî ve Müslim, Ubade b. es-Samit ؓ’tan şöyle rivayet etmişlerdir: “Rasûlullah ﷺ, etrafında bir grup ashâbı olduğu bir sırada şöyle buyurdu: “Allah’a hiçbir şeyi ortak koşturmak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız hiçbir yalanla kimseye iftira etmemek ve hiçbir iyi işte karşı gelmemek üzere bana biat edin (söz verin). İçinizden kim sözünde durursa onun ecrini Allah verecektir. Kim de bu sayılan (günahlardan) birini işler de bu dünyada cezasını çekerse bu ceza, onun için kefarettir olur. Kim de bunlardan birini yapar da sonra Allah (onun yaptığı günahı) gizleyip onu

⁶²⁰ İbn Receb el-Hanbelî, Cami’ul-Ulum ve’l-Hikem, s. 416-417. Kırk ikinci hadisin şerhi.

örterse onun işi Allah'a kalmıştır. Dilerse onu affeder, dilerse cezalandırır.” (Ubade devamla dedi ki) Biz de bu şartlar üzere ona biat ettik.”⁶²¹

“Sonunda” cehennemden “çıkarılıp cennete konur, iman üzere ölmüşse eğer.” Nitekim bu daha önce şefaatile ilgili hadislerde geçmişti. Tevhid üzere ölen hiç kimse cehennemde ebediyen kalmayacaktır. Aksine merhametlilerin en merhametlisinin rahmeti ile, sonra da şefaatchilerin şefaati sayesinde oradan çıkacaklardır.”⁶²²

Günahkâr Muvahhidlerden Cezayı Düşüren Sebepler

Allah Teâlâ günahkârları, günahları sebebiyle dünyada ve âhirette karşılaştıkları birtakım cezalarla tehdit etmiştir. Bununla beraber bütün Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Allah Teâlâ'nın, günah ve isyan içine düşen günahkâr mü'min kullarının dünyevî ve uhrevî cezalardan kurtulmaları için birtakım sebepler yarattığını ittifakla kabul ederler. İşte bu sebepler yüzünden Allah Teâlâ, kendinden bir lütuf, kerem ve ihsan olmak üzere onlara rahmet kapılarını açmıştır.

Çünkü Allah Teâlâ insanı yaratmış ve ona günahlara meyiletme duygusu vermiştir. Onu günah ve hatalardan masum bir melek kılmamıştır. Bu, Allah'ın ihlaslı ve samimi bütün mü'min kulları için geçerlidir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Bütün insanlar günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı, çokça tevbe edenlerdir.*”⁶²³

Fakat samimi bir mü'min, Rabbine itaat eder, gücü yettiğince O'nun emirlerini yerine getirerek O'na itaat üzere olmaya gayret eder. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Ama Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eristireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi işler yapanlarla beraberdir.**” (Ankebut, 69)

⁶²¹ Buhârî, K. İman, B. Ensarı sevmek imanın alametidir.

⁶²² Mearicu'l-Kabul bi Şerhi Süllemi'l-Vusul ila İlmi'l-Usul, s. 1191.

⁶²³ Tirmizî, K. Sıfatı'l-kıyame, bab: 49; İbn Mâce, K. Zühd, B. Tevbe hakkında.

Mü'min bir kul, bir günah işlediği zaman tüm dünya ona dar gelir. Hatta o, işlediği günahı, üzerine çökmüş bir dağ gibi hisseder. Çünkü o, Allah'ın kendini her an görüp gözettiğini bir an olsun aklından çıkarmaz.

Allah Teâlâ'nın, mü'min kullarına bu günahlardan bir çıkış yolu ihsan etmesi, O'nun her şeyi kuşatan rahmetinin bir tecellisidir. Ki bu sayede kullar, cezaları Allah'ın bir lütfu ve ikramı olarak kendilerinden düşürecek sebeplere sarıldıkları sürece Allah Teâlâ, hem dünyada, hem berzah âleminde, hem hesap gününde, hem de ebedî cennet yurdunda çeşitli derecelerdeki günahkâr muvahhidlere affıyla muamele edecektir. Bu konuda Kur'an'da, Sünnet'te ve Ehl-i Sünnet imamlarının sözlerinde pek çok delil vardır.⁶²⁴

Günahları düşüren sebeplerin bazıları şunlardır:

1- Samimi tevbe ve devamlı istiğfar:

Samimi tevbe ve sürekli istiğfar, dünya ve ahirette muvahhid günahkârlardan cezayı düşürecek en önemli sebeplerden biridir. Ancak bu istiğfarın, daima ve kabul edileceğine kesin inanılarak yapılması, tevbenin de sadece dilden değil gönülden ve samimi bir şekilde yapılması, samimi mü'minin sürekli ve ayrılmaz bir vasfı olması gerekir. Aynı şekilde geçmişte işlenen günahlardan pişman olunması, onlardan dolayı istiğfar edilmesi ve bir daha onlara asla dönmemeye gönülden azmedilmesi de gerekir. Bunların yanı sıra işlenen günah, bir kul hakkı ihlali içeriyorsa ve imkan da varsa hak sahibiyle helalleşmek gerekir. İşte bir tevbede bütün bu şartlar bir arada bulunursa o zaman bu tevbe, samimi bir tevbe olur ve bu tevbeyi Allah Teâlâ -söz konusu günah ne kadar büyük olursa olsun- lütfu ve rahmetiyle kabul eder. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “Hâlâ Allah’a tevbe edip O’ndan bağışlanma dilemeyecekler mi? Allah çok bağışlayıcı ve pek merhametlidir.” (Maide, 74)

“Nihayet onların peşinden öyle (kötü) bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler. Ancak tevbe edip iman eden ve salih amelde bulunan kimseler hariçtir. Bunlar, cennete girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.” (Meryem, 59-60)

⁶²⁴ Bkz: İbn Teymiyye, *Mecmûl-Fetâva*, 7/486-501; İbn Ebi'l-İzz el-Hanefi, *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahaviye*, s. 451-456.

“Hâlbuki sen onların içindeyken Allah onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfîret dilerlerken de Allah onlara azap edecek değildir.”

(Enfal, 33)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Günaha tevbe eden, sanki onu hiç işlememiş gibidir.”*⁶²⁵

İhlasla yapılan samimi bir tevbenin Allah katındaki değeri çok büyüktür. Nitekim Allah Teâlâ, büyük günahların en büyüğü olan şirk koşturmak veya haksız yere adam öldürmek, zina etmek, faiz yemek gibi büyük günahlardan birini bile işlemiş olsa tevbe eden ve kendisine yönelen kimseyi bağışlayıp affedeceğini, hatta kötülüklerini iyiliklere dönüştüreceğini va'detmiştir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **“Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur, Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”** (Furkan, 68-70)

İstiğfar, tevbe de içerir, hatta tevbenin ta kendisidir. Aynı şekilde tevbe de istiğfarı içerir. İkisi ayrı ayrı kullanıldıklarında her biri diğerrinin kapsamına girer. Bazen bu ikisi bir arada kullanılırlar. Mesela şu ayetlerde olduğu gibi: **“Rabbinizden mağfîret dileyin. Sonra O'na tevbe edin ki belirlenmiş bir ömür süresinin sonuna kadar sizi nimetleriyle yaşatsın ve faziletli bir hayat sürenlere, lütuf ve fazlından mükâfatlarını versin.”** (Hud, 3)

“Rabbinizden bağışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhametlidir, (mü'minleri) çok sever.” (Hud, 90)

İşte bu şekilde tevbe ve istiğfar bir arada kullanıldığında istiğfar, Allah'tan bağışlanma istemek, işlenen günahın şerrinden korunmayı talep etmek, günahın ve izinin silinmesini istemek anlamına gelir. Mesela şu ayette olduğu gibi: **“Onlar mağfîret dilerlerken Allah onlara azap edecek değildir.”** (Enfal, 33)

Tevbe ise bir fayda elde etmek, gelecekte işlenecek günahların endişe edilen şerrinden korunma talep etmek ve bir daha günah işlememeye karar

⁶²⁵ İbn Mâce, K. Züh'd: B. Tevbe hakkında. Elbani, hasen olduğunu söylemiştir.

kılmak demektir. Mesela şu ayette olduğu gibi: **“Ey mü’minler! Hep beraber Allah’a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz.”** (Nur, 31)

2- Günahları silen iyilikler ve sâlih ameller:

Günahları silen iyilikler yapmak, kayıtsız şartsız Allah’a itaat etmek ve O’nun şeriatına boyun eğmek, Peygamber ﷺ’in sünnetine ve şerefli yoluna tâbi olmaktır. Yani kısaca Allah katında makbul olan itaatlerdir. İtaatler ise Allah Teâlâ’nın, Kitabında ve Rasûlü ﷺ aracılığıyla emrettiği salih amellerdir.

Kulun ameli sâlih olduğu, sadece Allah rızası için yapıldığı, şekil ve şartlar yönünden Allah’ın şeriatına ve Peygamber ﷺ’in sünnetine uygun olduğu ve şeriatın belirlediği zaman ve mekânda yapıldığında bu amellerin, günah ve isyanlara kefarete olacağını Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat ittifakla kabul etmiştir. Çünkü iyilikler on misliyle, kötülükler ise misliyle karşılık görecektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.”** (Hûd, 114)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Nerede olursan ol Allah’tan kork. Kötülüğün arkasından bir iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara karşı da güzel ahlakla muamele et.”*⁶²⁶

*“Her kim güzel bir şekilde abdest alırsa onun (küçük) günahları, ta tırnaklarının altına varıncaya kadar bütün vücudundan çıkar.”*⁶²⁷

*“Kim Ramazan orucunu inanarak ve sevabını Allah’tan bekleyerek tutarsa geçmiş (küçük) günahları bağışlanır.”*⁶²⁸

“Susuzluktan neredeyse ölmek üzere olan bir köpek, bir kuyunun çevresinde dolanıyordu. O sırada İsrail oğullarının ahlaksız kadınlarından

⁶²⁶ Tirmizi, K. Birr ve’s-Sıla, B. İnsanlarla olan münasebetler hakkında. Elbânî, bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahihu Suneni’t-Tirmizî*, 2/191.

⁶²⁷ Müslim, K. Taharet: B. Abdest suyuyla beraber günahların dökülmesi.

⁶²⁸ Buhârî, K. İman: B. Mükâfatını yalnız Allah’tan umarak ramazân orucunu tutmak imândandır.

biri onu gördü. Hemen ayakkabısını çıkarıp onunla köpeğe (kuyudan) su çıkardı ve ona su içirdi. Bu davranışı yüzünden kadın bağışlandı.”^{629(*)}

“Bir adam, yolda giderken yol ortasında bir diken dalı gördü ve onu yoldan kaldırdı. Bu davranışı yüzünden Allah'ın hoşnutluğunu kazandı ve bağışlandı.”^{630(**)}

“Kim hacceder de refesten (cinsel ilişki ve buna davetiye çıkaran bütün söz ve davranışlardan, ayrıca çirkin sözlerden) uzak durur ve büyük günah işlemezse, (hacdan,) annesinden doğduğu günkü gibi günahsız olarak döner.”⁶³¹

“Allah yolunda öldürülmek, borç hariç bütün günahlara kefarettir.”⁶³²

3- Dünyada kulun başına gelen musibetler:

Bunlar, Müslüman kulun canına, malına ve ailesine gelen ve küçük de olsa onu rahatsız eden musibetler, acılar, sıkıntılar ve meşakkâtlerdir. Şayet kul, her türüyle musibete karşı sabreder, ecrini Allah'tan bekler, Allah'a olan inancı güçlendirir, Allah'ı zikreder, O'na hamd ve şükreder, günahına istiğfar eder, Allah'a hakkıyla tevekkül edip O'na samimiyetle yönelirse çok sevap kazanır ve çektiği sıkıntılar da günahlarına kefarettir olur. Şayet kul, sıkıntılara karşı sabırsızlık gösterip isyan ederse hem günah kazanır, hem de işlediği günahlar olduğu gibi kalır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevî Araplara Allah'ın Rasûlünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa dûçar olmaları, kâfirleri öfkeliendirecek bir yere (ayak) basmaları**

⁶²⁹ Buhârî, K. Ehadisi'l-enbiya, Mağara arkadaşları hadisi.

(*) Şeyhülislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle demiştir: “Bu kadın halis bir imanla köpeğe su vermiş ve bağışlanmıştır. Yoksa köpeğe su veren her ahlaksız kadın bağışlanmaz.” *Minhacü's-Sünne*, 3/183.

⁶³⁰ Buhârî, K. Ezan, B. Öğle namazını ilk vaktinde kılmanın fazileti.

(**) Şeyhülislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle demiştir: “Yoldan diken dalını uzaklaştıran bu şahıs, bu işi halis bir imanla ve kalbinde bulunan ihlasla yapmış ve bu sebeple de bağışlanmıştır.” *Minhacü's-Sünne*, 3/183.

⁶³¹ Buhârî, K. Hac, B. Mebrur haccın fazileti.

⁶³² Müslim, K. İmaret, B. Allah yolunda öldürülen kimsenin borç dışında bütün günahlarının bağışlanacağı.

ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükâfatını zayi etmez.” (Tevbe, 120)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: “Müslümanın başına yorgunluk, hastalık, kaygı, üzüntü, acı ve keder, hatta diken batmasına kadar her ne (sıkıntı) gelirse gelsin, Allah bunları onun günahlarına keffaret kılar.”⁶³³

“Bir Müslüman, herhangi bir sıkıntıya maruz kalırsa -bir diken batması ya da daha büyük bir şey olabilir- onun karşılığında ona bir derece yazılır ve onun bir günahı silinir.”⁶³⁴

İbn Mesud ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ'in yanına girdim. Şiddetli sıtmaya yakalanmıştı. Elimle ona dokundum ve “Ya Rasûlallah! Sıtmadan son derece zahmet çekiyorsunuz.” dedim. “Evet, sizden iki adamın çektiği kadar zahmet çekiyorum.” buyurdu. “Bu, size iki kat sevap olsun diye midir?” dedim. “Evet, öyle!” dedi ve ekledi: “Bir Müslüman, herhangi bir sıkıntıya maruz kalırsa -bu, hastalık ya da daha başka bir şey olabilir- Allah Teâlâ, bunun sebebiyle onun kötülüklerini örter ve onun küçük günahları da ağacın, yapraklarını döktüğü gibi ondan dökülür.”⁶³⁵

Peygamber ﷺ yine şöyle buyurmuştur: “Mü'minin hâli hayret vericidir: Zira onun işinin hepsi kendisi için hayırdır. Bu da yalnız mü'mine hastır. Şöyle ki başına onu sevindirecek bir şey gelse şükreder; bu, onun için hayır olur. Başına bir sıkıntı gelse sabreder; bu da onun için hayır olur.”⁶³⁶

Büyük sahabî Ebu Hureyre ؓ şöyle demiştir: “Başıma gelen hastalıklar içinde bana en sevimlisi sıtmadır. Çünkü o, bütün azalarımın sirayet eder. Allah Teâlâ da her uzva ecirden payını verecektir.”⁶³⁷

Dünyada olduğu gibi ölümünden mahşer meydanına, oradan da Allah Teâlâ kıyamet günü onu hesaptan kurtarıp ebedî cennete sokuncaya kadar

⁶³³ Buhârî, K. Merda, B. Hastalığın keffâret olması hakkında.

⁶³⁴ Buhârî, K. Birr ve's-Sıla: B. Müminin, başına gelen hastalık ve kederden dolayı sevap kazanması.

⁶³⁵ Buhârî, K. Merda, B. İnsanlar içinde en şiddetli belaya uğrayanlar nebilerdir.

⁶³⁶ Müslim, K. Zühd, B. Müminin bütün işleri hayırdır.

⁶³⁷ Buhârî, el-Edebu'l-Mufred, B. Hastaya Sağlamken yapıp da hastalığı sırasında yapamadığı ibadetlerin sevabı yazılır. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

onun başına gelecek olan her türlü imtihan, sıkıntı, dehşet ve zorluk ona kefarettir.

4- Ölünün arkasından yapılan hayırlar ve iyilikler:

Mü'minlerin, Müslüman bir kul için, onun hayatında ve ölümünden sonra yapacakları dua, ona mağfiret ve rahmet dilemeleri, günahları için istiğfar etmeleri, cenaze namazını kılmaları, kabrini ziyaret etmeleri, onun adına haccetmeleri vb. gibi dinen sabit olan salih amelleri, Allah katında onun için bir şefaattir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!”** (Haşr, 10)

“Bil ki, Allah’tan başka hak ilâh yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem de mü’min erkeklerin ve mü’min kadınların günahlarının bağışlanmasını dile!” (Muhammed, 19)

“Onları affet, bağışlanmaları için dua et!” (Al-i İmran, 159)

“Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.” (Tevbe, 84)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Bir insan öldüğü zaman ameli kesilir (amel defteri kapanır). Ancak sadaka-i cariye (faydası ölümünden sonra da devam eden iyilikler) veya faydalı bir ilim veya kendisine dua eden hayırlı bir evlat hariç (geride bunları bırakanların amel defteri kapanmaz.)”*⁶³⁸

*“Bugün Habeşistan’dan salih bir adam (Necaşi) öldü. Haydi, gelin, onun (cenaze) namazını kılın.”*⁶³⁹

*“Bir Müslüman vefat eder de cenazesinde Allah’a şirk koşturmayan kırk kişi bulunursa Allah Teâlâ, muhakkak onları ona şefaattçi kılar.”*⁶⁴⁰

⁶³⁸ Müslim, K. Vasiyet, B. İnsana öldükten sonra sevap olarak yazılan ameller.

⁶³⁹ Buhârî, K. Cenaiz: B. Cenaze namazında saflar.

⁶⁴⁰ Müslim, K. Cenaiz: Kırk kişi bir cenazeyi kılsa o kişiye şefaattçi kılınırlar.

“Ölünün cenaze namazını kıldığınızda onun için ihlasla dua edin.”⁶⁴¹

“Kardeşiniz için istiğfarda bulunun ve onun (sual melekleri karşısında) sebat etmesi için dua edin. Çünkü o, şimdi sorguya çekilmektedir.”⁶⁴²

Peygamber ﷺ’in cenaze namazında okuduğu dualardan biri şöyledir:

«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ، وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ، وَاعْسِلْهُ بِالْمَاءِ
وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ
دَارِهِ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ، وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ، وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ
وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ»

“Allah’ım! Onu bağışla ve ona rahmet et. Ona esenlik ver ve onu affet. Onu ikrama mazhar eyle. Gireceği yeri (kabrini) genişlet. Onu(n günahlarını) su, kar ve buzla yıka. Bembeyaz bir elbiseden kiri temizler gibi onun hatalarını temizle. Ona (dünyadaki) evinden daha hayırlı bir ev, ailesinden daha hayırlı bir aile, eşinden daha hayırlı bir eş ver ve onu cennete koy. Onu kabir ve cehennem azabından koru.”⁶⁴³

5- Kabir azabı:

Ehl-i sünnet ve’l-cemaatin inancına göre kabir azabı haktır ve bu; Kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de ‘Firavun ailesini azabın en çetinine sokun.’ (denilecek!)” (Ğafir, 46)

“O zalimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara, ‘Haydi canlarınızı kurtarın! Allah’a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O’nun âyetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!’ derken onların halini bir görsen!” (Enam, 93)

Zeyd b. Sabit ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: Bir defasında Peygamber ﷺ, biz de beraberinde olduğumuz bir sırada katırının üzerinde Neccâr oğullarına

⁶⁴¹ Ebû Dâvûd, K. Cenaiz: B. Ölûye dua etmek. Elbani, hasen olduğunu söylemiştir.

⁶⁴² Ebû Dâvûd, K. Cenaiz: B. (Cenazeyi defnettikten sonra) ayrılmadan önce kabrin yanında ölü için istiğfar dilemek. Hakim, sahih olduğunu söylemiş, Zehebi de ona katılmıştır. *el-Müstedrek*, 1/370.

⁶⁴³ Müslim, K. Cenaiz: B. Cenaze namazında ölûye dua etmek.

ait bir bahçedeyken aniden hayvan ürküp yoldan saptı, öyle ki az daha onu düşürüyordu. Bir de ne görelim, orada altı, beş ya da dört kabir var! Bunun üzerine Peygamber ﷺ, “*Bu kabirlerin sahiplerini kim biliyor?*” diye sordu. Bir adam, “Ben (biliyorum).” dedi. Allah Rasûlü ﷺ, “*Bunlar ne zaman öldüler?*” diye sordu. Adam da “Onlar şirk içinde (cahiliye döneminde) öldüler.” cevabını verdi. Bunun üzerine Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “*Gerçekten bu ümmet kabirlerinde azap görüyor. Eğer birbirinizi defnetmemenizden yana endişe etmeseydim, kabir azabından benim iştirmektedir olduklarınızı size de iştirtirmesi için Allah’a dua ederdim.*” Ardından Peygamber ﷺ yüzünü bize döndü ve “*Cehennem azabından Allah’a sığının!*” buyurdu.”⁶⁴⁴

İbn Abbas *radiyallahu anhuma*’dan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ iki kabrin yanından geçti ve şöyle buyurdu: “*Bu ikisi, (kabirlerinde) azap görüyorlar. (Kendilerince) büyük bir günahtan dolayı azap görmüyorlar. Hayır, aslında (azap gördükleri o günahları) büyüktür. Biri, nemime yapardı/laf götürüp getirirdi. Diğeri ise idrarından sakınmazdı (iyice taharet yapmazdı).*”⁶⁴⁵

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat inancına göre mü'min bir kulun kabrinde karşılaştığı azabı, kabir sıkıştırmasını ve korkularını, Allah Teâlâ onun günahlarına ve kötülüklerine kefarete kılar. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Kabir, ahiret duraklarının ilkidir. Şayet kul oradan kurtulursa ondan sonrası daha kolay olur. Şayet oradan kurtulamazsa ondan sonrası daha zor olur.*”⁶⁴⁶

Kabrin sıkıştırması, ölünün berzah aleminde karşılaşacağı ilk zorluktur. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Muhakkak ki kabir (ölüyü) sıkıştırır. Ondan kurtulacak biri olsaydı bu, Sa'd b. Muaz olurdu.*”⁶⁴⁷

İbn Ömer *radiyallahu anhuma*’dan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ, Sa'd b. Muaz vefat ettiği zaman şöyle buyurdu: “*Bu (Sa'd) öyle bir kişidir ki onun için arş (sevincinden) titredi, gök kapıları ona açıldı ve yetmiş bin*

⁶⁴⁴ Müslim, K. Cennet: B. Ölüye cennet veya cehennemdeki yerinin gösterilmesi.

⁶⁴⁵ Buhârî, K. Vudu: B. İdrarı yıkamak hakkında gelen hadisler.

⁶⁴⁶ Tirmizî, K. Zühd. Elbani, hasen olduğunu söylemiştir.

⁶⁴⁷ Ahmed, *Müsned*, Aişe *radiyallahu anha*’dan. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *es-Sahiha*, hadis no: 1695.

melek onun cenazesinde hazır bulundu. Andolsun ki onu kabir bir kere sıktı da sonra genişleyip serbest bıraktı."⁶⁴⁸

Ebu Eyyub ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Küçük bir çocuk defnedilmişti. Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: *"Herhangi bir kimse kabrin sıkıştırmasından kurtulacak olsaydı bu çocuk kurtulurdu."*⁶⁴⁹

Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin itikadına göre âdemoğlunun bütün amelleri ölümüyle birlikte sona ermez ve bazı iyilikleriyle kötülüklerinin yazılması durmaz. Salih amelleri içerisinde öyle iyilikler olur ki kıyamete kadar amel defterine yazılmaya devam eder; aynı şekilde kötü amelleri içinde de öyle kötülükler olur ki onlar da aynı şekilde yazılmaya devam eder.

Bu salih ameller; sadaka-i cariye, insanlara fayda sağlayan ilim, başkalarına salih bir amel öğretmek ya da yolunu göstermek, geride -öldükten sonra- itaatler yapacak çocuklar bırakmak vb. gibi amellerdir. Bütün bunlar, kişiye ölümünden sonra da sevaplarını artırma imkanı sağlar.

Kötü ameller ise başkalarına kötü işler öğretmek, bid'at çıkarmak vb. gibi işlerdir ki bu amellerin günahları, hem yapanlarına hem de o kötülük ve bid'atlerin yapılmasına sebep olan ölüye yazılır.

Bu sebeptendir ki Müslüman kulun, ölüm anındaki amellerinin pek bir önemi yoktur, esas önemli olan ve son hükmün verileceği ameller, hesap günü hak teraziye konacak olan amellerdir ki cennete ya da cehenneme girmek suretiyle ebedî bir hayata başlangıç da bundan sonra olacaktır. Nitekim bu mana şu ayetlerde de ifade edilmektedir: **"O gün tartı haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."** (Araf, 8)

"O gün kimin tartılan (salih) ameli ağır gelirse. İşte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur." (Karia, 6-7)

6- Kıyamet günündeki şefaât:

Hasret ve pişmanlık gününde, şirkten uzak temiz bir kalp dışında malın ya da evladın fayda vermediği o günde şefaât, Allah'ın mü'min kulları için bahşettiği bir rahmettir.

⁶⁴⁸ Nesâî, K. Cenaiz: B. Kabrin sıkması ve baskısı. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁶⁴⁹ Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, 4/121. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *es-Sahihah*, hadis no: 2164.

Bu çetin günde Peygamber ﷺ, ümmetine şefaath edecektir. Sonra Allah'ın kendilerine şefaath izni verdiği melekler, diğer peygamberler, şehitler, siddiklar, salihler ve mü'minler şefaath edeceklerdir.

Bu korkunç günde şefaathlerin en büyüğü, Peygamber ﷺ'in ümmeti için yapacağı şefaathidir ki bunlar da şöyledir:

- Peygamber ﷺ, mahşer meydanında bekleyen kimselerin aralarında verilecek hükmün sonuçlanması için şefaath edecek. Bu şefaath "Makam-ı Mahmud" denir.

- Peygamber ﷺ, cennetliklerin cennete girmesi için şefaath edecek.
- Peygamber ﷺ, ümmetinden cennete girecek bazı kimselerin derecelerinin yükselmesi için de şefaath edecek.

- Ümmetinden hesaba çekilmeden cennete girecek bir topluluk için de şefaath edecek.

- Peygamber ﷺ, iyilikleri kötülüklerine eşit olan kimselerin cennete girmeleri için şefaath edeceği gibi cehenneme girmeleri emredilen bazılarının da cehenneme girmemeleri için şefaath edecektir.

- Peygamber ﷺ'in, tevhid ehli fakat günahkâr olan bazı kimselerin cehennemden çıkarılması hususunda da şefaathi vardır. Onlar için şefaath edecek ve onlar da cennete gireceklerdir.

Son olarak da Allah Teâlâ bazı insanları hiçbir şefaath olmaksızın, sırf kendi lütfu, merhameti ve keremiyle cehennemden çıkaracaktır.

7- Ğafur ve Rahim olan Allah'ın rahmeti, affı ve mağfireti:

Merhametlilerin en merhametlisi olan Allah Teâlâ'nın bağışlaması ve günahkâr muvahhid kulların hak ettiği cezayı ve azabı affetmesi, muvahhid kulun cehennem ateşinden ve onun zelil edici azabından kurtulmasını ve ebedî Naim cennetine kavuşmasını sağlayan en büyük ve en önemli sebeptir. Bu, hiç kimsenin şefaathi olmaksızın, sadece Allah'ın büyük lutfu, engin rahmeti, bol kerem ve ihsanıyla olacaktır. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) ise dilediği kimse için bağışlar."** (Nisa, 48 ve 116)

“Şüphesiz ki Rabbin, zulümlerine rağmen insanlara karşı mağfret sahibidir.” (Ra’d, 6)

“...kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.” (Şura, 25)

“Allah çoğunu affeder.” (Şura, 30)

“Hakikaten Allah çok bağışlayıcı ve mağfret edicidir.” (Hac, 60)

“Şüphesiz Allah çok affedicidir, pek bağışlayıcıdır.” (Nisa, 43)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmaktadır: “Kıyamet gününde mü’min, Rabbine yaklaştırılır. Öyle ki Allah, örtüsünü onun üzerine indirir. Ona günahlarını itiraf ettirir. Ona şöyle der: ‘Şu günahı biliyor musun? Bu günahını biliyor musun?’ O da der ki: ‘Evet ya Rabbi, biliyorum.’ Allah Teâlâ (ona) der ki: ‘Dünyada Ben, bu günahlarını örtmüştüm. Bugün de bunları senin için bağışlıyorum.’ Daha sonra ona iyilik defteri verilir. Kâfir ve münafıklara gelince bütün insanların huzurunda onlara seslenilir: İşte bunlar, Allah’a iftira edenlerdir.”⁶⁵⁰

“Kıyamet günü Müslümanlardan bazı kimseler dağlar gibi günahlarla gelirler de Allah onları bağışlar ve o günahları yahudi ve hristiyanların üzerine yükler.”⁶⁵¹

Enes radıallâhu anh’tan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ’i şöyle buyururken işittim: “Allah Teâlâ şöyle buyurdu: Ey Âdemoğlu! Sen bana (bağışlanman için) dua ettiğin ve benden (bağışlanmanı) ümit ettiğin sürece, günahlarının ne kadar çok olduğuna bakmam, seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Günahların gökyüzünü dolduracak kadar çok olsa, sonra da Benden bağışlanmanı dilesen, günahının ne olduğuna bakmam, seni bağışlarım. Ey Âdemoğlu! Sen yeryüzünü dolduracak kadar çok günahla huzuruma gelsen; ancak Bana hiçbir şeyi ortak koşmamış olsan, Ben de yeryüzü dolusu mağfretle seni karşılarım.”⁶⁵²

Büyük Arş’ın sahibi yüce Allah’tan bizleri rahmetine, lutfuna ve cennetine nail olan salih, muttaki ve muvahhid kullarından eylemesini dileriz.

⁶⁵⁰ Müslim, K. Tevbe: B. Katilin, çok kişiyi öldürmüş olsa bile tevbesi makbuldür.

⁶⁵¹ Müslim, K. Tevbe: B. Katilin, çok kişiyi öldürmüş olsa bile tevbesi makbuldür.

⁶⁵² Tirmizî, K. Deavat: B. Tevbe ve istiğfarın fazileti... Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

Ve bizlere kıyâmet gününde, lütuf ve ihsanıyla muamele etmesini ve günahlarımızı lütuf ve rahmetiyle bağışlamasını dileriz. Âmin.

Kıyâmet Gününde Günahkâr Muvahhidlerin Dereceleri

Kitab, Sünnet ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının icması şuna delâlet etmektedir: Muvahhid günahkârlar her ne kadar cezayı hak etmiş olsalar bile kıyamet günü Allah'ın lütfu, keremi ve ihsanı sayesinde cehennemde ebediyen kalmayacaklardır.

Tevhid ehli günahkârlar, kıyâmet gününde üç grup olacaklardır:

Birinci grup: İyilikleri kötülüklerinden ağır gelenler. Bunlar doğrudan cennete gireceklerdir ve cehennem ateşinin azabı bunlara asla değmeyecektir.

İkinci grup: İyilikleriyle kötülükleri eşit olanlar. Bunların kötülükleri cennete girmelerini, iyilikleri de cehenneme girmelerini engelleyecektir. Âlimlerin en doğru görüşüne göre Araf'ta bekletilecek olan kimseler işte bunlardır. Allah Teâlâ, Kur'ân'da onların, cennetle cehennem arasında dilediği kadar bir süre bekletileceklerini, sonra da cennete girmelerine izin verileceğini haber vermiştir. Allah'a hamdolsun.

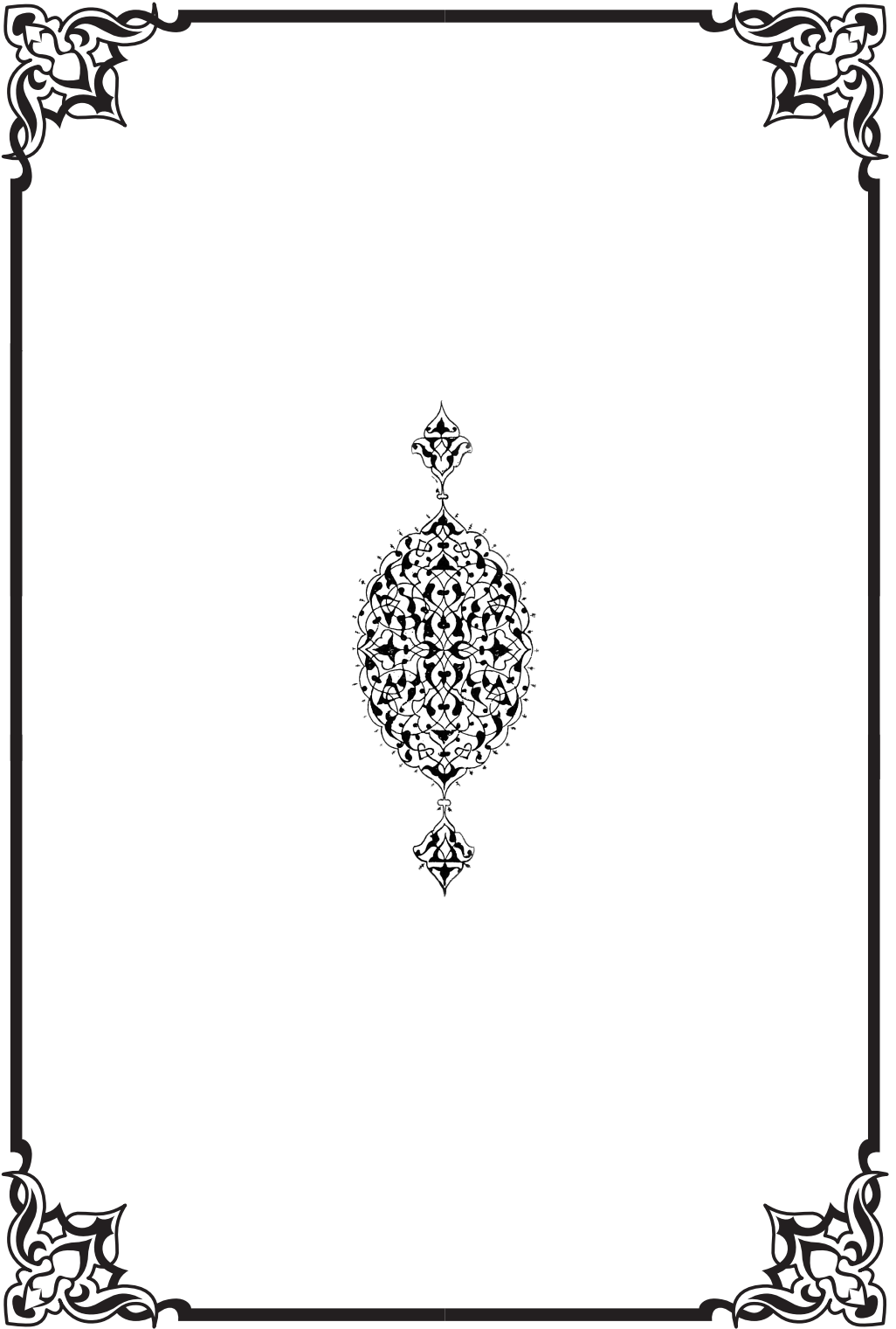
Üçüncü grup: Tevhidin aslını korumalarına rağmen büyük günahlarda ve kötülüklerde ısrar eder bir halde Allah'ın huzuruna varan, bu sebeple de kötülükleri iyiliklerinden ağır gelen kimseler. Bunlar azabı hak etmiş olmakla beraber Allah'ın meşietî/dilemesi altında olan kimselerdir. Allah dilerse onları bağışlar, dilerse onlara azap eder. Bunların içinde kendisi için şefaât edilip azaptan kurtulacak olanlar da vardır, günahları miktarınca cehenneme girecek olanlar da vardır. Cehenneme gireceklerden kimisi ayak bileklerine kadar yanacak, kimisi baldırlarının yarısına kadar, kimisi dizlerine kadar, kimisi beline kadar, kimisi de daha yukarısına kadar ateşe girecektir. Hatta onlardan öyleleri vardır ki o kimselerin vücutlarından sadece secde izinin olduğu kısımlar ateşten etkilenmeyecek, geri kalan bütün yerler ise yanacaktır. Çünkü Allah ateşe secde izini yakmasını haram kılmıştır.

İşte bunlar; Allah'ın, Peygamberimiz Muhammed ﷺ'in, diğer peygamberlerin, velilerin, meleklerin ve Allah'ın kendilerine şefaathaklı vermekle ikramda bulunacağı kimselerin şefaathaklı etmelerine izin vereceğı kimselerdir. Allah Teâlâ, şefaatten yararlanacaklar için bir sınır koyacak ve onları cehennemden çıkaracak, sonra tekrar bir sınır koyacak ve onları da çıkartacaktır. Sonra bu şekilde devam edecek, nihayet kalbinde bir dinar ağırlığında hayır bulunanlar çıkartılacak, sonra yarım dinar kadar hayır olanlar, sonra arpa tanesi, sonra hardal tanesi, sonra zerre kadar ve bundan da daha az hayır olanlar çıkarılacaklar ve en sonunda şefaathaklıler şöyle diyecekler: “Ya Rabbi! Cehennemde hiçbir hayır (ehli) bırakmadık (hepsini çıkarttık).”

Sonra Allah Teâlâ, sayılarını kendisinden başka kimsenin bilmediğı toplulukları şefaathaklılerin şefaathaklı olmadan bizzat kendisi cehennemden çıkartacaktır. Böylece hangi ameli işlerse işlesin muvahhidlerden hiçbir kimse cehennemde ebedî kalmayacaktır. Fakat onlardan imanı daha çok ve günahı daha hafif olanların cehennemde çekecekleri azap da daha hafif olacak ve onlar orada daha az kalacak ve oradan daha çabuk çıkacaklardır. Buna karşılık imanı daha zayıf ve günahı daha büyük olanların durumu ise tam tersi olacaktır. *Allah korusun.*

Bu konu, bazı anlayışların sapıttığı ve ayakların kaydığı bir konudur. Ancak Allah Teâlâ, iman edenleri ihtilafli konularda kendi izniyle hakka hidayet etmiştir. Zira Allah, dilediğini doğru yola iletir.⁶⁵³

653 Allame Hafız b. Ahmed el-Hakemi, *Mearicu'l-Kabul*, 3/1196, Daru İbni'l-Cevzi, özetlenerek.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre

**İMANI ORTADAN
KALDIRAN ŞEYLER**

نواقض الإيمان

Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'e Göre **İMANI ORTADAN KALDIRAN ŞEYLER**

- Önemli bazı tanımlar: Nakıd, riddet, küfür, şirk, nifak, fisk, zulüm, heva, muvalat/dostluk ve muadat/düşmanlık kavramlarının tanımları,
- * Tekfir konusundaki kurallar ve şartlar
- * Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin tekfir konusuna bakışı
- * Müslümanı tekfir etmenin tehlikesi
- * Mutlak tekfir ile belirli bir şahsı tekfir etme arasındaki fark
- * Küfür ve iman meselelerinde zahire itibar edilir
- * Vaat ve tehdit
- * Küfrü sabit olan kimsenin tekfir edilmesi
- Tekfiri engelleyen nedenler: Acizlik, cehalet, hata/yanılma, te'vil, ikrah, taklid
- Belli bir şahıs, küfre düştükten sonra ondan nasıl kurtulur?
- İmanı ortadan kaldıran şeyler ve çeşitleri
- Küfrün itikad, söz ve fiille olabileceğine dair ehli sünnet ve'l-cemaat imamlarının sözleri
- İmanı terk etmenin ve ondan yüz çevirmenin nedenleri

ÖNEMLİ BAZI TANIMLAR

Selef-i salihîn, yani Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat itikadına göre imanı ortadan kaldıran şeyleri açıklamaya başlamadan önce bunları anlamamıza yardımcı olması ve şeriata aykırı işlerden uzak kalmamız için Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın küfür ve küfürle ilgili meseleler hakkındaki bazı ıstılahları, kavramları, kuralları, esasları ve prensipleri açıklamayı zaruri görüyoruz.

Akideyle ilgili ıstılahları tanımlamak zaruri bir meseledir ve bu, selef-i salihîn (yani Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat) akîdesini anlamak açısından çok önemlidir. Bunun da bu akidenin ayrıntılarına girmeden önce yapılması şarttır. Çünkü hükümler, bu alanın uzman âlimleri tarafından üzerinde ittifak edilmiş doğru tanımlar üzerine bina edilirler. Şayet bizler, onların akideyle ilgili ıstılahlarının ve kurallarının doğru tanımını açıkça ve tam manasıyla anlayamazsak onların akîdelerini anlama konusunda daha işin başında ihtilafa düşeriz.

Her ilim için konu nasıl zaruriyse ıstılah da aynı şekilde zaruridir. Meselelerini, metotlarını, ıstılahlarını ve gayesini belirlemedikçe herhangi bir ilmin içine dalmak mümkün değildir. Çünkü her ilmin, o alanın uzmanlarının üzerinde ittifak ettikleri birtakım ıstılahları vardır ki bunlar o ilimler hakkında yol gösterici bir nitelik taşırlar. Bir ilme başlamak, o ilmin ıstılahlarını çok hassas bir şekilde bilmeye ve açıkça ortaya koymaya bağlıdır. Zira o ilmin meselelerini diğer ilimlerin meselelerinden ayırmak, ancak bununla mümkündür.

Istılah:

Sözlük anlamı ile ıstılah:

Sözlük anlamı itibarıyla ıstılah, ittifak demektir.⁶⁵⁴ İstılah, bir grubun bir şeyi başka bir şeye delalet etmek üzere kullanmada ittifak etmeleri şeklinde tanımlanmaktadır.⁶⁵⁵ Bir tanıma göre ise ıstılah, bir grup insanın belli bir

⁶⁵⁴ el-Cürcani, *et-Ta'rifat*, s. 28.

⁶⁵⁵ *Haşiyetu'l-Bacuri ala İbn Kasım*, 1/20.

lafzı, belli bir manaya karşılık olarak kullanma konusunda ittifak etmeleridir. Başka bir tanıma göre de bir şeyden neyin kastedildiğini açıklamak için onu sözlük anlamından çıkarıp başka bir anlama taşımaktır.⁶⁵⁶

Dinî ilimlerde ıstılah:

Müslüman âlimlerin şer'i maksatlarını ifade ederken üzerinde anlaştıkları ve İslâmî ilimlerden her birine ait lafız ve terkiplerdir.

Hakkı şer'î, nebevî, ilahî lafızlarla ifade etmek, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının yoludur.⁶⁵⁷

İslâm akîdesinin ıstılahları iki kısma ayrılır:

1- Akîdeye ait şer'î ıstılahlar: Bunlar Kitap'ta, Sünnet'te veya Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının sözlerinde geçen, oralarda geçmese bile doğru manalara delâlet eden veya alimlerin şeriatın usul ve kaidelerinden hareketle çıkardıkları lafızlardır ki bu lafızlar, murat edilen manayı kapsayan, murat edilmeyen manaları dışarıda bırakan, şüpheye yer bırakmayan ve karışıklığı ortadan kaldıran lafızlardır.

2- Akîdeye ait bozuk ıstılahlar: Bunlar Kitap'ta, Sünnet'te ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının sözlerinde geçmeyen veya Kitap ve Sünnet'te geçmesine rağmen tahrif edilmiş ve olması gerekenin dışında yanlış anlamlarda kullanılan lafızlardır.

• Önemli bir uyarı ve faydalı bir not:

Değerli Müslüman kardeşim, -Allah bizleri hidayet yolundan ayırmasın- şunu bil ki, kurtuluşa eren ve ilahî yardıma mazhar fırka olan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın, sapık ve bid'atçı fırkalardan ayrıldığı en önemli esaslardan biri şudur:

* Ehl-i sünnete göre imanın şubeleri, mertebeleri ve farklı dereceleri vardır. Nitekim bu, sağlam şer'i delillerden çıkarılmış sabit bir gerçektir.

* İmanın karşıtı ve zıddı olan küfür, şirk, nifak, fısık, heva ve zulmün de şubeleri, mertebeleri ve basamakları vardır.

⁶⁵⁶ el-Cürcani, *et-Tarifât*, s. 28.

⁶⁵⁷ İbn Ebi'l-İzz, *Şerhu'l-Akidetu't-Tahaviyye*, s. 70.

* Bu ıstılahlar da Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre çeşitli itibarlarla, hük-mü, etkenleri, sebepleri, aslî ya da arızî olup olmaması yönlerinden kendi içinde iki kısma ayrılır: Büyük olanlar ve küçük olanlar.

Büyük olanlar, kişiyi dinden çıkarır, çünkü imanın aslı için şart olan şey-leri ortadan kaldırırlar.

Küçük olanlar ise kişiyi dinden çıkarmaz. Çünkü onlar imanın aslı için şart olan şeyleri ortadan kaldırmazlar.

Bu sağlam taksim, düşünme ve inceleme neticesinde ve tümevarım me-toduyla elde edilmiştir. Çünkü Ehl-i Sünnet ve'l-cemaatin imamları ve şeriatın yüce alimleri, Kur'an ve Sünnet naslarında bu lafızların kullanıldığı yerleri ince-ledikten sonra bu mükemmel şer'î taksimi ortaya koymuşlardır.

* Şer'i hükümlerin mükelleflere adaletle uygulanması konusunda hak ölçü olan bu hassas taksim sayesinde onlar çelişki, ifrat, tefrit, hükmü ge-nelleştirme ve tafsilatı kabul etmeme yanlışlarına düşmekten kurtulmuşlardır. Yine bu hak terazi sayesinde, sahabe-i kiramın gerçek takipçileri olmuşlardır.

Allah hepsinden razı olsun.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre iman, kökü yerde sabit, dalları ise göğe yayılmış bir ağaç gibidir. Kök kuruduğu zaman ağaç da kurur, o zaman da kişi, İslam dininden çıkmış olur. Eğer ağacın dalları kesilirse ağaçta bir eksil-me söz konusu olur ancak kök baki kalır, dolayısıyla kişi İslam dininden çık-mış olmaz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel sözü** (kelime-i tevhidi), **kökü** (yerde) **sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca** (benzetti). (O ağaç), **Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.**” (İbrahim, 24-25)

Bu kısa girişten sonra selef-i salihinin (Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in) aki-deyle ilgili ıstılahlarının ayrıntılarına geçebiliriz:

1

Nâkîd'in Tanımı

Sözlükte Nâkîd:

“الناقض / Nakîd” kelimesinin sözlük anlamı; “bağlanmış bir düğümü çözen, kurulu bir binayı yıkan” demektir. Nakîd; bir şeyi bozup iptal eden, düğümü açan anlamına gelir. Bozmak, çözmek anlamındaki “nakîd” kelimesi de eğirmek ve düğümlemek anlamındaki “ibram” kelimesinin zıddıdır. Nitekim “İpi çözüp bozdum.” anlamında “نقضت الحبل” denir. “Senin muhalifin” anlamında da “نقيضك/ senin nakîdin” denir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Antlaşma yaptığınız zaman, Allah’ın ahdini yerine getirin ve Allah’ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir. Bir toplum diğer bir toplumdan (sayıca ve malca) daha çok olduğu için yeminlerinizi, aranızda bir fesat aracı edinerek ipliğini sağlamca bükttükten sonra çözüp bozan (نقضت) kadın gibi olmayın. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ihtilafa düşmekte olduğunuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır.”** (Nahl, 91-92)

“Onlar, Allah’ın ahdini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayanlardır (ولا ينقضون).” (Ra’d, 20)

“Onlar öyle (fâsıklar) ki, kesin söz verdikten sonra Allah’ın ahdini bozarlar (ينقضون).” (Bakara, 27)

“Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın, sonra her defasında hiç çekinmeden ahidlerini bozan (ينقضون) kimselerdir.” (Enfal, 56)

“Nakîd” ile “الضد/zıt” arasında fark vardır: Nakîd, aynı anda bulunmaları da, bulunmamaları da imkânsız olan şeyler hakkında kullanılır. Mesela bir şeyin var ve yok olması veya hareket ve hareketsizlik gibi... Zira bu vasıflar, birbirlerinin “nakîd”ıdırlar. Çünkü ikisinin aynı anda bir arada bulunması da, aynı anda yok olması da söz konusu değildir. Şöyle ki onlardan biri olursa diğeri olmaz; diğeri olursa öteki olmaz. Zira bir varlığın aynı anda hem hareketli

hem de hareketsiz olması mümkün değildir. Aynı şekilde onun hareketli veya hareketsiz olmaması da düşünülemez. Mutlaka bunlardan biri olmalıdır.

Birbirine “zıt” olan iki şeyin de bir arada olması imkânsızdır. Ancak ayrı ayrı bir arada olmaları mümkündür. Mesela siyahla beyazın bir arada bulunması gibi.^{658(*)}

İstılahta Nakıd:

İstilahta nakıd, kulun imanını ortadan kaldıran, kesip atan ve onu küfre sokan inanç, söz ve fiil demektir. Bunlar yüzünden kulun imanı yok olup gider. Bunlar onu İslâm ve iman dairesinden çıkarır ve küfür ile riddet daire-sine sokarlar. *Allah bizleri korusun.*

Başka bir deyişle ıstılah olarak nakıd, İslâm’ın ve imanının üzerinde kuru-lu olduğu şeylere zıt bir şey yapmaktır. Bu ise tevhid çeşitlerinin herhangi birinde olabilir. Çünkü kul, İslâm’a girip iman ettiğinde, İslâm’ın ve imanının zıddı olan şeylerden -ki onlar küfür ve şirk- uzaklaşmadıkça Müslüman ve mü’min olamaz. Bunları yaptıktan sonra, onlara aykırı hareket ettiğinde ise bir “nakıd” işlemiş ve onları bozmuş olur.

Fakihlerin ıstılahında, kulu küfre sokan inanç, söz ve fiillerden birini iş-lemek suretiyle imanını kaybeden kimseye “mürted” denir. Nitekim fıkıh ki-taplarında “Mürted ve Hükümleri” adını taşıyan bir konu başlığı bulunur.

2

Riddet’in Tanımı

Sözlükte Riddet:

Sözlükte “الردة / riddet” bir şeyin bizzat kendisini değiştirmek veya bir halden bir hale çevirmek demektir. “Ben onu çevirdim, o da çevrildi.” anla-mında “رَدُّهُ فَارْتَدَّ” denir. “رَدَّه” de “onu çevirdi, döndürdü.” demektir. “Onu ondan kabul etmedi, reddetti.” anlamında da “رَدَّ الشَّيْءَ عَلَيْهِ” denir.

⁶⁵⁸ Bkz: *Lisanu’l-Arab*, 7/242; *Tehzibu’l-Luğa*, 8/344; *el-Misbahu’l-Munir*, s. 762; *et-Ta’rifat*, s. 245.

(*) Not: Şu bilinmelidir ki küfre götüren itikat, söz ve ameller imanı bozup ortadan kaldırırken diğer günah ve isyanlar ise imanı eksiltir, ancak ortadan kaldırmaz.

“الارتداد / irtidad” ve “الردة / riddet,” “geldiği yoldan geri dönmek” demektir. Fakat “riddet,” küfre mahsustur, küfre geri dönmeyi ifade eder. “İrtidad” ise hem küfür hakkında hem de başka yerlerde kullanılır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey kavmim, irtidad etmeyin (لا ترتدوا).”** (Maide, 21) Yani gerisin geriye, arkanıza dönmeyin.

“Riddet,” irtidaddan türetilmiş bir isim olup “değişmek, bir şeyden başka bir şeye dönüşmek” demektir. “İslâm’dan dönmek” de bu anlamlardan biridir. “Mürted” de kelime olarak “geriye dönen” anlamında olup “dininden dönen, İslâm’ı kabul ettikten sonra kâfir olan kimse” demektir.⁶⁵⁹

İstılahta Riddet:

“Riddet”in ıstılah anlamı, İslâm’ı kabul ettikten sonra, isteyerek/bilerek küfre girmektir. Bu küfre giriş; akıl sahibi ve erginlik çağına gelmiş bir Müslümandan sadır olan İslâm’a aykırı bir inanç, söz veya davranışla, şüpheye düşmekle veya bir esası terk etmekle gerçekleşir. Bütün bunlar ister şaka maksadıyla yapılsın, ister inatla ve inkârla yapılsın fark etmez, kişiyi dinden çıkarır, canını ve malını heder eder.

Mürted, Müslüman olduktan sonra küfre dönen kimse demektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Sizden kim dininden irtidad eder/döner (يرتد) ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da, ahirette de boşa gider. Onlar cehennemlikler ve orada devamlı kalırlar.”** (Bakara, 217)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: **“Kim dinini değiştirirse onu öldürün.”**⁶⁶⁰

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre riddet iki çeşittir:

Mücerred riddet: Bu, bir şahsın, İslâm’a ve Müslümanlara savaş açmaktan ve mü'minlere herhangi bir eziyet vermeden dinden dönmesidir. Hakıkında uygulanacak hüküm esas olarak şudur: Böyle bir mürtedin -aslen kâfir olan bir kimse gibi- öldürülmeden önce tevbe etmesi istenir. Şayet tevbe eder ve küfründen dönerse bu kabul edilir, aksi takdirde öldürülür.⁶⁶¹

⁶⁵⁹ Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 3/172; *el-Müfredat fi Ğaribi'l-Kur'an*, s. 191; *en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis*, 2/214.

⁶⁶⁰ Buhârî, K. Cihâd ve Siyer, B. Allah'ın azabıyla (ateşle) ceza verilmez.

⁶⁶¹ Bazı âlimler, riddet cezasından kurtulmak için yapılmış olma ihtimali olduğu için onun tevbesinin kabul edilmeyeceği görüşündedir.

Ağır riddet: Bu, bir şahsın, dinden döndükten sonra İslâm'a savaş açması ve Müslümanlara eziyet etmesidir. Bunun hakkında uygulanacak hüküm esas olarak şudur: Böyle bir mürtedden tevbe etmesi istenmez, yakalandıktan sonra yapacağı tevbe de -zındıkta olduğu gibi- kabul edilmez. Küfründen dolayı da öldürülür.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, ancak akıllı bir kimsenin dinden dönmesinin dikkate alınacağını ittifakla kabul eder. Çocuk ve deli gibi akı olmayan, uyku, hastalık veya mubah bir ilacı içmesi sebebiyle akı giden kimselerin dinden dönmesine itibar edilmez, sözlerine veya fiillerine dayanılarak haklarında mürted hükmü verilmez. Bu konuda hiçbir ihtilaf yoktur.⁶⁶²

3

Küfr'ün Tanımı

• Sözlükte Küfür:

“الكفر/ küfür” kelimesinin sözlük anlamı, “örtmek ve gizlemek”tir. Zırhını elbisesiyle örten kişiye, “قد كفر درعه” denir. Silahını gizleyen adama da -aynı kökten gelen- “المكفر” denir. Çiftçi de tohumu toprağa atıp üzerini toprakla örttüğü zaman “كفر الزارع البذر في الأرض” denir.

Her şeyi gizlediği ve gece ile içindekileri örttüğü için deniz de “kâfir” diye adlandırılır.

Aynı kökten gelen “kefare” de bu anlamı taşımaktadır. Çünkü kefaretlere de günahları örter. Mesela yemin kefareti, zihar kefareti vb. gibi...

⁶⁶² Bu konuda şu fıkıh kitaplarına bakınız: İmam Şafî, *el-Umm, Muhtasarul-Müzeni* (haşiyeli), 5/165, 6/145; er-Remli, *Nihayetu'l-Muhtac*, 7/413; Nevevî, *Ravdatu't-Talibin*, 1/64; Kaylûbî ve Umeyra, 4/174; Serahsî, *el-Mebsut*, 10/98; Kasani, *Bedaiu's-Sanai'*, 9/4282; İbn Humam, *Fethu'l-Kadir*, s. 686; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Raik*, 5/129; İbn Âbidin, *Haşiyetu Reddu'l-Muhtar*, 4/231; *Haşiyetu'd-Desuki ale's-Şerhi'l-Kebir*, 4/301; *Bulğatu's-Salik*, 2/416; el-Uleyş, *Fethu'l-Aliyyi'l-Malik*, 2/281; İbn Kudame, *el-Muğni*, 9/3; *el-Kâfi*, 3/155; *el-Mukni'*, 3/514; *Metlibu Uli'n-Nuha*, 6/275; *el-Mübdî' fi Şer'il-Mukni'*, 9/170; *Ğayetu'l-Münteha*, 3/335; İbn Hazm, *el-Muhalla*, 11/188; İbnu'l-Kayyim, *İlamu'l-Muvakkiin*, 3/131; Şeyhulislam İbn Teymiyye, *Mecmûl-Fetâvâ*, v. 7, s. 471.

Küfür, imanın zıddıdır. Hakkı gizlemek olduğu için böyle adlandırılmıştır. Yine küfür, nimetin inkârı, yani şükrün zıddı olan “nankörlük” anlamına da gelir. Kâfir de Allah'ın nimetlerine nankörlük eden kimsedir.⁶⁶³

İstılahta küfür:

İstılahta küfür, imanı ortadan kaldıran her türlü inanç, söz ve ameldir. Çeşitli şubeleri ve farklı mertebeleri vardır. Diğer bir deyişle küfür, imanın zıddıdır, imansızlıktır.

İman ise bir kimsenin, Peygamber ﷺ'in getirdiği iman esaslarına; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kaza ve kadere, hayrın ve şerrin Allah'tan olduğuna, zahiren ve bâtinen tam olarak inanması ve bu inancın gereğiyle zahiren ve bâtinen amel etmesidir. Yani iman, bütün zahirî ve bâtinî itaatlerdir. İşte küfür de bu imana aykırı olup onu ortadan kaldıran her türlü inanç, söz ve ameldir.

Aslında küfür; Allah'ı inkâr edip O'na iman etmemek, O'nun Peygamberinin getirdiği şariat ve hükümlere inanmamak, bunların içinden herhangi bir şeyi inkâr etmek veya bunların bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamaktır. Bu inanmamanın yanında yalanlamanın olup olmaması fark etmez. Aksine kişinin; sadece şüphe etmesi, tereddüt etmesi, yüz çevirmesi, haset etmesi ve kibirlenmesi, dine veya Peygamber ﷺ'e nefret beslemesi, ona dil uzatması, düşmanlık etmesi veya onu Allah'ın hükmüne uymaktan alıkoyan bazı heves ve arzularına uyması da küfre düşmesi için yeterlidir.

Küfür; kalbin itikadıyla, fiille, sözle, şüpheyle ve terkle meydana gelebilir. Dolayısıyla iman ile küfür birbirinin zıddıdır, asla bir arada bulunmaz. Birinin var olduğu yerde diğeri yok olur. Nitekim iki zıddın bir arada bulunmaması, aklın da kabul ettiği bir kuraldır.

Küfrün birtakım esasları ve farklı şubeleri/mertebeleri vardır:

Bunların bir kısmı İslâm dininden çıkmayı gerektirirken bir kısmı daha aşağı derecededir. Çünkü şariat dilinde küfür iki kısımdır: Büyük küfür, küçük küfür.

⁶⁶³ Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 5/144; *Mu'cemu Mekayisu'l-Luğa*, k-f-r maddesi; *el-Kamusu'l-Muhit*, Faslu'l-Kaf, Babu'r-Ra; *Tâcu'l-Arus*, 14/50; *Müfredatu'l-Kur'an*, s. 714; *el-Mu'cemu'l-Vasit*, s. 791.

Şer'i naslarda küfür kelimesi bazen "büyük küfür," yani "dinden çıkaran küfür" anlamında, bazen de "dinden çıkarmayan küçük küfür" anlamında kullanılır. Bunun sebebi ise imanın şubeleri olduğu gibi küfrün de şubelerinin olmasıdır ve yine imanın söz ve amel olması gibi, küfrün de söz ve amel olmasıdır. Nasıl ki itaatlerin ve iyiliklerin hepsi imanın şubelerinden ise bütün günahlar ve isyanlar da küfrün şubelerindendir.

Şeri naslarda, nassın küçük küfürle mukayyed olarak gelmesi durumu hariç, küfür mutlak olarak kullanıldığında ondan kastedilen, sadece dinden çıkaran büyük küfürdür.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın itikat esaslarına göre, bir kulda imanla küfrün veya nifakın -imanın aslına ve hakikatine aykırı olmayan- bazı şubelerinin bir arada bulunması mümkündür. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur. **"Onlar o gün imandan çok küfre/kafirliğe yakın idiler."** (Al-i İmran, 167)⁶⁶⁴

"Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler." (Yusuf, 106)⁶⁶⁵

Kâfirler, şeriat nazarında iki sınıftırlar:

Birinci sınıf: Temelden kâfir olanlar; yani **İslâm dinine hiç girmemiş olanlardır.** Bunlar dehrîler, filozoflar, müşrikler, mecusîler, putperestler, yahudiler ve hristiyanlardan oluşan ehl-i kitap ve diğer kâfir milletlerdir. Kitap, Sünnet ve icma bunların kâfir olduklarına delâlet etmektedir. Bunlardan

⁶⁶⁴ İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: "Âlimler, bir şahsın durumunun halden hale değişebileceğine bu âyeti delil getirmişlerdir. Şöyle ki kişi bir durumda küfre daha yakın, başka bir durumda imana daha yakın olabilir."

Allame İbnü's-Sa'dî *rahimehullah* da bu âyetin tefsirinde şöyle der: "Bu ayetlerde bir kulda hem iman, hem de küfür hasletinin olabileceğine ve bunlardan birine diğerinden daha yakın olabileceğine delil vardır."

⁶⁶⁵ İmam İbnü'l-Kayyım *rahimehullah* bu âyet hakkında şöyle der: "Bu âyette Allah Teâlâ, onların şirkle karışık bir şekilde kendisine iman ettiklerini ifade etmektedir. Eğer bu şirkin yanında Peygamber ﷺ'in inkarı bulunursa onların Allah'a olan bu imanlarının kendilerine hiçbir faydası olmaz. Şayet bu imanla birlikte onlar, Allah'ın peygamberlerine de iman ediyorsa ancak kendilerini peygamberlere ve âhiret gününe imandan çıkarmayacak olan (küçük) şirk çeşitlerine bulaşmışlarsa bu durumda onlar, büyük günahları işleyenlerden daha büyük bir tehlide müstahak olurlar." *Medaricu's-Salikîn*, 1/282.

ölenler, ebedî olarak cehennemde kalacak ve cennetten mahrum bırakılacaklardır. Bunların durumu dinde kesin olarak bilinen hususlardandır.

Müslümanların, bu kâfirleri, onlar kabul edinceye kadar İslâm'a davet etmeleri gerekir. Kabul etmedikleri takdirde ise güçleri yettiği zaman onlarla savaşmaları gerekir. Ta ki İslâm'a girsinler ya da boyunlarını büküp zelil bir halde kendi elleriyle cizyelerini versinler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kendilerine Kitab verilenlerden Allah’a ve âhiret gününe iman etmeyen, Allah ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, zelil bir halde elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.”** (Tevbe, 29)

İkinci sınıf: Mürtedlerdir. Bunlar normalde İslâm'a mensup olan, ancak İslâm'dan çıkaran bir inanç, söz veya fiil işleyen kimselerdir. Bunlar İslâm'ın bazı ibadetlerini yerine getirirler bile İslâm'a aykırı olan inanç, söz ve fiillerinden dolayı tekfir edilirler. Bâtınîler, aşırı Şiîler, Kadiyanîler vb. fırkalar gibi...

Şeriatta küfür iki çeşittir: Büyük küfür ve küçük küfür.

*** Birincisi: Dinden Çıkaran Büyük Küfür:**

Bu, imanı ortadan kaldırır, sahibini İslâm'dan çıkartır ve cehennemde ebedî kalmasına sebep olur. Şefaathçilerin şefaati de ona fayda vermez. Bu tür küfür; itikatla, sözle, fiille, şüpheyle, tereddütle, terkle, yüz çevirmeyle veya kibirle gerçekleşebilir.

Bu küfrün pek çok çeşidi vardır. Bunların herhangi birisiyle Allah'ın huzuruna varan kimse asla bağışlanmaz ve kıyâmet günündeki şefaath ona fayda vermez. Bu küfrün en önemlileri şunlardır:

1- İnkâr ve yalanlama küfrü: Bu, zahiren ve bâtinen, hem içten hem de dıştan yapılan yalanlamadır. Mesela peygamberlerin yalan söylediklerine ve onların gerçek diye verdikleri haberlerin gerçek olmadığına inanmak veya Peygamber ﷺ'in gerçek dışı şeyler söylediğini iddia etmek gibi... Yine bir kimsenin, Allah'ın emri ve nehyinin kendi iddiasının tamamen tersi olduğunu bilmesine rağmen Allah'ın herhangi bir şeyi haram veya helâl kıldığını iddia etmesi de böyledir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah’a karşı yalan uyduran yahut kendisine hak gelmişken onu yalan sayandan daha zalimi kimdir? Cehennemde kâfirlere yer mi yok!”** (Ankebut, 68)

2- Tasdikle birlikte olan inat ve kibir küfrü: Kalben Peygamber ﷺ'i bilmek ve tanımakla birlikte zahirde (hal ve hareketleriyle) O'na karşı gelmek, boyun eğmeyip itaatsizlik göstermektir. Böyle bir kişi, Peygamber ﷺ'in Rabbinden getirdiği şeylerin hak olduğunu bilir, fakat onlara tâbi olmayı küstahlığı, gururu, kibri, hakkı ve hak yoldan gidenleri küçük gördüğü için reddeder. İblis'in küfrü buna bir örnektir. Zira o, Allah'ın emrini inkâr etmemiş; fakat inat ederek ve kibirlenerek o emre karşı çıkmıştı. Yine peygamberlerine karşı çıkan kavimlerin küfrü de bu tür küfre girer. Mesela yüce Allah, Nuh ﷺ'in kavminin dilinden, peygamberleri Nuh ﷺ'a şöyle dediklerini bildirmektedir: **“Onlar şöyle cevap verdiler: Sana düşük seviyeli kimseler tâbi olup dururken biz sana iman eder miyiz hiç!”** (Şuara, 111)

3- Şüphe küfrü: Şüphe, kesin inancın zıddıdır. Bu tür bir küfür, bir kimsenin, Peygamber ﷺ'in doğruluğunu kesin olarak kabullenmeyip bu konuda şüphe etmesi, ona tâbi olmada tereddüt göstermesidir. Hâlbuki iman konusunda dinen istenen şey, Peygamber ﷺ'in Rabbinden getirdiği şeylerin şeksiz şüphesiz hak olduğuna kesin olarak inanmaktır. Peygamber ﷺ'in getirdiği şeylere tâbi olmada tereddüt eden, hakikatin onun getirdiklerinin aksine olmasını mümkün gören veya böyle bir zanna kapılan kimse şüphe küfrüyle kâfir olmuş olur. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sizden öncekilerin, Nuh, Âd ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz.”** (İbrahim, 9)

4- Yüz çevirme küfrü: Bu, kulun kulaklarını ve kalbini Peygamber ﷺ'in getirdiği mesaja kapatmasıdır. Böylece o, bu mesajı ne tasdik eder, ne de yalanlar; Peygamber ﷺ'i ne dost beller ne de düşman. Onun getirdiği şeylere kulak vermez. Hakkı terk eder, onu öğrenmez ve onunla amel etmez. Hak kın dile getirildiği yerlerden kaçır. İşte böyle bir kimse yüz çevirme küfrüyle kâfir olmuş olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kafir olanlar/küfredenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.”** (Ahkaf, 3)

5- Nifak/Münafıklık küfrü: Bu da kalben inkâr etmekle ve şerre tâbi olmakla birlikte zahirde Müslüman görünmek ve hayra tâbi olmaktır. Yani bu

tür küfür, bâtının zahire (için dışı) zıt olması, kulun kalbindeki inanca aykırı sözler söylemesi ve fiiller yapmasıdır.

Münafık: Sözü fiiline, içi dışına aykırı olan kimsedir. O, İslâm'a bir kapıdan girer, diğer kapıdan çıkar. Yani zahiren İslâm'a girer, bâtinen ondan çıkar. Bu, en büyük nifaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İnsanlardan bazıları da vardır ki iman etmedikleri halde ‘Allah’a ve âhiret gününe iman ettik.’ derler.”** (Bakara, 8)

6- Hakaret ve alay etme küfrü: Bu, bir kişinin, yüce İslâm dininin temel esaslarından herhangi biriyle alay etmesi, onu eksik görmesi, ona hakaret etmesi ya da onunla dalga geçmesidir. Bunu ister şaka, ister eğlence, isterse de kâfirlere hoş görünme maksadıyla yapmış olsun; ister tartışma ortamında isterse de öfke halinde söylemiş olsun fark etmez. Bunlardan birini yapan kimsenin kâfir olduğu konusunda bütün imamlar, icma etmişlerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette ‘Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.’ derler. De ki: Allah ile, O’nun âyetleriyle ve Peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz, iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile bir gruba da suçlu olduklarından dolaylı azap edeceğiz.”** (Tevbe, 65-66)

7- Nefret küfrü: Bu tür küfür, İslâm dininden veya hükümlerinden herhangi birinden, Allah’ın şeriatından ya da indirdiği şeylerden hoşlanmamakla veya İslâm Peygamberi Abdullah oğlu Muhammed ﷺ’den, onun getirdiği şeriattan ya da onun içindeki herhangi bir şeyden hoşlanmamakla olur. Yine bu dinin, bu Peygamber’in veya şer’i hükümlerin olmamasını temenni etmek veya âlimlerin dinden olduğunda icma ettikleri herhangi bir şeyi beğenmemek de bu küfre dâhildir.

Çünkü nefret veya beğenmeme, tazimin zıddıdır. Tazim ise bir şeyi sevgiyle kabul etmek, ona boyun eğip teslim olmak demektir. Sevgi de “La ilahe illallah”ın şartlarından biridir. O halde sevgi, tazimin şartlarından biridir. Buna göre İslâm’ın şartlarından biri de bu yüce dine tazim göstermektir. Bu dini tazim etmek de hem onu, hem Allah’ı, hem O’nun güvenilir Peygamberi Muhammed ﷺ’i, hem O’nun indirdiği şeriatın emir ve yasaklarını hem de Allah’ın salih ve muttaki dostlarını sevmeyi içerir.

Nefret ise bütün bunlara terstir; sevginin, kabullenmenin, bağlılığın ve teslimiyetin zıddıdır. Nefret, hakka ve hak dostlarına düşmanlık ve onları beğenmemek demektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bunun sebebi, Allah’ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır.”** (Muhammed, 9)

Buraya kadar sayılan küfür çeşitleri, sahibi o hal üzere öldüğü takdirde, onun cehennemde ebediyen kalmasına ve bütün amellerinin boşa gitmesine sebep olur. Allah Teâlâ, böyleleri hakkında şöyle buyurmuştur: **“Ehl-i kitap ve müşriklerden olan kafirler, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.”** (Beyyine, 6)

*** İkincisi: Dinden Çıkarmayan Küçük Küfür:**

Bu, imanın aslını ortadan kaldırmayan, fakat onu eksiltene ve zayıflatan küfürdür. Sahibinden İslâm sıfatını (Müslümanlık vasfını) ve İslam korumasını çekip almaz. Âlimler arasında meşhur bir deyiş olarak “küfrün altındaki küfür” diye ifade edilir. Bu küfrün sahibi tevbe etmediği sürece Allah’ın gazabına uğrayacağı için büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır ve naslarda belirtilen tehditleri hak etmiştir. Şeriatın sahibi, bazı isyan ve günahları, onlardan engellemek için ve tehdit mahiyetinde küfür olarak adlandırmıştır. Çünkü bunlar küfrün özelliklerindendir, bununla beraber büyük küfür derecesine de ulaşmazlar. Bu türden olanlar çoğunlukla büyük günahlardır.

Bu tür küfür sahibinin durumu, ahirette Allah’ın dilemesine kalmıştır. Allah dilerse ona azap eder, dilerse de onu affeder. Başka bir deyişle bu küfür, cehennemde ebedî bırakmaksızın tehdit ve cezayı hak etmeyi gerektiren küfürdür. Bu küfrün sahibi, şefaatçilerin şefaatine nail olanlardandır.

Bu tür küfrün pek çok çeşidi vardır. Bazıları şunlardır:

1- Nimeti inkâr/küfran-ı nimet: Buradaki küfrün sebebi, nimetle meşgul olup onu vereni unutmak ve o nimetin hakkını şeriata uygun bir şekilde yerine getirmemektir. Bu da kulun, Allah’ın kendisine verdiği nimetleri itiraf etmemesi, inanarak olmasa da diliyle o nimetleri Allah’tan başkasına nisbet etmesi ya da kullardan birinin kendisine yaptığı iyiliği inkâr etmesi şeklinde olur. Zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Onlar Allah’ın nimetini bilirler** (itiraf ederler). **Sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdir.”** (Nahl, 83)

Mesela bir adamın, nimeti atalarına dayandırarak “Şu servetim bana atalarımından kaldı.” demesi veya bir kimsenin “Filan şahıs olmasaydı şöyle şöyle olmazdı.” demesi gibi insanların pek çoğunun dilinde dolaşan birtakım sözler bu kısma girer. Onlar bunun Allah’ın bir lütfu olduğunu bilmelerine rağmen yine de bu sözleriyle sahip oldukları nimeti ve serveti insanlara nispet ederler.

Yine çocuklara Abdulharis (Haris’in kulu), Abdurrasul (Rasûlün kulu) ve Abdülhüseyn (Hüseyn’in kulu) gibi isimler vermek de bu tip küfre girer. Çünkü o ismi veren, o çocuğu yaratanın ve ona rızık verenin Allah olduğunu bilmesine rağmen böyle bir isimlendirmeye onu başkasının kulu yapmış olmaktadır.⁶⁶⁶

2- Kocaya ve iyiliklerine karşı nankörlük: İbn Abbas *radiyallahu anhum*a’dan şöyle rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ buyurdu ki: “*Bana cehennem gösterildi. Bir de baktım ki cehennemliklerin çoğu kadınlar! Zira onlar küfredeler (inkâr ederler).*” Bunun üzerine, “Allah’ı mı inkâr ederler?” diye soruldu. Peygamber ﷺ de şöyle buyurdu: “*Onlar kocalarına nankörlük eder ve kendilerine yapılan iyiliği inkâr ederler. Öyle ki onlardan birine ömür boyu iyilik etsen de sonra senden (hoşuna gitmeyen) bir şey görse, ‘Ben senden hiçbir iyilik görmedim ki!’ der.*”⁶⁶⁷

3- Allah’tan başkası adına yemin etmek: Allah’tan başkası adına yemin etmek de küçük küfürdür. Zira Peygamber ﷺ, “*Kim Allah’tan başkasına yemin ederse kâfir (veya müşrik) olur.*” buyurmuştur.⁶⁶⁸

⁶⁶⁶ **Önemli bir not:** Nimeti inkâr küfrü, bazı durumlarda dinden çıkaran büyük küfre dönüşebilir. Bu da kulun, nimeti vereni ve O’nun kendisi üzerindeki lütfunu inkâr etmesi, sahip olduğu nimeti Allah’a değil de kendi şahsına ve çabalarına nispet etmesiyle olur. Nitekim Allah Teâlâ, bu hataya düşen Karun’un durumunu şöyle belirtmektedir: “*Karun ise, ‘O (servet) bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi.’ demişti. Bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok taraftarı olan kimseleri helâk etmişti. Günahkârlardan günahları sorulmaz (Allah onların hepsini bilir). Nihayet Biz, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah’a karşı kendisine yardım edecek avanesi olmadığı gibi, o, kendini savunup kurtarabilecek kimselerden de değildi. Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler, ‘Demek ki, Allah rızıkı, kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az. Şayet Allah bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki kâfirler iflâh olmazmış!’ demeye başladılar.*” (Kasas, 78-82)

⁶⁶⁷ Buhârî, K. İman, B. Hayat yoldaşına (kocaya) nankörlük etmek (bir nevi’ küfürdür)...

⁶⁶⁸ Tirmizi, K. Eyman, B. Allah’tan başkası adına yemin etmenin çirkinliği. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahîhu Suneni’t-Tirmizî*, 2/99.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, yemin ettiği mahlûku kalbinde Allah'ı büyük gördüğü gibi büyük görmedikçe, bu tür küfür ve şirkin, sahibini İslâm'dan çıkarmayacağına icma etmişlerdir.

Bununla birlikte dinimize göre Allah'tan başkasına yemin etme, icma ile haramdır ve çirkin bir iştir. Dolayısıyla da kim olursa olsun Allah'tan başka bir şey adına yemin etmek caiz değildir. Ne Peygamber ﷺ, ne Kâbe, ne birinin hayatı, ne namus ve şeref, ne de başka bir şey üzerine yemin edilir. Bunların hiçbiri caiz değildir. Çünkü konuyla ilgili sahih hadisler, bunun kesinlikle yasak olduğuna delalet etmektedir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Dikkat edin! Kim yemin edecekse Allah'tan başkası adına yemin etmesin.”*⁶⁶⁹

*“Emanet üzerine yemin eden bizden değildir.”*⁶⁷⁰

*“Ne babalarınız, ne anneleriniz ne de putlar üzerine yemin edin! Sadece Allah adına yemin edin. Allah adına da ancak sözünüzde doğru olduğunuz zaman yemin edin.”*⁶⁷¹

*“Muhakkak ki Allah, size atalarınız üzerine yemin etmeyi yasak kılmıştır. O halde kim yemin edecekse Allah üzerine yemin etsin ya da sussun.”*⁶⁷²

4- Müslümanlarla savaşmak: Çünkü Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Müslümana sövmek fasıklık, onunla savaşmak küfürdür.”*⁶⁷³

*“Benden sonra, birbirinizin boynunu vurup da kâfirlerden olmayın.”*⁶⁷⁴

Bu tür küfrün, sahibini dinden çıkarmadığında müctehid imamların ittifakı vardır. Çünkü şu âyet-i kerimeden dolayı onlar iman vasfını kaybetmezler: **“Şayet mü'minlerden iki grup birbirleriyle savaşırса aralarını düzeltin.”** (Hucurat, 9)

⁶⁶⁹ Buhârî, K. Menakıb: B. Cahiliye döneminin önemli olayları.

⁶⁷⁰ Ebû Dâvûd, K. Eyman: B. Allah'ın dışındaki şeyler üzerine yemin etmenin çirkinliği. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir.

⁶⁷¹ Ebû Dâvûd, K. Eyman: B. Atalar üzerine yemin etmenin çirkinliği. Elbânî, sahih demiştir.

⁶⁷² Buhârî, K. Eyman: B. “Atalarınız üzerine yemin etmeyin.”

⁶⁷³ Buhârî, K. İman, B. Mü'minin, farkında olmaksızın amelinin bâtıl olup boşa gitmesinden korkması.

⁶⁷⁴ Buhârî, K. Fiten, B. “Benden sonra birbirinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönmeyin.”

5- Nesebe sövmek ve ölünün arkasından feryat ederek ağlamak: Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Halk arasında yerleşmiş iki şey var ki bunlar, küfür (ehline ait âdetlerdendir), nesebe (soy sopa) sövmek ve ölünün ardından feryat figan ağlamak.”*⁶⁷⁵

6- Babasından başkasının çocuğu olduğunu iddia etmek: Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: *“Sakın babalarınızdan yüz çevirmeyin; her kim babasından yüz çevirirse (bilsin ki) bu küfürdür.”*⁶⁷⁶

*“Her kim kendi babası olmadığını bildiği halde birinin kendi babası olduğunu ileri sürerse Allah’a karşı kâfir/nankör olmuş olur. Her kim de kendisiyle aralarında nesep bağı olmayan bir kavme ait olduğunu iddia ederse cehennemdeki yerine hazırlansın.”*⁶⁷⁷

• Küçük küfrün çeşitleri sayılamayacak kadar çoktur. Ayet ve hadislerde küfür diye isimlendirilen ancak büyük küfür, büyük nifak, büyük şirk, büyük fısık ya da büyük zulüm derecesine ulaşmayan bütün günahlar, küçük küfürdür.

4

Şirk’in Tanımı

• Sözlükte Şirk:

“الشرك / şirk” sözlükte; “birleştirmek, bir araya getirmek” demek olup “tek olmak, yalnız bulunmak” anlamına gelen “infirad” kelimesinin zıddıdır. “Karıştırmak, eşlik etmek ve ortak olmak (muşareket)” anlamlarında kullanılır.

Aynı kökten gelen müşareket ve şirket, bir varlığın biri diğerinden ayrılmayan iki şeyin arasında ortak olması demektir.

“Bir işte onunla ortaklığa girdim ve onu işe ortak ettim.” anlamlarında “أشركته شركاً وشركة”; “شركته فيه”; “شاركته في الأمر” denir. “Onu ortak yaptım” anlamında da “أشركته” denir.⁶⁷⁸

⁶⁷⁵ Müslim, K. İman, B. Nesebe dil uzatmaya ve ölünün arkasından feryat etmeye küfür denmesi.

⁶⁷⁶ Buhârî, K. Feraiz, B. Kendisini babasından baskasına nispet eden kimse(nin günâhı).

⁶⁷⁷ Buhârî, K. Feraiz, B. Kendisini babasından baskasına nispet eden kimse(nin günâhı).

⁶⁷⁸ Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 7/99; *Tacu'l-Arus*, 7/148; *Tehzibu'l-Luğa*, 10/17; *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*, 3/265.

• İstilahta şirk:

Şirk, Allah'a ortak koşmak demektir. Bu ortak koşma rubûbiyyette de, ulûhiyyette de, isim ve sıfatlarda da olsa fark etmez. Yani şirk, tevhidde Allah'a ortak koşmaktır. Küfür, imanın zıddı olduğu gibi şirk de tevhidin zıddıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Artık bunu bile bile Allah’a ortak koşmayın.”** (Bakara, 22)

Şirk, kulun, herhangi bir varlığı Allah'a denk kabul etmesi demek değildir sadece. Şirk, aslında kulun, Allah Teâlâ'nın kendi zatına has kıldığı ibadet/kulluk anlamı taşıyan birtakım amelleri Allah Teâlâ'dan başkasına yapmasıdır. İnsanların içine düştükleri şirk de genellikle bu alanda, yani ulûhiyyet tevhidinde olmaktadır. Mesela Allah'la beraber başkasına da dua eden veya kurban, adak, korku, ümit, sevgi, saygı, yönelme, tevbe, tazim, yüceltme, yardım dileme, itaat etme ve tevekkül etme gibi ibadet türlerinden herhangi birini Allah'tan başkasına da yapan kimselerle Allah'tan başka birinin de her yerde hazır ve nazır olduğuna ve kâinatta tasarruf sahibi olduğuna inanan kimseler ulûhiyyet konusunda Allah'a şirk koşmaktadırlar.

• Şirk, tartışmasız olarak günahların en büyüğüdür. Çünkü şirk, yaratılanı birtakım özelliklerinde yaratana benzetmektir. İlah'ın/Yaratan'ın özelliklerinin bazıları ise şunlardır:

- Her yönden tam bir mükemmellik,
- Zarar verme, fayda verme, nimet verme ve bunları engelleme gibi şeylere sadece onun gücünün yetmesi,
- Büyük sevgi, tevazu, itaat ve teslimiyetin eşlik ettiği her türlü ibadetin yalnızca ona yapılması, kayıtsız şartsız kulluğun ona tahsis edilmesi.
- Herhangi birini Allah'a ortak koşan kimse onu Allah'a benzetmiş olur. Benzetmelerin en çirkini de budur. Zira bu, aciz ve fakir olanı, muktedir/güçlü ve hiçbir şeye/kimseye muhtaç olmayana benzetmektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz ki şirk, en büyük zulümdür.”** (Lokman, 13)

Zulüm: Bir şeyi konulması gereken yere koymamaktır.

• Allah'tan başkasına ibadet eden kimse de ibadeti yapılması gereken yere yapmıyor ve ibadete lâayık olmayan kimseye ibadet ediyor demektir. Bu da en büyük zulümdür.

• Allah Teâlâ, şirk dışındaki bütün günahları bağışlar. Şirki ise tevbe edilmedikçe asla bağışlamaz: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”** (Nisa, 48)

• Şirk, bütün amelleri boşa çıkarır. Allah Teâlâ, müşriğin hiçbir iyi amelini kabul etmez. Onun dünyada yapmış olduğu bütün ameller, ahirette, saçılmış toz zerrelere haline gelir: **“(Rasûlüm!) Şüphesiz sana da, senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun eğer Allah’a ortak koşarsan, amellerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!”** (Zümer, 65)

“Onların (kâfirlerin) yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırsın, onu saçılmış zerrelere haline getiririz (değersiz kılarız).” (Furkan, 23)

• Müşriğe cennet haram kılınmıştır, o, cehennemde ebediyen kalacaktır: **“Bilin ki kim Allah’a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için hiçbir yardımcı da yoktur.”** (Maide, 72)

• Müşriğin canı ve malı helaldir: **“Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Zira Allah çok bağışlayıcı ve pek merhametlidir.”** (Tevbe, 5)

• Müşrik, öldüğü zaman yıkanmaz, kefenlenmez, namazı kılınmaz ve Müslümanların mezarlığına defnedilmez. Onun pis kokusundan başkaları rahatsız olmasın diye insanlardan uzak bir yere bir çukur kazılarak oraya gömülür. Onun herhangi bir değeri ve saygınlığı yoktur.

Şirk, şeriatta iki çeşittir: Büyük şirk, küçük şirk.

• **Büyük Şirk:**

Büyük şirk, büyük küfürle aynı anlama gelir. Bütün amelleri boşa çıkarır, sahibini de İslâm dairesinden çıkarır. Tevbe etmeden öldüğü takdirde ebediyen cehennemde kalmaya sebep olur ve kıyâmet gününde şefaatçilerin şefaati ona fayda vermez.

Büyük şirk; İbadet sayılan şeylerden herhangi birini Allah’tan başkası için yapmaktır: Allah’tan başkasına dua etmek, Allah’tan başkasını Allah’ı

sever gibi sevmek, O'ndan başkasının fayda ve zarar vereceğine inanmak, saygıda ve korkuda Allah ile başkasını eşit tutmak, Allah'tan başkasına kurban ve adak sunarak yaklaşılmaya çalışmak, Allah'tan başkasının gücünün yetmeyeceği konularda O'ndan başkasına güvenip dayanmak, peygamberlerin ve velilerin Allah'la beraber kâinatta tasarruf sahibi olduklarına inanmak vb. gibi...

Yine yasama ve hüküm vermede Allah'tan başkasına itaat etmek... Ki bu, Allah'tan başka bir kanun koyucu kabul etmek veya kanun koymada başkalarını Allah'a ortak görmek, onların hükmüne razı olmak, helal ve haram konusunda onların dediklerini esas almakla olur. Bu konuda insanlar tarafından konmuş resmî kanunlarla kabile gelenek ve töreleri gibi gayr-ı resmî kanunlar arasında bir fark yoktur.

Bu ve benzerleri gibi Allah'a yapılması gereken ibadetleri, Allah'tan başkaları için yapmak büyük şıktır. Allah, ortağı olmayandır, hamd ve mülk O'na aittir. O'nun her şeye gücü yeter. O şöyle buyurmaktadır: **“Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, sâlih amel işlesin ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.”** (Kehf, 110)

Büyük şirk üç kısımdır:

1- Rubûbiyette Allah'a ortak koşmak: Bu, mülkiyette, yönetimde, yaratmada, rızık vermede ve Rab olmanın gereği olan diğer özelliklerde Allah'a ortak koşmaktır.

2- Ulûhiyyette Allah'a ortak koşmak: Bu, Allah'tan başkasının da ibadet edilmeye layık olduğuna inanmak veya herhangi bir ibadeti Allah'tan başkasına da yapmak suretiyle O'na ortak koşmaktır.

3- İsimlerinde ve sıfatlarında Allah'a ortak koşmak: Bu da isimlerinden veya sıfatlarından herhangi birinde Allah'a benzeyen ve O'na denk olan bir varlığın olduğuna inanmak veya O'nu, yarattıklarının sıfatlarından herhangi biriyle vasıflandırmaktır.

Kim Allah'ın herhangi bir ismini Allah'tan başkasına isim olarak verirse, bunu da o varlığın, bu ismin Allah'a mahsus olan anlamına sahip olduğuna inanarak yaparsa veya o varlığı sadece Allah'a mahsus sıfatlardan biriyle vasıflandırır o kişi, isim ve sıfatlarında Allah'a ortak koşmuş olur.

Aynı şekilde kim Allah Teâlâ'yı, yaratılanların sıfatlarından biriyle vasıflandırırsa sıfatlarda Allah'a ortak koşmuş olur.

Bu üç tür büyük şirkten birini işleyen kişi, İslam dininden çıkar. Dolayısıyla da böyle bir şirk üzere ölen kimsenin namazı kılınmaz, cenazesi Müslümanların mezarlığına defnedilmez ve akrabaları onun malına varis olamaz, aksine onun malı Müslümanların devlet bütçesine kalır. Yine böyle bir kişinin kestiği de yenmez. Onun katline hükmedilir ki bunu yapacak olan Müslümanların devlet yöneticisidir. Bununla birlikte öldürülmeden önce onun tevbe etmesi istenir. Şayet tevbe ederse kabul edilir ve öldürülmez. Ona diğer Müslümanlara yapılan muamele yapılır.

• **Küçük Şirk:**

Bu, şer'i naslarda "şirk" olarak isimlendirilen bazı günahlardır. Bunlar büyük şirk derecesine ulaşmazlar, fakat büyük şirke götüren tehlikeli vasıtalar ve sebeplerdir. Bu tür günahlar, büyük günahlardan daha ağırdır.

Bu tür şirk, sahibini İslâm'dan çıkarmaz. Yani imanın aslını ortadan kaldırmaz, fakat imanda olması gereken kemâl derecesini ortadan kaldırır.

Hükmüne gelince, bu şirke düşen kimse tevbe etmeden öldüğü zaman durumu Allah'ın dilemesine bağlıdır. İşi Allah'a kalmıştır, dilerse affeder, dilerse azap eder. Azap edildiği takdirde de ebediyen cehennemde kalmaz ve -Allah'ın izniyle- şefaathçilerin şefaatine nail olur.

Küçük şirk iki kısımdır:

Birinci kısım: Açık şirk: Bu, dil ve azalarla şirk koşmaktır ki bunlar birtakım söz ve fiillerle olur:

Sözler: Mesela Allah'tan başkasına yemin etmek ve "Allah ve senin dilediğin olur." gibi sözler söylemek bu tür bir şirkdir. "Önce Allah'ın, sonra filanın dilediği olur." demek ise caizdir. En doğrusu da "Sadece Allah'ın dilediği olur." demektir.

Allah'tan başkasını padişahlar padişahı, hâkimler hâkimi vb. gibi isimlerle isimlendirmek de bu kısma girer. Yine bir kimseyi Abdunnebi (Peygamber'in kulu) ve Abdulhasen (Hasan'ın kulu) gibi isimlerle isimlendirmek de böyledir.

Fiiller: Bela veya hastalığı gidermek veya gelmesini engellemek için vücuda bir şeyler takmak, ip bağlamak, nazardan korunmak için nazarlık/

muska vs. takmak, gördüğü veya işittiği bazı şeylerden uğursuzluk manası çıkarmak ve bu sebeple daha önce niyetlendiği bir şeyi yapmaktan vazgeçmek vb. gibi şeriata aykırı işler yapmak bu tür şirke girer.

İkinci kısım: Gizli şirk: Bu, niyette şirk koşturaktır. Yani Allah rızasının gözetilmesi gereken amelleri insanların beğenisini kazanmak amacıyla, riya ve gösteriş için yapmak ve onlarda dünyevî maksatlar gütmek gibi...

5

Nifak'ın Tanımı

• Sözlükte Nifak:

“النفاق / nifak” kelimesi, “النفاق / nefak” kelimesinden türemiştir. “Nefak,” “yerin içine doğru uzanan ve içerisinde gizlenen tünel” demektir. Nifak denmesinin sebebi, münafığın küfrünü gizlemesi ve onu belli etmemesidir.

Bir görüşe göre de “nifak” kelimesi, Arap tavşanının yuvasının girişi anlamına gelen “نافقاء اليربوع / nafikau'l-yerbu”dan türetilmiştir. Çünkü bu yuvanın üstü yeryüzüyle aynı seviyede ve dümdüzdür. Altında ise gizli bir çukur vardır. Arap tavşanı bunu ihtiyaç anında tehlikeden kurtulmak için hazırlar ve avcılar da bu şekilde aldatır. İşte aynı şekilde münafık da içinde gizlediği şeyden farklı bir görünüm ortaya koyar.⁶⁷⁹

• İstilahta Nifak:

Görünüşte Müslüman ve iyi bir kişi olmak, ancak kalpte küfrü ve şerri gizlemektir. Yani nifak, için dışa (bâtının zahire) aykırı ve farklı olmasıdır. Kalpteki inancın aksi olan sözler söylemek ve işler yapmaktır. Başka bir ifadeyle nifak, kalben inanmadığı ve reddettiği halde görünüşte Peygamber ﷺ'in getirdiği şeylere tâbi oluyormuş gibi göstermektir.

Münafık da sözü filine, gizlisi açığına uymayan kimsedir. O, iman ettiğini söyler, ama içinde küfrü gizler. Yani İslâm'a bir kapıdan girer, diğer kapıdan çıkar. Zahiren imana girer, bâtinen ondan çıkar.

⁶⁷⁹ Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 1/358; *Tacu'l-Arus*, 13/463; *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*, 5/454; *Müfredatu'l-Kur'an*, s. 819.

Nifak, şer'i bir ıstılahtır. Her ne kadar Arap dilinde onun türediği kökün anlamı biliniyor olsa da Araplar onu bu özel anlamıyla bilmiyorlardı.⁶⁸⁰

Allah Teâlâ yüce kitabında münafıklardan şöyle söz ediyor: **“İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde ‘Allah’a ve âhiret gününe inandık.’ derler.”** (Bakara, 8)

“Onların (münafıkların) durumu, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimse misalidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır; (artık hiçbir şeyi) görmezler. Onlar sağır, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler. Yahut (onların durumu), gökten sağanak halinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmur(a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkırlar. Hâlbuki Allah, kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır. (O esnada)şimşek sanki gözlerini çıkarcakmış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar. Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kâdirdir.” (Bakara, 17-20)

“Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin mü'minlere indirilmesinden çekinirler. De ki: ‘Siz alay edin! Allah o çekindiğiniz şeyi ortaya çıkaracaktır.’ Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, ‘Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.’ derler. De ki: Allah ile, O’nun ayetleriyle ve O’nun Peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden bir grubu affetsek dahi bir gruba, suçlu olmaları nedeniyle azap edeceğiz.” (Tevbe, 64-66)

“Bunun sebebi, onların önce iman edip sonra inkâr/küfr etmeleridir. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar hiç anlamazlar.” (Münafikun, 3)

“Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihâd et, onlara karşı sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir

⁶⁸⁰ *Lisanu'l-Arab*, 1/359; İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 7/30.

varış yeridir! (Ey Muhammed! O sözleri) **söylemediklerine dair Allah’a yemin ediyorlar. Hâlbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye (Peygamber’e suikast yapmaya) de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Rasûlü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.”** (Tevbe, 73-74)

Bu iki yüzlülükleri sebebiyle Allah Teâlâ, münafıkların kâfirlerden daha kötü olduğunu belirtmiştir: **“Şüphe yok ki münafıklar cehennemden en alt katındadırlar. Artık onlara hiçbir yardımcı bulamazsın.”** (Nisa, 145)

Çünkü nifak, amansız bir hastalıktır, fert ve toplum hayatı için çok tehlikeli bir ahlakî sapmadır. Tehlikesi büyük, zararı çoktur. Nifak ehlinin şerleri de sayısızdır. Onun esas tehlikesi, bütün ümmet üzerindeki yıkıcı etkileri ortaya çıktığında anlaşılmaktadır. Zira münafık, ümmeti içerden yıkmak için çok çirkin işler yapar. Bununla birlikte o, güven içindedir; kimse onu gözetlemez, hile ve tuzaklarından, iki taraflı oynamasından kimse şüphelenmez. Çünkü o, Müslüman adını taşır, Müslüman gibi davranır ve onların diliyle, onların iyiliğini isteyen güvenilir biri gibi konuşur.

• Zındık ve Zındıklık:

Fıkıh âlimleri münafıklar için başka bir kavram daha kullanırlar: **Zındık**. Aslında bu, Arapça’ya sonradan girmiş, yabancı bir kelimedir. Müslümanlar içinde Arap olmayanların sayısı artınca onlar zındık lafzını kullanmaya başladılar. Daha sonra da fıkıh ehli arasında kullanımı yaygınlık kazandı.⁶⁸¹

⁶⁸¹ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* zındık kelimesi hakkında şöyle der: “Bu kelime Arapçalaşmış-yabancı- bir kelimedir. İslâm’ın yayılmasından sonra İranlıların dilinden Arapçaya geçmiş ve zamanla Arapçalaşmıştır.” Bkz: *Buğyetu’l-Mürtad*, s. 338.

İbn Hacer *rahimehullah* da bu kelime hakkında şöyle der: “Zındık, Arapça’ya sonradan girmiş Farsça bir kelimedir. Aslı “Zende kerd” olup zamanın devamlılığını iddia eden kişi demektir. Zira ‘zende’ hayat, ‘kerd’ ise amel demektir.” Bkz: *Fethu’l-Bari*, 12/270. “Zende kerd, ” hayatı maddeden ibaret görüp gaybî konulara iman etmeyen kişi demektir.

“Zındık,” küfür inancı taşıması ve İslâmî sembolleri açığa vurması yönünden münafıkla aynıdır. Fakat zındık, genellikle küfrünü ve sapıklığını açıklar, ya alenen ya da dolaylı yollardan onun propagandasını yapar ve onunla tanınır.

“Zındık” kelimesi, ilk olarak mecusilik, zerdüştlük, maniheizm, mazdek ve dehrilik gibi dinlere mensup kimselere, peygamberlik iddiasında bulunan yalancılara veya kâinatta ezeli iki güç (ışık ve karanlık güçlerinin) olduğuna inanan kimseler hakkında kullanılmıştır.

Daha sonra bu kelimenin kullanım alanı aşama aşama genişledi ve “küfre götüren bir bid’at sebebiyle dinden çıkan herkes hakkında” kullanılır oldu. Nitekim selef imamlarının bazıları bu kelimeyi cehmiyye ve diğer bazı sapık ve bid’atçı fırkalar hakkında kullanmışlardır. Yine bu kelime, İslam’ın temel ilkelerine açıkça muhalefet eden ateist, komünist, laik vb. gruplar hakkında da kullanılmıştır. Aynı şekilde zındık; şair, yazar ve filozoflar içinde ahlaksız bir yaşam sürenler hakkında da kullanılmıştır.

Zındıklar, aleni küfür ve açık riddet türünden her türlü şerri inançları içinde toplamışlardır. Mesela Allah’ın varlığını inkâr, hulul, insanları ilahlaştırma, Allah’ı mahlukatına benzetme, nübüvveti inkâr, peygamberlik iddiası, tenasuh (reenkarnasyon), kıyamet günü dirilişi, cennet ve cehennemi inkâr, haramları helal sayma, farzları inkâr vb. gibi İslam’dan çıkaran daha pek çok şey...

Ariflerin şeyhi Sehl b. Abdullah et-Tusterî *rahimehullah* şöyle der: “Zındığa şu sebeple zındık denmiştir: O, hassas kelamı, karışık aklıyla ve hevasının kıyasıyla tartmış; eserleri ve sünnete tâbi olmayı terk etmiş ve hevaya uyarak Kur’ân’ı te’vil etmiştir. Tahayyüllerin keyfiyetini kavrayamayacağı Zat, bütün noksanlıklardan münezzehtir!”⁶⁸²

Zındıkların propagandaları ümmet üzerinde kötü ve vahim neticelere yol açmıştır. Zira ilk defa hadis uyduranlar onlardır. Bunu da dini bozmak, özellikle de akli yüceltip naklin önüne geçirmek için yapmışlardır. Bundan sonra bazı İslâmî fırkalar da yoldan çıkıp zındıklaşmıştır. Mesela aşırı Şiiler, Mutezile’nin Hattabiyye kolu, vahdet-i vücudçu tasavvufçular ve benzerleri gibi... Yine bu zındıklar, siyasî ayaklanmaları da körüklemişler ve hem kulları hem de ülkeleri

⁶⁸² Bkz: İmam Zehebi, *Siyeru Alami’n-Nubela*, 12/332.

fesada vermişlerdir. Tıpkı Karamita, İsmailiye, Mukannaiyye gibi zındık fırkaların yaptıkları gibi...

Dolayısıyla zındık, Müslüman görüntüsü veren ancak içinde küfrü gizleyen kimsedir. Bu küfür de ister maniheizm, firavunluk, berberîlik, laiklik; ister başka mezhep ve görüşler isterse de İslam dinine karşıt olan ırkçı akımlar olsun fark etmez. Zira bütün bu gruplar, tek bir özellik altında toplanmaktadır. O da içlerinde küfrü gizlemek ve küfre samimiyetle bağlı olmak...

Bununla birlikte onlar, İslam kelimesini dillerinden düşürmemeye görüş-nüşte büyük özen gösterirler. Bunu da ya ümmetin onları cezalandırmasından korktukları için ya da batıl mezhep ve inançlarını İslam kisvesi altında daha fazla yayabilmek gibi çirkin bir amaçla yaparlar.

Günümüzde zındıklar, İslam ve ilkeleri için geçmişte yaşayan zındıklardan çok daha tehlikelidirler. Çünkü geçmişte Müslümanların devleti, halifesi ve kadıları vardı ve bunlar, İslam dinini koruyup akidesini savunmaktaydılar. Zındıklar da onların gücünden ve hâkimiyetinden korkmaktaydılar.

Bugün ise Müslümanların -Allah onlara yardım etsin- akidelerini ve mukaddesatlarını, hatta ırz ve onurlarını müdafaa edecek bir devletleri yok. Zira Müslümanların ırz ve onurları, eğitim-öğretim ve iletişim araçları vasıtasıyla zındıkların saldırılarına açık vaziyettedir. Zira bu araçlar, İslam dinine saldırma, yeni zındıkların ve kâfir Batı'nın uşaklarının süprüntülerini ve ahlaksızlıklarını ümmet içinde yaymak için birbirleriyle yarışmaktadırlar. *Allah bu ümmete yardım etsin.*

Fıkıh usulü ve ahkâmı açısından “zındık,” “mürted”den daha hususidir. Şöyle ki her zındık aynı zamanda mürteddir, fakat her mürted zındık olmayabilir.

Zındık, Müslüman bir yönetici tarafından ele geçirildiği ve küfrü anlaşıldığı zaman öldürülür. Âlimler arasında tercih edilen görüşe göre tevbe etmesi de istenmez. Fakat yönetici tarafından yakalanmadan önce tevbe ederse, tevbesinde samimi olursa, küfründen tamamen uzaklaşır, bunu itiraf eder ve tevbe ettiğini açıklarsa bu durumda tevbesi kabul edilir ve öldürülmez.⁶⁸³ Zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirme-**

⁶⁸³ İbnu'l-Kayyim, *İ'lamu'l-Muvakkîn*, 3/142-143; İbn Teymiyye, *es-Sarimu'l-Meslûl*, s. 340 vd.

den önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Maide, 34)

Müslümanların halifeleri, dini ve ehlini korumak için zındıkların peşini hiç bırakmamışlar, onları öldürmüşler ve toplum içinde köklerini kazımışlardır. Nitekim mü'minlerin emîri Ali b. Ebu Tâlib ؑ da onları öldürmüştür.⁶⁸⁴ Aynı şekilde Abbasi halifesi el-Mehdi *rahimehullah* da zındıkları izlemek ve onları öldürmekle meşhurdur. Ayrıca o, kendisinden sonra gelenlere de bunu vasiyet etmiştir.⁶⁸⁵

Nifak çeşitleri:

Nifak da tıpkı küfür ve şirk gibi derece derece, mertebe mertebedir. Bir kısmı İslâm'dan çıkarır, bir kısmı da çıkarmaz.

Şeriatta münafıklık iki çeşittir:

Birincisi: Kişiyi dinden çıkaran ve onun, cehennemın en alt tabakasında ebediyen kalmasına yol açan büyük nifaktır:

Bu, kalpte küfrü gizlerken dil ve azalarla iman etmiş gibi davranmaktır. Sahibinden imanı kaldırması ve onu ebedî cehennemlik yapması bakımından büyük küfür hangi sonuçları doğuruyorsa büyük nifak da aynı sonuçları doğurur. Fakat münafığın çekeceği azap, normal kâfirin çekeceği azaptan daha şiddetlidir. Çünkü o bu nifak üzere öldüğü zaman cehennemın en alt tabakasına gidecektir ki bu tabaka, cehennemde azap ve cezanın en ağır olduğu yerdir.

Münafık, içinde gizlediği din karşılığını açığa vurmadığı ve zahiren İslâm'ın amellerini işlediği zaman o, zahirde Müslümandır, dünyada ona İslâm'ın hükümleri uygulanır ve Müslümanlara yapılan muamele ona da yapılır. Çünkü biz kalpleri yarıp içindekilere bakmakla emrolunmadık. Zaten bu, hiçbir insanın gücü ve kudreti dâhilinde olan bir şey de değildir.

Dünyada İslâmî hükümlerin kendisine göre uygulandığı zahirî iman, sahibini gerçek mü'minlerden kılan bâtinî imanı zorunlu kılmaz. Yani zahirde mü'min olan ve mü'min muamelesi gören bir kimse gerçekte mü'min olmayabilir.

⁶⁸⁴ Bunu Buhârî rivayet etmiştir. Bkz: İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, 12/267.

⁶⁸⁵ Bkz: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 1/149-158.

Kur'an'da zikredilen nifakla kastedilen şey, imanı ortadan kaldıran büyük nifaktır. Hâlbuki küfür böyle değildir. Çünkü o, Kur'an'da bazen küçük küfür anlamında zikredilir. Zulüm, fısık ve şirk de böyledir. Sünnette ise büyük nifakın yanı sıra küçük nifak da geçmektedir.

Münafıklık, sırf şerdir. Münafıklar, kâfirlerin en kötü ve en zararlı türüdür. Çünkü onlar küfürde kâfirlerle ortak olmakla birlikte bir de küfürlerine yalanı, hileyi, mü'minleri aldatmayı ve saptırmayı da ilave etmişlerdir. O nedenle onların zararı çok büyüktür ve kâfirlerin aksine bu zararlarından korunmak ve onlara karşı önlem almak çok zordur. Bu sebeple Allah Teâlâ, mü'minlerin onların tuzaklarına düşmemesi ve oyunlarına gelmemesi için Kur'an'da onların vasıflarını ayrıntılı bir şekilde bildirmiş ve onları bütün kötü sıfatlarla vasıflandırmıştır. Onların bazı vasıfları şunlardır:

- Küfür ve imansızlık
- Allah'ın ve Rasûlünün hükmünden yüz çevirmek ve tağutların hükmüne başvurmak
- Din ve dindarlarla alay etmek, ahlaksızlığın iman edenler arasında yayılmasını arzulamak, onların başına gelen sıkıntılara sevinmek, Allah'ın onlara nasip ettiği imkânlardan rahatsızlık duymak.
- Tamamen din düşmanlarına meyletmek, mü'minlere ve Müslümanlara karşı onlara malla ve canla yardım etmek ve destek vermek.
- Mü'minlere zarar vermek ve onların arasında fesat çıkarmak için meşru bazı amellerin ardına saklanmak
- Yeryüzünde ıslah iddiasıyla bozgunculuk yapmak; günah, düşmanlık ve Peygamber ﷺ'e isyan konusunda gizli konuşmalar yapmak, kötülüğü emredip iyiliğe engel olmak.
- Art niyetli ve iğneleyici konuşmalar, yalan yere yemin, sözünde durmamak, ahde vefa göstermemek, emanete hıyanet etmek, riya, cimrilik, korkaklık ve açgözlülük yapmak.

Münafıklar, hak davet zafer kazandığında, küfür ve ehlinin kökü kazındığında ve kâfirlerin hâkimiyeti sona erdiğinde ortaya çıkarlar. Nitekim İslam'ın ilk döneminde de nifak hareketi, Müslümanların Bedir gazvesinde zafer kazanmalarından sonra ortaya çıkmıştır.

Büyük nifakın bazı çeşitleri şunlardır:

Zahiren Müslüman görüntüsü verdiği halde Allah'ın gönderdiği şeyleri veya onların bir kısmını yalanlamak, Peygamber ﷺ'i veya onun getirdiği şeylerin bir kısmını yalanlamak, Peygamber ﷺ'e itaatin farz olduğuna inanmamak, ondan nefret etmek veya ona eziyet etmek, Peygamber ﷺ'in dininin zafer kazanmasından hoşlanmamak, dinin sancağının kırılmasına sevinmek; imanları, Allah'a ve Rasûlüne itaatleri sebebiyle mü'minlerle alay etmek, şeriatın yüz çevirmek gibi dinden çıkarıcı diğer küfür inançlarına sahip olmak...

Bu tür nifaka sahip münafıklar her zaman ve her yerde bulunurlar.

İkincisi: Dinden çıkarmayan küçük nifak:

Bu, farzlarda görülen, iç ve dış farklılığıdır. Yani kulun zahirde meşru bir iş yapması, ancak iç yüzünde zahirde yaptığına aksine haram bir iş yapması demektir. Bunu yapan kişi küçük nifakın şubelerinden birini yapmış olur. İlim ehli bu tür nifaka, “nifakın altındaki nifak” ve “amelî nifak” adını verirler. Çünkü bu tür nifak, itikatla değil amellerle ilgilidir.

Bu tür nifakın hükmüne gelince o, haramdır ve büyük günahlardan biridir. Onun şubelerinden birini yapan kişi münafıklara benzemiş ve onların amellerinden birini yapmış olur. Bununla beraber bu tür münafık, imanını kalbinde muhafaza eder ve ilim ehlinin icmasıyla dinden çıkmaz. İman tamamen ondan gitmez. Müslüman ismini de kaybetmez. Diğer günahkârlar gibi o da cehennemde devamlı kalmamak üzere azaba maruz kalır ve Allah'ın izniyle şefaathçilerin şefaatine nail olur.

Bu tür nifakın tehlikesi çok büyük, durumu çok ciddi ve akıbeti pek vahimdir. Çünkü o, bir başlangıçtır ve onu bir alışkanlık ve âdet haline getirenler için büyük nifaka götüren bir vasıta ve yol, şeytanın girmesi için hazırlanmış bir kapıdır.

Şurası iyi anlaşılmalıdır: Nasıl ki günah ve isyanlar küfrün habercisiyse, nasıl ki günahıta ısrar eden kişinin ölüm anında imanının gitmesinden korkulursa, aynı şekilde nifak şubelerinden birinde ısrar eden kişinin de imanının gitmesinden ve tam bir münafık olmasından korkulur. Küçük nifakın bazı örnekleri şunlardır:

* Konuşurken kasten yalan söylemek, öyle ki onu dinleyen ona inanır.

* Verdiği sözü kasten yerine getirmemek ve daha söz verirken onu yerine getirmemeye niyet etmek.

* Emanete hıyanet etmek ve daha emaneti alırken ona riayet etmemeye niyet etmek.

* Muhakemeleşmede/tartışmada çirkeflik yapmak, yani kasten haktan sapıp bâtila yönelmek, alması caiz olmayan bir şeyi ele geçirmek için haksız iddialarda bulunmak, boş ve yalan deliller getirmek.

* Ahde vefasızlık, yani bir anlaşma yaptığında ona vefa göstermeyip bozmak.

* Riya/gösteriş yapmak.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Şu dört huy her kimde bulunursa o kişi tam bir münafık olur. Her kimde de bunlardan biri bulunursa onu bırakıncaya kadar kendisinde münafıklıktan bir haslet kalmış olur: Kendisine güvenildiği zaman/emanet verildiği zaman hainlik etmek, konuştuğu zaman yalan söylemek, anlaşma yaptığı zaman ona uymamak ve tartışma/davalaşma zamanında haddi aşıp çirkeflik yapmak.”⁶⁸⁶

“Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz ve kendisine emanet verildiği zaman hıyanet eder.”⁶⁸⁷

“İmanın alâmeti Ensar’ı sevmektir, münafıklığın alâmeti de Ensar’a nefret duymaktır.”⁶⁸⁸

“Kim (Allah yolunda) cihâd etmeden veya bunu gönlünden geçirmeden ölürse nifaktan bir şube üzere ölmüş olur.”⁶⁸⁹

İşte bunlar Peygamber ﷺ’in bizleri uyardığı ve sakındırdığı küçük nifak alametlerinin bazılarıdır. Bu alametler, münafığın ne kadar bozuk bir ahlaka sahip olduğunu göstermektedir. Zira o, ne Rabbine, ne kendine, ne de çevresindekilere dürüst davranmaktadır. Ahlakı, işi gücü hile ve aldatma üzere

⁶⁸⁶ Buhârî, K. İman, B. Münafığın alameti.

⁶⁸⁷ Buhârî, K. İman, B. Münafığın alameti.

⁶⁸⁸ Buhârî, K. İman, B. Ensarı sevmek imanın alametidir.

⁶⁸⁹ Müslim, K. İmare, B. Gaza etmeden ve gaza etmeyi kalbinden bile geçirmeden ölen kimsenin yerilmesi.

kuruludur. Böyle birinin bu hal üzere ısrar ettiği takdirde büyük nifaka müb-tela olmasından endişe edilir. Çünkü bu sıfatlar onda iyice yerleştiği zaman Allah Teâlâ onun kalbinden imanı çekip alır ve onun yerine ceza olarak nifakı yerleştirir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Onlardan kimi de ‘Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz sâlihlerden olacağız!’ diye Allah’a and içti. Fakat Allah lütfundan onlara (zenginlik) verince, onda cimrilik edip (Allah’ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler. Nihayet, Allah’a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak (iki yüzlülük) soktu.” (Tevbe, 75-77)

İşte bu çirkin vasfın kendilerini kuşatmasını istemedikleri için sahabe-i kiram ﷺ bu kötü huylardan uzak durmaya azami derecede özen gösterirdi ki bu konuda insanlar içinde onlar kadar titiz ve dikkatli davranan hiç kimse yoktur.

Nitekim tabiîn imamlarından hafız İbn Ebi Muleyke *rahimehullah* şöyle der: “Peygamber ﷺ’in ashabından otuz kişiye yetiştim, hepsi de kendileri hakkında nifaktan endişe ederdi. Onların hiçbirisi kendisinin Cebrail ve Mikail’in imanı gibi bir imana sahip olduğunu söylemezdi.”⁶⁹⁰

Tabiîn fakihlerinden Hasan-ı Basri *rahimehullah* da şöyle der: “Nifaktan, mü’minden başkası korkmaz, münafıktan başkası da emin olmaz.”⁶⁹¹

Önder âlim, abid İbrahim et-Teymî *rahimehullah* da şöyle der: “Sözümü amelimle ne zaman karşılaştırdımsa yalancı çıkmaktan korkmuşumdur.”⁶⁹²

Değerli Müslüman kardeşim, şunu bilesin!

Nifak, İslam toplumunu tehdit eden amansız ve tehlikeli bir hastalıktır. Şayet toplum içinde çoğalır ve fertler arasında yaygınlık kazanırsa o toplumun yapısını sarsar ve onu ifsat eder. Çünkü o, samimi ve dürüst toplumsal ilişkileri öldürür, fertler arasındaki güveni yok eder. Toplumda karşılıklı güven ve emniyet yerine endişe, şüphe ve paranoyaklık hâkim olur.

⁶⁹⁰ Buhârî, K. İman: B. Müminin, amelinin boşa çıkmasından korkması.

⁶⁹¹ Buhârî, K. İman: B. Müminin, amelinin boşa çıkmasından korkması.

⁶⁹² Buhârî, K. İman: B. Müminin, amelinin boşa çıkmasından korkması.

6

Fısk'ın Tanımı

• Fısk'ın Sözlük Anlamı:

“الفسق / fısk,” “bir şeyin veya bir maksadın dışına çıkmak” anlamına gelir. Fısk, itaatten çıkmaktır.

Fısk; haksızlık, fücür (ahlaksızlık, günahkârlık) ve isyan, fesat ve çirkefliğe meyletmek anlamlarına da gelir. Taze hurma, kabuğundan ve fare, deliğinden çıktığında “فسقت الرطبة والفأرة” denir. Yuvasından sık sık çıkıp evlerde zarara yol açması nedeniyle fareye de “fısk” kökünden türeyen ve “fasıka” kelimesinin ism-i tasğiri olan “fuveysika” denmiştir.

“التفسيق / tefsîk” ise “ta’dil”in (adaletine hükmetmenin) zıddı olup birinin fasıklığına hükmetmek, onu fasıklıkla itham etmek demektir. “Hâkim onun fıskına/fasık olduğuna hükmetti.” anlamında “فسقه الحاكم” denir.

Fısk'ın isim hali ise “fasık”tır. Çoğulu da “fussak” ve “feseke”dir.⁶⁹³

• Istılahta Fısk:

İsyan etmek, Allah'ın emrine itaat etmemek, Allah'ın emrini terk edip O'na itaatten ve hak yoldan çıkmak, istikametten ve O'na yöneliştten ayrılmak, zulüm, ahlaksızlık, bozgunculuk ve zarar yoluna girmek demektir. Bu çıkış bazen fiilen, bazen de hem itikaden hem fiilen olur. Dolayısıyla da kâfir ve günahkâr Müslüman, fıskın kapsamına girer.

Başka bir deyişle fısk, kulun büyük günah işlemek ya da farzları terk etmek suretiyle şeriatın emirlerinden dışarı çıkması demektir. Fasık da büyük günah işleyen ya da küçük günah işlemekte ısrara eden kimsedir. “Fasık adam” denildiği zaman şeriatın emrine karşı gelen ve onun sınırlarını aşan adam anlaşılr.

Te'vilsiz olarak ve kasten büyük günah işleyen veya küçük günahlarda ısrar eden kimse hakkında “Rabbine itaatten çıktı.” anlamında “فسق عن أمر ربه” denir. Büyük günah işlemekte “te'vilsiz olarak” kaydını koymak gerekir. Çün-

⁶⁹³ Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 1/308; *Mu'cemu Mekayisi'l-Luğa*, 4/502; *Mufredatu'l-Kur'an*, s. 572; *el-Mısbahu'l-Munir*, s. 180, *Tacu'l-Arus*, 26/305.

kü te'vil yapıp ictihadında haddi aşan kimse fasık olmaz. Bir günahı helal saymak ise -günah ister büyük, ister küçük olsun- küfürdür.⁶⁹⁴

Fısk, küfürden daha geneldir. Çünkü fısk, hem küfrü hem de onun altındaki bütün büyük günahları kapsar. Az günah işleyen bir kişiye de, çok günah işleyen bir kişiye de fasık denebilir. Ancak âlimler ve halk arasında yaygın olarak bu isim “çok günah işleyen kişi” hakkında kullanılır.

Fasık lafzı, sadece kâfir için veya büyük günah ya da bid'at işleyen ve görünürde bu günahlarına kefarete olacak hiçbir iyiliği bulunmayan günahkâr Müslüman için kullanılır. O halde kâfir de, fısk işleyenler Müslümanlarda fasık olarak adlandırılabilir. Buna göre bütün kâfirler ve bid'atçiler aynı zamanda fasıktırlar, fakat bunun tersi geçerli değildir. Yani her fasık, kâfir ya da bid'atçi olmayabilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun ki sana apaçık âyetler indirdik. (Ey Muhammed!) Onları ancak fasıklar inkâr eder.”** (Bakara, 99)

Fısk lafzı çeşitli türevleriyle birlikte Kur'an'da elli dört yerde geçmektedir. Hepsisi de onlarla muttasıf olanları kınama ve kötöleme sadedinde zikredilmiştir.

Fısk kelimesi, şer'i naslarda kullanıldığı zaman onunla bazen kişiyi İslâm'dan çıkaran küfür kastedilir, bazen de günahın derecesine ve günahkârın durumuna göre küfrün altındaki günah ve isyanlar kastedilir.

Müslüman bir kula “fasık” vasfını verme konusunda şer'î kaidelere riayet etmek gerekir. Bu kaidelerin bazıları şunlardır: Şer'î anlamda fısk sayılan bir fiilin işlenmiş olması, delilin sabit olması, cehalet özrü'nün bulunmaması, herhangi bir şüphenin veya makul bir te'vilin mevcut olmaması.

Fıskın Çeşitleri:

Dinde fısk iki çeşittir: Büyük fısk, küçük fısk.

Büyük fısk: Bu, büyük küfür ve büyük şirkle eş anlamlıdır. Sahibini İslâm'dan çıkarır, imanı ondan tamamen alıp götürür. Sahibi bu hal üzere tevbe etmeden ölürse ebediyen cehennemde kalır ve kıyâmet günü şefa-

⁶⁹⁴ Bkz: Rağıb el-Esfehani, *el-Mufredat*, s. 52; İbn Atıyye, *el-Muharraru'l-Veciz*, 1/155; el-Âlusi, *Ruhu'l-Meani*, 1/210; Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, 1/75; Kurtubî, *el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an*, s. 235; *Tefsiru İbn Kesîr*, 1/62.

atçilerin şefaati de ona fayda vermez. Kur'ân ayetlerinin çoğunda geçen fısıkla kastedilen de büyük fısktır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.”** (Tevbe, 84)

“Artık bundan sonra kim inkâr/küfr ederse, işte bunlar asıl fasıklardır.” (Nur, 55)

“Fasıklar ise, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine, ‘Yalandır deyip durduğunuz cehennem azabını tadın!’ denir.” (Secde, 20)

“Öyle ya, hiç mü'min olan, fasık kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olmazlar.” (Secde, 18)

“Münafıklar, fâsıkların ta kendileridir.” (Tevbe, 67)

“Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez.” (Maide, 108)

“İşte böylece Rabbinin fasıklar hakkındaki ‘Onlar iman etmezler.’ sözü gerçekleşmiş oldu.” (Yunus, 33)

Küçük fısık: Bu, taksim yönünden küçük küfür ve küçük şirk gibidir. Ona “fıskın altındaki fısık” da denir. Büyük günah işlemek veya küçük günahta ısrar etmekle olur. Sahibini imanın aslından uzaklaştırmayan, imanı tamamen alıp götürmeyen ve ondan İslâm sıfatını ve korumasını çekip almayan günahları işleyen kimseler hakkında kullanılır. Böyle kimseler işledikleri büyük günah dolayısıyla fasıktırlar; imanları dolayısıyla da mü'mindirler. Ahiretteki hükümleri ise Allah'ın dilemesine bağlıdır. Dilerse rahmetiyle onları affeder; dilerse de adaletiyle onlara cehennemde azap eder. Ondansonra ise gideceği yer cennettir.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler, size bir fasık haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.”** (Hucurat, 6)

“Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.”

(Nur, 4)

“Ne yazan, ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar vererseniz) şüphe yok ki bu, sizin fasık olmanız/yoldan çıkmanız demektir.” (Bakara, 282)

“Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.” (Hucurat, 11)

“Kim o aylarda hacca niyet ederse (ihramını giyerse), hac esnasında kadına yaklaşmak, fasıklık yapmak ve kavga etmek yoktur.” (Bakara, 197)

“Ama Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi; küfürden, fâsıklıktan ve isyandan ise sizi iğrendirdi. İşte doğru yolda yürüyenler onlardır.” (Hucurat, 7)

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Müslümana sövmek fasıklık, onunla savaşmak küfürdür.”⁶⁹⁵

Enes b. Malik ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurdu: “Deccal'in öncesinde aldatıcı yıllar⁶⁹⁶ olacaktır ki o zamanda doğru söyleyen yalanlanır, yalan söyleyen doğrulanır; güvenilir kimse hainlikle suçlanır, hain kimseye güvenilir ve 'ruveybida' söz sahibi olur.”

Ona, “Ruveybida⁶⁹⁷ nedir?” diye soruldu. Şöyle buyurdu: “Halkın yönetiminde söz sahibi olan fuveysık/fasık kimsedir.”⁶⁹⁸

Fasık Müslümanla ilgili bazı hükümler:

* Fasık kimseye dargın durmak üç şartla caizdir: Kişide fık vasfının kesin olarak gerçekleşmiş olması, fıkını açıktan işliyor ve açıkça anlatıyor olması, ona dargın durmanın fayda yönü ağır basmalı ve zararından emin olunmalıdır.

⁶⁹⁵ Buhârî, K. İman, B. Müminin amelinin boşa çıkmasından korkması.

⁶⁹⁶ “Aldatıcı yıllar”ın, içerisinde aldatıcı ve hilekâr kimselerin yaşadığı yıllar ya da yağmurun çok ama bereketin az olması nedeniyle insanların aldandığı yıllar anlamında olduğu da söylenmiştir. -Ç.N.-.

⁶⁹⁷ Ruveybida: Değerli işlerden geri duran ve onların peşinde koşmayan aciz kimse demektir. Çoğunlukla da evinde oturan ve büyük işlere pek nadir giren basit kimseler hakkında kullanılır. Bkz: *Lisanu'l-Arab*, r-b-d.

⁶⁹⁸ İbn Mâce, K. Fiten: B. Belaya karşı sabır; Ahmed, *Müsned*; Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu'l-Cami*, hadis no: 2650.

* Müslüman halkın fasık bir kimsenin cenaze namazını kılması farz-ı ki-fayedir. Çünkü üzerindeki İslam vasfı ve saygınlığı devam etmektedir. Ancak Müslümanların idarecileriyle ilim ve fazilet ehli hakkında en uygun olanı, başkaları için ibret ve caydırıcı olması amacıyla bazı fasıkların namazını kıl-mamalarıdır. Bu fasıkların bazıları şunlardır: İntihar eden, ganimet malından çalan, yol kesen ve fışkını açıktan işleyen.

* Fışkını açıktan işleyen fasiğin, açıktan işlediği günah hakkında gıybeti-nin yapılması caizdir. Çünkü bu konuda onun saygınlığı yoktur. Ancak fışkını gizliyor ve açığa vurmuyorsa o zaman -bir maslahat söz konusu olmadıkça- gıybeti haram olur.

* Fasık kimsenin namaz kıldırmak üzere imamlığa geçirilmesi caiz de ğil-dir. Ancak onun kıldırdığı namaz geçerlidir, cemaatin namazını iade etmesi gerekmez. Bu namaz ister beş vakit namaz, ister Cuma namazı, isterse de bayram namazları olsun fark etmez.

* Fasık bir şahsın getirdiği haber, araştırılıp doğrulanmadıkça kabul edil-mez. Ancak bu, fasık kişinin sözünden başka bir yolla öğrenilmesi mümkün olmayan bir konuda olursa o takdirde onun haberi kabul edilir.

* İslam toplumunda fışkın yayılması, hem fertler hem de toplum için yı-kıcı sonuçların ve vahim neticelerin habercisidir. O nedenle yönetimi elinde bulunduranların veya engellemeye güçleri yetenlerin; fasıkların fışklarını ve rezilliklerini toplumda yaymalarına engel olmaları gerekir. Bu da daha büyük zararlara yol açmayacak şer'î yollarla yapılmalıdır.

7

Zulm'ün Tanımı

• Sözlükte Zulüm:

“الظلم / zulüm,” “Ona zulmetti, haksızlık etti” anlamındaki “ظلمه” den türemiş bir isimdir. Bu kökten isim olarak “zulüm” ve “mazleme” gelir. Aynı kökten gelen “zulmet” de “karanlık” demektir. Çoğulu “zulumat”tır. Bu keli-meyle ayrıca cehalet, şirk ve fışk da ifade edilir.

“Zulm”ün aslı, “bir şeyi, kendisine ait olan yere koymamak”tır. Bu da ya ilave yapmakla ya eksiltmekle ya da vaktini veya yerini saptırmakla olur. Bu manada yağı çıkarılmadan önce içilmek üzere sunulan süte, zulme uğramış, hakkı verilmemiş anlamında “zalîm, zalîme ve mazlum” denir.

Zulüm, adaletin zıddıdır; hakkın sınırlarını aşır batıla geçmek, adaletten sapmak demektir. Aslı adaletsizlik, haddi aşmak ve itidalden sapmaktır.⁶⁹⁹

• İstilahta Zulüm:

Bir terim olarak zulüm; adaletsizlik, düşmanlık, hakkı engellemek, haddi aşmak ve adaletten sapmaktır. Bu da gayr-ı meşru bir değişiklik yapmak, artırmak veya eksiltmek suretiyle olur.

Zulüm, başkasının hakkında haksız yere tasarrufta bulunmaktır, malları veya ırz ve onurları üzerinden başkalarının hakkına girmektir. Böyle bir şey yapan kişi hem kendi nefesine hem de başkasına zulmetmiş olur. Başka bir deyişle zulüm, ister sözle ister fiille olsun şer'i hakkın sınırlarını aşır bâtıla sapmaktır. Şöyle de denmiştir: Dinin izin verdiği sınırı aşmak veya adaleti düşüren bir günahı işleyip de tevbe etmemek ve halini düzeltmemektir.

Zulüm, büyük bir günahdır; sonu vahimdir. O her türlü şer ve fesadın, bütün bela ve cezaların nedenidir. Rezilliklerin, helaklerin, şerhlerin ve kötülüklerin kaynağıdır. Kusur ve afetler zinciri ondan kaynaklanır. Bir toplumda zulüm yayıldığı zaman o toplumun sonu yaklaşmış olur. Bir ülkede ne zaman zulüm yayılırsa, o ülkenin yok olması veya içinde bulunduğu şartların değişmesi için bütün sebepler hazır olmuş demektir. Zira zulüm nedeniyle ülkeler fesada boğulur, vatanlar harabeye döner, şehirler yerle bir olur. Tek, Cebbar ve Kahhar olan Allah'ın gazabı, zulüm sebebiyle iner. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte şu ülkeler; zulmettikleri zaman onları helâk ettik.”** (Kehf, 59)

“Rabbin, zulmeden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, O'nun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz O'nun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!” (Hud, 102)

⁶⁹⁹ Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 11/373; *Mekayisu'l-Luğa*, 3/468; *el-Misbahu'l-Munir*, s. 146; *Müfredatu'l-Kur'an*, s. 573; *et-Ta'rifat*, s. 144; Tahanevi, *Keşşafu Istilahati'l-Funun ve'l-Ulum*, z-l-m maddesi; *el-Kal'aci*, *el-Mevsuatu'l-Fikhiyyetu'l-Muyessera*, 2/134.

“Nitekim birçok memleket vardı ki, o memleket (halkı) zulmetmekteyken, Biz onları helâk ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar, (çökmüş) tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve (ıssız kalmış) ulu saraylar vardır.” (Hac, 45)

* Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre zulmün farklı mertebeleri vardır. Küfre, şirke ve diğer büyük günahlara zulüm denildiği gibi büyük günahların dışındaki küçük günah ve isyanlara da zulüm denir. Çünkü ne kadar küçük olursa olsun her günahta bir zulüm vardır ki bu zulmün en azı, kulun kendi nefesine zulmetmesidir.

*** Zulüm üç çeşittir:**

• Kul ile Rabbi arasındaki zulümdür ki bunun en büyüğü küfür, şirk ve nifaktır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz ki şirk, çok büyük bir zulümdür.”** (Lokman, 13)

• Kul ile diğer kullar ve varlıklar arasındaki zulümdür. Bu da onların ırzlarına, onurlarına, bedenlerine ve mallarına saldırmak suretiyle haklarına girmek şeklinde olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.”** (Şura, 40)

• Kulun kendi nefesine zulmüdür ki bu da günah işlemek, isyan etmek ve şeytanın yoluna uymak suretiyle Allah'ın koyduğu sınırları aşmak şeklinde olur. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“İnsanlardan kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır.”** (Fatır, 32)⁷⁰⁰

“Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim.”
(Neml, 44)

“Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa kendine zulmetmiş olur.” (Talak, 1)⁷⁰¹

⁷⁰⁰ Müfredatu'l-Kur'an, s. 573; et-Ta'rifat, s. 144; Tahanevi, Keşşafu Istilahat'l-Funun, za-le-me maddesi; Kal'aci, el-Mevsuatu'l-Fikhi'l-Muyessera, 2/134. Mecmûu'l-Fetâvâ, 28/183.

⁷⁰¹ Şeyhülislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle der: “Zulüm üç çeşittir: Şirk olan zulüm -ki bunda şefaet yoktur-. İnsanların birbirlerine yaptıkları zulüm -ki bunda mazluma hakkı mutlaka verilir-. Mazlumun hakkı şefaetle de başka bir yolla da düşmez. Aksine mazlumun hakkı zalimden alınıp mazluma verilir. (Üçüncü olarak da) kendi nefesine zulmeden kişinin şefaetle bağışlanması mümkündür. 'Mutlak zalimin' (kâfir ve müşriğin), sözü dinlenir bir

Bu üç çeşit zulüm, aslında nefse zulümdür. Çünkü insan zulme kas-tettiği ilk anda kendi nefsine zulmetmiş ve ona karşı suç işlemiş olur. Zira onu Allah'ın can yakıcı azabına maruz bırakmış olur. Nitekim Allah Teâlâ, günahkâr zalimlerden söz ederken şöyle buyurmaktadır: **“Biz onlara zulmetmedik; fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.”** (Nahl, 118)

* Zulmün her türlü ve şekli dinen haram kılınmıştır. Allah Teâlâ zulmü kendine de, kullarına da haram kılmıştır. Çünkü zulümde Allah'ın emrine muhalefet ve kul haklarına tecavüz vardır. Allah Teâlâ, zalimleri her iki dün-yada da can yakıcı bir azapla tehdit etmiştir: **“Bütün yüzler (insanlar), diri ve her şeye hâkim olan Allah için eğilip boyun bük müştür. Zulüm yük-lenen ise, gerçekten perişan olmuştur.”** (Taha, 111)

“Allah zalimleri sevmez.” (Al-i İmran, 57)

Öte yandan Allah Teâlâ, zulüm ve zalimlerle mücadele etmeyi ve maz-lumları zulümden kurtarmayı emretmiştir. Rasûllerini adaleti ayakta tutmak ve zulmü ortadan kaldırmak için göndermiş, kitaplarını da yine bu amaçla indirmiştir: **“Andolsun Biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik.”** (Hadid, 25)

Zulme engel olmak, zalime karşı koymak ve mazlumları savunmak, gücü ve imkânı oranında bütün Müslümanlara farzdır. Nitekim Enes ؓ'tan şöy-

şefaatsizdir. 'Muvahhid' olan bir kimse ise 'mutlak zalim' değildir. Aksine o, nefsine zulmetmekle birlikte muvahhiddir. Böyle bir kimse için fayda sağlayan şey de onun yüce Allah'a olan ihlâsıdır. O bu sayede şefaate layık kimselerden olur. Kur'an-ı Kerim'in şefaati reddetmesinden kastı; şirki reddetmektir. Yani insan, Allah'tan başka kimseye ibadet ve dua etmemeli, O'ndan başkasından dilekte bulunmamalı, ne şefaatte ne de başka hususlarda O'ndan başkasına dayanıp güvenmemelidir. Allah, yine insana rızıkını birtakım sebepler vasıtasıyla veriyor olsa da o, hiçbir zaman, rızık konusunda Allah'tan başka birine güvenmemelidir. Aynı şekilde insan, -her ne kadar Allah onu, şefaate ve benzeri vesilelerle bağışlayıp merhametine kabul edecek olsa da- ahirette bağışlanma ve merhamet edilmesi hususunda Allah'tan başkasına itimat edip güvenmemelidir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'in mutlak olarak reddettiği şefaate, şirkin söz konusu olduğu şefaattir. Şirk olan yerde şefaate kesinlikle söz konusu olamaz. Bu nedenledir ki Kur'an'da birkaç yerlerde şefaatin, Allah'ın izniyle gerçekleşeceği bildirilmiştir. İşte Rasûlullah ﷺ'in ancak tevhid ve ihlâs ehline yapılacağını belirttiği şefaate budur. Bu şefaate, tevhidden dolayıdır ve ona layık olanlar da tevhid ehli kimselerdir." *Mecmuu'l-Fetava*, 7/79.

le rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşine yardımcı ol.” Bunun üzerine bir adam şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasûlü! Mazlum olduğunda ona yardım ederim. Peki, zalim olduğunda ona nasıl yardım edeyim?” Peygamber ﷺ şöyle cevap verdi: “Onun zulüm yapmasına engel olursun. İşte ona yardım, budur.”⁷⁰²

*** Allah Teâlâ, her türlü zulümden münezzehtir:**

Allah Teâlâ’nın zulmetmesi diye bir şey söz konusu dahi olamaz. Çünkü O, en güzel sıfatlara sahiptir ve noksan sıfatlardan da münezzehtir. Zulüm de bir eksikliktir. Çünkü o, bir saldırı ve haddi aşmadır. Her ikisi de kulların Rabbi hakkında imkânsızdır. Bilakis O, mülk sahiplerinin de, mülklerinin de yaratıcısıdır ve bununla onlara lütufta bulunmuştur. Onlara birtakım sınırlar, helaller ve haramlar koymuştur. O’nun hükmünü bozacak ve geri çevirecek hiç kimse yoktur. O’nun şanı yücedir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: “**Benim katımda söz değiştirilmez ve Ben kullara asla zulmedici değilim.**” (Kaf, 29)

“Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez.” (Nisa, 40)

“**Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.**” (Kehf, 49)

Ebu Zerr el-Ğifari ؓ’tan şöyle rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ, Rabbinden şöyle rivâyet etti: “*Ey kullarım! Ben zulmü kendime haram kıldım ve onu sizin aranızda da haram kıldım. O halde birbirinize zulmetmeyin.*”^{703(*)}

Dine göre iki türlü zulüm vardır: Büyük zulüm, küçük zulüm.

Büyük zulüm: Büyük küfür ve büyük şirkle eş anlamlıdır. Sahibini İslâm’dan çıkarır, imanı ondan tamamen alıp götürür. Böyle biri tevbe etmeden ölürse ebediyen cehennemde kalır ve kıyâmet günü şefaâtçilerin şefaati ona fayda vermez. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Kâfirler** (gerçekleri inkar edenler), **elbette zalimlerdir.**” (Bakara, 254)

Kayıtsız şartsız zulümlerin en büyüğü ve sahibi o halde ölürse Rahman ve Rahim olan Allah Teâlâ’nın kendisini bağışlamayacağı zulüm; âlemlerin Rabbi, her şeyin yaratıcısı, meliki, tek ve ortaksız olan yüce Allah’a şirk

⁷⁰² Buhârî, K. Mezalim: B. Kardeşine, zâlimken de, mazlumken de yardım et.

⁷⁰³ Müslim, K. Birr ve’s-Sıla ve’l-Adab, B. Zulmün haram kılınması.

(*) Bkz: el-Mufredat, s. 572; Tahanevi, Keşşafu Istılahati’l-Funun, z-l-m maddesi, el-Mevsuatu’l-Fikhiyyetu’l-Muyessera, 2/134; İbn Teymiyye, Mecmuu’l-Fetava, 28/183.

koşmaktır. Hiçbir zulüm bu zulme denk olamaz. En büyük zulüm olan şirki elbette ki Allah Teâlâ bağışlamayacaktır. Ancak sahibinin onu terk etmesi ve ölmeden önce samimi bir şekilde tevbe etmesi hariç. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”** (Nisa, 48)

Şirk en büyük zulümdür; çünkü şirk işleyen, ibadeti hakeden yere yapmaz. Yaratıcı, rızık verici ve âlemlerin Rabbi olan Allah’ı bırakıp kendisi gibi aciz ve zayıf, fayda ve zarar vermeye, hayat vermeye ve diriltmeye gücü yetmeyen bir mahlûka ibadet eder. Kısacası o, ibadetin tamamını ya da bazı türlerini Allah Teâlâ’dan başkasına yapar. Mesela O’ndan başkasına dua eder, secde eder, kurban keser, adak adar, O’nun şeriatını bir kenara bırakıp O’ndan başkasının hükmüne başvurur.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz ki şirk en büyük zulümdür.”** (Lokman, 29)

“Allah’a karşı yalan uydurandan/iftira edenden daha zalim kim vardır!” (Enam, 93)

“Allah’a karşı yalan uyduran, kendisine gelen gerçeği (Kur’an’ı) yalan sayandan daha zalim kimdir?” (Zümer, 32)

“Bilin ki Allah’ın laneti zalimlerin üzerinedir.” (Hûd, 18)

“Allah zalimler için elem verici bir azap hazırlamıştır.” (İnsan, 31)

Aşağıdaki âyetler, zulüm kelimesinin şer’i naslarda mutlak anlamda kullanıldığında onunla küfür ve şirkin kastedildiğine delâlet etmektedir: **“Zulmettiğiniz için bugün (pişmanlık) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz, azapta ortaksınız.”** (Zuhruf, 39)

“Yalnız onlardan zulmedenler başka! Siz de onlardan değil, Benden çekinin...” (Bakara, 150)

“Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, ayetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır.” (Araf, 9)

“Onu, Allah’tan başka taptığı şeyler (o zamana kadar tevhid dinine girmekten) alıkoymuştu. Çünkü kendisi inkarcı/kâfir bir kavimdendi. Ona, ‘Köşke gir!’ dendi. Melike onu görünce derin bir su sandı ve

eteğini yukarı çekti. Süleyman, ‘Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir.’ dedi. Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime zulmetmişim. Süleyman ile beraber âlemlerin Rabbi olan Allah’a teslim oldum.” (Neml, 43-44)

Küçük Zulüm: Bu, büyük şirkin altında kalan zulümdür ve tıpkı küçük küfür ve küçük şirk gibidir. Bu, zulmün altında bir zulümdür. Sahibini imanın aslından uzaklaştırmayan, imanı tamamen alıp götürmeyen ve İslâm ismini ondan almayan zulümdür. Küçük zulüm iki çeşittir:

* Allah ile arasında olan (kul hakkı içermeyen) büyük veya küçük günahları işlemek suretiyle nefse zulmetmek.

* Kullar ile arasında olan günahları işlemek suretiyle nefse zulmetmek. Bu da onların haklarına girmek, onların dinlerine ya da dünyalarına zarar vermekle olur. Bu tür zulmü Allah Teâlâ kesinlikle karşılıksız bırakmaz; mutlaka mazlumun hakkını zalimden alır. Bu zulmü sebebiyle zalim azaba uğrar ve üzerindeki haklardan arınır. Ne var ki kıyamet gününde kısas, para pulla değil iyilik ve kötülüklerle yapılır. Zulümden caydırıcı olarak da bu yeter! Yine bu, Müslüman kulun, kul hakkına girmekten uzak durması, bu fani dünyadan kul hakkından salim olarak, hayır hasenatlarla ve kalıcı salih amellerle, hiç kimsenin din, can, mal, ırz ve onur yönünden bir hakkına girmemiş olarak ayrılması için yeterli bir nedendir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın. Kim bunu yaparsa muhakkak kendine zulmetmiş olur.”** (Bakara, 231)

“Onlar, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah’ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe/istiğfar ederler. Zaten günahları Allah’tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde bile bile ısrar etmezler.” (Al-i İmran, 135)

“Sonra Kitab’ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi orta yoldadır, kimi de Allah’ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.” (Fatır, 32)

“Ona, ‘Köşke gir!’ dendi. Melike onu görünce derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman, ‘Bu, billûrdan yapılmış, şeffaf bir zemindir.’ dedi. Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime zulmetmişim. Süleyman’la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah’a teslim oldum.” (Neml, 44)

“Biz her peygamberi -Allah’ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah’tan bağışlanmayı dileseler, Rasûl de onlar için istiğfar etseydi Allah’ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı.” (Nisa, 64)

“(Âdem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen kesinlikle hüsrana uğrayanlardan oluruz.” (Araf, 23)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Allah katında davalar üç tanedir: Bir dava var ki Allah Teâlâ onun üstüne fazla gitmez. Bir dava var ki Allah ondan hiçbir şeyi eksik bırakmaz. Bir dava da var ki Allah onu bağışlamaz. Allah’ın bağışlamayacağı dava, Allah’a şirk koşturmadır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **‘Kim Allah’a şirk koşarsa (bilsin ki) Allah ona cenneti haram kılmıştır.’** Allah’ın üstüne fazla gitmeyeceği dava ise kulun kendisiyle Allah arasında (olan ve kul hakkı içermeyen günahları işlemek suretiyle) nefisine zulmetmesidir. Mesela bir günlük orucu veya bir vakit namazı terk etmesi gibi... Zira Allah dilerse bunları bağışlayıp affeder. Allah’ın hiçbir şeyi eksik bırakmayacağı dava ise kulların birbirlerine zulmetmesidir ki bunda kısas kaçınılmazdır.”⁷⁰⁴

Peygamber ﷺ yine şöyle buyurmuştur: “Zulüm üç çeşittir: Allah’ın bağışlamayacağı zulüm, bağışlayacağı zulüm ve peşini bırakmayacağı zulüm. Allah’ın bağışlamayacağı zulüm şirktir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **‘Şüphesiz ki şirk, çok büyük bir zulümdür.’** Allah’ın bağışlayacağı zulüm ise kulların kendileriyle Rableri arasında (olan ve kul hakkı içermeyen günahları işlemek suretiyle) nefislerine zulmetmeleridir.

⁷⁰⁴ Ahmed, Müsned, Aişe radiyallahu anha’dan.

Allah'ın peşini bırakmayacağı zulüm ise kulların bir kısmının diğerlerine zulmetmesidir ki Allah onların arasında kısas yapmadan bırakmaz.”⁷⁰⁵

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Siz, Allah'ın size, haklarında hiçbir hüküm indirmedığı şeyleri O'na ortak koştuktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki gruptan hangisi güvende olmaya daha lâyıktır? İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.”** (Enam, 81-82)

Allame İbnu's-Sa'di *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Allah Teâlâ iki grubun arasını ayırarak şöyle buyurdu: **‘İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar hidayete ermişlerdir.’** Yani korkulardan, azaptan ve bedbahtlıktan yana güvende olanlar ve dosdoğru yolu bulanlar onlardır. Şayet imanlarına şirk, günah ve hiçbir çeşit zulüm bulaştırmamışlarsa tam bir güvene ve tam bir hidayete kavuşurlar. Şayet imanlarına sadece şirk bulaştırmamışla, bazı kötülükleri işlemişlerse hidayetin ve güvenin aslına kavuşurlar, ancak kemalini elde edemezler. Ayetten anlaşılan o ki, bu ikisini (imanı ve zulümden uzak olmayı) gerçekleştiremeyenler ne hidayete ne de güvene kavuşurlar. Aksine onların nasibi sadece dalalet ve bedbahtlıktır.”

8

Hevâ'nın Tanımı

• Sözlükte Hevâ:

Elif-i memdude ile yazılan “heva / الهواء” kelimesi, yer ile gök arasındaki boşluk, yani hava demektir. Çoğulu da “الأهوية/ ehviye”dir. “Heva sahipleri” anlamındaki “أهل الأهواء” ifadesindeki “heva”nın tekili ise “هوى”dır.

Boş olan her şey “heva”dır. “هواء قلب” da “boş kalp” demektir. Nitekim Kur'an'da da “وأفئدتهم هواء / Onların kalpleri/zihinleri bomboştur.” (İbra-

⁷⁰⁵ et-Tayalisi, *Müşned*, s. 282, hadis no: 2009, Enes ؓ'tan. Elbani, şahidleriyle birlikte hasen olduğunu söyler; *es-Sahihah*, hadis no: 1927. Bu şahidlerin biri de yukarıda geçen Aişe *radiyallahu anha* hadisidir.

him, 43) buyrulur. Yani onların akılları yoktur, demektir. “هواء” ve “خواء” aynı anlama gelir.

“هَوَى يَهْوِي هَوًى / Yukarıdan aşağıya düştü.” demektir.

“أَهْوَى إِلَى الشَّيْءِ يَدَهُ وَيَدِهِ / Bir şeyi almak için elini uzatmak, eliyle uzanmak” demektir.

Nefsin isteği anlamında هَوَى النفس denir ve elif-i maksura ile yazılır. Çoğulu “الأهواء / ehva”dır.

“الهوى / heva,” insanın bir şeyi sevmesi ve bu sevginin onun kalbine galip gelmesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzularından/hevalardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.”** (Nâziat, 40-41)

Yani nefsinin şehvetlerden, işlemeye çağırdığı günah ve isyanlardan alıkoynanın varacağı yer cennettir, demektir.

Başka bir âyette de **“Şeytanların aklını çelip şaşırttığı kimse gibi...”** (Enam, 71) mealinde “كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ” buyrulur.

Heva kelimesi meyl, sevgi ve aşk anlamına da gelir. Hayır ve şer alanında olur. Bir şeyi istemek ve temenni etmek anlamına da gelir. Fakat “heva” kelimesi mutlak olarak kullanıldığı zaman sadece “kötü istek ve arzu” manası anlaşılır. Ancak “güzel bir arzu,” “isabetli bir istek” gibi onu kötü anlamından çıkaracak bir sıfatla kullanılması bundan müstesnadır. Kur’an’da ise “heva” kelimesi sadece yerme ve kötüleme anlamında kullanılmıştır.⁷⁰⁶

Bu açıklamalardan “heva” kökünden türetilen kelimelerin genellikle sadece kötüleme anlamlarını ihtiva ettiği anlaşılmaktadır. Bunlar da hakka aykırı bir şeye meyletmek, düşmek, boşluk, acelecilik, haram arzulara kapılmak, şeytanların etkisi altında kalmak, şaşkınlık, sapıklık, delilik, ahlaksızlık, zulüm ve diğer kötü anlamlardır ki bunlar da sahibini sürükleyip dünyada helake, ahirette ise cehennemle atar.

Büyük âlim et-Tahanevi rahimehullah şöyle der: “الهوى / heva” kelimesi, bir şeyi sevmek ve arzulamak anlamındaki “هواه” fiilinin mastarıdır. Çoğulu

⁷⁰⁶ Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 15/370; *el-Kamusu'l-Muhit*, s. 1735; *Muhtaru's-Sıhah*, s. 292; *el-Misbahu'l-Munir*, s. 246; *el-Mufredat*, s. 849; İbnu'l-Kayyim, *Ravdatu'l-Muhibbin ve Nuzhetu'l-Muştakîn*, s. 23.

“الأهواء / ehva”dır. İster iyi olsun ister kötü olsun istenen/arzu edilen her şey bu kelimeyle ifade edilir. Ancak daha sonraları çoğunlukla kötü arzular/istekler için kullanılır olmuştur. Bir kimse kötülenmek istendiği zaman “hevasına uydu” denir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın yolundan sapan kimseler için de “ehlu'l-ehva / heva ehli” denir.⁷⁰⁷

• Istılahta Heva:

Heva, hidayet ve hakkın zıddıdır. Şeriat sahibinin isteğinin ve emrinin aksine olacak şekilde nefsin, arzu ettiği şeye, karakterin kendine uygun olana ve kalbin de sevdiği şeye meyletmesidir. Yani heva, itidal sınırlarının dışına çıkmaktır. Bu da şehvetler, kötü sevgi, inanç, görüş, düşünce ve tutulan yol konusunda olur.⁷⁰⁸

Allah Teâlâ'nın Kitabının ve Peygamberinin sünnetinin gerektirdiği şeylerin dışına çıkmak hevadır. Böyle kimselere de “heva sahibi” kimseler denir. İlme ve hakka uymayan herkes heva sahibidir. Çünkü heva, şer'i naslara uymanın zıddıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar, sırf hevalarına uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevasına uyandan daha sapık kim olabilir! Elbette Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.”** (Kasas, 50)

Bu sebeple Kur'an'da heva kelimesi sadece kötüleme ve yerme sadedinde geçmektedir. Zira heva, peygamberlerin getirdikleri hak ve hidayetten yüz çevirmenin sebebidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun Biz, Musa'ya Kitabı verdik. Ondan sonra ardı ardına peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da mucizeler verdik. Ve onu, Rûhu'l-Kudüs (Cebail) ile destekledik. Ama ne zaman size bir peygamber, nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirdiyse büyüklük taslayarak kimini yalanladığınızı, kimini de öldürdüğünüz doğru değil mi?!”** (Bakara, 87)

⁷⁰⁷ et-Tehanevi, *Keşşafu Istilahat'l-Funun ve'l-Ulum*, s. 1745, Mektebetu Lübnan.

⁷⁰⁸ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Bu sebeple Kitab ve Sünnetin gereğinin dışına çıkan âlimler ve âbidler heva ehlinden sayılmışlardır. Nitekim selef de bunlar'ehlu'l-ehva' diye isimlendirmiştir. Çünkü ilme tâbi olmayan herkes hevasına tâbi olmuş olur. Dini bilmek ise ancak Allah'ın, Peygamberini gönderdiği hidayete tâbi olmakla olur.” *el-İstikamet*, 2/224.

“Yemin olsun ki sen ehl-i kitaba her türlü âyeti (mucizeyi) getirsen yine de onlar senin kiblene dönmezler. Sen de onların kiblesine dönecek değilsin. Onlar da birbirlerinin kiblesine dönmezler. Şayet sana gelen ilimden sonra onların hevalarına tâbi olacak olursan o zaman sen kesinlikle zalimlerden olursun.” (Bakara, 145)⁷⁰⁹

Hevaya heva denmiştir; çünkü sahibini sapıklığa ve ayrılığa, sonra da ateşe düşürür. *Allah korusun*. Nitekim ümmetin büyük âlimi İbn Abbas *radı-yallahu anhum*a şöyle der: “Heva, sahibini ateşe düşürdüğü için ‘heva’ diye isimlendirilmiştir.”⁷¹⁰

O halde hevaya tâbi olmak, nefsin şeriatın mubah kılmadığı ve onun maksadına aykırı olan şeylere meyletmesi demektir. Çünkü şeriat sahibinin, yüce şeriatı göndermesinin maksadı, mükellefleri hevalarının boyunduruğunda kurtarmak ve onların yaratılış itibarıyla zorunlu olarak Allah’ın kulu oldukları gibi kendi istekleriyle de Allah’a samimi bir kul olmalarını sağlamaktır.

Ancak heva sahibinin ne gemi vardır ne dizgini, ne önderi vardır ne rehberi. Zira onun ilahı hevasıdır. Hevası nereye yönelirse o da oraya yönelir, hevası nereye giderse o da oraya gider. Onun ilmî görüşleri, fikhî fetvaları ve amelî tutumları hep hevasına tabidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Hevâ ve hevesini ilah edinen ve Allah’ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah’tan başka kim doğru yola eristirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısınız?”** (Casiye, 23)

Çünkü heva sahibinin yerleşik ölçüleri ve sabit kıstasları yoktur. Delil onun hevasına aykırı olduğu zaman onu en düşük ihtimale hamleder. Müşkil ya da mücmel olan bir meselede onu delil getirir. Delili, kuvvetli olması sebebiyle reddedemediği zaman da onu başka manaya hamleder, hiçbir delile dayanmadan zahir anlamından çıkarıp ona zayıf manayı yükler.

Allah’a ve ahiret gününe iman eden samimi bir Müslümandan dinen beklenen, Allah’a kayıtsız şartsız teslim olması, itaat ve ibadette O’na tam manasıyla boyun eğmesidir ki İslam dinin temeli de zaten budur. Zira kendini

⁷⁰⁹ Bkz: Prof. Dr. Nasir el-Akl, *Dirasatun fi’l-Ehva ve’l-Firak ve’l-Bidei ve Mevkifu’s-Selefi Minha*, s. 26.

⁷¹⁰ İbn Batta, *Şerhu’l-İbâne*, el-İbânetu’s-Suğra, s. 124.

samimiyetle Allah’a teslim eden ve O’ndan korkarak O’nun çizdiği sınırlarda duran kimse hidayete ermiş ve yüce derecelere nail olmuş olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Rabbinin makamından korkan ve nefisini kötü arzulardan/hevalardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.”** (Nâziat, 40-41)

Ancak kim de nefsinin hevasının peşine takarsa onun sonu helak ve hüsrandır. Çünkü günah ve bid’atlerin kaynağında hevayı şeriatın önüne geçirmek vardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim de haddi aşar ve dünya hayatını tercih ederse varacağı yer cehennemdir.”** (Nâziat, 37-39)

Akıllı müslüman kardeşim, şunu iyi bilmelisin: Dinin bozulmasının nedeni, ya batıl itikad ya da şeriata aykırı amellerdir. İlki bid’atlerle, ikincisi ise hevaya uymakla olur. İki cihandaki bütün şer, fitne, bela ve azabın temelinde de bu ikisi vardır. Peygamberlerin yalanlanması, Rab Teâlâ’ya isyan edilmesi, azabın gelmesi ve cehenneme girilmesi hep bu ikisi yüzündendir. İşte bu sebeple Allah Teâlâ, Kur’ân’da hevayı hep yermek ve kötülemek üzere zikretmiş ve ona karşı koymayı emretmiştir. Ayrıca kulun hakka ve hidayete tâbi olmaması durumunda hevasına tâbi olacağını ve böylece haktan sapacağını da bildirmiştir: **“Dileseydik elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevasının peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler.”** (Araf, 176)

“Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, bükür (doğru şahitlik etmez), yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisa, 135)

*** Hevaya tâbi olmanın tezahürleri:**

1- Şahıslara ya da suretlere bağlanmak. Ki bu sonuncusuna aşk denir ve o, iki cins arasındaki yerilen türden bir sevgidir. Bu yerilen kötü sevgi aynı cinsler arasında da olabilir.

2- Şahıslara bağlanmak, onların şahsını sevmekten değil ilminden veya dindarlığından dolayı olur. Şüphe yok ki salih kimseleri sevmek, kulu Allah’a yaklaştıran bir ibadettir. Ancak bu konuda hevaya uyulursa, bağlanan kişi,

bağlandığı şahsı dinleyip ona körü körüne itaat eder, hatta onun sözü hakka aykırı bile olsa onu dinler, onu savunmak için başkalarına düşmanlık eder ve bunu da Allah için sevmek ve Allah için düşmanlık etmek babından sayar.

3- Hakkı ve ümmeti savunmak adına şer'î kaidelere aykırı olarak, başkalarının hatalarına tâbi olmak. Şayet bu tâbi olma, kendisinden istifade edilecek olan yapıcı bir eleştirisi babından olursa bunda bir sakınca yoktur.

4- Nefsindeki bir heva/arzudan dolayı münkerlerin bir kısmını bırakıp bir kısmına karşı çıkmak.

5- Bazı konularda gevşek davranıp bazılarını aşırı büyütme. Böyle kimseler, nefislerinin istediği şeylerden övgüyle söz eder ve onları aşırı derecede büyütürler. Nefislerinin istemediği şeyleri ise yerden yere vururlar.

6- Bâtılı savunmak ve hata ettiğini itiraf etmemek.

7- Nefis muhabesini ihmal etmek ve nefsin kusursuz görmek.

8- Vakti nefsin arzuladığı şeylerle boşa harcamak.

*** Hevaya tâbi olmanın bazı sonuçları**

İçerisi boş bir istikamet, hasta ve katı bir kalp, günahları hafife almak, başkalarını saptırmak ve haktan uzaklaştırmak, Allah'ın yardım ve tevfiğinden mahrum olmak, irade zayıflığı, şeytana açık kapı bırakmak, imansız ölmek ve ahirette cezaya çarptırılmak.

*** Hevaya tâbi olmanın bazı nedenleri**

Küçüklükten beri şımarık ve nazlı yetiştirilmiş olmak, heva ehliyle oturup kalkmak, Allah ve ahiret günü hakkında yeterli bilgiye sahip olmamak, başkalarının ona nasihat etmede ihmalkâr davranışları, hevaya tâbi olmanın vahim sonuçlarını bilmemek, hevaya tâbi olmanın tehlikesinin farkında olmamak.

*** Hevaya tâbi olmanın tedavisi**

Gizli ve açık hallerde Allah'tan korkmak, sürekli dua etmek, dünya ve ahiret saadatinin hevaya tâbi olmamada olduğunu iyi kavramak, hevaya tâbi olma hastalığını teşhis etmek, hevaya tâbi olmanın kötü sonuçlarını akıldan çıkarmamak...

Nefsi ıslah etme hususunda kararlı olmak ve güçlü bir irade ortaya koymak, mubah şeyler dahi olsa -haram saymak değil de nefsi alıştırmak amacıyla- onları terk etmek suretiyle nefsi kötü arzularına karşı koymaya

alıştırmak... Başkalarında bulunan hevaya uyma türü şeylere bakıp onların kendinde de olduğunu düşünmek ve onlardan ders çıkarmak...

Salihlerin çevresinde bulunmak, sürekli nefis muhasebesi yapmak, heva ve bid'at ehliyle arkadaşlıktan uzak durmak, heva ehlinin hayatlarını ve acıklı sonlarını öğrenmek, nefsin arzularına karşı sabretmek, itaatleri yapmaya sabırla devam etmek ve gözü haramlardan sakınmak...

*** Hevaya tâbi olmanın hükmü:**

Allah Teâlâ insanı yaratmış ve onun fitratına bir meyil yerleştirmiştir ki bu meyil onun yaşamının devamı için zaruridir. Yiyeceğe, içeceğe ve cimaya olan meyili gibi... Nasıl ki öfke duygusu onu, ona zarar verecek şeylerden uzak tutuyorsa heva da onu istediği şeylere teşvik edip harekete geçirir. O nedenle heva mutlak manada övülemeyeceği gibi mutlak olarak yerilemez de. Tıpkı öfkenin mutlak olarak övülemediği ve mutlak olarak yerilemediği gibi... Zira her ikisinin de aşırı olan kısmı yerilir -ki bu da faydaları elde etme ve zararları defetmenin ötesinde olan kısımdır-. Ancak hevasına, şehvetine ve öfkesine itaat eden kişi, çoğunlukla meşru sınırdan durmadığı için heva, şehvet ve öfke mutlak olarak kötülenmiştir. Çünkü bunlarda itidalli olmak isteyip de bunu başaranlar çok nadirdir. O nedenle de Kur'ân ve sünnette heva, -onu yermenin dışına çıkaracak bir kayıtlı zikredilenler hariç- sadece kötüleme sadedinde zikredilmiştir.

Sapıklık, küfür ve onlara tâbi olan bid'at, isyan ve büyük günahların temelinde kayıtsız şartsız hevaya uymak vardır. Bunun da farklı dereceleri vardır:

- Küfürde ve imanı ortadan kaldıran şeylerde hevaya uyulması, Allah bırakılarak heva ilahlaştırılıp ona ibadet ve itaat edilmesi anlamında “hevaya tâbi olma” tabiri şer'i naslarda kullanıldığı zaman bununla kişiyi İslâm'dan çıkaran büyük küfür kastedilmiş olur.

- İçki içmek, zina etmek ve hırsızlık yapmak gibi küfrün altında olan ve imanın aslını ortadan kaldırmayan günahları işleme konusunda hevaya uyulduğu ve bu anlamda “hevaya tâbi olma” tabiri şer'i naslarda kullanıldığı zaman bununla, büyük küfrün altındaki fık, isyan ve büyük günahlar kastedilmiş olur. Yani o, kişiyi İslâm'dan çıkarmayan küçük küfürdür.

*** Hevanın kısımları:**

1- Şüphelerde heva: Bu; görüş, düşünce ve inanç alanında olur. Bu tür heva, heva çeşitleri içinde en tehlikeli olanıdır. Çünkü o, sahibinin İslam'dan çıkmasına neden olabilir. Üstelik böyle biri tevbeye de gelmez. Çünkü o, yanlış yolda olduğunun farkında olmaz, ta ki o yoldan dönüp tevbe edinceye kadar. Selef imamlarının konuşmalarında sözünü ettikleri heva, hevanın kötülüğü, heva ve bid'at ehliyle kastettikleri şey de bu tür hevadır.

2- Şehvetlerde heva: Bu da kendi içinde ikiye ayrılır:

a- Haram olan şehvetlerde hevaya uyma: Bunun hükmü -adından da belli olacağı gibi- haramdır. Sonunda imansız gitmeye sebep olma ihtimali vardır. *Allah korusun.*

b- Mubah olan şehvetlerde hevaya uyma: Müslüman kişinin arzuladığı bir şey aslen mubah olabilir. Ancak o, sonuç itibarıyla sakıncalı bir şeye de götürebilir. Bu da mubah şehvetin sonunun harama varması veya ibadetleri ihmal etmeye ve onlarda gevşek davranmaya yol açması şeklinde olur. Ya da onunla uzun zaman meşgul olunarak boşa vakit harcanması nedeniyle mubah şehvetin yerilen şehvete dönüşmesi şeklinde olur. Zira boşa geçen o vaktin daha faydalı işlerde, itaat ve ibadette harcanması daha uygundur.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkmazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.”** (Nur, 21)

• Dinî yönden heva iki çeşittir:

- Büyük küfür manasına gelen heva ve küçük küfür manasına gelen heva

Çünkü şeriatın hükmünde hevaya tâbi olmanın tek bir derecesi yoktur. Aksine onun bir kısmı büyük küfür ve büyük şirk, bir kısmı büyük günah, bir kısmı da küçük günahdır.

* Şayet kul hevasına uyar da sonunda hevası onu Peygamber ﷺ'i yalanlamaya veya onunla alay etmeye ya da ondan yüz çevirmeye götürürse böyle bir kişi, büyük şirk işlemiş bir müşrik olur. Hevasının, kendisini şeriatın büyük

şirk veya büyük küfür olduğunu ifade ettiği işleri yapmaya sevk ettiği herkes hakkında da hüküm budur. Mesela ölümlere dua etmek, kesin olarak dinden olduğu bilinen bir şeyi inkâr etmek, namazı terk etmek, zina veya içkiyi helal kabul etmek vb. gibi...

* Şayet kul hevasına uyar da Allah'tan başkasının adına yemin ederse veya ameliyle gösteriş yaparsa küçük şirk işlemiş olur.

* Kul, hevasına uyup da küfre götürmeyen bir bid'at işlerse bid'atçı olur.

* Kul, hevasına uyup da faiz yemek, zina etmek, içki içmek gibi küfre götürmeyen bir büyük günahı helal kabul etmeksizin işlerse fasık olur.

* Kul, hevasına uyup da küçük bir günahı helal saymaksızın işlerse fasık derecesine ulaşmayan günahkâr olur.

Böylece anlaşılmış olmaktadır ki hevaya tâbi olmak, farklı sonuçlara götürmektedir. Dolayısıyla da hevasına uyan herkesin kayıtsız şartsız kâfir olduğunu söylemek caiz de, doğru da değildir. O halde hevayı ilah edinmek, ona tâbi olmak ve boyun eğmekle olur. Bu da kişiyi büyük şirk, küçük şirk, bid'at, büyük günah veya küçük günah işlemeye götürebilir. Ancak hevanın götürdüğü fiilin büyük küfür mü, küçük küfür mü olduğuna hükmedebilmek için şer'î kaidelere ve diğer tafsili delillere müracaat etmek gerekir.

Allame Muhammed b. Salih el-Useymin *rahimehullah* şöyle der: “Büyük şirkte kural, onun dinden çıkarıcı olmasıdır. Şöyle ki sen, ‘şu fiil şirktir’ diyen bir hadis gördüğün zaman önce diğer naslarla sabit olan şer'î kaidelere bak. Şayet o fiil dinden çıkaran türdense bil ki o büyük şirktir. Şayet o fiil dinden çıkarmıyorsa küçük şirktir. O halde naslarda ‘şu şirktir’ şeklinde bir ifade geçtiğinde onu genel şer'î kaidelere müracaat ederek değerlendirmeliyiz. Şayet naslarda bir şeye ‘şirk’ deniyorsa, ancak o, genel şer'î kaidelere göre dinden çıkarmıyorsa ona ‘küçük şirk’ tir. Mesela Peygamber ﷺ’in hadisi gibi: ‘Kim Allah'tan başka bir şey üzerine yemin ederse küfre girmiş ve şirk koşmuş olur.’

Bütün günahları şirk saymaya gelince, evet bu, genel anlamda doğrudur. Çünkü günahlar, hevaya uymaktan kaynaklanır. Allah Teâlâ da hevasına uyan kimsenin, onu ilah edinmiş olacağını haber vermiştir: **‘Hevâ ve hevesini ilah edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve**

kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eristirebilir? (Casiye, 23)

O halde önümüzde üç durum durum vardır: Genel çerçeve şudur: Her günah bir tür şirktir. Çünkü günahlar, hevaya uymaktan kaynaklanır ki Allah Teâlâ da hevasına uyan kişinin, hevasını ilah edinmiş olduğunu belirtmiştir. İkinci durum: Naslarda şirk geçtiği zaman onu büyük şirke mi, küçük şirke mi hamledeceğiz? Biz diyoruz ki: Şeriatta sabit olan genel kaidelere bakarız; onlar o şeyin İslam'dan çıkarıcı olduğunu ifade ediyorsa o zaman o büyük şirktir, aksi takdirde küçük şirktir.”⁷¹¹

- Büyük küfür manasına gelen heva:

Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmuştur: **“Hevâsını ilah edinen kimseyi gördün mü? Sen (Rasûlüm!) ona koruyucu olabilir misin?”** (Furkan, 43)⁷¹²

“Hevâ ve hevesini ilah edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eristirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısınız?” (Casiye, 23)

“Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini

⁷¹¹ *Likau'l-Babi'l-Meftuh*, 13/192.

⁷¹² İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Bir kimse herhangi bir şeyi beğenince ve onu nefsinin hevasında güzel gördükçe o, onun dini ve mezhebi olur.”

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da bu âyet hakkında şöyle der: “Kim nefsinin istediği şeye ibadet ederse hevasını ilah edinmiş olur. Onun canı ne isterse ilahı odur. Dolayısıyla hevasını kendine ilah edinen kimse, ibadete layık olanı değil, kendi hevasını ilah edinmiş olur. Hevasını ilah edinen kimsenin hevasına olan sevgisi müşriklerin ilahlarına, buzağıya tapanların buzağıya olan sevgisi gibidir. Bu da Allah için sevgi değil, Allah ile beraber (O'na ortak koşulan) bir sevgidir. İşte bu, şirk ehlinin sevgisidir. Nefisler, Allah'ı sevdiklerini iddia ederler; fakat bu, nefsin arzu ettiği şeyi sevdiği bir şirk sevgisi olabilir. O, nefsinin arzu ettiği şeyin sevgisini Allah sevgisine ortak etmiştir. Bazen bu heva nefse gizli kalır; çünkü senin bir şeye duyduğun sevgi, seni ona karşı kör ve sağır eder.” Bkz: *Mecmuu'l-Fetava*, 8/359.

Allame Muhammed el-Emin eş-Şenkî *rahimehullah* da bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Âlimlerin bu âyet hakkındaki sözlerinin izahı şudur: Kendisiyle amel edilmesi gereken şey şudur: Mükellefin bütün amelleri, Mabudunun *celle celaluh* emrine uygun olmalıdır. Şayet onun bütün fiilleri arzularına uygun olursa o, yaratıcısının hak ettiği bütün ibadet ve itaat hevasına yapmış olur. Bu durumda da onun hevasını ilah edinmiş olacağı son derece açıktır.”

onlardan çevirme. Kalbini Bizi anmaktan gafil kıldığımız, hevasına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.” (Kehf, 28)

“Ayetlerimizi yalanlayanların ve âhiret gününe inanmayanların hevalarına uyma. Onlar, Rablerine eş tutuyorlar.” (Enam, 150)

“Dinlerine uymadıkça yahudiler de, hristiyanlar da asla senden razı olmayacaklardır. De ki: Doğru yol, ancak Allah’ın yoludur. Sana gelen ilimden sonra onların hevalarına uyacak olursan, andolsun ki, Allah tarafından sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.” (Bakara, 120)

Allame Muhammed b. Salih el-Useymin *rahimehullah*, “**Baksana şu kendi hevasını ilah edinen kimseye!**” ayetinin tefsirinde şöyle demektedir: “Bu da şunu göstermektedir: Nefsinin arzularını/hevasını Rabbinin hidayetinden önde tutan herkes Allah’tan başka bir ilah edinmiş olur. O halde biz şunu söyleyebiliriz: Bütün günahlar, bu manada şirkin kapsamına girer. Çünkü kişi onları Allah’ın rızasından ve O’na itaatten önde tutmuştur. Dolayısıyla da o, ibadet ve tâbi olmada Allah’a bir ortak tutmuş olur. Şirkin durumu ciddi ve tehlikesi büyüktür. Öyle ki bir adam bir kuruş sadaka verse de belki insanlar onu görür de methederler ve “Ne cömert adam!” derler diye aklından geçir-se o, riyakâr bir müşrik sayılır. Zira riya şirktir. Peygamber ﷺ’in de bu ümmet hakkında en fazla endişe ettiği gizli şirktir, yani riya’dır. Buna göre diyoruz ki: ‘Allah ile beraber başka bir ilah edinmek,’ şayet inatçı kâfirlere has bir vasıf-sa o, putlara tapanlara hastır. Şayet bu vasıf, umumi ise o zaman da o, başka bir şeyle meşgul olup da Allah’a itaati terk eden herkes hakkında geçerlidir. Bu zikrettiklerimize dair deliller ve örnekler daha önce geçmişti.”⁷¹³

• **Küçük küfür anlamına gelen heva:**

Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyuruyor: “**Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendini, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun.** (Haklarında şahitlik ettikleriniz) **zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, бүкер (doğru şahitlik etmez) yahut şâhidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.**” (Nisa, 135)

⁷¹³ *Likau'l-Babi'l-Meftuh*, 4/133.

“Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah’ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah’ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.” (Sad, 26)

“Rabbinin makamından korkan ve nefsinin kötü arzulardan/hevalardan uzaklaştıran için ise şüphesiz cennet yegâne barınaktır.” (Nâziat, 40-41)

9

Muvalatın (Dostluğun) ve Muadatın (Düşmanlığın) Tanımı

• Sözlükte Muvalat/Dostluk ve Muadat/Düşmanlık:

“الموالاته / muvalat;” muhabbet ve sevgi demektir. Kimi karşılıksız olarak seversen onu kendine veli/dost edinmiş olursun. Yani onu kendine yaklaştırırsın. Velayet/dostluk, adavetin/düşmanlığın zıddıdır.

Kısaca muvalat/dostluk; sevmek, yardım etmek ve tâbi olmaktır. Bu kelime, bir şeye yakınlığı ve yaklaşmayı ifade eder.⁷¹⁴

Düşmanlık anlamına gelen “muadat” kelimesi “عادى يعادى” fiilinin mastarıdır. Aynı kökten gelen “العداء” ve “العداوة” kelimeleri de düşmanlık, husumet ve uzak olmak demektir. Zarar verme kastı ve intikam arzusuyla kalbe yerleşen bir duygudur. Aduv/düşman da sadîk /dostun zıddıdır.

Kısaca düşmanlık; uzaklaşmak, ihtilaf, kin ve nefret demek olup dostluğun tamamen zıddıdır.⁷¹⁵

Şer’i İstilahta Dostluk ve Düşmanlık:

Dostluğun esası sevgi, düşmanlığın esası ise nefrettir. Bu ikisinden de kalp ve organlara ait yardım, destek, sevgi, ikram, saygı, yakınlık, cihâd ve hicret gibi dostluğun ve düşmanlığın hakikatine giren ameller ortaya çıkar.

⁷¹⁴ el-Ezheri, *Tehzibu’l-Luğâ*, 15/452; İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, 15/409; ez-Zebidi, *Tacu’l-Arus*, 20/310; el-Firuzabadi, *el-Kamusu’l-Muhit*, s. 1732.

⁷¹⁵ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arab*, 15/36; ez-Zebidi, *Tacu’l-Arus*, 19/662.

O halde dostluk: Sözle veya fille ya da niyetle bir şeye yaklaşmak, yakın olmak demektir. Birbirini seven iki kişi arasında açık ve gizli şekilde olur. Allah için dostluk, ancak sevgi ve desteğin birlikte bulunmasıyla gerçekleşir.

Düşmanlık da bütün bunların zıddıdır; nefrettir, uzak durmaktır, saldırmaktır ve beri olmaktır.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, iman edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.”** (Bakara, 257)

Buradan açıkça anlaşılmaktadır ki bu kelimelerin, lügat ve ıstılah anlamları arasında neredeyse hiç fark yoktur. Allah Teâlâ, mü'minlere; Zâtı, Rasûlü, Kitabı, dini, mü'min kulları ve genel olarak bütün Müslümanlar için tam bir sevgi ve dostluk beslemelerini farz kılmıştır. Çünkü mü'min mü'minin kardeşidir. O, sadece mü'min kardeşiyle dost olur. Allah Teâlâ da mü'minlerin velisi ve Mevlasıdır. O şöyle buyurmaktadır: **“Mü'minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki merhamet edilesiniz.”** (Hucurat, 10)

“Mü'min erkeklerle mü'min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah'a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.” (Tevbe, 71)

“İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihâd edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının velileridir/dostlarıdır.” (Enfal, 72)

“Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!” (Haşr, 10)

Aynı şekilde Allah Teâlâ, mü'minlere; kâfirler, müşrikler, putperestler, dinsizler, münafıklar ve onların peşinden gidenler için tam bir düşmanlık beslemelerini farz kılmıştır. Çünkü onlar birbirlerinin dostlarıdır: **“Kâfir olanlar**

da birbirlerinin velileri/dostlarıdır. Eğer siz onu (Allah'ın emirlerini) yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur.” (Enfal, 73)

Mü'minlerin ve Müslümanların dostluğu, ancak müşriklerden ve kâfirlerden uzak olmakla gerçekleşebilir. Çünkü iki tarafa dost olmak, bir arada olabilecek bir şey değildir. Zira ikisi birbirinin zıddıdır; asla bir arada bulunmaz. Bunların biri kalpte yer ettiği zaman zıddı yok olur. Birisi kalpten çıktığı zaman diğeri gelip onun yerini alır. Çünkü Allah'ı sevmek, O'nun dostlarını ve sevdiklerini de sevmeyi gerektirir. Yine bu sevgi, şeytanlara, onun peşinden gidenlere ve onun taraftarlarına nefret beslemeyi gerektirir. Her iki tarafa birden sevgi beslemek imkânsızdır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler! Yahudileri ve hristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.”** (Maide, 51)

“Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Rasûlüdür, emirlere boyun bükerek namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir.” (Maide, 55)⁷¹⁶

⁷¹⁶ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Dostluk, düşmanlığın zıddıdır. Dostluğun esası sevgi ve yakınlıktır. Düşmanlığın esası ise nefret ve uzaklıktır. Veliye, itaatleri peş peşe yaptığı için veli dendiği söylenmiştir. Birinci görüş ise daha doğrudur. Veli, yakın demektir. ‘Bu, şuna yakındır.’ anlamında ‘هذا يلي هذا’ denir. Rasûlullah ﷺ de miras hadisinde; ‘*Farz olan miras paylarını sahiplerine verin. Geriye kalan, ölen kimsenin en yakını olan erkek akrabasıdır.*’ buyururken ‘en yakın’ anlamına gelen ‘evla’ kelimesini kullanır. .. Allah'ın dostu/velisi O'nun sevdiği, razı olduğu, buğzettiği ve öfkelenmediği hususlarda O'na muvafakat edip tâbi olunca, O'nun sevdiğini emredip yasakladığına mani olunca, Allah'ın dostuna düşmanlık eden kimse de aslında Allah'a düşmanlık etmiş olur.” Bkz: *el-Furkan Beyne Evliyâi'r-Rahman ve Evliyâi's-Şeytan*, s. 53.

İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* da şöyle der: “Dostluk, ancak düşmanlıkla birlikte yerini bulur. Nitekim Allah Teâlâ, muvahhidlerin önderi İbrahim عليه السلام'dan söz ederken şöyle buyurmuştur: **“İbrahim dedi ki: İyi ama neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü? İster siz, ister eski atalarınız iyi bilin ki onlar benim düşmanımdır; ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur).”** (Suara, 75-77). Allah'ın halili İbrahim'in bu dostluğu, ancak putlara olan düşmanlığıyla birlikte gerçek bir dostluk olmuştur. Zira dostluk, Allah için olmadıkça ve Allah'tan başka bütün ma'budlardan uzak olunmadıkça gerçek dostluk olmaz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: ‘Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda**

Müslümanlar Arasında Dostluğun Farz Olması:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; dostluk ve düşmanlık prensibinin dinen bütün Müslümanlara farz olduğuna inanır. Bu bir ibadettir; Allah'a bununla ibadet etmek gerekir. Hatta bu, **“La ilahe illallah”** diye ifade edilen tevhide şahadetin bir gereğidir ve şartlarından biridir. Akîde ve iman esaslarının en büyüklerinden ve önemlilerinden biridir. Halis tevhidin aslî bir rûknüdür. O nedenle bütün Müslümanların buna riayet etmesi ve bununla amel etmesi gerekir. Kur'an ve Sünnet'te bu konuyu vurgulamak ve Müslümanlar arasında bunu yerleştirmek için çok sayıda nas gelmiştir. Bunların bazıları şunlardır: Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Rasûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.”** (Tevbe, 24)

“Ey iman edenler! Eğer Benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir.” (Mümtehine, 1)

“Onlardan çoğunun, kafirlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin onlar için (ahiret hayatları için) önceden hazırladığı şey ne kötüdür: Allah onlara gazab etmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdır! Eğer onlar Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman etmiş olsalardı onları (müşrikleri) dost edinmezlerdi; fakat onların çoğu yoldan çıkmışlardır.” (Mümtehine, 80-81)

sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.' Şu kadar var ki, İbrahimbabasına, 'Andolsun senin için mağfaret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir şeyi önlemeye gücüm yetmez.' demişti. (O mü'minler şöyle dediler:) Rabbimiz! Ancak Sana dayandık, Sana yöneldik. Dönüş de ancak Sanadır.” (Mümtehine, 4) “Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana ibadet ederim. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir. Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki insanlar (onun dinine) dönsünler.” (Zuhuf, 26-28). Yani Allah için dostluğu ve Allah'tan başka bütün ma'budlara olan düşmanlığı kendisinden sonra gelen peygamberlere ve onların izleyicilerine nesilden nesile kalıcı bir miras olarak bıraktı. Bu, 'La ilahe illallah' sözüdür. Bu, muvahhidlerin önderi İbrahim'in, kıyamete kadar izinden gideceklere bıraktığı bir mirastır.” Bkz: *ed-Dau ve'd-Deva*, s. 331.

“Kâfir olanlar da birbirlerinin velileridir. Eğer siz bunu(Allah’ın bu emrini) yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur.” (Enfal, 73)⁷¹⁷

“Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli/dost edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir.” (Tevbe, 23)

“Allah’a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah’a ve Rasûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah’tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah’ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah’ın tarafında olanlardır.” (Mücadele, 22)

“Mü’min erkeklerle mü’min kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten meneder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah’a ve Elçisine itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah Azîz’dir, Hakîm’dir.” (Tevbe, 71)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Sizden biriniz beni çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş olmaz.”*⁷¹⁸

*“Mü’minden başkasıyla arkadaşlık yapma. Yemeğini de sadece takva sahibi olan yesin.”*⁷¹⁹

Cerir ؓ’tan şöyle rivâyet edilmiştir: Peygamber ﷺ insanlardan biat alırken yanına geldim. Dedim ki: “Ey Allah’ın Rasûlü! Uzat elini de sana biat edeyim. Bana istediğin şartı koş, sen daha iyi bilirsin.” Peygamber ﷺ şöyle dedi:

⁷¹⁷ İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Şayet müşriklerden uzaklaşıp mü’minlerle dost olmazsanız, insanlar arasında fitne çıkar, işler karışır, mü’minle kâfir birbirine karışır ve insanlar arasında büyük bir bozulma meydana gelir.”

⁷¹⁸ Buhârî, K. İman, B. Peygamber ؓ’i sevmek imandandır.

⁷¹⁹ Ebu Dâvûd, K. Adab, B. Meclisinde oturulması tavsiye edilen kimseler; Elbânî, hasen olduğunu söylemiştir.

“Allah’a ibadet etmen, namazı kılman, zekâtı vermen, Müslümanlara nasihat etmen ve müşriklerden ayrı durman üzere senden biat alıyorum.”⁷²⁰

Kur’an âyetlerinin ve Peygamber ﷺ’in hadislerinin tamamı, “Dostluk ve Düşmanlık” akîdesinin bu büyük dinin en önemli esaslarından biri olduğunu, en yakın akrabalarımızdan bile olsalar Allah’a ve Rasûlüne muhalefet ettikleri müddetçe kâfirlere ve din düşmanlarına sevgi ve dostluk beslenmeyeceğini ve onlara yardım edilemeyeceğini açıkça ifade etmektedir.

Ey değerli Müslüman kardeşim, -Allah seni her iki cihanda da aziz etsin- şunu bil ki: Kim hak dinin bu önemli esasını yerine getirirse o gerçek ve sadık bir mü’min, Allah’ın yardımına ve desteğine mazhar olmuş samimi bir mücahiddir. Çünkü bu esası tamamlamak imanının kemâliendir, kulluğu tamamlamaktır ve tevhidi gerçekleştirmektir.^{721(*)}

Dostluk ve Düşmanlık İlkesi Dinin Temel Esaslarından Biridir:

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’ın inancına göre, dostluk ve düşmanlık akîdesi; dinde önemli bir esastır, akîdenin aslı bir rüknüdür, ibadet tevhididir ve İslâm şeriatında önemli bir yeri vardır. Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür:

Bir: Bu akîde, “Allah’tan başka hak ilah olmadığına şahitlik ederim.” sözleriyle ifade edilen tevhidin bir parçasıdır. Bu da Allah’tan başka ibadet edilen her şeyden beri olmak demektir. Nitekim Allah Teâlâ, “Allah’a ibadet edin ve tağuttan sakının.” (Nahl, 36) buyurmuştur.

Tağut, Allah’ın dışında kendisine ibadet edilen her şeydir. Haddini aşan, kendisine ibadete çağıran, ibadette ve itaatte Allah’ın hakkına saldıran herkes tağuttur.

⁷²⁰ Nesai, K. Biat: B. Müşrikleri terk etmek üzere biat. Elbânî, sahih demiştir.

⁷²¹ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Tevhidde şahadeti gerçekleştirmek, sadece Allah için sevmeyi ve sadece Allah için buğzetmeyi, sadece Allah için dost olmayı ve sadece Allah için düşman olmayı, Allah’ın sevdiklerini sevmeyi ve Allah’ın buğzettiklerine buğzetmeyi, Allah’ın emrettiğini emretmeyi, yasakladığını yasaklamayı, sadece Allah’tan ümit etmeyi ve Allah’tan korkmayı gerektirir. İbrahim’in dini de budur. Bu, Allah’ın bütün peygamberleri gönderdiği İslâm’dır.” Bkz: *el-İhticacu bi’l-Kader*, s. 62, el-Mektebu’l-İslâmî. İbn Teymiyye *rahimehullah* yine şunları söyler: “Açıkta ve gizlide Peygamber ﷺ’in sünnetine ve şeriatına uymak, Allah sevgisinin bir gereğidir. Nitekim Allah yolunda cihad etmek, O’nun dostlarını dost edinmek ve düşmanlarını düşman bilmek de bu sevginin hakikatidir.” Bkz: *et-Tuhfetu’l-İrakiyye*, s. 101, Mektebetu’l-Menar.

İki: Bu akîde, imanın sıhhatinin şartıdır ve onun en sağlam bağıdır. Allah'ın rızasını kazanmak, ancak bu şartın gerçekleşmesiyle mümkündür. Allah Teâlâ, münafıkları kötülerken şöyle buyurur: **“Onlardan çoğunun, kafirlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin onlar için (ahiret hayatları için) önceden hazırladığı şey ne kötüdür. Allah onlara gazabetmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdır! Eğer onlar Allah’a, Peygamber’e ve ona indirilene iman etmiş olsalardı onları (müşrikleri) dost edinmezlerdi; fakat onların çoğu yoldan çıkmışlardır.”** (Maide, 80-81)

Peygamber ﷺ de şöyle buyuruyor: *“İman bağlarının en sağlamı; Allah için dostluk, Allah için düşmanlık, Allah için sevmek ve Allah için buğzetmektir.”*⁷²²

Üç: İman, bu akîdenin gerçekleşmesiyle kemale ermiş olur. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyuruyor: *“Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için mani olursa imanını kemale erdirmiş olur.”*⁷²³

Dört: Bu akîde, mü'minin imanın tadını almasına ve yakînin zevkine varmasına vesile olur. Çünkü Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek, âhiretteki iyilik kapılarının en büyüğüdür, dünyada ise imanın tadını almanın vesilelerindendir.

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Üç şey vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi imanın tadını almış olur: Allah ve Rasûlünü başka her şeyden daha çok sevmek; sevdiği kimseyi sadece Allah için sevmek; Allah onu küfürden kurtardıktan sonra küfre tekrar dönmekten ateşe atılacakmışçasına nefret etmek.”*⁷²⁴

Beş: Kim Allah'tan başkasını, onun dinini ve o dine mensup olanları hak dini ve mü'minleri sever gibi severse Allah'ı inkar etmiş bir kafir olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden, yedirdiği halde yedirilmeyen Allah'tan başkasını mı dost edineceğim!**

⁷²² Bu hadisin tahriri için Bkz: Elbânî, *Silsiletü'l-Ehadisi's-Sahihah*, no: 998.

⁷²³ Ebu Dâvûd, Sünnet, İmanın artması ve eksilmesinin delili; Elbânî, *Sahihu Süneni Ebi Dâvûd*, 3/886.

⁷²⁴ Buhârî, K. İman, B. Küfre dönmeyi çirkin gören.; Müslim, K. İman, B. İmanın tadını alması için kişide bulunması gereken özelliklerin beyanı.

De ki: ‘Bana, Müslüman olanların ilki olmam emredildi ve sakın müşriklerden olma!’ (denildi).” (Enam, 14)

Altı: Bu akîde öyle bir bağ oluşturur ki Rabbanî İslâm toplumu, onun üzerinde kenetlenir ve binası onunla tamamlanır.

Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: “Sizden biriniz kendisi için istediğini mü’min kardeşi için de istemedikçe mü’min olamaz.”⁷²⁵

Dostluk ve Düşmanlık Konusunda İnsanların Kısımları:

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat, -yüce Kitabın ve sahih sünnetin de delâlet ettiği üzere- dostluk ve düşmanlıkta insanları üç kısma ayırır:

Birincisi: Dostluğa ve mutlak sevgiye lââyık olanlar:Bunlar, Rab olarak Allah’a, peygamber olarak elçisi Muhammed ﷺ’e iman eden, dinin gereklerini bilip onlara inanarak ihlâslı bir şekilde amel eden, Allah’ın ve Peygamberinin emirlerine boyun eğen, Allah’ın ve Peygamberinin yasaklarından sakınan, Allah için seven ve Allah için buğz ve düşmanlık eden halis mü’minlerdir. Bütün Müslümanların bunları sevmeleri, onlara yardım etmeleri, nerede ve hangi asırda yaşamış olursa olsunlar bunlara dostluk beslemeleri gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah’tır, Rasûlüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah’ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler. Kim Allah’ı, Rasûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah’ın tarafını tutanlardır.**” (Maide, 55-56)^{726(*)}

⁷²⁵ Buhârî, K. İman, B. Kendisi için istediğini din kardeşi için de istemek imandandır.

^{726(*)} Allame Abdurrahman b. Nasır es-Sadî rahimehullah bu âyetin tefsirinde şunları söyler: “Allah Teâlâ, yahudi, hristiyan ve diğer kâfirleri dost edinmeyi yasaklayıp onları dost edinmenin sonunun kesin bir hüsrana olacağını zikrettikten sonra kimlerin dost edinilmesi gerektiğini belirtmiş ve onları dost edinmenin sağlayacağı faydayı ve maslahatı zikretmiştir: ‘**Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah’tır, Rasûlüdür...**’ Allah’ın dostluğuna ancak imanla ve takva ile erişilir. Mü’min ve takva sahibi olan herkes Allah’ın velisidir/dostudur. Allah’ın dostu olan kişi, aynı zamanda O’nun Peygamberinin de dostudur. Allah’ı ve Peygamberini dost edinen kişi, bu dostluğun bir tamamlayıcı unsuru olarak Allah’ı ve Rasûlünü dost edinen kimseleri de dost edinir. Bunlar ise içleri ve dışları ile iman eden, namazı şartları, farzları ve tamamlayıcı unsurlarıyla birlikte hakkıyla kılarak ma’buda ihlâsla ibadet eden, insanlara iyilik eden ve mallarından hak sahiplerine zekâtı veren mü’minlerdir... Bu âyet-i kerîme, sadece sözü edilen kimselerin dost edinilmesi ve diğerlerini dost edinmekten uzak durulması gerektiğinin delilidir.”

Rasûlullah ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Müslüman, Müslümanın (din) kardeşidir. Müslüman, Müslümana zulmetmez; Müslüman, Müslümanı (tehlike ve musibet anında) terk etmez.”⁷²⁷

“Mü'minin mü'minle dayanışması tuğlaları birbirine geçmiş bir bina gibidir.”⁷²⁸

“Birbirlerini sevmede, merhamette ve şefkatte mü'minler tıpkı tek vücut gibidirler. Vücudun bir organı hastalandığı zaman diğer organlar da uykusuzlukla ve ateşlenerek bundan etkilenir.”⁷²⁹

İkincisi: Bir yönden sevgi ve dostluğa lâyık oldukları halde başka bir yönden düşmanlığa lâyık olanlar: Bunlar günahkâr Müslümanlardır. Bunlar hakkında hem sevgi, hem de buğz ve düşmanlık beslenir. İman, itaat ve takvalarından dolayı sevilirler, küfür ve şirkin altında kalan isyan ve günahlarından dolayı da buğzedilirler. Mesela amellerinin bir kısmı iyi, bir kısmı kötü olan, bazı farzları ihmal edip küfür sınırına varmayan bazı haramları işleyen Müslümanlar bu kısma dâhildir. Bu gibiler için yaptıkları iyilikler kadar dostluk gösterilir, kötülükler kadar da buğzedilir. Ayrıca bunlara nasihat etmek gerekir, günahları karşısında da sükût etmemek gerekir. Aksine onlara iyilikler emredilir, kötülüklerine engel olunur, günahlarından vazgeçinceye ve kötülükleri terk edinceye kadar cezalandırılır ve azarlanırlar. Nitekim Rasûlullah ﷺ, Abdullah isimli ve ‘merkeb’ lakaplı bir adama böyle yapmıştır. Bu adam içki içtiği için cezalandırılmak üzere Rasûlullah ﷺ’in huzuruna getirilince bazı sahabîler ona lanet etmişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “Ona lanet etmeyin. Vallahi ben onun Allah ve Rasûlünü sevdiğini biliyorum.”⁷³⁰ Ancak Rasûlullah ﷺ adamın cezasını da infaz etmiştir.

Üçüncüsü: Düşmanlığa ve mutlak nefrete müstahak olanlar: Bunlar yahudiler, hristiyanlar, müşrikler, dinsizler, putperestler, mecusiler ve münafıklar gibi farklı gruplara mensup olan, küfür, şirk ve zındıklıklarını açıkça ortaya koyan halis kâfirlerle, onların peşinden giden yıkıcı mezheplerin ve laik partilerin mensuplarıdır.

⁷²⁷ Buhârî, K. Mezalim, B. Müslüman Müslümana zulmetmez.

⁷²⁸ Buhârî, K. Mezalim, B. Mazluma yardım.

⁷²⁹ Müslim, K. Birr ve Sıla, B. Mü'minlerin birbirlerine merhamet etmeleri.

⁷³⁰ Buhârî, K. Hudud, B. Şarap içene lanet edilmesinin kerahiyeti.

Bu hüküm, İslâm'a mensup olup da tekfir edilmelerini gerektiren fiilleri işleyen mürted ve müşrikler için de geçerlidir. Mesela İslâm'dan çıkaran bir fiili işleyen, ibadet ederken Allah'ın kullarından herhangi birini O'na ortak koşan, Allah'tan başkasına dua etmek, Allah'tan başkasından yardım dilemek, Allah'tan başkasına tevekkül etmek, kurban kesmek veya adakta bulunmak gibi ibadet türlerinden herhangi birini Allah'tan başkası için yapan, Allah'a, Rasûlüne veya yüce dinine söven, farz namazları terk eden veya İslam dininin bu asra uygun olmadığını iddia ederek onu hayattan koparan kimselerle riddete götüren bunların benzeri amelleri işleyenler, kendilerine gerekli deliller gösterildikten sonra bu tavırlarında ısrar ederlerse ve tekfir için gerekli şartlar oluşup maniler ortadan kalkarsa, düşmanlığa ve mutlak buğza müstahak olurlar. Müslümanların böyle mürtedlerle cihad etmeleri, onları her yönden sıkıştırmaları ve onların yeryüzünde bozgunculuk yapmalarına fırsat vermemeleri gerekir: **“Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihâd et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!”** (Tevbe, 73; Tahrim, 9)

Değerli Müslüman kardeşim! Şunu bilmelisin ki küfürden, şirkten ve bunların sahiplerinden nefret etmek, samimi bir imanın, halis tevhidin ve akîde sevgisinin alâmetidir; Allah'a, O'nun dinine, Peygamberine, sadık ve muvahhid mü'min kullarına dostluğun ilanıdır.

Küfür ve şirkten nefret etmek; kâfirlerden, müşriklerden ve onların Allah'tan başka taptıklarından da nefret etmeyi, onlardan uzak olmayı, ikinci adımda onlarla savaşmayı, onlara karşı çıkmayı, planlarını açığa çıkarmayı, tuzaklarından ve fikirlerinden sakınmayı, inanç ve düşüncelerinin bozukluğunu ve çirkinliğini açıklamayı gerektirir. Allah için dostluk ve düşmanlığın en yüksek mertebesi de budur.⁷³¹

⁷³¹ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Bilinmelidir ki sana haksızlık da etse, saldırsa da mü'minle dost olmak gerekir. Sana verse ve iyilik yapsa bile kâfire de düşman olmak gerekir. Çünkü 'Dinin tamamen Allah'ın olması, Allah'ın dostlarının sevilmesi, düşmanlarına buğzedilmesi, dostlarına saygı gösterilmesi, düşmanlarının aşağılanması, sevabın dostlarının, cezanın da düşmanlarının olması' için Allah Teâlâ peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiştir. Bir adamda hem hayır, hem şer, hem isyan, hem itaat, hem sünnet, hem bid'at bir arada bulunduğu zaman kendisindeki hayır ve iyilik miktarınca dostluğu ve sevabı hak eder, kendisindeki şer ve kötülük miktarınca da düşmanlığı ve cezayı hak eder. Bir adamda

Kâfirlere düşman olma ve onlara buğzetme konusunda aslolan, bunun gizli-den gizliye değil açıktan yapılmasıdır. Bunun sebebi de dini ve ehlini korumaktır. Nitekim haniflerin önderi, peygamberlerin atası ve Rahman'ın dostu İbrahim (عليه السلام) da böyle yapmıştır: **“İbrahim’de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: ‘Biz sizden ve Allah’ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah’a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.’”** (Mümtehhine, 4)

Allah için Dost Olmanın Hukuku ve Gerekleri:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Allah için dostluğun birtakım gereklerinin ve hukukunun olduğu görüşündedir. Bir Müslümanın; Müslümanlığının, imanının ve sadakatının tam olabilmesi ve *Allah korusun* şirke ve küfre düşmekten kurtulması için bunları yerine getirmesi gerekir. Bunların bir kısmı şunlardır:

Bir: Küfür diyarından Müslümanların diyarına hicret etmek. Zayıflar ve meşru sebeplerle hicrete güçleri yetmeyenler bundan müstesnadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Nefislerine zulmeden kimselere melekler, canlarını alırken, ‘Ne işte idiniz!’ dediler. Bunlar, ‘Biz yeryüzünde çaresizdik.’ diye cevap verdiler. Melekler de ‘Allah’ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!’ dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) âciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiçbir yol bulamayanlar müstesnadır. İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır.”** (Nisa, 97-99)

İki: Müslümanların cemaatine katılmak, onlardan ayrılmamak, iyilik ve takvada onlarla yardımlaşmak, iyiliği emredip kötülükten men etmek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber’e karşı çıkar ve mü’minlerin yolundan başka bir yola**

ona hem saygı gösterilmesini gerektiren hem de hor görülmesini gerektiren şeyler bir arada bulunabilir. Mesela fakir bir hırsızın hırsızlık yaptığı için hem eli kesilir hem de beytül-mal’den ihtiyacını karşılayacak kadar bir şeyler verilir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat’ın üzerinde görüş birliğine vardığı ve Haricilerle Mutezile’nin ve onlara muvafakat edenlerin karşı çıktıkları esas budur.” Bkz: *Mecmu’ü'l-Fetâvâ*, 28/209.

giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.” (Nisa, 115)

Üç: Kendisi için hangi iyiliği istiyorsa onu Müslümanlar için de istemek, hangi kötülüğü kendinden savıyorsa onu Müslümanlardan da savmak, onları sevmeye, onlarla bir arada bulunmaya ve istişare etmeye özen göstermek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Daha önceden Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”** (Haşr, 9)

Dört: Onların kusurlarını araştırmamak, haberlerini ve sırlarını düşmanlarına nakletmemek, onlara zarar vermemek ve onların aralarını düzeltmek. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Birbirinizin kusurlarını araştırmayın.”** (Hucurat, 12)

“Eğer mü’minlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah’ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever. Mü’minler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah’tan korkun ki merhamete nail olasınız.” (Hucurat, 9-10)

Beş: Düşmanlarına karşı Müslümanlara destek olmak, kolaylıkta, zorlukta, sıkıntıda, rahatlıkta, her zaman ve her yerde onları asla yalnız bırakmamak, canla, malla ve dille onlara yardım etmek, sevinçlerine ve üzüntülerine ortak olmak. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinmeye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.”** (Enfal, 72)

Altı: Hastaları ziyaret etmek, cenazelere katılmak, onlara nazik davranmak, onlara yumuşaklık, incelik ve şefkat kanatlarını germek, onlara dua etmek ve bağışlanmalarını dilemek, zayıflarına yardım etmek, selam vermek, onları aldatmamak veya mallarını haksız yollarla yememek, onların pazarlık ettiği malı araya girip satın almamak, Müslüman kardeşinin evlenme teklif ettiği kadına evlenme teklifinde bulunmamak ve üç günden fazla küs durmak vb. gibi haklarına riayet etmek.

Yedi: Müslümanların kutsallarına saygısızlık etmemek. Mesela onları tekfir etmemek, canlarını, mallarını, haysiyet ve namuslarını helal görmemek, onlara zulmetmemek, hakaret ve lanet etmemek, onlara saldırmamak, haksızlık etmemek, onlarla alay etmemek, onlar hakkında kötü zanda bulunmamak, gıybetlerini yapmamak, aralarını bozmak için laf taşımamak... Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir. Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçın. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyendir.”** (Hucurat, 11-12)

Kâfirlere Düşman Olmanın Gerektirdiği Şeyler:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Allah için düşmanlığın da birtakım şeyler gerektirdiğine inanır. Şirke ve küfre düşmemek, müşriklerle ve kâfirlerle aynı saflarda olmamak için sadık bir Müslümanın bunlara riayet etmesi ve onları dikkate alması gerekir. Bunların bazıları şöyledir:

Birincisi: Şirkten, küfürden, müşriklerden, kâfirlerden ve onların her çeşit mezheplerinden nefret etmek, onlara buğzetmek; onlardan, küfürlerinden, şirklerinden, inançlarından, kanunlarından, şirke dayalı yasama sistemlerinden, ilahlarından ve Allah'tan başka taptıklarından uzak olduğunu ve bunların hiçbirinden razı olmadığını ilan etmek. Nitekim peygamberlerin atası, muvahhidlerin önderi, Allah'ın peygamberi ve dostu İbrahim ؑ, bü-

tün küfür milletin ortasında korkmadan ve tereddüt etmeden babasından, kavminden, bütün müşriklerden ve kâfirlerden beri olduğunu ilan etmişti. Onların arasında tek başınaydı, fakat gücünü Rabbinden alıyor ve O'nun desteğine güveniyordu. Bu konuda hiçbir kâfiri istisna etmedi, onlardan sadece tek olan Allah'a iman eden ve O'nun dışında ibadet edilen sahte ilahları reddedenleri dost edindi: **“Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben, yalnız beni yarata- na taparım. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir. Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki insanlar (onun dinine) dönsünler.”** (Zuhruf, 26-28)

İkincisi: Kâfirleri dost ve yardımcı edinmemek, onlarla beraber olmamak, onlara güvenmemek, onlara sevgi ve saygı beslememek, onları yüceltmemek, yüzlerine gülmemek, yakınları ve akrabaları bile olsalar onlardan uzak durup ilişkiyi koparmak.⁷³² Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Eğer Benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin.”** (Mümteherine, 1)

Üçüncüsü: Bütün küfür beldelerinden hicret etmek, oralarda oturmak, onların sayısının çok görülmesine sebep olmamak ve oralara yolculuk yapmamak. Ancak zaruret varsa, dininin emirlerini açıkça yerine getirebilecekse, dinine davet edebilecekse, diniyle gurur duyabilecekse ve Peygamber ﷺ'in şu sözüne muhalif duruma düşmeyecekse oralarda kalabilir: *“Müşriklerin arasında ikamet eden her Müslümandan ben beriyim.”*⁷³³

Dördüncüsü: Dinî ve dünyevî yönden onlara has özelliklerden olan hususlarda onlara benzememek. Din işlerinde onlara benzemek şu şekillerde olur: Dinî sembollerinde ve ibadet şekillerinde onlara benzemek, kitaplarını tercüme etmek ve onlara erişimi kolaylaştırmak, hiçbir süzgeçten geçirmeden ve şer'i kuralları gözetmeden onların bilimlerini olduğu gibi almak, yöne-

⁷³² Bu konuda ana-babanın ayrı bir yeri vardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. 735 nolu dipnotun altındaki yıldızlı not.

⁷³³ Tirmizi, K. Siyer, B. Müşrikler arasında yaşamanın kerahiyeti. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahîhu Suneni't-Tirmizî*, 2/119.

timde ve eğitimde onların kanunlarını almak, onları uygulamak ve insanları bunlara uymaya mecbur etmek...

Dünya işlerinde onlara benzemek ise onlara has olan ahlak, adap ve âdetlerde onlara benzemektir. Mesela yeme, içme ve giyim-kuşamda onların izinden gitmek, onların isimlerini kullanmak veya âdetlerini, geleneklerini ve Müslümanlar arasında yaygın olmayan şeylerini taklid etmek gibi...

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Kim bir topluluğa benzerse onlardandır.”*⁷³⁴

Çünkü birine benzemek ve bunun için çabalamak, kalpte ona bir tür sevgi, dostluk ve hayranlık beslemeye sebep olur. İçteki sevgi de dışında da ona benzemeye götürür.

Beşincisi: Kâfirlere yardım etmemek, onları övmemek, onların üstünlüklerinin ve yardımlarının propagandasını yapmamak, Müslümanlara karşı onlarla birlikte komplo kurmamak, Müslümanların sırlarını onlara vermek, onlara güvenmemek, mecbur kalmadıkça ve benzeri kâfirlere karşı olmadıkça onlardan yardım istememek. Bilakis onların sohbetlerini ve meclislerini terk etmeli, Müslümanların sırlarını korumak için onları sırdaş ve yoldaş edinmemeli ve Müslümanların önemli işlerini yaptırmak için onlara imkân vermemelidir. Zira Allah Teâlâ, onların güvenilmez olduklarını haber vererek şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerinden) belli olmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, âyetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz.”** (Al-i İmran, 118)

Altıncısı: Kâfirlerin bayramlarına ve dinî törenlerine katılmamak ve böyle günler münasebetiyle onları tebrik etmemek. Selef âlimlerinin çoğu, mü'minlerin özelliklerinden olan **“Onlar yalan yere şahitlik etmezler.”** (Furkan, 72) âyetini “kâfirlerin ve müşriklerin bayramlarında bulunmazlar.” şeklinde tefsir etmişlerdir.

⁷³⁴ Ebu Dâvûd, K. Libas, B. Şöhret elbisesi giyme. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahihu Sünen-i Ebu Dâvûd*, 2/761.

Yine onlara sözle ve fille saygı göstermemektir. Mesela onlara “sayın,” “efendi” gibi sözlerle hitap etmemek gibi. Zira Allah Teâlâ onları alçaltmış ve zelim kılmiştir. **“Allah kimi hor ve hakir kılsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur.”** (Hac, 18)

Yedincisi: Onlara rahmet okumamak ve Allah’tan bağışlanmalarını dilememek. Çünkü böyle bir şey yapmak, onları sevmek ve içinde bulundukları bozuk ve bâtıl durumlarını onaylamak anlamına gelir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“(Kâfir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah’a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara.”** (Tevbe, 113)

Sekizincisi: Dinin aleyhine olacak şekilde onlara yağcılık, dalkavukluk yapmamak veya onların kötülüklerine ve bâtıllarına sessiz kalmamak. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onlar isterler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar.”** (Kalem, 9)

“Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah’tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O’ndan da) yardım göremezsiniz!” (Hûd, 113)

Dokuzuncusu: Onların hakemliğine müracaat etmemek, onların hükümüne veya bazı hükümlerine razı olmamak, onların arzu ve isteklerine uymamak, onların herhangi bir işinde onlara tâbi olmamak. Çünkü onlara tâbi olmak, Allah’ın ve Peygamberinin hükmünü terk etmek demektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Allah’ın indirdiğiyle hükmetmezse onlar kâfirlerin ta kendileridir.”** (Maide, 44)

“Dinlerine uymadıkça yahudiler de, hristiyanlar da asla senden razı olmayacaklardır. De ki: Doğru yol, ancak Allah’ın yoludur. Sana gelen ilimden sonra onların hevalarına uyacak olursan, andolsun ki, Allah tarafından sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.” (Bakara, 120)

Onuncusu: Emrettikleri veya akıl verdikleri konularda kâfirlere ve müşriklere uymamak, dediklerini yapmamak. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Üzerine Allah’ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Kuşkusuz bu büyük günahdır. Gerçekten şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız şüphesiz siz de Allah’a ortak koşanlar olursunuz.”** (Enam, 121)

**“Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir gruba uyar-
sanız imanınızdan sonra sizi yeniden küfre sevkederler (de sonra hüsrâ-
na uğrayanlardan olursunuz).”** (Al-i İmran, 100)

**“Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy;
bilmeyenlerin (müşriklerin) isteklerine uyma.”** (Casiye, 18)

On birincisi: Onlarla karşılaşıldığı zaman İslâm'ın selamı olan “es-Selamu Aleykum” sözünü onlara ilk söyleyen olmamak. Zira Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Yahudilerle hristiyanlara ilk olarak siz selâm verme-
yin. Onlardan biriyle yolda karşılaşırsanız, onu yolun en dar yerinden
yürümek zorunda bırakın.”*^{735(*)}

⁷³⁵ Müslim, K. Selam, B. Ehl-i kitaptan olanlara önce Müslümanın selam vermesinin yasaklanması.

(*) **Kâfirlere Muvafakat Etmenin Hükümleri:** Âlimler, kâfirlere muvafakat etmenin hükümlerini akâid kitaplarında ayrıntılı bir şekilde anlatmışlardır. Bunların özeti şudur: Bir müslümanın kâfirlere muvafakat etmesinin üç hali vardır:

Birinci Durum: Zâhirde ve bâtında (açıkta veya gizlide) onlara muvafakat etmek: Bu, kâfirleri kayıtsız şartsız dost edinmektir. Onları sevmek, onlara meyletmek, onlara benzemek, onlara sığınmak, onlardan yardım istemek, isteklerine boyun eğmek vb. gibi şekillerde olabilir. Buna “mutlak dostluk” denir. Bu mürtedliktir, büyük küfürdür, insanı dinden çıkarır; velev ki kişi müslüman olduğunu iddia etse ve bazı dinî sembolleri açıkça yerine getirsin!

İkinci Durum: Zâhirde değil de bâtında (açıktan değil de gizlice) onlara muvafakat etmek. Bu da -icma ile- dinden çıkaran bir küfürdür. Çünkü bu itikâdî münafıklıktır. (Büyük münafıklıktır).

Üçüncü Durum: Bâtında değil de zâhirde (içinden değil de görünüşte) onlara muvafakat etmek. Bu da iki türlü olur:

1- Zorlama ve tehdit sebebiyle onlara muvafakat etmek. Ancak bu zorlamanın sadece sözlü bir tehdit olmayıpdayak, öldürme ve işkence etme gibi fiilî bir tehdit olması ve karşı çıktığı zaman bu tehdidin hemen gerçekleşeceğine dair kuvvetli bir kanaatin olması gerekir. Böyle bir durumda olan bir Müslüman, kalbi imânla dolu olduğu ve imânın hakikatine kesin olarak inandığı halde kalbiyle değil de sadece diliyle kâfirlere muvafakat ettiği zaman tekfir edilemez.

2- Kişinin, kâfirlerin ve müşriklerin idaresinde olmadığı halde onlara içinden muhalefet etmesine rağmen zâhirde/görünürde muvafakat etmesi. Bunun sebebi, liderlik sevdası, makam-mevki arzusu, mal ve arazi beklentisi veya menfaatlerine zarar geleceği korkusu gibi dünyevî bir sebep olabilir. Onları memnun etmek, dünyadan pay kapmak, rahata kavuşmak ve dünyada selamete ermek için onlarla dost olup onların bâtıl işlerini savunur, onlara sessiz kalır, sistemlerine tâbi olur veya kanunlarını uygular. Böylece ibâdet tevhidinin rükünlerinden biri olan Allah için dost olmak ve Allah için düşman olmak rûknünü terk eder. Bu terk de onun dinden çıkmasına ve küfre girmesine sebep olur. İçinden onlardan hoşlanmaması kendisine hiçbir fayda sağlamaz. Nitekim şer’î naslar da buna delalet etmektedir.

Allah için düşman olmak akîdesiyle kâfirlere iyilik yapmak ve adâletli davranmak arasındaki fark: Onlardan beri olmak/uzak durmak diye ifade edilen kâfirlere karşı

Kâfirlerle Dost Olmanın/Muvalatın Farklı Dereceleri Vardır:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, mü'minlerin birbirleriyle dost, kâfir ve müşriklerle düşman olmalarının dinen farz; birbirleriyle düşman, kâfirler ve müşriklerle dost olmalarının ise dinen haram olduğu görüşündedirler. Onlara göre kâfirlerle dost olmanın da farklı şubeleri ve dereceleri vardır. Bunların bir kısmı mürted olmaya/İslâm'dan çıkmaya yol açar, bir kısmı da bunun altında olup büyük günah ve haram hükmündedir. Gönülden dost olmakla görünüşte yakınlık kurmak arasında fark vardır. Kâfirleri gönülden dost eden herkes kâfir olup dinden çıkar. Ancak kâfirlerle kurulan her yakınlık, kişinin tekfir edilmesini gerektirmez. O halde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre kâfirlerle yakınlık kurup dost olmanın iki kısmı vardır: Küfre götüren dostluk ve haram olup dinden çıkarmayan dostluk.

Birincisi: Büyük Dostluk / el-Muvalatu'l-Kübra:

Bu, kişiyi İslâm'dan çıkarır ve -Allah korusun- onu küfre ve mürtedliğe götürür. Bu, tam bir dostluktur ve kâfirlerin dinini sevmeyi, Müslümanlara üstün olmayı arzulamayı veya bunun için çalışmayı içerir. Bu tür dostluk, kalple, amelle veya her ikisiyle birlikte olabilir.

* Kalple dost edinmek: Onları sevmekle, onların sevdiklerini sevmekle, onlarla karşılıklı dostluk kurmakla, onlardan razı olmakla, onların nefret ettiklerinden nefret etmekle, kalben onlara muvafakat etmekle ve içtenlikle onlara meyletmekle olur. Mesela demokrasi dolayısıyla demokratları sev-

düşmanlığımız, onlara sözlü veya fiili olarak kötülük yapmak ve dinimizin onlarla ilişkilerde uymamız için koyduğu şartları ve kuralları çiğnememiz anlamına gelmez. Ki bu şartlar ve kurallar, kalbî bir sevgi ve eğilim olmaksızın adalet ve iyilik temeli üzerine bina edilmiştir. Allah Teâla, kâfir olan anne-babaya iyilik yapılmasını emrederek şöyle buyurmuştur: **"Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşman için zorlarsa sakın onlara itaat etme! Ama dünya(lık konularda) da onlarla iyi geçin."** (Lokman, 15) İslâm, kâfirlerle aramızda Müslümanların da yararına olacak karşılıklı yarar ilişkisine izin vermiştir. Bizimle savaş halinde olmayan -bizimle savaşanlara ve bizi yurdumuzdan çıkarmak isteyenlere yardım edenlere değil- bizimle barış anlaşması yapan kâfirlerden bazı gruplara karşı, dinimizin aleyhine olmamak şartıyla hoşgörülü olmamızı istemiştir. Şeriat koyucu ve hikmet sahibi Allah, savaşçı olmadıkları müddetçe hepsiyle iyi ilişkiler içinde olmamızı emretmiştir. Bu, onları dost edinmek ve sevmek anlamına gelmez. Çünkü iyilik yapmak ve iyi ilişkiler içinde olmak, İslam şeriatında kâfirlerle karşı yasaklanan sevgi ve dostluğu gerektirmez. Fakat kâfirler, savaşçı oldukları zaman onlarla iyi ilişkiler içinde olmak -icma ile- haramdır.

mek, yasama faaliyetinde bulunup Allah'ın kanunlarına aykırı kanunlar çıkaran parlamenterleri sevmek, laikleri, ırkçıları ve benzerlerini bakış açıları ve inançlarından dolayı sevmek gibi...

* Fiille dost edinmek: Bu, kâfirlere yardım etmekle, onları savunmakla, Müslümanlara karşı onlarla ittifak kurmakla, Müslümanlara işkence yapmak ve zarar vermek için onlarla işbirliği yapmakla veya onlara mal, beden ve fikir yardımı yapmakla olur. Müslümanlara karşı kâfirlere yardım eden herkes, kâfir ve mürteddir. Mesela bugün yahudilere ve hıristiyanlara yardım etmek, kâfirlerle ittifak kurmak, onlara yardım etmek üzere onlarla anlaşma yapmak gibi... Ki bu yardımın fiilen gerçekleşmesi şart değildir, sadece va'detmek ve bu konuda onlarla anlaşma yapıp ittifak kurmak da yeterlidir.

* Hem kalben hem de fiilen dost edinmek: Bu, hem zahirde, hem de bâtında onlara muvafakat etmektir. Yani açıktan onlara itaat etmek, içinden de onlara meyletmektir. Mesela yönetimde İslam kanunları yerine demokrasiyi yerleştirmek gibi...

İkincisi: Küçük Dostluk / el-Muvalatu's-Suğra:

Buna "mukayyed/sınırlı veya haram dostluk" da denir. Bu, dost olmanın altında bir dostluktur. Bunun çeşitli mertebeleri vardır ki hepsi de büyük günah kapsamındadır. Sahibini helâkin kenarına sürükler ve onu naslardaki tehditlere müstahak kılar. Fakat onu İslâm'dan çıkarmaz.

Bu tür dostluk, itikadın sağlam olmasına, içinde küfre girmek ve İslâm'dan çıkmak gibi bir niyet olmamasına, kâfirlerin dinine buğzetmesine, yaptığıнын günah olduğunu bilmesine ve gûnahtan korkmasına rağmen sırf dünyevî ve maddî gayelerle veya ırk ve kabile bağları nedeniyle bazı kâfirlere dost olmak, meyletmek ve yağcılık yapmakla olur. Böyle bir kimsenin durumu, helal saymamakla birlikte bazı günahları işleyen günahkâr kimselerin durumu gibidir. Günahların da günahkârın niyetine ve maksadına göre tehdit ve yergiden bir payı vardır.

Dünyevî bir çıkar dolayısıyla kâfirlerin yararına casusluk yapmaya geline; âlimler, böyle birinin öldürölüp öldürölmeceğı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak onlar, şayet bu kimse öldürölse bile dinden çıktığı için değil, had cezası gereğı öldürölceğı konusunda ittifak içindedirler. Tâbi bu da o kişinin Allah'a ve Rasûlüne iman ettiğı, kâfirlere buğzettığı ve bu yola

kendisini ilgilendiren dünyevî bir maslahatı elde etmek için başvurduğu biliniyorsa böyledir. Âlimler bu konuda Hatıb ve Sa'd b. Ubade ؓ kıssalarını delil getirmişlerdir. Bu olaylar, sahabe-i kiramın değerini düşürmez. Zira onların yaptıkları bir hatadır ve o hataya düşen düşmüştür. *Allah hepsinden razı olsun.*

Özetle bu tür dostluk haramdır; ancak küfür derecesine varmaz.

*** Zaruret anında caiz olan dostluk:**

Bu, zaruret anında ve kâfirlerin fiilî işkence yapmalarından korkulduğunda söz konusu olan ve kalple değil de sadece dille gerçekleşen dostluktur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır.”** (Al-i İmran, 28)

Yüce sahabî Ammar b. Yasir ؓ da kâfirler tarafından işkenceye uğradığı ve Peygamber ﷺ'e hakaret etmesi istendiği olay sonrasında ağlayarak Peygamber ﷺ'in yanına gelip dinden çıkmış olmaktan korktuğunu ifade edince Peygamber ﷺ, *“Kalbin ne durumda?”* diye sormuştur. O da *“İmanla dolu!”* deyince Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Sana yine aynısını yaparlarsa sen de yaptığının aynısını yap!”*⁷³⁶

Bu, görünüşte bir dostluk olup Müslümanların zayıf olduğu şartlarda geçerlidir. Kâfir ülkelerde yaşayıp da kâfirlerin hüküm ve kanunlarını tatbik etmek zorunda bırakılan bazı Müslümanlar da bu hükme dâhildir. Ancak onların, bir yolunun bulup Allah'ın hükümlerini tatbik etmeye çalışmaları gerekir. Şayet bundan aciz kalırlarsa, kâfirlerin mahkemeleri aracılığıyla da olsa haklarını almaları -mecbur kaldıkları sürece- onlar için caizdir ki hakları zayi olmasın. Bu, yani mecbur kalındığı zaman kalbi imanla dolu olduğu halde sadece diliyle kâfirlere dostluk göstermek caiz olan dostluk gösterme çeşitlerinden biridir.

⁷³⁶ Bkz: *Tefsiru't-Taberî*, “Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (küfre) zorlanan başka- kim kalbini kâfirlığe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlardır; onlar için büyük bir azap vardır.” (Nahl, 106) ayetinin tefsiri.

*** Dostluk olduğu zannedildiği halde dostluk/muvalat olmayan haller:**

Mesela kâfirlerle ticaret yapmak, kira, ödünç, rehin, alışveriş vb. gibi muamelelerde bulunmak, onlarla ortak olan güzel ahlak örneklerine sahip olmak veya Allah onları hidayete ulaştırır ümidiyle onları davet babından karşılıklı olarak hediye alıp vermek ve benzeri muameleler gibi... Kâfirlerle bu tür muamelelerde bulunmak -müslümanların ittifakıyla- dinen caizdir. Bunların dostluk ve düşmanlık ile bir alakası yoktur.

Nitekim Peygamber ﷺ, Kiptilerin lideri Mukavkıs'tan hediye olarak Mariye *radiyallahu anha*'yı kabul etmiştir. Bir ölçek arpa karşılığında zırhını bir yahudiye rehin bırakmıştır. Yahudilerle Mekkeli kâfirlere ve müşriklere karşı savaşma konusunda Müslümanlara katılmaları için anlaşma yapmıştır. Yine Huzaa kabilesiyle de bir anlaşma yapmıştır. Bazen görünüşte Müslümanların aleyhine olan anlaşmalar da yapmıştır, ama güzel akıbet muttakilerindir. Nitekim Hudeybiye Sulhu'nde böyle olmuştur.

Peygamber ﷺ hasta olan yahudi bir komşusunu ziyaret etmiştir. Ümmü Habibe *radiyallahu anha*'ya, Müslüman olmadan önce Medine'ye gelen babası Ebu Süfyan'a akrabalık bağının gereklerini yerine getirmesi için izin vermiştir. Allah Rasûlü ﷺ, aynı şekilde Ebu Bekir'in kızı Esma *radiyallahu anha*'ya da müşrik annesine karşı akrabalık görevini yerine getirmesi için izin vermiştir.

Allah Teâlâ da Kur'an'da kâfir veya müşrik dahi olsalar ana-babaya iyi davranmayı emretmiştir: **“Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi Bana ortak koşman için zorlarsa sakın onlara itaat etme! Ama dünya(lık konularda) da onlarla iyi geçin.”** (Lokman, 15)

Bu konu da daha pek çok delil vardır.

10

Tekfir Konusundaki Kural ve Ölçüler

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin kendisine has bazı özellikleri vardır ki bunlar sayesinde diğer din ve mezhep ehlinde ayrılırlar. Bu ümmetin salih selefinin ve samimiyet, ihlâs ve ihsan üzere onlara tâbi olanların kendileriyle temayüz ettiği bu özelliklere, onlara katılan samimi her Müslümanın da sahip olması

gerekir ki böylece o, onların nail oldukları hayra ve lütfâ nail olsun. Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin temayüz ettiği bu özelliklerden biri, dengeli olmaktır.

Dengeli olmak, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaati diğerlerinden ayıran en önemli özelliktir. İslam ümmeti, zararlı ifrata giden ümmetlerle helak eden tefrite kaçan ümmetler arasında dengeli ve orta yollu olduğu gibi ehl-i sünnet de doğru yoldan ve güvenilir Peygamber ﷺ'in sünnetinden sapmış olan bid'atçı fırkalar arasında dengeli ve orta yolludur.

O halde dengeli olmak, bu ümmetin hayırlı olma vasfının ve bu vasfın bekasının nedenidir. Ümmet, temayüz ettiği bu vasfı -ki o, itidalli olmak ve Allah'ın dosdoğru yolunda istikamet üzere gitmektir- koruduğu sürece hayır üzere olacaktır. Ancak o, dengeden çıkar da iki uç noktadan birine meyletirse helak olur. Çünkü uç noktalara meyletmek helak eder. Uç noktalara meyletmek de sadece ifrata ve aşırılığa has değildir. Aksine ifrat ve aşırılık bir uç nokta olduğu gibi tefrit ve ihmalkârlık da uç noktadır. Her ikisi de fertleri ve toplumu helake sürükler. Allah'ın hakkını yeri getirmede tefrite düşüp hata eden ve ihmalkâr davranan kimse uç noktadadır. İfrat, aşırılık ve tavizsizlik tarafına meyleden, farz olmayanı farz, haram olmayanı haram sayan, Müslümanları tekfir edip salihlere fasık damgası vuran, onların canlarını ve mallarını helal sayan, cemaatlerini terk edip ayrılan, kargaşa çıkarıp yeryüzünde büyük bir fesada yol açan kimse de uç noktadadır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“(Bunlar,) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir.”** (Kehf, 104)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in dengeli oluşu, her alanda kendini gösterir. İster akide, ahkâm, sülûk ve ahlak, isterse de diğer alanlarda olsun fark etmez. Bu dengeli oluşun en önemli göstergelerinden biri, tekfir meselesindeki dengeli ve orta yollu anlayışlarıdır ki bu, pek çok anlayışın saptığı ve birçok ayağın kaydığı hassas ve ciddi bir konudur. Ancak Allah Teâlâ, bu konuda ehl-i sünnete dengeli ve itidalli olma yolunu göstermiştir. Dolayısıyla da onlar, kible ehlinden hiçbir kimseyi işledikleri herhangi bir günah nedeniyle tekfir etmezler, sadece hata ettiğini söylerler. Zira onlara göre işlenen günahlarla birlikte iman kardeşliği devam eder. Böylece onlar ilim, adalet ve rahmete nail olmakla temayüz ederler.

Onlar sünnete uygun ve bid'atten uzak olan hakkı bilirler; haktan sapan kimselere karşı -kendilerine zulmetseler dahi- adaletli olurlar; insanlara merhamet ederler ve onların hayrını, hidayetini ve ıslahını isterler. Onlar, tekfirden aşırı giden, cehalet ve zulümle temayüz eden ve kâfir olmayana kâfir diyen ifrat ehli gibi değildirler. Onlar, ehl-i sünnete göre sahih imanın manasını anlamada yolunu şaşırarak ve tam tersi yönde aşırı gidip küfre küfür demeyen, hakka batıl karıştıran tefrit ehli gibi de değildirler. Zira Allah Teâlâ, iman edenleri, hakkında ihtilaf edilen konularda -izniyle- hakka hidayet eder.

Kitap ve Sünnet naslarını anlamada selef-i salihînin anlayışını esas almak, sünnetle bid'ati ayırmamak, zanna ve nefsin arzularına tâbi olmak ve çirkin te'vile başvurmak ifratın ve tefritin en önemli sebeplerinin bazılarıdır.

1- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın Tekfir Konusundaki Görüşü:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat inancının esaslarından biri şudur: Onlar tekfiri gerektiren bir günahı işleyen hiçbir Müslümanı, kendisine reddedenin kâfir olacağı bir delil açıkça ortaya konmadıkça, tekfir için gereken şartlar yerine gelip tekfire engel olan hususlar da ortadan kalkmadıkça ve cahil ile te'vilcinin şüphelerine son verilmedikçe tekfir etmezler.⁷³⁷

Yine Ehl-i Sünnet, kalbi imanla dolu olan, ancak tehdit altında küfre zorlanan kişiyi de tekfir etmez. Dahası onlar, şirkin dışında kalan büyük günahlardan bile olsa işlenen hiçbir günahı dolayısıyla hiçbir Müslümanı tekfir etmezler. Çünkü onlar büyük günah işleyen kimsenin küfrüne hükmetmezler, işlediği günahı helal görmedikçe onun sadece fasıklığına ve imanının noksanlığına hükmederler. Kul, günahı üzere öldüğü zaman da işi Allah'a kalmıştır; dilerse onu bağışlar, dilerse de ona azap eder. Sapık fırkalar ise bunun tersi görüştedirler. Zira onlar, büyük günah işleyen kişinin kâfir olduğuna veya iki menzile (küfür ile iman) arasında bir yerde olduğuna hükmederler.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın bu meseledeki akidelerinin ayırıcı özelliklerinden biri de şudur: Onlar, günah veya küfür işleyen bid'at ehli gruplar hakkında genel bir hüküm vermekle, herhangi bir bid'at işleyen belli bir şahıs hakkında

⁷³⁷ Şu bilinmelidir ki bu şartlar, açıklamaya/izaha ihtiyaç duyan gizli konularda geçerlidir. Yoksa Allah'ın varlığını inkâr etmek, Peygamber ﷺ'i yalanlamak, onun peygamberliğinin herkese şamil olduğunu ve ondan sonra bir daha peygamber gelmeyeceğini inkâr etmek gibi küfür olduğu açıkça ortada olan konularda değil!

günahkâr, fasık veya kâfir hükmünü vermeyi birbirinden ayrı şeyler olarak görürler. Ona hakkı açıklamadıkça da onun hakkında böyle bir hüküm vermezler. Bu da ancak delili ortaya koymakla ve şüphenin ortadan kaldırılmasıyla olur. Tekfir için tüm şartlar yerine gelmedikçe ve tekfir önündeki bütün engeller de kalkmadıkça belli bir şahsı tekfir etmezler. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar.”** (Nisa, 48 ve 116)

“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.” (Zümer, 53)

Ebu Hureyre ؓ dan rivâyet edildiğine göre Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: *“İsrail oğullarının içinde biri hayra, diğeri de şerre yönelmiş iki kişi vardı. Birisi günah işlemekle, diğeri de ibadetle meşguldü. İbadetle meşgul olan devamlı olarak diğerini günah işlerken görür ve (her defasında da ona), ‘Vazgeç’ derdi. (Yine) bir gün (onu böyle) günah üzerinde bulup ona ‘Vazgeç’ dedi. O da ‘Benimle Rabbim arasından çekil! Sen benim başıma bekçi olarak mı gönderildin?’ diye cevap verdi. Bunun üzerine (diğeri), ‘Allah’a yemin olsun ki Allah seni bağışlamaz (ya da Allah seni cennete sokmaz).’ dedi. Bir süre sonra ikisi de vefat ettiler ve âlemlerin Rabbi huzurunda bir araya geldiler. (Yüce Allah) ibadete düşkün olana, ‘Sen Beni(m kullarıma nasıl muamele yapacağımı kesinlikle) biliyor muydun yahut Benim elimde olan (tasarruf imkânı)a sahip miydin (de kulum hakkında Benim adıma böyle kesin bir hüküm verebildin)?’ dedi. Günahkâr olana da ‘Git rahmetimle cennet(im)e gir.’ buyurdu. Diğeri için de ‘Bunu cehenneme götürün.’ emrini verdi.”* Ebu Hureyre dedi ki: Canım elinde olana yemin olsun ki (sözü geçen) abid adam diğeri için böyle kesin bir hüküm vermekle öyle bir söz söylemiş oldu ki (bu söz) onun dünyasını da, âhiretini de berbat etti.”⁷³⁸

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, Hariciler gibi kendilerine muhalefet eden bid'at ve heva ehli grupların yaptığına aksine kible ehlinde hiç kimseyi mutlak olarak isyan ve günahlar dolayısıyla tekfir etmezler. Mutezile'nin yaptığına aksine bu dine mensup fasık bir kimseden imanının tamamen çıktığını ve onun

⁷³⁸ Ebu Dâvûd, K. Edeb, B. Bağyin yasak oluşu. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

ebediyen cehennemde kalacağını da söylemezler. Aksine onların, küçük veya büyük günah işleyen kimse hakkındaki inançları şudur: Böyle biri, sahip olduğu iman dolayısıyla mü'min, işlediği büyük günah dolayısıyla da fasıktır. Başka bir deyişle o, imanı eksik bir mü'mindir. Ona mutlak olarak mü'min ismi verilemeyeceği gibi bu isim mutlak olarak da ondan kaldırılamaz.

Yine ehl-i sünnet, kendilerine muhalefet edenleri sırf muhalefetleri nedeniyle tekfir etmezler. Aksine onlar, kible ehli olan fırkaların hükmünün bu ümmet içinde küçük ve büyük günah işleyen ve bu sebeple tehdide müstahak olan kimselerle aynı olduğu görüşündedirler. Yani onların dünyada Müslüman olduklarına, ahirette de Allah'ın dilemesi altında olduklarına hükmederler. Allah dilerse onları rahmetiyle bağışlar; dilerse de onlara adaletiyle azap eder, ancak sonunda cennete giderler.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah*, Haricilerden söz ettikten sonra şöyle demektedir: “Sapkınlıkları nas ve icmayla sabit olan bu kimseler, Allah ve Rasûlü ﷺ onlarla savaşılmamasını emrettiği halde tekfir edilmiyorlarsa, kendilerinden daha bilgili olanların bile hata ettiği bazı meselelerde şüpheye düşüp hakkı bulamayan çeşitli gruplar nasıl tekfir edilebilir?! Bu gruplardan hiçbirinin diğerini -kesin bir bid'at işlemiş olsa dahi- tekfir etmesi, onun canını ve malını helal sayması caiz değildir. Peki ya diğerini tekfir eden fırkanın kendisi de bid'atçı olursa bu nasıl caiz olur?! O takdirde bunların bid'ati daha ağır olur. Genelde de onların tamamı ihtilaf ettikleri konuların iç yüzünü bilmeyen cahillerdir.”⁷³⁹

İbn Teymiyye *rahimehullah* cehennem tehdidinde maruz olan yetmiş iki fırkaya mensup bid'at ve heva ehlinden söz ettikten sonra da şöyle demektedir: “Onlar, haddizatında ne kâfir ne münafık değillerse o zaman mü'minler demektir. Bu durumda da onlar için bağışlanma dilenebilir ve onlara rahmet okunabilir. Bir mü'min, **'Ey Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş olan mü'min kardeşlerimizi bağışla!'** dediği zaman kendisinden önce geçmiş olan ümmet içindeki bütün mü'min nesilleri kastetmiş olur. Her ne kadar onlardan biri yaptığı bir te'vilde hata edip sünnete muhalefet etmiş veya bir günah işlemiş olsa da o, o kişiden önce gelip geçen mü'min kardeşlerinden biridir. Dolayısıyla o da yetmiş iki fırkadan biri dahi olsa bu umuma dâhil olmuş

⁷³⁹ Mecmuu'l-Fetava, 3/283.

olur. Çünkü her bir fırkada kâfir olmayan pek çok kimse mutlaka mevcuttur ki o kimseler, tıpkı günahkâr mü'minler gibi dalalet ve günah sahibi olup tehdide müstahaklardır. Peygamber ﷺ onların İslam'dan çıktıklarını söylememiş, aksine onları ümmetinden saymıştır. 'Onlar ateşte ebedî kalacaklardır' da dememiştir. İşte bu, riayet edilmesi gereken çok önemli bir esastır."⁷⁴⁰

Önemli not: Söz konusu bu fırkalar, bazı akide meselelerinde hata etmiş olsalar da ehl-i sünnete göre Müslüman sayılırlar. Fakat onların mezhepleri; Peygamber ﷺ'e karşı çıkmak, Yaratıcıyı inkâr etmek, şeriatın hüccet ve bağlayıcılığını reddetmek veya şer'î yükümlülükleri iptal etmek olursa; bu fırkalardan birinin temelinde gizli gizli küfrü yaymak, şeriatı iptal etmek vb. amaçlar varsa -ki bütün bunlar o fırkaların imamlarının açıklamalarından ve sözlerinin verdiği sonuçtan anlaşılabilir- işte bu durumda o fırka Müslümanlardan sayılmaz.

* Bir yanda, küfürle itham etmede acele eden, büyük günah işleyen herkesi tekfir ederken; iki şehadeti söyleyip namaz kılan, oruç tutan ve İslam'ın farzlarını eda eden kimseleri, kendilerinin belirlediği ve Kitap ile Sünnette yeri olmayan şartları yerine getirdiklerini görmedikçe Müslüman saymayan bir grubu görürken...

* Diğer yanda, bu konuda büyük bir tefrite düşüp tekfiri mutlak olarak yasaklayan, iki şehadeti söyleyen bir kimsenin hiçbir şekilde tekfir edilemeyeceğini söyleyen, aksine belli bir şahsın tekfir edilmesinin caiz olmadığını ve küfrün sadece ameller hakkında kullanılabileceğini söyleyen bir başka grubu görmekteyiz... Buna göre bu grup, hiç kimseyi, hatta dinden dönenler, peygamberlik iddiasında bulunanlar, namazın farzietini inkâr edenler gibi ilim ehlinin İslam dininden çıktıklarında icma ettiği kimseleri dahi tekfir etmemektedirler.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaate gelince; Allah Teâlâ onlara, şer'î delillere bağlı kaldıkları için ihtilaf edilen konularda hakkı göstermiştir. Bu yüzden onlar, mutlak olarak tekfiri yasakladıkları gibi işlenen her günahdan dolayı da tekfir yoluna başvurmazlar. Belli bir şahsın tekfir edilmesinin caiz olmadığını söylemedikleri gibi tekfir şartları gerçekleşip tekfire engel hususlar orta-

⁷⁴⁰ Minhac'u's-Sünne, 5/240-241.

dan kalkmadıkça da belli bir şahıs hakkında hemen kâfir hükmü vermezler. Zahir/dış görünüş itibarıyla İslam'a bağlı olan birini Müslüman saymakta da tereddüt etmezler; aksine kible ehli muvahhidlere hüsn-i zan beslerler. Bununla birlikte birisi küfre düşüren bir iş yapar da tekfir için gerekli şartlar oluşup engeller de ortadan kalkarsa o kişiyi tekfir etmekten korkmaz, çekinmez ve geri durmazlar.

2- Müslüman Bir Kimseyi Tekfir Etmenin Tehlikesi:

Tekfir, kayıtsız şartsız bağlı kalınması gereken şer'i ve tevkîfî hükümlerden biridir; gücünü ve nüfuzunu o hükümlerden alır. Tekfir, tıpkı helal ve haram koymak ve farz kılmak gibi Allah'ın ve Rasûlü ﷺ'in hakkıdır. O, Kitap ve Sünnetten delillerle ve ümmetin muteber alimlerinin icmasıyla sabit olur. Kulların hiçbir şekilde onda hakkı yoktur. Dolayısıyla da hiç kimse açık ve kesin şer'i bir delil olmadıkça tekfir edilemez: **“De ki: Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmedığı bir şeyi Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.”** (Araf, 33)

Sadece heva ve hevese dayanarak, bilgisizce, aklî ya da zannî bir kıyasla tekfir hükmü verilemez. Veya bize muhalif olan birini, bizi tekfir etse dahi mutlak olarak tekfir edemeyiz. Bir Müslüman, dinde açık ve kesin olarak bilinen bir şeyi inkâr etmedikten; onu inatla, kibirle, hiçe sayarak veya yüz çevirerek terk etmedikten ya da onda şüpheye kapılıp tereddüde düşmedikten sonra hiçbir surette tekfir edilemez.

Hikmet sahibi Şari', apaçık bir delil olmadığı sürece bir Müslümanın tekfirini kesin bir şekilde yasaklamış ve bu duruma düşmekten şiddetle sakındırmıştır. Bir Müslümanı tekfir etmenin korkunç bir şey olduğunu ve onun ırzını ve saygınlığını korumanın gerektiğini ifade eden pek çok şer'i delil vardır: **“Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek ‘Sen mü’min değilsin.’ demeyin. Çünkü Allah'ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyleyken Allah size lutfetti;**

o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.” (Nisa, 94)⁷⁴¹

“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.” (Hucurat, 6)

“Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.” (Hucurat, 11)

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra, 36)

İşte bu yüzden tekfir tehlikeli bir konudur. Nitekim selef-i salihîn ve onların önder alimleri ondan çekinmiş ve ondan son derece uzak durmuşlardır. Bunu da bu konudaki kesin şer'î nasların gereğiyle amel etmek ve İslam şeriatının yüce maksatlarını gerçekleştirmek için yapmışlardır. Kitap ve sünnetin delilleri araştırıldığında bütün bunlar açıkça ortaya çıkmaktadır.

Önemli ve değerli bir kaide: **“Kesin olarak Müslüman olduğu bilinen bir kimsenin Müslümanlığı, şüphayle ortadan kalkmaz.”**

Yani Müslüman olduğu aşikâr olan biri, açık küfür olan bir şey yapmadıkça İslam'dan çıkmaz.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, bu önemli kaideyi ittifakla kabul etmiştir. Bu sebeple onlar tekfir meselesinde son derece dikkatli olup insanların tekfirden en uzak olanlarıdır. Çünkü onlar, tekfir meselesinin hükümlerini çok iyi kavramışlardır. Bir Müslümanı tekfir etmenin çok tehlikeli bir iş olduğunu ve kötü sonuçlar doğurduğunu çok iyi bilirler. Dolayısıyla apaçık bir delil olmadan böyle bir şeye kalkışmamak gerekir. Bu konuda aslolan şudur: Görünürde gerçek/düzgün bir Müslüman olan bir kimsenin, şer'i bir delil gereği bunun aksi gerçekleşinceye kadar, Müslüman ve düzgün birisi olduğunu kabul

⁷⁴¹ İmam İbn Cerir et-Taberi *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: “İyi anlayıp dinleyin.” şeklinde tercüme edilen فتبينوا kelimesinin anlamı, durumlarından şüphelendiğiniz kimselerin öldürülmesinde acele etmeyin; sizinle, Allah ile ve Peygamberi ﷺ ile savaşıklarını kesin olarak öğrenmedikçe hiç kimseyi öldürmek için hemen ileri atılmayın, demektir.”

etmek esastır. Zira bu konuda yerleşik fikhî kaide şöyledir: “**Şek ile yakîn zail olmaz/Kesin olan bir şey, şüpheyile ortadan kalkmaz.**” Çünkü şek, arızî bir şeydir, aslolansa yakîndir.⁷⁴²

O halde açıkça ve kesin bir şekilde İslam’a giren bir kimse, ondan ancak açık ve kesin bir şeyle çıkar. Çünkü kesin olan bir şey, şüpheyile ortadan kalkmaz. İslam’dan çıkaran kesin şey ise kişinin dinde kesin olarak bilinen bir şeyi inkâr etmesi, şüphe içermeyen kesin bir haramı helal sayması veya küfürden başka bir şeye te’vil edilmesi mümkün olmayan bir söz ya da fiil işlemesidir. Mesela tehdit ve zorlama olmaksızın puta secde etmesi, Mushaf-ı şerifi ayagının altında çiğnemesi veya pisliklerin içine atması, Allah’a, Rasûlüne veya Kitabına hiçbir şüphe içermeyen açık bir ifadeyle hakaret etmesi ve küfre düşüren diğer işleri yapması gibi... O nedenle çıkar yol bulunduğu müddetçe tekfirden sakınmak gerekir. Zira tekfir konusu çok tehlikeli bir konudur. Bu konuda gerekli olan şeyi bilmeyen kimsenin ayağı kayar ve haktan sapar.

⁷⁴² Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Müslümanlardan hiç kimseyi, yanlış ve hata etse bile hiç kimsenin, delil getirilmedikçe ve doğru yolu ortaya koymadıkça tekfir etmeye hakkı yoktur. Kesin olarak müslüman olduğu bilinen bir kimsenin Müslümanlığı şüpheyile ortadan kalkmaz. Aksine ancak delil ortaya konduktan ve şüpheler giderildikten sonra ortadan kalkar.” Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 12/501.

O yine şöyle der: “Hiç kimsenin Müslümanlardan herhangi bir kimseyi, hata etse dahi, delil ortaya konmadıkça ve doğru yol ona açıklanmadıkça tekfir etmeye hakkı yoktur. Kesin olarak müslüman olduğu bilinen bir kimsenin Müslümanlığı şüpheyile ortadan kalkmaz. Aksine ancak delil ortaya konduktan ve şüpheler giderildikten sonra ortadan kalkar.” Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 12/466.

el-Bahru'r-Raik adlı eserde de (5/134) şöyle demektedir: “Tahavi, mezhebimizin alimlerinden şöyle rivayet etmiştir: Kişiyi imandan ancak onu imana sokan şeyi inkar etmesi çıkarır. Riddet olduğu kesin olan şeyle onun hakkında hüküm verilir. Riddet olup olmadığı hakkında şüphe edilen şeyle hüküm verilmez. Çünkü sabit olan İslam zahir olduğu sürece şekle zail olmaz. Bir âlime böyle bir dava getirildiğinde o, İslam ehlini tekfirden acele etmemelidir... *el-Fetava es-Suğra*'da şöyle geçer: Küfür, ağır bir hükümdür. Bir mü'minin kafir olmadığına dair bir rivayet bulduğum sürece ona kafir demem... *el-Hulasa*'da ve diğerlerinde de şöyle geçer: Bir meselede tekfiri gerektiren birçok neden ve tekfire engel olan tek bir neden olsa müftüye düşen, Müslüman hakkında hüsn-i zan besleyerek tekfire engel olan o tek bir nedene yönelmektir. *el-Bezzaziyye*'de şu ziyade yer almaktadır: Ancak o, küfrü gerektiren bir şeyi irade ettiğini açıkça ortaya koyarsa o zaman ona te'vil fayda vermez. *et-Tatarhaniyye*'de de şöyle geçer: Müslüman kişi, ihtimalle kafir olmaz. Çünkü küfür, cezada nihai derecedir. Dolayısıyla da o, suçun nihai derecede olmasını gerektirir. İhtimalle beraber ise nihai derece olamaz.”

Büyük âlimler bu konuda ihtiyatlı davranmış ve kurtulmuşlardır. Acemiler ise bu işe cür'etle atılmış ve bu yüzden ayakları kaymıştır. Rasûlullah ﷺ, bir kimseyi, elinde delil olmadan başka bir kimseyi tekfir etmekten sakındırmıştır: *“Herhangi bir kimse, (din) kardeşine, ‘Ey kâfir’ diyecek olursa bu söz, o ikisinden birine döner. Eğer dediği gibi ise sorun yok. Aksi takdirde bu söz mutlaka kendisine döner.”*⁷⁴³

*“Her kim bir kimseyi ‘kâfir’ diye çağırır veya öyle olmadığı halde ona ‘Allah’ın düşmanı’ derse, sözü kendi aleyhine döner.”*⁷⁴⁴

*“Kimse kimseyi fasıklıkla itham edemez, küfürle itham edemez. Eğer itham ederse itham ettiği kimse fasık ve kâfir değilse o itham kendisine döner.”*⁷⁴⁵

*“Her kim bir mü'mine lanet ederse, bu da onu öldürmek gibidir. Her kim de bir mü'mine küfür isnad ederse, bu da onu öldürmek gibidir.”*⁷⁴⁶

*“Bir adam, (din) kardeşine, ‘Ey kâfir’ dediği zaman bu söz o ikisinden birine döner.”*⁷⁴⁷

*“Ubade b. Samit ؓ'tan rivâyet edildiğine göre oşöyle demiştir: Peygamber ﷺ bizi (biat için) çağırdı. Biz de kendisine biat ettik. Peygamber ﷺ'in bizden aldığı sözde,şöyle söyleyip biat ettik: “(Allah ve Rasûlünün emirlerini) güçlükte ve kolaylıkta, istekli ve isteksiz olduğumuz durumlarda ve bize karşı yapılan tercihler/kayırmalar karşısında dinleyip itaat etmek, yönetim hususunda -yaptıklarının açık bir küfür olduğuna dair Allah tarafından yanımızda kesin bir delil olması hariç- idarecilere karşı çıkmamak... hususunda biat ettik.”*⁷⁴⁸

Değerli Müslüman kardeşim! Şunu bilmelisin ki tekfir sözü, tehlikeli ve helak edici bir sözdür. Kul bu sözü söylemeden önce uzun uzun düşünmeli ve iyice ölçüp biçmelidir. Çünkü onun tehlikesi iki cihanda da söyleyenine

⁷⁴³ Müslim, K. İman, B. Kardeşine “Ey kafir” diyen kimsenin halinin beyanı.

⁷⁴⁴ Müslim, K. İman, B. Bildiği halde babasından yüzçeviren kişinin imanının beyanı.

⁷⁴⁵ Buhârî, K. Edeb, B. Lanetten ve sövmekten nehyedilme.

⁷⁴⁶ Buhârî, K. Edeb, B. Lanetten ve sövmekten nehyedilme.

⁷⁴⁷ Buhârî, K. Edeb, B. Müslüman kardeşini bir tevili olmadan tekfir eden kimsenin tekfiri kendisine döner.

⁷⁴⁸ Buhârî, K. Fiten, B. “Benden sonra hoş karşılamayacağınız birtakım işler göreceksiniz.”

ve o vasa sahip olana dönmektedir. Ayrıca tekfir şer'î bir hükümdür ve gerçekten ciddi sonuçlar doğurmaktadır; canın ve malın helal olması, mirasa engel olması, nikâhı düşürmesi ve riddetin yol açtığı diğer sonuçlar gibi... O halde bir mü'minin, Müslüman olduğunu açıklamış ve iki şehadeti söylemiş birinde gördüğü şüphe uyandıracak en ufak bir şeyden dolayı tekfire başvurulması olacak şey değildir! Zira Peygamber ﷺ, “*Kim dinini değiştirirse onu öldürün.*”⁷⁴⁹ buyurmuştur.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, tekfir edilen şahsın küfrünün birtakım hükümleri gerekli kıldığı ve onların uygulanması gerektiği konusunda icma etmiştir ki bu hükümlerin bazıları şunlardır:

1- Tekfir edilen şahsın Müslüman hanımı, artık onun için helal değildir, onun nikâhı altında kalması haramdır. Çünkü Müslüman bir kadının kâfir bir erkeğe eş olması icma ile caiz değildir.

2- Çocukları böyle birinin gözetimi altında kalmaz. Çünkü çocuklar hakkında ona güvenilemez. Onları küfrüyle etkilemesinden korkulur. Zira onlar eğilmeye müsait körpe fidan gibidirler. Dolayısıyla onların bakımı, Müslüman toplumun boynunun borcudur.

3- Böyle biri İslam toplumundan çıktıktan ve açık bir küfür ve riddetle ona karşı durduktan sonra artık Müslüman toplumdan dostluk ve yardım görme hakkını yitirmiş olur. Bu nedenle uyanıp kendine gelinceye ve haka dönünceye kadar onunla ilişkilerin kesilmesi ve toplum tarafından tedip amaçlı olarak dışlanması gerekir.

4- Mürted olmanın cezasının -ki bu ceza ölümdür- uygulanması için mahkeme karşısına çıkarılması gerekir. Çünkü o, Müslüman olduktan sonra kâfir olmuştur. Bu da kendisinden tevbe etmesi istendikten, deliller ortaya konup tüm şüpheleri giderildikten sonra yapılır.

5- O, riddet ve küfür üzere öldüğü zaman, ona Müslümanlara uygulanan hükümler uygulanmaz; o yıkanmaz, namazı kılınmaz, Müslümanların mezarlığına gömülmez, Müslüman akrabaları ona mirasçı olamaz. Kendinden önce bir yakını ölürse o da ona mirasçı olamaz.

⁷⁴⁹ Buhârî, K. Cihâd ve's-Siyer, B. Allah'ın azabıyla (ateşle) ceza verilmez.

6- Küfür üzere öldüğü zaman Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine ve cehennemde ebediyen kalmaya -Allah bizleri korusun- müstahak olur, ona rahmet okunmaz ve Allah'tan onu bağışlaması istenmez.

İşte bu ciddî hükümler, Allah Teâlâ'nın kullarına kâfir hükmü vermeye çalışan kimselerin, aleyhlerine yazılacak olan o sözü söylemeden önce tekrar tekrar düşünmelerini zorunlu kılmaktadır.

Hakkında şüpheyeye yer olmayan hususlardan biri de şudur: Tekfirin tehlikesi fertleri aşırıp bütün Müslümanlara ulaşmaktadır. Çünkü o, Müslümanları Allah'ın rahmetinden ümit kestirmekte, masum kanı heder etmekte, evlilik ve miras temellerini yıkmakta, Müslümanların ölümlerine rahmet olunmasına engel olmakta, cehaletin yayılmasına ve din bilgisinin gizli kalmasına yol açmakta, İslam'ın müsamahakâr imajını zedelemekte, Müslümanlar arasındaki genel güven ortamını bozmakta vb. daha birçok yıkıcı tehlikeye yol açmaktadır.

3- Mutlak Tekfir ile Muayyen Tekfir Arasındaki Fark:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın tekfir konusundaki esaslarından biri de önemli ve seçkin bir kaideye bağlı kalmalarıdır ki bu kaide mutlak tekfirle muayyen tekfiri birbirinden ayırmaktır. Yani söz veya fiil türünden vasıfların küfür olduğunu söylemekle o sözü söyleyen veya o fiili yapan belli bir şahıs veya şahısların kâfir olduğunu söylemeyi birbirinden ayırmak gerekir.

Bu, Allah Teâlâ'nın, kendisine tevfik ve doğruluk kapısını açtığı kimsele-
rin anlayacağı önemli bir farktır ki onlar bu sayede hataya düşmekten korunurlar. Çünkü dinen küfür olan bir şey işleyen belli bir şahsa kâfir hükmünü vermek her zaman zorunlu değildir. Zira o kişinin, her ne kadar küfre bulaşsa da yaptığından sorumlu tutulmasına mani olacak birtakım engelleri olabilir. Nitekim bu, usulcüler tarafından “avaridu'l-ehliyye/ehliyeti kısıtlayan ya da ortadan kaldıran arızî durumlar” diye adlandırılır. Ancak bu, şer'î nasların veya icmanın küfür olduğuna delalet ettiği söz, fiil veya inançlara küfür denmeyeceği anlamına gelmez.

Bu kaide, başlı başına şer'î bir asla dayanmaktadır: Umumi tekfir, umumi vaid/tehdit gibidir; onun mutlak ve umumi olarak söylenmesi gerekir. Belli bir şahsın kâfir olduğuna hükmetmek veya cehennemlik olduğunu söylemekse özel bir delile ihtiyaç duyar.

* Mutlak tekfir, şer'î delille bilinen belli bir sözü söyleyen ya da böyle bir fiili işleyen kimsenin küfrünün sabit olması demektir. Mesela “Şöyle diyen kâfir olur.” veya “Şunu yapan küfre girer.” demek gibi... Bu şekilde küfür hükmü belli bir şahsa indirgenmeden genel manada verilir.

Yani mutlak tekfir, sebebin failine değil de kendisine, fiili işleyene değil de fiilin kendisine küfür hükmünü vermektir. Bu nedenle de mutlak tekfirden şer'î delili inceleyip onun büyük küfür hakkında kesin olduğunu ve delaletinin başka manalara çekilemeyeceğini anlamak yeterlidir. Ayrıca söz konusu fiil ya da sözün kendisinin de küfre delaletinin kesin olduğunun ortaya konması gerekir.

* Muayyen tekfir ise küfre düşüren sözü söyleyen ya da küfre düşüren fiili yapan belli bir kimseye kâfir hükmünü vermektir. Mutlak tekfirden olduğu gibi fiilin küfür olup olmadığına bakmak gerektiği gibi failin veya sözü söyleyenin durumuna da bakmak; fiilin ya da sözün ondan sabit olduğunu ve onun hakkında bu hükme mani olacak engellerin ortadan kalktığını kesinleştirmek de gerekir. Yani tekfir şartlarının yerine geldiğinden ve tekfire mani olacak engellerin de ortadan kalktığından emin olmak gerekir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Tekfirin birtakım şartları ve manileri vardır ki bunlar bazen belli bir şahıs hakkında gerçekleşmeyebilir. Ayrıca mutlak tekfir, şartlar yerine gelip maniler ortadan kalkmadıkça muayyen tekfiri zorunlu kılmaz... Bu esasın delili Kitap, Sünnet, icma ve kıyastır...”⁷⁵⁰

Çünkü bir Müslüman; Kitap, Sünnet ve ümmetin icmasının küfür ve riddet olduğuna şüphesiz olarak delâlet ettiği bir sözü söyleyebilir veya bir fiili işleyebilir. Ancak Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre o söz veya fiilin küfür olduğunu söylemekle bizzat o şahsı tekfir etmek arasında zorunlu bir bağlantı yoktur, bunlar birbirini gerekli kılmazlar. Dolayısıyla da küfre düşüren bir fiili işleyen herkesin mutlak olarak küfrüne hükmedilmez. Bir söz veya fiil küfür olabilir, fakat o sözü söyleyen veya o fiili işleyen kişinin küfrüne ancak birtakım şartlarla hükmedilebilir. Çünkü onun tekfirini gerektirici şartların yerine geldiğinin ve tekfirini engelleyici manilerin kalmadığının ispatlanması zorunludur.

⁷⁵⁰ *Mecmuu'l-Fetava*, 12/487-489.

Mesela kişi İslâm'a daha yeni girmiş olabilir veya kendisini mazur kılacak bir bilgisizlik hali içinde olabilir. Kendisine bir açıklama yapıldığı ve bilgilendirildiği zaman o sözünden ve fiilinden dönebilir. Yine herhangi bir şeyi hatalı yorumlayarak inkâr etmiş veya içinde bir tereddüde kapılmış olabilir. Şayet o tereddüt giderilirse yaptığı hatadan dönebilir. (Ancak delil ortaya konduktan sonra hatasında ısrar ederse tekfir edilir.) İşte bu ve benzeri bütün haller tekfire manidir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, tekfir konusunda genel bir ifade kullanır ve "Şöyle şöyle söyleyen veya şöyle şöyle yapan kimse kâfirdir." der. Fakat iş, o sözü söyleyen veya o fiili işleyen belli bir şahsa taalluk ettiği zaman bu konudaki şartları taşımadığı ve engeller ortadan kalkmadığı müddetçe kesinlikle onun küfrüne hükmetmez. Şartları taşıdığı zaman da reddeden kimsenin tekfir edileceği delil onun aleyhinde sabit olmuş olur. İşte bu, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaati diğerlerinden ayıran çok önemli bir kuraldır.

Çünkü tekfir, herkesin, dilediği kimseye karşı keyfine göre kullanabileceği bir hak değildir. Aksine o, şer'î bir hükümdür. Bu yüzden bu konuda şeriatın kurallarına müracaat etmek gerekir. Kim Allah ve Rasûlü tarafından tekfir edilmişse ve hakkında delil sabit olmuşsa o kişi kâfir sayılır.

Şeyhulislam İbn Teymiyye -Allah rahmet eylesin- şöyle der: "Bir fiil veya söz, küfür olabilir. Mutlak manada (herhangi bir belirleme yapılmaksızın) bu sözü söyleyen kimsenin kâfir olacağı söylenir. Fakat bir kimse bu sözü söylediği veya bu fiili işlediği zaman, reddedenin kâfir olmasına sebep olan delil ortaya konmadıkça o kişi tekfir edilmez. Bu, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre tehdit naslarındaki değişmez bir kuraldır. Ehl-i kiblede belli bir şahsın aleyhinde onun cehennemlik olduğuna şahitlik edilemez. Çünkü bir şartı taşımaması veya bir engelin bulunması sebebiyle cehennem ehlinden olmaması mümkündür."⁷⁵¹

O halde tekfir konusunda, tür ile ferdi birbirinden ayırma zorunluluğu vardır. Çünkü küfür olan her şeyle belli bir şahıs tekfir edilemez. Bir sözü söylemenin küfür olduğuna hükmetmekle, o sözü söyleyen belli bir kişinin kâfir olduğuna hükmetmeyi birbirine karıştırmamak gerekir. Çünkü te'vilci, mazeretli ve cahilin hükmüyle inatçı ve facir kişinin hükmü elbette aynı değildir.

⁷⁵¹ Mecmû'u'l-Fetâvâ, 35/165.

Şeyhulislam İbn Teymiyye -Allah rahmet eylesin- şöyle der: “Cahil ve mazur te'vilcinin hükmüyle inatçı ve facirin hükmü aynı değildir. Aksine Allah, her şey için bir ölçü koymuştur.”⁷⁵²

Yine İbn Teymiyye rahimehullah şöyle der: “Bu mesele bilinince artık -her ne kadar sözlerinin küfür olduğunda şüphe olmasa da- böyle cahil kimse-lerin ve benzerlerinin her birini, onlara peygamberlere muhalefet ettiklerini açıkça gösteren risalet delili açıklanmadıkça kâfirlerle aynı muameleye tâbi tutulmalarına hükmedecek şekilde tekfir etmeye kalkışmak caiz değildir. Bu bid'atlerin bazıları daha büyük olsa bile, bazı bid'atçilerde olan iman bazılarında olmasa bile bütün fert fert kişilerin tekfiri konusunda söylenecek söz budur. Hiç kimse, bir Müslümanı, ona delil gösterilmedikçe ve doğru yol beyan edilmedikçe -ne kadar hata ederse etsin, ne kadar yanılırsa yanılsın- tekfir etme hakkına sahip değildir. **Müslümanlığı kesin bir bilgiyle sabit olan kimsenin Müslümanlığı şüpheyle ortadan kalkmaz.** Bilakis ancak delil ortaya konduktan ve şüpheler ortadan kalktıktan sonra onun Müslümanlığının kalktığına hükmedilebilir.”⁷⁵³

Ömer b. el-Hattab ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber ﷺ zamanında Abdullah isimli bir adam vardı. Lakabı “merkep” idi. Rasûlullah ﷺ'i güldürürdü. Peygamber ﷺ ona içki içmesi nedeniyle sopa cezası vermişti. Bir gün yine (içki içtiği için) getirildi. Peygamber ﷺ de emretti ve ona sopa cezası uygulandı. Orada bulunanlardan bir adam, “Allah'ım! Ona lanet et! Bu kaçıncı getirilişi!” dedi. Bunun üzerine Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “Ona lanet etmeyin! Allah'a yemin ederim ki ben onun Allah'ı ve Rasûlünü sevdiğini biliyorum.”⁷⁵⁴

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah bu hadis hakkında şöyle der: “Peygamber ﷺ, içki içmede ısrar etmesine rağmen bu şahsa, Allah'ı ve Rasûlünü sevdiği için lanet edilmesini yasaklamıştır. Halbuki kendisi içki ile ilgili olarak on kişiye (içene, taşıyana, sunana vb.) lanet etmişken... Ancak mutlak lanet, hakkında lanete engel olan bir mani bulunan belli bir kimseye lanet etmeyi

⁷⁵² Mecmûatu'r-Resail ve'l-Mesail, 5/382.

⁷⁵³ Mecmûu'l-Fetâvâ, 12/500.

⁷⁵⁴ Buhârî, K. Hudud: B. Şarap içene la'net etmenin kerahiyeti. Hadisin şerhi için bakınız. Fethu'l-Bari, 12/76-80.

gerektirmez. Mutlak tekfir ve mutlak tehdid de böyledir. Bu nedenledir ki Kitap ve Sünnette mutlak tehdid/void, birtakım şartların oluşması ve manilerin de ortadan kalkması şartına bağlanmıştır.”⁷⁵⁵

Ebu Hureyre ؓ’den rivâyet edildiğine göre Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Bir adam nefsi aleyhine (günah işlemeye) aşırı gitti. Ölüm vakti geldiğinde de çocuklarına şöyle bir vasiyette bulundu: ‘Ben öldüğüm zaman cesedimi yakın, sonra onu toz haline getirin ve bir denizde rüzgâra savurun. Vallahi eğer Allah’ın beni (diriltmeye) gücü yeterse, mutlaka bana hiç kimseye yapmadığı azabı yapacaktır.’ Onlar da ona böyle yaptılar. Allah (onu diriltmek üzere) yeryüzüne emretti: ‘Aldığını geri ver.’ Bunun üzerine adam hemen (dirilip) ayağa kalktı. Allah ona, ‘Niye böyle yaptın?’ diye sordu. Adam şöyle cevap verdi: ‘Senden korktuğum için ya Rabbi!’ Bunun üzerine Allah onu affetti.*”⁷⁵⁶

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* bu hadis hakkında şöyle der: “Bu adam, Allah’ın kudreti ve külleri rüzgârda savrulduğu zaman onu yeniden diriltebileceği hakkında şüpheye düşmüştü. Hatta yeniden dirilmeyeceğine inanmıştı. Böyle bir inancın ise küfür olduğunda Müslümanların ittifakı vardır. Fakat bu adam cahildi, bunu bilmiyordu. Aynı zamanda Allah’ın kendisini cezalandıracağından korkan mü’min bir kişiydi. Bu sebeple de Allah tarafından bağışlandı. Dolayısıyla Peygamber ﷺ’e tâbi olmak için gayret gösteren bir te’vilci, bağışlanmaya böyle bir cahilden çok daha layıktır.”⁷⁵⁷

Değerli Müslüman kardeşim! Bu önemli konu açıklığa kavuştuktan sonra şunu bilmelisin ki cahil ve benzeri kimselerden belirli bir şahsı -aleyhine delil ortaya konmadıkça- hemen tekfir etmek caiz değildir. Ona gösterilecek delilin de onun anlayabileceği seviyede olması gerekir. Delilleri tam olarak kavrayabilmeleri ve şariat koyucunun muradını genel olarak anlayabilmeleri için onların akıllarının alabileceği şekilde anlatılmalıdır.

Sahabe, tâbiîn ve onları güzelce izleyen şerefli imamlardan oluşan sâlih selefin hayatını inceleyen bir kimse bu sözün hakikatini anlar ve onların mezhebinin ve yolunun bu olduğunu bilir; onların adalet ve insaf üzere olduk-

⁷⁵⁵ *Mecmû’l-Fetâvâ*, 13/329.

⁷⁵⁶ Müslim, K. Tevbe, B. Yüce Allah’ın rahmetinin genişliği.

⁷⁵⁷ *Mecmû’l-Fetâvâ*, 3/231.

larını, hakkı söylediklerini, hak üzere sebat ettiklerini, insanların kurtuluşu, hidayeti ve basiretlerinin aydınlanması için canla başla çalıştıklarını görür. Çünkü Allah Teâlâ, onlara faydalı ilmi ve sâlih ameli nasip etmiştir.

Kahraman sahabî Rib'î b. Âmir ؓ'in şu tavrı ne kadar da güzeldir: O, Kadisiye savaşı sırasında İranlıların lideri ve komutanı Rüstem'in yanına (elçi olarak) gitmişti. **Mızrağı, sade kıyafeti ve bir hayli yaşlı atıyla.** İranlı Mecusi Rüstem, yanında vezirleri, komutanları ve sayıları iki yüz seksen bine ulaşan askerleriyle ona gülererek şöyle dedi: "Niye geldiniz? **Şu yaşlı at, mızrak ve basit elbiselerle dünyayı fethetmeye mi?!**" Rib'î ؓ ona kendinden emin bir şekilde şöyle dedi: "Allah bizi kulları kullara kulluktan kurtarıp kulların Rabbine kulluk etmeye, (bâtıl) dinlerin zulmünden kurtarıp İslam'ın adaletine ve dünyanın darlığından kurtarıp dünya ve ahiretin genişliğine kavuşturmak için gönderdi."

4- Küfür ve İman Meselelerinde Zahirî İtibar Edilmesi.⁷⁵⁸

İman ve küfür meselelerinde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'i ayrıcalıklı kılan esaslardan biri de şudur: Onlar insanların dış görünüşlerine bakarak mü'min veya kâfir olduklarına hükmederler. Bir kimse kâfir görüntüsü verirse onun küfürüne hükmederler, mü'min görüntüsü verirse onun içyüzünü araştırmaksızın imanına hükmederler. Çünkü kalplerde olanları bilmek sadece Allah'a mahsustur. O, tektir ve ortağı yoktur. Allah Teâlâ, insanların zahirlerini, bâtınlarının delili kılmıştır. Sonra da zahirlerinden kendilerine görünen şeyler gereğince onlara bâtınlar hakkında hükmetme hakkı vermiştir. Dolayısıyla da onlar eğer Müslüman görüntüsü verirlerse onların zahiren de, bâtınen de Müslüman olduklarına hükmedilir. Eğer kâfir görüntüsü verirlerse zahiren de, bâtınen de kâfir olduklarına hükmedilir.

Çünkü Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre bir kulun dış görünüşü (zahiri) onun kalbinin ve içinin (bâtınının) başka bir yüzüdür; onun doğrudan yansımasıdır; ondan farklı ve ona zıt bir şey değildir. Şayet bâtın doğru ve düzgün olursa zahir de öyle olur. Şayet bâtın bozuk olursa o zaman zahir de o oranda bozuk olur. Görünürde bir şey yoksa kalpte de bir şey yok demektir. Görünürde (zahirde) bir eksiklik olduğu zaman da bu, kalpte de bir eksiklik

⁷⁵⁸ Bu kitabın "Zâhir ve Bâtın Ayrılmazlığı" bölümüne bakınız.

olduğuna delâlet eder. Bunu tersi de böyledir; yani kalp kamil olduğu zaman zahir de kamil olur.

Bundan dolayıdır ki dinde zahirî ameller, kulun dünyadaki haline verilecek hükümlerin konusu kılınmıştır. Çünkü kulun içine değil görünen amel-lerine bakılır ve onun Müslüman veya kâfir olduğuna buna göre hükmedilir. Kim amelleriyle Müslüman olduğunu gösterirse onun Müslümanlığına hükmedilir, kim küfür ifade eden fiiller ortaya koyarsa onun da kâfir olduğuna hükmedilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek ‘Sen mü’min değilsin.’ demeyin. Çünkü Allah’ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyleyken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.”** (Nisa, 94)⁷⁵⁹

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Allah’tan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna (zahirde) şahadet edinceye, namazı kılincaya ve zekâtı eda edinceye kadar insanlarla (kâfirlerle) savaşmakla emrolundum. Onlar bu işleri yapınca -Müslümanlık hakkının gereği (olan hadler) müstesna- canlarını ve mallarını benim elimden kurtarırlar. (İç dünyalarından dolayı olan) hesaplarına gelince, o (hesabı görmek) Allah’a aittir.”*^{760(*)}

⁷⁵⁹ Büyük âlim Şevkânî *rahimehullah* bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Yani kendisi gelip size teslim olan kimseye ‘Sen mü’min değilsin.’ demeyin, anlamındadır. Silm ve selam, teslim olmak anlamına gelir. Her ikisinin ‘İslâm’ anlamına geldiği de söylenmiştir ki bu durumda mana, kelime-i şahadeti söyleyene ‘«Sen mü’min değilsin.» demeyin, şeklinde olur. Onun İslâm’ın selamını vermek anlamına geldiği de söylenmiştir ki bu takdirde size ‘es-Selamu Aleykum’ diyen kimseye ‘Sen mü’min değilsin.’ demeyin, demek olur. Burada Müslümanların, herhangi bir kâfirin müslüman olduğuna işaret eden söz ve davranışlarını görmezden gelmeleri ve ‘Bunu takıyye olarak, canını kurtarmak için yapıyor’ demeleri yasaklanmaktadır”

⁷⁶⁰ Buhârî, K. İman, **“Eğer tevbe ederler, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın.”** (Tevbe, 5) babı.

(*) Hafız İbn Hacer el-Askalânî *rahimehullah* şöyle der: *“Hesaplarına gelince, o (hesabı görmek) Allah’a aittir.”* sözü, iç durumlarının hesabını Allah görür demektir... Bu hadiste zâhir amellerin kabulüne ve zâhirin gerektirdiğiyle hükmetmeye delil vardır.” Bkz: *Fethu'l-Bari*, 1/105. Daru's-Selam.

İmam Beğavî *rahimehullah* da şöyle der: “Bu hadis; insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde işlerinin, içlerindeki niyetlere göre değil, dış görünüşlerine göre cereyan edeceğine, dinî

5- Vaad ve Vaîd/Tehdit:⁷⁶¹

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın esaslarından biri de vaad ve vaîd/tehdit içeren naslara iman etmektir. Onlar bu naslara iman ederler. Onları geldiği gibi kabul eder ve te'vile yeltenerek onlara karşı çıkmazlar. Vaad ve tehdit naslarını hakem kılarlar. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”** (Nisa, 48)

Onlar kulların akıbetlerinin belirsiz olduğuna ve kim olursa olsun hiçbir şahsın, sonunun ne olacağını bilemeyeceğine inanırlar. Mü'min, hiç hesap edemeyeceği yerden yavaş yavaş gelebilecek Allah'ın azabından ya da günahlarından dolayı vereceği azaptan emin olamaz. Aynı şekilde söz, fiil ve itikat yönünden tevhid, iman, sünnet ve doğru yol üzere olduğu müddetçe Allah'ın rahmetinden de ümidini asla kesmez. Allah Teâlâ şöyle buyurmuş-

sembolleri açıkça ifade eden kimseye bunun gerektirdiği hükmün uygulanacağına, iç yüzünün araştırılmayacağına, savaş meydanında sünnetsiz düşman cesetleri arasında bulunan sünnetli bir cesedin onlardan ayrı defnedileceğine ve Müslümanların beldesinde bulunan yitik bir çocuğun Müslümanlığına hükmedileceğine delildir.” *Şerhu's-Sünne*, 1/70, el-Mektebu'l-İslâmî.

⁷⁶¹ Vaad ve Vaîd/Tehdit: • **Vaad**, iyilik ve sevabı haber vermek için kullanılır. Bununla kastedilen, amele teşviiktir. Bu hayır ve sevap da Allah'ın fazlından, lutfundan, rahmetinden ve kereminden kaynaklanan bir hayır ve sevaptır. Allah Teâlâ'nın kendisine itaat eden muvahhidlere sevap, mükâfat ve ebedî nimetler va'dettiğini ifade eden naslar vardır. Vaad, Allah Teâlâ hakkında hüsn-i zan beslemeyi gerektirir. Çünkü vaadler mutlaka gerçekleşecektir. Allah'ın, vaadini yerine getirmemesi imkânsızdır. Bu, kulların Rableri üzerindeki bir hakkıdır. Çünkü Allah Teâlâ, sevap vermeyi kendi üzerine almıştır. Vaade hak kazandıran şey, söz ve amel olarak imanın gerçekleşmesi ve imanı ortadan kaldıran bir şeyin yapılmamasıdır.

• **Vaîd/Tehdit** ise şerri ve cezayı haber vermek için kullanılır. Ondandır kasıt da uyarmak ve engellemektir. Bu şer ve ceza, Allah'ın adaletinden ve gazabından kaynaklanır. Günah ve isyan sahiplerini azap ve ceza ile tehdit eden şer'i naslar vardır. Tehdidi gerekli kılan şey, itikadî ve amelî küfürdür veya itikadî ve amelî yönden büyük günahlar işlemektir.

Her ikisi de (vaad ve vaîd) dünyada veya âhirette gerçekleşecek şeyler olabilir. Yine her ikisi de maddî veya manevî olabilir. Yine onlar ceza ve mükâfatın gerçekleştiğini değil, hak edildiğini haber vermek demektir. Şartlar yerine gelir ve engeller ortadan kalkarsa da gerçekleşirler. Bu da teşvik ve korkutmanın en güzel şekilde gerçekleştirilmesi içindir. Tehdidi vaaddan ayıran bir husus, onun gerçekleşmesinin kesin olmamasıdır. Zira vaadi yerine getirmemek kötü bir şeydir; ancak tehdidin gereğini yapmamak şeref ve üstünlükten sayılır. Çünkü tehdit, korkutma ve cezalandırmadır. Bu sebeptendir ki Araplar affı, güzel ahlaktan saymışlardır.

tur: “İman edip salih amellerde bulunanlara, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızık olarak yedirildikçe ‘Bundan önce dünyada bize verilenlerdendir bu.’ derler. Bu rızıklar onlara (bazı yönlerden dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedî kalıcılardır.” (Bakara, 25)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Bir adam, insanlara görüldüğü kadarıyla cennetliklerin amelini işler, hâlbuki o cehennemliktir. Bir adam da vardır ki insanlara görüldüğü kadarıyla cehennemliklerin amelini işler, hâlbuki o cennetliktir.”⁷⁶²

“Sizden biriniz cennetliklerin amelini işler, öyle ki cennetle kendisi arasında bir arşından başka mesafe kalmaz; fakat kitap (kader) onun önüne geçer de cehennemliklerin amelini işler ve cehenneme girer. Yine muhakkak ki sizden biriniz cehennemliklerin amelini işler, öyle ki cehennemle kendisi arasında bir arşından fazla mesafe kalmaz. Fakat kitap/kader onun önüne geçer de o, cennetliklerin amelini işler ve cennete girer.”⁷⁶³

Ehl-i sünnete göre kurtuluşun ve Allah’ın rızasını kazanmanın yolu, güven ile ümitsizlik, korku ile ümit arasındaki orta yoldadır. Nitekim Allah Teâlâ, iman ehlinin özelliklerinden söz ederken şöyle buyurmaktadır: “**Onlar** (bütün bu peygamberler), **hayır işlerinde koşuşurlar, ümitle ve korkarak Bize yalvarırlardı; onlar, Bize karşı derin saygı içindeydiler.**” (Enbiya, 90)

Her samimi Müslümana düşen, hem ümitsizliğe kapılmamak hem de kendini güvende hissetmemektir. Aksine korku ile ümit arasında olmaktır. Allah Teâlâ’dan korkmalı, günah işlemekten kaçınmalı, sürekli tevbe, dua ve salih amele sarılmalı ve bunlarla birlikte Allah’ın rahmetini, affını, lütfunu ve keremini ümit etmelidir. Öte yandan Allah’ın azabından yana kendini asla güvende hissetmemeli, günahları basite alıp onları sürekli işlemekten kaçınmalı, aksine Allah’a korku ve ümit arasında ibadet etmelidir. Yani Allah Teâlâ hakkında hüsn-i zan beslemeli, O’nun rahmetini ummalıdır; günahları ve kötülükleri nedeniyle de daima O’nun azabından, cezasından ve gazabından korkmalıdır.

⁷⁶² Buhârî, K. Cihad ve’s-Siyer, B. “Falan (kesin) şehittir.” denilemeyeceği hakkında.

⁷⁶³ Müslim, K. Kader, B. İnsanın ana karnında yaratılışı.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, görünürde Müslüman, tevhid ehli ve sadece Allah'a ibadet eder halde ölen kimselerin -Allah dilerse- cennetlik olduklarına şahitlik ederler. Zira Allah Teâlâ onlara böyle va'detmiştir: **“İman eden ve salih ameller yapanları, içinde ebedî kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah, (bu söylenenleri) hak bir söz olarak va'detti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?”** (Nisa, 122)

“Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarındadır. Güçlü ve yüce Allah'ın huzurunda, hak meclisindedirler.” (Kamer, 54-55)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Kim Allah'tan başka hak ilah olmadığını bilerek ölürse cennete girer.”*⁷⁶⁴

*“Kim Allah'a şirk koşturursa bir halde ölürse cennete girer.”*⁷⁶⁵

Ehl-i sünnet, cehennem ehli olan kâfirlerin, müşriklerin, münafıkların ve onlara benzeyenlerin ya da İslâm'dan başka bir dini benimseyenlerin -bu halleri üzere öldükleri takdirde- ebedî cehennemlik olacaklarına ve oradan hiçbir zaman çıkmayacaklarına şahitlik ederler. Bu cezanın sebebi, onların Allah Teâlâ hakkında işledikleri suçlarının büyüklüğüdür: **“Sizden kim dininden irtidat eder/döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da, ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar.”** (Bakara, 217)

“Küfre saplanıp âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir, onlar orada ebedî kalırlar.” (Bakara, 39)

“Ehl-i kitap ve müşriklerden olan kafirler, içinde ebedî olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.” (Beyyine, 6)

“Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.” (Nisa, 145)

“Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli/dost edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir.” (Tevbe, 23)

⁷⁶⁴ Müslim, K. İman, B. Tevhid üzere ölen kişinin kesin olarak cennete gireceğinin delili.

⁷⁶⁵ Buhârî, K. Rikak, B. “Dünyada çok mala sahip olanlar ahirette azına sahip olurlar.”

Ehl-i sünnet, şirk üzere ölen kimsenin kesin olarak cehenneme gireceğine şahitlik eder. Görünürde itikat, söz veya amel yönünden büyük küfür işleyen kimseye kâfir hükmü verirler ve dünyada onlara, kâfirlere yapılan muameleyi yaparlar. Ahirette ise onlar, cehennemde ebediyen kalacaklardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”** (Nisa, 48)

“Allah’ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (iman hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip ‘Bir kısmına iman ederiz, ama bir kısmına iman etmeyiz.’ diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve Biz, kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.” (Nisa, 150-151)

“Kim İslâm’dan başka bir din ararsa (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, âhirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır.” (Al-i İmran, 85)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Kim Allah’a şirk koşar bir halde ölürse cehenneme girer.”*⁷⁶⁶

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; Allah Rasûlünün kesin hüküm verdikleri hariç kim olursa olsun ehl-i kiblede hiç kimsenin kesin cennetlik veya kesin cehennemlik olduğunu iddia etmez. Aksine onların durumlarını Allah’a havale eder; ancak iyiler için ümit besler ve kötülerin akıbetinden de endişe ederler.

Peygamber ﷺ’in cennetlik veya cehennemlik olduklarına şahitlik ettiği herkese onlar da şahitlik ederler. Bu sebeple onlar cennetle müjdelenen on sahabînin cennetlik olduğuna şahitlik ederler. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Ebu Bekir cennettedir, Ömer cennettedir, Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha cennettedir, ez-Zubeyr cennettedir, Abdurrahman b. Avf cennettedir, Sa’d b. Ebî Vakkas cennettedir, Saîd b. Zeyd cennettedir, Ebu Ubeyde b. el-Cerrâh cennettedir.”*⁷⁶⁷

Bunların yanı sıra Peygamber ﷺ, Ukkâşe b. Mihsân, Abdullah b. Selâm, Yâsir âilesi, Bilâl b. Rebâh, Cafer b. Ebu Tâlib, Amr b. Sâbit, Zeyd b. Hârise, Abdullah b. Revâha, Esma binti Ebu Bekir, Fatıma binti Esed, Ümmü İmara,

⁷⁶⁶ Buhârî, K. Cenaiz, B. Cenaze hakkında...

⁷⁶⁷ Tirmizî, K. Menakıb, B. Abdurrahman bin Avf ﷺ’in menkıbeleri

Ümmü Eymen, (Peygamber ﷺ'in) kızı Fâtıma, Hatice binti Huveylid, Âişe, Safiyye, Hafsa ile diğer bütün eşleri ve daha pek çok sahabînin cennetlik olduklarına şahitlik etmiştir. *Allah, hepsinden razı olsun.*

Ehl-i Sünnet, cehennemlik olduklarına dair haklarında ayet ya da hadis bulunan kimselerin de cehennemlik olduklarına şahitlik eder. Mesela Ebu Leheb Abduluzza b. Abdulmuttalib, karısı Ümmü Cemil Ervâ binti Harb, Ebu Cehil, Ümeyye b. Halef, Übey b. Halef, Abdullah b. Übey b. Selûl ve cehennemlik oldukları sabit olmuş diğer kişiler....

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; kim olursa olsun ve ameli ne kadar salih ve güzel olursa olsun, Allah'ın lütfu, rahmeti ve keremiyle kuşatıp muamele ettikleri hariç, hiç kimsenin ameliyle cennete girmeye hak kazanamayacağına inanırlar. Aksine cennete girenler, ancak Allah'ın rahmeti ve ihsanı sayesinde girerler: **“Eğer üstünüzde Allah'ın lütf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah, dilediğini arındırır. Allah, işiten ve bilendir.”** (Nur, 21)

Peygamber ﷺ, “Ameliyle cennete girecek hiç kimse yoktur.” buyurunca “Sen de mi ya Rasûlallah!” denildi. Şöyle buyurdu: “*Rabbim beni rahmetiyle kuşatmadıkça ben de.*”⁷⁶⁸

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; küfrü gerektiren ameller işleyen veya işlediği günahı helal sayanlar hariç Müslümanlar içinde günahı sebebiyle tehdide muhatap olan herkesin azap görmelerinin bir zorunluluk olmadığına inanır. Zira Allah Teâlâ; işledikleri itaatler, haklarında yapılacak şefaât, edecekleri tevbe veya başlarına gelen hastalıklar ve musibetlerin günahlarına kefaret olması dolayısıyla onları bağışlayabilir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”** (Zümer, 53)

“Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.” (Al-i İmran, 129)

“Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, inanan ve salih amel işleyen, sonra (böylece) doğru yolda giden kimseyi bağışlarım.” (Tâhâ, 82)

⁷⁶⁸ Müslim, K. Sıfatı'l-munafikîn, B. Hiç kimsenin kendi ameliyle cennete giremeyeceği...

Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “Bir adam yolda yürürken yol üzerinde duran dikenli bir dala rastladı ve onu yoldan uzaklaştırdı. Bunun üzerine Allah, onun bu iyiliğini karşılıksız bırakmadı ve onu bağışladı.”⁷⁶⁹

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; müslümanlardan belli bir kişinin cehennemlik olduğuna da hükmetmezler. İşlediği günah ve isyanlardan dolayı böyle bir hükmü verdiklerinde ise onun cehennemde ebedî kalacağını söylemezler. Çünkü onun, tevbe etme ve güzel bir sonla ölme ihtimali vardır. Şayet ebedî cehennemlik olduğuna hükmetmek gerekiyorsa o takdirde de bu hükmü küfür üzere ölme kaydıyla sınırlarlar. Çünkü kişi hakkında önemli olan, son nefesidir:

* Şayet iman ile ölürse, daha önce ne kadar kötü amel işlemiş olursa olsun o, -Allah'ın izniyle- cennet ehliendir.

* Eğer küfür üzere ölürse, geçmişte ne kadar iyi ameli olursa olsun o, cehennem ehliendir ve orada ebedî olarak kalacaktır.

* Buna göre kâfir olduğu bilinen ve ölümünden önce de tevbe ve iman ettiğine dair bir bilgi bulunmayan kimsenin kâfir olduğuna ve ebediyen cehennemde kalacağına hükmedilir. Allah bizleri korusun.

* Bu önemli kaide, Müslümanken sonradan kâfir olup dinden çıktığı kesinleşenler için de geçerlidir.

* Hiç Müslüman olmamış aslî kâfirler cehennemde ebediyen kalacaklardır. Ancak İslam'a girenler ve bunu açıkça ilan edenler müstesna... Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Bedbaht olanlar ateştedirler, orada onların** (öyle feci) **nefes alıp vermeleri vardır ki. Rabbinin dilediği hariç,** (onlar) **gökler ve yer durdukça o ateşte ebedî kalacaklardır. Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır. Mutlu olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça onlar da orada ebedî kalacaklardır. Bu** (nimetler) **bitmez tükenmez bir lütuftur.**” (Hud, 106-108)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat; her yaratılanın bir eceli olduğuna ve Allah izin vermedikçe hiç kimsenin ölmeyeceğine inanır. Herkesin ölümü, belli bir vakte bağlanmıştır. Vakti saati dolan kimsenin eceli, ne bir saat geciktirilir ne de bir saat öne alınır. İster ölsün ister öldürülsün herkes, kendisi için Levh-i Mahfuz'da belirlenmiş olan eceli dolduğu için ölür: “**Hiçbir kimse yok ki,**

⁷⁶⁹ Buhârî, K. Cemaat, B. Öğle namazını ilk vaktinde kılmanın fazileti.

ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır.” (Al-i İmran, 145)

“Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir.” (Al-i İmran, 154)

“Sizi topraktan, sonra meniden, sonra alakadan (aşılanmış yumurta-
dan) yaratan, sonra bebek olarak çıkaran, sonra sizi güçlü kuvvetli bir
çağa erişmeniz, sonra da ihtiyarlamanız -ki içinizden daha önce vefat
edenler de vardır- ve belli bir vakte ulaşmanız için sizi yaşatan O'dur.
Umulur ki düşünürsünüz.” (Ğafir, 67)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat,

* Allah Teâlâ'nın mü'min ve muttaki kulları hakkındaki cennet vaadinin hak ve şüphesiz olduğuna;

* Aynı şekilde tevhid ehlinden olan günahkâr ve isyankârlara yönelik cehennem azabı tehdidinin hak olduğuna;

* Yine kâfir ve münafıklara yönelik azap ve cehennemde ebedî kalma tehdidinin de hak olduğuna inanırlar.

* Allah Teâlâ, vaadinden asla dönmez: “İmân edip salih amel işleyen-
leri zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız; onlar orada ebedî
kalacaklar. Bu, Allah'ın gerçek vaadidir. Allah'tan daha doğru sözlü
kim olabilir?” (Nisa, 122)

Fakat Allah Teâlâ, tevhid ehlinden olan günahkârları lütfu, keremi, rah-
meti ve şefaathçilerin şefaatiyle affedeceğini ve onlardan hiçbirinin cehennem
ateşinde ebedî kalmayacağını va'detmiştir. Onların dışında kalanları ise bu va-
adin dışında tutmuştur: “Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz,
bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar.” (Nisa, 48 ve 116)

6- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Küfrü Sabit Olanları Tekfir Eder:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın önemli ve üzerinde ittifak edilmiş olan itikat
esaslarının biri de Kitap, Sünnet ve icmadan delillerle küfrü sabit olan kimse-
yi tekfir etmeleridir. Bu da tekfir için gerekli şartlar yerine geldiği ve engeller
ortadan kalktığı zaman olur. Çünkü tekfir, şer'î bir hükümdür. Müslümanın,

diğer şer'î hükümlere teslim olduğu gibi bu hükme de teslim olması gerekir. Müslümanın Müslümanlığını kabul etmek gibi kâfiri tekfir etmek de Müslümanın akidesinin bir parçasıdır. Şöyle ki:

* Şeriatta tekfir hükmü haber verme şeklinde gelirse hiç tereddüt etmezsiniz onun tasdik edilmesi ve ona iman edilmesi gerekir.

* Şayet o, emir şeklinde gelirse o zaman da ona tam teslimiyet göstermek, hükmüne tam manasıyla boyun eğmek ve emrin gereğince amel etmek gerekir.

Samimi Müslümanın tutumu, yüce şeriatın bütün hükümleri karşısında böyle olmalıdır. “İnandık ve tasdik ettik; İşittik ve itaat ettik” sözü onun parolasıdır.

Şeriatta küfre hükmetme iki şekilde gelmiştir:

1- Belli bir şahsın veya grubun küfrüne hükmetme: Mesela Allah Teâlâ'nın veya Peygamberi ﷺ'in kâfir dediği Firavun, Haman, Ebu Leheb, Ebu Talib, Abdullah b. Ubey b. Selul vb. gibi şahıslar ya da Allah Teâlâ'nın kâfir olduklarına hükmettiği yahudi ve hristiyan gruplar gibi... Bu konuda Müslümanın yapması gereken, onları tekfir etmek, onlardan, şirk ve küfürlerinden uzak olmak ve bunu açıkça ortaya koymaktır. Bu konuda gelen şer'î nasların te'vilinde hiçbir şekilde ictihada yer yoktur.

2- Belli şahıslarda bulunan vasfın küfür olduğuna hükmetme: Şu ve benzeri ayetlerde olduğu gibi: “**Kim Allah'a şirk koşarsa...**”, “**Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse...**” Bu kısım, muayyen tekfirde dahildir. O nedenle de bu vasfın söz konusu belli şahısta bulunup bulunmadığının ve onda ehliyeti kısıtlayacak ya da ortadan kaldıracak arızî bir durumun olup olmadığının müctehid ve uzman bir alim tarafından araştırılması gerekir. Bundan sonra şayet onun hakkında küfür hükmü sabit olur ve tekfirde engel durumlar da ortadan kalkarsa onun kâfir olduğuna hükmedilir. Çünkü Müslümanlardan belli bir şahsın kâfir olduğuna hükmetmek zor, hassas ve tehlikeli bir konudur. Pek çok vahim neticesi vardır. O nedenle bu konuda, keskin birtakım kurallar vardır ki bunlar, küfür hükmünü verebilmek için gerekli şartların oluşup oluşmadığının ve tekfirde engel durumların ortadan kalkıp kalmadığının hassas bir şekilde incelenip araştırılmasını gerektirir. Bu ise halkın idrak edemeyeceği kadar zor bir iştir. Hatta bu; davetçi, fikir adamı ve aydınların

yapacağı bir iş de değildir. O, ancak uzman ilim ve ictihad ehlinin ya da güç ve yetki sahibi hâkim âlimlerin işidir.

İşte bu sebeptendir ki Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, -daha önce de geçtiği üzere- tekfir konusunda ve belli bir şahsa kâfir hükmünü vermede insanların en dikkatli olanıdır. Onların imamları, çıkar bir yol buldukları müddetçe Müslümanlardan belli bir şahsı tekfir etmekten sakınırlardı. Ayrıca açık bir delil, kesin bir belge ve kayda değer bir bilgi olmaksızın tekfire atılmanın tehlikelerini beyan ederlerdi. Fakat onların bu dikkat ve hassasiyetleri, şer'i şartlara ve hassas kurallara uygun olarak küfrü sabit olan kimse hakkında kâfir hükmünü vermelerine de mani olmazdı! O nedenle onlar, Allah ve Rasûlünün tekfir ettiği kimseyi tekfir etmede bir an olsun tereddüt etmezlerdi.

Çünkü tekfir konusundaki bu hassasiyet, onlara göre, riddet kapısını kapatmak veya küfrü ve riddeti şer'î delillerle sabit olan bir kimsenin Müslüman olduğuna hükmetmek demek değildir. Zira tekfir meselesindeki bir sapmaya, tehlike bakımından ondan hiç de aşağı kalmayan başka bir sapmayla -ki bu kâfir olanı tekfir etmemektir- karşılık verilmez.

Çünkü şer'i naslar, aslî kâfirin veya Müslüman olup da küfre düşüren söz, itikat veya fiil sahibi olan bir kimsenin tekfir edilmesinin caiz olduğuna delâlet etmektedir. Hatta ehl-i sünnet, böyle bir kimseyi tekfir etmeyi itikatlarının bir prensibi haline getirmişler, kâfiri tekfir etmeyen ya da onun küfründe şüpheye düşen kimsenin de kâfir olacağına hükmetmişlerdir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: **“Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (iman hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip ‘Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız.’ diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu; işte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve Biz, kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.”** (Nisa, 150-151)

“Her kim Allah ile birlikte diğer bir ilaha taparsa, -ki bu hususla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmaz.” (Mü'minun, 117)

“Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli/dost edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir.” (Tevbe, 23)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Allah’a bir şeyi ortak koşar halde ölen kimse cehenneme girer.”⁷⁷⁰

“Bizimle onlar (münafık, müşrik ve kâfirler) arasındaki fark namazdır. Kim onu terk ederse kâfir olur.”⁷⁷¹

“Ben müşrikler arasında ikamet eden her Müslümandan beriyim.”⁷⁷²

Enes b. Malik ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ Mekke’nin fethedildiği yıl, başında bir miğferle Mekke’ye girdi. Miğferini çıkardığı sırada bir adam geldi ve İbn Hatal’ın (canını kurtarmak için) Kâbe’nin örtüsüne sarıldığını söyledi. Peygamber ﷺ de “Onu öldürün!” buyurdu.^{773(*)}

İbn Abbas radiyallahu anhuma’dan şöyle rivayet edilmiştir: Âmâ bir adamın bir ümmü veledi⁷⁷⁴ vardı, Rasûlullah ﷺ’e dil uzatır, onun hakkında çirkin şeyler söylerdi. Âmâ ona böyle yapmamasını söyler, fakat kadın dinlemezdi; âmâ onu meneder ama kadın yaptığından vazgeçmezdi. Derken kadın bir gece yine Rasûlullah ﷺ hakkında çirkin şeyler söylemeye ve ona hakaret etmeye başladı. Bunun üzerine âmâ hançeri alıp kadının karnına sapladı ve üzerine yüklenip onu öldürdü. Bu sırada kadının ayakları arasına bir çocuk düştü ve kadının kanı ortalığı buladı. Sabah olunca olay Rasûlullah ﷺ’e anlaşıldı. Bunun üzerine Allah Rasûlü ﷺ halkı topladı ve şöyle dedi: “Allah adına yemin vererek söylüyorum ki bu işi yapan kimse ayağa kalksın. Şüphesiz onun üzerinde benim (itaat edilme) hakkım var.”

Bunun üzerine âmâ kalktı, safları yararak ilerledi ve Rasûlullah ﷺ’in önüne gelip oturdu. Sonra da şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasûlü! Ben o kadının sahibiyim. O, sana hakaret eder ve hakkında çirkin sözler söylerdi. Ona bunu yapmasını yasakladım ve onu azarladım, fakat dinlemedi. Benim ondan inci tanesi

⁷⁷⁰ Buhârî, K. Cenaiz, B. Cenaze hakkında...

⁷⁷¹ Tirmizi, K. İman, B. Namazın terki. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahihu Süneni’t-Tirmizi*, 2/329.

⁷⁷² Ebu Dâvûd, K. Cihâd, B. Secde ederek canını korumaya çalışanın öldürülmesinin yasak oluşu. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahihu Sünen-i Ebi Dâvûd*, 2/329.

⁷⁷³ Buhârî, K. Hac, B. İhramsız olarak Harem ve Mekke’ye girilmesi.

(*) Peygamber ﷺ’in “Onu öldürün.” sözü şundan dolayıdır: Bu şahıs, küfrünün yanı sıra Peygamber ﷺ’e hakaretler etmiş, dine saldırıp dil uzatmış ve İslam’a savaş açmıştır.

⁷⁷⁴ Ümmü veled, efendisinden çocuk dünyaya getiren cariyedir ve efendisi ölünce hürriyetini kazanır. Hadis şerhlerinde belirtildiği üzere bu ümmü veled, gayrimüslim idi. (Ç.N.)

gibi iki oğlum var. Ayrıca o bana karşı da nazikti. Ancak dün gece yine sana sövmeye ve hakkında çirkin sözler söylemeye başladı. Ben de hançeri alıp karnına sapladım, üzerine yüklenip onu öldürdüm!” Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ, “*Dikkat edin! Şahit olun ki o kadının kanı hederdir.*”⁷⁷⁵ buyurdu.⁷⁷⁶

İmam Sufyân b. Uyeyne *rahimehullah* şöyle demiştir: “Kur’an, Allah’ın kelamıdır. Kim ‘mahlûktur’ derse kâfirdir. Kim de onun küfründe şüphe ederse o da kâfirdir.”⁷⁷⁷

İmam el-Evzâî *rahimehullah* şöyle der: “Kim Ebu Bekir es-Sıddîk’a söverse dininden dönmüş olur ve onun kanı(nı akıtmak) mubah olur.”⁷⁷⁸

İmam Malik *rahimehullah* şöyle der: “Allah Rasûlü ﷺ’in ashabına kim söverse onun İslâm’dan nasibi yoktur.”⁷⁷⁹

İmam Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* şöyle der: “‘Bir şey meydana gelmedikçe Allah onu bilmez.’ diyen Kaderî kimse kâfirdir.”⁷⁸⁰

İmam Ahmed’e şöyle dendi: Hüseyin b. Ali el-Kerabisi -ki o fakihlerdendi-: “Benim Kur’ân’ı telaffuzum mahluktur. Kim ‘Benim Kur’ân’ı telaffuzum mahluktur.’ demezse kâfirdir.” diyor (ne dersiniz?). Bunun üzerine İmam Ahmed şöyle dedi: “Asıl o kâfirdir. Allah onu kahretsin. Cehmiyyenin dediği de bundan başka bir şey midir ki?”⁷⁸¹

İmam Ebu Bekir Muhammed b. İshak b. Huzeyme *rahimehullah* şöyle der: “Allah’ın, yedi kat göğün üstündeki arşına istiva ettiğini kabul etmeyen kişi kâfirdir, kanı helaldir, malı da feydir.” İmam Zehebi *rahimehullah* onun bu sözü hakkında, “İbn Huzeyme’nin bu sözü -eğer gerçekse- müteahhir alimlerin birçoğunun kaldıramayacağı kadar ağır bir sözdür.” demektedir ve sonra İbn Huzeyme’nin, Kur’ân’ın mahluk olduğunu söyleyenlerin kâfir olduğuna dair şu sözünü nakletmektedir: “Kur’ân, Allah Teâlâ’nın kelamıdır. Kim onun

⁷⁷⁵ Yani adama kısas da, diyet hükmü de uygulamadı. (Ç.N.)

⁷⁷⁶ Ebû Dâvûd, K. Hudud, B. Peygamber ﷺ’e söven kimsenin hükmü. Elbani, sahih demiştir.

⁷⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu’s-Sünne*, 1/112.

⁷⁷⁸ İbn Batta, *el-İbânetu’s-Suğra*, s. 162.

⁷⁷⁹ İbn Batta, *el-İbânetu’s-Suğra*, s. 529.

⁷⁸⁰ Hallal, *Kitâbu’s-Sünne*, s. 529.

⁷⁸¹ Bunu Allame Ahmed Şakir, *Müsned’e* yaptığı tahkikin mukaddimesinde (s. 78) İmam Ahmed’in hayatını anlatırken nakletmiştir.

mahluk olduğunu söylerse kâfir olur. Böyle biri tevbeye çağrılır; tevbe ederse mesele yok; aksi takdirde öldürülür ve Müslümanların mezarlığına da defnedilmez.”⁷⁸²

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da Dürzîlerden söz ederken şöyle der: “Bunların kâfir oldukları konusunda Müslümanlar arasında bir ihtilaf yoktur. Aksine onların küfründen şüphe eden onlar gibi kâfir olur. Zira onlar, ne ehl-i kitap ne de müşrikler derecesindedirler; aksine onlar sapık kâfirlerdir. Dolayısıyla da kestikleri yenmez...”⁷⁸³

Şeyhulislam *rahimehullah* yine şöyle demektedir: “Hallac’ın öldürülmesi-ne neden olan sözlerinde Hallac’la aynı inancı taşıyan kişi, Müslümanların ittifakıyla kâfir ve mürteddir. Çünkü Müslümanlar onu hulul, ittihad ve benzeri gibi zındıklara ve ilhad ehline ait olan sözlerinden dolayı öldürmüşlerdir. Mesela “Ben Allah’ım!”, “Gökte bir ilah, yeryüzünde bir ilah...” vb. sözleri gibi... Onun haksız yere öldürüldüğü iddiası yanlıştır. Çünkü onun, ortaya koyduğu ilhad dolayısıyla öldürülmesi, Müslümanların ittifakıyla farzdır. Ancak o, görünüşte Müslüman gibi davrandığı ve ilhadını gizleyip sadece yakın arkadaşlarına açtığı için zındık olmuştur. Yakalanıp hapsedildiği zaman da tevbe ettiği söylemiştir; ancak fakihler zındığın tevbesinin kabul olup olmayacağına ihtilaf etmişlerdir. Çoğunluğu onun tevbesinin kabul edilmeyeceği görüşündedirler...”⁷⁸⁴

Yine İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle demektedir: “Ebu Abdullah er-Razî, yıldızlara ve putlara tapma konusunda bir kitap yazmış ve bunun iyi ve faydalı bir şey olduğuna dair delillere yer vermiş ve onu teşvik etmiştir. Bu ise her ne kadar ondan tevbe etmiş ve İslam’a dönmüş olma ihtimali bulunsa da- Müslümanların ittifakıyla İslam’dan çıkmadır.”⁷⁸⁵

O halde şer’i naslar ve Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat imamlarının sözleri, kâfiri ya da küfrü gerektirici söz veya fiillerin sahiplerini tekfir etmenin cevabına delâlet etmektedir.

⁷⁸² Bkz: *Siyeru Alami’n-Nubela*, 14/373-374.

⁷⁸³ *Mecmuu’l-Fetava*, 35/162.

⁷⁸⁴ *Mecmuu’l-Fetava*, 2/480, 486.

⁷⁸⁵ *Mecmuu’l-Fetava*, 4/55.

Allame Kadı 'Iyad *rahimehullah* dinin esaslarıyla ilgili olarak müctehidlerin isabetli görüşlerini naklederken âlimlerin bu konuda icma ettiklerini söyleyerek şöyle der: “Bunu söyleyen herkes icma ile kâfirdir ki bu icma da şudur: Yahudi ve hristiyanların hiçbirini ve Müslümanların dininden ayrılan kimse-leri tekfir etmeyenler veya onların küfründe tereddüde kapılan veya şüphe edenler kâfirdir.”⁷⁸⁶

İmam Muhammed b. Abdulvehhab *rahimehullah* da kâfirleri ve müşrikleri tekfir etmemeyi veya onların küfründe şüphe etmeyi İslâm'ı ortadan kaldıran şeylerden biri saymış ve bu konuda icma olduğunu da nakletmiştir. O şöyle der: “Kim müşrikleri tekfir etmezse veya onların küfründe şüphe ederse veya onların tuttukları yolun doğru olduğunu kabul ederse o, icma ile kâfir olur.”⁷⁸⁷

Allame Hamed b. Nasır b. Mamer en-Necdî *rahimehullah* şöyle der: “Alimlerin küfür ve riddet meselelerinde zikrettiği ve üzerinde icma oluşan birçok hususun küfür olduğuna dair açık birer nas gelmemiştir. Aksine alimler onları nasların genelinden istinbat etmişlerdir. Mesela bir Müslüman, Allah'tan başkasına yaklaşmak/ibadet amacıyla kurban keserse bu yaptığı icma ile küfürdür. Nitekim İmam Nevevi ve diğer alimler bunu açıkça ifade etmişlerdir. Aynı şekilde Allah'tan başkasına secde etmek de böyledir. Şayet ‘Bunlar şirk- tir; çünkü kurban da, secde de ibadettir ve Allah Teâlâ’dan başkası için yapılması caiz değildir. Nitekim şu ayetler de buna delalet etmektedir: **“Rab- bin için namaz kıl ve kurban kes!”** **“De ki: Benim namazım, kurbanım, yaşamım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir.”** Bu ayetler o iki ibadetin emredildiği ve Allah'tan başkası için yapılmasının caiz olmadığı hakkında gayet açıktır.’ denilirse şöyle cevap verilir: Peki, bunların bizzat kü- für olduğunu açıklayan delil nerededir? O nedenle bu itirazın sonu, hakkında bizzat nas gelmemiş olan bütün küfür ve riddet meselelerinde alimlere karşı çıkmaya kadar varır.”⁷⁸⁸

Allame Abdullah b. Abdurrahman Ebu Batîn *rahimehullah*’a, küfre düşüren bir şey yapan kimse hakkında bir soru sorulmuş, o da şöyle cevap vermiş-

⁷⁸⁶ Bkz: *eş-Şıfa bi Tarifi Hukukı'l-Mustafa*, s. 846, Fasıl: Fi Tahkiki'l-Kavl fi İkfari'l-Müteevvin, Tahkik: Abduh Ali Kuşk, Mektebetu'l-Gazali ve Daru'l-Feyha.

⁷⁸⁷ *Müellefatı Muhammed İbn Abdulvehhab*, 5. Bölüm, er-Rasailu's-Şahsiyye, s. 213.

⁷⁸⁸ *Mecmuu'r-Resail ve'l-Mesail ve'l-Fetava*, s. 143.

tir: “Belli bir şahıs için ‘Küfre düşüren bir şey yaptığı zaman kâfir olduğunu söylemek caiz midir?’ şeklindeki bu sorunun cevabı şudur: Kitap, sünnet ve âlimlerin icmasının küfür olduğuna delalet ettiği -Allah’a ibadette başkasını ortak koşmak gibi- şeylerin herhangi birini işleyen kimsenin kâfir olduğunda şüphe yoktur. Bu tür bir şeyi kesin olarak yapan bir kişi hakkında da ‘Falan şu iş nedeniyle kâfir olmuştur.’ demekte de bir sakınca yoktur. Bunun açıklaması şöyledir: Fakihler, kitaplarının ‘mürtedin hükmü’ babında bir Müslümanın yaptığı takdirde kâfir olacağı pek çok şey zikrederler ve bu baba şöyle diyerek başlarlar: ‘Allah’a şirk koşan kimse kâfir olur; hükmü şudur: Tevbeye çağrılır; tevbe ederse sorun yok; aksi takdirde öldürülür.’ Tevbeye çağırarak da ancak belli bir şahıs hakkında söz konusu olur. Bid’at ehlinde biri İmam Şafî’nin yanında, ‘Kur’ân mahlûktur.’ deyince o ‘Yüce Allah’a küfrettin (Kâfir oldun).’ demiştir. Belli bir kişiyi tekfir etme konusunda âlimlerin sözleri çoktur.

Küfür çeşitlerinin en büyüğü Allah’tan başkasını Allah’a ibadete ortak koşmaktır. Bu, Müslümanların icmasıyla küfürdür. Böyle bir şey yapan kimsenin tekfir edilmesine hiçbir mani yoktur. Tıpkı zina eden bir kimse hakkında ‘Falan zinakârdır,’ faiz yiyen biri hakkında da ‘Falan faizcidir.’ demekte bir sakınca olmadığı gibi...

‘Bir insanın küfrü aşikar olsa ve aleyhinde delil de sabit olsa, ancak bir insan onu tekfir etmekten geri dursa ne olur?’ şeklindeki soruya gelince; sanki bu sözle büyük şirk işleyen malum türbe ehli kastedilmektedir. Bilindiği gibi bir insanın Müslümanlığı, tağutu inkâr etmedikçe geçerli olmaz. Tağut ise Allah’tan başka ibadet edilen her şeydir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim tağutu inkâr eder ve Allah’a iman ederse en sağlam kulpa sarılmış olur.”** Sahih bir hadiste de şöyle geçmektedir: *“Her kim ‘La ilahe illallah’ der ve Allah’tan başka ibadet edilen şeyleri inkâr ederse malı ve kanı haram/dokunulmaz olur. (İç dünyasının) hesabı ise Allah’a aittir.”* Tağutu inkâr, ondan uzak olmak ve onun bâtil olduğuna inanmaktır.”⁷⁸⁹

Allame Muhammed b. Salih el-Useymin *rahimehullah*’a da “Belli bir Müslüman şahsı tekfir etmek caiz midir? Caizse bunun belli şartları ve kuralları var mıdır?” şeklinde bir soru sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir: “Evet; kendisinde küfür şartları gerçekleşmiş olan belli şahsın kâfir olduğunu söyle-

⁷⁸⁹ Bkz: *ed-Dureru’s-Seniyye fi Ecvibeti’n-Necdiyye*, 10/417-418.

mek caizdir. Mesela risaleti inkâr eden, tağutun hükmüne başvurmayı mubah sayan ya da Allah'ın indirdiğinin dışında bir kanunla hükmetmeyi caiz gören ve 'O, Allah'ın hükmünden daha iyidir.' diyen bir kimseyi gördük diyelim. Bu kimse hakkında delil sabit olduktan sonra biz, onun kâfir olduğuna hükmedebiliriz. Şayet küfür sebepleri mevcut olur ve tekfir şartları gerçekleşip maniler de ortadan kalkarsa biz, belli bir şahsı tekfir ederiz. Onu İslam'a dönmeye zorlarız; aksi takdirde de öldürürüz.”

Yine İbn Useymin *rahimehullah* şöyle diyor: “Her ne kadar riddet vasfı uygun olan biri hakkında böyle söylemesek de bir kimse hakkında küfür şartları tamam olursa bizzat o kimsenin kâfir olduğunun söylenmesi caizdir.”

Yine İbn Useymin *rahimehullah* şöyle der: “Müslüman birinin tekfiri için iki şart vardır: Birincisi: Yapılan işin küfür olduğuna dair delilin bulunması. İkincisi: Bu hükmün o işi yapan kişiye uygun olması. Yani onu biliyor olması ve kasten yapması gibi. Şayet bunu bilmiyorsa bu yaptığı nedeniyle tekfir edilmez.”⁷⁹⁰

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimleri öteden beri küfre düşen bir Müslümanı, hakkında delil ortaya konduğu ve tekfire engel haller ortadan kalktığı zaman tekfir ederlerdi. Mutlak olarak belli bir şahsı tekfir etmemek, onların yolu değildir. Bu, övünülecek bir şey ya da fazilet değildir. Aksine o, ümmetin alimlerine açıkça muhalefet etmektir ki o alimler, Peygamber ﷺ'in hadisiyle sabit olduğu gibi ne dalalet üzere ne de hakkı terk üzere birleşirler. Zira tekfiri terk etmek, vakıaya terstir, gerçekleşmiş olayları reddetmektir ve imanın hakikatine aykırıdır. Çünkü Allah şöyle buyurmaktadır: **“Sizi yaratan O’dur. Böyleyken kiminiz kâfir, kiminiz mü’mindir. Allah yaptıklarınızı görendir.”** (Teğabun, 2)

Ancak bu alimler, muteber ilim ehlinin dışındaki birilerinden sadır olan tekfirin tehlikesine de dikkat çekmişlerdir. Çünkü tekfir, önemli bir şer’î hükmüdür; şahıslar hakkında ancak hassas şer’î şartlar gerçekleşince kullanılır. Kimin hakkında o şartlar gerçekleşir, engeller de ortadan kalkarsa onun ridde-tine hükmedilir. Ancak belli bir şahsın kâfir olduğuna -şer’î hakkına riayet ederek- hükmetmek, yalnızca ilimde derinleşmiş alimlerin becerebileceği bir iştir.

Değerli kardeşim! Şunu iyi bil: Alimlerin dışında kalan davetçi, aydın ve avam, dinen kendisinden küfür sadır olan bir Müslümanı tekfir etmekle

⁷⁹⁰ *Mecmuu Fetava ve Resail-i İbn Useymin*, 1/124-126.

mükellef değildir. Bu görev, sadece alimlere hastır. Bu, şahısların tekfir edilemeyeceği anlamına gelmez. Ancak bu, tehlikeli işe cür'etkarca atılmamak gerektiği anlamına gelir. Bu sayılan kesimlerden beklenen, küfürleri hassas delillere ihtiyaç duymayacak kadar aşık ve sabit olan kâfir şahısları tekfir etmektir. Mesela yahudiler, hristiyanlar, müşrikler, putperestler, ateistler, zındıklar, bunların yolundan gidenler veya İslam'a ve Müslümanlara açıkça savaş açıp onların kanlarını dökmeyi mubah gören kimseler gibi...

Şu da bilinmelidir ki: Küfre düşen bir Müslümanı tekfir etme meselesi, akidenin önemli ve hassas meselelerinden biridir. Bu konu, bırak başkalarını, bazen büyük alimlere bile kapalı kalabilmektedir. Bazen de belli şahısları tekfir etmek, ilim ehli arasında tartışma konusu olmaktadır. Bunun sebebi de zahiri onlara göre çelişkili görünen bazı delillerin varlığıdır. Dolayısıyla da bu durumda belli bir şahsı tekfir etmemek Allah'ı ve Rasûlü ﷺ'i yalanlamak babından sayılmaz. Aksine o, müctehidin, delilliliğinin daha kuvvetli veya ibaresinin daha açık ve sağlam olduğuna inandığı bazı şer'î delillere tâbi olmasıdır.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın, kâfirleri, müşrikleri veya küfrü ve mürtedliği sabit olan Müslümanları tekfire önem vermeleri kendi arzularının bir sonucu veya cahilî bir taassup eseri değildir. Aksine onlar bu şer'î amelle sadece Allah'a ibadet etmeyi ve kiminle dost olacaklarını ve kimden uzak duracaklarını bilme görevini yerine getirmeyi murad ederler. Çünkü iman veya küfür yönünden bir şahsın durumunu bilmek, bir mü'mine, şayet tanıdığı kişi mü'min veya Müslümansa onu severek, kâfir veya münafıksa ondan uzak durarak Allah'a kul olma yolunu açar. Çünkü Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için engellerse imanını kemale erdirmiş olur."*⁷⁹¹

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın kâfirleri ve benzerlerini tekfir etmeleri, onlara düşman olmaları ve buğzetmeleri, Allah'ın emrini yerine getirmekten başka bir şey değildir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"(Âyetlerimizi) inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince, işte Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onların üzerinedir."** (Bakara, 161)

⁷⁹¹ Ebu Dâvûd, K. Sünnet, B. İmanın artması ve azalması. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahihu Süneni Ebi Dâvûd*, 3/886.

Aynı şekilde onların, kâfir olduğu için sevmedikleri bir kulu imana girdikten sonra sevmeleri de Allah'ın emrine uymalarından başka bir şey değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kâfir olanlara (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle. Yok, geri (küfürlerine) dönerlerse önceliklerin başından geçenler ortadadır.”** (Enfal, 38)

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın bir kimseye dost veya düşman olmaları, o kimsenin kişiliğinin bir parçası olan iman ve küfür niteliklerine dayanır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır.”** (Al-i İmran, 28)

Bir insan ya Müslümandır ya da kâfir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Gerçek şu ki, Biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadının dölünden) yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini iştir ve görür kıldık. Şüphesiz Biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun, ister nankör.”** (İnsan, 2-3)

Netice olarak tekfirin, kesin şer'î birtakım kuralları vardır. Bunlar belli şartların gerçekleşmesi ve engellerin de ortadan kalkmasından oluşur. Şayet şartlar sabit olur, maniler/engeller ortadan kalkar, delil ortaya konur ve kula doğru yol açıkça gösterilmesine rağmen o küfründen dönmezse artık bundan sonra onu tekfir etmemek, şer'i hükmü reddetmek olur. Zira nasıl ki bir Müslümanı tekfir etmek caiz değilse tekfir şartlarını taşıyan bir kâfiri tekfir etmemek de caiz değildir. İşte Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin inancı budur.

11

Tekfire Engel Olan Nedenler

Hiç şüphe yok ki Allah Teâlâ'nın şeriatı, ifratla tefrit, aşırılıkla ihmal-karlık arasında dengeli ve orta bir yoldur. İslam, babamız Âdem عليه السلام'ın yeryüzüne, yeryüzünü imar etmek ve onun yaratıcısına ibadet etmek üzere indiğinden beri Allah'ın kulları için razı olduğu hak dindir. O, bütün nebilerin

ve Rasûllerin dinidir ve kıyamete kadar da sürecektir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz ki Allah katında din, İslam’dır.”** (Al-i İmran, 19)

Kıyamet günü Allah katında ondan başka bir din kabul edilmeyecektir: **“Kim İslâm’dan başka bir din ararsa (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, âhirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır.”** (Al-i İmran, 85)

Bu yüce dine iman eden ve İslam’ı kendine din olarak seçip Müslümanlar arasına katılan birinin, Müslümanlığını ortadan kaldıracak bir neden olmadıkça küfrüne hükmetmek caiz değildir. Bu nedenlerden biri gerçekleşecek olursa da o, hemen tekfir edilmez. Ancak kişi; ona delil gösterildikten, onun için açıkça ortaya konduktan ve kafasındaki şüpheler giderildikten (şüpheleri yok edecek şekilde açıklamalar/bilgiler verildikten) sonra hâlâ daha dinden çıkarıp küfre sokan o nedenlerde ısrar ederse artık onun Müslümanlığına hükmetmek caiz olmaz. Aksi takdirde İslam dini, tıpkı muharref dinlerde olduğu gibi seviyesiz ve ahmak kimselerle tahrifçilerin elinde oyuncak haline gelir.

Bununla birlikte Müslüman biri her fiil veya sözden dolayı da tekfir edilmez. Ancak dinde kesin olan bir şeyi reddederse veya icmanın ya da açık şer’î delillerin küfür olduğuna ve İslam’dan çıkardığına delalet eden bir şeye inanır, böyle bir söz söyler ya da bu tür bir fiil işlerse o zaman tekfir edilir.

Bir Müslüman, helak edici büyük günahları işlemekle de tekfir edilmez. Velew ki naslarda o günahları işleyenlere açıkça lanet edilse veya Allah’ın gazabının onların üzerine olduğu bildirilse ya da onlar azap ve cehennemle sert bir şekilde tehdit edilseler bile bu böyledir. Ancak o, işlediği o günahı helal kabul ederse o zaman tekfir edilir. Çünkü o, şeriatta haram olan bir şeyi helal saymıştır. Yoksa sadece o haramı işlemekle tekfir edilmez.

Yine küfre düşürdüğü açıkça ortada olan bir fiili işleyen bir Müslümanın derhal tekfir edilmesi gerekmez. Aksine şartlar oluşuncaya ve cehalet, te’vil, ikrah/zorlama ve hata gibi maniler ortadan kalkıp mazeret kapısı kapatıluncaya kadar beklenmelidir/acele edilmemelidir. Çünkü ehl-i sünnete göre, belli bir Müslümanı tekfir etmeye engel olan bazı nedenler vardır. O, ancak bazı şartların yerine gelmesi ve tekfire mani olan engellerin de ortadan kalkmasından sonra tekfir edilebilir.

Fakat bugün pek çok Müslüman, ümmetin alimlerinin üzerinde icma etmiş olduğu bu şer’î engelleri bilmiyor. Bilenler de manalarını ve maksatlarını

anlamıyorlar. Hatta halkın ve aydınların pek çoğu, İslam'ı ortadan kaldıran şeyleri -ki bunlar farkında olmadan dinden çıkmaması için her Müslümanın bilmesi gereken hususlardır- bilmiyorlar. İşte bu sebeple ümmetimiz geçmişte olduğu gibi günümüzde de büyük bir fitne içine düşmüştür ki bu fitne, tekfirde aşırılık fitnesi ve mutlak olarak tekfiri terk etme fitnesidir. Her iki fitne de yaygın bir şer ve amansız bir hastalıktır, çünkü ümmetin muteber alimlerinin yoluna aykırıdır. Üstelik avam ve ehil olmayan kimseler bu işe kalkıştıklarında tehlike daha da büyümektedir. Çünkü onlar, öyle bir meseleye girişmektedirler ki buna büyük alimler bile girişmekten çekinmişlerdir. Tekfire başvurduklarında da bunu ancak kesin şer'î kurallara bağlı bir ilme dayanarak yapmışlardır. Çünkü bu, büyük bir tehlikeyi içermektedir. Şayet onun kapıları ardına kadar açılacak ve önüne gelenin içine dalmasına müsaade edilecek olursa pek çok insan helak olur. Şüpheyle ve keyfi/şahsî görüşlerle Müslümanların can ve mal güvenliği ortadan kalkar. Müslümanların birliği bozulur. Nitekim günümüzde yaşananlar bu dediklerimizin en iyi şahididir. *Allah yardımcımız olsun.* Allah Teâlâ ne güzel buyuruyor: **“Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; halbuki onu, Rasûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.”** (Nisa, 83)

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre tekfire engel olan nedenler -alimlerin araştırmaları sonucunda belirledikleri üzere- üç kısma ayrılır:

1- Failde mevcut olan engeller: Bunlar, insanın başına gelen ve onun, yaptığı fiillerden ya da söylediği sözlerden sorumlu tutulmasına mani olan durumlardır. Usulcüler bunlara “avaridu'l-ehliyye/ehliyeti kısıtlayan ya da ortadan kaldıran arızî nedenler” adını verirler. Bunlar da kendi içinde ikiye ayrılır:

a) Failin kendisinden kaynaklanmayan engeller ki, buna “semavî engeller” de denir. Bunların semaya nispet edilmesi, kulun tercihi ve iradesi dışında gerçekleşmesi nedeniyledir. Zira bunların meydana gelmesinde insanın bir dahli söz konusu değildir. Yani bunlar kulun iradesi dışında ve tamamen Allah'ın kaderiyle gerçekleşen durumlardır. Mesela yaşın küçük olması, delilik, bunaklık/akıl zayıflığı, uyku, unutmama vb. gibi... Bu engellerden herhangi birinin başına geldiği kimse, herhangi bir suç işlerse ona günah yoktur ve kulun irade ve

kudretine bağlı mükellefiyet durumu ondan kalktığı için herhangi bir cezaya da çarptırılmaz. Sadece kul haklarıyla ilgili hususlardan sorumlu tutulur. Tazminat ödeme, telef olan varlıkların değerini temin etme, diyet ödeme vb. gibi. Çünkü bunlarda kulun irade ve kudretine bağlı mükellefiyet şartı aranmaz.

b) Failin kendisinden kaynaklanan engeller: Bunlar, -her ne kadar her şey Allah Teâlâ'nın kaderine dahil olsa da- gerçekleşmesinde ya da ortadan kaldırılmamasında -kendi iradesi ya da başkasının zorlamasına bağlı olarak- kulun dahil olan durumlardır. Bunlar yedi tanedir. Altısı kulun kendi iradesinden kaynaklanır ki bunlar; cehalet, sefeh (akla ve dine aykırı şekilde malda dengesizce tasarrufta bulunma), sarhoşluk, şaka, hata ve yolculuktur. Bir tanesi ise kendi iradesi dışındadır ki o da ikrah/zorlamadır.

2- Fiilde, yani sebepte mevcut olan engeller:

a) Fiilin ya da sözün küfre delaletinin açık olmaması.

b) Delil olarak getirilen şer'î delilin, söz konusu fiilin ya da sözün küfre düşüren bir şey olduğuna delaletinin kesin olmaması. Yani o söz ve fiilin küfür olduğuna açıkça delalet etmemesi, aksine küfre ya da başka bir şeye yorumlanabilme ihtimalinin olması. Mesela haddizatında küfür olmayan ancak küfre te'vil edilebilen söz gibi... Böyle bir fiilin delaleti ihtimallidir. Delaletinin kesinleştirilmesi için bazı hususların mutlaka incelenmesi gerekir. Şöyle ki failin kastının netliğe kavuşturulması ve fiile eşlik eden hal karinelerinin incelenmesi icap eder.

3- Küfrün sübutunda mevcut olan engeller: Yani küfrün, faili/söyleyeni hakkında şer'î manada sabit olmamasıdır. Şer'î sübut ise ikrar, itiraf ya da delille (yani iki adil şahsın şahitliğiyle) gerçekleşir. Bu da zan, tahmin, ihtimal ve şekille değil, sahih ve şer'î bir yolla sabit olur.

İşte Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre tekfire mani olan engeller bunlardır. Bu engeller, yalnızca uzman alimlerin anlayabileceği kapalı meseleler arasında sayılmaktadır. O nedenle de belirli bir kişi hakkında bu engellerin bulunup bulunmadığı hükmünü verebilmek, ancak ilimde derinleşmiş alimlerin işidir.

Burada bu engellerin her birine kısaca değinmek ve ümmetin ilim, fazilet ve güvenilirlikleri konusunda şهادette bulunduğu muteber alimlerin zikrettiği hususları öğrenmek yerinde olacaktır. Tekfire engel olan nedenler şunlardır:

ACİZLİK, CEHALET, HATA, TE'VİL, ZORLAMA VE TAKLİT

Birinci Engel: ACİZLİK:

İslâm şeriati kolay, basit, sağlam ve eksiksiz olarak insan hayatının bütün alanlarını kapsar. Bütün zamanlara, mekanlara ve güçleriyle imkanları oranında bütün kulların şartlarına uygundur. Hükümleri kulun imkan ve rahatlık durumlarına göre farklı farklıdır. Kul, şeriatta eda etmeye güç ve kudretinin yetmeyeceği şeyle yükümlü kılınmaz. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Allah hiç kimseyi güç yetiremeyeceği şeyle yükümlü tutmaz.”** (Bakara, 286)

“O halde gücünüz yettiğince Allah’a karşı gelmekten sakının.” (Teğabun, 16)

“Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılma.” (Talak, 7)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Ben size bir şeyi emrettiğim zaman onu gücünüz yettiğince yerine getirin.”*⁷⁹²

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamaları, mükellefin farzların bir kısmını yapmaktan aciz kaldığı, ancak diğer bir kısmını yapabildiği ve gücü yettiğince Allah’tan korktuğu zaman yapabildiklerini yapmasının farz olduğunda ve yapamadıklarının ya da aciz kaldıklarının sorumluluğunun kendisinden düştüğünde ittifak etmişlerdir.

Bu konuda onların bağlı oldukları fikhî kaidelerden biri şudur: *“Zor olan şeyler sebebiyle kolay olan şeylerin yükümlülüğü düşmez.”*⁷⁹³

*“Acizlikle birlikte farziyet kalkar, zaruretle birlikte de haramlık kalkar.”*⁷⁹⁴

Bu kaideler şu anlama gelmektedir: Bütün şartlar, farzlar ve rükünler, güç yetirebilme şartına bağlıdır. Acizlik ve güçsüzlük halinde ise bunlar mükelleften düşer. Bu durumda da ya onun yerine (güç yetirilebilen/yapılabilen) başka bir şey yapılır ya da o tamamen düşer. Çünkü yükümlülüğün şartı, yükümlü tutulan fiile güç yetirebilmektir. Mükellefin gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü tutulması, dinen doğru ve geçerli değildir.

⁷⁹² Buhârî, K. l'tisam, Rasûlullah ﷺ'in sünnetlerine uymak.

⁷⁹³ Bkz: Suyuti, *el-Eşbah ve'n-Nezair*, s. 159; İbn es-Sübki, *el-Eşbah ve'n-Nezair*, 1/159.

⁷⁹⁴ İbnu'l-Kayyım, *İlamu'l-Muvakkîin an Rabbi'l-Alemin*, 2/22.

Bu şer'i hükümlerin ve kuralların ışığında Ehl-i Sünnet imamları, Allah'ın din olarak belirlediği şeyleri veya bunların bir kısmını eda etmekten aciz olmanın, tekfire mani olan nedenlerden olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. **Bir kimse gücü yettiğinde Allah'tan korkmasına rağmen elinde olmayarak, iradesinin ve rızasının dışında, kasıtsız olarak herhangi bir yükümlülüğü terk ederse o mazurdur, bu terkenden dolayı sorumlu tutulmaz.**

Mesela küfür diyarında oldukları halde kendilerine İslâm daveti ulaşır da Müslüman olan, fakat İslâm diyarına hicret etmeye imkân bulamayan ve İslâm'ın bütün hükümlerini de yerine getiremeyen kimseler böyledirler. Çünkü onların İslâm'ı açıkça yaşamaları engellenebilir veya kendilerine dinin bütün hükümlerini öğretecek kimse yanlarında bulunmayabilir. Dolayısıyla da onlar mazurdurlar ve bu hal üzere de ölecek olurlarsa -Allah'ın izniyle- cennetliktirler.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Şeriatın esaslarından biri de bütün kaynaklarında gücü yeten ile aciz olanı, ihmal eden ile ihmalkâr olanı, aşırı giden ile aşırı gitmeyen birbirinden ayırmaktır. Bu grupları birbirinden ayırmak, esas alınan çok önemli bir prensiptir. Bu, dengeli ümmetin tuttuğu dengeli bir yoldur. Farklı iki görüş arasında adalet de bununla ortaya çıkar.”⁷⁹⁵

Yine Şeyhulislam *rahimehullah* şöyle der: “Ya aciz olduğu için, ya öğrenme imkânı olmadığı için -mesela peygamberin mesajının kendisine ulaşmaması gibi- ya da amel etme imkânı olmadığı için vacib imanın bir kısmını terk eden kimse, aciz olduğu şeyle mükellef değildir. O şey, aslen vacip iman ve dinin bir bölümü olmasına rağmen onun hakkında dinin ve vacib iman bölümü değildir. Onun durumu hastalık, düşman saldırısı korkusu, istihaza ve namazı tam olarak kılmaktan aciz bırakan diğer özürler sebebiyle namazı tam kılmaktan aciz olan kimsenin durumu gibidir ki bu sayılanların namazı, güçlerinin yettiği kadarıyla geçerlidir. Böyle durumlarda da onlar bu kadarlık bir namazla yükümlüdürler. Bununla birlikte tam kılmaya gücü yetenin namazı daha kâmil ve daha faziletlidir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: ‘Hepsinde hayır olmakla birlikte kuvvetli mü’min zayıf mü’minden daha hayırlıdır ve Allah’a daha sevimlidir.’”⁷⁹⁶

⁷⁹⁵ Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 21/141.

⁷⁹⁶ Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 12/478. Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir: K. Kader, B. Kuvvetli olmanın ve acizliği terk etmenin... emredilmiş olması.

Yine İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Kâfirlerin durumu da böyledir. Peygamber ﷺ’in daveti kendisine küfür diyarındayken ulaşan, onun Allah’ın elçisi olduğunu öğrenip ona indirilen şeylere iman eden, gücü yettiğinde Allah’ın yasaklarından sakınan, -Necaşi ve diğerlerinin yaptığı gibi- fakat hicreti ve dini ni açıkça yaşaması engellendiği için İslâm diyarına hicret edemeyen ve İslâm’ın emirlerinin tamamını yerine getiremeyen, ayrıca İslâm’ın bütün hükümlerini kendisine öğretecek bir kimse de bulamayan kimse cennet ehli bir mü’min dir. Tıpkı Firavun’un kavmiyle bir arada yaşayan Firavun ailesindeki mü’min şahıs ve Firavun’un hanımı gibi... Hatta Mısırlılarla beraber yaşayan Yusuf ﷺ da aynı durumdaydı. Çünkü Mısır halkı kâfirdi ve Yusuf, İslâm dininden bildiği her şeyi onlarla birlikteyken yaşama imkânına sahip olamamıştı. Zira onları tevhi de çağırmış, fakat onlar bu daveti kabul etmemişlerdi... Necaşi’nin durumu da farklı değildi. Zira her ne kadar o, hristiyanların meliki idiyse de İslâm’a girme konusunda kavmi ona itaat etmemişti. Aksine onunla beraber sadece bir grup İslâm’a girmişti. Bu sebeple o, öldüğü zaman orada onun cenaze namazını kılacak hiç kimse olmadığı için Peygamber ﷺ, Medine’de onun namazını (giya-ben) kılmişti... Necaşi ve benzerleri, cennetteki mutlu kimselerden olmuşlardır. Her ne kadar yerine getirmeye güçlerinin yetmediği İslâmî hükümleri uygulamamış olsalar bile. Hatta onlar, (Allah’ın hükümlerinden) ancak hükmetmeleri mümkün olan kısmıyla hükmetmişlerdir.”⁷⁹⁷

İbn Teymiyye *rahimehullah*, el-Âmidî ve er-Razî hakkında da şöyle der: “Fakat bunlar, Rasûl ﷺ’in getirdiklerinin hakikatini anlamamışlar ve akla dayalı konularda bir kararsızlık yaşamışlardır. Böylece naklin ve aklın bilinmesinde bir eksiklik hasıl olmuştur. Şayet bu eksiklik, sahibinin gücünün nihaî sınırı ise ve o, onu ortadan kaldırmaya güç yetirememişse bu durumda acizlik, sahibi tam bir gayret gösterdiği takdirde Allah’ın ona azap etmemesi için bir özür olur. Bu, selefın ve imamların görüşüne göre böyledir; yani gücü yettiği kadarıyla Allah’a isyandan sakındığı halde hakkın bir kısmını bilmekten aciz kalan kimse bundan dolayı azap görmez.”⁷⁹⁸

İmam İbnu’l-Kayyım *rahimehullah* da şöyle der: “Allah ve Rasûlünün farz kıldığı, ibadet için şart ya da rükün kıldığı veya ibadetin geçerliliğini kendisine

⁷⁹⁷ Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 19/217-219.

⁷⁹⁸ Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 5/563.

bağladığı şeyler, güç yetirme haline/şartına bağlıdır. Çünkü güç yetirme hali, emredilen şeyin emredilmesine konu olan haldir. Acizlik haliyse güçsüzlük halidir ve güç yetirme halinde emredilen şey, güçsüzlük halinde emredilmez. Dolayısıyla da ibadetin geçerliliği ona bağlı değildir.”⁷⁹⁹

İkinci Engel: CEHALET:⁸⁰⁰

Cehalet, büyük bir hastalık ve yaygın bir şerdir. Hatta şerrin temeli ve kabıdır. Cehalet sıfatı gibi insanın derecesini düşüren başka bir şey yoktur. Zira cehalet, ademoğlunun düşmanıdır. Cahil kişi, kendine, düşmanının ona yapamayacağını yapar. Cahil, kendisinin düşmanıdır; dolayısıyla nasıl olur da başkasının dostu olabilir?! “Cehaletten daha büyük fakirlik yoktur.” diyen ne güzel söylemiş!⁸⁰¹

⁷⁹⁹ Bkz: *Tehzibu Sünen-i Ebu Dâvûd*, 1/48.

⁸⁰⁰ **Cehalet** diye tercüme edilen “Cehl,” kelimesi sözlükte şöyle tarif edilir: “İlmin zıddı ve aksidir. Aynı kökten gelen “techil,” bir kimseyi cahillikle itham etmektir. Cehalet ise bir şeyi bilgisizce yapmaktır. “Mechele, ” seni cahillik etmeye sevkeden şeydir. “Cahiliye,” Arapların İslâm’dan önce içinde bulundukları, Allah’ı ve O’nun hanif dinini bilmeme, soy sople övünme, kibir, zorbalık ve diğer kötü fiilleri işleme halidir.” Bkz: *Lisanu’l-Arab*, 11/129; *Muhtaru’s-Sıhah*, s. 55.

• İstilahta “cehl,” kişinin bilgiden yoksun olması veya bir şeye, gerçekte olduğundan farklı bir şekilde inanmasıdır. İlim bir şeyin suretini zihinde canlandırmak, cehl ise bir şeyin suretini zihinde canlandıramamaktır. Cehl üç çeşittir: Basit cehl, kâmil cehl, mürekkeb cehl.

* **Basit cehl:** Bilinmesi gereken olan bir şeyi bilmemektir. Yani bir meseleyi tam manasıyla kavramadan yüzeysel olarak anlamak demektir. Ya da bir şeyi bilmemek, ama onu bilmediğini bilmek demektir.

* **Kâmil cehl:** Bir meseleyi bilmenin aksinedir. Yani bir mesele hakkında hiçbir şey bilmemek, ondan habersiz olmaktır.

* **Mürekkeb cehl:** Vakıya uygun olmayan kesin inanç ve bir şeyi, gerçekte olduğundan farklı bir şekilde anlamak demektir. Yani bir şeyi bilmemek ve onu bilmediğinin de farkında olmamak demektir. Buna göre bu kişi cehaletinden/cahil olduğundan habersizdir, ancak o meseleyi bildiğini sanmaktadır. Bu durumda onun cehaleti iki ayrı cehaletten oluşmaktadır: Gerçeği bilmemesi ve onu bilmediğini bilmemesi. Bu cehalet, en kötü cehalet türüdür. O, üst üste yığılmış karanlıklardan farksızdır. Bkz: el-Esfehani, *el-Mufredat fi Ğaribi’l-Kur’an*, s. 209; el-Cürcani, *et-Ta’rifat*, s. 80.

⁸⁰¹ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Şerrin başı cehalet ve zulümdür. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **‘O emaneti insan yükledi. Şüphesiz ki o, çok zalim ve pek cahildir.’** (Ahzab, 72) Ayetin devamında Allah Teâlâ tevbeyi zikretmiştir; çünkü O, her insanda mutlaka cehalet ve zulmünün olacağını bilmektedir. Sonra da O, dilediğinin tevbesini kabul eder.

Cehalet, kişinin kendisinden uzaklaştırmak için elinden gelen bütün gayreti göstermesi gereken kötü ve çirkin bir sıfattır. Çünkü cehalet, her türlü günah ve isyanın sebebi, teşvikçisi ve saikidir; dünyada ve âhirette hüsrana düşmenin sebebidir.

Cehalet, ancak faydalı ilimle ortadan kalkar. İlim, bilinmesi gereken şeyi, gerçekte olduğu gibi bilmektir. Cehalet ise ilmin zıddıdır, çünkü bir şeyi, gerçekte olduğunun aksine tasavvur etmektir.

Cehaletin ilacı, soru sormak ve öğrenmek için ciddi gayret sarf etmektir. Özellikle de dinî konularda böyledir ki kişi ancak onları yerine getirmekle istikamet üzere olabilir. Bir şeyi bilmediğini bilen bir insan, ilmin yarısını elde etmiş demektir ki bu da cehaletini/cahil olduğunu bilmektir. Geriye de diğer yarısını elde etmek kalır ki o da bilinmeyen şeyi öğrenmektir. Kişi ikinci yarısını ise faydalı ilim tahsil etmek, açıklama istemek ya da soru sormakla elde eder. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Cehalet hastalığının şifası, sormaktır.*”⁸⁰²

En büyük cehalet, Müslüman kul için, yüce dininin hükümlerini bilmemektir. Zira Müslümanlığının geçerli olması buna bağlıdır ve bunları bilmekten dolayı mazur görülemez. Aksine ahirette bundan dolayı cezalandırılır. Çünkü o, bütün işlerinin başı olan dinini ihmal etmiştir.

Din hakkındaki bilgisizlik iki kısma ayrılır:

1- Şer'î hükmü bilmemek: Yani kulun, şeriatın hükümlerini bilmemesi.

2- Hali bilmemek: Yani kulun; şeriatın, belli bir meseledeki hükmünü bilmemesi.

Bilmediği bir mesele hakkında kendisine soru sorulan akıllı bir kişinin yapması gereken, “Bilmiyorum” demektir. Bu bilgisizlik, basit cehalet olarak adlandırılır. Çünkü onda, zihnin idraki söz konusu değildir; aksine zihin o bilgiden yoksundur. Ne var ki bu tür cehalet, mürekkebe cehalete dönüşebilir. Şöyle ki bir kişiye bilmediği bir konu hakkında soru sorulduğunda, o kişi bilgisizce cevap verirse mürekkebe cehalet ortaya çıkar.

Mümin kul, daima cahili olduğu hakkı öğrenir ve zalim konumuna düştüğü her amelden de vazgeçer.” *Mecmuu'l-Fetava*, 3/348.

⁸⁰² Ebu Dâvûd, K. Taharet, B. Yaralının teyemmümü. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahihi Sünen-i Ebu Dâvûd*, 1/69.

Bu sebeple Müslümana düşen, mürekkebe cehalete sahip bir cahil olması-na neden olacak şeylere bulaşmamasıdır. Yani kendisine bir şey sorulduğunda eğer doğru cevabı biliyorsa cevap vermeli; bilmiyorsa da kesinlikle gevşeklik edip cevap verme hatasına düşmemelidir. Sorular dinî ilimlerin dışında bile olsa bu şekilde hareket etmelidir. Çünkü bu konuda gevşeklik gösteren kişiye güvenilmez. Hatta belki de bu sebeple hıyanet, yalan ya da kendiliğinden bir şeyler uydurmakla suçlanabilir. Şayet bu, dinî bir meselede olacak olursa o, kesinlikle haramdır. Çünkü kulun, Allah'ın dini hakkında bilgisizce fetva vermesi caiz değildir. Bu mesele Allah'tan korkmayı ve takvaya sarılmayı gerektirir. Dolayısıyla kişi biliyorsa cevap vermeli; bilmiyorsa "Allah daha iyi bilir." demelidir. Böylece o, takvanın fıkına ulaşmış olur. Çünkü İslam, ilim dinidir. İlk mesajı da şu ayettir: **"Yaratan Rabbinin adıyla oku!"** (Alak, 1)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *"İlim öğrenmek her Müslümana farzdır."*⁸⁰³

Vakıada cehaletin bazı türleri şunlardır:

* Basit cehalet: Bu, herhangi bir ilmi bilmemektir. Bu bir ayıp sayılmaz. Zira kulun, -özellikle de bu asırda- bütün ilimleri bilmesi gerekli de değildir, mümkün de. Aksine o, belli bir ilmi tam manasıyla öğrenmeli; diğer ilimlerden de bazı bilgiler edinmelidir.

* Mürekkebe cehalet: Bunun en büyüğü insanın, kendisini yaratan ve rızıklandıran Rabbin tanınamamasıdır. Bu cehalet, küfre eşdeğerdir. Nitekim Allah Teâlâ da Rasûllerini bunun için, yani insanlara Rablerini tanıtmaları, O'nun bir olduğunu, eşi, çocuğu ve ortağı olmadığını öğretmeleri için göndermiştir.

Bundan sonra dini bilmemek gelir. Bu da kesin olarak cehaletlerin en çirkinlerinden biridir. Çünkü bu, Allah Teâlâ'ya isyandır. Her insanın İslam'ı ve imanı, ilmi ve ameli kadar olur. Eğer o, dinini bilir ve onun hükümleriyle amel ederse, nasibi ilmi ve ameli kadardır. Eğer bunları bilmezse onun İslam'dan nasibi sadece İslam'ın adıdır, o kadar.

Şer'î kaideler, mükellefin telafi etmesinin mümkün olduğu her türlü cehaletin (yani giderebileceği her türlü bilgisizliğin), cahil için mazeret olamayacağına delalet etmektedir. Çünkü Allah Teâlâ bütün insanlara, Rasûllerini

⁸⁰³ İbn Mâce, Mukaddime: B. Âlimlerin fazileti ve ilme teşvik. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir.

ilahî mesajlarla göndermiş ve onların hepsine o mesajları öğrenmelerini, sonra da gereğiyle amel etmelerini farz kılmıştır. Bu yüzden ilim ve amel, kulun hayatında şer'î iki temel vazifedir.

Allah Teâlâ, yüce Kitabında cehaleti ve cahilleri yermiş ve şöyle buyurmuştur: “(Rasûlüm!) **Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.**” (Araf, 199)

“Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, veryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) ‘Selam!’ derler (geçerler).” (Furkan, 63)

Peygamber ﷺ de cehaletten Allah'a sığınmıştır. Nitekim onun dualarından biri şöyledir: *“Ey Allah'ım! Saptırmaktan ve saptırılmaktan, (doğru yoldan) kaymaktan ve kaydırılmaktan, zulmetmekten ve bana zulmedilmesinden, cahillik etmekten ve bana karşı cahillik edilmesinden Sana sığınırım.”*⁸⁰⁴

Tabiîn imamlarından Mesruk b. el-Ecda' *rahimehullah* şöyle demiştir: “Allah'tan korkması, kişiye ilim olarak yeter. İlmiyle gururlanması da kişiye cehalet olarak yeter.”⁸⁰⁵

İnsanoğlunda aslolan, yaratılıştan cahil olmasıdır. Ancak Müslümanın gücü yettiği oranda bunu ortadan kaldırması gerekir. İlim öğrenme imkânı olup da öğrenmeyen kişi günah işlemiş olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı.”** (Nahl, 78)

“Biz, Rasûl göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.” (İsra, 15)

Cehaletin özür olması meselesi de pek çok insanın bilgisizce ortaya atıldığı bir konudur. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın yöntemi, dinin bütün meselelerinde ve işlerinde aşırılık ile duyarsızlık, ifrat ile tefrit arasında orta yol olduğu gibi, cehaletin mazeret olması konusunda da orta yoldur.

- Bir tarafta, cahilin durumunu, cehaletinin sebebini ve cehalet içinde/bilgisiz olduğu konuyu incelemek gibi Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının koydukları prensipleri dikkate almadan cehaleti bütün meselelerde ve her durumda mutlak olarak mazeret kabul edenler vardır. Bunlar mazereti geçerli olmayanları da mazeretli sayarlar ve İslâm dairesine dâhil edilmeleri

⁸⁰⁴ İbn Mâce, K. Dua: B. Evinden çıkan kimsenin okuyacağı dua. Elbani, “sahih” demiştir.

⁸⁰⁵ Darimi, *Sünen*, B. Hevadan uzak durmak.

doğru olmayan müşrikleri, mürtedleri ve onlara uyanları İslâm beldelerinde ve Müslümanlar arasında yaşamalarına, Allah'ın kalamını, Peygamberi ﷺ'in hadislerini, âlimlerin ve davetçilerin sözlerini işitmelerine rağmen cahil oldukları iddiasıyla İslâm dairesine dâhil ederler. Halbuki bu sayılanlar böyle kimse-lerin aleyhinde bir delil olarak sabittir. Ne var ki onlar bulundukları hali devam ettirmeyi tercih ederler. Dolayısıyla da böylelerinin cehaleti mazeret değildir.

- Diğer tarafta da hiçbir durumda ve hiçbir meselede cehaleti kesin olarak mazeret kabul etmeyenler vardır. Bunlar, alim-cahil demeden şirk ve küfre düşen herkesi istisnasız tekfir ederler. Çünkü onlara göre böyleleri şirkle birlikte Müslüman olamaz. Bu konuda delili ortaya koyacak birisi bulunsun ya da bulunmasın fark etmez. Çünkü delil olarak bizzat Kur'ân yeter(!) Bu tavırları, onları bazı Müslümanları, mazeretleri cehalet kapsamı içine girdiği halde tekfir şartlarını ve tekfiri mani kuralları dikkate almaksızın hemen tekfir etmeye ve İslâm dairesinden çıkarmaya sevk etmektedir.

- Hak ve doğru olan ise ikisinin ortasıdır, yani Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın yoludur. Bu da bu meselenin ayrıntılarına inmek, şekillere değil manalara bakarak ve sağlam şer'i kurallara uygun olarak hükmetmektir. Çünkü dinin meselelerini ve şeriatın hükümlerini bilmemek, cahilin derecesinin düşüklüğünü, imanının da cehaleti oranında eksik olduğunu gösterir. Cehalet de genel anlamda belli şahısları tekfir etmeye engel olan nedenlerden biridir. Çünkü iman, ilimle yakından ilgilidir. İman edilen şeyi bilmek, imanın şartlarından biridir. Çünkü cehaletle/bilgisizlikle birlikte yükümlülük olmaz. Ne var ki cehaletin özür olması geçicidir. Geçiciliği de tekfir için gerekli sebeplerin bulunmaması ve şartların gerçekleşmemesine ya da bu şart ve sebeplerin hükmen var olmasına bağlıdır. Buradan da anlaşılacağı üzere cehaletin özür oluşunu mutlak olarak reddetmek doğru olmadığı gibi onu kayıtsız şartsız özür kabul etmek de doğru değildir.

Ehl-i sünnete göre cehalet iki türdür: Sahibini mazur kılan cehalet ve sahibini mazur kılmayan cehalet. Bu, ister dinin temel esaslarında ve fûrûunda olsun, isterse de küfür ve günahlarda olsun fark etmez. Çünkü -Ehl-i Sünnete göre- imanın şartlarından biri, inanan kişide, inandığışeyle ilgili bir bilginin var olmasıdır. Çünkü yükümlülük, ancak şer'i bir yasayla söz konusu olur. Cezalandırma da ancak bir uyarıdan sonra olur. Cehalet/

bilmemek de Âdemoğlunda aslî bir durumdur. Gücü ve imkânları ölçüsünde onu kaldırması gerekir. Ümmet de cahile gerekenleri -özellikle de itikatla ilgili konuları- öğretmekle mükelleftir. Bu sebeple dinî işlerden herhangi birini bilmediği için inkâr eden ve bilmediğini bilmesini sağlayacak bir tebliğle karşılaşmayan kişi, görünürde şirk ve küfrün içine düşse bile birçok nedenden ötürü tekfir edilemez. Bu nedenlerin bazıları şöyledir:

- Bu kişi yeni Müslüman olmuş biri olabilir veya Müslüman olmadan önce bunun tekfiri gerektirici bir şey olduğunu bilmiyor olabilir ya da ilim diyarından ve âlimlerden uzak bir köyde yetişmiş ve kendisine herhangi bir tebliğ ulaşmamış olabilir.

- Veya meşru gerekçelerden dolayı daru'l-harp'te yaşıyor olabilir.

- Veya İslâm risaletinin ve tevhidin izlerinin silindiği, cehaletin açık bir şekilde yayıldığı ve dinin ölçülerinin altüst olduğu; şirkin tevhid, bid'atın sünnet haline geldiği, sapmaların çoğaldığı, bâtıl ve küfrün cazip hale getirildiği, âlimlerin insanların kafasını karıştırıp yanlış yola sevk ettiği, onlardan başka da hak dini öğretecek kimsenin bulunmadığı ve dinin sadece onlar vasıtasıyla öğrenildiği bir beldede yaşıyor olabilir.⁸⁰⁶

- Ya da yanılma, unutmama veya geçerli bir ictihad gibi herhangi bir yolla kasıtsız olarak tekfiri gerektiren bir duruma düşmüş olabilir.

- Veya tekfiri gerektiren bu mesele, üzerinde icma edilen, açık ve cehaletin mazeret olarak kabul edildiği meselelerden olmayabilir. Aksine âlimlerden başka hiç kimsenin bilemeyeceği ve izaha muhtaç meselelerden biri olabilir.

Böyle bir şahıs, küfrü gerektirici bir söz veya fiil yaptığı zaman kendisine Nebevî bir delil sunulmadıkça tekfir edilemez ve cezayı hak etmez. Çünkü bazı itikadî meselelerle ilgili cehaletin -kasıtsız olarak- Peygamber ﷺ zama-

⁸⁰⁶ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "Bu tür insanlar şu zamanda pek çoktur. Çünkü ilim ve iman davetçileri azalmıştır. Beldelerin çoğunda risaletin izleri zayıflamıştır. Bunların çoğunun yanında hidayeti tanıyabilecekleri risalet izleri ve peygamberlik mirası yoktur. Pek çoğuna da bunlar ulaşmamıştır. Fetret dönemlerinde ve fetret mekânlarında kişi sahip olduğu az bir imanla bile sevaba nail olur ve Allah, kendisine delil ulaşmış da durumunu düzeltmeyen kimsenin bağışlamadığı günahlarını delilin ulaşmadığı kimseler için bağışlar." *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 35/165.

nında yeni İslâm'a girmiş bazı sahabîlerde de görüldüğü olmuştur. Bununla beraber Rasûlullah ﷺ onları tekfir etmemiştir.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.”** (İsra, 15)⁸⁰⁷

“(Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah’a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.” (Nisa, 165)

⁸⁰⁷ İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Bu âyet, Allah’ın adaletini ve peygamberler vasıtasıyla mesajını gönderip mazeret kapısını kapatmadıkça hiç kimseye azap etmeyeceğini haber vermektedir. Nitekim başka ayetlerde de şöyle buyurmaktadır: “Neredeyse cehennem, öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara, ‘Size, (bu azap ile) korkutucu bir peygamber gelmemiş miydi?’ diye sorarlar. Onlar şöyle cevap verirler: ‘Evet, doğrusu bize, (bu azap ile) korkutan bir peygamber gelmişti; fakat biz (onu) yalan saymış ve ‘Allah’ın bir şey gönderdiği yok; siz olsa olsa büyük bir sapıklık içindesiniz!’ demiştik.” (Mülk, 8-9); “O küfredenler, bölük halinde cehenneme sürülür. Nihayet oraya geldikleri zaman kapıları açılır, bekçileri onlara, ‘Size, içinizden, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?’ derler. ‘Evet, geldi.’ derler ama azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.” (Zümer, 71); “Onlar orada, ‘Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapalım!’ diye feryad ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmişti? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur.” (Fatır, 37) Allah Teâlâ’nın kendilerine Peygamber göndermedikçe hiç kimseyi cehenneme sokmayacağına delalet eden başka âyetler de vardır.”

İmam el-Beğavi *rahimehullah* da bu ayet hakkında şöyle der: “Çünkü Allah Teâlâ şöyle bir kanun koymuştur: Hiç kimseyi günah işlemekçe cezalandırmayacaktır. Bir kimse de ya kendisine emredilen bir şeyi yapmazsa ya da yasaklanan bir şeyi işlerse günahkar olmuş olur. Bu, rasullerin uyarı ve tebliğinden sonra olur... Bu da Allah Teâlâ’nın peygamber göndermedikçe insanlara azap etmeyeceğine delildir.”

Allame eş-Şankî *rahimehullah* da bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Kur’ân ayetleri, Allah Teâlâ’nın rasullerin uyarısıyla aleyhlerinden delil sabit olmadıkça hiç kimseye azap etmeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu da kainattayaratılan delillerin ve insana verilen fitratın bu konuda yeterli olmadığına delildir. Şu ayet de bunu ifade etmektedir: **“Biz, rasul göndermedikçe azap edecek değiliz.”** Allah Teâlâ, bu ayette ‘**rasul göndermedikçe**’ buyurmuştur. ‘Akılları yaratmadıkça, kâinatta deliller var etmedikçe ve fitrat yerleştirmedikçe’ dememiştir.”

“Bu Kur’ân bana, sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için indirildi.”

(Enam, 19)

“Gücünüz yettiğinde Allah’a karşı gelmekten sakının.” (Teğabun, 16)

“Allah hiç kimseyi güç yetiremeyeceği şeyle yükümlü tutmaz.” (Bakara, 286)⁸⁰⁸

Ebû Vâkıd el Leysî ؓ’tan şöyle rivâyet edilmiştir: Biz henüz yeni Müslüman olduğumuzda -Mekke’nin fethi günü Müslüman olmuşlardı- Rasûlullah ﷺ ile birlikte Huneyn’e çıkmıştık. Yolda bir ağaca rastladık ve dedik ki: “Ya Rasûlallah! Onların ‘Zat-u Envat’ı olduğu gibi bize de bir ‘Zat-u Envat’ tayin et.” -Kâfirlerin, etrafında ibadet ettikleri, üzerine silahlarını astıkları ve Zat-u Envat diye isimlendirdikleri bir sedir ağaçları vardı.- Biz, böyle söyleyince Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “*Allahu ekber! Canım elinde olan Allah’a yemin olsun ki siz, İsrail oğullarının Musa’ya, ‘Ey Musa! Bize o insanların taptıkları ilahlar gibi bir ilah yap.’* (Araf, 138) sözüne benzer bir söz söylediniz. Siz cahil bir topluluksunuz. Andolsun ki siz, sizden öncekilerin yoluna aynen uyacaksınız.”^{809(*)}

⁸⁰⁸ İmam İbn Kesîr *rahimehullah*, bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Yani Allah Teâlâ hiç kimseye takatinin üstünde bir şey yüklemeyiz. Bu, O’nun insanlara olan bir lutfu, şefkati ve ihsanıdır.” Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle der: “İnsanların bazıları bu hükümlerin bir kısmını mazur görececek bir cehalet nedeniyle bilmiyor olabilir. Bu durumda risaletin tebliği yönünden kendisine delil ulaşmamış hiç kimsenin küfrüne hükmedilemez. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: ‘(Bunları) müjdeleyici ve uyarıcı elçiler olarak (gönderdik) ki, elçiler geldikten sonra insanların Allah’a karşı bahaneleri kalmasın.’; ‘Biz, rasul göndermedikçe azap edecek değiliz.’ Bu nedenle bir kişi Müslüman olsa ve namazın kendisine farz olduğunu bilmeseydi veya içkinin haram olduğunu bilmeseydi, namazın farz ve içkinin de haram olduğuna inanmadığı için tekfir edilemez. Hatta kendisine nebevî delil ulaşmadıkça cezalandırılmaz bile... Şer’î delillerin delalet ettiği doğru görüş şudur: İhtisap öğrenme imkanına sahip olmadıkça hiç kimse hakkında mükellefiyet sabit olmaz.” Bkz: *Mecmuu'l-Fetava*, 11/406.

⁸⁰⁹ İbn Ebi Asım, *Kitâbu's-Sünne*, B. “Ümmetim yetmiş iki fırkaya ayrılacak.” hadisi, “no: 76; Tirmizi, K. Fiten, B. “Sizden öncekilerin yoluna aynen uyacaksınız.” hadisi. Ahmed, *Müsned*, 5/218, Elbânî, hasen olduğunu söylemiştir.

(*) Şeyh Süleyman b. Abdullah b. Abdulvehhab *rahimehumullah* şöyle der: “Biz henüz yeni müslüman olduğumuz sırada” sözü, diğerlerinin bu meseleyi bildiklerinin delilidir. Kalbinin âdet edindiği batılı terk eden kimse, kalbinde o batıl alışkanlıklarının kalıntılarının bulunması konusunda emin olamaz. Bunu müellif -yani Muhammed b. Abdulvehhab- söylemiştir.” Bkz: *Teysiru'l-Azizi'l-Hamid Bi Şerhi Kitabı't-Tevhid*, s. 175. B. Men Teberrake Bi Şecerin ev Hacerin ve Nahviha.

İbn Abbas *radiyallahu anhumâ*'dan şöyle rivâyet edilmiştir: Bir adam, Rasûlullah ﷺ'e bir tulum şarap hediye etti. Rasûlullah ﷺ de ona, "Allah'ın bunu haram kıldığını biliyor musun?" buyurdu. Adam, "Hayır" cevabını verdi ve hemen birine bir şeyler fısıldadı. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ, "Ona ne fısıldadın?" diye sordu. Adam, "Şarabı satmasını söyledim." dedi. Peygamber ﷺ, "Onun içilmesini haram kılan (Allah,) satılmasını da haram kılmıştır." buyurdu. Bunun üzerine adam tulumun ağzını açtı, içindeki (akıp) gitti.^{810(*)}

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, cehaletin özür sayılması meselesinde insanlara olan merhametinden dolayı, Müslümanlara hüküm verirken dünya ile ahiret hükümlerini birbirinden ayırır. Yine insanların durumlarının, şartlarının, mekânlarının ve zamanlarının beldeden beldeye, zamandan zamana farklılıklar gösterdiğini dikkate alır. Zira cehalete konu olan meseleler; açıklık ve kapalılık, insanların anlayışlarının güçlülük ve zayıflık açısından farklı oluşu ile faydalı ve doğru bilginin, onun davetçilerinin ve araçlarının yaygınlığı açısından farklılık

Şeyh Muhammed Hamid el-Faki *rahimehullah*, *Fethu'l-Mecid* adlı kitaba yazdığı ta'likte (s. 141) şöyle der: "(Bu sahabilerin Rasulullah ﷺ'den) istedikleri şey, küçük şirk değildir. Eğer küçük şirk olsaydı Rasûlullah ﷺ bunu İsrail oğullarının 'Bize o insanların taptıkları ilahlar gibi bir ilah yap.' sözleriyle bir tutmazdı ve bunu yeminle söylemezdi. Bilakis bu, İsrail oğullarının Musa'dan talep ettikleri gibi büyük bir şirktir. Ancak onlar bu isteklerinden dolayı tekfir edilmediler; çünkü henüz yeni müslüman olmuşlardı. Ayrıca istedikleri şeyi de yapmamışlar ve yapmaya da kalkışmamışlardı. Sadece Peygamber ﷺ'den istemişlerdi. Bu noktayı iyi düşün!" Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle der: "Peygamber ﷺ sadece, onların kafirlerin etrafında tapındıkları ve üzerine silahlarını astıkları ağaç gibi bir ağaç edinme konusunda onlara benzemelerine bu kadar sert karşı çıkıyorsa peki bundan daha büyüğüne, müşriklere benzeme veya bizzat şirke bulaşmaya ne derdi? Dolayısıyla bir kimse bir yere gider ve bu gidişinden de hayır umarsa, şayet şeriat onu müstehap saymamışsa bu yapılan, bir münkerdir. Bir kısmı da diğerinden daha ağırdır. Bu yer ister bir ağaç, ister bir pınar, ister akan bir kanal, ister dağ, isterse de mağara olsun fark etmez. Yine ister gittiği o yerde namaz kılmaya veya dua etmeye veya Kur'ân okumaya ya da Allah'ı zikretmeye veyahut da orada ibadete çekilmeye niyet etsin yine fark etmez. O yeri, belli bir ibadet ya da ibadet türüne tahsis ettikten ve bunun meşru olduğuna dair şeriatla bir hüküm bulunmadıktan sonra aynı hüküm geçerlidir (bu yapılan münkerdir)." *İktidau's-Sıratı'l-Mustakim*, 2/157-158.

⁸¹⁰ Müslim, K. Musakat, B. İçki alışverişinin haram oluşu.

(*) İmam İbn Abdilberr *rahimehullah* şöyle der: "Bu hadis, bilmeyenlerden günahın kaldırıldığına delildir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Biz bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz."** (İsra, 15) Ancak öğrenme imkânı olup da öğrenmeyen kimse ise günahkâr olur. En iyisini Allah bilir." Bkz: *et-Temhid*, 4/145.

gösterir. Nitekim faydalı ve doğru bilginin bulunduğu yerler, ilim ehlinin aktif bir şekilde Allah'a davette bulunması ve ilmî canlılıkla tanınan yerlerdir. Öyle ki oralarda ilim meclisleri, medreseleri ve ilim ehli hiç kimseye gizli kalmaz. Yani bazı toplumlarda ilim öğrenme ve öğretme yaygınken bazı zamanlarda da ilim zayıflar ve ilimle uğraşanlar azalır. Öyle ki faydalı ilmi tebliğ edecek hiç kimse kalmaz. Böylece cehalet yayılır, doğru bilgi yok olur. Sonra bunun peşinden de onun yerini bâtil bilgiler ve yabancı fikirler doldurur.⁸¹¹

İşte bu nedenlerden dolayı herkes dinen zorunlu olan bilgileri öğrenmede aynı derecede olmayabilir. Aksine bir kısmı diğerlerinin bilmediği şeyleri bilebilir veya bazılarının hiç bilmediği bazı akaid meseleleri bazılarınca çok iyi bilinebilir. Ya da onlara aykırı olarak bildikleri şeyleri tartışmasız doğru zannedebilirler. İşte bu hassas meselede Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin çıkış noktası, Peygamber ﷺ'in şu hadisinin ince manasındaki ışığa dayanmaktadır: *"Özrü, Allah'tan daha çok seven başka hiç kimse yoktur. Bundan dolayıdır ki O, müjdeleyici ve uyarıcı (peygamberler) göndermiştir."*^{812(*)}

⁸¹¹ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "Bir çok insan, ilahi ilimlerin çoğunun silinip unutulmaya yüz tuttuğu, öyle ki onlara Allah'ın, rasulüne göndermiş olduğu Kitap ve hikmeti/sünneti tebliğ edip ulaştıracak kimsenin kalmadığı zaman ve mekanlarda yetişebilmektedir. Dolayısıyla da onlar, Allah'ın, rasulüne göndermiş olduğu pek çok şeyi bilmezler ve onları kendilerine ulaştıracak birilerini de bulamazlar. İşte böyle kimseler (yaptıklarından ya da terk ettiklerinden dolayı) tekfir edilemezler. Bu sebeptendir ki imamlar şu konuda ittifak etmişlerdir: İlim ve iman ehlinin uzak bir çöl ortamında yetişmiş ve İslam'a da yeni girmiş olan biri şayet zahir ve mütevatir ahkamdan herhangi bir şeyi inkar etse -Rasul'ün getirdiklerini öğreninceye kadar- onun küfrüne hükmedilmez." Bkz: *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 11/407.

Yine Şeyhulislam *rahimehullah* şöyle der: "Çünkü bir söz, her ne kadar Rasûlullah ﷺ'in söylediğini yalanlama anlamı taşıyor olsa da onu söyleyen kişi yeni müslüman olmuş ya da şehirden uzak bir çöl ortamında yetişmiş biri olabilir. Böyle birisi, aleyhinde delil sabit olmadığı sürece (dinden) bir şeyi inkâr etmesi sebebiyle tekfir edilmez. Yine bu (söz sahibi ya da inkarcı) kişi, ilgili nasları işitmemiş olabilir. Ya da işitmiştir, ancak ona göre kesinlik ifade etmemiş olabilir. Veya yanında onlara aykırı olup onların te'vil edilmesini gerekli kılan başka bir delil olabilir. Bu yaptığında hatalı da olsa o kişi tekfir edilmez." Bkz: *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 3/231.

⁸¹² Buhârî, K. Tevhid: B. Peygamber ﷺ'in, "Allah'tan daha kıskanç kimse yoktur." sözü.

(*) Allame eş-Şenkîti *rahimehullah* şöyle der: "Bundan dolayı Allah Teâlâ, dünyada rasullerin uyarısı nedeniyle bütün cehennem ehline mazeret kapısını kapatmıştır. Bu konuda da (şariat dışındaki akli) delillerin varlığıyla yetinmemiştir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **"Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara, 'Size, (bu azap ile) korkutucu bir peygamber gelmemiş miydi?' diye sorarlar. Onlar şöyle cevap verirler: 'Evet, doğrusu**

Bununla beraber bu, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat nazarında cehaletin, cehalet iddiasında bulunan herkes hakkında geçerli bir mazeret olacağı anlamına gelmez. Zira onlara göre cehaletin farklı birtakım dereceleri vardır: Dinde bilinmesi zorunlu olan apaçık şeyleri bilmemekle onlardan daha aşağı derecede olan ve ancak uzman âlimlerin bilebileceği gizli meseleleri bilmemek arasında fark vardır.

Buna göre:

* Tevhid, şirk, iman gibi din esasları, kesin haramlar, âlimlerin üzerinde icma ettikleri farzlar ve yükümlülükler gibi Allah Teâlâ'nın yüce Kitabında açıkladığı, Rasûlü ﷺ'in tam manasıyla tebliğ ettiği, ilim ehlinin de asırlar boyunca izah ettiği, böylece İslam dinin alameti olmuş ve dinde bilinmesi zorunlu olan apaçık şeyleri bilmemek: Bu konularda kendisine delil ulaştıktan ve doğru yol göründükten sonra cehalet iddiasında bulunan kimsenin mazereti geçerli değildir.⁸¹³

bize, (bu azap ile) korkutan bir peygamber gelmişti; fakat biz (onu) yalan saymış ve «Allah'ın bir şey gönderdiği yok; siz olsa olsa büyük bir sapıklık içindesiniz!» demiştik.” (Mülk, 8-9); **“O küfredenler, bölük halinde cehenneme sürülür. Nihayet oraya geldikleri zaman kapıları açılır, bekçileri onlara, ‘Size, içinizden, Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?’ derler. ‘Evet, geldi.’ derler ama azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.”** (Zümer, 71) Bilindiği üzere **‘Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa’** sözündeki **‘her ne zaman’** ifadesi umum ifade eder. Yine **‘O küfreden kimseler’** sözü de aynı şekilde umum ifade eder. Çünkü ism-i mevsul sılasının içerdiği her şeyi kapsar.” Bkz: *Edvau'l-Beyan*, 2/336-338.

⁸¹³ Bilinmesi zorunlu olan apaçık meseleler ve bunların altında yer alan hususlar hakkında âlimlerin görüşleri şöyledir:

- İmam Ebu Hanife *rahimehullah* der ki: “Hiç kimse yaratıcısını bilmediği için mazur sayılamaz. Çünkü göklerin ve yerin yaratılışını, kendi yaratılışını ve Allah'ın yarattığı şeyleri gördükleri için bütün insanların Rablerini tanımaları ve tevhid etmeleri şarttır. Farzlara gelince, bunları bilmeyen ve kendisine tebliğ ulaşmamış kimsenin aleyhinde kesin delil sabit olmamış demektir.” Kasani, *Bedai'u's-Sanai'*, 9/4378.
- Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Sadece Allah'a ibadet etmek, dinin temelidir ve Allah'ın peygamberlerle gönderdiği ve onun için kitaplar indirdiği tevhiddir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahman'dan başka tapılacak ilahlar (edinin diye) emretmiş miyiz hiç?”** (Zuhruf, 45) *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 3/397.
- Büyük âlim Celaluddin es-Suyûtî *rahimehullah* da şöyle der: “İnsanların geneli tarafından bilinen bir şeyin haramlığını bilmeyen hiç kimsenin mazereti kabul edilemez. Ancak yeni

* Alim ve ilim talebelerinden başkasının bilemeyeceği kapalı meseleleri bilmemek: Bu tür meseleleri Müslüman halk bilmez⁸¹⁴ ve bunların delilini anlamak onlar için zordur. Onları ancak öğretim gördükten sonra öğrenebilirler. Mesela hakkında ihtilaf bulunan ince akaid meseleleri veya Müslümana Allah'ın o konudaki hükmü bildirilemedikçe bilmesinin mümkün olmayacağı meseleler ya da Allah'ın isim ve sıfatlarının ayrıntıları ve Allah'ın ahirette görülmesi gibi sırf akılla idrak edilmeyecek olup ilmin zorunlu olduğu meseleler gibi... Yine Müslümanın, bir şüphe ya da yanlış anlama veya sahih olduğunu sandığı ancak zayıf ya da uydurma hadislerle itimat etmesi nedeniyle hata edebileceği meseleleri veya Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat itikadına aykırı fırkaların itikatlarını ve bunların şer'i naslara aykırı görüşlerini ya da Müslümanların geneline bilinmeyen ve meşhur olmayan fıkıh meselelerini ve diğer karmaşık meseleleri bilmek de böyledir. Bunları bilmemek mazeret olabilir.⁸¹⁵

Müslüman olmuşa veya âlimlerden uzak ve bu tür meselelerin bilinmediği bir köyde yetmişse onun mazereti kabul edilir. Mesela zinanın, adam öldürmenin, hırsızlığın, içki içmenin, namazda konuşmanın, oruçluyken bir şey yemenin ve bir kimseyi cinayetle suçlayıp aleyhinde şahitlik ederek ölümüne sebebiyet vermenin haram oluşu gibi şeyler herkes tarafından bilinir. Şahit, şahitliğinden döndüğü ve başka bir şahitle birlikte, "Biz kasten yalan söyledik, bizim şahitliğimizle kısas edilip öldürüleceğini bilmiyorduk." demeleri mazeret olarak kabul edilmez. Çünkü bu, insanların geneli tarafından bilinir." Bkz: *el-Eşbah ve'n-Nezair*, B. Men Yukbelu minhu Da've'l-Cehli ve Men La Yukbelu, s. 200.

• İmam İbn Receb el-Hanbeli *rahimehullah* da şöyle der: "Daru'l-İslâm'da Müslümanların arasında yaşayan bir kimse zina edip de zinanın haram olduğunu bilmediğini iddia ettiği zaman onun bu mazereti kabul edilmez. Çünkü aslında bunu bilmiyor olsa bile görünen durum onu yalanlamaktadır." Bkz: *el-Kavaid fi Mezhebi'l-İmam Ahmed*, s. 323.

⁸¹⁴ İmam Şafii *rahimehullah* şöyle der: "İlim iki çeşittir: Büluğa ermiş ve akıllı yerinde olan kimselerin bilmemesi mazeret sayılmayan avam ilmi. Mesela beş vakit namaz, Ramazan ayında oruç tutmak, gücü yetenlerin hacctmeleri, mallarının zekatını vermelerinin Allah'ın onlar üzerindeki hakkı olduğunu bilmek; yine Allah'ın onlara zinayı, adam öldürmeyi, hırsızlığı, içkiyi ve benzeri şeyleri haram kıldığını bilmek gibi. Ki kullar, bu tür şeyleri anlamak, bilmek ve canları ile mallarından onların hakkını vermekle, aynı şekilde kendilerine haram kılınan şeylerden de uzak durmakla mükelleftirler." Bkz: *er-Risale*, s. 357-358.

⁸¹⁵ İmam Muhammed b. Abdulvehhab *rahimehullah* şöyle der: "Belli bir şahıs, küfrü gerektiren bir söz söylerse onun hakkında, terk edenin kafir olacağı delil ortaya konmadıkça o şahsın küfrüne hükmedilmez. Bu, delili bazı insanlara gizli kalabilecek olan kapalı meselelerde böyledir. Ancak apaçık bilinen/aşıkâr meselelerde veya dinden olduğu kesin olarak bilinen hususlarda küfrü gerektiren bir şey söylenecek olursa, bunu söyleyen şahsın küfründe

* Soru sormaktan ve öğrenmekten aciz olan veya kendisine öğretecek kimseyi bulamayan bir cahil, bu imkânlara sahip olup da görevini yapmayan ihmalkâr bir cahil gibi veya dinî ilimleri öğrenmekten yüz çeviren, kibrinden dolayı öğrenmeyen, boş şeylerle meşgul olduğu için onları öğrenmekten gafil kalan veya atalarından gördüğünü taklid eden cahil gibi değildir. Böylesinin Allah katında mazereti olamaz.⁸¹⁶

tereddüt edilmez. Bu sözü bir değnek edinip de bununla -deliller ulaştıktan ve doğru yol açığa kavuştuktan sonra- ibadet ve sıfat tevhidini kabulden geri duran beldeyi tekfir eden kimselerin boğazını dürtme!" *ed-Dureru's-Seniyye*, 8/244.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle der: "Alimler, yeni Müslüman olması veya uzak bir sahrada yetişmiş olması nedeniyle haramlardan herhangi birini helal sayan kimseyi tekfir etmezler. Çünkü küfre hükmetmek, ancak risaletin ulaşmasından sonra olur. Bu tür insanların çoğuna ise bildiklerinin aksine delalet eden naslar ulaşmamış olabilir. Rasulün bunlarla gönderilmiş olduğunu da bilmiyor olabilirler. Dolayısıyla da 'Bu söz küfürdür.' denir. Ancak sadece hakkında terk edenin kafir olduğu delil sabit olmuş olan kişi tekfir edilir, başkası değil. En iyisini Allah bilir." *Mecmuu'l-Fetava*, 28/501.

⁸¹⁶ İmam Şafî *rahimehullah* şöyle der: "Eğer cahil, cehaleti sebebiyle mazur olsaydı cahil olmak bilgili olmaktan daha hayırlı olurdu. Çünkü o zaman kulun sırtından mükellefiyet yükleri kalkar ve kalbi sert ihtar darbelerinden kurtulurdu. Dolayısıyla kulun tebliğden ve yapabilme imkânına kavuştuktan sonra hükmü bilmemesi mazeret sayılmaz: **'Elçiler geldikten sonra insanların Allah'a karşı bahaneleri kalsın.'** (Nisa, 165)" *Zerkeşi, el-Mensur fi'l-Kavaid*, 2/17.

• İmam el-Karafi el-Maliki *rahimehullah* da şöyle der: "Şer'i kaide, kulun kendisinden kurtulabileceği hiçbir cehaletin cahile gerekçe olamayacağına delalet eder. Çünkü Allah Teâlâ, peygamberleri vasıtasıyla kullarına mesajlarını göndermiş, sonra bunları öğrenmelerini ve bunlarla amel etmelerini onlara farz kılmıştır. Dolayısıyla bunları bilmek ve bunlarla amel etmek farzdır. Kim öğrenmeyi ve amel etmeyi terk eder de cahil kalırsa iki farzı terk ettiği için iki günah işlemiş olur. Kim de öğrenir, ama amel etmezse, ameli terk ettiği için bir günah işlemiş olur. Kim de hem öğrenir, hem de amel ederse kurtulur." Bkz: *el-Furuk*, 4/264.

• İmam İbnü'l-Lehham el-Hanbelî *rahimehullah* da şöyle der: "Bu durum açıklığa kavuşunca geride bu kaideye terettüp eden 'Hükmü bilmeyen kişi mazur olur mu, olmaz mı?' konusuyla ilgili bazı meseleler kalmış olur. Biz, 'Mazurdur' dediğimiz zaman bu mazeret ancak hükmü öğrenmede bir kusuru ve ihmali olmadığı zaman söz konusu olur. Ama hükmü öğrenmede kusuru ve ihmali olduğu zaman kesinlikle mazur olamaz." Bk. *el-Kavaidu ve'l-Fevaidu'l-Usuliyye*, Kaide: 8, s. 87.

• Büyük âlim İbn Baz *rahimehullah* da şöyle der: "Cehalet iddiası ve onun mazeret olması konusu ayrıntılı bir konudur. Bilmeyen herkes cehalet dolayısıyla mazur sayılmaz. İslâm'ın getirdiği, Peygamber ﷺ'in ve Allah'ın kitabının insanlara açıkladığı ve Müslümanlar arasında yaygın olan meselelerde, özellikle de akîdeyle ve dinin aslıyla ilgili konularda cehalet iddiası bir mazeret olarak kabul edilemez. Çünkü Allah Teâlâ, Peygamberi ﷺ'i, insanlara dinlerini açıklayıp

Adaletin gereği olarak öğrenme ve anlama imkanına sahip, istediği takdirde hakkı öğrenmeye gücü yeten, ancak ilim öğrenmeyi ihmal etmiş, sonra da Allah'ın kendisine farz kılmış olduğu dini vecibeleri terk ederek ilimden yüz çevirmiş, özellikle de şer'î ilimlere ulaşmanın kolay olduğu Müslümanların diyarında yaşayan bir cahille ilim ve anlayıştan aciz ve başkasına muhtaç bir cahili birbirinden ayırmak gerekir.

Birincisi, kusur ve ihmalinden dolayı mazur sayılmaz. Çünkü o, imanın şartı olan ilmi öğrenme imkanına sahip olduğu için onda acizlik vasfı bulunmamaktadır. Zira şeriat, ilmi öğrenmeyi, öğretmeyi ve ilim ehline sormayı emretmiştir. O ise bunu terk etmiş, ne öğrenmiş ne de öğrenmeye gayret etmiştir.

Bir kimse görünürde şirkin içine düşse; ancak yeni Müslüman olduğu, cehalet diyarında yaşadığı, uzak bir sahrada yetişmiş olduğu ya da meselelerin kolay anlaşılamayan kapalı bir mesele olduğu için bu yaptığının İslam'ı ortadan kaldırdığını bilmeseydi, bu durumda -delil ortaya konmasından ister önce ister sonra olsun fark etmez- o günahın çirkinliği ve işleyeninin onunla isimlendirilmesiyle onu işleyeninin iki cihanda cezayı hak etmiş olmasını birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü ceza ve azap, risaletin tebliğine bağlıdır. Şirke bulaşan kişi, -mesela- Allah'tan başkasına, bir kabir sahibine veya veliye secde eden bir kişiye, secde anında kelime-i şehadeti söylese bile, ibadette Allah'a başkasını ortak koşan bir müşriktir. Çünkü o, Allah'tan başkasına secde etmek suretiyle kelime-i şehadetinin hükmünü iptal edecek/ortadan kaldıracak bir iş yapmıştır. Dolayısıyla o, isimlendirme yönünden Allah Teâlâ'dan başkasına secde etme günahını işlediği için müşriktir. Ancak o, cehaleti nedeniyle iki cihanda da ancak mazereti ortadan kaldıran açıklama ve delilin ortaya konmasından sonra kesinleşecek olan cezayı hak etme yönünden mazur olabilir.⁸¹⁷

izah etmesi için göndermiştir. O da apaçık bir tebliğle tebliğ etmiş, ümmete dinin hakikatini izah etmiş, onlara her şeyi şerh etmiş ve onları gecesı gündüzü gibi aydınlık bir yol üzerinde bırakmıştır. Ayrıca Allah'ın kitabında da hidayet ve nur vardır." Bkz: *Fetâva ve Tenbihat*, s. 239. Derleyen: Eşref Abdulkmaksud.

⁸¹⁷ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "Müşrik ismi risaletten önce sabit olmuştur. Çünkü müşrik, Rabbine ortak koşar, birilerini O'na denk tutar ve O'nunla beraber başka ilahlar ve ortaklar edinir. Bütün bunlar Rasulün gelmesinden öncedir. Dolayısıyla bu isimlerin risaletten önce olduğu sabit olmaktadır. Cehl ve cahiliye isimleri de böyledir.

Hafız İbn Receb el-Hanbelî *rahimehullah* şöyle der: “Neticede Allah ve Rasûlü ﷺ bütün helalleri de, haramları da apaçık şekilde ortaya koymuştur. Ancak onların bir kısmı diğerinden daha açıktır. Bunlar içinde açıklığı aşkar ve meşhur olan ve dinde kesin olarak bilinenler hakkında hiçbir şüphe yoktur. İslam’ın aşkar olduğu bir beldede de hiç kimse onları bilmemekte mazur sayılmaz.”⁸¹⁸

İmam Muhammed b. Kudame el-Makdisi *rahimehullah* da şöyle der: “Namazı, farzietini inkâr ederek terk eden kimsenin kâfir olduğu konusunda ilim ehli arasında ihtilaf yoktur. Tabîî bu, onu bilmemesi mümkün olmayan kimselerden ise böyledir. Şayet bu kişi, yeni Müslüman olmuş, İslam diyarı dışında veya şehir merkezlerinden ve ilim ehlinden uzakta bir yerde yetişmiş olan biri gibi namazın farzietini bilmeyen biri olursa böyle birinin kâfir olduğuna hükmedilmez. Aksine ona öğretilir ve namazın farz olduğuna dair deliller anlatılır. Eğer bundan sonra da inkâr ederse kâfir olur. Şayet namazı inkâr eden kişi, şehirlerde ilim ehli arasında yetişmişse o, sırf inkârı nedeniyle kâfir olur. İslam’ın temeli olan diğer bütün ibadetler -ki onlar zekat, oruç ve hacdır- hakkında da hüküm budur. Çünkü onlar, İslam’ın temelleridir, dolayısıyla da farz olduklarına dair delillerin gizli kalması neredeyse imkânsızdır. Zira Kitapve sünnet onların delilleriyle doludur ve bu konuda icma da vardır.”^{819(*)}

Rasulün gelmesinden öncesi için cahiliye ve cahil denir, ancak azap böyle değildir. (Onlar hakkında azabın kesin olduğu söylenemez).” *Mecmuu'l-Fetava*, 20/38.

⁸¹⁸ *Camiul-Ulum ve'l-Hikem*, s. 83.

⁸¹⁹ *el-Muğni*, 12/275.

(*) İmam İbn Cerir et-Taberi *rahimehullah* şöyle der: “Din işlerinden olan malumatın idrak edildiği manalar, bunlardan nelerin bilinmemesinin caiz olduğu, nelerin de bilinmemesinin caiz olmadığı, bunlardan müctehidin hatasının mazur görülecek olanları ve mazur görülmeyecek olanları hakkında: Şunu bilin ki -Allah size merhamet etsin- insanların din ve dünya işlerinden sahip oldukları bütün malumat, mutlaka iki kısımdan birine dâhildir: Bu malumat, ya duyu organlarının onları algılaması vasıtasıyla öğrenilmiş bir malumattır ya da hakkında duyu organlarının algıladığı şeylerin delil getirildiği (istidlal) bir malumattır. Allah’ın, kullarını kendisiyle imtihan ettiği bütün din konuları da iki kısmın dışında değildir: Birincisi Allah’ın tevhidî ve adaleti, diğeri ise O’nun insanlar için koyduğu helal, haram ve hükümlerden oluşan kanunlarıdır. Tevhidî ve adaletine ait bilginin hakikati duyu organlarının algıladığı şeyler delil getirilerek (istidlalle) idrak edilir. Kanunlarına gelince; onların bir kısmına ait ilmin hakikati iştîme duyusuyla, bir kısmına ait ilim de iştîme duyusuyla algılanan şeylerin delil getirilmesiyle (istidlalle) idrak edilir. İlminin hakikati istidlalle idrak edilenler de iki

Çünkü Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre cehalet geçici bir mazerettir ve bazı şartların bulunmamasına bağlıdır. Bu şartlar yerine geldiği anda cehalet mazeret sayılmaz. Aksine sahibi için bir kötüleme vesilesi ve aleyhte bir delil olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Hayır! ‘Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz.’ derler.”** (Zuhurf, 22)

“Yoksa O’ndan başka birtakım ilahlar mı edindiler? De ki: Haydi delillerinizi getirin! İşte benimle beraber olanların Kitab’ı ve benden öncekilerin Kitab’ı. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler; bu yüzden de yüz çevirirler.” (Enbiya, 24)⁸²⁰

kısımdır: Bunların bir kısmında hata ve hata eden mazur görülür, ayrıca hata eden ictihadı, araştırması ve talebi dolayısıyla ecir alır. Nitekim Allah Rasülü ﷺ şöyle buyurmuştur: *‘Kim ictihad eder de isabet ederse ona iki ecir vardır. Kim de ictihad eder de yanılırsa ona da bir ecir vardır.’*(Buhârî) Bu hata hakkındaki deliller -doğru olan görüşe göre- birbiriyle uyumlu değil, çelişkilidir. Esaslar da ona delalet etme konusunda ittifak içinde değil, ihtilaf içindedir. Bununla birlikte -doğru olan görüşe göre- onun hakkında delil de vardır ve onun sağlamıyla çürüğü birbirinden ayırt edilebilmektedir. Ancak onun bir kısmı, onu arayan birçoklarına gizli kalacak ve karışık gelecek şekilde kapalıdır. Diğer kısımda ise emir ve yasak sınırına ulaşmış mükellef, hatasında mazur görülmez ve cahil cehaleti dolayısıyla tekfir edilir. Bu kısım hakkındaki deliller, onun doğruluğuna delalet etme noktasında ihtilaf değil ittifak eder, çelişkili değil uyumludurlar. Üstelik bu deliller, duyu organları için de aşikârdır... Hakkındaki delillerin delalet konusunda ihtilaf değil ittifak içinde olması ve duyu organlarına da kapalı değil açık olması nedeniyle mükellefler hakkında Allah’ın dininden bilinmemesi caiz olmayan kısım, Allah Teâlâ’yı tevhid etmek ve O’nun isimlerini, sıfatlarını ve adaletini bilmektir. Çünkü mükellefiyet sınırına ulaşmış sağ, salim ve sağlıklı herkes, kendisine Rabbinin birliğini gösterecek, ona bunun doğruluğunun hakikatini izah edecek açık bir delile mutlaka sahip olur. Bu nedenle Allah Teâlâ, kendisini ve isimlerini bilmeme sıfatına sahip olan hiç kimseyi mazur görmemiştir. Ayrıca kendisini bilmeme vasfı üzere ölürlerse, onları dünya ahkamı ve ahiret azabı konusunda Zatını tanıdıktan ve rubûbiyyetini öğrendikten sonra O’na karşı çıkan inat ehliyle aynı sınıfa dahil etmiştir...” Bkz: *et-Tefsîr fi Mealimi'd-Din*, s. 112-119.

⁸²⁰ Büyük âlim Şevkânî *rahimehullah*, bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Sonra onların aleyhine bir delil ortaya çıkınca onları hakikat konularında cahil olmakla niteledi/eleştirdi ve **‘Hayır, onların çoğu bilmezler.’** buyurdu. Allah Teâlâ, onları önce delil getirmelerini isteyerek azarladı, sonra hak ile batılı birbirinden ayırt edemeyecek kadar hakikatin cahili oldukları için onlara delil getirmenin de bir tesiri olmayacağını beyan etmiştir: **‘Bu yüzden de yüz çevirirler.’** Bu, kendisinden önceki **‘Onların çoğu bilmezler.’** sözünün nedeni hakkında bir açıklamadır. Yani onların çoğunu istila etmiş olan bu cehalet sebebiyle onlar hakikati kabul etmekten yüz çeviriyorlar. Tevhidden ve Peygamberﷺ’e tâbi olmaktan devamlı yüz

“Ve eğer müşriklerden biri senden aman dilerse, Allah’ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona aman ver, sonra (müslüman olmazsa) onu güven içinde bulunacağı bir yere ulaştır. İşte bu (müsamaha), onların, bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.” (Tevbe, 6)⁸²¹

“Artık bunu bile bile Allah’a ortak koşmayın.” (Bakara, 22)⁸²²

“Dünya hayatını ahirete tercih edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya, işte onlar (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler.” (İbrahim, 3)

“Bu (azap), onların dünya hayatını âhirete tercih etmelerinden ve Allah’ın kâfirler topluluğunu hidayete erdirmemesinden ötürüdür.” (Nahl, 107)

Ehl-i sünnet ve’l-cemaate göre bir kişinin cehaletle mazur sayılması, onun derecesinin olduğu hal üzere kalacağı anlamına gelmez. Aksine onun derecesi düşer, saygınlığı kalkar, imanı da haktan, sünnetten ve doğru yoldan uzaklığı kadar eksilir. Böylece her iki cihanda da cezayı hak eder.

çeviriyorlar. Ne delil inceliyorlar ne de belge üzerinde düşünüyorlar... Ayet, Allah’a ibadet emriyle sona eriyor: **‘Şu halde Bana ibadet edin.’** (Enbiya, 25) Çünkü sizin için akıl delili de, nakil delili de açıklığa kavuşmuştur ve Allah’ın delili aleyhinizde sabit olmuştur.”

⁸²¹ Büyük âlim el-Kâsîmî *rahimehullah*, bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “Yani kendileriyle savaşmakla emrolunduğun müşriklerden biri sana sığınır, yani anlaşma aylarının bitiminden sonra senden sığınma talebinde bulunursa, onun bu talebine olumlu cevap ver. **‘Ta ki Allah’ın kelâmını işitsin.’** Yani ona okuyacağın Kur’an’ı dinlesin, onun üzerinde düşünsün, işin gerçeğini inceleme imkânı bulsun ve böylece Allah’ın delili onun hakkında sabit olmuş olsun. Sonunda İslâm’ı kabul ederse Müslümanların haklarından o da yararlanır. Eğer Müslümanlığı kabul etmezse güvenli bir yere ve güvende olacağı kendi vatanına onu geri gönderirsin. Daha sonra da istersen yine onunla savaşırsın. **‘Bu,’** yani onlara güvenlik garantisi vermek ve onları güvende olacakları yere ulaştırmaktaki maksat ve sebep, onların bilmeyen/cahil bir topluluk olmalarıdır. Dolayısıyla da hakikati dinlemeleri, anlamaları ve böylece bahaneleri kalmaması için onlara bu güvenlik garantisinin verilmesi zorunludur.”

⁸²² Büyük âlim İbn Sa’dî *rahimehullah*, **“Bu gerçeği bildiğiniz halde...”** âyetini tefsir ederken şöyle der: “Ne yaratmada, ne rızık vermede, ne yönetmede, ne de kendisine ibadet edilme konusunda Allah’ın bir ortağı ve dengi vardır. Bunu bildiğiniz halde O’nunla beraber başka ilahlara nasıl ibadet edersiniz? Gerçekten bu çok şaşılacak ve çok ahmakça bir şeydir.”

Üçüncü Engel: HATA⁸²³

Hata, insanoğlunun ayrılmaz bir vasfıdır. Allah'ın koruduğu nebi ve rasûller dışındaki -kim olursa olsun- hiçbir insan hata etmekten kurtulamaz. Eğer hata-
dan kurtulacak birileri olsaydı onlar sahabe-i kiram -Allah onlardan razı olsun- olur-
du. Zira onlar, nebilerden sonra mutlak manada insanların en üstünleridir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Bütün insanlar hata eder (günah işler). Hata edenlerin (günah işleyenlerin) en hayırlıları çokça tevbe edenlerdir.”⁸²⁴

“Canım elinde olan(Allah)a yemin olsun ki sizler günah işlemesey-
diniz, Allah sizleri yok eder ve (yerinize) günah işleyip istiğfar eden ve
böylece kendilerini bağışladığı bir toplum getirirdi.”⁸²⁵

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle der: “Bazı konularda bağışla-
nacak türden hatalar işlememek, Allah'ın veli ve muttaki kullarında bulunması
gereken bir şart değildir. Hatta mutlak manada küçük günahları terk etmek de
bu şartlardan biri değildir. Dahası büyük günahları terk etmek ya da peşinden
tevbe gelen küfrü terk etmek de bu şartlardan değildir.”⁸²⁶

⁸²³ **Hata**, sözlükte doğrunun zıddıdır. “Yolu şaşırdı” anlamında الطريق أخطأ denir. “Okçu hedefi
iskaladı” anlamında الرامي الغرض أخطأ denir. الخطأ, “Kasıtsız yapılan yanlışlık,” الخطء “Kasıtlı
yapılan yanlışlık” için kullanılır. “Doğruyu murad ettiği halde doğruya isabet edemeyen
kişiye” المخطئ denir. “Yapılmaması/olmaması gereken şeyi kasten yapan kişiye” الخاطئ
denir. Hatanın, doğru yörden sapmak anlamına geldiği de söylenmiştir. Yani kişi güzel bir
şey yapmak ister, fakat istediğinin hilafına bir durum ortaya çıkarsa buna “hata” denir. Bu kişi
iradede isabet etmiş, ancak fiilde hata etmiş olur. Hülâsa kişi bir şeyi murad eder, kasteder,
fakat kişinin muradının ve kastının dışında başka bir şey meydana gelir. Bkz: Lisânul’-Arab,
1/65-68; el-Esfehani, Müfredatu Elfazil’-Kur’an, s. 287-288.

• İstilahta hata, “Mükelleften iradesi dışında ve kasıtsız olarak sadır olan her tür söz veya fiildir.”
Bkz: Dr. Hüseyin el-Cebûrî, Avaridu'l-Ehliyye İnde'l-Usuliyyin, s. 395-396. Cürcanî de şöyle der:
“Hata, insanın kastının bulunmadığı şeydir. O, ictihad sonucu gerçekleşmişse Allah Teâlâ'nın
hakkının düşmesi için geçerli bir mazerettir. Hata, cezalarda da şüphe sebebi olur ki hata eden
suçlanmasın, had ve kısasla cezalandırılmasın. Kul haklarında ise hata mazeret kabul edilmez,
ta ki haddi aşmasını tazmin etsin ve hakkında diyet gerekli olsun.” Cürcanî, Ta'rifat, s. 99.

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah da şöyle der: “Sahabe, dört imam ve selefin cumhuru,
kasıtsız yapılan yanlışla ‘hata’ demiştir. Nitekim Kur’an ve sünnetin pek çok yerinde hata bu
anlamda kullanılmıştır.” Bkz: Mecmûu'l-Fetâvâ, 20/24. Yanlış, unutmama, gaflet ve dikkatsizlik
gibi bazı kelimeler de mana bakımından hataya yakın ve onunla ilgilidir.

⁸²⁴ Tirmizî, K. Sıfatil’-Kiyame ve'l-rekaik ve'l-vera. Elbani hasen olduğunu söylemiştir.

⁸²⁵ Müslim, K. Tevbe, B. Tevbe ve istiğfarla günahların dökülmesi.

⁸²⁶ Mecmûu'l-Fetava, 11/67.

Hata, kuldan kasıtsız olarak sadır olan hallerdir. Dilin sürçerek küfür sözü söylemesi veya kasıtsız ve istemeden küfür fiili işlemek gibi... Bu gibi durumlarda kul, bunları yapmak istemez, aksine başka bir şeyi kasteder. O şeyin küfür olduğunu bilse onu yapmaz. Tekfire mani olan engellerden biri olarak hatada itibar edilecek şey, mükellefin küfre düşüren bir fiili yapmayı kastetmesidir, o fiille küfrü kastetmesi değil. Bu engel, belli bir şahıs hakkında hüküm vermede “kasıt” şartını ortadan kaldırır. Çünkü hüküm, kasta terettüp eder. Yani bir kimse niyet etmediği bir iş yapsa veya bir işi uyku, unutma, hata veya ikrah/zorlama gibi arızî bir durumdan dolayı yapsa bu yaptığı işe, o işi kasıtlı ve isteyerek/bilerek yapan kişiye terettüp eden sonuç ve hükümler terettüp etmez. Zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki Allah, ümmetimi hata, unutma ve zorlandıkları şeylerden dolayı affetmiştir.”^{827(*)}

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamları, şeriata muhalefet maksadıyla değil de hakikati öğrenmek ve Peygamber ﷺ'e uymak için ictihad ederken hata edildiği zaman ilmî ve amelî meselelerde yapılan kasıtsız hataların tekfire mani olan engellerden biri olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu tür bir hata, -sahibi aleyhinde delil ortaya konmadıkça- bağışlanır. Bu kişinin hükmü de cahilin ve te'vilcinin hükmü gibidir. Aleyhinde delil sabit olmadıkça tekfir edilmez. İctihad edilmesi caiz bir konuda ictihad eden bir müctehid ise yanılrsa bile yaptığı ictihaddan dolayı bir sevap alır. Müctehid değilse ve yanılırsa işlediği kusurdan dolayı günahkâr olur. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Bir hâkim,

⁸²⁷ İbn Mâce, K. Talak, B. Talakî'l-Mukreh ve'n-Nasi. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

(*) İmam İbn Receb el-Hanbeli *rahimehullah* şöyle der: “Hata, kişinin fiiliyle bir şeyi kastetmesi, ancak fiilinin, kastettiği şeyin dışında bir şeye denk gelmesidir. Mesela bir kâfiri öldürmeyi kastettiği halde bir Müslümanın ölümüne sebep olmak gibi... Unutma ise kişinin bir şeyi normalde zihninde bulundurması, ancak fiil anında onun zihninden kaybolmasıdır. Her ikisi de affedilmiştir. Yani bunlardan dolayı kula günah yoktur. Ancak günahın olmaması, unutmasına herhangi bir hükmün terettüp etmesine mani değildir. Mesela abdest almayı unutup da abdestli olduğunu zannederek namaz kılan kişiye bu yaptığından dolayı bir günah yoktur. Ancak o, sonradan abdestsiz namaz kıldığını anlarsa o namazı yeniden kılmalıdır... Allah daha iyi bilir ancak anlaşılana ki unutanın ve hata edenin affedilmesi, onlardan günahın kaldırılması anlamındadır. Çünkü günah, kasıtlara ve niyetlere terettüp eder. Unutan ve hata eden kimsenin ise kasıtları yoktur. Dolayısıyla da onlara günah da yoktur. Hükümlerin onlardan düşmesine gelince bu naslardan böyle bir şey kastedilmemektedir. Hükümlerin kalması ya da kalkması için başka bir delile ihtiyaç vardır.” *Camiu'l-Ulum ve'l-Hikem*, 39. hadisin şerhi.

hükmedeceği zaman ictihad eder (yani hakkı arayıp hükmeder de), sonra bu hükümde isabet ederse, o hâkime iki ecir vardır (hakkı arama ve isabet etme sevabı). Eğer hâkim, hükmedeceği zaman ictihad eder, fakat hata ederse, bu hâkime de bir ecir (hakikati arama sevabı) vardır."^{828(*)}

Çünkü Allah Teâlâ, samimi Müslümanlara güçleri ve imkânları ölçüsünde hakkı arayıp bulmalarını emretmiştir. Onları güçlerinin yetmeyeceği bir şeyle yükümlü tutmamıştır. İctihadlarında hakka isabet edemezlerse bilinmelidir ki, Allah Teâlâ hiç kimseyi gücünün yetmeyeceği şeyle yükümlü tutmaz. Bu, Allah Teâlâ'nın Müslüman kullarına rahmetinin kemâlindendir: **"Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!"** (Bakara, 286)

"Hata ile olması hariç bir mü'minin bir mü'mini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin de mü'min bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez). Eğer öldürülen mü'min olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mü'min bir köle azad etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mü'min köleyi azad etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. Kim bir mü'mini kasden öldürür-

⁸²⁸ Buhârî, K. l'tisam, B. İctihat eden hakimnin sevabı.

(*) Hafız el-Hatib el-Bağdadî *rahimehullah* şöyle der: "Şayet, 'En azından ictihadındaki ihmal, gevşeklik ve hatasından dolayı günahkar olması gerekirken ictihadda hata edenin bu hatasına nasıl ecir verilir?' diye sorulursa buna cevap olarak şöyle denir: Bu yanlış bir çıkarımdır. Çünkü Peygamber ﷺ hata edene sevabı, hatasından dolayı değil, ictihadından dolayı va'detmiş ve hatasını da affetmiştir. Çünkü müctehid onu kasten yapmamıştır. İctihadında isabet edene gelince; onun, ictihadına bir ecir, isabetine de bir ecir olmak üzere iki ecir vardır." Bkz: *el-Fakih ve'l-Mütefakkih*, 1/475. B. el-Kavlü fi'l-İhticac li Sahihi'l-Kıyas ve Lüzumi'l-Ameli bih, h. no, 516, Daru İbni'l-Cevzi.

se cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.” (Nisa, 92-93)

“Onları (evlât edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin. Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yok; fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır. Allah çok bağışlayandır, pek merhametlidir.” (Ahzab, 5)

“O halde gücünüz yettiğince Allah’a isyandan kaçının. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğiniz için infak edin. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.” (Teğabun, 16)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Allah’ın, tevbe eden kulunun tevbesine; birinizin devesi üzerinde çorak bir yerde bulunup devesi kaçtığı, üzerinde de yiyeceği içeceği bulunduğu ve ondan ümidini kestiği, nihayet bir ağacın yanına gelerek gölgesinde yattığı, o bu haldeyken aniden devenin onun karşısına dikiliverdiği, yularından tuttuğu, sonra sevincinin şiddetinden, ‘Allah’ım! Sen benim kulumsun, ben de Senin Rabbinim.’ diyerek yanıldığı zamanki sevincinden daha çok sevinir.”^{829(*)}

⁸²⁹ Müslim, K. Tevbe, B. Tevbe etmeye teşvik ve tevbeyle sevinip ferahlama.

(*) İmam İbnu’l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Allah Teâlâ, kulları arasında içlerindeki duyguları ifade etmek üzere lafızları var etmiştir. Onlardan biri diğerinden bir şey istediğinde muradını ve içindekini ona lafızlarla ifade eder. Bu irade ve maksatlara lafızlar vasıtasıyla birtakım hükümler terettüp eder. Ancak bu hükümler bir fiil ya da sözün delaleti olmaksızın sadece içteki duygulara ya da konuşanın manasını kastetmediği ve bilgisini kuşatamadığı lafızlara terettüp etmez. Nitekim Allah Teâlâ, bu ümmetin nefislerinin kendilerine fısıldadığı (akıldan geçen kasıtsız düşünce ve vesveleri) onlarla amel etmedikleri veya onları konuşmadıkları sürece affetmiştir. Aynı şekilde ümmetin hata ederek, unutarak, ikrah/baskı altında ya da bilmeyerek söyledikleri sözleri de o sözlerin manalarını kastetmedikleri takdirde affetmiştir. Ancak kasıt ve sözlü ya da fiilî delalet bir arada olursa işte buna hüküm terettüp eder. Bu, şeriatın bir kaidesidir. Ayrıca bu, Allah Teâlâ’nın adalet, hikmet ve rahmetinin de bir gereğidir. Çünkü akıldan geçenler ve nefsin iradesi (her zaman) insanın kendi tercihine bağlı değildir. Bu durumda eğer onlara birtakım hükümler terettüp etseydi bu, ümmet için en büyük sıkıntı ve meşakkat sebebi olurdu. Bu ise Allah’ın rahmetine aykırıdır.”

Yine İbnu’l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Yanılma, unutma, dilin sürçerek insanın istemediği, hatta tam tersini kastettiği bir şey söylemesi, böyle bir şeyi ikrah/baskı altında veya manasını bilmeksizin söylemesi, insan olmanın kaçınılmaz sonuçlarındandır. Öyle ki

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Hiç kimsenin bir Müslümanı, hata etse dahi, delil ortaya konmadıkça ve doğru yol ona açıklanmadıkça tekfir etmeye hakkı yoktur. Kesin olarak Müslüman olduğu bilinen bir kimsenin Müslümanlığı şüpheyle ortadan kalkmaz. Aksine ancak delil ortaya konduktan ve şüpheler giderildikten sonra ortadan kalkar.”⁸³⁰

Yine İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Tekfire gelince;doğrusu, Muhammed ﷺ'in ümmetinden kim hakikati bulmak maksadıyla ictihad eder de yanılırsa tekfir edilmez, aksine bu hatası affedilir. Peygamber ﷺ'in getirdiği şeyleri kim tam bir açıklık ve kesinlikle öğrenir de doğru yol kendisine açık ve kesin bir şekilde anlatıldıktan sonra Peygamber ﷺ'e karşı gelirse ve mü'minlerin tuttuğu yoldan başka bir yol tutarsa kâfir olur. Kim hevasına uyar da hakikat aramada kusur eder ve bilgisizce konuşursa asidir, günahkârdır; duruma göre fasık da olabilir ve iyilikleri kötülüklerine ağır da basabilir. O halde tekfir, kişinin durumuna göre değişir.”⁸³¹

Yine İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Benzeri bir konuda mü'min bir müctehid hakikati ararken bütün gücünü ortaya koyarsa Allah onun hatasını bağışlar. Ondan bir tür kusur hâsıl olursa, -her ne kadar bu söze küfür denilse bile- bu, küfür derecesine ulaşmayan bir günahdır. Nitekim Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylemek, âhirette Allah'ın görüleceğini inkâr etmek vb. gibi, Cehmiyye'ye ait bazı görüşleri söyleyenleri selef, küfür ismiyle isimlendirmiştir. Bunlar Allah'ın, mahlûkatının üstünde ve arşın üzerinde olduğunu inkâr etmenin altında kalan şeylerdendir. Onlara göre bu sözlerin sahibini tekfir etmek en açık hususlardan biridir. Mutlak tekfir, mutlak tehdit gibidir (yani şahıs ismi vermeden şöyle şöyle yapan cehennemliktir demek gibidir);

insan neredeyse bunların hiçbirinden kurtulamaz. O nedenle bunlara bir hüküm terettüp edecek olsaydı ümmet büyük bir sıkıntıya ve meşakkate düşerdi. Dolayısıyla da bunların sorumluluğu ümmetten kaldırılmıştır. Hata, unutmama, ikrah, söylenen sözün manasını bilmemek, dilin sürçerek kasıtsız bir şey söylemesi, bilincin kapalı olduğu durumlarda söylenenler ve lağv yemini de aynıdır. Bu on durumdan birinde söylediklerinden dolayı Allah kulunu sorumlu tutmaz. Çünkü bunlarda onun sorumlu tutulacağı bir kastı ve kalben azmi söz konusu değildir.” *İlamu'l-Muvakkîin*, 3/136-143.

⁸³⁰ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 12/466.

⁸³¹ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 12/180.

kendisine, terk edeni kâfir eden bir delil sunulmadıkça belli bir şahsın tekfir edilmesini gerektirmez.”⁸³²

İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle diyor: “Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Müslüman âlimlerin sırf hata ettikleri için tekfir edilmesinin caiz olmadığı görüşünde ittifak etmişlerdir. Rasûlullah ﷺ'den başka herkesin sözü alınabilir de, terk edilebilir de. Yaptığı bir hata sebebiyle sözlerinin bir kısmı terk edilen kimse-ler ise ne tekfir edilir, ne de fasık oldukları söylenir, hatta böyleleri günahkâr dahi olmazlar. Çünkü Allah Teâlâ, mü'minlerin şöyle dua ettiklerini haber vermektedir: **“Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma.”** (Bakara, 286) Rasûlullah ﷺ'den gelen sahih bir hadiste de kulun bu duasına Allah Teâlâ'nın, *“Öyle yaptım (bu isteğinizi kabul ettim).”* diyerek cevap verdiği rivâyet edilmiştir.

Müslüman âlimler, “Peygamberlerin küçük günahlar ve hatalar işleme-leri caizdir; ancak onlar o hal üzere bırakılmazlar (hatalarından dönmeleri için vahiy yoluyla kendilerine müdahale edilir).” diyerek peygamberlerin is-met sıfatını tartışan hiçbir Müslüman âlimin tekfir edilemeyeceğinde ittifak etmişlerdir. Bu görüşte olan alimlerin hiçbiri de tekfir edilmemiştir. Bunda Müslümanların ittifakı vardır. Çünkü bu alimler peygamberlerin hata üzerin-de ısrar etmekten masum olduklarını söylemektedirler. Eğer böyle diyenler tekfir edilecek olsaydı Şafîî, Malikî, Hanefî, Hanbelî, Eşari, hadisçi, tefsirci ve tasavvufçulardan pek çok kimsenin tekfir edilmesi gerekirdi ki onların kâfir olmadıklarında Müslümanlar ittifak etmişlerdir. Hatta bu kimselerin imamlarından bile bu görüşte olanlar vardır.”⁸³³

İbn Teymiyye *rahimehullah* başka bir yerde şöyle der: “Sahabîler ve Müslümanların imamları, hatalı söz söyleyen herkesin, bu sözü sünnete aykırı bile olsa ondan dolayı tekfir edilemeyeceğinde icma etmişlerdir. Hata eden herkesin tekfir edilmesi icmaya aykırıdır. Fakat insanlar tekfir meselelerinde ihtilaf etmişlerdir ki ben bunu başka bir yerde geniş bir şekilde açıkladım.”⁸³⁴

İmam Bedrüddin ez-Zerkeşî *rahimehullah* da şöyle der: “Âlimler, müctehid-lerin görüşlerine hüküm vermede ihtilaf etmişlerdir: Her müctehid isabetli mi-

⁸³² *el-İstikamet*, 1/163.

⁸³³ *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 35/100. (Bkz: Müslim, K. İman, B. Allah ancak güç yeten şeylerle mükellef tutar).

⁸³⁴ *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 7/675.

dir, yoksa sadece biri mi isabetlidir? Şafî, Ebu Hanîfe, Malik ve fıkıhçıların çoğu, -hangisinin olduğunu biz bilemesek de- bunlardan birinin haklı ve isabetli olduğu görüşündedirler. Hangisinin isabetli olduğunu da Allah bilir. Çünkü tek bir şeyin, tek bir zamanda ve tek bir şahıs hakkında hem helal hem haram olması mümkün değildir. Ayrıca sahabîler de birtakım meselelerde ihtilaf ediyorlardı, her biri kendi görüşü için deliller getiriyordu ve biri diğerine yanıldığını söylüyordu. Bu da onların gerçeği bulma arayışının bir gereğidir. Sonra alimler, her müctehidin isabet edip etmediğinde de ihtilaf etmişlerdir. Şafîlere göre hangisinin isabet ettiği belli olmamakla beraber sadece biri isabet eder ve bunun haricindekiler hata etmiştir. Malik ve diğerleri de bu görüştedir. Ebu Yusuf ve diğerleri ise şöyle demiştir: Her ne kadar doğru birinde olsa da her müctehid (üzerine düşeni yapmakla) isabet etmiş olur.”⁸³⁵

İmam Hafız İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* da şöyle der: “Bu söylediklerimiz, niyetlerin ve lafızlardaki maksatların göz önüne alınması yönündendir. Konuşan kimse o lafızları kasten söylemedikçe ve gereklerini irade etmedikçe onlara hükümleri terettüp etmez. Yine bunun içi konuşanın, o lafzı irade ederek söylemeyi kastetmiş olması da gerekir. Bu durumda iki irade şarttır: O sözü söylemeyi ihtiyarî olarak irade etmek ve o sözün manasını ve gereğini irade etmek. Hatta manayı irade etmek, lafzı irade etmekten daha kuvvetlidir. Çünkü kastedilen odur, lafız ise sadece vasıtaadır. İslam âlimlerinden fetva imamlarının görüşü de budur.”

Yine İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Daha önce geçtiği üzere (çölde kaybettiği) bineğini bulduğunda aşırı sevincinden dolayı yanılıp ‘Ey Allah’ım! Sen benim kulumsun, ben de Senin Rabbinim.’ diyen şahıs, açıkça küfür olan bu sözü dolayısıyla -kasıtlı olarak söylemediği için- kâfir olmamıştır. Yine küfür sözü söylenmeye zorlanan kişi de onu açıkça söylese bile iradesi dışında olduğu için kâfir olmaz. Ancak alay ve şaka amaçlı olarak bunu söyleyen kimsenin durumu böyle değildir. Böyle birinin boşaması da, küfrü de geçerlidir. Şaka bile olsa bu böyledir; çünkü o, söylediği sözü kasıtlı olarak söylemiştir. Şaka yapmış olması onun için mazeret sayılmaz. İkrâh/baskı altında olan, hata eden ve unutan kimseler ise böyle değildir. Onlar söylediklerinden dolayı ya mazurdurlar ya da onlara (ikrah/baskı altında olanlara)

⁸³⁵ el-Bahru'l-Muhit Fi Usul'i'l-Fıkıh, 6/241.

izin verilmiştir. Şaka yapana ise küfür sözünü söylemekte ve (nikâh, boşama vb.) akitlerde şaka yapmasına izin verilmiş değildir. Dolayısıyla da o, söylediği sözü irade ederek söylemektedir ve ortada onun sözünü manasından ayıracak ne ikrah, ne hata, ne unutmama ne de cehalet gibi bir durum da vardır. Şakayı ne Allah Teâlâ ne de Rasûlü ﷺ sözü manasından ayıracak türde bir özürlü saymıştır. Aksine şaka yapan, cezaya müstehak olur.”⁸³⁶

Dördüncü Engel: TE'VİL⁸³⁷

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre te'vil iki çeşittir: Sahih/doğru te'vil, fa-sid/yanlış te'vil.

⁸³⁶ *İlamu'l-Muvakkîn*, 3/84-86.

⁸³⁷ Lügatte **tevil**, tef'il babından bir kelimedir: أَوَّلُ يُوَوِّلُ تَأْوِيلًا Sülasisi, آل يُوَوِّلُ olup “Döndü, rücu etti” anlamına gelir. الأول “Rücu, dönmek” demektir. أَوَّلُ الشَّيْءِ يُوَوِّلُ أَوَّلًا وَمَا لَا denir ki hepsi de “Rücu etti, döndü” kelimesinin türevleridir. أَوَّلُ إِلَيْهِ الشَّيْءِ, “Bir şeyi ona döndürdü” anlamına gelir. أَوَّلْتُ عَنْ الشَّيْءِ / “Bir şeyden döndüm, vazgeçtim” demektir. Te'vil kelimesinin sözlükteki bütün kullanımları, “geri dönmek, avdet etmek, sonuç, dönüş, tefsir” anlamlarına gelmektedir. Yani sözün te'vili, onu söyleyenin kastettiği manaya ve haber verdiği hakiki anlama döndürmek demektir. Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 11/32-34; *Tehzibu'l-Luğa*, 15/437. **İstilahta ise te'vilin üç anlamı vardır:**

1- Te'ville kastedilen, zâhirine uygun da olsa sözün dönüp vardığı hakikatidir. Kitap ve sünnette te'vil lafzıyla bu mana murad edilmiştir. Şeyhulislam İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 3/36.

2- Te'ville tefsir, beyan, şerh, kelamın üzerinde düşünülmesi ve değerlendirme yapılması anlamları da kastedilir.

3- Te'vil; beraberindeki bir delil sebebiyle lafzın kuvvetli ve tercih edilen manasını bırakıp zayıf manasını almaktır. Te'vilin bu türünü selef imamları benimsememişler, hatta onların tamamı bu tür te'vili kötölemişlerdir. Mesela Allah Teâlâ'nın el sıfatının nimet veya kudret, arşa istivasının istila etmek şeklinde te'vil edilmesi gibi... Te'vil'in bu manası, müteahhir fıkıhçıların ve usulcülerin birçoğunun ıstılahıdır. Sıfat naslarının te'vili ve onların te'vil edilmesinin terki hakkında söz söyleyen müteahhir alimlerin kastettiği te'vil de budur. Allame İbn Hazm *rahimehullah* şöyle der: “Te'vil, lafza, zahirinin gerektirdiği ve lügatte va'zolunduğu manadan farklı bir mana yüklemektir. Şayet bu, geçerli bir delille olursa ve bunu yapan da sözü dinlenecek biriye bu te'vil haklıdır. Eğer durum böyle değilse o te'vil, terk edilir, ona iltifat edilmez. Böyle bir te'vile bâtil hükmü verilir.” Bkz: *el-İhkam fî Usul'il-Ahkam*, 1/43. Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah*da şöyle der: “Müteahhir âlimlerin çoğunun ıstılahında te'vil, bir delil sebebiyle lafzın tercih edilen ihtimalini bırakıp tercih edilmeyen ihtimalini almaktır. Böylece onların ıstılahına göre lafzın açık delaletine uygun olan manasına te'vil denmez. Onlar, Allah Teâlâ'nın te'vil lafzıyla bunu kastettiğini, nasların sözlük anlamlarına muhalif te'villerinin olduğunu ve bu te'villeri Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini, te'vilcilerin de bilemeyeceğini zannetmişlerdir.” Bkz: *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 5/35; 3/55, 288; 4/68; 13/270, 313.

*** Makbul olan sahih/doğru te'vil:**

Bu, güçlü ve açık bir delilden dolayı zahir anlamın kastedilmediği te'vildir. Başka bir ifadeyle şer'î nasların sonuç itibarıyla vardığı manalarını bilmek demektir.

Te'vil kelimesi, Kur'ân'da on altı yerde, Sünnette de birçok hadiste geçmektedir. Buralardaki manası, iki anlam etrafında dönmektedir:

1- Tefsir ve beyan:

Şu ayette olduğu gibi: **“İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin içyüzü/te'vili budur.”** (Kehf, 82) Yani sana garip gelen işlerin izahı ve beyanı budur.

Peygamber ﷺ'in İbn Abbas *radiyallahu anhuma* hakkındaki şu sözü de böyledir: *“Allah'ım, onu dinde fakih kıl ve ona te'vili/tefsiri öğret.”*^{838(*)}

2- Sözü dönüp vardığı hakikat:

Şu ayetteki te'vil bu anlamdadır: **“(Fakat onlar), Onun tevilinden başka bir şey beklemiyorlar. Tevili geldiği (haber verdiği şeyler ortaya çıktığı) gün, önceden onu unutmuş olanlar derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.”** (Araf, 53)

Yani kâfirler, durumlarının hakikatini ve akıbetini mi bekliyorlar... Ki akıbetleri, Allah'ın azabına girmek, cehennemde yanmak vb. gibi Allah'ın onları tehdit ettiği şeylerdir.

Peygamber ﷺ'in şu sözü de buna örnektir: *“Rüyamda kollarımda iki altın bilezik gördüm. Bu iki bilezik beni endişelendirdi. Bana onlara üfle-mem vahyedildi. Ben de üfleyince ikisi de uçup gitti. Ben bu iki bileziği benden sonra çıkacak olan iki yalancı (peygambere) te'vil ettim. Bunlar-dan biri Yemameli olan Mesleme, diğer de Sanalı olan el-Ansi'dir.”*⁸³⁹

⁸³⁸ Ahmed, *Müsned*'de rivayet etmiştir. Elbani, *es-Silsiletu's-Sahih*a'da (h. no: 2598) sahih demiştir.

(*) İmam İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* şöyle der: “Peygamber ﷺ, Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhuma*'ya Allah'ın onu dinde fakih kılması ve ona te'vili öğretmesi için dua etmiştir. Fıkıh ile te'vil arasında ise fark vardır: Fıkıh, kastedilen manayı anlamaktır. Te'vil ise mananın döndüğü ve onun özü ve aslı olan hakikati idrak etmektir. Dinde fakih olan herkes te'vili bilmez. Zira te'vili bilmek, ilimde derinleşmiş olanlara hastır. Burada te'ville kastedilen, tahrif ve manayı değiştirme anlamındaki te'vil değildir. Çünkü ilimde derinleşmiş olanlar onun bâtil olduğunu bilirler. Allah zaten onun bâtil olduğunu bilir.” *l'lamu'l-Muvakkiin*, 1/332.

⁸³⁹ Tirmizî, *Kitabu'r-ruya*: B. Peygamber ﷺ'in mizan hakkındaki rüyası. Elbani, sahih demiştir.

*** Makbul olmayan fasid/yanlış te'vil:**

Bu tür te'vil; kitap, sünnet veya icmardan bir delil olmaksızın sözü zahir anlamından çıkarıp zahir anlamına aykırı bir manayı ona yüklemek demektir. Bu, delille değil şahsî görüş, heva ve düşünceyle yapılır.

Yani bu, bir anlamda şer'î naslardan kastedilen manayı tahrif ve ta'til etmek demektir. Kelamcılarının birtakım aklî önermeleri ve mantıkî görüşleri hakem kılıp onları nassın önüne geçirmeleri ve böylece nassın manasını bu önermelere uygun olarak anlamaları gibi. Bâtînîlerin ve aşırı tasavvufçuların yaptığı gibi Kur'ân, sünnet veya Arap dilinden bir delil olmaksızın nasların, bâtinî bazı manalarının olduğunu iddia etmek de böyledir.

Bu tür te'vile heva ve bid'at ehli başvururlar, onlar buna özellikle Kur'ân'ın tefsirinde başvururlar. Çünkü kim olursa olsun hiçbir şahsın Kur'ân-ı Kerim'i lafzî olarak tahrif etmesi mümkün değildir. Dolayısıyla da onlar, onu mana yönünden tahrif etmeye yönelirler ve özellikle isim ve sıfatlarla ilgili ayetler üzerinde yoğunlaşırlar.

Sünnet konusunda da aklî bir hile kullanıp Peygamber ﷺ'den nakledilmiş olan sahih hadisleri şer'î bir delil olmaksızın hükümsüz bırakırlar. Delil olarak da şöyle derler: "Ahad hadisler zan ifade eder, o nedenle akide alanında kabul olmazlar." Böylece onlar, hadisleri lafız ya da mana yönünden tahrif etmeye ihtiyaç duymazlar. Ancak yolunu buldukları takdirdebazen mütevatir hadislerde lafzî tahrife cür'et ederler.

Selef-i salihîne ve onların önder alimlerine muhalefet eden sapık ve bid'atçı fırkaların tamamının ana ekseni fasid te'vildir. Onlar metotlarında şaşkıncırlar, şüphe ve tereddüt içindedirler. Üzerinde karar kılacakları temelleri yoktur. Aksine anlayış karmaşası yaşarlar. Ne kitap ve sünnete ne de selevin icmasına boyun eğmezler. Tek boyun eğdikleri şey, kıt akılları, sapık hevaları ve bozuk görüşleridir. O nedenle de çelişki ve ihtilaf içindedirler. Şer'î nasları anlama konusunda doğru bir yolları yoktur.

Burada kastedilen ve belli bir şahıs hakkında vaidin/tehdidin sabit olmasına engel olan tekfir engellerinden biri olarak te'vil konusunu ele alacak olursak, te'vilden kasıt, geçerli bir ictihad veya taklid sebebiyle veya nassı anlamamaktan kaynaklanan bir şüphe nedeniyle ya da doğru sandığı halde nassı yanlış anlamaktan ya da delil olmayan bir şeyi delil zannetmekten

dolayı şer'i nassı, delâlet ettiği anlama zıt bir şekilde kendi yerinden başka bir yere koymaktır.

Yani bu, -ister itikatla, ister sözle, isterse fiille olsun- te'vil yaparak ancak kasıtsız bir şekilde küfre düşmektir. Zira mükellef, küfür olan bir işi onun küfür olmadığını düşündüğü için yapabilir. Bu durumda kasıt şartı düşmüş olur. Dolayısıyla da muteber bir te'vil nedeniyle böyle bir şer'i muhalefete düşen kişi, küfre düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaz. Ancak ona delil gösterilir ve yaptığı yanlış açıklanır da buna rağmen yanlışında ısrar ederse o zaman kâfir olur.

• Ehl-i Sünnet ve'l-cemaat imamları, dinin temel esaslarından olmamak şartıyla ilimde ve Arab dilinde yeri olan geçerli bir te'vilin,⁸⁴⁰ belli bir kişinin tekfirine mani olan hallerin en kapsamlısı olduğunda ittifak etmişlerdir. Tabî bu te'vil, şer'i nasları ve delilleri anlamadaki bir eksiklik ve hata sebebiyle, bunların o kişiye kapalı kalması nedeniyle, nassın dildeki anlamlarından biri yönüyle o anlama yorumlanmaya müsait olması sebebiyle veya hakka ve doğru yola tâbi olmayı engelleyici bir şüpheye istinaden ortaya çıkmışsa böyledir. Yani muhalefet, karşı çıkma, yalanlama, reddetme, inat veya sırf şehvet ve nefsanî arzulara uyarak şer'i naslarla oynama kastıyla değil, sadece aksi görüşün Şari'nin muradına uygun ve hak olduğuna inanıldığı ve hakka ulaşma niyetiyle bu yol tercih edildiği takdirde bu hüküm geçerlidir. Bu tür hatalı te'viller de genellikle ilmîyönden tam açık olmayan, üstü kapalı meselelerde olur.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre bu tür te'vilin hükmü, genel olarak cahile verilecek hükümle aynıdır. Dolayısıyla da hükme konu olan şeyin aralarında ortak olması nedeniyle cahilin mazur sayılmasını sağlayan delillerin aynısı bu te'vilci için de geçerlidir.

Bu türden bir te'vilci, güzel bir itikada sahip olduğu, şeriate uyma gayesi güttüğü, imanlı ve salih biri olduğu halde hata ettiği zaman kendisine delil sunuluncaya, te'vil şüphesiyle nassı anlamada yaşadığı problem veya

⁸⁴⁰ İbn Hacer *rahimehullah* şöyle der: "Âlimler şöyle demişlerdir: Arab dilinde geçerli olan ve ilmî yönden de izah edilebilir bir te'vil yapan her te'vilci, yaptığı te'vilinde mazurdur, günahkâr değildir." Bkz: *Fethu'l-Bari*, 12/380, K. İstıtabetü'l-Mürteddin, B. Tevile başvuranlar hakkında.

kafasındaki karışıklıklar ortadan kalkıncaya kadar mazurdur. Gerçeği anlayıp hakka döndüğü takdirde de *-inşaallah*-bu te'vili affedilecektir.

Ümmetin içinde bu tür te'vile düşenler çok olmuştur. Hatta zemmedildiği/yerildiği halde sahabe zamanında bile bu tür te'viller vukubulmuştur. Dinde zorunlu olan kesin bazı şer'i hükümleri işlevsiz hale getirmediği, sadece kasıtsız bir muhalefete yol açtığı sürece bu, çoğunlukla cehaletten kaynaklanan veya cehalete sebep olan yanılma kabilinden bir te'vildir. Bu, sayet bazı şer'i hükümleri işlevsiz hale getiren bir te'vilse çok daha kötüdür. Çünkü böyle bir te'vil, sapıklığın ve bozulmanın sebeplerindendir ve dinde aşırılığa götüren bir vasıtaadır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onları (evlât edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettığınız kimseler olarak kabul edin. Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yoktur, fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır. Allah çok bağışlayandır, pek merhametlidir.”** (Ahzab, 5)⁸⁴¹

Sünnette şöyle bir olay geçer: Bedir savaşına katılan Hâtıb b. Ebî Beltea ؓ Mekke'nin fethinden önce bir kadın vasıtasıyla Mekkelilere bir mektup göndererek fetih hazırlıklarını onlara haber verince, Ömer İbnu'l-Hattab ؓ onun hakkında, “O bir münafıktır.” demiş ve Peygamber ﷺ den onu öldürmek için izin istemişti. Çünkü onun yaptığı, Müslümanlara karşı müşriklere yardım etmeyi içeren bir dostluk göstergesiydi. Ne var ki Hâtıb, te'vile başvurmuş ve yaptığıının kendisine iman ve İslam'ında zarar vermeyeceğini düşünmüştü. Bu te'vilinde de samimiydi, zira bunu küfür ve dinden çıkma amaçlı yapmamıştı. Bu nedenle Peygamber ﷺ onun hatasını mazur gördü ve ona küfür veya -Ömer ؓ'ın dediği gibi- münafık hükmünün verilmesine mani oldu. Hâtıb'ın

⁸⁴¹ Hafız İbn Hacer *rahimehullah* şöyle der: “İbnu't-Tin der ki: Buhârî, ‘**Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yoktur..!**’ âyetini her şeyde uyguladı. Başkaları ise şöyle dedi: Bu, özel bir hükümdür, o da bir adamın kendi oğlu olmadığı halde birine ‘ey oğlum’ dediği zamanki durumla ilgili hükümdür... Âyetin sözü edilen konu hakkında indiği kesin olsa bile bu, onun genel hükmünün delil olarak kullanılmasına engel değildir. Nitekim âlimler de (bu tür durumlarda) günahın düşmesinde âyetin genel hükmüyle istidlal edilebileceğinde icma etmişlerdir.” *Fethu'l-Bari*, 11/671, K. el-Eyman ve'n-Nüzur, B. Unutarak yemin bozulursa ne olur?

ve Ömer'in yaptığı te'villerin ikisini de mazur gördü ve onlara dokunmadı.^{842(*)} Allah Teâlâ, bu önemli olay hakkında şu âyet-i kerimeyi indirmişti: **“Ey iman edenler! Eğer Benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkâr etmişlerdir.”** (Mümtehine, 1)⁸⁴³

Yine bir hadiste geçtiği üzere Üseyd b. Hudayr ؓ, ifk olayında Peygamber ﷺ'in önünde Sa'd b. Ubade'nin yüzüne karşı, “Muhakkak ki sen münafıkları savunan bir münafıksın!” demişti.⁸⁴⁴

Bir hadiste de geçtiği üzere Usâme b. Zeyd *radıyallahu anhumâ* bir savaşta “La ilahe illallah” diyen bir düşmanı, bu sözü ölümden korunmak için söylediğini zannederek öldürünce Peygamber ﷺ onu sert bir şekilde azarlamıştı. Bununla beraber ona ne kısas uygulamış ve ne diyet, ne de kefarete ödemiş. Çünkü Usâme, bu fiili bir te'vil sonucu işlemişti.⁸⁴⁵

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Bir Müslüman, te'vil sonucu bir cinayet işlediği veya tekfirde bulunduğu zaman bundan dolayı tekfir edilmez. Nitekim Ömer İbnu'l-Hattab, Hâtib İbn Ebî Beltea için, ‘Ya Rasûlallah, bırak da şu münafığın boynunu vurayım.’ dediği zaman Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştu: ‘Şüphesiz o Bedir’de bulundu. Ne biliyorsun, belki de Allah Teâlâ, Bedir’de bulunanların durumunu bildi de onlara, «Dilediğinizi yapın, Ben sizi bağışladım.» dedi.’ Bu hadis, Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerinde geçmektedir. Yine Buhârî ve Müslim’de yer alan ifk hadisinde de şöyle geçer: Üseyd İbnu'l-Hudayr, Sa'd İbn Ubade’ye, ‘Sen, münafıkları savunan bir münafıksın!’ demişti. İki grup birbirleriyle kıyasıya tartışmışlardı da Peygamber ﷺ aralarına girerek onları yatıştırmıştı. İşte

⁸⁴² Buhârî, K. Tefsir, B. “Benim ve sizin düşmanlarınızı dost edinmeyin” ayeti. *Edebü'l-Müfred*, B. Yaptığı bir teville dayanarak birisi için, “Ey münafık” diyen kimse hakkında.

(*) İbn Hacer *rahimehullah* şöyle der: “Hatıb’ın beyan ettiği özrü kabul edildi. Çünkü o bunu, kendisine zararı olmayacağı şeklinde te'vil ederek yapmıştı.” Bkz: *Fethu'l-Bari*, 8/503.

⁸⁴³ Büyük âlim, müfessir Muhammed el-Emin eş-Şenkîti *rahimehullah* şöyle der: “Bütün müfessirler bu âyetlerin, Hâtib İbn Ebî Beltea ve onun Mekke’nin fethinden önce fetih hazırlıklarını Mekkelilere haber vermek için bir kadınla gönderdiği mektup kıssası hakkında nazil olduğunda icma etmişlerdir.” Bkz: *Edvau'l-Beyan*, 8/130.

⁸⁴⁴ Buhârî, K. Meğazi, B. İfk hadisesi.

⁸⁴⁵ Buhârî, K. Meğazi, B. Peygamber ﷺ’in Usame b. Zeyd’i Huruka kabilesine göndermesi.

Bedir savaşına katılanlar arasında birbirlerine ‘sen münafıksın’ diyenler vardı. Fakat Peygamber ﷺ hiçbirini tekfir etmedi, bilakis hepsinin cennetlik olduklarına şahitlik etti. Yine Buhârî ve Müslim’de geçtiğine göre Usame İbn Zeyd, bir savaşta ‘La ilahe illallah’ diyen birini öldürmüştü. Peygamber ﷺ’e durum haber verilince bu ona çok ağır gelmiş, ‘Ey Usame! Demek sen onu «La ilahe illallah» dedikten sonra öldürdün ha?!’ demişti. Bu sözünü o kadar tekrar etmişti ki Usame, ‘Ben, keşke bu günden önce İslâm’a girmiş olmayaydım, diye temenni ettim.’ demişti. Bununla beraber Peygamber ﷺ ona ne kısas uygulamış, ne diyet, ne de kefarete ödetmişti. Çünkü Usame, adamın bu sözü ölümden korunmak için söylediğini zannettiği için böyle birini öldürmenin caiz olduğu görüşüne bir te’vil sonucu varmıştı. Selefın durumu da böyledir. Cemel, Sıffîn ve benzeri savaşlara katılanların hepsi Müslüman ve mü’min oldukları halde birbirleriyle savaşmışlardır. Ancak hepsi de Müslüman ve mü’mindirler.”⁸⁴⁶

İbn Teymiyye *rahimehullah* bir yerde de şöyle der: “Tekfir de vaîd/tehdit kabilindendir. Çünkü bir söz, her ne kadar Rasûlullah ﷺ’in söylediğini yalanlama anlamı taşıyor olsa da onu söyleyen kişi, yeni Müslüman olmuş ya da şehirden uzak bir çöl ortamında yetişmiş biri olabilir. Böyle birisi, aleyhinde delil sabit olmadığı sürece bir şeyi inkâr ettiği için tekfir edilmez. Yine o kişi, ilgili nasları işitmemiş de olabilir. İşitmiş, ancak ona göre kesinlik ifade etmemiş de olabilir. Veya ona göre, onlara aykırı olan ve onların te’vil edilmesini gerekli kılan başka bir delili olabilir. Bu yaptığında hatalı da olsa o kişi tekfir edilmez. Ben, bu konuda hep Buhârî ve Müslim’de geçen şu hadisi zikrederim: “(Geçmiş ümmetlerden bir adam, oğullarına şöyle dedi:) ‘Öldüğüm zaman beni yakın. Sonra küllerimi öğütüp un ufak edin, sonra da denize savurun. Allah’a yeminle söylüyorum ki (bütün bunlardan sonra) şayet Allah’ın (beni diriltmeye) gücü yeterse O, bana hiç kimseye etmediği bir azapla azap edecektir.’ Oğulları da adamın dediğini yaptılar. Bunu üzerine Allah Teâlâ, o adama şöyle dedi: ‘Seni

⁸⁴⁶ Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 3/383.

buna iten sebep neydi?’ Adam da ‘Sana karşı duyduğum korku...’ diye cevap verdi. Bunun üzerine Allah onu bağışladı.”⁸⁴⁷

Görüldüğü üzere bu adam, Allah’ın kudreti ve un ufak edilip savrulduktan sonra kendisini diriltip diriltemeyeceği konusunda şüpheye düşmüştür. Hatta diriltilmeyeceğine inanmıştır ki bu inanç, Müslümanların ittifakıyla küfürdür. Ancak o adam, bu konuları bilmeyen cahil biriydi. Bununla birlikte o, Allah’ın kendisini cezalandıracağından korkan mü’min bir kimseydi. Bu sebeple de Allah onu bağışladı. Peygamber ﷺ’e tâbi olmaya gayret gösteren ictihad ehli bir te’vilci ise bağışlanmaya bu adamdan çok daha layıktır.”⁸⁴⁸

• Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamları, mazur görülemeyecek ve tekfir edilmeye engel olmayacak bazı te’vil türlerinin olduğu konusunda da ittifak etmişlerdir; bâtinîlerin, filozofların ve diğer aşırı grupların te’villeri gibi... Çünkü onların gerçek durumu ve esas niyetleri; dini, icmalen ve tafsilen (toptan ve ayrıntılarıyla) yalanlamak, dinin olmazsa olmaz bir esasını yalanlamak, mütevatir yolla gelen bilgilerle açıkça haram olduğu bilinen şeyleri helal görmek, mütevatir yolla gelen bilgilerle haram olduğu bilinen şeyleri bile bile inkâr etmek ya da tek Allah’a ibadet etmemektir. Mesela filozofların yeniden dirilişi ve mahşerde toplanmayı inkâr etmeleri ve Allah Teâlâ’nın cüz’iyyatı bilmediğini söylemeleri, Kur’ân’ın tahrife uğradığı iddiası, aşırı kabirperestlerin yaptıkları gibi ölülerin fayda ve zarar vermeye muktedir olduğu inancı vb. şer’i esaslara dayanmayan aşırı itikatlar, mazur görülmeyen te’villerdendir.

Büyük âlim İbnu'l-Vezir el-Yemani *rahimehullah* şöyle der:

“Herkes için bilinmesi zorunlu olan ve te’vili mümkün olmayan şeyleri inkâr edip ‘te’vil’ adı altına gizlenen kimselerin kâfir olduğunda ihtilaf yoktur. Mesela Allah’ın güzel isimlerinin tamamını, hatta bütün Kur’an’ı ve şer’i hükümleri, öldükten sonra dirilmeyi, kıyâmeti, cenneti ve cehennemi te’vil eden mülhitler gibi...”⁸⁴⁹

⁸⁴⁷ Buhârî, K. Tevhid, Allah’ın “Allah’ın sözünü değiştirmek isterler” sözü, 7506; Müslim, K. Tevbe, B. Allah’ın rahmetinin genişliği ve Allah’ın rahmetinin gazabını geçmesi, 2756, 24; Ebû Hureyre tan.

⁸⁴⁸ Bkz: *Mecmû’l-Fetâvâ*, 3/231.

⁸⁴⁹ *İsarü'l-Hak ale'l-Halk*, Faslı: Fi Zikri Men Yekûlu bi’r-Racai ve Men Yekûlu Bi’l-İrca, s. 377.

Yine el-Yemani *rahimehullah* şöyle der:

“İndirilen (Kur’ân) lafzını yalanlayan veya bile bile inkâr eden kimse ise -onu kesin olarak bildiği kesin olarak bilinen kimselerden olduğu takdirde- kâfir olur. İndirilen şeylere (ayetlere) iman etmede birbirleriyle anlaşılan, ancak te’vilde ihtilaf eden İslam fırkalarının hiçbirisi tekfir edilmez. Sadece yalanlama kastıyla te’vil yapan, fakat yaptığı bu te’vili Müslümanları aldatmak ve dine tuzak kurmak için te’vil olarak isimlendiren kimseler tekfir edilirler. Mesela Allah Teâlâ’nın mevcut, âlim, kadir vb. gibi Peygamber ﷺ tarafından zahirî anlamları üzere bildirildiği herkes tarafından kesin olarak bilinen sıfatlarını inkâr eden Karamita gibi gruplar böyledirler.”⁸⁵⁰

Büyük Hanefî âlimi Molla Aliyyü’l-Kari *rahimehullah* da şöyle der:

“Cesetlerin yeniden diriltilecekleri, evrenin sonradan yaratıldığı ve Allah Teâlâ’nın cüz’iyyatı bildiği konularında gelen nasları te’vil eden kişiler tekfir edilirler. Çünkü bunların zahirî anlamları üzere olduğu dinde kesin olarak bilinmektedir. Büyük günah işleyenlerin cehennemde ebedî kalma-yacakları konusundaki nasların te’vili ise, haklarındaki delillerin birbiriyle gelişmesi sebebiyle tekfire sebep olmaz.”⁸⁵¹

Sünnetin savunucusu imam İsmail el-Esfehani *rahimehullah* da şöyle der:

“Te’vilci hata ettiği zaman, imanına bağlı biriye te’viline bakılır: Eğer bu te’vil, Allah’ın Kitabının bazı hükümlerine, mazeret bırakmayan sünnete veya icmaya muhalefete yol açan bir durumla ilgili olursa o kişi tekfir edilir, mazur görülmez. Çünkü bunlarla ilgili bir şüphe, onu mazur gösterecek güçte olmayan zayıf bir şüphedir. Çünkü ona bu asıllardan biri şahitlik etmemektedir ve bu son derece açıktır. -Bu şer’i delillere dayanan bir konuda yapılan aykırı bir te’vil mazur görülemez- ...”⁸⁵²

⁸⁵⁰ *el-Avasım ve’l-Kavasım fi’z-Zebbi An Sünneti Ebi’l-Kasım* ﷺ, 4/176.

⁸⁵¹ *Şerhu’l-Fikhi’l-Ekber*, s. 70.

⁸⁵² *el-Hucce fi Beyani’l-Mehacce*, 2/510.

Beşinci Engel: İKRAH (ZORLAMA)⁸⁵³

İkrah; bir başkasını istemediği bir şeyi yapmaya zorla mecbur etmektir. Bu durumda ikrah altındaki kişi yapacağı işte ya da söyleyeceği sözde özgür değildir; aksine kendisinin ya da ailesinin zarar görmesini engellemek için kendisini zorlayan şahsın isteğini yerine getirmektedir. Bir Müslüman küfür fiili işlemeye ya da küfür sözü söylemeye gerçek manada zorlanır da denileni yaparsa, yapacağı o iş ya da söyleyeceği o söz nedeniyle kâfir olmaz. Yani istemediği ve razı olmadığı halde görünüşte küfür hali sergilerse ve bunu, başına gelen fiilî ikrahtan kurtulmak için yaparsa bu durumda o mazurdur. Çünkü kalbi imanla doludur ve küfre razı değildir. Kasıt olmadığı ve tercih hakkı elinden alındığı için de zahir ameline itibar edilmez. Zira bu durumda ondan şer'î mükellefiyet düşmüş olur. Bu, Allah Teâlâ'nın kullarına olan bir rahmeti ve lütfudur. Zira O, onları kendilerine meşakkat verecek şeylerle mükellef kılmamıştır. *Âlemlerin Rabbine hamdolsun.*

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre sözle veya fiille küfre zorlanma, -şer'i birtakım kuralları ve şartlarıyla birlikte- belli bir şahsın tekfirine mani olan engellerden biridir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zor-**

⁸⁵³ **Zorlama** diye tercüme edilen “ikrah;” sözlükte meşakkat, zor kullanma, mecbur etme, rıza, istek ve iradeye aykırılık gibi anlamlara gelir. Lügat kitaplarında şöyle geçer:

“كره الشيء / İstemenin zıddı, demektir. İstenmeyen şeye de “kerih” ve “mekruh” denir. “Onu bir şeye zorladı” anlamında da “أكرهه عليه” denir. “Onu ona kerih kıldı” anlamında كره الأمر اليه denir. “المكروه / İnsana meşakkat ve zorluk veren şey” demektir. Çoğulu “mekarih”dir. Meşakkat anlamında “kürh,” ikrah anlamında da “kerh” denir. “Zorlukla kalktı” anlamında كره قام على denir. “Birini ayağa kalkmaya zorladı” anlamında كره أقامه على denir. Kisaî der ki: İkisi de aynı anlama gelir. “Onu bir şey yapmaya zorladı” anlamında كرهه على كذا denir.” Bkz: *el-Mu'cemu'l-Vasit*, 2/785; *Muhtaru's-Sıhah*, s. 239.

• İstilahta ikrah/zorlama: Bir başkasını, istemediği şeyi yapmaya zorla mecbur etmektir. İkrah, rızanın olmaması, tercihin ortadan kalkması, korkutularak ve tehdit edilerek zorlanan bir kişinin istemediği bir şeye mecbur bırakılmasıdır. Zorlanan kişi de bu işi rızası olmadan, iradesi gaspedilmiş ve seçim hakkı elinden alınmış halde yapar. Lügatlerde şöyle geçer: “İkrah, bir başkasına, yapmak istemediği bir şeyi tehditle yaptırmaktır. Bunu yaptıran kişinin tehdidini yerine getirmeye gücü yeter ve diğeri de bundan dolayı korkuya kapılır. İkraha; ‘başkasına, istemediği ve karakteri gereği ya da dinen razı olmadığı bir şeyi yaptırmaktır.’ diye de mana verilmiştir.” Bkz: *et-Ta'rifat*, s. 33; *Avaridu'l-Ehliyye Inde'l-Usuliyin*, s. 472.

lanan başka- kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır.” (Nahl, 106)

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şunları söyler: “Allah Teâlâ'nın, **'kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan...'** âyeti, diliyle küfür sözünü söyleyenlerden ve tehdit altında lafzen müşriklere uyanlardan kalbi imanla dolu olanları istisna ediyor. Çünkü onun kalbi, dilinin söylediğini reddederken ve Allah'a ve Peygamberine imanın huzuruyla doluyken o, sırf dayak ve işkenceye maruz kaldığı için bu sözleri söylemeye mecbur edilmiştir. İbn Abbas'tan rivâyet edildiğine göre bu âyet, Ammar b. Yasir hakkında nazil olmuştur. O, Muhammed ﷺ'i inkâr etmesi için müşriklerden işkence gördüğü zaman (tehdit altındayken) onların isteklerine boyun eğmiş, sonra da Peygamber ﷺ'e gelerek özür dilemişti. İşte bu olay üzerine bu âyet nazil olmuştu. İbn Cerir, Ebu Ubeyde Muhammed b. Ammar b. Yasir'den şöyle rivâyet etmiştir: Müşrikler, Ammar b. Yasir'i yakalayıp işkence yaptılar. O kadar işkence yaptılar ki Ammar onların istedikleri bazı şeylerde onların fikrine yaklaştı. Sonra Peygamber ﷺ'e gelerek bu durumundan yakındı. Peygamber ﷺ ona dedi ki: *'Kalbini nasıl hissediyorsun?'* Yasir, *'İmanla dolu.'* dedi. Bunun üzerine Peygamber ﷺ ona, *'Sana aynı şeyi yaparlarsa sen de aynı şeyi yap.'* dedi. Bu sebeple âlimler, küfre zorlanan kişinin, hayatını kurtarmak için kendisinden istenen şeyi kabul etmesinin de, reddetmesinin de caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Nitekim Bilal ﷺ'a müşrikler yapacaklarını yapmışlar, fakat o yine de onların dediklerini yapmayı reddetmiştir. Yine yalancı Müseylime, Habib b. Zeyd el-Ensari'ye işkence edip vücudunu paramparça ettiği halde o, diliyle de imanında sebat etti. **Ölümüne bile yol açsa Müslümanın, dininde sebat etmesi daha faziletlidir.**”⁸⁵⁴

Hanefî âlim Ebu Bekir el-Cessas *rahimehullah* şöyle der: “Bu, ikrah/zorlama halinde küfür sözünü söylemenin caiz olduğuna delildir.”⁸⁵⁵

Kadı Ebu Bekir İbnu'l-Arabi el-Maliki *rahimehullah* da şöyle der: “Küfür, dinin temel bir konusu olduğu halde Allah Teâlâ, ikrah halinde ona izin verip ondan sorumlu tutmayınca âlimler de dinin fer'i meselelerini buna göre değerlendirmişlerdir. Buna göre fer'î meselelerde de ikrah altında olan kişi

⁸⁵⁴ Bak. İbn Kesîr, Nahl, 106. âyetin tefsirinden özet. Ayrıca Bkz: *Tefsiru't-Taberi*, 14/122.

⁸⁵⁵ el-Cessas, *Ahkâmul'l-Kur'an*, 3/192.

ondan sorumlu tutulmaz ve buna bir hüküm de terettüp etmez. Fıkıhçılar nezdinde meşhur olan şu hadis de buna delâlet etmektedir: *‘Benim ümmetimden; yanılma, unutma ve zorlama halinde işledikleri fiillerin sorumluluğu kaldırılmıştır.’*⁸⁵⁶

• Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Mü’minler, mü’minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah’adır.”** (Al-i İmran, 28)

Müfessirlerin önderi İmam İbn Cerir et-Taberi *rahimehullah* bu âyetin tefsirinde şöyle der: “Yani onların idaresi ve gücü altında olmanız ve size bir zarar gelebileceğinden korkmanız durumu hariç. Böyle bir durumda içinizden onlara düşmanlık beslemeniz, küfürlerine taraftar olmamanız ve Müslümanların aleyhine olacak şekilde onlara fiilî bir yardımda bulunmamanız şartıyla dillerinizle onlara dost görünebilirsiniz.”

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* da bu ayeti tefsir ederken şunları söyler: “Yani bazı beldelerde veya bazı zamanlarda onların şerrinden korkan kimseler hariç. Bunların, içlerinden ve niyetleriyle değil de dıştan (onların istediklerini yaparak) onlardan kendilerini korumaları caizdir.”

Allame el-Kurtubî *rahimehullah* ise bu âyetin tefsirinde şunları söyler: “Bir mü’min, kâfirlerin içinde ikamet ettiği zaman, eğer onların kendisine bir kötülük yapmasından korkarsa, kalbi imanla dolu olduğu halde sadece dille onlara şirin görünmesi caizdir. Takiyye, ancak korku, öldürülme, bir organın kesilmesi veya büyük bir işkenceyle birlikte caiz olur. Kim küfre zorlanırsa onun dayanıklı olması ve küfür sözü söylemeyi kabul etmemesi en doğrusudur. Ancak bunu yapması (küfür sözünü söylemesi de) onun için caizdir.”

Büyük âlim İbnu’s-Sa’dî *rahimehullah* da bu âyetin tefsirinde şunları söyler: “Yani size gelecek bir zarardan korkacak olursanız, o zaman canınızı koruyacak bir sakınmayı dil ile yapmanız ve sakınmayı sağlayacak bir tedbiri ortaya koymanız sizin için helal olur.”

⁸⁵⁶ İbnu’l-Arabî, *Ahkâmu’l-Kur’an*, 3/1180.

Bu ümmetin büyük âlimi İbn Abbas *radiyallahu anhum*a da şöyle der: “Sakınmak, kalbi imanla dolu olduğu halde dil ile kendini koruyacak bir söz söylemektir.”⁸⁵⁷

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ, ümmetimi hata/yanılma, unutma ve zorlama/ikrah halinde işledikleri fiilleri affetmiştir.”⁸⁵⁸

Büyük hadisçi İbn Hacer el-Askalani *rahimehullah* şöyle der: “İbn Battal, İbnu'l-Münzir'e tâbi olarak şöyle der: Âlimler, küfre öldürülmekten endişe edecek derecede zorlanan bir kimsenin kalbi imanla dolu olduğu halde küfrettiği takdirde tekfir edilemeyeceğinde ve eşiyle arasındaki nikah bağının kopmayacağına icma etmişlerdir.”⁸⁵⁹

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle der: “Allah Teâlâ, ikrah altında olan bir adamın kalbi imanla dolu olduğu zaman diliyle küfür sözü söylemesine izin vermiştir. Ancak göğsünü küfre açan (küfür sözünü gönülden gelerek söyleyen) kimsenin durumu böyle değildir. Allah Teâlâ, yine mü'minlerin kâfirlerle dost olmalarını yasaklamış olmakla beraber onların kâfirlerden kendi koruyacak (takiyye gibi) yollara başvurmalarını da mubah kılmıştır.”⁸⁶⁰

İkrahın/Zorlamanın Çeşitleri:

İkrah iki çeşittir: Mülci ikrah ve gayr-i mülci ikrah. Mülci ikrah, tam ve muteber zorlamadır. Gayr-i mülci ikrah ise eksik ve muteber olmayan bir zorlamadır.

1- Tam/mülci ikrah: Bu, bir şahsın başına gelen ve kudret ile seçim hakkını elinden alan ikrah türüdür. Mesela insanın öldürülmek, bir organının kesilmesi, öldürülmesine yol açacak şiddetli darbe/dayak, malının tamamının yakılıp yok edilmesi vb. gibi bir şeyle tehdit edilmesi gibi... Böyle biri tehdit edildiği şeyin gerçekleşeceğine kanaat getirirse tehditle kendisine yaptırılmak istenen şeyi yapması caiz olur. Zira bu durumda o şer'i bir zaruret halindedir.

2- Eksik/gayr-i mülci ikrah: Bu, can ve organ kaybının altında kalan ikrah türüdür. Mesela dayak, bağlanma, hapsedilme, bir kısım malın telef ol-

⁸⁵⁷ Bunu İbn Ebi Hatim, *Tefsir*'inde tahrir etmiştir, 2/629, no: 3382.

⁸⁵⁸ İbn Mace, K. Talak, B. Mükrehin boşaması hakkında. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir, *Sahihi Sünen-i İbn Mace*, 1/347.

⁸⁵⁹ *Fethu'l-Bari*, 12/393 (K. İkrah).

⁸⁶⁰ *İstikamet*, 2/319.

ması vb. ile tehdit edilmek gibi... Bu tür ikrah, seçim hakkını değil de sadece rızayı ortadan kaldırır. Zira böyle birinin zorlandığı şeyi yapma mecburiyeti yoktur. Çünkü o, tehdit edildiği şeye sabredebilir. Anne, baba, evlat, eş, kardeş vb. akrabaların hapsedilmesi tehdidi de bu kısma dahildir. Bu tür ikrah muteber değildir, çünkü böyle bir ikraha maruz kalan kişiye fiilen bir zarar dokunmamaktadır.

***Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre İkraha'nın Tekfire Mani Olması İçin Gereken Şartlar:*⁸⁶¹**

Zorlama ve tehdit altında olduğunu iddia eden herkesin iddiası, tekfire mani bir engel olarak kabul edilmez. Aksine zorlama ve tehdidin, dinen muteber bir mazeret olarak kabul edilebilmesi, Müslümanların en ufak bir baskı veya tehdit karşısında küfre düşmemeleri ve haramları işlememeleri için ikrah altındaki kimsede birtakım şartların bulunması gerekir. Nitekim muteber alimler de dinen muteber sayılan ikrah vasfının gerçekleşmesi için gereken şartları kitaplarında zikretmişlerdir. İşte bu şartların bazıları şunlardır:

1- Tehdit edenin; idareciliği, üstünlüğü ya da aşırı saldırganlığı sebebiyle tehdidini gerçekleştirebilecek güçte olması gerekir. Çünkü ikrah, ancak güçle gerçekleşir. Şayet tehdit sahibi bu güce sahip değilse böyle bir ikraha itibar edilmez.

2- İkraha altında olan şahsın; maruz kaldığı tehdidi, kişisel direnişle, başkasından alacağı yardımla veya kaçarak da olsa kendisinden uzaklaştırmaktan aciz olması gerekir. Çünkü bu yollardan biriyle kendini savunma imkânına sahip olup da bunu yapmayan kimse ikrah altında sayılmaz.

3- İkrahta söz konusu olan tehdidin, kişinin katlanamayacağı bir şey olması gerekir. Mesela onu ölüme kadar götürecek şiddetli bir dayak, organlarının kesilmesi, ateşte yakılması cinsinden şiddetli bir işkence veya fiilen öldürülmesi gibi şeyler böyledir. Çünkü kendisi sebebiyle ikrah altındaki şahsın mazur olduğuna dair ayetlerin indiği sahabî -ki o, Ammar b. Yasir'dir-

⁸⁶¹ Bu şartların neler olduğunu delilleriyle birlikte öğrenmek için bakınız: *Fethu'l-Bari*, 12/390; Süyuti, *el-Eşbah ve'n-Nezair*, s. 209; *Bedaiu's-Sanai*, 7/175; *el-Muğni*, 7/120; eş-Şafiyyü's-Sağir, *Nihayetu'l-Muhtac*, 6/446, el-Cebûri, *Avaridu'l-Ehliyye*, s. 472; Dr. Sâlih İbn Humeyyid, *Raf'u'l-Harac fi'ş-Şeria*, s. 242; Dr. İsa Şakra, *el-İkraha ve Eseruhu fi't-Tasarrufat*, s. 43; Dr. İbrahim el-Urvan, s. 57; Dr. Fahri Ebu Safiyye, *el-İkraha fi'ş-Şeriatil-İslamiyye*, s. 30.

kâfırların isteği üzerine söylediği şeyleri ancak ana-babası öldürüldükten, kaburga kemikleri kırıldıktan ve Allah yolunda şiddetli bir işkenceye maruz kaldıktan sonra söylemiştir. Dolayısıyla sövmek, hakaret ve kişinin katlanabileceği çaptaki dayak gibi şeyler ikrah sayılmaz.

4- Tehdidin sadece sözde kalmaması, fiilen de var olması ve ikrahla karşı karşıya kalan kimsenin de kendinden isteneni kabul etmediği zaman tehdidin derhal ve kesin olarak gerçekleşeceğine kuvvetle kanaat getirmesi gerekir. Mesela tehdit edenin, elinde kılıçla tehdit edilenin başında beklemesi ve istediği gerçekleşinceye kadar tehdidini sürdürmesi gibi... Yani ileride olacak bir tehditle değil de hemen başına gelecek bir tehditle karşı karşıya kalması gerekir. Mesela tehdit eden kişinin tehdit ettiği kişiye “Şöyle şöyle yapmazsan seni yarın -veya daha sonra- öldüreceğim.” demesi durumunda tehdit edilen kişi ikrah altında sayılmaz.

5- Tehdidin, ikrah altındaki şahsın malıyla veya akrabasından birinin bedeniyle ilgili değil bizzat kendisinin bedeniyle ilgili olması gerekir. Mesela “Eğer küfre dönmezsen babanı -veya kardeşini- öldürürüz.” veya “Onlara işkence ederiz.” ya da “Malını ve gücünü elinden alınız.” denirse küfre girmesi caiz olmaz, ikrah altında da sayılmaz. Çünkü tehdit kendisi hakkında yapılmamıştır.

6- Zorlanan kişide küfründe ileri gittiğine işaret eden bir görüntünün olmaması gerekir. Çünkü zaruretler kendi miktarınca takdir olunur. Bir kişi tekfiri gerektiren bir sözü söylemeye veya bir fiili işlemeye zorlandığı zaman başındaki belayı savmaya yetecek kadar bir söz söyler veya bir fiil işler, fazlasını söyleyemez ve yapamaz.

7- İkraha hali ortadan kalkar kalkmaz hemen Müslüman olduğunu açıkça göstermesi gerekir. Şayet bunu yaparsa onun Müslümanlığı -Allah'a hamd olsun- devam eder. Eğer küfre dair bir görüntü sergiler ve onda devam ederse küfür sözü söylediği ya da küfür fiili işlediği andan itibaren onun kâfir olduğuna hükmedilir.

İşte bu şartlar, küfür sözünü söylemeye ya da küfür fiilini işlemeye zorlanan bir Müslümanda bulunduğu takdirde bu durum, dinen geçerli ikrah sayılır ve onun kâfir olduğuna hükmedilmez. Şer'i zaruret halinde olması itibarıyla da tehditle kendinden istenen şeyi yapması caiz olur. Böyle bir durumda, başka şartlar altında mubah olmayan şeyler onun için mubah olur ve

dine aykırı bir tavır sergileyebilir. Küfür sözü söylerse veya küfür fiili işlerse günah işlemiş olmaz. Çünkü bu durumdaki insanın, yaptığına rızası olmaz, tercih hakkı tamamen elinden alınmış olur, irade ve kasıt da ortadan kalkar.

Bunun dışındaki bir durumda ise ikrah altındaki şahıs, kendisine sunulan iki kötülükten hafif olanını yapmak suretiyle daha büyük olanını başından savar. Tıpkı Allah'ın peygamberi Şuayb عليه السلام'ın kavmiyle olan durumu gibi... Zira kavmi onu küfre dönmekle şehri terk etmek arasında seçim yapmaya zorlamıştı. Bu olayı Allah Teâlâ şöyle anlatmaktadır:

“Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: ‘Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları ya memleketimizden kesinlikle çıkaracağız ya da dinimize döneceksiniz.’ (Şuayb:) ‘İstemesek de mi?’ dedi. Doğrusu Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek Allah’a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah dilemiş başka, yoksa ona geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah’a dayanırız. Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısıdır.” (Araf, 88-89)

Yukarıda sayılan şartları haiz bir ikrah durumunda kendisinden küfür vaki olan Müslüman, küfre kalbiyle değil de sadece diliyle ya da fiiliyle muvafakat gösterdiği müddetçe tekfir edilmez. Çünkü kendisinde küfre ve kâfirlere karşı bir nefret ve öfke vardır, kalbi imanla doludur, imanın hakikatine kesin olarak inanmaktadır. Çünkü kalbe, yaratılanlar hükmedemez. Zorlama da kalplerde yerleşmiş olan inanca değil, sadece organlara yöneliktir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre bunlar olmazsa olmaz şartlardır ve üzerinde icma vardır. Çünkü onlar, aslı kalbin huzur ve ferahlığı demek olan rıza ile aslı zahir bir fiili gerçekleştirmeye -fail ister ondan razı olsun ister olmasın fark etmez- kastetmek demek olan ihtiyarı/tercihi birbirinden ayrı değerlendirirler. Küfre rıza göstermek küfürdür, mükellefiyete konu olan da budur.

Büyük âlim Şevkânî *rahimehullah*, **“kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka, kim kalbini kâfirliğe açarsa...”** âyeti hakkında şöyle der: “Yani küfre itikat ederse, küfür kendisine hoş gelirse ve küfürle huzur bulursa, demektir.”

Kadı Ebu Bekir İbnu'l-Arabî el-Malikî *rahimehullah* da şöyle der: “Allah'ı inkâra (küfre) gelinece, zorlanan kimse için ihtilafsız caizdir. Ancak bunun için

kalbinin imanla doluyken sadece diliyle söylemesi şarttır. Eğer küfür hususunda kalbi de diline yardım ederse günahkâr bir kâfir olur. Çünkü ikrahın hükmü iç dünyaya geçmez, onun hükmü ancak zahirle/dışla sınırlıdır.”⁸⁶²

İmam İbnü'l-Cevzi *rahimehullah* da bu âyetin tefsirinde şöyle der: “**Kim iman ettikten sonra...**’ sözü, imanla huzur bulmuş ve ona razıyken demektir. **‘kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka, kim kalbini kâfirliğe açarsa...**’ âyeti hakkında Katade şöyle demiştir: ‘Kim kendi tercihi ve ihtiyarıyla küfre girerse demektir.’ İbn Kuteybe de şöyle demiştir: ‘Kim göğsünü küfrü kabule açarsa demektir.’ Ebu Ubeyde ise şöyle demiştir: ‘Kimin nefsi küfrün peşinden giderse ve ondan memnun olursa demektir.’”⁸⁶³

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* da bu âyeti tefsir ederken şöyle der: “**Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka-...**” sözünde ifade edilen kişi, istisna edilmiştir ve o, diliyle küfre giren ve tehdit altında kalarak sadece sözle müşriklerle uyan bir kimsedir. Zira o, kalbi dilinin söylediğini reddettiği ve Allah ile Rasûlüne karşı imanla dolu olduğu halde dayak ve eziyete maruz kaldığı için küfür sözünü söylemiştir.”

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle der: “Kim küfür sözünü ortada bir ihtiyaç yokken, kasten ve küfür sözü olduğunu bile bile söylerse, hem zahiren hem de bâtinen kâfir olur. Onun hakkında ‘Onun bâtinen mü’min olması mümkündür.’ denemez. Bunu söyleyen kişi İslam’dan çıkmış olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah’ın gazabı bunlarıdır; onlar için büyük bir azap vardır.**” (Nahl, 106)

Bilindiği üzere burada küfürle kastedilen, sadece kalbin itikadı değildir. Çünkü hiç kimse kalben küfre girmeye zorlanamaz. Ayette ikrah altında olan kişi istisna edilmiş, ancak küfür sözü söyleyen ve ona inanan kastedilmiştir. Çünkü istisna edilen ikrah altındaki kişi, hem kalben hem kavlen (sözle) küfre zorlanamaz; sadece küfür sözü söylemeye zorlanabilir. Buradan anlaşılmaktadır ki küfür sözü söyleyen kimse Allah’ın gazabını hak etmiştir

⁸⁶² *Ahkamu'l-Kur’ân*, 3/1179.

⁸⁶³ *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, 4/496.

ve onun için büyük bir azap vardır. Ve o, bu yaptığı dolayısıyla da kâfir olmuştur. Ancak kalbi imanla dolu olduğu halde buna zorlananlar hariç. İkraha altında olup da kalben küfre rıza gösterenler de kâfirdir. Bu durumda küfür sözü söyleyen herkes kâfir olmaktadır; ancak küfre zorlanan ve kalbi imanla dolu olduğu halde küfür sözünü dilleriyle söyleyenler bunun dışındadır.”⁸⁶⁴

Azimetle Amel Etmek ve Sabretmek, Ruhsatlarla Amel Etmekten Daha Üstündür:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, sözle veya fille küfre zorlanıp da öldürülünceye kadar sabretmeyi tercih eden kimsenin Allah katındaki ecir ve sevabının, ruhsatı tercih eden kimseden çok daha büyük olduğunda icma etmiştir. Çünkü dinde aslanan, hak üzere sabır ve sebat etmektir. Takiyye mazeretine başvurmak ise sadece günahı ve yasağı kaldırmaya yönelik geçici bir durumdur, bir ruhsattır. Azimetle amel etmenin ise Allah katında yüksek bir değeri vardır ve o, her ne kadar mubah da olsa ruhsatlarla amel etmekten daha üstündür.

Allah Teâlâ, Uhud ashabının dinlerinde nasıl sabrettiklerini anlatırken şöyle buyurmaktadır: **“Burçlara sahip gökyüzüne. Geleceği bildirilmiş olan güne. (O günde) tanıklık edene ve edilene andolsun ki, kahroldu o hendeğin sahipleri. O çıralı ateşin. Onlar (yakanlar) da başlarına oturmuşlar. Mü'minlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı. Onlardan, sırf, Azîz ve Hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar. O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü kendisine aittir ve Allah her şeye şahittir. Şüphesiz iman etmiş erkeklerle iman etmiş kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır. İman edip sâlih ameller işleyenlere ise zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.”** (Buruc, 1-11)

Habbâb İbnu'l-Eret ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah ﷺ Kâbe'nin gölgesinde kaftanını yastık ederek dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikâyet ettik ve “Ya Rasûlallah! Bizim için Allah'tan yardım dileyemez misin? (Bunların zulmünden) kurtulmamız için Allah'a dua edemez misin?” dedik. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: **“Sizden önceki ümmetler içinde öyle (mazlum) kişi bulunmuştur ki**

⁸⁶⁴ es-Sarimu'l-Meslul ala Şatimi'r-Rasul, 3/975-976.

müşrikler tarafından yakalanır, onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi o çukurun içine gömülürdü. Sonra büyük bir testere getirilir, onun başı üzerine konulurdu da başı iki parçaya ayrılırdı. (Bir başkasının da) demir taraklar ile etinin altındaki kemiği ve sinirleri ortaya çıkacak şekilde taranırdı da bu işkenceler o mü'mini dininden çevirmezdi..."^{865(*)}

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: "Şehitlerin efendisi Hamza'dır ve bir de zalim bir hükümdarın karşısına dikilip de ona iyiliği tavsiye ettiği ve kötülükten sakındırdığı için öldürülen adamdır."⁸⁶⁶

İmam Beğavi *rahimehullah* şöyle der: "Âlimler küfür kelimesini söylemeye zorlanan kimsenin diliyle bu kelimeyi söylemesinin caiz olduğunda icma etmişlerdir. Bu kelimeyi, inanmadan, sadece diliyle söylediği zaman kâfir olmaz. Söylememek üzere direnir de sonunda öldürülürse, bu daha faziletlidir."⁸⁶⁷

Hafız İbn Battal *rahimehullah* şöyle der: "Âlimler, küfre zorlandığında ölümlü tercih eden kişi,nin, ruhsatı tercih edenden daha faziletli olduğunda icma etmişlerdir."⁸⁶⁸

• Küfür sözü söyleyip de "Benim maksadım şaka yapmaktır." diyen kimse -müctehid imamların icmaina göre- zahiren de, bâtinen de kâfirdir. Çünkü küfür hükmü ciddiye de, alaycıya da, şakacıya da, tartışma halinde söylenmiş olmayı da, öfke halinde söylenmiş olmayı da aynı ölçüde bağlar. Bunların âhiretteki durumları ise Allah'a kalmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin mü'minlere indirilmesinden çekinirler. De ki: 'Siz alay edin! Allah o çekindiğiniz şeyi ortaya çıkaracaktır.' Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, 'Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.' derler. De**

⁸⁶⁵ Buhârî, K. İkrâh, B. Kâfir olmak yerine zorlanmayı, horlanmayı, dövülmeyi ve öldürülmeyi tercih eden kimse hakkında.

(*) Allame Kurtubî *rahimehullah* şöyle der: "Geçmiş ümmetlerin, Allah'ın rızasını kazanmak için baskılara ve zulümlere sabretmeleri ve kendilerine yapılan işkenceleri defetmek için içlerinden imanı gizledikleri halde zâhiren küfretmemelerinin Peygamber ﷺ tarafından bu şekilde methedilmeleri; dayağı, öldürülmeyi ve aşağılanmayı ruhsata tercih eden kimsenin lehinde bir delildir." Bkz: *Tefsiru'l-Kurtubî*, 10/124, Nahl suresinin 106. âyetinin tefsiri.

⁸⁶⁶ Hâkim, *Müstedrek*, 33/195. Elbânî, "sahih" demiştir. Bkz: *es-Silsileti's-Sahihâ*, 1/716, no: 375.

⁸⁶⁷ *Mealimu't-Tenzil*, 5/46

⁸⁶⁸ *Fethu'l-Bari*, 12/396, K. İkrâh.

ki: Allah ile, O'nun ayetleriyle ve O'nun Peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden bir grubu affetsek dahi bir gruba, suçlu olmaları nedeniyle azap edeceğiz.” (Tevbe, 64-66)

Allah Teâlâ onların özürlerini kabul etmemiştir. Hâlbuki onlar, Peygamber ﷺ ile beraber savaş üzere Tebük gazvesine çıkmışlardı ve söyledikleri sözleri de şaka yollu ve sefer sırasında vakit geçirmek için söylemişlerdi. Nitekim sebep-i nüzulle ilgili kitaplarda yer alan rivayetler de bunun böyle olduğunu göstermektedir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Bu nedenledir ki Allah Teâlâ, ‘(Boşuna) **özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz.**’ buyurmuştur; ama ‘**Elbette, biz sadece lafa dalmış şaka-laşıyorduk**, sözünüzde yalan söylüyorsunuz.’ dememiştir. Allah Teâlâ, eğer samimi olsalardı küfürden beri olmalarını sağlayacak olan diğer özürlerinin yalan olduğunu söylediği halde bu özürlerinin yalan olduğunu söylememiştir. Aksine onların, bu oyun ve eğlenceye dalmaktan dolayı imanlarının ardından kâfir olduklarını bildirmiştir.”⁸⁶⁹

İmam İbn Kudame el-Makdisi *rahimehullah* da şöyle der: “İster şakadan olsun ister ciddi olsun kim Allah’a söverse kâfir olur. Aynı şekilde Allah ile, O'nun ayetleriyle, peygamberleriyle veya kitaplarıyla alay eden kimse de böyledir, kâfir olur.”⁸⁷⁰

Kadı Ebu Bekir İbnu'l-Arabi el-Maliki *rahimehullah* şöyle der: “Küfrün şakası da küfürdür. Bu konuda ümmet arasında ihtilaf yoktur. Gerçek, ilmin ve hakkın kardeşidir; şaka ise cehaletin ve bâtılın kardeşidir.”⁸⁷¹

Allame İbnu'l-Cevzî el-Hanbelî *rahimehullah* da şöyle der: “Küfür kelimesini söylemede ciddiyetle şaka aynıdır.”⁸⁷²

İmam Nevevî eş-Şafî *rahimehullah* da şöyle der: “Küfrü gerektiren fiiller, kasten yapılan ve açıkça dinle alay etmeyi içeren fiillerdir.”⁸⁷³

⁸⁶⁹ *es-Sarimu'l-Meslul ala Şatimi'r-Rasul*, 3/963-964.

⁸⁷⁰ *el-Muğni*, 10/113.

⁸⁷¹ *Ahkamu'l-Kur'ân*, 2/964.

⁸⁷² *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, 3/465.

⁸⁷³ *Ravdatu'Talibîn*, 10/64.

Allame fakih İbn Nuceym el-Hanefî *rahimehullah* şöyle der: “Küfür sözünü şaka veya eğlence olarak söyleyen kimse bütün âlimlere göre kâfirdir. Onun neye inandığının da bir önemi yoktur.”⁸⁷⁴

Altıncı Engel: TAKLİD:⁸⁷⁵

Taklid: Bir mükellefin, delilini bilmeden başkasının mezhebine bağlanması demektir. Yani bir kimsenin sözünü, onun dayanağını bilmeden kabul etmek ve tâbi olunması hakkında delil olmayan bir kimseye, bir ilme dayanmadan tâbi olmak demektir.

⁸⁷⁴ *el-Bahru'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik*, 5/134.

⁸⁷⁵ **Taklid**'in sözlük anlamı: Taklid kelimesi, “قلد يقلد” fiilinin tefil kalıbında masdardır. Bir konuda hiç düşünmeden ve delile dayanmadan birine tâbi olmak anlamında “قلده في كذا/ Bu konuda onu taklid etti.” denir. “Kılıcın kınını onun boynuna attım, o da onu kuşandı.” anlamında da “قلدته السيف فتقلده” denir. Taklid, istiare yoluyla bir işi bir şahsa havale etmek anlamında da kullanılır. Bu durumda sanki o iş o şahsın boynuna bağlanmış olur. Boyunu çepeçevre kuşatan şeye de gerdanlık anlamında “kılâde” denir. Çoğulu “kalaid”dir. “Onun boynuna gerdanlık taktı.” anlamında “قلده القلادة” denir. Hacda kesilen hedy kurbanlarının boyunlarına, hedy kurbanı olduğunun anlaşılması için takılan gerdanlıklara da “kalaid” denmiştir. Nitekim âyette, “**Ne kurbanlıklara, ne de onlardaki gerdanlıklara...**” (Maide, 2) ifadesi geçer. Sanki mukallid, müctehidi, taklid ettiği hükmü, taklid ettiği şahsın boynundaki bir gerdanlık gibi görür. Taklid, olumsuz anlamlara sahip birkaç manada kullanılır ki bunların en meşhurları şunlardır: Boyun eğmek, tercih hakkı olmaksızın itaat etmek, düşünüp taşınmadan tâbi olmak ve kör taklid. Nitekim bu anlamda “Maymun, insanı taklid etti.” denir. Bkz: *Lisanu'l-Arab*, 3/367; *Muhtaru's-Sıhah*, s. 584; Şevkânî, *İrşadu'l-Fuhul*, s. 265; Âmidî, *el-İhkâm*, 4/221; *el-Mu'cemu'l-Arabîyyu'l-Esâsî*, s. 1003.

- Taklid'in ıstılahî anlamı: Şer'î ve fer'î hükümlerde amel etmek üzere başkasının mezhebini ve görüşünü almak demektir. Veya delilini bilmediği bir görüşü almaktır. Veya bağlayıcı ve malum bir delili olmaksızın başkasının sözünü kabul etmektir. Veya sözü hüccet (delil) olmayan kimsenin sözüne tâbi olmaktır. Veya başkasının sözüne ya da görüşüne itimat edip dayanmak ya da söyleyeninin, hakkında bir delili olmayan bir görüşüne müracaat etmektir. Veya şer'î hükümlerde, o hükmün hususiyetine dair bir delil olmaksızın başkasının sözüne başvurmaktır. Taklidin tanımı hakkındaböyle farklı ifadeler vardır. Özetletaklid, bir mükellefin; şer'î bir hükümde, sözü haddizatında delil olmayan bir kimsenin mezhebine/ görüşüne bağlanması demektir. Başka bir deyişle taklid, bir müslümanın; delil, düşünme, inceleme, kavrama ve belleme olmaksızın bir başkasının sözüne, fiiline, itikadına veya ahlakına tâbi olması demektir. Bkz: Şevkânî, *İrşadu'l-Fuhul*, s. 265; İbn Hazm, *el-İhkâm*, 2/736; Sa'd eş-Şeseri, *et-Taklid ve Ahkâmuhu*, s. 16.

O halde taklid, bir Müslümanın, şer'î bir hüküm konusunda, o hüküm hakkında şer'î bir delil ve ictihad olmaksızın başka birine tâbi olması demektir.

Yani sen, herhangi bir kimsenin sözüne, elinde ona uymayı gerektiren şer'î bir delil olmadığı halde tâbi oluyorsan, hakta veya bâtılda, doğrudan veya yanlışta onun kör taklidçisi oluyorsun demektir. Bu şekilde bir taklid, ancak zayıf kimselerden sadır olacak olumsuz bir sıfattır. Allah Teâlâ'nın dininde de bu şekilde bir taklid makbul değildir. Zira o, eksiklik ifade eden bir sıfattır.

Taklidin bir ilim olmadığına alimler arasında ihtilaf yoktur. Mukallid'e/taklidciye âlim denmez, onun fetva vermesi de caiz değildir. Çünkü Allah Teâlâ, alimlere ve ilim ehline sormayı bize emretmiştir. Ayrıca fetva verebilenin şartlarından biri de şer'i ilimlerin delillerini bilmektir. Taklid ise ancak şer'î delili bilmeme durumunda söz konusu olur.

Allah Teâlâ, kör taklidi ve çirkin taassubu zemmetmiş/yermiş, pek çok âyette de bunları yasaklamış ve haram kılmıştır: **“Onlara (müşriklere), ‘Allah’ın indirdiğine uyun.’ denildiği zaman onlar, ‘Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız.’ dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiysele?”** (Bakara, 170)

“Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine ve Rasûl’e gelin.’ denildiği vakit, ‘Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter.’ derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?” (Maide, 104)

“Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıkları, ‘Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız.’ derlerdi. ‘Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine de mi bana uymazsınız)?’ deyince, dediler ki: ‘Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz.’” (Zuhruf, 23-24)

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra, 36)

“De ki: Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmedeği bir şeyi Allah’a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.” (Araf, 33)

• **İttiba** (tâbi olmak) ise şer'i delili esas almak ve ona boyun eğmektir. O, şahısların görüşlerine değil, hüccete/delile dayanır. Yani o, şer'i delilin gerektirdiği söz veya fiildir.

Dinde aslanan, tâbi olmaktır. Çünkü tâbi olmak, Kur'an ve Sünnet'le, Allah'ın indirdiğiyle amel etmektir. Taklid ise bu asıldan istisna edilen bir durumdur.⁸⁷⁶

Müslümanlar üç kısma ayrılırlar: Müctehid, mukallid ve ittiba ehli. Mukallidin inceleme ve araştırmaya gücü ve imkanı yoktur. İttiba ehli ise her ne kadar araştırma, delilleri anlama ve onlardan hüküm çıkarma konusunda müctehid gibi bağımsız/müstakil hareket etme imkanına sahip olmasa da delili öğrenme ve anlama imkanına sahiptir.

Bu durumda, Peygamber ﷺ'e tâbi oldukları ve delillere bağlı kaldıkları konularda muteber ilim önderlerine tâbi olan bir Müslüman, mukallid değil ittiba ehli sayılır. Çünkü o, imamların sözlerine, deliller onlara delalet ettiği için uyar. Dolayısıyla da bu, aslında onların sözlerine değil delillere tâbi olmak sayılır. Başka bir deyişle o, âlimlerin yanındaki parlak delile, yani şer'î delile tâbi olmuş olur.⁸⁷⁷

⁸⁷⁶ İmam İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* şöyle der: "Ahmed b. Hanbel, taklid ve ittibayı birbirinden ayırmıştır. Ebu Davud şöyle der: Onun şöyle dediğini işittim: İttiba, kişinin Peygamber ﷺ'den ve ashabından gelen şeylere tâbi olmasıdır. Sonra o, sahabeden sonra gelen tabiinin sözlerine uymakta muhayyerdir/serbesttir." *İlamu'l-Muvakkîn*, 3/173.

⁸⁷⁷ İmam Şafî *rahimehullah* şöyle der: "İmamların bütün söyledikleri, sünnetin şerhidir. Sünnetin tamamı da Kur'an'ın şerhidir." Bkz: Suyuti, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, 4/24.

Hafız İbn Receb el-Hanbelî *rahimehullah* da şöyle der: "Allah Teâlâ, hikmeti gereği dini korumak/muhafaza etmek üzere insanlara rey ve hadis ehlinden birtakım imamlar tayin etmiştir. Ki bu imamların ilmi, dirayeti, ahkamı ve fetvayı bilme konusunda istenen dereceye ulaştıkları konusunda ittifak edilmiştir. Böylece bütün insanlar fetvada onlara başvurmaya ve hükümleri öğrenmede onlara müracaat etmeye başladılar. Allah, onların mezheplerini zaptedecek ve kaidelerini kayda geçirecek kimseler takdir etmiştir. Nihayet her imamin mezhebi, usulleri, kaideleri ve fassılları bu şekilde zaptedilmiştir. Böylece hükümler bu mezheplere götürülür, helal ve haram meselelerinde söz kontrol altında olur. İşte bu, Allah'ın mü'min kullarına olan bir lütfu ve bu dini koruma konusundaki güzel tedbirlerden biridir. Eğer bu olmasaydı, insanlar ahmak, tekellüfcü, kendi görüşünü beğenen, insanlara karşı cür'etkar ve her şeye atılan kimseler arasında şaşırıp kalırdı. Zira biri çıkar kendisinin imamların imamı olduğunu iddia ederdi. Diğer çıkar kendisinin ümmetin rehberi olduğunu, diğer insanlara değil de sadece kendisine müracaat ve itimat edilmesi gerektiğini iddia ederdi. Ne var ki -Allah'a hamd

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah Teâlâ, ilmi insanların arasından (hafızalarından) çekip almak suretiyle kaldırmaz. Aksine âlimleri çekip almak (vefat ettirmek) suretiyle ortadan kaldırır. Nihayet ortada hiçbir âlim bırakmayınca insanlar, cahilleri kendilerine önder edinirler. O cahil önderlere sorular sorulur; onlar da bir bilgiye dayanmaksızın fetva verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem de insanları saptırırlar.”⁸⁷⁸

Tâbi olmak, sahih bir ilimdir ve İslâm dininde bir hüccettir/delildir. Çünkü o, Allah Teâlâ'nın sözüdür, emin Peygamberi Muhammed ﷺ'in sözüdür ve sahabe-i kiramın sözüdür. Bunun dışındakiler ise taklid diye isimlendirilir.⁸⁷⁹

olsun- çok tehlikeli olan bu kapı kapanmış ve bu büyük zararların önü kesilmiştir. Bu da Allah Teâlâ'nın kullarına bir lütfu, iyiliği ve şefkatidir. Bununla birlikte hâlâ daha ictihad derecesine ulaştığını iddia eden, bu imamlardan herhangi birini taklid etmeden ve onlara uymadan ilmi konularda konuşan kimseler ortaya çıkmaktadır. Bunların bazılarının, iddiasında haklı olduğu anlaşıldığı için, yaptığı caizdir. Bazılarının da sözleri reddedilmiş ve iddiaları yalanlanmıştır. Bu dereceye ulaşmayan diğer insanlar için tek çıkar yol, bu imamları taklid etmek ve ümmetin geri kalanının girdiği yola girmektir.” Bkz: *er-Reddu ala Men İttebea Ğayra'l-Mezahibi'l-Erbea*. İmamü'l-Harameyn el-Cüveynî *rahimehullah* da şöyle der: “Muhakkik âlimler, avamın sahabenin ileri gelenlerinin -Allah hepsinden razı olsun- görüşlerine bağlanmalarının caiz olmadığı, aksine inceleyen, araştıran, babları koyan, meselelerin sonuçlarını zikreden, öncekilerin görüşleri üzerinde konuşup tartışan imamların mezheplerine tâbi olmaları gerektiğinde icma etmişlerdir. Bunun sebebi şudur: Sahabîler -her ne kadar dinde önder ve Müslümanlara rehber olsalar da- ictihad yollarını belirleme, inceleme, tartışma ve görüş belirtme metotlarını izah etme konularının ayrıntılarına girmemişlerdir. Onlardan sonra gelen fıkıh imamları ise kendilerinden sonra gelecekler için sahabenin görüşlerini inceleme lüzumu bırakmamışlardır. Dolayısıyla da avamdan biri, araştırmacı alimlerin mezheplerine tâbi olmakla yükümlüdür.” *el-Burhan fi Usul'i'l-Fıkıh*, 2/1146.

⁸⁷⁸ Buhârî, K. İlim: B. İlim nasıl kalkacak?

⁸⁷⁹ Büyük âlim Şenkîti *rahimehullah* şöyle der: “Şunu bil ki tâbi olmak ile taklid etmek arasındaki farkı ve tâbi olunacak yerde taklid etmenin kesinlikle caiz olmadığını iyi bilmek gerekir. Bunun açıklaması şöyledir: Allah'ın Kitabından, Peygamber ﷺ'in sünnetinden ya da Müslümanların icmasından delili açıkça bilinen hiçbir hükümde taklid caiz değildir. Çünkü nassa aykırı her ictihad bâtıldır. Taklid de ancak ictihad alanında caizdir. Çünkü Kitab ve Sünnet'in nasları bütün müctehidlerin üzerinde egemendir. Kim olursa olsun hiçbirinin onlara muhalefet etme hakkı yoktur. Kitab, Sünnet veya icmaya aykırı hususlarda taklid caiz değildir. Çünkü hak olmayan şey örnek alınmaz. Nasların delalet ettiği konularda da sadece o naslara tâbi olmak vardır. Kitab ve Sünnetten hiç kimsenin karşı çıkmadığı bir nassın delalet ettiği konuda ne ictihad geçerlidir, ne de taklid. Tâbi olmak ile taklid etmek arasındaki fark, ilim ehline bilinen bir şeydir. Bu konuda ilim ehlinde neredeyse hiç kimsenin bir ihtilafı yoktur.” Bkz: *Edvau'l-Beyan*, 7/547

Tâbi olmanın farzietine delâlet eden çok sayıda ayet vardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Rabbinizden size indirilene (Kur’an’a) uyun. O’nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!”** (Araf, 3)

“Rabbinden sana vahyolunana uy. O’ndan başka hak ilah yoktur.” (Enam, 106)

“İşte bu (Kur’an), bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Buna uyun ve Allah’tan korkun...” (Enam, 155)

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin. Sizden olan ulu’l-emre (yöneticilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah’a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah’a ve Rasûl’e götürün; bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.” (Nisa, 59)

“De ki: Ben ancak Rabbinimden bana vahyolunana tâbi olurum. Bu (Kur’an), Rabbinizden gelen basîretlerdir (kalp gözlerini açan beyanlardır); iman eden bir kavim için hidayet ve rahmettir.” (Araf, 203)

“Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur’an’a) tâbi olun.” (Zümer, 55)⁸⁸⁰

⁸⁸⁰ Büyük âlim Muhammed el-Emin eş-Şenkitî *rahimehullah* şöyle der: “Usulcülerin müctehid için ileri sürdükleri şartlar sadece icthad için ileri sürdükleri şartlardır. Tâbi olma mahalli ise icthad mahalli değildir. Dolayısıyla icthad ve tâbi olmak ayrı ayrı şeyler olmasına ve her ikisinin de yerinin farklı olmasına rağmen müctehid için ileri sürülen şartları tâbi olana şart koşmak, -görüldüğü üzere- ikisini birbirine karıştırmak ve ne yaptığını bilmemek demektir. Gerçekte ise vahye tâbi olmak da tâbi olduğu bu vahyden amel edeceği şeyi öğrenmek dışında bir şart değildir. Yine bir hadisi öğrenmek ve onunla amel etmek, bir âyeti öğrenmek ve onunla amel etmek doğru ve geçerlidir. Ayete ve hadise tâbi olmak için, ayrıca icthadın bütün şartlarına sahip olmak gerekmez. Dolayısıyla da mükellefin, Kitab ve Sünnet’ten ihtiyacı olan şeyleri öğrenmesi ve öğrendiği şeylerin hepsiyle amel etmesi gerekir. Nitekim bu ümmetin iyiliklerine şahit olunan ilk nesilleri de böyle yapmışlardır.” Bkz: *Edvau’l-Beyan*, 7/550.

Yine Şenkitî *rahimehullah* şunları da söyler: “Rasûlullah ﷺ’in ashabının ve Müslümanların genelinin benimsediği ve uyguladığı kesin gerçeklerden biri de şudur: Zâhir anlamı bırakıp zayıf olan muhtemel anlamı almak için sahih ve şer’î bir delil bulunmadıkça hiçbir durumda ve şartta Allah’ın Kitabının ve Peygamber ﷺ’in sünnetinin zâhirinden ayrılmak caiz değildir.” Bkz: *Advau’l-Beyan*, 7/437.

* Taklidin Kısımları ve Hükümleri:

1- Alim: İctihad ehliyetine sahip olan ve sabit şer'î delillerden hakkı ortaya çıkarabilen bir alimin, delillerden yola çıkarak sonuca ulaştığı bir konuda kendisine muhalefet eden birini taklid etmesi kesinlikle caiz değildir. Bu konuda ilim ehlinin icması vardır.

2- İlim talebesi: İctihad ehliyeti için gerekli şartlara sahip bir ilim talebesinin, kendi ictihadiyla şer'î hükme ulaşmadan önce racih görüş onlarınki olduğu için diğer müctehid alimlerin vardığı görüşü taklid etmesi caiz değildir. Çünkü o, kendi başına o hükme ulaşma imkanına sahiptir. Ayrıca o, şeriatın kendisini neyle mükellef kıldığını öğrenmek için dinen ictihad etmekle mükelleftir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“O halde gücünüz yettiğince Allah’a karşı takvalı olun.”** (Teğabun, 16)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Size bir şey emrettiğim zaman da onu gücünüz yettiğince yerine getirin.”*⁸⁸¹

3- Avam: Hükümleri öğrenmekten ve onları şer'î delillerden istinbat etmekten aciz olan kimsenin, ictihad ehliyetine sahip bir alimi taklid etmesi icma ile caizdir. Bu, ümmetten sıkıntının kaldırılması, Müslümanın şer'î naslar ve onlara ait hükümler karşısında şaşırıp kalmaması ve Allah Teâlâ hakkında bilgisizce bir şeyler söylememesi içindir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Allah hiç kimseye gücünün yetmeyeceği şeyi yüklemez.”** (Bakara, 286)

“Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorun.” (Nahl, 43; Enbiya, 7)

Peygamber ﷺ de yanlış fetva ile bir Müslümanın ölümüne sebep olanlar hakkında şöyle buyurmuştur: *“Onu öldürdüler, Allah onların canlarını alsın! Madem bilmiyorlardı, sorsalardı ya! Cahillik (hastalığının) şifası, ancak (bilenlere) sormaktır.”*⁸⁸²

4- Kör taklid: Bu, İslam şeriatına aykırı olan ve hevaya tâbi olmaktan kaynaklanan taklid türüdür. Mesela ataları, liderleri/önderleri, tarikat şeyhlerini, kabile törelerini ya da kâfirleri taklid etmek gibi... Bu tür bir taklid, icma ile haramdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdi-**

⁸⁸¹ Buhârî, K. İtisam: B. Rasûlullah ﷺ'in (sözleri, fiilleri ve takrirlerini kapsayan) sünnetlerine uymak.

⁸⁸² Ebû Dâvûd, K. Taharet: B. Yaralının teyemmümü. Elbani, sahih demiştir.

ğın hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisa, 65)

“Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, iman etmiş bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” (Ahzab, 36)

“Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınırlar.” (Nur, 63)

“Şu muhakkak ki, Allah kâfirleri rahmetinden kovmuş ve onlara cılgın bir ateş hazırlamıştır. (Onlar) orada ebedî olarak kalacaklar, (kendilerini koruyacak) ne bir dost ne de bir yardımcı bulacaklardır. Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün, ‘Eyvah bize! Keşke Allah’a itaat etseydik, Peygamber’e de itaat etseydik!’ derler. ‘Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yolda saptırdılar.’ derler. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden kov.” (Ahzab, 64-68)

* Taklidin Çeşitleri:

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre iki türlü taklid vardır: Mubah taklid, çirkin ve yasak taklid.⁸⁸³

⁸⁸³ Büyük âlim, usulcü, müfessir Muhammed el-Emin eş-Şenkîti *rahimehullah* şöyle der: “Şu bir gerçektir ki taklidin caiz olanı ve caiz olmayanı vardır, bir de müteahhirlerin/sonrakilerin, sahabîlerden ve faziletli diğer üç nesilden oluşan mütekaddimine/öncekilere muhalefet ettikleri taklid vardır... Hemen hemen hiçbir Müslümanın karşı çıkmadığı caiz taklid, avamdan birinin, başına gelen bir meselede fetvaya ehil bir âlimi taklid etmesidir ki bu tür taklid Peygamber ﷺ zamanında da yaygındı ve bunda bir ihtilaf yoktu. Halk, karşılaştığı bir meselenin hükmünü Rasûlullah ﷺ’in ashabından dilediği birine sorardı ve onun verdiği fetva ile amel ederdi. Başka bir meseleyle karşılaştığı zaman da ilk fetva aldığı sahabîye bağlı kalmaz, onu da dilediği başka bir sahabîye sorar, sonra onun verdiği fetva ile amel ederdi... İhtilafsız bir şekilde caiz olmayan taklid ise, bir müctehidin, kendi ictihadiyla, kendisine net bir şekilde ortaya çıkan hükmü bırakıp başka bir müctehidin buna muhalif hükmünü taklid etmesidir. Çünkü bir müctehid, ictihadı sonunda kendisi için açık ve net bir hükme varmışsa onun artık buna aykırı bir hükme sahip birini taklid etmesinin caiz olmadığına icma edilmiştir. Müteahhirlerin sahabîlere ve hayırla yâd edilen diğer nesillere muhalefet ettikleri taklid türüyse, diğer âlimleri bırakıp sadece belli bir şahsı taklid etmektir.

1- Mubah Taklid:

Bu, şer'i hükümlere ulaşma yollarını bilmeyen, onları öğrenmeye gücü yetmeyen ve o hükümlerin delillerini anlama imkânına sahip olmayan avam için geçerlidir.

Bunun örneği, şeriati bilmeyen avamın; herhangi bir dinî meselede veya başına gelen herhangi bir durumda ilmi, ictihadi ve takvasıyla tanınan, güvenilir ve muteber bir Ehl-i Sünnet âlimini taklid etmesidir. Bu tür taklid caizdir. Âlimler arasında da bu konuda bir ihtilaf yoktur. Bu tür taklid, Peygamber ﷺ'in zamanından beri bilinmektedir. Fakat bu, avamın fetva sorduğu kişiden delil istemesine mani değildir. Çünkü kendisiyle Allah'a ibadet ve kulluk ettiği şeyin, Allah'ın dininden olduğundan emin olması bir Müslümanın hakkıdır, ta ki gönlü mutmain olsun. Kitap ve Sünnet'ten veya ümmetin icmasından delili açıkça bilinen bir mesele hakkında taklid, hiçbir durumda caiz değildir. Nassa aykırı her ictihad bâtıldır. Zira şer'i ve sahih nasların açıkça delalet ettiği hususlarda ne ictihad vardır ne de taklid.

Avam için bu tür taklid caizdir, ama her meselede belli bir mezhebi taklid etmeleri gerekmez. Çünkü hakikat, herhangi bir muteber İslâm mezhebinin tekelinde değildir. O halde avamın da hakikati araştırması, doğruya en yakın olana tâbi olması ve elinden geldiğince Allah'tan korkması gerekir. Kendi mezhebinin hakikate aykırı olduğunu görünce de hemen hakikate dönüp teslim olması gerekir. Çünkü şer'i delillerle amel etmek, dinen emredilene tâbi olmak ve şu ayetle amel etmek demektir: **“Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!”** (Araf, 3)

Ancak Rabbine karşı samimi olan bir Müslümanın, ruhsatların peşinde koşarak ve nefsine daha kolay gelip heva ve arzusuna daha yakın olanı ara-

Ki bunun caiz olduğuna dair Kitap ve Sünnet'te herhangi bir nas yoktur. Rasûlullah ﷺ'in ashabından ve hayırla yâd edilen diğer nesillerden de hiç kimse böyle bir taklidin caiz olduğunu söylememiştir. Bu tür taklid, müctehid imamların görüşlerine de aykırıdır. Çünkü onların hiçbirisi Müslümanların bütün âlimlerini bırakıp da sadece belli birinin görüşünde donup kalmayı kabul etmemişlerdir. Sadece belli bir âlimin taklid edilmesi, hicri dördüncü asırda ortaya çıkmış bir bid'attir. Kim bunun aksini iddia ederse bize ilk üç asırdan sadece belli bir şahsın mezhebine bağlı kalmış tek bir şahıs gösterebilir. Bunu asla gösteremeyecektir. Çünkü böyle bir şey hiç olmamıştır.” Bkz: *Edvau'l-Beyan*, 7/488.

arak bir o mezhebin bir bu mezhebin görüşünü alması caiz değildir. Çünkü bu, dinen yasaklanmış ve çirkin bir iş olduğu bildirilmiş telfiktir.⁸⁸⁴ Çünkü şer'î bir delile dayanmaksızın veya muteber bir alimi taklid etmeksizin ruhsatların peşinden koşmak, şer'î yükümlülüklerden kurtulmaya çalışmak demektir ki bu da delilsiz bir şekilde heva ile amel etmek demektir. Özellikle de ihtilaflı meselelerde bunu âdet haline getirmek böyledir.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Ümmetin büyük çoğunluğuna göre genel olarak ictihad da, taklid de caizdir. Onlar taklidi haram sayıp ictihadı herkese farz görmedikleri gibi, ictihadı da haram kılıp taklidi herkese farz görmezler. Onlara göre ictihad, ictihada gücü yeten için caizdir. Taklid de ictihaddan aciz olanlar için caizdir. ‘İctihada gücü yeten için taklid caiz midir, değil midir?’ konusunda ise ihtilaf vardır. Doğru olan görüşe göre böyle bir kimsenin ictihaddan aciz kaldığı durumlarda taklide yönelmesi caizdir. Bu acizlik, ya delillerin denkliliğinden ya ictihad için yeterli zamanın olmamasından ya da delili açıkça görememesinden kaynaklanabilir. Böyle bir durumda ictihaddan acze düştüğünde de acze düştüğü şeyin farziyeti kendisinden düşer ve onun alternatifine yönelir ki o da takliddir. Tıpkı suyla abdest alma imkânı olmayan kişinin teyemmüm etmesi gibi...”

Avamın durumu da böyledir; bazı meselelerde ictihada imkân bulunduğu zaman -o meselelerde- ictihad etmesi caizdir. Çünkü ictihad, bölünme kabul eden bir makamdır. Bu konuda esas olan, kudret ve acziyettir (gücü yeten ictihad eder, gücü yetmeyen taklid eder).⁸⁸⁵

Hafız İbn Abdilberr *rahimehullah* da *Camiu Beyani'l-İlm ve Fadlih* adlı değerli kitabında taklidi ve taklid ehlini eleştiren/yeren güzel açıklamalardan sonra şöyle demektedir: “Bütün bunlar, avamın dışındakiler içindir. Çünkü avamın, başlarına gelen olaylar karşısında âlimleri taklid etmesi gerekir. Çün-

⁸⁸⁴ **Telfik:** Bir meselede bir mezhebin, diğer bir meselede başka bir mezhebin görüşüne göre amel etmektir. Mezheplerdeki telfikin iki şekli vardır:

- 1- Mezheplerdeki ruhsatları araştırıp hoşuna giden, arzusuna uyan ve çıkarlarını gerçekleştirecek olanları almak ki bu, ittifakla caiz değildir.
- 2- Ehliyet sahibi bir Müslümanın, bir meselede mezhepler içinde delili en kuvvetli ve tercihe şayan olanı almasıdır ki bu tür telfike ilim ehli “ittiba” demektedir ve gücü yeten herkesin bunu yapması gerekir.

⁸⁸⁵ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 20/203.

kü onlar delili bulamazlar ve anlamadıkları için de onu öğrenme imkânına ulaşamazlar. Çünkü ilim basamak basamaktır; en alt basamağını öğrenmeden en üst basamağına ulaşamaz. İşte halkın delile ulaşmasına mani olan neden de budur. Avamın alimleri taklid etmeleri gerektiği konusunda ve şu ayette avamın kastedildiği hususunda alimler arasında ihtilaf yoktur: **“Şayet bilmiyorsanız bilenlere sorun.”** (Nahl, 43)

Âlimler, âmânın kibleyi bulamadığı zaman güvendiği birini taklid etmesinin gerektiğinde icma etmişlerdir. İşte aynı şekilde kendisiyle kulluk edeceği hususlar hakkında ilim va basiretten yoksun olan kimsenin de bir âlimi taklid etmesi gerekir. Yine alimler avamın fetva vermesinin de caiz olmadığı konusunda ihtilaf etmemişlerdir. Allah daha iyi bilir, ancak bunun sebebi, onların helal ve haramı belirlemenin ve ilmî konularda görüş belirtmenin kendisiyle caiz olduğu konuları bilmemeleridir.”⁸⁸⁶

İmam İbn Kudame el-Makdisî *rahimehullah* da bu konuda şöyle der: “Fer’î meselelerde taklid, icma ile caizdir. Bu konudaki delil, icmadır. Ayrıca fer’î meselelerde ictihad eden kişi, ya isabet eder ya da hata eder, ancak günaha girmez. Bu nedenle de o meselelerde taklid caizdir. Hatta avamdan olanlar için bu farzdır... Avamın da ahkâmla mükellef olduğunda icma vardır. Onların ictihadla mükellef kılınması ise ziraatın ve neslin kesilmesine, meslek ve sanatların icra edilmemesine neden olur. Bu da dünyanın düzeninin bozulmasına yol açar. Üstelik avamdan birinin başına bir olay geldiğinde ve ictihad derecesine ulaşınca kadar da o konuda bir hükme sahip olmadığında ne olacak? Dahası o ne zaman müctehid olacak? Kim bilir belki de ictihad derecesine hiç ulaşamayacak ki bu durumda da birçok hüküm zayi olacaktır. O halde alimlere sormaktan başka bir çare kalmamaktadır.”⁸⁸⁷

Ehl-i sünnetin imamı Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* da şöyle der: “Kim taklidi caiz görmediğini ve dininde kimseyi taklid etmediğini iddia ederse bilsin ki bu, Allah katında da, Rasûlü katında da fasık olan bir kimsenin sözüdür.”⁸⁸⁸

Allame Muhammed el-Emin eş-Şenkîî *rahimehullah* şöyle der: “Zaruret halinin kendine has bazı halleri olduğu ve bu hallerin de muhayyerlik hükümler-

⁸⁸⁶ *Camîu Beyani'l-İlm ve Fadlih*, 2/989, B. Taklidin fasid olması ve nehyedilmesi ile taklid ile icma arasındaki fark.

⁸⁸⁷ Bkz: *Ravdatu'n-Nazır*, 1/383-384.

⁸⁸⁸ *Tabakatu'l-Hanabile*, İbn Receb el-Hanbeli, 1/31.

rinden farklı hükümleri gerekli kıldığı konusunda ilim ehli arasında ihtilaf yoktur. Bir Müslüman, bir konuda gerçek ve sahih manada zarurete düşerse o, kendine emredilen konuda bir genişliğe sahip olur... Böylece anlaşılmaktadır ki gerçekten kör taklide mecbur kalan kimse, başka hiçbir şeye gücünün yetmemesi ve ihmalkar davranmaması şartıyla, bu taklid konusunda -zarurettten dolayı- mazur sayılır. Bu zaruret de ya aslen anlama imkânına sahip olmamasıyla ve anlama imkanı olmakla birlikte kendisini öğrenmekten alıkoyan mücbir bir sebebin bulunması nedeniyle olur. Ya da öğrenim aşamasındadır ancak derece derece öğrenmektedir, dolayısıyla ihtiyaç duyduğu her şeyi bir anda öğrenemediği için bu yola başvurur. Veyahut da kendisinden ilim öğreneceği yeterli bir kimseyi bulamamış olabilir vs. İşte o, bu tür durumlarda taklilde mazur sayılır. Çünkü yapabileceği başka bir şey yoktur. Ancak öğrenme imkânı olduğu halde ihmalkâr davranan veya şahısların görüşlerini, öğrenmiş olduğu vahiyden önde tutan kimse ise (taklidinde) mazur sayılmaz.”⁸⁸⁹

2- Çirkin ve Yasak Taklid:

Bu, şer’i delilini bilmeden başka birine tâbi olmak ve ona taassup derecesinde bağlanmaktır. Kitap ve Sünnet’te açıkça gördüğü hakikat kendi taklid ettiği mezhebine aykırı olsa bile, kesin şer’i delile aykırı şeylerde kendi mezhebini taklilde ısrar etmektir.

Mesela diğer âlimleri bırakıp da sadece birini, onun bütün sözlerini veya fiillerini, -delilini bilmeksizin- taklid eden kimse gibi... Öyle ki bu kişi, açık şer’î delillerle aksi sabit olsa bile onun görüşlerinin dışına çıkmaz ve onu taklilde ısrar eder. Kitap, sünnet ve ümmetin selefinin icmasının desteklediği başka görüşleri bir kenara atıp sadece onun görüşlerine sarılır.

Bu tür taklid çirkindir ve dinen de -ittifakla- haramdır. Ayrıca o, akıl noksanlığına/bozukluğuna, ilim ve din bilgisinin azlığına delâlet eder. Çünkü bu taklid, şer’i delili anlamaksızın, ona ve onun ehli olan müctehidlere ve selefi salihînin ilmiyle amel eden alimlere müracaat etmeksizin sadece mürekkebe cehalet, çirkin taassup ve körü körüne bağlılık üzerine kurulu bir takliddir. Bu taklidin sahibi, taklid ettiği kişinin mutaassıp bir taraftarı olur.

⁸⁸⁹ Bkz: *el-Kavlu’s-Sedid fi Hakikati’t-Taklid*, s. 77.

Taklidin hiçbir şeklinin ilim olmadığı, mukallide alim ya da ilim talebesi denemeyeceği konusunda ilim ehli arasında ihtilaf yoktur. Böyle birinin fetva vermesi de elbette ki caiz değildir, çünkü şeriatı bilmemektedir. Zaten Allah Teâlâ da alimlere sormayı bize emretmiştir.

Hiçbir Müslümanın, mezhebine taassup derecesinde bağlanması, onu bırakıp da başka bir mezhebin görüşünü almanın caiz olmadığını iddia etmesi, kendi imamının mutlak doğruya sahip olduğunu, diğerlerinin ise hatalı olduğunu söylemesi caiz değildir. Yine kendi imamının en üst dereceye sahip olduğunu, onun görüş ve sözlerinin de şeriatın kendisi olduğunu, dolayısıyla da herkesin ona tâbi olması gerektiğini, çünkü onun başkalarından daha üstün ve daha bilgili olduğunu söylemesi caiz değildir. Aynı şekilde dostluk ve düşmanlığın onun uğrunda yapılacağını, onun savunulacağını söylemesi ya da kendi tâbi olduğu imamın durumunun, tâbi olma açısından Peygamber ﷺ'in ümmeti içindeki durumu gibi olduğunu iddia etmesi kesinlikle caiz değildir.

Zira bütün bu söylem ve iddialar, cehalet ve dalalettir. Bunlar, kendilerine lider bir şahıs ya da söylem belirleyen, sonra da onun propagandasını yapan, dostluk ve düşmanlığı onun uğrunda yapan bid'at, heva ve cahiliye ehli kimselerin özelliğidir. Yine bu, Müslümanların cemaatinden çıkmaya, onların birliğini bozmaya, saflarını dağıtmaya, güçlerini zayıflatmaya, aralarında kin ve düşmanlık ateşini körüklemeye neden olan çirkin ihtilafa dahildir.

Bu konudaki doğru tutum şudur: Bu ümmet içindeki sünnete bağlılıkları, sağlam itikad, ilim ve amelleriyle tanınmış alimlere saygı duymak, onları dost bilmek, onları sevmek ve yüceltmek, sahip oldukları ilim ve takva dolayısıyla onları övmek, görüşlerinden, ictihadlarından ve kitaplarından faydalanmak ve onlara taassup derecesinde bağlanmaksızın ilimlerini almak... Çünkü onlar hatadan masum değillerdir. Zira her alim hata da eder, isabet de. Müctehid olan birinin yaptığı hata kabul edilmez, bununla birlikte onun fazileti ve değeri de düşmez. Aksine onlar mazurdurlar ve ictihadlarından dolayı da ecir alırlar. Bu hataları onlar için ayıp, kusur ve eksiklik sayılmaz.

Tâbileri bulunan muteber İslam fıkı mezhepleri, önemli, değerli, ilim ve fıkıh dolu, akıl için faydalı ve zengin bir fikhî servettir. Bizim onları okuyup incelememiz, hem onlardan hem de onların ictihadlarından, çok değerli fikhî çıkarımlarından istifade etmemiz gerekir. Ancak onlara taassupla da

bağlanmamalı, hepsini toptan da reddetmemeliyiz. Aksine onların zayıf ve bâtil görüşlerinden uzak durmalı ve şer'î deliller ışığında hak ve doğru olan görüşlerini almalıyız. Çünkü bu mezhepler, kayda geçirilmiş, korunmuş ve her bir mezhep alanında birçok eserler kaleme almıştır. Onlar, bin seneden fazla bir süredir hizmet etmektedir. Allah Teâlâ onlara büyük müctehidler ve şerefli imamlar nasip etmiştir. Onların her biri de bu mezhepleri muhafaza etmiş ve kendi mezheplerinin meselelerini kayda geçirmiştir. Ayrıca bu değerli imamların icthadları, bizim kendi icthadlarımızdan daha doğrudur. Çünkü onlar, ilim ve takva yönünden bizlerden daha üstündürler. Nitekim bu konuda ümmetin icması vardır.

O halde Allah'a ve ahiret gününe iman eden her Müslümanın yapması gereken, belli bir mezhebe, cemaate ya da -ister ölü ister diri olsun- herhangi bir şahsa taassupla bağlanmaması ve bunları şer'î nasların ve ümmetin icmasının önünde tutmamasıdır. Böyle bir şey yapmak Müslümana yakışmaz. Çünkü bu, cahiliye ehlinin özelliklerindendir. Zira o, çirkin ve bâtil taassuptur ve şeran haram kılınmıştır.⁸⁹⁰

⁸⁹⁰ Değerli Müslüman kardeşim! Şunu iyi bil ki bütün İslam âlimleri ve istisnasız bütün müctehid imamlar, kör taklidin her çeşidinden sakındırmışlardır. Çünkü taklidin bu türü, Müslümanların zayıflamasının, güçlerinin kırılmasının ve aralarında çıkan ihtilafların en önemli sebeplerinden biridir. En büyük hayır ise birlik ve beraberlikte, ittibada ve ihtilaf edildiğinde Allah'ın ve Rasûlü ﷺ'in sözüne ve icmaya müracaat etmektedir. Bu sebeptedir ki sahabîlerden hiçbirinin bütün meselelerde içlerinden belli bir kişiyi taklid ettiğini görmemekteyiz. Aynı şekilde dört mezhebin yüce imamları olan Ebu Hanife, Malik, Şafîi ve Ahmed *rahimehumullah* da asla kör taklidi emretmezlerdi. Aksine bunu şiddetle yasaklarlar, kendi görüşlerinde de asla taassup göstermezlerdi. Rasûlullah ﷺ'e ait kendilerince sahih ve sabit bir hadis gördükleri zaman kendi görüşlerini bırakır, hiç tereddüt etmeden ona tâbi olur ve hükmüne boyun eğerlerdi. Başkalarını da şer'î delillerini bilmeksizin kendilerini taklid etmekten men ederlerdi. Çünkü onlar hidayet rehberleri, din, ilim ve amel önderleri idiler. Yüce şeriatın maksatlarını, usullerini ve temellerini gerçek manada biliyorlardı. Dolayısıyla da onlara taassup asla yakışmaz! Çünkü icthad, ancak ilimden ve amelden bol nasibi olanların ulaşabilecekleri yüksek, şerefli ve üstün bir mertebedir. Bizzat ilim, sahibi için bir şeref ve saadet vesilesidir. İlim onları her türlü taassuptan alıkoyar, onları apaçık hakikate, doğru metoda, sırat-ı mustakime ve Peygamber ﷺ'in yoluna ulaştırır. Rableri katındaki derecelerini yükseltir ve onları nimet cennetlerine sokar. Onlar, nebevî ilim sayesinde dünya ve ahiret hayırlarını elde ederler. İşte bu nedendir ki istisnasız bütün Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının -Allah onlara rahmet eylesin- küçük büyük her konuda Peygamber ﷺ'in sünnetine ve yoluna sınıksız sarıldıklarını ve sünnete

* *Taklid, Meşru Bir Mazeret Olur mu?*

• Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının cumhuru, delilleri anlamaya, incelemeye ve istidlal etmeye gücü yetmeyen avamın, akaid ve ahkâm konularında taklide başvurmalarını caiz görürler. Taklidi ve taklidçileri kötüleyen deliller sebebiyle -ister akaid konularında, ister ahkâm konularında olsun- bir âlimin veya inceleme ve istidlal yapmaya gücü yeten bir ilim talebesinin, ictihad ettiği ve bir meselede gerçeği açıkça ortaya çıkardığı zaman bir başkasını taklid etmesi haramdır.

• Yine onlar, taklidin tekfire mani hallerden biri olduğunu da ittifakla kabul etmişlerdir. Çünkü mukallid cahildir, delili/hücceti anlamaz, basireti ve anlayışı yoktur. Kendisine delil gösterilinceye ve gerekenler öğretilinceye kadar mazurdur. Onun mazeretteki durumu, cahilin ve te'vilcinin durumu gibidir.

aykırı olan her görüşü reddettiklerini görmekteyiz. Hepsisi de kendilerinin taklid edilmesine karşı çıkma konusunda görüş birliği içindedirler. Burada yeri gelmişken onların çirkin taklidi yasaklayan bazı sözlerine yer vermek uygun olacaktır:

• İmam Ebu Hanîfe *rahimehullah* şöyle der: "Hadis sahih olduğu zaman benim mezhebim işte o hadistir." Yine o şöyle der: "Nereden aldığımızı bilmeden hiç kimsenin bizim görüşümüzü alması helal değildir."

• İmam Malik *rahimehullah* şöyle der: "Ben ancak bir beşerim, hata da edebilirim, isabet de. O halde benim görüşümü inceleyin; Kitab'a ve Sünnet'e uygun olanların hepsini alın, Kitab'a ve Sünnet'e uygun olmayanların da hepsini terk edin."

• İmam Şafîi *rahimehullah* şöyle der: "Hangi mesele olursa olsun hadisçilerin elinde onunla ilgili benim görüşüme aykırı sahih bir hadis ortaya çıktığı zaman, bilin ki ben hayatımda da, ölümünden sonra da o görüşten dönmüşümdür."

• İmam Ahmed *rahimehullah* da şöyle der: "Ne beni taklid et, ne Malik'i taklid et, ne Şafîi'yi, ne Evzâî'yi, ne de Sevri'yi taklid et! Aksine onlar nereden almışlarsa sen de oradan al."

Onların bu konudaki sözleri sayılamayacak kadar çoktur. Çünkü onlar, büyük imamlardı ve Allah'ın şu âyetinin anlamını çok iyi kavramışlardı: **"Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!"** (Araf, 3) Bu yüzden onların birçok arkadaşının ve öğrencisinin, sahih sünnete aykırı olan görüşleri terk etme konusundaki vasiyetlerini yerine getirdiklerini ve "İmamımızın mezhebi de budur; çünkü ona bu hadis ulaşsaydı o da onu esas alır ve onunla amel ederdi" dediklerini görmekteyiz. Allah İslam'a ve Müslümanlara olan hizmetlerinden dolayı onları en güzel şekilde mükafatlandırсын. Bizleri ve onları Melik ve Muktedir olan Allah'ın huzurunda, ebedî cennet yurdunda Habibi Mustafa ﷺ ile bir araya getirsin. O'nun her şeye gücü yeter.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah*, Kur'an'ın mahluk olduğunu ve Allah'ın âhirette görülmeyeceğini iddia eden ve insanları bu iddiaları üzerine imtihan edip kabul etmeyenleri cezalandıran, hatta kendilerine muvafakat etmeyenleri tekfir eden Cehmiyye'nin görüşünü savunan yöneticilere karşı İmam Ahmed'in takındığı tavrı şöyle anlatır: "Bütün bunlara rağmen Ahmed b. Hanbel *rahimehullah* onlara rahmet okudu ve onların bağışlanmaları için dua etti. Çünkü bu iddialarıyla onların, Peygamber ﷺ'i yalanlamış olduklarının kendilerine açıklanmadığını, Peygamber ﷺ'in getirdiği şeyleri bile bile inkâr etmediklerini, fakat te'vil yaparak yanıldıklarını ve bunu kendilerine söyleyenleri taklid ettiklerini biliyordu."⁸⁹¹

İmam İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* da bid'atçıların kısımlarını ve onların şahitliklerinin kabul edilip edilmeyeceğini anlatırken şöyle der: "Rafızîler, Kaderîler, Cehmîler, aşırı Mürcîîler vb. gibi İslâm ehline muvafakat eden, fakat bazı temel esaslarda onlara muhalefet eden bid'atçiler kısım kısımdırlar:

- Birinci kısım, basiretsiz taklidçi cahillerdir. Bunlar, eğer hidayeti öğrenme imkanları yoksa tekfir edilmezler, fasıklıkla itham edilmezler ve şahitlikleri de reddedilmez. Bunlar hakkındaki hüküm hiçbir çareye güçleri yetmeyen ve hiçbir yol bulamayan zayıf erkekler, kadınlar ve çocuklar hakkındaki hüküm gibidir. Umulur ki Allah bunları affeder. Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.

- İkincisi ise soru sormaya, hidayeti aramaya ve hakikati öğrenmeye imkânı olduğu halde dünyevî ve idarî meşguliyetleri, zevki, sefası, maişeti vb. gibi nedenlerden dolayı bunu terk eden kimselerdir. Bunlar kusurludurlar ve tehdidi hak ederler. Güçleri ölçüsünde takvalı olmaları gerekirken bunu terk ettikleri için de günahkârdırlar. Bunlar hakkında verilecek hüküm, bazı farzları terk eden emsalleri hakkında verilen hükmün aynısıdır. Bunlardaki bid'at ve heva yönü sünnet ve hidayet yönüne galip gelirse şahitlikleri kabul edilmez, sünnet ve hidayet yönü galip gelirse şahitlikleri kabul edilir.

- Üçüncüsü de soru sorabilen, hidayeti araştırıp bulabilen fakat taklid, taassup, kin veya düşmanlık yüzünden bunu terk eden kısımdır ki bunlar, en azından fasık derecesindedirler. Tekfir edilip edilmeyecekleri ise ictihad konusu olup ayrıntılara bakılması gerekir..."⁸⁹²

⁸⁹¹ *Mecmû'ul-Fetâvâ*, 23/349.

⁸⁹² *et-Turuku'l-Hikemiyye fi's-Siyaseti's-Şer'iyye*, (On altıncı yol) s. 233, Tahkik: Dr. Muhammed Cemil Ğazi.

12

Bir Şahıs Küfre Düştükten Sonra Ondan Nasıl Kurtulur?

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, belli bir şahıs küfre düştüğü ve bu sabit olduğu zaman bunu, bilinen şartlarıyla birlikte samimi bir tevbeden⁸⁹³ başka hiçbir şeyin onu silip yok edemeyeceğinde icma etmişlerdir. Çünkü tevbe, kendinden öncesini kesip atar, bütün günahları ve kötülükleri siler. Günahtan tevbe eden de sanki onu hiç işlememiş gibi olur. Şirk ve küfür de mutlak olarak günahların en büyükleridir.

Tevbe, belli bir şahsın, içine düştüğü küfürden vazgeçtikten sonra kendisine küfür ismi verilmesine mani olan yegâne engeldir. Daha önce geçen tekfire mani diğer engellerse daha başlangıçta kişinin küfre girmesine mani olmaktadır. Ta ki o engel ortadan kalkıncaya kadar.

Tevbe, Allah Teâlâ'nın en sevdiği amellerden biridir. O, dünya ve ahirette kurtuluş vesilesidir. Allah Teâlâ, mü'min kullarına tevbe etmelerini emretmiş ve onları buna teşvik etmiştir. Bu da O'nun lütuf, ihsan, hilm ve rahmetinin genişliğindendir. Allah Teâlâ bütün varlıklardan müstağni olmasına karşın kullun tevbe etmesine sevinir. Günahları ne kadar büyük olursa olsun samimiyet içinde tevbe eden kullarının tevbesini de kabul eder. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Samimi bir tevbeyle Allah’a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter; Peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar.”** (Tahrim, 8)

Allah Teâlâ tüm kalbiyle samimi ve ihlaslı bir şekilde kendisine yönelen sadık kulunun tevbesini kabul eder, onun bütün günahlarını, hatalarını, isyanlarını, küfrünü, şirkini ve diğer bütün kötülüklerini bağışlar. Kullar içinde samimiyetle tevbe eden ve bu dünyada, ölüm kendisine gelmeden önce Allah’a yönelen herkesin tevbesini Allah kabul eder ve onun bütün günahlarını bağışlar. Veleve ki günahları ulu dağlar kadar büyük olsa bile... Samimi, halis ve nasuh bir tevbeden başka bütün günahları bağışlattırarak hiçbir şey yoktur.

⁸⁹³ Tevbede bulunması gereken şartlar için, “Günahlara Kefaret Olan Şeyler” bölümüne bakınız.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine had-di aşan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirge-yendir. Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O’na teslim olun, sonra size yardım edilmez.”** (Zümer, 53-54)

“Andolsun ‘Allah, için üçüncüsüdür.’ diyenler de kâfir olmuşlar-dır. Halbuki bir tek Allah’dan başka hiçbir hak ilah yoktur. Eğer diye-geldiklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir. Hâlâ Allah’a tevbe edip O’ndan bağışlanmayı dileme-yecekler mi? Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.” (Maide, 73-74)

“Eğer (müşrikler) tevbe ederler, namazı kılarlar ve zekâtı verirlerse dinde sizin kardeşlerinizdirler. Biz, bilen bir kavme âyetleri böyle uzun uzun açıklıyoruz.” (Tevbe, 11)

“Küfre girenlere, (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse geçmiş günah-larının bağışlanacağını söyle. Yok, geri dönerlerse kendilerinden önce-kilerin hali gözlerinin önündedir!” (Enfal, 38)

Nasuh tevbe, Allah’ın lütfu, affı ve keremiyle bütün kötülükleri silip atar. Hatta kötülükleri iyiliklere çevirir. Böylece Allah Teâlâ onları, salih kullarına va’dettiği cennete girmeye bir vesile kılar. Bu da samimi tevbenin değe-rinin, şerefının ve derecesinin ne kadar yüksek olduğunu göstermektedir: **Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur, Kıyamet günü azabı kat kat artırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır. Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir. Kim tevbe edip salih amel işlerse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah’a döner.”** (Furkan, 68-71)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: **“Muhakkak ki Allah Teâlâ, gün-düz günah işleyen tevbe etsin diye geceleyin elini açar; gece günah iş-**

leyen tevbe etsin diye de gündüzleyin elini açar. Ve bu, güneş batıdan doğuncaya kadar devam eder.”⁸⁹⁴

“Kıyamet günü Müslümanlardan bir grup insan dağlar kadar günahla gelir de Allah onları bağışlar ve onların o günahlarını yahudilerle hristiyanların üzerine yükler.”⁸⁹⁵

“Allah kulunun tevbe etmesine, sizden birinin çöl olan bir arazide kaybettiği (üzerinde yiyecek ve içeceğini taşıyan) devesini bulmasına sevinmesinden daha fazla sevinir.”⁸⁹⁶

“Allah, kulun tevbesini, can boğaza gelmedikçe kabul eder.”⁸⁹⁷

“(Mü'min) kul, bir günah işleyip de (samimi bir şekilde,) 'Rabbim, ben bir günah işledim; beni bağışla!' dediği zaman Allah Teâlâ, '**Kulum**, (bir günah işledi ve) **günahı bağışlayacak ya da günah sebebiyle azap edecek bir Rabbi olduğunu bildi. Kulumu bağışladım.**' der. Sonra o kul, Allah'ın dilediği bir müddet sonra tekrar günâh işleyip 'Rabbim, başka bir günâh işledim; günahımı bağışla!' dediğinde Allah Teâlâ yine, '**Kulum**, (bir günah işledi ve) **günahı bağışlayacak ya da günah sebebiyle azap edecek bir Rabbi olduğunu bildi. Kulumu bağışladım.**' der. Bu kul, Allah'ın dilediği bir müddet sonra tekrar günâh işleyip de yine 'Rabbim, başka bir günâh işledim; beni bağışla!' dediğinde bu sefer Allah Teâlâ şöyle buyurur: '**Kulum**, (bir günah işledi ve) **günahı bağışlayacak ya da günah sebebiyle azap edecek bir Rabbi olduğunu bildi. (Ey kulum!) dilediğini yap. Ben, seni bağışladım.**'”⁸⁹⁸

Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah şöyle der: “Allah'ın Kitabı ve Peygamberi ﷺ'in sünnetiyle sabit olmuştur ki tevbe eden herkesin tevbesini Allah kabul eder. Malumdur ki savaşçı kâfirler içinde Peygamber ﷺ'e söven ve ona büyücü, şair, mecnun, başkalarınca öğretilmiş ve iftiracı gibi sözler söyleyen-

⁸⁹⁴ Müslim, K. Tevbe: B. Günahları ve tevbeyle tekrar etse de günahlardan sonra yapılan tevbenin kabul edilmesi.

⁸⁹⁵ Müslim, K. Tevbe: B. Katilin tevbesi, çok kişi öldürmüş olsa bile makbuldür.

⁸⁹⁶ Buhârî, K. Deavat: B. Tevbe.

⁸⁹⁷ Tirmizî, K. Deavat: B. Tevbe ve istiğfar hakkında.

⁸⁹⁸ Müslim, K. Tevbe: B. Günahlar ve tevbeyle tekrar etse de günahlardan sonra yapılan tevbenin kabul edilmesi.

lerin bir kısmı daha sonra tevbe etmiş, Allah da onların tevbelerini kabul etmiştir. Yine muharip/savaşçı kâfirlerden bir topluluk Peygamber ﷺ'e dil uzatıyorlardı da onlar daha sonra çok iyi birer Müslüman oldular ve Peygamber ﷺ tarafından kabul gördüler. Bunların içinde Peygamber ﷺ'in amcasının oğlu Ebu Sufyân b. el-Haris b. Abdulmuttalib ve Abdullah b. Sa'd b. Ebî's-Serh de vardı ki o irtidad etmişti. Peygamber ﷺ'e iftira ederdi ve "Ona Kur'ân'ı ben öğretiyordum." derdi. Daha sonra tevbe etti, tekrar Müslüman oldu ve Peygamber ﷺ de onun biatını kabul etti."⁸⁹⁹

O halde küfre veya riddete düşen, sonra da samimi bir şekilde Allah'a tevbe eden, ihlasla İslam'a dönen ve sırf Allah rızası için amel eden kimsenin tevbesini Allah kabul eder ve kötülüklerini de iyiliklere çevirir. Nitekim Allah Teâlâ böyle va'detmiştir ve O, vaadinden asla dönmez: **"İman etmelerinden, Rasûl'ün hak olduğuna şehadet getirmelerinden ve kendilerine apaçık deliller gelmesinden sonra inkârcılığa/küfre sapan bir kavme Allah nasıl hidayet nasip eder? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. İşte onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanlığın lânetine uğramalarıdır. Bu lânete ebedî gömülüp gidecekler. Onların azapları hafifletilmez, yüzlerine de bakılmaz. Ancak, bundan sonra tevbe edip yola gelenler başka. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve pek merhametlidir. İman ettikten sonra kâfirliğe sapıp sonra küfürde daha da ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar sapıkların ta kendisidirler."** (Al-i İmran, 86-90)

O halde küfürden ve riddetten dönüp tevbe eden kimse, hayır ve saadetle sevin! Çünkü onun İslam'a samimi olarak girmesi, öncesinde yapmış olduğu her şeyi kesip atar. Nitekim Peygamber ﷺ, Amr b. Âs رضي الله عنه'a hitaben şöyle buyurmuştur: *"Bilmez misin ki İslam, öncesinde olan(günah)ları siler."*⁹⁰⁰

Kulun bundan kesinlikle şüphe etmemesi gerekir. Nitekim İslam alimleri de -günahlardan yapılan tevbenin değil ama- küfürden yapılan tevbenin kesinlikle kabul olacağını açıkça ifade etmişlerdir. İmam Nevevî *rahimehullah* şöyle der: "Kâfirin küfürden dolayı yaptığı tevbenin kabul olacağı kesindir. Bunun dışındaki tevbelerin kabulünün kesin mi, yoksa şüpheli mi olduğu konusunda

⁸⁹⁹ *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 3/291.

⁹⁰⁰ Müslim, K. İman: B. İslam, öncesinde olanları siler...

ise ehl-i sünnet arasında ihtilaf vardır. İmamı'l-Harameyn onun şüpheli olduğu görüşünü tercih etmiştir ki en doğru görüş de budur. En iyisini Allah bilir.”⁹⁰¹

Hafız el-İrakî *rahimehullah* da şöyle der: “Tevbe büyük günahları siler, bu konuda icma vardır. Ancak bu silme kesin midir, yoksa şüpheli midir? Küfürden yapılan tevbe(nin günahları sileceği) kesindir. Küfrün dışında kalan büyük günahlara gelince ehl-i sünnet kelimcileri arasında bu konuda ihtilaf vardır. Nevevî, bunun şüpheli olduğu yönündeki görüşün daha kuvvetli olduğunu söylemiştir.”⁹⁰²

Samimi bir şekilde tevbe eden kimsenin yapması gereken, Allah Teâlâ'ya ihlasla yönelmek, kendini O'na itaate vermek ve cömert Rabbi hakkında hüsn-i zan beslemektir. O, Allah Teâlâ'nın tevbe edenlerin bütün günahlarını bağışladığını, itaat edenlere hesapsız bir şekilde ikramda bulunduğunu, istigfar edenleri sevdiğini, samimiyetle kendisine yönelenlerin tevbesine sevindiğini, onları kendisine yaklaştırdığını, iki cihanda onları saadete kavuşturduğunu, onlara hayır kapılarını açtığını, kalplerini imanla aydınlattığını, Zatına itaati ve O'nu zikretmeyi onlara sevimli kıldığını aklından çıkarmamalıdır.

O halde ey tevbe eden kardeşim! Sen de bu samimi ve muttaki tevbekârlardan ol! Şeytanın vesveselerine kulak verme! Çünkü o, senin baş düşmanıdır; en büyük vazifesi de kulları tevbeden uzak tutmak ve onları tevbeden yana ümitsizliğe düşürmektir. Ki bu sayede kul, azgınlığı ve sapkınlığı üzere devam etsin... Şeytan ona şöyle der: “Sen şöyle şöyle günahlar işlemişken Allah senin tevbeni kabul eder mi hiç?! Sen her halükarda tevbe kapısından kovulacaksın, o halde niye kendini zorluyorsun?” Vallahi bütün bu sözler, şeytanın yalanı, aldatması ve saptırmasından başka bir şey değildir. Çünkü Allah Teâlâ, merhametlilerin en merhametlisidir. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”** (Zümer, 53)

Tevbe etmeden küfür üzere ölen kimse, tehdide ve cehennemde ebedî kalmaya müstahak olur. Allah Teâlâ'nın âyetlerinin hükmü onun hakkında kesinleşir: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan**

⁹⁰¹ *Şerhu Sahih-i Müslim*, 1/373.

⁹⁰² *Tarhu't-Tesrib*, 8/40.

başka günahları, dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah’a ortak koşarsa derin bir sapkınlığın içine düşmüş olur.” (Nisa, 116)

“İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir, onlar orada ebedî kalırlar.” (Bakara, 39)

“Allah, iman edenlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kafirlerle gelince, onların dostları da tâğuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.” (Bakara, 257)

“Bilinmelidir ki inkâr edenlerin ne malları ne de evlâtları Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlayacaktır. İşte onlar cehennemin yakıtıdır.” (Al-i İmran, 10)

“Allah’ın, hakkında hiçbir delil indirmeddiği şeyleri O’na ortak koşmaları sebebiyle, kâfirlerin kalplerine yakında korku salacağız. Gidecekleri yer de cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!” (Al-i İmran, 151)

“O (Allah), Kitap’ta size şöyle (bir hüküm) indirmiştir: Allah’ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Şüphe yok ki Allah münafıkları ve kâfirleri hep birlikte cehennemde toplayacaktır.” (Nisa, 140)

“Allah’a ortak koşanlar, kendilerinin kâfirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah’ın mescitlerini imar etme salâhiyetleri yoktur. Onların bütün amelleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedî kalacaklardır.” (Tevbe, 17)

“Kafirlerle de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler (de kurtulsunlar), cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte Biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız.” (Fatır, 36)

“(Benim yaptığım) ancak Allah katından olanı, O’nun gönderdiklerini tebliğdir. Artık kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, bilsin ki ona (kendi gibilerle birlikte) içinde ebedî kalacakları cehennem ateşi vardır.” (Cin, 23)

İMANI ORTADAN KALDIRAN ŞEYLER NEVÂKIZU'L-İMÂN

Bu kitabın önceki bölümlerinde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre imanın muhtevasını; tanımını, hakikatini, şartlarını, rükünlerini, mertebelerini, derecelerini, semerelerini, nimetlerini, iman ehlinin vasıflarını ve onu zedeleyen büyük ve küçük günahları öğrendik.

Bütün bunları yüce Allah'ın, şerefli Kitabında ve Peygamberi ﷺ'in de sünnetinde beyan ettikleri şekilde ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamlarının görüşleri ve onların imanı ve iman meselelerini anlayışları çerçevesinde öğrendik.

Bütün bu açıklamalardan sonra anlaşılmıştır ki iman, sadece kalple veya dille tasdik ya da imanı izhar ve iddia etmekten ibaret değildir. Bilakis iman, sahibini bağlayan birtakım gerekleri, şartları ve rükünleri vardır ki iman ancak bunlarla gerçekleşir ve geçerli olur.

İmanın bu doğru tarifinden şunu da anlamaktayız:

Amel edenler, samimiyetle Allah'ın emirlerini yerine getirenler ve yasaklarından uzak duranlar, iman iddiasında doğru ve samimi olanlardır.

Peygamber ﷺ'in, ashabının, tabînin ve ihlas, samimiyet ve güzelliikle onların izinden gidenlerin inanmış olduğu bu imana sarılan ve onunla amel eden kimse bahtiyardır.

Cehalet, te'vil, şüphe ve hevaya tâbi olma gibi şeytanın müdahale yollarına ve tuzaklarına kapılarak imandan uzak kalan, onun gereklerinin tamamıyla ya da bir kısmıyla amel etmeyi terk eden veya bu konuda gevşeklik gösteren kimse de bedbahttır. Ve o, gerçekte başkasını değil, sadece kendini aldatan yalancılardandır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdi-**

ğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.” (Enfal, 2-4)

İmanın hakikatini, Rabbimizin bizden razı olduğu şekliyle öğrendiğimize göre bu hakikatin bağlarını tek tek kopartıp ortadan kaldıran ve sonunda sahibini ondan tamamen soyutlayan şeyleri de öğrenmemiz gerekir.

Müslüman bir kul, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın beyan ettiği şekilde imanın hakikatine sahip olabilir. Fakat o, farkında olmadan kendisini imanın hakikatinden çıkarıp küfür dairesine sokan bir itikad, söz, amel ya da şüpheye içine düşebilir!!

Sahibinin tekfirine sebep olan ve imanı ortadan kaldıran inançlar, sözler ve ameller, bu kitapta sayılması mümkün olamayacak kadar çoktur. Bu sebeple de biz, burada bunların asıllarına ve bazı örneklerine yer vereceğiz.⁹⁰³

*** Mutlaka Bilinmesi Gereken Çok Önemli ve Zaruri Bir Bilgi:**

Ey muvahhid kardeşim! Allah bize de, sana da saf imana ulaşmayı nasip etsin. Şunu bil ki:

Daha önce de geçtiği üzere Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre iman;

* İnanç, söz ve ameldir; itaatlerle artar, isyanlarla azalır. Onunla amel etmek ve gereklerini yerine getirmek yönünden bölünme ve parçalanma kabul eder. Cehenneme giren bir kimseyi Allah Teâlâ az bir imanı sayesinde oradan çıkartır. Bu nedenledir ki Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre büyük günah işleyen kimse imandan çıkmaz; ancak imanı eksik bir mü'min olur; imanı sebebiyle mü'min, büyük günahı dolayısıyla da fasıktır. Ahirette de durumu Allah'ın dilemesine kalmıştır; dilerse onu bağışlar, dilerse ona azap eder.

* İman; ona inanma, onu kabul etme ve Allah katından gelen şer'î naslarda olduğu gibi ona teslim olma yönünden şer'î ve sabit bir hakikattir. Birbiri ni zorunlu kılan ve biri diğerinden ayrılmayan cüzlerden/bölümlerden oluşur. İman, müsemmasıyla ve rükünleriyle birlikte küllî bir hakikat olup manası ancak bu parçaların bir arada bulunmasıyla gerçekleşir. Dolayısıyla değişiklik,

⁹⁰³ İmanı ortadan kaldıran şeylerin delillerini daha geniş bir şekilde öğrenmek isteyenler, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akidesinin kaynaklarına müracaat edebilirler. Ki -Allah'a hamdolsun- bunlar pek çoktur. Bu kaynakların bir kısmını bu kitabın sonunda zikrettim.

bölünme, parçalanma, rükünleri ve unsurları arasında ayrılma kabul etmez. Yine bu manada artma ve eksilmeyi de kabul etmez. O, parçaları birbirine sımsıkı bağlı bir bütündür. Pek çok şube ve bölüm bu hakikatin içinde yer alır ki bunlar, şeran birbirlerinden ayrılmazlar. Öyle ki onların biri yok olursa geri kalanlar da yok olur, bunun sonucunda da imanın hakikati ortadan kalkar. Dolayısıyla da bütün bu rükünlere, şubelere ve bölümlere bir bütün olarak, Allah Teâlâ katından geldiği ve Peygamber ﷺ ile ashabının iman ettiği gibi iman etmek gerekir. Kim onların imanı gibi iman ederse mü'mindir, kim de onların bir kısmına iman eder, bir kısmını da inkâr ederse kâfirdir.

Yani Allah Teâlâ'ya iman; meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere imanı da gerektirir. Kim bu asıllardan birine iman eder de başka birini inkâr ederse kâfir olur. İmanın bölümlerinden tek bir bölümü bile inkâr etmek küfür sayılır. Mesela peygamberi yalanlayan kimsenin imanı temelinden yok olur ve şeran onun, Allah'a, meleklerle, kitaplara, rasûllere, ahiret gününe ve kadere iman etmediğine hükmedilmesi gerekir. O, bunlara iman ettiğini iddia etse de bu iddiası boştur ve dinen geçersizdir. Çünkü imanın hakikati, bölünmeyi asla kabul etmez. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) işte Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve pek merhametlidir.”** (Nisa, 152)

“Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbirisi arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş Sanadır.' dediler.” (Bakara, 285)

“De ki: Biz, Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve Ya'kub oğullarına indirilenlere, Musa, İsa ve (diğer) peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onları birbirinden ayırdetmeyiz. Biz ancak O'na teslim oluruz.” (Al-i İmran, 84)

İman, ancak Peygamber ﷺ'in getirmiş olduğu İslam dininin tamamını ve imanın bütün unsurlarını tasdik etmek ve bunlara inanmakla tam, geçerli ve Allah katında makbul olur. Çünkü imanın bütün rükünleri -kollarıyla birlikte- birbirine sımsıkı bağlı bir bütündür. Onların bir parçasının yok olması bütün

yapıyı ortadan kaldırır. Dolayısıyla da bütün bu bölümlerin hakikatine iman etmek ve her bir kısma inanmak zorunludur. Bu nedenle bu kamil itikadî bütünlüğün tek bir parçasını ihlal eden, imanın en aşağı mertebesinde aşağı iner. İmanın en aşağı derecesinden aşağı inen kişi de kâfir olur. Başka bir deyişle iman edilmesi farz olan herhangi bir şeyi inkâr eden kişi kâfir olur. Zira imanın herhangi bir dalını veya herhangi bir cüzünü ya da herhangi bir meselesini inkâr etmek, geri kalan dal, cüz ve meseleleri de inkâr etmek anlamına gelir ve -şartlar oluşup maniler de ortadan kalkmışsa- iman daire-sinden çıkıp küfür dairesine girmek sayılır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Yoksa siz Kitabın bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası, dünya hayatında ancak rüsvasılık; kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmeştir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir.”** (Bakara, 85)

“Allah’ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (iman hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip ‘Bir kısmına iman ederiz, ama bir kısmına iman etmeyiz.’ diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte gerçek kâfirler bunlardır. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.” (Nisa, 150-151)

Bunlar ve daha pek çok nas, iman ve bağlılığın eksiksiz bir bütün olduğuna ve imanın, unsurlarında da, rükünlerinde de, kapsamında da bölünmeyi kabul etmediğine açık ve net bir şekilde delâlet etmektedir.

Unsurlarından herhangi birinin ortadan kalkmasıyla iman da ortadan kalkar. Kim imanın meselelerinden cüz’i bir meseleyi kötüler veya bir günahı helal sayar ya da İslâm’ın sembollerinden herhangi birine itiraz ederse -ve bu durum, şüpheden ve te’vilden kaynaklanmaz, maniler ortadan kalkar ve şartlar da bulunursa- o kişi imanının tamamını kötölemiş sayılır.

O halde iman, dağılmış ve saçılmış parçalar değildir ki rükünlerinden ve unsurlarından istediğimizi alalım, istediğimizi terk edelim, sonra da iman dairesinde kalalım!

Kim imanın unsurlarından, parçalarından veya rükünlerinden herhangi bir şeyin inkârına delâlet eden bir sözü söyler, bir fiili işler ya da bir şeye inanırsa imanı ortadan kalkar ve İslâm dairesinden çıkmış olur; imanın bazı

bölümlerini yerine getirmiş olsa bile hakkında -şartlar yerine gelmiş ve maniler de ortadan kalkmışsa- mürtedliğin hükümleri uygulanır. Ölmeden önce tevbe etmediği zaman da -Allah korusun- ebedî cehennemde kalır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir, onlar orada ebedî kalırlar.”** (Bakara, 39)

“(Âyetlerimizi) inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince, işte Allah’ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onların üzerinedir.” (Bakara, 161)

“Gerçekten, inkâr edip kâfir olarak ölenler var ya, onların hiçbirinden -fidye olarak dünya dolusu altın verecek olsa dahi- kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır; hiç yardımcıları da yoktur.” (Al-i İmran, 91)

İmanı Ortadan Kaldıran Şeyler ve Çeşitleri

Değerli Müslüman kardeşim! Şunu bil ki: Samimi bir Müslümanın, Allah Teâlâ’nın kendisine ihsan etmiş olduğu iman nimetini muhafaza etmesi, imanını yok edip ortadan kaldıracak şeyleri işlemek bir yana dursun onu ek-siltecek şeylerden dahi uzak durması gerekir. Bu anlamda onun ilk yapması gereken, inandığı şeylerin, düşüncelerinin, sözlerinin ve fiillerinin imanıyla zıt düşmemesini sağlayarak imanını muhafaza etmektir. Çünkü iman, kulun sahip olabileceği en değerli ve paha biçilmez şeydir. Zira o, iman vasfına sahip olmakla şeref kazanır, iki cihanda onun sayesinde yücelir. İman vasfını kaybettiğinde ise hem Allah katında hem de kullar katında değersiz ve sefil biri olur. Çünkü imanını kaybeden, apaçık bir hüsrana ve ziyana uğrar: **“Kim iman etmeyi reddederse bütün yaptığı işler boşa gider ve o, âhirette de ziyana uğrayanlardan olur.”** (Maide, 5)

Bu gerçeği öğrendiğimize göre; bizlerin -eğer Rabbimizin huzurunda toplanacağımız inancında samimiysek- imanı ortadan kaldıran şeylerin, mutlak manada günahların en büyükleri olduğunu da bilmemiz gerekir. Kim bunlardan birini işlerse veya içine düşerse onun imanı yok olup gider. Çünkü iman, bunlardan biriyle birlikte asla varlığını devam ettiremez. Çünkü bu şey-

ler, bütün salih amellerin boşa gitmesine sebep olur, sahibini iman ve İslâm dairesinden çıkarır ve küfrün sınırlarına dâhil eder. Allah Teâlâ da onlardan birini işlemiş halde -tevbe etmeden- ölen bir kimseyi bağışlamaz. Aksine onu işleyen kimse -Allah bizleri korusun- ebedî olarak cehennem ateşinde kalır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Gerçek şu ki küfre girip kâfir olarak ölenler var ya, onların hiçbirinden -fidye olarak dünya dolusu altın verecek olsa dahi- kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır; hiç yardımcıları da yoktur.”** (Al-i İmran, 91)

“Kafirlerle de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte Biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız.” (Fatır, 36)

“İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.” (Muhammed, 34)

İmanı ortadan kaldıran şeyler; itikad, söz veya fiil türünden olup belli şartlar ve kurallar çerçevesinde imanı bozan, yıkan ve yok eden şeylerdir. Tehlikesinin büyüklüğünden dolayı imandan çıkaran şeyleri tanımak ve onlara düşmekten sakınmak için onların çeşitlerini ve şekillerini öğrenmemiz gerekir.

Yüce sahabî Huzeyfe b. el-Yeman ؓ şöyle der: “İnsanlar Allah Rasûlü ﷺ’e hayır konularını sorarlardı. Bense bana ulaşır korkusuyla şer konularını sorardım.”^{904(*)}

⁹⁰⁴ Buhârî, K. Menakıb, B. Peygamberlik alametleri.

(*) İmam İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Böylece suçluların yolu belli olsun diye âyetleri iyice açıklıyoruz.”** (Enam, 55) **‘Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber’e karşı çıkar ve mü’minlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız.’** (Nisa, 115) Allah Teâlâ, yüce kitabında mü’minlerin yolunu da, suçluların yolunu da ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Bu iki grubun akıbetinin ne olacağını da tafsilatlı bir şekilde beyan etmiştir. Aynı şekilde Allah Teâlâ her iki grubun amellerini, dostlarını, birini tevfikine mazhar kılacağını, diğerini ise bundan mahrum bırakacağını, birini hangi sebeplerden dolayı muvaffak kılacağını, diğerini de hangi sebeplerden dolayı yardımsız bırakacağını açıklamıştır. Yüce Allah bu iki grubu da Kitabında son derece açık, net ve aşîkâr bir şekilde ortaya koymuştur; öyle ki basiretler onu gözlerin, ışığı ve karanlığı görmesi kadar net görür. Allah’ı, Kitabını ve dinini bilenler, mü’minlerin yolunu da, suçluların yolunu da ayrıntılı bir şekilde öğrenenler, bu her iki yolu da tıpkı bir yolcunun kendini hedefine ulaştırarak yolla helake götüreceği yolu birbirinden ayırması kadar iyi ayırabilen kimseler, işte onlar insanların en bilgilileri, insanlara karşı en faydalıları

İşte imanı ortadan kaldıran şeyler konusu da şerri öğrenip ondan sakınmak, günahkâr suçluların yolunu tanıyıp ondan ve onların vahim sonlarından uzak durmak kabilindendir. O halde bu konu, çok büyük bir tehlikeden, yani İslam dininden çıkartacak tehlikelerden korunmak ve küfür dairesine girmekten kurtulmak için ne kadar cahil olursa olsun her Müslümanın bilmesi gereken en önemli bilgilerdendir. Özellikle de bugünün Müslüman dünyasında! Çünkü imanı ortadan kaldıran şeyler, birçok Müslüman ülkede dört bir yanı sarmış, öyle ki onlar arasında alışıldık normal bir durum haline gelmiştir. Hatta bunların birçoğuna, kulları saptırmak amacıyla nefislere hoş gelen isimler bile verilmiştir.

Kişiyi iman dairesinden çıkaran şeylerin tehlikesinden dolayı bizlerin, onları tanıyıp öğrenmemiz, meselelerini, ayrıntılarını, inceliklerini, türlerini, şekillerini ve hallerini bilmemiz gerekmektedir.

İmanı ortadan kaldıran şeyleri anlamak ve hükümlerini tam manasıyla kavramak, ancak imanı doğru manada anlamakla mümkündür. Çünkü “ortadan kaldıran” kelimesi, bir şeyi bozan/çözen demektir. Bir şeyin bozulup çözülmesi ise ancak o şeyin var olmasıyla mümkündür. Dolayısıyla da imanı Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin yöntemi üzere doğru bir şekilde anlamayan kimşenin imanı ortadan kaldıran şeyler hakkında söyleyeceği sözler ve vereceği hükümler, doğrudan çok uzak olacaktır. Çünkü bu konuda vereceği hüküm, doğru anlayış sonucu olmayacaktır. Bu nedenledir ki bu hassas ve önemli meselede doğru ilimden yoksun olarak konuşanların pek çoğu yanlış yap-

ve en hayırhah olanlardır. Onlar, hidayet yolunu gösteren rehberlerdir... Sahabeden sonra gelenlerin bir kısmı İslam'ın hüküm sürdüğü bir ortamda, İslam'a zıt olan şeylerin ayrıntılarını bilmeksizin yetiştirilmiştir. Bu nedenle de mü'minlerin yolunu suçluların yolundan ayıran bazı ayrıntıları birbirine karıştırmışlardır. Bu karıştırma da ancak her iki yolu ya da birini iyi bilmemekten kaynaklanır. Nitekim Ömer b. el-Hattab ؓ şöyle der: 'İslam'ın hüküm sürdüğü ortamda cahiliyeyi bilmeyen kimseler yetiştigi zaman İslam'ın bağları teker teker kopacaktır.' Bu söz, Ömer ؓ'ın bilgisinin mükemmelliğini göstermektedir. Çünkü bir kimse cahiliyeyi tanımaz ve hükmünü bilmezse -ki Peygamber ﷺ'in getirdiği şeylere aykırı olan her şey cahiliyeye dâhildir, çünkü cahiliye, cehalete mensuptur; Peygamber ﷺ'e karşı olan her şey de cehalettedir- işte suçluların yolunu bilmeyen ve onu kesin olarak ayırt edemeyen kimse kısa bir süre sonra onların yollarının bir kısmının mü'minlerin yolundan olduğunu sanmaya başlar. Nitekim bu ümmet içinde itikad, ilim ve amel konularında bu türden pek çok şey vuku bulmuştur." *el-Fevaid*, s. 255, Daru İbn Huzeyme. Ayrıca Bkz: *Mecmuu'l-Fetava*, 10/301-302.

mıştır. Çünkü bu konunun ilmi, hassas ilimlerden ve fıkhnın en önemli meselelerinden biridir. Nitekim fakihler onu “Mürtedin Hükümü” adlı ayrı ve özel bir başlık altında ele almışlardır.

Bu önemli konuda âlimlerin kullandığı dili bilmeden konuşan kimsenin onların sözlerinin ve hassas ilmî istilahlarının manasını, hüküm verme konusunda kendisine yardımcı olacak şekilde doğru bir mana ile anlaması mümkün değildir. Çünkü onların kullandığı sağlam ve hassas fıkıh dilini, ancak bu ilmi onların yolunu takip ederek aşama aşama öğrenen kimse anlayabilir. Yoksa onu entelektüellerin ve gazetecilerin kullandığı dile göre okuyan bir kimse şaşırtıp kalır ve bu konuda, o konunun kaideleri ve hikmetli şer’î kuralları uyarınca değil kendi anlayışına göre hüküm verir. Hatta onlardan birinin imanı doğru manada anladığı farz edilecek olsa bile bu, o kişinin bu konuda hüküm verme yetkisi olduğu anlamına gelmez. Çünkü hüküm vermekle hükümleri bilmek birbirinden farklı şeylerdir. Zira hüküm vermek, hükümü bilmenin dışında da farklı derin bilgilere ihtiyaç gösterir. Onun kendine has kuralları, şartları ve manileri vardır. Bunları ise ancak mütehassıs/uzman ilim ehli bilebilir. Zira yeni çıkan bir olay ya da belli bir şahıs hakkında hüküm vermek, en zor ilimlerden biridir. Çünkü bu, hassas bir fıkha ve büyük bir ilme ihtiyaç duyar.

İmanı ortadan kaldıran şeyler, imanı bozan, iptal eden ve boşa çıkaran şeylerdir. Abdest nasıl ki abdesti bozan şeylerle ortadan kalkıyorsa iman da riddetle ortadan kalkar.

İmanı ortadan kaldıran şeyler, ya kalple ya da azalarla ilgili birtakım amellerdir. Başka bir deyişle, şer’î delillerle sabit olan birtakım itikad, söz ve amellerle gerçekleşen ve imanın rükünlerini/temellerini yıkan ve bağlarını koparıp atan şeylerdir. Yani bunlar, Müslümanın dinini ortadan kaldırır ve onu İslam dininden çıkarıp küfre sokar. Böyle bir kişi -Allah muhafaza- imandan sonra küfre düşmüş olur.

İmanı ortadan kaldıran -hakkında Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaatin icması bulunan- şeylerden birini işleyen bir kimse mürteddir, kâfirdir. Tekrar İslam’a dönmeye çağrılır, eğer reddederse riddetten dolayı öldürülür. Çünkü mürted, âlimlerin tarif ettiği üzere, Müslüman olduktan sonra yaptığı bir itikad, şüphe, söz veya amel nedeniyle kâfir olan kimsedir. Dolayısıyla-genel bir taksimle- imanı ortadan kaldıran şeyler dört kategoridir: İtikad, şüphe, söz ve amel.

* İtikad: Kalbin itikadıyla gerçekleşen küfürdür. Mesela inatla reddetme, yüz çevirme, helal sayma vb. gibi...

* Şüphe: Tereddüt içermeyen kesin tasdike aykırı ve yakîne zıt olan durumdur. İman ise içerisinde hiçbir şüphe ve tereddüt bulunmayan tasdik-tir. Bir kul şüpheyeye düşerse onda bir tereddüt ve ikilem oluşur ki böyle biri mü'min değildir.

* Söz: Kulu imana sokan şeydir. Bu da apaçık bir sözü, yani kelime-i şehadeti söylemektir. İşte aynı şekilde kul, imanın aslını ortadan kaldıran apaçık bir sözle de imandan çıkar.

* Amel: İmanı ortadan kaldıran ve onun aslına aykırı olan amellerdir. Başka bir deyişle kulun yapması gerekenlere, Rabbi tazim etmeye, O'nu ulûhiyyette birlemeye vb. zahir amellere aykırı olarak yapılan amellerdir.

Buna göre imanı ortadan kaldıran şeyler neticede ya itikadîdir -ki şüphe buna dahildir- ya sözle ilgilidir ya da amellerle ilgilidir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, imandan çıkaran şeyleri belirlerken orta bir yol izlemiştir. Şöyle ki bu yol, bu konuda katı davranan ve imanı ortadan kaldırmayan şeyleri de imanı ortadan kaldıran şeylere dâhil eden aşırı görüşle; bu konuda gevşeklik gösteren ve imanı ortadan kaldıran şeyleri sahibini İslam dininden çıkarmayan haramlardan ve büyük günahlardan sayan karşıt aşırı görüş arasında orta bir yoldur.

İmanı ortadan kaldıran şeyleri, şu başlıklar altında toplamak ve özetlemek mümkündür:

1- Rubûbiyyet tevhidini ortadan kaldıran şeyler

2- Ulûhiyyet tevhidini ortadan kaldıran şeyler

3- İsim ve sıfat tevhidini ortadan kaldıran şeyler

4- Genel anlamda dinden çıkaran şeyler

1- Rubûbiyyet Tevhidini Ortadan Kaldıran Şeyler:

• Rubûbiyyet Tevhidi:⁹⁰⁵

“Rubûbiyyet tevhidi, Allah Teâlâ'nın; her şeyin Rabbi, sahibi, yaratıcısı ve rızık vericisi olduğunu, O'nun hayat verip dirilttiğini ve öldürdüğünü, fayda ve zarar verenin O olduğunu, zor durumda kalındığında yapılan dualara

⁹⁰⁵ Bu konuda kitabımızın “Rubûbiyyet Tevhidi” bölümüne bakınız.

sadece O'nun karşılık verdiğini, her işin ve her türlü hayrın O'nun elinde olduğunu, O'nun her şeye gücünün yettiğini ve bu konularda hiçbir ortağının olmadığını kabul ve ikrar etmektir.”⁹⁰⁶

Başka bir deyişle rubûbiyyet tevhidi, yalnızca Allah Teâlâ'nın her şeyin Rabbi ve meliki olduğunu; ortağının bulunmadığını, sadece O'nun yaratıcı olduğunu; âlemin idarecisi, her konuda tasarruf sahibi ve hükmedicisi olduğunu, kulları yarattığını, rızıklandırıldığını, öldürüp dirilttiğini ve O'nun hükümünü bozabilecek kimsenin olmadığını, O'nun dilediği her şeyin olduğunu, dilemediği hiçbir şeyin de olmadığını, göklerde ve yerde olan her varlığın O'nun kulu olduğunu, hepsinin O'nun elinde ve egemenliği altında bulunduğunu kesin olarak ikrar ve kabul etmek, Allah'ın kazasına, kaderine ve zatında tek olduğuna iman etmektir. Özetle rubûbiyyet tevhidi, **Allah Teâlâ'yı fiillerinde birlemektir.**

O halde mahlûk olan kuldandır olan ve içinde Allah Teâlâ'nın rububiyetine ait hususi fiillerinden birini veya bir kısmını inkâr bulunan her inanç, söz veya fiil, icma ile küfürdür, irtidaddır/dinden çıkmaktır. Mesela mahlûkattan birini Allah Teâlâ'nın zati sıfatlarından veya yaratma, rızık verme, gaybı bilme, kâinatta tasarruf sahibi olma vb. gibi O'na has olan fiilî sıfatlarından biriyle vasıflandırmak gibi. Bunu yapan kişi, bu sıfatların Allah'a ait olduğunu kabul etse bile hüküm budur.

Yine Yaratıcının yaratmasını inkâr etmek, yani var eden, rızık veren, yaşatan ve öldüren bir yaratıcı olduğunu inkâr etmek veya yaratmayı Allah'tan başkasına isnat etmek de böyledir. Mesela kainatın tesadüf eseri var olduğunu veya yaratıcının tabiat olduğunu söylemek ya da kainatın ezeli olduğunu iddia etmek gibi...

Veya bu özelliklerden herhangi birinin yaratılanlardan birinde de olduğunu iddia etmek de böyledir. Mesela Firavun'un **“Ben sizin en yüce Rabbinizim.”** (Naziât, 24)⁹⁰⁷ demesi gibi rubûbiyyet iddiasında bulunmak bunun örneğidir.

⁹⁰⁶ Süleyman İbn Abdullah İbn Muhammed İbn Abdulvehhab, *Teyşiru'l-Azizi'l-Hamid Fi Şerhi Kitabi't-Tevhid*, s. 25.

⁹⁰⁷ Peki ya dalgaların kucağına düşüp boğulunca hali ne oldu? Allah Teâlâ onun bu halini anlatırken şöyle buyurmaktadır: **“Nihayet (denizde) boğulma haline gelince,** (Firavun),

Veya yaratmada, yoktan var etmede ve idarede -her yönden O'na eşit olmasa bile- başka bir yaratıcının ve Allah'ın ortağının olduğunu iddia etmek veya mülk, rızık ve tasarruf hakkının O'ndan başkasında da bulunduğunu iddia etmek veya Allah'a ibadet, helal ve haram gibi dinî ahkâmın O'ndan başkasından alınacağını ya da Allah Teâlâ'nın insanları yaratıp başıboş bıraktığını veyahut da Allah'a has fiillerden ve özelliklerden olan bir şeyin Allah'tan başkasında da olabileceğini iddia etmek de böyledir. Bu tür iddiaları tasdik edip inanan kimse de aynı şekilde kâfir olur.

Bunlardan herhangi birinin içine düşen kişi, bu hal üzere ölürse şirk üzere ölmüş olur. Bu, rubûbiyyet şirkidir ve Allah Teâlâ'nın şu âyetlerinin kapsamı altına girer: **“Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”** (Nisa, 48)

“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.” (Nisa, 116)

“(Rasûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun eğer Allah'a ortak koşarsan, amellerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!” (Zümer, 65)

“Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcıları yoktur.” (Maide, 72)

Çünkü Allah Teâlâ, saf tevhidi ve ibadette O'na şirk koşmamayı, rızasını kazanmak ve cennete girebilmek için şart koşmuştur. Nitekim şöyle buyurmaktadır: **“Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, salih amel işlesin ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.”** (Kehf, 110)

Şirk ise mutlak manada günahların en büyüğü ve en çirkinidir. Çünkü şirk; aciz, muhtaç, fakir ve hakir bir varlığı, yüce, kadir, cebbar, kahhar, zen-

‘Gerçekten, İsrailoğullarının inandığı ilahtan başka ilah olmadığına ben de iman ettim. Ben de müslümanlardanım!’ dedi.” (Yunus, 90) Allah Teâlâ onu ilahlık iddiasının bâtıl olduğunu ortaya koymak üzere suda boğdu. Öyle ya bir rab, idare ettiği mülkünde nasıl boğulabilirdi?! Allahu ekber! **“Şüphesiz ki bunda akli olan veya hazır bulunup da kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.”** (Kaf, 37).

gin ve bütün hususi özelliklerinde tek olan Yaratıcıya benzetmektir ki, bu çok çirkin bir benzetmedir. Çünkü bu, alemlerin Rabbi ve O'nun mülkiyeti hakkında çok büyük bir zulümdür. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Lokman, oğluna öğüt vererek, 'Yavrucuğum! Allah'a şirk koşma! Çünkü şirk, çok büyük bir zulümdür.'”** (Lokman, 13)

Rubûbiyyet tevhidinde şirke düşmenin bazı örnekleri şunlardır:

- Yaratmak, rızık ve hayat vermek, öldürmek ve yönetmekte Allah'ın ortağı olduğuna inanmak. Hristiyanların şirkinde olduğu gibi Allah'ın, üç ilahın üçüncüsü olduğunu söylemek.

- Evrende Allah ile birlikte evliyanın da tasarrufta bulunduğuna inanmak. Ölülerin ruhlarının ölümünden sonra tasarruf sahibi olduğuna inanmak.

- Burçlar, yıldızlar, bunların hareketleri ve yörüngeleri vb. gibi Allah'ın dışında bazı varlıkların, insanların hayatı üzerinde etkili olduğuna ve tasarrufta bulunduğuna inanmak.

- Yağmurun kaynağının yıldızlardan yağmur istemek olduğuna veya yağmurun Allah Teâlâ'nın iradesi dışında bir nedene bağlı olarak yağdığına inanmak.

- Allah'ın dışında bir yaratılmışın diğer bir yaratılmışa rızık verebileceğine, onun rızıkına mani olabileceğine veya ona fayda ya da zarar verebileceğine inanmak.

- Allah'tan başkasının gaybı bileceğine inanmak.

- Allah'ın, yarattıklarına hulul ettiğine veya O'nun her yerde olduğuna inanmak.

- Şifayı doktordan veya ilaçtan bilmek. Kulun, hayattaki başarısını Allah'ın yardımı olmaksızın sadece kendi zekâsına, çalışmasına ve gayretine bağlaması. İnsanın, kendi fiillerinin yaratıcısı olduğuna inanmak.

- Kanun koyma ve yasama konusunda yaratılmışlara ait bir hak olduğuna inanmak. Ki bunlar, insanların malları ve şahsiyetleri üzerinde hüküm koyan sistemlerdir.

İmana aykırı olup onu ortadan kaldıran diğer bütün inanışlar bu kısma dahildir.

2- Ulûhiyyet Tevhidini Ortadan Kaldıran Şeyler:

• Ulûhiyyet Tevhidi:⁹⁰⁸

Kulların, kendi fiillerinde Allah'ı birlemeleridir. Buna, "İbadet Tevhidi" de denir. Manası; Allah Teâlâ'nın hak ilah olduğuna, O'ndan başka hak ilah olmadığına ve O'nun dışındaki bütün mabudların bâtil olduğuna kesin olarak inanmak/tam olarak iman etmek; sadece O'na ibadet etmek, boyun eğmek ve O'na kayıtsız şartsız itaat etmek; kim olursa olsun hiç kimseyi O'na ortak koşmamak ve hiçbir ibadeti Allah'tan başkasına yapmamaktır ki, bu ibadetlerin bazıları şunlardır: Namaz, oruç, zekât, hac, dua, yardım isteme, adak, kurban, tevekkül, ümit, korku, sevgi, yöneliş, derin saygı, gönülden boyun eğme ve diğer zahirî ve batınî ibadetler... Yine Allah'a sevgi, korku ve ümit duygularının hepsiyle birlikte ibadet etmek de bu tevhide dahildir. Çünkü bunların bir kısmını bırakıp sadece biriyle Allah'a ibadet etmek dalalettir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın."** (Nisa, 36)

Bütün nebi ve rasûllerin çağrısı ibadet tevhidine olmuştur. Onlar, ilk olarak sadece Allah'a ibadet etmeye, O'na ortak koşmamaya ve her türlü ve her çeşidiyle şirkten uzak durmaya çağırılmışlardır: **"Andolsun ki Biz, 'Allah'a kulluk edin ve tâğuttan sakının.' diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlardan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkâr/küfr edenlerin sonu nasıl olmuştur!"** (Nahl, 36)

Ulûhiyyet tevhidi; ibadette, gönülden boyun eğmede ve kayıtsız şartsız itaatte Allah'ı birlemek, kim olursa olsun hiç kimseyi O'na ortak koşmamak ve hiçbir ibadet türünü O'ndan başkasına yapmamaktır. Yani gerçek ma'bud, sadece Allah Teâlâ'dır. O'nun dışında ibadet edilenlerin hepsi sahte ma'buddur ve hiçbir şekilde ibadete lâayk değildir.

Kim mü'minlerin inandığının dışında bir şeye inanır, bu inanca aykırı bir söz söyler, bir fiil işler ya da Allah'ın ulûhiyyet hakkını inkâr eder, ondan bir şeyi eksiltir veya herhangi bir şekilde O'ndan başkasına ibadet ederse -şartlar bulunur ve engeller de ortadan kalkarsa- kâfir olur ve İslâm'dan çıkar. Allah

⁹⁰⁸ Bu konuda kitabımızın "Ulûhiyyet tevhidi" bölümüne bakınız.

Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlik-te başka ilâhlar da olsaydı, o takdirde bu ilâhlar, Arş’ın sahibi olan Allah’a ulaşmak için çareler arayacaklardı.”** (İsra, 42)

Geçmiş ümmetlerin ve -aynı şekilde-İslâm dönemindeki insanların pek çoğu ulûhiyyet tevhidi konusunda şirke veya küfre düşmüşlerdir. Çünkü onlar, Allah’ın rubûbiyyetini inkâr etmiyorlardı, aksine onlar da Allah Teâlâ’nın rab, yaratan, rızık veren, hayat veren ve öldüren olduğunu kabul ediyorlardı. Fakat onlar herhangi bir ibadet türünü Allah’tan başkasına yapıyorlardı. Böylece Allah Teâlâ da ibadette başkasını Zatına ortak koştukları için onları kâfirlerin arasında saymıştır.

Yalnızca ortağı olmayan Allah’a ibadet etmek, yüce Yaratıcının kullarını yaratmasındaki esas gayedir. Bu nedenle kulların dünyada imtihan edilecekleri konu budur. O halde Yaratıcının, ibadet edilme hakkını ihlal etmek ve bunu O’ndan başkasına vermek, iman ve İslâm’ı ortadan kaldırır. Bu iki şeyden birini ihtiva eden her inanç, söz veya amel, sahibini İslâm’dan çıkarır.

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah’ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah’a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.”** (Yusuf, 40)

“Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah’ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz. O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah’a şirk koşmayın.” (Bakara, 21-22)

“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilahlar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş’ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.” (Enbiya, 22)

“Allah evlât edinmemiştir, O’nunla beraber hiçbir ilah da yoktur. Aksi takdirde her ilah kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı. Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir.” (Mü’minun, 91)

Ulûhiyyet (ibadet) tevhidini ortadan kaldıran şeylere örnekler:

• İbadetlerde ve dinî sembollerde Allah'ı birlememek:

Bu, ulûhiyyette Allah Teâlâ'nın ortağı olduğuna inanmak demektir. Kim Allah ile birlikte başka birinin de ibadete layık olduğuna inanırsa veya herhangi bir ibadet türünün Allah'la beraber başka bir varlığa da yapılabileceğine inanırsa o, ulûhiyyette şirk koşmuş olur. Yani Allah'la beraber birine ibadet etmek ya da Allah'ı bırakıp başka birine ibadet etmek bu kısma girer.

Mesela, Allah'tan başkası için namaz kılmak, rükû ve secde etmek, oruç tutmak, tavaf yapmak, başı traş etmek, kurban kesmek, adak adamak, sonsuz saygı göstermek ve boyun bükmek...

Yüce Allah'tan başkasına dua etmek veya Allah ile beraber başkasına da dua edip ondan bir iyiliği elde etmeyi ya da bir kötülüğün defedilmesini istemek, bir iyiliği elde etmede ya da bir kötülüğün defetmede O'ndan başkasından yardım istemek...

Yüce Allah'tan başkasına dayanıp güvenmek, O'ndan başkasından yardım istemek, O'ndan başkasına korku ve ümit beslemek, O'ndan başkasına gönülden boyun eğmek, herhangi bir ibadet çeşidiyle O'ndan başkasına yaklaşılmaya çalışmak veya O'ndan başkasına kayıtsız şartsız itaat etmek...

Allah Teâlâ'dan korkulmayacağına, O'ndan yardım istenmeyeceğine veya O'na dayanılıp güvenilmeyeceğine inanmak; namaz, oruç, zekât, tavaf gibi herhangi bir ibadetle ya da üzerinde icma olan İslam sembollerinden biriyle veya Şari'nin ibadet saydığı herhangi bir söz veya fülle alay etmek veya onu hafife almak...

Allah Teâlâ'nın bu ibadetleri hak ettiğini reddetmek veya Allah'ın itaate layık olduğunu inkâr ederek O'nun emrine uymamak ve yasağından kaçınmamak, Allah Teâlâ'nın şeriatının belli bir zamana uygun olmadığını ya da uyulmaya/tatbik edilmeye layık olmadığını iddia etmek, ibadetlerden herhangi birinin Allah Teâlâ'dan başkası için de yapılabileceğini söylemek ya da birinin, o ibadetlere kendisinin layık olduğunu iddia etmesi, insanlara o ibadetleri kendisi için yapmalarını emretmesi veya bir kimsenin de böyle diyen birini tasdik etmesi...

Yüce Allah'tan başka birine ibadet, secde, rükû veya tevekkül edilmesini istemek vb. gibi yalnızca yüce Yaratıcıya yapılması gereken diğer şeyler...

Bir kimse bunlardan herhangi birini Allah Teâlâ'dan başkasına yapacak olursa şirke düşmüş olur. *Allah bizleri korusun.*

• **Dostluk ve sevgide Allah'ı birlememek:**

Sevgi, en değerli ibadetlerden ve en önemli vecibelerden biridir. Çünkü Allah Teâlâ'yı sevmek İslam dininin esasıdır. Bu sevginin kemali oranında iman kemale erer, onun eksikliği oranında da tevhid eksilir. O nedenle Müslüman kulun, Allah'ı ve O'nun sevdiği her şeyi sevmesi, O'nun sevmediği hiçbir şeyi sevmemesi, dostluğu ve düşmanlığı O'nun uğrunda yapması ve O'nun şeriatına sıkı sıkıya bağlanması gerekir.

Bu sevgi; saygı, tazim, yüceltme, gönülden boyun eğme ve tam bir itaati gerekli kılan ubûdiyyet sevgisidir ve böyle bir sevgiye tek ve eşsiz olan Allah'dan başkası layık değildir. Kim Allah Teâlâ'dan başkasını böyle bir sevgiyle severse onu Allah'a ortak koşmuş olur ki bu şirk, dinden çıkaran büyük şirktir.

Mesela Allah'tan başkasını Allah'ı sever gibi sevmek veya -ister bir kral, ister bir peygamber, ister bir veli, isterse kabir, taş veya ağaç olsun- bir başkasına Allah'a saygı gösterircesine saygı göstermek gibi...

Peygamber ﷺ'i sevmeye gelince bu, Allah Teâlâ'yı sevmeye bağlıdır ve onun bir gereğidir. Bu sevgi de Peygamber ﷺ'e tâbi olmakla, onun sözünü ve emrini başkalarının sözünden ve emrinden önde tutmakla kendini gösterir. Hatta Peygamber ﷺ, kendisini sevmeyen bir kulun imanının kamil olamayacağını bildirmiştir: *"Hiçbiriniz, beni ana-babasından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe (kâmil manada) iman etmiş olmaz."*⁹⁰⁹

• **Hüküm koyma ve yasamada Allah'ı birlememek:**

Bu, emirlerine uyma ve yasaklarından sakınma konusunda Allah'tan başkasına da kayıtsız şartsız itaat etmek ve boyun eğmek demektir. Mesela Allah'tan başkasının hükmünün O'nun hükmünden daha üstün ya da ona denk olduğuna inanmak, Allah Teâlâ'nın indirdiklerinin dışında bir şeyle hüküm vermenin caiz olduğuna inanmak, Allah Teâlâ'nın şeriatı dışında bir şeyle hükmeden kimseye gönülden itaat etmek...

Allah'ın şeriatının bu zamana veya bu mekâna uygun olmadığına inanmak; helal kılma, haram kılma, Allah Teâlâ'nın Kitabına ve Rasûlünün sün-

⁹⁰⁹ Buhârî, K. İman: B. Peygamber ﷺ'i sevmek imandandır.

netine aykırı olarak kanun koyma gibi Allah'ın izin vermediği yasama hakkının yaratılmışlara ait olduğuna inanmak veya birinin bu hakkın kendisine ait olduğunu iddia etmesi vb. gibi... Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğuta iman etmemeleri kendilerine emrolunduğu halde, tâğutun önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor.”** (Nisa, 60)

“Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır.” (Şura, 21)

Bil ki ey Müslüman kardeşim, imanı ortadan kaldıran bu tür şeylerden herhangi birini yapan, ona razı olan, bir kısmıyla amel eden veya ibadet tevhi-diyle ilgili diğer aykırı davranışlarda bulunan bir kimse kâfir olur.

3- İsim ve Sıfat Tevhidini Ortadan Kaldıran Şeyler:

• *İsim ve sıfat tevhidi.*⁹¹⁰

Bu, en güzel isimlerin ve en yüce sıfatların Allah'a ait olduğuna kesin olarak inanmak demektir. O, her yönden bütün mutlak kemâl sıfatlara, azamet, celâl ve cemâl vasıflarına sahiptir ve her türlü noksan sıfatlardan da beridir/uzaktır. O, bu özelliğiyle de bütün varlıklardan ayrı ve eşsizdir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Rabbini Kur'an ve sünnette geçen sıfatlarıyla tanır. O'nu, hem O'nun kendi zatını nitelendirdiği sıfatlarla hem de Peygamberi ﷺ'in O'nu nitelendirdiği sıfatlarla niteler. Lafızları bağlamlarından koparıp manalarını değiştirmez. O'nun isimlerinde ve âyetlerinde ilhadda sapmaz. Yüce Allah'ın, Zâtı hakkında verdiği bilgileri herhangi bir temsil, tekyif (keyfiyetini açıklama, yorumlama), ta'til ve tahrif yoluna saptmaksızın aynen kabul eder. Bütün bunlarda uydukları kural, Allah Teâlâ'nın şu ayetidir: **“O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir, görendir.”** (Şura, 11)

Ehl-i sünnet, Allah Teâlâ'nın ve Peygamberi ﷺ'in Allah hakkında reddettikleri eksiklik ifade eden sıfatları da reddederler. Bununla birlikte o noksan sıfatların zıddı olan kemal sıfatları kabul ederler.

⁹¹⁰ Bu konuda kitabımızın “İsim ve sıfat tevhidi” bölümüne bakınız.

Kur'ân ve sünnette kabul veya ret açısından zikri geçmeyen sıfatlar konusunda ehl-i sünnetin yolu, böyle bir lafzı kullanmada tevakkuf etmek, o lafzın manasını ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Lafzı kullanmada tevakkuf ederler; yani Kur'ân ve sünnette geçmediği için onu ne kabul ederler ne de reddederler. Çünkü bunun aksi, Allah hakkında bilgisizce konuşmak anlamına gelir.

Böyle bir lafzın manası konusuna gelince; onu ayrıntılı olarak incelerler ve eğer onunla -Allah Teâlâ'nın ondan münezzeh olduğu- bâtil bir mana kastediliyorsa onu reddederler. Şayet Allah hakkında kullanılmasına mani olmayan hak bir mana kastediliyorsa onu kabul ederler.

Allah Teâlâ'nın sıfatları üç kısımdır:

1- Zatî sıfatlar: Bunlar, Allah Teâlâ'nın ezelî ve ebedî olarak sahip olduğu sıfatlardır. İlim, kudret, hayat, işitme, görme, yüz, iki el vb. gibi...

2- Fiilî sıfatlar: Bunlar, Allah Teâlâ'nın dilemesine ve kudretine bağlı olan sıfatlardır; dilerse onları gerçekleştirir, dilerse de gerçekleştirmez. Gelmek, inmek, gazaplanmak, sevinmek vb. gibi...

3- Bir yönüyle zatî, diğer bir yönüyle de fiilî olan sıfatlar: Mesela kelâm/konuşma sıfatı gibi... Zira kelâm, aslı ve nev'i/türü itibarıyla zatî bir sıfattır. Çünkü Allah Teâlâ ezelden beri kelâm vasfına sahiptir. Yansımaları ve fertleri yönüyle de kelâm sıfatı fiilî bir sıfattır. Çünkü kelâm, Allah Teâlâ'nın dilemesine bağlı olarak gerçekleşir.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre sıfatlar hakkında söylenenler zat hakkında söylenenler gibidir. Yani kabul, benzerliğin reddi ve keyfiyetinin bilinmesi konusunda bunlar arasında bir fark yoktur. Nasıl ki Allah Teâlâ'nın zatı sabit ve hakikatse; aynı şekilde sıfatları da sabit ve hakikattir. Aynı şekilde sıfatların bir kısmı hakkında söylenenler diğer sıfatlar hakkında söylenenler gibidir. Bu şekilde ehl-i sünnet, sıfatların bir kısmını kabul edip bir kısmını reddedenlere cevap vermektedirler. Ehl-i sünnete göre isimlerin aynı olması, o isimlere sahip varlıkların da aynı olmasını gerektirmez. Yani isim ve sıfatların ortak olması, o isim ve sıfatlara sahip varlıkların aynı olduğunu göstermez. Nitekim nakil, akıl ve duyu da buna delalet etmektedir.

Allah Teâlâ yüce kitabında ve Peygamberi Muhammed ﷺ'in lisanı üzere kendisinin birtakım isimlerinin ve sıfatlarının olduğunu bildirmiş, yine birtakım

sıfatları da kendisi hakkında reddetmiştir. Kim Allah'ın kendisi hakkında varlığını bildirdiği şeylerden birini eksiltir ya da reddederse veya Allah'ın kendisi hakkında reddettiği şeylerden birinin Allah'ta var olduğunu iddia ederse -şartların bulunması ve manilerin ortadan kalkması halinde- küfre girmiş olur.

İsim ve sıfat tevhidini ihlal eden, yani onlar hakkında ilhad olan şeyler dört tanedir: Tahrif, temsil, ta'til ve tekyif. Yani Allah'ı, lâıyk olmadığı şeylerle isimlendirmek veya vasıflandırmaktır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“En güzel isimler (el-esmâü'l-hüsna) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin. O'nun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.”** (Araf, 180)

Bunun bazı örnekleri şunlardır:

- Allah'ın güzel isimlerini veya yüce sıfatlarını ya da isimlerinin veya sıfatlarının bir kısmını inkâr etmek veyahut da Allah'ın kendisi hakkında reddettiği sıfatları O'na nispet etmek...

- Allah'ın güzel isimleri ve yüce sıfatları konusunda ilhada sapmak, bunları reddetmek, manalarını inkâr etmek, tahrif edip onlara yanlış manalar vermek, bâtil te'villerle onları kastettikleri gerçek manalardan uzaklaştırmak veya Kitab ve Sünnet'le sabit olup Allah'ın kemal ve azametinin gereği olan sıfatları ta'til etmek... Mesela kudret, kayyumiyet, iştirak, görme, istiva, ilim, kelâm vb. sıfatları reddedenler gibi... Nitekim Cehmiyye, bunların, sıfat veya mana ihtiva etmeyen mücerred lafızlar olduğunu söyler.

- İsim ve sıfatlarından herhangi birinde Allah Teâlâ'ya denk biri olduğunu kabul etmek veya Allah Teâlâ'yı yaratmış olduğu varlıklara ait herhangi bir sıfatla nitelendirmek. Mesela Allah'ın isimlerinden biriyle O'ndan başkasını isimlendirip bu ismin ifade ettiği ve Allah'a has olan sıfata o varlığın da sahip olduğuna inanmak veya bir mahlûku, Allah Teâlâ'ya has olan herhangi bir sıfatla vasıflandırmak gibi...

- Allah Teâlâ'nın sıfatlarını mahlûkatın sıfatlarına benzetmek. Mesela Allah Teâlâ'nın görmesinin, işitmesinin veya konuşmasının insanların görmesi, işitmesi ve konuşması gibi olduğunu söylemek gibi...

- Allah Teâlâ'nın sıfatlarından birine sahip olduğunu iddia etmek veya onun herhangi bir mahlûkta olduğunu söylemek. Mesela “Ben, Allah'ın sa-

hip olduğu gibi bir hikmete sahibim.” veya “Benim Allah’ın ilmi gibi bir ilmim var.” demek gibi...

- Allah Teâlâ’nın sıfatlarının kemalini eksiltmek. Mesela “Allah Teâlâ alimdir; ancak O’nun ilmi icmalidir; O, cüziyyatı ve tafsilatı bilmez.” demek gibi.

- Allah’ı, tenzih edilmesi gereken bir sıfatla vasıflandırmak... Mesela Allah’ın ortağı veya çocuğu olduğunu iddia etmek ya da O’nu uyku, sayıklama veya gaflet gibi eksiklik ifade eden bir sıfatla vafsetmek gibi... Allah Teâlâ, Müşebbihenin söylediklerinden çok yüce ve münezzehtir.

- Allah Teâlâ’yı, yüceliğine lâyük olmayan şeylerle isimlendirmek... Mesela hıristiyanların onu “baba” olarak isimlendirmesi, filozofların da “mûcibu’l-vücut bi zatihi” veya “illetun faile” diye isimlendirmeleri gibi...

- Allah Teâlâ’yı beri ve münezzehten olduğu noksan vasıflarla nitelendirmek... Mesela yahudilerin, “Allah fakirdir.”, “Allah varlıkları yarattıktan sonra istirahat çekilmiştir.” veya “Allah’ın eli bağıdır/cimridir.” demeleri gibi...

Bunların benzeri gibi insanoğluna arız olan noksan sıfatlar da böyledir. Bunları iddia eden herkes, aynı şekilde bu tür iddiaları kabul eden herkes -şartlar bulunur ve maniler ortadan kalkarsa- kâfir olurlar.

4- Genel Anlamda Dinden Çıkaran Şeyler:

İslâm dini, -ister itikad, ibadet ve muamelat yönünden olsun, isterse de ahlak, adap ve terbiye yönünden olsun- sağlam, ilahî ve Rabbanî bir nizamdır. İslâm, Allah’ın koyduğu sınırlar, emirler, yasaklar ve kullarından istediği bütün şeylerden oluşur. Zira kulları için neyin yararlı, neyin zararlı olduğunu yalnızca Allah Teâlâ bilir. Nasıl bilmesin ki? Zira onların yaratıcısı, rızık vericisi ve mürebbsi O’dur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Hüküm ancak Allah’ındır. O, hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”** (Enam, 57)

“Bilesiniz ki yaratmak da, emretmek de O’na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir.” (Araf, 54)

“Yaratan hiç bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.” (Mülk, 14)

Kulların yaratılmasının gayesi ve hedefi Allah Teâlâ’ya kulluk etmeleri ve O’nun emirlerine tâbi olmalarıdır. Aksi takdirde onları boşuna yaratmış ve

ihmal etmiş olurdu: **“Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikatten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?”** (Mü'minun, 115)

Bu ilahî kanuna uymak akli başında olan her kula farz-ı ayndır. Herhangi bir şekilde ona muhalefet etmek caiz değildir. Çünkü hayatın her alanında Allah'ın şeriatıyla hükmetmek, dinin en önemli esaslarından biridir. Din de ancak bununla tam ve doğru olur. Yine iman esaslarından biri de her konuda Allah'ın ve Rasûlü ﷺ'in hükmüne başvurmak, onların hükmüne kayıtsız şartsız teslim olmak ve rıza göstermektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.”** (Nisa, 65)

“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin. Sizden olan ulu'l-emre (yöneticilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Rasûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir.” (Nisa, 59)

“Yoksa onlar cahiliye hükmünü mü istiyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükümler Allah'tan daha güzel kim vardır?” (Maide, 50)

Allah Teâlâ'nın hükmüne aykırı olan her hüküm, cahiliye hükmüdür. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir!”** (Tin, 8)

“Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (Yusuf, 40)

Böylece açıkça anlaşılmaktadır ki Allah Teâlâ'nın ve Rasûlü ﷺ'in hükmüne müracaat etmeyi reddetmek, onların hükmüne karşı çıkmak ya da başkalarının hükmünün onların hükmünden daha güzel olduğuna inanmak, küfürdür ve İslam dininden çıkmaktır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, iman etmiş bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”** (Ahzab, 36)

“Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlüne icabet edin. Ve bilin ki, Allah, kişiyle onun kalbi arasına girer (aklından geçenleri dahi bilir) ve siz mutlaka onun huzurunda toplanacaksınız.” (Enfal, 24)

“Ancak (samimiyetle) dinleyenler davete icabet eder. Ölümlere gelince, Allah onları diriltecek, sonra da O’na döndürülecekler.” (Enam, 36)

O halde samimi bir mü’minin yapması gereken, Rabbinin emirlerine uymak ve O’nun hükümlerine itiraz etmemektir. Çünkü Allah’ın ve Rasûl-i Ekrem’in emirlerine uyan ve itiraz etmeyen kimse gerçek ve samimi mü’minidir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah’ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.”** (Enfal, 2-4)

Çünkü Allah’ın hükmüne itiraz etmek veya O’nun hükmünden daha üstün bir hüküm olduğunu düşünmek, yine O’nun emirlerinden herhangi birine -ona inanmayarak- muhalefet etmek veya ona toptan karşı çıkmak -ki bu ikisi arasında Allah katında hiçbir fark yoktur- ya da O’nun emirlerine veya bu emirlerden herhangi birine itiraz etmek Allah Teâlâ’ya itiraz olup küfürdür ve dinden çıkmaktır.

Allah Teâlâ’ya imanın gereği, Allah’ın emirlerini uygulamak, yasaklarından sakınmak, duraklamaksızın, şüphe ve tereddüde kapılmaksızın, kayıtsız şartsız O’na teslim olmaktır.

* Allah’ın şeriatı karşısında bir Müslümanın görevi, “İşittik ve itaat ettik; inandık ve tasdik ettik.” diyerek O’nun hükmüne tam manasıyla teslimiyet göstermek, kâmil manada iman ve tasdik etmek ve ondan razı olmaktır, başka bir şey değildir.

Allah’ın samimi ve ihlaslı mü’min kulları olan sahabe-i kiramın, yüce tâbiinin, Allah’ın muttaki veli kullarının -Allah hepsine merhamet eylesin- ve günümüze kadar ihlas, samimiyet ve güzellekle onlara tâbi olan salih mü’min kulların şiarı işte buydu. Kıyâmet gününe kadar da böyle olacaktır. Allah

Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak ‘İşittik ve itaat ettik.’ demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. Her kim Allah’a ve Rasûlüne itaat eder, Allah’a saygı duyar ve O’ndan sakınırsa, işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.”** (Nur, 51)

* Kâfirlerin âdeti ise Allah’ın şeriatına itiraz etmek, onunla alay etmek ve ona saldırmaktır. Bu, geçmişte böyle olmuştur, günümüzde böyledir, gelecekte de böyle olacaktır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Vay haline, her yalancı ve günahkâr kişinin! O, Allah’ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki hiç onları duymamış gibi (küfründe) direnir. İşte onu acı bir azap ile müjdele! (O) ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!”** (Casiye, 7-9)

“(Rasûlüm!) Kendilerine Kitap’tan bir pay verilenleri (yahudileri) görmez misin ki, aralarında hükmetmesi için Allah’ın Kitabına çağrılıyorlar da, sonra içlerinden bir grup cayararak geri dönüyor.” (Al-i İmran, 23)

“Allah’ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab’ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!” (Nisa, 105)

“Andolsun Biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren âyetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir. (Bazı insanlar,) ‘Allah’a ve Peygamber’e iman ve itaat ettik.’ diyorlar; ondan sonra da içlerinden bir grup yüz çeviriyor. Bunlar iman etmiş değillerdir. Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Peygamber’e çağrıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler. Ama eğer (Allah ve Rasûlünün hükmettiği) hak kendi lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler. Kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe içinde midirler yahut Allah ve Rasûlünün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir! Aralarında hüküm vermesi için Allah’a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, mü’minlerin sözü ancak ‘İşittik ve itaat ettik.’ demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. Her kim Allah’a ve Rasûlüne itaat eder, Allah’a saygı duyar ve O’ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir. (Münafıklar,) sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka (savaşa) çıkacaklarına

dair, en ağır yeminleri ile Allah’a yemin ettiler. De ki: ‘Yemin etmeyin. İtaatiniz malûmdur! Bilin ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.’ De ki: Allah’a itaat edin; Peygamber’e de itaat edin. Eğer yüz çevirerseniz şunu bilin ki, Peygamber’in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber’e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.” (Nur, 46-54)

Hak din ancak ilahî kanunlarla amel etmenin Allah Teâlâ’nın emri olduğuna inanmakla tamam olur. Allah Teâlâ’nın şeriatından yüz çevirmek akideye aykırıdır. Allah’ın şeriatına itiraz etmek ve ondan hoşnutsuzluk duy-mak küfürdür ve dinden çıkmaktır. Çünkü bu itiraz ve saldırı, mesajın sahibi Muhammed ﷺ’e itiraz ve saldırı olup onun haber verdiği ve getirdiği şeyleri inkâr etmek anlamına gelir. Bu ise imanı ortadan kaldıran şeylerden biridir ve İslâm’dan irtidat etmektir.

Aynı şekilde bu ilahî şeriatla amel eden Müslümanlarla alay etmek veya bu dinin sembollerinden olan bir ibadete bağlılıkları sebebiyle onlarla alay etmek ya da bu yüzden onlara düşmanca davranmak da küfür ve riddettir. Çünkü bu davranış, Allah’ın dinine savaş açmak, ona karşı çıkmak ve insanları Allah’ın yolundan engellemek demektir. Ayrıca bu alay, gerçekte dinin bizzat kendisiyle, sonra onun tebliğcisi Peygamber ﷺ’le, sonra da onu indiren Allah’la alay etmek anlamına gelir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi. Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi. Mü’minleri gördüklerinde ‘Şüphesiz bunlar sapıtmış!’ derlerdi. Halbuki onlar, mü’minleri denetleyici olarak gönderilmediler. İşte o gün (ahirette) de iman edenler kâfirlere gülerler. Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.”** (Mutaffifin, 29-35)

“Kâfir olanlar için dünya hayatı cazip kılındı. (Bu yüzden) onlar, iman edenlerle alay ederler. Oysaki (iman edip) inkârdan sakınanlar kıyâmet gününde onların üstündedir. Allah dilediğine hesapsız lütufta bulunur.” (Bakara, 212)

Alemlerin Rabbinin kelâmı olan yüce Kur'ân'a dil uzatan herkes kâfir olur, tekfiri hak eder. Mesela müşriklerin iddia ettiği gibi ona sihir, şiir, öncekilerin masalları vb. demek, onun yalan ve iftira mahsulü olduğunu söylemek, insan sözü olduğunu iddia etmek, icazını reddetmek, onun bir benzerini ortaya koymaya çalışmak ve bunun mümkün olduğunu iddia etmek, içerdiği hususlardan herhangi bir şeyi inkâr etmek, tevatürle nakledilmiş olan surelerinin ya da ayetlerinin bir kısmını inkâr etmek vb. gibi...

Yine Kur'ân veya sahih sünnette sabit olan ve dinden olduğu kesin olarak bilinen hükümlerden birini inkâr etmek de böyledir. Mesela zinanın, içki içmenin veya hırsızlığın haram olduğunu inkâr etmek, namazın veya zekatın farziyetini reddetmek, namazlardan birinde bir rekat fazlalığının olduğunu iddia etmek veya abdestsiz namazın geçerli olacağını söylemek vb. gibi...⁹¹¹

Allah Teâlâ'nın, Kitabında ve Peygamberi ﷺ'in lisanı üzere iman edilmesini emrettiği melekler, kitaplar, peygamberler, ölümden sonra diriliş, bedenlerin dirilitilip haşredilmesi, cennet, cehennem, kabir azabı ve nimeti vb. gibi gaybî konulardan herhangi birini inkâr etmek de imanı ortadan kaldıran hususlardandır.

Yine Peygamber ﷺ'in peygamberliğine, şeriatına veya doğruluğuna dil uzatmak, onu yalanlamak ya da onun hain olduğunu veya kendisine vahyedilen bir kısım şeyleri gizlediğini iddia etmek, açıkça ona hakaret edip dil uzatmak veyahut pak hayatıyla, herhangi bir ameli, hali ya da mübarek bir tasarrufuyla dalga geçmek, onun haber verdiği bazı şeyleri inkâr etmek, onun sabit olan şerefli fiillerinden biriyle alay etmek, Kur'ân'dan bir şeyi inkâr etmek -çünkü Kur'ân da onun haber verdiği şeylere dahildir, dolayısıyla onu inkâr eden, Peygamber ﷺ'i yalanlamış olur- veya onun haber vermiş olduğu (kendisinden sahih olarak sabit olan) havz, mizan, diriliş, hesap, sırat, cennet, cehennem vb. gaybî konulardan birini inkâr etmek gibi manen Peygamber ﷺ'in risaletini inkâr etmek anlamına gelen her şey de küfürdür. Çünkü Peygamber ﷺ'e dil uzatmak, onu hidayet ve hak dinle gönderen ve ona bu yüce ve şerefli risalet görevini veren Allah'a dil uzatmaktır.

⁹¹¹ Not: İctihada konu olan ve hakkında icma bulunmayan bir hükmü inkar etmek ise insanı küfre düşürmez. Yine dinde meşhur olmayan ve uzman alimlerden başkasının bilemeyeceği bir şeyi inkar etmek de küfür sayılmaz.

Yine Kur'ân'ın nebi veya rasûl olduğunu bildirdiği bir zatın nübüvvetini ve risaletini inkâr etmek, Peygamber ﷺ'den sonra peygamberlik iddiasında bulunmak, Muhammed ﷺ'den önce peygamberlerin gönderildiğini inkâr etmek, Allah Teâlâ'nın zikrettiği geçmiş peygamberlerle kavimleri hakkındaki kıssaları reddetmek, Kur'ân'da varlığı bildirilen cin, melek, şeytan, arş, levh-i mahfuz, kalem vb. bir şeyi inkâr etmek, herhangi bir peygambere dil uzatmak, onun risaletini veya nübüvvetini inkâr etmek, Kur'ân'ın mucizevî ve eşsiz oluşunu inkâr etmek de küfürdür. Çünkü bunları Allah Teâlâ haber vermiştir.

* Buraya kadar sayılan ve imanı ortadan kaldıran hususlar, İslâm dinine, onun şeriatına, Peygamberi ﷺ'e veya Peygamber ﷺ'in sünnetine karşı saygısızlık, dil uzatma, alay etme, yalanlama, şüphe ve tereddüt şeklinde kendini gösteren inanç, söz ve fiillerdir. Bunların hepsi de imanı ortadan kaldıran ve İslâm'dan çıkaran şeylerdir. *Allah bizleri korusun.*⁹¹²

Değerli ve akıllı Müslüman kardeşim! Şunu bil ki: Allah'ın dininden yüz çevirenler, kendi akılları ya da başkalarının akıl ve fikirleri uyarınca dine ve rasûllerin çağrısına itiraz edenler, Allah Teâlâ'nın babamız Adem ﷺ'i cennette yaratmasından bu yana her zaman ve her mekanda var olagelmışlerdir. Onlar, dinden yüz çevirdiklerini ve ona karşı çıktıklarını açıkça ilan ederler ve bu yaptıklarını dilleri, elleri, hatta canları ve mallarıyla savunurlar. Gerçekte

⁹¹² Allame İbn Baz *rahimehullah* şöyle der: "Allah Teâlâ'nın kulları için koyduğu ve Kitabında ya da Rasulü ﷺ'in dili üzere açıklamış olduğu hükümler, mesela miras hukuku, beş vakti namaz, zekat, oruç vb. gibi Allah'ın kullarına beyan ettiği ve ümmetin de üzerinde icma ettiği hükümlere herhangi bir kimsenin itiraz etme ya da onları değiştirme hakkı yoktur. Çünkü onlar, ümmet için hem Peygamber ﷺ zamanında hem de ondan sonra kıyamete kadarki zaman diliminde geçerli olacak sağlam ve kesin bir şeriattır. Mirasta erkek çocuğuna kız çocuğundan fazla verilmesi, yine oğulların çocuklarının, ana-baba bir erkek kardeşler ve sonra baba bir erkek kardeşlerin öncelenmesi de bunlardan biridir. Çünkü Allah Teâlâ bunu Kitabında açıklamış ve Müslüman alimler de bu konuda icma etmişlerdir. Dolayısıyla bu konuda yapılması gereken itikat ve iman ederek bunu uygulamaktır. Kim ondan başkasının daha uygun olduğunu iddia ederse kafir olur. Aynı şekilde ona karşılıksızını caiz gören kimse de küfre düşer. Çünkü böyle biri Allah'a, Rasulüne ﷺ ve ümmetin icmasına itiraz etmiş olur. Müslüman idareciye düşen de onu -eğer müslümansa- tevbeye çağırmasıdır. Tevbe ederse mesele yok; aksi takdirde onun kafir olması ve İslâm'dan dönmesi nedeniyle öldürülmesi gerekir. Çünkü Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: "Kim dinini değiştirirse onu öldürün." Allah Teâlâ'dan bizleri ve bütün Müslümanları saptırıcı fitnelerden ve pak şeriata muhalefet etmekten korumasını niyaz ederiz." *Mecmuu Fetava İbn Baz*, 4/415.

ise onlar, melun ve Allah Teâlâ'nın rahmetinden kovulmuş şeytanın çağrısının bir uzantısıdır. Onların kervanı, önderlerinin Allah'ın emrinden yüz çevirdiği ve ona zayıf bir aklî çıkarımla karşı çıktığı zaman yola koyulmuştur. Zira şeytan kendi yaratılış maddesiyle Adem'in yaratılış maddesini kıyaslamış, kendisiyle gururlanmış ve Rabbinin Adem'e secde emrine kibirlenerek karşı çıkmıştır. Akıbeti ise hüsrana dönüşmüş ve kıyamete kadar sürecek bir laneti ve rüsvaylığı hak etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklerle, ‘Âdem’e secde edin!’ diye emrettik. İblis’in dışındakiler secde ettiler. O, secde edenlerden olmadı. Allah buyurdu: ‘Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?’ (İblis,) ‘Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın.’ dedi. Allah, ‘Öyle ise, «İn oradan!» Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Çünkü sen aşağılıklardansın!’ buyurdu. İblis, ‘Bana, (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver.’ dedi. Allah, ‘Haydi, sen mühlet verilenlerdensin.’ buyurdu. İblis dedi ki: ‘Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için Senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından,ollarından sokulacağım ve sen, onların çocuklarını şükredenlerden bulmayacaksın!’ dedi. Allah buyurdu: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!”** (Araf, 11-18)

Daha sonra insanoğlunun en büyük düşmanı olan İblis'i, ademoğlunun zayıf akıllıları örnek almış ve haktan yüz çevirmek ve O'na aklî delillerle karşı çıkmak konusunda onu takip etmişler ve bu önderlerinin vesvesesine kapılıp hevalarına/ona tâbi olmuşlardır. Bunların da ilki Allah'ın peygamberi Nuh (عليه السلام)'ın kavmidir. Onlar akıllarına uydukları için Nuh'un çağrısına icabet etmemişlerdir. Çünkü Nuh, kendileri gibi bir insandı, kral değildi. Ona tâbi olan zayıflarla bir arada bulunmaları da onların değerini düşürür, itibarını zedelerdi: **“Onlar şöyle cevap verdiler: Sana düşük seviyeli kimseler tâbi olup dururken, biz sana iman eder miyiz hiç!”** (Şuara, 111)

Onlardan sonra Ad, Semud, İbrahim (عليه السلام)'ın kavmi, Medyenliler ve altı üstüne getirilen şehirlerin halkı (Lut kavmi) İblis'e tâbi oldular. Hepsisi de apa-

çık haktan yüz çevirdiler: **“Sizden öncekilerin, Nuh, Âd ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah’tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: Biz, size gönderileni inkâr ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz.”** (İbrahim, 9)

Bunlardan sonra da peygamberlerin sonuncusunun kavmi olan Kureyş’in kâfirleri peygamberleri Muhammed ﷺ’in davetinden yüz çevirmişler, ona karşı çıkmışlar ve onu yalanlamışlardır. Hatta onların kalplerine küfür o kadar derinden yerleşmişti ki onlar gözleriyle apaçık bir şekilde gördükleri mucizeleri ve delilleri inkâr etmişlerdi. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve ‘Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür.’ derler.”** (Kamer, 2)

Onlardan sonra sıra münafıklara geldi. Onlar da haktan yüz çevirdiler ve güçleri yettiği kadar ona karşı çıktılar. Görünüşte İslam’a mensup olmaları dolayısıyla da ilahî şeriata aklî olarak karşı çıkışlarına dinî bir kisve giydirmişler ve oklarını Allah’ın şeriatını taşıyanlara yöneltmişlerdir.

Peygamber ﷺ zamanında münafıklar, ilahî şeriata karşı olduklarını asla açığa vurmamışlardır. Aksine bu karşı oluşları için her defasında şer’î birtakım mazeretler ileri sürmüşlerdir: **“Gerçi onlar, ‘Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık.’ diye kendilerini helâk edercesine Allah’a yemin edecekler. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor.”** (Tevbe, 42)

“Onlardan öylesi de var ki: ‘Bana izin ver, beni fitneye düşürme.’ der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır.” (Tevbe, 49)

“Bedevîlerden geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki: ‘Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıyordu. Allah’tan bizim bağışlanmamızı dile.’ Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler.” (Fetih, 11)

Hak yoluna ve sırat-ı mustakime girişin başlangıcı ademoğlunun kendinde, fıtrata ve hak dine teslim olmasındadır. İlahî şeriata itiraz edip karşı çıkanlar ise eğri yola sapanlardır. Kalpleri de Allah Teâlâ’nın onları üzerinde yaratmış olduğu hidayet ve hak dine karşıdır. Önce onların kalpleri sap-

mıştır: **“Onlar sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, fâsıklar topluluğunu doğru yola iletmez.”** (Saf, 5)

Kalpleri sapınca hastalananlar, sonra da fitnelere düşer olanlar müteşabihlere tâbi olurlar, daha doğrusu onları yalan yanlış açıklarlar. Bunu da Allah Teâlâ'nın beyan etmiş olduğu bir amaç için yaparlar ki bu amaç, fitne çıkarma arzusu ve nasları zahir anlamlarından çıkararak çarpıtma arzusudur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu te'vil etmek arzusuyla ondaki müteşâbih âyetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun te'vilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek pâyeye erişenler ise 'Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafından'dır.' derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar.”** (Al-i İmran, 7)

İlahî şeriata karşı çıkan ve hak dine itiraz edenlere hidayet, kurtuluş ve başarı yollu kapalıdır. Bunun sebebi de kalplerine yerleşmiş olan hakka karşı kibirlenme, ondan nefret etme, ona razı ve teslim olmama hastalığıdır. Bir sebebi de hevalarına ve kısır akıllarına tâbi olmalarıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onların kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için can yakıcı/elim bir azap vardır.”** (Bakara, 10)

“Yeryüzünde haksız yere böbürleneni âyetlerimden uzaklaştıracam. Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.” (Araf, 146)

“Hevâ ve hevesini ilah edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eristirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısınız?” (Casiye, 23)

Sözün özü şudur: Bir kulun hidayet yolundan ve haktan sapması ve ona karşı çıkması, ancak kalbinde bulunan eğrilik, haktan hoşlanmama, şüphelere kapılma, şehvetlerin peşine düşme ve hakka zayıf aklı gerekçelerle karşı çıkma sebebiyle olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz Allah (hakkı açık-**

lamak için) sivrisinek ve onun da ötesinde bir varlığı misal getirmekten çekinmez. İman etmişlere gelince, onlar böyle misallerin Rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler. Kâfir olanlara gelince ‘Allah böyle misal vermekle ne murad eder?’ derler. Allah onunla birçok kimseyi saptırır, birçoklarını da doğru yola yöneltir. Verdiği misallerle Allah ancak fâsıkları saptırır (çünkü bunlar birer imtihandır).” (Bakara, 26)

“Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kâfir olarak ölürler.” (Tevbe, 125)

“(Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder ki) kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşırlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın. Zalimler, gerçekten (haktan) oldukça uzak bir ayrılık içindedirler.” (Hac, 53)

Zihninde kulluğun manasını doğru olarak tasavvur edemeyen, tek ve ortağı olmayan yüce Allah’a ibadetin bütün insanların ve cinlerin yaratılmasındaki tek gaye olduğu inancını -ki Allah Teâlâ, **“Ben, cinleri ve insanları yalnızca Bana ibadet etsinler diye yarattım.”** (Zariyat, 56) buyurmaktadır.- kavrayamayan mükellef kul, nefsini yüceltmeye başlar. Ardından da hevasının ve aklının meylettiği şeylerin peşinden gider ya da kendisi gibi kul olan başkalarını gözünde büyütür ve onlara tâbi olur.

Yüce Allah’a kulluğun hakikati ise muhtaç kulun, Rabbi karşısında son derece mütevazı ve itaatkâr olması, O’nun emirlerine uyması, yasaklarından kaçınması ve kendini O’na teslim etmesidir. Böyle bir kul, Mevlasına karşı itaatkâr ve mütevazıdır. Ne itiraz eder ne de karşı çıkar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.”** (Nur, 63)

İmam Hafız İbn Kesîr *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: **“Onun emrine aykırı davrananlar...”** Yani Allah Rasûlü ﷺ’in emrine aykırı davrananlar demektir ki bu da onun yoluna, metoduna, sünnetine ve şeriatına aykırı hareket etmektir. Zira sözler ve ameller, onun sözleri ve amelleriyle ölçülüp değerlendirilir. Onun yoluna uyanlar kabul edilir, aykırı olanlar ise söyleyeni veya yapanı kim olursa olsun reddedilir. Nitekim Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’lerinde

ve başka eserlerde Allah Rasûlü ﷺ'in şöyle buyurduğu sabittir: “Her kim ki bizim emrimize uygun olmayan bir iş işlerse, o reddolunur/geçersizdir.”

O halde gizlide veya açıkta Allah Rasûlü ﷺ'in şeriatına aykırı hareket edenler, kalplerine küfür, nifak veya bid'at gibi **“bir fitnenin/belanın gelmesinden veya”** dünyada öldürülme, had cezası, hapis ve benzeri bir şekilde **“can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.”** Nitekim İmâm Ahmed... Ebu Hureyre ؓ'dan Allah Rasûlü ﷺ'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Benim ve sizin misaliniz, şuna benzer: Bir adam ateş yakar. Ateş, etrafı aydınlattığı zaman kelekler ve ateşin ışığına gelen hayvanlar ateşin içine düşerler. Adam onları engellemeye çalışır, fakat onlar ona üstün gelip kendilerini ateşin içine atarlar. İşte benimle sizin misaliniz de böyledir. Ben, sizin kuşaklarınızdan tutup sizi ateşten alıkoyuyorum ve ‘Ateşten beri gelin, ateşten uzak durun!’ diyorum. Siz ise bana üstün gelip kendinizi ateşe atıyorsunuz.”⁹¹³

Allame müfessir el-Kurtubî rahimehullah da bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Fakihler, emrin vücub/farziyet ifade ettiğine bu ayeti delil getirmişlerdir. Bunun izahı ise şöyledir: Allah Teâlâ, Peygamber ﷺ'in emrine aykırı davranmaktan sakındırmış ve **“başlarına bir fitne/belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden”** sözüyle de bunu yapanları ceza ile tehdit etmiştir. Bu durumda ona muhalefet etmek haram, onun emrine uymak ise farz olur. Buradaki fitne, öldürülmektir. Bunu İbn Abbas söylemiştir. Ata ise onun deprem ve dehşetli haller olduğunu söylemiştir. Cafer b. Muhammed de başlarına musallat edilecek olan zalim sultan olduğunu söylemiştir. Onun, Rasûl ﷺ'e muhalefetten dolayı kalplerin mühürlenmesi olduğu da söylenmiştir. **“Onun emrine”** ifadesindeki “o” zamirinin Allah'a ait olduğu söylenmiştir. Bunu Yahya b. Sellam söylemiştir. Onun Rasûlullah ﷺ'in emrine ait olduğu da söylenmiştir. Bunu da Katade söylemiştir. **“Onun emrine aykırı davrananlar”** ifadesi “onun emrinden yüz çevirenler” demektir.”

İmam et-Taberî rahimehullah da tefsirinde şöyle der: “Yunus, İbn Vehb kanalıyla bana İbn Zeyd'in **‘İçinizden, birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir.’** ayeti hakkında şöyle dediğini nakletti:

⁹¹³ Müslim, K. Fedail, B. Peygamber'in ümmeti üzerine olan şefkati...

Bunlar, Allah Rasûlü ﷺ'in izni olmaksızın geri dönen münafıklardır. **'Birini siper edinerek sıvışıp gidenler,'** (yani) Peygamber ﷺ'den izin almaksızın geri dönüp gidenlerdir. **'Onun emrine aykırı davrananlar,'** (yani) bunu (izinsiz dönmeyi) yapanlar **'başlarına bir fitne/belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.'** Buradaki fitne, küfürdür. "Siper edinmek" anlamındaki "اللوذ / livaz," birbirine sığınmak, birinin diğerinin arkasında gizlenmesi demektir. Nitekim Dahhak böyle demiştir. **'...veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden,'** yani bu yaptıklarından ve Rasûlullah ﷺ'in emrine aykırı davrandıklarından dolayı onlara dünyada Allah tarafından acı bir azap isabet eder, demektir. Ayette **'عن أمره'** ifadesine (...den anlamında olan) **'عن'** harf-i cerri dahil edilmiştir (ki normalde buna gerek yoktur); çünkü sözün anlamı 'onun emrinden sapan ve ondan yüz çevirenler' demektir."

İmam Beğavi *rahimehullah* da tefsirinde şöyle der: **"Onun emrine aykırı davrananlar,"** yani emrine muhalefet edenler, demektir. Buradaki **"عن"** sıladır. Bu cümlelin manasının (**عن** harf-i cerri dolayısıyla) "onun emrinden yüz çevirenler ve onun izni olmaksızın onun yanından ayrılanlar" olduğu da söylenmiştir. **'...başlarına bir fitne/belâ gelmesinden,'** yani gelmemesi için... Mücahid, bunun dünyada bir bela olduğunu söylemiştir. **'...veya kendilerine çok elemli bir azap,'** yani ahirette can yakıcı bir azap **'isabet etmesinden.'** Bunun dünyada derhal gerçekleşecek olan acı verici bir azap olduğu da söylenmiştir."

Allame Abdurrahman es-Sa'dî *rahimehullah* da tefsirinde şöyle der: **"Onun emrine aykırı davrananlar,"** yani Allah'ın ve Rasûlünün emrini terk ederek bazı işlerini görmeye gidenler... Peki ya herhangi bir işine gitmeyen, aksine hiçbir meşguliyeti olmadığı halde Allah'ın emrini terk edenlerin durumu ne olur?! **'...başlarına bir fitne/belâ gelmesinden,'** yani şirk ve şer gelmesinden **'...veya kendilerine çok elemli bir azap etmesinden sakınsınlar.'**"

İMANI ORTADAN KALDIRAN BAZI İTİKAD, SÖZ VE FİİLLERE ÖRNEKLER

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için inanç/itikad, fiil ve söz olmak üzere imanı ortadan kaldıran şeylere dair bazı örnekleri -hepsini kuşatmak amacıyla değil de sadece örnek olmak üzere- zikrederim:

Birincisi: İmanı Ortadan Kaldıran İnançlar:

Bunlar, açık küfür oldukları ve sahibini İslâm'dan çıkardıkları kesin şer'i delillerle sabit olan bâtil inançlardır. Kişi, bunları söylemese veya bunlarla ilgili bir fiil yapmasa da, sadece kalbinin onlara inanmasıyla imanı ortadan kalkar.

1- Allah'ın varlığını inkâr etmek, O'nun varlığından şüphe etmek, O'nun rabliğinde ortağının olduğuna inanmak, evrenin ezelf olduğuna inanmak, yaratma işinin Allah'tan başkasına nispet etmek -mesela kainatın tesadüf eseri var olduğunu veya tabiat tarafından var edildiğini söylemek gibi-, rızkı verenin Allah'tan başkası olduğunu iddia etmek veya başkasını bu konuda ona ortak etmek, Allah Teâlâ'nın insanları yaratıp onları kendi hallerine bıraktığını iddia etmek veya bir kimsenin Allah'a has olan bu hususlardan herhangi birine sahip olduğunu iddia etmesi, -mesela- Firavun'un rab olduğunu iddia etmesi gibi...

2- Allah Teâlâ'nın kemal sıfatlarını inkâr etmek, O'nun sıfatlarını mah-lûkatın sıfatlarına benzetmek, Allah Teâlâ'nın veya Rasûlü ﷺ'in Allah hakkında bildirdikleri sıfatlardan herhangi birini reddetmek, Allah'a ortak koşup O'nun çocuğu ya da kızları olduğunu veya O'na benzeyen bir dengi bulunduğuna inanmak, Allah'ın kulluk edilme hakkını, bütün ibadetlere yalnızca O'nun layık olduğunu ve bu konuda ortağı bulunmadığını reddetmek, Allah'tan korkulmayacağına, O'ndan yardım istenmeyeceğine veya O'na tevekkül edilmeyeceğine inanmak.

3- Muhammed ﷺ'in peygamberliğini yalanlamak, bundan şüphe etmek, onun bütün insanlığa peygamber olarak gönderildiğini ve son peygamber

olduğunu inkâr etmek, Peygamber ﷺ'in haber verdiği bazı şeyleri sabit olduktan sonra inkâr etmek veya onlara dil uzatıp saldırmak, Peygamber ﷺ'in, Allah'ın kendisine vahyettiği ve tebliğle görevli olduğu bazı şeyleri gizlediğine inanmak.

4- İslâm'ın beş şartından ve imanın altı şartından herhangi birini, cenneti, cehennemi, mükafatı, cezayı, dirilmeyi, cinleri, melekleri, Allah'ın âhirette görüleceğini yalanlamak veya bunlarda şüphe etmek, Allah'ın bütün sıfatlarını ya da tek bir sıfatını inkâr etmek, Allah'ın zatının cisim/madde olduğuna veya O'nun zatında bir benzeri bulunduğuna inanmak, İsra ve Mirac gibi üzerinde icma edilen konulardan herhangi birini inkâr etmek veya şüphe etmek, Allah ve Rasûlü Muhammed ﷺ'in haber verdiği gaybî konuları ve diğerlerini şüpheyile karşılamak.

5- Kur'an'dan herhangi bir şeyi inkâr etmek, Kur'an'a ilave edildiğine inanmak, Kur'an'ın bir zahir, bir de bâtın anlamı olduğuna, bâtının zahirinden farklı olduğuna ve bu bâtın anlamı bilmenin, sadece bazı kimselere mahsus olduğuna inanmak.

6- İslâm'dan başka bir şeriata inanmak, beşeriyet için onun daha uygun ve elverişli olduğuna inanmak, onunla amel etmek, onu tatbik etmek, ona razı olmak ve onun hükmüne başvurmak.

7- Dinsiz, müşrik, mürted, zındık vb. kâfirlerin kâfir olmadıklarına inanmak, onların küfründen şüphe etmek, tuttukları yolun doğru olduğuna inanmak veya dinin aleyhine olacak şekilde onlarla dostluk kurmak.

8- Kiliselerin veya havraların da Allah'ın evleri olduğuna, oralarda Allah'a ibadet edildiğine, O'nun zikredildiğine ve birlendiğine; yahudilerin ve hristiyanların bu mekânlarda yaptıkları şeylerin de Allah'a ibadet, O'na ve peygamberlerine itaat olduğuna inanmak.

9- Beş vakit namaz, zekât, oruç, hac vb. gibi dinde kesin olarak bilinen herhangi bir şeyin farziyetini inkâr etmek.

10- Alışveriş ve nikâh gibi dinde kesin olarak bilinen bir mubahın haram olduğuna inanmak; adam öldürme, zina, faiz, içki, emir ve yasak koyma hakkını, haram ve helal kılma hakkını veya yasama hakkını Allah'tan başkasına vermek gibi dinde kesin olarak bilinen bir haramın mubah olduğuna

inanmak veya Allah'tan başkasının hükmüne müracaat etmenin caiz olduğuna inanmak.

11- Allah Teâlâ'nın peygamberlerini veya onlardan birini ya da onlarla ilgili dinde sabit olan bir şeyi inkâr etmek.

12- Herhangi bir mahlukta *-Allah korusun-* rablik ve ilahlık vasfının bulunduğuna inanmak.

13- Peygamberlik iddiasında bulunmak veya böyle bir iddiada bulunan kimseyi tasdik etmek.

14- Bazı kimselerin İslâm şeriatının dışına çıkmasının caiz olduğuna veya onların Peygamber ﷺ'e tâbi olmalarının farz olmadığına ya da bir şahsın İslâm'dan başka bir dine bağlanmasının caiz olduğuna inanmak.

15- Sahabîlerin pek çoğunun Peygamber ﷺ'in vefatından sonra dinden çıktıklarına, fasık olduklarına ve ihanet ettiklerine inanmak.

16- Ebu Bekir Sıddık ؓ'in sahabî olduğunu, Peygamber ﷺ'e sadakat gösterdiğini inkâr etmek. Çünkü bu, Kur'an nassını yalanlamaktır.

17- Küfre rıza göstermek, kâfir olmaya karar vermek veya ileride bir şey olursa kâfir olacağını söylemek...

18- Küfür ifade eden sözleri söyleyen bir kimseye, yaptığına rıza göstererek gülmek.

19- Apaçık delili olan ve üzerinde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın ittifak ettiği küfre düşürücü amellerden herhangi birinin küfür olduğunda şüphe etmek... vb. gibi imanı ortadan kaldıran diğer inançlar.

İkincisi: İmanı Ortadan Kaldıran Sözler:

Bunlar, açık küfür oldukları ve sahibini İslâm'dan çıkardıkları kesin şer'i delillerle sabit olan (te'vile ihtimali bulunmayan) sözlerdir. Bu sözleri söylemek bile imanı ortadan kaldırmaya yeter.

1- Allah Teâlâ'ya sövmek, O'na kusur nispet etmek, Peygamber ﷺ'e veya peygamberlerden herhangi birine sövmek, meleklere ya da İslâm dini-ne sövmek.

2- Peygamber ﷺ'in vefatından sonra Kur'an'dan bir harfin eksiltildiğine veya ona bir harfin eklendiğine ya da bir harfinin değiştirildiğini söylemek,

mushafta yazılı olanın veya ondan okunanın Kur'ân olmadığını söylemek ya da Kur'ân'ın Allah'ın kelamı olmadığını söylemek.

3- Yüce Allah ile O'nun şerefli Peygamberi Abdullah oğlu Muhammed ﷺ ile alay etmek, onlara bir kusur isnat etmek, Allah'ın kelamıyla, O'nun yüce kitabı Kur'an-ı Kerim ile, indirdiği diğer kitaplarla, O'nun ayetlerinden biriyle, peygamberleriyle veya Peygamberi Muhammed ﷺ ile alay etmek... Mesela Allah Rasûlü ﷺ'in doğruluğu, güvenilirliği, iffeti ve namusunu hedef alan sözler söylemek; "şehvetine düşküncü, o nedenle çok kadınla evlendi" gibi ileri geri laflar etmek; "siyah renkliydi" veya "sarı renkliydi" gibi sözler söyleyerek onun şahsıyla dalga geçip onu hafife almak, onun sünnetiyle alay etmek ve akla uymadığı bahanesiyle onu reddetmek.

4- Allah Teâlâ'nın isimleriyle alay etmek, O'na kusur isnat etmek, O'nun cenneti va'detmesini ve cehennemle tehdit etmesini alay konusu yapmak... Mesela "Allah bana cenneti verse bile girmem.", "Nebiler ve Rasûller benim yanımda buna şahitlik etseler bile ben onların şahitliğini kabul etmem.", "Namaz kılmaya başladığımdan beri hiçbir hayır görmedim." veya "Namazın sana ne fayda sağladı ki?" gibi sözler söylemek...

5- Mukaddes şeriatın hükümleriyle alay etmek, onları hafife almak ve çirkin vasıflarla vasıflandırmak, "Hırsızın elini kesmek iğrenç bir ceza!" veya "Evli olduğu halde zina edeni recmetmek zulümdür." gibi sözler söylemek...

6- Sünnete uygun sakal, kadınların tesettürü vb. gibi kesin İslâmî bir simgeyle veya ibadetlerle alay etmek ve onları hafife almak.

7- Allah'ın bütün emirlerine veya herhangi bir emrine karşı çıkarak onları reddetmek.

8- Peygamber ﷺ'in şahsiyetine, namusuna dil uzatmak, tebliği konusunda onu itham etmek veya alay etmek.

9- Peygamberlere, velilere ve salihlere dua ederek onlardan bir şeyler istemek, sıkıntılı ve zor zamanlarda onlardan medet ummak, sadece Allah'ın gücünün yettiği şeyleri onlardan istemek ve onlara sığınmak.

10- "Ben Allah'tan korkmam." veya "Ben Allah'ı sevmiyorum." demek.

11- "Peygamber ﷺ bize namazı, zekâtı, orucu veya haccı farz kılmadı." demek.

12- “Dinin devletle veya hayatın (ibadet ve cami dışındaki) diğer alanlarıyla hiçbir ilişkisi yoktur.” demek veya “İslâm’ın hükümleri bu zamana uygun değildir.” demek.

13- İslâm dinine bağlı olan bir kimseye, “Sen gericisin (veya yobazsın).” demek.

14- “İslâm dini ve prensipleri, Müslümanların veya Müslüman ülkelerin geri kalmasının sebebidir.” demek.

15- Bir şahsın, düşmanından söz ederken, “Eğer o benim Rabbim olsaydı ona ibadet etmezdim.” veya “O bir peygamber olsaydı ona iman etmezdim.” demesi.

16- Bir kimsenin “La havle vela kuvvete illa billâh” diyen kişiye, “Bu laflar karın doyurmaz.” demesi.

17- Bir kimsenin, çocuğundan, eşinden vs. söz ederken, “Onu Allah ve Rasûlünden ﷺ daha çok seviyorum.” demesi.

18- Peygamberlik iddiasında bulunmasa da kendisine vahiy geldiği iddiasında bulunmak.

19- Gaybı bildiğini iddia etmek veya gelecekte olacak bir şeyin kesin olarak gerçekleşeceğini iddia etmek.

20- Bir kimsenin, “Allah benim servetimi eksiltti, ben de O’nun hakkını kısacağım ve artık namaz kılmayacağım.” demesi.

21- Bir kimsenin, sevdiği birine, “Allah bana cenneti verse bile sensiz oraya girmem.” demesi.

22- Sadece Ramazanda namaz kılan bir kimsenin, “Bu bile çok.” veya “Bu yeterlidir, hatta çok bile.” demesi.

23- Fasık bir kimsenin, kendisine, “Haydi namaz kıl ki onun tadını alasın.” dendiği zaman “Terk etmenin tadını almak için namaz kılmıyorum.” demesi.

24- Tef nağmelerinin veya çalgı aletlerinin eşliğinde Kur’an okumak.

25- Kur’an’ın herhangi bir şeyine kusur bulmak veya onu alaya ve eğlenceye alarak okumak...

26- Sahabenin veya onların çoğunun adaletine dil uzatmak, mesela onlardan “fasıklar” veya “sapıklar” diye söz etmek.

27- Ali ؑ'ın ilah veya peygamber olduğunu söylemek.

28- Cebrail ؑ'ın vahiy emanetine hıyanet ettiğini ve vahiy Ali'ye indireceği yerde Muhammed ؑ'e indirdiğini iddia etmek.

29- Mü'minlerin annesi Aişe *radiyallahu anhâ*'ya Allah Teâlâ'nın yedi kat semanın üstünden onu temize çıkardığı konuda iftira etmek... vb. gibi imanı ve İslâm'ı ortadan kaldıran diğer çirkin sözler...

Üçüncüsü: İmanı Ortadan Kaldıran Fiiller:

Bunlar, açık küfür oldukları ve sahibini dinden çıkardıkları kesin şer'i delillerle sabit olan fiillerdir. Bunları yapan kişide bile bile inkâr, helal sayma, inanma veya küfür kastı aranmaz. Aksine bunların yapılması, kişiyi imandan çıkarma konusunda yeterlidir.

1- Allah'tan başkasına secde etmek, adakta bulunmak veya Allah'tan başkası için kurban kesmek.

2- Allah Teâlâ'nın isimlerinden biriyle, emriyle veya tehdidiyle alay etmek; içki içerken, zina ederken veya sigara içerken Allah'ın ismini -hafife alarak- zikretmek/besmele çekmek.

3- Bile bile Mushaf-ı Şerif'e saygısızlık etmek. Mesela onu çöp ve pisliklerin içine atmak, kasıtlı olarak onu ayağıyla çiğnemek, ona eliyle, ayağıyla veya dudağıyla küçümseyici bir tavır içinde işaret etmek veya onu hafife alacak şekilde tef ve diğer müzik aletleri eşliğinde okumak... Bu gibi hareketleri Rasûlullah ؑ'ın hadislerine ve bütün dinî kitaplara yapmak da aynıdır.

4- Evliyaya ve salihlere yaklaşmak, onlara dua ve niyaz etmek, yardım istemek için onların türbelerini ve kabirlerini tavaf etmek...

5- Allah Teâlâ, Peygamberi ؑ veya İslâm anıldığında ya da İslâm'ın bir emrine davet edildiğinde öfke ve hoşnutsuzluk göstermek.

6- Haç, Mecusi başlığı vb. gibi kâfirlere has ve onların dinlerine ait sembollerden olan herhangi bir şeyi bile bile ve onların dinlerinden razı olarak takmak.

7- İbadetlerinde kâfirlere katılmak, onlar gibi dua ve ibadet etmek.

8- İslâm'ın sembollerini yıkmak. Mesela sırf içinde ibadet yapıldığı için camileri yıkmak gibi...

9- Kâfirler için ibadethaneler inşa etmek, bu konuda onlara gönülden gelerek yardım etmek. Mesela kilise, havra ve benzeri mabedler inşa etmek gibi... Aynı şekilde insanların etrafında tavaf edecekleri, dua etmek, adak adamak ve diğer şirk amellerini yapmak için oralara gidecekleri türbeler inşa etmek...

10- Kâfirlerden başkasının yapmayacağına icma olan bir fiili işlemek.

11- Büyü yapmayı öğrenmek ve öğretmek.

12- İslâm dininden tam manasıyla yüz çevirmek, ne onu öğrenmek ne de onunla amel etmek.

13- Dinsiz, müşrik, mürted vb. kâfirleri tekfir etmemek, onlarla dost olmak, onların yollarını onayladığını göstermek veya sözle, fiille ve niyetle onlara sevgi gösterip yakın olmak.

14- İslâm düşmanı kâfirlerle ve müşriklerle dost olmak, Müslümanların aleyhine olacak şekilde onlara destek vermek veya Müslümanlarla olan savaşlarında onlara yardım etmek.

15- Bile bile ve yaptıklarından razı olarak kâfirlerin ve müşriklerin küfür içerikli bayramlarına katılmak ve bu münasebetle onları kutlamak.

16- İslâm dinine, bu dinin getirdiği her şeye veya onun emin Peygamberi Muhammed ﷺ'in getirdiklerine nefret beslemek.

17- Yüce şeriatın hükümlerinden herhangi birini reddederek, şüpheye kapılarak ya da keyfî olarak yerine getirmeye karşı çıkmak.

18- Hükmetme ve yasamada Allah'ın tek ve ortaksız olduğunu kabul etmemek...

Allah Teâlâ'nın şeriatını toptan ya da kısmen yürürlükten kaldırmak, Allah'ın şeriatına aykırı kanun koymak, Allah'ın indirdiği şeylerden başkasıyla hükmetmek, onlara bağlanmak ve onları uygulamayı zorunlu hale getirmek: Kim Allah'ın koyduğu hükme aykırı bir hüküm koyarsa, Allah'ın kullarına onunla hükmederse, Allah'ın koyduğu hükmü değiştirirse, onu iptal ederse/geçersiz kılırsa ve onunla hükmetmezse veya onu tâğutî bir hükümle değiştirir de onunla hükmederse; bu, nas ve icmayla sabit olduğu üzere din-den çıkararak büyük küfürdür, imanı ortadan kaldıran hususlardandır ve İslam dininden irtidaddır. Çünkü bunu yapmak, kişinin ona razı olduğuna delildir; Allah'ın şeriatına bağlanmaktan vazgeçmek ve onu reddetmektir, Allah'ın

hükümünü bırakıp hüküm koymaktır. Allah'ın getirdiği şeylerden hoşlanmamak ve onları değersiz görmektir. Diliyle açıkça ifade etmese bile Allah'ın şeriatından başkasına tâbi olmayı caiz gördüğünün delilidir. Çünkü hal dili ve amel, söz dilinden daha kuvvetli, daha doğru ve daha açıktır. Zira söz dili doğru da, yalan da söylemeye müsaittir, hal dili ise ancak gerçeği söyler.⁹¹⁴

⁹¹⁴ Değerli muvahhid kardeşim! Şunu bil ki: Sözleryle veya fiilleriyle küfre düşen bir kimsenin tekfir edilmesi için onu helal görmesini şart koşmanın, şeriatla bir aslı olmadığı gibi selef âlimleri nezdinde de bir dayanağı yoktur. Aksine bu, Cehmiyye ve Mürciye mensup kelâmcılardan meşhur olmuştur. Zira ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre, imanı ortadan kaldıran hususlarda "helal sayma" şartı yoktur. Aksine o, küfür dışındaki amellerde, günah ve isyanlarda şarttır. Bir kimse günah ve haramları helal sayarsa kafir olur. Ancak bizzat küfür olan şeylerde böyle bir şart yoktur. Çünkü küfre düşüren bir fiili işleyen kimse kafir olur; o fiili ister helal saysın isterse saymasın fark etmez. Tabî belli bir şahıs hakkında bu hükmü vermek için gerekli kurallara riayet etmek şartıyla...

İnkâr etmek ve helal saymak, -inkâr edilen ve helal sayılan şey dinde kesin olarak bilinen bir şey olduğu müddetçe- başlı başına küfre sokan fiillerdir. Yine imanın aslından olan vecibeleri terk eden bir kimse de -onları inkâr etmese ve terkini helal saymasa bile- sırf bu terki sebebiyle küfre girer. Çünkü helal saymak, fiili yapmaya gerek kalmaksızın başlı başına küfre sokan bir nedendir. Zira bir haramı helal sayan kimse, onu hiç işlemese bile, icma ile kafirdir. Çünkü helal saymak, batınlı/kalple ilgili bir husustur. Mesela bir insan, Allah'ın şeriatıyla hükmetse, ancak gönlünden yahudilik, hıristiyanlık veya başka bir şeriatla hükmetmeyi helal saysa icma ile kafir olur. Evet, Allah'ın şeriatıyla hükmetse bile böyledir; peki ya Allah'ın şeriatıyla hükmetmeyeninin durumu ne olur?!

Allah Teâlâ'nın Harut ve Marut adlı iki melek ile alakalı olarak zikrettiği kıssadaki şu sözleri, bu konuyu çok net bir şekilde açıklamaktadır: **"Süleyman kafir olmadı; ancak şeytanlar kafir oldular; onlar insanlara sihri öğretiyorlardı."** Peki, bu iki melek ne diyordu? **"O iki melek, 'Biz bir imtihan vesilesiyiz, sakın kafir olmayın.' demedikçe hiç kimseye sihir öğretmiyorlardı."**

Bu insanlar sihri helal saymıyorlardı; çünkü onun küfür ve imtihan aracı olduğunu bilen kimse onu helal saymaz, aksine onun imtihan, haram ve küfür olduğunu bilir. Bununla birlikte Allah Teâlâ onların kâfir olduklarını söylemiştir. Çünkü Allah Teâlâ büyük küfürü bu kayıtlara bağlamamıştır. Bunun delili Allah Teâlâ'nın, **"Biz lafa dalmış şakalaşıyorduk."** diyenleri mazur görmemesi, aksine sırf bu fiilleri sebebiyle onların küfrüne hükmetmesidir. Nitekim Allah Teâlâ, konuyla ilgili ayetlerde şöyle buyurmaktadır: **"Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, 'Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.' derler. De ki: Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile, bir gruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz."** (Tevbe, 65-66)

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "Netice olarak küfür olan bir sözü söyleyen ya da böyle bir fiili işleyen kimse kafir olmayı kastetmese bile bu yaptığı nedeniyle küfre

girer." *es-Sarimu'l-Meslul*, 2/339. Yine şöyle der: "İmam İbn Rahaveyh *rahimehullah* şöyle demiştir: Müslümanlar, Allah'a veya Rasulü ﷺ'e söven, Allah'ın indirdiği şeylerden herhangi birini reddeden ya da Allah'ın nebilerinden birini öldüren kimsenin bu yaptığı sebebiyle kafir olduğunda icma etmişlerdir. Allah'ın indirdiklerinin tamamını kabul etse bile bu böyledir." *es-Sarimu'l-Meslul*, 3/955. İbn Teymiyye *rahimehullah* yine şöyle der: "Kitap, sünnet ve ümmetin icmasıyla sabit olduğu üzere İslam şeriatından çıkan kimselerle, kelime-i şehadeti söyleseler bile savaşırlar." Bkz: *es-Siyasetu's-Şer'iyye*, Bab: Cihadu'l-Kuffar.

Hafız İbn Kesîr *rahimehullah*, **"Yoksa onlar cahiliye hükmünü mü istiyorlar. Kesin inanan bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir ki?"** (Maide, 50) ayetinin tefsirinde şöyle der: "Allah Teâlâ (bu ayette), Allah'ın hükmünden çıkıp onun dışında birtakım görüş, heva ve bazı insanların koymuş olduğu ıstıhlara yönelen kimselerin bu yaptığını reddetmektedir. Nitekim cahiliye ehli de kendi görüş ve hevaları uyarınca koydukları birtakım dalalet ve cehalet hükümleriyle hükmediyorlardı. Aynı şekilde Moğollar da kralları Cengiz Han'dan aldıkları ve onun kendileri için koyduğu siyasi 'yasa'yla hükmetmekte idiler ki bu "yasa," Cengiz Han'ın değişik şeriatlardan derlediği ve kendi görüş ve hevasına göre belirlediği birtakım hükümlerden ibarettir. Daha sonra bu, oğulları arasında uyulan bir şeriat haline gelmiştir. Onlardan bunu yapan kimseler kafirdir. Allah'ın ve Rasulü ﷺ'in hükmüne dönünceye kadar da onlarla savaşılmaması farzdır." Yine İbn Kesîr *rahimehullah* şöyle der: "Peygamberlerin sonuncusu Abdullah oğlu Muhammed'e indirilen muhkem şeriatı terk edip hükmü kaldırılmış diğer şeriatların hükmüne başvuran bir kimse kafir olur. Peki ya "yasa"nın hükmüne başvuran ve onu İslam şeriatından önde tutan kimse ne olur?! Bunu yapan kimse Müslümanların icmasıyla kafir olur." Bkz: *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 13/119.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "Allah'a veya rasulüne söven kişi, zahiren de, batinen de kafir olur. Bu kişi, bu yaptığığın ister haram olduğuna inansın, ister onu helal saysın isterse cahil olsun fark etmez. Fakihlerin, iman söz ve amel olduğunu söyleyen ehli sünnetin mezhebi budur... Aynı şekilde, nakledildiğine göre İmam Şafiî'ye Allah Teâlâ'nın ayetlerinden herhangi birini şakayla alaya alan birinin hükmü sorulmuş, o da onun kafir olduğunu söylemiş ve şu ayeti delil getirmiştir: **"De ki: Allah'la, ayetleriyle ve rasulüyle mi alay ediyorsunuz? Mazeret beyan etmeyin! Zira siz, imanınızdan sonra küfre girdiniz."** Bizim mezhebimizin alimleri ve diğerleri de bu ayeti delil alarak böyle demiştir: Allah'a ister şakayla ister cidden söven kimse kafir olur. Kesin doğru olan görüş de budur... Şu bilinmelidir ki "Bu söven kimsenin kafir olmasının sebebi, onun sövmeyi helal görmesidir." sözü çirkin bir yanlış ve büyük bir hatadır... Bu, birkaç şekilde açıklanabilir: 1- Fakihlerden nakledilen, "Eğer helal görürse kafir olur, yoksa olmaz." şeklindeki sözün aslı yoktur. Bunu sadece Kadı (Ebu Ya'la), onu fakihlerden nakleden bazı kelâmcıların kitaplarından nakletmiştir. Bu kelâmcılar da fakihlerin kendi esaslarına uygun olduğunu düşündükleri sözlerini ya da fıkha mensup ancak sözü kaale alınmayacak kimselerin sözlerini nakletmişlerdir. Biz ise fakihlerin imamlarının görüşlerini ve icmalarını onların mezheplerini en bilen kimselerden nakletmiştik. Hiç kimse bu meselede bir ihtilaf olduğunu, bu nedenle de onun tartışmalı ve ictihada açık meselelerden biri olduğunu sanmasın. Çünkü bu yanlıştır ve hiç kimse fetva imamı fakihlerin

Bu tutum ve davranışların dinden çıkarmasının sebebi şudur: Hüküm koymak, helal kılmak ve haram kılmak yalnızca Allah’a has olan haklardan biridir. Bu konuda O’nun hiçbir ortağı yoktur. Helal, Allah ve Rasûlünün helal kıldığıdır. Haram da Allah ve Rasûlünün haram kıldığıdır. Din de Allah ve Rasûlü ﷺ’in koyduğu hükümlerdir. Hükmetmek ve hükmüne başvurmak, Allah’tan başkasına yapılması caiz olmayan ibadetlerdendir. Nitekim Allah Teâlâ, bunu ibadet olarak adlandırmıştır: **“Hüküm ancak Allah’ındır. O, yalnızca kendisine ibadet etmenizi emretmiştir.”** (Yusuf, 40)

Kim Allah Teâlâ’dan başkasının hükmüne başvurursa Allah’ın ubûdiyyet/kulluk haklarından birini O’ndan başkasına vermiş olur. Tıpkı ehl-i kitabın

hiçbirinden böyle bir tafsilatı asla nakledemez. 2- Şayet küfür olan helal saymak ise -ki bu (Peygamber’e) sövmenin helal olduğuna inanmaktır- bu kişi, Allah Teâlâ’nın haram kıldığı bir şeyin helal olduğuna inanınca kafir olmuş olur. Haram kılındığı bilinen şeylerden birinin helal olduğuna inanan kimsenin kafir olduğunda zaten şüphe yoktur. Fakat bu konuda Peygamber ﷺ’e sövmekle mü’minlere iftira etmek, zina iftirasında bulunmak, onların giybetini yapmak ve Allah Teâlâ’nın haram kıldığı bilinen diğer sözleri söylemek arasında bir fark yoktur. Kim bunlardan birini helal sayarak yaparsa kafir olur. Bununla birlikte “Bir müslümana iftira eden veya onun giybetini yapan kafir olur.” deyip de bununla onu helal sayarsa manasının kastedilmesi caiz değildir. 3- (Peygamber’e) sövmenin helal olduğuna inanmak, sövme ister gerçekleşsin ister gerçekleşmesin, zaten küfürdür. Buna göre “Tekfir hususunda sövmenin var ya da yok olmasının hiçbir etkisi yoktur. Esas etkisi olan inançtır.” denmesi gerekir ki bu da alimlerin icmasına aykırıdır. 4- Küfre sokan helal olduğuna inanmaksa sövmeye sövenin onu helal saydığını gösteren hiçbir şey yoktur. Bu durumda onun tekfir edilmemesi gerekir. Özellikle de söven kişi, “Ben bunun haram olduğuna inanıyorum. Ben onu sadece öfkeden, ahmaklıktan, öylesine ya da eğlence olsun diye söyledim.” diyorsa. Tıpkı münafıkların dediği gibi, **“Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.”** Ya da “Ben buna eğlence olsun diye öylesine iftira ettim.” diyen kimse gibi... Şayet “bunlar kafir olmazlar” denilecek olursa bu, Kur’ân nassına aykırıdır. “Kafir olurlar.” denecek olursa bu da -eğer sövme bizzat küfre sokan bir neden olarak kabul edilmeyecek olursa- gereksiz yere tekfir etmek olur. Muhalifin “Ben bu konuda bunu kabul etmiyorum.” sözü de geçerli olmaz. Çünkü ihtimalli olan bir şeyle tekfir olmaz. Çünkü bu kişi, “Ben bunun günah ve isyan olduğuna inanıyorum, ama yine de yapıyorum.” dediği halde -eğer o şey küfür değilse- nasıl tekfir edilebilir? İşte bu nedenledir ki Allah Teâlâ, “(Boşuna) **özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz.**” buyurmuştur; yoksa **“Elbette, biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk,** sözünüzde yalan söylüyorsunuz.” dememiştir. Allah Teâlâ, şayet samimi olsalardı küfürden beri olmalarını sağlayacak olan diğer zahiri özürlerinin yalan olduğunu söylediği halde bu özürlerinin yalan olduğunu söylememiştir. Aksine onların bu oyun ve eğlenceye dalmaktan dolayı imanlarının ardından kafir olduklarını bildirmiştir.” Bkz: *es-Sarimu’l-Meslul ala Şatimi’r-Rasul*, 3/962-964.

yaptığı gibi... Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(Yahudiler) **Allah’ı bırakıp bilginlerini** (hahamlarını); (hıristiyanlar) **da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh’i** (İsa’yı) **rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu. O’ndan başka ilah yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.**” (Tevbe, 31)

Adiy b. Hatim ؓ’tan şöyle riayet edilmiştir: “Bir gün Peygamber ﷺ’in yanına geldim. Boynumda altın bir haç vardı. Allah Rasûlü ﷺ, “*Ey Adiy! Şu putu at!*” dedi. Onun Tevbe suresindeki şu ayeti okuduğunu işittim: “(Yahudiler) **Allah’ı bırakıp bilginlerini** (hahamlarını); (hıristiyanlar) **da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesîh’i** (İsa’yı) **rabler edindiler.**” Sonra şöyle buyurdu: “*Dikkat edin! Onlar, hahamlara ve rahiplere ibadet etmiyorlardı. Fakat onlar, hahamlar ve rahipler kendilerine bir şeyi helal kıldıklarında onu helal sayıyorlardı; bir şeyi haram kıldıklarında da onu haram sayıyorlardı.*”⁹¹⁵

Huzeyfe ؓ da şöyle demiştir: “Ehl-i kitap, hahamlar ve rahipler için namaz kılmıyor ve onlar için oruç da tutmuyorlardı. Ancak onlar, hahamlar ve rahipleri kendilerine bir şeyi helal kıldılar mı onu helal sayıyorlardı; Allah’ın helal kıldığı bir şeyi haram kıldıklarında da onu haram sayıyorlardı. İşte onların rab edinilmeleri buydu.”⁹¹⁶

Çünkü birinin hükmüne başvurmak ve onu kabul etmek, diğer ibadetler gibi bir ibadettir. İşte ehl-i kitap, hahamlarına ve rahiplerine rüku ya da secde etmemişlerdi. Onlar sadece Allah Teâlâ’nın şeriatındaki hükümleri değiştirmeleri, haramları helal, helalleri haram kılmaları hususunda onlara itaat etmişlerdi. Bu hem onlara ibadet etmek sayılır hem de dinden çıkaran büyük şirktir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Yoksa onların, Allah’ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var?**” (Şura, 21)

“**Halbuki onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.**” (Beyyine, 5)⁹¹⁷

⁹¹⁵ Tirmizî, K. Tefsiri’l-Kur’ân: B. Tevbe suresi. Elbani, hasen olduğunu söylemiştir.

⁹¹⁶ *Tefsiru’t-Taberî*, 14/211.

⁹¹⁷ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Bir kimse, üzerinde icma edilen bir haramı helal kıldığı, üzerinde icma edilen bir helali haram kıldığı veya üzerinde icma edilen bir hükmü değiştirdiği zaman ittifakla kâfir ve mürted olur.” *Mecmûu’l-Fetâvâ*, 3/267.

Allah Teâlâ'ya ibadet, helal ve haram koymada kayıtsız şartsız olarak ona itaati gerektirir. İslam'ın ve hanif dinin hakikati budur. Allah Teâlâ kendi şeriatı dışında bir şeyle hükmetmeyi de tağut olarak adlandırmıştır: **“Sana indirilene ve senden önce indirilenlere iman ettiklerini ileri sürenleri görmedin mi? Tağut’a iman etmemeleri kendilerine emrolunduğu halde, tağut’un önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor. Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine (Kitab’a) ve Rasûl’e gelin (onlara başvuralım).’ denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.”** (Nisa, 60-61)

Tağut; Allah Teâlâ'nın dışında ibadet edilen ve kendisine ibadet edilmesine razı olan mabud, önder ve Allah ile Rasûlü ﷺ'e itaat olmayan bir konuda kendisinde itaat edilen her şeydir.

Bu sebeple Allah'tan başka kim şeriat/hüküm koyarsa veya insanları Allah'ın şeriatından başka bir şeye uymaya mecbur ederse Allah'a ait bir şeyde O'na karşı çıkmış olur. O'nun haklarından birine saldırmış, o hakkı kendine ait görmüş ve Allah'ın şeriatını reddetmiş olur. Bu ise Allah'a ortak koşmak demektir ki, bunu yapan, apaçık sapıklığa düşmüş bir müşriktir. “Hüküm,” kanun ve yasaları koyanları, onlarla hükmedenleri, insanları onların hükmüne müracaat etmeye mecbur bırakanları ve onlara başvurmayla razı olanları kapsamaktadır.⁹¹⁸

⁹¹⁸ Büyük âlim Muhammed b.İbrahim Âlu's-Şeyh *rahimehullah* şöyle der: “İnsanlar arasında hüküm verme ve ihtilaf edildiğinde kendisine müracaat etme konusunda lanetli bir kanunu, Rûhu'l-Emin Cebrail'in apaçık Arapça bir lisanla, uyarıcılardan olması için Muhammed ﷺ'in kalbine indirdiği hükümlerin mertebesinde görmek apaçık bir büyük küfürdür.” Yine o *-Allah rahmet eylesin-* şöyle der: “Peygamber ﷺ'in getirdiği şeylerden başkasının hakemliğine müracaat etmekle iman bir kulun kalbinde asla bir araya gelemmez. Aksine biri diğerine aykırıdır.” Bkz: *Risaletü Tahkimi'l-Kavanin*.

* **Önemli not:** Muvahhid kardeşim, şunu iyi bil: Allah Teâlâ'nın hükmünden başka bir hükme müracaat etmek aslen caiz değildir. Ancak kafir ülkelerde ya da Müslümanların yaşadığı ama şer'î kanunların yürürlükte olmadığı bir ülkede yaşayıp da hakkını oranın resmî mahkemelerine başvurmadan alamayan bir kimsenin, hakkını korumak amacıyla bu mahkemelere başvurması caizdir. Mesela bir müslümanın hırsızlık ya da gasp yoluyla malı elinden alınırsa, kanı dökülürse, herhangi bir hakkını almak veya herhangi bir haksızlığı ortadan kaldırmak durumunda kalırsa ve yaşadığı ülkede yürürlükte olmadığı için Allah'ın hükmüne başvurma imkanı olmazsa; işte bu durumda onun resmî mahkemelere başvurması

Bile bile ve kendi tercihiyle tağutun mahkemesine başvuran, kendisi veya başkası hakkında onu hakem tayin eden, sonra da iman iddiasında bulunan kimsenin bu iddiası, yalan bir iddiadır ve Allah katında hiçbir değeri yoktur.⁹¹⁹ Çünkü Allah Teâlâ, kendisine ve Peygamberi Muhammed ﷺ'e itaat etmeyi imanın gereklerinden kılmıştır: **“De ki: Allah’a ve Rasûlüne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.”** (Al-i İmran, 32)

caizdir. Bu caizlik; ikrah, kendini savunup koruma ve zaruret durumlarında geçerlidir; daha büyük bir zararı daha küçük bir zararla defetme kabiliyettir; can, mal ve ırzdan zulmü ve eziyeti kaldırma ve başka bir yolla elde edilmesi mümkün olmayan gaspedilmiş hakları elde etme amacına yöneliktir. Zira bu tür ülkelerde mahkemelere başvurmayı kayıtsız şartsız men etmek, Müslümanların canlarını, mallarını ve ırzlarını korumasız ve saldırılara açık bırakmak ve heder etmek demektir. Bu ise şeriatın emretmeyeceği bir şeydir. Aksine İslam dini, zulme mani olmak, mazluma arka çıkmak ve hakların sahiplerine verilmesi için gelmiştir. Şayet bu, bir müslümanın elinde gerçekleşmiyor da bir başkasının elinde gerçekleşiyorsa bunda bir sakınca yoktur. Çünkü hikmet, mü'minin kayıp malı gibidir; onu nerede bulursa almaya daha layıktır. Ayrıca usul kaideleri de buna ruhsat vermektedir ki bunların bazıları şunlardır: **“Ancak zorda kalmanız müstesna...”, “Ancak kalbi imanla dolu olduğu halde küfre zorlananlar müstesna...”, “Ancak onlardan (gelebilecek bir zarara karşı) sakınmanız müstesna...”, “Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez.”, “Size bir şey emrettiğimde onu gücünüz yettiğince yerine getirin.”, “Tamamı elde edilemeyen bir şeyin tamamı da terk edilmez.”, “Zaruretler, yasakları mubah kılar.”, “Zarar vermek de, zarara zararla karşılık vermek de yoktur.”** O halde böyle bir durumda kalan bir müslümanın Allah'ın indirdiğiyle hükmetmekten yüz çevirip tağutun hükmüne başvuranlardan olduğunu söylemek, sonra da ona tağutun hükmüne başvuranların hükmünü vermek ne şeriata ne de akla uygundur. Çünkü böyle bir hüküm, dünya üzerinde yaşayan ve Allah'ın indirdiğiyle hükmetmekten ve kullar arasında şeriatın hükmünü verebilecek güçlü ve yetkili şer'î mahkemelerden yoksun olan bütün Müslümanları tekfir etmeyi gerektirir ki ilimden az bir nasibi olan ya da azıcık akli olan hiç kimse böyle bir şey söylemez.

⁹¹⁹ Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Allah Teâlâ, Kitap ve sünnetin hükmüne başvurmayıp da Allah'ın dışında tazim edilen birtakım tağutların hükmüne başvurdukları halde bütün kitaplara iman ettiklerini iddia edenleri yermiştir. Bu yergi, Müslüman olduğunu iddia edip de sabîi felsefecilerin ve diğerlerinin görüşlerine ya da İslam şeriatının dışına çıkan bazı hükümdarların siyasî otoritesinin hükmüne başvuranları da içine almaktadır... Müslümanların ittifakıyla bilinmektedir ki dinleri ve dünyaları konusunda, dinin de hem aslı hem de furuu konusunda insanlar arasında çıkan bütün anlaşmazlıklarda Rasûlullah ﷺ'in hakem tayin edilmesi farzdır. Peygamber ﷺ bir şeye hükmettiği zaman da hepsinin, içlerinde o hükümden dolayı hiçbir huzursuzluk duymamaları ve ona tam manasıyla teslim olmaları gerekmektedir.” *Mecmuu'l-Fetava*, 12/339-340.

Allah Teâlâ, bu ayette kendisine ve Peygamberine itaatten yüz çevirmenin küfür olduğunu bildirmiştir. Allah'a ve Rasûlüne, Allah'ın şeriatını tamamen yürürlükten kaldırmaktan, onun yerine tağutun hükmünü yerleştirmekten, kullar arasında bu tağutî hükümle hükmetmekten ve insanları ona uymaya mecbur etmekten daha büyük bir itaatsizlik olabilir mi?!

Birçok konuda şeriatla hükmetmek, ancak bazı meselelerde Allah'ın şeriatına aykırı kanunlarla hükmetmek ise münafıkların tutumudur ki Allah Teâlâ, yüce kitabında onlar hakkında şöyle buyurmaktadır: **“Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamber'e çağrıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler. Ama eğer (Allah ve Rasûlünün hükmettiği) hak kendi lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler. Kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe içinde midirler yahut Allah ve Rasûlünün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir! Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlüne davet edildiklerinde, mü'minlerin sözü ancak 'İşittik ve itaat ettik.' demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.”** (Nur, 48-51)

Allah Teâlâ, O'nun indirdikleriyle hükmetmeyen kimselerin -ki bunlar ister kanun koyucular, ister O'nun hükmünü başka bir hükümle değiştirenler, ister tağutî hükümleri dışardan getirerek uygulayanlar, ister Allah'ın hükmüyle tağutun hükmünü eşit görenler, isterse de Allah'ın hükmüyle hükmetmekten yüz çevirenler olsun fark etmez- hepsinin küfrüne hükmetmiş ve yüce kitabında onları **kâfirler, zalimler ve fasıklar** olarak isimlendirmiştir: **“Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.”** (Maide, 44) **“Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”** (Maide, 45) **“Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar fasıkların ta kendileridir.”** (Maide, 47)⁹²⁰

⁹²⁰ Büyük âlim ve müfessir Muhammed Emin eş-Şenkîti *rahimehullah*, bu üç âyet hakkında şöyle der: “Bil ki bu konuda söylenecek şey şudur: Küfür, zulüm ve fık kelimeleri şeriatla kullanıldığında, her biriyle bazen günah ve isyan manası kastedilir, bazen de dinden çıkaran küfür manası kastedilir... **‘Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse’** âyeti, peygamberlere karşı gelerek ve Allah'ın hükümlerini iptal ederek hükmetmezse demektir ki böyle yapan kimsenin zalimliği, fasıklığı ve kâfirliği tamamıyla dinden çıkarıcı bir küfürdür.” *Edvau'l-Beyan*, 2/104. Yine o -Allah rahmet eylesin-şunları da söyler: “Allah'ın, Peygamberleri vasıtasıyla koyduğu şeriatına muhalefet etmek için şeytanın, kendi dostları aracılığıyla ortaya koyduğu

beşerî kanunlara tâbi olanların küfründe ve şirkinde şüphe yoktur. Bundan, ancak Allah'ın basiretini kapattığı ve kendilerine vahyin nurunu göstermediği kimseler şüphe ederler." *Edvau'l-Beyan*, 4/83.

Yine o şöyle der: "Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın şeriatına aykırı bir hukuk sistemiyle hükmetmek, göklerin ve yerin yaratıcısına küfür anlamına gelir. Mesela mirasta erkeğin kadından fazla almasının adaletli bir taksim olmadığını ve her ikisinin de eşit olması gerektiğini iddia etmek, çok eşliliğin zulüm olduğunu, boşamanın kadına haksızlık olduğunu, recm, el kesme ve benzeri cezaların vahşet olduğunu ve insana uygulanamayacağını iddia etmek ve benzeri iddialarda bulunmak böyledir. Toplumun fertleri, onların malları, ırzları, nesepleri, akılları ve dinleri hakkında bu tür bir hukuk sistemiyle hükmetmek, göklerin ve yerin yaratıcısına küfretmek ve bütün mahlûkatın yaratıcısı olan ve yarattığı şeylerin yararının nerede olduğunu en iyi bilen Allah tarafından konulan semavî nizamı karşı çıkmak demektir. Allah, beraberinde başka bir hüküm koyucunun bulunmasından münezzehdir; çok yücedir." *Edvau'l-Beyan*, 4/84.

Büyük âlim Muhammed b. İbrahim Âluş-Şeyh *rahimehullah* da şöyle der: "Allah'ın indirdiklerinden başkasıyla hükmeden kimsenin küfrü, ya itikadküfrüdür ya da amel küfrüdür. Birincisinin çeşitleri şunlardır: ..." Devamla şöyle der: "Bunların beşincisi, şeriata başkaldırmak ve onun hükümlerine karşı büyükmek, Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmek yönünden en büyüğü, en kapsamlısı ve en açık olanıdır. Bunlar; hazırlık, yardım ve destek, kuruluş, hüküm, bağlayıcılık, kaynaklar ve dayanaklar yönünden şer'i mahkemelere benzemektedirler. Şer'i mahkemelerin kaynakları ve dayanakları olduğu gibi -ki bunların hepsi de Allah'ın Kitabına ve O'nun Peygamberi Muhammed ﷺ'in sünnetine dayanır- bu mahkemelerin kaynakları da çeşitli hukuk sistemlerinden ve Fransız, İngiliz ve Amerikan kanunu gibi pek çok farklı kanundan derlenmiştir... Şu anda bu mahkemeler pek çok İslâm ülkesinde kurulmuş, hazırlanmış ve kapılarını açmıştır. İnsanlar da peş peşe, topluluklar halinde bu mahkemelere müracaat etmektedirler. Bu mahkemelerin yargıçları da oinsanların arasında bu kanunların Kitap ve Sünnet'e aykırı hükümleriyle hükmetmektedirler. Bu mahkemelerin verdikleri kararlar bağlayıcıdır, zorlayıcıdır ve kesindir. Hangi küfür bu küfrün üstündedir ve Muhammed ﷺ'in peygamberliğine şahitlik etmeye böyle bir muhalefetin ötesinde başka hangi muhalefet vardır?" Bkz: *Risaletu Tahkimi'l-Kavanin*.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da bu konuda şunları söyler: "İslam dininde kesin olarak bilinen ve Müslümanların üzerinde ittifak ettiği husus şudur: İslam dininden başkasına tâbi olmayı veya Muhammed ﷺ'in şeriatından başka bir şeriata uymayı caiz gören kimse kafirdir. Onun küfrü de kitabın bir kısmına inanıp da bir kısmını inkar edenlerin küfrü gibidir." *Mecmuu'l-Fetava*, 28/524. Yine şöyle der: "Bilindiği üzere Allah'ın, rasulleriyle gönderdiği bir emri ya da yasağı iptal eden kimse Müslümanların, yahudilerin ve hristiyanların ittifakıyla kafirdir." *Mecmuu'l-Fetava*, 8/106.

Allame Ahmed Şakir *rahimehullah* da şöyle der: "Kur'ân, medenî hukuk, ticarî hukuk, savaş, barış, ganimet, esirler vb. ile ilgili meseleler hakkında açık hükümler ve kaidelerle doludur. Hadler ve kısas hakkında açık naslar içermektedir. İslam'ın sadece ibadet dini olduğunu iddia eden kimse, bütün bunları inkar etmiş ve Allah'a çok büyük bir iftira etmiş olur. Ayrıca kim olursa olsun herhangi bir şahsın ya da herhangi bir heyetin Allah'ın farz kılmış

olduğu Allah'a itaat ve O'nun hükümleriyle amel etme vecibesini iptal edip yürürlükten kaldırabileceğini zannetmiş olur ki bunu hiçbir Müslüman söylememiştir, söylemez de! Zira böyle bir şey söyleyen kimse İslam'dan tamamen çıkmış ve onu tamamen reddetmiş olur. Velez ki namaz kılsa, oruç tutsa ve Müslüman olduğunu söylese bile!" Bkz: *el-Kitabu ve's-Sunne Yecibu En Yekuna Masdara'l-Kavanin bi Mısra*, s. 89.

İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: "Hâkim, dindar olur, ancak bilgisizce hüküm verirse cehennemlik olur. Hâkim bilgili olur, ama bildiği gerçeklere aykırı bir hüküm verirse yine cehennemlik olur. Adaletsiz ve bilgisizce hüküm verdiği zaman da cehennemlik olmaya daha layık olur. Bir şahsa ait belli bir davada durum böyledir. Ama Müslümanların dini hakkında genel bir hükümle hükmedip de bu hükmüyle hakkı bâtıl, batılı hak, sünneti bi'dat, bi'dati sünnet, iyiliği kötülük, kötülüğü iyilik kıldığı ve Allah ve Rasûlünün emrettiği şeyleri yasakladığı, yasakladığı şeyleri de emrettiği zaman işte bu, farklı bir durumdur ve bu durumla ilgili hüküm, âlemlerin Rabbi, peygamberlerin ilahı, din gününün sahibi, dünyada ve âhirette her türlü hamd kendisinin olan Allah'a aittir: **'Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.'** (Kasas, 88) **'Bütün dinlerden üstün kılmak üzere Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.'** (Fetih, 28)." Bkz: *Mecmûu'l-Fetâvâ*, 35/388.

- **Önemli Not:** Ey muvahhid kardeşim! Şunu bil ki: Müslüman ülkelerde Allah'ın hükümlerini değiştiren, İslâm şeriatını toptan ya da kısmen yürürlükten kaldırıp onun yerine tağutun hükümlerini koyan veya bu tür hükümleri ithal eden ve o hükümleri, Allah'ın hükümlerinin alternatifi kılan kanun koyucuların lisan-ı halleri, fiilleri ve geçmişleri, onların koydukları ve değiştirdikleri hükümlerin halk için Allah'ın şeriatından daha uygun ve daha yararlı olduğuna inandıkları için böyle yaptıklarını söylemektedir. Şüphesiz bu da riddettir, İslâm'dan çıkmaktır ve tevhibi ortadan kaldıran bir tavidir. Onlar Müslümanların kendilerine itaat hakkını kaybetmişlerdir. Müslümanların onların sözlerini asla dinlememeleri ve onlara itaat etmemeleri gerekir. Çünkü onlar, kendisi dolayısıyla dinlenip itaat edilmeyi ve karşı çıkılmamayı hak ettikleri yöneticilik gayelerini zayı etmişlerdir. Ayrıca Müslüman bir yönetici, ancak Allah'ın şeriatıyla hükmettiği, dini koruduğu ve yaydığı, hükümlerini uyguladığı, sınırları koruduğu, davet ettikten sonra İslâm'a karşı çıkanlarla cihâd ettiği ve Müslümanlara dost, din düşmanlarına düşman olduğu müddetçe yönetme ve itaat edilme yetkisine ve hakkına sahip olur. İslâm şeriatıyla hükmetmediği ve Müslümanların işlerini yürütmediği zaman yönetici olma hakkını da, yöneticilik gayesini de yitirmiş olur. Ümmetin de gücü yettiği takdirde ve daha büyük bir fesada yol açmamak şartıyla bu konuda takdir yetkisine sahip kanaat önderleri şahsında onu hemen görevinden uzaklaştırması ve şer'î manada yöneticiliğin maksatlarını gerçekleştirecek başka birini tayin etmesi gerekir. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, sadece zulmü ve fıskı yüzünden yöneticilere karşı çıkılmasının caiz olmadığını söylerken bununla Allah'ın şeriatıyla hükmeden zalim yöneticiyi kastederler. Zulüm ve fısk da dinin hükümlerinin değiştirilmesi ve yerine başka hükümlerin konması anlamında değildir. Çünkü selef-i sâlihîn, Allah'ın şeriatıyla hükmetmeyen bir yönetim görmemiştir. Ayrıca onlara göre Allah'ın diniyle hükmetmeyen bir yönetim de asla meşru bir yönetim değildir. Meşru yönetim, ancak dinin hükümlerini ayakta tutan yönetimdir. Onun iyi ve adil bir yönetim veya günahkâr ve zalim bir yönetim olup olmaması ise bundan sonra gelir.

19- Farzietini kabul etse bile farz namazı terk etmek, kişiyi dinden çıkaran büyük küfre dahildir. Çünkü itaatten tamamen yüz çevirmeye sebep olan bir şey, imanın geçerlilik şartı olan kalp amelinden mahrum kalma sonucunu doğurur.

İslam, namaza çok önem vermiş ve onun değerini yüceltmıştır. Kelime-i şehadetten sonra İslam'ın en büyük rüknü ve en önemli şartı namazdır. O, ibadetlerin başı ve itaatlerin en faziletlisidir. Başka hiçbir ibadet ona denk olamaz. Namaz, kulun imanının sıhhati için olmazsa olmaz amellerin en kuvvetlisidir ve farzların en büyüğü, en önemlisi ve en yücesidir. Dinin direği, Müslümanların sembolü ve İslâm ile küfür arasındaki ayrım noktasıdır. Kulun kıyamet günü ilk olarak hesaba çekileceği amel de namazdır. Bu nedenledir ki Kitap ve Sünnette namazın dosdoğru kılınması, muhafaza edilmesi, vak-tinde ve sürekli eda edilmesi hakkında hususi naslar gelmiştir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir: Bunlar, Allah’tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacctmek ve Ramazan orucunu tutmaktır.”*⁹²¹

*“İşin başı İslâm’dır, direği namazdır ve en yüksek zirvesi cihaddır.”*⁹²²

*“Kişi ile şirk ve küfür arasında, namazın terki vardır.”*⁹²³

*“Onlarla (kâfirlerle) aramızdaki fark, (kılmak için söz verdiğimiz) namazdır. Dolayısıyla kim namazı terk ederse kâfir olur.”*⁹²⁴

*“Kim bile bile namazı terk ederse Allah ve Rasûlünün himayesi onun üzerinden kalkar.”*⁹²⁵

Müminlerin emîri Ali b. Ebu Talib ؑ şöyle der: “İnsanlar için iyi ya da kötü mutlaka bir yönetim şarttır.” Bunun üzerine ona, “İyi yönetimi anladık da kötü yönetim ne demek?” diye soruldu. O da şöyle cevap verdi: “Onun sayesinde yolların emniyeti sağlanır, hadler uygulanır, düşmana karşı cihad edilir ve ganimet dağıtılır.” İbn Teymiyye, *Minhacü’s-Sunne*, 1/146.

⁹²¹ Buhârî, K. İman, B. İman ve Nebi ؑ’ın İslam beş şey üzerine bina edilmiştir sözü.

⁹²² Tirmizi, K. İman, B. Namazın hürmeti hakkında. Elbânî, sahih olduğunu söylemiştir.

⁹²³ Müslim, K. İman, B. Namazı terk eden hakkında küfür isminin kullanılması.

⁹²⁴ Nesai, K. Salat, B. Namazın terki. Elbânî, bunun sahih olduğunu söylemiştir.

⁹²⁵ Ahmed, *Müsneid*, 6/421; Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra*, 7/304; İbn Nasr el-Mervezi, *Tazimi Kadri’s-Salat*, 2/886; Elbânî, bunun sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahihu’t-Terğib*, h. no: 570, İmam Ahmed’in rivayet ettiği Muaz b. Cebel hadisi.

“Kim namaza, (şartlarına riayet ederek) devam ederse o namaz, kıyâmet günü onun için ışık, delil ve kurtuluş olur. Kim de ona (şartlarına riayet ederek) devam etmezse, onun için ne ışık, ne kurtarıcı, ne de delil vardır ve bu kimse, kıyâmet günü Karun, Hâman, Fir’avn ve Ubeyy b. Halef ile beraber olur!”⁹²⁶

Namaz, Peygamber ﷺ’in ölüm hastalığı esnasında son nefeslerini verirken yaptığı en son vasiyetidir: *“Namaza dikkat edin! Namaza dikkat edin! Emriniz altındakilere de iyi davranın.”⁹²⁷*

Namaz, kişinin Müslümanlığının en büyük delilidir. Onun tekfirine ve hakkında kötü zan beslenmesine mani olur. Çünkü namaz, Müslümanların toplum içindeki simgesidir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Her kim bizim kıldığımız namazı kılar, kıblemize yönelir ve kestiğimizi yerse, işte o, Allah’ın ve Allah’ın elçisinin himayesini hak eden bir Müslümandır. Artık öyle olan bir kimsenin ahd ve emânı hususunda Allah’a ve Rasûlüne hıyanet etmeyin.”⁹²⁸*

Namaz kılmada gevşeklik göstermek büyük münkerlerden ve münafıkların özelliklerinden biridir: **“Şüphesiz münafıklar Allah’a oyun etmeye kalkışıyorlar; hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah’ı da pek az anarlar. Bunların arasında bocalayıp durmaktalar, ne onlara (bağlanıyorlar) ne bunlara. Allah’ın şaşırttığı kimseye asla bir (çıkart) yol bulamazsın. Ey iman edenler! Mü’minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin; (bunu yaparak) Allah’a, aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz? Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.”** (Nisa, 142-145)

Allah Teâlâ, yüce Kitabında, namazı terk eden kimselerin kıyamet günündeki halini şöyle anlatmaktadır: **“Öyle ya, (Allah’a) teslimiyet göste-**

⁹²⁶ Ahmed, *Müsned*, 2/169. Darimi, K. Rikâk, B. Namazları muhafaza etme hakkında. Heysemi der ki: “Bunu Ahmed ve Taberani, *el-Kebir* ve *el-Evsat*’ta rivayet etmiştir. Ahmed’in ravileri sikadır.” Bkz: *el-Mecme’*, 1/292.

⁹²⁷ İbn Mace, K. Vesaya, B. Rasûlullah ﷺ vasiyette bulundu mu? Elbânî, bunun sahih olduğunu söylemiştir.

⁹²⁸ Buhârî, K. Ebvabî'l-Kible, B. Kibleye yönelmenin fazileti.

renleri, (o) günahkârlar gibi tutar mıyız hiç? Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz? Yoksa size ait bir kitap var da, (bu batıl inanışları) onda mı okuyorsunuz? Onda, beğendiğiniz her şey sizin için mutlaka vardır (diye mi yazılı)? Yoksa 'Ne hükmederseniz mutlaka sizindir.' diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var? Sor onlara, bu iddiayı onların hangisi savunacak? Yoksa ortakları mı var onların? Sözlerinde doğru iseler, hadi getirsinler ortaklarını! O gün incikten/baldırdan açılır ve secdeye davet edilirler; fakat güç getiremezler. Gözleri horluktan aşağı düşmüş bir halde kendilerini zillet bürür. Hâlbuki onlar, sapasağlamken de secdeye davet ediliyorlardı (fakat yine secde etmiyorlardı).” (Kalem, 35-43)

“Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir. Ancak sağdakiler başka. Onlar cennetler içinde günahkârların durumunu sorarlar: ‘Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?’ diye. Onlar şöyle cevap verirler: ‘Biz namaz kılanlardan değildik. Yoksulu doyurmuyorduk, (bâtıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk. Ceza gününü de yalan sayıyorduk. Sonunda bize ölüm geldi çattı.’ Artık şefaathçilerin şefaati onlara fayda vermez.” (Müddessir, 38-48)

“Nihayet onların peşinden öyle (kötü) bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler. Ancak tevbe edip iman eden ve sâlih amel işleyenler hariçtir. Bunlar cennete girecekler. Ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.” (Meryem, 59-60)

“Onlar, kendilerine, ‘Allah’ın huzurunda eğilin!’ denildiği vakit eğilmezler. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!” (Mürselat, 48-49)

Bütün ameller içerisinde sadece namazı terk etmenin küfür olduğuna delalet eden daha başka naslar da vardır. Bu naslar namazın kasten terkiyle tembellik veya vurdumduymazlık sebebiyle terkini birbirinden ayırmamıştır. Aksine hikmet sahibi Şari, namazı terk etmeyi tekfir sebebi olarak belirlemiştir. Malumdur ki namazı her terk eden, onu inkâr ettiği için terk etmez. Bilakis inkâr ettiği için terk edenler olduğu gibi, inkâr etmediği halde terk edenler de vardır.

Hafız fakih Ebu Bekir el-Beyhaki *rahimehullah* şöyle der: “Küfrü ortadan kaldıran imandan sonra ibadetler içinde, namazın dışında Allah Teâlâ’nın

iman olarak isimlendirdiği, Rasûlullah ﷺ'in de terkini küfür olarak isimlendirdiği başka bir ibadet yoktur."⁹²⁹

Namazı terk edenin hükmü hakkında sahabenin, Peygamber ﷺ'in sözlerinden anladığı şey de budur. Hatta onlar bu konuda namazı diğer ibadetlerden ayırmışlar, diğer amellerin değil de sadece namazın terkini tekfir sebebi olarak görmüşler ve bu konuda icma etmişlerdir. Nitekim büyük tabî Abdullah b. Şakik el-Ukayli *rahimehullah* bu konuda sahabenin icmaı olduğunu nakletmiş ve şöyle demiştir: "Rasûlullah ﷺ'in ashabı, ameller içerisinde sadece namazın terkini küfür olarak göürdü."^{930(*)}

Büyük âlim Şevkânî *rahimehullah* da şöyle der: "Bu ifadeden öyle anlaşıyor ki sahabenin bu konuda icmaı vardır. Çünkü "Rasûlullah ﷺ'in ashabı" ifadesi çoğul ve muzaftır. Bu da icmaya işaret eden şeylerdendir."⁹³¹

İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* şöyle der: "Bunun aksini düşünen hiçbir sahabî yoktur."⁹³²

Mücahid Ebu'l-Haccac'dan şöyle rivayet edilmiştir: Cabir b. Abdullah a,"Allah Rasûlü ﷺ zamanında size göre küfürle imanı ayıran amel hangisiydi?" diye sordum. "Namazdı" dedi.⁹³³

Mü'minlerin emîri Ömer b. el-Hattab ؓ aldığı ölümcül yaranın baygınlığından ayılır ayılmaz, "İnsanlar namazı kıldılar mı?" diye sormuştur. Orada

⁹²⁹ *Suabu'l-İman*, 3/33.

⁹³⁰ Bunu Tirmizi, K. İman, "B. Namazın terki hakkında" olan bölümde rivayet etmiştir. Elbânî de sahih olduğunu söylemiştir.

(*) Yani sahabe-i kiram ؓ, zahir ameller içerisinde namaz dışında hiçbir amelin terkini küfür olarak saymıyorlardı. Şayet: "Bu nasıl olur, zira namazı terkin dışında da pek çok küfür şekli vardır?" denecek olursa şöyle deriz: Bu hadiste kastedilen, her fertte açıkça ve kolayca görülebilen zahir aza amelleri içinden namazı terk edenin tekfir edileceğidir. İslam'ın diğer rükünlerinin açıkça görülebilmesi ise gerçekten zordur. Mesela bir kimsenin zekatını verdiği -sadakayı gizlice vermenin daha faziletli olduğu hesaba katılacak olursa- nasıl anlaşılabilir? Zahir aza amelleri içinde terk edenin kafir olduğu ameller çok nadirdir ve namaz gibi ümmet içerisinde yaygın değildir. Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* (*Şerhu'l-Umde*, 2/75) ve İbnu'l-Kayyim *rahimehullah* (*es-Salat*, s. 50) şöyle demişlerdir: "Bu (namazın terkinin küfür olması), sahabenin icmasıdır. Çünkü Ömer ؓ sahabenin huzurunda 'Namazı terk edenin İslam'da nasibi yoktur' demiş, hiç kimse de onun bu sözüne karşı çıkmamıştır."

⁹³¹ *Neylül-Evtar*, 2/16.

⁹³² *es-Salat ve Hukmu Tarikiha*, s. 50.

⁹³³ İmam el-Lalekâî, *Şerhu Usuli İtikadi Ehli's-Sünne ve'l-Cemaa*, 4/866.

bulunanlar, “Evet, kıldılar” deyince de şöyle demiştir: “Namazı terk edenin İslâm’da nasibi yoktur.”

İbn Mes’ûd ﷺ şöyle demiştir: “Namazı terk eden kimsenin dini yoktur.”

Ebu’d-Derda ﷺ şöyle demiştir: “Namazı olmayanın imanı olmaz, abdesti olmayanın da namazı olmaz.”

Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhuma* şöyle demiştir: “Kim namazı terk ederse kâfir olur.”

Ali b. Ebu Talib ﷺ ise şöyle demiştir: “Kim namaz kılmazsa o kâfirdir.”

Hafız el-Münziri *rahimehullah*, namazı terk eden kimsenin hükmü konusunda sahabîlerin görüşlerini naklettikten sonra şunları söyler: “Sahabeden ve onlardan sonra gelenlerden bir topluluk, namazı vakti çıkıncaya kadar kasten terk eden kimsenin kâfir olduğuna hükmetmişlerdir. Bu görüşte olanların bazıları şunlardır: Ömer b. el-Hattab, Abdullah b. Mes’ûd, Abdullah b. Abbas, Muaz b. Cebel, Cabir b. Abdullah, Ebu’d-Derda -Allah onlardan razı olsun-. Sahabe olmayanlardan bazıları da şunlardır: Ahmed b. el-Hanbel, İshak İbn Rahaveyh, Abdullah b. el-Mübarek, en-Nehai, el-Hakem b. Utbe, Eyyub es-Sahtiyani, Ebu Dâvûd et-Tayalisi, Ebu Bekir İbn Ebi Şeybe, Züheyr b. Harb ve diğerleri. Allah onlara merhamet eylesin.”⁹³⁴

İmam Hâfız İshâk b. Rahaveyh *rahimehullah* şöyle der: “Rasûlullah ﷺ’den sahih yolla gelen rivayetlere göre namazı kasten terk eden kimse kâfirdir. Aynı şekilde Peygamber ﷺ zamanından günümüze kadar gelen ilim ehline göre de namazı hiçbir mazereti olmaksızın kasten vakti çıkıncaya kadar terk eden kimse kâfirdir.”⁹³⁵

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle der: “Selefin çoğu namazı terk eden kimsenin kâfir olduğu için öldürüleceği görüşündedirler. Bütün bu hükümler, o kişinin namazın farz olduğunu kabul etmesine rağmen böyledir.”⁹³⁶

Sözün özü şudur: Namazı terk eden kimse kâfir olur ve dinden çıkar. Ancak bu kişi cahil veya te’vil sahibi biriye hakkında delil sabit olmadığı için tek-

⁹³⁴ Bkz: *et-Terğib ve't-Terhib*, K. Salat: B. Namazı kasten terk etmekten ve tembellik ederek vaktini geçirmekten sakındırma.

⁹³⁵ *Ta'zimu Kadri's-Salât*, 2/930.

⁹³⁶ *Mecmuû'l-Fetâvâ*, 28/308.

fir edilmez. Ancak namazı terk etmenin hükmünü biliyorsa ve buna rağmen namazı terk etmede ısrar ediyorsa, küfür şartlarının gerçekleşmesi ve tekfir manilerinin de ortadan kalkması nedeniyle kâfir olur. Cehaleti de onu büyük günahahtan ve dünyada hakkında terettüp edecek hükümlerden kurtarmaz.

* Öyleyse ey namazı terk eden kişi! Mesele gerçekten de çok ciddi ve çok tehlikeli! Böylesine önemli bir konuda ertelemeye ve tembelliğe yer yok! Aksine derhal tevbe etmek ve Müslümanlarla birlikte namazı eda etmeye koşmak gerek!

Farz namazı terk etmek, her iki cihanda da kul hakkında önemli sonuçlar doğurduğu için burada bu önemli şer'î hükümlerden bazılarına yer vereceğiz:

Namazı terk eden kimsenin;

Hükmü: Kâfir ve mürteddir. İdareci tarafından tevbeye davet edilir; tevbe ederse mesele yok; aksi takdirde mürted olduğu için öldürülür.

Cenazesi: Yıkanmaz, kefenlenmez, cenaze namazı kılınmaz ve Müslüman mezarlığına gömülmez. Namazını kılsınlar diye namaz kılanların önüne konması da caiz değildir.

Duası: Öldükten sonra rahmet okunmaz, onu bağışlaması için Allah'a dua edilmez. Sadece yaşarken onun hidayete gelmesi için dua edilebilir.

Miras: Öldüğünde geride bıraktığı miras, İslam devletinin bütçesine konur, Müslüman akrabaları arasında pay edilmez. O hayattayken Müslüman akrabalarından biri ölürse o da onun mirasından pay alamaz.

Velayet: Kendi oğulları, kızları, yetimler vb. gibi hiçbir Müslüman üzerinde velayet hakkı yoktur.

Evlilik: Müslüman biriyle evlendirilmesi caiz değildir. Şayet nikah kırılabilecek olursa bu nikah akdi bătıldır, eşi de ona helal değildir. Şayet nikâh akdinden sonra namazı terk ederse nikâhı fesholur.

Harem bölgesine girmesi: Mekke'ye ve Harem bölgesine girmesi caiz değildir.

Kestiği hayvan: Bir hayvan kesecek olursa kestiği yenmez. Halbuki yahudilerin ve hristiyanların kestiği yenir. Demek ki onun kestiği onlarınkinden daha pistir. *Allah muhafaza.*

Arkadaşlığı: Böyle biriyle arkadaşlık yapmak caiz değildir; aksine onun terk edilmesi ve ondan uzak durulması gerekir.

Ölüm döşegindeki hali: Melekler, onun yüzüne ve sırtına vurarak canını alırlar ve ona şiddetli bir şekilde azap edilir.

Kabirdeki hali: Kabrine cehennemden bir kapı açılır ve ona ateşten döşekler hazırlanır.

Ahiretteki hali: Kıyamet gününde o, Firavun, Haman, Karun ve Ubeyy b. Halef gibi küfür ve dalalet önderleriyle birlikte haşredilir ve cennete giremez. Gideceği tek yer cehennemdir. *Allah bizleri korusun.*

Ey namazı terk eden kişi! Cehennemde ebediyen kalmadan önce tevbe et ve namaza başla!

• Buraya kadar sayılanlar, imanı ortadan kaldıran inanç, söz ve fiillerden bazı örneklerdir ki bunlardan herhangi bir türüne bulaşan kul, dinden çıkmış kâfir biri olarak kabul edilir.

Din ve Dindarlarla Alay Etmenin Tehlikesi

Rabbine karşı samimi olan her Müslümanın sahip olması gereken samimi imanının en açık alametlerinden biri de Allah Teâlâ'nın şiarlarına, kutsal ve dokunulmaz kıldığı şeylere saygı göstermek, emirlerini uygulamak, yasaklarından kaçınmak ve O'nu gazaplandıracak şeylerden uzak durmaktır. Kul, Rabbinin emirlerini tazim etmeli, O'nun yüce şeriatına boyun eğip itaat etmeli ve hanif dininin hükümlerine razı olmalıdır. İşte bunlar, onun imanının samimi olduğunun açık bir delili ve takva dolu bir kalbi olduğunun en büyük göstergesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar.”** (Nisa, 65)

“Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, iman etmiş bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.” (Ahzab, 36)

Yüce Allah'ı tazim etmek ve O'nun makamından korkmak, samimi imanının deliliyken -ki Allah Teâlâ, **“Mü'minler ancak, o kimselerdir ki Allah anılınca yürekleri titrer.”** (Enfal, 2) buyurmaktadır.- yüce Allah ile, hanif diniyle, güvenilir Rasûlü ﷺ ile, ayetleri ve ahkamıyla, şeriatıyla/diniyle, o dini yaşayan ve yaşatanlarla alay etmek, onları hafife almak, basit ve değersiz görmek de imanı ortadan kaldıran sebeplerdendir. Müslüman bir kulun kalbinde Allah'ı tazim ile, O'nun dini/şeriatı ya da dindarlarla alayın bir arada bulunması mümkün değildir.

Alay, uzak durulması gereken en büyük münkerlerden biridir. Çünkü o, amansız bir hastalık, her yanı saran bir şer ve ölümcül bir kötülüktür. Kalplerin arasını açar, kin tohumları eker, fitne ateşini körükler, ayaktakımını ileri gelen kimselere karşı küstahlık etmeye sevk eder, cahilleri Allah Teâlâ'nın şeriatına, kutsal ve dokunulmaz kıldığı şeylere, dinin değişmezlerine ve mukaddesatına saldırmaya yöneltir/kışkırtır.

O halde din ve dindarlarla alay etmek, kesinlikle kaçınılması gereken çok tehlikeli bir iştir. Şayet bir Müslüman böyle bir hataya düşecek olursa derhal tevbe etmelidir. Çünkü bu davranış, İslam'ı ve tevhidi zedeler. Hatta o, imanı ortadan kaldıran hususlardan biridir; Allah'a, Rasûlüne ﷺ ve dinine küfretmektir. Zira âlemlerin Rabbinin alaycılar hakkında verdiği hüküm budur: **“Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir sûrenin mü'minlere indirilmesinden çekinirler. De ki: ‘Siz alay edin! Allah o çekindiğiniz şeyi ortaya çıkaracaktır.’ Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, ‘Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.’ derler. De ki: Allah ile, O'nun ayetleriyle ve O'nun Peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden bir grubu affetsek dahi bir gruba, suçlu olmaları nedeniyle azap edeceğiz.”** (Tevbe, 64-66)

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde diyor ki: “Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Tebük gazvesi sırasında bir mecliste bir adam, ‘Bizim şu kurrâmız (sahabeyi kastediyor) kadar midesine düşkün, dili onlar kadar yalancı ve düşmanla karşılaşmada onlar kadar korkağını görmedim.’ dedi. O mecliste bulunanlardan biri, ‘Yalan söyledin; sen bir münafıksın. (Bu dediğini) mutlaka Allah Rasûlü ﷺ'e haber vereceğim.’ dedi. Bu olay Allah

Rasûlü ﷺ'e ulaştı ve bunun üzerine Kur'an (âyetleri) indi. Abdullah b. Ömer der ki: Ben o adamı Allah Rasûlü ﷺ'in devesinin palanına tutunmuş bir halde gördüm. Yürürken taşlar ayağını yaralıyor (ama o aldırmadan), 'Ey Allah'ın elçisi, biz sadece lafa dalmış eğleniyorduk.' diye mazeret beyan ediyordu. Allah Rasûlü ﷺ ise **'Allah ile, O'nun âyetleri ve peygamberiyle mi alay ediyordunuz? (Boşuna) mazeret beyân etmeyin, gerçekten siz imanınızdan sonra küfre girdiniz.'** buyuruyordu... '(Boşuna) mazeret beyân etmeyin, gerçekten siz imanınızdan sonra küfre girdiniz.' Yani alay ve eğlence amacıyla söyledikleriniz nedeniyle, **'Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile bir gruba mutlaka azap edeceğiz.'** Yani hepiniz affedilmeyeceksiniz, bir kısmınıza mutlaka azap edilecek. **'Günahkâr olmaları nedeniyle,'** yani söyledikleri çirkin ve yanlış söz nedeniyle günahkâr oldukları için."

İmam Ebu Bekir el-Cessas *rahimehullah* da bu âyet hakkında şöyle der: "Bu âyetler, herhangi bir ikrah/zorlama olmaksızın küfür kelimesini şaka yollu ya da ciddi olarak söyleyen kimseler arasında bir fark olmadığına delalet etmektedir. Çünkü bu münafıklar, söyledikleri şeylerin hepsini şaka olarak söylediklerini ifade etmişlerdir. Allah Teâlâ da onların bunu alay ve eğlence olsun diye söyledikleri için kâfir olduklarını haber vermiştir. Hasan ve Katade'nin rivayet ettiklerine göre münafıklar, Tebük savaşında şöyle demişlerdir: 'Bu adam (Peygamber ﷺ'i kastediyorlar) Şam'ın saraylarını ve kalelerini fethedeceğini mi umuyor? Hiç böyle bir şey olabilir mi?' Allah Teâlâ da onların bu sözlerini Peygamberine bildirmiş ve ister şaka ister ciddi hangi şekilde olursa olsun bu tür bir sözün küfür olduğunu haber vermiştir. Bu da küfür kelimesini söylemede şaka yapanla ciddi olanın aynı hükme muhatap olduğunun delilidir. Yine bu, Allah'ın ayetleriyle veya dinin hükümlerinden biriyle alay etmenin, bunu yapan kimsenin küfrüne delalet eder."⁹³⁷

Kadı İbnu'l-Arabi el-Maliki *rahimehullah* da şöyle der: "Münafıkların söyledikleri bu sözler, ya şaka ya da ciddi, bu ikisinden biriydi. Ancak hangisi olursa olsun bu yaptıkları küfürdür. Çünkü küfrün şakası da küfürdür. Bu konuda ümmet arasında ihtilaf yoktur. Çünkü gerçek, hakkın ve ilmin kardeşidir; şaka da bâtılın ve cehaletin kardeşidir."⁹³⁸

⁹³⁷ *Ahkamu'l-Kur'an*, 3/142.

⁹³⁸ *Ahkamu'l-Kur'an*, 2/979.

Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* da şöyle der: “Müslüman olduktan sonra kâfir olan (Tevbe, 74. ayette zikri geçen) bu grup, imanlarından sonra kâfir olan (Tevbe, 62-65'te zikri geçen) gruptan farklıdır. Çünkü bunlar, küfür sözünü söylemediklerine dair yemin etmişlerdir. Halbuki onlar, Müslüman olduktan sonra kendisi sebebiyle küfre girdikleri o küfür sözünü söylemişler ve elde edemedikleri bir şeye niyetlenmişlerdir. Bu da onların bu uğurda bir çaba içine girdiklerini, ancak amaçlarına ulaşamadıklarını göstermektedir. Zira Allah Teâlâ, “Yapmadıkları bir şeye niyetlendiler” dememiş; aksine **“Elde edemedikleri bir şeye niyetlendiler.”** buyurmuştur. Yani onlardan birtakım söz ve fiiller sadır olmuştur. (Diğer ayette ise) Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, ‘Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.’ derler.”** Bu şekilde onlar yaptıklarını itiraf etmiş ve mazeret beyan etmişlerdir. Bu nedenle de onlara şöyle denmiştir: **“(Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile bir gruba günahkâr olmaları nedeniyle mutlaka azap edeceğiz.”** Bu da onların kendilerine göre küfür işlemediklerini, aksine yaptıklarının küfür olmadığını zannettiklerini göstermektedir. Bu sebeple Allah Teâlâ; Allah, ayetleri ve Rasûlü ile alay etmenin küfür olduğunu ve kişiyi imandan sonra küfre soktuğunu beyan etmiştir. Bu da onların zayıf bir imana sahip olduklarını, işledikleri bu haramı da onun haram olduğunu bile bile işlediklerini, ancak onun küfür olduğunu düşünmediklerini göstermektedir. Ancak o, küfür idi ve bu şekilde onlar onun caiz olduğuna inanmadıkları halde küfre düştüler.”⁹³⁹

Allame fakih İbn Kudame el-Makdisî el-Hanbelî *rahimehullah* da şöyle der: “İster şakadan olsun ister ciddi olsun kim Allah’a söverse kâfir olur. Aynı şekilde Allah ile O’nun ayetleriyle, peygamberleriyle veya kitaplarıyla alay eden kimse de böyledir (kâfir olur). Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, ‘Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.’ derler. De ki: Allah ile, O’nun ayetleriyle ve O’nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz.”** Bu şekilde alay eden bir kimsenin sadece İslam’a dönmesi yetmez; ona bu yaptığından onu

⁹³⁹ Mecmuu'l-Fetava, 7/273.

alıkoyacak caydırıcı bir cezanın uygulanması da gerekir. Çünkü Allah Rasûlü ﷺ'e söven bir kimsenin sadece tevbe etmesi yeterli olmuyorsa Allah'a söven biri hakkında bu hiç yeterli olmaz.”⁹⁴⁰

İmam Nevevî *rahimehullah* da *Ravdatu't-Talibîn* adlı eserinin “riddet”le alakalı bölümünde şöyle demektedir: “Riddet, İslam bağıını koparmak demektir. Bu da bazen küfür olan bir sözü söylemekle bazen de (küfür olan bir) fiille olur. Küfrü gerektiren fiiller ise kasten yapılan ve açıkça dinle alay etmeyi içeren fiillerdir. Mesela puta veya güneşe secde etmek, Mushafı çöpün veya pisliklerin içine atmak, içerisinde güneşe tapınma bulunan türden bir sihir yapmak gibi... İmam der ki: “Hocamın taliklerinden birinde filin, tek başına küfür olmayacağı geçmektedir. Bu, talik yapanın büyük bir hatasıdır. Bunu hatasına dikkat çekmek için zikrettim.” Riddet, küfür olan bir sözle gerçekleşir ki bu söz, ister inanılarak, ister inat yüzünden, isterse de alay amaçlı söylensin fark etmez (hepsi de dinden çıkarır).”⁹⁴¹

Allame Abdurrahman b. es-Sa'dî *rahimehullah* da *Tefsir*'inde şöyle der: “Allah'la, ayetleriyle ve Rasûlüyle alay etmek, dinden çıkaran bir küfürdür. Çünkü dinin aslı Allah'ı tazim etme, dinine ve Rasûllerine saygı duyma üzerine kuruludur. Bunlardan biriyle alay etmek bu asla aykırıdır/tabana tabana zıttır.”

İmam İbn Kudame el-Makdisî *rahimehullah* şöyle der: “Fakihler, şer'î hükümleri, şer'î hüküm olmaları yönünden hafife alan kimsenin kâfir olduğunda ittifak etmişlerdir. Mesela namazı, zekatı, haccı veya orucu hafife alan, Allah'ın hırsızlık, zina vb. için koyduğu hadleri hafife alan kimseler gibi.”⁹⁴²

Alay, imana tamamen aykırıdır ve kişiyi dinden çıkarır. Çünkü dinin aslı, Allah'a, kitaplarına ve Rasûllerine iman etmektir. Bunları tazim etmek de imana dahildir. Bilindiği üzere bunlardan herhangi biriyle alay etmek, tek başına küfürden daha ağırdır. Çünkü alayda hem küfür hem de fazlası, yani aşağılama vardır. Zira kâfirler iki türdür; yüz çevirenler ve karşı çıkanlar. Yüz çevirenler malumdur; karşı çıkanlar ise Allah ve Rasûlü ﷺ ile savaşanlar; Allah'a, dinine ve Rasûlü ﷺ'e dil uzatıp onları aşağılayanlardır ki bu da ilkinden daha ağır ve fesadı daha büyük bir küfürdür.

⁹⁴⁰ *el-Muğni*, 9/28.

⁹⁴¹ *Ravdatu't-Talibîn*, 10/64.

⁹⁴² *el-Muğni*, 9/28.

İslam'la, inanç değerleriyle, şeriatıyla, ahkâmıyla ve ona bağlı dindarlarla alay etmek, kâfirlerin ve münafıkların huylarındandır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Biz Rasûlleri, sadece müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kâfir olanlar ise, hakkı bâtıla dayanarak ortadan kaldırmak için bâtil yolla mücadele verirler. Onlar âyetlerimizi ve uyarıldıkları şeyleri alaya almışlardır.”** (Kehf, 56)

Dinle ve dindarlarla dalga geçmek/alay etmek, kâfirlerin âdeti, münafıkların alameti, acizlerin hilesi ve akli ermez müflislerin malzemesidir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Namaza çağırdığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların akli ermez bir toplum olmalarındandır.”** (Maide, 58)

Alay etmek, sözlük anlamı itibarıyla içten içe sevinmeye delalet eder ve aslı da intikamdır. İstilahta alay ise, alay edilmeyi gerektirecek bir fiil yapmamış olan bir şahısla dalga geçmek demektir. Çirkin bir şey olması nedeniyle alay, Kur'ân-ı Kerim'de yirmi yerde yerilmiş/zemmedilmiş ve yasaklanmıştır. Allah Teâlâ bu rezilliği kınamış, ona sahip olanların günahkâr, kâfir ve suçlu olduklarını bildirmiştir. Din ve dindarlarla alay etmek, eski bir hastalık olup tohumlarını Allah'ın peygamberlerinin düşmanları olan bozuk tabiatlı kimse-lerin ektiği kin ve nefret ağacıdır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti.”** (Enam, 10)

“Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik. Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı.” (Zuhruf, 6-7)

“Andolsun, senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik. Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi.” (Hicr, 10-11)

Sonra bu nefret ağacını Medine'deki münafıklar sulayıp beslemişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“De ki: Siz alay edin! Allah o çekindiğiniz şeyi ortaya çıkaracaktır.”** (Tevbe, 64)

“Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir! (Seninle) alay edenlere karşı Biz sana yeteriz.” (Hicr, 94-95)

Allah Teâlâ, alaycıları şiddetli bir ceza ve can yakıcı bir azapla tehdit etmiştir: **“Yaptıklarının kötülükleri onlara görünmüş, alay edip durdıkları şey onları kuşatmıştır.”** (Casiye, 33)

“Gerçekten onlar, kendilerine hak geldiğinde onu yalanlamışlardı. Fakat yakında onlara alay ettikleri şeyin haberleri gelecektir.” (Enam, 5)

“Andolsun, eğer Biz onlardan azabı, sayılı bir süreye kadar ertelese, mutlaka ‘Onun gelmesini engelleyen nedir?’ derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır.” (Hud, 8)

“Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi.” (Nahl, 34)

“(O) ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!” (Casiye, 9)

“Sonunda, Allah’ın âyetlerini yalan sayarak ve onları alaya alarak kötülük yapanların akıbetleri pek fena oldu.” (Rum, 10)

“Sadakalar hususunda, mü’minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır. (Ey Muhammed!) Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek. Bu, onların Allah ve Rasûlünü inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez.” (Tevbe, 79-80)

Daha önce zikri geçen ve imanı ortadan kaldıran inanç, söz ve fiillerden biriyle veya içinde Allah’ın zikri, Kur’an, Peygamber ﷺ veya dinî sembollerden biri bulunan herhangi bir şeyle -şaka olarak bile olsa- alay etmek küfürdür, kişiyi İslâm’dan çıkarır ve imanı ortadan kaldırır. Sahibini iman ve İslam derecelerinden çıkarıp küfür ve ateş çukurlarına atar. Çünkü bu, küçümseme ve hafife alma kapsamına girer ki bunlar da o amelleri ya da sözleri İslam’dan çıkaran birer sebebe dönüştürür.

Çünkü dinin aslı, Allah’ı tazim etme ve O’nun yüce dinine, şerefli Peygamberine ve Müslümanların kutsallarına saygı gösterme üzerine kuruludur. O nedenle de Müslümanların ırzlarına dil uzatılmaz, onlarla alay edilmez, onlar

ayıplanmaz, kusurları aranmaz, dinlerine ve dinî sembollere bağlılıkları sebebiyle hiç kimse onlarla dalga geçemez. Bunlardan herhangi biriyle alay etmek, dinin bu büyük aslına ve saf tevhide aykırıdır, onlarla taban tabana zıttır. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e göre bu, imanı ve İslâm'ı yıkıp ortadan kaldıran şeylerdendir. Böyle bir şey yapan Müslümanın da derhal tevbe etmesi gerekir.

Dinle ilgili herhangi bir şeyle veya salih din ehliyle alay eden, dalga geçen, onlara gülen ya da onların herhangi bir ibadetiyle alay eden kimse, kâfirdir. İster ciddi olsun isterse de şaka yapsın fark etmez. Aynı şekilde bu alayını gizli de yapsa, açıktan da yapsa fark etmez, kâfir olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülerlerdi. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi. Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi.”** (Mutaffifin, 29-31)

Bu ayette insanın, tek bir kelime söylemeden ya da çok basit bir şeyle dahi hiç farkında olmadan kâfir olabileceğine açık delil vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırduğınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.”** (Hucurat, 2)

Bu ayet, büyük nifaka düşmekten korkmanın farz olduğuna delalet etmektedir. Çünkü Allah Teâlâ bu kimselerin söyledikleri sözleri söylemeden önce iman sahibi olduklarını ifade etmiştir.

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Kul, Allah'ın razı olduğu bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah, o söz sebebiyle onun derecelerini yükseltir. Yine kul, Allah'ı gazaplandıran bir sözü hiç önemsemeksizin söyleyiverir de o söz sebebiyle cehenneme yuvarlanır.”*^{943(*)}

Her samimi Müslümanın bu tür alaycılardan tamamen yüz çevirmesi, onlarla oturup kalkmaması, onlardan, sözlerinden ve fiillerinden uzak durması gerekir. Nitekim Allah Teâlâ bu hükmü, Kitabında, ictihada yer bırakmayacak kadar açık ve kesin bir şekilde ortaya koymuştur. Çünkü bu konu,

⁹⁴³ Buhârî, K. Rikak: B. Dili korumak.

(*) Şeyhulislam İbn Teymiyye *rahimehullah* şöyle der: “Kalple alay etmek ve kusur bulmak, kalpteki imana taban tabana zıttır. Dille alay da dille izhar edilen imana zıttır.” *es-Sarimu'l-Meslul*, s. 370.

çok tehlikelidir ve akidede önemli sonuçlar doğurmaktadır: **“Ayetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan uzak dur. Eğer şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zalimler topluluğu ile oturma. Takvâ sahiplerine, iman etmeyenlerin hesabından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat belki korunurlar diye hatırlatmak gerekir. Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence edinen ve dünya hayatının aldattığı kimseleri (bir tarafa) bırak! Kazandıkları sebebiyle hiçbir nefsin felâkete dâçar olmaması için Kur'an ile nasihat et. O nefis için Allah'tan başka ne dost vardır, ne de şefaati. O, bütün varını fıdye olarak verse, yine de ondan kabul edilmez. Onlar kazandıkları (günahlar) yüzünden helâke sürüklenmiş kimselerdir. İnkâr ettiklerinden dolayı onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.”** (Enam, 68-70)⁹⁴⁴

Bu alaycılarla aynı meclisleri paylaşan, alaylarına rağmen onlarla birlikte oturmaya devam eden ya da bunda bir sakınca görmeyenlerin Allah'ın azabına ve şiddetli cezasına maruz kalmalarından endişe edilir: **“O (Allah), Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın, yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.”** (Nisa, 140)⁹⁴⁵

⁹⁴⁴ Hafız İbn Kesîr *rahimehullah*, tefsirinde şöyle der: “Burada kastedilen, ümmetin tek tek her bir ferдинin, Allah'ın ayetlerini tahrif eden ve onları yerli yerine koymayan yalanlayıcılarla oturmamaları gerektir.”

⁹⁴⁵ Hafız İbn Kesîr *rahimehullah*, tefsirinde şöyle der: “Yani size ulaştıktan sonra bu yasağı çiğner ve Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiği veya onlara kusur bulunduğu mekanlarda onlarla birlikte oturmaya razı olursanız ve onların yaptıklarını onaylarsanız, içine daldıkları bu işte onlara ortak olmuş olursunuz. Bu sebeptendir ki ayetin devamında **‘yoksa siz de onlar gibi olursunuz.’** buyrulmuştur; yani günahla onlarla aynı olursunuz... **‘Elbette Allah, münafıkları ve kâfirleri cehennemde bir araya getirecektir.’** Yani küfürde ortak oldukları gibi aynı şekilde cehennem ateşinde ebediyen kalma konusunda da Allah Teâlâ onları ortak kılacak ve ceza, işkence, bukağı, zincir, tatlı ve soğuk değil kaynar ve irinli suyun bulunduğu cehennem yurdunda onları bir araya getirecektir.”

Allame el-Kurtubî *rahimehullah* da tefsirinde şöyle der: “Bu da günahkârlar açıkça bir münker işledikleri zaman onlardan uzak durmanın farz olduğuna delalet etmektedir. Çünkü onlardan uzak durmayan, onların fiiline razı olmuş demektir; küfre rıza ise küfürdür.”

Çünkü Allah Teâlâ ile, kelâmı ile, Rasûlü Muhammed ﷺ ile, yüce diniyle ya da Rablerinin emirlerine sıkı sıkıya bağlı olan mü'min ve Müslümanlarla alay edip dalga geçmek, kâfirlerin sıfatlarından ve münafıkların özelliklerinden biridir ki onların sesleri bugünlerde yükselmiş durumdadır. İmanı ortadan kaldıran bu fil de bugün iyice yayılmış, dumanı etrafı kaplamış, sesi gürleşmiştir.

Bu konuda birçok ayak kaymış, pek çok insan ve yazar da onu diline pelesenk yapmıştır. Öyle ki dine ve dindarlara sataşmak ve onlarla alay etmek, Allah düşmanları sayesinde yüksek sesle dile getirilen bir boyuta ulaşmıştır. Allah yardımcımız olsun!

Ancak Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Gerçekten onlar, kendilerine Hak geldiğinde onu yalanlamışlardı. Fakat yakında onlara alay ettikleri şeyin haberleri gelecektir. Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helâk ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helâk ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık. Eğer sana kâğıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de inkâr ediciler, ‘Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir.’ derlerdi. ‘Muhammed’e (görebileceğimiz) bir melek indirilseydi ya!’ dediler. Eğer Biz öyle bir melek indirseydik elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine göz bile açtırılmazdı. Eğer peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük. Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti.”** (Enam, 5-10)

“Allah ve Rasûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzene bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır. Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.” (Maide, 33-34)

• Değerli Müslüman kardeşim! -Allah bize, sana ve bütün Müslümanlara kendilerini samimi iman ve saf tevhidle nimetlendirdiği kimselerin yolunu öğretsin- şunu bil ki: Her Müslümanın dini ve âhireti hakkında çok dikkatli olması, imanı ortadan kaldırıp helake sürükleyen bu inanç, söz ve filleri basite almaması, bunlara dalmaktan sakınması, kendisini dinden çıkaracak bir sözü telaffuz etmemesi ve böyle bir fiili işlememesi gerekir. Çünkü şahadet kelimelerini söylemekle İslâm'a girildiği ve daha sonra İslâm'ın rükunleriyle amel etmek onu takip ettiği gibi -aynı şekilde- İslâm'ı yıkıp ortadan kaldıracak bir sözü söylemek de -Allah korusun- kişiyi dinden çıkarmaya yeter. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyordunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyordunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç)tur.”** (Nur, 15)

“İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın.” (Kaf, 18)

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra, 36)

“Ey iman edenler! ‘Râinâ’ demeyin, ‘unzurnâ’ deyin. (Söylenenleri) dinleyin. Kâfirler için elem verici bir azap vardır.” (Bakara, 104)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Bir adam kendince sakınca görmediği öyle bir söz söyler ki onunla cehennemin yetmiş yıllık mesafedeki derin bir yerine yuvarlanır.”*⁹⁴⁶

Dilin tehlikesi ve dille işlenen günahların büyüklüğü sebebiyle yüce sahabî Muaz b. Cebel'den gelen uzun bir hadiste Rasûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Anan hasretine yansın ey Muâz! İnsanları yüzüstü -ya da burunları yerde- sürünerek cehenneme dolduran, dillerinin kazandıklarından başka bir şey midir hiç?!”*⁹⁴⁷

Aişe radiyallahu anha'dan şöyle rivayet edilmiştir: *“Ben, Peygamber ﷺ'e hitaben, ‘Ey Allah'ın Rasûlü! Safiyye'nin şöyle şöyle oluşu sana yeter.’ dedim.*

⁹⁴⁶ Tirmizi, K. Zühd, B. İnsanları güldürmek için konuşan kimse hakkında. Elbânî, bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahîhu Suneni't-Tirmizî*, 2/268.

⁹⁴⁷ Tirmizi, K. İman, B. Namazın önemi ve değeri hakkında. Elbânî, bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir. Bkz: *Sahîhu Suneni't-Tirmizî*, 2/328.

-Ravilerden biri, Aişe'nin bu sözle onun kısa boylu oluşunu kastettiğini söylemiştir- Bunun üzerine Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: *‘Öyle (çirkin) bir söz söyledin ki, eğer o söz denize karıştırılsaydı onun suyunu bozardı.’*⁹⁴⁸

Ma'rur b. Suveyd'den şöyle rivayet edilmiştir: Rabeze'de Ebu Zerr ﷺ ile karşılaştım. Üzerinde (altı üstlü iki kat) elbise vardı. Kölesinin üstünde de aynı elbiseden vardı. Ona bunun sebebini sordum. O da şöyle dedi: *“Ben bir adamla ağız dalaşı ettim de onu anası(nın zenci oluşu) dolayısıyla ayıpladım. Bunun üzerine Peygamber ﷺ bana hitaben şöyle buyurdu: “Ey Ebu Zerr! Sen onu anası(nın zenci oluşu) dolayısıyla mı ayıpladın?! Gerçek şu ki sen, kendisinde cahiliye (kalıntısı) olan bir adamsın. Din kardeşleriniz (köleleriniz) sizin hizmetçilerinizdir. Allah onları sizin idareniz/gözetiminiz altına vermiştir. Kimin idaresinde kardeşi/kölesi varsa ona yediğinden yedirsın ve giydiğinden giydirsın. Onlara altından kalkamayacakları yük yüklemeyin. Eğer yüklerseniz de onlara yardım edin.”*⁹⁴⁹

Fakih sahabî Abdullah b. Mes'ûd ﷺ şöyle der: *“Kendisinden başka hak ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki yeryüzünde dil kadar uzun süre hapsedilmeye muhtaç başka bir şey yoktur.”*⁹⁵⁰

Çünkü dil, kalbin tercümanıdır. Allah Teâlâ da bizleri kalplerimizi istikamet üzere tutmakla mükellef kılmıştır. Kalbin istikameti de dilin istikametine bağlıdır. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Kalbi istikamet üzere olmadıkça kulun imanı istikamet üzere olmaz; dili istikamet üzere olmadıkça da kalbi istikamet üzere olmaz.”*⁹⁵¹

*“Adem oğlu sabahlayınca, bütün organları dile boyun eğip şöyle derler: Bizim hakkımızda Allah'tan kork. Zira biz sana bağlıyız. Eğer sen istikamet üzere olursan, biz de istikamet üzere oluruz. Eğer sen eğri yola saparsan, biz de saparız.”*⁹⁵²

⁹⁴⁸ Ebû Dâvûd, K. Adab: B. Gıybet hakkında. Elbânî, sahih demiştir.

⁹⁴⁹ Buhârî, K. İman: B. Günahların cahiliye işlerinden olduğu ve onları işleyenlerin tekfir edilmeyeceği.

⁹⁵⁰ Ebu Nuaym el-Esbehani, *Hilyetu'l-Evliyâ*, 1/134.

⁹⁵¹ Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, 7/458.

⁹⁵² Tirmizî, K. Zuhd: B. Dili korumak hakkında. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

Birkaç harfin bir araya gelmesiyle oluşan kelime insanın ağzından hiç önemsemeksizin çıkıverir de sonra onun aleyhinde yazılır. Tek bir kelime, kulu hem Allah'ın dinine dahil eder; hem de genişliğine rağmen onun dairesinden çıkarır. Tek bir kelimeyle ev, aile ve toplum kurulur; yine tek bir kelimeyle ev yıkılıp harap olur, ailenin ve toplumun birliği bozular. Tek bir kelimeyle insan ebedî cennete kavuşur; yine tek bir kelime yüzünden cehennem ateşini boy-lar. Yine insan, şaka/eğlence için söylediği ve tehlikesinin farkında olmadığı bir söz yüzünden küfre girebilir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(Ey Muhammed! O sözleri) **söylemediklerine dair Allah’a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve Müslüman olduktan sonra kâfir oldular. Başaramadıkları bir şeye** (Peygamber’e suikast yapmaya) **de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Rasûlü kendi lütuflarından onları zen-ginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.**” (Tevbe, 74)

Kendisinden böyle bir şey vaki olan her Müslüman da derhal tevbe istiğfar edip yaptığına pişman olmalı ve benzeri bir şeyi bir daha asla yapma-maya azmetmelidir. Çünkü tevbe kendinden önce işlenmiş günahları siler. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Kim ki yemin etse ve yemininde ‘Lat ve Uzza’ya yemin olsun ki’ dese (bunun kefareti için) hemen ‘La ilahe illallah’ desin. Kim de arkadaşına, ‘Gel seninle kumar oynayalım.’ derse hemen sadaka versin.*”⁹⁵³

⁹⁵³ Buhârî, K. Tefsir, B. “Gördünüz mü Lat’ı ve Uzza’yı?” ayeti.

KÜFRÜN İNANÇ, SÖZ VE FİİL ŞEKLİNDE ORTAYA ÇIKTIĞINA DAİR EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT İMAMLARININ SÖZLERİ

1- İmam hafız Sufyân b. Uyeyne -Allah rahmet eylesin- kendisine Mürcie hakkında soru sorulduğunda şöyle demiştir: “Onlar, ‘İman sözdür.’ derler. Biz ise ‘İman, söz ve ameldir.’ deriz. Mürcie, farzların terkinde kalbiyle ısrar ettiği halde Allah’tan başka hak ilah olmadığına şahitlik eden kimseye cennetin vacip olduğunu söyler ve farzları terk etmeyi, haramları işleme seviyesinde bir günah olarak görürler. Hâlbuki ikisi aynı seviyede değildir. Çünkü helal olduğuna inanmaksızın haram işlemek bir isyandır. Cehalet ve mazeret olmadan farzları bile bile terk etmek ise küfürdür.”⁹⁵⁴

2- İmam Şafî -Allah rahmet eylesin- kendisine Allah’ın ayetlerinden herhangi bir şeyi şaka malzemesi olarak kullanan kimse hakkında sorulunca, “O, kâfirdir.” demiş ve şu âyeti okuyarak delil getirmiştir: **“Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette ‘Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk.’ derler. De ki: Allah ile, O’nun âyetleriyle ve Peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz, iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile bir gruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.”** (Tevbe, 65-66)

3- İmam hafız Abdullah b. ez-Zubeyr el-Humeydi -Allah rahmet eylesin-şöyle der: “İnsanların; ‘Namazı, zekâtı, orucu ve haccı kabul eden, fakat ölünceye kadar bunların hiçbirini yapmayan veya ölünceye kadar kibleye arkasını dönerek namaz kılan kimse, inkârcı olmadığı, farzları ve kibleye dönmeyi kabul ettiği müddetçe mü’mindir.’ dedikleri bana haber verildi. Ben derim ki: Bu apaçık bir küfürdür ve Allah’ın kitabına, Peygamberi ﷺ’in sünnetine ve Müslümanların uygulamasına da aykırıdır. Zira yüce Allah şöyle buyurmaktadır: **“Onlara ancak, dini yalnız O’na has kılarak ve hanifler olarak Allah’a**

⁹⁵⁴ İmam Abdullah b. Ahmed, *Kitâbu's-Sünne*, 1/957 (1594).

ibadet etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştu. İşte sağlam din de budur.” (Beyyine, 5)”⁹⁵⁵

4- İmam, hafız İshak b. Rahaveyh -*Allah rahmet eylesin*- şöyle der: “Onların, tekfirinde icma ettikleri ve hakkında inkârcıya verdikleri hüküm gibi hüküm verdikleri kimselerden biri de Allah’a ve O’ndan gelen şeylere iman edip de sonra bir peygamberi öldüren veya onun öldürülmesine yardım eden mü’mindir ki o, o peygamberi tasdik etse ve ‘Peygamberleri öldürmek haramdır.’ dese bile kâfir olur. Aynı şekilde bir peygambere söven ve herhangi bir takiiye/korunma zorunluluğu ve korku olmaksızın onun sözünü reddeden kimse de böyledir.”⁹⁵⁶

5- Fakîh İmam Ebu Sevr İbrahim b. Halid el-Kelbî -*Allah rahmet eylesin*- şöyle der: “-*Allah bize de, sana da merhamet eylesin*- Bil ki iman; kalp ile tasdik, dil ile söylemek ve azalarla amel etmektir. Böyle olduğu içindir ki eğer bir adam, ‘Ben, Allah’ın birliğine ve peygamberlerin getirdikleri şeylerin hak olduğuna şahitlik ederim.’ dese ve bütün şer’i hükümleri kabul ettiğini diliyle ikrar etse, sonra da ‘Kalbim bunlardan hiçbir şeye inanmadı ve hiçbirini tasdik etmiyorum.’ dese, bu adamın Müslüman olmadığına âlimler arasında ihtilaf yoktur. Eğer ‘Mesih, Allah’tır.’ der, İslâm’ı inkâr eder ve ‘Kalbim buna inanmadı.’ derse, bunu açığa vurduğu için kâfirdir, mü’min değildir.”⁹⁵⁷

6- İmam Ahmed b. Hanbel’in oğlu Abdullah, babasına şöyle bir soru sordu: “Bir adam, bir adama (hakaret ederek -mesela-), ‘Şöyle söylenin çocuğu! Sen de, seni yaratan da...’ der (ve bu şekilde Allah’a da söverse) ne olur?” Ahmed b. Hanbel şöyle cevap verdi: “O, İslâm’dan çıkmıştır.” Oğlu tekrar sordu: “Boynu vurulur mu?” Ahmed b. Hanbel şöyle dedi: “Evet, boynu vurulur.”⁹⁵⁸

7- İmam Muhammed b. Suhnun el-Malikî -*Allah rahmet eylesin*- şöyle der: “Âlimler, Peygamber ﷺ’e hakaret eden ve ona kusur bulan kimsenin kâfir olduğunda icma etmişlerdir. Allah’ın azabıyla tehdit edilmek onun için de

⁹⁵⁵ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâd-i Ehli’s-Sunne*, 5/975 (1594).

⁹⁵⁶ İmam el-Mervezi, *Ta’zimu Kadri’s-Salat*, 2/930 (991).

⁹⁵⁷ el-Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ’tikâd-i Ehli’s-Sunne*, 4/932 (1590).

⁹⁵⁸ *Mesailu’l-İmam Ahmed -Rivayetubnihi Abdillâh-*, 2/1291.

geçerlidir. Ümmete göre onun hükmü ölümdür. Onun kâfir olduğu ve azap göreceği konusunda şüpheye düşen kimse de kâfir olur.”⁹⁵⁹

8- İmam Ebu Muhammed el-Berbehârî -*Allah rahmet eylesin*- şöyle der: “Allah’ın kitabından herhangi bir âyeti veya Peygamber ﷺ’in sünnetinden herhangi bir şeyi reddetmedikçe, Allah’tan başkası için kurban kesmedikçe ya da Allah’tan başkası için namaz kılmadıkça ehl-i kiblede hiç kimse İslâm’dan çıkmaz. Eğer bunlardan birini yaparsa onun İslâm’dan çıktığını söylemek senin üzerine vaciptir. Bunlardan birini yapmadığı sürece de hakikatte değil, ismen mü’mindir ve Müslümandır.”⁹⁶⁰

9- İmam Ebu’l-Hasan el-Eş’arî -*Allah rahmet eylesin*- şöyle der: “Küfrü irade etmek küfürdür. İçerisinde Allah’a küfredilecek bir kilise inşa etmek küfürdür. Çünkü bu, küfrü irade etmek demektir.”⁹⁶¹

10- İmam Nevevî -*Allah rahmet eylesin*- mürtedliği tarif ederken şöyle der: “Riddet, İslam bağını koparmak demektir. Bu da bazen küfür olan bir sözü söylemekle bazen de (küfür olan bir) fiille olur. Küfrü gerektiren fiiller ise kasten yapılan ve açıkça dinle alay etmeyi içeren fiillerdir. Mesela puta veya güneşe secde etmek, Mushafı çöp ve pisliklerin içine atmak, içerisinde güneşe tapınma bulunan türden bir sihir yapmak vb. gibi... (İmam der ki:) “Hocamın taliklerinden birinde fiilin, tek başına küfür olmayacağı geçmektedir. Bu, talik yapanın büyük bir hatasıdır. Bunu hatasına dikkat çekmek için zikrettim.” Riddet, küfür olan bir sözle gerçekleşir ki bu söz, ister inanılarak, ister inat yüzünden, isterse de alay amaçlı söylensin fark etmez (hepsi de dinden çıkarır).”⁹⁶²

11- Şeyhulislam İbn Teymiyye -*Allah rahmet eylesin*- şöyle der: “Allah’a ve Peygamberine söven bir kimse -bunun haram olduğuna ister inansın, isterse böyle bir itikattan habersiz olsun- zahiren ve bâtinen kâfir olur. Bu, fıkıhçıların ve ‘iman, söz ve ameldir’ diyen diğer Ehl-i Sünnetin görüşüdür.”⁹⁶³

12- Kadı Ebu Bekir İbnu’l-Arabî -*Allah rahmet eylesin*-, “Eğer onlara (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette ‘Biz sadece lafa dalmış şakalaşiyor-

⁹⁵⁹ el-Kadı İyad, *eş-Şifa bi Ta’rifi Hukukî’l-Mustafa*, 2/214.

⁹⁶⁰ el-Berbehârî, *Şerhu’s-Sünne*, s. 73, (50), Daru’s-Selef.

⁹⁶¹ İmam el-Karafi, *Envaru’l-Buruk fi Envai’l-Furuk*, 1/225.

⁹⁶² Nevevî, *Ravdatu’t-Talibin*, 10/64 (Kitâbu’r-Ridde).

⁹⁶³ *es-Sârimu’l-Meslul ala Şatimi’r-Rasûl*, 3/1955, Ramadi li’n-Neşr.

duk.' derler. De ki: Allah ile, O'nun âyetleriyle ve Peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz, iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile bir gruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz." (Tevbe, 65-66) âyetlerinin tefsirinde şöyle der: "Onların bu sözleri, mutlaka ya ciddi ya da şakaydı; ancak nasıl olursa olsun söyledikleri şeyler küfürdür. Çünkü şakayla küfretmek de küfürdür. Müctehid imamlar arasında bu konuda bir ihtilaf yoktur. Çünkü gerçek, hakkın ve ilmin kardeşi; şaka ise bâtılın ve cehaletin kardeşidir. Âlimlerimiz dediler ki: Allah Teâlâ'nın şu ayetine iyi bakın: "**Musa, kavmine, 'Allah bir sığır kesmenizi emrediyor.' demişti de 'Bizimle alay mı ediyorsun?' demişlerdi. O da 'Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım.' demişti.**" (Bakara, 67)"

13- İmam İbn Kesîr -Allah rahmet eylesin-, Nahl sûresinin "**Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi imanla dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır, onlar için büyük bir azap vardır.**Bu (azap), onların dünya hayatını ahirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kâfirler topluluğunu hidayete erdirmemesinden ötürüdür. İşte onlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Ve onlar gafillerin ta kendileridir. Hiç şüphesiz onlar ahirette ziyana uğrayanların ta kendileridir."

(Nahl, 106-109) âyetlerini tefsir ederken şunları söyler: "Allah Teâlâ, iman ettikten ve gerçeği gördükten sonra Zatını inkâr eden, gönlünü küfre açan ve küfürle tatmin olan kimsenin durumunu haber vermektedir. Şöyle ki Allah, imanı öğrenip de sonra ondan döndükleri için onlara gazap etmiştir. Âhiret hayatında da onlar için büyük bir azap vardır. Çünkü onlar dünyayı âhirete tercih etmişler ve böylece sırf dünya hayatı için dinden çıkmışlardır. Allah da onların kalplerine hidayet vermemiş ve hak din üzere onları sabit kılmamıştır. Aksine onların kalplerini mühürlemiştir ki artık o kalplerle kendilerine yararlı hiçbir şeyi kavrayamazlar. Kulaklarını ve gözlerini de mühürlemiştir ki artık onlardan da hiçbir fayda göremezler. Bu nedenle başlarına gelecek şeylerden habersizlerdir/gafildirler."

14- İmam hafız İbn Receb el-Hanbelî -Allah rahmet eylesin- şöyle der: "Bir kimse, kelime-i şahadetı ikrar ettiği ve Müslüman olduğunu iddia ettiği halde din-

den çıkabilir ve cemaatten ayrılabilir. Tıpkı İslâm'ın rükünlerinden herhangi birini inkâr ettiği, Allah'a ve Rasûlüne sövdüğü, meleklerden, peygamberlerden ya da Kur'an'da zikredilen kitaplardan bir kısmını -bunları bile bile- inkâr ettiği zaman dinden çıktığı gibi..."⁹⁶⁴

İbn Receb -Allah rahmet eylesin-, "*İslâm beş esas üzerine bina edilmiştir.*" hadisini açıklarken de şöyle der: "Bu hadis, İslâm'ın beş esas üzerine bina edildiğine ve İslâm'ın bir bina gibi olduğuna delâlet eder. Bu beş esas da o binanın direkleri ve ayakta tutan payandalarıdır. Bu beşi yok olduğu zaman bina yıkılır ve onların zevalinden sonra artık o bina ayakta kalmaz. Aynı şekilde bu rükünlerin en büyüğü olan kelime-i şahadet yok olunca da böyle olur. Kelime-i şahadetin yok olması ise ona aykırı olan ve onunla bir arada bulunması mümkün olmayan şeylerin yapılmasıyla olur.

Kalan dört rükünün yok olmasıyla ilgili olarak ise âlimler ihtilaf etmişlerdir... Bu konuda hadis âlimlerinin pek çoğu namazı terk edenin kâfir olduğu görüşündedir. İshak b. Rahaveyh, hadis âlimlerinin bu konuda icma ettiklerini nakletmiştir. Hatta o, "Bu rükünleri kabul etmekle beraber onları terk eden hiç kimse kâfir olmaz." diyen kimsenin sözünün Mürcie'nin sözlerinden olduğunu söyler... Bunun böyle olduğu, Âdem ile İblis'in durumu ve Peygamber ﷺ'in peygamber olarak gönderildiğini dilleriyle itiraf ettikleri halde onun şeriatıyla amel etmeyen yahudi âlimlerinin durumundan da anlaşılmaktadır.

Ata'dan ve İbn Ömer'in azatlısı Nafi'den gelen rivâyete göre; onlara, "‘Namaz farzdır, fakat ben kılmıyorum.’ diyen kimsenin durumu nedir?" diye bir soru sorulmuş, onlar da "Bu kişi kâfirdir." diye cevap vermişlerdir. Aynı şeyi İmam Ahmed de söylemiştir.

Harb, İshak'tan şöyle nakletmiştir: "Mürcie taifesi aşırı gitmiş, öyle ki şunu bile söylemiştir: 'Farz namazları, Ramazan orucunu, zekâtı, haccı ve bütün farzları inkâr etmeksizin terk eden kişiyi biz tekfir etmeyiz. Onun durumu Allah'a irca olunur/havale edilir. Çünkü o, bunları kabul etmektedir.' Bunlar hakkında hiç şüphe yoktur." Yani bunların Mürcie olduklarında tereddüt yoktur.

İshak'ın bu sözlerinden, bu farzları terk eden kişinin kâfir olduğunu söylemek istediği anlaşılmaktadır... İbnu'l-Mübarek, meşhur olan görüşüne

⁹⁶⁴ İbn Receb, *Camî'u'l-Ulum ve'l-Hikem* (14. hadisin şerhi).

göre Ahmed ve İshak da bu görüştedirler. Yukarıda da geçtiği gibi İshak, bu konuda âlimlerin icma ettiklerini haber vermiştir. Eyyub de şöyle demiştir: “Namazı terk etmek küfürdür, bunda ihtilaf edilmemiştir.”⁹⁶⁵

15- Hanefî âlimlerden muhaddis, fakih Ali b. Muhammed el-Pezdevî *rahimehullah* da şöyle der: “Dinden çıkaracak bir şeyin şakası da küfürdür. Şaka yaptığı şey(e inanmasından) dolayı değil bizzat şakası nedeniyle küfre girer. Çünkü şaka yapan, şakanın kendisinde ciddidir, onu kendi tercihiyle ve razı olarak yapar. Küfür sözünü şaka yollu söylemek, hak dini hafife alıp küçümsemek demektir ki kişi, şaka yaptığı şey(e inanmasından) dolayı değil sırf bundan dolayı mürted olur. Ne var ki her ikisinin de sonucu (şaka yaptığı şeye inanması da, inanmadan sırf şaka yapması da) aynıdır. İkraha altında olan kişi ise böyle değildir. Çünkü o, söylemeye zorlandığı şeyin kendisine inanmaz.”⁹⁶⁶

16- Malikilerin büyük alimlerinden imam allame Celaluddin Ebu Muhammed Abdullah b. Necm b. Şas el-Cuzami es-Sa'di *rahimehullah* da şöyle der: “Riddet, ya açıkça küfrü ifade etmekle ya küfrü gerektiren bir sözle ya da küfrü içeren bir fiille açığa çıkar.”⁹⁶⁷

17- İmam kadı Sadru's-şeria lakaplı Ubeydullah b. Mes'ud el-Mahbubî el-Buhârî el-Hanefî *rahimehullah* şöyle der: “Dinden çıkaracak bir şeyin şakası da küfürdür. Çünkü bu, (dini) hafife alıp küçümsemek demektir. O nedenle kişi, şaka yaptığı şey(e inanmasından) dolayı değil, bizzat şakası nedeniyle küfre girer. Yani onun küfre girmesi, şaka olarak söylediği küfür sözünün manasına inanması sebebiyle değildir. Çünkü söylediği sözün manasına inanmamaktadır (zira şaka yapmaktadır). Ancak onun küfrü, bizzat şaka dolayısıyladır. Çünkü böyle bir şaka, dini hafife alıp küçümsemek demektir ki bu da -Allah bizleri korusun- küfürdür.”⁹⁶⁸

18- Hanefî âlimlerden imam Kemaluddin b. Abdulvahid İbnu'l-Humam *rahimehullah* da şöyle der: “Küfür sözüyle şaka yapan kimse ona inanmasa bile

⁹⁶⁵ İbn Receb, *Fethu'l-Bari*, 1/22, h. no: 8, Şerhu Kitâbu'l-İman.

⁹⁶⁶ *Keşfu'l-Esrar Şerhu Usulî'l-Pezdevî*, 4/600.

⁹⁶⁷ *Akdu'l-Cevahiri's-Semine fi Mezhebi Alimi'l-Medine*, 3/297.

⁹⁶⁸ *et-Tavdih Şerhu't-Tenkih*, 2/402.

dini hafife alıp küçümsediği için dinden çıkar. Bu, inat küfrü gibidir. Kişiyi küfre sokan sözlerin ne olduğu fetvalardan öğrenilebilir.”⁹⁶⁹

19- Büyük âlim imam Mer’î b. Yusuf el-Kermî el-Makdisî *rahimehullah* mürtedliği şöyle tarif etmiştir: “Mürted, Müslüman olduktan sonra küfre giren kimsedir. Küfür, şu dört şeyden biriyle hâsıl olur:

Sözle: Allah’a, Rasûlüne veya meleklerine sövmek, peygamberlik iddiasında bulunmak veya Allah’ın ortağı olduğunu söylemek gibi...

Fiille: Putlara ve benzeri şeylere secde etmek, Mushafı pisliğin içine atmak gibi...

İtikatla: Allah’ın ortağının olduğuna, zinanın ve alkollü içkinin helal olduğuna, ekmeğin haram olduğuna ve benzerleri gibi hakkında kesin icma bulunan şeylerin aksine inanmak. Aynı şekilde bunlardan birinde **şüpheyeye düşmekle** de küfür meydana gelir.”⁹⁷⁰

⁹⁶⁹ *Fethu'l-Kadir*, 6/91.

⁹⁷⁰ *Delilu't-Talib*, s. 317.

İMAN ZAYIFLIĞININ SEBEBLERİ, BELİRTİLERİ VE TEDAVİSİ

A- İman Zayıflığının Sebepleri

Samimi Müslüman kardeşim! -Allah bizi de, seni de iman, samimiyet, ihlas ve ihsan yoluna muvaffak kılsın- şunu bil ki:

Kalpteki imanın zayıflaması; kulun, toplumun ve ümmetin hayatı açısından çok tehlikeli, ölümcül ve amansız hastalıklardan biridir. Çünkü iman zayıflığı, yüce şariat hastanesinde Rabbanî doktorlar tarafından tedavi edilmediği zaman sahibinin sonunu getirir.

Bugün İslam ümmetinin halini dikkatlice bakarak iyice inceleyen bir kişi, iman zayıflığı gerçeğinin Müslümanlar arasında yayıldığını açıkça görür. -Bu konuda yardım istenecek de, kendisine güvenilecek olan da Allah'tır- Yine bu kişi, Allah'ın merhamet ettikleri dışında Müslümanların büyük çoğunluğunun kalp katılığından şikayet ettiğini görür. Nitekim onların üzüntü içinde şu tür sözler söylediğini hepimiz duyarız: “Kalbimin katılaştığını hissediyorum,” “İbadetlerden tat alamıyorum,” “Huşu içinde bir namaz kılamıyorum,” “Ne okuduğum Kur’ân’dan, ne de yaptığım zikirlerden etkileniyorum,” “Günaha çok kolay düşüyorum,” “Şüpheli şeylerden kaçamıyorum,” “Başkalarına karşı zulüm ve haksızlık yapmakta çok cür’etkârim,” “Akrabalık bağlarını riayet edemiyorum,” “İmanımın eksildiğini hissediyorum.” vs... İşin uzmanları, pek çok Müslümanın üzerinde bu hastalığın izlerinin aşikar olduğunu daha ilk görüşte fark ederler.

Bu hastalık gerçekten çok tehlikelidir. O, her musibetin başı, her türlü kusur ve belanın sebebidir. Çünkü o, kalbe yerleşir ve orada karar kılar. Kalp ise imanın evi ve çıkış noktasıdır. O, Rab Teâlâ'nın nazargâhıdır. Zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Şüphe yok ki Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz. Ancak O, kalplerinize ve amellerinize bakar.”⁹⁷¹

⁹⁷¹ Müslim, K. Bir ve's-Sıla: B .Müslümana zulmetmenin haram olduğu...

Beden hasta olduğu gibi kalp de hasta olur. Kalp hastalıkları da pek çoktur ve onlar, kalbi kuşatan etkenlerin durumuna göre çeşitlilik gösterir. Bu etkenlerin kalp üzerindeki etkisi ne kadar güçlü olursa hastalık da o kadar güçlü ve şiddetli olur. Öyle ki sonunda kalbi kaplar, kör eder, kilitler ve mühürler; sonra da onu haktan saptırır. İşte o zaman da kalp ölür ki bu, kalbin en kötü halidir. Çünkü bu hal, sahibini imandan çıkarıp küfre sokar ve onu hayvanlardan daha aşağı seviyeye düşürür.

Kalpteki iman zayıflığı hastalığı, mü'min kul için en tehlikeli hastalıklardan biridir. Çünkü o, pek çok helak edici hastalığın kaynağı olan kalp katılığına yol açar. Daha sonra da kalbin helakine ve gerçek manada ölmesine neden olur. Çünkü Allah'tan en uzak olan kalp, katı kalptir. Kalp de isyanlarla, günahlarla, münkerleri işlemekle ve hayırdan uzak olmakla katılaştır. Öyle ki sonunda taş gibi olur, hatta ondan da katı hale gelir.

Bu ölümcül hastalığın tehlikesi, onun korkunç tehlikesini izah eden pek çok Kur'ân ayetinden açıkça anlaşılmaktadır. Mesela bu ayetlerin bazılarında Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(Ne var ki) **bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır.**” (Bakara, 74)

“Fakat kalpleri iyice katılaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını cazip gösterdi.” (Enam, 43)

“Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaştıranlara yazıklar olsun!” (Zümer, 22)

“Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.” (Hadid, 16)

Allah Teâlâ'nın selamete erdirdiği kimselerle şer'î sebeplere sarılanlar dışında hiçbir insan bu ölümcül hastalıktan kurtulamaz. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Rasûlüne uyun. Ve bilin ki, Allah, kişiyle onun kalbi arasına girer ve siz mutlaka O'nun huzurunda toplanacaksınız.”** (Enfal, 24)

Âdemoğlunun kalbi, fırtınalı bir gündeki rüzgarın yön değiştirmesinden daha fazla yön değiştirir. Nitekim bu süratli yön değiştirmesi ve sürekli evrilip çevrilmesi dolayısıyla ona “kalp” denmiştir. Bazen kul, kalbini iman ve Allah korkusuyla dolu bir halde bulur. Bu da ona mutluluk, yakınlık ve gönül rahatlığı

ğı sağlar. Bazen de göğsü sıkışıp daralır ve kalbindeki iman zayıflar. İşte zavallı insanın durumu budur. İman kalpte zayıflayınca kul, içinde yalnızlık, soğukluk ve sıkıntı hisseder. Öyle ki bütün dünya ona dar gelir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Kim de zikrimden yüz çevirirse ona dar bir geçim vardır.”** (Taha, 124)

O halde kalp, çok değişkenlik gösteren bir şeydir. Nitekim Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: *“Andolsun ki âdemoğlunun kalbi, kaynayan kazan-daki suyun deveranından daha süratlidir.”*⁹⁷²

*“Kalbe süratli yön değiştirmesi nedeniyle kalp denmiştir. Kalbin misali tıpkı bir ağacın gövdesinde asılı duran ve rüzgârın evirip çevirdiği bir tüy gibidir.”*⁹⁷³

Abdullah b. Amr b. Âs *radiyallahu anhuma*'dan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ'in şöyle buyurduğunu işittim: *“Âdemoğlunun kalpleri Rahman'ın parmaklarından iki parmağın arasında duran tek bir kalp gibidir. O, onları dilediği yöne yönlendirir.”* Sonra Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: *“Ey Allah'ım! Ey kalpleri evirip çeviren! Kalplerimizi Sana itaate yönlendir.”*⁹⁷⁴

İnsanların kalpleri iki çeşittir: Salih/iyi kalp ve fasid/bozuk kalp.

*** Salih/İyi Kalp:**

Kalp salih olunca kulun hali zahiren de, bâtinen de istikamet üzere olur. İbadeti düzgün, tabiatı mutedil olur. Diğer mahlûkata karşı merhametli ve iyiliksever olur. Sevinç ve mutluluk içinde yaşar ki bu mutluluk, onun kalbinin her yanını kaplar. Bu nimetin izleri onun hayatının akışına yansır ki bu nimet hiçbir maddiyatla ölçülemez. Sonra da kul, imanın tadını alır; Allah sevgisini, O'nun yakınlığını, O'na münacatın lezzetini ve O'na kulluğun mutluluğunu içinde hisseder. Bu nimet, onu dünyanın aldatıcı güzelliğine ve fani ziynetlerine kapılmaktan, onlara meyledip aldanmaktan alıkoyar. Bu öyle yüce bir haldir ki kelimeler onu ifade etmekte aciz kalır. Velew ki bu sözlerin sahibi en büyük edebiyatçılardan biri de olsa!

⁹⁷² İmam Ahmed, *Müsned*, 4/6; el-Mikdad b. el-Esved ؓ'tan. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir: *Zilalu'l-Cenne*, 1/102.

⁹⁷³ İmam Ahmed, *Müsned*, 4/6; Ebu Musa el-Eşarî ؓ'ın *Müsned*'i. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu'l-Cami*, h. no: 2365.

⁹⁷⁴ Müslim, K. Kader: B. Yüce Allah'ın kalpleri nasıl dilerse o şekilde yönlendirmesi.

İnsanlar bu nimet konusunda farklı mertebelere sahiptirler. Kul, Allah’a karşı ne kadar takvalı olursa o kadar çok mutlu olur. Çünkü Allah Teâlâ’nın kulu için iki cenneti vardır; dünyadaki cennetine giren ahiretteki cennetine de girer: **“İşte size va’dedilen cennet! Ki o, Allah’a yönelen, emirlerine riayet eden, görmediği halde Rahmân’dan korkan ve Allah’a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur.”** (Kaf, 33)

“Hani o, Rabbine temiz bir kalple gelmişti.” (Saffat, 84)

*** Fasid/Bozuk Kalp:**

Kalp katılaşmış karardığı zaman, kulun hali zahiren de, batınen de bozulur. İbadeti huşudan yoksun olur. Bedbahtlığı ve şehvetleri ona galip gelir. Tabiatı ve dengesi bozulur. Cimrilik, kibir ve su-i zanna kapılır. Allah Teâlâ’dan uzaklaşır. Darlık ve sıkıntı çeker; bütün dünyaya sahip olsa bile gözü doymaz. İbadetlerin, itaatlerin ve çok bağışlayıcı ve pek merhametli Rabbine münacatın lezzetini almaktan mahrum kalır. En sonunda da fani dünyaya meftun olur ve onun kulu olup çıkar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah’ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedir.”** (Zümer, 22)

“Kalbini Bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.” (Kehf, 28)

Durum bu kadar tehlikeli olunca mü’min bir kulun, kalbini yoklaması, hastalığın kaynağını ve sebebini öğrenmesi ve kalbini pas kaplayıp helak olmadan önce tedaviye başlaması gerekir. Durum gerçekten ciddi ve tehlikelidir. Çünkü Allah Teâlâ bizleri katı, kilitli, hasta, kör, perdelenmiş, ters yüz olmuş ve mühürlenmiş bir kalbe karşı uyarıp sakındırmıştır. O nedenle de Rabbine karşı dürüst olan kulun, kalbini kontrol etmesi, onu ıslah edecek ve imanını artıracak sebeplere sarılması şarttır. Çünkü kıyamet günü sadece diri, temiz, selim ve mü’min kalpler kurtulacaktır: **“O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah’a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).”** (Şuara, 88-89)

Samimi mü’min kardeşim! Şunu bil ki:

Hikmet sahibi Şari, bu önemli organa özel ilgi göstermiş ve her yönden onu ıslah etmeye, arındırmaya ve her türlü şüpheden temizlemeye çalışmış-

tır. Mü'min kulu da kalpteki imanı yenilemeye teşvik etmiştir ki bu da onu şerefli, şefkatli ve merhametli Rasûl'ün hastanesinde tedavi ve ıslah etmekle olur. Nitekim Peygamber ﷺ, hastalara Allah'ın vasiyetini bildirerek şöyle buyurmuştur: *“Dikkat edin! Vücutta bir et parçası vardır ki o iyi olursa bütün vücut iyi olur; o bozuk olursa bütün vücut bozuk olur. Dikkat edin! O et parçası, kalptir.”*⁹⁷⁵

Dolayısıyla kalp de hasta olur ve zayıflar. Tıpkı bedenın hasta olması ve zayıflayıp yorulması gibi... Kalbin şıfası ise daima samimiyetle tevbe etmek ve sürekli salih amel işlemektir.

Kalp, aynanın buğulanması gibi buğulanır. Cilası ise halvete çekilip zikir ve tesbih etmektir.

Kalp, bedenın çıplak kalması gibi çıplak kalır. Elbisesi ise takva ve daimî olan Allah korkusudur.

Kalp, bedenın acıkması gibi acır. Yiyeceğı ve içeceğı, hakkı öğrenmek, halkı sevmek ve Halık'a tevekkül edip yönelmektir.

Değerli okuyucu kardeşim! İlerleyen satırlarda kalpteki iman zayıflığının belirtileri, sebepleri ve tedavi yollarını anlatmaya çalışacağız.⁹⁷⁶

B- İman zayıflığının belirtileri:

İman zayıflığı hastalığının bazı belirtileri ve tezahürleri vardır ki, bazıları şunlardır:

1- Günahlara dalmak ve haramları kolayca işlemek:

Kalbindeki iman zayıflayınca kul, -şeytanın tuzağına düşürmesi nedeniyle- her türlü günah ve isyanı kolaylıkla işler. Ardından günahları çokça işlemeye, bunun ardından da günahlarda ısrar etmeye başlar. Sonra da günahları alışkanlık/âdet haline getirir. En sonunda da günahların çirkinliği yavaş yavaş kalpten kaybolur ve günahkâr kul, artık günahları açıktan işlemeye başlar. Bu dereceye ulaştıktan sonra da o, Peygamber ﷺ'in şu hadisının kapsamına girer: *“Bütün ümmetim afiyettedir. Günahları alenen işleyenler müstesna.*

⁹⁷⁵ Buhârî, K. İman: B. DİNİNİ MUHAFAZA ETMEK İSTEYEN KİMSENİN FAZİLETİ.

⁹⁷⁶ Bu bölümü büyük davetçi Şeyh Muhammed b. Salih el-Muneccid'in *-Allah onu muvaffak kılsın- Zahiratu Da'fi'l-İman: el-Esbab, el-Mezahir, el-İlac* adlı kitabından özetleyerek ve kısmen değişiklikler yaparak aktardım.

Günahları alenen işlemenin bir şekli de şudur: Bir insan, gece vakti bir amel işler. Sabah olduğunda Allah onu örter (de bu ayıbını ortaya çıkar-maz). Fakat o, kalkar ve ‘Ey filân, ben dün gece şöyle şöyle yaptım.’ der. Hâlbuki geceleyin Allah onu örtmüştür. Fakat o, sabah olunca Allah’ın bu örtüsünü üstünden atar.”⁹⁷⁷

2- Kalp katılığı:

Kulun imanı zayıflayınca kalbi katılaşı, artık hiçbir şeyden etkilenmez hale gelir. Öyle ki en dokunaklı ve en etkili öğütler bile ona tesir etmez. Ne ölüm öğüdü, ne ölüleri görmek ne de cenazeler onu etkiler. Bazen bizzat kendisi cenazeyi omuzlayıp taşır ve defnedip üzerine toprak atar; ancak kabirler arasında sanki taşların arasında yürüyormuş gibi yürür de hiç öğüt almaz. En sonunda da kalbi taş gibi kaskatı kesilir: **“Fakat kalpleri iyice katılaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını câzip gösterdi.”** (Enam, 43)

3- İbadetleri kâmil manada eda etmemek:

Kulun kalbindeki iman zayıflayınca artık o, ibadetlerini kâmil manada eda etmez. Çünkü ibadetleri kâmil manada eda edebilmek için kalbin huşulu olması gerekir. Onun kalbiyse zayıftır ve bu konuda ona yardımcı olmaz. Dolayısıyla da ibadet esnasında onun kalbi ve aklı başka yerlerde olur. Namaz, Kur’ân tilaveti, zikir gibi ibadetlerde, hatta dua ederken dahi zihninin dağınık olduğunu ve okuduğu şeylerin manası üzerinde düşünmediğini görürsün.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Allah’a, kabul olacağına kesin inanarak dua edin. Ve bilin ki Allah, gafil ve Allah’tan başka şeylerle meşgul bir kalbin duasını kabul etmez.”⁹⁷⁸

4- İtaat ve ibadetlerde tembellik etmek ya da onları terk etmek:

Kulun kalbindeki iman zayıflayınca artık o, itaat ve ibadetlerde tembellik etmeye ve gevşek davranmaya başlar. Hatta çoğu zaman onları ya hiç eda etmeyerek tamamen terk eder ya da ruhsuz birtakım hareketlerden ibaret bir şekilde geçiştirerek eda eder. Tıpkı Allah Teâlâ’nın münafıkların ibadetlerini anlatırken buyurduğu gibi: **“Şüphesiz münafıklar Allah’a oyun etmeye kalkışıyorlar; hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir.**

⁹⁷⁷ Buhârî, K. Edeb: B. Müminin, kusur ve günahını gizlemesi, yaymaması.

⁹⁷⁸ Tirmizî, K. Deavat: B. Dualar. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az anarlar.” (Nisa, 142)

Bundan sonra ise o, hayır, bereket ve ibadet zamanlarını boşa geçirir, sünnetleri, nafil ibadetleri, virdleri, zikirleri, gece namazını ve mescidlere erkenden gitmeyi terk eder. Daha sonra sevap kazanmaya önem vermez. Peygamberler, şehidler ve salihlerin oluşturduğu muttaki kulların vasıflarından olan önemli ibadetlerden birini kaçırdığı zaman vicdanı sızlamaz. Hâlbuki o muttaki kullar hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

“Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, ümitle ve korkarak Bize yalvarırlardı; onlar, Bize karşı derin saygı içindeydiler.” (Enbiya, 90)

5- İç sıkıntısı, huy ve karakterin değişmesi:

Kulun kalbindeki iman zayıflayınca içi daralır, fıtratı bozulur, huyu değişir. Sırtında sanki büyük bir dağ varmış gibi hisseder. Sonra da hayatının akışı tamamen değişir. En ufak bir şey karşısında köpürür, söylenmeye başlar, çevresindeki insanların tavırlarından rahatsız olur, hoşgörüsünü kaybeder ve sıkıntılı bir hayat sürer. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim de Beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve Biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz.”** (Taha, 124)

6- Kur'ân-ı Kerim ayetlerinden etkilenmemek:

Kulun kalbindeki iman zayıflayınca Allah'ın sözü ona tesir etmez. Ne yüce Kur'ân'ın ayetlerinden, ne vaadinden, ne tehdidinden, ne emrinden, ne de yasağından etkilenir. Kur'ân'ı dinlemekten sıkılır ve onu okumaya dayanamaz hale gelir. Kur'ân okumak için Mushafı her açtığında neredeyse hiçbir şey okumadan geri kapatır. *Allah bizlere muhafaza buyursun.*

7- Allah'ı zikirden ve duadan gafil olmak:

Kulun kalbinde iman zayıflayınca Allah'ı çok az zikreder. Allah'ı zikrettiği zaman da bu ona ağır ve zor gelir. Ellerini dua etmek için kaldırdığında, kaldırmasıyla indirmesi bir olur. Bu çirkin vasıfta o, münafıklarla aynı özelliği taşır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar.”** (Mücadele, 19)

8- Allah'ın haramlarının çiğnenmesinden rahatsız olmaz:

Çünkü onun kalbindeki dinî gayret duyguları sönmüş ve azaları da böyle bir durumda tepki vermez hale gelmiştir. Bu nedenle o, iyiliği emretmez, kötülüğe engel olmaz ve bir haramın işlendiğini gördüğünde Allah için öfkelenip de yüzünün rengi değişmez. Allah Rasûlü ﷺ işte böyle bir kalbi zayıf olarak nitelendirmiştir: *“Fitneler, kalplere hasırın ilmek ilmek (dokunması gibi sırayla) arz olunur. Hangi kalp, onları kabul ederse, üzerinde siyah bir nokta oluşur. Hangi kalp de reddederse, üzerinde beyaz bir nokta oluşur. Böylece ortaya iki türlü kalp çıkmış olur: Birincisi kaya (gibi sağlam) ve bembeyazdır ki ona gökler ve yerler var olduğu müddetçe hiçbir fitne zarar veremez. Diğeri ise boza çalan kara bir kalptir ki aynı (içinde su durmayan) baş aşağı duran testi gibidir (içinde hayır barındırmaz). Ne marufu tanır; ne de münkeri reddeder. (Onun bildiği tek şey) içine işleyen hevasına tâbi olmaktır.”*⁹⁷⁹

9- Gösteriş ve öne çıkma arzusu:

Kulun kalbinde iman zayıfladığı zaman her an alemlerin Rabbinin gözeti-mi altında olduğunu unuttur ve O'nun kulları arasında öne çıkmaya ve meşhur olmaya heveslenir. Bu, helake sürükleyen bir hastalıktır ve çeşitli şekillerde ortaya çıkar ki bunların bazıları şunlardır: Sorumluluk ve önemini göz önüne almaksızın yönetime ve idareye hevesli olmak, meclislerde önlerde oturmaya ve ön plana çıkmaya meraklı olmak, konuşmak için öne atılmak ve başkalarını dinlememek. Bir yere gittiğinde hasta nefsindeki gurur ve kibir duygularını tatmin etme arzusuyla insanların kendisi için ayağa kalkmasını istemek vs.

10- Cimrilik ve hırs:

Kulun kalbindeki iman zayıflayınca cimrilik ve hırs ona galip gelir. Bunlar ise Allah Teâlâ'nın ve Rasûlü ﷺ'in yasakladığı çirkin birer vasıftır. Onlara sahip olan kişi Allah yolunda neredeyse hiç harcama yapmaz. Sadakaya gerek duyulsa, Müslüman kardeşleri ihtiyaç içine düşse veya başlarına bir musibet gelse kılını bile kıpırdatmaz. Bu konuda âlemlerin Rabbinin şu sözünden daha etkili olanı yoktur: **“İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendi-**

⁹⁷⁹ Müslim, K. İman: B. İslam garip olarak başladı ve yine o garip haline dönecek.

sine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar.” (Muhammed, 38)

Peygamber ﷺ de bu konuda şöyle buyurmaktadır: *“Cimri ve hırslı olmaktan sakının! Çünkü sizden öncekiler hırsları yüzünden helak oldular. Hırsları onlara cimrilik etmelerini emretti, onlar da cimrilik ettiler; akrabalık bağlarını koparmalarını emretti, onlar da kopardılar; günah ve isyanları emretti, onlar da günah ve isyana daldılar.”*⁹⁸⁰

11- Yapmadığı şeyleri söylemek:

Hiç şüphe yok ki bu davranış, münafıkların en büyük özelliklerinden biridir. Çünkü kalbindeki iman zayıflayan kul, yapmadığı şeyleri söylemeye başlar. Kimin sözüyle ameli birbirini tutmazsa o kişi, Allah katında da, insanlar katında da seilmeyen, kötü bir kişi olur. Dünyadayken iyiliği emredip de kendisi yapmayan, kötülüğe engel olup da kendisi yapan kimsenin gerçek yüzünü cehennem halkı ortaya çıkaracaktır. Hiç şüphe yok ki bu tür davranış şeriatıta yerilmiş olan bir nifak türüdür. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir gazaba sebep olur.”** (Saf, 2-3)

12- Başkalarının başına gelen musibetlere sevinmek:

Kalbindeki imanı zayıflayan kul, başkalarının başarılarına sevinmez, bundan hoşnut da olmaz. Tam tersine başkalarının başına gelen başarısızlık, hüsrân ve musibet dolayısıyla ya da bir nimeti kaybetmeleri nedeniyle hasta kalbi sevinçle dolar ve kendini mutlu hisseder. Sevinir; çünkü nimet, başkalarının elinden çıkmıştır. Mutlu olur; çünkü başkalarının kendisinden üstün oldukları bir şey onların elinden gitmiştir. Bu ise münafıkların özelliklerinden biridir.

13- Sadece dinde kesin olarak bilinen haramlardan kaçınmak:

Kalbindeki imanı zayıflayan kul, yaptığı işlere sadece günah olup olmasın yönünden bakar. Bu durumda da mekruhları ve edebe aykırı şeyleri işlemekte gevşek davranır. Bu yüzden şüpheli şeylere ve mekruhlara düşer. Ardından da kesin olarak haram olan şeyleri yapmaya başlar. Çünkü böyle

⁹⁸⁰ Ebû Dâvûd, K. Zekat: B. Aşırı cimrilik hakkında. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

birini, haram olmadıktan sonra mekruh ya da şüpheli bir ameli terk etmeye sevk edecek bir neden yoktur. Peygamber ﷺ böyle bir davranıştan şiddetle sakındırmıştır:

“Şüphesiz ki helal bellidir; haram bellidir. Bu ikisi arasında ise insanların çoğunun (helâl mi, haram mı) bilmediği birtakım şüpheli şeyler vardır. Bu şüpheli şeylerden kaçınan kimse, dinini ve itibarını koruma altına almış olur. Şüpheli şeylere dalan ise haramlara düşüverir. Tıpkı sürüsünü, başkasının koruma altındaki bir arazisinin etrafında otlatan çoban gibi. Zira sürüsü her an oraya girebilir. Dikkat edin! Her kralın girilmesi yasak bir arazisi vardır. Dikkat edin! Allah’ın yasak arazisi de koyduğu haramlardır. Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır. Eğer o iyi olursa bütün beden iyi olur. Eğer o bozuk olursa bütün beden bozuk olur. Dikkat edin! O et parçası, kalptir.”⁹⁸¹

Kulun, küçük günahları işlemeyi basite alıp önemsememesi, Allah’ın koyduğu haramları ve sınırları çiğnemeye karşı cür’et etmesine ve günahlarla arasındaki engellerin yok olmasına neden olur. Böyle birinin hiç sakınmadan ve tereddüt etmeden haramlara daldığını görürsün. Bu kişinin durumu, tereddüt ettikten sonra harama düşen kimsenin durumundan daha kötüdür. Her ikisi de tehlike içindedir; ancak ilkinin durumu ikincisinden daha kötüdür. Çünkü o, imanının zayıf olmasının bir sonucu olarak işlediği günahları basite alır ve kötü bir iş yaptığını düşünmez.

Allah Rasûlü ﷺ’in azatlısı Sevban b. Bucded ﷺ’tan şöyle rivayet edilmiştir: *“Ümmetimden birtakım kimseleri bilirim ki onlar kıyamet günü Tihâme dağı misali (çok) ve bembeyaz/tertemiz sevaplar getirirler de Allah o sevapları darmadağın eder.”* Sevbân ﷺ, *“Ey Allah’ın Rasûlü! Bilmeyerek onlardan olmamamız için bize onların özelliklerini açıkla.”* dedi. Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: *“Bilesiniz ki onlar sizin (dîn) kardeşleriniz ve sizin cinsinizden (insanlar)dır. Sizin gibi onlar da geceleri (ibadetten nasiplerini) alırlar. Fakat onlar, تنها bir yerde Allah’ın yasak kıldığı şeylerle baş başa kaldıkları zaman o yasakları çiğnerler.”⁹⁸²*

⁹⁸¹ Buhârî, K. İman: B. Dinini muhafaza etmek isteyen kimsenin fazileti; Müslim, K. Musakat: B. Helali esas almak ve şüpheli şeyleri terk etmek.

⁹⁸² İbn Mâce, K. Zühd: B. Günahlara dair.

14- İyiliği küçümsemek ve küçük sevaplara önem vermemek:

Kulun kalbindeki iman zayıfladığı zaman o, nafile amelleri ve küçük iyilikleri bırak, genel olarak bütün salih amelleri bile basite alır. Küçük hayır amellerini değersiz görmekse kötü bir davranış olup hem sırat-ı müstakimden hem de Peygamber ﷺ'in yolundan çıkmaktır. Zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Hiçbir iyiliği küçük görme! Velew ki bu iyilik, din kardeşi-ni güler yüzle karşılamak da olsa...”*⁹⁸³

Çünkü hanif İslam dini, her türü ve şekliyle salih amellere teşvik etmiş, küçük amellere büyük sevaplar vermiştir. Allah Teâlâ bu salih ameller sebebiyle amel eden kullarını mükâfatlandırır ve onları nimet cennetlerine koyar. Velew ki bu salih ameller küçük dahi olsa... Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Bir adam, giderken yol üstünde bir ağaç dalına rastladı ve ‘Vallahi bunu kaldıracığım ki Müslümanlara eziyet vermesin.’ dedi ve onu kaldırıp attı. Adam, bu davranışı nedeniyle cennete kondu.”*⁹⁸⁴

15- Müslümanları ilgilendiren meselelere önem vermemek:

Kalbindeki imanı zayıflayan kul, Müslümanların meselelerine önem vermez, onların hallerini sorup araştırmaz, onlara destek olmaz, onlara dua bile etmez. Yeryüzünün farklı bölgelerinde yaşayan Müslüman kardeşlerinin başına gelen düşman saldırısı, baskı, zulüm ve felaketlere karşı vurdumduymaz bir tavır sergiler ve sadece kendi selametini düşünür. Samimi bir mü'minin özelliği ise bunun tam tersidir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır:

*“İman ehlinin bir mü'min, bedendeki baş mesabesindedir. Beden nasıl baştaki ağırdan dolayı acı çekerse mü'min de iman ehlinin başına gelenlerden dolayı acı çeker.”*⁹⁸⁵

16- Dine karşı kendini sorumlu hissetmez:

Kalbindeki imanı zayıflayan kul, İslam dini uğrunda çalışmak için kendini sorumlu hissetmez. Bu nedenle de İslam'ı yaymak ve ona hizmet etmek için çalışmaz. Sanki onun böyle bir vazifesi yokmuş gibi davranır.

⁹⁸³ Müslim, K. Birr ve's-Sıla: B. Karşılaşma esnasında güler yüz göstermenin müstehab olması

⁹⁸⁴ Müslim, K. Birr ve's-Sıla: B. Yoldan eziyet verecek şeyleri kaldırmamanın fazileti

⁹⁸⁵ İmam Ahmed, *Müsned*, 5/340, Sehl b. Sa'd es-Saidî ؓ'tan. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *es-Sahih*, h. No: 1137.

17- Müslümanlar arasında kardeşlik bağlarının kopması:

Müslümanların kalplerindeki iman zayıflayınca İslam kardeşliğinin bağları da zayıflar. Bu nedenle onlar birbirlerine karşı soğukluk hissederler. Aralarında ihtilaf, zaaf, zillet ve korku başgösterir. Düşmanları onlara musallat olur. Çünkü artık onlar kendi hallerine terk edilmişler ve Allah'ın koruma nimetinden mahrum kalmışlardır. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Allah, iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum eder.”** (Hac, 38)

18- Musibet anında korkuya kapılmak:

Müslümanların kalplerindeki iman zayıflayınca başlarına bir musibet geldiğinde ya da bir sorunla karşılaştıklarında korkudan tir tir titrerler, dengelerini kaybederler, zihinleri dağınık, gözleri faltaşı gibi açılır ve işleri hakkında şaşırıp kalırlar. Başlarına gelen musibeti sarsılmaz ve güçlü yüreklerle karşılamayı beceremezler.

19- Tartışma ve münakaşaların çoğalması:

Müslümanların kalplerindeki iman zayıflayınca aralarındaki kısır tartışmalar ve kalbi katılaştıran ölümcül münakaşalar artar. Çünkü ilimsiz, delilsiz ve hakkı bulma amacı gütmeksizin yapılan tartışmalar, doğru yoldan uzaklaşmaya yol açar. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Hidayet üzereyken ondan sapan her kavim, mutlaka bâtıl tartışmalar nedeniyle bu hale düşmüştür.”*⁹⁸⁶

*“Ben, haklı dahi olsa çekişmeyi terk eden kimse için cennetin kenar yerinde bir eve kefilim. Şaka dahi olsa yalanı terk eden kimse için de cennetin ortasında bir eve kefilim. Ahlâkı güzel olan kimse için ise cennetin en üst yerinde bir eve kefilim.”*⁹⁸⁷

20- Dünyaya bağlanmak, ona düşkün olmak ve onunla huzur bulmak:

Kulun imanı zayıflayınca, kalbi fani dünyaya bağlanır. O derece ki mal, makam, mevki, ev vb. gibi dünya nimetlerinden bir şeyi elinden kaçırınca çok acı çeker. Kendini haksızlığa uğramış ve kötü talihli biri sayar. Çünkü o, başka-

⁹⁸⁶ Tirmizî, K. Tefsiri'l-Kur'ân: B. Zuhuf suresi. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

⁹⁸⁷ Ebû Dâvûd, K. Adab: B.Güzel ahlak hakkında Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

sının sahip olduğu şeyleri elde edememiştir. Kendisinin elden kaçırdığı dünya nimetlerini elde etmiş birini görünce büyük bir acı ve moral bozukluğu yaşar.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Şu ikisi bir kulun kalbinde bir arada bulunmaz: İman ve haset.”⁹⁸⁸

21- Görünüşe aşırı önem vermek:

Müslümanların kalplerindeki iman zayıflayınca aldatıcı dünya işlerinde görünüşe aşırı önem vermeye başlarlar. Mesela yiyecek, içecek, ev, binek vb. gibi konularda nefsin isteklerine aşırı önem vermek gibi... Onların lüks şeylere çok büyük önem verdiklerini ve onların uğrunda büyük miktarda mal ve çok zaman harcadıklarını görürsün. Halbuki onlar, zaruret veya ihtiyaç kapsamına girmeyen şeylerdir. Üstelik Müslüman kardeşleri içinde de harcanan o mallara ve zamana daha çok ihtiyacı olan kimseler vardır.

22- İman ehline benzememek:

Kulun kalbindeki iman zayıflayınca onun konuşması ve üslubu tamamen akla dayalı bir hal alır ve imanî özelliğini yitirir. Öyle ki onun konuşmasında Kur'an'dan, sünnetten ya da selef-i salihînin sözlerinden neredeyse tek bir kelime dahi duyamazsın.

C- İman Zayıflığının Sebepleri:

Kulun kalbinde imanın zayıflamasının gerçekten pek çok sebebi vardır. Bunların bir kısmı daha önce geçen iman zayıflığının belirtileriyle müşterektir/ortaktır. Burada onlara ek olarak bu sebeplerin önemli olanlarına yer vereceğiz.

1- İmanî ortamlardan uzak olmak:

İman ehlinin bulunduğu meclislerden uzak olmak -özellikle de bu, çok uzun sürerse- Müslümanın kalbindeki imanın zayıflamasının en önde gelen sebebidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.” (Hadid, 16)

⁹⁸⁸ Nesâî, K. Cihad: B. Allah yolunda canla ve malla cihad etmenin fazileti. Elbani, sahih demiştir.

Bu ayet-i kerime imanî ortamlardan uzak olmanın, kalpteki imanın zayıflamasına yol açtığına delalet etmektedir. Bu uzak olma sürekli olacak olursa kalpte bir soğukluğa neden olur ki bu soğukluk da bir süre sonra bu imanî ortamlardan nefret etmeye dönüşür. Ardından da kalp katılaşır ve karanlığa gömülür. Daha sonra da oradaki iman nuru söner. İlim öğrenilen, ilmiyle amel, arif ve salih kimselerle görüşülen meclislere rahmet iner ve oralarda kalpleri sükunet ve huzur kaplar.

Tabiîn imamlarından Hasan-ı Basrî *rahimehullah* şöyle der: “Kardeşlerimiz, bizim nezdimizde ailelerimizden daha değerlidir. Çünkü ailelerimiz bize dünyayı hatırlatır; kardeşlerimiz ise ahireti hatırlatır.”

2- Salih bir rehberden uzak olmak:

Salih bir kimsenin elinden ilim öğrenen Müslüman, faydalı ilim, salih amel ve güçlü bir imanın hepsini birden elde eder. Onu izler ve onun sahip olduğu ilim, ahlak ve faziletleri örnek alır. Ondan bir süre uzak kalsa kalbinde bir katılık hisseder. Bu nedenledir ki Peygamber ﷺ vefat ettiği zaman sahabe-i kiram, “Kalplerimizi tanıyamaz olduk.” demişlerdir. Onlara bir soğukluk ve yabancılık gelmişti. Çünkü eğitimcileri, muallimleri ve rehberleri, onların arasından ayrılmıştı. Bazı rivayetlerde de sahabenin o anki durumu “soğuk ve yağmurlu bir gecedeki koyun sürüsü gibi” vasedilmiştir. Ne var ki Peygamber ﷺ, ardında bıraktığı kimseler içerisinde, her biri hilafete ve önderliğe elverişli dağ gibi kimseler bırakmıştı. Böylece onların bir kısmı diğerlerine rehber oldu. Bugün ise Müslümanlar, yakınında olacakları salih bir rehberle en çok ihtiyaç duydukları bir zamanda yaşıyorlar. *Allah yardımcımız olsun.*

3- Dinî ilimlerden uzak olmak:

Dinî ilimleri öğrenmekten, büyük âlimlerin kitaplarından ve kalpleri diriltiren imanî eserlerden uzak olmak kalp katılığına yol açar.

Allah’ın kitabını, hadis kitaplarını, kalpleri yumuşatan konularla vaaz ve nasihat alanında güçlü olan âlimlerin kitaplarını ve kalplerde iman nurunu ihya eden bir metotla akideyi güzel bir biçimde anlatan alimlerin eserlerini okumak, kalpleri harekete geçirir ve orada saklı olan iman gücünü ortaya çıkarır. Çünkü bu şerefli âlimler, Rasûlullah ﷺ’in ehli ve onun yakınlarıdır. Zira her ne kadar ona arkadaşlık/sahabîlik yapmamışlarsa da onun nefeslerine arkadaşlık etmişlerdir.

Bu tür kitapları bırakıp sadece fikir kitaplarını veya delilleri içermeyen ahkam kitaplarını ya da dil ve usul gibi yardımcı ilimlerle ilgili kitapları okumaya yoğunlaşmak, bazen kalp katılığına yol açabilmektedir. Nitekim bu katılığın etkileri İslam diniyle alakası olmayan alanlarda öğretim görenlerde çok açık bir şekilde görülmektedir. Mesela felsefe, psikoloji, sosyoloji ve İslam'dan uzak bir şekilde şekillendirilmiş diğer alanlar böyledir. Aynı şekilde hâyâl ürünü hikâyeleri ve aşk romanlarını okumaya düşkün olanlarla gazete, dergi, hatırat vb. vasıtasıyla faydasız haberlerin peşine düşmeyi hobi edinmiş kimseler de bu kısma dâhildir.

4- Kötü arkadaş:

Müslümanın isyan, günah ve bunlara müptela olmuş insanlarla kaynayan bir ortamda bulunması, kalpteki imanın zayıflamasına yol açan en temel nedenlerden biridir.

Bugün Müslüman toplumların içine girdiğinde, birinin işlediği bir günahla övündüğünü, diğerinin şarkı sözleri mırıldandığını, bir diğerinin sigara içtiğini, ötekinin açık saçık bir gazete ya da dergiyi önüne serip okuduğunu, bir başkasının ağzını açıp gözünü yummuş bir halde lanet, küfür, hakaret dolu sözler söylediğini vs. görürsün. Dedikodu, gıybet, nemime (laf taşıma), maç haberleri vb. ise çok fazladır.

Bazı ortamlarda dünyadan başka hiçbir söz konuşulmamaktadır. Nitekim insanların toplandığı meclislerin, iş yerlerinin ve derneklerin pek çoğunda durum böyledir. Ticaret, iş, mal, yatırım, iş problemleri, zam, terfi, tayin vb. meseleler insanların önem verdiği konuların başında gelmektedir.

Evlere gelince anlat anlatabildiğin kadar! Zira en büyük felaketler, çirkin işler, dinine düşkün bir Müslümanın söylemekten utanacağı ve diri kalbinin yarılacağı şeyler hep evlerde mevcut! Bugün Müslümanların evleri ahlaksız şarkılar, her türlü açık saçık ve seviyesiz filmler, haram olan kadın-erkek karışık ortamlar ve daha başka pek çok münkeratla dolup taşmaktadır.

5- Fani hayata dalmak:

Dünyaya ve dünyanın fani süslerine kendini kaptırıp onları elde etme uğrunda aşırı derecede meşgul olmak ve kalbi onlara köle edecek derecede onların peşine düşmek, kalpteki imanın zayıflamasına yol açan en önemli

sebeplerdendir. Hatta bu, bazen kalbi ölüme kadar götürür. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Altının, gümüşün, giyim-kuşamın kulu olan helak oldu! (Zira böylesi) kendisine bir şey verildiği zaman memnun olur; verilmezse memnun olmaz (öfkelenir).”⁹⁸⁹

“Her birinize dünyalıklardan, bir yolcunun azığı gibisi yeter.”⁹⁹⁰

Yani Müslüman kulu amacına ulaştıracak olan,-fazla değil- sadece ihtiyaç miktarı kadar olan yiyecek, içecek, kendisini sıcaktan ve soğuktan koruyacak elbise ve ev yeter. Bu, dünyalıklar konusunda zühd sahibi olmaya ve dünyada ihtiyaç miktarıyla yetinmeye yönelik bir tavsiyedir. Çünkü çok dünyalığa sahip olmak her ne kadar bazen ahirete yönelik maksatlarda yardımcı olsa da dünyevî nimetlerin devasıyla derdi, ümidiyle korkusu, faydasıyla zararı birbirine karışmıştır. Basiretine ve bilgisinin kemaline güvenen kimse, fazlasını, kendisini muttakilerin derecelerine ulaştıracak yerlere sarf etmek maksadıyla malını çoğaltabilir. Aksi takdirde ise tehlikeli yerlerden olabildiğince uzak durmak ve kaçmak şarttır.

6- Mal, eş ve çocuklarla aşırı meşgul olmak:

* Mal, kadın ve çocuk sevgisi, Allah Teâlâ'ya ve şerefli Rasûlü ﷺ'e itaatin önüne geçirildiğinde Allah katında çok çirkin ve bir o kadar da kötü bir şey olur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükâfat Allah'ın katındadır.**” (Enfal, 28)

“Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Hâlbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır.” (Al-i İmran, 14)

Müslümanların pek çoğu eş ve çocuklarının ardından sürüklenerek haramlara düşmekte ve Allah Teâlâ'ya itaati bırakmaktadırlar. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Çocuk; üzüntü sebebidir, korku sebebidir, cehalet sebebidir ve cimrilik sebebidir.”⁹⁹¹

⁹⁸⁹ Buhârî, K. Rikak: B. Mal fitnessinden sakınılması...

⁹⁹⁰ Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, 4/78. Elbani, sahih demiştir; *Sahihu'l-Cami*, H. No: 2384.

⁹⁹¹ Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, 24/241. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu'l-Cami*, H. No: 1990.

Üzüntü sebebidir: Çünkü çocuk hasta olunca ana-baba üzülür. Çocuk bir şey ister de babanın ona gücü yetmezse baba üzülür. Çocuk büyür de babasına karşı gelirse bu, en büyük üzüntü ve sürekli bir endişe kaynağıdır. Allah'tan afiyet dileriz.

Korku sebebidir: Çünkü Müslüman, Allah yolunda cihada çıkmak istediğinde şeytan onun yanına gelir ve “Sen öldürülecek olursan ardında çocukların yetim kalır, perişan olurlar.” der. Bu korkuyu taşıyan baba da cihada çıkmaktan geri kalır.

Cehalet sebebidir: Çünkü çocuklarının geçimi ve eğitimiyle uğraşan baba, ilim tahsil etmekten, ilim meclislerine gitmekten ve ilim kitapları okumaktan geri kalır.

Cimrilik sebebidir: Çünkü Müslüman, Allah yolunda bir şey infak etmek istediği zaman şeytan ona çoluk çocuğunu hatırlatır, o da “Çocuklarımin bu malda çok hakkı var; onu saklayayım; benden sonra ona ihtiyaç duyarlar.” der ve cimrilik edip malını infak etmez.

Burada kastedilen, evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı terk etmek değildir. Çocukların eğitimini ve onlarla ilgilenmeyi terk etmek de değildir. Aksine bunlar, İslam'ın ısrarla teşvik ettiği konulardır. Burada esas kastedilen, eş ve çocuklarla aşırı meşgul olmak suretiyle haramlara düşmekten kaçınmaktır.

Mal fitnesine ise çok daha büyük ve vahimdir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır:

“Her ümmetin bir fitnesi (imtihan sebebi) vardır. Benim ümmetimin fitnesi de maldır.”⁹⁹²

“Bir koyun sürüsünün içine salınan iki aç kurdun o sürüye verdiği zarar, bir adamın mala ve mevkiye düşkünlüğünün onun dinine verdiği zarardan daha büyük değildir.”⁹⁹³

Koyun sürüsüne saldıran bir kurdun o sürüye verdiği zarardan çok daha fazlasını mal hırsı, kişinin dinine verir. İşte bu yüzden Peygamber ﷺ, elde ihtiyaçları karşılayacak kadar mal bulundurmaya, Allah'ın zikrinden ve O'na itaatten alıkoyacak şekilde çok mal edinmemeyi teşvik etmiştir. Nitekim şöyle

⁹⁹² Tirmizî, K. Zühd: B. Bu ümmetin fitnesi maldır. Elbani, sahih demiştir.

⁹⁹³ Tirmizî, K. Zühd: B. Mal alma hakkında. Elbani, sahih demiştir.

buyurmuştur: “Mal olarak, sana bir hizmetçi ve Allah yolunda binilecek bir binek yeter.”⁹⁹⁴

Bundan dolayıdır ki çok sadaka verenler haricindeki çok mal biriktirenler hakkında tehdit gelmiştir. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Çok mal edinenlerin vay haline! Ancak malını şöyle, şöyle, şöyle, şöyle (burada Allah Rasûlü ﷺ eliyle sağına, soluna, önüne ve arkasına işaret etti) infak edenler hariç.”⁹⁹⁵

Yani her türlü sadaka alanlarına ve hayır yollarına harcayanlar hariç...

* Şayet bu sayılanlara karşı duyulan sevgi, dine uygunsa ve Allah’a itaate yardımcı oluyorsa, güzel bir şeydir. Hatta bu, Allah’ın, salih kullarına bahşetmiş olduğu bir nimettir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “Bana dünyadan kadınlar ve güzel koku sevdirdi. Gözümün nuru ise namazdadır.”⁹⁹⁶

7- Tul-i emel (hiç ölmeyecekmiş gibi uzun vadeli dünyalık planlar yapmak):

Tul-i emel nedir bilir misin? O, şeytanın insanoğlunun ayağını kaydıracağı ve ahireti için birer azık olan salih amellerini ifsad ettiği en büyük yollardan biridir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Onları bırak; yesinler, eğlensinler ve emelleri onları oyalaya dursun. (Kötü sonucu) yakında bilecekler!”

(Hicr, 3)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Yaşlı kimsenin kalbi iki hususta gençtir: dünya sevgisi ve tul-i emel.”⁹⁹⁷

Enes b. Malik ؓ’dan rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: “Dört şey bedbahtlıktır: Gözün yaşarmaması, kalp katılığı, dünya hırsı ve tul-i emel.”⁹⁹⁸

Mü’minlerin emîri Ali b. Ebu Talib ؓ da şöyle demiştir: “Dünya arkasını dönmüş gitmekte, ahiret de yönelmiş gelmektedir. Her birinin evlatları vardır.

⁹⁹⁴ Tirmizî, K. Zühd: B. Dünya hayatına dair bir misal. Elbani, sahih demiştir.

⁹⁹⁵ Tirmizî, K. Zühd: B. Fakirlerle oturup kalkmak. Elbani, sahih demiştir.

⁹⁹⁶ İmam Ahmed, *Müsned*, 3/128, Enes b. Malik ؓ’tan. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu’l-Cami*, h. No: 3124.

⁹⁹⁷ Buhârî, K. Rikak: B. Allah, altmış sene yaşayan kimsenin mazeretini kabul etmez.

⁹⁹⁸ Bezzar, *Müsned*, h. No: 3230. Hani b. el-Mutevekkil kanalıyla. Heysemi, *Mecmau’z-Zevaid*’de (10/226) şöyle der: “İsnadında Hani b. el-Mutevekkil vardır ki o zayıftır.”

Siz ahiretin evlatlarından olun, dünyanın evlatlarından olmayın. Zira bugün amel var hesap yok; yarın ise hesap var amel yok.”

Yine o şöyle demiştir: “Dünya arkasını dönmüş gitmekte, ahiret de yönelmiş gelmektedir. Arkasını dönüp giden (dünyanın) peşine düşene, yönelip gelen (ahirete) de sırtını çevirene hayret doğrusu!”

Yine şöyle demiştir: “Sizin hakkınızda en fazla korktuğum şey, hevaya tâbi olma ve tul-i emeldir. Zira hevaya tâbi olmak, haktan alıkoyar; tul-i emel ise ahireti unutturur.”

Bu konuda şöyle denmiştir: “Emeli kısa olanın derdi tasası az olur ve kalbi nurlu olur. Çünkü o, ölümü hatırladığında itaatte gayretli olur.”

Yine şöyle denmiştir: “Emel, bütün insanoğlunun karakterinde vardır.”

Emelde ince bir sır vardır. Şöyle ki emel olmasaydı hiç kimse hayattan zevk almazdı ve dünya işlerinden herhangi bir işi yapmaya koyulmazdı. Emelin kötü olanı tul-i emel, yani hiç ölmeyecekmiş gibi uzun hâyâllere kapılmak ve ahirete hazırlık yapmayı terk etmektir. Çünkü tul-i emel, Allah’a itaatte tembellik etmeye, dünyaya düşkün olmaya, ahireti unutmaya ve kalbin katılaşmasına yol açar. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan bir çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.”** (Hadid, 16)

Kalbin yumuşaması ve saflaşması ise ölümü ve zorluğunu, kabri ve dehşetini, mükâfatı ve cezayı, kıyametin ve hesap gününün dehşetli hallerini hatırlamakla gerçekleşir. Dolayısıyla tul-i emelin yol açtığı bütün bu olumsuzluklardan uzak olan kimse emel sahibi olmaktan men edilmez.⁹⁹⁹

8- Mubahlarda aşırı gitmek:

Kulun imanının zayıflamasının ve kalbinin katılaşmasının sebeplerinden biri de çok yemek, çok içmek, çok uyumak, çok konuşmak ve insanlarla çok oturup kalkmaktır.

Çok yemek, zihni tembelleştirir, bedeni ağırlaştırıp Rahman’a itaatten geri bırakır ve şeytanın insana müdahale yollarını kolaylaştırır. Nitekim alimler şöyle demişlerdir: “Kim çok yerse, çok içerse ve çok uyursa pek çok ecirden de mahrum kalır.” Çok konuşmak da kalbi katılaştırır. İnsanlarla fazla oturup

⁹⁹⁹ Zikri geçen rivayetler için bakınız: *Fethu'l-Bari*, K. Rikak, 11/236-137.

kalkmak ise kişinin kendi nefsiyle başbaşa kalmasına, onunla ilgilenmesine ve nefis muhasebesi yapmasına mani olur. Çok gülmek ise kalbin hayat damarını keser ve onu öldürür. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Çok fazla gülmeyin! Çünkü çok gülmek, kalbi öldürür.”¹⁰⁰⁰

Allah’a itaat olmayan işlerde fazla vakit harcamak ise kalbin, ne Kur’ân-ı Kerim’in uyarılarının ne de imanın öğütlerinin fayda vermediği kaskatı bir kalbe dönüşmesine yol açar.

İmanın zayıflamasına yol açan sebepler gerçekten çoktur ve hepsini saymak imkan dahilinde değildir. Ancak burada sayılanları göz önünde bulundurarak sayılmayanları öğrenmek mümkündür. Akıllı kimse, bunları kendi nefsinden yola çıkarak anlar.

Zahid imam İbnu’l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Şu bilinmelidir ki kul, Allah’a giden yoldaki menzilleri, ancak kalbi ve himmetiyle kat eder, bedeniyle değil. Takva da gerçekte kalplerin takvasıdır, azaların değil. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Durum öyledir. Her kim Allah’ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvâsındandır.**” (Hac, 32)

“Onların ne etleri ne de kanları Allah’a ulaşır; fakat O’na sadece sizin takvânız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah’ı büyük tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele!” (Hac, 37)

Peygamber ﷺ de göğsünü işaret ederek, “*İşte takva buradadır.*” buyurmuştur.¹⁰⁰¹

Bu nedenle akıllı kimse, doğru bir azim, yüce bir gaye, samimi bir maksat ve doğru bir niyet sayesinde az amelle çok mesafe kateder ki onun katettiği mesafe, bu sayılanlara sahip olmayan bir kimsenin çok yorularak ve meşakkatli bir yolculuk yaparak katettiği mesafeden kat kat fazla olur. Çünkü azim ve sevgi meşakkati ortadan kaldırır ve seyr-i süluku güzelleştirir. Allah’a doğru gidiş ancak himmetle, samimi bir rağbetle ve azimle olur. Böylece himmet sahibi kimse, amel etmese bile çokça amel eden o kimsenin bir hayli önüne geçer. Şayet himmette eşit olurlarsa, bu seferde ameliyle onun önüne geçer.

¹⁰⁰⁰ İbn Mâce, K. Zühûn ve ağılamak hakkında. Elbani, sahih demiştir.

¹⁰⁰¹ Müslim, K. Bir ve Sıla: B. Müslümana zulmün haram kılınması.

Bu, içinde İslâm'ın ihsana denk olduğu ayrıntılı bir açıklamaya ihtiyaç duyan bir konudur: En mükemmel yol, Allah Rasûlü ﷺ'in yoludur. O, her ikisinin de (İslam ve ihsanın) hakkını verirdi. Zira iradesinin ve Allah ile olan hallerinin mükemmelliğine rağmen o, ayakları çatlayıncaya kadar namaz kılardı. Bazen o kadar çok oruç tutardı ki "Herhalde iftar etmeyecek." denirdi. Allah yolunda cihad ederdi. Ashabı ile oturup kalkar ve onlardan uzak kalmazdı. Nafilelerden ve virdlerden hiçbirini terk etmezdi. Beşer gücünün katlanmakta aciz kalacağı o dehşetli günlere hazırlık için bunları yapardı. Allah Teâlâ kullarına, İslam ahkâmını zahirlerine, iman hakikatlerini de batınlarına yerleştirmelerini emretmiştir. O, bu ikisinden birini diğeri olmadan kabul etmez."¹⁰⁰²

D- İman zayıflığının tedavisi:

Daha önce geçen bölümlerde şunu öğrenmiştik: İman, kalple inanmak, dille söylemek ve azalarla amel etmektir. İtaat ve salih amellerle artar, öyle ki dağ kadar olur; günah, isyan ve kötü amellerle de eksilir, öyle ki hardal tanesi kadar kalır. İman sahipleri de bu konuda imanlarına ve itaatlerine göre farklı derecelere sahiptirler.

İtaat ve isyanın, artma ve eksilme noktasında iman üzerindeki etkisi bilinen ve tecrübeyle sabit bir gerçektir. Müslüman bir kimse çarşıda şöyle bir dolaşmaya çıkıp açık saçık kadınlara baksa ve çarşıdaki insanların boş konuşmalarına kulak verse, sonra da bir mezarlığa gitse ve orada oturup bir müddet tefekkür ederek kalbi yumuşasa o, bu iki hali arasında apaçık bir fark olduğunu görecektir. O halde kalp, içinde bulunduğu durumlara ve şartlara göre çok süratli bir şekilde değişir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: "*Hiç şüphe yok ki elbisenin yıpranması gibi kalplerinizdeki iman da yıpranır. O halde Allah'tan kalplerinizdeki imanı yenilemesini isteyin.*"¹⁰⁰³

Diğer bir rivayette ise şöyle geçer: "*Hiç şüphe yok ki elbisenin yıpranması gibi kalplerinizdeki iman da yıpranır. O halde Kur'ân okuyun ki kalplerinizdeki iman yenilensin.*"¹⁰⁰⁴

¹⁰⁰² Bkz: *el-Fevaid*, Faslı: Menazilu's-seyri ilallahi tuktav bi'l-kulubi ve'l-himem...

¹⁰⁰³ Hakim, *el-Mustedrek*, K. İman. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *es-Sahihah*, h. no: 1585.

¹⁰⁰⁴ Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, Abdullah b. Ömer *radiyallahu anhum*a'dan. Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*'de (1/52) şöyle demiştir: "Bu hadisi Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebir*'de rivayet etmiştir. İsnadı hasendir."

Yani uzun süre kullanılan elbisenin yıpranıp eskimesi gibi kalpteki iman da yıpranıp eskir. Mü'minin kalbine bazen günah bulutlarından bir bulut çöker de orayı karanlığa gömer. Nitekim Peygamber ﷺ bu durumu bize şu mübarek sözleriyle tasvir etmiştir: *“Her bir kalbin, tıpkı ayın (önüne geçen) bulut gibi mutlaka bir bulutu vardır. Nitekim ay ışık saçarken önüne bir bulut geçer de ışığı gider. Bulut önünden çekilip açıldığında ise tekrar ışık saçar.”*¹⁰⁰⁵

Bazen ayın önüne bir bulut geçer ve onun ışığını keser. Aradan bir süre geçtikten sonra bu bulut açılıp kaybolur da ayın ışığı geri gelir ve ay yine gökyüzünü aydınlatmaya devam eder. İşte mü'minin kalbine de bazı zamanlarda günahattan kaynaklanan karanlık bulutlar çöker ve onun nurunu keser. Böylece kul, karanlıklar içinde ve yapayalnız kalır. Ancak o, imanının artması için çabaladığı ve yüce Rabbinden yardım dilediği zaman bu bulutlar açılır ve kalbinin nuru tekrar eskisi gibi ışık saçmaya başlar.

Ancak değerli kardeşim, şu noktaya dikkat et: İman eksilip de bir farzı terk etmeye ya da bir haramı işlemeye götürecek olursa bu, tehlikeli ve çirkin bir gevşekliliktir. Çünkü bu, şeytanın işidir. Dolayısıyla da böyle bir durumda Müslüman kulun derhal Allah'a tevbe etmesi ve nefsinin tedavi etmede acele etmesi gerekir.

Ancak bu gevşeklilik, bir farzı terk etmeye ya da bir haramı işlemeye götürmüyorsa, aksine -mesela- müstehap amellerden geri kalma şeklindeyse, bu durumda kulun, nefesine hakim olması ve onu doğruya yönlendirmesi gerekir ki tekrar ibadetteki eski gücüne ve dinçliğine kavuşsun. Peygamber ﷺ'in şu hadisi de bu manaya delalet etmektedir: *“Şüphesiz her abidin bir canlılık hali vardır. Her canlılık halinin de bir gevşeme anı vardır. Bu gevşeme de ya sünnete ya da bid'ate doğru olur. Kimin gevşemesi sünnete doğru olursa hidayet üzere olur. Kimin de gevşemesi sünnetten başka bir şeye olursa helak olur.”*¹⁰⁰⁶

Önemli not: Değerli ve akıllı Müslüman kardeşim! Şunu bil ki:

İmanlarının zayıfladığını ve kalplerinin katılaştığını hisseden birçok Müslüman, ağrı kesici haplar gibi derhal etki edecek sihirli ilaçlar aramakta ve

¹⁰⁰⁵ Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliya*, 2/196. Elbani, sahih demiştir; *es-Sahih*a, h. No: 2268.

¹⁰⁰⁶ İmam Ahmed, *Müsned*, 2/210. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu't-Terğib*, h. No: 55.

bunlarla başkalarından medet ummaktadırlar. Halbuki isteseler kendileri kendilerini tedavi edebilirler. Kalplerin tedavisinde asolan da zaten budur. Çünkü iman, maddî değil manevî bir olaydır. Zira o, kul ile Rabbi arasındaki bağıdır.

Aşağıda Müslüman kulun, kendisi vasıtasıyla iman zayıflığını tedavi edeceği ve kalbinin katılığına gidereceği şer'î birtakım yolları zikredeceğiz. Tabî ki bunlardan önce Allah Teâlâ'ya güvenmek ve nefsi ibadet konusunda mücadeleyle alıştırmak gerekmektedir. Bu tedavi yollarının bazıları şunlardır:

1- Kur'ân-ı Kerim'i, üzerinde düşünerek okumak:

Allah Teâlâ, yüce Kur'ân'ı Peygamber ﷺ'e her şeyin bir açıklayıcısı, nur ve hidayet olmak üzere indirmiştir. Allah Teâlâ onunla dilediği kullarını hidayete ulaştırır. Hiç şüphe yok ki Kur'ân'da, onu metot ve düstur edinenler için büyük bir şifa ve etkili bir deva vardır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, mü'minler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.”** (İsra, 82)

Kur'ân-ı Kerim ile tedavi, onun yüce ayetlerini tefekkür ederek okumak ve manaları üzerinde düşünmekle olur. Peygamber ﷺ abidlerin efendisiydi. O, Allah'ın Kitabı üzerinde düşünür, geceleri ve gündüzleri ayetlerini tekrar tekrar okurdu. Bu konuda çok yüksek bir dereceye ulaşmıştı.

Kur'ân'da tevhid, vaad, tehdit, ahkâm, haberler, kıssalar, adap ve ahlakla ilgili meseleler yer almaktadır. Hepsinin nefisteki etkisi de farklı farklıdır. Bazı sûreler, nefsi diğer surelerden daha fazla dehşete düşürür. Nitekim Abdullah b. Abbas *radiyallahu anhuma*'dan şöyle rivayet edilmiştir: “Ebu Bekir es-Siddîk رضي الله عنه, “Ey Allah'ın Rasûlü! Sende yaşlılık alametleri belirdi.” dedi. Peygamber ﷺ şöyle buyurdu: “*Hud, Vakıa, Mürselat, Amme yetesaelun* (Nebe) ve *İze's-şemsu kuvvirat* (Tekvir) sureleri beni yaşlandırdı.”¹⁰⁰⁷

Bu sureler, içerdikleri iman hakikatleri ve ağır yükümlülükler -ki bunların ağırlığı yüce Rasûl'ün yüreğini doldurmuştu- sebebiyle Peygamber ﷺ'i yaşlandırmış ve etkileri saçında ve bedeninde açıkça görülmüştür. Nitekim Allah Teâlâ bir sûrede ona hitaben şöyle buyurmuştur: **“O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.”** (Hud, 112)

¹⁰⁰⁷ Tirmizî, K. Tefsir: B. Vakıa suresi. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

Peygamber ﷺ'in ashabı da Allah'ın Kitabını okur, düşünür ve ondan etkilenirlerdi. Çünkü onlar okuduklarını çok iyi anlıyorlardı. Bu ümmetin siddîkî Ebu Bekir ؓ çok içli ve yumuşak kalpli bir insandı. Müslümanlara namaz kıldırıp da Allah'ın kelâmını okuduğunda kendini tutamaz ve ağlardı.

Ömer el-Faruk ؓ da Allah Teâlâ'nın, **“Rabbinin azabı mutlaka vukubulacaktır. Ona engel olacak hiçbir şey yoktur.”** (Tur, 7-8)¹⁰⁰⁸ ayetlerini okumanın etkisiyle hasta olmuştu. Allah Teâlâ'nın, peygamberi Yakub ؑ'ın sözünü içeren şu ayetini okuduğunda da hıçkırıkları safların arkasından işitilmişti: **“(Ya'kub,) ‘Ben gam ve kederimi sadece Allah'a arz ediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından (vahiy ile) biliyorum.’ dedi.”** (Yusuf, 86)¹⁰⁰⁹

Mü'minlerin emîri Zinnureyn Osman b. Affan ؓ da şöyle demiştir: “Eğer kalplerimiz temiz olsaydı, Allah'ın kelâmına doymazdı.” Osman ؓ, haksız yere öldürülerek şehid edildiğinde kanı, okumakta olduğu mushafına akmıştır. Bu konuda ashab-ı kiramın menkıbeleri gerçekten de sayılamayacak kadar çoktur.

Kur'ân üzerinde düşünme konusunda en önemli noktalardan biri, onda yer alan misaller üzerinde düşündürmektir. Çünkü Allah Teâlâ, yüce kitabında bizler için misaller vermekle bizi onlar üzerinde düşünüp öğüt almaya teşvik etmektedir: **“Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.”** (İbrahim, 25)

“Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz.” (Haşr, 21)

Selef âlimlerinden biri, bir defasında Kur'ân'da yer alan misallerden biri üzerinde düşünür, ancak onun manasını tam anlayamaz. Bunun üzerine ağlamaya başlar. Ona, “Niye ağlıyorsun?” diye sorulunca da şöyle der: “Allah Teâlâ, **‘İşte Biz, bu misalleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.’** (Ankebut, 43) buyuruyor. Bense şu misali kavrayamadım; dolayısıyla ben alim değilim. İşte ilmi yitirdiğim için ağlıyorum.”

Zahid imam ve Rabbanî alim İbnu'l-Kayyım *rahimehullah* şöyle der: “Kainattaki ve Kur'ân'daki ayetlerden görülen ve işitilenleri iyice inceleyip düşünmek, insana sağlam bir basiret kazandırır. Bunu elde etmek de iki şeyle olur.

¹⁰⁰⁸ Bkz: *Tefsiru İbn Kesîr*.

¹⁰⁰⁹ Bkz: *Menakıbu Ömer*, İbnu'l-Cevzî, s. 167.

Birincisi: Kalbini dünya yurdundan taşıyıp ahiret yurduna oturtman, sonra da bütün kalbinle Kur'ân'ın manalarına, onları keşfetmeye, düşünmeye, onlardan kastedilenleri ve ne için indiklerini anlamaya, onun her bir ayetinden kalbindeki hastalığa indireceğin bir pay almaya yönelmendir. Bu kısa ve kolay yol, refik-i ala'ya ulaştıran güvenli bir yoldur. Bu yola girene ne korku ne zarar ne açlık ne susuzluk, ne de onda diğer yollarda olan afetlerden biri vardır. Bu yolun üstünde, Allah tarafından o yolda gidenleri koruyup kollayan bir bekçi ve muhafız vardır. Bu yolun kıymetini, ancak insanların yollarını, bu yolların zararlarını, felaketlerini ve eşkıyalarını bilenler anlar.”¹⁰¹⁰

2- Kalpte Allah'ın azametini hissetmek:

Allah Teâlâ'nın azametini yürekte hissetmek, O'nun güzel isimlerini ve yüce sıfatlarını öğrenmek, bunlar üzerinde düşünmek ve manalarını kavramak da iman zayıflığını tedavi etmenin yollarının en önemlilerindendir. Zira böyle büyük bir şuur kulun kalbinde yer ederse oradan azalara sirayet eder; azalar da kalbin bellediği şeyleri amel yoluyla dile getirir. Zira kalp, azaların hükümdarı ve efendisi; azalar da kalbin askeri ve tebası mesabesindedir. Kalp iyi olursa onlar da iyi olur; kalp bozuk olursa onlar da bozuk olur.

Allah Teâlâ'nın azameti hakkında Kur'ân ve sünnette pek çok nas vardır. Samimi bir Müslüman onlar üzerinde düşündüğü zaman Cebbar olan Allah'tan korkarak yüreği sarsılır, nefsi her yönden yüce ve kerim olan Rab için tevazu gösterir, azaları her şeyi işiten ve gören Allah için boyun bükür. Böylece onun, öncekilerin ve sonrakilerin Rabbine karşı olan huşusu ve saygısı artar.

Allah Teâlâ'nın güzel isim ve yüce sıfatlarının bazıları şunlardır: Azamet sahibi, her şeyin kontrolünü elinde tutan, cebbar, çok büyük ve her yönden yüce, güçlü, kahhar. O, her şeyi yaratan ve ölümsüz hayat sahibi olandır. Yaratdığı her şey ise ölecektir. O, kulları üstünde hakimdir/otorite sahibidir. Gök gürültüsü O'nu hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler. O, izzet, kudret ve intikam sahibidir. Her şeyin idaresini sürekli olarak elinde bulundurandır. Ne uyur ne de uyuklar. Her şeyi ilmiyle kuşatmıştır. Gözlerin hain bakışlarını ve kalplerde/akıllarda saklı olanları bilir. Allah Teâlâ, ilminin genişliğini şöyle anlatmaktadır: **“Gaybın anahtarları Allah'ın**

¹⁰¹⁰ Bkz: *Medaricu's-Salikin*, fasıl: Menziletu'l-vera.

yanındadır; onları O’ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O’nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.” (Enam, 59)

Allah Teâlâ, azamet ve yüceliğini de bir ayet-i kerimede şöyle ifade etmektedir: **“Onlar Allah’ı hakıyla tanıyıp bilemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü O’nun avucundadır. Gökler O’nun sağ elinde dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir.”** (Zümer, 67)

Peygamber ﷺ de bu konuda şöyle buyurmaktadır: *“Allah Teâlâ yeryüzünü avucuna alacak, gökleri de sağ eliyle dürecektir ve şöyle buyuracaktır: Melik/hükümdar benim! Yeryüzünün hükümdarları nerede!”*¹⁰¹¹

Samimi Müslüman kardeşim! Şunu bil ki: Allah’ın peygamberi Musa ﷺ’in, Rabbine, **“Bana kendini göster de Sana bakayım.”** dediği konuşmasının aktarıldığı şu kıssayı düşünen sadık ve muttaki kulun heybetten yüreği sarsılır ve korkudan kalbi yerinden çıkacak gibi olur: **“Musa, tayin ettiğimiz vakitte (Tûr’a) gelip de Rabbi onunla konuşunca ‘Rabbim! Bana (kendini) göster; Seni göreyim!’ dedi. (Rabbi,) ‘Sen Beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de Beni göreceksin!’** buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: **Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, Sana tevbe ettim. Ben, inananların ilkiyim.”** (Araf, 143)

Peygamber ﷺ bu ayeti okuyup da onu tefsir ederken başparmağını serçe parmağının en üst mafseline koymuş, sonra da şöyle buyurmuştur: *“Dağ, yere gömüldü.”*¹⁰¹²

Çünkü Allah Teâlâ’nın *“Hicabı/perdesi nurdur. Eğer onu açacak ol saydı yüzünün nuru, yarattıklarından bakışının ulaştığı her yeri (bütün mahlûkatı) yakıp kül ederdi.”*¹⁰¹³

Peygamber ﷺ’in şu hadisi de Allah Teâlâ’nın azametini ortaya koymaktadır: *“Allah gökyüzünde (meleklerle) bir işin yerine getirilmesine emrettiği*

¹⁰¹¹ Buhârî, K. Tefsir, B. **“Yeryüzü o gün tümüyle O’nun avucundadır...”** ayeti.

¹⁰¹² Tirmizî, K. Tefsir, B. Araf suresi. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

¹⁰¹³ Müslim, K. İman, B. **“Allah uyumaz.”** hadisi.

zaman, düz bir kaya üzerinde (hareket ettirilen) zincir (sesi) gibi (heybetli) olan bu ilâhî buyruk karşısında (korkuya kapılan) melekler, tam manasıyla itaat ederek kanatlarını birbirine vururlar. Kalplerindeki korku giderilince (Cebrail gibi mukarreb meleklerle), 'Rabbiniz ne buyurdu?' derler. Onlar da 'Hak olanı buyurdu.' (deyip Allah'ın emrini onlara bildirirler ve) 'O, her yönden yücedir, büyüktür.' derler."¹⁰¹⁴

Özetle Allah Teâlâ'nın azametini, yüceliğini ve kudretini yürekte hissetmek, bu ve benzeri ayet ve hadisler üzerinde düşünmek, iman zayıflığını tedavi etme konusunda en faydalı yollardan biridir.

3- Dinî ilimleri öğrenmek:

Dinî ilimleri tahsil etmek Allah'tan korkmaya, O'na saygı duymaya ve O'na olan imanı artırmaya vesile olur: **"Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar."** (Fatır, 28)

Zira bilenlerle bilmeyenlerin imanı bir olmaz. Zira Rabbini gerçek manada tanıyan, O'nun güzel isimlerini ve yüce sıfatlarını bilen, şeriatın ayrıntılarından haberdar olan, kelime-i şehadetin manasını ve gereklerini bilen, ölüm sonrasında gerçekleşecek olan kabir sorgusu ve azabı, kıyamet gününün ve mahşerin dehşetli halleri, cennet nimetleri ve cehennem azabını bilen, helaller ve haramlar konusunda yüce şeriatın hikmetini bilen, Peygamber ﷺ'in, ashab-ı kiramın ve geçmiş peygamberlerin siyerlerini vb. şer'î ilimleri bilen bir kulun imanı dinden, dinin ahkamından ve şeriatın getirdiği gaybî konulardan habersiz olan, dinden tek nasibi taklid olan ve ilimden çok az bir paya sahip olan kimsenin imanı nasıl bir olabilir ki?!

"Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Rasûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür." (Zümer, 9)

4- Allah'ın zikrinden ve zikir ehlinden ayrılmamak:

Zikir halkalarına devam etmek, imanı artıran vesilelerden biridir. Bunun birkaç sebebi vardır: Zikir halkalarında Allah zikredilir, orada bulunanları rahmet kuşatır, üzerlerine sekinet iner, melekler onların etrafını sarar, Allah Teâlâ

¹⁰¹⁴ Buhârî, K. Tevhid. B. "O'nun katında O'nun izin verdiği dışında şefaât fayda vermez." ayeti.

onları Mele-i Ala'da anıp meleklerle karşı onlarla övünür ve onların günahlarını bağışlar. Nitekim Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Bir topluluk Allah'ı zikretmek üzere bir yerde oturduklarında mutlaka melekler etraflarını sarar, onları rahmet kaplar, üzerlerine sekinet iner ve Allah kendi katında olan (meleklerin) arasında onları anar.”*¹⁰¹⁵

*“Bir topluluk, sırf Allah rızası için Allah'ı zikretmek üzere toplanırlarsa mutlaka gökten bir münadi onlara şöyle seslenir: Bağışlanmış olarak kalkın (ve bilin ki) kötülükleriniz iyiliğe çevrildi.”*¹⁰¹⁶

Allame İbn Hacer el-Askalani rahimehullah şöyle der: “Allah'ı zikretmek mutlak olarak kullanıldığında onunla Allah'ı zikretmeyi gerekli kılan ya da ona vesile olan bir amele devam etmek de kastedilir. Mesela Kur'ân tilavet etmek, hadis okumak ve ilim müzakere etmek gibi...”¹⁰¹⁷

Zikir meclislerinin ve halkalarının kalpteki imanı artırıp kuvvetlendirdiğine delalet eden hususlardan biri Peygamber ﷺ'in katiplerinden olan yüce sahabî Hanzala el-Useydî ؓ'in başından geçen bir olayda görülmektedir. Nitekim o bunu şöyle aktarmaktadır:

“Bir gün Ebû Bekir ؓ ile karşılaştık. ‘Ey Hanzala, nasılsın?’ diye sordu. Ben, ‘Hanzala münafık oldu!’ diye cevap verdim. Bunu duyunca, ‘Subhânallah, neler söylüyorsun?’ dedi. Ona, ‘Allah Rasûlü ﷺ'in huzurunda bulunduğumuz zaman o, bize cennet ve cehennemi anlatıyor ve biz sanki gözlerimizle görür gibi oluyoruz. Onun huzurundan ayrılıp evimize, çoluk çocuğumuzun yanına ve işimize gidince anlattıklarının çoğunu unutuyoruz.’ dedim. Ebû Bekir ؓ, ‘Biz de öyleyiz.’ dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir ؓ ile birlikte Allah Rasûlü ﷺ'in huzuruna çıktık. ‘Ey Allah'ın Rasûlü, Hanzala münafık oldu.’ dedim. Allah'ın Rasûlü ﷺ, ‘Hayırdır, ne oldu?’ dedi. ‘Ey Allah'ın Rasûlü, sizin huzurunuzda bulunduğumuz zaman bize cennet ve cehennemi anlatıyorsunuz. Biz de sanki gözlerimizle görmüş gibi oluyoruz. Sizin huzurunuzdan ayrılıp evimize, çoluk çocuğumuzun yanına ve işimize gidince çoğunu unutuyoruz.’ dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü ﷺ, ‘Nefsime elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, yarımda bulunduğunuz hal üzere ve zikirde devam edebilseydiniz yatakla-

¹⁰¹⁵ Müslim, K. Zikr, B. Kur'an okumak ve Allah'ı zikretmek için toplanmanın fazileti.

¹⁰¹⁶ Ahmed, *Müsned*, Enes ؓ'tan. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu'l-Cami*, h. No: 5507.

¹⁰¹⁷ *Fethu'l-Bari*, 11/209.

rınızda ve yollarınızda melekler sizinle tokalaşırlardı. Ancak ey Hanzala, biraz (öyle,) biraz (böyle).’ dedi¹⁰¹⁸ ve bunu üç kez tekrarladı.”¹⁰¹⁹

5- Salih amellere devam etmek ve onları çokça yapmak:

Salih amelleri çokça yapmak, onları eda etmeye özen göstermek, farklı türden olanlarını yapmaya gayret etmek ve vakti onlarla doldurmak, kalbi tedavi etmenin en önemli yöntemlerindendir. Bu, çok önemli bir husustur ve imanı güçlendirme konusundaki etkisi de büyük ve aşikardır.

Bu ümmetin sıddıki Ebu Bekir ؓ bu konuda en büyük örnektir. Nitekim Peygamber ﷺ, bir defasında ashabına, “Bugün içinizden kim oruçlu?” diye sormuş, o, “Ben” demiştir. Sonra Allah Rasûlü ﷺ, “Bugün içinizden kim bir cenazeye katıldı?” diye sormuş, yine o, “Ben” demiştir. Peygamber ﷺ, “Bugün içinizden kim bir fakiri doyurdu?” diye sormuş, yine Ebu Bekir ؓ, “Ben” demiştir. Peygamber ﷺ, “Bugün içinizden kim bir hastayı ziyaret etti?” diye sormuş, yine Ebu Bekir ؓ, “Ben” demiştir. Bunun üzerine Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: “Bu (saydıklarımın) hepsi bir kulda bulunursa o kul mutlaka cennete girer.”¹⁰²⁰

Bu olay, Ebu Bekir ؓ’ın, eline geçen fırsatları değerlendirme ve farklı türden ibadetler yapma konusunda gayretli olduğunu göstermektedir. Peygamber ﷺ’in beklenmedik bir anda bu soruları yöneltmesinden de Ebu Bekir ؓ’ın günlerinin her türlü ibadet çeşidiyle dolu olduğu anlaşılmaktadır.

O halde Rabbinin rızasını kazanmaya çalışan samimi bir Müslümanın salih ameller konusunda bazı noktalara dikkat etmesi gerekir ki bazıları şunlardır:

* Salih amellerde yarışmak ve acele etmek:

Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Rabbinizin başışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!” (Al-i İmran, 133)

“Rabbinizden bir mağfirete, Allah’a ve peygamberlerine iman edenler için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cenne-

¹⁰¹⁸ Yani zamanının bir kısmını Rabbine ibadete ayır, bir kısmını da ailenle ve çocuklarıyla birlikte geçir. Böylece hem nefsin dinlendirmiş, hem de her hak sahibine hakkını vermiş olursun. (Ç.N.)

¹⁰¹⁹ Müslim, K. Tevbe: B. Ahiret işleri hususunda devamlı zikir, fikir ve murakabe etmenin fazileti...

¹⁰²⁰ Müslim, K. Fedaili's-Sahabe: B. Ebu Bekr es-Sıddık'ın faziletlerinden bazıları.

te koşusun. İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.” (Hadid, 21)

Enes b. Malik ؓ'tan Bedir savaşıyla ilgili şöyle bir kıssa nakledilmiştir: “Müşrikler yaklaşıncı Rasûlullah ﷺ, ‘Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennete (gitmek üzere) kalkın!’ buyurdu. Umeyr b. Humâm el-Ensârî ؓ, ‘Ey Allah'ın Rasûlü! Genişliği göklerle yer arası kadar olan cennet, öyle mi?’ diye sordu. Rasûlullah ﷺ, ‘Evet’ deyince Umeyr, ‘Peh! Peh!’ dedi. Rasûlullah ﷺ, ‘Seni böyle demeye sevk eden nedir?’ diye sordu. Umeyr, ‘Vallahi ya Rasûlallah! (Beni böyle demeye sevkeden) onun ehlerinden olmak istememden başka bir şey değildir.’ dedi. Peygamber ﷺ de ‘Şüphesiz sen, cennet eh-lindensin.’ buyurdu. Umeyr, çıkınından birkaç hurma çıkarıp onları yemeye başladı. Sonra, ‘Vallahi eğer şu hurmalarımı yiyinceye kadar yaşarsam bu, gerçekten uzun bir hayat olur.’ diyerek elindeki hurmaları attı. Sonra da müşriklerle savaştı ve nihayet şehit oldu.”¹⁰²¹

*** Salih amellere devam etmek:**

Peygamber ﷺ bir hadis-i kudsî’de Rabbinin şöyle buyurduğunu nakletmektedir: “Allah Teâlâ şöyle buyurdu: *Kim Benim bir velime/dostuma düşmanlık ederse Ben ona savaş açarım. Kulum, kendisine farz kıldığım ibadetleri eda etmekten daha sevimli hiçbir amelle Bana yakınlık kazana-maz. Kulum (farzlara ilâveten işlediği) nafile ibadetlerle de Bana yaklaşma-ya devam eder ve nihayet Ben onu severim. Kulumu sevdim mi de onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Böylece o, Benimle işitir, Benimle görür, Benimle tutar ve Benimle yürür. Benden bir şey isterse, o şeyi mutlaka ona veririm. Şayet Bana sığınacak olursa, onu mutlaka himayeme alırım. Yapacağım hiçbir işte mü'min kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar tereddüt etmemişimdir. Zira o, ölümden hoşlanmaz. Ben de (onun hoşlanmayacağı bu işi yapmak suretiyle) onu üz-mek istemem. Ne var ki ölüm kaçınılmazdır.”¹⁰²²*

Bu hadiste geçen “...yaklaşmaya devam eder” ifadesi salih amellerde devamlılığı ifade etmektedir.

¹⁰²¹ Müslim, K. İmara: B. Şehidin cennete girmesinin kesin olması.

¹⁰²² Buhârî, K. Rikak: B. Tevazu.

Bir hadiste de Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Hac ve umreyi peş peşe yapın. Çünkü hac ve umre (birlikte yapıldığında) günahları ve fakirliği giderir. Tıpkı demirci körüğünün; demir, altın ve gümüşün kir ve pasını giderdiği gibi... Kabul edilmiş bir haccın mükafatı ise ancak cennettir.”*¹⁰²³

Bu hadisteki “...peş peşe yapın” emri de salih amelleri devamlı yapmaya işaret etmektedir.

Bu ilke, imanı kuvvetlendirme ve nefsi boş bırakmama konusunda çok önemlidir ki bu sayede nefis gevşeyip tembelleşmez ve düzeni de bozulmaz. Sürekli olan az, kesik kesik olan çoktan iyidir. Salih amellere devam etmek, imanı kuvvetlendirir ve artırır.

Aişe radiyallahu anha'dan şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber ﷺ'e, “Hangi amel Allah'a daha sevimlidir?” diye soruldu. Şöyle cevap verdi: *“Az da olsa devamlı olan(amel)dır.”*¹⁰²⁴

* Salih amellerde gayretli olmak:

Kalp hastalığını ve katılığını tedavi etmek, imanın bir süre iyileşeceği daha, sonra da tekrar zayıflayacağı geçici bir tedavi şeklinde olmaz. Aksine bu tedavinin kesintisiz sürdürülmesi gerekir. Bu da ancak ibadet ve itaatte gayretli olmak ve bunlara devam etmekle mümkün olur.

Allah Teâlâ, yüce kitabında veli ve muttaki kullarının, ibadetteki gayretleri konusunda farklı hallerini zikretmiştir. Bunların bazıları şu ayetlerde ifade edilmiştir: **“Bizim âyetlerimize ancak o kimseler iman ederler ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiğinde, büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rablerini hamd ile tesbih ederler. Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için), vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.”** (Secde, 15-16)

“Geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi. Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak/pay vardı.” (Zariyat, 17-19)

Bu ümmetin selefî, abidlerin sıfatlarını gerçekleştirme konusunda insanı hayrette bırakacak ve onları örnek almaya yöneltecek en harika örnekleri ortaya koymuşlardır ki bu örneklerin bazıları şunlardır: Onlar, her gün

¹⁰²³ Tirmizî, K. Hac: B. Hac ve umrenin sevabı hakkında.

¹⁰²⁴ Buhârî, K. Rikak: B. (İfrat ve tefrit arasındaki) orta yolu tutmak...

Kur'ân'ın yedide birini (1/7'sini) okurlardı. Sadece barışta değil savaşta da geceleri kalkar, Allah Teâlâ'yı ayakta ve otururken zikrederler ve teheccüd namazı kılarlardı. Hatta hapiste olsalar bile bunu terk etmezlerdi. Gözyaşları yanaklarına süzülürdü. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde tefekkür ederlerdi. Kadının çocuğunun başında uyumasını beklediği gibi hanımlarının uyumasını beklerler, onların uykuya daldığını anladıkları zaman da sessizce yataktan çıkıp gece namazı kılarlardı. Gecelerini kendileri ve aileleri arasında pay ederler, gündüzlerini de oruç, ilim öğrenme ve öğretme, cenazelere katılma, hasta ziyareti ve insanların işlerini görmekle geçirirlerdi. Bazıları yıllar geçerdi de bir kez olsun imamla beraber iftitah tekberi almayı kaçırmazdı. Bir namazın ardından diğer namazı beklerlerdi. Onlardan biri, din kardeşinin vefatından sonra yıllarca onun çoluk çocuğunu koruyup kollar ve onların nafakasını temin ederdi. Durumu böyle olan birinin imanı sürekli olarak artar, öyle ki siddîkların imanı gibi olur.

*** Salih amellerde ifrattan ve tefritten uzak olmak:**

İbadetlere devam etmek, onlarda gayretli olmak ya da onları çokça yapmakla kastedilen, nefsi yıldırıp usandıracak dereceye getirmek değildir. Aksine burada kastedilen, ibadetlerden ve salih amellerden tamamen kopmamak ve nefsin gücü yettiği kadarını yapmaktır. Yani kul, salih amellerde doğru ve orta yollu olmalı, nefsini istekli gördüğü zaman gayret etmeli, gevşek ve isteksiz gördüğü zaman ise itidalli olmalıdır. Zira Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz din, kolaylıktır. Her kim kendini dinde zora koşarsa din ona üstün gelir. Öyleyse (size emredilen ibadetleri) dosdoğru yapın. (Gücünüz buna yetmezse) ona yakınını yapın. (Böyle yaparsanız) size müjdeler olsun! (İbadetinizde) sabah, akşam ve biraz da gecedен faydalanın.”¹⁰²⁵

Âişe radiyallahu anha'dan rivayet edildiğine göre kendisi bir kadın ile otururken Allah Rasûlü ﷺ geldi. Ona, “Bu kadın kim?” diye sordu. Âişe radiyallahu anha, “Fılan kadın” dedi ve onun çok namaz kıldığını anlatmaya başladı. Bunun üzerine Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurdu: “Yeter. Gücünüzün yettiği kadarını yapın. Allah'a yemin ederim ki siz, bıkmadıkça Allah bıkmaz.”

¹⁰²⁵ Buhârî, K. İman: B. Din kolaylıktır.

(Âişe *radiyallahu anha* der ki:) “Rasûlullah ﷺ’in en sevdiği ibadet, devamlı yapılan ibadetti.”¹⁰²⁶

Enes b. Malik ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ mescide girdi ve iki direk arasına çekilmiş bir ip gördü. “*Bu ip nedir?*” diye sordu. “Bu, Zeyneb’in ipidir, (namaz kılarken) yorulduğu zaman ona tutunur.” diye cevap verdiler. Bunu işiten Allah Rasûlü ﷺ, “*Onu çözün. Sizden biri, dinç ve istekli olduğu sürece (gece ibadetine) devam etsin. Yılgınlık gelince yatıp uyuşsun.*” buyurdu.¹⁰²⁷

Abdullah b. Amr *radiyallahu anhuma*’dan da şöyle rivayet edilmiştir: Peygamber ﷺ bana hitaben şöyle buyurdu: “*Bana senin (aralıksız olarak) geceleri namaz kıldığın ve gündüzleri de oruç tuttuğun haber verilmedi mi sanıyorsun?*” Ben de “Evet, ben böyle yapıyorum.” dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “*Şayet böyle yaparsan gözlerin zayıflayıp içine çöker ve nefsin de bıkıp usanır. Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır, ailenin de senin üzerinde hakkı vardır. O nedenle hem oruç tut, hem iftar et; hem geceleri namaz kıl, hem de uyu!*”¹⁰²⁸

*** Kaçırılan salih amelleri telafi etmek:**

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: “*Her kim geceleri okumayı âdet haline getirdiği (Kur’ân, zikir vb.) virdinin tamamını veya bir kısmını okuyamadan uyuyakalır da bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında okursa, kendisine sanki bunu gece vakti okumuş gibi sevap yazılır.*”¹⁰²⁹

Âişe *radiyallahu anha*’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Allah Rasûlü ﷺ, ağrı veya başka bir sebepten ötürü gece namazını kılamadığı zaman, gündüzün (onun yerine) on iki rek’at namaz kılardı.”¹⁰³⁰

Yine Âişe *radiyallahu anha*’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Peygamber ﷺ, öğle namazının farzından önce dört rekat (sünnet) kılamadığı zaman onu farzdan sonra kılardı.”¹⁰³¹

¹⁰²⁶ Buhârî, K. İman: B. Allah’a en sevimli olan, devamlı olandır.

¹⁰²⁷ Buhârî, K. Teheccud: B. İbadette şiddet kullanmanın keraheti.

¹⁰²⁸ Buhârî, K. Teheccud: B. Gece namazı kılanın, onu terk etmesinin kerahiyeti.

¹⁰²⁹ Müslim, K. Salati’l-musafirin: B. Gece namazı bölümü...

¹⁰³⁰ Müslim, K. Salati’l-musafirin: B. Gece namazı bölümü...

¹⁰³¹ Tirmizî, K. Salat: B. Öğleden sonraki iki rekat hakkında. Elbani, sahih demiştir.

Ümmü Seleme *radiyallahu anha* da Peygamber ﷺ'in ikindiden sonra iki rekat namaz kıldığını görmüş ve onun ne olduğunu sormuş, Peygamber ﷺ de ona şöyle cevap vermiştir: *“Ey Ebu Ümeyye'nin kızı! Sen bana ikindiden sonra (kıldığım) iki rekata soruyorsun. Durum şu ki Abdulkays kabilesinden bir grup insan yanıma geldi ve beni öğleden sonra (kıldığım) iki rekat (sünneti) kılmaktan alıkoydular. İşte bu iki rekât odur.”*¹⁰³²

*** İbadetin temel gayelerini gerçekleştirmek:**

Tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadet, birbirinden ayrılmayan üç temel gaye üzere odaklanmıştır. Bunlar; sevgi, korku ve ümittir.

Yani Müslüman, Rabbine; O'nu severek, cezasından korkarak ve sevabını ümit ederek ibadet eder. İbadette bu üç temel gayenin bir arada bulunması şarttır. Aksi takdirde o ibadet kabul edilmez, geri çevrilir. Bununla birlikte Müslüman, korkuda aşırı gidip Allah'ın engin rahmetinden ümit kesecek dereceye varmamalı, aynı şekilde ümitte aşırı giderek günahlarda ısrar edip salih amelleri terk ederek Allah'ın rahmetine bel bağlamamalıdır. Aksine Müslümanın ümit ve korkuyu bir arada bulundurması gerekir. Zira Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin yolu, ifratın ve tefritin bulunmadığı orta bir yoldur. Seleften şu sözü söyleyen ne kadar doğru söylemiş:

“Sırf sevgiyle Allah'a ibadet eden zındıktır. Sırf ümitle O'na ibadet eden Mürcci'dir. Sırf korkuyla O'na ibadet eden de Harurî'dir/Harici'dir. Hem sevgi, hem korku, hem de ümitle O'na ibadet eden ise muvahhid mü'mindir.”¹⁰³³

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, ümitle ve korkarak Bize yalvarırlardı; onlar, Bize karşı derin saygı içindeydiler.”** (Enbiya, 90)

“O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır.” (İsra, 57)

“Allah'a, korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin.” (Araf, 56)

Aişe *radiyallahu anha*'dan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ'e, **“Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yaparlar.”** (Mu'minun, 60) ayetini sordum ve “Bunlar, içki içen ve hırsızlık yapanlar

¹⁰³² Buhârî, K. Sehv: B. Namaz kılarken konuşacak olursa...

¹⁰³³ Bkz: Şeyhulislam İbn Teymiyye, *el-Ubudiyye*, s. 126; Hafız İbn Receb, *et-Tahvif mine'n-Nar*, s. 25.

mıdır?” dedim. Peygamber ﷺ de şöyle buyurdu: “Hayır, ey Sıddîk'ın kızı! Aksine onlar namaz kılan, oruç tutan ve sadaka veren, ancak bunların kendilerinden kabul edilmemesinden korkan kimselerdir. İşte bunlar hayırlarda yarışanlardır ve hayırda öne geçmişlerdir.”¹⁰³⁴

Yüce sahabî Ebu'd-Derda ؓ şöyle demiştir: “Allah'ın benim tek bir namazımı kabul ettiğini kesin olarak bilmem, benim için dünyadan ve içindekilerden daha sevimlidir. Zira Allah şöyle buyurmaktadır: **‘Allah, ancak muttakilerden kabul eder.’** (Maide, 27)”

Allah Teâlâ'yı hakkıyla tanıyan, kendini de bilen kimse şunu kesin olarak anlar ki onun sahip olduğu amel sermayesi değersizdir; kıyamet günü mizanda onun için yeterli gelmez. İsterse bütün insanların ve cinlerin amellerini getirmiş olsun... Allah kullarının amellerini ancak lütfu, keremi, cömertliği ve rahmetiyle kabul eder. Ancak samimi Müslümana düşen, itaatlerde gayretli olmak, sonra da Allah Teâlâ'dan onları kabul etmesini ümit etmek, reddetmesinden yana da korku içinde olmaktır. Çünkü samimi ve arif mü'minlerin sıfatlarından biri de Allah Teâlâ'ya karşı yerine getirdiği vecibeler hususunda nefislerini hakir görmektir. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: “Bir kişi doğduğu günden ihtiyar olarak öleceği güne kadar Allah rızası için yüz üstü secdeye kapansa, yine de bu amelini kıyamet günü hakir görür.”¹⁰³⁵

6- Farklı türden salih ameller yapmak:

Allah Teâlâ'nın rahmeti ve sonsuz hikmetinin bir sonucu olarak O, bize farklı türden ibadetler meşru kılmıştır: Bunların bir kısmı, namaz gibi bedenle yapılır; bir kısmı zekat gibi malla yapılır; bir kısmı hac gibi hem bedenle hem malla yapılır; bir kısmı da dua ve zikir gibi dille yapılır. Hatta tek bir ibadet türü kendi içinde farz ve sünnet olmak üzere kısımlara ayrılır. Farzlar ve sünnetler de aynı şekilde farklı türlerden oluşur. Mesela namazı ele alalım: Bir günde kılınan beş vakit farz namazın yanı sıra on iki rekât revatib sünnet vardır. İkindiden önceki dört rekât sünnet ve kuşluk namazı gibi bu revatibden daha düşük derecede olan namazlar olduğu gibi bunlardan daha üstün derecede olan namazlar da -gece namazı gibi- vardır.

¹⁰³⁴ Tirmizî, K. Tefsir, B. Müminin suresi. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

¹⁰³⁵ İmam Ahmed, *Müsned*, 4/185. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu'l-Cami*, h. No: 5249.

İşte bu şekilde ibadetleri inceleyen bir kimse onlarda sayı, vakit, şekil, özellik ve hüküm bakımından büyük bir çeşitlilik olduğunu görecektir. Bundaki hikmet, herhalde sürekli farklı bir tür ibadetle değişiklik yaşayan nefsin, bıkkınlığa kapılmamasının sağlanması olsa gerektir. Ayrıca nefisler, eğilim ve imkân konusunda aynı değildirler. Bazı nefisler, birtakım ibadetleri diğerlerinden daha çok severler. Cennetin kapılarını ibadetlerin türlerine göre yaratan Allah Teâlâ bütün noksanlıklardan yüce ve münezzehtir.

Ebu Hureyre ؓ'tan rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Allah yolunda çift infakta bulunan kimse, cennetin muhtelif kapılarından, ‘Ey Allah’ın kulu! Bu (kapıdan girmen senin için) daha hayırlıdır.’ diye çağrılır. Namaz ehli olanlar namaz kapısından, cihad ehli olanlar cihad kapısından, oruç ehli olanlar Rayyân kapısından, sadaka ehlinden olanlar ise sadaka kapısından (cennete) çağrılırlar.”*

Ebû Bekir ؓ, “Anam-babam sana feda olsun ey Allah’ın Rasûlü! Bu kapıların birinden çağrılan kimse için bir sıkıntı yoktur; ama acaba bu kapıların hepsinden çağrılacak kimseler var mıdır?” diye sordu. Rasûlullah ﷺ de “Evet, vardır. Senin de onlardan olmanı ümit ediyorum.”¹⁰³⁶ buyurdu.

7- İmansız ölmekten korkmak:

Çünkü imansız ölmekten korkmak, Müslümanı salih amellere yöneltir ve kalbindeki imanı yeniler. İmansız ölmeye gelince -Allah bizleri korusun- onun pek çok sebebi vardır ki iman zayıflığı ve günahlara dalmak bunlardandır. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Sizden birinizin yaratılışının başlangıcı, annesinin karnında kırk günde derlenip toplanır. Sonra ikinci kırk günlük süre içinde pıhtı hâline döner. Sonra da bir o kadar zaman içinde bir parça et olur. Daha sonra Allah bir melek gönderir (ve melek, ona ruh üfler). Bu melek, dört şeyle; (anne rahmindeki ceninin) rızkını, ecelini, amelini ve mutlu/cennetlik biri mi, yoksa mutsuz/cehennemlik biri mi olacağını yazmakla emrolunur. Allah’a yemin olsun ki sizden biri, ateş ehlinin ameliyle amel etmeye devam eder. Nihayet kendisiyle cehennem arasında bir kulaçtan -ya da bir zira’(iki karış)tan- başka mesafe kalmaz. Derken (meleğin ana karnında yazdığı) yazı, o kişinin önüne geçer. Bu sefer o kimse, cennet eh-*

¹⁰³⁶ Buhârî, K. Savm: B. Reyyan kapısı, oruç tutanlar içindir.

linin ameliyle amel eder ve cennete girer. Yine sizden biri, cennet ehlinin ameliyle amel eder, nihayet kendisiyle cennet arasında bir zira'(iki karış) tan -ya da iki zira'dan- başka mesafe kalmaz. Derken (meleğin ana karnında yazdığı) yazı onun önüne geçer. Bu defa o kimse ateş ehlinin ameliyle amel eder ve ateşe girer.”¹⁰³⁷

Sehl b. Sa'd es-Saidî ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: “Rasûlullah ﷺ ile müşrik (yahudiler, Hayber savaşında) karşı karşıya gelip savaştılar. (Günün sonunda) Rasûlullah ﷺ kendi askerî karargâhına, öbürleri de kendi askerî karargâhlarına döndüler. Rasûlullah ﷺ'in ashabı içinde bir adam vardı ki o, düşman ordusundan ayrı düşen veya orduya katılmamış bulunan bir kimse gördü mü mutlaka onun peşine düşer ve kılıcıyla onun boynunu vuruyordu. Bu (kahramanlığı karşısında) insanlar, ”Bugün bizden hiç kimse falanın gösterdiği kadar kahramanlık göstermedi.” dediler. Ne var ki Rasûlullah ﷺ, ”*Dikkat edin, o kişi cehennem ehлиндendir.*” buyurdu.

Bunun üzerine sahâbeden bir kişi, ”Ben ona eşlik edip ne yaptığını gözetleyeceğim.” dedi. Bu sahabî o adamla beraber (savaş meydanına) çıktı ve o nerede dursa o da onunla beraber orada durdu. O kişi ileri atılınca o sahabî de onunla birlikte ileri atıldı. Nihayet o adam ağır bir şekilde yaralandı. (Bu yaranın acısına dayanamayıp) ölümünün acele olmasını istedi ve kılıcının kabzasını yere, ağzını ise göğsüne dayadı. Sonra da kılıcın üstüne yüklenip kendini öldürdü. Bunu gören sahabî, Rasûlullah ﷺ'in huzuruna çıktı ve “Ey Allah'ın Rasûlü! Ben şehâdet ederim ki sen gerçekten Allah'ın Rasûlüsün.” dedi. Rasûlullah ﷺ, “*Hayırdır, ne oldu?*” diye sordu. Sahabî, “Cehennem ehlerinden olduğunu haber verdiğin o kişi, gerçekten de cehennemliklerdendir.” dedi. Onun bu sözünü insanlar ağır buldular. Bunun üzerine o sahabî, “Ben, bu adamı sizin için takip edip gözetlerim, demiştim. Gerçekten de onun peşinden çıkıp her hareketini gözetledim. Nihayet o ağır bir şekilde yaralandı ve ölümünün çabuk olmasını isteyerek kılıcının kabzasını yere, keskin ağzını da göğsüne dayadı. Sonra kılıcın üstüne yüklenip kendini öldürdü.” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ﷺ şöyle buyurdu: “*Bir adam, insanlara görüldüğü kadarıyla cennetliklerin amelini işler hâlbuki o cehennemliktir. Bir adam da*

¹⁰³⁷ Buhârî, K. Kader: B. Kader hakkında.

vardır ki insanlara görüldüğü kadarıyla cehennemliklerin amelini işler, hâlbuki o cennetliktir."¹⁰³⁸

8- Ölümü çokça hatırlamak:

Çünkü ölümü hatırlamak, katı kalpleri yumuşatır ve günah işlemekten alıkor. Darda olup da ölümü hatırlayan kimse mutlaka rahatlar, rahatlık içinde olup da ölümü hatırlayan kimse de mutlaka daralır. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *"Zevkleri bıçak gibi kesen -ölümü- çokça hatırlayın."*¹⁰³⁹

Ölümü en fazla hatırlatan şey ise kabir ziyaretidir. Bu nedenledir ki Peygamber ﷺ kabir ziyaretini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Dikkat edin, artık ziyaret edebilirsiniz. Çünkü kabir ziyareti, kalbi yumuşatır, gözleri yaşırtır ve ahireti hatırlatır. (Kabir ziyaretine gittiğinizde de) boş ve kötü konuşmayın."*¹⁰⁴⁰

O halde kabir ziyareti, kalpleri yumuşatmanın en önemli vesilelerinden biridir. Kabir ziyareti yapan, ölümü hatırlamakla faydalanır, ölümler de onlar için yapılan duadan istifade ederler. Peygamber ﷺ, kabristana girince şöyle demiştir: *"Esselâmu aleykum (selâm size), ey mü'minlerden ve Müslümanlardan oluşan diyarın sakinleri! Allah bizden önce gidenlere de, geride kalanlara da rahmet eylesin. İnşaaallah yakında biz de size katılacağız. Allah'tan hem bize hem de size afiyet dilerim."*¹⁰⁴¹

"Kabir ziyaretine niyetlenen kimsenin ziyaret adabına uyması, kalbini uyanık tutması, ziyaretıyla yalnızca Allah Teâlâ'nın rızasını ve kalbinin ıslahını amaçlaması, sonra da ailesinden ve sevdiklerinden ayrılıp toprağın altına girmiş kimselerden ibret alması gerekir. Kabir ziyareti yapan kişi, din kardeşlerinden ve akranlarından hayaller kuran ve mal biriktirenlerin halini düşünmelidir: Hayalleri nasıl yarıda kesildi, malları onlara bir fayda sağlamadı! Toprak güzel yüzlerini silip yok etti ve kabirlerde azaları ayrılıp dağıldı. Onların ardından eşleri dul kaldı, çocuklarını ise yetim kalmanın zilleti bürüdü. Kabir ziyareti yapan kişi, sebeplere aldanmamalı, sağlığına ve gençliğe güvenmemeli, oyna ve eğlenceye dalma afetlerini ve kendisinin de mutlaka onların gittiği yere

¹⁰³⁸ Buhârî, K. Cihad, B. "Falan (kesin) şehittir" denilemeyeceği hakkında.

¹⁰³⁹ Tirmizî, K. Zühd: B. Ölümün hatırlanması hakkında. Elbani, sahih demiştir.

¹⁰⁴⁰ Hakim, *Müstedrek*, K. Cenaiz, 1/376. Elbani, sahih demiştir; *Sahihu'l-Cami*, h. No: 4584.

¹⁰⁴¹ Müslim, K. Cenaiz: B. Kabristana girerken okunacak dua.

gideceği gerçeğini düşünüp ibret almalıdır. Yine o, ölünün halini de düşünmelidir: Bacakları nasıl hareketsiz kaldı, gözleri aktı, kurtlar dilini kemirip yedi ve toprak dişlerini yıprattı.

Şunu bil ki ölümü çokça hatırlayan kimse üç ikrama mazhar olur: Tez elden tevbe eder, kalbi kanaatkâr/gözü tok olur, ibadette dinç ve istekli olur.

Kim de ölümü unutursa üç şeyle cezalandırılır: Tevbeyi geciktirir, ihtiyaç kadarıyla yetinmez/açgözlü olur, ibadette tembel ve gevşek olur.

Ölüm halleri içinde nefse tesir eden hususlardan biri de ölüm döşeğinde can vermekte olan birini görmektir. Çünkü ona bakmak, çektiği ölüm acısını ve sarhoşluğunu görmek ve ölümünden sonraki suretini incelemek, nefisleri zevklerden keser, gözleri uykudan, bedenleri rahatlıktan alıkoyar, amele teşvik eder ve gayreti artırır.

Büyük tabiîn imamı Hasan-ı Basrî *rahimehullah* bir hastayı ziyarete gider. Onun ölüm sarhoşluğu içinde olduğunu görür. Çektiği zorluğa ve başına gelen sıkıntıya bakar, sonra da yüzünün rengi değişmiş bir halde ailesinin yanına döner. Ona, "Allah sana merhamet etsin, yemek ister misin?" derler. O da şöyle cevap verir: "Ey ev halkım! Yiyeceğiniz içeceğiniz sizin olsun! Vallahi ben ölüm döşeğinin dehşetini gördüm, o hal benim başıma gelinceye kadar sürekli amel edeceğim!"¹⁰⁴²

Ahireti hatırlatan ölümü hissetmenin tamamlayıcı hususlarından biri de kulun, cenaze namazına katılmak, tabutu omuzlarda taşımak, kabristana kadar götürmek, ölüyü defnetmek, üzerine toprak atmak vb. gibi cenaze merasimlerini bizzat yerinde yaşamasıdır. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: "*Hastaları ziyaret edin ve cenazelere katılın ki bunlar size ahireti hatırlatsın.*"¹⁰⁴³

Bunun yanı sıra cenazeye katılmada Müslüman kul için çok büyük sevap vardır. Nitekim Ebu Hureyre radıallâhu anh'tan rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü ﷺ şöyle buyurmuştur: "*Kim bir cenazeye katılıp namazı kılınıncaya kadar hazır bulunursa ona bir kırât sevap vardır. Kim de defnedilinceye kadar cenazede hazır bulunursa ona da iki kırât sevap vardır.*" Peygamber ﷺ'e iki kırâtın

¹⁰⁴² Bkz: el-Kurtubî, *et-Tezkira bi Ahvali'l-Mevta ve Umuri'l-Ahira*, B. Ölümü ve ahireti hatırlamak... kısaltarak.

¹⁰⁴³ İmam Ahmed, *Müsned*, 3/48, Ebu Said el-Hudri radıallâhu anh'tan. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir; *Sahihu'l-Cami*, h. No: 4109.

ne (kadar) olduğu soruldu, o da “İki büyük dağ gibidir.” buyurdu. Abdullah b. Ömer *radiyallahu anhuma* cenaze namazını kılıp dönerdi. Ebu Hureyre’nin rivayet ettiği bu hadis ona ulaştınca, “Vallahi pek çok kırâtı kaçırmışız.” dedi.¹⁰⁴⁴

9- Ahiret merhalelerini düşünmek:

Kalpteki imanı yenileyen hususlardan biri de ahireti ve orada gerçekleşecek olan dehşetli halleri ve büyük olayları düşünmektir: Küçük ve büyük kıyamet alametleri, kıyamet sahneleri, diriliş, haşır, neşir, şefaât, hesap, amellerin karşılığının görülmesi, hakların kısas edilmesi, mizan, havz, sırat, ebedî yurtlar olan cennet ve cehennem...

Kıyamet gününe ait dehşet sahneleri, Kur’ân-ı Kerim’in pek çok yerinde zikredilmiştir. Mesela Kaf suresi, Vakıa, Kıyamet, Mürselat, Nebe, Mutaffifin ve Tekvir sureleri gibi... Aynı şekilde hadis kitaplarında kıyamet, rikak, cennet ve cehennemle ilgili bablarda da bu konular ele alınmaktadır. İlim ehlinin bu alanda yazdığı müstakil eserler de vardır.

10- Büyük kainat olaylarından ibret almak:

Kulun kalbindeki imanı yenileyecek önemli sebeplerden biri de büyük kainat olaylarından ibret almak ve onların yüce yaratıcısının azametini ve kudretini düşünmektir.

Aişe *radiyallahu anha*’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Rasûlullah ﷺ’in, küçük dili görünecek şekilde kahrkahaıyla, katıla katıla güldüğünü hiç görmedim. O, sadece tebessüm ederdi. Bir bulut ya da sert bir rüzgâr gördüğünde endişelenir ve bu, yüzünden anlaşılırdı. Ben, ‘Ey Allah’ın Rasûlü! İnsanların, bulutları gördüğü zaman yağmur getirir umuduyla sevindiklerini görüyorum. Seninse bulutları görünce rahatsız olduğunu yüzünden anlıyorum. (Bunun sebebi nedir?)’ diye sordum. Şöyle buyurdu: ‘Ey Aişe! Kim bana o bulutun içinde azap olmadığının garantisini verebilir? Zira bir kavim rüzgârla azaba uğradı. Bir kavim de (aslında) azab (getiren bulutları) görmüş de **«Bu, bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur.»** (Ahkaf, 24) demişti.’”¹⁰⁴⁵

Peygamber ﷺ güneş tutulması olduğu zaman da endişeye kapılırdı. Nitekim Ebu Musa el-Eşarî ؓ’tan şöyle rivayet edilmiştir: Bir defasında güneş

¹⁰⁴⁴ Müslim, K. Cenaiz: B. Cenazeyi kaldırmada acele etmek...

¹⁰⁴⁵ Müslim, K. İstiska: B. Rüzgar ile bulutu görünce Allah’a sığınma ve yağmur görünce sevinme.

tutulmuştu. Peygamber ﷺ (kıyamet alameti olmasından) endişeye kapılarak ayağa kalktı ve mescide gitti. O zamana kadar hiç görmediğim en uzun kıyam, en uzun rüku ve en uzun secdeli namazı kıldırdı. Sonra şöyle buyurdu: *“Allah’ın gönderdiği bu ayetler/alametler, hiç kimsenin ölümünden ya da doğumundan dolayı gerçekleşmez. Ancak Allah onlarla kullarını korkutup uyarır. O nedenle bu tür bir şey gördüğünüz zaman hemen Allah’ı zikretmeye, O’na dua etmeye ve O’ndan bağışlanma dilemeye koyulun.”*¹⁰⁴⁶

Aynı şekilde çeşitli şekillerde azaba uğramış kavimlerin yaşadığı yerlerden ve zalim idarecilerin kabirlerinden geçerken de endişe etmek ve bunlardan ibret almak gerekir. Nitekim Rasûlullah ﷺ, Semûd kavminin diyarı olan Hicr’e varınca sahabîlerine şöyle buyurmuştur: *“Şu azaba uğratılmışların diyarına ancak ağlayarak girin. Eğer ağlayacak durumda değilseniz girmeyin ki onların başına gelenler sizlerin de başına gelmesin.”*¹⁰⁴⁷

Evet, olması gereken bu! Ne var ki bugün insanlar böyle yerlere turistik gezi amacıyla ve fotoğraf çekmek için gidiyorlar. Bu iyi düşünülmelidir.

11- Allah Teâlâ’yı zikretmek:

Kalpteki iman zayıflığını tedavi etme konusunda son derece önemli olan hususlardan biri de gizlide ve açıktan Allah Teâlâ’yı zikretmektir. Zikir, kalbin cilası ve şifası, hastalandığında da devasıdır. Zikir, salih amellerin ruhudur. Allah Teâlâ, salih ve muttaki kullarına zikri emretmiş ve şöyle buyurmuştur: **“Ey iman edenler, Allah’ı çokça zikredin.”** (Ahzab, 41)

Allah Teâlâ çok zikir yapanlara da kurtuluşu va’detmiştir: **“Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan isteyin. Allah’ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz.”** (Cuma, 10)

Allah’ı zikretmek her şeyden büyüktür. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“(Rasûlüm!) Sana vahyedilen Kitab’ı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah’ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.”** (Ankebut, 45)

¹⁰⁴⁶ Buhârî, K. Kusuf: B. Güneş tutulması zamanında zikretmek.

¹⁰⁴⁷ Buhârî, K. Kusuf: B. (Geçmiş ümmetlerin başına gelen) helak ve azap yerlerinde namaz kılmak hakkında.

Peygamber ﷺ, İslam'ın bütün hükümlerini yerine getirme imkanı olmadığını söyleyen bir adama zikri tavsiye etmiştir. Abdullah b. Busr ؓ'tan şöyle rivayet edilmiştir: Bir adam, "Ey Allah'ın Rasûlü! İslam'ın hükümleri bana çok geldi (Hepsini yapma imkânım yok). Bana sınırsız sarılacağım bir amel söyle." dedi. O da şöyle buyurdu: *"Dilin daima Allah'ın zikriyle meşgul olsun."*¹⁰⁴⁸

Allah Teâlâ'yı zikretmek; Rahman'ı razı eder, şeytanı kovar, tasa ve kederi giderir, rızkı genişletir, hayır ve marifet kapılarını açar. Zikir, cennetin fidanları ve ağaçlarıdır, dilin yol açtığı afetlerden kurtulmanın yoludur. Zikir, sadaka verecek bir şey bulamayan fakirlerin tesellisidir. Zira Allah Teâlâ onlar için bedenî ve malî ibadetlerin yerini tutacak olan zikri sadaka yerine saymıştır.

Allah Teâlâ'yı zikretmeyi bırakmak, kalp katılığına yol açan en büyük sebeplerden biridir. Bu nedenle kalbindeki iman zayıflığını tedavi etmek isteyen kimsenin Allah Teâlâ'yı çokça zikretmesi son derece gereklidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Unuttuğun zaman Allah'ı an ve 'Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir.' de."** (Kehf, 24)

Allah Teâlâ, zikrin kalp üzerindeki etkisini açıklayarak şöyle buyurmaktadır: **"Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle huzura erenlerdir. Bilesiniz ki kalpler, ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."** (Ra'd, 28)

Zikir sayesinde kul, baş düşmanı ve ilahî rahmetten kovulmuş olan şeytana galip gelir; tıpkı şeytanın Allah'ı unutan gaflet ehline galip geldiği gibi...

12- Dua

Tek ve ortağı olmayan Allah Teâlâ'ya dua etmek, gizli ve açıktan O'na münacaat etmek, O'nun huzurunda boyun bükmek ve O'na muhtaç olduğunu ortaya koymak, kalbi güçlendiren ve oradaki imanı artıran en büyük sebeplerden biridir. Çünkü bu, Allah'a olan kulluğu kabul ve ikrar etmek demektir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak O'dur."** (Fatır, 15)

Kul, Allah karşısında ne kadar boyun eğre ve mütevazı olursa Allah'a o kadar yakın olur. Nitekim bunu güvenilir Peygamber Muhammed ﷺ şöyle haber vermektedir: *"Kulun, Rabbine en yakın olduğu an secdede olduğu andır. O halde (secdede) çokça dua edin."*¹⁰⁴⁹

¹⁰⁴⁸ Tirmizî, K. Deavat: Zikrin fazileti hakkında.

¹⁰⁴⁹ Müslim, K. Salat: B. Rûku ve secdede ne söyleneceği.

Çünkü secde hali, başka hiçbir hal ve durumda bulunmayan bir boyun eğme ve tevazu haldir. Zira kul, en üst noktası olan alnını yere yapıştırınca Rabbine en yakın halde olmuş olur.

13- Kasr-ı emel (Yarın ölecekmiş gibi dikkatli yaşamak)

Tul-i emelin zıddı olan kasr-ı emelin, kulun hayatında imanını yenileme noktasında gerçekten önemli bir yeri vardır. Kasr-ı emel, kulun ahireti için güvencedir; çünkü onu Rahman'a yaklaştırır ve şeytandan uzak tutar. Tul-i emel ise Rahman'dan uzaklaştırır ve şeytana yaklaştırır. Çünkü tul-i emel, kulun "Daha gencim, önümde uzun bir ömür var, sonra yaparım." demesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **"Allah'ın onları, (dünyada) sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zira onlar doğru yola gitmemişlerdi."** (Yunus, 45)

"Ne dersin! Eğer Biz onları yıllarca yaşatsak. Sonra tehdit edilmekte oldukları (azap) başlarına gelse! Faydalandırıldıkları nimetler onlara hiç yarar sağlamayacaktır." (Şuara, 205-207)

İşte dünyanın tümü bu! Ey Allah'ın zavallı kulu! İnsan, uzun emellere ve boş hayallere dalıp da "Daha gencim, önümde uzun bir ömür var, sonra yaparım inşaallah!" dememelidir.

Seleften arif bir zat, bir adama, "Haydi bize öğle namazını kıldır." der. Adam da "Şayet size öğleyi kıldırırsam, ikindiye kıldırırmam." der. Bunun üzerine arif zat, "Herhalde senin, ikindi namazına kadar yaşamaya ümidin var! Tul-i emelden Allah'a sığınınız!" der.

14- Dünya hayatının gerçek yüzünü öğrenmek:

Dünya hayatının gerçek yüzünü düşünmek, onun zevklerinin ve ziynetlerinin geçici olduğunu iyi kavramak, imanında samimi olan kulu bu dünyaya ve içindeki fitne sebeplerine değer vermemeye yöneltir. Sonra da kalbi onlara bağlanmaktan kurtulur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarını zın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırı-

lip cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metâından başka bir şey değildir.” (Al-i İmran, 185)

“Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlât sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği (ekinler) ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah’ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.” (Hadid, 20)

Peygamber ﷺ de şöyle buyurmuştur: “Âdemoğlunun yiyeceği, dünya için bir misal kılınmıştır. Yemeğe baharat da koysan, tuz da koysan sen onun sonunun ne olduğuna bir bak!”¹⁰⁵⁰

“Dünya da, içerisinde bulunan (ve insanı Allah’tan uzaklaştıran) şeyler de melundur (Allah’ın rahmetinden uzaktır). Ancak Allah’ı zikretmek, O’na yaklaştıran ameller ve âlim ile öğrenci bundan müstesnadır.”¹⁰⁵¹

“Dünya mü’minin zindanı, kâfirin cennetidir.”¹⁰⁵²

“Ben dünyayı ne yapayım? Zira ben, bu dünyada ancak bir ağacın altında gölgelenip daha sonra onu bırakıp giden bir yolcu gibiyim (o kadar).”¹⁰⁵³

“Ahiret(nimetlerin)e oranla dünya, ancak birinizin parmağını denize daldırdığında denizden aldığı su kadardır. Bir baksın bakalım parmağı ne kadar su almış?”¹⁰⁵⁴

Abdullah b. Ömer *radiyallahu anhumâ*’dan şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasûlü ﷺ omzumdan tuttu ve şöyle buyurdu:

“Ey Abdullah! Dünyada bir yabancı ya da yolcu gibi ol ve kendini kabir ehli arasında say!”¹⁰⁵⁵

¹⁰⁵⁰ İmam Ahmed, *Müsned*, Ubey b. Ka’b *rah*’tan. Elbani, sahih demiştir; *es-Sahih*a, h. No: 382.

¹⁰⁵¹ İbn Mâce, K. Zuhd: B. Dünyanın misali. Elbani sahih olduğunu söylemiştir.

¹⁰⁵² İbn Mâce, K. Zuhd: B. Dünyanın misali. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

¹⁰⁵³ İbn Mâce, K. Zuhd: B. Dünyanın misali. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

¹⁰⁵⁴ İbn Mâce, K. Zuhd: B. Dünyanın misali. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

¹⁰⁵⁵ İbn Mâce, K. Zuhd: B. Dünyanın misali. Elbani, sahih olduğunu söylemiştir.

15- Allah Teâlâ'nın hak ve hükümlerini tazim etmek:

Allah Teâlâ, her yönden yüce ve büyüktür. Azamet, O'nun yüce sıfatlarından bir sıfat ve ayetlerinden bir ayahtır. Allah Teâlâ'yı tazim etmek, O'nu yüceltmek ve O'na saygı göstermekle olur. Kullar, rükûda Allah'a saygıdan eğilirler. Bu, O'nun şanını yüceltmek ve azametini izhar etmek içindir. Ve onlar rükûda; tevazu, huşu, itaat içinde ve boyun bükmüş bir halde tekrar tekrar, “Subhane Rabbiye'l-Azim/Azamet sahibi Rabbimi tüm noksanlıklardan tenzih ederim.” derler.

Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Rükuda Rab azze ve celle'yi tazim edin.”*¹⁰⁵⁶

Bu nedenle Allah Teâlâ'nın tazim edilmesi, O'nun hak ve hükümlerinin de tazim edilmesini gerekli kılmaktadır. Bunlar ise saygı duyulması, korunması, riayet ve muhafaza edilmesi gereken her şeydir; Allah'ın tazim ve eda edilmesini emrettiği her şeyi içine alır. Tazim de bunların farzietini bilmek, onları ikrar etmek ve haklarını yerine getirmek demektir.

Kulun, Rabbine iman etmesi, O'nun hükümlerine ve kendisi hakkındaki tercihlerine razı olması hem Allah'ı hem de O'nun hak ve hükümlerini tazimdendi:

“Her kim Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır.” (Hac, 30)

“Her kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvasındandır.” (Hac, 32)

“Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir.” (Bakara, 229)

Samimi bir mü'min, Allah Teâlâ'nın hak ve hükümlerini tazim eder, O'nun heybet ve korkusunu yüreğinde hisseder ve O'nun yüceliği karşısında boyun eğer. Günahı hafife almak, isyanı açıkça işlemek ve yanlışlara koşmak, Allah Teâlâ'yı ve O'nun hak ve hükümlerini tazim eden kişilerin özeleliklerinden değildir.

Allah Teâlâ'nın haklarından bazıları şahıslar hakkında olur; mesela Peygamber ﷺ'in hakkını yerine getirmek gibi... Bazıları mekanlarla ilgili olur; me-

¹⁰⁵⁶ Müslim, K. Salat: Rükû ve secdede Kur'an okunmasının yasak oluşu.

sela Allah'ın ev Kabe'yi tazim etmek gibi... Bazıları da zamanlarla ilgili olur; mesela Ramazan ayını tazim etmek gibi...

16- Allah için dostluk ve Allah için düşmanlık etmek:

Başka bir deyişle **Allah için sevmek ve Allah için buğzetmek**: Çünkü kalp, Allah'ın mü'min kullarına bağlanır, onları sever ve onlara destek olursa imanı ve canlılığı artar, Rabbine yakınlaşır. Şayet Allah'ın düşmanlarına bağlanırsa çok zayıflar ve onda bulunan akide manaları eriyip gider. Peygamber ﷺ şöyle buyurmaktadır: *“Kim Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için verir ve Allah için mani olursa imanını kemale erdirmiş olur.”*¹⁰⁵⁷

17- Tevazu

Tevazu sıfatının, imanı yenileme ve kalbi kibir pasından temizleyip cilalama konusunda etkin bir rolü vardır. Çünkü kulun hayatın her alanında tevazu sahibi olması, kalbinin Allah için mütevazı olduğunu gösterir. Kim de Allah için mütevazı olursa Rabbine olan imanı artar. Peygamber ﷺ şöyle buyurmuştur: *“Kim gücü yettiği halde değerli ve gösterişli elbise giymeyi Allah'a olan tevazusundan dolayı terk ederse Allah onu kıyamet günü bütün insanların huzurunda çağırır ve (cennetliklere verilen) iman elbiselerinden dilediğini seçip giymekte serbest bırakır.”*¹⁰⁵⁸

18- Kalp amellerinin öneminin bilincinde olmak

Çünkü kalbin, Müslüman kulun imanının artmasında önemli rol oynayan birtakım amelleri vardır. Mesela Allah'ı sevmek, azabından korkmak, rahmetinden ümitli olmak, O'nun hakkında hüsn-i zan beslemek, O'na tevekkül etmek, O'ndan yardım istemek, O'nun kaza ve kaderine razı olmak, O'na şükretmek, O'na karşı dürüst ve samimi olmak, O'na kesin olarak inanmak ve güvenmek, O'na tevbe etmek vb. gibi kalbî ameller...

Bunların yanı sıra samimi kulun, kalp tedavisini tamamlamak için ulaşması gereken birtakım makamlar da vardır. Mesela istikamet üzere olmak, Allah'a gönülden yönelmek, öğüt ve ibret almak, Kitap ve Sünnete sarılmak, huşu, zühd, vera, murakabe vb. gibi...

¹⁰⁵⁷ Ebu Dâvûd, K. Sünnet, İmanın artmasının ve eksilmesinin delili. Elbânî, *Sahihu Süneni Ebi Dâvûd*, 3/886.

¹⁰⁵⁸ Tirmizî, K. Sıfatı'l-kıyame... Elbani, *sahih olduğunu söylemiştir.*

19- Nefis muhasebesi:

Kulun sahip olduğu en büyük emanetlerden biri nefsidir. O, mal ve evlat emanetinden daha büyük bir emanettir. Çünkü Allah Teâlâ nefse yemin etmiştir ki O, yalnızca büyük ve önemli olan şeylere yemin eder: **“Nefse ve onu fıtrat üzere dosdoğru yaratana yemin olsun ki...”** (Şems, 7)

Allah Teâlâ nefsin önüne iki yol koymuştur: Birincisi hidayet ve takva yolu ki kurtuluş, Allah Teâlâ'nın rızasını, ebedî cennetini ve sonsuz nimetleri kazanmak, bunlara tâbi olmaktır. İkincisi kötülüğü emreden nefse tâbi olma yoludur ki apaçık hüsrana giden yoldur. Bu nedenle samimi her Müslümanın nefis muhasebesini iyi öğrenmesi ve uygulaması gerekir. Çünkü kurtuluşu ondadır. O halde her samimi Müslüman kulun nefsiyle ve Rabbiyle başbaşa kaldığı özel bir vakti olmalıdır. Bu vakit diliminde o, nefisini gözden geçirip hesaba çekmeli, durumunu kontrol etmeli ve kıyamet günü için ne azık hazırladığına bakmalıdır. Çünkü nefis muhasebesi yapmamak, kulu şeytanın saldırılarına maruz bırakır ki şeytan da günaha ve ateşe çağırır, itaatten uzaklaştırır, bâtili süsler ve salih amelden alıkoyar. Böylece kulun kalbindeki iman zayıflar, sonra da oraya gaflet yerleşip hakim olur. Bundan sonra da artık o öğüt ve nasihatten hiçbir şey anlamaz, etrafında olanlardan ders çıkarmaz ve sonunda kalbi ölür. Kıyamet günü de kul bundan dolayı çok büyük bir pişmanlık yaşar. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kişinin, ‘Allah’a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim.’ (diyeceği günden sakının!)”** (Zümer, 56)

“Ey iman edenler! Allah’tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah’tan korkun, çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Haşr, 18)

İmam İbn Kesîr *rahimehullah* bu ayetin tefsirinde şöyle der: “Yani siz hesaba çekilmeden önce nefislerinizi hesaba çekin! Dirileceğiniz gün kendi nefislerinizi zin yararı için ve Rabbinize arz etmek için hangi salih amelleri hazırladığınıza bakın! Ve bilin ki Allah bütün amellerinizi ve hallerinizi bilmektedir. Sizin hiçbir şeyiniz O’na gizli kalmaz.”

Yüce ve kudret sahibi Allah’tan güzel isimleri ve yüce sıfatları hakkı için kalplerimizdeki imanı yenilemesini, bizleri peygamberimiz Muhammed ﷺ’in sünnetine, sahabe-i kiramın ve onlara ihlâs, samimiyet ve güzellikle tâbi olan büyük imamların yoluna uymaya muvaffak kılmasını niyaz ederiz.

İMANI TERKETMENİN VE ONDAN YÜZ ÇEVİRMENİN SEBEBLERİ

İmanı Terk Etmenin ve Ondan Yüz Çevirmenin Sebepleri

Önce geçtiği üzere Peygamber ﷺ'den gelen haberlerdeki gibi sahih bir iman, insanı iki cihanda (hem bu dünyada hem âhirette) mutluluğa götürür.

Böyle bir iman, kişinin içini dışını ıslah eder; inançlarını, ahlakını, edebini, davranışlarını ve her halini düzeltir; bütün kulları her türlü iyiliğe, güzelliğe, kurtuluşa ve başarıya ulaştırır, en doğru ve en güzel yola iletir.

- Durum bu şekilde olduğuna göre acaba niçin insanların çoğu -geçmişte olduğu gibi günümüzde de- hak dinden ve sahih imandan yüz çeviriyor, bunlarla neden savaşıyor ve alay ediyor?

Hâlbuki durumun bunun aksi olması gerekmez mi? Çünkü insanların; iyi ile kötü, hayır ile şer, faydalı ile zararlı arasında seçim yapmalarını sağlayacak akılları ve zekâları var.

- Evet, ey akıllı Müslüman kardeşim! Aslında durumun böyle olması gerekirdi. Çünkü Allah Teâlâ, Âdemoğluna iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ve faydalıyı zararlıdan ayırt edecek akıl nimetini vermiştir. Fakat insanların çoğu düşünmüyor, bilmiyor ve amel etmiyorlar.

Ey Müslüman kardeşim! Allah Teâlâ bize de, sana da hidayet yolunu öğretsin. Bil ki Allah Teâlâ, yüce kitabında bu meseleyi açıklığa kavuşturmuştur. İmandan çıkmanın gerçek sebeplerini ve iman etmeye engel olan manileri zikrederek bu sorunun cevabını vermiştir. Bu meselenin cevabını öğrenen kul, insanların çoğunun imandan yüz çevirdiğini görmesi dolayısıyla şaşırmas ve bunu yadırgamaz. Allah Teâlâ, dine inanmamanın sebepleri arasında insanların çoğundan vukubulan ve imandan alıkoyan pek çok engeli zikretmiştir. Bunların bazıları şunlardır:¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵⁹ Bu bölümü Şeyh Allame Abdurrahman b. Nasır es-Sa'di rahimehullah'ın *Ta'limu Usûli'l-İman ve Beyanu Mevanihi* (Daru Edvai's-Selefi, s. 33) adlı eserinden özetleyerek ve kısmen değişiklikler yaparak buraya aktardım.

1- İmanı ve Hakikatini Bilmemek:

Gerçek imanı bilmemek, onun büyük hakikatini tanımamak, Rabbanî yönlendirmelerine, yüce prensiplerine ve değerli nasihatlerine vakıf olmamak ve genel anlamda faydalı ilimlerden habersiz olmak; sağlam gerçeklere, güzel ve doğru bir ahlaka ulaşmanın önündeki en büyük engeldir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Bilakis, onlar ilmini kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan (Kur'an'ı) yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zalimlerin sonu nasıl oldu!”** (Yunus, 39)

Allah Teâlâ, onların yalanlamalarının; cehaletlerinden, Kur'ân ilmini kavrayamamalarından ve te'vilinin henüz kendilerine gelmemiş olmasından kaynaklandığını açıklamaktadır. Te'vil ise kulların hakka dönmelerini ve gerçeği itiraf etmelerini gerekli kılan azabın gerçekleşmesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Fakat çokları bunu bilmezler.”** (Enam, 111)

“Fakat onların çoğu bilmezler.” (Enam, 37)

“Onlar sağırdılar, dilsizdirler, ködürler. Bu sebeple düşünmezler.” (Bakara, 171)

“Bunda düşünen bir topluluk için deliller vardır.” (Rum, 24)

• Cehalet, ya basit olur:

Liderlerinin ve efendilerinin peşinden giderek Peygamber ﷺ'i yalanlayan ve davetini reddeden sıradan insanların pek çoğunun durumu böyledir. Onlar azabı gördükleri vakit şöyle derler: **“Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yoldan saptırdılar, derler.”** (Ahzab, 67)

• Ya mürekkebe cehalet olur: Bu da iki kısımdır:

Birincisi: Kişinin, kavminin ve atalarının dini üzere olmasıdır. Onlarla birlikte yetişip büyüyen kimse hakikatle karşılaştığı zaman onun üzerinde düşünmez. Düşünse bile içinde yetiştği dinden memnun olması ve kavmine ve hevasına bağlılığı sebebiyle bu düşünmesi, çok dar ve kısıtlı olur. Peygamberleri yalanlayan ve onların davetini reddedenlerin çoğunluğunu bunlar teşkil eder. Allah Teâlâ bunlar hakkında şöyle buyurmaktadır: **“Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıkları, ‘Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız.’ derlerdi.”** (Zuhruf, 23)

İşte bu, sahibinin bâtil ve apaçık dalalet üzere olduğu halde hak üzere olduğunu zannettiği kör takliddir.

Materyalist dinsizlerin çoğu da bu gruba girer. Çünkü onların bilgileri -iyice incelendiğinde görüleceği üzere- aslında önderlerini taklidden ibarettir. Önderleri bir söz söylediği zaman onu, sanki gökten indirilmiş bir vahiy gibi kabul ederler. Onlar yanlış bir teoriyi ortaya attıkları zaman ittifak halinde de olsalar, çelişki halinde de olsalar onların peşinden giderler. Bu önderler basireti kapanmış her fanatik için bir fitnedir.

İkincisi: Küfür ve dalalet önderleriyle tabî ve kevnî ilimlerde maharet sahibi olmuş inatçı dinsizlerin liderlerinin durumudur. Onlar başkalarını cahil ve bilgisiz görürler. Bilinen şeylerin sadece kendi zayıf ve dar kapsamlı bilgilerinden ibaret olduğunu zannederler. Peygamberlere ve onların izleyicilerine karşı büyüklük taslarlar.

Onlar ilimlerin; sadece insan duyularının elde ettiği bilgilerden ve beşerî tecrübelerin ulaştığı sonuçlardan ibaret olduğunu iddia ederler. Bunun dışında kalanları ise ne kadar doğru ve gerçek olursa olsun inkâr eder ve yalanlarlar. Zira onlar, âlemlerin Rabbini inkâr ederler, peygamberlerini yalanlarlar, Allah ve Rasûlünün gayb konusunda haber verdiği her şeyi yalanlarlar. Bunlar Allah Teâlâ'nın şu hükmüne dâhil olmaya en lâayık olan insanlardır: **“Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan (beşerî) bilgiye güvenerek şımardılar (ve onları alaya aldılar). Alaya aldıkları şey kendilerini kuşatıverdi.”** (Ğafir, 83)

Bu grupta olanların kendi ilimlerine -yani tabî ilimlere- ve bu ilimlerdeki maharetlerine güvenip şımarmaları, onları yarılarındaki bâtila sarılmaya sevk eden en önemli sebeptir. Bu ilimlere güvenip şımarmaları, onları üstün gördükleri, onlarla övündükleri ve onları peygamberlerin getirdiği hidayete, hakka ve ilme tercih ettikleri anlamına gelmektedir. Üstelik bununla da yetinmeyip işi peygamberlerin ilimleriyle alay etmeye ve onları kötülemeye/eleştirilmeye kadar götürmüşlerdir. Alaya aldıkları şeyler onları bir gün kuşatıverecektir.

Çağdaş ilimlerle meşgul olup sahih bir dine sahip olmayan kimselerin pek çoğu bu inkârcı dinsizlere aldanırlar. Bunun temel sorumlusu, Müslüman ülkelerde bulunan ve insanları bu inkâr, küfür ve zındıklıktan koruyacak dinî eğitim ve öğretime hiç önem vermeyen okullardır. Çünkü zavallı öğrenciler

bu okullardan mezun olduğu zaman, dinî ilimlerden nasiplerini almadıkları, güzel ve İslâmî bir ahlakla ahlaklanmadıkları ve başkalarının bilmediği şeyleri bildiklerini zannettikleri için dini ve dindarları küçük görürler ve materyalist inkârcılara hemen boyun eğler.

İslâm dinine verilen en büyük zarar da işte budur.

Müslümanların, bu okullara yönelik öncelikle yapmaları gereken şeyler şunlardır:

- Her şeyden önce dinî ilimlerin öğretilmesine önem verilmeli.
- Başarı veya başarısızlık diğerlerine değil, dinî ilimlerdeki başarıya bağlanmalı, diğer ilimlerdeki başarı da onlardaki başarıya tâbi olmalı.

Bu tür okullarla ilgili işleri üstlenenlerin ve onları yönetenlerin en önemli görevi budur. Okullarda yönetici konumunda olanlar veya bu konuda söz sahibi olanlar Allah'tan korksunlar ve dinî ilimleri okul derslerinin öncelikli olanları arasına katarak bunun mükâfatını Allah'tan beklesinler.

Bil ki bu konunun ihmal edilmesi ve dinî ilimlerin öğretilmemesi, İslâm toplumu için büyük bir tehlike kaynağıdır. İslâm toplumunun düzelmesi, kurtuluşu, başarısı ve iyiliği ise bu konuya verilecek öneme bağlıdır.

2- Haset ve çekememezlik:

Yahudilerin durumu böyledir. Zira onlar, Peygamber ﷺ'i, onun doğruluğunu ve getirdiği hakikati kendi çocuklarını tanıdıkları kadar iyi tanıyorlardı. Fakat dünyevî maksatları ve süflî arzuları iman nimetine tercih ettikleri için hakikati bile gizliyorlardı. Bu hastalık, kendileriyle ilgili haberlerden ve rivayetlerden de anlaşıldığına göre pek çok Kureyş reisinin de imana girmesini engellemiştir. Bu hastalık, aslında diğer bir hastalıktan kaynaklanmaktadır ki o da kibirdir.

3- Kibir:

Hakka tâbi olmayı engelleyen manilerin en büyüğü kibirdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Yeryüzünde haksız yere böbürleneni âyetlerimden uzaklaştıracam. Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürler-**

se, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.” (Araf, 146)

Hakkı reddetmek ve halkı küçük görmek anlamına gelen kibir, apaçık âyetleri ve delilleri ortaya çıktıktan sonra bile pek çok kimseyi hakka tâbi olmaktan alıkoymuştur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **“Kendileri de bunlara yakînen inandıkları halde sırf zulüm ve kibirlerinden ötürü onları inkâr ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak!”** (Neml, 14)

4- Haktan ve imandan yüz çevirmek:

Naklî delillerden ve sağlam aklî delillerden yüz çevirmek, iman etmekten ve hakka tâbi olmaktan alıkoyan en önemli engellerindendir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Kim Rahman’ın zikrinden yüz çevirirse, yanından ayrılmayan bir şeytani ona musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.”** (Zuhruf, 36-37)

“Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık!’ derler.” (Mülk, 10)

Akıllarını kullanmadıklarını ve hakka kulak vermediklerini itiraf eden bu gibi kimseler, peygamberlerin getirdiği ilimlere ve Allah’tan indirilen kitaplara rağbet göstermezler. Onların doğruyu bulabilecekleri bir akılları da yoktur. Onlar sadece akla uygun olduğunu zannettikleri birtakım yanlış görüş ve teorilere sahiptirler. Bu görüşler ise birer cehalet örneğidir. Onlar kendilerini hakka tâbi olmaktan alıkoyan sapık liderlerin peşinden giderler. Sonunda cehennem ateşine varırlar. Büyüklük taslayanların vardıkları yer ne kötüdür.

5- İmanı ve hakkı öğrendikten sonra reddetmek:

Bazıları da imanı, ne olduğu açıkça belli olduktan sonra reddeder. Bu durumda olan bir kişi, kalbindeki dengelerin bozulması, iyiyi kötü, kötüyü de iyi olarak görmesi şeklinde cezalandırılır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onlar yoldan sapınca Allah da kalplerini saptırmıştı.”** (Saf, 5)

“Yine O’na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız.” (Enam, 110)

Bu böyledir; çünkü ceza/karşılık, amelin/suçun cinsinden olur. Allah Teâlâ onların başına kendi istedikleri şeyi getirir: **“O, bir grubu doğru yola iletti, bir gruba da sapıklık müstehak oldu. Çünkü onlar Allah’ı bırakıp şeytanları kendilerine dost edindiler. Böyleyken kendilerinin doğru yolda olduklarını sanıyorlar.”** (Araf, 30)

“Kulluktan yüz çeviren ve kibirlenenlere gelince onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onlar, kendileri(ni azaptan kurtarmak) için Allah’tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.” (Nisa, 173)

“Büyüklik taslayanlar dediler ki: Biz de sizin inandığınızı inkâr etmekteyiz.” (Araf, 76)

6- Lüks ve israfa dalmak:

Lüks ve israfa düşkünlük, kişiyi ölümcül hevasına tâbi kılar ve zararlı şehvetlerinin esiri yapar. Nitekim Allah Teâlâ bu engeli pek çok âyette zikretmiştir: -Mesela- **“Evet, onları da, atalarını da nimetlendirdik. Nihayet ömür kendilerine (hiç bitmeyecek gibi) uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip (kâfirlere ait) araziye çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde, üstün gelen onlar mı?”** (Enbiya, 44)

“Çünkü onlar bundan önce varlık içinde keyfe dalmışlardı.” (Vakıa, 45)

Bu gibi kimselere, lüks ve aşırılıklarını itidale çevirecek, onların yararlı bir sınırdan durmalarını sağlayacak ve zevklerin içine zararlı derecede dalmalarını engelleyecek sahih din ulaştığı zaman onlar, bu dinin kendilerini zevklerinden ve imkânlarından mahrum bırakacağına inanırlar.

Bâtıl hevaya sahip olan kimse, her vesileyle hevasına arka çıkar. Din; Allah’a ibadetin, nimeti verenin nimetine şükretmenin ve şehvetlere dalmamanın gerekliliğini söylediği zaman ürkmüş gibi arkalarını dönüp kaçarlar: **“Biz, onların akıllarını başlarına toplamaları için bu Kur’an’da (çeşitli ikaz ve ihtarları) türlü şekillerde tekrar ettik. Fakat bu, onlara, daha da kaçıp uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamıyor.”** (İsra, 41)

7- Hakkı ve hak ehlini küçük görmek:

Dini yalanlayanların, peygamberleri ve onlara tâbi olanları hor görmeleri, onların kusurlu olduklarına inanmaları, onlarla alay etmeleri ve onlara karşı

kibirlenmeleri, kalplerine imanın ulaşmasını engelleyen manilerden biridir. Nitekim Nuh ﷺ'in kavmi, ona hitaben şöyle demişti: **“Onlar şöyle cevap verdiler: Sana düşük seviyeli kimseler tâbi olup dururken biz sana iman eder miyiz hiç!”** (Şuara, 111)

“Kavminden ileri gelen kâfirler dediler ki: ‘Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz.’” (Hud, 27)

Bu hastalığın kaynağı kibirdir. Kişi, kibirlenip kendini üstün gördüğü ve birini de küçük gördüğü zaman onun ortaya koyduğu gerçekleri kabul etmekten imtina eder. Öyle ki eğer reddettikleri şey kendisine saygı duydukları biri tarafından söylense hiç tereddütsüz onu kabul ederler.

8- Fasıklık:

Fasıklık, ilim ve amel olarak hakkın kabulü önündeki en büyük engellerdendir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki ‘Onlar iman etmezler.’ sözü gerçekleşmiş oldu.”** (Yunus, 33)

Fisk, kulun Allah’a itaatten çıkıp şeytana itaate yönelmesidir. Allah bu durumda olan kimseyi temize çıkarmaz. Bilakis onu zalim nefsiyle başbaşa bırakır, o da inat ve sapıklık sebebiyle bâtilin içinde dönüp durur. Bütün hareketleri kötülük ve bozgunculuktan ibaret olur. Fisk, bâtil ile beraberdir ve sahibini haktan uzaklaştırır. Çünkü kalp, Allah’a bağlılıktan ve itaatten çıktığı zaman her inatçı şeytanın peşinden gitmesi kaçınılmaz hale gelir: **“Onun (şeytanın) hakkında şöyle yazılmıştır: Kim onu yoldaş edinirse bilsin ki (şeytan) kendisini saptıracak ve alevli ateşin azabına sürükleyecektir.”** (Hac, 4)

“‘Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna.’ Muhakkak cehennem, onların hepsinin buluşma yeridir.” (Hicr, 42-43)

9- İlimleri ve hakikatleri dar bir alana hapsetmek:

Materyalist dinsizler, ilimleri sadece duyuların kavrayabildiği şeylerle sınırlarken bunu yapmaktadırlar. Onlar duyularla kavrayabildikleri şeyleri ka-

bul ediyor ve kavrayamadıkları şeyleri -başka pek çok yolla ve duyularla kavradıklarından çok daha açık, net ve daha çok delille sabit olsalar bile- kabul etmezler. Bu bir fitnedir ve şüphedir ki günümüzde pek çok kimse bu sebeple haktan sapmaktadır.

Onlar, bu çirkin yolla Rab Teâlâ'nın varlığını, peygamberleri ve peygamberlerin verdiği gayb haberlerini inkâr ederler ki bu haberlerin doğruluğuna dair çeşitli deliller ve belgeler vardır, hatta bunların gerçek olduğu müşahede edilen delillerle sabittir.

Kaçınılmaz ve kesin olarak bilinmektedir ki hangi gerçeği ispat ederse etsin hiçbir yöntem ve delil, yüce Yaraticının varlığını, birliğini ve yegâne yaratıcı ve idare edici olduğunu ispat eden delillerin seviyesine ulaşamaz, onlara yaklaşamaz bile. Zira bu konuda naklî, aklî, hissî ve fitrî deliller vardır.

Allah Teâlâ; gerçeği, kendisinin ve peygamberlerinin hak olduğunu, cezasının hak olduğunu, bütün haberlerinin hak olduğunu ve dininin hak olduğunu açıklayan delilleri insanın hem iç dünyasında hem de dış dünyasında açıkça ortaya koymuştur. Haktan uzaklaştıktan sonra sapıklıktan başka ne kalır?! Fakat materyalistlerin inadı ve kibri, kendilerine dünyada ve âhirette fayda verecek olan hakka tâbi olmalarının önünde bir engel teşkil etmektedir ki hakka tâbi olmanın dışında hiçbir şey, hiçbir şekilde fayda sağlamaz.

Fakat basiretli bir mü'min, basiretinin nuruyla onların apaçık bir sapıklık ve koyu bir körlük içinde olduklarını bilir. *Hidayet nimetinden dolayı Allah'a hamd ederiz.*

10- Materyalistlerin ve onlara tâbi olanların yanıldıklarını kabul etmemeleri:

Materyalistlerin iddialarına göre beşeriyet, ancak maddenin ve tâbiî ilimlerin yükseldiği son zamanlarda rüşde, kemale ve aklî olgunluğa ermiştir. Bundan önce ise insanlık rüşde ermemiştir; aksine onlar cehalet ve karanlık içinde yaşamışlardır.

Bu iddianın, gerçekler karşısında açık bir demagoji, böbürlenme ve iftira cür'etkârlığı içerdiği, habis fikirlerin bozmadığı akıldan en alt seviyeye sahip olanların bile fark edeceği kadar açıktır.

Eğer onlar, “Madde, sanayi, icatlar, pozitif bilimler ve fizikî olaylara hükmetmek; ancak son dönemde olgun çağına ulaştı ve tamamlandı.” derlerse herkes onları tasdik eder.

Şüphesiz akılların ve sahih ilimlerin olgunluğuna ve güzelliğine ya da kusur ve eksikliğine ancak sonuçlarına, delillerine ve hedeflerine göre hükmedilir.

İslam Peygamberi Muhammed ﷺ’in getirdiği ve Müslümanların da ondan alıp uyguladıkları zaman onları dinî ve dünyevî her türlü iyiliğe, güzelliğe, kurtuluşa ve başarıya ulaştıran, bütün milletleri onların önünde boyun eğmeye sevk eden o inanç, ahlak, ahkam, din, dünya, rahmet ve hikmetteki olgunluğa ve üstünlüğe bir bak! Onlar öyle bir hale, olgunluğa ve izzete ulaştılar ki onların yolundan gitmedikçe herhangi bir kimsenin o seviyeye ulaşması mümkün değildir. Bugün insanlığın içinde bulunduğu durum da bunun en büyük şahididir.

Bir de şehvî arzularını alabildiğine serbest bırakan ve en alçak seviyelere düşünceye kadar arzularının önüne hiçbir sınır koymayan materyalist özgürlükçülerin içinde bulundukları ahlakî seviyeye bak! Eğer onları birbirine kısmen bağlayan maddî güç olmasaydı bu sınır tanımaz serbestlik ve anarşi onları hemen helake götürürdü. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “(Rasûlüm!) **Sakin, Allah’ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.**” (İbrahim, 42)

Sonra bugün kalkınmış milletlerin dünyalarını düzene koyan ve aslen dinlerin getirmiş olduğu terbiye ve ahlaktan bazı kalıntılar ve izler olmasaydı onların maddî kalkınmışlıklarının hiçbir dünyevî kıymeti olmazdı. Çünkü dini yitirenler, temiz ve şerefli bir hayattan, dünyevî rahatlık ve saadetten tamamen mahrum kalırlar. Nitekim yaşanan tecrübeler de bunun en kuvvetli delilidir.

Arap müşrikleriyle rubûbiyyet tevhidi ve âhiret gibi bazı iman esaslarını kabul eden kâfirler, bu materyalistlerden hiç şüphesiz çok daha iyidirler. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “**Andolsun ki, onlara (müşriklere) ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sorsan, ‘Onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı.’ derler.**” (Zuhruf, 9)

Zaten kesin olarak bilinmektedir ki peygamberler, bir bütün halinde ve ayrıntılı olarak vahyi, hidayeti, apaçık belgeleri ve hak dini getirmişlerdir. Nuru, sahih ilmi, her yönden mutlak iyiliği ve güzelliği de getirmişlerdir. Sağlıklı akıllar da bunları kabul etmiş, onlara ihtiyaçlarının olduğunu anlamış ve peygamberlerin getirdiği şeye itaat etmişlerdir. Yine bu akıllar şunu da anlamışlardır ki ilkinden sonuna kadar bütün akıllar birleşse de Allah'ın peygamberlerinin getirdiği kitapların ve faydalı hakikatlerin seviyesine ulaşamazlar. Ve bunlar olmasaydı beşeriyet apaçık bir sapıklık, büyük bir körlük ve sürekli bir mutsuzluk ve helak içinde olurlardı. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Hâlbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler.”** (Al-i İmran, 164)

“İnsanlar bir tek ümmetti. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenlere, üzerinde ihtilafa düştükleri gerçeği -izniyle- gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir.” (Bakara, 213)

Demek ki akıllar, ancak peygamberlerin getirdikleri şeyler sayesinde rüşde ermiş ve olgunluğa ulaşmıştır. Bundan dolayıdır ki insanların çoğu, bâtılın kendisiyle süslendiği ve hakikat, basiret ve sağlıklı ilim olmaksızın kendileri vasıtasıyla hakkın reddedildiği kuru lafızlara aldanmaktadırlar. Çünkü materyalistler dinî ilimleri, hanif şeriatın hükümlerini, yüce ahlakını ve yüksek ideallerini gericilik/irtica olarak adlandırmakta, bunlara aykırı olan ilimleri ve yaşam tarzlarını da kültür, uygarlık ve yenilik diye isimlendirmektedirler.

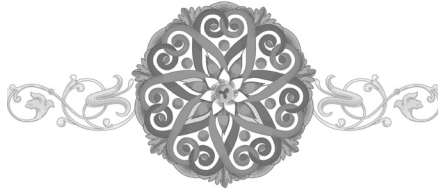
Her akl-ı selim sahibince malumdur ki temeli hak dinin hidayetine, onun Rabbanî ilkelerine ve hikmetli ilimlerine dayanmayan bütün kültür, uygarlık ve yenilikler dünyada da, âhirette de kötülük ve zarardan başka bir şey getirmezler.

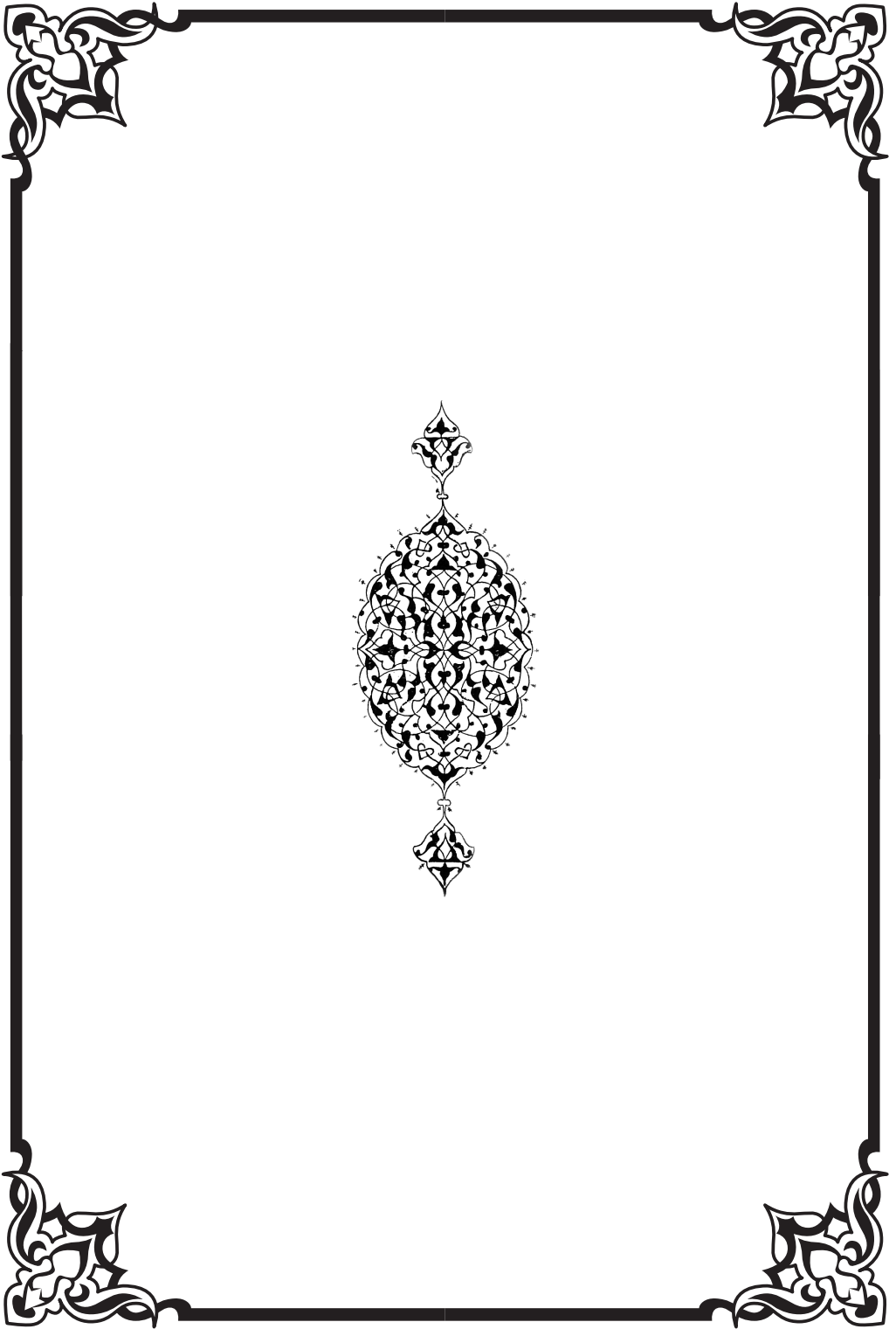
Bugün kendilerine materyalist aydınlar denen kimselerin içinde bulunduğu hali, ahlakî seviyelerinin düşük oluşunu ve zararlı olan her şeye yönelip faydalı olan her şeyi terk edişlerini düşünen bir kimse, gerçek ilerlemenin ve uygarlığın, akılların peygamberlerin hidayeti ve onların vereceği sağlıklı bilgilerle eğitilmesi sayesinde gerçekleşeceğini anlarlar.

İslâm dininin getirdiği Kitap ve Sünneti bir bütün halinde ve ayrıntılı olarak düşünüp inceleyen kimse, bütün beşeriyetin kurtuluşunun, iyiliğinin, izzetinin ve başarısının ancak onun ilkelerine, hidayet ve irşadına dönmekle gerçekleşeceğini kesinlikle anlar. Aynı şekilde İslâm'ın; inançları, ahlakı ve amelleri düzelttiği gibi dünya işlerini de düzelttiğini; hem fert hem de toplumun iyiliğine ve yararına olan şeylere yönlendirdiğini de anlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“İzzet ve şeref, ancak Allah'ın, Rasûlünün ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.”** (Münafikun, 8)

Başarıyı ihsan eden ve doğru yola hidayet eden Allah'tır.

Muhammed'e, onun ailesine ve bütün ashabına salât ve selam olsun.

İMAN MESELELERİ HAKKINDA EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT METODUNA GÖRE YAZILMIŞ ESERLER

Bu Kitabın Kaynakları

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın müctehid imamlarından ve muteber ilim eh-linden oluşan eşsiz âlimler, imanla ilgili meselelerde selef-i salihînin metoduna göre çok sayıda kitap telif etmişler; bu meselelerin temellerinin oturmasına, ayrıntılarının açıklanmasına ve problemlerinin çözümlenmesine büyük önem vermişlerdir. Bütün bunlara da Allah'ın kitabından, Peygamberi Muhammed ﷺ'in sünnetinden ve sahabenin önde gelenlerinin, değerli tâbiînin ve en güzel şekilde onların izinden gidenlerin görüşlerinden deliller getirmişlerdir.

Bid'atçilere ve heva ehline reddiyeler yazıp cevap vermişler, onların açıklarını, görüşlerinin geçersizliğini ve itikatlarının bozukluğunu ortaya çıkarmışlardır. Bâtıla apaçık hakikatle, cehalete kesin ilimle, bid'ate sahih sünnetle karşı koymuşlardır. Bid'atçıların ve heva ehlinin silahlarını ellerinden almışlar, hakkı açıkça ortaya koymuşlar ve bâtılı ortadan kaldırmışlardır. Bütün bunlar, sadece dini ve onun yüce hükümlerini korumak ve saf tevhid inancını himaye etmek içindir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre İman isimli bu kitabımı hazırlarken de müracaat ettiğim, iman ve meseleleri konusunda telif edilmiş olan bu değerli eserlerin bazılarını burada zikretmek faydalı olacaktır.

Değerli Müslüman kardeşim! Selef-i sâlihîn imamlarının bu büyük eserlerinin listesini burada zikretmemin en önemli sebebi, senin akîden hakkında belge, bilgi ve basiret sahibi olmanı, bu konuda kimi izlediğini ve bu akîdeyi nereden aldığını öğrenmeni sağlamaktır. Ayrıca iman meselelerinde ve akîdeyle ilgili diğer meselelerde bu sahih akîdenin -yani Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat akîdesinin- bu tevhid dininin temeli olduğunu, sonraki asırlarda karşılaştığı tahriflerin, selef-i salihînin -yani sahabe, tabiîn ve onlara samimiyet, ihlas ve güzellekle tâbi olanların- şeriatın sahibi ve bu yüce dinin peygamberi Muhammed ﷺ'den aldığı sahih akîdeye sonradan sokuşturulduğunu öğrenmiş olmanı sağlamaktır.

Bu kitabın daha önceki bölümlerinde ümmetin önder âlimlerinden ve imamlarından büyük bir topluluğun, yazdıkları değerli eserlerde imanla ilgili meseleleri selef-i salihînin metoduna uygun olarak ele aldığını öğrenmiştik. O halde imanla ilgili meseleleri, yani onun kapsamını, hakikatini, derecelerini, mertebelerini, şubelerini, rükünlerini, nimetlerini, meyvelerini, iman sahiplerinin sıfatlarını ve imanla ilgili diğer konuları ve hükümleri Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın delilleriyle birlikte ayrıntılı olarak öğrenmek isteyenler, onların kitaplarına, eserlerine ve değerli kaynaklarına müracaat etsin.

Bu eserlerin bir kısmı müstakil, bir kısmı da akîde konusunda yazılmış genel eserlerdir.

Bu değerli kitapların hepsini değil, örnek olmak üzere, sadece matbu/basılı olanların bir kısmını zikredeceğim:

1- Kitabu'l-İman, İmam, hafız, fakih, müctehid Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellam el-Bağdadî, (ö: h. 224).

2- Kitabu'l-İman, İmam, hafızların önderi Ebu Bekir İbn Ebî Şeybe el-Absî (ö: h. 235).

3- Kitabu'l-İman, İmam, hafız, Harem'in şeyhi Muhammed b. Yahya b. Ebî Ömer el-Adeni (ö: h. 234).

4- Kitabu'l-İman, İmam, hafız, muhaddis, Muhammed b. İshak b. Muhammed b. Yahya İbn Mende el-Esbehanî (ö: h. 395).

5- Mesailu'l-İman, Kadı Ebu Ya'la Muhammed b. el-Huseyn İbnu'l-Ferra el-Bağdadî el-Hanbelî (ö: h. 458).

6- Kitabu'l-İmani'l-Kebir ve **Kitabu'l-İmani'l-Evsat**, Şeyhulislam Taqiyyuddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdulhalim b. Abdusselam İbn Teymiyye el-Harranî ed-Dim3şkî el-Hanbelî (ö: h. 728).

7- Mes'eletu'l-İman ve Ma Yetealleku Biha, Bu, Şeyhulislam İbn Teymiyye'nin **Kitabu'l-İmani'l-Kebir** kitabının muhtasarıdır. Onu hafız, İslam tarihçisi, muhaddislerin şeyhi, imam Ebu Abdillâh Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz et-Turkmanî ez-Zehebi eş-Şafî (ö: h. 748) ihtisar etmiştir.

8- Muhtasaru'l-İmani'l-Kebir, Şeyhulislam İbn Teymiyye, ihtisar eden: İmam, müceddid Muhammed b. Abdulvehhab et-Temimi el-Hanbelî (ö: h. 1206).

9- Şerhu Kitabı'l-İman min Kitabı "Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi'l-Buhârî," İbn Receb el-Hanbelî adıyla meşhur imam, hafız, allame Ebu'l-Ferac Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed ed-Dimeşkî, (ö: h. 795).

10- Şuabu'l-İman, İmam, hafız Ebu Bekir Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî eş-Şafî (ö: h. 458).

11- Muhtasaru Şuabi'l-İman li'l-Beyhaki, İmam, kadı Ebu'l-Meali Ömer b. Abdurrahman b. Ömer b. Ahmed el-Kazvini eş-Şafî (ö: h. 699).

12- Şuabu'l-İman, İmam, zahid, allame Ebu Muhammed Abdulcelil b. Musa el-Kasri el-Endelüsî el-Kurtubî el-Malikî (ö: h. 608).

13- Sahihu Şuabi'l-İman, Şeyh Halid b. Abdurrahman el-Akk.

14- el-Burhan fi Şuabi'l-İman, Şeyh Ali eş-Şerbeci.

15- et-Tavdih ve'l-Beyan li Şecerati'l-İman, Şeyh, allame, fakih, usulcü, müfessir Abdurrahman b. Nasır es-Sa'di el-Hanbelî (ö: h. 1376).

16- Ta'limu Usûli'l-İman ve Beyanu Mevanihi, Allame Abdurrahman b. Nasır es-Sa'di (ö: h. 1376).

17- el-İman Beyne's-Selef ve'l-Mütekellimin, Prof. Dr. Ahmed b. Atıyye b. Ali el-Ğamidi.

18- el-İman, Erkanuhu, Hakikatuhu, Nevakıduhu, Dr. Muhammed Nuaym Yasin.

19- Haddu'l-İslam ve Hakikatu'l-İman, Şeyh Abdulmecid eş-Şazeli.

20- Hakikatu'l-İman, Dr. Tarık b. Ahmed Abdulhalim.

21- Kavaidu fi Beyani Hakikati'l-İman inde Ehli's-Sünne ve'l-Cemaa, Şeyh Adil b. Muhammed b. Ali eş-Şihanî.

22- Hakikatu'l-İman inde Ehli's-Sünne ve'l-Cemaa, Şeyh Muhammed b. Abdulhadi el-Misrî.

23- Fıkhu'l-İman ala Menheci's-Selefi's-Sâlih, Dr. Vernid b. Remzi b. Sıddik el-Umrî.

24- el-İman inde's-Selef ve Alakatuhi bi'l-Amel ve Keşfu Şubuhati'l-Muasırîn, Şeyh Muhammed b. Mahmud Âlu Hudayr.

25- Beraetu Ehli'l-Hadis ve's-Sunne min Bid'ati'l-Murcie, Şeyh Muhammed b. Said b. Abdullah el-Kesirî.

26- el-Burhan fi Meani'l-İman Beyne Ehli's-Sünne ve'l-Mubtedia, Şeyh Ebu İslam Mustafa b. Muhammed b. Selame.

27- el-İman Kema Verade fi'l-Kitabi ve's-Sunne, Şeyh Adil Zeki.

28- et-Tibyan li Alakati'l-Ameli bi Müsemme'l-İman, Şeyh Ebu Muaviye Ali b. Ahmed b. Yusuf.

29- el-İman, Tarifuhu, Erkânuhu, Nevakıduhu ve Âsâruhu, Şeyh Dr. el-Emin el-Hac Muhammed Ahmed.

30- el-İmanu Billah, Şeyh Dr. Ali Muhammed es-Sallabî.

31- el-İmanu, Hakikatuhu ve Ma Yetealleku bihi Min Mesail, Şeyh Dr. Muhammed b. İbrahim el-Hamed.

32- Akvalu Zevi'l-İrfan fi Enne A'male'l-Cevarih Dahiletun fi Müsemme'l-İman, Şeyh Dr. İ'sam b. Abdullah es-Sinânî.

33- Ziyadetu'l-İmani ve Nuksanuhu ve Hukmu'l-İstisnai Fihi, Şeyh Dr. Abdurrezzak b. Abdulmuhsin el-Abbad el-Bedr.

34- el-Haddu'l-Fasil Beyne'l-İmani ve'l-Kufr, Şeyh Abdurrahman b. Abdulhalık el-Yusuf.

35- el-İman: Tarif ve Muteferrikat, Şeyh Osman Abdulkadir es-Safî.

36- Tenbihu'l-İhvan ila Hakikati'l-İman ve'r-Reddu ale'l-Muhallifin, Şeyh Ali b. Abdulaziz Musa.

37- Mes'eletu'l-İman, Dirasetun Ta'siliyye, Dr. Ali b. Abdulaziz b. Ali eş-Şibl.

38- Hakikatu'l-İman ve Bideu'l-İrca fi'l-Kadimi ve'l-Hadis, Dr. Sa'd b. Nasır b. Abdulaziz eş-Şeserî.

39- Kitabu'l-İman, Mefhumu'l-İman ve Levazimuhu inde Ehli'l-Hadis ve's-Sünne ve'l-Eser, Şeyh Amr b. Abdulmun'im Selim.

40- el-İman, Hakikatuhu ve Ziyadetuhi ve Semeratuhu, Şeyh, allame Abdullah b. Muhammed el-Ğuneyman.

41- el-İman, Hakikatuhu ve Nevakıduhu, Şeyh, allame Abdulaziz b. Abdullah er-Racihi.

42- Es'ile ve Ecvibe fi'l-İmani ve'l-Kufr, Şeyh, allame Abdulaziz b. Abdullah er-Racihi.

43- Mesail fi'l-İman, Şeyh, allame Sâlih b. Fevzan el-Fevzan.

44- Sual ve Cevab fi't-Tevhid ve'l-İman, Şeyh, allame Sâlih b. Fevzan el-Fevzan.

45- Hakikatu'l-İslâm ve'l-İman ve Menziletu'l-Amel fi'l-İman, Şeyh Mansur b. Abdulaziz es-Simarî.

46- Kitabu'l-İman, Şeyh Abdulmecid ez-Zindani.

47- Fi Zıllı'l-İman, Dr. Salah Abdulfettah el-Halidî.

48- Şeceratu'l-İman, Şeyh Dr. Ahmed Ferid.

49- el-İman Huve'l-Esas, Dr. Abdullah Kadiri el-Ehdel.

50- Beriku'l-Cuman bi Şerhi Erkani'l-İman, Dr. Muhammed Muhammedî b. Cemil en-Nurstanî.

51- Erkânu'l-İman, Dr. Muhammed b. Muhammed el-Emin el-Ensarî.

52- Beyanu Erkâni'l-İman, Şeyh Abdullah b. Sâlih el-Kusayyir.

53- Şerhu Hadisi Cibril, el-İslâm ve'l-İman ve'l-İhsan, Şeyh Abdullah b. Muhammed Allûş.

54- Şerhu Usûlu'l-İman, Şeyh Allame Muhammed b. Sâlih el-Useymîn.

55- el-İman, Erkanuhu ve Semeratuhu fi Dav'il-Kitabi ve's-Sünne, Dr. Muhammed b. Abdulkadir Hennadî.

56- Nuru'l-İman ve Zulumatu'n-Nifak fi Dav'i'l-Kitabi ve's-Sünne, Şeyh Dr. Said b. Ali b. Vehf el-Kahtanî.

57- İza Sahha'l-İman, Şeyh Abdullah b. Fehd es-Selum.

58- Rakaizu'l-İman, Şeyh Muhammed Kutub.

59- el-Cevahiru'l-Hisan fi Mealimi'l-İman, Abdulmunecî es-Seyyid Emin.

60- Menhecu'l-Kur'an fi'd-Daveti ile'l-İman, Dr. Ali b. Muhammed Nasır el-Fakihi.

61- el-İman ve Ehemmiyyetuhu fi Hayati'l-İnsan, Şeyh Dr. Ebu Asım Abdulaziz b. Abdulfettah el-Karv.

62- Zahiratu Da'fi'l-İman, el-Esbab, el-Mezahir, el-İlac, Şeyh Muhammed b. Salih el-Muneccid.

63- Nevakıdu'l-İman el-Kavliyyetu ve'l-Fi'liyye, Dr. Abdulaziz b. Muhammed b. Ali el-Abdullatif.

64- Nevakıdu'l-İmani'l-İ'tikadiyye ve Davabitü't-Tekfir inde's-Selef, Dr. Muhammed b. Abdullah el-Vuheybî.

65- Zahiratu'l-İrca fi'l-Fikri'l-İslâmî, Şeyh Dr. Sefer b. Abdurrahman el-Havâlî.

66- Cevabun fi'l-İman ve Nevakıdihî, Şeyh Allame Abdurrahman b. Nasır el-Berrak.

67- Der'ul-Fitne an Ehli's-Sünne, Şeyh Allame Bekr b. Abdullah Ebu Zeyd.

68- et-Tahzir mine'l-İrca ve Ba'di'l-Kütübi'd-Daiyeti İleyhi, S. Arabistan İlmî Araştırmalar ve Fetva Daimî Kurulu'nun yayınladığı derleme fetvalar.

69- Eseru'l-İman fi Tahsini'l-Ummeti'l-İslâmiyye Dıdde'l-Efkari'l-Heddame, Şeyh Abdullah b. Abdurrahman el-Cerbu'.

70- el-Cehlu bi Mesaili'l-İ'tikadi ve Hukmuhu, Şeyh Dr. Abdurrazzak b. Tahir b. Ahmed Meaş el-Cezairî.

71- Âridu'l-Cehli ve Eseruhu ala Ahkami'l-İtikadi inde Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa, Şeyh Ebu'l-Ula b. Raşid b. Ebî'l-Ula er-Raşed.

72- el-İstihzau bi'd-Din, Ahkamuhu ve Âsaruhu, Ahmed b. Muhammed b. Hasin el-Kuraşî.

73- el-İstihfaf bi Şeairillah Azze ve Celle, Hukmuhu ve Eseruhu, Dr. Abdulkерim Hecic Tu'me el-Hadisî.

• Akîde ve onun içinde yer alan iman meseleleri hakkında yazılan genel eserlere, özellikle de senedli akaid kitapları ise gerçekten de burada sayılamayacak kadar çoktur. Fakat biz bunların en önemlilerini burada zikredeceğiz:

1- Kitâbu's-Sünne, İmam Ebu Abdurrahman Abdullah İbnu'l-İmam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybanî (ö: h. 290).

2- Kitâbu's-Sünne, İmam, hafız Ebu Bekir Ahmed b. Amr b. Ebî Âsım (ö: h. 287).

3- Kitâbu's-Sünne, İmam, hafız Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. Harun b. Yezid el-Hallal el-Hanbelî (ö: h. 311).

4- Kitâbu's-Sünne, İmam, hafız Muhammed b. Nasr b. el-Haccac el-Mervezi eş-Şafî (ö: h. 294).

5- Şerhu's-Sünne, İmam, allame, fakih Ebu İbrahim İsmail b. Amr b. Müslim el-Muzenî (İmam Şafî'nin öğrencisi), (ö: h. 264).

6- Şerhu's-Sünne, İmam, hafız Ebu Muhammed el-Hasan b. Ali b. Halef el-Berbehari el-Hanbelî (ö: h. 329).

7- Kitabu's-Şeria, İmam, hafız, muhaddis, fakih Ebu Bekr Muhammed b. el-Huseyn b. Abdullah el-Âcurrî eş-Şafî (ö: h. 360).

8- İ'tikadu Ehli's-Sünne, İmam, hafız, muhaddis, fakih Ebu Bekr Ahmed b. İbrahim el-İsmailî eş-Şafî (ö: h. 371).

9- el-İbâne an Şeriatî'l-Firkatî'n-Naciyeti ve Mucanebetu'l-Firakî'l-Mezmume, İmam, hafız Ebu Abdullah Ubeydullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hamdan İbn Batta el-Ukberî el-Hanbelî (ö: h. 387).

10- Riyadu'l-Cenne bi Tahrici Usûli's-Sünne, İbn Ebi Zemeneyn diye meşhur imam, zahid Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. İsa el-Murri el-İlbîri el-Endelûsi el-Malikî, (ö: h. 399).

11- Şerhu Usûli İtikadi Ehli's-Sünne ve'l-Cemaa mine'l-Kitabi ve's-Sünne ve İcmai's-Sahabe ve't-Tâbiîn Min Ba'dihim, İmam, hafız Ebu'l-Kasım Hibetullah İbnu'l-Hüseyn et-Taberi el-Lâlekâî eş-Şafî, (ö: h. 418).

12- Akîdetu's-Selef ve Ashabi'l-Hadis, İmam, hafız Ebu Osman İsmail b. Abdurrahman es-Sabunî eş-Şafî (ö: h. 449).

13- el-Hucce fi Beyanı'l-Mehacce ve Şerhu Akîdeti Ehli's-Sünne, İmam, hafız, Kavvamu's-Sünne Ebu'l-Kasım İsmail b. Muhammed b. el-Fadl b. Ali el-Kuraşî et-Teymi el-Esbehanî eş-Şafî (ö: h. 535).

14- er-Risaletu'l-Vafiye li Mezhebi Ehli's-Sünne fi'l-İ'tikadat ve Usuli'd-Diyanat, İmam, hafız, allame Ebu Amr Osman b. Said b. Ömer ed-Dani el-Kurtubi el-Malikî (ö: h. 444).

15- Lum'atu'l-İ'tikad el-Hâdi ila Sebili'r-Raşad, İmam, fakih Muvaffakuddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudame el-Makdisî el-Hanbelî (ö: h. 620).

Ve Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat imamları ve âlimleri tarafından yazılmış ve onların değerli kaynakları içine yayılmış diğer büyük eserler... Bu yüce alimler, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat itikadını bütün ayrıntılarıyla açıklamak, onu en ince ayrıntılarına kadar insanlara izah etmek, her yönden onu savunmak, ehl-i sünnete muhalif olan bid'at ve heva sahiplerine güçlü bir şekilde cevap vermek üzere çok büyük gayretler sarf etmişlerdir. Herkese hayrın tamamının şeriata tâbi ve teslim olmakta, şerrin tamamının da bid'at çıkarmakta olduğunu açıkça göstermişlerdir. İslam'ı derin bir şekilde anlamak onların ilkesi, ince anlayış müşidleri, mü'minlerin yoluna tâbi olmak yöntemleri olmuştur. Yaptıkları çalışmalar da saf akideyi, ona ulaştırılmak istenen her türlü şerden koruyan bir kalkan olmuştur.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, hak ehlidir. Allah'ın kitabı ve şerefli Rasûlü ﷺ'in sünnetini öğrenme, onlarla amel etme ve onları öğretme konusunda insanların en bahtıyanı onlardır.

Söyleyeceklerim burada bitiyor. Yüce Allah'tan, bu çalışmamı isabetli ve kendi rızasına uygun kılmasını dilerim. Şüphesiz O'nun buna gücü yeter.

Salât ve selam, müjdeleyici rehber, ı ışık saçan kandil, Peygamberimiz, müşidimiz, önderimiz, rehberimiz, bizi Allah'ın rızasına ve cennete götüren rahmet ve savaş peygamberi Muhammed'e, onun tertemiz ailesine, nurlu ashab-ı kiramına ve kıyâmet gününe kadar en güzel şekilde onların izinden gidenlere olsun.

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.

**“Allah'ım! bu kitabı; yazan, okuyan,
dinleyen ve yayınlayan
için faydalı kıl.”**

İÇİNDEKİLER

YENİ BASKININ ÖNSÖZÜ.....	7
Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd'un 2. Baskıya Takdimi.....	13
Prof. Dr. Nâsır b. Yahyâ el-Hanînî'nin Takdimi	15
Değerli Âlim Muhammed Raşid b. Halid Karaköylü'nün Takdimi	16
Prof. Dr. Mahir b. Yasin el-Fahl'ın Takdimi	20
Prof. Dr. el-Emin el-Hâc Muhammed Ahmed'in Takdimi.....	23
Prof. Dr. Muhammed Yusrî İbrahim'in Takdimi.....	24
Allâme Abdullah b. Abdulazîz b. Akîl el-Akîl'in Takdimi	25
Allâme Abdulazîz b. Abdullah er-Râcihi'nin Takdimi.....	26
Allâme Muhaddis Abdullah b. Abdurrahman Âlu Sa'd'ın Takdimi	31
Prof. Dr. Abdurrahman b. Sâlih el-Mahmûd'un 1. Baskıya Takdimi.....	38
Mukaddime	39

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAATE GÖRE

İMANIN HAKİKATİ

İMANIN TANIMI	51
Sözlükte İman	51
Dinî Bir Terim Olarak İman:	56
EHL-İ SÜNNET'E GÖRE İMAN İLE ORGANLARIN AMELLERİ	
ARASINDAKİ İLİŞKİ	64
Amellerin İmandan Bir Cüz/Parça Olduğuna Dair Kur'ân'dan Deliller	66
Amellerin İmandan Bir Cüz/Parça Olduğuna Dair Sünnet'ten Deliller.....	71
İmanın Müsemması Konusunda Sözün Özü.....	74
EHL-İ SÜNNET İMAMLARININ, İMANIN TANIMINDAKİ İCMAI	76
İMANIN ARTMASI VE EKSİLMESİ.....	79
İmanın Arttığına Dair Kur'ân'dan Deliller	79
İmanın Arttığına Dair Sünnet'ten Deliller	81

İMANI ARTIRAN SEBEBLER	87
İMANI EKSİLTEN SEBEBLER.....	95
İMANIN ŞUBELERİ.....	99
İMANIN MERTEBELERİ	107
Birinci Mertebe: “İmanın Aslı” Mertebesi	109
İkinci Mertebe: “Vacib/Farz İman” Mertebesi	111
Üçüncü Mertebe: Kâmil İman Mertebesi	113

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT İMAMLARININ İMANIN MÜSEMMASI/KAPSAMI HAKKINDAKİ SÖZLERİ

İmanın Kapsamı konusunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Âlimlerinin Sözleri.....	119
İMANDA İSTİSNA	140
İSLÂM'DA İSTİSNA.....	149
İMAN VE İSLÂM	152
ZÂHİR VE BÂTİN AYRILMAZLIĞI	163

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT'E GÖRE İMANIN RÜKÜNLERİ

İMANIN RÜKÜNLERİ.....	177
Birinci Rükün: ALLAH'A İMAN	179
Allah Tebâreke ve Teâlâ'ya iman etmek	179
1- Rubûbiyyet Tevhidi.....	180
2- Ulûhiyyet Tevhidi	182
3- İsim ve Sıfat Tevhidi	186
İkinci Rükün: MELEKLERE İMAN.....	194
Üçüncü Rükün: KİTABLARA İMAN	197
Dördüncü Rükün: PEYGAMBERLERE İMAN	202
“Muhammed ﷺ, Allah'ın Rasûlüdür.”	204
Beşinci Rükün: AHİRET GÜNÜNE İMAN	209
Kıyâmetin Küçük Alametleri.....	210
Kıyâmetin Büyük Alametleri.....	211

Altıncı Rükün: KADERE İMAN.....	219
Birinci Mertebe: İlim	220
İkinci Mertebe: Yazı	220
Üçüncü Mertebe: İrade ve Meşiet.....	221
Dördüncü Mertebe: Yaratma	221

İMAN NİMETİ

İMAN NİMETİ.....	229
• İmanın Kalplere Yazılması.....	231
• Kalplerde İmanın Huzuru	232
• Kalplerde İmanın Tadı.....	233
• İmanın Kalplerdeki Nuru.....	235
• Kalplerdeki İman Sevgisi	237
• Kalplerdeki İman Süsü	239
• İman Kalplerde Kökleşmiş Bir Ağaç Gibidir.....	239
• İman Kalplerde Yerleşir	241
• Kalplerdeki İman Çağrısı	242
• İman Dünyada ve Âhirette Sahibine Fayda Verir	243
• İmanın Arttığı ve Yenilendiği Meclisler Vardır.....	245
• İman Galiptir, Mağlub Olmaz	248
• İmanın Şubeleri, Mertebeleri ve Dereceleri Vardır	250
SAMİMİ İMANIN FAYDALARI VE SAĞLADIĞI KAZANÇLAR.....	252
Samimi İmanın En Önemli Fayda ve Kazançlarının Bazıları.....	253
1- Samimi iman sahipleri, Allah Teâlâ'nın dostluğuna eren bahtiyarlardır....	253
2- Samimi iman sahipleri, Allah Teâlâ'nın rızasına nail olurlar	254
3- Samimi iman sahiplerinden Allah Teâlâ dünyada da, âhirette de razı olur	254
4- Yüce Allah, samimi iman sahiplerini korur.....	256
5- Samimi iman sahipleri Allah ile beraberdir.....	256
6- Samimi iman sahiplerini Allah Teâlâ dünyada da, âhirette de kurtarır	257
7- Allah samimi iman sahiplerinin derecelerini dünyada da, âhirette de yüceltir	258

8- Samimi mü'minler, izzet ve şeref sahibidirler.....	258
9- Samimi iman sahiplerini Allah da, mü'minler de sever	259
10- Samimi iman sahipleri için dünya hayatında da, âhiret hayatında da müjdeler vardır.....	260
11- Samimi iman sahipleri dünya hayatında da, âhirette de huzur ve güven içinde olacaklardır	262
12- Samimi iman sahipleri dünyada da, âhirette de güzel bir hayatın mutluluğunu yaşarlar	263
13- Samimi iman sahiplerine Allah Teâlâ galibiyet ve hâkimiyet va'detmiştir	264
14- Allah Teâlâ,samimi iman sahiplerini,imanları sebebiyle doğru yola hidayet eder.....	265
15- Rahman'ın arşını taşıyan melekler iman sahiplerine istiğfar ederler	267
16- Samimi iman sahiplerinin imanlarının nuru, onları dünyada da, âhirette de iyiliğe götüren bir rehberdir	268
17- Musibet anında samimi iman sahiplerinin en büyük tesellileri imanlarıdır.....	269
18- Samimi iman sahipleri kolaylıkta ve zorlukta imanlarına sığınırılar ...	270
19- Samimi iman sahipleri öğüt ve nasihatten yararlanırlar	272
20- Samimi mü'minleri helak edici büyük günahlara düşmekten imanları korur	274
21- Samimi iman sahipleri, ilahî yardıma mazhar olan ve kurtulan yegâne firkadır	275
22- Samimi mü'minler takva sahibidirler.....	276
23- Samimi mü'minlere Allah cennet nimetlerini va'detmiştir	278
İMAN SAHİPLERİNİN BAZI NİTELİKLERİ	282
1- Samimi mü'minlerin niteliklerinden biri, "Rahman'ın kulları" olmalarıdır:	283
Birinci özellik: Tevazu.....	287
İkinci özellik: Yumuşak huyluluk / rıfk	289
Üçüncü özellik: Gece namazı	291
Dördüncü özellik: Allah'ın azabından korkmak.....	295

Beşinci özellik: Harcamada ölçülü olmak	297
Altıncı özellik: Şirkten uzak olmak	299
Yedinci özellik: Cana kıymamak	299
Sekizinci özellik: Zinadan uzak durmak	301
Dokuzuncu özellik: Yalan ve boş sözlerden uzak durmak	302
Onuncu özellik: Güzel ahlak	304
On birinci özellik: Öğütleri kabul etmek	307
On ikinci özellik: Dua ve yakarışları	308
2- Samimi iman sahiplerinin bir niteliği de gayba iman etmektir:	311
3- Samimi iman sahiplerinin niteliklerinden biri de namazı dosdoğru kılmaktır:	315
4- Samimi iman sahiplerinin bir niteliği de şudur: Onlar salih ameller işlerler, kayıtsız şartsız itaat ederler, yalnızca Allah için ihlâsla ibadet ederler:	321
5- Samimi mü'minlerin niteliklerinden biri, Allah'tan korkmalarıdır:	324
6- Samimi iman sahiplerinin bir niteliği de onların imanlarında şüphe bulunmamasıdır:	326
7- Mü'minlerin niteliklerinden biri de Allah'a ve Peygamberine itaat etmeleridir:	329
8- Samimi mü'minlerin bir niteliği de Allah'a karşı ihlâslı olmalarıdır: ...	333
9- Samimi iman sahipleri Allah yolunda sabrederler:	336
* Sabır üç kısımdır:	338
* Sabrın üç mertebesi vardır:	339
10- Samimi mü'minlerin bir niteliği de dostluklarının da, düşmanlıklarının da Allah için olmasıdır:	341
11- İman sahiplerinin niteliklerinden biri de onların marufu/iyiliği emretmeleri ve münkere/kötülüğe engel olmalarıdır:	346
12- Samimi iman sahipleri ahlakî güzelliklerle bezenirler:	350
Samimi iman sahiplerinin güzel ahlakının bazı özellikleri	353
Samimi ve ihlâslı mü'minler hakkındaki sözün özü	360
Kur'an'da Geçtiği Şekliyle Mü'minlerin Bazı Nitelikleri	361
Mü'minler ve Onların Bazı Seçkin Vasıfları Hakkında Ehl-i Sünnet	

ve'l-Cemaat İmamlarının Bazı Sözleri	368
--	-----

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT'E GÖRE İMANI ZEDELEYEN ŞEYLER

GÜNAHLAR VE İMAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	377
Günahlar iki kısma ayrılır: Büyük Günahlar ve Küçük Günahlar	379
Genel Olarak İsyan ve Günahların Tehlikeleri	381
Günahlarda Israr Etmenin ve Küçük Günahları Hafife Almanın Tehlikesi	386
Küçük Günahlar, Büyük Günahlara Dönüşebilir	392
Günahlarda Israr Etmenin Hükümü	394
Önemli Bir Soru: Küçük Günah ve İsyanlar İmanı Ortadan Kaldırır mı?	395
Günaha Düşmeye Sebep Olan Hususlar	397
1- Hayır ve Şerle İmtihan:	397
2- İnsanoğlunun en büyük düşmanı şeytan:	397
3- Allah Teâlâ'ya şirk koşturmak:	398
4- Peygamber ﷺ'e isyan ve emrine muhalefet:	399
5- İman zayıflığı ve Allah Teâlâ'yı hakkıyla tanımamak	401
6- Mal ve çocukla imtihan	403
7- Aşk fitnesi ve kadınlara düşkünlük	405
8- Nefsî arzular	411
9- Şüpheler	412
Günaha Düşmeye Mani Olan Hususlar	413
Günahların Kulun Dini, Dünyası ve Âhireti Üzerindeki Zararlı Etkileri	421
• İsyan ve günahların kalp üzerindeki etkileri:	425
• İsyan ve günahların din üzerindeki etkileri:	432
• İsyan ve günahların beden üzerindeki etkileri:	438
• İsyan ve günahların rızka etkileri:	440
• İsyan ve günahların fert üzerindeki etkileri:	441
• İsyan ve günahların toplum ve çevre üzerindeki etkileri:	443
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat İmamlarının İsyan ve Günahlar Hakkındaki Sözleri ...	448
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre Günahların Kefaretleri	451
İsyan ve Günahlardan Korunma ve Kurtulma Yolları	457

1- Samimi tevbe ve sürekli istiğfar	457
2- Takva:	459
* Samimi takvanın sağladığı kazançların bazıları	461
3- Dua:	461
4- Allah'ın Rasûlü Abdullah oğlu Muhammed ﷺ'e tâbi olmak:.....	463
* Peygamber ﷺ'e tâbi olmada insanlar dört gruba ayrılır:	464
* Tâbi olmanın zıddı, muhalefettir:	464
* Tâbi olma ve örnek alma yönünden Peygamber ﷺ'in fiilleri.....	465
* Peygamber ﷺ'e tâbi olma konusunda önemli kaideler:.....	466
* Peygamber ﷺ'e tâbi olmanın dindeki yeri:.....	468
* Peygamber ﷺ'e tâbi olmayı kolaylaştıran etmenler:	470
5- Marufu/iyiliği emretmek ve münkere/kötülüğe engel olmak:.....	471
* İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma vazifesinin mertebeleri:	472
* İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma yöntem ve vasıtaları:.....	472
* İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma konusunda Peygamber ﷺ'den örnekler:.....	473
* İyiliği emretme ve kötülüğe engel olma vazifesini yerine getirmenin sağladığı faydalar ve kazançlar:.....	474
Şirkin Dışındaki Büyük Günahları İşlemenin Hükümü.....	476
• Şirkin dışındaki büyük günahlardan birini işleyen, ama işlediği günahı helal saymayan kimsenin durumu:.....	476
• Dünyadaki hükmü:.....	478
• Âhiretteki hükmü:	478
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın Büyük Günah İşleyenlerin Hükümü Hakkında	
Kitap, Sünnet ve İcmadan Getirdikleri Deliller	479
1- Allah'ın Kitabından getirdikleri deliller:.....	479
2- Peygamber ﷺ'in sünnetinden deliller:	482
3- İcmadan deliller:	485
Günahkâr Muvahhidlerden Cezayı Düşüren Sebepler.....	492
Günahları düşüren sebeplerin bazıları şunlardır:	493
1- Samimi tevbe ve devamlı istiğfar:.....	493
2- Günahları silen iyilikler ve sâlih ameller:	495

3- Dünyada kulun başına gelen musibetler:.....	496
4- Ölünün arkasından yapılan hayırlar ve iyilikler:.....	498
5- Kabir azabı:	499
6- Kıyamet günündeki şefaât:.....	501
7- Ğafur ve Rahim olan Allah'ın rahmeti, affı ve mağfireti:	502
Kıyâmet Gününde Günahkâr Muvahhidlerin Dereceleri.....	504

EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT'E GÖRE İMANI ORTADAN KALDIRAN ŞEYLER

ÖNEMLİ BAZI TANIMLAR.....	509
İstılah	509
Sözlük anlamı ile ıstılah.....	509
Dinî ilimlerde ıstılah	510
• Önemli bir uyarı ve faydalı bir not.....	510
1- Nâkıd'ın Tanımı.....	512
Sözlükte Nâkıd.....	512
İstılahta Nakıd.....	513
2- Riddet'in Tanımı	513
Sözlükte Riddet.....	513
İstılahta Riddet.....	514
3- Küfr'ün Tanımı	515
Sözlükte Küfür	515
İstılahta küfür	516
Küfrün birtakım esasları ve farklı şubeleri/mertebeleri vardır	516
Kâfirler, şeriat nazarında iki sınıfturlar.....	517
Şeriatta küfür iki çeşittir: Büyük küfür ve küçük küfür.	518
* Birincisi: Dinden Çıkararak Büyük Küfür:.....	518
* İkincisi: Dinden Çıkarmayan Küçük Küfür:.....	521
4- Şirk'in Tanımı	524
• Sözlükte Şirk:	524
• İstılahta şirk:	525
Şirk, şeriatta iki çeşittir: Büyük şirk, küçük şirk.....	526

• Büyük Şirk:	526
• Küçük Şirk:	528
5- Nifak'ın Tanımı	529
• Sözlükte Nifak:	529
• İstılahta Nifak:	529
• Zındık ve Zındıklık:	531
Nifak çeşitleri:	534
Şeriatta münafıklık iki çeşittir:	534
Birincisi: Kişiyi dinden çıkaran ve onun, cehennem en alt tabakasında ebediyen kalmasına yol açan büyük nifak:	536
İkincisi: Dinden çıkarmayan küçük nifak:	536
6- Fısk'ın Tanımı	539
• İstılahta Fısk:	539
• İstılahta Fısk:	539
Fıskın Çeşitleri:	540
Dinde fısk iki çeşittir: Büyük fısk, küçük fısk.	540
7- Zulm'ün Tanımı	543
• Sözlükte Zulüm	543
• İstılahta Zulüm	544
* Dine göre zulüm iki çeşittir: Büyük zulüm, küçük zulüm	547
8- Hevâ'nın Tanımı	551
• Sözlükte Hevâ	551
• İstılahta Heva	553
* Hevaya tâbi olmanın tezahürleri	555
* Hevaya tâbi olmanın bazı sonuçları	556
* Hevaya tâbi olmanın bazı nedenleri	556
* Hevaya tâbi olmanın tedavisi	556
* Hevaya tâbi olmanın hükmü:	557
* Hevanın kısımları:	558
• Dinî yönden heva iki çeşittir:	558
- Büyük küfür manasına gelen heva:	560
- Küçük küfür anlamına gelen heva:	561

9- Muvalatın (Dostluğun) ve Muadatın (Düşmanlığın) Tanımı.....	562
• Sözlükte Muvalat/Dostluk ve Muadat/Düşmanlık:	562
Şer'i Istilahta Dostluk ve Düşmanlık:.....	562
Müslümanlar Arasında Dostluğun Farz Olması.....	565
Dostluk ve Düşmanlık İlkesi Dinin Temel Esaslarından Biridir:	567
Dostluk ve Düşmanlık Konusunda İnsanların Kısımları:	569
Allah için Dost Olmanın Hukuku ve Gerekleri:	572
Kâfirlere Düşman Olmanın Gerektirdiği Şeyler:	574
Kâfirlerle Dost Olmanın/Muvalatın Farklı Dereceleri Vardır:	579
Birincisi: Büyük Dostluk / el-Muvalatu'l-Kübra.....	579
İkincisi: Küçük Dostluk / el-Muvalatu's-Suğra.....	580
* Zaruret anında caiz olan dostluk:.....	581
* Dostluk olduğu zannedildiği halde dostluk/muvalat olmayan haller:	582
10- Tekfir Konusundaki Kural ve Ölçüler.....	582
1- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın Tekfir Konusundaki Görüşü:	584
2- Müslüman Bir Kimseyi Tekfir Etmenin Tehlikesi:.....	588
3- Mutlak Tekfir ile Muayyen Tekfir Arasındaki Fark:.....	593
4- Küfür ve İman Meselelerinde Zahire İtibar Edilmesi:	598
5- Vaad ve Vaîd/Tehdit.....	600
6- Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat, Küfrü Sabit Olanları Tekfir Eder:	606
11- Tekfire Engel Olan Nedenler	616
Acizlik, Cehalet, Hata, Te'vil, Zorlama ve Taklit	620
Birinci Engel: ACİZLİK:	620
İkinci Engel: CEHALET:	623
Üçüncü Engel: HATA	640
Dördüncü Engel: TE'VİL	647
* Makbul olan sahih/doğru te'vil:	648
* Makbul olmayan fasid/yanlış te'vil:	649
Beşinci Engel: İKRAH (ZORLAMA).....	656
İkrahın/Zorlamanın Çeşitleri:	659
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e Göre İkrahın Tekfire Mani Olması İçin Gereken Şartlar:	660

Azimetle Amel Etmek ve Sabretmek, Ruhsatlarla Amel Etmekten Daha Üstündür:.....	664
Altıncı Engel: TAKLİD	667
* Taklidin Kısımları ve Hükümleri:	672
* Taklidin Çeşitleri:	673
1- Mubah Taklid:	674
2- Çirkin ve Yasak Taklid:	677
* Taklid, Meşru Bir Mazeret Olur mu?.....	680
12- Bir Şahıs Küfre Düşükten Sonra Ondan Nasıl Kurtulur?.....	682
İMANI ORTADAN KALDIRAN ŞEYLER / NEVÂKİZU'L-İMÂN	688
* Mutlaka Bilinmesi Gereken Çok Önemli ve Zaruri Bir Bilgi:	689
İmanı Ortadan Kaldıran Şeyler ve Çeşitleri.....	692
1- Rubûbiyyet Tevhidini Ortadan Kaldıran Şeyler:.....	696
• Rubûbiyyet Tevhidi:	696
Rubûbiyyet tevhidinde şirke düşmenin bazı örnekleri şunlardır:	699
2- Ulûhiyyet Tevhidini Ortadan Kaldıran Şeyler:	700
• Ulûhiyyet Tevhîdi:	700
Ulûhiyyet (ibadet) tevhidini ortadan kaldıran şeylere örnekler:	702
3- İsim ve Sıfat Tevhidini Ortadan Kaldıran Şeyler:	704
• İsim ve sıfat tevhidi:	704
4- Genel Anlamda Dinden Çıkaran Şeyler:	707
İMANI ORTADAN KALDIRAN BAZI İTİKAD, SÖZ VE FİİLLERE ÖRNEKLER:.....	720
Birincisi: İmanı Ortadan Kaldıran İnançlar	720
İkincisi: İmanı Ortadan Kaldıran Sözler	722
Üçüncüsü: İmanı Ortadan Kaldıran Fiiller	725
Din ve Dindarlarla Alay Etmenin Tehlikesi	742
KÜFRÜN İNANÇ, SÖZ VE FİİL ŞEKLİNDE ORTAYA ÇIKTIĞINA DAİR EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT İMAMLARININ SÖZLERİ.....	755
İMAN ZAYIFLIĞININ SEBEBLERİ, BELİRTİLERİ VE TEDAVİSİ.....	762
A- İman Zayıflığının Sebepleri	762
* Salih/İyi Kalp	764

* Fasid/Bozuk Kalp	765
B- İman zayıflığının belirtileri	766
C- İman Zayıflığının sebepleri	774
D- İman zayıflığının tedavisi	782
İMANI TERK ETMENİN VE ONDAN YÜZ ÇEVİRMENİN SEBEPLERİ ...	809
1- İmanı ve hakikatini bilmemek	810
2- Haset ve çekememezlik	812
3- Kibir	812
4- Haktan ve imandan yüz çevirmek	813
5- İmanı ve hakkı öğrendikten sonra reddetmek	813
6- Lüks ve israfa dalmak	814
7- Hakkı ve hak ehlini küçük görmek	814
8- Fasıklık	815
9- İlimleri ve hakikatleri dar bir alana hapsetmek	815
10- Materyalistlerin ve onlara tâbi olanların yanıldıklarını kabul etmemeleri	816

İMAN KONUSUNDA YAZILMIŞ ESERLER

İMAN MESELELERİ HAKKINDA EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT METODUNA GÖRE YAZILMIŞ ESERLER	821
İÇİNDEKİLER	829

*Guraba Yayınları, Kaliteli, Seviyeli ve
Yararlı Eserler Yayınlamaya
Devam Ediyor!*

